BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLVIII
F
20
NAPOLI
F T
20

Tomus hic tertius, et ultimus historiæ Tridentini emptus est
cum duobus alijs aureis septē ab Adm. Rev. Pre Bacc.° fre Benedicto
Marzati Parthenopæo huiusce Regalis monasterij Archimandrita
meritissimo, suadentibus Adm. Rev. Pre Bacc.° fre Siluerio Sion
à Terramellaria præfati Conventus Magistro Regente, et Pre Bacc.°
fre Victorio de Anna Casoriensi: Regiminis sui anno primo: et
à Virginis partu M.DCCII. Ad quintum Calendas Decembris.

HISTORIÆ
CONCILII
TRIDENTINI
PARS TERTIA.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

VERA CONCILII TRIDENTINI HISTORIA,

Contra falſam Petri Suauis Polani narrationem, ſcripta & aſſerta à P. SFORTIA PALLAVICINO, Societatis IESV, poſteà S. R. E. Cardinale Presbytero.

Primùm Italico idiomate in lucem edita; deinde ab ipſo Auctore aucta & recenſita; ac Latinè reddita à P. IOANNE BAPTISTA GIATTINO, *Panormitano, eiuſdem Societatis* IESV *Sacerdote.*

PARS TERTIA.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

B. R. NAPOLI

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI.
M. DC. LXX.

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

ARGVMENTVM.

NOVA *contentio de manſione. Archiepiſcopus Lancianenſis ad Pontificem miſſus à Legatis, eiuſque mandata. Grauiſſimarum petitionum volumen miſſum à Cæſare ad ſuos Oratores, Concilio deferendum; & executio retardata, ipſo demum Legati operá conſentiente. Studia à Vicecomite Tridenti impenſa, & nuntij ab eo Romam ſcripti de rerum ſtatu. Mantuanus à Pontifice poſtulat abeundi veniam. Repulſa. Iterata poſtulatio. Officia Cæſaris ne is diſcedat. Illi à Pontifice ſatisfit. Bauarus Orator exceptus. Mutuæ conteſtationes de prærogatiua inter ipſum & Venetum. Quæ idem petierit à Concilio. Difficultas ac dilatio de articulis ſupra Calicis conceſſione. Diſſenſiones Patrum de dogmatibus quæ minores Theologi comprobarant. Reditus Lancianenſis, & ſenſus Pontificis ab eo relati. Pontificis litteræ, quibus reſponſum redditur iis Epiſcopis, qui communi epiſtolá purgauerant Romæ criminationes ſibi illatas. Mandata Vicecomiti tradita; eiuſque ſtudia ad conciliandos inter ſe Mantuanum & Simonettam. Correctiones morum agitatæ, ac ſtatutæ. Suauis animaduerſiones ſuper his perpenſæ. Decreta & Canones Fidei ſtabilita, ac varia Patrum diſputationes de vtroque argumento. Noua rationes bis obiecta à Sal-*

merone & à Torres, pridie futuræ Seſſionis. Sententiarum in eadem Seſſione varietas, & exitus. Quæ Suauis conſiderat de illius Decretis, expenſa. Mantuanus & Simonetta reconciliati. Philippi Regis litteræ, quibus à poſtulato vt Continuatio declaretur deſiſtit, & Hiſpanos Præſules dehortatur, ne caput de manſione vrgeant. Documenta Legatis à Pontifice ſuper eo data. Articuli minoribus Theologis propoſiti de Miſſæ ſacrificio. Opera à Lanſaco adhibita, vt Theologi & Epiſcopi è Gallia mitterentur. Litteræ Reginæ, quibus eos affirmat aduenturos, & prolationem petit, ſed non obtinet. Profectio in Galliam Fabri Oratoris, eiuſque litteræ ad Reginam. Præferuida Cæſaris poſtulata, vt Calix concederetur. Difficultates obiectæ, & temperamenta ad res ſuperandas excogitata.

CAPVT PRIMVM.

Generalis cœtus die ſexto Iunij; in quo quinque articuli de vſu Euchariſtiæ proponuntur. Noua contentio hic excitata de manſione, & promiſſio à Mantuano facta ad eam ſedandam. Archiepiſcopus Lancianenſis miſſus ad Pontificem à Legatis. Petitionum volumen, quod à Cæſare eius Oratores accipiunt, exhibendum Concilio. Huiuſce rei executio per Præſides impedita.

1562. a 6. Iunij 1562. in Actis Paleotti, & Arcis Romanæ, & in epiſtola Iadrenſis, 8. Iunij.

LEGATI, quod anteà Hiſpanis ſpoponderant impleturi, biduo poſt Seſſionem [a] ad generalem cœtum Patres aduocarunt, propoſueruntque perpendendos à minoribus Theologis eoſdem ipſos articulos, qui in promptu fuerant vt expenderentur in Concilio Iulij, cùm repentè ſolutum eſt. Hi erant quinque, ad vſum Euchariſtiæ ſpectantes. 1

An ex Diuino præſcripto quilibet Chriſtianus teneretur vtramque ſpeciem ſumere in Euchariſtiæ Sacramento.

An rationes, quibus Eccleſia Catholica adducta eſt ad Euchariſtiam præbendam laicis, & etiam Sacerdotibus non celebrantibus ſub ſola panis ſpecie, adeò retinendæ eſſent, vt nullo pacto vſus Calicis vlli eſſet permittendus.

Si,

Si, vbi ex honeſtis cauſis, & charitati Chriſtianæ conſonantibus, æquum videretur concedere vſum Calicis alicui nationi ſeu regno, habendum id eſſet ſub quibuſdam conditionibus, & ſub quibus. 1562.

An accipiat aliquid minus qui vtitur hoc Sacramento ſub vna tantùm ſpecie, quàm qui ſub vtraque.

An neceſſarium ſit lege Diuinâ, hoc altiſſimum Sacramentum porrigere pueris, antequam ad vſum rationis perueniant.

Dicerent Theologi, quid firmitate Fidei credendum, quid tamquam hæreſis reiiciendum eſſet.

2 His propoſitis aſſenſi ſunt ij, qui ante Granatenſem verba fecere. Sed hic cœpit dicere: Primum articulum in Synodo Conſtantienſi iam fuiſſe definitum, adeoque nouâ trutinâ non indigere, ſed ſolùm nouâ confirmatione: reliquoſque pariter adeò manifeſtò patere, vt diurno labore opus non eſſet. Satius igitur ſibi videri, vt illis adiiceretur in eadem Seſſione Sacramentum Ordinis, atque vt ita de manſione ageretur: mirum ſibi eſſe, quòd illam ad legem Eccleſiaſticam quidam redigerent: rationes, quæ ad id adducebantur, eò conſeſſu indignas videri; ac proinde ab illis ipſis magis ſe confirmari in contraria ſententia, validiſſima atque ſanctiſſima, pro qua mori ipſe minimè dubitaſſet: ſe non poſſe illius argumenti memoriam non ſæpiùs reuocare, ob ingentia commoda quæ in eo animaduertebat; atque impatienter optare, vt res a Synodo definiretur, quò inciperent palàm conſpici fructus, quos ab eo ſacroſancto conuentu Chriſtiana Reſpublica ſibi pollicebatur.

3 Poſtremis hiſce verbis vehementer commotus eſt Caſtanea Archiepiſcopus Roſſanenſis, qui ex oppoſito arbitrabatur, nullam diſputationem maiori futuram incommodo quàm ea, pro temporum conditione. Quare vbi loquendum ipſi fuit, acriter de quibuſdam conqueſtus eſt, qui & quæ de nouo proponebantur tamquam leuia deſpiciebant, cùm tamen reuerà eſſent eiuſmodi, vt illi diſputantium numero tempus deforet, & in ſingulis cœtibus ſtudebant importunam illam controuerſiam excitare, interrupto aliarum rerum proceſſu maioris emolumenti: nec temperare ſibi potuit, quò minùs id expromeret formulis acerbioribus, quàm opus fuiſſet conſuetæ modeſtiæ ſuæ, & opportunitati illius negotij. Quapropter, vbi per prudentem diſſimulationem ictu declinato telum in irritum cecidiſſet, per intempeſtiuum iracundiæ ſenſum eo repercuſſo effecit, vt ab eo vulnus infligeretur. Etenim inflammati à mordaci Caſtaneæ ſermone ij qui cum Granatenſi in ſententia manſionis

1562. concordes erant, ac præſertim Beccarellus Archiepiſcopus Raguſinus, Bartholomæus de Martyribus Bracarenſis, Callinus Iadrenſis, acerbis formulis confutarunt id quod rebantur cedere in reprehenſionem offenſionemque communem. Idcircò, prout mos eſt conuentibus qui ex pluribus conflantur, vbi plerique in dicenda ſententia non tam memoriâ retinent quod initio propoſitum eſt, quàm quod poſtremo loco depromptum, deſtitutum penè fuit prius argumentum, excitatumque vniuerſale ac feruidum certamen de eo quod Granatenſis fortuitò dixerat.

Eà re commotus Mantuanus, præuidenſque naufragia, quæ accidere poterant ex improuiſa illa fluctuum agitatione, ſi ea in procellam ruere ſineretur, blandâ ſimul & ad maieſtatem compoſitâ ratione interceſſit: Mirum ſibi eſſe, quòd in argumentum tam alienum vellent eam diſputationem inſerere: ſe ſuoſque collegas polliceri, ea de re ſuo loco nauiter actum iri, cùm ad Sacramentum Ordinis deuentum eſſet: fidem ab illis habendam Cardinalibus, & eiuſmodi conditionis, & Sedis Apoſtolicæ Legatis. Hoc pacto Gonzaga Patres ad rem reduxit, quamquam non omnino. Etenim Sanfelicius & Caſelius laudarunt quòd Legati frangerent crebriùs quorumdam audaciam, qui volebant in Epiſcoporum ſubſelliis agere Præſides, perinde quaſi plures quàm quinque Synodo præſiderent; Serigus verò Caſtellanetenſis Antiſtes, qui eo die, vice Maſſarelli ægrotantis, Concilio à ſecretis erat, palàm improbauit eam primi Legati promiſſionem, ceu futuram plurimarum offenſionum cauſam. Contrà verò Segouienſis Epiſcopus, Reatinus, & alij poſtulata iterarunt, vt declaratio de manſione quamprimùm conficeretur; ſimulque confutarunt caſtigationes habitas à Patribus modò nominatis in eos qui facultatem ac libertatem ſingulis in Concilio debitam vſurpauerant. Et ſanè Mantuanus eo conſilio, quo ſibi perſuaſerat excitas ibi turbas ſedatum iri, paulò pòſt alias in ſeipſum tum Tridenti tum Romæ concitauit; perinde ac ſi nimium ſibi arrogaſſet, dum communi Legatorum nomine pollicebatur id quod nondum inter eos conuenerat, obſtringeretque & ipſos & Pontificem ad rem expendendam, quam potiùs omitti optabant. Verùm plurimæ litteræ à ſe & à collegis ſimul ad Borromæum ſcriptæ, in quibus exponebant commune propoſitum reiiciendi illius examinis ad Ordinis Sacramentum, & reſponſiones redditæ, vbi Pontifex id conſilij haud reſpuebat, ſed alterutrum committebat, vt nimirum aut rem ſopiendam, aut protrahendam curarent, ſatis Mantuano perſuadere potuerunt, tacitum haberi

haberi conſenſum de huiuſmodi promiſſo; præterquam quod ini- 1562.
quum eſt, in repentino diſcrimine eam in hominibus conſilij præſtantiam poſtulare, quam præmeditatio ac tempus ſuppeditarent: quemadmodum planè iniquum fuiſſet exigi in Virgilio ex tempore præſtantiſſima carmina, quæ in Æneide elaborauit.

5 Patribus igitur in memorato cœtu ad rem regreſſis, eorum aliqui cum Guerrero ſentiebant, primum ex quinque articulis eſſe omittendum, quippe Conſtantiæ iam deciſum. Sed Epiſcopus Quinque Eccleſiarum dixit, multa poſt eam deciſionem exagitata fuiſſe à recentioribus hæreticis, quæ illi obiectabantur, & opus eſſe, vt in illorum abiectione huius firmitas oſtenderetur. De quo Galli pariter conuenere, affirmantes, id plurimum profuturum ad multos in Fide confirmandos: ſed inde potiſſimùm res promota, quòd cognouerit Synodus, eos ipſos articulos fuiſſe miſſos ad Concilium Iulij à Carolo V. quò Germaniæ ſatisfieret, & tunc Patres conſenſiſſe, illorum examen amplexatos.

6 Poſtridie huius conuentus Cæſariani detulerunt ad Præſides volumen quoddam [b], à Ferdinando ad ſe miſſum [c], vt Synodo traderent: in quo reipſa Cæſar obſtabat, ne Continuatio declararetur: querebatur de agendi ratione à Legatis adhibita: efflagitabat quamplurimas, eaſque grauiſſimas emendationes tum in Capite tum in membris Eccleſiæ; & vt paucis dicam, liber ille complectebatur magna ex parte ſenſus iniectos inexperto Religionis ſtudio quorumdam proborum, ab eorum arte, qui omnem impendebant operam ad eleuandam Synodi ac Præſidum dignitatem, ſplendòremque Pontificatus minuendum. Legati vehementer eo ſunt commoti; cumque Archiepiſcopo Pragenſi oſtendiſſent, quantâ tum Concilij tum Cæſaris indignitate volumen illud conuentui traderetur, eos cohortati ſunt, vt tantiſper ſuſpenderent, dum ipſi per officia Nuntij Ferdinandum ab eo conſilio dimouerent. Quin prætereà Muglizius, eâ opportunitate quâ breui per diſpoſitos equos iturus erat ad ſuam Pragenſem Eccleſiam, vt Regem Bohemiæ coronaret, ſuſcepit in ſe munus id Cæſari ſuadendi.

[b] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 8. & 10. Iunij, & narratio Muſotti.

[c] 20. Maij 1562.

7 Verùm cum in comperto eſſet, per media temperamenta neutri partium ſatisfieri eo ipſo tempore, quo Cæſar querebatur de Legatis, quippe ad declarandam Continuationem paratis; neceſſarium ipſi duxerunt, vt apud Philippum Regem illius declarationis moram excuſarent, & litteras ſuper ea re communi nomine ad eum ſcripſerunt. Operæpretium pariter exiſtimarunt, ad Pontificem legare cordatum hominem, negotiorum expertum, & de rebus

1562. probè doctum, qui videndum eius auribus exponeret, longè melius quàm litteræ oculis ſubiecisſent, rerum præſentium ſtatum, & futurarum apparatum: atque ad id ſelectus eſt Leonardus Marinus Dominicanus, Archiepiſcopus Lanciani, nobilis Genuenſis.

Hoc pacto qui ſummis in rebus ad commune bonum laborat, non modò communem plauſum ſibi polliceri non poteſt, ſed opus habet ſe quaſi vndique reum purgare.

CAPVT II.

Documenta à Legatis tradita Archiepiſcopo Lancianenſi de Synodi proceſſu, ac de deciſione articuli ſuper manſione.

QVamquam fuiſſet vniuersè iniunctum Archiepiſcopo, vt cotam edoceret Pontificem de cunctis rerum conditionibus; ſumma tamen documentorum, quæ tradita ipſi ſunt, [a] in duobus vertebatur: quæ duo, quaſi poli in illius ſphæræ motu, ab Altempſio proponenda Pio dicebantur, ſi pro ſuſcepto priùs conſilio iturus ille fuiſſet ad Pontificem, vt ipſorum contumaciam excuſaret. Alterum erat ſolutio, ſeu tranſlatio Concilij; alterum, declaratio de manſione. 1

a 8. Iunij 1562.

De priori; Rumorem hîc increbuiſſe, quem alebant ex parte quidem litteræ Romà ſcriptæ, nonniſi de hac Synodi diſſolutione à Pontifice cogitari, ad imponendum intolerabili diſpendio finem; ex parte verò crebri ſermones, qui Tridenti habebantur, quò Synodus aut in præſentia terminaretur, aut aliò transferretur. Id Patrum compluribus neceſſarium videri, cauſantibus nonnullis, oportere Epiſcopos remitti ad ipſorum greges, quibus contagionis periculum imminebat ſine Paſtorum cuſtodia; nonnullis, aliam ſtationem eſſe eligendam, cum ibi ampliùs conſiſtere non liceret tum ob annonæ caritatem, quæ acceſſione exterorum intolerabilis euaſiſſet, tum ob hoſpitiorum penuriam, quippe non anguſta ſolum erant, ſed cuncta iam occupata, vt amplius non ſupereſſet locus iis qui acceſſuri erant; tum etiam ob diſcrimen, quod Patribus impendebat ex propinqua hæreticorum furentium potentia, qui nouis proſcriptionibus irritati, ad arma conſpiraſſent: adeoque iam multi Præſules conſilium agitabant vnà inter ſe conueniendi, & communi nomine id poſtulandi. 2

Iam verò Pontificem ſuper eo Præſides admonebant, cùm Synodus duplici de cauſa coaluiſſet, vt Eccleſiam hæreſi purgaret, eamque vt in moribus reformaret; non poſſe Pontificem ab incepto deſi- 3

deſiſtere antequam vtrumque compleſſet, niſi ob cauſas quæ ipſum 1562.
cogerent, quales forent aut bellum, aut peſtis, aut notabilis cibo-
rum caritas; aliter timendum eſſe, ne nationes, quæ tam auidè
illam petierant, coactamque tam frequentem aſpiciebant, vbi
poſteà tenuis obtentu cauſæ interruptam cernerent, aut ſibi pro-
ſpicerent per proprias nationum Synodos, aut illam proſequi ſine
Pontificiis Legatis auderent, vt Baſileæ accidit, cum graui diſcri-
mine ingentis in Eccleſiam cladis. Non poſſe id contingere, niſi
tantumdem ignominiæ in ipſum redundaret, quantum gloriæ ob
religionis ſtudium, animique virtutem in ea cogenda eidem acceſ-
ſerat. Ne grauaretur animo recolere, quàm valido incitamento
forent in eo caſu perduelles in Apoſtolicam Sedem prouinciis ipſi
hactenus obſequentibus, vt illæ ad ſchiſma prolaberentur, ſi fortè
(gnari, quàm illæ vehementer cuperent hoc pharmacum, quo aut
purgarentur, aut illæſi ſeruarentur,) poſſent per aliquam veritatis
ſpeciem affirmare, Petri ſucceſſorem nihil de ipſorum ſalute labo-
rare, quando in eius æſtimatione plus habuiſſet ponderis tenuis æra-
rij ſui ſumptus, aut tenue ſuorum tribunalium incommodum,
quàm illorum exitium. Sibi perſuadere Legatos, ea Româ ſcribi
ex Aulicorum ſermonibus, non ex Pontificis voluntate. Eos Epi-
ſcopos Synodi, qui ſolutionem illius cupiebant, vt ad ſuas Diœce-
ſes remigrarent, ſtudio religionis impelli, ſed non ſecundùm ſcien-
tiam, vt Apoſtolus loquitur; quoniam maiorem de propriis Eccle-
ſiis, quàm de vniuerſali rationem habebant: verùm inexcuſabiles
eos eſſe, qui iacturam animarum in vniuerſa Chriſtiana Republica
corporum ſuorum incommodis poſthabebant. Extra hos aduerſos
caſus iam adductos nullum ſupereſſe locum ad Concilium dimit-
tendum, niſi duobus modis. Priorem eſſe, Vbi inter Philippum
Regem & Cæſarem conuenire non poſſet de Continuatione; nam eâ
declaratâ, adeoque abeuntibus Germanis ac ſimul Gallis, æqua ſup-
peteret ratio, ne proſequerentur Oecumenicam Synodum cum
ſolis duabus nationibus, Italica & Hiſpanica. Licere proinde, id ſi
accideret, eam ſuſpendere, exhibitâ à Pontifice per ſe Cæſari eâ
quam poſſet æquâ gratificatione, nec minùs eo conceſſo Gallis aut
penitus, aut magna ex parte, quod ipſi ſuis in conuentibus poſtu-
landum decreuerant. Alterum modum tollendi ſtatim Concilij,
ſed honeſtum ac fructuoſum, videri, ſi Octobri proximè futuro,
quo tempore Cæſarea Comitia erant habenda, perfecta iam eſſet
vniuerſalis Eccleſiæ emendatio, ac dogmatum deciſio, quæ ſub
Iulio fuerant intermiſſa; ſimulque ſi Cæſar efficeret, vt Proteſtan-
tes

1562. tes Concilium adirent. Etenim quemadmodum, vbi voluiſſent hi Concilio acquieſcere, audiendi erant; ita è contrario, vbi iudices neutri partium ſuſpectos poſtulaſſent, aliaſque indecoras conditiones, iuxtà ac aliàs petiere, licuiſſet eos dimittere, ſimulque dimittere Concilium; quippe quod ad eam vſque diem apertum extabat, vt illi reuocarentur ad frugem, & fructum abunde protulerat, à Catholicis decerpendum.

Gradum poſtea faciebant ad articulum de manſione, quem Pontifex illis iniunxerat vt ſopiendum curarent. Huiuſce rei cauſa erat (quemadmodum ſeorſim ac fidenter ſcripſit Borromæus ad Simonettam Legatum[b]) non quidem, quòd ex definitione, ius in ea Diuinum affirmante, viderentur ea incommoda, quæ nonnulli arguebant, in Pontificem dimanare; ſed quòd, præter inflammatam Theologorum Patrumque contentionem (quâcum neque decorum neque conducibile cenſebatur Decretum edi, cùm rumor, tametſi falſus, Aulas Europæ vniuerſæ peruaſiſſet, eam deciſionem in exitium Sedis Apoſtolicæ tendere) fieri non poterat, vt abſque aliquo illius probro apud vulgus ea ſanciretur in conſpectu Pontificis à ſuis Legatis. Cum igitur is cuperet quæſtionem ſopiri, ſimul ab illis quæſierat, num ipſis probaretur, vt Diplomate Pontificio manſio præciperetur, multis adiectis priuilegiis eius obſeruantiæ, grauibuſque pœnis eiuſdem violationi. Porrò de illa ſopienda dicebant: Si libetum id ipſis foret, ſe libenter perfecturos; cùm animaduerterent in eo Patrum diſſidia, & incommoda Romæ perpenſa tum in definitione, tum in certamine: verùm id difficulter peragi poſſe ſine Concilij clade, & ſine dedecore Pontificis, Legatorum, & Aulæ Romanæ, quæ inſimularetur, quaſi eam deciſionem recuſaret, quòd ſuam ipſius emendationem recuſaret. Satius ſibi videri, ſi articulus alterâ ex duabus formis definiretur. Prima erat, Vt à Theologis priùs agitaretur, dein à Patribus, poſteà verò pro maioris partis ſententia res ſanciretur. Altera, Vt in verbis Decreti potiùs aſſumeretur pro certo, quàm definiretur, pro eo quod ſentiebant complures, non fuiſſe id hactenus à Conciliis definitum, quòd ab ipſis iam pro certo poſitum fuerat; atque vt ſubinde huiuſmodi Decreto adiicerentur & præmia & pœnæ, quibus eius obſeruatio firmaretur, & vt in alterutra forma ſuprema Pontificis auctoritas in eodem gradu tamquam Eccleſiæ Capitis collocaretur: atque eâ ratione occurſum iri cunctis prauis conſecutionibus, quæ ex eo recens firmato dogmate confici poſſent. Conſilium diplomatis haud ſibi probari, verentibus ne illud acciperetur quaſi techna

b 31. Maij 1562.

defini-

definitionis obturbandæ, quæ adeò expetebatur & à plurimis Præſulum, & à cunctis fere nationibus, & à multis Principibus; vt timendum eſſet, ne diplomati excipiendo reluctarentur. Quare in eo caſu aut Pontifex tam multorum voto induliſſet, & indulgentia viſa fuiſſet potiùs extorta, quàm ſpontè profecta; aut obedientiam conſtanter exegiſſet, & Pontificalis auctoritas iis contentionibus obiecta fuiſſet, quæ Baſilææ contigerunt. Conſultius eſſe, ſi deciſio ante proximum Octobrem in Synodo haberetur, vt tunc perfectâ ſimul morum emendatione, liceret Epiſcopis alacri iam animo ſuas ad Eccleſias reuerti, vbi Synodum abſolui contigiſſet. 1562.

5 Hæc fuerunt documenta Archiepiſcopo data, ſed per formam aliquantulùm confuſam: & quamuis illa Legatorum omnium nomen in fronte gererent, quantum ipſe comperio, longè alia ea fuerunt à ſenſibus Simonettæ, cui neceſſe erat in ſcriptis communibus cum pleriſque conſentire; ſed in litteris ſeorſim ſcriptis ſuam ſententiam promebat, atque hæc interdum prævalebat.

Legi, fuiſſe prætereà ab Altempſio [e] impoſitum Archiepiſcopo, vt Pontificem certum redderet, pro ea quam Pius tribuebat ei fidem, tot cùm ipſo ſanguinis ac beneficiorum vinculis coniuncto, cunctos Legatos Pontificis commodis ſtudioſiſſimè deſeruire; eoſque pariter Epiſcopos, qui manſionem Diuini iuris eſſe cenſuerant, ex animo ipſius obſequio ſtudere, multoque impenſius in rem Apoſtolicæ Sedis nauare operam, quàm qui aduerſus illos adeò vociferabantur. Quæ officia Mantuano ac Seripando patefacta, in illorum animis eos beneuolentiæ ac voluptatis ſenſus excitarunt, quos ciere ſolet in ingenuis animis ſponte tributum firmæ auctoritatis teſtimonium in arduo honoris litigio. Cùm Princeps nequit inſontem abſoluere, quin ſimul damnet intempeſtiuam damnationem à ſuo iudicio habitam, mera teſtificatio veri, beneficium eſt adeò ſupra conſuetudinem, vt ſæpè reus inſons illud ſibi petere nequaquam audeat.

[e] Litteræ Iadrenſis, 21. Iunij 1562.

1562.

CAPVT III.

Officia Vicecomitis Tridenti cum ſingulis Legatis. Rerum ſtatus, quem hic nanciſcitur. Auditæ ab eodem obtrectationes in Aulam. Ea quæ Pontifex de Seſſione celebrata Legatis ſignificarit. Abeundi venia à Mantuano petita. Repulſa. Iterata eiuſdem petitio. Tres conditiones quæſitæ, vt illic perſiſtat.

a Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 18 Iunij 1562.

PEr eos dies Vicecomes Tridentum [a] peruenit. Et ſine mora, præter ea quæ detulit ad Altempſium, nihil ad hanc rem ſpectantia, & quæ, ſublato fundamento tranſitus militaris, in irritum recidêre, mitia mandata ſibi tradita peregit cum Legatis Oſio ac Simonetta. Hic hominem dehortatus eſt, ne tunc exerceret auſtera cum Mantuano ac Seripando, ratus, haud parato eos animo eſſe ad ea cum operæ pretio excipienda. Sed rem largiùs communicauit Vicecomes cum Scarampo Antiſtite Nolano, qui Aiqui in Monteferrato natus, Mantuano Cardinali intimus erat, eiuſque familiæ ſubditus. Huic itaque cùm exponeret Vicecomes querimonias, quæ in ipſum Romæ ſerebantur, ſignificauit ſimul per eam opportunitatem grauiores, quæ in primum Legatorum iactabantur, cui poſteà nomine Gonzagæ Cardinalis, fratris filij, à ſe renuntiandas eſſe dicebat, tamquam communes totius collegij ſenſus; adiecitque, coniunctionem, mutuamque fiduciam inter Præſides, eos turbines in malaciam ſoluturam fuiſſe[b]. De hac ipſa coniunctione ille poſteà verba fecit cum Simonetta, oſtenditque, per eam à communibus ipſorum officiis mitigatum & coniunctum iri pariter Patrum animos, qui ab æmulationibus magis quàm à rationibus in certamen adducti videbantur; ſed ſi vnâ eademque coniunctim viâ ductores proceſſiſſent, facili negotio eos pariter qui ducebantur, in diuerſas vias minimè diſiunctum iri. 1

b Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 22. Iunij 1562.

Non modò paratum ad id animum, ſed eius perficiendi cupidum præ ſe tulit Simonetta, cohortatuſque Vicecomitem eſt, vt rem, quemadmodum fecit, tranſigeret cum Mantuano; à quo rogatus vt amicè ſibi detegeret quæ de ſe audiuiſſet, opportunitatem hinc arripuit enarrandi liberè, quaſi per obſequium, adeoque non irreuerenter, quæ de ipſo Romæ iactitabantur, eò quòd ille argumentum de manſione propoſuiſſet, & poſteà eius definitionem Patrum ſententiis commiſiſſet, ac demum agendum de illa ſpopondiſſet vnà cum Ordinis Sacramento; neque minùs, quòd neglexiſ- 2

ſet

ſet declarationem Continuationis in poſtrema Seſſione, cùm propter Oratoris Hiſpani acerrimas poſtulationes, re Cæſarianis haud indicatâ, ea facile pacateque haberi potuiſſet. 1562.

3 Egit gratias ob allatam ſibi rerum notitiam Mantuanus: quæ obiectabantur, ſingulatim diluit. Dixit, iiſdem rationibus ſe fusè purgaſſe Borromæo per litteras, & Pontifici per miſſum à ſe hominem è ſua familia Arriuabenum: alias prætereà calumnias ſibi obiectas à ſe reſciti, ſed ex probitate prudentiaque Pontificis ſpem ab ipſo concipi, eas apud illius animum fidem non habituras. Et ſanè Pontifex in litteris publicis, quas à Borromæo ſcribi iuſſerat, nullius ægrimoniæ indicia præ ſe tulerat; quin commendatus ab illo fuerat poſtremæ Seſſionis euentus, in quo ſolùm deſiderabatur, vt in Decreto diſertè explicarentur dogmata declaranda in Seſſione proxima, quo prænuntiaretur quodammodò futura Continuatio: ſed reſponſum a Legatis eſt, id ipſum à ſe optatum fuiſſe, ſed ſimul agnitum, fieri non poſſe; proptereà quòd Hiſpani, eorumque aſſeclæ, in articulo de manſione numquam conſenſuri fuiſſent vlli explicationi rerum agendarum, quin ſimul Continuationis caput explicaretur.

4 Eâdem libertate, quâ Vicecomes Mantuano ſignificauit criminationes, quibus ille inſimulabatur Romæ, ſiue antequam diſcederet à ſe auditas, ſiue lectas in litteris poſteà acceptis, ſcripſit pariter ad Borromæum eas, quæ in illum & in eius Patruelem ſibi aures verberarant in breui commoratione Tridentina: Actas fuiſſe gratias iis qui manſionis declarationi reſtiterant, & iniectas querelas in eos qui illam promouerant, quod videbatur diminutio quædam libertatis Concilij. Idcircò maximâ ſe circumſpectione vti in adeundis frequenter Epiſcopis, & in modo agendi grates nomine Pontificis iis, ſiue Italis ſiue Hiſpanis, qui ſe obſequentiores oſtenderant Apoſtolicæ Sedi, ne huiuſmodi officia caperent à fama aut à ſuſpicione mendacia incrementa, & aduerſa commenta. Excitum fuiſſe murmur de venia abeundi, quam à Pontifice Mantuanus petierit [c], ac duas eius cauſas afferri; quòd Aulæ Pontificalis litteræ, quæ in Mantuani, ceu primi Legati, manus anteà deferebantur, poſteà ad Simonettam mitterentur; & quòd Gonzaga Cardinalis, eius fratris filius, Romam non accerſeretur à Pontifice ad cœtus de huiuſmodi negotiis, quemadmodum anteà fieri ſolebat. Dici, hanc abeundi veniam graui futuram detrimento, tum ob venerationem, quâ Mantuanum proſequebantur omnes Præſules, tum ob rationem, quam de ipſo cuncti Principes habebant; à qua con-

[c] Duæ litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 25. Iunij 1562.

1562.

ſtantiſſima erat perſuaſio, vnicè commotum Hiſpaniæ Regem,
abſtinuiſſe à miſſione Oratoris Vargas ad Synodum, miniſtri ſci-
licet Pontifici parum accepti, & quieti Concilij parum oppotruni.

Nec vanus erat hic rumor de petita à Cardinali venia [d], tametſi 5
ille à Vicecomite, cui res ſuboluerat, primùm interrogatus, acri-
ter inficias iret, turbatumque animum præ ſe ferret, ſeu quòd nol-
let fabularum argumentum euadere, ſeu quòd irreuerentiam erga
Pontificem putaret, ſi hanc petitionem ante impetrationem vulga-
ret, perinde ac ſi forte repugnaret Pontifex, videretur Legatus vo-
luiſſe irati animi ſenſus in Principem iactitare, & palàm facere, il-
lum propemodum ſibi inclinatum. Sed ſicuti veræ cauſæ minùs
quàm effecta patere ſolent, ita in eo negotio contingebat. Hæ cau-
ſæ illæ non erant, quas ad aures Vicecomitis fama detulerat, ſed
longè aliæ: nimirum, quòd Pontifex [e] poſtremò dixerat Comiti
Franciſco ab Andriano, Oratori Ducis Vrbinatis, ſibi & vniuerſo
Collegio haud plene ſatisfactum à Mantuano, quem ipſe elegerat
tamquam Legatum, viuumque oraculum ſuum in Concilio, quò
ibi mentem ſuam candidam puramque repræſentaret, & qualem
ipſi Deus iniecerat, non autem propriam, quam ille gerebat. Eum
in articulo manſionis nimiam fidem, & præter rationem, habuiſſe
quibuſdam Cœnobitis, qui vtilitate ducebantur: in articulo de
Continuatione plus æquo & rei notitiam & ſatisfactionem fuiſſe ab
eodem præſtitam Cæſarianis, cùm oportuiſſet opus illud priùs con-
fici quàm dici. Quapropter ſi Legatus parato eſſet animo ad ſibi
moderandum in poſterum ex conſcientia Pontificis, qui tam ſibi
quàm illi ſinceram & Chriſtianam ineſſe cenſebat, & cuius perſo-
nam idem gerebat, Pontificem in obliuionem rerum præteritarum
venturum: ſin minus, illum opportuniùs acturum, ſi ab incepto
deſiſteret; aliter enim coactum iri Pontificem à conſcientia ac ra-
tione ad alterum ipſi ſufficiendum.

d Litteræ citatæ Vicecomitis ad Borromæum.

e Patet ex epiſtola, Româ 17. Iunij 1562. & ex altera Mantuani ad Ariminenſem, 6. Iulij 1562. in Appendice narrationis Muſotti.

Neque huic homini tantummodò animi ſui amaritiem aperue- 6
rat Pontifex, ſed etiam aliis pluribus, præſertim Vrbinati Cardi-
nali dixerat, A Mantuano in diſceptatione de iure reſidendi fuiſſe
adhibita manum & caput: & per Comitem Fredericum Borro-
mæum Gonzagæ Cardinali ſignificarat, [f] eius patruum Sedis Apo-
ſtolicæ cladem meditari. Nec obſcurè Pontifex indicarat, velle ſe,
vt per eos Proceres, amore & ſanguine cum Mantuano coniun-
ctos, hic certior de iis fieret; adeoque ipſum inuitabat ad veniam
abeundi petendam, ne dimiſſionis dedecus idem opperiretur. Præ-
ter hæc acceperat Mantuanus indignatione acerbiſſimâ (ſeu verum
id

f Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 29. Iunij 1562.

id eſſet, ſeu falſum) quoſdam Epiſcoporum fuiſſe gloriatos, ſe ſuis 1562.
litteris effeciſſe, vt in eas Pontifex obiurgationes prorumperet; atque inter hos Sanfelicium ille nominabat, Concilij Curatorem, & Thomam Stellam Iuſtinopolitanum Antiſtitem, qui vulgari cognomento (cauſam ignoro) *Tedeſchinus* dicebatur. Id verò intolerabiliora reddebat illi vulnera, quippe inflicta ab inferiori manu, & per iactantiam; adeoque per deſpicientiam ab iis profectam, qui ſi odio eum proſequebantur, reuerentiâ certè proſequi debuiſſent. Verùm quemadmodum anxietas æſtimationis maior eſt erga parem, quam erga ſine comparatione minorem, nec vlla offenſio acerbior eſt, quàm quæ in æmuli conſpectu accipitur; ita propter veteres æmulationes inter Gonzagas & Farneſios, nihil, vt opinor, altiùs vulnerauit animum Mantuani in ea re, quàm verba quædam ſupra modum iracunda, quæ Cardinalis S. Angeli à ſe audita narrauit ab ore Pontificis in ipſum prolata.

7 Is itaque per Arriuabenum clàm, ſed ardenter poſtulauerat abeundi veniam. Sed Pontifex in agendo quàm in loquendo circumſpectior, pedem poſteà retraxerat, reſponditque, id offenſioni publicæ futurum; ſimul de Mantuano honorificè & amanter loquens adiecit, ſe collegis mandaſſe, vt illi morem gererent, & obſequerentur. Non tamen abſtinuerat vel in eo actu à querimoniis, dicens (ad mitigandam fortaſſe interpretandamque alio ſenſu oblatam, ſeu potius per minas intentatam veniam) Si noluiſſet Mantuanus tempore præterito ſibi parere, nec ſuum iudicium ſequi, ſatius futurum fuiſſe, ſi iam tum abeundi veniam poſtulaſſet. Huiuſmodi reſponſa tametſi ex vna parte Legatum ſolabantur, quippe quæ indicabant, nec ipſum nec ipſius operam à Pontifice deſpici; tamen ex altera eumdem perculêre, quòd inde cognoſceret, tam multa quæ ad ſe purgandum ſcripſerat, aut per Pontificis oculos haud tranſiiſſe, aut ad illius animum haud penetraſſe; adeoque ſibi videbatur adigi ſe ad conditionem duriſſimam, quâ inſiſteret labori ſeruiendo ſine leuamine gratificandi.

8 Idcircò peracerbè doluit, quòd proniorem in Pontifice fidem nanciſcerentur huiuſmodi aduerſum ſe obtrectatores, quàm ſuæ conditionis, ſuæque vitæ anteactæ teſtificatio, præter eam, quam tot egregij Præſules & collegæ fecerant ad eum purgandum, ab ipſo productam, & inter alios ipſe Altempſius Cardinalis, Pontificis ex ſorore nepos: oblocutores vſque adeò præpotuiſſe, vt Pontifex proximis diebus planè ſtatuerit Legatos ſibi ſuperiores adiicere. De mandatis, quæ Pontifex ſignificabat ad collegas à ſe miſſa

1562. in ipſius emolumentum, aliam à ſe prærogatiuam non appeti, niſi quam ſuus ſibi gradus tribuebat; ſimulque à ſe ambiri, non vt aliis Legatis ſuperior, ſed vt vnà cum illis vnum atque idem planè eſſet. Hos in ſe animi ſenſus ex eo patere, quòd ipſe nihil egerat non modò illis nolentibus, ſed ne inſciis quidem; cùm vel à priuatis colloquiis numquam ab iis diſcors abſceſſerit, quemadmodum teſtari poterat Altempſius. Quando Pontifex ipſum iubebat in legatione perſiſtere, ſe ad illi obtemperandum inclinare; ſed tres conditiones à ſe peti, tamquam beneficia ſibi neceſſaria, quò redderetur idoneus ad ſeruiendum: cùm diu nauiter fieri non poſſit, quod per ſummam animi repugnantiam fit, & cum euidenti diſcrimine, in quo ipſe verſaretur, amittendi pretioſiſſimi ſibi theſauri, hoc eſt Pontificiæ gratiæ.

Prima erat: Vt Pontifex eâ quæ ſibi maximè probaretur formâ di- 9
ligenter illa inquireret de quibus ipſe inſimulabatur. Altera, Vt vbi ipſum inſontem comperiſſet, ſi nollet in calumniatores quidquam animaduertere, nullam certè fidem haberet in poſterum illatis ipſi criminationibus, niſi priùs illas ſibi ſignificaſſet, eiuſque defenſiones audiiſſet: ſicuti ex aduerſo, vbi aut anteà aut in poſterum in ipſo deprehenderet ſeu tenuem erga Pontificem obedientiam, ſeu modicam ſollicitudinem de Sedis Apoſtolicæ dignitate, ſeueriſſimis pœnis ipſum addiceret. Tertia, Vt dignaretur animum adiicere ad ipſum oneri ſubtrahendum per primam quæ ſe offerret opportunitatem, eâ ratione, quam eius prudentia illi pio negotio accommodatam putaret, cùm ſe adeò defatigatum corpore animoque ſentiret in eo laborioſo miniſterio, vt agnoſceret, ſe illi diutiùs ſuſtinendo non eſſe: exempli nouitatem non obſtare; etiam Polum obtinuiſſe, vt legationem interrumperet ad corpus purgandum, nec eam ampliùs ab eo reſumptam fuiſſe. Sperare ſe à Pontificis bonitate id leuaminis, quo indigebat vitæ ſuæ incolumitas, quam nouerat non dedignari Pontificem ſibi charam habere, & quæ quamdiu perduraſſet, ad illius obſequium perduraſſet. Hæc ſcripſit Mantuanus, non tamen à continuatione muneris alienus, ſicuti detexit Vicecomiti, vbi[a] oſtenderet Pontifex ſe ipſi reuerà confidere.

[a] In duabus litteris Vicecomitis ad Borromeum, 20 Iunij 1562.

Æmulationes inteſtinæ famam Concilij non mediocriter id tem- 10
poris offuſcabant. Etenim Epiſcopi qui erant diſcordes, collegas viciſſim habebant quaſi aduerſarios: & dum in alios alij obloquebantur, effecere vt tandem Synodus vniuerſa incuſaretur. Ea præſertim pars, quæ ſuffragiorum numero erat inferior, alteram ſibi ſupe-

ſuperiorem accuſare non poterat, quin totum corpus accuſaret. 1562.
Sed multò ampliùs quam Præſules, in eo famuli peccabant, genus hominum ad contendendum procliue, & ad heriles ægrimonias expromendas immoderatum, cùm eâ ratione, animi ac linguæ malignitas quaſi virtutem fidelis gratique animi ſeſe oſtentat. Inter cetera epiſtola quædam auctoris anonymi prodiit [b], quæ ſe ſcriptam Tridenti Romam ad amicum ſimulabat. Hæc, quaſi illinc acceptа, ad Lanſacum miſſa eſt ab Oratore Gallico, Venetiis degente: cumque hoc pacto fuiſſet vulgata, Lanſacus rem pluribus excuſauit, & per ſe apud Legatos, & Romæ per Oratorem Galliæ apud Pontificem, ne crederetur Concilij nomen à Regis adminiſtris fœdari. In ea epiſtola, vt mos eſt ſatyricis ſubdolis, qui ſe laruâ pro caſſide communiunt, adeoque ſe audaciâ obarmant, multæ in Concilium calumniæ continebantur; ac demum deducebatur, Cùm per illud vnitas Eccleſiæ ſperari non poſſet, opportuniùs fore ipſum ſuſpendi. Atque ex huiuſmodi ſcriptis Suauis cæmenta magna ex parte deſumpſit ad ſuam hiſtoriam fabricandam. Grande profectò documentum, quàm neceſſaria ſit in Senatoribus tum linguæ libertas ante ſanctiones, tum eiuſdem poſteà ſubiectio communiori iudicio; quod difficulter effici poteſt, quin erga Senatum obedientia exerceatur non voluntatis modò, ſed etiam intelligentiæ: obſequium ſanè non extra vires humanas, ſi obſcuritas & incerta ratio humanorum conſiliorum ſpectetur, quæ amplam nobis libertatem relinquit ad opinandum quidquid libuerit.

b Eſt in Appendice Muſotti.

CAPVT IV.

Multa Suauis errata. Bauariæ Orator exceptus. Illius, & Venetorum mutuæ denuntiationes. Lis cum Heluetiis & Florentino. Poſtulata Bauari & Cæſarianorum in Concilio.

1 TEmpus nos admonet, vt aliquantulùm inſiſtamus in notandis ſimul variis Suauis erratis, hæc facta narrantis. Ac primò quidem rumores illi populares, per quos inaudierat Vicecomes, mutatum in Aula Pontificis ordinem in mittendis litteris, quòd non ampliùs ad Mantuanum, ſed eius loco ad Simonettam mitterentur, quodque à cœtu Cardinalium, ad expendendas Tridentinas res ſelectorum, amotus fuiſſet Gonzaga Mantuani fratris filius, manſerunt in quibuſdam monumentis, dubitationis in modum, effeceruntque, vt Suauis, re minimè introſpectâ, vtrumque animosè affirmaret, & per conſuetum temerariis narratoribus infortunium

1562. fortunium in vtroque laberetur. Sciendum igitur eſt, ſignificaſſe Borromæum in reſponſo ad Vicecomitem, nimis verum eſſe id quod ad aures peruenerat, de abeundi venia petita à Mantuano; ſed eam à Pontifice, rebus ritè perpenſis, denegatam fuiſſe per certum tabellarium, & per eiuſmodi rationem, quâ ſperabat illum quieto alacrique animo permanſurum. Veras quidem non eſſe duas rationes, à Vicecomite ex vulgari rumore acceptas; ſed ambiguitatem apud vulgus exortam fuiſſe de priore, quia dies aliqui effluxerant, quibus nihil occurrerat Romà ſcribendum ad Legatos communibus litteris, quæ ad ipſum Principem mittebantur, dum interim aliquid occurrerat per peculiares litteras ſcribendum ad Simonettam, quæ rectà ad ipſum miſſæ fuerant, vt cum omnibus fieri ſolet: & quod ad alteram rationem ſpectabat, aliquid temporis elapſum fuiſſe, nullo tunc habito cœtu de rebus Concilij, ſed de Inquiſitione, cui Gonzaga non intererat. Vnde homines, rerum quæ recèns contigerant, ſatiſque dimanarant in vulgus, minimè ignari, auidique ſpeculandi, quin & procreandi cauſas latentes effectorum patentium, exiſtimauerant Gonzagam à Conſiliis de Synodo excluſum fuiſſe. Sic itaque res ſe habuerat: atque idcircò Mantuanus, cui compertum erat, nullam communem cunctis Legatis epiſtolam Româ veniſſe, niſi miſſam ad ſe, certique nuntij allati fuerant, nullum fuiſſe cœtum coactum ſupra rebus Concilij, quò fratris filius accerſitus non fuerat, numquam hæc falſa ſuis querelis admiſcuit. Equidem comperio, ab hac eadem miſſione peculiari litterarum ad Simonettam, abſque ſocietate aliarum communium quæ Mantuano mitterentur, inflictum huic fuiſſe aliquem anxietatis ac ſuſpicionis aculeum, ne res ſoli Simonettæ committerentur, & quòd ea de cauſa defuiſſet argumentum quod ad omnes ſimul ſcriberetur. Quamobrem Vicecomes iterùm Borromæo [a] ſignificauit, ſatius fore ne id in poſterum fieret, ſi primi Legati pacificatio ſibi cordi eſſet.

[a] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 13. Iulij 1562.

Pergit Suauis, *Non minùs à Pontifice iratum animum indicatum* 2
fuiſſe in Camillum Oliuum, Mantuano à ſecretis, quippe qui non perinde ſe geſſerat atque ſibi ſpoponderat, cùm Romam miſſus fuit. Et ſubdit; *Quod miſello illi carò conſtitit. Etenim tametſi Pontifex cum Cardinali reconciliatus fuiſſet, tamen poſt eius mortem Mantuam cum heri cadauere regreſſus, vario criminationum obtentu ab Inquiſitionis tribunali coniectus in carcerem eſt, diuq; diuexatus. Hunc ego poſt inſectationum ærumnas expertus ſum virum egregiâ virtute, & eiuſmodi infortunia haud merentem.* Mirum ſanè eſt, quòd hic homo hiſtoriam extruat non ex narratio-

rationibus à ſe compertis, ſed ex argumentationibus à ſe deductis. Quare vbi ſemel hallucinatur ex notitia perperàm habita, enarrat poſteà quaſi veram hiſtoriam ea omnia euenta, quæ ab ea re, vbi verè contigiſſet, probabili coniectatione extitura fuiſſent. Hac de re in Operis Apparatu diſſerui: nec de Oliui ærumnis, quas Inquiſitionis causâ paſſus eſt, quidquam mihi dicendum ſupereſt, ad eum vel incuſandum vel excuſandum, præter ea quæ ibi narraui. Certum tamen eſt, non Oliuum, ſed Pendaſium à Mantuano Romam fuiſſe miſſum ad Pontificem, quemadmodum ſuprà notauimus; nec illum pariter à Concilio diſceſſiſſe hero demortuo, ſed ibidem permanſiſſe in iiſdem miniſteriis & honore fiduciæ, & vtilitate ſtipendij à Præſidibus affectus vſque ad operis exitum, quod non ſemel patebit. Præſertim verò admirationi mihi eſt, Suauem ignoraſſe, Pendaſium, non Oliuum fuiſſe à Legatis miſſum, cùm hoc perlegatur non inquam in quamplurimis tum Pontificis tum Borromæi [b] litteris ſcriptis, & in commune ad Legatos, & peculiariter ad Mantuanum (earum quippe notitia ſingularior eſt) ſed in cunctis fere monumentis, quæ de hoc argumento ſuperſunt: adeò vt præter varias epiſtolas à me allatas, ab Legatis Romam miſſas, quæ mentionem hac de re faciunt, & ipſorum nomine fuerunt ab Oliuo Tridenti ſcriptæ; præter narrationem Philippi Muſotti, qui Seripando à ſecretis erat; & præter epiſtolam à me anteà productam Iadrenſis Archiepiſcopi ad Cornelium Cardinalem, id contineatur in prima Simonettæ epiſtola ad Borromæum, à me ſuperiori libro recitata [c], nec minus in altera Epiſcopi Mutinenſis ad Moronum [d]. 1562.

3 Hæc admiratio alteram admirationem mihi adimit, quòd nimirum ignota fuiſſet Suaui miſſio & opera Arriuabeni. Huius enim notitia, quippe negotij cunctis Legatis minimè communis, latuit magis clauſa & conſtricta in mutuis litteris peculiaribus inter Mantuanum ex vna parte, & inter Pontificem, Borromæum & Gonzagam ex altera. Nec equidem indagare omiſi, quînam in mentem venerit Suaui, fuiſſe Romam miſſum Oliuum, non Pendaſium, adeoque ſuper hoc inane fundamentum inanem verè arcem extruxerit; & rem planè attigiſſe arbitror. In quadam epiſtola ſcripta per eos dies, quibus Pendaſius Romam peruenit [e], ab Inſulano, Oratore Gallico apud Pontificem, Rex certior factus eſt, adeſſe ibi Mantuani Secretarium, miſſum ob ea quæ de nouo contigerant ſuper manſionis negotio. Atque hunc *Secretarij* titulum vſurpauit Orator per eam generalem & amplam dicendi formulam, quà con-

b Scriptis ad Legatos, 22. Aprilis, quando is peruenit, vſque ad 3. Maij, quando diſceſſit.

c Lib.16 c.9.

d 11. Maij 1562.

e Scripta 16. Maij, ex libro Gallico, 1562.

1562. ditio, quæ nihil intereſt, narratur; quare ignorans ipſe, minimeque laborans exquiſitiùs pernoſcere, quiſnam nominatim fuiſſet miſſus, nomen adhibuit *Secretarij*, tamquam commune cuilibet miniſtro, cuius calamo ſecreta committantur. Hæc igitur epiſtola, quæ poſteà cum aliis per typos vulgata eſt, effecit, vt à Suaui crederetur, legatum fuiſſe Romam ad eam rem tranſigendam Oliuum, cùm ſciret illum propriè Mantuano à ſecretis eſſe; & oblitus, exerceri à ſe in rerum narratione ſimplex munus teſtis, voluit logici partes agere, & ſupra illas fundare partes fabulatoris, adeoque merito ſanè infortunio idem ipſe lectorum vera callentium fabula euadit.

Porrò aliis ſuis commentis narrat, conqueſtum fuiſſe Pontificem de pluribus, non ex mentis credulitate, linguæve impotentia, ſed quia hoc puncto quaſi eos inducebat, alios pudore, alios metu, alios vrbanitate, vt apud ipſum ſe illi purgarent: quorum excuſationibus à ſe facile acceptis, eoſdem ſibi ipſe addictos habebat. Id vbi verum fuiſſet, haud multum fortitan quod improbarent deprehenderent homines ſapientes, qui ſatis ab experientia docentur, non ſemper ad optima quæque per apertas vias poſſe perueniri. Sed in rebus à Pio IV. geſtis oppoſitum plane comperio, quando præſertim Mantuanus Arriuabeno reſpondens, nihil aliud acriùs queritur, quàm quòd Pontifex etiam poſt iteratas ipſius purgationes, & poſt denegatam abeundi facultatem, veterem animi perſuaſionem profeſſus fuerit de credita ipſius culpa; eamdemque rationem à Pontifice erga alios retentam conſpicor. 4

Demum affirmat, à Legatis, cum à Cæſaris Oratoribus libellus ipſis oſtenſus eſt, à Ferdinando miſſus vt Synodo exhiberetur, excuſationem fuiſſe prætenſam, quòd cùm agendum tunc eſſet, iiſdem Cæſarianis petentibus, de conceſſione Calicis, ſpatium non ſuppeteret ad expendenda ſimul tot & tam grauium rerum capita quæ proponebantur; ſe tamen curaturos, vt paulatim perpenderentur: Oratores verò animaduertiſſe, id ex arte fieri, ne ſcriptum illud Synodo vulgaretur, ſed res protraheretur in dies; tunc tamen tacuiſſe: ſed Pragenſem Archiepiſcopum neceſſarium exiſtimaſſe, per diſpoſitos equos ad Aulam Cæſaris ſe conferre, quò eum edoceret tum de eo, tum de reliquis Concilij negotiis[f]. Verùm ex aduerſo iam vidimus, Legatos apertè expoſuiſſe Oratoribus, quàm eſſet rationi diſſentaneum, libellum exhiberi Concilio; & Pragenſem, ad id commotum ab adductis rationibus, eà re ſponte ſuperſediſſe: cumque præſtò eſſet ad Aulam pergere ad Regem Bohemiæ 5

f In litteris allatis Legatorum ad Borromęum, 10. Iunij 1562.

miæ pro ſuo munere coronandum, in ſe recepiſſe, ab eo propoſito Cæſarem dehortari; & opere promiſſa compleuit. 1562.

6 Sed à confutatione ad hiſtoriam. In diſſenſione inter Venetos & Bauaricos Pontifex ad operam Ferdinandi [g] confugit, qui moneret Albertum Ducem, generum ſuum, Rempublicam Venetam reuerà Regem eſſe, & eà poſſeſſione frui vt ipſius Oratores obtinerent locum Regiis Oratoribus proximum. Verùm noluit Cæſar huiuſmodi litigio, quod delicatiſſimum Principum ſenſum vellicat [h], manum admouere, niſi per officia vniuerſalia, & potiùs in modum ſcribentis genero quæ Præſides propoſuerant, quàm ſuo nomine rem agentis: cum tamen eſt cohortatus, ne quid Synodum obturbaret; nec id ſine fructu. Iuſſus denique fuit Ducis Orator, vt [i] Venetis cederet; ſed ſimul denuntiaret, id fieri ne Synodus turbaretur, & abſque ſui Principis detrimento. Itaque exceptus eſt in cœtu 27. Iunij., & in ea proteſtatus eſt, multis argumentis in medium allatis, ob quæ ipſius Princeps Venetæ Reipublicæ antehabendus eſſet; cuiuſmodi erant, quòd haberet in ſua familia dignitatem Septemuiralem, quodque Cæſarea quoque in ea fuerit. Huic denuntiationi alteram ibi oppoſuit Nicolaus de Ponte [k], primus Orator Venetus, dicens, Superiorem illum locum eſſe decus perpetuò debitum Reipublicæ ſuæ, non autem liberalem ad tempus indulgentiam. Vtraque denuntiatio relata eſt in Acta: atque eò deuenit æmulatio, vt Bauaricus exemplum orationis ſuæ negauerit, quia negauerat anteà Venetus, vt dictum eſt. Verùm per eam Oratoris Bauarici remiſſionem diſſidia ex ipſius parte mutata ſunt potiùs quàm ſedata; ſiquidem in mandatis acceperat, vt inde decederet, vbi Oratori Heluetio & Florentino non præcederet. Quare Legati ægrè impetrarunt ab Heluetio (cui tradita mandata ſuprà retulimus) vt tantiſper cœtibus non adeſſet, dum ſuos primores edoceret ea de re, & noua mandata reciperet; & Pontificem rogarunt, vt ſe interponeret Coſmo Duci, cuius Orator abſente Heluetio ſolitus erat intereſſe.

g Litteræ Borromæi ad Legatos, 27 Maij 1562.

h Litteræ Cæſaris ad Oratores, 29. Iunij 1562.

i Litteræ Legatorum ad Borromæum, 18. & 28 Iunij 1562.

k Diarium.

7 Magis tamen eos angebat certamen imminens inter Oratores Gallum & Hiſpanum. Etenim præuidebant, omnino reiectum iri temperamentum à Borromæo propoſitum, vt ſcilicet Hiſpanus ad functiones publicas non accederet, ſicuti Romæ conſueuerat, cùm Piſcarius animum ſuum explicaſſet, ab eo ceſſionis genere auerſiſſimum; tametſi alioqui à ſuo Rege [l] mandata ſatis ſedata haberet, hoc eſt, vt æmulationes declinaret, vbi per dignitatem liceret; nec pugnaret vt præeſſet, ſed ſe defenderet ne ſubeſſet. Mandata igitur à Pontifice poſtulauere Legati, quid agendum in tam arduo

l Litteræ Mutinenſis Epiſcopi ad Moronum, 23 Maij 1562.

1562.

nodo. Ea verò fuere[m], vt primo loco ipſi ſtuderent aliquid ad rem componendam excogitare: vbi ſatis id non eſſet, & Oratores concorditer vellent Pontificis definitionem, æquitati ſe non defuturum; ſed hactenus Hiſpanos id euitaſſe, cùm videretur poſſeſſio Gallis fauere: quod ſi partibus ita placeret, promptum eſſe Pontificem ad ſententiam Synodo committendam. Si nullus ex his modis acciperetur, aliud fieri non poſſe, niſi vt imitarentur morem tunc Romæ obſeruatum, qui erat, vt Inſulanus, Orator Gallicus, ſolemnes functiones adiret, & Vargas Orator Hiſpanicus domi maneret: optimum à ſe conſilium putari, ſi aut Philippus Rex ibi deſignaret Oratorem Eccleſiaſticum, qui collocatus in ordine à laicis diuerſo, liti argumentum ſubtraheret; aut Comes Lunenſis, ab eodem Rege Catholico deſtinatus Orator ad Concilium, accederet ſimul Orator Cæſaris, apud quem id temporis degebat. Sed Galli his omnibus temperamentis aditum occluſerunt, ſicut palàm fiet.

[m] Litteræ Borromæi ad Mantuanum, 11. Aprilis, & 23. Maij, & ad Legatos, 23. & 27. Maij, & 8. Iunij 1562.

8 Interim Orator Bauariæ, poſt conſueta ſubiectionis & obſequij officia, tria pro Ducis ditionibus poſtulauit, Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie ſumptionem, Cleri emendationem, & Sacerdotum coniugium. Reſponſum humaniter ad primam partem, quæ ad vrbanitatis officia pertinebat; & generatim ad ſecundam, quæ ad petitionem ſpectabat, nimirum, effectum iri quod in Dei gloriam, & emolumentum Eccleſiæ redundare cenſeretur. Cæſariani ex memorato libello vnicum articulum propoſuere, quo Calicis conceſſio petebatur[n], non pro Bohemia ſolùm, ſed etiam pro Hungaria, aliiſque hereditariis Cæſaris ditionibus; rationeſque publicæ vtilitatis adducebantur, ad id impetrandum accommodatæ. Videbantur hi omnes in animum ſibi induxiſſe, Synodum fuiſſe coactam non ad damnandos hæreticos, ſed ad ipſis gratificandos, eorumque conuerſionem obtineri poſſe exſaturatis ipſorum contumacibus votis, quæ potiùs deprimi par erat: nulla quippe vexatio reliquos ſubditos ad perduellionem tantum impellit, quantum licentia prauis appetitionibus indulta.

[n] Litteræ Oratoris ad Coſmum Ducem, 29. Iunij 1562.

CAPVT

1562.

CAPVT V.

Confirmatus Mantuani animus ad legationem proſequendam, hortatu etiam Cæſaris accedente. Huius purgatio apud Legatos de rerum à ſe propoſitarum libello ad ipſos miſſo, quorum arbitrio rem committit.

1 INter externas turbas aliquam penitus tranquillitatem accepit Synodus: Mantuanus enim diſcedendi animum facilè depoſuit. Ad eum redit Arriuabenus[a], litteraſque Borromæi, fidem ſibi conciliantes attulit, de iis quæ Pontifex ſecum & cum Gonzaga Cardinali ſtatuerat: ſed coràm[b] data fuerat Arriuabeno petitæ veniæ repulſa verbis tam diſertis ac certis, vt omnis hero ſpes adimeretur eius impetrandæ. Quod Simonettæ ſignificatum eſt, adiectumque, id opportunum illi pio operi habitum eſſe: ſimul etiam iniunctum, vt erga Mantuanum vteretur non modò perquam ſuaui & manſuetâ agendi ratione, ſed confidenti etiam, ſuprà quàm deberet: nam aiebat, certum eſſe Pontifici, pari ratione à Mantuani comitate illi reſponſum iri. Idcircò quidquid poſſet, ipſi abundè gratificaretur; cum eo cuncta negotia communicaret; frequenter eius menſæ ab eo inuitatus accumberet; & vbi ex Epiſcopis quiſpiam ad ſe accederet ad aliquid eius operâ à Pontifice impetrandum, illum cohortaretur, vt is ſimul à primo collega eam commendationem poſceret, adeoque Mantuanus ſe magni fieri cognoſceret ab Epiſcopis in ipſorum precibus, & à Pontifice poſteà in conceſſione. Et ſanè in ſcriptis penitioribus Aulæ Romanæ animaduerto id temporis in Pio ſtudioſam quamdam rationem exhibendi peculiaris honoris Mantuano: ita vt cùm pridie quàm Arriuabenus diſcederet, Româ proficiſceretur Lancianenſis Archiepiſcopus[c], ei Pontifex dederit epiſtolam ſuâ manu conſcriptam ad Mantuanum, quâ Synodum illi plurimum commendauit tamquam duci & capiti collegarum, eique non viſitatum Pontifici erga Cardinales titulum appoſuerit, *Illuſtriſſima veſtra perſona.* Paulò poſt honorificam Pontificis repulſam acceſſerunt ad eumdem honorandum, & in opere confirmandum, officia ſupremi Principis[d]. Cæſar poſt acceſſum Pragenſis Archiepiſcopi, notitiamque ab eo acceptam, ſcripſit ad Mantuanum, eumque cohortatus ac precatus eſt, ne pium illud opus deſereret, ſicuti ſparſus rumor ferebat, cui operi ipſius auctoritas, & plurimæ dotes, magno erant & decori & adiu-

a 30. Iunij 1562.

b Litteræ Borromæi, 1. Iulij 1562.

c 19. Iunij 1562.

d Litteræ Oratoris Florentini ad Ducem Coſmum, 4. Iulij 1562.

1562. adiumento; adeoque rem ſibi gratiſſimam eum præſtiturum, ſi priuatis quibuſuis incommodis ac rationibus ſuis poſthabitis, illud proſequeretur: ſimul ipſi ſignificabat, adhibitas à ſe litteras efficaciter ſuper ea re apud Pontificem. Nec ſatis fuere Ferdinando hæc calami officia, ſed linguæ ſtimulos addidit tum ſuæ apud Nuntium Delfinum, tum ſuorum Oratorum apud Mantuanum. Itaque illi ob exiſtimationis ac beneuolentiæ publicæ celſitatem, inſimulationes in laudes, & aculei aduerſæ famæ in gloriam abiere. Etenim [e] nemo tunc erat homo ſapiens & cordatus, qui de illo per eos animi ſenſus non loqueretur ac ſcriberet, perinde ac ſi illius magni ſideris diſceſſu Synodus obſcuranda eſſet, & Eccleſia periculoſam eclipſim paſſura.

[e] Acta Paleotti, litteræ Oratoris Florentini, Epiſcopi Mutinenſis, narratio Muſotti, & litteræ Iadrenſis Archiepiſcopi.

Cæſar in reditu Pragenſis Archiepiſcopi breuibus litteris Oſio 2 reſpondit, & ad Legatos longiſſimas ſcripſit: in vtriſque de libello rerum à ſe propoſitarum agebat, quarum incommoda Oſius illi ſignificarat, pro ſingulari cum eo contracta amicitia, cùm ibi Nuntij munere fungebatur. [f] Eiuſmodi litterarum ſumma duo rerum capita complectebatur: in altero, rationem reddebat cur libellum ab Oratoribus exhiberi iuſſerit; in altero, in Præſidum arbitratu hoc negotium reponebat.

[f] 29. Iunij 1562.

De priori dicebat: Cùm audiuiſſet ſingulari voluptate, eos 3 iam parato eſſe animo ad diſciplinam legibus reparandam; ſe pariter voluiſſe ſuam ad id operam conferre, propoſitis Concilio iis rebus, quæ vtiles cenſebantur non modò ad retinendas ſuis in ditionibus reliquias religionis, ſed etiam ad recuperanda magna ex parte quæ fuerant deperdita. Demandatum à ſe fuiſſe viris Catholicis, piis ac prudentibus, vt ea de re cogitarent; à quibus poſteà illa rerum capita acceperat, quæ ſuis Oratoribus miſerat. Relatum ſibi fuiſſe coràm à Pragenſi, Legatos, iis de more viſis antequam conuentui exhiberentur, quatuor obieciſſe Oratoribus:

Par non eſſe, vt ea Principibus libertas daretur, proponendi Con- 4 cilio quæcumque vellent.

Ad Epiſcopos minimè pertinere ipſorum Caput reformare, hoc eſt Pontificem, pro eo ac ibi ſuadebatur.

Præuidentes Legatos repulſam plurimorum ex illis articulis, noluiſſe in ipſis exponere periculo Cæſaris auctoritatem, ne parum honorificè haberetur.

Si tamen adhuc vellent Oratores per ſeipſos ea proponere, id futuram fuiſſe efficaciſſimam cauſam ad Synodum diſſoluendam, potiſſimè coactam in emolumentum ditionum Cæſaris. Et hæc po-

ſtrema

ſtrema ratio, quippe ad permouendum Cæſarem prævalida, fuerat illi etiam impreſſa Oiij teſtimonio in prauis ipſius litteris. 1562

5 Ad primum reſpondebat: Si Regi Catholico licuerat Continuationis declarationem proponere, & Regi Chriſtianiſſimo tot aliæ capita: quin ſi in publica ſecuritatis fide, Proteſtantibus oblata, inuitabantur ipſi ad Concilium, & ad res ibi proponendas; à ſe quidem non intelligi, quo pacto ſibi, primo Eccleſiæ filio, & Aduocato, id negaretur. Vim non habere id quod obiectabatur, per huiuſmodi libertatem opus in immenſum abiturum. Vtinam tam multi Principes in id conſpirarent, vt ab iis quæ ipſi proponerent, hæc diuturnitas timenda eſſet. Neque ſuſpicandum, ſe per ſpeciem ea Synodo proponentis, velle ſibi auctoritatem illam moderantis arripere, cùm liqueret, ea fuiſſe tanto temporis ſpatio à ſe vnicè propoſita.

Ad ſecundum: Fuiſſe hactenus à ſe auditum, velle Pontificem, vt cauſæ nobiliores in Concilio agitarentur, ibique in Capite ac membris Eccleſia reformaretur. Verùm vbi aliquis ex articulis propoſitis haud videretur ad Synodum pertinere, non eſſe ſe tam duræ ceruicis, vt illius amotioni reluctaretur.

De tertio: Tantum ſibi non arrogare, vt Patribus leges præſcriberet de rebus Eccleſiaſticis; cùm ſibi ſufficeret ſuo muneri ſatisfacere, quod erat, vt eos non regeret, ſed moneret. Obſequentem ſe filium Eccleſiæ profiteri, adeoque repulſas pro contumeliis haud accepturum.

6 In quarto: Æquè inopinatum & amarum ſibi accidiſſe, quòd tam leui de cauſa Concilij diſſolutio timeretur: ad eam vſque horam ſibi perſuaſiſſe, & in præſentia perſuadere, illic loquendi libertatem vnicuique concedendam eſſe. Proinde qui ægrè ferret ea quæ proponebantur audire, oſtendiſſet fortaſſe aures parum amicas veritatis, cuius eſt odium parere. Se quidem cupere diſtinctiùs cognoſcere, quid in iis quæ à ſe proponebantur poſſet Patrum animos tam grauiter lædere. Nam in eo quod ſpectabat ad Pontificem, numquam ſibi fuiſſe in animo ipſum accuſare aut perſtringere; quin tanti à ſe æſtimari eius integritatem, pietatem, probitatem, ac ſtudium in Rempublicam Chriſtianam, vt dicere frequenter ac publice ſolitus eſſet, viſum non fuiſſe iamdiu Pontificem meliorem, ſtudioſioremque quietis communis, præter alia ſingularis beneuolentiæ argumenta à Pontifice ſibi exhibita; vt proinde ingratum ſupra cunctos mortales animum ipſe geſſiſſet, ſi aduerſus omne fas quidquam labis illi tentaſſet aſpergere. Adumbrari quidem in eo libello

1562. libello aliquas Aulæ Romanæ correctiones; ſed ſuam mentem eſſe, æquè ac Legatorum, vt id Pontifex per ſeipſum præſtaret. Ceterùm, quòd Clerus, præſertim in Germania, emendationis egeret, dubium eſſe non poſſe: & in eo à ſe inæqualitatem non peti, ſatis contento vt eâdem operâ laici reformarentur. Fuiſſe pariter ibi poſtulatum, vt leges aliquot Eccleſiaſticæ relaxarentur propter quamdam Prouinciarum infirmitatem: quod mirum haud videri debebat iis, qui alias in religione firmiores incolebant, adeoque hoc peculiari leuamine haud indigentes. Audiri à ſe, nonnullis diſplicuiſſe, quòd aliqua ibi proponerentur iiſdem verbis quibus vtebantur hæretici. Nihil ſibi ea de re compertum eſſe, vtpote hæreticorum voluminum haud perito: ſed vtcumque ea forent, vbi res haberentur pro malis, reiicerentur; vbi pro bonis, laticem, non fontem eſſe conſiderandum.

Ad aliud præcipuum caput progreſſus, declarabat, id totum à ſe 7
ſignificari ad ſe purgandum, non ad diſceptandum cum ipſis, quos agnoſcebat tamquam præſtantiſſimos Eccleſiæ Cardinales, quorum prudentiæ plurimum tribuebat, & quorum ſincera ac ſingularis erga ſe beneuolentia adeò ſibi perſpecta erat, vt nonniſi optima paternaque conſilia ex ea ſibi eſſent expectanda. Si, lectis eius rationibus, opportunum ipſi putarent ſcriptum illud proponere, eos rogare vt id facerent: ſin aliter; ac præſertim ſi animaduerterent, imminere Concilij diſſolutionem, auerteret Deus, ne ipſe cauſam præberet tanto Eccleſiæ damno, pro qua paratus erat ſanguinem fundere.

De propria Romanæ Aulæ correctione, quamuis ipſa magno eſ- 8
ſet momento correctioni communi, illius tamen ſe non admodum eſſe ſollicitum; maximè quia cognouerat id quod anteà ignorabat, in id per ſummam induſtriam incumbere Pontificem, adeoque ſe nihil vereri, in eo negotio, iuxtà ac in reliquis omnibus, ab illo expletum iri partes vniuerſas vigilantiſſimi accuratiſſimique Paſtoris. Vnde augurari ſe proſperum illum ſucceſſum, quem complures illius deceſſores curauerant, nemo conſecutus fuerat. At verò in aliis rebus, quæ ad communem emendationem ſpectarent, ſe ab ipſis petere, eoſque per Deum obteſtari, vt articulos iſtos confeſtim Synodo proponerent; ſi minùs omnes ſimul, quippe tam multos vt ſemel concoqui non poſſent, quod ipſe inficiari nolebat, certè per partes, pro eo ac ipſi habere in animo ſignificarant Oratoribus. Quemadmodum ſibi pergratum fuerat, audiuiſſe iam ab illis inceptum emendationis negotium, ita eos hortari, vt vellent in eo tamquam

quam duces non ſolùm comitari reliquos, ſed præcurrere, facemque præferre; ſtudentes in primis vt libertate Synodus frueretur, nec offenderet in obſtacula, ne poſteà retardati progreſſus culpa Pontifici adſcriberetur, aduerſus quàm eius vota merebantur, quando ipſe cum laude ſingularis pietatis in Concilio repoſuerat grauiſſimarum rerum deciſionem. 1562.

9 In hanc ſententiam Cæſar ad Legatos ſcripſit, tum defenſione vſus, tum explicatione; ſed reipſa, quantum per maieſtatem licebat, retracto pede. Quare hæc epiſtola, quam paucis ante Seſſionem diebus Legati acceperunt, ab ipſorum animis nubes vehementer diſpulit; qui rationibus Cæſaris facile admiſſis, de præterito, quod per ſe ſolum æquè ac nihilum eſt habendum, Oratoribus oſtenderunt, res quæ proponebantur à Ferdinando, ſicut ea quæ à reliquis propoſita erant, æſtimationis merito ſuperabant; ita pariter ad excitandam perturbationem eaſdem ſuperare. Ipſum Cæſarem ſpectari tamquam cauſam præcipuam, mouentem ſimul, & cuius gratiâ opus illud inceptum fuerat: idcircò non poſſe eius ſenſa non afferre Concilio magnam ſollicitudinem, vbi aduerſari viderentur iis, quæ Patres in rem Eccleſiæ cenſuiſſent. Quamquam compluribus daretur proponendi libertas; ea tamen, quæ ab illis proponebantur, non allatura fuiſſe tantum moræ ex peculiari debito ad ipſa expendenda, multoque minùs tantum anxietatis ex peculiari reuerentia ad ea non improbanda. Verumtamen polliciti ſunt, ſe haud defituros conuentui ea proponere quæ Cæſar ſentiret, pro eo ac ſpectatâ eorum qualitate ac multitudine opportuna putaſſent. Atque ita illud repulſæ genus dederunt, quod nec læsâ reuerentiâ, nec ſublatâ ſpe, ſed executione vitatâ, duris feruidiſque Principum poſtulatis eſt maximè accommodatum.

CAPVT VI.

Mandata Legatis tradita, vt in Synodo progrederentur. Dogmata Fidei de ſumptione Euchariſtiæ, à Patribus expenſa.

1 DVm à Cæſare ſtimulabantur Præſides ad feſtinandum & agendum, non minùs etiam à Pontifice ſollicitabantur, quamuis in primo loco, ad opus quod Cæſari ſupra modum diſplicuiſſet. Videbatur [a] Pontifici, per moram in progreſſu Concilij effici, vt incommoda ſentirentur, nullo inde fructu decerpto: quapropter iniunxit Legatis, vt progrederentur. Et quoniam ingens fieret gradus, ſi cautum foret ne regrederentur, hac etiam de cauſa

[a] In variis litteris Pontificis & Borromæi ad Legatos, & ex allata epiſtola Legatorũ ad Borro mæũ 28. Iunij 1562.

1562. cauſa illis mandauit, vt vbi deferrentur ad ipſos Pontificiæ litteræ, ad Hiſpaniæ Regem ſcriptæ, cum promiſſis declarandæ Continuationis; aut vbi noua de ea poſtulata Regis nomine aliunde accepiſſent, illicò ea exequerentur. Ad quod reſponderunt, percontati, An vbi ante Seſſionem neutrum eueniſſet, vellet tamen Pontifex Continuationem declarari. Sed ille reſcripſit, Minimè, vt infrà diſtinctius narrabitur. Legati pro virili feſtinantes, bis per dies ſingulos minores Theologos conuocarunt [b], initio facto 10. Iunij [c]; nec tamen eorum congreſſus ante diem vigeſimum tertium abſolui potuerunt. Etenim qui loquebantur, ſexaginta tres erant, & ferè vnuſquiſque, vt aſſolet, prolixè verba faciebat, haud contentus adiicere ſolùm quæ dicta non fuerant, quin nihil memor alieni ſermonis, niſi ad ſuum interdum aliquâ oppugnatione protrahendum.

[b] Diarium. [c] Non 9. Iunij, vt narrat Suauis.

Primo loco locutus eſt Alfonſus Salmeron Societatis Ieſu, eò 2
miſſus vt Pontificis Theologus, cum litteris Borromæi ad Legatos [d], quibus præcelſa tum ipſius Borromæi, tum Pontificis de eo exiſtimatio proferebatur. Sententia, quam ille dixit, ac ſcripto dedit, communiter fuit ſeruata [e], aucto illi pretio ab eo condimento, quod accedit egregio ferculo, quòd menſæ primùm omnium apponatur. De primo articulo, hoc eſt, An quilibet ex Chriſtianis hominibus Diuino præcepto adſtringatur ad Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie ſumendam, præmiſit: Certum eſſe, Eccleſiam, columnam ac firmamentum veritatis, errare non poſſe. Cùm igitur ipſa diuturno tempore vetuiſſet laicos vti Calice, quemadmodum conſtabat ex Conciliis Conſtantienſi & Baſileenſi, & ex omnibus Scholaſticis, trecentis abhinc annis; pro certo haberi, Diuinum mandatum illud non eſſe. Præterea, cùm ante omnem memoriam vetus eſſet conſuetudo non dandi Calicis cunctis qui Euchariſtiam acciperent, oportebat vſque ab Apoſtolorum ætate eam prouenire: aliter cùm homines tenaciſſimi ſint eorum quæ ad religionem pertinent, fieri non potuiſſet hæc mutatio ſine ingenti ſtrepitu, & ſine ſuperſtite rei memoria. Studuit poſteà eam coniecturam confirmare exemplis, dictiſque veterrimis multarum hiſtoriarum, ac plurimorum Patrum, ex quibus colligebatur, vſum illum non porrigendi Calicis cuicumque conſecratum Panem ſumenti, à primis vſque temporibus extitiſſe. Reſpondit iis, quæ obiectabantur ex ſacris Litteris, oſtendens, ex quibuſdam locis aliud non confici, niſi vtramque ſpeciem in Cœna fuiſſe datam à Chriſto; cuius actiones omnes ſequi non iubemur ſecundùm omnes conditiones, ſed ſecundùm eas, quæ ab ipſo imperantur per declarationem Scripturæ,

[d] 6. Maij 1562.

[e] In Diario, 10. Iunij 1562.

aut

aut per Eccleſiæ traditionem. Ex aliis locis probari, eidem Eccleſiæ licere, non item præſcribi vſum vtriuſque ſpeciei, exceptis ſacrificantibus; iiſque ſolis, vtpote Apoſtolorum perſonam gerentibus, dixiſſe Chriſtum in vltima Cœna, *Bibite ex hoc omnes*; quemadmodum iiſdem ſolis ibi dixerat: *Quotieſcumque feceritis, in meam commemorationem facietis.* At verò id quod legitur in ſermone Chriſti capite 6. S. Ioannis, ad cunctos fideles referri, ibique ſermonem eſſe de *Communione Sacramentali*, non de *ſpirituali*, quæ fit per fidem, aut per gratiam, ſicuti quidam arbitrabantur; non tamen probationem vllam inde deduci pro Bohemis, quòd vſus vtriuſque ſpeciei, & non vnius tantùm nobis à Domino præcipiatur. Quin ad ſignificandum, neutrum ex his ritibus obſtiturum Chriſti ſanctionibus, interdum ab illo in laudato ſermone nominari ſimul eſum carnis & potum ſanguinis, interdum ſolum eſum carnis nominari. 1562.

3 In quarto articulo, qui ſecundus erat inter dogmaticos, nimirum, Num idem an minus ſumatur ſub vna ſpecie, quàm ſub vtraque: primum tamquam indubitatum affirmauit, propterea quòd Chriſtus integrè continetur ſub vtraque ſeorſim ſpecie cum anima & cum Diuinitate, ſicuti eſt in cælo: idque fuiſſe definitum in Conciliis Conſtantienſi & Florentino: idem confirmari ab Eccleſiæ vſu, quæ adorandum proponit hoc Sacramentum ſub ſola panis ſpecie. An verò tantum gratiæ recipiat is, qui Euchariſtiam ſub vna tantùm ſpecie ſumit, quantum qui ſub vtraque ſimul; ab hoc articulo non peti: cùm extra controuerſiam ſit, tantum contineri ac ſignificari in vna ſolùm Hoſtia, quantum in multis; nec idcircò tantum gratiæ recipi in vnica Hoſtiæ ſumptione, quàm in multis: à mero Dei arbitrio rem dependere, qui maluerit ſe obſtringere huic vel illi collationi gratiæ in inſtitutione Sacramenti. Pendere ſe in eam ſententiam, quæ dicit, gratiam in vtroque caſu æqualem eſſe; quod conatus eſt multis rationibus perſuadere: Ea de re locutos non fuiſſe Patres & Concilia, quia pro certa poſuerant: Varietate ritus ſicuti rei natura non variatur, ita nec effectum Sacramenti variari: Eccleſiam haud negaturam fuiſſe Calicem non celebrantibus, ſi cum eo ſimul oportuiſſet aliquod incrementum gratiæ ipſis auferri.

4 De ſecundo articulo, qui erat, Num vſus Calicis cuilibet eſſet permittendus, reſpondit, Id eſſe arbitrarium Eccleſiæ, cuius erat, exquiſitâ trutinâ commoda & detrimenta perpendere. Hæc ſibi ponderoſiora videri plurimis de cauſis; quas enumerauit,

1562. & nos afferemus, cùm ſermo erit de arctioribus ad hoc ſtatuendum conſiliis.

Hoc poſito, nihil in tertio dicendum ſupererat de conditionibus ei præſcribendis, cui huiuſmodi vſus indulgeretur. De quinto; videlicet, An lege Diuinâ neceſſe foret infantibus etiam Euchariſtiam tradere, aliis diſſerendum reliquit.

Poſt Salmeronem ſententiam ſuam explicarunt reliqui Theologi, miſſi à Pontifice, à Cæſare, à Regibus, ſeu quauis ratione Concilio aſſiſtentes, non tamen in ordine dicendi exactè habitâ ratione dignitatis. Poſt multos ac prolixos cœtus, omnes conuenere, præterquam de ſecundo ac tertio articulo, ad Calicis conceſſionem ſpectante, & ad conditiones illi apponendas; quæ à prudentia magis quàm à ſcientia pendebant. 5

Refert Suauis rem, quæ accidit Amanti, è familia Seruorum B. Virginis Theologo, quem Epiſcopus Sebenicenſis ſecum adduxerat; nimirum, cùm ipſe propugnaret, plus gratiæ infundi ſumentibus Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie quàm ſub vna tantùm, protuliſſe Caietani opinionem, quæ dicit, ſanguinem non eſſe partem humanæ naturæ, ſed primum alimentum, & tum ex eo, tum ex aliis rationibus arguiſſe, non contineri ſanguinem ſub ſpecie panis, ob corporis,vt dicunt,concomitantiam. Hinc ab eorum qui aderant indignatione, excitum fuiſſe pedum ſtrepitum, qui Theologum coëgerit ad palinodiam canendam; imò ad affirmandum, fuiſſe à ſe allata ea argumenta non tamquam ſubſiſtentia animo ea comprobandi, ſed tamquam apparentia animo ea diſſoluendi, eaque propter illius ſermonem progreſſum vlteriùs non fuiſſe. Rei ſumma vera eſt[f], & accidit manè die 17. Iunij: ſed fragor ob aliam enuntiationem excitatus eſt[g]. Fuit ea, quâ idem dixit, Corpus Chriſti demortui ſeiunctum fuiſſe à Diuinitate. Tamen in Acta nullus eius error relatus eſt in hoc argumento, in quo breuiſſimè perſtringitur id quod ille diſſerüit: ſed de primo articulo recenſetur eiuſdem ſententia, per formam caſtigatione dignam; quandoquidem non affirmauit ſolùm, poſſe Eccleſiam æquè concedere Sacerdotibus ne conſecrent niſi ſub vna tantùm ſpecie, ſed vniuersè pronuntiauit, eas omnes leges, quas poteſt Deus, poſſe pariter ab Eccleſia relaxari. 6

f Diarium, 17. Iunij.
g Litteræ Mutinenſis ad Moronum, 18. Iunij.

Quantâ cunctorum auerſatione auditus fuit manè Regularis, tantum plauſus accepit ſerò Clericus non Regularis. Fuit hic [h] Ioannes Viletta Hiſpanus, qui cum Epiſcopo Barcinonenſi venerat. Is tametſi defeſſas aures nactus, ex tot tam crebris ac tam proli- 7

h Duo monumenta iam allata, & prętereà Diariũ.

xis congreſſibus ſuper eodem argumento, tam concinnè prompteque ſermonem adhibuit, vt ſatietate laborantibus appetentiam excitauerit. Quare poſtquam duas horas verba fecit, & oporteret vnà cum diei fine conuentui finem imponere, rogatus fuit, vt die poſtero ſermonem proſequeretur. Summam hîc exponam, in Acta relatam eorum, quæ tandem collecta ſunt ex Theologorum ſententiis de quolibet ex quinque capitibus. 1562.

8 De primo cuncti dixerunt, non eſſe Diuinum præceptum, quo ſinguli Chriſtianorum teneantur vtramque ſpeciem ſumere. Cuncti pariter præter vnicum Luſitanum conſenſere, eſſe hoc præceptum iis iniunctum, qui conficiunt Sacramentum. In dicta ſumma non fuit habita ratio ſententiæ Amantis, de qua diximus; fortaſſe quia ab eodem reuocata iam fuerat. Rationes Luſitani aduerſantis fuerunt auctoritas Innocentij III. Alberti Magni, Ioannis à Turrecremata, & narratio Raphaëlis Volaterrani [i], dicentis, eam legem ab Innocentio VIII. relaxatam fuiſſe Noruegis, apud quos vini vſus non erat. Ceteri, qui omnes ex oppoſito concordarunt, varij in fundamentis & explicationibus fuere, quod nimis longum eſſet referre: & de hac quæſtione legi poteſt inter recentiores [k] Ioannes Cardinalis de Lugo, qui quâ ſolet acuminis præſtantiâ ſecundam ſententiam confirmat, ſoluitque prioris argumenta, à Claudio de Santes, aliiſque eiuſdem opinionis adducta; ac præcipuè Volaterranum refellit, tum ex eo, quod Bellarminus obſeruauit [l], vero diſſimile videri, Noruegis deeſſe vinum ad conſecrandum, cùm in comperto ſit, nunc illo abundare; tum quia hic ſcriptor refert, conceſſum fuiſſe, vt Calicem ſine vino conſecrarent: quæ res cùm à nemine cenſeatur eſſe in Eccleſiæ poteſtate, narrationis falſitatem redarguit.

[i] In libro 7. Geographiæ.

[k] De Euchariſt. diſp. 19. ſect. 8.

[l] Lib. 3. de Romano Pontif. c. 19. in fine.

9 In ſecundo, An rationes, quæ induxerant Eccleſiam ad præbendam Euchariſtiam laicis, & Sacerdotibus non celebrantibus ſub ſola ſpecie panis, eſſent ita obſeruandæ, vt nullâ ratione vſus Calicis eſſet permittendus, magna fuit opinionum varietas: ſed inter omnes conuenit, potuiſſe ab Eccleſia illum remoueri, quòd ritus iure Diuino præſcriptus non eſſet, nec quouis tempore vſurpatus. Duo addidere; Tametſi vſus Calicis fuiſſet iuris Diuini pro laicis, potuiſſe ab Eccleſia ſubtrahi, cùm ipſe Deus voluiſſet hoc ipſum licere. Alij affirmarunt, Fas eſſe Eccleſiæ relaxare Diuina mandata, ſed quæ ſolùm ad ritus ac cæremonias pertinerent. Quamplurimi ita diſputarunt: Quamquam liceret Eccleſiæ aliquid mutare in conditionibus, & in vſu; nihil tamen eidem licere in iis, quæ Sacra-

1562. menta conſtituunt. At de modo, quo reipſa illa ſe geſſerit in hoc vſu vnius aut vtriuſque ſpeciei per diuerſa tempora, variè à variis ſucceſſus ordo eſt recenſitus; quemadmodum poſteà euenit in conuentibus Patrum, prout lectoribus exponetùr.

10 In tertio, in quo quærebatur, Vbi concedendus eſſet alicui nationi vſus Calicis ob rationes Chriſtianæ charitati conſonantes, eſſéntne addendæ conditiones huic conceſſioni, pauci ad rem reſponderunt, cùm plerique acciperent interrogationem ſub conditione prolatam, pro abſoluta: & de abſoluta quamplurimæ fuerunt ſententiæ, propter varias conditiones, quas ſinguli excogitabant.

11 In quarto, quo petebatur, Minúſne accipiat qui vnam tantummodò ſpeciem ſumit, quàm qui vtramque; omnes negabant concorditer, quantum ad Sacramentum ſpectabat. Quod verò ad effectum Sacramenti, qui eſt gratia, maior pars affirmauit, vi Sacramenti æqualem infundi in vtroque modo; cum tradatur gratia non ratione ſpecierum, ſed ratione Chriſti, qui ſub ſpeciebus continetur. Alij opinati ſunt, plus gratiæ accipi cùm ſumitur ſecunda ſpecies, cùm homo eo temporis momento meliùs eſt paratus; alij abſolutè dixerunt, maiorem gratiam in Sacramento percipi, cùm vtraque ſpecies ſumitur; quoniam Sacramenta id efficiunt quod ſignificant; ſignificatio verò habetur per ipſa ſigna. Igitur (arguebant illi) multiplicatis ſignis gratia multiplicatur.

12 Ad quintum, An iuſſione Diuinâ neceſſe foret, vt infantes hoc Sacramentum acciperent; ab omnibus reſponſum, neceſſarium non eſſe: aliter Baptiſmus non ſufficeret ad ſalutem. Conſiderabant præterea, ipſum dari per modum cibi, cuius natura eſt partes vi caloris deperditas reficere; quod non accidit infantibus, quippe quibus liberum arbitrium deficit. Quòd autem Euchariſtia reipſa illis tradita gratiam augeat, pauci quidam affirmarunt, exemplo eius, quod vſurpabatur ætate Dionyſij & Cypriani; tametſi poſteà Eccleſia id conuenienter prohibuiſſet, ad irreuerentiam vomentium impediendam. Sed plerique negarunt; cùm infantes ſeipſos probare non poſſint, quod exigit Apoſtolus primâ ad Corinthios, nec diiudicare Corpus Domini, diſtinguentes Panem Sacramentalem à noſtrate. Alij protulerunt ad id verba illa eiuſdem Apoſtoli ibidem, & S. Lucæ capite 22. *Hoc facite in meam commemorationem*: quo aiebant ſignificari, in eo qui huiuſmodi Sacramentum ſuſcipit, neceſſariam eſſe memoriam Chriſti patientis; quæ memoria in infantibus locum non habet. Oppoſitæ Dionyſij & Cypriani auctoritati quidam ſe ſubtraxere, dicentes, in Eccleſia primæua miniſtrari hoc Sacramentum

tum infantibus, ad delendum idololatrarum ritum, qui idolotheta ipſis dabant. Senſerunt alij, per eum vſum intendi, muniri infantes aduerſus veneficas, & ne à malis dæmonibus inuaderentur; quemadmodum nonnumquam etiam defunctis traditum fuerat, teſtimonio S. Ioannis, cap. 6. Qui id explicabant de ipſo Sacramenti eſu, reſpondebant, fuiſſe ea verba dicta, *niſi manducaueritis*, iis qui ea poſſent intelligere, adeoque ſolùm hominibus rationis capacibus. 1562.

Ex concordi Theologorum ſententia quatuor Canones deducti ſunt, & eodem die 23. Iunij Patrum conſeſſui propoſiti. In his damnabatur quicumque diceret,

Ex Dei præcepto ſumendam eſſe Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie:

Erraſſe Eccleſiam in ea laicis prohibenda:

Non tantum accipi ſub vna ſpecie, quantum ſub vtraque; quia non accipitur totum id quod Chriſtus inſtituit:

Neceſſarium eſſe, & ex Diuino mandato, ſumendam tradere Euchariſtiam paruulis, antequam perueniant ad vſum rationis.

Eo in opere cernebatur, quàm ſublimis ſit Theologorum conditio, quorum conſilia exquirit Diuinitatis Interpres, qui falli non poteſt, vt præſcribat humanis mentibus præſtantiſſimos actus, qui ſunt iudicia de myſteriis cæleſtibus. Sed cunctarum eminentium diſciplinarum pauci ſunt poſſeſſores, innumeri oſtentatores; qui apud vulgus exiſtimationem ipſis diſciplinis minuunt, perinde quaſi eſſet aſpernanda ſanctitas, quoniam multi ſunt hypocritæ.

CAPVT. VII.

Difficultas, & dilatio articulorum de Calice laicis concedendo. Contentio ea de cauſa à Præſidibus ſuperata. Aliæ difficultates à Patribus obiectæ in Canones Fidei, à minoribus Theologis comprobatos.

1 IN reliquis duobus articulis, in quibus non quid credendum, ſed quid agendum proponebatur, varij atque incerti Theologi fuerant, ſicuti oſtenſum eſt. Quapropter Legati cùm intelligerent[a], poſitis ſententiarum varietate, rerumque momentis, haud ſatis eſſe temporis ad hæc cum doctrinæ legumque ſanctionibus ante Seſſionem indictam coniungenda, Patrum collegio quatuor ſolùm articulos propoſuerunt, de quibus conuenerat inter minores Theologos, eamque prolationis neceſſitatem Cæſarianis ſignificarunt.

[a] In litteris Legatorum ad Borromæum, & Pontificem, 2. & 9. Iulij 1562.

1562. runt. Ad quam etiam impellebantur ab eo quod Pontifici perſuaſe-
rat, vt per eos planè dies ſimilia ipſis mandata traderet[b]. Ad pri-
mum Legatorum ille ſcripſerat arcanis notis (quod ad oſtenden-
dam redintegratam ſingularemque cum illo fiduciam faciebat) vt
omni charitatis largitate ſolatium impendendum Germaniæ pro-
uinciis curaretur, gratificandumque quauis arbitrariâ indulgentiâ
votis tam pij Cæſaris; verùm vt adhiberentur omnia legitimè, &
ex Theologorum Patrumque ſententia. Quod ſi prænoſcerent Le-
gati, ab iis conceſſioni repugnatum iri, rem conſultò protrahen-
dam eſſe, ne intereà illis populis ſpes adimeretur, & ipſe Ferdi-
nandus ob eam repulſam, beneuolentiam ac Synodi patrocinium
deponeret; vnde reliqui fructus, qui iam matureſcebant, in flore
perirent. Quare vbi Legati difficultatem præuiderent, excluſionem
retardarent, donec reliqua argumenta abſoluerentur: ſed poſteà
tum in eo articulo, tum in reliquis, legitimè ſincereque procedere-
tur, rebus pro maioris partis ſuffragio conſtitutis. Ita Pontifex men-
tem ſuam patefecit. Idcircò Legati, proſpicientes negotij arduita-
tem, illo ſuperſedere voluerunt, quò planior eſſet præſcriptæ Seſ-
ſionis proceſſus.

b Litteræ Borromæi ad Legatos, 8. Iulij 1562.

At verò Cæſariani, vbi primùm ab illis accepere initum de hac 2
mora conſilium, vltra modum commoti reſponderunt: Potius re-
tardandam eſſe Seſſionem, donec omnia ſtatuerentur: ſe pati non
poſſe, Synodum progredi ad alia Decreta, eo poſtulato nondum
impetrato: id enim cum graui Cæſaris indignatione fieret, & cum
extincta populorum ſpe, qui ſilentium tamquam repulſam interpre-
tarentur. Atque, ſiue ita crederent, ſiue ſtuderent, vt fieri ſolet, Le-
gatos impellere ad accuſationem purgandam per effecta illi contra-
ria, conqueſti quòd in Patribus nacti non eſſent propitiam illam ad
rem indulgendam propenſionem, quam iidem anteà præ ſe tule-
rant, ſe reſciuiſſe affirmarunt, contrariam operam ad id impen-
ſam fuiſſe.

Legati per eam fiduciam, quam pariunt æquitas cauſæ & con- 3
ſcientiæ teſtimonium, repoſuere; Non vnam quidem horam ſe re-
tardaturos aut tempus, aut opera Seſſionis; propterea quòd quæ-
cumque noua cunctatio poſt tam longas moras Concilij dignitati
offeciſſet. Nec Oratores vnquam, aut alios quoſcumque, ſignum
vllum comperturos fuiſſe aduerſus eam conceſſionem, à Pontifice
aut ab ipſis exhibitum Patribus.

Denuntiare Cæſariani pergebant, ſe interceſſuros, vbi Synodus 4
ad alia argumenta procederet, eo articulo prætermiſſo; ſimulque
diffi-

diſſidia & clades prædicebanr. Et ſanè prænoſcebatur, turbarum ſocios iiſdem adfuturos Gallos & Bauaricos, perinde atque poſtulari ſocij fuerant. Verùm Legati, etſi animo trepidi, ore magnanimi, ſtatuerunt aliquot certe dies in cœpto perſiſtere, gnari, ab ipſa cedendi mora tolli neceſſitatem aliquando cedendi. Nec deſtiterunt Cæſarianis palàm facere, illos per eum ardoris æſtum articulum proponentes, nonniſi rei iacturam conſecuturos; adeoque repulſam in eo, beneficium eſſe: Rerum difficilium poſtulata in complurium conuentibus numquam ſucceſſus proſperos habitura, niſi difficultas paulatim ope temporis à flexaniſſima ſuadela diluatur: Nihil eſſe facilius quàm negare & nihil mutare, adeoque nihil magis conſuetum communitatibus: Quid aliud eſſe, Parres immaturè ſollicitare ad ſubitam reſponſionem, quàm eoſdem ſtimulare ad ſe per repulſam moleſtiâ liberandos? Quidnam aliud violentiam inferre Concilio procraſtinarione cunctis odioſâ, quàm omnium indignationem in ſe conuertere, eumque fontem perturbare, vnde ſtudebant ſalurares ſibi aquas haurire ad releuandas ærumnas? 1562.

Cœperunt denique Cæſariani animos inclinare; ſed potiùs minùs minaces, quàm nimiùs queruli. Idcircò dixerunt Oſio ac Seripando (quibus, vtpote præſtantibus Theologis, demandata fuerat cura cum illis agendi communi nomine ſuper ea re) veraces vtique à ſe probè deprehendi quoſdam Epiſcopos, qui formam quamdam Decreti ipſis proponentes, affirmauerant, nihil ampliùs illos impetraturos, eamque formam oſtenderunt. Fueranr hi Thomas Caſelius, & Pompeius Zambeccarus[c], de quibus conqueſti ſunt Legati apud Borromæum, tamquam de iis qui ſibi partes arrogauerant non modò Præſidum, ſed Pontificis, denuntiantes, ſi tam palmaris arrogantia impunis abiret, nullam inpoſterum ab illis ac multis aliis rationem Præſidum habitum iri. Quare Pontifex grauioribus verbis à Vicecomite eos caſtigari iuſſit.

[c] Colligitur ex epiſtola arcanis notis ſcripta ad Vicecomitem à Borromæo, 18. Iulij 1562.

5 In exemplo illius Decreti habebatur[d], Licere Eccleſiæ honeſtis de cauſis, pro locorum temporumque conditionibus, vſum Calicis laicis concedere; committi autem Patribus, vt expenderent, an eiuſmodi cauſæ reſpectu Bohemorum aliorúmve tunc ſuppeterent. Sed ad obtinendum tale Decretum ſub conditione, & per quod nihil conficeretur, minimè laborarunr Cæſariani. Proinde compertâ id temporis Patrum propenſione haud ſibi propitiâ, ac diffiſi moræ Seſſioni imperrandæ, eius celebrationi conſenſerunr, dummodò articulus ille ſilentio neutiquam obuolueretur, ſed haberetur ſuſpenſus, adiectâ declaratione, quòd duo è quinque articulis omiſſi,

[d] Colligitur ex Actis Paleotti.

1562. quàm celerrimè poſſet per opportunitatem expenderentur, & præ-tereà pollicentibus Legatis, ſe Pontifici commendaturos Oratorum poſtulata; quod poſteà præſtitere[e].

[e] Litteræ Legatorum ad Pontif. 9. Iulij 1562.

[f] Acta Paleotti, & Arcis S. Angeli Romæ, 30. Iunij.

6 Intereà quatuor tantùm Canones, ſicuti dicebamus, in cœtu generali [f] propoſiti ſunt: & in duobus prioribus Patres concordes fuere; ſed in tertio, quo affirmabatur ſumi Chriſtum integre ſub vnica panis ſpecie, dixit Granatenſis, id in Iulij Synodo fuiſſe iam definitum, quandoquidem illic declarabatur totum Chriſtum integrè contineri ſub vtralibet ſpecie; quapropter ſi de nouo id decerneretur, non continuaretur Synodus, ſed præteritæ deciſiones reficerentur.

7 Seripandus, qui auctor illius conſilij fuerat, veritus ne Granatenſis oppoſitio animos occuparet, extemplò per eruditam diſſertationem oſtendit diſcrimen inter Canonem ſub Iulio ſancitum, & illum de quo agebatur. In duobus hæreticos erraſſe ſuper Euchariſtia, de re in Sacramento contenta, & de vſu Sacramenti. In priora errata recidiſſe damnationem anteactæ Synodi, quæ conſulto poſteriora repoſuerat peculiari trutinæ ponderanda: etiam in corporis cibatu aliud eſſe fercula quæ apponuntur in menſa, aliud eorum vſum; in hoc vſu verſari recentem Lutheri hæreſim, dum ille improbabat conſuetudinem Eccleſiæ Catholicæ, quaſi ea vnam tradens ſpeciem haud plenè ſatisfaciat Chriſti inſtitutioni, per quam vtraque ſpecies tradita eſt. Tunc verba ipſius Lutheri produxit: atque hunc errorem parato Canone damnandum eſſe.

8 Huiuſmodi rationibus multi acquieuere; & quibuſdam ſuperuacaneum videbatur, ſubtilius perſcrutari, nouámne Lutherus hæreſim in illud myſterium induxerit. Certum, aiebat [g] Ioannes Triuigianus Venetus Patriarcha, integram Chriſti præſentiam ſub vnaquaque ſpecie fuiſſe definitam in Florentino, & tamen iterum eam definitam eſſe in Tridentino ſub Iulio. Certum eſt, errorem eorum, qui defendunt præcipi lege Diuinâ vt ſub vtraque ſpecie ſumatur Euchariſtia, à Conſtantienſi fuiſſe proſcriptum, & nunc iterùm primo Canone eumdem proſcribi. Cur igitur ad rem ampliùs confirmandam & declarandam tertium Canonem ex propoſitis recuſabimus? Vt in rem eſſe iudicemus, nónne ſufficit, quod in Lutheri verbis aliquod indicium appareat hæreſis nouæ, quæ refellitur hoc Canone, & quæ diſertè & proprio ipſius tenore damnata non eſt in proximè ſuperiori Tridentino conuentu? Ita ratiocinabatur Patriarcha; eique maior pars aſſentiebatur, quando Seripandi rationes multos retraxerant in opinionem oppoſitam monito

[g] Eius ſuffragium eſt in monumentis Barberinorum.

Grana-

Granatenſis, quod ipſis anteà probabatur; ac præſertim Hieronymus Triuigianus Veronenſis Antiſtes, qui non ſolùm eam complexus eſt, ſed ſtuduit vt alij complecterentur. Euentus haud rarus, ob quamdam hominis propenſionem ad declinandam leuitatis notam, dum graue rationis pondus oſtendit, quo à ſententia dimotus eſt. 1562.

9 Contrà verò Ioannes Carolus Bouius, Epiſcopus Oſtunenſis, cum Mutinenſi, & ſupremo Ordinis Prædicatorum Præſide, tametſi cognoſcerent, aliud ſignificari ab eo tertio Canone, aliud à promulgato Iulij ætate; exiſtimabant tamen, Lutherum haud fuiſſe magiſtrum falſitatis illius aduerſum quam nouum Decretum condebatur, quippe qui per verba, quæ Seripandus produxerat; non diſſerebat de vſu, ſed ſolùm ibi rationes probationeſque confutabat, allatas à Catholicis de re in Sacramento contenta; adeoque videbatur ipſis ea proſcriptio non quidem proſcriptio erroris anteà damnati, pro eo ac ſentiebat Guerrerus, ſed planè imaginariæ laruæ damnatio. Verumtamen reliqui in Legati ſententiam iuere; cùm cenſeretur, ad conficiendum prudenter nouum antidotum opus non eſſe certam notitiam, ſed ſufficere ſuſpicionem noui veneni.

10 Maior ſuperfuit controuerſia de illo Canone, num eſſet ſimul declarandum, æqualem gratiæ menſuram deberi ſumenti hoc Sacramentum ſub vtraque, ac ſumenti ſub vna ſpecie. Super hoc inter minores Theologos plurimum diſceptatum fuerat, & maior pars ad æqualitatem gratiæ propendebat. Poſteà in Patrum conſeſſu Oſius inter Legatos, & Epiſcopus Quinque Eccleſiarum inter Oratores, auctores erant, vt res definiretur; aliter, prænuntiabant, multos Septemtrionis populos, hactenus cum Eccleſia Romana coniunctos, ſed illius relaxationis cupidos, ſi fortaſſe eam non obtinerent, & illa æqualitas gratiæ à Concilio non decerneretur, diuiſum iri ab eadem Eccleſia, cauſantes, exiſtimaſſe complures Theologos illius conuentus, quoddam incrementum gratiæ per eam Eccleſiæ prohibitionem ipſis ſubtrahi. Maiori tamen, ac potiori parti placuit, imitandam potiùs eſſe Synodum Conſtantienſem, quæ noluerat ea de re ſententiam formare, ſicuti Ioannes Gerſon teſtatur. Id etiam conuenit penè inter Hiſpanos Præſules, ac præſertim Granatenſem, Bracarenſem, Segouienſem, Dertuſenſem, Salmanticenſem, Franciſcum Blancum Aurienſem, & Antonium Corromerum Almerienſem; nec minùs eam partem propugnauit Mutinenſis.

11 Vniuersè tamen expetitus fuit modus aliquis accuratior loquendi in Canonibus, & aliqua explicatio præuia doctrinæ, quæ lucem

1562.

b Litteræ Legatorum ad Borromæum, 2. Iulij 1562.

præferret, & ſcrupulos amoueret, perinde ac fieri conſueuerat in Concilio Pauli & Iulij. Idcircò partitæ ſunt curæ. [b] Cura Canonum, qui aut dogmata Fidei, aut errorum emendationem continerent, Cardinali Simonettæ demandata eſt, additaque ipſi opera Fuſcararij, Blanci, Boncompagni, & Generalis Prædicatorum Magiſtri. Cura doctrinæ commiſſa fuit Oſio ac Seripando, vna cum Epiſcopis Pariſienſi, Clodienſi, Oſtunenſi, & Chriſtophoro Patauino, ſupremo Eremitarum Moderatori.

Hi doctrinæ formam elaborarunt, & ad Patres detulerunt. Sed, 12
pro more magnorum cœtuum, pauca ex ea abierunt quæſtionis immunia. Improbabant alij quæſitam ſtyli munditiem, quaſi plus venuſtatis quam maieſtatis præ ſe ferentem, neque grauitati conſentaneam, neque Eccleſiaſticam antiquitatem redolentem: alij è conuerſo grandiorem illam poſtulabant, quò eſſet accommodatior conditioni ſæculi, quod doctrinam nauſeabat, niſi elegantiâ condiretur; adeò vt multi ex recentioribus litteratis minori ferrentur animi affectione in cæleſtis veritatis oracula, quòd ea cernerent inter craſſiora inuolucra ſcholaſticæ ruditatis. Et quò iudiciorum varietas agnoſcatur, haud reticuero, proponentibus nonnullis, ne tam ſublime Sacramentum nominaretur ſine aliquo honorifico titulo, fuiſſe qui nomen *Auguſtiſſimi* improbauerit, quippe laicis Imperatoribus tributum, eiuſque loco titulum *Sanctiſſimi* poſtulauit, qui Dei Vicario propriuseſt; nullâ ratione habitâ, quòd idem ab *Auguſti*, quod à *Sancti* vocabulo ſignificetur; nec animaduertens, ex huiuſmodi ratione non apte dici *Maieſtatem Dei*, propterea quòd titulus *Maieſtatis* nunc Regibus temporarius imponitur.

Ad grauiores animaduerſiones pergamus. Albertus Diuinius de 13
GlirICIS, Epiſcopus Veglenſis monuit, in Cypro, in Creta, & in aliis regionibus eſſe prope ſexcenta capitum millia, quæ vſum Calicis retinebant, & tamen cum Eccleſia Romana eos conuenire; adeoque cauendum eſſe ne damnarentur, quemadmodum indicabant verba capitum digeſtorum, quod non modicam perturbationem exciuiſſet. Libellum etiam protulerunt Oratores Gallici [i], in quo non modò eamdem quam Cæſariani relaxationem petebant, ſed inſuper poſtulabant, ne in quouis Decretorum euentu vllum afferretur detrimentum Regi Chriſtianiſſimo, qui ſuæ conſecrationis die ſolitus eſt pro vetuſtiſſima conſuetudine ſub vtraque ſpecie Sacramentum ſuſcipere, idque vſurpari in eo regno à nonnullis Cœnobiis Ordinis Ciſtercienſis, certis quibuſdam diebus. Ad hæc reſponſum eſt, In Decretis paratis eos damnari, qui neceſſitatem, Diuinum-

i 4. Iulij, vt in Diario Moſotti, & in Actis Paleotti.

Diuinumq́ue mandatum ſumendi vtramque ſpeciem affirmarent, 1562. non item eos, qui ex veteri priuilegio aut ritu id vſurparent, nihil tamen in Fide ab Eccleſia diſſentientes: non eſſe mentem Concilij quidquam de iis innouare, imitantis Innocentium III. in capite poſtremo, tit. *de Baptiſmo.* Tamen Auguſtinus & Ragazzonus ſuadebant, vt hæc ipſa Concilij mens verbis clarioribus explicaretur: & ex his prior teſtabatur, priuilegij cuiuſdam exemplar à ſe lectum fuiſſe, in quo Græcis vniuerse concedebatur vſus vtriuſque ſimul ſpeciei, eorumq́ue infantibus Euchariſtiæ ſumptio; viſumq́ue à ſe pariter in Sacrario S. Petri volumen ſcriptum à Cardinali *Deus dedit*, anno 1090. poſt Gregorium VII. aduerſus ſchiſmaticos & ſimoniacos, in cuius ſecundo libro mentio habebatur, tamquam de illius ætatis conſuetudine, quòd ſtatim poſt Baptiſmum dabatur infantibus panis conſecratus, vino madefactus.

14 Suauis has diſſertationes ex parte narrans labitur, dum Auguſtinum inducit quaſi auctorem moniti mox memorati, vt nimirum euitarentur verba, quibus damnari videretur Græcorum conſuetudo, non minùs affirmando huiuſmodi monitum irritum concidiſſe, vtpote nonniſi à Bernardo Delbene Epiſcopo Nemauſenſi comprobatum. Lapſus excuſabilis eſt, quippe cui fortaſſe cauſam præbuit narratio cuiuſdam qui Concilio interfuit[k], ſed non tam diligenter obſeruauit ea ſingula, quæ nihil ad rem ſuam faciebant, ſicuti Paleottus, cuius munus erat ſententias notare, eaſq́ue in Acta referre. Reuerà, vt narrauimus, ſententiæ auctor fuit Diuinius, & cum eo conuenit Ragazzonus. Neque conſilium concidit, quin ſuſceptum fuit, adiectâ Canoni explicatione. Proinde vt in forma iam propoſita dicebatur[l]: *Eccleſia, ductu Spiritus Sancti, grauibus ac iuſtis cauſis adducta, vnam ſolùm ſpeciem, hoc eſt panis, dederat laicis, & Clericis non conficientibus Sacramentum*; ita poſteà, ſicuti nunc extat, ſubſtitutum eſt[m], *Licet ab initio Chriſtianæ Religionis non infrequens vtriuſque ſpeciei vſus fuiſſet; tamen progreſſu temporis latiſſimè iam mutatâ illâ conſuetudine, grauibus & iuſtis cauſis adducta, hanc conſuetudinem ſub altera ſpecie communicandi approbauit, & pro lege habendam decreuit; quam reprobare, aut ſine ipſius Eccleſiæ auctoritate pro libito mutare non licet.*

k Epiſt. Vicecomitis ad Borromæum, menſe Iulio 1562.

l Acta Paleotti.

m Seſſ. 21. cap. 1.

15 Intolerabilior eſt audacia Suauis, dum cominiſcitur, Fererium egreſſum è conſeſſu, neſcio quid quæſiſſe ab Auguſtino, & ab hoc ridiculum reſponſum redditum ob ignorationem hiſtoriæ. Qui mediocri Scriptorum notitiâ imbutus fuerit, facilius Suauem obtrectatorem crediderit, quàm Auguſtinum ignorantem. Pergamus.

1562. Iacobus Maria Sala, Epiſcopus Viuarienſis, diſſuadebat, ne in 16
quodam doctrinæ capite produceretur, ſicuti in exemplo propoſito abſolutè fiebat, teſtimonium S. Ioannis cap.6. idque ob diuerſos opinandi modos inter veteres Patres, an ibi intelligatur eſus *corporeus* carnis Chriſti, qui fit in Euchariſtia, an *ſpiritualis*, qui fit in Baptiſmo, & in iuſtitiæ ſuſceptione; & optauiſſet vniuersè nudam explicationem doctrinæ, rationibus haud conueſtitam, cùm ſibi viderentur eiuſmodi veſtes non tantum prodeſſe definitionibus, tamquam clypei tutamentum, quantum aduerſariis, tamquam impugnationis incitamentum.

Poſtulabat in quarto Canone Brixienſis Antiſtes, vt non ſolùm 17
diceretur, vſum Euchariſtiæ non eſſe neceſſarium infantibus, ſed ipſis etiam interdictum; quandoquidem rationes, propter quas Calix populis prohibebatur, fortius impellebant ad Sacramentum illud infantibus omnino prohibendum. Non tamen placuit communiter hunc vſum damnare, cui fauent antiqua monumenta primæuæ Eccleſiæ apud ſanctos Dionyſium ac Cyprianum, alioſque vetuſtos Doctores.

In ſumma confectum eſt, vt illud exemplar doctrinæ plurimum 18
reconcinnaretur, & integrum denuò reformaretur, additâ Patribus ad conficienda Decreta deſtinatis aliorum quorumdam operâ; cùm in comperto ſit, ab alicuius opificij auctoribus, minùs miti ac remiſſâ manu illud reſecari; quod euenit fortaſſe non tam, vti dici ſolet, ex paterno quodam amore erga ſuos partus, quàm ex amore proprio erga ſua iudicia.

CAPVT VIII.

Reditus Archiepiſcopi Lancianenſis, & reſponſa Pontificis ab eo delata. Epiſtola ab vno ſupra triginta Epiſcopis ad ſe purgandos ſcripta. Venia abeundi, anteà quibuſdam Epiſcopis à Legatis conceſſa, & poſteà iuſſu Pontificis reuocata. Mandata Vicecomiti tradita; eiusque ſolertia, ad conciliandos inter ſe Mantuanum ac Simonettam impenſa. Adhibita à Morono ſtudia cum Patribus Concilij ſibi intimis. Multa Suauis errata.

DVm Synodus huiuſmodi deliberationibus operam dabat, re- 1
diit Archiepiſcopus Lancianenſis die 10. Iulij, hoc eſt ſexto ante præſcriptum Seſſioni diem, abſterſitque Legatis ſollicitudinem, quâ angebantur [a], cognoſcendæ Pontificiæ volunta-

[a] Litteræ Legatorum ad Borromęum, 13. Iulij 1562.

tis,

tis, cùm illius exequendæ tempus inſtabat. Primum mandatorum capur, quæ data a Legatis Lancianenſi retulimus, ipſi iniungebat, vt oſtenderet Pontifici, quàm eſſet Chriſtianæ Reipublicæ pernicioſum id quod ſcriptum à varns Romæ Aulicis, & a varns Tridenti Patribus comprobatum audiebatur, de diſſolutione aut tranſlatione Concilij, ab alus denunciata tamquam à Pontifice deſignata, ab alus commendata tamquam neceſſaria ad reparanda Diœceſeon damna, & incommoda Præſulum. Quin Lanſacus Regi ſignificauit[b], Archiepiſcopum potiſſime miſſum ad remouendum Pontificem ab eo conſilio, ad quod ipſum impellere conabantur ſiniſtris narrationibus homines boni publici parum amantes. Sed Pontifex reditu Lancianenſis Legatos certos reddidit, id a ſua mente vel maximè alienum eſſe; adiecitque, ad recte de ſua voluntate arguendum, oportere ſua facta, non aliorum verba conſulere. Ipſis prætereà renunciari curauit, Cum in prima Seſſione procedendum eſſet ad Continuationem non verbo ſed re præſtandam, id nonnullis videri nequaquam perfici, ſi de articulis de ſumptione Euchariſtiæ ageretur; ſed opus futurum fuiſſe de duobus Sacramentis, nondum ſedente Iulio expenſis, agere, nimirum de Ordine ac Matrimonio. Reſponderunt Legati, Ea de re maturè & optimis rationibus fuiſſe deliberatum; & ſi quid ipſi fidei mererenrur, opus rectè confectum habendum eſſe. Atque de hoc ipſo paucis antè diebus[c] ſcripſerunt, nuntiantes, viſam ibi fuiſſe epiſtolam Vargas, quæ dicebat, oportuiſſe continuationi de Miſſæ ſacrificio inſiſtere. Huiuſmodi cenſuras arbirrati ſunt Legati Romà ad ſe delatas ex Tridenti repercuſſu, eaſque ibi fuiſſe dictatas alicui, ab animi affectione potiùs quàm opinione; id, quantum exiſtimo, tribuentes Granatenſi, qui moræ de manſionis articulo impatiens, ardenrer cuperet Ordinis argumentum confeſtim ingredi, quando in eo ſpoponderat Mantuanus interruptam de huiuſmodi articulo quæſtionem reſumere. Quapropter Legati, quodam quaſi dedignantium ſupercilio, dignati non ſunt ad ea rationibus reſpondere, perinde ac ſi quaſi litigatores ſe defenderent; ſed auctoritate Iudicum reſcripſere, rem fuiſſe peractam conſulto, ex ſententia ac voluntate vniuerſi Concilij.

1562.

b 11. Iunij 1562.

c 1 itteræ 9. Iulij.

2 Impoſuit prætereà ipſis Pontifex per mandata Lancianenſis, vt Continuatio etiam verbis, quantum fieri poſſet, ſignificaretur; non tamen declararetur, niſi fortaſſe Rege Catholico apertè id vrgente. Ad quod perficiendum exempli prooemio formulas quaſdam appoſuerant, quæ ipſum ſatis indicarent: ſed poſteà ſuperuenit Borro-

1562. Borromæi epiſtola, arcanis notis exarata, quâ mandata reuocabantur. Cauſam opinor fuiſſe oppoſitum Gallorum ardorem. Etenim iuſſus fuerat à Rege Lanſacus[d], vbi vellet Synodus progredi ad eam declarationem, quâ ſpes omnis optati ex Proteſtantibus fructus exaruiſſet, vſque ad conteſtationem obſiſtere: cumque is certior fieret[e] ab Oratore Gallico Romæ degente, ſecum rurſus à Pontifice ſuper ea re ſermonem habitum fuiſſe, illi reſcripſerat, *Se magnopere mirari, quandoquidem nec Regis Chriſtianiſſimi, nec Cæſaris, nec Regis Catholici miniſtri Pontificem vrgebant ad id pro alterutra parte declarandum ante finem Concilij. Si Pontifex eius ſoluendi opportunitatem quæreret, poſſe alios miri modos; ſed antequam id faceret, conſideraret per Deum clades inde imminentes Chriſtianis populis, & Eccleſiæ.* Hoc, vt mea fert opinio, effecit, vt Pontifex conſilium mutaret, veritus, ne ſi hac de cauſa Synodus diſſolueretur, fama, quæ huiuſce diſſolutionis deſiderium mentionemque illi iam tribuebat, de eodem eſſet oblocutura, perinde quaſi iuſſiſſet ex arte, ſub vmbra Continuationis, Concilij præciſionem.

[d] Reſponſio Regis ad Lanſaci epiſtolam, ſcriptam 7 Iunij 1562.
[e] Epiſtola Lanſaci ad Inſulanum, 25. Iunij 1562.

Fuit qui putauit[f], nouum Hiſpanorum teporem in ea declaratio- 3
ne promouenda, in quam antea tam inflammato ſtudio ferebantur, ortum eſſe ex iiſdem vocibus de Pontificis animo, quaſi procliuis in eam eſſet, vt ipſa Concilium perfringeret, & cum eo ſimul reliqua omnia, quæ fuerant agitata de altera declaratione ipſi odioſa, ſuper manſionis præſcripto. Quare deſtiterunt à poſtulato prioris, ex deſiderio poſterioris. Vſque adeò interdum prodeſt, ne aliquod ædificium ab aliis diruatur, ipſa ſuſpicio quòd paratum ad id animum gereret illius architectus.

[f] Litteræ Mutinenſis ad Moronum, 8 Iunij 1562.

Similis quædam ratio, vt ſiniſtra de ipſius Pontificis mente opinio 4
amoueretur, fuit in cauſa, vt Pius Legatis iniungeret inſolitam ſeueritatem[g] in concedenda Epiſcopis facultate illinc ad tempus diſcedendi, in quo laxius cum illis actum fuerat, ne ibi quaſi compediti detinerentur. Sed cùm videretur ea facultas à compluribus peti, duplex erat hominum iudicium: Opinabantur alij, eos, qui anteà definitioni de iure reſidendi fauebant, eſſe parum acceptos, agnoſcentes, velle vnum poſt vnum recedere; quod ob ingentem eorum numerum magna ex parte Concilij diſſipationem attuliſſet. Rebantur alij, fuiſſe illos ad id impulſos, aut certè oſtium illis reſeratum. Et quamquam Præſides variis ſtudiis ab ea diſcedendi voluntate nonnullos remouiſſent, idque potiſſimum Vicecomitis monito[h], Simonettæ dato; tamen, quò e[illegible]ius cautum eſſet, iuſſi

[g] Conſtat ex duabus litteris Legatorum ad Borromæum, 12. & 13. Iulij 1562.
[h] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 2. Iulij 1562.

iuſſi poſteà ſunt à Pontifice cunctis eam facultatem reuocare, ac præſertim Paueſio, Beroaldo, Salæ, & Fuſcarario; tametſi Suauis, nihil huiuſce rei conſcius, hanc reuocationem à Legatis habitam tribuat Oratori Luſitano, non autem Pontificis prudentiæ. Nec obtemperatio difficilis euaſit, cùm intelligerent Patres[i], id non modò in Concilij dignitatem, ſed in ipſorum decus redundare, quippe quorum opera minimè noxia à Pontifice agnoſcebatur. 1562.

5 Et planè illius bonæ apud Pium exiſtimationis cupidi, per occaſionem Marini Archiepiſcopi, Romam petentis, communem epiſtolam ad Pontificem ſcripſerant[k] triginta & vnus Epiſcopi Italici, ex iis qui ſeueriſſimæ ſententiæ de manſione adhæſerant: non tamen ipſi Marino epiſtolam, ſicuti anteà decreuerant, tradidere; ſed ad Amulium Cardinalem mittendam curarunt à Petro Soto Dominicano, præcipuo illius opinionis propugnatore, & præclaro Theologo, illic Pij iuſſu degente. Quod effectum eſt, ne Archiepiſcopus, dum[l] litteras nuntioſque ipſe perferret, teſtis auctoritatem amitteret. Hi Præſules per eam quam diximus epiſtolam accuſationes diluebant, quibus inſimulabantur ſe parum addictos Apoſtolicæ Sedi fuiſſe, & in illam oblocutos non eâ quâ par erat reuerentiâ, atque vota ad eius abiectionem propenſa prætuliſſe; quin omnes vocem, ſtilum, ſanguinem ad eam tuendam euehendamque offerebant. Quibus Pontifex Archiepiſcopo redeunte beneuolenter reſpondit: ſed hæc reſponſio multos poſt dies ipſis reddita eſt, ob cauſam quam exponemus.

i Litteræ Mutinenſis ad Moronum, 2. Iulij 1562.

k Acta Paleotti, & diſtinctiùs epiſtola Iadrenſis ad Cornelium Cardin. ad quem exemplar mittit 8. Iunij 1562. inter Commentarios à Rinalduccio ſeruatos.

l Litteræ Iadrenſis, 25. Iunij.

6 Significauit vnà Pontifex Legatis per Archiepiſcopum, gratum ſibi futurum fuiſſe, ſi ſanctio de vſu Calicis protraheretur; vnde eâ ſunt imbuti lætitiâ, quâ miniſter afficitur, quòd rem egerit ex mente Principis, cùm egit ex ſua, verſo anxietatis labore in certæ notitiæ voluptatem. Ipſi tamen poſteà in memoriam Pontifici reuocarunt Cæſaris promerita, graueſque boni publici rationes, quæ ipſum Cæſarem vt ea peteret adeò inflammabant, quò Pontifex animum induceret ad illi gratificandum. Et ſanè prudentiſſimo conſilio Legati ac Pontifex ducebantur, ne tam citò committerent vrnæ quod proponebatur; nam aut implicatum ac diuturnum negotium futurum erat, ſicuti diſcordes Theologorum Patrumque ſententiæ prænuntiabant, & id quaſi ſyrtis fuiſſet, quæ curſum Concilij in aliis liquidioribus argumentis retardaſſet; aut confeſtim conficiendum, & in eo caſu æquè pernicioſa repulſa ac indulgentia prænoſcebantur: repulſa tam vehementer Cæſarianos abalienaſſet, vt ſiue Concilium deſererent ſpe vacui, & indignatione

1562. pleni; ſiue perſtitiſſent, ſolùm effuſuri tantumdem amaritudinis, quantum ex eo acerbo Decreto abſorbuiſſent. Nec minùs detrimenti perturbationiſque timendum erat ex indulgentia, idque duas ob cauſas[m], quas Pontifici ſignificauit Vicecomes. Altera erat, quia ſi Cæſariani hoc impetraſſent, quod potiſſimum eorum votis obuerſabatur, præpediuiſſent fortiran multis obicibus progreſſum Concilij, à quo in reliquum præuidebant exituras tantummodò proſcriptiones offenſioneſque Proteſtantium, ad quos edomandos ſpes ipſis non aderat, ſed ſolùm aut ad reconciliandos, aut ad ſopiendos. Altera erat, quòd innotuerant immoderatæ petitiones, quibus onuſti tum ipſi Cæſariani tum Galli conuenerant, & animaduertebatur, in huiuſmodi conuiuio non expleri vno cibo, ſed potiùs ſuccendi alterius appetentiam.

m In epiſtola ad Borromæum occultis notis, initio Iulij.

Reſciuerat Vicecomes, narrante Friderico Cornelio Epiſcopo Bergomenſi, dum ipſe cum Oratore Lanſaco pranderet, ab eo audiuiſſe, non modò ſe Cæſarianorum poſtulato de Calicis vſu adhærere, quamuis affirmaret id in mandatis ſibi traditis non haberi; ſed ſimul etiam plurimis alijs legum Eccleſiaſticarum mutationibus immoderatis, vtpote ſuas apud regiones optabilibus: nimirum, vt publicæ precationes & Miſſæ ſacrificium linguis vulgaribus haberentur; vt Sanctorum imagines auferrentur; vt nuptiæ Sacerdotibus permitterentur: quæ Præſulem illum vehementer offenderant, huiuſmodi ſenſa rationibus plurimis refellentem. Videbantur itaque vtrique Oratores eò tendere, vt quocumque tandem modo ſeditioſis ſatisfieret, etiam cum graui Eccleſiaſticæ diſciplinæ detrimento, nihil animo reputantes, quantum malorum ex huiuſmodi exemplis oriretur; quod nimirum eſſet penes homines contumaces efficere vt Eccleſia ſuas antiquiſſimas potiſſimaſque conſtitutiones magna ex parte mutaret; vnde ſtatim cunctæ reliquæ ſanctiones pariter auctoritatem omnem venerationemque perdidiſſent: quod incommodum illorum apud Principes Conſiliariorum aciem non fugiſſet, ſi quod tunc de legibus Eccleſiaſticis agebatur, idem de mutatione legum politicarum ſuis in Principatibus ageretur. Sed vnuſquiſque largus eſt in alieno panno reſecando, quo veſtem ad ſe fouendum conficiat. 7

Itaque Legati ac Pontifex, quò procul arcerent Oratores ab iniquioribus poſtulationibus, nonniſi in fine opportunum cenſuere illarum pluribus ſatisfacere, etiamſi nequiores illas agnoſcerent. Firmabatur autem Pontifex in ea agendi ratione, acuta ac circumſpecta, ab opinione ſiniſtra à ſe concepta de mente generatim exter- 8

externorum, qui Tridenti aderant. In quo videri fortaſſe poterat aut nimis credulus aliorum criminationibus, aut parum cautus in ſua perſuaſione patefacienda. Queſtus ille fuerat[n] cum Oratore Veneto Romæ, quòd Nicolaus de Ponte partes ageret in Synodo concitatoris magis quàm Oratoris, inſtigans Præſules illius ditionis ad inquieta conſilia. Querimonia in eo ſita erat[o], quòd Nicolaus paucis poſt ſuum aduentum diebus, inuitatis ad prandium Epiſcopis Venetæ ditionis, vnà cum alijs, cùm ibi ſermo haberetur de quæſtione manſionis, tunc ferueſcente, acriter locutus fuerat in eos, qui definitioni obſiſtebant, quòd illa ad ius Diuinum referretur. Similiter Hiſpanorum vociferationes aduerſus particulam, *Proponentibus Legatis*, & pro memorata definitione, ſuſpicioſum reddebant Pontificem de aduerſo ipſorum animo erga Pontificiam auctoritatem. Cæſarianorum poſtulata & de dogmatum mora, & de morum emendationibus intolerandis, diffidentiæ ſæpiùs & querelarum materiam illi præbuerant. Sed contra Gallicos Oratores, ac præſertim eorum anteſignanum Lanſacum[p], proruperat coram Inſulano in verba contumelioſa, affirmans, ab illo non modò res nouas & indecoras peti, ſed cùm vellet idem vt Synodus Angliæ Reginam ac Proteſtantes inuitaret expectaretque, Regis Chriſtianiſſimi Oratorem minimè videri: quoniam ij Principes perduelles & hoſtes erant Pontificis, & conaturi fuiſſent Concilium corrumpere, & hugonottum reddere, cùm Rex Galliæ illud vellet Catholicum conſeruare. Poſteà verò conqueſtus fuerat[q], quòd omnes tres Galliæ Oratores indicaſſent, potiſſima ipſorum conſilia ad Sedem Apoſtolicam abijciendam tendere, declarationem cupientes, quâ eius poteſtas inferior Concilio pronuntiaretur, & vniuerſus Eccleſiæ ordo peruerteretur. Huiuſce rei Lanſacus admonitus, acerbiſſimè expoſtulauit[r], iniecto mendacis nomine cuicumque illa de ſe enormia flagitia blateranti, miſſiſque ad ſe purgandum Pontifici litteris, à vitæ ſuæ tenore, ab exercitis à ſe Romæ muneribus, præter natales ſuos, innocentiam ſuam ſatis defendi; ea ſolum à ſe fuiſſe poſtulata, quæ ſibi regijs mandatis iniungebantur: optatum à ſe Angliæ Reginæ ac Proteſtantium interuentum Concilio, non quò illud in hugonottum corrumperetur, ſed quò hugonotti in Catholicos conuerterentur. Nihil ſe molitum fuiſſe in Apoſtolicam Sedem, cui addictus & obſequens filius ſemper vixerat, operamque in multis grauibuſque negotiis impenderat. Vt ea declararetur Concilio ſubiecta, ne indicatum quidem à ſe ſuiſve collegis, neque quidquam à Sorbona ſuper eo articulo ipſis demandatum fuiſſe.

1562.

[n] Acta Paleotti.

[o] Litteræ Iadrenſis, 27. Aprilis 1562.

[p] Extat in quodam monumento relicto ab Inſulano Abbati S. Gildeſij, ſubſcripto die 29 Maij 1562.

[q] Litteræ Lanſaci ad Inſulanum, 23. Iunij 1562.

[r] Litteræ Lanſaci ad Inſulanum, 9. & 25. Iunij 1562.

1561. Per hæc Pontifex ſibi ſatisfactum oſtendit; ſed renouatis apud ipſum aduerſis narrationibus, ille pariter contumelioſas querelas apud Inſulanum renouauit. Hinc Lanſacus ſupra modum exulceratus, ad illum reſcripſit[ſ]: Cùm ipſe tam pronam contra ſe fidem Pontificis animaduerteret, nouam ad ſe purgandum operam prorſus irritam à ſe putari; ſed à Rege ſe petiturum, vt alterum ſibi ſufficeret, qui meliori fortunâ munus illud exerceret. Adductus tandem erat Pontifex vt diceret[t], contentum ſe futurum, dummodò Lanſacus nonniſi res conſuetas, ac rationi conſentaneas poſtularet. Quas voces à ſe non omnino intelligi ille indicauit: ſed ſpectabant ea immoderata vota, quæ Lanſacus præ ſe tulerat in priuatis quibuſdam colloquiis, & nos memorauimus, ad vniuerſi regiminis Eccleſiaſtici perturbationem tendentia. 9

ſ 25.Iunij.

t Litteræ Lanſaci ad In'ulanum, 9.Iulij 1562.

Et iam Pius tam procliuis agnoſcebatur ad contrahendam ſuſpicionis æruginem, vt vel maximè illius intimi cautiones apud ipſum haud ſuperuacaneas duxerint. Quapropter Moronus, cuius plurima apud varios Antiſtites Synodi auctoritas in comperto erat, cùm reſciſſet, illos Antiſtites, ac præſertim Sutrinum ſororis filium accenſo ſtudio decertaſſe pro definitione manſionis, non expectauit vt à Pontifice ſignificatione ſuſpicionis ſtimularetur; ſed, quippe cordatus ac prudens, nemine admonente varias ſcripſit litteras ad ſororis filium, ad Mutinenſem, ad Peruſinum, & ad alios ſibi magis intimos, quibus improbabat eorum pertinaciam in appetenda ea definitione, cui adeò diſſentiebant ac reluctabantur collegæ. Satius eſſe imitari id quod in ſimilibus conditionibus ſæpiùs euentu proſpero vſurpauerat Eccleſia, ac potiſſimùm in feruentiſſima quæſtione de Virginis immunitate ab originaria noxa, pendentem relinquens controuerſiam, donec paulatim deferueſceret æmulationis æſtus. At verò Vicecomes clarè cognouerat[u], complures Epiſcopos, qui ſemel ac ſæpiùs pronum in eam definitionem animum patefecerant, haud paſſuros fuiſſe, vt ab eo conſilio quibuſuis cohortationibus dimouerentur, adeoque ſperandam non eſſe, pro eo ac interdum vſuuenit, victoriam per obtuſa cunctationis arma; neque id Mantuano adſcribendum, quaſi eius diſceſſus, vbi reipſa ſequeretur, remoturus eſſet follem eo vento diſtentum, proptereà quòd ne cuncta quidem ſtudia, à ſe ad ſilentium ab Epiſcopis impetrandum adhibita, efficaciam ad id eſſent habitura: ei, qui mentem, animique affectionem poſtulato iam defixerat, facile eſſe repulſam ab irreuerentiæ inuidia obtentu conſcientiæ vindicare. 10

u Litteræ Vicecomitis ad Borromæum arcanis notis, 2.Iulij 1562.

Vicecomes præter impoſitam curam ſubeundi penetralia illius nego- 11

negotij, alia tria clàm in mandatis habebat, iterata per litteras, quas Archiepiſcopus[x] Lancianenſis ipſi detulerat: vt originem diſſenſionis inter Mantuanum & Simonettam indagaret: vt vtri ex illis vitio ea eſſet vertenda certò cognoſceret: vt ipſos reconciliandos curaret. Ad primum reſpondit, Originem diſſenſionis ex manſionis quæſtione ductam fuiſſe. De ſecundo voluit cautiùs reſcribere quàm apertiùs, ac tantummodò dixit, Cùm Borromæus poſtremam vnius purgationem vidiſſet, & antegreſſas alterius litteras, melius ab ipſo iudicium proferri poſſe. Sed in tertio, ex quo fructus maximè petebatur, quippe quod futurum ſpectabat, ſtudioſè conatum omnem adhibuit, & in dies propenſiorem ad id Simonettam animaduertit, tum ob ingenium manſuetum, tum ob inferiorem conditionem, tum etiam ob promptam facilitatem ineundæ pacificationis in homine qui altero potior fuit. Maiorem auerſationem metuebat in Mantuano, ob delicatiorem Principum cutem, & irritabilem ſenſum, quem habet quodlibet membrum ex ictu dolens: quare cœpit leuiter eum tentare Oliui manu, qui Mantuano à ſecretis erat; & póſtquam cum eo plures de re ſermones habuit, ratus ſe quantum ſatis eſſet comperiſſe, modos hoſce Borromæo propoſuit, Aut vt ſibi per ipſum liceret oſtendere vtrique Legato litteras, per quas ſibi imponebatur, vt Borromæum edoceret, vter illorum peccaſſet (nam hinc vterque ſtuduiſſet ſe litteris apud eum purgare; ipſe verò depoſitâ Iudicis perſonâ conciliatoris partes aſſumpſiſſet) aut vt Pontifex ſignificandum curaret Simonettæ per Alexandrum eius fratrem, Romæ commorantem, & Mantuano per Gonzagam Cardinalem, reconciliationem illam à ſe optari. Addebat, Altempſium Cardinalem, vtpote collegam vtriuſque, ibi morantem, & Pontificiæ ſororis filium, idoneum ad id ſequeſtrum fururum: effici poſſe vt Simonetta Mantuanum adiret, cupidumque oſtenderet animum ſui apud ipſum purgandi, eiuſque beneuolentiæ recuperandæ: quod ſi fieret, compertum erat Vicecomiti, nacturum illum fuiſſe humaniſſimam viciſſim in altero voluntatem; Simonettam verò ad id præſtandum haud difficilem videri.

[x] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum occultis notis, 13. Iulij 1562.

1562.

12 Queſtus fuerat Oliuus, quoſdam Præſules, qui heto ſuo minùs reuerentiæ in loquendo & ſcribendo exhibebant, blandiùs fuiſſe habitos, & ſæpiùs adhibitos à Simonetta; & nominatim notabantur Sanfelicius, Caſelius, Stella, Serigus, & Zambeccarus. Sed Simonettam excuſauit Vicecomes, cauſatus, illum indigere eorum operâ ad retundendam in cœtibus quorumdam audaciam. Hinc materiam ſibi conquírit Suauis ad ſuam fabulam extruendam: ea

1562. eſt, Simonettam, cùm aliquid in conuentibus propoſitum audiebat, quod ſuis conſiliis aduerſabatur, illis Epiſcopis vti, quippe hominibus ex patriæ ingeniique conditione audacter facetis, qui quoſdam ex primariis Patribus offendentes, in cauſa erant vt eo die conuentus diſſolueretur. Equidem duo admirari ſatis nequeo; alterum, quo pacto is, qui momum egit Chriſtianæ Reipublicæ in carpendis viris præclariſſimis, qui ſanctimoniâ, virtute, doctrinâ, prudentiâ & imperio, ſæculo ſuperiore præfulſerunt, ore nonniſi aut ad deridenda, aut ad mordenda illorum nomina aperto, audeat confidenter aliorum facetias reprehendere, ſimulque eorumdem patrias lædere, Bononiam, Neapolim, Venetias, hoc eſt Italiæ & orbis ciuitates in primis egregias. Alterum, quòd ſcribens idem res Tridenti geſtas, quæ in famæ luce ſuperſunt, narret tamquam frequenter accidens id quod ne ſemel quidem contigit. Abſque dubio affirmare mihi licet, in cunctis monumentis, quæ oculis vſurpaui, numquam à me fuiſſe deprehenſum cœtum vllum, qui ante conſuetam horam ob huiuſmodi aculeos dimiſſus fuerit. Cuinam credibile ſit, tot homines, præcelſæ conditionis natalibus, ſapientiâ, dignitate, paſſuros fuiſſe, vt conuentus ille, per immenſum vniuerſi Chriſtiani generis ſudorem coactus, audacium promptorumque hominum ludibrium foret? Vbinam vmquam, non dicam in Oecumenico Concilio, quod totius orbis maximè venerabilis Senatus eſt, ſed in Conſilio ciuium honeſtorum hoc toleratur? Res igitur ita ſe habebat. Ampliſſima erat in Epiſcopis loquendi libertas,

y 13 Iulij 1562. adeò vt indecoram Vicecomes eam putauerit, ſcripſeritque [y] ad Borromæum, illam ſibi videri moderandam. Per hanc libertatem Transmontani præcipuè commoti animi ſenſus effundebant, quorum alij ob aliquam inconuenientiæ ſpeciem, quam præ ſe ferunt quædam in regendo conſuetudines, qualem præ ſe ferunt quædam in corporibus membra, homini qui anatomiam probè non callet, nec totius finem comprehendit; alij ob perſuaſionem, quâ ſolet ſibi quiſque arrogare ſcientiam aptius ordinandi curſum orbium maximè ſublimium; alij quoque ob aliquid reuerà minùs compoſitum, antequam Concilij ſanctiones prodirent, ſæpiùs obloquebantur quà rectà, quà obliquè, in agendi modos, Conſtitutioneſque Romanas. Nec Legati animum vmquam induxerant ad ſuſcipiendum conſilium obſiſtendi loquentibus, rati tunc per hoc ipſum magis derogaturam fuiſſe auctoritati Synodi famam, quæ conuentum vniuerſum timidum & compeditum, quàm quæ nonnullos Patres audaces & effrænatos vulgaret. Cupiebant tamen, ne

mor-

mordaces obtrectationes confidentiam acquirerent ex tolerantia, 1562.
quaſi commune ſilentium communis eſſet comprobatio; & ex altera parte haud ita facilè reperiebantur, qui vellent hos inire conflictus, poſſentque tum ſuam tum cauſæ dignitatem propugnare, cùm ad id opus eſſet viuido ingenio, promptâ linguâ, copioſâ doctrinâ, diuturno rerum vſu, animi præſentiâ, & Aulæ Romanæ beneuolentiâ & peritiâ. Hiſce dotibus mirificè ornati erant Præſules, quos nominauimus. Quare tametſi illud ipſum ingenium, intrepidum atque ardens, extra fines circumſpectionis ipſos impulerat ad id loquendum ſcribendumque de Mantuano; tamen oportebat vt cum iis ageretur, ſicut agitur à Natura, cùm ira, cui noſter animus pro domicilio, ab ea retinetur; quamuis enim illum ſæpè ira perturbet, eadem tamen euadit, pro eo ac loquuntur Ethici, vtilis rationis bellatrix.

CAPVT IX.

Leges expenſæ ac ſtatutæ de iis qui ſacris initiantur ex titulo patrimonij; de ſacrorum Ordinum collatione gratuita, ac de quotidianis distributionibus. Narrationes, ratiocinationeſque Suauis de hiſce rebus; ac præſertim, an offecerit ciuili felicitati, & laicorum poteſtati Clericorum multitudo; & an licita fuerit noua quotidianarum diſtributionum conſtitutio.

1 CEterùm ab huiuſmodi hominum ſermone neque conuentus vmquam interruptus eſt, neque ipſius progreſſus retardatus; quin potius quàm poſſet maxima ſollicitudo adhibebatur. Quare dum doctrinæ capita expendebantur, parabantur ſimul leges de moribus reformandis ſuper nouem ex iis duodecim articulis, quos diximus fuiſſe propoſitos à Legatis in cœtu die 11. Martij, de quibus nouem aſſidua conſilia fuerant habita, duobus articulis de Matrimonio ſepoſitis ad illud tempus, quo de hoc Sacramento agendum erat, & articulo de manſione in aliud tempus, cùm dogmata de Ordinis Sacramento ſtatuerentur. Loquitur de his deliberationibus Suauis variis in locis, quemadmodum illæ variis temporibus habitæ ſunt. Ego verò ſatiùs exiſtimauerim integram illarum tranſactionem ad earumdem concluſionem differre: quâ de cauſa in hoc capite de tribus articulis agam, qui in tribus prioribus conſeſſibus agitati ſunt vnà cum articulo de manſione, & in ſequenti de reliquis ſex, ad trutinam vocatis, poſtquam ea certamina ſunt interrupta. Multa de vtriſque narrat Suauis, quorum alia vera ſunt,

1561. ſunt, & à me proferentur, alia nullum pro ſe teſtem habent, nec vllam veri ſpeciem; & ex his quædam refellam, quædam, ne moleſtiam exhibeam, reticebo.

Inter tria quæ memorauimus capita poſt caput de manſione, de 2
Sacerdotio agebatur. Hîc verò Suauis ſua commenta confarcit. Dicit, per titulum conferendi Ordines, in veteri Eccleſia ſignificari miniſterium, cui deſtinabatur qui Ordines ſuſcipiebat: ſed poſteà irrepentibus in Eccleſiam corruptelis, cœptum eſſe nomine tituli intelligi id, in quo fundabatur certa ratio victus; hanc verò ſignificationem fuiſſe confirmatam ab Alexandro III. in ſuo Lateranenſi Concilio, cùm prohibuiſſet, ne quis ſacris initiaretur, niſi ex titulo prouentus Eccleſiaſtici, iis exceptis, quibus ſatis patrimonij ad victum cultumque ſuppeteret: quæ exceptio, ait ille, rationi conſentanea eſſet, ſi nomen *tituli* huiuſmodi ſignificationem obtineret. Hæc narratio aurum purum videtur, ſed fornaculæ non reſiſtit. Non diſceptemus de vocibus, quæ temporum conſuetudinumque mutatione vim ſignificandi mutant abſque vlla Reipublicæ corruptela; ad rem ipſam accedamus. Deteſtatur quaſi corruptionem Suauis id quod verè perfectio fuit. Animaduertendum eſt, poſt Cæſarum etiam conuerſionem, per ætatem plurimam amorem ritumque profanum inueteratæ ſuperſtitionis tam peruicaciter perduraſſe, vt SS. Patres, & Græci & Latini, duriſſimum in eum bellum geſſerint. Verùm per lentam dumtaxat ſæculorum efficaciam, induſtriamque Romanorum Pontificum, qui potentiâ creuerant plurimum, illud quod de ſilueſtri ſupererat, etiam in Chriſtianis Principibus excultum eſt: aucto fidelium numero, aucta ſimul eſt veræ Fidei veneratio, pietaſque in ea operibus exercenda. Et quamquam creſcente Chriſtianorum frequentiâ, creſceret imperfectorum multitudo, excreuit pariter perfectorum, quemadmodum alibi oſtenſum eſt. Iam verò inter reliqua Religionis incrementa illud numerandum eſt, quod conflatur ex eorum frequentia, qui non ſatis habentes Euangelica mandata cuſtodire, conſilia quoque ſunt amplexati, ſiue per arctiora vota Regularium, ſiue per laxiorem ſtatum Clericorum. Quamobrem, vbi anteà pauci erant qui vellent ſe iis nexibus deuincire, quos ſecum affert ex conſcientiæ honoriſque lege Clericorum conditio, nunc innumerabiles recenſentur. Et quamquam frequentia in hoc ipſo, perinde ac in ceteris rebus præſtantibus, illius æſtimationem minuerit; non tamen idcircò noſtræ conditionis pœnitendum nobis eſt, nec veteres inuidendi. Profectò Reipublicæ infelicitas eſt ea præſtantiæ æſtimatio, quæ

quæ prouenit ex raritate: aliter fortunatiores haberentur prouinciæ rerum caritate laborantes, quàm rebus affluentes, quoniam in illis maiori ſunt in pretio naturæ bona. De cetero fatendum proculdubio eſt, egregium eſſe Religionis opus electionem ſacri ſtatus, cui nec licita ſint, nec honeſta, neque à quo poſſideri ampliùs poſſint bona plurima, magno in pretio à reliquis mortalibus habita, & innocenter poſſeſſa. Hac poſitâ veritate, quis non intelligit, quàm pio, quàm vtili ſit exemplo, quòd tanta hominum frequentia huiuſmodi iugo ſe ſubdat, nullâ ſibi prouentus Eccleſiaſtici adiectâ mercede? Quantò crebrius precationibus collaudatur Deus, adoratur ſacrificiis, prædicatur e ſuggeſtibus, celebratur in voluminibus, ex quo tam multi ipſius cultui ſe irreuocabili ſponſione deuouerunt? Haud equidem opportunum cenſeo, vt huic militiæ quicumque voluerit indiſcriminatim nomen det, qui aut litterarum expers, aut morum corruptione pernicioſus, aut impulſus cupiditate immunitatis obtinendæ, non ſtudio exercendæ Religionis. Quòd ſi hoc accidat, non eſt vitium legum, quæ ſatis id vetant; ſed eſt executorum culpa, qui leges non ſeruant. Quid ampliùs conari poteſt Eccleſia, quàm has Ordinum collationes committere iudicio Epiſcoporum in ſingulis Diœceſibus, enumerare dotes, quæ opus ſunt vt homines ad Ordines ſacros ritè admittantur, & hunc delectum verbis grauiſſimis Antiſtitum conſcientiæ commendare? Sed quamquam multi Epiſcoporum videantur in eo nimiùm aut negligentes aut indulgentes; inficiandum tamen non eſt (cùm ferè ſperandum non ſit, vt humana imbecillitas rectum arctumq; in medio teneat) impenſiùs honorari Deum, ac pietatem coli ab hac Sacerdotum multitudine, quæ multos irreligioſos indignoſque complectitur, quàm eueniret, ſi ij tantùm admitterentur, quibus bona Eccleſiaſtica obueniunt, compluribus religioſis ac dignis viris excluſis; adeoque ſufficiens non eſſet Sacerdotum numerus Eccleſiæ miniſteriis, animarumque culturæ. Quapropter inter duo extrema exceſſus ac defectus, donec idonea ratio reperiatur vtriuſque vitandi per ipſum opus, ſicuti per legem fit, prius extremum tolerabilius eſt. 1562.

3 Induco in animum, à Suaui, qui pro norma Diuini humanum aſſumit, non autem pro humani norma Diuinum, cupiens vt Cælum terræ deſeruiret, mihi obiectum iri, hanc Sacerdotum multiplicationem detrimento ſaltem fuiſſe tùm bono ſtatui politico, tum poteſtati temporariæ. Sed id pariter in vtraque parte falſum eſt.

De bono ac felici ſtatu politico res experimento dignoſcatur,

1562. collatis Catholicorum regnis cum reliquo terrarum orbe, & hoc ipſum ratio commonſtrat. Quis eſt qui neget, bono cuiuſuis Reipublicæ conferre, quòd in ea complures homines adſint obſtricti ex ipſorum profeſſione vitæ magis honeſtæ, magis pacificæ, magiſque ſtudioſæ, quàm reliqui; qui homines, dignitate ac doctrinâ potentes, multas ſedare rixas queant, alioſque à flagitiis reuocare? Obiectabitur, Sacerdotes quoſdam laicis eſſe peiores. Non inficior: quidam pariter ex medicis necant, quidam militum produnt, quidam cibi veneno inficiunt; nec propterea denegandum eſt ægrotis medicorum auxilium, nec ciuitati cuſtodia militum, nec famelicis ciborum ſubſidium. Nimium fallitur qui de legum ſanctionumque vtilitate deliberaturus, adhibet pro norma *certum* & *ſemper*, quæ in humanæ libertatis operibus minimè reperiuntur. Menſura vnica quæ haberi poſſit, eſt *conſuetum* & *ſæpius*. Opponetur, Clericorum multitudine propagationem ciuium impediri. Ita eſt: ſed væ noſtris prouinciis, niſi complures etiam, qui ſacris non initiantur, à nuptiis abſtinerent: ipſis planè contigeret quod patrifamilias, qui maiorem re familiari progeniem alit. Nullum eſt acutius irritamentum ad contentiones, quam parum cibi, & plurimum famelicorum; quotidie paupertas & indigentia plurimorum (qui ſi coaleſcant in vnum, præualent & imperant) reuocaret in medium leges Agrarias, quæ tantum intulere negotij Romanæ Reipublicæ: & oporteret ad nouas ſemper deducendas colonias animum adiicere; aut ad nouas terras acquirendas, quemadmodum fecerunt Hunni, Wandali & Gothi: at verò Clericorum Ordo ſtirpis diuitias ac decora conſeruat, adeoque nobilitatem, ac ſpiritus honoris auidos alit: ſimul efficit, vt qui coniugali ſunt expertes conſortio, tranquillam ſuique contentam vitam agant, quà Religionis amore, quà iucundâ poſſeſſione illius reuerentiæ, quæ in cunctis familiis togæ haberi ſolet.

Nec minùs falſum eſt huiuſmodi detrimentum in temporaria poteſtate. Hæc reipſa minimè debilitatur, ſi res penitus introſpiciatur, ob frequentiam Sacerdotum, qui immunitate ab illius foro potiuntur. Etenim huiuſmodi homines immunes, gens inermis ſunt, non bellicoſa, & ad certamina, quæ viribus exercentur, inepta; adeoque totum detrimentum redigitur ad ſatellites inferioreſque magiſtratus; ſed Princeps tutiori quàm anteà dominatu fruitur, pacatiorem obtinens ditionem, & cum ampliori frequentia eiuſmodi ſubditorum, qui populum ad pietatem conformantes, ſenſibus obedientiæ ac fidei illum imbuunt, & à tumultuoſis conſiliis auocant. 4

cant. Hinc obſeruamus, ne in iis quidem Principibus, in quibus 1562. anxietas tuendæ iuriſdictionis profanæ concertauit cum Eccleſiaſtica libertate, de pluribus rerum capitibus graues fuiſſe concitatas turbas in permiſſam Sacerdotum multitudinem.

5 His, quas diximus, diſſertationibus tamquam ſuis prolatis, alias etiam refert Suauis, tamquam à Patribus habitas. In aliquibus auctorem non indicat, in aliis nominat, ſed infelici mendacio. Etenim loquentem inducit Gabrielem le Veneur, Gallum, Epiſcopum, inquit ille, Viuarienſem, eo tempore quo hic ibi non aderat, nec alius Gallicæ nationis præter Pariſienſem: præterquam quòd reuerà illius Antiſtitis ſedes non fuit Viuarienſis, ſed Ebroicenſis; Viuarienſis autem Epiſcopus erat Iacobus Maria Sala Bononienſis. Præterea quædam ſententia, quam idem incerto cuipiam adſcribit, filia planè eſt incerti parentis, nimirum ſpuria & non legitima. Quis vnquam potuit rationi conſentaneum ducere, ſicut ille comminiſcitur, ibi aliquem auctorem fuiſſe, vt ſacris initiarentur homines mendici, qui adigantur, vice Breuiarij, ſerræ aut ligoni manum admouere? Paupertatem eſſe matrem induſtriæ, & diuitias otij, frequenter interuenit; aſſentior: ſed non minùs frequenter interuenit, cum induſtria pauperum, fraudem ac ſordes ab indigentia coniungi, & ab eadem ſubtrahi ſtudium nobiliſſimarum artium, & honoris æſtimationem; animi ſcilicet affectiones, quæ faciliùs cum otio diuitum aſſociantur. Animo recolatur, num prudentiores Reſpublicæ magiſtratus præcipuos mendicis Senatoribus concredant; num leges æquè mendiculos ac diuites admittant ad ferendum teſtimonium fide dignum in cauſis maioris momenti. Ipſi pueri in ludo litterario nónne addiſcunt à Virgilio, famem eſſe maleſuadam, & ab Horatio verſus illos:

Magnum pauperies opprobrium, iubet
Quoduis & facere & pati,
Virtutiſq; viam deſerit arduæ?

Interrogetur criminum Iudex, in quibuſnam frequentiora ſint flagitia, in mendicis, an in diuitibus? Præterquam quòd ea Suauis ratiocinatio, quam in diuitias inducit, hîc locum non habet. Eccleſia in Clericis opes haud requirit; egeſtatem excludit, tenui patrimonio contenta eſt, quod ad naturæ ſeruiendum, non ad exaturandam luxuriam ſatis ſit. Quæ Politicæ, quæ Philoſophiæ ratio non affirmauit, huiuſmodi conditionem virtuti magis accommodatam, quàm mendicitatem minimè voluntariam? Dixi, *minimè voluntariam*; ſiquidem voluntaria, quam Regulares amplexantur,

1562. tur, à Sacerdotio non arcetur, quippe quæ contemptum non parit, quin potiùs venerationem addit; nec ad turpia facinora ſtimulat, vt quæ ſimul cum rei familiaris poſſeſſione, eius acquirendæ & voluntatem & potentiam amouet: quocircà æquè impedit ea vitia, ad quæ lucrum extimulat, & quibus pecunia inſeruit.

Hæc igitur ſenſa ſapientes illi Præſules haud protulere. Sed ita 6
res euenit[a]. Fuit aliquis ex Patribus, qui de minuendo Sacerdotum numero verba fecit, ita vt ad eos tantummodò coarctaretur, quos poſſeſſio prouentus Eccleſiaſtici ad Eccleſiæ miniſtrandum compelleret: ita præſertim Fuſcatarius ſuadebat, adducto ad id confirmandum Canone Chalcedonenſis Concilij, qui tametſi pro Latina illius temporis tranſlatione aliud ſonaret, oſtendit ille in originario Græco ſermone id affirmari, adiecitque, Sacerdotes abſque prouentus Eccleſiaſtici nexu equis planè fræno ſolutis æquiparandos. Sed illi acriter obſtitere Antiſtites Regni Neapolitani, Dalmatiæ, Græciæ, aliarumque regionum, vbi Eccleſiaſtici reditus pauciſſimi ſunt, & plerumque tenuiſſimi; adeoque ſatis eſſe nequeunt, niſi multi ſimul coniuncti, ad alendum Preſbyterum qui eos poſſidet. Quare ſi plures illic Sacerdotes non eſſent, quàm quotquot illis prouentibus ali poſſent, rudes earum nationum populi nimiùm ſilueſcerent ex cultorum penuria, & paulatim Dei notitia vix in ipſis permaneret. Itaque ſtatutum eſt, vt cùm vniuerſalis lex præſcribi non poſſet, id Epiſcoporum iudicio committeretur, qui ex titulo patrimonij eos dumtaxat ſacris initiarent, quos Eccleſiis ſuis neceſſarios vtiléſve cenſuiſſent; atque in illius Decreti fronte ratio deleta eſt, quam Patres ad id conficiendum delecti appoſuerant, nimirum, *ad moderandum numerum Sacerdotum.*

[a] Acta Paleotti.

Articulus qui inter duodecim propoſitos ſubſequebatur, ſecun- 7
dùm priorem ſeriem (nam hæc poſteà mutata eſt) agebat de conferendis Ordinibus gratis. Præmittit pro more Suauis animaduerſiones ſuas: ac primò quidem Orientis Eccleſiam vituperat, quòd numquam abuſum perpurgauerit in accipienda mercede ex Ordinum collatione, ob quam à Deo puniri pronuntiat iugo Saracenorum. Sed hoc ipſum opponitur ex aduerſo irriſionibus, quibus ipſe non ſemel eos deluſerat, qui tamquam ſupplicia ſcelerum agnouerant impiorum clades, huiuſmodi iudicia quaſi arrogantia deridens, vtpote quæ ſibi perſuadeant, Diuinæ prouidentiæ arcana à ſe introſpici. Inde in Occidentis Eccleſiam dentes conuertit. Dicit, Ab illa circa annum milleſimum, ſeiunctis Ordinum collationibus à collationibus Sacerdotiorum, confidentiùs abiectum fuiſſe pudorem

rem exigendæ pecuniæ pro ſecundis: atque hanc prauam conſue- 1562.
tudinem vix eſſe ſperandum vmquam ablatum iri, niſi denuò Chriſtus remigret ad euertendas *menſas nummulariorum*, eoſque à templo depellendos. Aptiſſima verborum ſchemata ad inflammandum irâ in idiotis ſtudium pietatis! Atat, cùm Suauis iuriſdictionis Eccleſiaſticæ cauſas agebat, an non ſubtiliter diſtinguebat ſacrum miniſterium à temporariis reditibus, contendens, in hos prouentus poteſtatem aliquam in laicis magiſtratibus permanere? E contrario vbi hæc diſtinctio haberet vim ad tuendam dignitatem, ſeruandumque ius Præſulum Eccleſiaſticorum, eam obliuione obuoluit, confunditque ſacra cum profanis, quò deteſtetur cuncta pecuniaria emolumenta, quæ ipſi corradunt ex collatione bonorum Eccleſiaſticorum, tamquam Simoniæ delictum, Diuinæ prohibitioni contrarium. Vnuſquiſque vir cordatus rei æquitatem perpendat. Credimúſne, ſi Deo collibitum fuit, vt in Sacerdotiis fundandis ſtatuatur congruens merces prouentuum labori Sacerdotum inferiorum; odio illi eſſe, quòd iidem prouentus protendantur etiam ad remunerandam operam Præſidum Eccleſiaſticorum, quæ opera neceſſaria eſt vt illi minores & rectè delecti ſint, & benè directi? Quid magis rationi conſentaneum, quid magis vſitatum, quàm dum Collegium, Seminarium, & quodcumque Communitatis genus fundatur, velle vt ex eorum reditibus alimenta ſuſcipiant pro ipſorum gradu Rectores & Adminiſtratores? Quod cum variis modis effici poſſit, vnus ex magis conſuetis ac ſuauioribus eſt, ſi quid emolumenti conferatur ei qui locum concedit, ab eo qui impetrat cùm primò beneficium illud conſequitur, quandoquidem in illius adeptione modicus huiuſmodi ſumptus ei grauis non eſt. Neque aut pretij nomen huic ſumptui conuenit, aut cum eo coniunguntur pretij incommoda, cùm ſumptus extra menſuram ſit minor vtilitate perceptâ, ſemperque certâ & immutabili; adeoque contingere hinc non poteſt, vt in electione anteferatur qui plus offert, ei qui plus meretur.

Firmatâ iam æquitate ex humanis rationibus, inquiramus, an id quidquam aduerſetur Diuino interdicto.

8 Vult Suauis, id eſſe Simoniæ opus, vetitæ à Deo vniuersè, proptereà quòd bonum Diuinum cum profano commutatur. Si non commutatur ſacrum cum profano, cùm fructus percipitur ex fundis Eccleſiaſticis ad recompenſandum Eccleſiaſticum miniſterium, cur cenſendus erit ſacrum cum profano commutare, & ſacrilegam exercere mercaturam is, qui intra limites ab Eccleſia præſcriptos

1562. aliquam accipit remunerationem ob nauatam à ſe operam in iis eligendis, qui ſacro miniſterio pro dignitate fungantur? At verò ad conferendos ſacros Ordines, quorum collatio merum cæleſtis gratiæ donum impertit, inconueniens erat quæcumque temporarij emolumenti ſolutio, adeoque Tridentini Patres ſanctiſſime ſtatuerunt, vt Epiſcopi, ne ab illis quidem qui ſponte offerrent, quidquam acciperent ob collationem ſiue Eccleſiaſticorum Ordinum, ſiue primæ tonſuræ; pariterque nihil acciperent ob litteras dimiſſorias; atque vt Scribæ, vbi publica ſtipendia ipſis haud ſoluerentur, nonniſi decimam vnius aurei partem in laboris & rei præbitæ compenſationem acciperent.

In quo duo ſunt obſeruanda. Alterum, in forma priori dici, 9
Tranſgreſſores tamquam Simoniacos eſſe puniendos; ſed hoc poſteà fuiſſe deraſum, cùm Simonia non ſit oblati ac gratuiti doni acceptio. Quamobrem illius dicti loco poſitum eſt, Ne valeret in oppoſitum quæcumque conſuetudo, ſeu veriùs abuſus & corruptela, vtpote Simoniacæ prauitati fauens. Quod meritò dictum eſt, quia ſub ea voluntarij ſpecie aliquid violenti latere poſſet, aut ex metu ne offenderetur Epiſcopus, aut ex pudore ne conſuetudini ſatisfieret. Pœnæ autem non auctæ, ſed confirmatæ ſunt, cùm ſtatueretur, tranſgreſſores pœnas à iure inflictas ipſo facto incurſuros. Alterum notatu dignum eſt, eam permiſſionem Scribis habitam, quæ in prioribus Decretis erat vniuerſalis, fuiſſe coarctatam, Gallis petentibus, ad eas Diœceſes, vbi laudabilis conſuetudo non eſſet, ne quid etiam acciperent Scribæ; eam enim conſuetudinem dixerunt in ipſorum regionibus vigere.

In articulo ſequenti proponebatur, vt deſtinaretur in quolibet 10
fundo Eccleſiarum Cathedralium ſeu Collegiatarum aliqua fructuum pars quotidianæ diſtributioni, hoc eſt, cuidam maſſulæ inter eos diuidendæ, qui quotidie ſacris functionibus ſeruiunt, quod alliceret ad miniſterij aſſiduitatem. Cuinam in ſuſpicionem incidiſſet, huic rei propoſitæ, adeò conſentaneæ pietati ac diſciplinæ, calumniam affigi poſſe? Et tamen Suauis, veterum Sophiſtarum exemplo, quibus oblectamento erat exercitatio eloquentiæ in rebus peſſimis commendandis, & in optimis vituperandis, inducit Lucam Bizanrium Epiſcopum Catharenſem, cui adhæſerint alij, reprobantem huiuſmodi conſilium vt iniquum, imò vt ſacrilegum. Iniquum quidem, propterea quòd fundatorum ordinationem in illis prouentibus peruertebat: nec ſatis eſſe, quòd Eccleſiæ fas ſit voluntates vltimas commutare; cùm in ipſa maior poteſtas non appareat

in

in rem defunctorum, quàm viuentium. Sacrilegum verò, quoniam ad ſacroſancta opera lucro profano alliciebat. Quapropter eâ propoſitione reiectâ eximebant (inquit ille) Bizantius, & alij cum eo, eſſe potius obſtringendos qui bonis Eccleſiaſticis fruebantur, ad Eccleſiæ miniſterium cenſuris, fructuumque priuationibus, aut ex parte, aut omnino, & etiam ipſis Sacerdotiis ademptis. 1562.

11 Ad primum obiectum opus mihi eſt vt repetam id, ad quod aliàs attingendum idem Suauis anſam porrexit. Quî fieri poteſt, vt illis Patribus exciderit è memoria, poſtremarum voluntatum mutationem in politicis legibus concedi cunctis ſupremis Principibus, & neutiquam animaduerterint, huiuſmodi poteſtatem & æquitati & neceſſitati eſſe accommodatam? æquitati, quia priuilegium potiùs eſt, à Republica ciuibus conceſſum, quòd ipſi dominium exerceant in orbe terrarum, poſtquam locum non obtinent in ore terrarum, & poſtquam dominium in ea quæ ſunt in orbe terrarum, pertinet ad nouos incolas huius domicilij, pro naturæ viciſſitudine; atque ita videmus longè arctiores eſſe leges in poteſtate teſtandi, quàm alia ſanciendi, quæ viuente ſanctionis auctore in opus deducantur. Quocircà mirum non eſt, tributam fuiſſe iuriſdictionem Principi Reipublicæ, derogandi nonnumquam ad vtilitatem præſentium voluntati præteritorum, penes quos ampliùs non ſupereſt dominium in bona à ſe relicta. Dixi pariter, Hanc poteſtatem eſſe neceſſitati congruentem. Etenim multa eueniunt haud opinabilia, in quibus is qui ſanctiones ſtatuit, ſi viueret, ſecundùm eos fines, quorum gratiâ illas ſtatuerat, eaſdem mutaret, perinde vt ab omni prudenti homine fieri ſolet, conditionibus variantibus. Oportet igitur, vt vltimæ voluntates fatum immutabile nequaquam ſint; ſed vt aliquis ſuperſit in terris, cui fas ſit eas in illis mutationes facere, quas defunctus, ſi viueret, prudenter feciſſet pro fine quem intendebat. His vniuerſalibus legibus conſtitutis, quarum ignoratio pudori deberet eſſe Suaui, adeo vt auderet viros doctos in doctiſſimo conuentu loquentes inducere, perinde quaſi reliqui omnes eas leges ſimiliter ignorarent. Ipſas rebus peculiaribus aptemus. Num fortè inducemus in animum, ſi conditores Sacerdotiorum ad vitam reuocarentur, conqueſturos, quòd cernerent, cùm ipſi rem ſuam Diuino cultui deſtinaſſent, contingeretque vt complures illâ fruerentur, & hunc Dei cultum negligerent, fuiſſe ab Eccleſia attributam quamdam fructuum partem eorum dumtaxat emolumento, qui piæ illorum voluntati obſequuntur?

12 Supereſt, vt de Sacrilegio diſſeramus, quod opponebatur (narrat

1562. rat Suauis) quia conſtitutio illa inuitabat homines illicio terreni lucri ad ſeruiendum Deo. Quò nobis huiuſmodi opinionem in illis Patribus perſuadeat, opus eſt vt ſimul perſuadeat, ab ipſis pariter improbatum, quod vetuſtiſſimâ conſuetudine comprobauit Eccleſia, & cum ea vniuersè Theologi, adeoque illos nobis ſuſpectos reddat inſinceræ ſententiæ, & temeritatis in ea proferenda. Num longè aberat ab illorum Præſulum notitia, fuiſſe iam diu in Eccleſia diſtributionum vſum, quæ plurimis in locis priùs conſtitutæ fuerant, cuius rei mentionem facit Concilium in eodem Decreto? Fuiſſe vſum eleëmoſynæ pro Miſſis, quâ cuncti Sacerdotes ad celebrandum allicerentur?

Præterquam quòd Suauis in recitata ſententia, quam illis Epiſcopis apponit, eos inducit non modò ſine doctrinæ, ſed etiam ſine rationis ſanitate, ipſos ſimul proponens quaſi auctores alterius conſilij, quod multò magis continebat ea duo capita, quæ ab illis, prout ipſe narrat, obiectabantur impugnatæ Decreti propoſitioni, tamquam abſurda. De priori capite id oſtendamus. Volebant, inquit ille, vt ij, qui bonis Eccleſiaſticis fruebantur, compellerentur ad miniſtrandum Eccleſiis fructuum ſubtractione. Id verò idem non erat, quod velle, vt pecuniarum emolumentum ſtimulus ad Diuinum cultum accenderet? Ita ſanè: nec alio diſcrimine à ſanctione propoſita, niſi quòd vna lucri promiſſione alliciebat, altera iacturæ minis ſtimulabat. Atqui ſi nefas eſt ſeruire Deo lucri terreni deſiderio, minùs nefas non erit, illi ſeruire terrenæ iacturæ metu. Quoniam ſi præmij ſpes eſt affectio mercenarij, metus eſt affectio mancipij. 13

Idem ipſum probemus de altero obiecto, quod in derogando voluntati mortuorum, qui bona legauerant, ſitum erat. Hoc pariter deprehendetur clariorem præ ſe ferre ſpeciem in Decreto ab illis deſiderato, quàm in oppugnato. Etenim cur illorum voluntati alterum Decretum aduerſabatur ex ſententia Patrum, quos Suauis commemorat, quia pars quædam fructuum, quos fundator attribuerat vni Sacerdotio, detrahebatur negligenti illius Sacerdotij poſſeſſori, ac diligenti collegæ præbebatur? Huiuſce rei loco ponamus puniri negligentiam ſubtractione fructuum, quemadmodum Suauis narrat ab illis fuiſſe propoſitum. Percontor: In eo caſu fructus ſubtracti erántne reſtituendi cadaueri fundatoris, & in eius ſepulchrum proiiciendi? Minimè putauerim; ſed in alios vſus erogandi. Iam verò quis inficiabitur quemcumque alium vſum magis alienum futurum ab inſtitutione conditoris, quàm ſi deſtinarentur 14

rentur

rentur illi tamquam collegarum præmium, cum conditione, vt re ipſa inſeruirent eidem Eccleſiæ; ad cuius cultum ille Sacerdotium conſtituerat? Si quis igitur ex Epiſcopis ita ratiocinatus eſt, rationis penuriam ſanè præ ſe tulit; quòd ſaltem de compluribus credibile non eſt. Quod ſi nemo collegarum hoc ratiocinationis vitium illis ob oculos ponere potis fuit (ſiguti credendum nobis eſſet, ſi Suaui crederemus) omnes rationis penuriam præ ſe tulere. Ad facti narrationem reuertamur. 1562.

15 Hoc Decretum primò ita confectum erat, vt Epiſcopis imperti retur facultas deſtinandi quotidianis diſtributionibus portionem quamdam, à Synodo minimè definitam, redditaum qui memoratis Eccleſiis traditi fuerant. Dein verò cùm animaduerſum fuiſſet, per leges nouam coarctationem inducentes, tantum ſibi detrahi efficaciæ in executione, quantum tribui poteſtatis arbitrio executorum, qui plerumque aut timidi ſunt, aut indulgentes; huiuſce facultatis conceſſio in præſcriptam neceſſitatem commutata eſt, & incerta diſtributionis portio in tertiam partem redacta (vbi tamen non eſſet ad hunc vſum deſtinata maior pars) & ſaluâ auctoritate ſeueriores pœnas infligendi, creſcente contumaciâ. Oportet vt lex diſcat à natura; quæ ſatis gnara quam æquè labor diſpliceat ac proſit homini, ipſum ad laborem excitauit, & conſueſecit neceſſitate ſuo victui per laborem conſulendi.

CAPVT X.

Decreta habita de multiplicandis miniſtris, tituliſque Paræciarum: de multis in vnicam redigendis: de conſulendo Parochorum inſcitiæ & improbitati: de transferendis ad Eccleſias principales Sacerdotiis collabentibus, & irreparabilibus: de poteſtate Ordinariorum in Sacerdotia commendata: de Quæſtorum abuſu; & varia ab Epiſcopis prolata in poſtrema emendationis ſanctione.

1 SEx articuli, quos in huius capitis titulo numerauimus, in variis cœtibus poſt vltimam Seſſionem ſunt expenſi. Cùm autem Decreta de his ſex, ac de tribus antecedentibus, à ſelectis Patribus[a] conuentui propoſita ſunt, Leonardus Aller Philadelphiæ Antiſtes, & Epiſcopi Eiſtatenſis Suffraganeus, qui nuper illuc aduenerat, longâ oratione Patres cohortatus eſt, vt ad ſtatuendas diſciplinæ leges Præſules Germanicos præſtolarentur, eoſque ad Conci-

[a] Præter Acta Paleotti extat in litteris Vicecomitis ad Borromæum, 3. Iulij 1562.

1562. Concilium inuitarent, cui, quippe Oecumenico, illis abſentibus progrediendum non erat, aliter non morum correctionem confecturi erant, ſed eam præcipitem acturi. Hæc verò propoſuit per eam acerbitatem, atque animi impetum, vt pluribus ſtomachum mouerit, ſibi autem loquenti ſupina rerum geſtarum ignorantia, hoc eſt, ſolemnium inuitationum quæ præceſſerant, intolerabiliorem reddebat audacem arrogantiam verborum. Alij, vt perperàm de rebus doctum, excuſabant, & rectum eius animum comprobabant. Scribit Suauis, & verè, quoſdam opinatos, à Cæſarianis effectum eſſe, vt ea quæ memorauimus Aller diceret: ſed ſuſpicio falſa erat. Etenim non ſolùm hi probè nouerant immenſam operam à Pontifice impenſam per ſuos Nuntios, præſertim apud Germaniæ Præſules; ſed mens Cæſaris omnino aduerſabatur conſilio emendationis protrahendæ, vt conſtat ex litteris quas attulimus, ab ipſo per eos certè dies ad Legatos ſcriptas.

Epiſcopus Veglenſis improbauit legis relaxationes ad ſuſcipiendos ſacros Ordines extra conſtituta tempora; neque veritus eſt addere, cùm illæ aut aliæ relaxationes ad ſe deferrentur, ſe quærere ſolitum, an illarum causâ quidquam pecuniæ fuiſſet perſolutum, & in eo caſu nolle ſe illas exequi. Quinque Eccleſienſis, Ferdinandi Orator, variis modis ſignificauit, capita pro reformandis moribus propoſita magni momenti non eſſe, & auctor erat, vt ampli Epiſcopatus in plures diuiderentur: narrans, in Cæſaris prouinciis quoſdam eſſe qui ad ducenta paſſuum millia protendebantur, ad quos nec oculus nec manus vnius Paſtoris extendi poterant; quæ omnia ad manſionis neceſſitatem referebantur. 2

Alius in Hungaria Epiſcopus dixit, priùs eſſe auferendas tenebras à ſole, dein verò à ſtellis. Hæc dicta anxietatem animi in Romanæ Aulæ ſtudioſis augebant, ac poſtremum præcipuè ſuſpicionem excitabat, morum reparationem ab illis expetitam eò tendere, vt leges in aliena domo præſcriberentur, non exciperentur in ſua: ſed cùm eſſent pauci, ac ſine aſſeclis, qui hoc pacto loquebantur, non confutati ſunt, ſed neglecti.

Inter propoſitos articulos, is qui ſequebatur, ſpectabat ad Parœcias, aliáſve Eccleſias, vbi Baptiſmus conferebatur, in quibus ob animarum copiam, ſeu ob diſtantiam difficultatémve locorum, vnus Parochus haud ſatis erat. Præſcriptum eſt, vt in priori caſu cogerentur ab ordinario Curiones ad ſufficientem adiutorum numerum aſſumendum; in altero, nimirum ſi populus vniuerſus commodè conuenire non poterat ad excipienda Sacramenta, audiendaſque 3

diendaſque ſacras precationes in vno eodemque templo, nouæ Parœciæ extruerentur, etiam veteribus Parochis inuitis, & inter vtraſque limites diuiderentur, & nouis Curionibus ſufficientes prouentus tribuerentur, ſubtracti à prouentibus Eccleſiæ principalis; atque vbi hæc ſatis ad hoc non eſſet, ad eos ſuppeditandos populi cogerentur. 1562.

4 Huic poſtremæ parti, narrat Suauis, aduerſatum fuiſſe Euſtachium Bellaium Epiſcopum Pariſienſem, obiectantem, in Gallia Eccleſiaſticis non permitti, vt collationem rei temporariæ laicis præſcribant, cùm pronum oſtenderet animum ad credendum, ab Apoſtolo concedi miniſtris Eccleſiæ ſolam veniam accipiendi victum à populis, non poteſtatem illius exigendi. Nullam hac de re mentionem comperio: & mirum ſanè videtur, à Bellaio perſpectam non fuiſſe clariſſimam hanc demonſtrationem, ſi Eccleſiæ poteſtas eſt obſtringendi populos ad ſuſcipienda Sacramenta, eamdem poſſe illos obſtringere ad omnia præſtanda Sacramentorum adminiſtrationi neceſſaria, cuiuſmodi primo loco eſt congruens miniſtrorum victus. Quod de hoc articulo legi, ſolum eſt, quòd in exemplo priori Decreti concedebatur Ordinariis facultas conſtituendi nouas haſce Parœcias, causâ priùs cognitâ, & re cum Capitulo agitatâ. Id oppugnarunt Hiſpani, affirmantes, difficile eſſe hac tempeſtate in eamdem ſententiam conuenire Epiſcopos & Canonicos: quoties illis iniungitur, vt opus aliquod conficiant cum horum conſenſu aut conſilio, compedes ipſis iniici, quò ad rem exequendam conueniant. Tunc Pariſienſis, aliique, temperamentum huiuſmodi propoſuerunt, vt ad deliberandum vocarentur non omnes Canonici, ſed ſeniores; cui tamen conſenſum non eſt, nec obſiſti potuit Hiſpanorum torrenti, Cæſarianis aucto. Quapropter in hoc aliiſque multis capitibus deleta fuit obligatio, quæ præſcribenda erat Epiſcopis, deliberandi cum ſuis Canonicis; ſiue id ex iuriſdictionis zelotypia fieret, ſiue ex ſincera animi ſententia, ab experimento dictata; ſiue etiam (pro eo quod accidere ſolet cùm obſcura expenduntur) proprius illorum amor depingeret in eorumdem mentibus tamquam conducentius ad bonum, quod erat conducentius ad priuatum. Additum etiam eſt illi Decreto, vt Ordinarij in eo ſe gererent tamquam Sedis Apoſtolicæ Delegati; idque vt remouerentur obſtacula immunitatum ac priuilegiorum: quæ ratio poſteà in reliquis capitibus adhibita eſt; nobis verò ſatis erit, huiuſce rei notitiam lectoribus ſemel exhibuiſſe.

5 Quemadmodum regionis amplitudo quibuſdam in locis perſua-

1562. ſit Paræciarum partitionem; ita prouentuum anguſtiæ in aliis, Patres impulerunt ad eas copulandas: ſimiliter ad coniungenda quædam Sacerdotia, quibus animarum cura non adnectebatur, cum aliis quibus adnectebatur: ad quod opus erat obicem retentionum tolli; & Epiſcopis reddi poteſtatem, quam in eo habent Iure Diuino. Atque hic erat articulus qui ſequebatur.

Hanc coniunctionem, dicit Suauis, in difficultatem haud incurſuram fuiſſe, ſi relinqueretur populo auctoritas, quam æquum eſſet vt ille poſſideret in rebus huiuſmodi conſtituendis. Egregiè profectò ſe haberet regimen rerum Eccleſiaſticarum, ſi cura illis conſulendi demandaretur vulgo, ex ineptis ruſticis conflato! Quod tritius adagium, quàm illud: Pueris & communitatibus oportet conferri beneficia, ipſis inuitis? Si populis & ſapientia & facultas ineſſet ad ſeipſos regendos, tam amentes non fuiſſent, vt ſibi Principes impoſuiſſent. Sed Suauis ad votorum ſuorum metam collimabat, hoc eſt, ad Democratiam in Eccleſia. Ratiocinio fabellam affigit, narrans, Marinum Archiepiſcopum Lancianenſem verba feciſſe aduerſus poteſtatem Epiſcopis concedendam copulandi Sacerdotia Pontifici reſeruata; propterea quòd detrimento id fuiſſet Cancellariæ Magiſtratibus, qui ſua inde emolumenta coëmerant, adeoque illis iuſtè ſpoliari non poterant; ſed eam curam eſſe relinquendam Romanæ Curiæ, vbi rationes omnium expenderentur. Et quidem progreſſurum in eo argumento Marinum fuiſſe, quoniam & Marini, & ipſius conſanguineorum huiuſmodi Magiſtratus intererant, niſi Archiepiſcopus Meſſanenſis, qui ad eius latus conſidebat, ipſum admonuiſſet, nihil iniuſſu Pontificis confectum iri. Facile eſt hac ratione hiſtorias conſcribi, quæ in ſatyras cuiuſpiam migrent, ſi quis pro ſua libidine res geſtas comminiſcatur, & illas in malam partem pro ſua pariter libidine trahat, nec adductis probationibus, nec ipsâ re veri ſpeciem per ſe referente hominibus rerum ciuilium peritis; ſed ſolùm vulgo, qui vtique neque veriſimilitudinem diſcernit in narrationibus Amadigis & Palmerini, adeoque tam auidâ voluptate illas legit. Ad me peruenit Marini ſententia de his articulis[b], vbi ne verbum quidem eſt eorum quæ Suauis narrat; ſed id quod propoſitum fuerat, ſimpliciter ibi comprobatur. Et planè ridiculum eſt, quòd quiſpiam ſibi perſuadeat, Marinum, eorum quæ Romæ fiunt adeò peritum, adeò Legatis intimum, opus habuiſſe vt ab Hiſpano doceretur, nihil decretum iri à Synodo de Sacerdotiis Pontifici reſeruatis diſſentiente Pontifice. 6

b Inter monumenta Barberinorum.

Super eo capite adiectum eſt formæ Decreti, vt Sacerdotiorum coniun- 7

coniunctiones fierent abſque detrimento poſſeſſorum viuentium, 1562.
quandoquidem nimis dura ac difficilis euadit illius legis obſeruatio, quæ multos nihil peccantes ſpoliet rebus poſſeſſis; maximè verò cùm illis ſpoliati, remanent nudi, perinde ac compluribus in eo caſu contigiſſet.

8 Eadem habita eſt ratio in alio articulo, in quo proponebatur remedium, Parochis vitio aliquo laborantibus adhibendum. Nam vbi vitium abſque ipſorum culpa inerat, quemadmodum in ignorantibus ſuauiter conſultum eſt, ſolumque data poteſtas Epiſcopis, illis coniungendi neceſſarios adiutores ad tempus, quibus impertiretur congruens fructuum portio: ſed non ita, vbi vitium in nequitia ſitum erat, quemadmodum in Parochis praui exempli; ſed ſtatutum eſt, vt debitis correctionibus præmiſſis, tandem amouerentur.

9 Cùm animaduerſum eſſet, multa templa & ſacella, in quibus Sacerdotium aliquod fundabatur, decurſu temporis collabi, deliberatum eſt de transferendis illis Sacerdotiis in Eccleſias principales, ſeu in alias propinquas. Et ad exemplar Decreti primò conceptum variæ ſanctiones adiectæ ſunt, quò ſeruaretur tum memoria Fundatorum, Sanctorumque, quibus ea dicata fuerant, tum eius iura, qui dominium in ea obtinebat; nec minùs, quò ſi quæ ex his templis collabentibus eſſent Parœciæ, quocumque tandem modo reficerentur. Præſcriptum inſuper eſt, vt poſt habitam tranſlationem, loca iam ſacra poſſent quidem in vſum ciuilem conuerti, ſed non in ſordidum, atque vt ibi Crux erigeretur, tamquam exercitæ illic pietatis veſtigium.

10 Sacerdotia alicui à Pontifice per commendationem conceſſa, nonnumquam, vtpote ab omni inferiore iuriſdictione immunia, conuerſâ immunitate in licentiam, indignè neglecta reperiebantur ab iis quibus commendabantur. Hoc incommodum præbuit argumentum articulo ſequenti. Multa Suauis obloquitur in commemoratum vſum Sacerdotiorum commendatorum, ſeu potiùs ea repetit, de quibus ſuprà diſſeruerat. Sed mihi repetere non libet ea quæ iam ſuprà ipſi reſpondi: ſolùm monebo, id quod Suauis optaſſet, vt nimirum omne Sacerdotium manſioni non connexum, multoque magis penſiones, de medio tollerentur, quò iniecto cunctis Eccleſiaſticis redditibus hoc vinculo, vniuerſalis quædam Eccleſiæ Regia non floreret; cuius cunctis incolis & adminiſtris liceret ingentia præmia ſperare, ſtudiiſque ac ſupremis Reipublicæ negotiis operam impendere, non adſtricti ſe per oppidula priuatis altaris ac Pſalmodiæ exercitationibus penè exules mancipare.

1562. Decretum itaque eſt, vt huiuſmodi Sacerdotia commendata, ſiue non regularis eſſent inſtitutionis, ſiue etiam regularis, vbi obſeruantia non vigeret, ab Epiſcopis per annos ſingulos inuiſerentur, qui eorum etiam fructus ad fabricas reparandas, aliaque explenda onera conuerterent: vbi verò in huiuſmodi Sacerdotiis vigeret obſeruantia regularis, admonendi priùs eſſent paternè ab Epiſcopis eorum moderatores; quod ſi ſex poſt admonitionem menſibus illi negligenter ſe gererent, ineſſet Epiſcopis facultas, perinde ac inerat Regularibus moderatoribus, inuiſendi Sacerdotiorum loca, & Religioſos obſtringendi, vt ea præſtarent ad quæ præſtanda proprij inſtituti legibus compellebantur. 11

Poſtremâ trutinâ expenſæ ſunt deprauatæ conſuetudines eorum, qui profitebantur munus promulgandi Indulgentias, aliáſque Apoſtolicæ Sedis largitiones ad pietatem ſpectantes, & colligendi à populis eleëmoſynas ad extruendam S. Petri Baſilicam, variaque templa, & ad alia pia opera conficienda. In huiuſmodi hominum conditionem complures Patrum acriter inuecti ſunt: Materiam ab ipſis præbitam hæreſi Lutheranæ: innumerabiles eorum fraudes eſſe, & exquiſitas technas, quibus à ſimplici plebis pietate pecuniam emungebant: omnino proinde abolendam eſſe profeſſionem illam, quæ fidem adimebat pietati, dum eam quaſi nequitiæ laruam aſſumebat. Sed neque deerant qui huic ſententiæ repugnantes reſpondebant: Triticum eradicandum non eſſe, quòd cum eo lolium admiſceretur, ſed mixturâ purgandum: Quæſtorum operâ multis noſocomiis conſuli, aliiſque piis locis, & conſcientias plurimorum hominum releuari, quibus nimis graue foret Romam adire, vt à Pontifice abſoluerentur: in Conciliis Lateranenſi, Viennenſi, Lugdunenſi hæc incommoda fuiſſe perſpecta; ſed illis conſultum, coërcito, non extincto Quæſtorum exercitio. Propoſuerunt Legati tamquam medium temperamentum, vt vetarentur Quæſtores promulgare Indulgentias, eleëmoſynas corradere, aut quidquam aliud exequi ſine Ordinarij ſocietate, vel hominis ab illo deſignati, atque vt huiuſmodi ſociis quæcumque lucri communicatio interdiceretur. Sed nondum quieſcebant ij, qui deprauatiſſimum illum vſum auerſabantur; quin vociferabantur, per tale Decretum illorum numerum auctum iri, fraudulentiâ nequaquam correctâ: exemplo è tribus Synodis petito benè probari voluntatem in Eccleſia, ſed ſimul defectum vitium, ad hoc peſſimum hominum genus corrigendum. 12

Dum ea de re conſulebatur, peruenit Archiepiſcopus Lancianenſis 13

nenſis cum litteris, quibus Pontifex Legatis ſignificabat,ſuæ mentis 1562.
eſſe, vt tam infame miniſterium omnino tolleretur. Quapropter qui plus minúſve illud tuebantur, ſententiam mutarunt, ſeu quò iudicio Pontificis ſe conformarent, ſeu quòd in eo ſuſtinendo intenderant potiſſimè ius & emolumenta Pontificis ſuſtinere. Vniuerſorum itaque comprobatione Decretum confectum eſt, tranſlatâ facultate promulgandi, quo par eſt tempore, Indulgentias, aliaſque ſacras largitiones, in Ordinarium, & in duos ex collegio Canonicorum, qui etiam colligerent fideliter eleëmoſynas, & oblata in pios vſus ſubſidia ſine vlla mercede; vt tandem cæleſtes hos Eccleſiæ theſauros non ad quæſtum, ſed ad pietatem exerceri omnes verè intelligant. Vſque adeò interdum oportet bona quædam è medio tollere, cùm pullulantibus inde malis plus ea detrimenti afferunt, quàm ſi per ſe mala forent.

CAPVT XI.

Decreta & Canones Fidei expenſa & correcta in conuentu generali. Diſputationes de capite ſexto S. Ioannis. Nouæ difficultates à Salmerone & à Torres excitatæ pridie quàm Seſſio haberetur. Sententiarum varietas in ipſa Seſſione, eiuſque exitus. Grauia Suauis errata.

1 INter conſilia de diſciplina, quemadmodum dicebamus, examen doctrinæ inſerebatur, iis expoſitis, quæ ad eam explicandam ſelecti Patres refecerant. Hi quò pleniùs illis ſatisfacerent, qui cum Granatenſi cenſuerant mentè repeti in Canone tertio de integritate Euchariſtiæ ſub vna ſolùm ſpecie ſumptæ, id quod à Iulij Concilio ſtatutum fuerat, tres alias illius formas conceperant, in quarum ſingulis ſignificare conabantur id quod ceu nouum definire mens erat; atque omnes tres collegio ſunt propoſitæ ad habendum delectum.

2 In his tribus digeſtis exemplis damnabatur, quiſquis negaſſet, *Totum & integrum Chriſtum, auctorem & fontem omnium gratiarum, ſumi ſub vna ſpecie, quòd, ſicut aliqui temerè affirmant, non ſumatur ſecundùm inſtitutionem ipſius Chriſti ſub vtraque ſpecie.*

Seu qui negaret, *In vna ſpecie ſanctiſsimæ Euchariſtiæ ſumi veram & legitimam rationem Sacramenti, quia inſtitutio Chriſti non ſeruetur.*

Aut qui diceret, *In vna ſpecie ſolùm ſumi cænam dimidiatam, ita vt non ſumatur verum ac legitimum Sacramentum, quia non ſumitur tota Chriſti inſtitutio.*

Prima

1562. Prima forma ſelecta eſt, mutatâ dumtaxat voce illâ *temerè* in *falsò*, proptereà quòd temeritas non ſemper dicti veritatem excludit, ſicut excludit falſitas.

Verumtamen Guerrerus doctrinæ [a] definitionibus non acquieuit. Etenim cùm explicandum eſſet in primo illius capite, quo pacto ex ſacra Scriptura neceſſarius haud oſtendebatur vſus Sacramenti ſub vtraque ſpecie, afferebantur multa teſtimonia ex Chriſti ſermone in capite ſexto S. Ioannis, vbi Chriſtus indifferenter ſæpè nominauerat modò ſimul eſum ſuæ carnis, & potum ſui ſanguinis, modò ſolum eſum ſuæ carnis, quo nobis oſtenderet, etiam poſterius ſatis eſſe. Hîc oppoſuit Guerrerus, quod pariter priori Decretorum formæ narrauimus obiectum fuiſſe à Sala Epiſcopo Viuarienſi, in eo capite S. Ioannis intelligi à multis Patribus non eſum, & potum *ſacramentalem*, ſed *ſpiritualem* carnis & ſanguinis Chriſti: proinde contrariam interpretationem non eſſe à Concilio ſtatuendam. Atque in ea diſputatione tantam argumentorum copiam appoſuit menſæ ſuper parato Decretorum illorum tenore, vt ea concoqui non poſſe intra biduum videretur, quantum ſcilicet erat temporis vſque ad præſtitutam Seſſionem. Quocirca Seripandum, qui illi peculiari cœtui de doctrina Præſes aderat, ingens inceſſit metus cunctationis, Concilio parum honeſtæ; eumdemque ſubiit ſuſpicio, quòd illam moram Granatenſis obſtacula molirentur. Quamobrem nihil ille cunctatus, argumentum de integro exorſus eſt ſuâ quâdam loquendi ratione, quam planè, dum hæc ſcribit Mutinenſis Epiſcopus ad Moronum, *ſingularem* & *admirabilem* appellat. Et ſanè libenter, ad confutandum hîc Suauem, qui ſermonem illum Seripandi deridet, dicens, Perinde eum verba feciſſe, ac ſi diſſeruiſſet in ſchola, huiuſcemodi teſtem adduco: nam Suauis ipſe illi Epiſcopo, quem paulò anteà nominarat, exiſtimationem doctrinæ ac ſinceritatis attribuit, tametſi in eo loco Fuſcararij laudes dirigat ad vituperationem Pontificis; cui minùs acceptus is credebatur, quippe ſeueram in articulo de manſione ſententiam ſecutus. 3

[a] Totum habetur partim in Actis Paleotti, partim prolixa littera Vicecomitis ad Moronum, & in altera Iadrenſis ad Cornelium Card. 16. Iulij 1562.

Cœpit itaque Seripandus modeſtè dicere: Si ipſius ſocij, qui Decreta illa elaborarunt, auditi tunc eſſent, expoſitæque eorum voce maturæ meditationes ab ipſis habitæ in ſingulis Decretorum verbis, dubitationem omnem difflatum iri. Duo eſſe litigia de illo capite S. Ioannis; alterum cum hæreticis, An ibi ex Diuino præcepto, & ex neceſſitate ſalutis, cunctis Fidelibus præſcribatur Euchariſtiæ ſumptio ſub vtraque ſpecie: alterum inter Catholicos, An ibi 4

ibi ſermo ſit de Communione ſacramentali, an de ſola ſpirituali. 1562.
Priorem controuerſiam attingi à parati Decreti ſententia, atque ab ea oſtendi, quo pacto, etiamſi ponatur ibi locutum fuiſſe S. Ioannem de ipſa ſumptione Sacramenti, falſa ſit conſecutio hæreticorum pro abſoluta neceſſitate Calicis ad ſalutem: de poſteriori controuerſia nihil in eo Decreto ſtatui, nihil proferri; aliam in ipſo ſignificationem concipi non poſſe, niſi ab ingeniis cauillatorum, ac maleuolentium. Ne committerent, vt Seſſio toties prolata, nec ſine nota, & tunc per tantam omnium expectationem optata, denuò ſpem aliorum deciperet, fidemque ipſorum promiſſis adimeret cum immenſo Concilij dedecore.

5 Aliam mutationem propoſuit Thomas Stella, Iuſtinopolitanus Antiſtes, in eodem articulo, vbi dicitur: *Etſi Chriſtus Dominus in vltima Cæna hoc venerabile Sacramentum in panis & vini ſpeciebus inſtituit, & Apoſtolis tradidit; non tamen ea inſtitutio & traditio eò tendunt, vt omnes fideles ſtatuto Chriſti Domini ad vtramque ſpeciem accipiendam aſtringantur.* Optabat enim, ne Synodus vteretur in eo affirmando tam ieiunâ ratione; ſed vt declararet verba Chriſti: *Bibite ex eo omnes,* (vnde deducunt hæretici vniuerſalem Calicis neceſſitatem) non ad cunctos fideles dicta fuiſſe, ſed ad Apoſtolos, & in ipſis ad ſolos Sacerdotes.

6 Cùm igitur augeri obiecta viderentur, Bouius Epiſcopus Oſtunenſis, & Naclantus Clodienſis, inter præcipuos qui Decreta compoſuerant, loquendi facultatem petiere, ac plenam de opere vniuerſo rationem reddidere pari & factorum & dictorum ſuorum commendatione. Nihil tamen confectum eſt, cùm eo manè ſententiarum dictio abſolui non poſſet: ſed ſatis apparebat, reliquas difficultates quaſi euaneſcere, ſolumque nubeculis obuolui multorum animos de iis quæ Granatenſis propoſuerat, tum quòd res ipſa id merebatur, tum quòd illi vigor accedebat ex viri auctoritate, & aſſeclarum numero.

7 At verò Setipandus, expediendæ rei ſollicitus, quò ſe flexibilem oſtenderet, & hac arte, ſuaui quidem ſed efficaciſſimâ, flexibilem quoque redderet aduerſarium, dixit: Vbi alij veniſſet in mentem ratio aliqua circumſpectior & tutior, quâ ſe abſtineret Synodus à præſcribenda hac illâve interpretatione Chriſti verborum in laudati S. Ioannis capite, ſe & collegas libenter eam accepturos. Itaque egreſſus è conſeſſu, ad Guerrerum miſit Iadrenſem Archiepiſcopum, quò deliberaretur de aliquo alio cautiore dicendi modo: & poſt multa excogitata, & expenſa, inter eos conuenit, vt adde-

1562. retur Decreto de iam dicto S. Ioannis capite: *Vtcumque iuxta varias ſanctorum Patrum & Doctorum interpretationes intelligatur.* Allatum id fuit eodem die ad nouum generalem conuentum, ibi ſatis quidem, ſed non concorditer comprobatum. Opponebant, non eſſe pro dignitate Concilij, vt dum caput adeò celebre ſacræ Scripturæ producebatur, ſententiæ ambiguitas attingeretur, ſimulque apertis verbis in ancipiti relinqueretur: magis decoram videri formam priorem, in qua de controuerſia nulla erat mentio. Fuit etiam qui putaret, cùm de re valde arbitraria deliberandum eſſet, nonnullos ad repulſam fuiſſe compulſos ab indignatione in Granatenſem, quaſi vellet ſupra ceteros ſapere & eminere. Laudem tamen ille promeretur. Etenim ea cautio ab hominis ſapientia prudentiaque profecta eſt; & patuit, in maiori Iudicum parte minùs gratum proponentem impedimento non fuiſſe, quò minùs res propoſita acceptaretur.

Sed Suauis de re malè doctus hîc labitur: ait enim, has quas diximus voces in medio poſitas à Guerrero fuiſſe per æſtum diſceptationis in eodem illo conſeſſu, in quo ipſe propoſiti Decreti tenori contradixit, ac ſimiliter in eo prolatas fuiſſe ex improuiſo ſententias: *Vnde* (ſic ille ſcribit) *videntur illa per vim adiecta.* Verùm res alio modo verè peracta eſt, & maturo ſedatoque conſilio. Nec ſolùm in eo aberrat, quod contigit illi conuentui; ſed narrat etiam, poſitum eſſe in parato Decreto, *Licuiſſe Eccleſiæ vſum Calicis mutare, exemplo mutatæ formæ in Baptiſmo*; & Epiſcopum Aliphanum aſſurgentem dixiſſe, Hoc eſſe blaſphemiam: Baptiſmi formam mutari non poſſe; & ſuper iis quæ Sacramenta conſtituunt, cuiuſmodi ſunt forma & materia, nullam ineſſe poteſtatem in Eccleſia: de quo habitis vtrimque multis ſermonibus, tandem ſtatutum fuiſſe, vt ea particula tolleretur. Deo laudes, quando Suauis confidit ſe incredibilia quæque perſuaſurum! Seripando, ac tam multis magni nominis Theologis ex variis nationibus numquam redierat in memoriam id quod traditur in primo Theologiæ alphabeto, materiam & formam Sacramentorum mutari non poſſe. Res ita proceſſit: in exemplo Decreti, in illum cœtum de quo loquimur allato, relatoque in Acta à Paleotto, Baptiſmus ne nominabatur quidem; ſed fuerat de ipſo habita mentio in antecedente forma, & iam multo anteà cœtui propoſita, ſicuti narratum eſt. Neque proptereà doctis illis viris vmquam contigerat, vt mente conciperent, nedum dicerent, formam Sacramentorum variatam fuiſſe, aut poſſe variari. Hæc erant prioris illius ſcripti verba: *Tametſi Sacramenta*

initi-

inſtituta fuerint, Chriſto eorum auctore; tamen modus vtendi illis Eccleſia reſeruatur, quæ in Sacramentis adminiſtrandis conſilio ac ratione agens ipſorum ritum variat, ſicuti ſibi rectum videtur. Oſtenditur hoc à Baptiſmi Sacramento, toties in ſuo ritu variati; nam cùm is aliquo tempore per tres immerſiones celebraretur, vnicam etiam admiſit: ſimiliter immerſio, verſio, & effuſio ſuum ritum mutarunt. 1562.

Ita docti illi viri loquebantur: neque ab eorum linguis, multoque minùs ab eorum calamis prodibant enormia illa deliramenta, quæ Suauis ipſis audet appingere. Sed quemadmodum de iis agentes diximus, optabatur à Patribus maior expeditio, & minor materia cauillationibus aduerſariorum. Quamobrem tum ea particula, tum aliæ plurimæ ſunt abraſæ. Verum eſt, in eo poſtremo conuentu accidiſſe, vt in explicanda doctrina [b], confirmata fuerit verbotenus memorato exemplo Baptiſmi; ſed quod ſpectabat ad ritum, non autem ad formam: cui exemplo Aliphanus reſtitit, affirmans Baptiſmi ritum numquam fuiſſe mutatum in Eccleſia; & modicam ex eo laudem reportauit.

[b] Epiſtola arcanis notis Vicecomitis ad Borromæum, 16. Iulij 1562.

9 Compoſitâ quam narrauimus controuerſiâ de ſexto capite S. Ioannis, ſperauerant Præſides, lites omnes diremptum iri, nec alium vllum obicem obſtiturum Seſſioni biduo pòſt celebrandæ. Die poſtero, ſeptimâ ante ſolis occaſum horâ adierunt Oſium Alfonſus Salmeron, & Franciſcus Torres, dixeruntque, ipſis, quippe Theologis Pontificiis, diſſimulandum non eſſe; videri ſibi in præparatis Decretis quædam ineſſe eo Concilio minimè digna, & correctionis indigentia. Oſius re collegis ſignificatâ, obtinuit vt duo illi Theologi audirentur coram quibuſdam doctis viris, qui fortè ibi tunc aderant [c], nimirum, Ioanne Iacobo Barba Neapolitano, Epiſcopo Interamnenſi, à ſacello Pontificis, quem inter Theologos adhibitos à Paulo III. in rebus Concilij numerauimus [d], Fuſcarario Murinenſi, Corciomero Almerienſi, Treuigiano Veronenſi, & Petro Soto, vt ſi huiuſmodi obſeruationes cenſerentur eſſe grauis momenti, conuentui proponerentur. Hæc quatuor erant.

[c] Præter allatas ſcripturas in epiſtola Legatorum ad Borromæum, 16 Iulij: & in altera Iadrenſis Archiep. eodem die.

[d] Lib.8.c.1.

10 In commemorando mandato quod Chriſtus in Cœna tradidit, *Bibite ex hoc omnes*; minimè declarari, quam ob cauſam inde non iniiceretur vniuerſalis neceſſitas Fidelibus vtramque ſpeciem accipiendi: ea verò cauſa erat (aiebant illi) quemadmodum ſtuduerat ſtabilire Salmeron multis probationibus in ſua priori ſententia, quam adduximus, Quoniam mandatum illud non ad omnes Fideles referebatur, ſed ſolùm ad omnes Apoſtolos, & in ipſis ad omnes Sacerdotes; ad quod probandum multum roboris collocabant in argu-

1562. argumento deducto ex verbis quæ ſequuntur: *Quotieſcumque bibetis, facite in meam commemorationem.* Propterea quod id facere, eſt proprium Sacerdotum.

Dedecori eſſe Concilio, ſi dubitationem illam relinqueret de capite ſexto S. Ioannis, nec pro certo affirmaret, Chriſtum in eo ſermone de vera Sacramenti ſuſceptione fuiſſe locutum; quandoquidem non habebatur in Euangelio validius teſtimonium, ad oſtendendam obligationem iniunctam à Redemptore ad hoc Sacramentum vſurpandum.

Duobus teſtimoniis in ſecundo capite productis vim non ineſſe ad comprobandam in Eccleſia perpetuam poteſtatem *ea variandi, ſeu mutandi in Sacramentis, ſaluâ illorum ſubſtantiâ, quæ ſuſcipientium vtilitati, vel ipſorum Sacramentorum venerationi pro rerum, temporum, & locorum varietate magis expedire indicaret.* Quæ teſtimonia deſumpta ſunt ex prima ad Corinthios, alterum in capite 4. *Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei*; alterum ad hoc ipſum exequendum in capite 11. vbi quibuſdam præſcriptis ad vſum huiuſce Sacramenti ſubdit Paulus: *Cetera cum venero diſponam.* Opponebant ipſi in priori loco, à quo pendet poſterior, ſermonem non eſſe de Sacramentis, & etiamſi de his ſermo fuiſſet, *diſpenſatori* non eſſe poteſtatem mutandi, ſed mere exequendi.

Idoneam non eſſe probationem adductam in quarto capite, cur infantes non egeant Euchariſtiæ ſumptione; nimirum quia gratiam per Baptiſmum iam adepti, illam amittere nequeunt eâ ætate. Etenim, tametſi nequeant infantes tunc gratiam amittere, poſſunt eam augere, & huiuſmodi incrementum illis minimè impediendum videri. Quare volebant, vt alia ratio adduceretur, quæ illius interdicti conuenientiam oſtenderet: hæc autem erat, quòd infantes nequeant Panem Euchariſticum à communi diſcernere; adeoque ſeipſos probare non poſſunt ad illum dignò comedendum, ſicut Apoſtolus præcipit.

Præſides petiere quid Theologi iam nominati ſentirent. Hi verò re accuratè perpensâ, poſtremò concordi voce affirmarunt, cuncta fuiſſe bene confecta, nec emendatione, niſi forte in tertio loco, indigere. 11

Ad primum obiectum reſponſum eſt, Difficulter definiri poſſe, ea verba Cœnæ fuiſſe directa à Chriſto ſolùm ad Apoſtolos, & in ipſis ad ſolos Sacerdotes; cùm tam multi eſſent Doctores, inter quos S. Thomas numerabatur, qui ad alios extendebant. Quapropter contraria interpretatio, tametſi pernicioſa non eſſet, non tamen

men tamquam certa proponenda erat; maximè quòd S. Paulus ad 1562.
Corinthios narrat, eam inſtitutionem habitam in Cœna tamquam communem Sacerdotibus ac laicis. Proinde opportunius agi non poſſe à Concilio, quam, ſuo cuique ſtatu expoſitioni relicto, ſtabilire excluſionem illius neceſſitatis vniuerſalis ſumendi Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie, quam hæretici contendebant, in Eccleſiæ auctoritate & conſuetudine.

12. Ad ſecundum ſoluendum dictum eſt: Cùm eâ geminæ interpretationis opulentiâ de S. Ioannis teſtimonio Eccleſia frueretur, quarum vtraque probationem ab hæreticis inde deductam impugnabat, ad vnius tantummodò paupertatem non eſſe redigendam; præſertim cùm ante Bohemorum hæreſim ſcholis conſuetum eſſet, ſumptionem Euchariſtiæ tueri ſub vna tantùm ſpecie, & coarctatam ad ſolos adultos, reſpondendo, in eo ſermone de ſpirituali communione Chriſtum loqui. Et reipſa complures & inſignes Doctores in ea erant ſententia. Quocircà obiici non poterat, interpretationem huiuſmodi eſſe nouam, & emendicatam, quo ſe illi defenderent ab argumentis hæreſis recentioris.

13. Plus dubitationis tertia difficultas præ ſe ferebat. Ex vna parte in teſtimoniis productis ſolidum reperiri fundamentum videbatur. Etenim vox Græca *Myſterium*, in Eccleſia ſolet accipi pro *Sacramento*, & à maiori interpretum parte recitatis verbis S. Pauli huiuſmodi ſignificatio tribuitur. Hoc conceſſo; ibi diſtingui ab Apoſtolo hæc duo munera, *Miniſtri* & *Diſpenſatoris*, duobus Græcis vocabulis, quorum alterum importat *executorem*, ſeu *Subdiaconum* & *ſubſeruientem*, ſicut explicat Synodus Laodicena; alterum quod refertur præcipuè ab Apoſtolo ad Sacramenta, valet *œconomum*, quod deductum ex Græcis radicibus *οἶκος* & *νομὸς*, idem ſignificat quod *Diſpenſator domus*: Executori ſuapte naturâ nouam auctoritatem non concedi, ſed concedi œconomo: illum verò exiſtimari fidelem diſpenſatorem & œconomum, qui per eiuſmodi poteſtatis vſum res aptè diſponit ad finem, hoc eſt, ad heri dignitatem. Ex altera parte videbatur hæc vniuerſa ratiocinatio fines probabilis ac veriſimilis haud excedere: quare temperata fuit formula in illis teſtimoniis adducendis, & vbi priùs dicebatur: *Id Apoſtolus manifeſtò teſtatus eſt*; dictum fuit: *Id Apoſtolus non obſcurè viſus eſt innuiſſe.*

Ad poſtremam difficultatem reſponſum. In ea ratione, quam duo illi Theologi tamquam baſim conſtituendam cenſebant, Concilium fundari non poſſe. Quamuis enim illa à præclaris Doctoribus adducta fuiſſet; vbi tamen communi Eccleſiæ nomine recipe-

1562. retur, improbatum iri abſolutè veterem vſum Euchariſtiæ infantibus tradendæ. Quare ad excludendam illius neceſſitatem, ab hæreticis affirmatam, & damnatam à Synodo, nullam adduci poſſe probationem magis perſpicuam, quàm quòd nullo alio Sacramento infantes indigeant præter Baptiſmum, vt, ſi decedant, ad cælum conuolent. Hoc poſito, vtrumque vſum eſſe arbitrarium Eccleſiæ, & per probabiles rationes ipſi licere modò hunc, modò illum eligere, ſicuti dicebatur in Decreto. Res adeò notabilis, & in cunctis publicis, priuatiſque monumentis Synodi recenſita, Suauem latuit.

Inter huiuſmodi diſputationes ita compoſitas tempus adfuit po- 14
ſtremi conuentus generalis cogendi; in quo Decretis omnibus vltima linea poſita eſt, ſimulque ſtatutum, futuræ Seſſioni diem 17. Septembris eſſe deſtinandum, quando æſtiui caloris moleſtia, ac Patrum laſſitudo, ob cœtus habitos bis quotidie [e], breuius temporis ſpatium negabant ad ea elaboranda quæ nouæ illi functioni deſtinabantur; retentâ ſibi facultate tum eâ vice, tum reliquis omnibus, contrahendi protrahendíve diem præſcriptum Seſſionibus, etiam extra Seſſiones, vbi Synodo conſentaneum id putaſſent.

[e] Litteræ Legatorum ad Borromeum, 16. Iulij 1562.

Iam dimiſſus erat conuentus, & qui conuenerant abituri ſurre- 15
xerant; cùm vox obſtrepens audita eſt Arriæ Gallegi, Girundenſis Epiſcopi, viri decrepiti, dicentis: *Reuertite Patres, & audite me.* Legati libertatis rationem maieſtati anteferentes, iterum conſederunt, & ad ſubſellia Patres reuocarunt. Queſtus eſt Gallegus, quòd cùm Patres multa grauia protuliſſent, & in opus deducta non eſſent; niſi remedium admoueretur, haud leuem in Seſſione craſtina tumultum futurum. Patienter à Legatis reſponſum; Si quid mali in Decretis deprehendebatur, vtique corrigendum eſſe, & admonendos de eo Patres operi delectos: ſin autem ieiuna, minimeque plena videbantur, animaduertendum, id quod in vna Seſſione confectum non eſt, in altera perfici: quamcumque appendicem cuiuis legi eſſe rem tanti ponderis, vt paucarum horarum deliberatio ſatis illi non ſit. Atque hoc pacto ſenex ille conquieuit.

Non tamen quieuerunt duo Theologi, qui paulò antè doctri- 16
næ iam digeſtæ repugnarant; & vrgentes id quod primo loco obiecerant, in quo ſolidiorem à ſe rationem adduci rebantur [f], eam in illo cœtu loquendi efficaciam adhibuerunt, vt non modò complurium Patrum, ſed Legati Oſij, & Madruccij Cardinalis animos ad ſe pertraxerint; qui ambo cum reliquis Legatis collocuti obtinuerunt, vt in primo Decreto ita verba mutarentur. *Non tamen illa inſtitutio & traditio eò tendunt, vt omnes Chriſti Fideles ſtatuto Domini*

[f] In ſcripturis citatis.

ad

ad vtramque ſpeciem ſumendam adſtringantur; ſed illi ſolùm, quibus dictum eſt: Hoc facite in meam commemorationem: hoc eſt illis, quibus poteſtatem dedit conficiendi, offerendiq́; ſuum corpus & ſanguinem. Non tamen opportunum cenſuere Legati, eam mutationem ſolemniter Seſſioni proponere, niſi admonitis priùs Patribus, & ſententias priuato ritu rogatis: cumque aliud tempus haud concederetur ſingulis, manè in templo ante ſacrificium rem ſignificandam curarunt. Sed quamquam multis id probaretur, à pleriſque reiectum eſt, ac potiſſimùm à Mutinenſi, & Granatenſi: hic verò, vtpote in S. Thomæ doctrina plurimùm expertus, illicò tertiam Summæ partem ad ſe deferri iuſſit, ibique locum nactus eſt in quæſtione octogeſima, articulo duodecimo, vbi S. Doctor verba illa Chriſti in Cœna etiam ad laicos extendit, dum per ea probat latam à Deo legem fuiſſe cunctis Fidelibus Euchariſtiæ ſuſcipiendæ. Atque in eo loco, tametſi Caietanus conetur oſtendere, ſuſtineri adhuc poſſe, eam legem non Dei, ſed ſolius Eccleſiæ legem eſſe, adeoque S. Thomæ rationes tamquam probabiles, ſed ſolubiles admittat, earumque ſingulis reſponſum reddat; tamen mandatum illud à Chriſto pronuntiatum in Cœna, ab eo coarctatum non fuit ad ſolos Sacerdotes (quod ipſi Caietano fauiſſet) ſed aliâ defenſione ſe tueri ſtudet. 1562.

17 Vbi Legati exaudiuerunt coortum ex ea nouitate ingens murmur, aduerſus quàm functionem ac locum decebat, & contra conceptam ab ipſis expectationem, cùm eam mutationem ſingulis proponi iuſſerant, ſilentium fecerunt, iniunxeruntque, vt ibi à longiori diſputatione deſiſteretur; ſi quid enim aliud Patribus occurreret, commodè de illo agi poſſe in articulis de *Miſſæ ſacrificio.*

18 Suauis dum hæc recenſet, iterum atque iterum tenuem notitiam ſuam de rebus Synodi patefecit. Primò, dum dicit: *Dum res Diuina celebrabatur, ab Alfonſo Salmerone & Franciſco à Turre Ieſuitis, ſermones habitos, ab altero cum VVarmienſi, ab altero cum Madruccio, à quorum tergo illi aderant, vt in primo capite doctrinæ*, &c. narrans appendicem, quam illi perſuadere nitebantur, eſſe neceſſariam; & ſubiicit: *Abſolutâ Decreti lectione rempriùs à VVarmienſi, dein à Madruccio fuiſſe propoſitam.* Ex quibus neque verum quidquam fuit, neque poſſibile.

Non verum: nam in primis non dicam Acta, & monumenta calamo ſcripta, quæ per manus paſſim abiere; ſed ipſum Concilium, Antuerpiæ typis editum [g], oſtendere illi poterat, Franciſcum Torres id temporis in Societate Ieſu non fuiſſe; nec eam ingreſſus eſt niſi poſt tertium ab abſoluto Concilio annum [h]. Quòd ſi fortè Suauis in aliqua adnotatione negligenter in chartam proiecta legit id

[g] Ann. 1564.
[h] Ingreſſus eſt 25. Decembris anno 1566 vt in Bibliotheca ſcriptorum Societatis Ieſu edita à Philippo Alegambia.

1562. id quod non erat, oportebat vt ſciret, ſicuti ex quolibet ligno non conficitur Mercurius, ita neque ex qualibet inquinata ſchedula hiſtoriam confici. Prætereà cuncta duorum Theologorum poſtulata pridie corrigerunt, & ſingulis Patribus propoſita ſunt in templo, antequam ſacrificium decantaretur, quemadmodum narrant Paleottus, Archiepiſcopus Iadrenſis, & Epiſcopus Mutinenſis, qui interfuere; & comprobatur ab Actis authenticis, quæ in Arce Romana ſeruantur, in quæ res geſta diſertè relata eſt: & ſacrificio peracto collectæ ſunt ſententiæ, antequam Decretum legeretur.

Affirmaui, dictum Suauis non modò non verum, ſed ne poſſibile quidem eſſe. Id ex eo clare comprobatur, quòd res proponendæ communi nomine proponebantur aut ab Epiſcopo celebrante, aut interdum minùs ſolemniter ab eo qui Synodo à ſecretis erat, aut in aliquo caſu extra ordinem à primo Præſide, qui non erat Oſius, multoque minùs Madruccius; adeoque neutri eorum potuit eo die contingere, vt hoc munere fungeretur.

Iterum errat in affirmando, *rem propoſitam à maiori parte fuiſſe reiectam, non propter ipſam in ſe, ſed propter modum quo ex improuiſo proponebatur.* Omnino ex oppoſito. Iam multi eruditi Patres ſatis priùs diſpexerant, & inter ſe perpenderant articulum illum anteà plurimum agitatum, & in ipſo templo, ſicuti narrauimus, Guerrerus ad ſe deferri iuſſit librum S. Thomæ, cuius verba protulit propoſitæ appendici contraria. 19

Tertiò aberrat à vero, dum refert, *Eadem de cauſa reliquis Legatis haud placuiſſe, ſed ob loci dignitatem abſque maiori motu dixiſſe, rem ad Seſſionem proximè futuram repoſitum iri.* Si reliquis Legatis illud additamentum haud placuiſſet, quo pacto potuiſſent Oſius & Madruccius auctoritate propriâ illud proponere? Hæc porrò vniuerſa errata, vbi nullâ aliâ probatione refellerentur, breuiter conuincuntur ab vnica periodo epiſtolæ, quam ſcripſit Seripandus ad Borromæum[i] de illius Seſſionis euentu, ſicuti de ſingulis ſcribere conſueuerat. Sed nullus color à Suaui relinquitur in otio ad depingendam quamcumque actionem illius Synodi, tamquam imprudentem ac tumultuantem; quæ ſunt duæ conditiones, per quas auffertur veneratio, & inducitur deſpectus.

i 16 Iulij 1562.

Sed ad functionem: Celebrauit ſolemniter Marcus Cornelius, Archiepiſcopus Spalatrenſis[k]: è ſuggeſtu verba fecit Andreas Duditius Sbardellatus, Antiſtes Thininienſis, qui ſe continere non potuit quò minùs obliquè Patres cohortaretur ad conceſſionem Calicis, quem ipſius regiones ardentiſſimè ſitiebant. Poſteà communicato 20

k Præſertim Diarium, 16. Iulij 1562.

per

per ſchedulas,quod diximus, additamento,collectiſque ſuffragiis ab eo qui erat à ſecretis, elatâ voce ab eodem relatum eſt, maiori Patrum numero illud minimè placere, adeoque Decreta dogmatum abſque additamento vulgatum iri. 1562.

21 Poſteà Bauarici Oratoris mandata excepta ſunt: tum Archiepiſcopus ſacris operatus, ſuggeſtu conſcenſo, memorata iam Decreta recitauit. Cardinales dixerunt abſolutè, *Placet*, præter Oſium, qui cùm aduerſari collegis, & idipſum, cuius anteà auctor fuerat, reuocare nollet, rem in Pontificis iudicio repoſuit, dicens: *Si placebit ſanctiſſimo Domino noſtro, mihi quoque placebit:* idemque reſponſum dedit Ælius Patriarcha Hieroſolymitanus. Stella Iuſtinopolitanus Epiſcopus non comprobauit in primo capite verba, Granatenſi petente, adiecta, de teſtimonio deſumpto ex capite ſexto S. Ioannis, *Vtcumque*, &c. Et cum eo conuenere Didacus de Leon Carmelitanus, Epiſcopus Colombrienſis, & Ioannes Munnatones Ordinis S. Auguſtini, Epiſcopus Segouienſis. Nec præterea Stellæ placuit ratio, capite quarto allata, de neganda infantibus Euchariſtia; ſed petiit, vt eius loco altera apponeretur, quam ipſe Apoſtolicam nominauit, quaſi deſumptam ab Apoſtoli mandato, *Probet ſeipſum homo.* Sophiſticum quibuſdam viſum eſt, quod Philippus Maria [l] Campeggius Epiſcopus Feltrienſis obiecit, cui moleſtum erat, quòd varia Chriſti dicta apud S. Ioannem recitarentur, in quibus interdum fit mentio carnis ſimul & ſanguinis, interdum carnis ſolius, aut ſolius panis; cùm idem affirmaret, ea ſecundùm formam quam obtinebant in Euangelio ſe quidem venerari; at quâ formâ in Decreto ponebatur, ſibi non probari, vt qui opinabatur, ibi minùs aptè produci. Quod ab eo fuiſſe dictum fertur, quia illa perinde afferri arbitrabatur, ac ſi Redemptor ſibi contradixiſſet: cuius tamen rei ne vmbram quidem in illis Concilij verbis quicumque alius præter illius oculum deprehenderat. Verùm quemadmodum à quorumdam oculis ſcintillæ lucis emicant, ita ab quorumdam etiam oculis ambiguitatis vmbræ videntur emitti. Poſteà ad reparandam diſciplinam Decreta recitata vniuerſis Patribus ſimpliciter placuerunt, ſeptem exceptis, qui in alio alius loco poſtulabant tenues mutationes, & relatu non dignas. Decreto, quod futuram Seſſionem denuntiabat, vnanimes aſſenſere. In hoc Patrum choro, perinde ac in choro modulantium, diſcrepantia ac intenſio vocum, auribus eruditioribus præſtantiore quâdam harmoniâ perſonabat.

[l] Acta Paleotti, & prædicta epiſtola Mutinenſis ad Moronum, 16. Iulij 1562.

1562.

CAPVT XII.

Animaduerſiones expenduntur, à Suaui famæ publicæ aſſignatæ, de Dogmatum ac Diſciplinæ Decretis memoratis.

SVauis in ſcenam more ſuo adductâ vniuerſali famâ, de narratæ Seſſionis ſucceſſu dicit, Numquam à Concilio tantam ſui expectationem excitam fuiſſe, quantam id temporis, ob Patrum Oratorumque frequentiam; ſed rem ipſam communi voce montium partui æquiparatam. Communis huiuſce vocis ne tenue quidem murmur tam multiplex tot Commentariorum echo reddidit. Certum eſt, articulos in ea Seſſione firmatos, ex iis fuiſſe qui acerrimè à Germanis hæreticis oppugnabantur: per leges quoque diſciplinæ, ab ea latas ad auferendam abiectam mendicitatem Sacerdotum, fraudulentiam exempli peſſimi eorum qui gratias ad pietatem ſpectantes promulgabant, lucrum pecuniarium ſacros Ordines conferentium, negligentiam Eccleſiaſticos redditus poſſidentium, penuriam Paſtorum apud gregem fidelium, licentioſam immunitatem commendatas Eccleſias obtinentium, & per alias etiam conſimiles ſanctiones, plurimo puluere vultum Eccleſiæ abſterſum fuiſſe. Verum etiam eſt, nec à me diſſimulatum, optauiſſe primùm Patres, vt ipſorum examini robuſtius pabulum apponeretur, veritos ne poſt leuiora illa fercula menſæ tollerentur. Sed nec ipſis, nec aliis viris ſapientibus mirum viſum eſt, quòd Leges & Decreta initium ducerent à facilioribus, quæ difficilioribus viam ſternunt, cùm ceteroqui prudens ſit imitatio naturæ (à natura ſæpiùs exempla peto, vt notiſſima ſimul ſint, ſimul etiam ducta ex effectore perquam beneuolo, hoc eſt ex Deo) inchoatio ab opere remiſſiore, quò inde ad vehementiora gradus fiat. Quare multi philoſophantium docent, quemcumque montem (ne à Suauiana ſimilitudine diſcedamus) in ſua ruina progredi ſubinde per omnes lentitudinis gradus poſſibiles, antequam ad impetum illum perueniat, qui vrbes opprimit, fluminumque curſum conuertit. Is qui patienter adhuc ſeptem menſes perdurauit, expectationem minimè fraudatam, ſed ſuperatam vidit tot ac tam grauibus definitionibus & morum emendationibus, quot & quales à multis aliis Conciliis ſimul confectæ non ſunt, tanto Chriſtianæ pietatis incremento, quantum fortaſſe nullâ vmquam aliâ ratione poſt hominum conuerſionem ad Fidem euenire viſum eſt. 1

Iam verò ad obiecta peculiaria deſcendamus. Addit: *Notabatur præci-* 2

præcipuè duorum articulorum dilatio: mirum quippe videbatur, cùm per quatuor anathematiſmos quatuor Fidei dogmata conſtituta fuiſſent, declarari non potuiſſe articulum, quod concederetur vſus Calicis ex iure Eccleſiaſtico. Compluribus quoque videri de illo priùs agendum eſſe, ſiquidem eo conceſſo cunctæ diſputationes ceſſarent. 1562.

Hæc non erat ratiocinatio, ſed ex malignitate delirium. O ſolidiſſimam conſecutionem! Potuit facile ſtatui, non eſſe iuris Diuini quòd res quædam fiat; igitur eadem, quin etiam maior erit facilitas ad decernendum, an ea res concedenda an prohibenda ſit per legem humanam. Id ſi valeret, omnes Senatuum ac Rerumpublicarum deliberationes facilè & intra momentum expediri poſſent; quandoquidem indubitatum illic eſſe ſolet, rem illam, de qua deliberatur an ferenda lex ſit, aut habendum Decretum, nec præceptam nec interdictam eſſe Diuino præſcripto. Cùm de hoc ſermo erit, rationeſque ponderoſiſſimas recitabimus, à quibus ſuſpenſa trutina tenebatur, manifeſtò liquebit, quantum huiuſmodi ſanctio meditationis ac temporis indigeret. Sed reuerà complures illi, quibus videbatur, id vbi conceſſum fuiſſet cunctas diſputationes ablatum iri, nonniſi opifices ac mulierculas eſſe oportebat, quibus conceditur ab hæreticis tribunal in Religionis controuerſiis. Fingamus nunc ab Eccleſia vſum carnium permitti ſingulis anni diebus; num idcircò ceſſaret diſputatio cum hæreticis, poteſtáſne in ea ſit illius interdicendi quibuſdam certis diebus, quemadmodum priùs fecerat? Perge porrò: Num agebatur de concedendo Calice, niſi quibuſdam nationibus; reliquæ verò nec petebant, nec optabant? Quo pacto igitur cum iis ceſſabat diſputatio, an diuinum præceptum tranſgrederentur?

3 Addit prætereà: *In tertio doctrinæ capite fuiſſe admodum ponderatam ipſius clauſulam; Nullâ gratiâ neceſſariâ ad ſalutem defraudari fideles, qui vnam ſpeciem ſolùm accipiunt; cùm id videretur fateri Synodus, gratiam minimè neceſſariam amitti. Hîc verò dubitabatur, an ſit auctoritas humana, quæ poſſit impedire Diuinam gratiam ſuperfluentem minimeq́; neceſſariam; & vbi ea auctoritas eſſet, an charitas hæc ad bonum conſequendum obſtacula permittat.*

Mira ſanè dialectica; & tamen à Suaui alibi quoque in rebus ſimilibus vſurpata: Decernitur, hominem, cui vſus Calicis interdicitur, nullâ gratiâ ad ſalutem neceſſariâ fraudari; ergo fatetur Synodus, aliquâ gratiâ non neceſſariâ fraudari. Qui, viſo ante menſem Petro, diceret; *Altero ab hinc menſe Petrus non erat mortuus*; num idcircò fateretur, Petrum hodie eſſe mortuum? Quænam frequen-

1562. tior loquendi ratio, non ſolùm inquam in ſcholis & in tribunalibus, ſed in colloquiis domeſticis, quàm affirmare aut negare aliquam rem ſub conditione, ſub qua certa ſit affirmatio aut negatio, & adhuc in ancipiti manere, quidnam eſſet eâ conditione ſublata? Pudet me lectorem in his nugis tamdiu detinere, præſertim cùm ſatis compertum fuerit, & tunc & quouis tempore hanc fuiſſe Patrum ſententiam; quin pleroſque propendiſſe in opinionem illi gratiæ inæqualitati contrariam. Quare poſtmodum etiam plerique Catholicorum Doctorum [a] idipſum cenſuere, nihil ambigentes ne verba Concilij oppoſitum faterentur; vſque adeò vt Bellarminus docuerit, potiùs [b] deduci ex Tridentino probabilem argumentationem, quòd gratia æqualis ſit in vtroque caſu, eamque ſententiam tam firmo inniti fundamento auctoritatis, vt citra omnem dubitationem è ſuggeſtu aſſeueranter prædicari poſſit. Id ſatis eſt ad argumenti ineptiam oſtendendam: ſed placet aliâ ratione eius fallaciam patefacere.

a Bellarminus, Vaſquez, Suarius, & ferè reliqui omnes.

b Lib 4 de Euchariſtia cap. 23.

Fingamus cum Suaui, in ea Seſſione Patres oppoſitam partem fuiſſe faſſos, & ſtatuiſſe. Quid hoc ad id, quod ipſe intendebat, conferret? Dubium videbatur, inquit ille, an Eccleſiæ aut ex auctoritatis defectu, aut certè ex lege charitatis, liceat legem ferre, quâ ſuperfluente gratiâ quiſquam priuetur. Hîc ex ſe quiſque mediocriter eruditus animaduertit affectatam dubitationem, quâ hallucinentur vulgi oculi, & in errorem trahantur. Æquè pariter dubitari poterat de vetito Eccleſiaſtico, ne pluſquam ſemel eodem die ſumatur Euchariſtia, neque poſt ſumptum cibum, iis ſaltem, quibus ad eam vſque horam naturale ieiunium à valetudine non permittitur: hæc enim omnia aliquâ exuberante gratiâ hominem priuarent. Ita pariter ſe habet prohibitio, quâ vetantur Sacerdotes eodem die ſacrificium iterare, perinde ac die Chriſti natalis conceditur. Idem vſuuenit in interdicto, ne præbeatur Euchariſtia ægrotis vomitum patientibus, & ne quiſpiam vniuersè Euchariſtiam ſumat, niſi manu Sacerdotis ea porrigatur: idem in ritu, quo ſexta feria ſanctioris hebdomadæ Euchariſtiæ ſumptio laicis negatur. Et ſanè cùm & probabilis ſit, & inſignium Theologorum auctoritate fulciatur ea ſententia, quâ dicitur, ab Euchariſtia gratiam augeri non ſolùm quo tempore ea ſuſcipitur, ſed etiam quo perdurat in ſtomacho, dubitari poſſet ex ratiocinatione Suauis, an egerit Eccleſia aut vltra poteſtatem, aut certè contra charitatem, præſcribendo, vt conſecrentur ac diſtribuantur Fidelibus ſpecies panis tam tenui ac ſubtili formâ. Cuicumque Theologo, quin cuique homini cordato 4

lumen

lumen ineſt, quo perſpiciat, ab huiuſmodi legibus de ritibus Eucharistiæ rationem haberi proximè, non de ſolo gratiæ incremento in homine, qui Sacramentum ſuſcipit, ſed etiam de eiuſdem Sacramenti dignitate ac veneratione. Dixi *proximè:* nam ſi vltrà ratio habeatur, deprehenditur, à veneratione ſenſum pietatis excitari in homine ſuſcipiente, & ab hoc ſenſu ſæpè compenſari multis partibus detrimentum illius gratiæ, quam fuiſſet homo lucratus per vſum nimis familiarem, & ſine ritibus ab Eccleſia præſcriptis. Porrò quînam ad venerationem Sacramenti ſpectaret interdictus laicis vſus Calicis, haud difficulter animo cogitatur. Gerſon Pariſienſis Cancellarius id amplè demonſtrat; nobis verò breuî aderit occaſio hac de re loquendi. Nunc Suauem ſequamur, qui pergit ſcribere: 1562.

5 *Duo præ ceteris multorum ſermonibus argumentum præbuere: alterum, obligatio iniuncta, credendi veteres Patres numquam exiſtimaſſe Euchariſtiæ ſumptionem infantibus neceſſariam. Etenim vbi agitur de Hiſtoria veritate, agitur de facto, & de præſcripto, vbi auctoritas vim non habet, quæ iam facta immutare nequit. Atqui notum eſt legentibus Auguſtinum, ab eo nouem in locis, non vno verbo, ſed longâ oratione affirmari, neceſſariam eſſe paruulis Euchariſtiam, & in duobus ex illis eius neceſſitatem æquari Baptiſmi neceſſitati: quin ab eodem non ſemel dici, eam exiſtimatam ac definitam ab ipſa Romana Eccleſia fuiſſe tamquam neceſſariam ad paruulorum ſalutem, adducto in eam rem Innocentio Pontifice, cuius epiſtola adhuc extat, quæ perſpicuè loquitur. Et mirum videbatur, quòd Synodus citra neceſſitatem hac ſe difficultate implicauerit abſque exitu, & cum periculo quòd ab aliquibus affirmaretur, aut Innocentium aut Concilium erraſſe.*

6 In primis, ſi Suauis ſententia fuit (quod ipſius verbis ſignificari videtur) non poſſe ab Eccleſia tamquam Fidei dogma declarari ſeu veritatem ſeu falſitatem certæ cuiuſdam rei geſtæ (quippe quæ non extet in diuinis Litteris, quarum Eccleſia interpres eſt, quæque, cùm ſit præterita res, nulli iuriſdictioni ſubiicitur) ſatis apparet, tantumdem ab ipſo ignorari, quantum non credi auctoritatem Eccleſiæ. Num ipſi ſtatuere non licet, eſſe Fide credendum, non euenîſſe in aliquo certo homine id quod Deus in ſacris Paginis affirmat numquam in quocumque hominum euenturum, exempli gratiâ, quemdam ex Cælitibus in tartara non cecidiſſe? Iam verò cùm à Deo in ſacris Litteris reueletur, Eccleſiam eſſe columnam & fundamentum veritatis, eamdemque numquam in Fide deceptam iri; ex vi huiuſce Diuini effati potuiſſet quidem Synodus definire, Eccleſiam, quamuis illa ſæculis prioribus conſueuiſſet Euchari-

1562. ſtiam paruulis tradere, in ea conſuetudine non erraſſe, quaſi falsò crederet, id eſſe ad ipſorum ſalutem neceſſarium.

Sed hæc omnia ſunt à me dicta potius ad oſtendendam Suauis 7
inſcitiam, quàm ad tuenda verba Concilij, quod, quidquid nonnullis viſum fuerit, reuera numquam ibi egit de iis quæ intenderint & opinati ſint veteres Patres in præbenda infantibus Euchariſtia; ſed dixit: *Vt ſanctiſſimi illi Patres ſui facti probabilem cauſam pro illius temporis ratione habuerunt; ita certè eos nullâ ſalutis neceſſitate id feciſſe, ſine controuerſia credendum eſt.* Non igitur loquitur Synodus de intentione & opinione, quæ in illis eſſet qui hoc peragebant; ſed docet, hoc ipſum neceſſarium ad ſalutem non eſſe. Atque ita intellecta ſunt ea verba, præſertim à Claudio Saintes Epiſcopo Euricenſi, qui cùm ad Concilium veniſſet inter Theologos regios paucis menſibus poſt ea promulgata Decreta, non potuit eorum ſententiam ſatis cognoſcere. Hic in erudito volumine, quod inſcribitur, *Repetitiones rerum exagitatarum de Euchariſtia*, opinari [c] non dubitauit, memoratam conſuetudinem aliquorum ex antiquis Patribus, præbendæ infantibus Euchariſtiæ, ortam fuiſſe ex dubitatione ac religionis ſenſu, quòd illa etiam paruulis eſſet neceſſaria, adeoque voluiſſe illorum ſalutem in tuto collocare. Nec huiuſmodi opinio Saintes, tametſi à Franciſco Suares impugnata [d], ab ipſo tamen improbatur non modò vt hæretica, ſed ne vt diſſona quidem verbis Concilij in hac parte, ſed ſolùm in alia; nimirum, quatenus Concilium dicit, ſanctiſſimos illos Patres habuiſſe probabilem cauſam ad hoc faciendum pro illius temporis ratione; quæ probabilis cauſa non agnoſcebatur à Saintes, factum errori vnicè tribuente; quamquam idem alioqui circumſpectè ſe gereret, hunc errorem haud adſcribens vniuerſæ Eccleſiæ, quæ ex Diuina cuſtodia errori non ſubiacet, ſed illis ſolùm partibus, quæ conſuetudinem huiuſmodi ſeruarunt. At verò reuerentiore iudicio, & abſque erroris nota illis Patribus inuſta, hæc probabilis cauſa eſſe poterat, ſeu, vt arbitratur laudatus Suares, minor infantium Chriſtianorum numerus eâ tempeſtate, qui eas circumſpectiones admitteret, per quas irreuerentia Sacramenti euitabatur; ſeu, vt alij ſibi perſuadent, cùm eo tempore Euchariſtia ſub vtraque ſpecie laicis permitteretur, facile erat infantibus panem conſecratum vnà cum vino pariter conſecrato deglutire, quod hodie ampliùs fas non eſt.

c In repetitione 6.

d Diſp. 62. de Euchar. ſect. 4.

At quid reſpondebimus nouem illis locis S. Auguſtini, & illi tam 8
apertæ Epiſtolæ Innocentij I. vbi Suauis oſtendit affirmari hanc neceſſitatem tradendi infantibus Sacramentum Corporis Chriſti, adeo-

adeoque Innocentio ſimul & Auguſtino Concilium aduerſari? 1562.
Concedam aduerſario ſuprà quàm poſtulat. Dicit, ab Auguſtino
duobus in locis æqualem neceſſitarem poni in Euchariſtia, & Bapti-
ſmo: ego verò adiicio, eamdem ab eo poni neceſſitatem. Hodiéne
primùm in Scholis innotuit, intellectum fuiſſe ab Auguſtino caput
ſextum S. Ioannis non de ipſa ſolùm in re ſuſceptione Euchariſtiæ
(ſiue etiam de illa intellectum ab ipſo fuerit nécne, de quo diſce-
ptatur, nec noſtrâ intereſt) ſed de coniunctione, quâ nobiſcum
Chriſtus myſticè fit vnum corpus per Baptiſmum ac Fidem? Eo
teſtimonio probauit S. Doctor contra Iulianum Pelagianum Ba-
ptiſmi neceſſitatem, non modò quo regnum cæleſte homo ingre-
diatur, ſicuti Pelagiani ſacris Oraculis conuicti tandem fatebantur;
ſed ad obtinendam vitam æternam, quod illi negabant; adeoque
aduerſus eoſdem probauit eſſe peccatum originale, cuius ſolùm
causâ neceſſarius eſt Baptiſmus. Idcircò poſtquam in lib. 2. *De pecca-
torum meritis, & remiſſione*, cap. 4. produxit effatum Chriſti, *Niſi
manducaueritis carnem Filij hominis, non habebitis vitam*, concludit:
*Non neceſſitas ſine vlla ambiguitate proclamat non ſolum in regnum Dei
non baptizatos puellos ingredi non poſſe; ſed nec vitam æternam poſſe habe-
re præter Chriſti corpus, cui vt incorporentur, Sacramento Baptiſmatis
imbuuntur.* Et hanc fuiſſe Auguſtini ſententiam, tradidit S. Tho-
mas[e]: nec vlla opinio concipi poterat adeò remota à principiis Au-
guſtini, quàm quæ diceret, Siue non remitti ſtatim peccatum origi-
nale Baptiſmo; ſiue poſtquam remiſſum eſt, redire paruulos in Di-
uinam inimicitiam abſque ipſorum culpa, vbi contingeret quod
ante mortem Euchariſtiam haud ſuſcepiſſent: ex quibus pronun-
tiatis alterum concedere cogitur, qui affirmat, paruulis neceſſariam
eſſe ad ſalutem Euchariſtiæ ſumptionem. Quocircà in hac vnica
ac præualida ratione ad excludendam huiuſmodi neceſſitatem in-
niti Concilium voluit.

[e] Tert. part. q. 80. art. 9. ad 3.

9 Progrediamur: Quid dicit Epiſtola Innocentij Romani Ponti-
ficis, quam Suauis obtrudit? Ea legitur ad Patres Mileuitanos ſcri-
pta, & eſt 26. inter ipſius Decretales, quæ pariter locum habet no-
nageſimum tertium inter Epiſtolas Auguſtini: in ea hæc habentur:
Illud verò quod ab illis (loquebatur de Pelagianis) *veſtra fraternitas
aſſerit prædicari, paruulos æternæ vitæ præmiis etiam ſine Baptiſmatis gra-
tiâ poſſe donari, perfatuum eſt; niſi enim manducauerint carnem Filij ho-
minis, & biberint ſanguinem eius, non habebunt vitam in ſemetipſis. Qui
autem hoc eis ſine regeneratione defendunt, videntur mihi ipſum Bapti-
ſmum velle caſſare, cùm prædicant hos habere, quod in eos creditur non-
niſi*

1562. *niſi Baptiſmate conferendum.* Ecce quo pacto exigat communicationem carnis Ieſu Chriſti in paruulis Innocentius, cuius Epiſtola verè affirmatur à Suaui clare loqui; ſed aduerſus falſa ipſius dicta. Nec huiuſmodi obſeruationes de illis teſtimoniis excogitatæ poſteà fuerunt, ad ea defendenda quæ imprudenter Tridentini Patres pronuntiaſſent. In manu mea eſt producere reſponſum [f] Epiſcopi Mutinenſis ad Moronum, qui planè ſignificauerat, hæc à quibuſdam obiecta Decretis doctrinæ Romam delatis; in quo is narrat, ea dicta Auguſtini & Innocentij, aliaque multa, fuiſſe Tridenti exagitata non mediocri ſubtilitate, oſtenditque per rationes à me adductas, quiſnam eſſet legitimus eorum ſenſus. Addit etiam, illic fuiſſe admodum reprehenſam temeritatem Eraſmi, qui ſuis in ſcholiis explicat Epiſtolam Innocentij ſecundùm interpretationem, quæ pro certa ponitur à Suaui. Sed mirum non eſt, hunc de Innocentio ſequi diſtortas Eraſmi interpretationes, quandoquidem, ſicut Tridentini Patres notarunt [g], hæretici Centuriatores vel ipſa irreuerentiæ verba inde ſibi deſumpſere.

[f] 3. Auguſti 1562.

[g] Habetur in epiſt. citata Epiſcopi Mutinenſis.

Poſtremò alterum narrans, quòd ex ipſius affirmatione multos 10
ſermones excierit ſuper doctrinæ Canonibus, ita ſcribit: *Alterum erat ſecundus anathematiſmus, declarans hæreticum eſſe, qui dicit, Eccleſiam iuſtis cauſis haud permotam fuiſſe ad Euchariſtiam abſque Calice tradendam: quod idem eſt ac fundare Fidei dogma in humano facto; ac mirum exiſtimabant, fateri, hominem non niſi humano iure teneri ad obſeruandum Decretum; ſed iure Diuino cogi ad credendum illud eſſe iuſtum, & quod ſtatuerentur tamquam Fidei dogmata res, quæ mutantur indies.* Inanis argumentatio! Si dogma Fidei eſt, Eccleſiam in rebus ſeu Fidei ſeu morum errare non poſſe, quippe quæ regitur à Spiritu ſancto; eſt etiam dogma Fidei, eamdem ad ferendas leges de Sacramentorum diſtributione non poſſe abſque iuſtis cauſis moueri. Argumenta verò, quibus per allata verba Suauis argumentatur, homine ſcientiâ prædito indigna ſunt; cùm omnis humana ac noua lex, quem- 10
admodum S. Thomas obſeruat, ſuam vim omnem trahat ab æterna Dei lege, quæ nos iubet hominibus obedire, eorumque temporarias ſanctiones ſeruare. Non modò non diſſentaneum, ſed neceſſarium eſt, vt ex Diuino præcepto inſit in nobis debitum credendi, nos ſaltem in genere humanis legibus obligari, atque huiuſmodi debitum eſſe inuariabile, quamuis lex pro vario iudicio & arbitrio Superiorum ſit variabilis. Ceterùm euenire poteſt, vt nobis liceat certæ alicuius humanæ legis iuſtitiam per firmum Fidei aſſenſum non credere; cuiuſmodi, exempli causâ, ſunt leges illæ, quas ſan-

ſanciunt Principes laici, aut etiam Epiſcopi, & ipſe Pontifex, non quatenus Pontifex: Deus enim minimè reuelauit, ſe velle ſemper huiuſmodi ſanctionibus aſſiſtere. Poteſt quoque contingere, vt per hanc firmam fidem cogamur credere iuſtitiam alicuius generis legum humanarum, vbi Deus perpetuam ſuam cuſtodiam alicui humano legiſlatori promiſerit, perinde ac promiſit Eccleſiæ in legibus Religionis. Ceterà, quòd lex variabilis ſit, nihil impedit ne variari non poſſit fides, quâ credatur legis conuenientia pro ea tempeſtate quâ illa perdurat. Profectò Diuinæ etiam leges cærimoniarum & iudiciorum variabiles fuerunt, & ad tempus: & tamen dogma Fidei eſt, ambas fuiſſe iuſtas, & rationi conſentaneas. Quòd autem Synodus huiuſce legis cauſas non attulerit, nec mirum eſt, nec dignum quod caſtigetur. Id quotidie peragunt ſapientes iudices ac legiſlatores, ad ſubtrahendam populo cauillorum materiam; cùm præſertim eiuſmodi cauſæ ſatis in comperto eſſent, & à ſcriptoribus per typos impreſſæ. 1562.

11 A Fidei dogmatibus progreditur Suauis ad binas criminationes confingendas de diſciplinæ Decretis, alteram vniuerſalem, ob argumentorum leuitatem; peculiarem alteram, de nouis Parœciis inſtituendis, vbi veteres non eſſent ſatis. Vtrique ſuprà reſponſum abundè. Solùm, quoniam adiicit ſecundo loco, ad nouas Parœcias erigendas, non populum, ſed Eccleſiaſticos diuites eſſe obſtringendos; libenter eum fuiſſem percontatus, An vmquam compèrerit, vbi ſtipendium ſtatuitur medico, ſeu ludimagiſtro in aliquo oppido, deſumatur illud ex prouentibus diuitum duintaxat, & non potiùs pauperum ac diuitum, proportione, in quorum vniuerſale commodum illi ſtipendio conducuntur. Num ea Iuriſconſultorum regula inaudita eſt: Qui commodum ſentit, oportet vt incommodum ſentiat? Diuites idcircò ſunt diuites, quòd ſua liberè poſſideant, & debeant pauperibus ex charitate non ex iuſtitia ſubuenire. Præterquam quòd profugium illud ad popularium collationem decretum eſt in ſupplementum, vbi antiquæ Parœciæ reditus non ſufficerent ad nouam etiam dotandam. Quare Decreti vſus perrarus fuit; nec qui grauabantur, tametſi ſemper queruli, huius oneris causâ vociferati ſunt. Patrocinari pauperibus quaſi diuexatis, ſeditioſorum mos eſt, quò illos ſibi aſſeclas comparent; qui cùm præ aliis minus habeant, plures ſunt, adeoque præ aliis plus poſſunt.

1562.

CAPVT XIII.

Inter Mantuanum & Simonettam reconciliatio. Litteræ Regis Catholici de Continuatione & Manſione. Pontificis reſponſum ad epiſtolam Italicorum Præſulum, qui affirmarant, manſionem eſſe Iuris Diuini. Eiuſdem mandata Legatis tradita ſuper eo negotio. Præſcriptus Theologis ordo; ſed non ſeruatus. Articuli de Sacrificio propoſiti.

POſtquam euaſere Legati ex obſidione curarum ob Seſſionem, 1
licuit ipſis tempus ſolertiamque conuertere ad alia Synodi progreſſibus profutura. Ingens ſemper deſiderium præ ſe tulerat Simonetta recuperandi ſibi animum Mantuani; non ſolùm ob viri excellentiam, admonitionemque Pontificis, ſed quòd ſperabat, ſimul cum amicitia eiuſdem operam ac ſenſa ſecum coniunctum iri, ratus, ea quæ hactenus à Mantuano peracta fuerant [a] in manſionis quæſtione, potiùs ſuaſu Seripandi, quippe Theologi in ea ſententia defixi, quàm ſuopte ſenſu peracta: nec eſſe adeò difficile, remoueri ab homine quæ ipſi aliunde ſint impreſſa, quàm quæ ab ipſius ingenio dimanant. Quapropter ſtatuerat illum adire, & per efficaciam illius obſequij, vt præſentiæ vociſque animati, vnius horæ ſpatio id perficere, quod per plures menſes conciliatorum operâ, vt ſic loquar, inanimatâ confici nequit. Sed Vicecomes rem protraxerat, quò priùs eſſet certior, ne huiuſmodi machina, quæ maxima erat, incaſsùm admoueretur. Demum cùm iam certus ab Oliuo & Epiſcopo Scarampo fuiſſet redditus de parato ad id animo Mantuani, illi aperuit Simonetta, ſignificatum ſibi fuiſſe à Mantuano, velle cum ipſo communicare partem epiſtolæ, ſibi arcanis notis Româ conſcriptæ, de Calicis conceſſione; (&, quantum arbitror, ea erat, quam priùs diximus fuiſſe ſcriptam ad Principem Legatorum die nono Iulij.) Tunc Vicecomes ipſum cohortatus eſt, vt acciperet opportunitatem illius fidentis amicique colloquij ad res præteritas reuoluendas; & in plurimis rerum geſtarum errore dererſo, & in cunctis animi ſinceritate patefactâ, ſtuderet obductas offenſionum nubeculas diſſipare. Itaque die decimonono Iulij, quo primus poſt Seſſionem quintam conſeſſus habitus eſt, & articuli à minoribus Theologis expendendi propoſiti ſunt, Simonetta, dum abiret è templo, vbi conuentus habebantur, ſe vltrò per amicam fidentiam Mantuano, qui illic propè habitabat, conuiuam obtulit.

[a] Extant cuncta in binis litteris Vicecomitis ad Borromęum, 17. & 20. Iulij 1562.

tulit. Plures inter eos iacti ſermones mutuâ gratificatione: & quoniam generoſior indoles facilè placabilis eſt, Gonzaga ſe pacatum ex animo faſſus eſt: quin cùm vellet Simonetta ſe purgare, quòd quidam Præſules ſibi familiares in Mantuanum oblocuti fuerant, hic interpellauit, dicens ea de re ſermonem aliàs ſe habituros: quo ſilentio indicauit, ac poſteà Oliui & Scarampi voce ſignificauit, non aliam à ſe caſtigationem peti, niſi emendationem. Atque eamdem poſteà manſuetudinem ac prudentiam in hoc ſeruauit cum Borromæo [b], qui per Gonzagam Cardinalem ipſi ſignificarat, velle ſe cum Pontifice agere, vt Sanfelicius Synodi Curator ſtipendio priuaretur, quòd eam quæ par eſſet de eo rationem in ſermonibus non haberet: cui reſcripſit, Non eſſe tempori conſentaneum rerum publicarum curſum perturbare hiſce priuatæ offenſionis ſignificationibus: quod placuit plurimùm Borromæo tum actionis honeſtate, tum etiam vtilitate. 1562.

[b] Ex epiſtola Borromæi ad Mantuanum, 20 Auguſti 1562.

2 Operi valdè profuit, vt concordibus rotis meliùs incederet, epiſtola Regis Catholici, ad Piſcarium nocte, quæ narratam reconciliationem præceſſerat, illuc delata [c]. In ea Philippus Rex, patefactâ propenſione animi tum ad reliquis Principibus gratificandum, tum ad pacificum Concilij progreſſum promouendum, ſignificabat de Continuatione, cùm ipſe animaduerteret tam validam Cæſaris Regiſque Chriſtianiſſimi repugnantiam, adeoque turbamenta quæ poſſent ex eiuſmodi declaratione ſuboriri, velle vt ſui deſiſterent à poſtulato; cùm ſibi ſatis eſſet, ne quid fieret quod illi aduerſaretur. Quod autem ad manſionem attinebat: laudari quidem à ſe Religionis ſtudium in Epiſcopis; videri tamen ſibi eam deciſionem haud opportunè tunc euenturam: quare ſuam eſſe mentem, ne illius poſtulationem vrgerent. Granarenſis inſpecto illius epiſtolæ ſenſu de manſione, reſpondit: *Benè eſt: Pontifex hanc definitionem minimè vult: & Rex quanti illa interſit, minimè ſcit. Eius conſiliarij ſunt Archiepiſcopus Hiſpalenſis, & Epiſcopus Conchenſis, qui manſionem non curant. Equidem obſequar, à conteſtatione abſtinendo, ſed non deſiſtam ab huius declarationis poſtulato, quoties opportunitatem nactus fuero: in quo Regem haud offenſum iri certò ſcio.*

[c] In iiſdem arcanis litteris Vicecomitis ad Borromæum, & fuſiùs in epiſtola Lanſaci ad Regem, 14. Iulij 1562.

3 Eodem die decimo nono Marinus Lancianenſis Archiepiſcopus attulit Pontificias litteras [d], quibus reſponſum reddebatur Epiſcopis, qui per commemoratam epiſtolam, ſicuti indicauimus, apud Pontificem excuſarant res à ſe geſtas in diſputatione de reſidendi præſcripto, eaſque Beccarello Archiepiſcopo Raguſenſi tradidit, vtpote dignitate præcipuo, dum Sebaſtianus Leccauela Archiepi-

[d] Eadem epiſtola Mutinenſis ad Moronum, & alia Iadrenſis ad Cornelium Card. vtraque 10. Iulij 1562.

1562. ſcopus Naxienſis aberat: atque eumdem rogauit, vt collegas conuocaret, quò Pontificis ſenſa cognoſcerent ab illius voce, qui litteras detulerat. Itaque in templo maximo poſt veſpertinas preces coram omnibus litteræ Pontificiæ reſignatæ ſunt. In his continebatur [e]: Haud parum fuiſſe acceptum Pontifici pium ipſorum animum, Sedi Apoſtolicæ addictum. Quod ſpectabat ad declarationem, quam ipſi habendam curauerant, cuiuſnam eſſet iuris Paſtorum manſio, certum ſibi eſſe, pro ſua quemque conſcientia diſſeruiſſe: id ſibi minimè diſplicere; quin velle ſe ſuam cuique in Concilio libertatem concedi; ſed ſimul optare, vt à mutuis inter ſe offenſionibus, malique exempli occaſione cauerent; cùm præſertim non ignorarent Patres, quo pacto expoſiti obuerſabantur ſubdolæ hæreticorum nequitiæ, qui oculis intenſiſſimis quidquid ab ipſis ageretur obſeruabant. Illos igitur ad hanc coniunctionem moderationemque ſe paternè cohortari; reliqua verò Lancianenſi committi, quæ is ſuo nomine ſignificaret. Verbis deinde vſus eſt Marinus ad fiduciam amoremque compoſitis: quare cùm ex litterarum, tum ex nuntij verbis perſpectum fuit omnibus, optimum à ſe locum obtineri in opinione beneuolentiaque Pontificis: quod ſanè pergratum ipſis accidit. Marinus nono poſt ſuum reditum die Pontificias litteras illis reddidit, non ſine ſollicitudine, ac ſuſpicione quadam illorum Præſulum [f], qui non ignorabant, eas litteras iamdiu fuiſſe datas [g]: & cùm huiuſmodi ſcripta facilè vulgentur, fama eſt, illorum exemplaria etiam Venetiis ad eos fuiſſe perlata. Dilationis auctor fuerat Vicecomes [h]: non tamen cauſam apertè comperio; ſed fortaſſe ea fuit, ſiue quòd vellet delibare priùs in Præſulum opera animorum ſinceritatem, expectato Seſſionis imminentis exitu, ſiue ne id eo tempore perageret, quo indigentiæ potiùs quàm benignitatis indicium eſſet.

e Datis Kalendis Iulij, 1562.

f Litteræ Seripandi ad Borromæum, 16. Iulij 1562.

g Kalendis Iulij.

h Epiſt. Vicecomitis ad Borromæum, 13. Iulij 1562.

Pontifex edoctus tum de reconciliatione inter duos Legatos, tum de animo delinito in Epiſcopis Italicis, & de Regis voluntate, Hiſpanis eius nomine denuntiata, in ſpem certam venit, poſſe commotos de articulo manſionis humores concoqui per ſoporem; præſertim quòd Vargas, acceptis à Rege litteris [i] conſonantibus, Pontificem rogarat, vt de illa quæſtione ſilentium haberetur. Pius itaque Præſidum operam ad id popoſcit, regiis litteris, quas Vargas acceperat, illis arcanò communicatis: ſimul Vicecomiti ſignificauit, Cùm certum eſſet, Hiſpanos ab incepto deſtituros, veriſimile videri, Italos, qui eouſque Hiſpanorum humeris ſe ferri ſiuerant, poſtulationem pariter deſerturos [k]: Legatos quidem priùs nuntiaſſe, 4

i In arcanis notis Borromæi ad Vicecomitem, 5. Augusti 1562.

k Litteræ Legatorum ad Borromæum, 20 Iulij 1562.

rem

rem in obliuionem adduci non poſſe; ſed ſummam ſpei in eo verſari, quòd obtineretur, eſſe in Pontifice reponendam; tamen poſt compertam Philippi Regis mentem, difficultatem ad eam omnino ſopiendam non agnoſci. Aperiret igitur Vicecomes rerum ſtatum ac ſpei fundamentum Nolano Epiſcopo, aliiſque Mantuano intimis; ſed ne vllo quidem nutu indicaret, plenam in illius ſinceritate fiduciam non haberi, aditu & ipſis & illi relicto ad arguendum: ſi prævalidis obſtaculis amotis res non procederet, id adſcriptum iri Mantuano, quòd addictos ſibi Præſules non permonuiſſet. Huiuſmodi argumentis vſus eſt Pontifex. 1562.

5 Porrò obſeruandum eſt, de Regiis ad Piſcarium litteris nihil innotuiſſe Legatis eo die, quo illas accepit Vicecomes: nam eodem die [l] ad Borromæum litteras ſcripſere, in quibus admirabantur, quòd Hiſpani, qui Continuationis declarationem acerrimè curabant, ea in re obmutuiſſent: ac præterea ſignificarunt, à Cæſare, qui pro more illi aduerſabatur, admonitos ſe fuiſſe, ipſum effecturum, vt Rex Catholicus, ſui fratris filius, acquieſceret, nec vllus ex Hiſpanis Epiſcopis aut miniſtris poſtulationem iteraret. Ita ſæpè minores quoque adminiſtri parci ſunt in iis, quæ norunt, communicandis cum aliis altioris ordinis miniſtris eiuſdem Principis, quò magis habeantur ſolertes inueſtigatores, ac probè docti de rebus; cùm ægrè reperiatur, qui in agendo ſui Principis negotio non æquè ſtudeat ſuum agere.

[l] Duæ litteræ Legatorum ad Borromæum, 20. Iulij 1562.

6 Verùm quod ad manſionem ſpectabat: Legati tametſi poſteà reſciuerint ea quæ ſcripſerat Rex Catholicus [m], expoſuerunt Pontifici, non properea fiduciam haberi poſſe rei ſilentio terminandæ: Hiſpanienſes Epiſcopos communiter reſpondiſſe eodem, de quo nuper diximus, Guerreri tenore: quocircà vnicam rationem, & honorificam, & minimè arduam ad eam agitationem in Synodo tranquillandam, eſſe, ſi detur opera, vt concorditer Patres negotium integrum in Pontificis arbitratu reponerent. Acceſſit ad id Vicecomitis reſponſio, per quam narrabatur Borromæo [n] ſententia epiſtolæ, ab Hiſpanis Epiſcopis ad Regem ſcriptæ ſuper ea re, præterquam à Mendoza, ab Auguſtino, & ab aliis ſex, qui negarunt illi ſubſcribere, & à quibus notitia ſurrepit; ac poſteà eius epiſtolæ exemplar, cuiuſcumque fuerit opera, ſubtractum eſt. Ibi vt animi perturbatio mentem peruertit, ita veritas non leuiter ab ipſis peruerſa, affirmantibus, duas ex tribus Præſulum partibus eam definitionem velle; & tamen ne ad dimidium quidem ſuffragia peruenerant, ſicut alibi oſtenſum eſt. Vbi res Concilio committeretur,

[m] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 30. Iulij 1562.

[n] In epiſt. Vicecomitis ad Borromæum, 6. Auguſt. & exemplar mittit in altera, 13. Auguſti 1562.

1562. vix decem ex centum octoginta Patribus ab huiuſmodi definitione diſſenſuros; & dein vix quatuor eam eſſe iuris Diuini negaturos (ſed reuerà vtrique capiti plurimi repognabant) Oratores pariter in id conuenire; quamquam reipſa nec Hiſpanus nec Luſitanus, qui ab illis nominatim numerabantur, nec alij complures poſtulato inſtitiſſent. Tum de Legatis communiter conquerebantur, dicentes, declarationem confici potuiſſe ex numero ſententiarum, quas anteà Patres dixerant: ſed Præſides, ad eam euitandam, ex arte vſos fuiſſe eo nouo ſuffragiorum genere ſuper vnica tantummodò interrogatione, cui vnica tantummodò reſponſio eſſet reddenda. Atque ita conſilium illud à Legatis ſuſceptum recidit, pro eo ac notauimus, in ſiniſtram opinionem duplicis contrarij artificij apud duas contrarias partes. Dein amplificabant neceſſitatem, ne articulus ille ſine deciſione præteriretur, vt qui ex ſeipſo ingentis erat emolumenti ad reparandam Eccleſiaſticam diſciplinam, quique poſt euulgatam iam famam eorum, quæ poſtremò contigerant, futurus fuiſſet grauiſſimæ offenſioni, ſi obrutus ſilentio cerneretur. Eapropter Regem orabant, vt omnem moueret lapidem apud Pontificem, vt is Concilio liberè committeretur. Hæc erat earum ſumma litterarum, quæ tam grauiter rem ipſam permutare videbantur, vt Brugora, ibi Piſcarij miniſter, & cui Vicecomes intimus euaſerat, ſtuduerit perſuadere Piſcario, cuius operà ea quæ diximus Patribus commiſſa fuerant, ad reſcribendum ex ſe Regi, eumque ab errore deducendum de iis quæ falsò aſſumebantur. Nec reticuero conditionem quamdam, alioquin haud memorabilem, vt exemplo illa ſit, quo ſe quiſque nauiter abſtineat ab extruendis molibus ſuper iis quæ acceperit, quamuis dicta ab hominibus rerum benè conſciis ac veridicis, qui tamen in multis conditionibus recenſendis plerumque falluntur. Vicecomes ex aliorum narratione ſententiam illius epiſtolæ ita Romam conſcripſerat[o], vt cùm poſteà verum illius exemplar calamo exſcriptum accepit, minùs fidele aliqua ex parte deprehenderit illud quod ſibi alienâ lingua deſcriptum fuerat.

[o] In epiſtola arcanis notis ſcripta die 13.

7 Ea Præſulum Hiſpanorum duritia defflorauit in Pontifice ſpem adeò viuidam; eique palàm fecit, nequaquam impediri à frigore Mantuani, ne ignis quaſi per antiperiſtaſim extingueretur. Idcircò Legatis[p] iniunxit, ſi Patres ſuper eo negotio ſilerent, ipſi pariter ſilerent; ſi pauci loquerentur, non haberent in pretio; ſi complures, ipſi curarent vt res in Pontifice reponeretur.

[p] Variæ litteræ Borromæi ad Legatos.

8 Intereà nihil operæ à Synodo remittebatur[q]. In cœtu diei decimi

[q] Acta Paleotti, & arcis Æliæ, 15. Iulij 1562.

cimi noni, ſicut diximus, propoſiti fuerunt tredecim articuli de Sacrificio, minoribus Theologis expendendi, qui in conuocatione Iulij iam fuerant parati. 1562.

1. *Vtrùm Miſſa ſit ſola commemoratio ſacrificij in Cruce perfecti, an verum ſacrificium.*

2. *Vtrùm Crucis ſacrificio deroget Miſſæ ſacrificium.*

3. *An per ea verba, Hoc facite in meam commemorationem, iuſſerit Chriſtus Apoſtolos offerre ſuum corpus & ſanguinem in Miſſa.*

4. *Num ſacrificium, quod fit in Miſſa, proſit ſolùm ſumenti, ſed offerri non poſsit pro aliis, tum viuis tum defunctis, nec pro ipſorum culpis, ſatisfactionibus, aliiſq; indigentiis.*

5. *Vtrùm Miſſæ priuatæ, in quibus Euchariſtiam ſumit ſolus Sacerdos, & non alij, licitæ non ſint, ac tolli debeant.*

6. *An repugnet inſtitutioni Chriſti miſcere in Miſſa aquam cum vino.*

7. *An Canon Miſſæ contineat errores, ac tolli debeat.*

8. *Num laudabilis ſit ritus Eccleſiæ Romanæ proferendi ſecretò & voce ſubmiſsâ verba conſecrationis.*

9. *An Miſſa nonniſi linguâ vulgari, quæ ab omnibus intelligatur, celebranda ſit.*

10. *Num ſit abuſus, quaſdam certas Miſſas quibuſdam certis Sanctis tribuere.*

11. *An remouendæ ſint cærimoniæ, veſtes, & alia ſigna externa, quibus Eccleſia vtitur in celebratione Miſſarum.*

12. *Num idem ſit, Chriſtum immolari pro nobis, & præberi nobis comedendum.*

13. *Num Miſſa ſit dumtaxat ſacrificium laudis, & gratiarum actionis, an etiam ſacrificium pro viuis ac defunctis.*

9 Poſtridie in conuentu quædam ſtatuta ſunt ad decorè, ordinatè, ac celebriter rem agendam [e]: ac primò quidem Mantuanus grauiter conqueſtus eſt [f], quòd quidam, vbi alicuius ſermo aliquanto prolixior videbatur, ſtuderent pedum ſtrepitu illi finem imponere: id eo conſeſſu indignum eſſe, & vbi ampliùs accideret, Legatos illicò abituros, quippe qui rem adeò indecoram ferre non poſſent ob Pontificis perſonam, quam ibi gerebant. Dein quaſdam agendi rationes propoſuit, quas Præſides excogitarant; & primo loco ad res celeriter digerendas dixit, Poſſe ſemihoræ terminos præſcribi, quos minores Theologi non excederent, ſed à Cærimoniarum Magiſtro ſtatim admonerentur vt deſiſterent: inter ipſos Theologos ordo dignitatis, quem aliàs retulimus, ſeruaretur. Atque his adiectæ ſunt aliæ ſanctiones in locutorum diuiſione, quæ a me non ſcribentur,

[e] Diarium 20. Iulij, & fuſiùs Acta arcis Æliæ, eodem die.

[f] Litteræ iam memoratæ Mutinenſis ad Moronum, & Iadrenſis, 20. Iulij 1562.

1562. bentur, quandoquidem ab illis plerumque exercitæ non fuere, deficiente reliquatum fundamento, hoc eſt, obligatione ſemihoræ præſcriptæ.

10 Huic obligationi reſtiterunt Patrum nonnulli, propterea quòd non omnes Theologi digni erant vt æquè audirentur, cùm aliqui ibi adeſſent, quibus neque conueniens neque conducibilis erat illius ſpatij definitio. Sed Præſides reſponderunt: His proinde ac reliquis vniuersè liberum futurum exhibere ſcripto ſelectis Patribus, quæ ſibi ſupererant, & viſa fuiſſent digna vt exponerentur. Verumtamen in obicem inſuperabilem confeſtim offenſum eſt. Salmeron, qui inter Theologos Pontificios primus erat, negauit velle ſe vllà temporis lege coarctari, dicens, Vbi agebatur de Decretis, Spiritus Sancti nomine conficiendis, non aliam eſſe adhibendam menſuram in explicanda ſententia, niſi quam S. Spiritus afflatus dictaſſet: ſatius eſſe in rebus tanti momenti tacere, quàm mutila loqui. Et quamquam Legati dicerent[t], ſpectatà ipſius ſingulari conditione non tam ſtricte cum eo actum iri, ille perſtitit in quouis limite repudiando. Quare in primo cœtu ſolus integrum ſpatium occupauit, idemque in ſubſecuto à Torres peractum. Quamobrem ne incurreretur in inuidiam nimis notabilis perſonarum acceptionis, oportuit nouam illam reſtrictionem prorſus auferre. Ex quo Legati aliquam animi acerbitatem in Salmeronem concepere: non quidem propter ipſum, quemadmodum ad Borromæum ſcripſere; ſed propter neceſſitatem, in quam ab illius exemplo coniecti erant, ſuæ dignitati aliquid detrahendi, officiendique celeritati proceſſus, ſublatà iuſſione, & ne inchoatà quidem executione.

[t] Litteræ Legatorum ad Borromæum, & Iadrenſis ad Cornelium, 19. Iulij 1562.

11 Suauis huius facti telam non prætERIT abſque ſuarum fimbriarum additamento. Dicit, duos hoſce Ieſuitas magnâ petulantiâ iuſſa fuiſſe tranſgreſſos, cùm obijceret Salmeron, Sibi, quippe Theologo Pontificio, tempus præſcribendum non eſſe; eumdem tamen, per integrum temporis ſpatium locutum, nonniſi communia quædam & memoratu non digna protuliſſe. Quatuor Suauis dicta hîc falſitatis reuincuntur ab authenticis monumentis, à me productis. Non duo, ſed vnus erat Ieſuita: non legem petulanter tranſgreſſi ſunt, ſed facultatem à Legatis obtinuerunt: Salmeron illi præſcripto non repugnauit tamquam Theologus Pontificius; ſed declarauit, ſe tacere malle, quàm in argumento tanti ponderis non promere quidquid ſibi conſcientia dictaſſet: & tantum abeſt quòd communia attulerit, vt non modò eius ſermo magnis laudibus commendatus appareat in quadam Archiepiſcopi Iadrenſis epiſtola,

ſtola (tametſi alioquin eiuſdem prolixitatem improbet) ſed, ſicuti narrat Paleottus, ab ipſo tunc celebris quæſtio excitata ſit, Num Chriſtus ſeipſum pro nobis in Cœna immolauerit; & ea quæſtio etiam, pro eo quod ipſe Suauis affirmat, Theologos ac Patres diuturnâ diſputatione detinuit. Quicumque doctiſſimi illius ſcriptoris volumina ſuper Euangeliis legerit, non poterit non mirari Suauem, qui ex maledicendi libidine nihil veretur ſe ignorantem prodere, auſus carpere quaſi communia quædam elocutum eiuſmodi virum, qui præcelſo illi conuentui promeritus eſt intereſſe tamquam primus Pontificis Theologus. Veriùs obiectare illi potuerat, Romæ minimè placuiſſe oppugnatam ab eo præſcriptam temporis limitationem, cùm [a] optauiſſet Pontifex, vt primus ex ſuis Theologis exemplo aliis præluceret, ideoque Legatis iniunxit, vt Salmeronem ea de re in poſterum commonerent: ſed ipſi, antequam hæc acciperent mandata, difficultate perſiſtendi inter eos fines agnitâ, rem ſignificarunt Pontifici, à quo ipſorum arbitrio commiſſa eſt. 1562.

[a] Duæ litteræ Borromæi ad Legatos, 19. Iulij, & 6. Auguſti 1562.

12 Decretum pariter in cœtu 20. diei fuit, vt Patres aliqui deligerentur, qui doctrinæ Decreta digererent, & alij qui colligerent abuſus corrigendos, ad Sacrificium ſpectantes. Vterque delectus Legatis à Patribus remiſſus: illi verò ſpectatiſſimos ex variis nationibus Theologos ad alterum opus ſelegerunt, nec minùs excellentes doctrinâ ac prudentiâ ad alterum conficiendum, qui minores Theologos conſulerent. Fuit qui propoſuit, vt adhiberentur Canones ſub Iulio parati [x]: ſed obiectum eſt, in rebus nondum definitis haud oportere à Synodo centum octoginta Patrum conſcientiam ſuam reponi in eo quod ſexaginta Patribus viſum fuerat. Prærogatiua tum numeri tum ætatis ſatis eſt, vt ipſa prærogatiuis reliquis præferatur, tum ob cauſam magis acceptam, tum ob victoriam minùs oppugnatam: ex minori ſiquidem excellentiæ titulo ea præfertur, quàm prærogatiua quæ in virtutis meritique præſtantia ſita eſt.

[x] Extat in epiſt. citata Mutinenſis ad Moronum.

1562.

CAPVT XIV.

Lanſaci ſtudia apud Regem, vt Præſules ac Theologos mitteret. Litteræ Reginæ, quibus à ſe mitti ſcribit; ac moram petit, ſed cum repulſa. Profectio Fabri in Galliam, eiuſque ad Reginam litteræ. Earum examen. Cæſaris ardentiſſima poſtulata pro Calicis conceſſione.

1 DVm hæc in Concilio agebantur, poſt habitam Seſſionem Lanſacus Orator Regem edocuit [a] de iis omnibus quæ geſta fuerant. Se purgauit, quòd vehementius non inſtitiſſet, vt noua celebratio declararetur, cùm ſibi in comperto eſſet, vbi ad extremos conatus ipſe deueniſſet, ſuo diſceſſu, niſi rem impetraret, denuntiato, vice noui Concilij nullum planè Concilium habitum iri: Italos numquam conſenſuros, numquam Hiſpanos, ſed potiùs Synodum diſſoluturos: & Germanis ipſis ſatis eſſe, ſi neutra pars decerneretur. Hiſpaniæ Regem iuſſiſſe à poſtulato Continuationis deſiſti; ſed mirum non eſſe, illum non curare vt obtineret verbo quod re obtinuerat, cùm iam Synodus progreſſa eſſet ad ſancienda dogmata, quæ ſedente Iulio ſupererant. Conſultum à ſe fuiſſe, ne quid inferretur detrimenti Galliæ conſuetudini in Calicis negotio: elaborari articulos Sacrificij, quos ad ipſum Regem mittebat: is, ſi quam in iis aliiſve peculiarem rationem haberet, tempeſtiuè ſignificaret: potiſſimùm verò, ne ampliùs moraretur miſſionem illuc Præſulum ac Theologorum, qui partes ipſius ſuſtinerent. Statutum fuiſſe, vt de quouis articulo tres Theologi à ſingulis Principibus miſſi loquerentur, à ſingulis Principum Oratoribus ſelecti: eâ ſe facultate vti non poſſe, cùm ibi ſuæ nationis Theologi non adeſſent. Amplificabat etiam, quantùm tribueretur in Concilio menti Pontificis, præſertim ab Italicis Epiſcopis: Hiſpanos anteà præferuidos, poſteà tepefactos & hebetatos: Cæſarem, qui poſtulatorum emendationumque volumen miſerat, reieciſſe poſteà in Legatos, vt pro ipſorum arbitratu partem aliquam Synodo ſubinde proponerent. Quare niſi Gallicorum Præſulum cohors accederet, vires Gallicæ nimis enerues ibi iacere, parumque ſperandum eſſe de articulis à Rege traditis in Oratorum mandatis.

2 Aliquot poſt dies Reginæ [b] litteræ ad Lanſacum delatæ ſunt, quæ die 23. Iulij ſignatæ fuerant. In his ſignificabat, ante Septembris exitum adfuturos Tridenti quadraginta Gallos, partim Epiſcopos,

[a] Litteræ Lanſaci ad Regem, 19. 23. & 24. Iulij 1561.

[b] Epiſt. Lanſaci ad Reginam, 14. Auguſti 1562. & Fabri ad eamdem Lanſburgo in Sabaudia, 22. Auguſti 1562.

ſcopos, partim Abbates, quos Lotharingus Cardinalis adducturus 1562.
eſſet; atque idcircò Seſſionem vſque ad illorum aduentum protrahendum curaret. In huiuſmodi quoque ſententiam pariter ad Mantuanum ſcripſit. Expoſuit itaque Lanſacus Legatis, & coràm & ſcripto ° ipſis tradito, Cupere Chriſtianiſſimum Regem, vt illius Synodi definitiones ab Eccleſiæ Romanæ aduerſariis reciperentur, quoniam aliis opus his non erat. Ad id plurimum profuturum, ſi vnà cum eo venerando conuentu reliquarum Chriſtianarum nationum, Galliæ quoque Præſules in illas definitiones concurrerent: hos eouſque præpeditos neceſſariis nexibus, quos ipſi Legati comprobarant: illic Regis mandato ad exitum Septembris vt tardiſſimè adfuturos. Eapropter à ſe peti, vt ad id vſque temporis Seſſio prorogaretur; atque ita euenturum, vt Proteſtantibus, quorum causâ potiſſimùm Synodus coacta fuerat, minor eſſet obtentus feſtinationis accuſandæ. Et ne videretur Chriſtianiſſimus Rex (qui primus apud Pontificem, apud Cæſarem, & apud Catholicum Regem eam conuocandam curauerat) velle nunc, vt eà per otium diſſolueretur, proponi ab ipſo, interim poſſe ſtabiliri aut leges diſciplinæ, aut articulos adhuc pendentes de vſu Calicis, qui poſtulabatur à Cæſare.

c Latinè impreſſo cum reſponſo in memorato libro litterarum Gallicarum.

3 Hæc epiſtola moleſtiam Legatis incuſſit: nam ex altera parte moras trahere ipſis non licebat ob acceptas Pontificis iuſſiones, & ſpectatâ dignitate Concilij, toties huiuſmodi promiſſis deluſi, atque incommodis ſingularum Eccleſiarum, & diſcrimine, quod ſemper affert cunctatio ingentibus præualidiſque conuentibus. Ex altera parte nimis æqua poſtulatio videbatur, vt breui temporis ſpatio expectaretur cohors tam ampla tam præclaræ nationis, vnà cum Cardinali tam ſublimi natalibus, doctrinâ ac prudentiâ. Moram igitur ad reſpondendum petiere [d], non quò de aſſenſu diſſenſúve deliberaretur, ſed quò rationes validiſſimæ, ac molliſſima verba excogitarentur, quibus ſimul bonus color, & non malus ſapor inderetur repulſæ. Paulò pòſt ſcripto reſponſum redditum eſt [e], quò poſtulato itidem ſcripto reſponderet; præcipuè verò breuitati ſtuduerunt, quippe quæ quantò illa ad perſuadendum ineptior, tantò ex circumſpectione accommodatior eſt. Illius ſententia hæc fuit. *Epiſcopos Galliæ antequam Synodus aperiretur, decem circiter menſes expectatos fuiſſe: poſt eius inchoationem, quæ Gallorum potiſſimùm causâ habita erat, Patres ſex menſes ſuperſediſſe rebus grauioribus agitandis. In præſentia iam inceptum de illis agi; nec vtique decorum eſſe ob quamcumque conditionem pedem referre, cùm videretur id fieri non poſſe ſine Concilij ignominia, &*

d Litteræ Legatorum ad Borromęum, 10 Auguſti 1562.

e Litteræ Legatorum ad Borromęum, 14 Auguſti 1562.

1562. *ſine multis grauibuſq; incommodis tot Præſulum, qui iam conuenerant. Seſſionis prorogationem, quæ præcipuè petebatur, Legatorum poteſtati abſque Patribus non ſubiacere; adeoq; extra Legatorum facultatem eſſe ipſius promiſſionem.*

Non propterea deſpondit animum Lanſacus, ſed ad Reginam ſcripſit [f]; ab ea ſe petere, vti certiorem ipſum redderet, eſſéntne reuerà illi Præſules & Lotharingus aduenturi, & iam iter arripuiſſent: nam ſi res ita ſe haberet, etiamſi Legati poſtulatum excluſiſſent, ſibi tamen impetrationem ſe polliceri; ſi non aliter, ſaltem obnuntiando, niſi Galli Præſules expectarentur, illius Synodi Acta ſe pro non legitimis habiturum. Verùm quoniam exiſtimabatur, in ampla illa Aula (vbi negotia vel maxima decreſcunt, perinde ac ingentia flumina in mari) ad conuertendos animos ad ea quæ valde procul aderant, adeoque parum efficacia ad permouendum, ſatis non eſſe debilem in paginis impreſſionem, ſtatuerunt collegæ [g], vt Faber tertius Orator in Galliam pergeret, ac Reginæ palàm faceret & rei grauitatem & feſtinationis neceſſitatem. Sed per viam contigit Fabro, vt à domeſticis negotiis ad ſuam patriam vocaretur, de quo collegas monuit; ſimulque per familiarem hominem ipſorum litteras ad Reginam miſit, ac per eumdem ſignificanda curauit, quæ ipſe habebat in animo coràm proferre. Quàm ſiniſtra de Fabri religione fama eſſet, alibi palàm fecimus, & quam animi affectionem haberet in Eccleſiaſticorum rituum conſeruationem, & in Concilij dignitatem, ipſe iam oſtenderat in acerba oratione ab ipſo habita in conuentu, alia ab illa cuius exemplar anteà communicarat, per aſperam Patrum indignationem: quare memorata huiuſmodi hominis epiſtola conflata fuit ſententiis, quæ gemmarum ſpeciem Suauianis oculis præ ſe ferunt: quemadmodum placet mihi eius ſummam fideliter referre, ita ne grauentur alij mecum illam ſincerè perpendere. 4

[f] Memorata epiſt. die 14.

[g] In memoratis litteris Lanſaci & Fabri ad Reginam.

Initium ducebat ex querimonia, quòd ſperari non poſſet in Synodo fructus optatus concordandi ſententias oppoſitas, & pacificandi diſſidia Religionis, cùm adeſſent ibi quidem complures præcellentes viri, & Itali & Hiſpani; ſed maior numerus nec eam quæ ſatis eſſet virtutem, nec eam voluntatem haberet. In hæc priora illius imaginis lineamenta parumper figamus obtutum. Quod ſpectat *ad eam quæ ſatis eſſet virtutem*, ſcire ipſum oportebat, in ingenti quadam communitate fieri non poſſe, vt maior numerus ex iis conſtet qui præcellunt. Satis eſt, agnitos à Fabro fuiſſe in Synodo multos viros præcellentes. Etenim in quouis collegio his tandem 5

dem viris reliqui rem permittunt. Quod ſpectat *ad voluntatem*, ob- 1562.
ſeruetur, an in quibuſdam articulis, quos Faber optabat, tum quò allicerentur Proteſtantes, nonnullis ad eos conciliandos indultis, tum ad permutandos ritus ac regimen Eccleſiaſticum, variarent inter Patres ſententiæ, an omnino de repulſa conuenirent. Vbi pauci, & ij quos ipſe præcellentes appellat, ad id parati fuiſſent, exiſtimare potuiſſet, potiorem cognitionem, melioremque voluntatem in minori numero ineſſe; ſed cùm omnes probarentur concordes, oportebat eas aut bonas aut prauas æquè in omnibus iudicare.

6 Querebatur poſteà, à Legatis ſibi dumtaxat facultatem proponendi fuiſſe retentam. Verum id eſt, ob rationes ſuprà adductas: hoc non obſtitit, quò minùs Orator quilibet, & quilibet Epiſcopus exponeret Synodo ſemper quod ipſi placuiſſet. Id in comperto fuit non ſolùm ex articulo de manſione, nôn ſolùm ex libello Cæſareo; (qui, tametſi argumenta Præſidibus moleſtiſſima contineret, ideò propoſitus non eſt, quòd initio Cæſaris Oratores ad rem protrahendam flexi ſunt, poſteà verò Ferdinandus ipſe, ad omittendam) ſed ex opere ipſorum Gallorum, qui & ad primum ingreſſum tam grauia, Legatiſque diſplicentia in medium attulerant, & poſteà alia produxerunt, quandocumque collibitum ipſis fuit, quemadmodum in proceſſu narrabimus. Atque idcircò Lanſacus, legationis Princeps, in memorata epiſtola ad Regem ante menſem ſcripta non excuſauit retardatam à ſe propoſitionem articulorum, qui ſibi commiſſi fuerant, ob eiuſmodi impedimentum; ſed quia rerum conditiones haud ſibi viſæ fuerant idoneæ ad expetitum ſucceſſum.

7 Neque pariter conqueſtus eſt Lanſacus de eo quod per acres querimonias addebat epiſtolæ ſuæ Faber; nimirum, quòd minimè permitteretur Oratoribus collegium vniuerſum alloqui, præter primum acceſſum, ſed aliis vicibus ſolùm Legatos: quod poſteà miro artificio Suauis amplificat, arguens inde extremam in Concilio ſeruitutem, quando ne aures quidem liberas obtineret. Profectò Suauem non latebat, id eſſe moris etiam apud Reſpublicas maximè liberas, vbi Oratores legationis negotia in magno ſupremoque Conſilio nequaquam exponunt; ſed audiuntur à ſelectis Senatoribus, qui dein aut per ſeipſos reſpondent, aut referunt ad maximum conuentum pro opportunitate res propoſitas. Quin hoc etiam adeſt diſcrimen, quòd nec apud huiuſmodi Reſpublicas licet Oratoribus Senatores alloqui priuatim, nec vllus eſt Senator, qui Oratorum partes agat in Conſiliis: at verò in Synodo licebat Oratoribus pro ſuo arbitratu agere cum quouis Epiſcoporum, licebat vni

 eidem-

1562. eidemque Oratorem & Epiſcopum eſſe, quales reipſa erant Cæſariani, ac poſtmodum alij quoque fuere, & cuilibet Oratorum aderant in conuentu Præſules ipſius Principi addicti, paratique ad cuncta eiuſdem poſtulata exponenda. Et ſanè huiuſmodi conſuetudo, vt Oratores ad Reſpublicas miſſi cum paucis agant, non cum pluribus, non modò communis eſt, ſed neceſſaria. Pleraque negotia, & ea quæ maioris momenti ſunt, proponi non poſſunt, eiſque reſponſa reddi liberè, coram multitudine; ac proinde admiſſio ad colloquium eâ priuatâ ratione, non eſt coarctatio libertatis ipſi conuentui, ſed libertatis dilatatio ipſis Oratoribus. Ceterùm non experimento conſtiterat, quandocumque voluerant vel acerbiſſima quæque proponere, ſolemnem illis audientiam factam, ſicuti Cæſareis Bononiæ Pauli Tertij ætate, & Gallis Tridenti Iulio Pontifice?

Tum affirmabat, vnicum præſidium eſſe poſſe, Lotharingi Cardinalis, Gallorumque Præſulum aduentum. Benè habet. Sed ij, 8
quippe maiori ſtudio doctrinâque Religionis prædití quàm Faber, longe alij fuere quàm ille eos ſibi pingebat. Res collatione patefiat. Dicebat ipſe, ab illis articulis iam paratis de Sacrificio, aditum Proteſtantibus perpetuò occluſum iri; at verò ſi quid mutaretur, ac leniretur, ſibi polliceri, facilè euenturum, vt ſimul quod præcipuum eſt noſtræ Religionis conſeruaretur, ſimul ad frugem illi reducerentur. Num fortè huiuſmodi vnquam pigmenta propoſuerunt Lotharingus & Epiſcopi Galliæ? Ac nimis quidem craſsè errabat ille & in facto & in iure. In facto, quoniam planè conſtitit, ex tot colloquiis habitis à Cæſarianis, & in libris vtrimque vulgatis, diſſidia inter Catholicos & Proteſtantes non in quibuſdam puſillis verſari, ſed in Fidei cardinibus: in iure, quia in Fide nihil eſt puſillum; punctum quodlibet æquè ac ſphæra ingens eſt: & qui aberrat in puncto, aberrat in toto.

Quod ſi hoc non ſuccederet (pergebat ille) ſaltem emendationem diſciplinæ vrgente Lotharingo benè proceſſuram. Etenim Hi- 9
ſpani recto erant animo, ſed capite carebant, hærebantque attoniti ad recentem Regis caſtigationem: & initio dixerat, non ſolùm obtineri non potuiſſe ab Oratoribus, vt Synodus id concederet quod ſacræ Scripturæ, & primæuæ Eccleſiæ conſonabat, ſed ne id quidem, quod Decreta Canoneſque Pontificum complectebantur.

Si Fabri ita ſcribentis ſententia erat, præſentes Eccleſiæ ritus Diuinis Litteris aduerſari, fuiſſet planè locutus tamquam hugonottus.

tus. Sin autem dolebat, cunctas res Eccleſiaſticas redigi non poſſe ad vſus ætatis Apoſtolicæ, neque pariter ad ea omnia quæ variis temporibus ſtatuère Pontifices; mirum admodum eſt, quòd tam egregius Iuriſperitus admirationem præ ſe tulerit, cùm documentum notiſſimum ſit, leges & conſuetudines humanas, tametſi legitimas & ſacroſanctas pro aliqua tempeſtate, rectè pro aliâ variari: & vbi etiam id ex parte contigiſſet hominum vitio, nónne illi compertum erat, quàm difficiles ac periculoſæ ſint ingentes vel in melius mutationes, adeoque id quod conſuetum eſt, ſi tolerabile ſit, cuicumque nouitatis commodo præferendum eſſe? Quæ Reſpublica, quod Regnum, quæ Natio vellet poſſétve in præſentia remigrare cunctis in rebus ad eos mores, eaſque leges, quibus cùm primò condita ſunt, vtebantur? Oportebat vt ipſe animaduerteret, an id ſuis in prouinciis effici potuiſſet. Sunt hæc reuerà inaurata vocabula aut ſeducentium aut ſeductorum, & ſub oſtentatione medicinæ euadunt toxica publicæ tranquillitati. 1562.

10 Magis quàm Oratores Gallici cœperunt Cæſarei acquieſcere Legatis ac Pontifici. Tridentum Romà redierat Arriuabenus [h], eò miſſus à Mantuano, ipſum, ſicuti narrauimus, excuſaturus: & retulerat inter cetera, cupere Pontificem, vt Synodus Cæſari gratificaretur, Calice illius prouinciis conceſſo, quod iteratis litteris Borromæi Cardinalis [i] confirmatum eſt. Reſcripſerunt Legati, in eadem ſe quoque eſſe ſententia; ſed aliquid ambigere de ſucceſſu in Concilio. Faciliorem ab ipſis etiam exiſtimari viam, quam Pontifex etiam probarat, vbi Patrum contentio prænoſceretur, id eſſe, vt ibi generatim decerneretur, poſſe in eo leges relaxari, vbi certæ quædam conditiones ſimul coirent: iudicium verò, an huiuſmodi conditiones in hoc alteróve caſu adeſſent, in prudentia Pontificis reponi, qui, vtpote in altiori loco conſtitutus, res meliùs diſcernebat; &, vtpote præditus auctoritate perpetuâ, & quæ etiam poſt Synodum perduraret, plus poteſtatis obtinebat, cuius vi præſcriptæ conditiones retinerentur. Adiecerunt Legati, ſe quoque aliquid conaturos fuiſſe, vt Synodus illud per ſeipſam indulgeret; ſed ab eo conatu abſtinuiſſe, quòd ignorarent, qualis inde futurus eſſet aut effectus aut interpretatio tum ibi tum alibi.

h Litteræ Legatorum ad Borromæum, 4. Auguſti 1562.

i Ad Legatos in communi, & ad Mantuanum nominatim.

11 Biduo poſt hæc reſponſa à Legatis ad Pontificem ſcripta, ipſos adiit Quinque Eccleſiarum Antiſtes [k], ſciſcitaturus, quid à Pontifice ſuper eo negotio accepiſſent. Aiebat ille, Stimulari ſe ſingulis litteris à Cæſare: ab eodem ſcribi, vix ampliùs contineri poſſe populos ſuos, alioqui Sedis Apoſtolicæ ſtudioſiſſimos, quin in abſur-

k Litteræ Legatorum ad Borromæum, 6. Auguſti 1562.

dum

1562. dum aliquod prolaberentur. Supra modum eos triſtitiâ affectos, quòd poſtrema Seſſio, à qua exoptatam conceſſionem ſperabant, huiuſce fructus ſterilis euaſiſſet; id verò ita fuiſſe interpretatos, vt ipſa dilatio penè deſperationem pareret. A Bauariæ Duce in poſtremis Comitiis ſubſidia contra Turcam ægerrimè obtenta fuiſſe, & ſolùm pollicendo & ſua & parentis ſui validiſſima poſtulata ad id ipſis à Synodo impetrandum. Vbi primùm illic innotuit Pij IV. creatio, inæſtimabilem fuiſſe lætitiam, propterea quòd confiderant, ſe huiuſmodi indulgentiam conſecuturos à nouo Pontifice, vt qui ſuis oculis & auiditatem & neceſſitatem in illis prouinciis inſpexerat. Legati propitiam voluntatem Pontificis illi teſtati ſunt: de qua dixit Epiſcopus ſe pariter certiorem redditum ab Oratore Cæſareo, qui Romæ degebat. Poſteà demonſtrarunt incertam euentus aleam ob propenſionum ſenſorumque varietatem. Quare ipſi propoſuerunt eamdem agendi rationem, quam vt idoneam Pontifici perſuaſerant: ſed non item perſuaſere Oratori, opponenti, populos hinc deducturos fuiſſe, Concilium libertate non frui, nec ab eo facultatem obtineri ad beneficium impertiendum: quin quando Pontifex rem Synodo commiſerat, ſi hæc rurſus illam in Pontifice reponeret, artem & verſutiam ſuſpicaturos in iis, quibus vt plenè fiderent, Religionis vtilitas poſtulabat. Quare alia ratio excogitata eſt, vt petitio eiuſmodi conditionibus conueſtita Synodo proponeretur, quæ illius aſſenſum faciliorem redderent; nimirum inter ceteras, vt illi populi obligarentur ad credenda, obſeruanda ac propugnanda quæcumque Synodus decreuiſſet. Siquidem Patres, conſpicati tam amplum emolumentum Eccleſiæ, ac decus Concilio inde redundaturum, ſimulque animaduertentes, in vnum ibi coaleſcere auctoritatem gratificationemque tum præſentis Cæſaris, tum futuri, ad rem indulgendam ſeſe flexiſſent. Atque huiuſmodi rationi ſatis Draſcouizius libentiſſimo animo acquieuit, actis abundè gratiis, exhibitiſque promiſſis.

l Litteræ Legatorum ad Borromæum, 13. Augusti 1562.

Rediit [l] haud ita multò pòſt is Archiepiſcopus Pragâ, quò ad Maximilianum coronandum ſe contulerat, ſicuti dictum eſt, iterauitque Ferdinandi poſtulata ad Calicem impetrandum, teſtatus in reliquum tum litteras tum operâ Legatorum Cæſari fuiſſe pergrata. 12

Huiuſmodi erant ſenſa, affectus, & vota Pontificis, reliquorum Principum & Oratorum, dum minores maioreſque Theologi operam nauabant ſtabiliendis Decretis in quæſtionibus de Sacrificio,

crificio, quotum per eos planè dies, in quos incidit reditus Pragenſis Archiepiſcopi, digeſſerunt pro communiori ſententia Canones & doctrinam. Sed eorum amplitudo, quæ dicta & agitata ſunt, quæque contigerunt in peculiaribus ac generalibus cœtibus, antequam Seſſionis fructus matureſceret, adigit me, vt aliquid quietis præbeam Lectoribus, meaſque narrationes redordiar; cùm ſæpè ipſe rerum ordo ac diſtinctio varietatis, voluptate non minùs quàm ceſſatio, mentem recreet: menti ſiquidem vt quæ cibo ſuo ſaturari nequit, ſicut accidit corpori, numquam cibi ſatietas, ſed eiuſdem iterata frequentia nauſeam affert. 1562.

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI LIBER DECIMVSOCTAVVS.

ARGVMENTVM.

CONSILIA *minorum Theologorum, ac poſteâ Patrum, de Sacrificij articulis; & quæſtio ibi excitata, An Chriſtus ſeipſum in Cœna immolauerit. Non modica ſententiarum rationumque varietas de Calicis conceſſione, propoſitâ cœtui Cæſare poſtulante. Controuerſia, Num Apoſtoli Sacerdotij Ordinem in Cœna ſuſceperint. Parata ad mores reformandos Decreta; ſed cum querimonia complurium, ob illorum lenitatem. Abuſus in Miſſæ ſacrificio correcti. Suſpiciones ob Gallorum Præſulum aduentum proximum. Cunctatio poſtulata ab Oratoribus Galliæ ac Cæſareis, Tridenti ac Romæ, ſed non impetrata. Noua Decreti forma de vſu Calicis, in cœtu minimè probata, ac tandem res in Pontificem reiecta. Oratorum conuentus à Cæſarianis coactus. Diuerſæ inter eos ſententiæ: quædam à variis Oratoribus ſimul Legatis ſignificata. Seſſio ſexta, ſeu vigeſima ſecunda. Sententiarum varietas. Exhibita à Syro Patriarcha obedientia, & in ea actione Luſitani Oratoris conteſtatio. Quæ Suauis opponit tum interdicto Miſſæ celebrandæ ſermone vulgari, tum auctoritati Epiſcopis conceſſæ ad commutandas in operibus piis extremas voluntates, tum poteſtati Pontificis in legibus relaxandis, expenſa. Legatorum epiſtola ad Pontificem de neceſſi-*

neceſſitate grauis emendationis, eiuſque mandata. Articuli de Ordinis Sacramento minoribus Theologis propoſiti, & forma ipſis præſcripta. Quæſtio excitata, Num, & quo pacto Epiſcopi ſint inſtituti Preſbyteris ſuperiores, iure Diuino. Studia Legatorum ad eam ſopiendam, ne quæſtio de Manſione rurſus excitaretur; ſed fruſtrà. Tria ab ipſis Pontifici propoſita ad rem componendam; & quodnam illi probatum. Noua contentio de loco inter Oratorem Helueticum & Bauaricum ad tempus ſedata. Polonus Orator exceptus. Altempſij Legati profectio. Conſilium Pontificis de Legatis addendis, ſed omiſſum. Graue certamen ſuper noua quæſtione, quam diximus. Mandata à Rege Catholico Hiſpanis Præſulibus tradita, Sedi Apoſtolicæ propitia: & à Cæſare ſcripta ſuis Oratoribus ad morum correctionem, & coniunctionem cum Gallis. Seſſio his poſtulantibus dies quindecim prorogata; idque priùs probatum, dein improbatum Pontifici, & qua de cauſa: ſed ſerò. Lotharingi Cardinalis aduentus.

CAPVT PRIMVM.

Theologorum conuentus de Miſſæ ſacrificio. Variæ Patrum ſententiæ de præmittenda explicatione doctrinæ. Quæſtio ſuſcitata, An Chriſtus in Cœna ſeipſum pro nobis immolauerit.

1 VIGESIMOPRIMO Iulij minorum Theologorum cœtus inchoati, in quibus nec iudices nec corona locutoribus defuere. Etenim [a] inter alios cœtus, in eo primo, in quo ſolus Salmeron verba fecit, auditores adfuere omnes Legati, Madruccius Cardinalis, Oratores Cæſarei, Gallici, ac Veneti, centum quinquaginta ſeptem ex Patribus, centum circiter minores Theologi, & præter hos duo ferè capitum millia. Reliqui deinceps habiti ſunt; omneſque conuenere in agnoſcenda Miſſa tamquam vero noui Teſtamenti ſacrificio. Sed dum in hanc narrationem Suauis ingreditur, in ipſo limine labitur, affirmans, in conuentu vigeſimâ quartâ Iulij habito Georgium Ataidam Luſitani Regis Theologum dixiſſe, Vnicum illius dogmatis fundamentum in concordi Patrum traditione inniti, & ab eodem fuiſſe negatam vim probationibus, quæ deducebantur

1562.

[a] Diarium, 21. Iulij 1562.

1562. bantur ex facto Melchiſedech, ex celebri Malachiæ teſtimonio, & ex verbis Chriſti ad Apoſtolos in Cœna: Proteſtantium argumenta efficaciter ab eo producta; ſed eneruiter reiecta, adeoque in ſiniſtram ſuſpicionem illum incidiſſe: eâ tamen purgatum fuiſſe ab iis, quæ illius collegæ ac ciues attulerant; ſed paulò pòſt inde receſſiſſe, ac proinde non extare eius nomen in catalogis poſt Concilium impreſſis.

In primis Georgius Ataida, Comitis Caſtarieræ filius, nec eo die, nec vmquam de argumentis illius Seſſionis ſermonem habuit, vt liquet ex Diariis & Actis. Deinde non modò e Concilio tunc non receſſit, quòd in ea diſputatione minùs aptè ſe geſſerit; ſed comprobatur, ibi commoratum fuiſſe quinque poſteà menſes, cùm Borromæus per epiſtolam ſuam, petente Oratore Luſitano Romæ ſcriptam Legatos [b] rogat, vt illi & honorem exhibeant & fauorem; ſimulque optimam de ipſo exiſtimationem præ ſe fert. Is etiam poſt Synodum promotus in Luſitania fuit ad nobilem [c] Eccleſiam Viſei; habituſque planè fuit in multo maiori pretio, quàm ille haberetur, qui ab Oecumenica Synodo receſſiſſet, quòd ibi ob modicam doctrinæ ſanitatem haud placuiſſet. 2

Iam verò res longè aliter quàm narrat Suauis contigit in altero Theologo Luſitano Franciſco Forero, ex Ordine Prædicatorum, cuius ſermo habetur in Actis illius diei [d]: & ea, quæ illi euenere, narrantur ab Archiepiſcopo Iadrenſi, & Mutinenſi Epiſcopo, qui interfuere [e]: nec ille diſceſſit è Synodo, ſed vſque ad exitum ibi perſtitit, eiuſque nomen recenſetur in Concilio poſteà typis edito Antuerpiæ ac Louanij. Quin abſolutâ Synodo, à Pontifice adhibitus idem fuit vnà cum Archiepiſcopo Lancianenſi, & Mutinenſi Epiſcopo, graui & honorifico molimini, Tridenti non omnino perfecto, reformandi Miſſalis ac Breuiarij, formandique Catechiſmi: fuit etiam à ſecretis Conuentui, deſtinato ad indicem abſoluendum: quapropter in procemio in Operis fronte, illius nomen inſcriptum legitur [f]. 3

Prætereа inficiatus ille non eſt, Scripturæ teſtimoniis, quod intendebatur, probari, ſed ratione aliâ à communi explicauit tum id quod Chriſto tribuitur ex ſimilitudine Melchiſedech, tum verba à Deo dicta apud Malachiam ad Hebræos [g]: *Munus non ſuſcipiam de manu veſtra; ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Inſuper id quod à Chriſto dictum eſt Apoſtolis in Cœna, voluit Forerus vt vim haberet ad eam conſecutionem trahendam 4

noſt

b Litteræ Borromæi ad Legatos, 23. Decembris 1562.
c Vide Aloyſium Granatam in ſecunda parte Symboli, cap 7. in particula, cui titulus eſt, *De aliis miraculis notabilibus ætatis noſtræ.*
d Acta arcis Æliæ.
e In litteris ad Cornelium & Moronum Cardinales, 27. Iulij 1562.
f De ipſius virtute & eruditiſſimis Operibus conſule Xiſtum Senenſem in Bibliotheca ſancta, ad ipſius nomen.
g Cap. 1. verſu 10. & 11.

non ex meris litteræ conditionibus, ſed ex vnanimi Patrum interpretatione; à quibus tamen, aiebat ille, ita intelligitur, ſed non affirmatur, hanc ipſorum intelligentiam eſſe Fidei dogma. Idcircò colligere ſtuduit, Sacerdotum inſtitutionem, poteſtatemque ſacrificandi ipſis traditam, traditione quidem, non autem Scripturæ verbis comprobari; quod longè abeſt ab eo, quod fusè refert Suauis tantâ confidentiâ, perinde ac ſi ſuis ipſe oculis ab auctographo exemplar exſcripſiſſet: ſed proprium eſt mendacij, quamuis à timore plerumque progeniti, ſocium eſſe temeritatis. 1562.

5 Reliqui Luſitani animaduersâ moleſtiâ, quam eo die Foreri ſermo in cunctos diffuderat, ſtuduerunt honorem plauſumque nationi ſuæ recuperare, confirmantes communem locorum Scripturæ, quæ fuerant adducta, interpretationem, & reſponſa à Forero prolata reiicientes; non tamen per modum damnantium, ſed explicantium ipſius dicta: præcipuè verò triduo pòſt egregiam diſſertationem habuit Melchior Cornelius[b], Theologus à Sebaſtiano Rege miſſus, vbi notauit, teſtimonium Malachiæ ita intelligi à ſecundo Concilio Nicæno, Actione quartâ: obſeruauit, à Chriſto, cùm eſſet Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech, panem & vinum immolari debuiſſe; cumque idem Apoſtolis dixiſſet, *Hoc facite*, ipſis proinde illum impoſuiſſe, vt panem ac vinum immolarent: ſuaque dicta non modicâ eruditione ac doctrinâ confirmauit.

b Præter Acta, fusè eſt in Diario, 17. Iulij 1562.

6 Conuenerant de cunctis articulis Theologi: quare à ſelectis Patribus Canones ac Decreta digeſta ſunt, quæ ſexto Auguſti[i] cum reliquis Patribus priuatim communicata, quò per aliquot dies illa perpenderent; & vndecimo die generali conſeſſui ſunt propoſita. Duæ hîc præcipuæ controuerſiæ ſubortæ ſunt.

i Diarium, & Acta, 6. & 11.

Altera, de qua leuiùs diſceptatum eſt, An eſſet ante Canones apponenda aliqua doctrinæ declaratio. Partem negantem Caſtanea ſuſtinuit: Id aduerſari conſuetudini ſuperiorum omnium Synodorum; imitandam eſſe præcipue Synodum Apoſtolorũm, quibus ſatis fuit dicere: *Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis*. Ita ſapientes iudices agere, qui rationes latis ſententiis non apponunt: id aptius eſſe ad conſeruandam Concilij auctoritatem, omnemque anſam oppugnatoribus amputandam. Huiuſmodi doctrinam videri inutilem ad permouendos hæreticos, quippe nixam traditionibus, quas illi aſpernantur; ſuperuacaneam Catholicis, qui excipiunt vſurpantque ſine dubitatione cunctos Miſſæ ritus, ac ſatis nouere, ea omnia antiquitati & auctoritati conformari. Ad hanc ſententiam acceſſere Epiſcopi Clodienſis & Stabienſis: alter, vt illam roboraret, dixit,

1562. Noſtræ diuturniſſimæ poſſeſſioni opus non eſſe alio fundamento ad eam ſtabiliendam: alter, Transmiſſam fuiſſe Iulij III. ætate formam quamdam iam paratam doctrinæ ſuper eo argumento, & ab hæreticis aduerſum illam multa obiecta ac vulgata fuiſſe, quibus euenire poſſet, quò minùs tunc ſatisfieret vt par eſt, ob breuitatem temporis ac ſcripturæ, de iis articulis, adeoque ſubiri diſcrimen minuendæ potiùs quàm augendæ firmitudinis definitionibus. Idem pariter opinabatur Epiſcopus Quinque Eccleſiarum, admonens, ſatius eſſe modum imponere tot libellis, ſæpè inter ſe repugnantibus, de huiuſmodi argumento iam editis, qui in Eccleſiæ agro euadebant potiùs aut contentionum zizania, aut ſuperfluitatis palea, quàm floſculi formoſitatis.

k Acta, ac litteræ Iadrenſis, 10 Auguſti 1562.

Ex altera parte Callinus [k] Archiepiſcopus Iadrenſis, Ruberius 7
& Blancus, alter Senogallienſis, alter Aurienſis Antiſtes, Io. Baptiſta Oſius Reatinus, & Alexander Sfortia Parmenſis, qui poſteà inter Purpuratos eluxit, & de quo inter primas Pauli IV. turbas locuti ſumus, breuem aliquam explicationem voluiſſent, quæ ad merè declarandos Canones, non ad eos comprobandos, nec ad hæreticos conuincendos vim obtineret: Rem ampliùs integram non eſſe; iam innoteſcere, admotam aliàs à Concilio manum fuiſſe huic doctrinæ operi: ea tunc ſi retraheretur, viſum iri reprehenſionibus aduerſariorum cedere, ſimulque aut opus ipſum perfici non poſſe, aut opifices ſatis non eſſe: vtrumque indecorum Eccleſiæ. Seruandam tamen breuitatem ſobrietatemque, laudatam ex iis quæ primæ ſententiæ fautores attulerant.

Sed tertia opinio vicit: Ponendam eſſe in fronte Seſſionis do- 8
ctrinam pro thematis dignitate, quâ doctrinâ confirmatæ viderentur definitiones, & ea quæ opponuntur, abiecta. Ita cenſuit Paulus Iouius Nucerienſis Epiſcopus; & pro hac parte pugnarunt acriter Stella, Fuſcararius, Bouius, & Proſper Rebiba Epiſcopus Troianus: Prætermitti non poſſe omnem explicationem doctrinæ ob rationes adductas à propugnatoribus ſecundæ ſententiæ: nec pariter breuem eſſe adhibendum ſermonem, ne aduerſariorum argumenta inſolubilia viderentur. Si Concilium eum morem tenuerat in ſuperioribus argumentis, longè id impenſius agendum tunc in eo argumento, non expenſo ab anteactis Conciliis, amplo ac difficili, & à variis ſectis oppugnato. Adiecit Franciſcus de Gado, Antiſtes Lucenſis in Hiſpania, Deberi fidelibus non modò definitiones eorum quæ eſſent credenda, ſed non minùs Paſtoribus & Concionatoribus deberi doctrinam eorum, quæ ab ipſis tradenda ſunt po-

puli

pulis ad dogmatum explicationem & confirmationem: nec eam expoſitionem doctrinæ meliùs alibi ab Eccleſia præſtari poſſe, quàm in Oecumenica Synodo, vbi ſapientiæ flos conuenit, vbi quæ ſinguli nouerint cunctis communicantur, & vbi veritatis Spiritus præſens eſt. 1562.

9 Caſtaneæ argumentis reſpondebant Petrus Camaianus Fæſulanum Epiſcopus, & Didacus Couarruuias Ciuitatenſis: Non ſolius iudicis partes agere Synodum, ſed ſimul magiſtri ac parentis, & oportere, vt doctrinâ magis quàm gladio hæreſim ipſa profligaret. Id Fuſcararius corroborabat ex eo quod communiter ſcholaſtici tradunt in proœmio Magiſtri Sententiarum: Fidei quoque dogmata exornanda eſſe atque illuſtranda rationibus, non quaſi noſtræ Fidei fundamentis, ſed tamquam munitionibus aduerſus obiecta non credentium. Aiebat Stella: Non ex eo quòd hæretici traditiones reiicerent, deſerendum eſſe à Concilio vſum huiuſmodi prævalidarum probationum; ſtultum eſſe litigatorem, qui in ſua intentione ſtabilienda tacet id quod potiſſimùm conuincit, eò quòd aduerſarius illius deſpectum præ ſe ferat. Idem comprobabat Gadus: Quoniam reuerà nequeunt etiam hæretici huiuſmodi probationes reſpuere, vbi reiectâ ipſarum efficacitate non habent vnde reliquas, quibus ipſi vtuntur, tamquam veteres agnoſcant: vndenam ipſis innoteſcere, niſi ex Traditione, Euangelium ab ipſis acceptum, illud idem eſſe quod à ſacris Auctoribus dictatum eſt, & ab Apoſtolis promulgatum? Denique ad Synodorum ſuperiorum conſuetudinem reſpondebat Iulius Magnanus, ex Minorum Ordine Epiſcopus Caluenſis: Præter recentiſſimum ac validiſſimum exemplum ipſius Tridentini Concilij in præteritis Seſſionibus, etiam in Epheſino Canones obſcuriores adiectâ doctrinæ luce fuiſſe à Cyrillo declaratos. Verumtamen ij omnes cupierunt, vt exemplar propoſitum, quod ne ſuis quidem auctoribus ſatis probabatur, reconcinnaretur[l]; vtque, quando complures eruditi libri de huiuſmodi argumento conſcripti fuerant, opus Concilij eſſet, vt ita loquamur, coronis quædam, quâ perficeretur ædificium.

10 Dum hac de re diſputabatur, excitata fuit ſecunda & maior quæſtio, An Chriſtus ſeipſum Patri obtulerit ſacrificium in Cœna, an ſolùm in Cruce. Ea de re nihil in paratis Decretis habebatur; propterea quòd illis formandis præerat Seripandus, cui numquam viſum eſt[m] operæpretium eſſe, huiuſmodi definitionem aſſumere; ſed videbatur in doctrina Iulio ſedente digeſta poſitum id fuiſſe. Et Salmeron, cui Sotus in eo aduerſatus eſt, cùm ſententiam de articulis

[l] Litteræ commemoratæ Archiepiſcopi Iadrenſis, & Acta Paleotti

[m] Epiſt. Seripandi ad Borromæum, 6. Septembris, & epiſtola tam dicta Iadrenſis, & altera, 13. Augusti 1562.

1562. culis proferret, rem fusè affirmando agitarat, ſuaſque rationes poſteà Patribus ſcripto exhibuerat: & nonnulli rebantur, non poſſe rectè fundari articulum, nimirum, Euchariſtiam eſſe *propitiatorium ſacrificium,* in eo argumento, quòd Chriſtus fuerit Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech, hoc eſt, panis ac vini, ſi relinqueretur ambiguum, an Chriſtus vmquam obtuliſſet *propitiatorium ſacrificium* per panem ac vinum. Verùm cùm Decreta Patrum conuentui ſunt expoſita, extemplò variæ ſuper eâ controuerſia ſententiæ exortæ ſunt; & ſicut res in quæſtionem vocatæ attentionem animi ad ſe fortius trahunt quàm manifeſtæ, quibus ingenium nihil de ſuo tribuit, nec poteſt partes maximè delectabiles inuentoris agere, compluſes ſtudium ratiocinationemque ad hoc argumentum conuerterunt. Nec id mirum accidit; Natura quippe vel maximè propriam hominis in eo poſuit affectionem Spei, quæ ſuum quoddam peculiare bonum in ipſa boni arduitate plurimum amat.

CAPVT II.

Variæ ſententiæ, earumque fundamenta, de memorata quæſtione, & alia in Decretis expenſa & compoſita.

SVper diſputatione, de qua diximus, quatuor in claſſes Patres diuiſi. In primam abiit Madruccius Cardinalis, & cum eo Petrus Antonius de Capuo Archiepiſcopus Hydruntinus, Caſtanea, & alij complures, affirmantes, Chriſtum pro nobis ſeipſum in Cœna ſacrificaſſe, idque Scripturæ oraculis, Patrum teſtimoniis, auctoribuſque Græcis ac Latinis confirmantes: & addebat Caſtanea, id etiam in libello *Interim* Germanici contineri. Ioannes Antonius Pantoſa Epiſcopus Literarenſis conſiderauit verbum à Chriſto ad Apoſtolos dictum, & in ipſis ad Sacerdotes: expenſum quoque ad id ipſum à Melchiore Cornelio, *Hoc facite:* quod verbum pro certo ponit rem quamdam omnino conſimilem rei præceptæ, anteà peractam, & poſteà indicatam, cùm id importetur illo pronomine *hoc.* Iam verò Chriſtus, aiebat ille, præcepit Apoſtolis, & in ipſis præcepit Sacerdotibus, non ſolùm vt Euchariſtiam acciperent, nec ſolùm vt conſecrarent, quod ſatis non erat ad illos Sacerdotes conſtituendos; ſed vt offerrent ſacrificarentque pro nobis & pro noſtris peccatis. Igitur ipſe in ea actione, quam nobis imitandam propoſuit, obtulit ſacrificium propitiatorium. Id confirmauit productâ S. Thomæ doctrinâ, quòd in extrema formæ prolatione fit ſimul à Sacerdotibus & conſecratio & oblatio & ſacrificium: 1

crificium: vnde colligebat, idipſum à Chriſto perfectum fuiſſe in illis verbis proferendis; aliter haberent illa efficaciam in nobis, quam non habuerant in Chriſto. 1562.

2 Eidem opinioni tam conſtanter adhæſit Bellaius Pariſienſis Antiſtes, vt diceret, à S. Spiritu Patrum animos fuiſſe commotos ad illum articulum expendendum, qui erat fundamentum noſtræ Religionis, & ſacrificij à Chriſto oblati: è Cœnæ ſacrificio initia traxiſſe ſacrificium Crucis; ibi cœptam, hîc perfectam immolationem; ſed vtrumque ſacrificium in eumdem finem collimaſſe: eoque progreſſus eſt, vt affirmaret, dubitaturum ſe fuiſſe, an ipſe hæreticus foret, ſi aliter ſentiret. Quandoque humana mens ſuâ ipſius caligine adeò obnubitur, vt eam pro claritate habeat, aſſumpto quod dubium eſt pro certo; vt accidit vallium incolis, quibus non apparet nebula quâ obuoluuntur, ſatis illi perſpecta, qui eminentibus è collibus eò viſum dirigit.

3 Gaſpar à Caſalio Epiſcopus Leirienſis bis abundè hac de re verba fecit, intentus enodandæ difficultati potiſſimæ, quæ obiectabatur. Ea erat: Per hanc ſententiam multum detrahi Crucis ſacrificio, perinde quaſi ante illud Seruator Patri humanæ ſalutis gratiâ ſe immolaſſet. Et in hanc ſententiam locutus eſt: Chriſti oblationem fuiſſe vnicam reſpectu rei oblatæ, ſed modos offerendi fuiſſe multos ac varios. Etenim quemadmodum S. Thomas docet[a], Redemptoris paſſio, quamuis vnica, multis proceſſit paſſibus: vnus fuit Iudæ proditio, alius venditio, alius ipſius in Cœna miniſterium, atque ita diuerſa cruciamenta vſque ad mortem, per quam completa eſt: igitur Cœnam fuiſſe partem quamdam Chriſti cruciatuum. Porrò ſicuti antegreſſis promeritis dempta non eſt, quin potiùs aucta efficacitas per meritum Crucis; ita potuiſſe Chriſtum Patri ſe offerre in Cœna, & ſacrificium in Cruce perficere, eâ ratione quâ ipſe ſiris reliquis operibus merendo vixit, & in Cruce merendo mortuus eſt.

[a] 3.part. q.83.art.5. ad 3.

Iacobus Gibertus de Noguera Epiſcopus Aliphanus dicebat, Satis eſſe ad hanc definitionem fundandam multorum Patrum auctoritatem, quandoquidem Synodus Epheſina ipſorum teſtimoniis, tametſi eâ tempeſtate recentiũ, duas in Chriſto naturas cõprobarat.

4 Pro eadem ſententia diſputarunt Petrus à Monte Epiſcopus Lucenſis, Carolus Bouius Auſtunenſis, Marcus Laureus Dominicanus Campanienſis, Franciſcus Zamora, & Didacus Lainius, alter Minorum Obſeruantium, alter Societatis Ieſu ſupremus Moderator.

1562. De hoc poſtremo, quem Ordinis mei Fundator ſocium habuit, 5
primumque in eo regendo ſucceſſorem[1], quædam quaſi filij pietas me cogit, vt hîc parumper ſubſiſtam, ad famam tam venerandi capitis a mendacibus Suauis maculis detergendam. Aduenerat anteà[b] Lainius è Gallia, quò perrexerat cum Eſtenſi Legato, ſicuti dictum eſt; cui multò prius iniunxerat Pontifex[c], vt illum Tridentum mitteret; & ab eo reſponſum fuerat, id effectum iri. Etenim tametſi Lainius ob eximias animi dotes copioſum Pariſiis fructum ederet, quem pariter vbique locorum edidiſſet, tunc in Gallia manibus magis quàm linguâ opus erat. Varia tamen quæ contigerant ad id vſque temporis, eius miſſionem Tridentum retardauerant. Et quidem à Pontifice[d] demandatum poſtremò fuerat Legatis, vt ipſum ad dicendum admitterent non ſolùm tamquam ſupremum Ordinis Præſidem, ſed ſimul tamquam Pontificium Theologum, perinde ac ipſe & Salmeron bis aliàs in Synodo fecerant; atque vt humaniter illum haberent, quantum hominis doctrina, probitas & integritas merebantur. At verò Suauis dum de Lainij aduentu mentionem facit, narrat illum eò perueniſſe 14. Auguſti. Tres eiuſdem Societatis conatos fuiſſe eum reliquis Religioſorum Ordinum ſummis Rectoribus præferre, poſtremo loco minimè contentum; & idcircò nequaquam recenſeri in catalogis eorum, qui Concilio interuenere. Id planè mendaciorum ſummarium eſt. Initium à tenuiore ducamus. Eius aduentus non incidit in 14. Auguſti; ſed, ſi loquamur de die quo peruenit Tridentum, is fuit vigeſimus tertius Iulij, vt vidimus[e]. Si de eius ingreſſu in conuentum, vigeſimo primo Auguſti, ſecundùm ea quæ referunt Legati in ſcripto, quod mox proferemus. Pergamus ad ſolidiora mendacia. Publici Synodi catalogi Lainium connumerant inter Generales Religioſorum Præſides qui interfuere, vt liquet ex Synodo Antuerpiæ typis impreſſa apud Ioannem Stelſium anno 1564. hoc eſt planè poſt illius finem. Tam longè Lainius abfuit ab vltimo inter ſummos Moderatores gradu recuſando, vt ipſe illum petierit. Hoc ipſum alibi audiendum curaui[f] ex verbis Paleotti, vbi is ſuorum Actorum initio recenſet ordinem, qui ſeruabatur tum in ſedibus diſtribuendis, tum in dicendis ſententiis. Sed quoniam pollicitus ibi ſum magis cogentes à me probationes adductum iri, cùm ad oppoſitam Suauis impugnationem peruenirem, par eſt vt promiſſa perſoluam. Itaque aio, Legatos ipſos id fuiſſe teſtatos in legitimis tabulis, quibus & illi, & qui Concilio à ſecretis erat, ſubſcripſere Kalend. Nouemb. an. 1562. quas exhibere cuiq; id cupienti paratus ſum.

Ibi

b Peruenit 23. Iulij, vt habetur ex epiſtola Mutinenſis ad Moronum.

c Litteræ Legati Ferrarienſis ad Borromæum, 11. Martij 1562.

d Litteræ Borromæi ad Legatos, 11. Maij 1562.

e Litteræ Mutinenſis allatæ.

f Lib. 15. cap. 15.

6 Ibi dicunt: *Inaudiuiſſe ſe cum animi moleſtia vanum & iniquum rumorem, per varias prouincias diffuſum, Lainium inuitis Patribus ſeſe in conuentum intruſiſſe, ſimulq; fuiſſe conatum ſummis monaſticorum Ordinum Præſulibus anteire. Vtrumque à vero longè abeſſe: ingreſſum illum fuiſſe ad ferendum iure ſuffragium in generali cœtu, nemine obſiſtente, & potius optantibus Patribus, & iuſſu Pontificis, & pro eo quod ex veteri conſuetudine debebatur ſupremis Religioſorum Ordinum Moderatoribus. Dubitatum fuiſſe de loco, qui à Magiſtro Cærimoniarum ipſi tribuendus eſſet, nimirum, an infra reliquos generales Ordinum Moderatores, cùm illius Ordo eſſet omnium nouiſſimus; an ſuprà, quia eſſet Ordo Clericorum; qui Monachis præferuntur. Illum dumtaxat cupiiſſe, vt ipſius Ordo tamquam Ordo Clericorum agnoſceretur: ceterùm modeſtiæ, paciſq; ſtudio animum præ ſe tuliſſe extremi ſubſellij cupidum, & reipſa extremum locum petiiſſe. Sed à Legatis, cùm alicuius anteacti Concilij exemplum ipſis non ſuppeteret, quippe quòd hic Regularium Clericorum Ordo, qui latiſsimè iam per Chriſtianorum Ethnicorumq; prouincias cum vberrimo animarum fructu protendebatur, poſt vltimum Lateranenſe ortus fuiſſet, locum illi extra Ordinem ſeiunctum à reliquis Religioſis Præſulibus datum fuiſſe, quò ibi poſt illos abſque Clericorum præiudicio ſententiam diceret, quemadmodum dixerat per ſummam quietem ac modeſtiam ex die vigeſimoprimo Auguſti; quo die primùm ingreſſus fuerat.* 1562.

7 Huiuſmodi fuit publicum teſtimonium à Legatis redditum: qui pariter, cùm ille peruenit, ad [g] Borromæum ſcripſere, ſe cenſuiſſe præcipuum illi locum deberi, eique dandum curaſſe, ſed reſtitiſſe reliquos Præſides Ordinum Regularium. Ad hæc verò reſcriptum primò [h] fuit à Borromæo, Romæ expenſum iri quid eſſet agendum, quod ipſis poſteà ſignificaretur; ſed interim quietem partium prudenter ipſi curarent: tum additum eſt, Certò reſciuiſſe Pontificem, à Lainio quemcumque gradum, qui ſibi tribueretur, acceptum iri, & inſuper non mediocri voluptate audiuiſſe Pontificem, à Legatis deſtinatum Lainio fuiſſe locum ſeiunctum, cunctis acquieſcentibus. Profectò Lainij nomen, perinde ac aliorum complurium, gratiam Suaui debet. Etenim ipſius calumniæ ſunt in cauſa, vt à me ſine affectatione ſcribantur, & à meis lectoribus ſine tædio legantur res ab illis cum laude geſtæ; quæ cùm per ſe priuatæ ſint, ac minutæ, locum in hiſtoriæ theatro non ad pompam, ſed ſolùm ad defenſionem merentur.

g In epiſtola, 10. Auguſti 1562.

h Litteræ Borromæi ad Legatos, 10 Aug. & 1. Septembris 1562.

8 Lainius itaque in quæſtione propoſita hoc pacto diſſerebat: Eam eſſe tantùm de facto, adeoque non ex rationibus, ſed ex teſtimoniis dumtaxat ferendum iudicium. Cùm igitur [i] ſupra quadraginta Patres,

i Acta Paleotti, & arcis Æliæ.

1562. Patres, tum Latini tum Græci, & tum recentes tum veteres, atque eorum complures Chriſti ætati propinqui, ac proinde hiſtoriam probè callentes, affirment, illum pro nobis ſeipſum in Cœna ſacrificaſſe, ipſorum dictis habendam fidem. Exemplum Melchiſedech, & ſacrificij ab eo oblati, non fuiſſe completum reipſa à Chriſto in Cruce. Igitur, in Cœna, ea verba, *Hoc facite*, intelligi à S. Leone in ſermone ſeptimo de Cœna Domini, & ab aliis Doctoribus, vt illud idem fiat quod fecit Chriſtus: & tamen ſi Chriſtus in Cœna non ſacrificaſſet, Eccleſia dum in Euchariſtia conſecranda ſacrificat, faceret id quod ipſe non fecit. Oſtendit præterea, in eiuſmodi Chriſti ſacrificio vim expiandi fuiſſe; primò, quoniam Euangelij verba, per quæ legimus, affirmari à Chriſto ſuum ſanguinem pro nobis effuſum iri, in Græco Euangelio ſimul ſignificant tempus præſens, & ſonant, *Pro vobis effunditur*; quod verum eſſe non poterat, ſi ea Chriſti oblatio ad expiationem peccatorum pro ſalute hominum non fuiſſet. Secundò, quia ſi reliqui Sacerdotes, vt dicit Paulus ad Hebræos, offerunt pro peccatis, multò magis id fecit Chriſtus in eo ipſo ſacrificio, quod inferioribus Sacerdotibus reliquit; idque ſimiliter confirmauit multorum Patrum teſtimonio, enumerauitque ſimul varia diſcrimina inter Cœnæ & Crucis ſacrificia. Denique perpendit, ab Apoſtolo adſcribi vniuersè elationem Chriſti, præmiumque ipſi traditum, obedientiæ merito; adeoque cùm Chriſtus obedierit non ſolùm in morte, ſed etiam in cunctis ſuis operibus; cumque eius elatio, præmiumque ipſi traditum fuerit noſtra ſalus, arguit quodcumque Chriſti opus nobis ſalutare fuiſſe, tametſi cuncta Paſſioni tamquam actui poſtremo tribuantur.

Fuerunt in ſecunda claſſe Archiepiſcopi Granatenſis, Bracaren- 9
ſis, & Lancianenſis, qui opinabantur, Redemptorem in Cœna ſacrificaſſe quidem, ſed ſacrificium merè Euchariſticum, hoc eſt laudis & gratiarum actionis, non ſatisfactionis & expiationis, veriti, ne aliter derogaretur Crucis ſacrificio; neque pariter declarabant, illic ſeipſum obtuliſſe.

His acceſſit Albertus Duinius Veglenſis Antiſtes, qui duas in Chriſto rationes oblationis diſtinxit, alteram vniuerſalem, & ab ipſo adhibitam in cunctis vitæ ſuæ operibus; alteram peculiarem, ob remiſſionem noſtrorum peccatorum, & non habitam ante Crucem. Studuit ſententiam ſuam corroborare auctoritate ſancti Thomæ [k], & apertiùs Oecumenij dicto, quod productum fuerat ab Hoſio in capite quinquageſimo tertio ſuæ vulgatæ confeſſionis.

[k] 3 par. q. 47. art. 9. & q 73. art. 5.

Idem

Idem ſentiebat Fuſcararius, obſeruans, ſacrificium Euchariſticum, quod meras laudes gratiarumque actionem complectitur, eſſe ſuapte naturâ nobiliſſimum, cùm ſit holocauſtum quoddam, quod totum ad adorationem Dei refertur; quamcumque guttulam ſanguinis Chriſti redimendis hominibus ſatis fuiſſe, ſed iuſtitiam Diuinam imperaſſe, *vt mors morte tolleretur*, quemadmodum concinit Eccleſia. Huic ſententiæ non ſolùm Oecumenium adſtipulari, ſed videri ſibi, poſſe iureiurando ſe affirmare, illi adhærere pariter Auguſtinum. 1562.

Andreas Moccenigus Epiſcopus Nimoſienſis aiebat, certum eſſe, ſacrificium Cœnæ, itidem ac cuncta reliqua Chriſti opera, fuiſſe nobis propitiabile; ſed à Chriſto nonniſi per Crucem noſtrarum noxarum remiſſionem obtentam fuiſſe: ibi victoriam integram reportatam; anteà multarum arcium, vt ita dicatur, adeptionem habitam. Quare ſi poſt Cœnam, & ante Crucem aliquis ex Apoſtolis obiiſſet, nondum apertum in cælum aditum nactus eſſet.

Eadem opinio pro certa habebatur à Didaco de Leon Auguſtiniano, Epiſcopo Conimbricenſi.

10 Tertia claſſis in doctrina ponendum cenſebat, Chriſtum ſe Patri obtuliſſe in Cœna, ſed minimè dicendum, hac illâve ratione id peractum. Cùm enim id in quæſtione verſaretur, nec vllum euidens Scripturæ oraculum vrgeret, Canonem aut Decretum de eo conficiendum non eſſe, niſi certè priùs id à minoribus Theologis ſolerti operâ fuiſſet expenſum. Huiuſmodi erat conſilium Naclantis ac Draſcouizij; & complures ex aſſeclis ſecundæ ſententiæ poſteà huic aſſenſere.

11 Quarta claſſis ex iis Patribus conflabatur, qui duas partes ſtudebant opinamento medio concordare; idcircò ea in multas partes abibat, cùm exprimeret vnuſquiſque quid ipſe ſentiret, nec niſi ſeipſum auctorem haberet: eâ ratione, quâ quis nonniſi ſui ipſius aſſecla eſſe vult. Inter hos fuere, qui ſecundam opinionem defenderant: ſed ſi ſingulorum ſenſa recenſerem, plus tædij, quàm vtilitatis afferrem.

12 Res tandem hunc exitum tulit [1]. Cùm initio complures repugnarent declarationi huiuſce oblati, quo hîc ſe Chriſtus quocumque modo obtuliſſet, poſtremò contigit aduersùs quàm euenire ſolet in ſubtilioribus diſputationibus, in quibus ſui quiſque ingenij conceptus amans, in propugnata ſententia inhæret firmiùs. Etenim ferè omnes in primam ſententiam abiêre, etiam qui acerrimè illi reſtiterant.

[1] Litteræ Iadrenſis, 24. Augusti 1562.

1562. Alia capita ſunt agitata, ac præcipuè, An eſſent celebrandæ Miſſæ linguis vulgaribus. Fuit qui dixit, Perniciosam haud ſibi videri Dalmatiæ conſuetudinem, vbi poſt lectionem Euangelij Latini, idem legitur idiomate Dalmatico, ad populi eruditionem. Omnibus tamen probata eſt interdictio celebrandi Miſſam vulgari ſermone. Quin Epiſcopus Nimoſienſis retulit, in ſua Diœceſi ab hæreticis, cùm plurima Eccleſiæ bona occupaſſent, eorum reſtitutionem oblatam fuiſſe cum certis quibuſdam pactionibus, præſertim verò cùm hac conditione; ſed rem fuiſſe reiectam. 13

Actum quoque in tranſcurſu, An Decretis doctrinæ par Canonibus auctoritas eſſet tribuenda. Aduerſabantur Fuſcararius & Blancus, aientes, ſuos in hiſce rebus gradus eſſe; ſufficere, ſi oppugnatoribus inureretur temeritatis & ſcandali nota, non item hæreſeos. Oppoſitum ſuadebat Hoſius Reatinus Antiſtes: ſed de hoc maturum plenumque conſilium non eſt habitum.

Blanco denique non probabatur, quòd ad Canones apponeretur tamquam Fidei dogma, à Chriſto collatum fuiſſe Sacerdotij ordinem Apoſtolis per ea verba: *Hoc facite in meam commemorationem.* Conſueuiſſe Concilia veritatem declarare, non interpretationes præſcribere, productis ſacrarum Litterarum, aut ſanctorum Patrum teſtimoniis.

Hæc potiſſimùm in propoſitis Decretis & Canonibus obſeruata ſunt: conuentumque eſt, vt arctarentur, ac limarentur, adhibitâ curâ tum ponendi quæ cunctis placerent, tum auferendi quæ alicui diſplicerent. Cùm aptum in conuentibus adiumentum ſit, vt plerique ſingulis morem gerant in rebus minutioribus omittendis, quo ſinguli pleroſque ſequantur in præcipuis ſanctionibus ſtatuendis.

CAPVT III.

Propoſita, poſtulantibus Cæſarianis, conceſſio Calicis cœtui generali. Rationes ab ipſis allatæ.

NOndum abſolutus erat ſermo de Seruatoris ſacrificio in Cœna, cùm in eodem conuentu datus eſt aditus alteri quæſtioni magis ſalebroſæ, quamuis minùs ſubtili. Acerrimè vrgebant Cæſariani, vt Ferdinandi petitio pro vſu Calicis proponeretur. Quare Legati rem diutiùs haud protraxerunt. Et quamquam anteà Borromæus ipſis ſignificaſſet [a], ad faciliorem conceſſionem reddendam, profuturam forſitan fuiſſe limitationem tractationis ad ſolam Bohemiam, vbi perſiſtebat vetus ac præcipua repu- 1

[a] Apparet ex epiſtola Legatorum ad Borromæum, 20. Auguſti 1562.

repugnantia Euchariſtiæ ſub vnica ſpecie ſumendæ, reſponſum à Legatis fuerat: Cùm Cæſaris poſtulatio ad cunctas Imperij ditiones extenderetur, nunc per eam rei propoſitæ reſtrictionem vereri ſe, ne, dum ipſi gratificari ſtuderent, eum potiùs offenderent. At verò per idem tempus reſtitere alteri Cæſaris poſtulato, quod [b] per Delfinum Nuntium detulerat: id fuit, Vt definitiones de Sacrificio protraherentur, tantiſper ſaltem, dum Cæſar in propinquis Comitiis vltimos adhiberet conatus ad mittendos Tridentum Proteſtantes. De quo reſcripſerunt, Ob cauſas ſæpiùs allatas ſuperſedere ampliùs non poſſe citra Eccleſiæ dedecus ac detrimentum: electum fuiſſe argumentum illud, quod ætate Iulij fuerat intermiſſum, quo reipsà haberetur tacita continuatio; pro eo ac inter Cæſarem & Catholicum Regem conuenerat. Eò igitur impenſiùs Legati ſtuduere promptum ad alteram petitionem animum præ ſe ferre; ac proinde die vigeſimo ſecundo Auguſti rem Patribus propoſuere. 1562.

b Altera Legatorum epiſtola, eodem die.

2 Mantuanus honorificis formulis poſuit ob oculos, quàm benemeritus de Eccleſia Cæſar eſſet, quantumque oporteret ipſi morem gerere in eo quod ad eiuſdem Eccleſiæ commodum poſtulabat, præſertim cùm Synodus illius patrocinio frueretur. Poſtrema hæc dicta reprehenſionis argumentum præbuere quibuſdam, aut ex cautioribus, aut ex pronioribus ad cauillandum, quaſi Pontificiæ dignitati detraherent, & quaſi Legatus ratione ſanguinis traheretur ad proferendas voces auctiores ſocero nepotis ex fratre; quamquam reuerà illæ ad ſolum patrocinium laicarum virium dilucidè referrentur, cùm Tridentum ſupremo Ferdinandi dominio ſubiaceret, atque illius oppidis cingeretur. Et ſanè in toto illius Concilij decurſu emicuit in Mantuano is tantummodò Principum reſpectus, qui ad emolumentum Eccleſiæ conducebat, quemadmodum ſtellæ tantum, & non amplius, ſolem intuentur, quantum conferat non ad ampliorem ipſarum irradiationem, ſed ad Orbis terrarum emolumentum.

3 Duo ſcripta confecerant Cæſaris Oratores ad viam impetrationi ſternendam: alterum prolixius, breuius alterum; petieruntque à Legatis, & obtinuerunt [c], vt ſcriptum breuius cunctis Patribus ſimul cum poſtulato proponendo traderetur. In eo habebatur: Iam vſque à primo interdicto Concilij Conſtantienſis retentum à Bohemis pertinaciter fuiſſe vſum vtriuſque ſpeciei in Euchariſtiæ ſumptione, nuncupatis idcircò *Sub vtraque ſpecie*, eoſdemque obſtitiſſe inflexibiles rationibus, conſiliis, & armis; nec plebeios ſolùm,

c Literæ Legatorum ad Borromæum, 27. Auguſt. 1562.

1562. lùm, ſed nobiles ac dynaſtas, & eorum complures, ad quos ex veteri conſuetudine ſpectabat publicorum Magiſtratuum exercitatio. Eapropter Synodum Baſileenſem ſeſe inclinaſſe ad Calicis vſum certis conditionibus poſitis reſtituendum. Id pariter indulſiſſe Romanos Pontifices Paulum & Iulium Tertium, facultate ad id commiſsâ Nuntiis in iis prouinciis, tametſi varia, quæ contigerant, executionem impediuſſent. Ipſum Ferdinandum, cùm ex Diuina beneficentia ſibi eueniſſet, vt Archiepiſcopus Pragenſis poſt centum quadraginta annos in gradu reponeretur, petiiſſe à Pontifice, vt illi facultatem concederet ad Sacerdotium eos promouendi, qui vnà cum Calice Euchariſtiam accipiebant, adeoque Caliſtini appellabantur. Pontificem verò haud indignam, quæ exaudiretur, exiſtimaſſe petitionem, à quâ pendere poterat illius inclyti regni ad Eccleſiæ ſinum regreſſio; ſed eam ad Concilium reieciſſe. Probam illius Nationis voluntatem ex eo argui poſſe, quòd numquam ad eam vſque diem Sacerdotes admiſerint niſi non coniugatos, ſacriſque initiatos à Catholicis Epiſcopis; quodque publicas pro felicitate Pontificis, ſacri Collegij Epiſcoporum, ceterorumque Eccleſiaſticorum Ordinum precationes haberent. Hoc impetrato, facilè reduci poſſe ad rectam Fidem in aliis minutis rebus, in quibus aberrauerant. Admirationis argumentum non eſſe hanc adeò tenacem ipſorum voluntatem, quando doctiſſimi quidam viri etiam inter Catholicos dubitationem præ ſe tulerant, quòd vnius ſpeciei ſumptio tantum gratiæ non conferret, quantum vtriuſque. Cauendum eſſe, ne ſeueritas nimia illos ad Lutheranorum ſectam impelleret. Votum hoc non paucis improbiſque hominibus ineſſe, ſed innumeris ac piis, in Hungaria, in Auſtria, in Sileſia, in Stiria, in Carinthia, in Carniolia, in Bauaria, & aliis Germaniæ prouinciis. Conceſſiſſe Paulum III. cunctis Germaniæ Epiſcopis facultatem Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie porrigendæ cuicumque ex pietate id cupienti: quamquam ne id quidem ex quibuſdam obſtaculis poſteà effectum fuiſſet. Non peti hoc priuilegium pro hæreticis, vt qui auctoritatem Synodi non agnoſcebant, ſed pro Catholicis, obſequentibus Eccleſiæ filiis. Sperandum tamen eſſe, per eam conceſſionem ad frugem reuocatum iri complures etiam ex hæreticis, nec ab eorum paucis paratum ad id animum declarari: in eamdem poſtulationem conuenire duos Epiſcopos, omnium Hungariæ Præſulum Procuratores: illic violentiam inferri Sacerdotibus, vt vtramque ſpeciem præberent, adeoque quoſdam ex metu abſceſſiſſe, alios eiectos ab Epiſcopis fuiſſe ob oppoſitam contumaciam

in

in Eccleſiam, ac proinde timendum eſſe, ne regnum illud repulſam paſſum, in ethniciſmum præceps abiret. 1562.

4 Scriptum, de quo diximus, per Patrum manus circumlatum eſt, & Legatorum primus in conſeſſu duos hoſce articulos propoſuit. Prior fuit:

An vſus Calicis, flagitatus à Cæſare pro vniuerſo Imperio, & hereditariis ipſius ditionibus, concedendus eſſet cum ſequentibus conditionibus:

Vt quicumque vellet ſub vtraque ſpecie Euchariſtiam ſumere, acciperet, ac profiteretur animo ac linguâ doctrinam vniuerſam, cunctoſq́; ritus Eccleſiæ Romanæ, & omnia Decreta præterita ac futura præſentis Concilij, eaq́; integrè obſeruaret.

Vt Paſtores & Concionatores prædictarum Nationum crederent, ac docerent, conſuetudinem ab Eccleſia comprobatam accipiendi Euchariſtiam ſub vna tantum ſpecie, eſſe bonam atque laudabilem, dignamq́; vt obſeruetur, vbi in eo eadem Eccleſia legem non relaxaret.

Vt obedientiam profiterentur Romano Pontifici tamquam Eccleſiæ capiti.

Vt obedientiam pariter reliquis fides Præſulibus exhiberent.

Vt id ſolùm illis concederetur, qui contriti, peccata confeſſi fuiſſent ſecundùm Eccleſiæ ritum; atque vt Ordinarij ſummam diligentiam adhiberent ad longè arcendum à Calicis diſtributione hominem quemcumque ſacrilegum aut profanum.

Poſterior articulus fuit: *An hæc facultas eſſet Epiſcopis concedenda tamquam ab Apoſtolica Sede delegatis, quibus liceret id in ſuis Diœceſibus committere Curionibus cum conditionibus recenſitis.*

5 Antequam in ſequentibus cœtibus Patres rogarentur ſententias, innotuit Oratoribus, difficultatem nonnullis inici ab ipſa petitionis amplitudine, quæ cùm ad cunctas Imperij terras extenderetur, Senas quoque, aliaque multa Italiæ oppida complectebatur, præter varia loca Liburniæ, Dalmatiæ, ipſamque Tridentinam Vrbem[d]: quamobrem quò facilior redderetur, ad Germaniam & Hungariam poſteà coarctata eſt. Pridie quàm ſuffragatio ea de re inchoanda erat[e], Epiſcopus Quinque Eccleſiarum ſermonem habuit ad Patres, in quo rationes ſummatim à nobis narratas amplificauit. Dixit, Rem ſuſpicioni obnoxiam non eſſe, quòd Cæſar iam ſenex, ac breuî ante Diuinum tribunal ſiſtendus, vellet quidquam efflagitare niſi quod arbitraretur ad Dei gloriam ceſſurum. Nec ſimiliter in tantæ prudentiæ Principe, poſt tam diuturnam intentamque regendi exercitationem, credendam eſſe ignorationem illius quod in ſuis ſubditis ad animarum ſalutem conduceret. Non aliud velle Cæſarem, niſi quod liceret per Eccleſiæ dignitatem, pro qua vitam profundere

d Acta arcis Æliæ, 27. Auguſti 1562.

e 27. Aug. ex Actis arcis Æliæ, & in epiſt. Iadrenſis, quamquam priùs ſit poſita, 23 Aug.

1562. fundere præſtò erat: ſed Eccleſiæ morem eſſe, in rebus arbitrariis, & à Deo non præſcriptis, leges variare pro conditionum varietate. A Synodo Conſtantienſi vetitum illud fuiſſe priùs conſtitutum; poſteà id ex parte relaxatum à ſubſecuto Concilio; ſed eodem vetito per Pontificem Pium II. ad vim priſtinam reſtituto, fuiſſe conceſſam à Paulo III. ac Iulio III. facultatem illius abrogandi: interim fuiſſe Græcis indultum non vſum modò Calicis, ſed varios prætereà ritus, ab Eccleſia Latina diuerſos; idque per ſummam prudentiam, exemplo Moyſis, qui nonnulla permiſit populo ſuo propter duritiam cordis. Vnam dumtaxat rationem obiici poſſe, nimirum, Periculum fundendi ſanguinis Chriſti. Huic occurſum iri per Præſulum vigilantiam: ſed tandem, quando Chriſtus rectè effuſum duxerat ſuum totum ſanguinem in hominum ſalutem, haud illi moleſtam futuram aliquam eiuſdem effuſionem, quæ humano vitio contingeret in eo miniſterio, vbi hoc pacto conſuleretur innumerabilium animarum ſaluti, quæ eodem ipſo ſanguine redemptæ ſunt. Ita perorauit Antiſtes, vt illis populis fieret ſatis, qui ægrotorum inſanientium inſtar, ab amico ac perito medico potionem pro ſua libidine violenter petebant.

CAPVT IV.

Non modica ſententiarum varietas in generali Conuentu, de Calicis conceſſione.

Videbatur in eo argumento, in quo lumen rationis nullâ poterat infici tincturâ ab animi affectione & vtilitatis cupidine, nec agitabantur ſubtiles Scholarum quæſtiones, ſed beneficium quoddam arbitrarium, & à tot Principibus, tot Regnis efflagitatum, expectanda eſſe magna ſententiarum concordia. Verumtamen vix vmquam adeò illæ variarunt. Lectori gratiùs futurum puto id ſuis oculis ſingulatim cernere, quàm narrationi meæ vniuersè credere: præſertim quòd hinc intelliget id quod ſingulos permouebat, cùm interdum nos magis oblectet, ſi varios fructus decerpentes ex variis arboribus deguſtemus, atque inde plantarum terrarumque varietatem diſcernamus, quàm ſi confuſos in vno eodem calatho illos haberemus in menſa. Verùm minutarum rerum recitationem cauebo, quæ ſemper accidit moleſta lectoribus non otioſis, in vita temporis egentiſſima, & rerum obiectarum locupletiſſima. 1

Madruc-

2 Madruccius[a] ſuadere ſtuduit, poſſe Synodum, ac debere petitioni aſſentiri, nec eſſe in cauſa Cæſari, vt diceret: *Quid potui amplius facere vineæ meæ, & non feci?* Cùm à Concilio Baſileenſi conceſſus fuiſſet vſus Calicis, quo Bohemi reuocarentur ad Fidem, multò magis eſſe concedendum à Tridentino, non ſolùm ad hæreticos reuocandos, ſed ad Catholicos retinendos.

1562.

[a] Pars harum ſententiarum fusè habetur in prædictis monumentis Io. Baptiſtæ Argenti; pars compendio in Actis Paleotti, & Actis Æliæ, & in pluribus literis Iadrenſis Archiepiſcopi.

3 Non ita Ælius Hieroſolymæ Patriarcha: is, præmiſsâ Ferdinandi, eiuſque in Eccleſiam meritorum commendatione, rei propoſitæ diſſenſit, ſiue ratus nihil eſſe potentius ad temperandam contradictionis amaritiem, laudum dulcedine, ſiue ſtudens efficaciorem reddere contradictionem, quaſi vi rationis expreſſam animo reluctante. Dixit, Validas perſiſtere eaſdem cauſas, quibus iam ad illud Decretum Patres Conſtantienſes permoti ſunt. Ex conceſſionibus poſtmodum habitis à Synodo Baſileenſi, & à Paulo III. nullum fructum eſſe decerptum. Georgium Bohemiæ Regem petiiſſe à Pio II. hanc relaxationem, miſſis per præclaram legationem viris acceptis Pontifici, qui eam Prouinciam, dum minori eſſet in gradu, adierat, adeoque illius conditionem non credebat, ſed pernoſcebat; & tamen ab ipſo repulſam tuliſſe: quæ cùm ignorationi rerum, aut animi aſperitati adſcribi non poſſet, prudentiæ conſilium erat exiſtimanda: certiora ſaltem argumenta pietatis, demiſſionis animi ac Fidei illarum Gentium requiri.

4 Cum Ælio conſenſit Barbarus, electus Aquileiæ Archiepiſcopus. Optimum à Cæſare animum geri, ſed non item fortaſſe ab iis, quorum importunitate Cæſar commouebatur. Petrum Dreſdenſem, Miſnienſem anno 1414. originem dediſſe huic errori, quòd vtriuſque ſpeciei ſumptio eſſet ad ſalutem neceſſaria, eumque ceteris Ioannis Wicleffi erroribus adieciſſe; quem errorem illicò amplexati Ioannes Huſſus, & Hieronymus Pragenſis, concionibus diſſeminarant, præcipuè verò Iacobellus pariter Miſnienſis, à quo liber ea de re conſcriptus eſt. Hoc falſum dogma nactum fuiſſe, non induxiſſe hæreſim in Bohemiam, ſolumque ab eo poſteà auctam & confirmatam. Quapropter vbi populis illis id indulgeretur, verendum eſſe, ne arguerent, perinde ac aliàs poſt ſimilem conceſſionem argumentati fuerant, colligentes ex verbis Chriſti, ſub ſpecie panis eſſe ſolum corpus, & ſub ſpecie vini ſolum ſanguinem. Præterquam quod de petitorum animo non liquebat, nec liquere à quonam id peterent: ſi à Concilio, nemo aderat cum ipſorum mandatis; ſin à Cæſare, qui pro ipſis Concilium deprecaretur, qualia demiſſionis & obedientiæ argumenta Eccleſiæ exhibebant? Vbi Patres id ipſis

 indul-

1562. indulſiſſent, extemplò alias nationes idem poſtulaturas, vociferantes, Se non minùs, quin eo magis beneficium illud ſibi promereri, quò ipſi obſequioſiùs Eccleſiæ obtemperarant. Nec incommodum hucuſque ſolùm deuenturum: eo exemplo illius indulgendi, quod Eccleſiaſticâ ſolùm lege prohibetur ad populorum quietem, Principumque gratificationem, confeſtim excitatum iri vehementiſſima poſtulata pro Sacerdotum coniugio, obiectantia, non poſſe aliter hos verſari ſine ſuſpicione, & cum ſincera fiducia in ædibus laicorum. Petitum iri amotionem imaginum, adductâ in medium vulgi propenſione in idololatriam; adeoque quò motus fluminis ſedaretur, vniuerſum Eccleſiæ pelagus commotum iri. Neque eam indulgentiam è re Cæſaris futuram: etenim ſi tunc Bohemi difficiles erant ad conferendas illi ſuppetias in Turcam abſque illa conceſſione indebita, & intra Cæſareæ poteſtatis fines haud contenta, eius poſteà adeptione, ſe formidabiles ac victores expertos, in poſterum tum in ſacris tum in profanis auſuros leges ipſi præſcribere. Populorum pertinaciam eſſe quamdam hydropicorum ſitim, quæ negato potu ſolùm extinguitur. Denique audire ſe, id à Cæſare peti pro Germania vniuerſa; & tamen ſibi compertum eſſe, cùm Patriarchatus ſuus non parum intra fines Germaniæ protenderetur, multos ibi eſſe populos ab ea appetitione alienos, & inter cęteros, in pago admodum frequenti impetum fuiſſe factum Parocho, quòd in Euchariſtia præbenda Calicem populo porrexerat.

Ad duos Patriarchas acceſſit tertius, hoc eſt, Triueſianus Venetiarum. 5

Archiepiſcopus Hydruntinus ad poſtulatum flectebatur, ſed cum triplici reſtrictione. Prima erat, Vt limitaretur ea conceſſio iis dumtaxat, qui in ipſo Miſſæ ſacrificio Sacramentum ſumerent, ne poſteà neceſſe foret conſecratum ſanguinem conſeruare. Altera, Vt id fieret ſolùm iis diebus, quibus aliis ſub vnica ſpecie non dabatur Euchariſtia; quò diuerſitas euitaretur, quæ diſſidij origo eſt. Tertia, Vt hoc priuilegium non aliter impertiretur quàm cum aſſenſu Pontificis, quippe ſupremi Rectoris Eccleſiæ, meliuſque rerum conſcij.

E contrario Granatenſis adeò dehortatus eſt, ne res Pontifici committeretur, quemadmodum & Hydruntinus indicauerat, & rumor erat; nonnullos velle vt affirmaret[b], Argumentum illud eſſe eiuſmodi, ad quod ſolum expendendum oportuiſſet à Pontifice Concilium cogi, quo tanti ponderis, tamque vniuerſale negotium decerneretur ſuffragiis præſtantiſſimorum omnium in Eccleſia virorum. 6

[b] Suffragium Granatenſis, præter Acta Paleotti, recenſetur in arcanis litteris Vicecomitis ad Borromæum, & fuſiùs in epiſt. Iadrenſis, vlt. Auguſti 1562.

rorum. Se nondum ſatis certo animo eſſe, & longiori ſpatio ad perpendendum indigere. Parum ſibi negotij faceſſere effuſionis periculum, quoniam experimento habebatur, id perrarò accidere in vino ad abluendum os poſt ſumptam Euchariſtiam, maioremque diligentiam in ſanguine adhibitum iri: parum ſibi difficultatis iniici à Gentium numero, pro quibus flagitabatur; etenim vbi hoc foret vtile inſtrumentum ad eas reconciliandas, vitandum non erat; quippe quod mutationem afferret ſimplicis cuiuſdam ritus, qui ad fidelium vtilitatem poteſt prudenter variari. Solùm hærere ſe pendentem animi, ne poſt huiuſmodi conceſſionem inſolentiora alia poſtulata prorumperent. Optari à ſe, vt clariùs innoteſceret, an hæc indulgentia opportunè ſuccederet: ad id adhibendam eſſe diligentiam exquiſitiorem tum per pia opera (nempe precationes, ieiunia, & eleëmoſynas, ad lumen à Deo impetrandum) tum per humanam operam cum Epiſcopis Germaniæ, qui, quoniam aberant, Metropolitanos adirent, habitoque ea de re conſilio, ad Synodum pro ipſorum conſcientia referrent. Quod ſi vellent petitioni ſatiſfacere, ad ſolam Bohemiam id reſtringendum. 1562.

7 Multa ad repulſam argumenta coaceruauit Caſtanea: Nullam ſibi videri deeſſe ex rationibus, propter quas in illud Decretum venerat Eccleſia, quin potiùs eas eſſe auctas acceſſione vnius rationis tam validæ, quàm opportunum eſt in omni Republica, & Eccleſiaſtica potiſſimùm, nihil nouare. Quod ſi mutatio in cunctis legibus, vtpote noxia populorum venerationi, vitanda eſt; multò magis omnem vmbram à ritibus Euchariſtiæ procul arcendam eâ tempeſtate, quâ tot recentes hæreſes pullularant de eo Sacramento, quibus omnis nouitas ex Eccleſiæ parte colorem obtendiſſet. Præter hanc nouam & efficacem rationem priſtinas omnes, pro eo ac ipſe dixit, firmas perſiſtere. Iamdudum negaſſe Neſtorium, contineri totum Chriſtum ſub qualibet ſpecierum, ſed ſolùm corpus ſanguine vacuum ſub ſpecie panis, & ſanguinem ſeiunctum à corpore ſub ſpecie vini: hinc ortum habuiſſe ritum ſumendi vnicam ſpeciem. Hanc pertinaciſſimam petitionem vtriuſque ſpeciei tendere ad excitandam illam hæreſim, iam ſepultam. Motam fuiſſe Eccleſiam à periculo, ne vinum conſecratum effunderetur, aut aceſceret; adeoque ſtomachi ciendi fieret occaſio, & ab aliis incommodis, quæ tam venerabilis Sacramenti dignitati detraherent. Quînam poſſe id in præſentia vitari, dum fidelium numerus vni tantum Curioni ſubiectus modicus non erat, & qualis primæuis ſæculis, cùm propterea abſque eiuſmodi incommodo ſumptio Calicis vſurpaba-

1562. tur? ſed aliquo in oppido contingebat, vt vni eidemque Parocho centum animarum millia committerentur, quemadmodum euenire ſuæ Diœceſi Pariſienſis affirmarat. Quænam amphoræ, imò quænam dolia tam frequenti cateruæ ſuffectura? Per eam conceſſionem, quæ petebatur, alimentum, non medicinam allatum iri illorum hominum infidelitati: ſi reuerà crediddiſſent, Chriſtum integrum, & integram Sacramenti naturam in qualibet ſpecie contineri, tam peruicaces haud perſtituros fuiſſe in vtraque expetenda. Sibi regredi in memoriam id quod à S. Leone geſtum aliqui tradiderant, qui cùm animaduerteret, hæreſim Manichæorum gliſcere, Chriſto non verum corpus, ſed ſolùm ad ſpeciem & apparens tribuentem, iuſſerat in ſacra ſynaxi Calicem etiam populo præberi, quò eâ ratione rudes quoque intelligerent, ineſſe Chriſto verum corpus, non autem commentitium & exangue. Verum à ſe eam narrationem non affirmari, quandoquidem ſermo quartus Quadrageſimæ, qui ad id afferebatur, vbi rectè legeretur, id non ſonabat. Verum ita ſi foret, exemplum mirificè congruere: etenim cùm doceret Lutherus, integram inſtitutionem Chriſti ſub vna ſpecie minimè contineri, rationem efficaciorem non ſuppetere ad oſtendendam etiam idiotis contrariam veritatem, quam vt eam in Euchariſtiæ ſumptione reipſa exercerent. Petrum Dreſdenſem, & Iacobellum non alio modo effeciſſe, vt illi populi ab Eccleſia Romana deſciſcerent, quàm concionibus ſuadentes eam eſſe impiam; quippe quæ cum Euangelij violatione laicos dimidio Sacramento priuaſſet. Nullo conditionum emolumento compenſari detrimenta, quæ ab eiuſmodi Concilij lege manarent. Non eſſe leges inſtar conceſſionum, quas ſub conditione indulgent Principes: vaneſcentibus ſiquidem conditionibus, illæ pariter euaneſcunt. Suâpte naturâ leges eſſe perpetuas, ac ſemper loqui; proinde conditiones quæ apponerentur, negligi poſſe, & in deſuetudinem abire; ſed perſiſtere perpetuò illius Concilij ſanctionem, quaſi affixam vniuerſalis Eccleſiæ columnis, & oculis poſteritatis expoſitam. Præterquam quòd Synodi non conſueuerant proprias vni populo leges edere, ſed Chriſtianis omnibus communes. Quare ſatiùs eſſe rem in Pontifice reponere, qui per ſuos Nuntios certior redderetur de ſtatu huius illiúſve regionis, ac de iis quibus ſingulæ indigerent, & pro temporum rerumque opportunitate concederet reuocarétve peculiaria priuilegia, perpetuis communibuſque legibus nequaquam latis.

Archiepiſcopus Pragenſis quatuor hominum genera diſtinxit: 8

perſe-

perfectos Catholicos, manifeſtos hæreticos, & à neutris ipſorum Calicem poſtulari: Catholicos ſimulatos, qui per eam ſimulationem ſibi gratiam Cæſaris aliorumque Principum conquirere arbitrabantur; & his eſſe negandum: Catholicos imbecilles, & malè fundatos in Fide, qui Calicem petebant, quòd errarent; & his pariter gratificandum non eſſe, quoniam à pietatis ſenſu petitio profecta non erat, cùm illorum plerique ad ſupplicium rapi ſibi viderentur, quo tempore ab Eccleſia ad annuam peccatorum expiationem, ſumptionemque Euchariſtiæ cogebantur: ſed ob Fidei penuriam ea petebant. Petitorum conditionem Synodo compertam non eſſe: mitterentur proinde decem ex ipſis, à Concilio ac Pontifice delecti, qui quod animarum ſaluti profuturum cernerent, reipsâ perficerent. 1562.

Atque huic poſtremæ parti conſenſit etiam Bolanus Epiſcopus Brixienſis; ſed auctor erat, petendum à Pontifice, vt ipſe delectum integrum miſſionemque Patrum haberet.

9 E regione oppoſita fuit Archiepiſcopi Lancianenſis ſententia. Indulgendum eſſe nationum illarum infirmitati, nec adhibendam cum ipſis eam curationis ſeueritudinem, quæ ad mortem illas pertraheret. Ita Moyſen ſe geſſiſſe in permittendo Iudæis repudio; ita ſcribere Magnum Gregorium ad Epiſcopum Moguntinum.

Ad id confirmandum Octauius Preconius, è ſancti Franciſci familia Archiepiſcopus Panormitanus, dixit: Cuncta mala præſentia Religionis proueniſſe ex duritia aduerſus inflammata ſtudia animorum impietate imbecillium, & in ſenſu repulſæ vehementium. Hoc pacto à Luthero, quòd ſibi munus promulgandarum Indulgentiarum derogaretur, Eccleſiam fuiſſe peruerſam: Saxoniæ Ducem, ob repulſam petitæ relaxationis indignatum, Lutheri patrocinium ſuſcepiſſe: exemplum Regis Britannici magis parere, quàm commemorationis egere.

10 Meminerint lectores noſtri illius, quod alibi monuimus, vitio nobis vertendum non eſſe, ſi quando in dictis congregatorum rationes minùs validas recitamus, fundamentiſque minus vel in hiſtoria vel in ſcientia firmis innixas. Veritas, quam præſtare debet narrator, ſita non eſt in conformatione verborum, quæ narrat cum eorum obiectis; ſed in conformatione verbòrum cum rebus quæ narrantur: nec mihi libet vnum verum defendere per diſſimulationem alterius veri, inter quæ repugnantia numquam eſt. Lapſi quidam ſunt in Concilio (lapſum non obtego) in varios errores aut in re geſta, aut in doctrina, aut in argumentatione: vbi enim eorum

1562. rum ſinguli erroribus obnoxij non fuiſſent, opus non erat complures vnà conuocare, vt alij alius lucem afflaret, nec inter eos vmquam diſſenſio extitiſſet. Pergamus.

Mirum fuit, aliquos ex Germanis, qui omnes paulò antè illius 11
poſtulati ſtudioſi credebantur, poſteà ſe illi aduerſos declaraſſe. Inter hos fuit Leonardus Halierus Philadelphiæ Antiſtes, & Suffraganeus Eiſtatenſis Epiſcopi, dicens, Repulſam periculoſam fore, ſed indulgentiam pernicioſiorem futuram. Munus eſſe Concilij, conſuetum & vniuerſale retinere, nouum ac ſingulare recuſare. In quo tam multas rationes congeſſit, perinde ac ſi hoc ipſum eſſet illarum regionum, vbi natus erat, ſuffragium. Quocirca [c] cum æſtimaretur Hallerus ſinceræ conſcientiæ, teſtis omni exceptione maior viſus eſt aduerſus ſuorum Germanorum poſtulata, altumque veſtigium in animis collegarum impreſſit: cùm is præſertim ex ea natione vnicus non fuiſſet, qui eiuſmodi ſenſa deprómeret. Nam Ioannes Coloſuarinus, Ordinis Prædicatorum, Epiſcopus Conadienſis, alter Procuratorum Hungarici Cleri, cùm ſe in familiaribus colloquiis aperiebat, ancipitem præ ſe ferebat animum de petitionis conuenientia. Hercules Rettinger Epiſcopus Lauantinus, ſtatim ac ea de re agi cœptum, abiit è Concilio, Germaniamque repetiit: quod ab eo effectum credebatur, ne redigeretur in anguſtias, aut animos ſuorum ciuium aut ſuam animam offenſurus.

c Voos Legatorum ad Borromæum, vltimo Auguſti 1562.

Procuratores complurium Germanicorum Antiſtitum, qui ſuperuenerant, publicè ſententiam non ferebant: quod Legatorum operâ factum eſt, qui de Maſſarello conqueſti ſunt [d], quòd illos admiſiſſet in cœtum die vigeſimo Iulij, ad eam ferendam: cumque is ſe purgaret litteris Pauli III. qui eam Procuratoribus Germanorum Præſulum concedebat, huiuſce facultatis exercitium ſuſpenderunt, ac celeriter quæſierunt, impetraruntque a Pontifice peculiarem huiuſmodi facultatis abrogationem [e], commoniti à Treuiſiano Veronenſi Epiſcopo (qui poſt paucos dies obiit, cunctis ob egregias viri dotes affectis triſtitiâ [f]) de illatis Baſileenſi Concilio detrimentis à Procuratorum frequentia. Sed hoc ipſum poſteà iterùm agitatum eſt, ſicuti fusè ſuo loco dicetur. Itaque hi Germanici Procuratores, à quauis publica expoſitione ſuarum ſententiarum excluſi, & priuatim tantummodò colloquentes, adeoque liberiùs, indicabant, eam conceſſionem Germanorum ſaluti minimè profuturam à ſe putari. Hinc verò multi aliarum nationum Epiſcopi arguebant, non ſine graui cauſa à Concilio in ea prouincia celebrato, & cui Cæſar Germanique Principes tantum operæ 12

d Litteræ Legatorum ad Borromæum, 16. Aug. & 3 Septembris 1562.

e Abrogationis Diploma ſignatum eſt 26. Auguſti 1562.

f Litteræ Legatorum ad Borromæum, 3 Septemb. 1562.

operæ impenderant, cuiuſmodi erat Conſtantienſe, id vetitum fuiſſe. 1562.

13 Alij tamen aliter arbitrabantur; & inter eos Naclantus Clodienſis Epiſcopus ſex rerum monumenta perpendit: Id quod petebatur; atque id fas eſſe, & per aliquam ætatem ab Eccleſia conceſſum: Eum qui petebat; & hunc eſſe Cæſarem, maximum optimumque Principem: Illos, in quorum gratiam petebatur; & hos non eſſe hæreticos Eccleſiæ contemptores, ſed Catholicos, Eccleſiaſticæ Iuriſdictionis veneratores; ſperandum tamen eſſe, multos hæreticos per huiuſmodi indulgentiam ad ſanitatem redactum iri: Id à quo peteretur; & hoc eſſe Concilium Oecumenicum, conuocatum ac pendens à Pontifice tamquam ab Eccleſiæ capite: Formam quâ petebatur; & in ea contineri optimas conditiones, quibus deficientibus, quod ſub conditione concedebatur, illicò defecturum erat: Demum tempus quo petebatur; & in eo duntaxat in difficultatem offendi, perinde quaſi debacchante tunc tam audacter hæreſi aduerſus Eccleſiam, hæc videri poſſet per eam conceſſionem perduellium contumaciæ cedere, ipſiſque arrogantiam præbere ad magis impatibilia poſtulanda. Verumtamen ſentire ſe ad eam gratificationem flecti à triplici cauſa: A norma charitatis, quæ nobis ſuadet, ne, quantum ad nos attinet, vllo in gradu deficiamus ab eo quod in aliorum ſalutem effici poſſit: Ab auctoritate Cæſaris, in quo propter ſummam rerum peritiam error credi non poterat, & ob ſummam pietatem fraus timeri nefas erat: Et ab exemplis Concilij Baſileenſis, & Pauli III. qui eidem indulſerant poſtulato.

14 Huic poſtremo argumento itum eſt obuiàm à Beroaldo Epiſcopo S. Agathæ, dicente, Quin potiùs conceſſionem Pauli III. ex qua nullus extitit fructus, cùm vnici vox hæretici ad cuncta corrumpenda ſatis fuiſſet, poſſe documento eſſe, ne improſperi euentus exemplum ſequerentur.

Opponebat quoque Stella: Quemadmodum homini infideli Baptiſmum petenti non ſtatim conceditur, ſed priùs eruditur in Fide, eiuſque conſtantia probatur; ita de illorum obedientia, qui hactenus inobſequentes Eccleſiæ fuerant, experimentum per aliquod tempus eſſe capiendum, eorumque mentem corrigendam, antequam illis Chriſti Sanguis propinaretur.

Eadem opinatus Martinus Aiala, Segouienſis Antiſtes, admonuit, accedendum eſſe ad Sacramenta cum ingenti animi ſinceritate, & nullâ conditione quæſitâ: neminem concubinatus reum ad ſacram menſam admitti, niſi anteà concubinam dimiſerit; ita pari-

1562. ter eos admittendos non eſſe ad menſam Domini, niſi priùs de ipſorum veraci conuerſione liqueret.

Ex altera parte Fuſcararius diſſeruit: Hîc aptari vetus adagium: 15 *Malum, ſed neceſſarium.* Id eſſe malum, perſuaderi ſibi tot ſapientum hominum auctoritate; idem eſſe neceſſarium, Cæſaris & experientiæ teſtimonio. In deliberationibus confugiendum eſſe ad fontes illius virtutis, quam Theologi *Euthymiam* appellant (ſic ille eam nominauit) cuius munus eſt quid opportunum ſit diiudicare; eoſque fontes eſſe tres, Rerum præteritarum memoriam, Præſentium intelligentiam, & Prouidentiam futurarum.

De præteritis adduci poſſe varia exempla, petita ab antiquitate, quæ tamdiu ſolùm voluerat leges permanere, quamdiu viderat fructum ex illis decerpi. Conſtitutionem in Apoſtolorum Concilio habitam ad abſtinendum ab eſu ſuffocatorum, deſiiſſe adhuc ipſis Apoſtolis viuentibus. Ex Origene, homiliâ vltimâ in Geneſim, & ex Hieronymo, in dialogo Attici & Critobuli, colligi, primæuam Eccleſiam exiſtimaſſe, omnium bonorum ſpoliationem eſſe præceptam, & tamen illius vſum defeciſſe, antequam Apoſtolorum vita deficeret. Idem animaduerti in impedimentis matrimonij, quæ ſæpiùs in Eccleſia variarunt. Velle ſe de aliis rebus exempla præterire; ſed ea ſolùm producere, quæ ſuppetebant ex hiſtoriis ad id quod agebatur. Poſt vetitum Conſtantienſis, exiſtimaſſe Synodum Baſileenſem, Eugenium IV. &, niſi memoria laberetur, etiam Caliſtum, oportere eam legem Bohemis relaxari, & Calicis vſum concedi. Obiici: Quid profuit ea conceſſio? reſpondere ſe verbis Apoſtoli: *Multum per omnem modum:* ex Concilio Baſileenſi vſque ad Georgij regnum vixiſſe Bohemos in Eccleſiæ vnitate, innumeris proinde malis euitatis. De duobus conueniſſe inter ſe eos ipſos veteres, qui conceſſionem improbabant; alterum erat, vt in vetito perſiſteretur, donec affulgeret ſpes aliunde ad Eccleſiam remigrandi. Conſtare ex commentariis Cardinalis Papienſis, huiuſmodi fuiſſe iudicium Pij II. Pauli II. & Sixti IV. ſpem conciliationis futuræ etiam abſque hac conceſſione, enutritam fuiſſe apud eos Pontifices ex paruo Caliſtinorum numero, & ex odio capitali quo illi à reliquis vexabantur: ſed eam ſpem in præſentia extinctam agnoſci. Alterum in quo concordarant, qui Calicem aliâ tempeſtate negandum cenſebant, eſſe, ne is abſolutè negaretur, ſed vt diceretur, Oecumenicum Concilium præſtolandum: hoc pacto ex certiſſimis teſtibus ſe reſciuiſſe, ſermonem fuiſſe habitum Pontificis nomine in Comitiis Auguſtanis ac Ratiſponenſibus, & in iis ipſis, ex

quibus

quibus prodiit libellus *Interim* Caroli V. Eumdem ſermonem fuiſſe adhibitum antiquioribus temporibus ſecundùm narrationem Scriptorum æqualium, quorum verba recitauit. Eam igitur conceſſionem haud repugnantem videri prævalidis Conciliorum Pontificumque ſententiis: oportere tamen haurire conſilium ex altero fonte, nimirum ex rerum præſentium intelligentia. Hanc, quoniam à Patribus perfectè non habebatur, & ſita erat in ipſo facto, ex teſtibus vnicè trahendam eſſe. Qui negabant præſentem rerum ſtatum eiuſmodi eſſe cui congrueret conceſſio, dubitanter loqui: contrà verò à Cæſareis eius conuenientiam aſſeueranter affirmari: hos igitur ex Iuriſperitorum norma luculentiores teſtes eſſe; nec admodum valere ſuſpicionem illam, quòd Calicem cupientes ſincerâ Fide non eſſent, ſed ſimulatâ. Doceri nos exemplo Christi in porrigenda Iudæ Euchariſtia, famam hominis ſceleſtiſſimi, nondum patefactis eius flagitiis, anteferendam eſſe dignitati Sacramenti, cuius candor inter nullas ſordes contaminatur: maluiſſe Dominum corpus ſuum in ore ſacrilego collocare, quàm inferre detrimentum exiſtimationi occulti proditoris. Ex rerum præteritarum memoria, præſentiumque notitia oriri prouidentiam futurarum. Compertum eſſe, cùm in Synodo Baſileenſi ea indulgentia retardabatur, perſtrepere vndique quiritantium voces. Id ſi contingebat, dum cuncti Bohemos deteſtabantur, quid tunc euenturum fuiſſe, cùm iidem tam multis fautoribus ſtipabantur? Vbi Georgius Rex à Pio II. repulſam accepit, eos populos corruiſſe præcipites in Fidei deſertionem, rationibus ſurdam, armis indomitam. Id ſi contigit eâ tempeſtate, quâ vniuerſus illis orbis terrarum aduerſabatur, quid euenturum fuiſſe, quando prævalidis confœderatis muniebantur? Exclamari: Eâ conceſſione habitâ, hæreticos triumphaturos: quid autem? num præter hoc ex aliis capitibus ad maledicendum ipſis argumenta deeſſe? triſtitiâ potiùs ipſos affectum iri, ſeiunctis à ſe, & coniunctis cum Eccleſia tam multis aſſeclis, adeoque parui faciendum triumphum, quem hoſtes non ſolùm ante victoriam, ſed poſt cladem acceptam canerent. 1562.

Timotheus Iuſtinianus Chius, Dominicanus, Calamonenſis Antiſtes, in idem propendebat, teſtatus, cùm ipſius Eccleſia eſſet in Græcia, à compluribus etiam Calice Euchariſtiam ſumi, abſque vlla ſanguinis effuſione, ab aliis ſolo pane, & ex iis ab aliis azymo, ab aliis fermentato, neque tamen vllam inde diſcordiam naſci: proinde firmos non eſſe duos illos obices, qui tamquam perualidi opponebantur.

16 Epiſcopus Leirienſis Luſitanus conſiderandum propoſuit, vni

1562. parti fauere auctoritatem Caietani Cardinalis, & Ruardi Tapperis, qui eam conceſſionem diſſuaſerant; alteri, auctoritatem Synodi Baſileenſis, & Pauli III. qui eam indulſerant; hanc verò præferendam eſſe, præſertim cùm ea promoueretur à multis Principibus religionis ſtudioſiſſimis, tamquam vnicum remedium illorum populorum ſaluti, ceteroqui deſperandæ: quare monitum Apoſtoli ſeruandum eſſe: *Excipite eum, qui eſt infirmus in fide.* Atque cum eo conſenſere Robureus, Salas, & Mocenigus, qui eiuſdem Apoſtoli exemplum adduxit, circumciſionem Timotheo permittentis.

Inter prolixiores, famâque digniores diſſertationes poſtulato aduerſantes ea fuit, quam habuit Io. Baptiſta Oſius Romanus, Epiſcopus Reatinus, æquè Canonum ac Hiſtoriarum peritus. Præmiſit, Synodi munus non eſſe leges relaxare, ſed eas conſtituere, aut abrogare; ac proinde ſuper poſtulata relaxatione ibi decernendum non eſſe, ſed conſilium tantummodò Pontifici præberi poſſe. In Synodo Baſileenſi legem haud fuiſſe relaxatam, ſed confirmatam legem Conſtantienſis: & quamquam nonnulla cum Bohemis pacta fuiſſent ſancita, non tamen licere præſenti Concilio per eas pactiones procedere, de quibus non agebatur; ſed ſolùm ſecundùm articulos à Cæſare propoſitos. Nec pariter locum dari ad deliberandum, an oporteret legem omninò delere; cùm enim ea in Seſſione antegreſſa commendata fuiſſet, non modicæ leuitati tributum iri Synodo, ſi deleretur in præſenti: ſolùm igitur ſpectato conſilio quod Pontifici dandum eſſet, certam eſſe regulam, hominum conſtitutiones relaxationis eſſe capaces, ſed habendam eſſe rationem, cuius meminit [g] Gelaſius: Vt perſiſtat integritas, & ne quam decolorationem aut detrimentum patiantur reliquæ partes, ad quas relaxatio non extenditur. Indifferentem iam vſque ab Eccleſiæ primordiis fuiſſe morem Euchariſtiæ accipiendæ, ſiue ſub vna, ſiue ſub vtraque ſpecie, quemadmodum ex multis Patribus colligebatur; ſed hæreſim Neſtorij fuiſſe in cauſa, vt ab Epheſino Concilio ſumptio ſub vtraque ſpecie prohiberetur, quo extingueretur in animis falſa illa perſuaſio, ſicuti ab ipſo Legato Oſio notatum fuerat in ſuo Dialogo *de Communione ſub vtraque ſpecie*: hanc fuiſſe generatim conſuetudinem Eccleſiæ in iis prohibendis, aut imperandis iis, quæ in ſe ſpectata vtrumque vſum indiſcriminatim admitterent. Huiuſce rei duo ſimilia exempla adduci ab Oſio iam laudato in altero ipſius Opere [h]. Alterum, cùm idem Neſtorius docuerat, Mariam non Dei, ſed Ieſu matrem eſſe, illicò fuiſſe præſcriptum à Concilio, vt ea Dei Mater appellaretur: alterum, in quadam è Synodis Tole-

17

g C. Et ſi illo prima, quæſt. 7.

h De expreſſo Dei verbo.

Toletanis, quam refert Gratianus, quò iretur obuiàm errori Donatiſtarum, Baptiſmum iterantium, interdictum fuiſſe Catholicis, Magni Gregorij auctoritate, ne quis ter immergeretur, quod priùs in eo Sacramento licebat, quò ſpecies omnis amoueretur multiplicati Baptiſmi. Ebionitas credidiſſe, neceſſariam eſſe Chriſtianis veterum legalium rituum obſeruationem; & ſtatim ad tollendam illius ſpeciem in vſu azymorum, ſtatutum fuiſſe vt in fermentato ſacrificaretur, pro eo ac etiam nunc à Græcis vſurpatur. Ab Apoſtolis quoque, ne cum Iudæis conuenirent, mutatum fuiſſe diem feſtum Sabbati in Dominicum, decretumque, ne ante æquinoctium Paſcha celebraretur. Rem non abſimilem, vt alij inſinuauerant, referri communiter de ſancto Leone, quæ ex quarto illius ſermone de Quadrageſima deſumebatur: ea erat, quò Manichæorum errorem, verum corpus Chriſto negantium, extingueret, iuſſos ab illo etiam laicos in Euchariſtiæ ſumptione ſanguinem quoque ſuſcipere. Atque eiuſdem fortaſſe rei gratiâ renouatam eamdem iuſſionem fuiſſe, iniunctâ ſacrilegij pœnâ, à Gelaſio [i] Pontifice, qui Leoni propinquus fuit; tametſi Canon ille in alias quoque ſententias trahi poſſet. Eâ hæreſi abolitâ, rediiſſe libertatem tradendæ non celebrantibus Euchariſtiæ vtroque modo, donec excitato recenti Bohemorum errore, ſumptionem Calicis eſſe definirè iuris Euangelici, à Conſtantienſi Concilio ea fuerat interdicta. Cùm igitur tunc vt maximè ratio legis permaneret, par eſſe, vt lex pariter perduraret, atque vt eadem illæſa perſiſteret, & per contrariam relaxationem minimè vulnerata, cum Iuriſperitorum effatum ſit [k], *Ne lex relaxetur, niſi ſecundùm actum, & ſecundùm exemplum locum habeat ratio legis.* Iam verò in regionibus, quarum gratiâ eiuſmodi relaxatio petebatur, non modò hanc legis rationem perdurare, ſed excreuiſſe. Etenim poſt hæreſim Petri Dreſdenſis, dum Germania puram Fidem retinuerat, numquam per centum annos ab ea vſum Calicis poſtulatum, Bohemos execrata. Tunc verò exorſo Luthero, qui eam etiam inter alias hæreſes tradiderat, corruptiſque eius veneno illis prouinciis, cœptum ab illis eſſe id importunè efflagitari, adeòque dubitari poſſe voluntatis mutationem à fidei mutatione profectam. Exemplum Synodi Baſileenſis in oppoſitum retorqueri: nam tametſi dum adhuc erat legitima, & cum Eugenio coniuncta, pactiones firmaret; eas tamen à Bohemis numquam fuiſſe ſeruatas; & Ioannem Rochezanam, præcipuum ipſorum Sacerdotem, oppoſitum pro concione vulgaſſe, & vulgandum curaſſe, atque à Sigiſmundo Cæſare ſex articulos, Eccleſiæ vnitati contrarios extraxiſſe:

1562.

i Cap. Comperimus, de Conſecratione, diſt. 2.

k Iuriſperiti in cap. Neophytus, 6. diſt.

1562. cumque id in Pontificatu Nicolai V. continuaretur, miſſum ab eo illuc fuiſſe ad illos populos ad frugem reuocandos beatum Ioannem de Capiſtrano, ac poſteà Nicolaum Cardinalem Cuſanum, dein verò à Calliſto III. ad idem peragendum admotum Cæſarinum Cardinalem, ſed ſemper incaſsum, ſicuti habebatur apud Ioannem Cocleum in Huſſitarum hiſtoria: nec fructum meliorem decerptum eſſe ab indulgentia Pauli III. cuius Nuntios nemo vmquam adierat ad vſum Calicis impetrandum: quin hæretici eas Pontificis facultates per typos impreſſerant, adiectis ipſorum commentariis, ſcribentes, Quemadmodum *Papiſtæ* in hoc ſuum errorem agnouerant, ita de reliquis peracturos. Tum in medium protulit præcipuam alteram cauſam, quâ permota fuerat Eccleſia, videlicet, periculum ineuitabile effuſionis, expenſum à Caietano, & Alfonſo de Caſtro in verbo *Euchariſtia.* Neque capiendum eſſe propoſitum à quibuſdam remedium, præbendi Panem conſecratum intinctum vino, quemadmodum apud Græcos mos eſt. Fuiſſe id interdictum à Iulio Pontifice [1], cùm Chriſtus vtramque ſpeciem ſeparatim Apoſtolis præbuiſſet. Alterum incommodum accedere, probè obſeruatum à Gabriele, in lectione octogeſima quarta ſui Operis de *Canone Miſſæ*, vbi huius ritus conuenientiâ copioſè demonſtratâ, audet affirmare, ſeditionem inter Chriſtianos diſſeminatum iri ab eo, qui huiuſmodi priuilegium aliquibus impertiret, propterea quòd ſibi quiſque arrogaret par meritum illius obtinendi; atque id experimento iam innoteſcere Synodo, cùm in comperto eſſet, quo tenderent in ea re Gallorum poſtulata. Veritatem adductarum rationum probè intelligi ab ipſis Germaniæ Præſulibus; ab vno illorum Patribus audientibus eas intrepidè in cœtu expoſitas fuiſſe: ſciri, adeſſe illic Procuratorem præcipui cuiuſdam Archiepiſcopi ex illa natione (Salisburgenſem ſignificabat) cum diſertis mandatis contradicendi; ſed ſubmurmurari, eum ſilere coactum. Multa dein exempla congeſſit cautionis ab Eccleſia adhibitæ, antequam hæreticos, qui reſipuerant, ad Euchariſtiæ ſumptionem admitteret, & firmitatis in retinendis ſuis ritibus, vbi iam fuerant inducti. Concluſit, adeſſe cauſam ſuſpicandi id quod idem Oſius Cardinalis obſeruabat in ſua Opella *De celebranda Miſſa vulgari idiomate:* nimirum, ad duos improbos fines petitionem ab illis dirigi: alter erat, vt oſtentarent Romanam Eccleſiam cum ipſis communicare; alter, aut Patres à reliquis Catholicis ſeiungere, aut certè ſeditionis eſcam ſpargere.

[1] Cap. *Cum omne*, de Conſecratione, diſt. 2.

Hæc oratio adeò commouit Ioannem Muuantonium Auguſti- 18
nianum

nianum Epiſcopum Segorbienſem, & iam Hiſpani Principis magiſtrum [m], vt pro eo ac ipſe publicè ſignificauit, cùm anteà ſententiam aliam deſtinaſſet, ſcriptam in pagina quam è ſinu eductam tenebat, audito Reatino ſententiam mutauerit. 1562.

[m] Apparet ex epiſt. Iadrenſis, vltimo Auguſti 1562.

Vltrà progreſſus eſt Richardus Vercellenſis Canonicus Regularis, Abbas Præuallenſis: pronuntiauit, eam Calicis petitionem hæreſim ſapere. Sed eius dictum extemplò grauiter eſt caſtigatum à Mantuano, hominem commonente, à Pontifice & Concilio poſtulara quæ ſaperent hæreſim, in conſultationem minimè adduci. Ille verò inconſiderantiâ animaduerſâ, dum propinquus ſibi Abbas verba faceret, è ſubſellio egreſſus, & ante Legatos prouolutus in genua, veniam popoſcit, ac poſteà id quod dixerat, abſque mora publicè retractauit. Prolixum deinde ſcriptum vulgauit, prout fieri ſolet, cùm ſententiæ defenſio ſimul etiam auctoris defenſionem complectitur: in eo conatus eſt rationes pro repulſa confirmare, ſimulque ſuperiora ſua dicta explicare, omni culpâ à Cæſare remotâ, eâdemque reiectâ in eorum importunitatem, qui Cæſarem impellebant vt in eo deprecatorem ageret. Declarauit quoque, ſententiam ſuam Patrum ſententiæ à ſe ſubiici.

19 De hoc homine digreſſionem habet Suauis, reliquis, quibus vtitur, parem, cùm omnes nauiter ac verè ſecundùm artem digeſtæ ſint; omnes enim ad ſuæ fabulæ propoſitum conducunt. Narrat, Richardum decimoſexto Auguſti percontatum fuiſſe Gallicos Oratores, an illius regni Epiſcopi aduentarent, eoſque ſollicitaſſe ad operam ad id nauandam: & hucuſque verum narrat, cùm [n] Lanſacus ipſe Iacobo Lomellino Epiſcopo Mazzarienſi retuliſſet, Abbatem ſummo manè huiuſce rei gratiâ ſuas fores pulſaſſe. Sed minimè verum narrat de obiectis illis artibus, quas Romanæ Aulæ apponit, dum idem affirmat, tum ob idipſum, tum ob ſuſpiciones, quæ poſteà exponentur, actum fuiſſe cum ſummo Richardi Præſide, vt ipſum ante Gallorum aduentum Tridento remoueret; ſed vigeſimo quinto Nouembris morte præuentum fuiſſe. Verùm contra huiuſmodi cuniculos licuerat Suaui legere in eodem litterarum Vicecomitis volumine, vbi primam partem legit, quo pacto Simonetta [o] cunctatus non eſt apertis modis Abbatem percontari, cuius rei gratiâ eo ille munere functus eſſet, quod nihil ad ipſum attineret; & quo pacto ille reſponderat, merâ ſe curioſitate ad id impulſum, & quò ſupremum moderatorem ſuum de eo certiorem redderet; neque quidquam prætereà in re illa peractum. Sed videamus porrò quidquid Suauis de eo ſcribit, ſeu potiùs ſomniat, & poſteà ſi non

[n] Litteræ arcanis notis Vicecomitis ad Borromæum, 17. Auguſti 1562.

[o] Arcanæ notæ Vicecomitis ad Borromæum, 10. Auguſti 1562.

1562. non ipſum, eos quidem certè qui ipſi credunt, luce veritatis excitemus.

Addit, eumdem Richardum in refellenda Calicis conceſſione 20
valdè innixum fuiſſe Synodo Baſileenſi, quæ huiuſmodi prohibitionem comprobarat: & obiurgatum fuiſſe ab Imolenſi, cùm vellet is eo pacto corrigere ſimile teſtimonium Synodi Baſileenſis, à ſe priùs adductum, vt proinde vehemens inter eos contentio exorta fuerit. Ita ſcribere, perinde planè eſt, ac, ſicuti dicebam, ſomniare, hoc eſt, ſimulacra falſa & abſurda componere ex rebus veris atque conſpectis. Richardus differens de Calicis argumento, quantum comperio perlectis eius dictis, quæ in Acta referuntur, numquam ſuam ſententiam fundauit in Synodo Baſileenſi, quæ, quod ſpectat ad dogma & interdictum vniuerſale, Conſtantienſem dumtaxat confirmat: cumque illa Synodus legem Bohemis relaxaſſet, potiùs adducebatur in medium ab iis qui ad indulgendum petitioni propendebant; quod ab iis extra reprehenſionem fiebat, tum ob auctoritatem Patrum, qui earum conceſſionum tempore illic interuenere, tum quia poſt primam conceſſionem[p], habitam anno 1433. Eugenius cum Concilio ſe coniunxit, comprobauitque quæ ibi confecta fuerant ad eam vſque diem de tribus capitibus, quorum vnum erat, vt Bohemorum reconciliatio curaretur. Quin cùm denique Ferrariam illud tranſtulit, facultatem ipſi ſuper eo argumento decernendi per aliquot dies Baſileæ reliquit. Sic igitur Richardi negotium ſe habuit. Aliquoties Hieronymus Guerrinus Tifernas[q] Imolenſis Antiſtes eos culparat, qui in rebus ad dogmata ſpectantibus teſtimonium Synodi Baſileenſis adduxerant, rametſi illi reuerà id agerent haud comprobantes ſiue eiuſdem Synodi contumaciam in Pontificem, ſiue ipſius auctoritatem, ſed tamquam cœtum doctorum hominum afferentes. Poſtmodum idem in Conuentibus habitis de Sacrificio non modò eam Synodum adduxit, verùm etiam magnoperè euexit; & hoc ipſum egit Richardus, ſed in aliis pariter argumentis, quæ ad Calicem minimè ſpectabant, nihil proptereà reprehenſus ab Imolenſi: progreſſuſque eò eſt, vt diceret, de prærogatiua inter Concilium & Romanum Pontificem ſe ſuam mentem aperturum, vbi ea de re ageretur. Viſus eſt eoſdem ſenſus in præferendis Pontifici Conciliis indicare Io. Baptiſta Migliauacca Aſtenſis Seruorum B. Virginis Præſes ſupremus; neque tamen hinc effectum eſt, vt in ipſos vlla fieret animaduerſio, quamquam Guerrinus præcipuè, in Pontificia ditione ortus, tandem duas Epiſcopus ciuitates regeret: adeò religioſè Pontifex integram

p Vide inter alios Auguſtinum Patritium Canonicum Senenſem in Hiſt. manuſcripta Concilij Baſileenſis, quæ eſt in Biblioth. Vatic. & Concilium Florentinum, recenter vulgatum ab Horatio Iuſtiniano, poſteà Cardinali.

q Notæ arcanæ Vicecomitis ad Borromæum, vltimo Auguſti 1562.

tegram Synodo libertatem ſeruabat. Ac nimis certè obuium cuiuis cogitanti eſt, vbi voluiſſet Pontifex, vt à ſummo Richardi Præſide is e Concilio remoueretur ante Gallorum acceſſum, qui menſe Octobri illic peruenturi erant, haud certè permiſſurum, vt vſque ad extremum Nouembris ibi Richardus moraretur, hoc eſt ad extremum illius vitæ, ſicuti Suauis ipſe commemorat. 1562.

21 Sed vt ad rerum ſeriem reuertamur: Lainius, qui poſtremus ſententiam dixit [r], hæc ſenſa deprompſit: Hunc à ſe fructum egregium percipi ex eo quòd omnium poſtremus loqueretur, quòd non modicam prius lucem ex omnium animaduerſionibus hauriret: obſeruatum à ſe fuiſſe, id accidere Patribus quod medicis, qui omnes in eo conueniunt, vt ægroto ſanitatem reſtituant, ſed diſſident in præſcribendis ad eam conſequendam medicinis. Duas agitari poſſe quæſtiones: alteram, Delendum ne eſſet Conſtantienſe Decretum; alteram, An oporteret Calicem concedere quibuſdam certis nationibus. Vbi prior agitaretur, id à Concilio efficiendum eſſe perinde ac ab altero Concilio lex fuerat ſancita: vbi verò poſterior, vſum Calicis eſſe concedendum à Romano Pontifice, cuius munus eſt expendere conditiones proprias locorum, temporum, atque hominum; quod Reatinus pariter notarat. Præmiſit denique, vtrumque ritum ſuapte naturâ, ſublatoque Eccleſiæ interdicto, licitum eſſe, quoniam variis tempeſtatibus vterque vſus fuerat exercitus.

r Partim in Actis in Arce Ælia, partim in Actis Paleotti, partim in litteris Iadrenſis Archiepiſcopi, 7. Septemb. 1562.

Hiſce fundamentis iactis, quod ad priorem quæſtionem attinebat, cenſuit, Decretum Conſtantienſe delendum non eſſe; quippe quod ſatis cauſæ non erat, vt ipſum hæretici tranſgrederentur: numquam enim Eccleſiam cenſuiſſe ea de cauſa ſuas leges abrogare; aliter, leges quoque de ieiunio, de die ad celebrandum Paſcha conſtitutæ, eſſent abrogandæ.

Ad alteram dubitationem progreſſus, negauit, cauſas ad relaxandam legem ſibi ſufficientes videri: vnicam, quæ afferebatur, eſſe eorum Catholicorum id poſtulantium imbecillitatem; ſed conſiderauit, ſi ea ratio admitteretur, relaxationem communem omnibus futuram, quoniam vnuſquiſque ſe imbecillem eſſe cauſaretur: Moyſis exemplum, quod producebatur, qui repudium Hebræis permiſit ob duritiam cordis, vim non habere; aliud eſſe legem mitem ab initio condere, ratione habitâ communis populo debilitatis; aliud, eam poſtmodum eneruare in corruptorum hominum gratiam: per alterum præpediri, per alterum enutriri ſubditorum malitiam: Sacramentum Altaris præbendum non eſſe

1562. peccatoribus, quales hi ſeſe oſtendunt, vt qui cum hæreticis conueniunt in huiuſmodi ritu, & Eccleſiæ non obſequuntur; ſed tantummodò ſanctis præbendum. Et idcircò priſcis temporibus Diaconos in Euchariſtia porrigenda fuiſſe ſolitos dicere: *Sancta ſanctis.* Laxamentum legis in hoc ad ſuſcitandam confidentiam valere, quâ nequiùs alia flagitentur, vnde cunctæ leges Eccleſiæ auferantur. Huius voti auctores fuiſſe hæreſiarchas, quorum petulantiæ ac ſuperbiæ non indulgentia ſed repugnantia medebatur. Eos populos, qui tam vehementer hoc poſtulabant, nihil credere de Concilij aut Pontificis auctoritate, vtramque reipsâ inficiatos, ſed ſolùm impunitatem ſui delicti quærere, cùm vetarentur à Principe Calicem in ſacra menſa vſurpare, quem optabant impunè adhibere. Ordinem ſuum debere plurimum Cæſari, complurium Collegiorum fundatori, plurimum Bauariæ Duci; ſed quò illis magis erat obnoxius, eò fortiùs ſe compelli ad eiſdem reſpondendum conſilij fidelitate. Affirmauit, non admodum ſe moueri laudatorum Principum opinione, qui nec obtinebant, nec, quippe religioſiſſimi, ſibi arrogabant rationem vllam in ſacris negotiis: rei notitiam captandam eſſe per Epiſcopos, quorum munus eſt ex diuino præſcripto res ſacras curare. Ne nimiùm formidarent Patres aut hæreticorum alluuionem, aut aliorum malorum, quæ ipſis infauſto metu prænuntiabantur: caſus hoſce diuino imperio cunctos adnecti: fiduciam in Dei Filio, cuius agebatur cauſa, collocarent: Eccleſiam illius fundatam ſanguine, numero quidem poſſe diminui, ſed perire non poſſe. Eà conceſſione vellicatum iri appetentiam aliis nationibus ad idem poſtulandum; adeoque tametſi admitteretur, oportere conſilium votumque Principum laicorum ſequi, audiendam tamen eſſe aliorum Regum Principumque Catholicorum ſententiam. Exemplo Synodi Baſileenſis reſpondit; Primum errorem imputari deceptori, ſecundum deceptori ſimul ac decepto, tertium, ſoli decepto; indicans fortaſſe, illum fuiſſe primum errorem, adeoque excuſabilem: ſecundum, id quod Paulo Tertio ſedente contigerat, & illud pariter excuſationem aliquam merebatur: at verò poſt exemplorum huiuſmodi documenta Tridentinum errorem inexcuſabilem fore.

Hi fuerunt ſermones memoriâ digniores. Etenim Sbardellatus Epiſcopus Titinienſis, vnus ex Procuratoribus Cleri Hungarici, longiſſimam quidem orationem habuit, ſed quæ pondus moli par non habuit, & quâ ſuæ potiùs voluntatis ardorem, quàm cauſæ bonitatem perſuaſit. Silentio prætereundum non eſt, Draſcouizium, 22

Quinque

Quinque Eccleſiarum Antiſtitem, ne quid intentatum ad rem promouendam relinqueret, præter petitionem adhortationemque à ſe tamquam ab Oratore habitam, voluiſſe poſteà ſententiam ſuo loco dicere tamquam Præſulem[f]. Viſum ipſi fuerat, multos nimis animosè obſtitiſſe, & nonneminem à re ad homines fuiſſe tranſgreſſum: etenim inter alios Ægidius Falcetta Cingulanus[t], Epiſcopus Caurlenſis, qui paulò pòſt ad Ruitonontienſem Eccleſiam tranſlatus eſt[u], incredibiliter infenſus conceſſioni, conqueſtus fuerat, permiſſos adeſſe ſententiarum dictioni Oratores illorum Principum, quorum ea cauſa intererat, & aliquos, minitantis potiùs quàm ſuadentis modo, infelices Concilio progreſſus ex ea repulſa vaticinatos fuiſſe. Quibus dictis Falcetta quibuſdam viſus eſt primum Legatum petere, qui hoc in re proponenda expoſuerat; ſed reuerà ictus cadebat in Draſcouizium, cuius fuerat hoc vaticinium. Et Mantuanus illud non tamquam verum affirmarat, ſed tamquam dictum recitarat. Itaque Draſcouizius conatus priùs concinnis modis obiecta cuncta diſſoluere, aliquid queſtus eſt de Reatino, affirmauitque, illum doctè quidem diſſeruiſſe, eiuſque dicta efficacia futura fuiſſe ad ipſum Draſcouizium permouendum, niſi notitia de rebus Germaniæ falſitatem illius ſpeculatricis ratiocinationis oſtendiſſet. Dein quaſi Falcettam indicans ratione quadam inter iracundam ac pacatam, quæ arrogantiæ odio ſubmoto, & conciliata grauitatis æſtimatione, non minuit ſed auget efficaciam, adiecit; Quædam iactata fuiſſe, quæ ipſum penè ad duellum prouocare poterant; ſed velle ſe patienter ea tolerare. Tum, quemadmodum præcelſis animis mos eſt aſſeuerantiùs ſuſtinendi ſua dicta, quibus acriùs repugnari ſentiunt (ſiue id ſui decoris gratiâ, ſiue ad repugnantium offenſam præſtent) non modò non reuocauit, ſed iterauit, vbi poſtulatis haud indulgeretur, ſatius futurum fuiſſe, ſi numquam Synodus coiuiſſet.

1562.

[f] 2. Septembris, vt in vna ex tribus litteris Vicecomitis ad Borromæum.
[t] Acta Paleotti, & notæ arcanæ Vicecomitis ad Borromæum, & epiſt. Iadrenſis, vltimo Aug. 1562.
[u] 30. Ianuar. 1563. vt in Actis Conſiſtorialibus.

23 In huiuſmodi quæſtione ferè omnes adeò diffusè verba fecere, vt cum res vigeſimo octauo Auguſti propoſita fuiſſet, dicendis ſententiis ante veſperam ſexti Septembris non fuerit impoſitus finis[x]. Solidior difficultas & communiùs æſtimata videbatur eſſe, damnum ac periculum cuiuſuis mutationis in re graui, conſpicua & vniuerſali; experimentum, quòd minimè cuſtodirentur conditiones, quas Concilium Baſileenſe, & Paulus III. conceſſioni appoſuerant, vnde neque conducibiles euaſerant; incommodum inducendi in ritus Eccleſiæ varietatem, ſemper vnitati perniciosam; quòd perſiſterent nihil mutatæ, & communes Germaniæ eædem rationes, quæ

[x] Legatorum litteræ ad Borromæum, 7. Septembris 1562.

1562. Synodum Conſtantienſem permouerant, præſertim verò periculum effundendi ſanguinis, difficultas illius conſeruandi, incommoda eius deferendi ad ægrotos in agris, vini penuria multis in prouinciis; vt proinde, ſi lex pro illis regionibus reuocaretur, viſa fuiſſet certa conſecutio, ſeu tunc ſeu nunc contra prudentiam actum; quòd appareret ſpecies rei incredibilis, ardentiſſima huiuſmodi poſtulata ab æſtu pietatis enaſci, & non potiùs ab opinionis errore; dubitatio, ne indulta illis petitio nationes alias ad illud ipſum inflammaret, crearetque nouas difficultates; notitia, quòd iidem populi ad alia abſurda laxamenta adſpirarent, & præcipuè ad Sacerdotum coniugia; adeoque huius rei impetratio minimè quietos illos redderet, ſed potiùs audaciores & importuniores. Hæ rationes ex vna parte, ex altera ſpes fructus, & iacturæ formido, viuidiſſimis coloribus ante omnium oculos expreſſæ, ſicuti diximus, ab Epiſcopo Quinque Eccleſiarum, ſimulque auctoritate Cæſaris, Gallorum, ac Bauari corroboratæ, inter ſe ita conflixere, vt in nulla alia re propoſita ſententiæ tam variæ ac tam perplexæ vmquam prodierint; vſque adeò [y], vt qui à ſecretis erat, nequiuerit per primum tabellarium certam earum notam Romam mittere. Etenim aliqui ambiguè locuti, & interrogati, cuinam conſilio definitè adhærerent, recuſarunt clariorem ſententiam ferre, quaſi maluiſſent differere quàm iudicare. Neque iudiciorum varietas variis nationum affectionibus verti poterat, quandoquidem patuit, cùm in Synodo tunc adeſſent duo ſoli ex Gallia, Euſtachius Bellaius, & Petrus Daneſius Antiſtites, alter Pariſienſis, alter Vaurenſis, eos inter ſe diſcordaſſe, illum conceſſioni repugnantem, hunc aſſentientem.

y Prædictæ Legatorum litteræ, 7. Septemb.

Poſt diuturnam diligentiam, & accuratum examen, Patres qui illis cœtibus numero centum ſexaginta ſex interfuere, in octo partes diuiſi ſunt [z]. Quatuordecim auctores erant, retardandum eſſe Decretum: triginta octo repulſam probabant: vigintinouem conceſſionem; viginti quatuor rem eſſe in Pontifice reponendam cenſebant: triginta & vnus primum articulum admiſere, ſecundum reiecere, hoc eſt, in conceſſionem propenderunt, non tamen Epiſcopis committendam, ſed vt eius executio Pontifici relinqueretur. Vnus perſtitit medius: decem in partem negantem inclinarunt, ſed rem Pontifici committentes: nouemdecim conceſſionem ad Bohemiam & Hungariam coarctarunt; adeoque vix in eo argumento tot ſententiæ potuiſſent anteà concipi tamquam poſſibiles, quot reipsâ pullularunt. Quod vſuuenit in iis quæſtionibus, tam practicis quàm theoricis, in quibus duræ vtrimque difficultates obuerſantur,

z Acta authentica Arcis Æliæ.

uerſantur, cùm pro ſe quiſque tunc aſpiret vtilitati & gloriæ in ape- 1562.
riendo calle medio ac plano inter ardua & confragoſa; quamquam ſæpiùs nouus ille callis, dum cuncta deuitare creditur, offendit in cuncta; hinc verò vnuſquiſque viam ab alio malè patefactam auerſatus, eiuſdem ſimul audaciam imitatur, ſimul ipſi per euentum improſperum aſſimilatur.

CAPVT V.

Noua Cæſarianorum ſtudia ad impetrandum Calicem, & noua trutina de doctrina, ac præſertim de Sacerdotio, Apoſtolis à Chriſto in Cœna collato; & varia Suauis errata.

1 CÆſariani ab iis quæ acciderant, ſtupore ſimul & lumine ſunt affecti: ſtupore quidem, quoniam multæ rerum conditiones tam validam fiduciam ipſis intulerant, vt vix certa firmitas dici non poſſet: compluriun Principum poſtulatio, Pontifex propitius, Legati fautores, ipſum argumentum arbitrarium, ac nulli noxium; officia ac ſtudia ſumma: & tamen exitus is fuit, qui fuiſſet expectandus, vbi cunctæ quas retulimus conditiones ex oppoſito præceſſiſſent. Lumine affecti, quia compertum illis fuit, quanto ampliùs ſperandum ipſis erat ab auctoritate ad vnum restricta, quàm in plures diuiſa; cùm longè facilius homini contingat perſuadere menti, & permouere voluntatem vnius capitis, quàm multorum; præterquam quòd ſæpè idem ille, in quem vnicum coit potentia, quanto propterea illis plurimis maior eſt, in quos ob aliam regiminis rationem ea diſpertitur, tantumdem ob ipſam magnitudinem aliis Principibus indiget, pluſquam indigeant complures tenuiores. Vnde fit, vt Reſpublicæ & multò difficiliores ſint Monarchis ad conceſſiones, & multò proniores ad repulſas. Quare licuit Principibus certum ab eo exemplo documentum capere, multos Epiſcopos illorum vota promoturos fuiſſe, ſi per ea Epiſcoporum poteſtas eueheretur Aulæ Romanæ demiſſione; ſed in reliquum vniuerſam Synodum longè arctiorem Pontifice Romano in conceſſionibus futuram; adeoque fauor ille quantuluſcumque, qui poſtulato in dicendis ſententiis obſecundarat, ipſum aut comprobando, aut non improbando, ſed in Pontificem reiiciendo, profectus fuerat ab opera ex Pontificis voluntate ab eius miniſtris impenſa, poſtquam negotium præceps ruere viſum eſt, niſi manus protenderetur [a].

2 Hoc itaque experimentum effecit, vt Cæſariani ſe aliò verterent.

[a] Conſtat ex arcanis litteris Vicecomitis ad Borromæum, 3. Septembris 1562.

 Repu-

1562. Repudiarant initio conſilium ipſis propoſitum à Legatis, vt nimirum Synodus rem Pontifici decernendam remitteret; quaſi honorificentius ſibi, ſubditiſque acceptius arbitrati, ſi quemadmodum vſus Calicis ab vna Synodo ſublatus fuerat, ita reſtitueretur ab altera, fortunatumque ſibi exitum indubitanter polliciti. Sed ex huius rei fallacia ſe deceptos agnouere, coactique ſunt ad reiectum conſilium confugere, ſicuti mox narrabitur. Aliquid ipſis detrimenti proueniſſe credibile eſt à ſtudiis Vargæ [b], qui non modò Pontificem dehortatus erat ne illud concederet, dicens, petitores poſteà promiſſis neutiquam perſtituros; ſed etiam ad Pagnanum, Piſcarij adminiſtrum Tridenti ſcripſerat[c], id vtique Regi detrimento futurum, propterea quòd hoc ipſum in Hiſpanis ſub ſpecie pietatis appetentiam huiuſmodi nouitatum excitaret; has verò ſubditorum appetentias, ſiue ipſis fiat ſiue non fiat ſatis, ſemper cum perturbationis periculo in regnis copulari. Proinde per litteras admonitum à ſe Regem fuiſſe, & interim ſe à Pagnano petere, vt ſuæ nationis Præſules coërceret. Verùm vti Vargas apud illos nec plurimâ auctoritate, nec plurimâ gratiâ pollebat, perinde haud comperio plurimum ab eo confectum, cùm id temporis nihilo feruentiores in oppoſitum Hiſpani viſi ſint, quàm alij ex aliis Prouinciis.

b Arcanæ litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 30. Iulij 1562.

Muuantones, ſicuti dictum eſt, propitium ſuffragium parauerat, etſi audito Reatino illud improuisò mutaſſet: reliqui magna ex parte ambiguè locuti ſunt. De Guerrero ac de Aiala legitur [c], ſuam illos opem Draſcouizio fuiſſe pollicitos: ſed Epiſcopus Nioquenſis dixit [d], Guerreri promiſſionem tetendiſſe ad coniungendos ſecum Cæſarianos in petenda declaratione de manſione; prædixitque, illum reipſa promiſſo non reſponſurum: nec prædictio in irritum cecidit. Etenim Guerrerus [e] hinc nonnullos ad conceſſionem hortatus eſt, hinc in ferenda ſententia incertum ſe ac diuturnioris indigum temporis oſtendit; & per eam quaſi mixtam agendi rationem, quæ ſincera viſa non eſt, nec ſuorum vituperationem, nec Germanorum querelas effugit: at verò is qui alteri oppoſitarum partium palàm adhæret, illius beneuolentiam conſequitur tamquam ipſi propitius, & æſtimationem vtriuſque partis tamquam intrepidus ac ſincerus. 3

c Arcanæ litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 17. Auguſti 1562.
d Eiuſdem ad eumdem arcanæ litteræ, vltimo Auguſti 1562.
e Aliæ eiuſdem ad eumdem, eodem die.

Antequam ad aliud argumentum progrediar, aliqua Suauis errata notabo. Primum quidem leue, ſed indignum veniâ ob temeritatem, quâ tam frequenter in illud prolabitur: erratum inquam in diebus ſignandis, quandoquidem ipſi nec erat neceſſe ad hæc minutiora deſcendere, nec aderat notitia ad ea veraciter proferenda; 4

&

& tamen audet eadem tam ſæpè caſu notare, quo ſuadeat archiuum illarum omnium rerum geſtarum in ſuo capite contineri. Affirmat itaque, conuentus ſuper eo negotio fuiſſe quinto Septembris abſolutos: verùm & Diarium, & litteræ Legatorum, & alia plurima monumenta paſſim vulgata palàm faciunt, vſque ad veſperam ſexti diei perduraſſe. Alterum & grauius erratum eſt, quòd adſcribat Epiſcopo Camptembergenſi in Stiria (cùm Synodo ne adeſſet quidem huiuſmodi Antiſtes) id quod dixit Epiſcopus Caurlenſis, & ante illum Epiſcopus Philadelphiæ[f], Procurator Epiſcopi Eiſtatenſis, aduerſus interuentum Oratorum Cæſaris, ne adeſſent, dum ea de re deliberaretur. Tertium eſt, vbi narrat, Hiſpanos etiam Præſules petiiſſe à Legatis, vt in ea cauſa remouerent à cœtu Epiſcopos, qui ſimul Oratores Cæſaris aderant; cuius rei ne veſtigium quidem extat in Actis, litteriſve pleniſſimis tum Legatorum tum Vicecomitis ad Borromæum: quamquam, ne verum diſſimulem, nonnemo ex falſo rumore, ſicuti & credibile & frequens eſt, id ſuis priuatis litteris ſcriberet; adeoque excuſatio in eo Suaui debetur. Quartum eſt, dum Cauenſem Antiſtitem inducit ea dicentem, quæ reuerà non ille, ſed Caurlenſis dixit, conqueſtus de ſiniſtro vaticinio, & quaſi minis iniectis Synodo à Draſcouizio, vbi repulſa acciperetur. Liceret adiicere maligna Suauis commenta, quibus deformaret quantum poſſet quamcumque rem geſtam à Salmerone ac Lainio, collaudatis luculenter in iis cœtibus inter alios à viro docto, qui animum non certè illorum ſtudioſiſſimum in reliquis præ ſe fert, quippe in præcipuis controuerſiis ab eis diſcrepans, nimirum ab Archiepiſcopo Iadrenſi. Sed hac in re adeò patet affectatio, & interdum contradictio Suauiani Operis, vt illa ſatis ſit apud quemlibet non hebetem lectorem ad reddendum efficax contra ſeipſam reſponſum. Partes igitur narratoris reſumamus.

f Epiſt. Iadrenſis, vltimo Auguſti 1562.

5 Intentus animorum conatus, quo in cœtu generali conſulebatur de Calicis conceſſione, nulli erat impedimento, quò minùs alia argumenta in peculiaribus cœtibus agitarentur; & in eam formam redacta videbantur, vt illa cunctis ſatisfactura ſpes fuerit. De Chriſti oblatione ſelecti Patres ea digeſſerant, quæ communiùs probabantur, omiſſis litigioſis, dicentes, ſicuti nunc habetur, Redemptorem in Cœna ſe obtuliſſe in ſacrificium Patri ſub ſpecie panis & vini; ſed quo genere ſacrificij, haud exprimebant. Itaque Decreta doctrinæ, & Canones illis reſpondentes ad conuentum maximum delata ſunt ſeptimo Septembris[g]: cumque initio is abſque diſcordia progrederetur, impegit poſteà in durum obicem in Granatenſi,

g Acta Paleotti, & epiſt. Legatorum ad Borromæum, eo die.

1562.

1562.

natenſi, tametſi vnus ex illorum formatoribus hic fuiſſet, ſed opinione ſuis collegis contrarius, ideoque deinde ipſi operi magis aduerſus[b]: quamquam fuit qui crederet, illum ſe magis contrarium, quàm in animo erat, ſimulaſſe, quò Seſſionem ita retardaret, & Galli expectati ſuperuenirent, quibuſcum ſperabat coniunctè procedere in moribus reformandis. Improbauit ille oratione longiſſimâ tertium Canonem, qui nunc ſecundus eſt, vbi definitur, collatum fuiſſe Apoſtolis à Chriſto Sacerdotium in Cœna verbis illis: *Hoc facite in meam commemorationem.* Afferebat in medium[i] pro ſententia oppoſita Nicolaum Cabaſillam libro primo de Miſſæ ſacrificio, qui opinatus eſt huiuſmodi poteſtatem fuiſſe traditam die Pentecoſtes, & cum eo S. Germanum, Iſichium Preſbyterum in libro primo Commentariorum ſuper Leuitico, Armacanum, arbitratum, quo tempore fuerant conſtituti Apoſtoli, fuiſſe eodem Sacerdotium illis collatum, S. Thomam, & Scotum, qui putat, executionem illis fuiſſe conceſſam in capite vigeſimo S. Ioannis, ita vt poteſtatem illius conficiendi obtinuerint in Cœna, ſed conficiendi poſtquam Spiritum Sanctum accepiſſent: ac tot rationes in aciem deduxit, vt non parum dubitationis iniecerit, ne contendendum eſſet, diuque protrahendam doctrinæ comprobationem, adeoque neceſſe foret Seſſionem differre. Sed exitus ſpem proſperitate ſuperauit: cùm enim perpauci Guerrero conſenſiſſent, Decreta plenè comprobata ſunt, idque per ſummam breuitatem atque concordiam vnico manè. Tantum detrahitur non beneuolentiæ modò, ſed æſtimationi, quæ pro beneuolentia creſcit aut decreſcit, ex eo quòd credatur quiſpiam nimis æſtimator ſui, & parum communitatis.

b In litteris Vicecomitis ad Borromæum, 7. Septemb. 1562.

i Acta Arcis Æliæ, & litteræ Iadrenſis, 17 Septemb. 1562.

6. Aiala Segouienſis Epiſcopus repugnauit, vbi pronuntiatur, Miſſam offerri non ſolùm pro peccatis, ſed pro aliis neceſſitatibus; obiecitque, hinc argumentum præberi variis ſuperſtitionibus; & in eamdem ſententiam iuere viginti quinque: ſed denique longè maiori numero cedentes, in leui controuerſia acquieuere.

7 Non ita conquieuit in altera maioris ponderis Guerrerus[k]. Is vnà cum Archiepiſcopo Bracarenſi, & cum Epiſcopis Segouienſi & Almerienſi poſtridie Legatos adiit, cauſatuſque conſcientiæ ſtimulum, expoſuit: Sibi ac ſociis Canonem illum de Sacerdotum inſtitutione probari non poſſe; rem nec agitatam fuiſſe in conuentibus minorum Theologorum, nec in conſeſſibus Patrum, ſolùm leui manu tractatam: Præſules aliquot non modicæ exiſtimationis diſſentire: quem diſſenſum in Seſſione palàm fieri par non erat.

k Acta Paleotti, & litteræ Iadrenſis. 10. Septemb. 1562.

Qua-

Quapropter ſatius eſſe, articulum illum in proximam Seſſionem reiici, vbi dogmata de Ordinis Sacramento ſtabilirentur, tamquam ad locum magis proprium, tempuſque opportunius, quò, præmiſſo ſtudio ac trutinâ rei conſentaneâ, definitio cum plauſu & honore concordiæ confici poſſet. 1562.

8 Oſius Legatus, qui ſuis in libris eam ſententiam tradiderat, ipſam placidè tuebatur, obiecta diſſoluens, & oppugnationibus quatuor Hiſpanorum obſiſtens. Reliqui Præſides exiſtimarunt, repulſam minus claram, magiſque moderatam non modò æquiorem, ſed etiam ſolidiorem futuram. Idcircò dixerunt, ſe morem illis geſturos, dummodò quæſitæ variationi aſſenſus generalis conuentus præiret, ſine quo penes Legatos non erat quidquam ex rebus iam ſtatutis mutare. Ita ratione Concilij habitâ Hiſpanorum appellationem tacitè refellebant, ipſis appellantibus reiectis ad illud idem tribunal, à quo ſe grauari putabant: quod reſcripti genus duriſſimum accidit litigantibus, & tamen de illo conqueri ipſis non licet, cùm idem tribunal non ſolùm eſt maximè competens, ſed maximè potens.

CAPVT VI.

Capita reformandæ diſciplinæ digeſta: abuſus in Miſſa correcti.

1 QVò perficeretur Seſſionis apparatus, ſtabilienda ſupererant diſciplinæ Decreta, & emendandi abuſus in Sacrificio. Priorum cura demandata fuerat præcipuè Simonettæ, qui videbatur pro more veterum cautorumque medicorum nonniſi lenia medicamenta præſcripturus [a]. Propoſita capita quatuordecim [b] fuere, non vndecim, ſicuti Suauis narrat. Cauſa cur poſteà ad vndecim fuerint redacta, hæc fuit, quoniam duobus ex illis lex apponebatur, penſiones coarctans, ne ſcilicet in poſterum id oneris imponeretur Epiſcopis, & Parochis, quorum alteri non ſupra quingentos aureos ex annuo prouentu perciperent, alteri non ſupra quinquaginta. Sed Epiſcopi vocabulum penſionis abominati, quippe ipſorum auribus animiſque permoleſtum, negarunt illud ſibi adiectâ etiam limitatione probatum iri. Et quamquam opponeretur, à Conciliis Lateranenſi & Viennenſi, & à Tridentino pariter ſub Paulo & Iulio penſionum conſuetudinem fuiſſe receptam, non tamen acquieuere. Quapropter conuentum eſt, vt ſanctiones ea de re aliàs ex profeſſo ſtatuerentur. Sed quemadmodum res humanæ bo-

a Acta Paleotti.
b In cœtu 10. Decembris, vt in epiſt. Vicecom. ad Borrom. eodem die.

1562. nis maliſque permixtæ ſunt, & vnuſquiſque paſſus damna partis quam ſequitur, eam cupere ſolet quam ipſe non experitur, ita tunc vſuuenit [e]. Quare Quinque Eccleſiatum Antiſtes Orator Ferdinandi dixit, Sibi probatum iri vſum penſionum etiam in Germania, quò viris benemeritis ſubueniretur, & illis Epiſcopis nimij luxus materia ſubduceretur.

e Litteræ Iadrenſis, 14. Septembris 1562.

Tertium caput è quatuordecim ſubtractum, ſtatuebat, vt cauſæ 2 quæ vigintiquatuor aureorum ſummam non excederent, omnes in prima inſtantia ab Ordinario cognoſcerentur vſque ad latam ſententiam. Sed non acquieſcebant Epiſcopi, poſtulantes, vt idem omnino de cunctis cauſis decerneretur. Temperamentum propoſitum eſt, vt conſtitutio ad pretium quinquaginta aureorum ampliaretur pro Germanis, qui vt remotiores, ita maiora patiuntur incommoda, dum ad Forum Romanum compelluntur. Verùm obſtitêre Actores Piſcarij, epiſtolâ Regis productâ, in qua plurimùm commendabat, vt illæſa præſtarentur ipſius priuilegia pro Siciliæ Monarchia, cui aiebant huiuſmodi Decretum obfuturum, cùm ipſi concedatur, vt omnes cauſæ cuiuſuis pretij in prima inſtantia in ipſo regno cognoſcantur. Ita ſanctio pendens ſubſtitit, & ex dilatione, ingentis fœnoris fructus Epiſcopis prouenit, quod alibi exponetur. Tunc autem, dum ſermo haberetur, vt aſſolet, de iis quæ Hiſpaniæ Actores obiecerant, complures Patrum vera non exiſtimabant ea priuilegia, ſed à Romanis Pontificibus, cùm Siciliam poſſidebant, Legatis ſuis conceſſa, ac poſtmodum à laicis poſſeſſoribus illius regni ſibi arrogata. Sed de hoc per incidentem occaſionem actum eſt.

Decreta igitur ex quatuordecim ad vndecim diminuta ſunt: & 3 quò præferretur aliqua ratio, habita de iis quæ Cæſar memoratis libellis perpenderat, duo ab illis deſumpta ſunt, atque alterum in primo capite de morum emendatione poſitum eſt, alterum in correctione abuſuum in Sacrificio. Horum omnium capitum tenorem deſcribemus perinde ac ſtabilitus & propoſitus fuit, iis exceptis, in quibus notabiliùs variatum eſt.

I. In primo renouatæ ſunt cunctæ Iuris Canonici ſanctiones de vita & honeſtate Clericorum, ac de prohibitione, quâ ipſis interdi- 4 cuntur luxus, comeſſationes, choreæ, aleæ, tali, ceterique luſus, ac negotia laicorum, pœnis Ordinarij arbitrio relictis, negatoque appellationis confugio in huiuſmodi cauſis, ad morum correctionem ſpectantibus.

II. In ſecundo præſcriptæ ſunt conditiones neceſſariæ illi qui ad 5 Epiſcopi

Epiſcopi munus eſt promouendus, & inter alias, vt ante ſex menſes in Ordine ſacro ſit conſtitutus, vt Doctor ſit Theologiæ, ſeu Canonum, ab aliqua Academia ex merito inter Doctores adſcriptus, aut inde teſtimonium accipiat, ſe ad eas facultates tradendas idoneum eſſe. Quæ poſtrema particula fuit adiecta, ne carentes non doctrinâ, ſed pecuniâ, excluderentur; qui poſt impenſum ſtudium in aliquibus Academiis, vbi ſumptus ad Doctoris lauream conſequendam grauiſſimus eſt, gradum illum accipiunt, quo vulgò *Licentiati* dicuntur. Fuit etiam additum, vt Regulares huiuſcemodi teſtificationem ab ipſorum Moderatoribus ſubſcriptam afferrent. Epiſcopi Segouienſis, Oſtunenſis, Lucenſis, & Aquenſis optabant in eo Decreto, vt ante Epiſcopatum Sacerdotium exigeretur. Sed animaduerſum eſt, oppoſitum ſtatui ab Innocentio cap. *A multis*, tit. *De ætate & qualitate*, & ab Vrbano Can. *Nullus*, diſtinct. ſexageſimâ, quibus ſatis eſt Ordo Subdiaconi. Nihilominus adiectum eſt, opus eſſe vt hic Subdiaconi character ſaltem dicto iam ſpatio præcederet, cùm haud ſatis decorum videretur, vt ad ſupremum Ordinem Eccleſiaſticum aſcendat is, cui paulò anteà integrum erat ad laicorum ſtatum regredi. Suadebant alij in Epiſcopo gradum Doctoris, abſolutè, nixi Pauli verbis ad Timotheum: *Oportet Epiſcopum Doctorem eſſe.* Sed illis oſtenſum eſt, per ea ſolùm importari habilem ad docendum, quod colligitur ex voce Græca διδακτικὸν, quæ id ſignificat, & nihil vltrà. 1562.

6 Quò caput tertium intelligatur, ſciendum eſt, Luſitanos & Hiſpanienſes expoſuiſſe, in ipſorum Eccleſiis multos eſſe gradus, quorum poſſeſſores nimis liberè Diuinum obſequium negligebant, adeoque oportere vt multationibus è deſidia excitarentur. Et quamquam alij contradicerent huic oneri, vtpote in huiuſmodi Sacerdotiorum fundationibus minimè contento, exiſtimarunt plerique, ex iure Diuino, & æquitate naturali fructum illorum Sacerdotiorum integrum relinquendum non eſſe deſidum poſſeſſorum vtilitati. Medium itaque ſuſceptum conſilium, conceſsâ quidem Epiſcopis facultate, non tamen iniectâ ipſis neceſſitate ad id innouandum; quippe quod eiuſmodi erat, vt variis in locis à variis rerum conditionibus aut ad id ipſum impellerentur, aut ab eo depellerentur. De forma excogitatum initio fuerat, vti maſſa quotidianarum diſtributionum conſtitueretur pro eo quod paulò anteà effectum erat in Eccleſiis, quas *Collegiatas* appellant: ſed poſteà conſentaneum viſum non eſt; vt cùm huiuſmodi dignitatûm prouentus ſint admodum inæquales inter ſe, pinguiorum poſſeſſor diſcrimen ſub- 111.

1562. iret ingentis iacturæ, ac modici lucri; & ex aduerſo tenuiorum poſſeſſor plus lucri poſſet accipere per vnius diei diligentiam, quàm iacturæ per complurium negligentiam. Præſcriptum igitur eſt, vt vbi conſtitutę iam non fuiſſent in huiuſmodi dignitatibus quotidianæ diſtributiones, tertiam partem complectentes, liceret Epiſcopo illas ſtatuere, præſcribendo arbitratu ſuo iis qui Sacerdotio fruebantur, quantum ab illis Eccleſiæ ſeruiendum eſſet: quod ſi omitterent, eo die diſtributionibus priuarentur, eaſque ille conuerteret in vtilitatem fabricæ, vbi hæc egeret, aut in aliud pium opus. Si cui verò huiuſmodi dignitatum nulla ineſſet in Eccleſia Cathedrali aut Collegiata iuriſdictio aut adminiſtratio, nec vllum aliud munus, ſed extra vrbem in Diœceſi iniuncta illi eſſet animarum procuratio, cui vellet per ſeipſum operam nauare Sacerdotij poſſeſſor, manſio, huiuſque procurationis exercitium efficerent, vt is haberetur perinde ac ſi illi Eccleſiæ præſens adeſſet.

IV. Nimis alienum à ratione videbatur, obtineri à compluribus munera illorum propria, qui obſtringuntur inſolubili ſacræ militiæ cingulo, trahique ex illis emolumenta & priuilegia; & tamen liberum ipſis eſſe, vt ad laicorum vitam redirent, eorum multis aut ad nuptiarum coniunctionem, aut ad armorum exercitationem tranſeuntibus. Ad hanc laxitatem reſtringendam, poſitum fuit in quarto capite, vt nemo Sacerdotium poſſidens in Cathedrali aut Collegiata, ſeu non Regularis, ſeu Regularis is foret, ius ſuffragij haberet in Collegio, niſi Subdiaconus ſaltem eſſet; atque vt ij, quibus ex munere certis quibuſdam diebus Sacrificium erat celebrandum, aut Euangelium Epiſtoláve decantanda, ſuſciperent intra annum, niſi legitimè præpedirentur, Ordinem illi miniſterio conſentaneum, & huiuſmodi functionibus per ſeipſos præſcriptis diebus fungerentur; nec in poſterum ea Sacerdotia concederentur niſi habenti tum ætatem, tum reliquas habilitates ad illa exercenda. 7

V. Compertum eſt, frequenter peccatum fuiſſe in vſu legum relaxandarum, earumque relaxationes ſæpè ſubtrahi Aulæ Romanæ, rebus falſis pro certis aſſumptis, atque in opus deduci ab executoribus aut vera parum callentibus, aut parum religionis ſtudioſis, debilitatâ idcircò legum auctoritate, corruptâque diſciplinæ integritate. Id materiam quinto capiti præbuit, in quo præceptum eſt, vt cunctæ legum relaxationes, conceſſæ locis extra memoratam Aulam, committerentur impetrantis Ordinario, atque vt *Gratioſæ*, hoc eſt, ad forum litigioſum haud pertinentes, non exercerentur reipſa, niſi priùs Ordinarij, tamquam Sedis Apoſtolicæ delegati, ſummatim 8

matim & extra iudicium cognouiſſent, eas nec expoſitione falſi, nec occultatione veri fuiſſe impetratas. 1562.

9 Ad auferendum aliud ſimile abſurdum, in ſexto præſcripta fuit eadem cognitio ab Ordinariis habenda, antequam conficerentur poſtremarum voluntatum mutationes adiecto monito, eas nonniſi *ex iuſta ac neceſſaria cauſa* concedendas eſſe. VI.

10 Quemadmodum ſuam quiſque iuriſdictionem libenter extendit, nonnumquam ambitione, ſæpè quoque religionis ſtudio, dum recti animi ſui certus ſibi perſuadet, à ſe tutiùs quàm à quouis alio commune ius adminiſtratum iri; ita non rarò maiores Præſules fines ſuos tranſgreſſi cauſas Ordinariis per appellationem ſubtrahunt. Idcircò ſancitum eſt in ſeptimo, vt Legati, Nuntij, Primates, Metropolitæ, ad quos prouocatur ab Ordinarij ſententia, obſeruarent ſacras Conſtitutiones, & eam præſertim Innocentij IV. quæ incipit, *Romana*; aliter ipſorum Actis nulla inſit auctoritas. VII.

11 Ob minorem humanæ pietatis feruorem, compertum erat, pia opera, ab iis præſcripta qui poſteà deceſſerunt, ſæpè negligi fraudarique ab adminiſtratoribus. Quò huic malo mederetur, in octauo imperatum eſt, vt Epiſcopi in cunctis caſibus à Iure permiſſis huiuſcemodi operum executores eſſent, ſiue ita præſcripta ea fuerint vt adhuc viuo præſcribente vim habeant, ſiue illo demortuo. Foret in eorum poteſtate inuiſere Noſocomia, Collegia, Sodalitia laicorum, etiamſi *Scholæ* aut alio nomine nuncupentur, Eleëmoſynarum æraria, vulgò Pietatis Montes, & quæcumque locorum piorum genera, tametſi eorum procuratio ad laicos pertineret: breuiter, quidquid inſtitutum eſt ad obſequium Dei, ad animarum ſalutem, ad pauperum alimentum. Huic Decreto reſtitit pariter Actor Piſcarij [d] eo nomine, quòd inde quoque priuilegia Siculæ Monarchiæ læderentur; quare de illo expungendo deliberabatur. Sed quoniam Orator Luſitanus vnà petijt [e], vt exciperentur Noſocomia, aliaque huiuſmodi loca, quæ ſui Regis tutelâ fruebantur, in quo negligentia præſumi non poterat per Epiſcoporum vigilantiam corrigenda, mutato conſilio reſtrictum fuit Decretum, adiectâ exceptione omnium huiuſmodi locorum, quæ ſub ipſius Regis patrocinio fuiſſent conſtituta. VIII.

[d] In dicta epiſtola Vicecomitis ad Borromæum, 16. Septemb. 1562.

[e] Acta Paleotti, & eiuſdem Vicecomitis litteræ, 17 Septemb. 1562.

12 Multæ quoque fraudes afferebantur in adminiſtratoribus prouentuum, qui templis aliiſque piis locis conſtruendis deſtinabantur. Lex igitur in nono ſancita eſt, vt nullo habito reſpectu cuiuſuis oppoſiti priuilegij adſtringerentur huiuſmodi adminiſtratores ad reddendam in annos ſingulos Ordinariis illorum rationem. IX.

 Complu-

1562. Complures ſcribæ, auctoritate Regiâ, Cæſareâ, aut Pontificiâ 13
X. conſtituti, arrogabant ſibi idcircò immunitatem ab Epiſcopo in eo miniſterio, ac ſæpe comperiebantur inepti, aut aliquo vitio laborantes. Id in cauſa fuit, vt in decimo cuncti ſubiecti fuerint examini Ordinariorum, quibus facultas eſſet aut in perpetuum, aut ad tempus illos ab eo munere in cauſis Eccleſiaſticis remouendi.

XI. Bona, quæ certum dominum non habent, nec ſimiliter certum 14
obtinent defenſorem, adeoque aut violentiæ aut fraudi ſæpè ſubiacent (atque id accidit redditibus Eccleſiaſticis, aliiſve ad pia opera deſtinatis) quantò delictum magis allicit facilitate ac vtilitate, quantoque Dei gloriæ, proximique charitati opponitur, tantò magis neceſſarium viſum eſt, vt homines horrore pœnæ inde retraherentur. Ea de cauſa ſtabilitum eſt in poſtremo capite, vt rei tam iniquæ occupationis, ſiue per vim, aut per ſuppoſititias perſonas, ſiue alio modo ea bona occuparentur, incurrerent in ſacrotum interdictionem, quæ à Romano ſolùm Pontifice auferri poſſet, nec eâ vnquam abſoluerentur vſque ad integram reſtitutionem. Prætereà ſi fortè in ea bona ius aliquod dominij obtinerent, illicò ipſum amitterent. Quòd ſi quis Eccleſiaſticus illi noxæ conſenſiſſet, præter ſacrorum interdictionem ſpoliaretur poſſeſſis Sacerdotiis, ineptus ad illa impoſterum obtinenda, eique Ordinum vſus interdiceretur pro arbitratu Ordinarij. Optaſſent quidam, vt exprimeretur in eo capite [f] inter delicta pœnis ſubiecta, nomen *Confidentiæ*. Ad id, ne in alia intempeſtiua litigia incideretur, prudenter reſponſum eſt, huiuſmodi crimen ſatis comprehendi ab illis vocibus, *per ſuppoſititias perſonas.*

[f] Acta Patrum.

Abuſus ſimiliter ſunt propoſiti (quamquam in Decreto ab eo 15
probroſo vocabulo Patres abſtinuerint) qui variis in locis in Miſſæ ſacrificium irrepſerant: ij priùs fusè deſcripti, deinde in nouem capita redacti ſunt. Verumtamen pleriſque non videbatur pro dignitate Concilij deſcendere ad ſanctiones adeò minutas, magiſque priuatæ cuiuſque Ordinarij curæ conſentaneas, cùm euenire poſſet, eas cunctis regionibus haud opportunas fore. Reſpondebant alij, Ex auctoritate Concilij plurimum venerationis ac roboris illis acceſſurum; quod verò ad ſingulares alicuius loci conditiones attinebat, ſatis conſultum iri, traditâ Ordinariis facultate, vt earum executionem pro arbitrio temperarent. Vicit tamen ſententia Aialæ Segouienſis Epiſcopi, vt in vnico Decreto ad tria ſolùm capita reſtringerentur, ad Auaritiam, ad Irreuerentiam, & ad Superſtitionem.

Ad

16 Ad arcendam auaritiam interdicta ſunt pretia, mercedes, conuentiones, vt in rem noſtram Sacrificia celebrarentur, vetitis quoque importunis eleēmoſynæ petitionibus. Et quamquam fuiſſet animaduerſum, vſitatum ſubſidium celebrantibus non præberi pro Sacrificij pretio, ſed ad alimentum Sacerdoris, ex communi doctrina Scholaſticorum, Iuriſque ſacri Conſultorum, ac præſertim Abbatis Panormitani; fuit tamen qui ſuadebat, id eſſe prohibendum in illis Sacrificiis, quæ ob aliquem fortuitum euentum fiunt, & certo loco, certiſque diebus haud alligantur. Sed ea ſententia aſſeclas non habuit. 1562.

17 Quò irreuerentiæ mederentur, præceptum eſt, ne permitteretur aut Sacrificij celebratio Clerico vago & ignoto, aut ei intereſſe liceret homini palàm criminoſo. Diſſertum eſt de arcendis publicis meretricibus, ſaltem abſoluto Euangelio; ſed executio grauioribus offenſionibus ſubiecta viſa eſt. Et quoniam functionis reuerentiæ plurimum confert loci maieſtas, priuatis in ædibus Sacrificij vſus fuit interdictus, ſolumque permiſſus in templis, ſacriſque locis, cultui diuino deſtinatis, inſpectis deſignatiſque ab Ordinario, adeoque vt antequam Sacrum inchoetur, ij qui adſunt, exteriori corporis formâ ritè compoſitâ, aſſiſtentis etiam animi pietatem præ ſe ferant. Prohibita eſt in cantibus & harmonia quæcumque laſciui atque impuri mixtura. Actum eſt etiam de remouenda omnino à Sacrificiis muſica; ſed plerique, ac præſertim Hiſpani, eam commendarunt, quippe ex antiquo tempore ab Eccleſia vſitatam, atque ad infundendos ſuauiter in animos pietatis ſenſus aptam, dummodò tenor cantilenæ, & verborum ſententia religionem ſonent, & alter alterius intelligentiam non impediat. Præſcriptum quoque fuit, vt à Sacrificio longè abeſſent profana colloquia, deambulationes, ſtrepitus, clamores, adeò vt Domus Dei verè dici poſſit *Domus orationis*.

18 Ad ſuperſtitionem tollendam vetiti ſunt Sacerdotes operari Sacris extra horas conſuetas, aut aliis ritibus quàm receptis ac ſolitis in Eccleſia, atque vti certo quodam Miſſarum aut candelarum numero. Iniunctum quoque, vt doceretur populus, quis eſſet, & vnde proueniret Sacrificij fructus; ac per eam opportunitatem admoneretur etiam de frequentandis Parœciis ſuis, ſaltem diebus Dominicis, Feſtiſque maioribus. Primò complures propendebant ad eas Miſſas interdicendas, quæ vulgò *Sicca* nuncupantur, hoc eſt, cùm adhibitis ceteris precarionibus ritibuſque, minimè conſecratur: ſed poſteà mutatum eſt conſilium, auctore potiſſimùm Draſcouizio,

1562. zio, cùm animaduerſum eſſet, in nauigationibus, aliiſque rerum conditionibus, cùm Sacerdotis, vel ſacræ ſupellectilis defectu ſacrificare non licet, eam aſpectabilem Sacrificij expreſſionem plurimum conferre ad excitandam in animis pietatem, qui vt etiam ſupra ſenſus euehantur, ſenſibus indigent.

Adiectum eſt præter res expoſitas, Ordinariis facultatem tribui, 19
tamquam à Sede Apoſtolica delegatis, ſtatuendi quidquid in ea re conſentaneum putarent, obſtringendique populos cenſuris, tametſi priuilegia & appellationes obſtarent.

Quamquam cælum incorruptionis expers ſit, nihil eſt in terris tam pronum ad corruptionem, quàm quæ maximè cæleſtia ſunt.

CAPVT VII.

Complurium Epiſcoporum querimoniæ ob leuia de diſciplina Decreta. Variæ ſuſpiciones ex proximo Gallorum Præſulum aduentu. Poſtulata Galliæ Oratorum, Tridenti ac Romæ interpoſita, ad retardandas ſanctiones, illic reiecta, hîc Præſidum arbitrio remiſſa. Pares Cæſarianorum petitiones. Legatorum conſilium. Nouæ propoſitionis forma parata de Calicis conceſſione.

QVæ de reformanda diſciplina fuerant propoſita, per ſe quidem haud grandia, multò magis decreuerunt eorum oculis 1
qui aut abundantiâ voluntatis, aut penuriâ experientiæ ab ampliſſimo illo conuentu paucos intra dies aliam hierarchiam, alium rerum ordinem ſibi ſpoponderant, ac tenuiora poſtmodum euaſerunt, receſſis tribus præcipuis memoratis capitibus. Neque videbatur, poſt tot menſes, ac tot Seſſiones, tandem aliquando à Concilio greſſibus quaſi pueri debilis, timidique eſſe incedendum. Accidit itaque [a], vt ea in conſeſſu compluribus irriſionis potiùs indignationiſque, quàm examinis argumentum extiterint. Certior ea de re factus eſt Borromæus per arcanas notas à Vicecomite [b], ac liberiùs per communes litteras à Legatis [c], fortaſſe quò Pontifex famæ zelotypiâ, quæ affectio plus quàm in ceteros dominatur in Principes, imponeret Simonettæ, præcipuo illius ædificij architecto, vt inciperet ipſum ſupra ſolum attollere, nec materiam præberet adagio, *Qui ſerò dat, diu non vult.* Qui liberiùs acriuſque obloquebantur, erant Tranſmontani cuiuſuis regionis, quippe quibus

[a] Præter alias ſcripturas, epiſtola Iadrenſis Archiep. 24. Septemb. 1562.
[b] 16. Sept. 1562.
[c] 13. Sept. 1562.

quibus cùm ineſſet minor communicatio cum Aula Romana, minor pariter inerat & beneuolentia & notitia. Pariſienſis Epiſcopus exprobrabat, formoſiores ponderoſioreſque morum emendationes anno ſuperiore in Galliæ conuentibus fuiſſe confectas: quin per acerbiorem collationis formam componebat leues diſciplinæ leges Tridentinas, cum adeò grauioribus Baſileenſibus. Aiala dixit, Rem aſſimilari poſſe curationi medicorum, qui ægroto prævalidis remediis indigenti exteriorem aliquam inunctionem admouent. Ioannes Suarius Auguſtinianus, Conimbricenſis Epiſcopus, & Pariſienſis, quem diximus, ſignificarunt, emendationem in capite atque in membris habendam eſſe. Ad hanc ſententiam adiecit Franciſcus Blancus Epiſcopus Aurienſis, Pontificem quoque obſtringi legibus Concilij, non quidem ſecundùm vim *coactiuam*, ſed ſecundum vim *directiuam*, prout Canonum Doctores loquuntur, cùm Synodus in caput ſuum poteſtatem non habeat, ſed idem caput naturæ lege teneatur, vt ſe cum reliquis membris conformet in eo quod ipſum non dedeceat ob propriam capitis conditionem. Et quemadmodum fieri ſolet, vt ex multorum ſermonibus in cœtu mirificè creſcat audacia in ſingulorum linguis; eâdem libertate vtilitatis ſtudia actioneſque in ſuis profanis Principibus perſtrinxerunt. Proinde Blancus idem inuectus eſt in nimia Cruciatæ priuilegia, ad quam moderandam, ſicuti vidimus, Pontifex plurimùm propendebat, modò cum bona Regis Catholici pace, aut motu proprio Synodi id efficeretur. Et Draſcouizius, qui aliàs improbarat electiones Epiſcoporum, quæ interdum contingebant, & monitus ea de re fuerat à Præſidibus, ſuam mentem tunc aperuit, ſe nimirum fuiſſe locutum de nominationibus ad Eccleſias habitis à profanis Principibus, cùm ij nonnumquam proponerent homines nec doctos nec dignos; vt proptereà eſſent à Pontifice reiiciendi, quippe quòd melius tiaræ conſuluiſſet, ſi capiti alicuius è ſuis famulis illam impoſuiſſet. 1562.

2 Hi obloquentium ſuſurri, aliique iam à nobis ſparſim expoſiti effecere, vt Gallorum Eccleſiaſticorum aduentus, adeò ſollicitatus à Pontifice, à Legatis adeò optatus, tunc ab vtriſque formidaretur, verentibus, ne cum Hiſpanis Tranſmontaniſque coniuncti, ad noua quædam obtinenda, minimè conuenientia, vim impenderent. Et iam ex Galliæ & Antuerpiæ litteris rumor[d] manauerat, à Lotharingo Cardinali non modò Calicem poſtulatum iri, ſed ſacrarum imaginum amotionem. Nec admodum grata ipſi Pontifici nuntiabantur de iis, quæ animo agitabant illi Præſules, eorumque Dux Lothra-

[d] Ex arcanis litteris Vicecomitis ad Borromæum, 17. Septemb. 1562.

1562. Lotharingus: magnum numerum Præſulum coire cum quamplurimis* Doctoribus, quò cum aliis variarum nationum conſociati, poſſent Italicos Præſules opprimere; quamquam Ferrarienſis Cardinalis ſcriberet ex oppoſito, eam frequentiam haberi ex æmulatione Hiſpanorum, de quibus Lemouicenſis Antiſtes, ex Hiſpanica legatione regreſſus, narrauerat Pariſiis, aliam Præſulum plenam cohortem parari, Tridentum petituram; ſe tamen credere, eos reipſa non ituros, cùm tam multas difficultates in præcedentium miſſione experti fuiſſent; vnde fieret, vt in Gallia frequentiæ ſtudium vnà cum æmulatione deferueſceret.

* Arcanæ literæ Borrom. ad Legatos, 22. Augusti 1562.

Verùm de Lotharingo eiuſque conſiliis ſuſpicio, vmbras altiſſimas denſiſſimaſque diffuderat. Hinc iactabatur, eum nolle prouin- 3
ciam illam ſuſcipere: hinc ea ipſa diſſimulatio indicio erat, ſub negotio quò maior dabatur opera vt minùs corticis detegeretur, eò amplius profunditatis latere, cùm certò ſciretur, eum non ſolùm habere in animo Tridentum adire, ſed confidere, præter Gallos, Germanorum & Hiſpanorum etiam ſe acturum Principem: quæ veriſimilius erat illum aſſecuturum ob adhibita à Lanſaco ſtudia, quò Vaticanæ Purpuræ fieret particeps Archiepiſcopus Granatenſis, atque is poſteà ſimul cum Lotharingo Synodi Legatis adderetur. Verùm id quod ſupra reliqua ſuſpiciones auxerat, fuerat epiſtola, quæ in manus Pontificis deuenerat, à Lotharingo ſcripta ſuo chirographo ad Ducem Wirtembergenſem: officij ac ſubmiſſionis plena ea cernebatur, Ducemque ſecurum reddebat, Regios Conſiliarios de Prædicantibus nihil vmquam aliud cogitaſſe ac voluiſſe, niſi ſtatum ciuilem componere, & auctoritatem Regiam ſuſtinere. Plurimum ad id poſſe conducere conuentum idoneum, & fructuoſam morum emendationem; ad quod efficiendum præ ſe ferebat Lotharingus animum cupientiſſimum conueniendi in aliquem conuentum, quem in Germania Cæſar conuocaret. Affirmabat, in Synodo nihil decretum iri de dogmatum controuerſiis, niſi ad proximam hiemem: id ſe pro ſua virili parte conaturum, & in idem conuenire mandata Gallicis Oratoribus tradita. Hæc itaque à Lotharingo ſcripta ex quadam ſua gloriæ cupidine, & quò ipſe communis tranquillitatis auctor videretur, prout ex iis quæ geſſit compertum eſt, ſuſpicionem rationi maximè conſentaneam incutiebant, quòd ipſe noua foueret molimina, in quæ & ſui Regis auctoritas, & aliorum Principum Præſulumque Tranſalpinorum ſtudia conſpirarent; vt proinde non promoturus ille Synodum, ſed ipſam oppreſſurus eſſet. Idcircò Lotharingi & Gallorum acceſſus ingentem

tem metum inferebat Pontificiis, eumque vehementiorem Religionis ſtudioſioribus. Quaptopter etiam Seripandus, vir alioquin ab humana vtilitate vel maximè alienus, & potiùs in ſtudio Religionis immoderatus [f], neceſſariam putare cœpit aut Synodi abſolutionem ante illorum aduentum, propoſitâ Borromæo Cardinali rei conficiendæ ratione, aut certè illius tranſlationem in eiuſmodi locum, vbi poſſet adeſſe Pontifex, qui per maieſtatem ſuauitate temperatam, ſibi Epiſcoporum animos deuinciret, magis ipſis gratificaturus, etſi parum ſuâ manu porrigeret, quàm ſi plurimum per ipſos conficiendum permitteret: vbi verò Synodus protraheretur longiùs, Seripandus ipſe, aut defeſſus aut pauidus, dimiſſionem petebat, cùm iam prope finem dogmatum deuentum eſſet, quibus dumtaxat idoneus cenſeri poterat. 1562.

f Litteræ Seripandi ad Borrom. 6 Septembris 1562.

4 Per eam opportunitatem, quâ Romæ conſiderandos ille propoſuit tumultus ab aduentu Gallorum imminentes, ſummoperè commendauit Borromæo Cardinali Mantuanum, qui Lanſaco iterùm flagitanti prolationem, eâ libertate, eâ conſtantiâ, eâ dignitate repulſam dederat, vt ſcripſerit Seripandus, optaſſe ſe, illius reſponſioni vniuerſum Collegium præſens adeſſe. Res ita ſe habuit.

5 Significauerat Lanſacus Præſidibus [g], certum exploratumque ſibi eſſe, Lotharingum Cardinalem cum comitatu ſexaginta circiter Epiſcoporum, præter aliquot Theologos egregios Sorbonenſes, adfuturum Concilio ante Octobris exitum; ſimulque quàm poterat efficaciſſimas preces nomine Regis adhibuerat, quò tam breui temporis ſpatio doctrinæ definitio protraheretur; quod aiebat nulli futurum detrimento celeritati, cùm interim poſſent rerum argumenta digeri, quò maior poſteà ipſarum numerus decideretur: & quò præcipuum petitioni obſtaculum arceret, plurimis rationibus ſtuduerat certos reddere Præſides, Lotharingum ac ſocios eo animo accedere, vt in vnum cum ipſis coaleſcerent, iiſdemque ac illi animis atque operâ id conficerent, quod in Dei obſequium & Eccleſiæ commodum conduceret. Verùm Legati, quemadmodum ſuprà indicatum eſt, & ſua ipſorum ſenſa, & mandata Pontificis admodum oppoſita poſtulatis habebant: quin eo quod pro freno priùs adhibebatur, in calcaria conuerſo, ab ipſo rumore de Gallis aduentantibus impellebantur ad maximè feſtinandum, quò illos præuerterent, ad id quoque ſtimulati ſuperuacaneis quidem, ſed frequentibus adhortationibus Borromæi [h]. Adeò vt Romæ

g Extant cuncta in epiſt Legatorum ad Borrom 3. Septembris, & in altera Lanſaci ad Ioſulanum, 7. Septembris 1562.

h Apparet ex dictis litteris Borrom. ad Legatos, 22. Auguſti, & aliis antecedentibus & conſequentibus, & ex aliis reſponſionibus Legatorum ad Borrom. 27. & vltimo Auguſti, & 3 Septemb. 1562.

1562. mæ diſpliceret, eos adhæſiſſe ſuadentibus, ante Canones eſſe præmittendam explicationem doctrinæ, quaſi ſarcinas celerem progreſſum impedientes. Quamobrem in rebus in poſterum ſanciendis ſtatutum eſt, tametſi poſteà non omninò præſtitum, explicationem omitti: & iam quò Cæſari celeriter ſatisfieret, excerpta fuerant ex volumine, quod ille miſerat, varia capita, proponenda in ſecutura Seſſione, in qua erat animus coniungendi duo Sacramenta, Ordinis & Matrimonij, nondum expenſa; aut certè in duas Seſſiones ſibi proximas diuidendi, quò Galli theatrum ingrederentur poſt finem dramatis, aut ad vltimam ſcenam.

Itaque ad Lanſaci poſtulatum Legati apud animum ſuum certi 6
reſponſionis, conſuetum ad eam reddendam ſpatium petiere, quò illam benè perpenſis rationibus inſtruerent; poſteà verò per Mantuanum eam reddidere ſecundùm alterius priùs datæ ſententiam, graui Oratoris moleſtiâ, qui animaduertens paratarum rerum maſſam adhuc indigeſtam, & quæ, prout ipſe opinabatur, digeri non poſſet eo breui tempore quod ante Seſſionem præſcriptam ſupererat, adeoque prolationis neceſſitatem agnoſcens, & tamen accuratiſſima ſtudia, quæ adhibebantur, quò per ipſam operam à breui ſpatio diuturnum æquarètur, in ſuſpicionem incidit haud fallacem, eorum conſilium non eſſe, vt res protraheretur ad expectandos Gallos tamquam optatos adiutores; ſed conſilium eſſe, vt feſtinaretur ad ipſos præuertendos, quaſi formidatos aduerſarios. Suam hanc opinionem aperuit ipſe per litteras Inſulano Romæ degenti[i], conqueſtus, id conſilij nimis aduerſari promeritis illorum proborum Præſulum, & illius optimi Cardinalis.

[i] In prædicta epiſtola, 7. Septembris.

Et quidem Legati ſatis animaduerterunt, Tridenti ſuſceptum 7
ab ipſis conſilium acerbius accidere palato, quàm præ ſe ferebat oris motus, cùm per repulſam ac feſtinationem Rex atque natio ipſorum illis deſpici viderentur. Quare tametſi Lanſacus in poſtulatis regio nomine exponendis tantumdem modeſtiæ, quantum efficaciæ adhibuiſſet, dubitarunt Legati[k], ne illa ad hanc augendam fuiſſet adhibita, quò per acceſſionem beneuolentiæ facilior impetratio redderetur; & vbi deuentum eſſet ad opus, & preces animaduerterentur inutiles, ad denuntiationes ſeceſſionemque fieret tranſitus, non ſine graui perturbatione ac periculo ſchiſmatis. Addebatur, indicia conſpici à Legatis, Cæſarianos quoque inſtituros poſtulato, cùm fuiſſet à Borromæo miſſum ad Legatos exemplar epiſtolæ, ſicuti dicebatur, à Cæſare ad eos ſcriptæ, tametſi nondum ad ipſos delatæ, quâ illi vehementer flagitabantur hanc moram de argumento

[k] In epiſtola Legatorum ad Borromæum, 4 Septemb. 1562.

mento Sacrificij, tantiſper dum conuentus Francofurti deſtinatus 1562.
abſolueretur. Idque à Cæſare fieri credebatur, quemadmodum anteà indicauimus, quòd vereretur, ne prægreſſa illorum dogmatum ſanctio Septemuirorum Proteſtantium animos adeò perturbaret, vt obſtacula iniiceret electioni, quâ ipſius filius Romanorum Rex renuntiaretur, ad quod in eo conuentu votis omnibus aſpirabat. Et ſanè maiori adhuc ſollicitudine premebantur Præſides, quòd in exemplo epiſtolæ, quam diximus, affirmabatur, in eadem vota cunctos Principes conuenire: quare videbatur Cæſar concorditer cum Gallis, & fortaſſe cum aliis nondum patefactis ſe gerere.

8 Eapropter Legati ſui eſſe muneris cenſuerunt, ea omnia per expeditum tabellarium ſignificare Pontifici: verùm ne quid apud illum gratiæ exiſtimationiſque ſibi detraherent quaſi trepidi ac titubantes poſt tot ab eo confirmatas iuſſiones, in hanc ſententiam ſcripſerunt: Cùm ipſi iuberentur à Pontifice, ne quid moræ interiicerent cuiuſuis efflagitantis causâ, ſe quidem obtemperaturos fuiſſe, niſi nouis mandatis aliud ſibi præſcriberetur. Idcircò de iis quæ interuenerant, ipſum à ſe maturè moneri, quò ſi fortè vellet ex eiuſmodi notitia ſua mandata ſiue abſolutè ſiue ſub conditione ante Seſſionem mutare, in ipſius eſſet poteſtate. Et contigit, vt ſimilem poſtulationem acceperit Pontifex ab Inſulano [l]: ſed eaſdem illi rationes obiecerat, quas Tridenti Lanſaco Legati.

[l] Acta Paleotti.

9 Per eos planè dies Pontifex præclarâ commendatione in Senatu exornauerat Mantuanum, cuius prudentiæ dicebat à ſe acceptam referri plurimam concordiam, in quam Patres conuenerant; nec opportunitatem omittebat ſuæ beneficentiæ ipſis Epiſcopis exhibendæ, conceſsâ illis ſæpiùs Sacerdotiorum collatione, quæ menſibus iuri ſuo addictis vacabant: & quamquam eorum complures id quaſi artem interpretarentur quò illos ſopiret, non tamquam beneuolentiam quò ipſis benefaceret; tamen apud hos etiam conducibile illuderat: etenim ſemper demum eos diligimus, qui nobis gratificantur, & honorem exhibent.

10 Verùm Pontifex ad aduentum noui Præſidum tabellarij, graui curâ correptus eſt, & perpenſis vndique incommodis ac periculis [m] conſilia moderatiora ſuſcepit, Legatiſque reſcribi iuſſit; Quamuis ipſe Gallos minimè aduenturos putaret, tamen conſiderabat, ſatius eſſe vberiorem in eos etiam comitatem præſtari, qui perperàm eâdem vtebantur; eoque magis, vbi agitur de rebus tam ingentis momenti in Diuinum obſequium, ac bonum publicum; prætęrquam quod cernebantur eò ſimul ferri vota Cæſaris: nec reipſa graue

[m] Epiſt. Borrom ad Legatos, 11. Septembris, cuius poſteà fit mentio in arcana epiſt. Vicecomitis ad Borrom. & in litteris Legatorum ad eumdem, 14. Septemb. 1562.

1562. graue detrimentum agnoſcebatur in retardandis Decretis de Sacrificio, quæ ad Seſſionem futuram ſeponebantur, ad quam nec plus minúſve parabantur reliqua argumenta; adeoque nihil ea de cauſa protraheretur Concilium. Idcircò eam moram in Legatorum Patrumque iudicio à ſe reponi, in quorum arbitrio vt reponeretur, idem Lanſacus petierat: quod in ſe erat, huiuſmodi conceſſionem ſibi non improbari.

Tridentum peruenit ea reſponſio die decimo quarto manè, nimirum tertio ante præfinitum Seſſioni diem, eaque confeſtim à Mantuano oſtenſa eſt Vicecomiti, qui cunctis eloquentiæ ſuæ neruis Legatos ab ea cunctatione dehortatus eſt. Ipſi verò prolixo habito conſilio in eamdem ſententiam conuenere, Borromæo reſcribentes, ſe poſt collatum illius epiſtolæ tenorem cum ſuperioribus mandatis, exiſtimaſſe, mentem eſſe Pontificis, promulgationem Decreti de Sacrificio retardandam non eſſe abſque obſtaculo prævalido atque cogente: vbi verò huiuſmodi neceſſitas vrgeret, dilationem à Pontifice neutiquam damnatum iri: ſe igitur ad eam normam operaturos. Sperare quidem, tam durâ neceſſitate minimè præpediendos, mandatum verò arcaniſſimè occultaturos. Quod arcanum à Legatis cuſtoditum, indicat errorem Suauis, ſcribentis, non ſolùm id ipſis commiſſum Lanſaco Romæ illud poſtulante, ſed eidem à Pontifice reſponſum fuiſſe, illud ipſum Patrum ſuffragio permitti. Quin in Acta Paleotti, vti adnotauimus, relatum eſt, datam fuiſſe Oratori repulſam à Pontifice. Sed Suauis ignorantia tum de his Actis, tum de voluminibus litterarum, quæ vltrò citroque inter Legatos & Borromæum ſcribebantur, effecit, vt abſque magnetica pyxide nauigaret, & ſæpè vnam pro altera regionem ſignaret. Memoratam ſpem Præſides fecere Pontifici, ipſos minimè præpeditum iri, propterea quòd cùm Pontificium reſponſum rediit, diminutus in ipſis fuerat metus futurarum in Seſſione turbarum. Ex Gallorum parte minæ haud exaudiebantur: epiſtola Cæſaris, de qua dictum eſt, numquam ad ipſos deuenerat; & Epiſcopus Quinque Eccleſiarum magnâ modeſtiâ vtebatur, pro eo quod vſuuenit ne vociferetur, cui rogare neceſſe ſit. Tunc ille, vt cùm maximè & deſiderio & ſtudio impetrandi Calicis feruеſcebat, omnique fiduciâ in Præſidum fauore collocatâ, poſtquam Epiſcoporum duritiam expertus fuerat, nolebat illos in altera cauſa tamquam oppugnator irritare, dum oportebat eoſdem in altera tamquam patronos ſuos inuocare. Præterquam quòd cunctationis impatiens, cuius cauſa paulò pòſt innoteſcet, ipſos ad aggreſſionem exci-

extimulauit, integro exercitu non expectato. Etenim ſi rei propoſitio vſque ad Gallorum aduentum fuiſſet prolata, fautorum frequentia & auctoritas procliuiorem conceſſioni viam ſtrauiſſet. Omnes igitur conatus ad celerem conſequendam victoriam ille conuerterat [a], cupidus ſaltem, vt Synodus per ſeipſam Bohemiæ Calicem indulgeret: quod conſilium aliàs propoſitum à Pontifice, Præſides tunc amplexati non fuerant, quippe quod nimis infra petitionem ac ſpem Cæſarianorum videbatur. Atque idcircò nonnemo [o] in Draſcouizio, qui alioqui partes omnes ſolertiæ ad rem perficiendam expleuit, maiorem in temperando poſtulato prudentiam deſiderauit. 1562.

[a] Ex litteris arcanis Vicecomitis ad Borromęum, 14. 16. & 17. Septembris 1562.

[o] Acta Paleotti.

12 Etenim ſi principio illud ad Bohemiam coarctaſſet, cùm ad id etiam acceſſiſſent tum ij omnes Patres, qui abſolutè illi ſuffragati ſunt, tum ij, qui cum huiuſmodi limitatione conſenſere, tam plenum agmen vnà conflaſſent, vt multos ex titubantibus, & ſub conditione fauentibus, ad ſe pertrahere potuiſſent; præſertim quia erga ſolos Bohemos ſuam vim efficaciſſimam obtinebat exemplum Synodi Baſileenſis: & ſe inclinante Pontifice ad id conſilij indicandum, Legati liberiùs ſtuduiſſent illud ſuâ operâ promouere, lucraturi ea de cauſa complurium ſuffragia, qui rem in Pontifice reponebant, & qui proinde illius conſilio acquieuiſſent. Et ceteroquin id ſatis eſſe Cæſari videbatur, vt qui acerrima omnium poſtulata à Bohemis accipiebat; præterquam quòd habetur in narratione Muſotti, datum ſibi fuiſſe negotium à Lotharingo (cùm ipſe in familiam ab eo adſcriptus poſt mortem Seripandi, ab eodem Romam miſſus eſt, ſicut indicabitur) vt Pontifici ſignificaret cauſam potiſſimam, cur adeò Ferdinandus exarſerat in eo petendo, fuiſſe ſpem trahendi hoc pacto Maximiliani, ſui primigenæ, ad Euchariſtiæ ſumptionem, à qua duos iam annos abſtinuerat. Quare id ſi verum fuit, quod equidem affirmare non auſim, etiam conceſſio ad ſolam Bohemiam reſtricta Cæſarem ſui præcipui voti compotem feciſſet. Aliorum opinio fuit, à Draſcouizio ex arte dilatatas fuiſſe petitiones, rato, in hiſce negotiis tranſigendis parem eſſe rationem ac in contractibus agitandis, in quibus ad iuſtum obtinendum, immoderatum petendum eſt: atqui ſubtiliori quadam ratiocinatione vtebantur. Obſeruabant ex oppoſito, rem benè procedere in iis quæ alter poſtulat ab altero Principe, vtpote qui poſtquam plurimum negauit, ad emolliendam acerbitatem repulſæ, minùs ſe difficilem ad parum concedendum ſe præbet: ſed non ita, vbi res eſt cum hominum cœtu, qui ſi ſemel in alterum extremorum

rum

1562. rum cucurrit per argumenta à ſe producta atque audita, illi parti fauentia, tam firmiter in eo pedem figit, vt ad omne medium penè inflexibilis euadat.

Atque huiuſmodi tunc eſſe ſtatum Concilij Præſides intellige- 13
bant. Quamobrem Draſcouizium, tametſi per ſummum laborem, ab eo conſilio retraxerunt; non tamen ipſius poſtulatum adeò moderari poterant, vt illud probabilis impetrationis ſpem faceret. Ipſum cohortati ſunt, vt expeditiorem agendi rationem iniret, in quam maior pars animi propenſionem indicarat, nimirum, vt rei deliberatio committeretur Pontifici, cui liberiùs licuiſſet petitioni indulgere, poſtquam Synodus, quamuis illam minimè comprobaſſet, non tamen pariter eam improbarat, ſed in ipſius arbitrio repoſuerat; quàm licuiſſet anteà, cùm ſe reprehenſionibus obiectaſſet ob derogationem legis ab vno Concilio conſtitutæ, non auditâ alterius denuò coacti ſententiâ. Sed auiditas vltra modum appetentior plurimi, nonnumquam ſibi fit obex ad conſequendum quod ſufficit. Draſcouizius poſt multam ſuſpenſionem petiit, ſaltem vt poſtulata proponenda à Paleotto, iam iterum ex Præſidum monitis digeſta, ita reformarentur, vt Synodus dum conceſſionem Pontifici remitteret, ſui etiam pondus conſilij ſuperadderet. Legati verò tametſi & intelligentiæ ſuæ lumine, & aliorum admonitu repulſam præſagirent, nihilominùs vt Oratori morem gererent, poſtulati mutationi conſenſerunt [p], conſpicati, numquam illi tamquam idoneum conſilium probatum iri id quod ipſe repudiabat, niſi vbi experiretur ineptum id quod amplectebatur. Ad hanc itaque ſententiam redacta eſt rei proponendæ formula: *Cùm animaduerteret Synodus, ſe non poſſe per ſeipſam quod poſtulabatur decernere, illud in ſummi Pontificis arbitrio reponebat; qui præmiſſis diligentiis, quas opportunas cenſuiſſet ſiue cum conditionibus iam recitatis, ſiue cum aliis, pro ſua prudentia rem concederet, rationi conſentaneam ratus etiam ſecundùm ſententiam, conſilium & comprobationem Synodi.* Sæpè magis neceſſarium eſt bono publico, vt nos quiſpiam diligat, quàm vt idem bonum obtineat, adeoque honeſtum eſt in eo etiam amico morem geri, quod ipſius obſtiturum bono prænoſcitur.

[p] Litteræ arcanæ Vicecomitis ad Borromæum, 17 Septemb. 1562.

CAPVT

CAPVT VIII. 1562.

Diſputatio & ſuſceptum conſilium de Calicis conceſſione. Oratorum conuentus habitus apud Archiepiſcopum Pragenſem. Variæ inter eos ſententiæ. Quædam ab ipſis ſignificata Legatis ante poſtremum cœtum, & Legatorum reſponſa. Difficultas in eodem cœtu de Doctrinæ argumento.

1 Calicis propoſitio, in nouam formam mutata, conuentui habito decimoquinto Septembris propoſita eſt; ſed offendit in eadem & penè in maiora obſtacula, quàm anteà impegerat ea quæ abſolutam conceſſionem continebat[a]. Eadem namque rationes, quæ diſſuaſerant Synodo ne huiuſmodi nouitatem illi indulgeret, ipſam pariter dehortabantur ne Pontifici id conſilij daret. Prætereà quidam addebant, temerarium fore, ſi Superiori conſilium non petenti illud obtruderetur. Quocircà collectis ſuffragiis, ſexaginta nouem numerata ſunt conceſſioni propitia, ſeptuaginta nouem illi aduerſantia, & quatuor dubia; atque inter priora non pauca erant, quæ comprobationem tam arduis conditionibus obſtringebant, vt potiùs improbatio videretur.

[a] Cuncta extant in Actis Paleotti, & Arcis Æliæ, præter litteras Legatorum, & Vicecomitis ad Borrom. 16 Septemb. 1562.

2 Deiectus itaque hoc nouo infortunio Draſcouizius, rem omnem operæ Mantuani commiſit. Qui ad extremam tabulam confugiens, celeriter aliud ſimplex Decretum conficiendum curauit, quo dicebatur: *Cùm ſancta Synodus duos articulos prædictos de vſu Calicis examinandos atque definiendos reſeruaſſet, nunc eorum, pro quibus petitur, ſaluti optimè conſultum volens, decreuit integrum negotium ad S. D. N. eſſe referendum, prout præſenti Decreto refert; qui pro ſua ſingulari prudentia id efficiat, quod vtile Reipublicæ Chriſtianæ, & ſalutare petentibus vſum Calicis fore iudicauerit.* Et ſanè notatu dignum eſt, eam particulam, *optimè conſultum volens*, & reliqua fuiſſe poſita ex induſtria, vt ſignificaretur, eos populos, qui deerrantes noluerant ad Pontificis auctoritatem confugere, meliùs corrigi non poſſe, quàm dum in ea reponebantur.

3 Relatum fuit hoc Decretum decimo ſexto Septembris manè in cœtum, à quo abfuit Draſcouizius, vbi Mantuanus breui quidem, ſed neruoſo procemio dixit: Dum propiùs inſtaret Seſſionis celebratio, Legatos non mediocri affectos eſſe moleſtiâ ex querelis ab Epiſcopo Quinque Eccleſiarum allatis nomine Cæſaris, cuius auctoritatem expoſtulabat Orator illius conuentus repulſis non

1562. modò neglectam, ſed contemptam fuiſſe; cùm potiùs, dum illa amplificandæ Chriſtianæ Religioni operam dabat, omni ope adiuuanda ac promouenda eſſet. Ex ægrimonia hinc orta illum nec eo die in conuentum veniſſe, nec die poſtero Seſſioni adfuturum. Proptereà Legatos, habitâ temporis, neceſſitatis, communiſque tranquillitatis ratione, ad Patres deferre nouam formam Decreti, quò res Pontifici committeretur. Pro certo haberent, Pontificem æqui bonique facturum quidquid ipſi ſtatuiſſent: intenderent animos, pro eo ac par erat, in tantum negotium: conſiderarent, quantum conferret Religionis commodo Cæſaris gratia; Cæſarem verò non ſui ipſius, ſed publicæ Chriſtianæ rei vtilitate moueri.

Incredibile eſt, quantâ animorum moleſtiâ Mantuani ſermo 4 fuerit auditus, quaſi mixtus reprehenſione de præteritis, & violentiâ de futuris. Archiepiſcopi Roſſanenſis & Iadrenſis admirationem præ ſe tulere, quòd Cæſar id ex ipſorum manibus per vim metumque vellet extorquere. Gaſpar Ceruantes Hiſpanus, Archiepiſcopus Meſſanenſis, de huiuſmodi importunitate, quaſi Concilio iniurioſa, queſtus eſt. Pariſienſis Epiſcopus declarauit, malle ſe conſcientiæ ſuæ quàm reliquis rebus conſulere, ideoque non aſſentiri Decreto. Illud pariter cum ea propoſitionis formula reiecerunt Antonius Auguſtinus, Bouius, & Campeggius. Martinus de Corduba Dominicanus, Epiſcopus Dertuſenſis, ſcholaſticis vſus vocabulis ita dixit: Decretum ſibi diſplicere ſecundùm conſcientiam, placere ſecundùm homines, quaſi inuoluntarium mixtum. Ægidius Falcetta Epiſcopus Caurolenſis in hæc verba prorupit; Velle ſe proteſtari de nullitate, & abire à Concilio, ſi huiuſmodi Decretum admitteretur. Et iam querimoniæ contra Cæſarem in tumultum abibant, cùm Simonetta prudenti acceptâque dicendi formâ expoſuit, conqueri Cæſarem, quòd cùm Synodus duos illos articulos ſe petente reſeruaſſet, nunc Patres ne reſponſo quidem ipſum eſſe dignatos. Idcircò eam quiſque ſententiam pacatè ferret, quam dignitati Synodi, & Eccleſiæ vtilitati profuturam putaret.

Per hæc verba delinitis Patribus, & quaſi reſtitutis in libertatem, cuius tuendæ conuentus hominum ſtudioſiſſimi ſunt, rumor reſedit, dictiſque tranquillè ſententiis, octo ſupra nonaginta Decreto conſenſerunt, triginta octo diſſenſerunt. Tanti refert quâ viâ rei obiectæ imago feratur in oculum, ſiue mentis, ſiue corporis ille ſit, ad eiuſdem rei ſpeciem diſſimilandam.

[b] In epiſtola Legatorum, & arcanis notis Vicecomitis ad Borromeum, 16 & 17 Septemb. 1562.

Non tamen [b] Cæſariani poſteà paria grati animi officia Legatorum operæ rependere viſi ſunt. Etenim eodem die, paulò poſt habi- 5

tum

tum cœtum, Oratores Principum rogarunt, vt in domum Archi- 1562
epiſcopi Pragenſis, quippe omnium Oratorum anteſignani, conue-
nirent, ad communis emolumenti negotium. Interesse recuſarunt
Veneti ac Florentinus; hic, vt Legati crediderunt, ob litem potio-
ris loci cum Heluetio; illi, quòd non habebant Senatus mandata
huiuſmodi cœtus accedendi: quamuis reuerà Florentinus[c] aliam
non adeundi cauſam ad Ducem ſcripſerit, nimirum, cùm ſciret
conuentum illum inſciis Legatis haberi, vereri ſe, ne quid ibi odio-
ſum agitandum eſſet. Et paucis antè diebus[d] eidem ſignificarat,
tum ex ſua, tum ex aliorum prudentium ratiocinatione ſibi videri,
in Transmontanis ſub obtentu diſciplinæ reformandæ volunta-
tem detegi abiiciendi auctoritatem Sedis Apoſtolicæ, ſacri Colle-
gij atque Aulæ Romanæ, quod à ſe rationi diſſentaneum putaba-
tur, præcipuè verò noxium Italiæ ſplendori; exteros verò ab oc-
culta fortaſſis in eam æmulatione ad id moliendum impelli.

[c] In Actis, 21. Septemb. 1562.

[d] 3. & 7. Septemb. 1562.

6 Itaque in eum Oratorum cœtum conuenere præter Cæſarianos, Galli, Luſitanus, & Pagnanus, qui Piſcario à ſecretis erat: Bauarus aberat, iam à ſuo Principe reuocatus ad tempus, & nondum regreſſus. Ibi Draſcouizius prolixâ oratione illos extimulauit, vt inter ſe in vnum coaleſcerent, Legatoſque vrgerent ad graues morum emendationes exagitandas, eaſque proponendas; Synodum ſine fructu ſtereleſcere, & in quæſtorum ſcribarumque correctionem effundi; ad ſpeculatrices deciſiones eſſe conuerſam, vt à rerum agendarum ſanctionibus diſtrahatur. Huiuſmodi deciſiones fruſtrà confici, vtpote Catholicis ſuperuacaneas, & hæreticis inutiles: vnà proinde Oratores pergerent ad Legatos, flagitarentque ab illis, vt in proxima Seſſione, ſepoſitâ trutinâ de Ordine ac Matrimonio, vnicè nauaretur opera ad expurgandam Eccleſiam tot corruptelis, moreſque tam deprauatos emendandos.

7 Magno labore opus non fuit Lanſaci animum, iam ad ea procliuem, accendere. Oratoribus Luſitano, & Heluetio, & Pagnano, qui à ſecretis erat Hiſpano, quippe ſiniſtræ affectionis fomitem animo non gerentibus, ignis nequaquam adhæſit; quin ij potiùs variis rationibus conati ſunt flammam in aliis extinguere, aut certè temperare. Nec abſque operæpretio; ſiquidem Cæſariani & Galli ſatiùs habentes, ſi complures moderato ſed efficaci officio fungerentur, quàm ſi pauci vehementem ſed vanum impetum facerent, decreuerunt cum Legatis agere remiſſiore quàm cogitatum fuerat loquendi formâ. Pagnanum tamen ad id adducere non potuerunt, qui poſteà Lanſaco faſſus eſt[e], ſe ab eo abſtinuiſſe, veri-

[e] Litteræ Lanſaci ad Reginam, 20. Sept. 1562.

1562. tum ne per aliquod reliquorum omnium poſtulatum de dogmatum prolatione, officeretur ſui Regis petitionibus de continuatione; cùm alia nunc peteretur procedendi ratio, ac ea quæ Paulo viuente ſtatuta fuerat, videlicet, de doctrina cum emendatione coniungenda.

Eodem die hi Oratores adierunt Legatos ante cœtum poſtremum, & in hanc ſententiam locuti ſunt: Quando apud ſe illi ſtatuerant, res iam deſtinatas nec retardare, nec immutare, multùm Oratorum intereſſe, eas certè priùs ſecum communicari, quò de ipſis Principes ſuos tempori certiores facerent. Proinde illos rogare, vt diem futuræ Seſſionis, & articulos in ea agitandos ſibi patefacerent; ac prætereà, quidnam conſeſſui de morum reparatione proponendum putarent; vt ipſis liceret quæ in mandatis habebant proferre. Tum pluribus verbis expoſuerunt, articulos Seſſionis diei poſteræ paratos eſſe leuiſſimos, indignos Concilio, & Eccleſiæ indigentiæ omnino impares. 8

Exiſtimarunt Legati, Oratorum conſilium non eò potiſſimùm tendere, vt exquirerent in præſentia deſignatum apud Legatorum animos habendæ Seſſionis diem, quò de illo ſuos Principes admonerent, cùm id æquè fieri potuiſſet poſt craſtinam celebrationem; ſed quòd timerent, ne dies à Legatis conſultò eligeretur adeò propinquus, qui Gallorum Præſulum aduentum præuerteret: vnde forſitan Galli ac Cæſarei Oratores parati eſſent ad obſiſtendum & conteſtandum, vbi tantam proponi feſtinationem audirent, adeoque ad obturbandum Decretum, quod in conuentu, ac poſteà in Seſſione imminente conficiendum putaretur. Sed Legati ob implicatam vaſtamque rerum reliquarum congeriem admouere manum non potuerant celeritati, quam Oratores ſuſpicabantur. Quapropter ex iis quæ priùs inter ipſos conuenerant, reſponderunt, decimum nonum Nouembris Seſſioni præſcriptum iri; cui nihil quod obiicerent ſuperfuit Gallis, cùm iidem anteà diſertè affirmaſſent, ipſorum Præſules Octobri nondum elapſo adfuturos Tridenti. De articulis definiendis generatim reſponſum eſt; eos contenturos reſiduum quod ſupererat; magiſque generatim de prænuntiandis morum emendationibus, quæ proponendæ erant; affirmaruntque Legati, numquam ſe prætermiſſuros id quod ſuo muneri par eſſe cognoſcerent. 9

His auditis diſceſſerunt Oratores. Sed hîc non ſubſtitere Legatorum moleſtiæ. Superuenit eodem tempore Granatenſis, monuitque, multos ex Patribus, ſingulos ſingulas candelas ſecum gerentes, 10

tes, in conſeſſum venturos, obfirmato animo inde non exeundi, tametſi nocteſceret, niſi prius obtinerent ſuſpenſionem illius Canonis, quo definiebatur Sacerdotum inſtitutio habita à Chriſto in Cœna, adeò vt eius examen ad Sacramentum Ordinis ſeponeretur. Recuſatam à ſe fuiſſe quæ ſibi offerebatur candela, ſed vnam ibi ſe reperturum, vbi opus foret, totamque noctem ibidem impenſurum. Legati omnem mouere lapidem, vt hominem dimouerent, plurimis adductis rationibus tum ex doctrina, vt ad conſenſum allicerent, tum ex prudentia, vt dehortarentur ne communi iudicio repugnaret, neque ſe cenſorem contemptoremque vniuerſi conuentus oſtenderet, quod illi vnà cum beneuolentia auctoritatem apud Patres detracturum fuiſſet, adeoque facultatem impendendi fructuosè ingentis animi dotes in aliis rebus ad Eccleſiæ emolumentum. Sed cuncta irrita. Animis ita paratis, ad vniuerſalem cœtum deuentum eſt [f]. Non interfuit eo die Seripandus, vt qui ſemper alieno fuerat animo à definitione, quòd Chriſtus in Cœna ſeipſum obtuliſſet; cùm ea ſibi videretur de re neque per ſe clara ex effatis Scripturæ, ſacriſque Doctoribus, nec in Synodo Patrum ſtudiis diſputationibuſque declarata; atque huiuſce ſententiæ ſuæ legitimum teſtimonium ſibi tradi voluit à primo Legato, eâ ipsâ poſtremi conuentus die [g]: idque ab eo effectum eſt, quantum ex arcanis litteris inter ipſum & Amulium Cardinalem [h] elicio, quò liber eſſet ab offerendis poſteà Pontifici ſuis oppoſitis rationibus; ante cuius confirmationem ſemper licitum exiſtimabat ab illis definitionibus & mente & calamo diſſentire. Sed clàm non palàm id egit, gnarus, multa honeſta opera occultanda eſſe multitudini, quæ ſæpè rerum conditiones permiſcens inde perperàm arguit. Quare ſicut ipſe ad Borromæum ſcripſit, & ſicut diſertè habetur in memorato Mantuani ſcripto, eam alioqui concordiæ ſignificationem expreſſit, vt nihil violaretur ſiue debita collegis reuerentia, ſiue publica communis ipſorum magiſtratus exiſtimatio.

11 In cœtu rebus facilioribus abſolutis, Granatenſis, qui manè facultatem petierat extra ordinem loquendi, prolixâ oratione impugnauit Canonem ſibi non probatum, quaſi contrarium S. Dionyſio in tractatu de Cæleſti Hierarchia, S. Maximo & S. Chryſoſtomo, qui collationem Sacerdotij tribuunt illis verbis dictis à Chriſto poſtquam reſurrexit: *Accipite Spiritum Sanctum.* Sed Patres pertæſi quà laboris integræ diei, quà pertinaciæ hominis, communi ſententiæ reluctantis, ferè omnes exclamarunt; Perſiſtendum eſſe in eo quod ſtatutum erat. Oſius Legatus aliquid ſibi dicendum

1562.

f Cuncta extant in Actis Paleotti in narratione Muſotti, eiuſque Actis, 16. Septemb. & in epiſtola Archiepiſcopi Iadrenſis, 17. Septemb. 1562.

g 16 Septembris 1562.

h Ex epiſtola Amulij ad Seripandum, in volumine litterarum Muſotti, in qua dies non ſignatur, ſed videtur ſcripta Octobri 1562.

1562. putauit ad ſuam ſententiam, quæ iam vniuerſalis in Synodo euaſerat, propugnandam. Idcircò geminam poteſtatem diſtinxit, à Chriſto Sacerdotibus impertitam, alteram ad verum ipſius corpus attinentem, alteram ad corpus myſticum, quod ex fidelibus conſtat. Priorem, quæ facultatem conſecrandi importat, fuiſſe illis traditam in Cœna, nec vllum ex antiquis Patribus id negare; poſteriorem, quæ auctoritatem abſoluendi complectitur, eam eſſe quam Chriſtus rediuiuus communicauit.

Martinus de Corduba Dominicanus, Epiſcopus Dertuſenſis, 12 præuidens quæ à Guerrero erant obiectanda, eorum confutationem parauerat magnorum Doctorum teſtimoniis, quæ ab eo recitata ſunt, præſertim ex S. Thoma in quarto ſententiarum diſtinct. 22. & in tertia parte quæſt. 82. idem quoque præſtitere Petrus Antonius de Capua Archiepiſcopus Hydruntinus, & Ioannes Antonius Pantuſa Epiſcopus Literatenſis. Sed iam diſceptatio in certamen perturbationemque degenerabat, cùm Mantuanus impoſuit, vt ordine ſententiam vnuſquiſque proferret. Penè omnes Canoni fauebant, & parua contradicentium cohors duas in claſſes abibat: alij non illum repudiabant tamquam non verum, ſed tamquam immaturum; & ij erant Archiepiſcopus Bracarenſis, & Epiſcopi Segouienſis, Almerienſis, Aurienſis, Senogallenſis, Oſtunenſis, Legionenſis, Ilerdenſis, Famaguſtanus, & S. Pauli, aliàs nominati, & Hieronymus Sauorgnanus Epiſcopus Sibinicenſis: alij dubitationem de rei veritate indicabant, præſertim Guerrerus, & Fuſcararius, qui ſignificauit, ſe cenſere id aduerſari Alexandro Pontifici *in prim. ſuorum Decretal.* S. Auguſtino in quæſtionibus veteris & noui Teſtamenti, & S. Thomæ in eadem diſtinct. quæ pro ſententia oppoſita à Dertuſenſi producebatur. Interim prima noctis hora iam penè effluxerat, & argumentationes contrariæ, poſt aliam alia, pro eo planè quod in circulis accidit, quò magis multiplicabantur, eò magis dilatabantur. Quare primus Præſidum, quò ad exitum perueniretur, ſtatuit, vt Canonis defenſores, qui erant quamplurimi, ſententiam ſuam ſimplici dicto pronuntiarent, impugnatoribus, vtpote paucis, liceret rationes adducere, quibus id alteri parti perſuaderent. Sed qui Canonem tuebantur, diſputatione feruidi, de præſcripta lege tamquam de iniqua ſibi, & perículoſa ſententiæ conqueſti ſunt. Quamobrem Simonetta eos ſedaturus, liberiùs quàm circumſpectè, ipſos ne dubitarent hortatus eſt, iis Scripturæ verbis vſus: *Deus non mutatur:* ſed interdum etiam aqua ingentem in ignem iniecta, migrat in ignem. Ea dicta iram non extinxere, ſed

ſed tranſtulere vehementius in aduerſarios. Etenim quemadmodum victi mos eſt ad deſpectum ſuſpicionemque cuncta trahere; ita qui Canoni aduerſabantur, interpretati ſunt ea verba, perinde quaſi Legatus conſcius aliorum voluntatis, ſingulos propugnatores ad firmiter obſiſtendum certâ victoriæ ſpe animare ſtuduiſſet. Demum Canonis fautores tanto numero potiores fuere, vt vix triginta ſuperfuerint aduerſarij. Tunc Princeps Legatorum Patres cohortatus eſt, vt concordi eſſent animo in celebratione imminente: eò cuncti inclinarent, quò auram S. Spiritus, qui eſt veritatis ſpiritus, ſe conuertere animaduertebant: reuerenter exciperent communem ſententiam illius conſeſſus, qui ſummâ in terris auctoritate pollebat, eiuſque dignitatem ſuſtinerent, nullo edito in populum indicio diſcordiæ, quæ ſemper exiſtimationem eleuat; cùm fieri non poſſit, vt inter ſe mentes illæ diſſentiant, in quarum aliqua error non inſit. Quare vbi ipſa diſcordia nihil dubitat de iure ſententiæ, vitium in Iudicibus citra dubium comprobat. 1562.

CAPVT. IX.

Seſſio ſexta, ſiue vigeſima ſecunda. Sententiarum varietas. Obedientia, quam profeſſus eſt Syrus Patriarcha, recitata; & Luſitani Oratoris conteſtatio. Errata Suauis de re geſta, & quæ ab eodem in Calicis Decretum obiiciuntur, reiecta.

1 Die poſtero, decimo ſeptimo Septembris, Seſſio celebrata eſt. Sacrificium obtulit Petrus Antonius Capuanus, Archiepiſcopus Hydruntinus, & latinam concionem dixit Carolus Vicecomes Epiſcopus Vintimilienſis. Legati arreptâ hinc opportunitate, vtrumque modo inſolito collaudarunt apud Borromæum, teſtati de Hydruntino, in cunctis quæ per eos dies agitata fuerant conuentibus, illum præ ſe tuliſſe doctrinam, prudentiam, ac probitatem, blandâ quadam acrimoniâ conditas, quâ & publicum amorem ſibi alliciebat, & publicum bonum promouebat. De altero ſcripſerunt, eius orationem dulcedine ac pietate mirificè redundaſſe, tum ex dictionis præſtantia, tum ex actionis venuſtate; vnde longè maiorem beneuolentiam, quàm priùs poſſederat, ſibi comparaſſe: cùm Legati habuerint in eo, vt mea fert opinio, rationem de quadam inuidentia, in nonnullis excitata ob ſingularem Pontificis in Vicecomite fiduciam, & de quadam alienatione ab eodem Præſule, quam in aliis ingenerauerat nota ipſius cum Pontifice commu-

1562. communicatio, perinde ac ſi aptiſſimum inſtrumentum ad placendum Principi ſit ſtudium referendi de ſingulis id quod Principi diſplicet.

Cùm proponerentur Decreta, ea non extitit ſententiarum concordia, quam Præſides optauerant & petierant. Sed numquam equidem verebor, ne moleſtiam afferam, quòd in aciem reuocem id quod in pugna cum Suaui Achilles mihi eſt: nimirum, abſque præcelſa Dei prouidentia minimè contigiſſe, vt inflexibilis illa opinionum diſcrepantia, Legatis odioſa, & tamen palàm vſurpata vel cùm ſucceſſus ſpes nulla ſupererat ab iis etiam Epiſcopis, qui cum Aula Romana arctiùs connectebantur, patefaceret ſimul Iudicum libertatem, & iudiciorum ſinceritatem. 2

Ac primùm quidem de doctrina: repugnarunt quidam duobus illis articulis, de quibus plurimum in cœtibus fuerat diſceptatum, hoc eſt, de Sacerdotum inſtitutione in Cœna, & de oblatione, quâ ibi Chriſtus ſeipſum obtulit Patri. Huic poſteriori Guerrerus ac Duinius ſoli, ſed non iidem ſoli priori articulo repugnarunt ſcriptis ſchedulis, cùm illis acceſſiſſent Aiala, Gadus, Blancus, & Bouius. Priores quatuor tamquam dubium, multiſque antiquis Patribus contrarium improbarunt; duo poſtremi tantummodò tamquam à Theologis non ſatis expenſum. Nec minùs perſtitit Aiala in ſua ſententia, Miſſæ ſacrificium offerri non poſſe ad alia obtinenda, quibus indigemus, præter ſatisfactionem peccatorum, cauſatus, haud reperiri, Chriſtum eorum causâ fuiſſe mortuum in ſacrificio Crucis, cui ſacrificium Miſſæ ſuccedit; nec eidem pariter probabatur, dici, in hoc Sacrificio perfici cuncta Naturæ Legiſque ſacrificia, quaſi hoc derogaret Crucis ſacrificio, nec ſacris Litteris, legitimiſque traditionibus oſtenderetur. Alij dogmatibus quædam obiecere, ſed minutiora, nec memoratu digna.

Emendationibus in Miſſæ celebratione vnicus, & legibus diſciplinæ ſolùm quinque aliqua oppoſuere, ſed pariter leuiſſima. Fuit maior eorum numerus, qui cenſebant, conceſſionem Calicis non eſſe in Pontifice reponendam, ferè quadraginta complexus. Aliqui tamen abſolutè non abnuebant, ſed ſolùm ne id per Decretum ſtatueretur, ſed tantummodò per litteras peculiares; atque hi ſex fermè fuerunt, inter quos Epiſcopus Dertuſenſis cauſabatur, inde anſam porrectum iri hæreticis ad arguendum, Pontificem eſſe Concilio inferiorem, & Antonius Ciurebia Buduenſis Epiſcopus eadem ex cauſa Decreto repugnauit, conteſtatus contra ipſius efficaciam. Alij duo ſeu tres petierunt vt ſi fortè Pontifex rem concederet, 3

deret, declararet, pro ſuprema poteſtate, quam obtinet à Chriſto ſibi traditam, id ſe indulgere. Allerus Epiſcopus Philadelphiæ, & Eiſtatenſis Suffraganeus reſpondit: Decretum ſibi placere, ſi maiori parti placuiſſet. Similis fuit Lainij reſponſio; ſed apertè addidit, ſibi per ſeipſum non placere, vt vbi Decretum comprobaretur, eſſe Pontifici ſignificandum, Synodum auſam non fuiſſe in ea deliberatione conſilium Pontifici dare ad eam legem relaxandam. 1562.

4 Per poſtremum Decretum deſtinabatur pro more dies futuræ Seſſionis, quæ habenda erat de Ordine ac Matrimonio, duodecimâ die Nouembris; quod concorditer exceptum eſt. Sed hoc Decretum ſuffragatione quidem firmiſſimum fuit, ſed reipſa minimè firmum; cùm oportuerit poſteà varijs de cauſis illud octies prorogare, ſicut in Operis proceſſu patebit.

5 In eadem ſolemni functione recitata eſt epiſtola Amulij Cardinalis[a] ad Legatos, quæ priùs lecta fuerat in cœtu[b], vbi ex mandato Pontificis ſignificabatur, fuiſſe ab ipſo propoſitum in Senatu Abdiſu (erat hic Monachus S. Antonij Eremitæ) Patriarcham Syriæ Orientalis prope Tigrim, electum à Clero ac populo earum regionum, virum doctum, nobiliſſimum pro ſuæ gentis conditione, diuitem, ſenem ſexagenarium, qui Romam venerat per innumera incommoda, Turcarum etiam verbera non ſemel perpeſſum, ſtudio dumtaxat inuiſendi limina SS. Apoſtolorum, deoſculandi pedes Chriſti Vicario, addiſcendi Eccleſiæ Romanæ inſtituta, & confirmationem à Sede Apoſtolica accipiendi; Romæ poſt plurium menſium moram ſatis edoctum ritus, quibus anteà in leuioribus quibuſdam à Catholicis diſcordabat, iureiurando fuiſſe profeſſum obedientiam Romano[c] Pontifici, & cuſtodiam omnium præteritarum Synodorum, ac etiam Tridentinæ; cuius rei legitimæ tabulæ miſſæ ſunt: impertitam illi fuiſſe à Pontifice confirmationem, & in reditu pecuniam ſuppeditatam. Pium illum ſenem, ſi per ætatem ſibi licuiſſet, ac niſi neceſſitas ſuorum populorum, in quibus ducenta ferè capitum millia numerabantur, partim Turcarum, partim Perſarum imperio ſubiecta, ſe ad reditum ſtimulaſſet, ad ſanctum illud Concilium libentiſſimè acceſſurum fuiſſe. Adiecerat Amulius: Patriarcham interrogatum de ſacris Litteris acceptis, ritibuſque vſurpatis ab illis gentibus, enumeraſſe pariter eos ſacros libros quos hæretici repudiant, & commemoraſſe paruo cum diſcrimine noſtra Sacramenta; præſertim verò occultam ad aures confeſſionem, ac ſimiliter ſacrarum imaginum venerationem: ex quo videri argumentum trahi aduerſus hæreticos, qui ea quaſi recentia

[a] 29. Auguſti 1562.

[b] Cuncta extant, præter Acta Arcis Æliæ, in Actis Muſotti, 14. Septembris 1562.

[c] 7. Martij 1562.

1562. inuenta ſpernebant; cùm certum eſſet, eos populos, vix hactenus famâ notos, non potuiſſe aliunde illa accipere, niſi à prædicatione SS. Apoſtolorum Thomæ & Thaddæi, & Marci ipſorum diſcipuli. Sed hęc ſcribebat Amulius, ex animi ſui ſenſu à ſe dici, & eorum pondus ab ipſis Legatis melius expenſum iri: ceterùm iuſſu Pontificis à ſe mitti Patriarchæ confeſſionem, & obedientiam Synodo promiſſam.

Lectis huiuſmodi litteris, auditoque exhibitæ obedientiæ tenore, quo Patriarcha tamquam ſibi obtemperantes numerabat multas Eccleſias Indiæ, in vrbibus Regi Luſitano ſubiectis, Orator Luſitanus denuntiauit in Seſſione, Nullum ſuper illis ius ad Patriarcham pertinere, ſed ſolùm ad Goanum Archiepiſcopum, totius Indiæ Primatem, adeoque nullum inde detrimentum huic illatum haberi. 6

Hæc in illa Seſſione contigere, quorum multa, quamuis publica ac inſignia, defuerunt hiſtoriæ, adeoque, ſicut argui poteſt, notitiæ Suauis defuerunt: ſed ipſe eos imitatus eſt, qui veris gemmis inopes, quibus ſplendidè celebritatibus interſint, ſe falſis exornant, quæ obtutu non intento, nocturnoque lumine inſpectæ viſum decipiunt. Omittam pro more meo refellere multas eius narrationes, tametſi parum veriſimiles, ac tot monumentis, quæ ad me peruenere, minimè comprobatas. Cùm enim fieri poſſit, vt ex illis aliqua vera ſit, ſubire periculum nolo, ne illam improbans, ipſum grauem; ſilentium, ne eas comprobem mihi ſatis ſit: aliqua ſolùm eius errata manifeſta hîc ex tranſcurſu notabo. 7

Dicit, præter epiſtolam Amulij, fuiſſe in Seſſione alteram ipſius Patriarchæ ad Concilium recitatam. Sed hæc epiſtola non in alia pagina, niſi in Suauiana imaginatione fuit exarata. At è contrario (deridens ipſe diſſimulantèr id quod à narrationibus Patriarchæ aduerſus hæreticos trahebatur) aut neſciuit, aut ſciendum non curauit, ab Amulio prudenti conſilio diſtinctum fuiſſe id quod Pontificis nomine ſcribebat, & quod ſuâ ſponte differebat. Alterum ſola erat obedientiæ profeſſio habita à Patriarcha, alterum argumenta quæ ex illius narrationibus in recentes hæreſes deducebantur; ac de iis ſcripſit, Legatos meliùs quàm ſe illarum efficaciam intellecturos. Quare tempus non teram in hoc litigio. Væ hominum mentibus, ſi argumentationes non certæ, & ad examen propoſitæ cogerent ipſarum auctorem ad eas propugnandas! Etenim maxima illa vtilitas omnino deficeret, quæ trahitur ex rationum communicatione, ad dignoſcendum in dubiis quæ accidunt, falſum à vero. 8

Sed aliud Suauis erratum, quò grauioris eſt ponderis, eò infeliciùs 9

ciùs ab ipſo nequitiâ permiſcetur. Narrat, Decreto, quòd Chriſtus 1562.
ſeipſum obtulerit in Cœna, tres ſupra viginti refragatos in Seſſione fuiſſe, præter alios, qui aiebant, illud pro vero à ſe haberi, ſed eo loco ac tempore minimè ſtatuendum eſſe cenſebant; ſententias verò non ſine quadam confuſione dictas, quòd multi ſimul loquerentur. Supra huius facti baſim, immanes ille quaſi moles extruit mirificas animaduerſiones, quas illius ætatis hominibus de rebus à Synodo geſtis adſcribit; narratque, mirum nonnullis accidiſſe, quo pacto, cùm ſolita non eſſet Synodus Fidei dogma decernere, cui notabilis ſuffragantium numerus aduerſaretur, fuiſſet articulus ille ſancitus viginti tribus illi repugnantibus; nec veretur reſponſa ad id reddita commemorare. Profectò verum hic deprehenditur Philoſophi dictum, Modicum initio errorem progreſſu grandeſcere. Qui articulo in Seſſione repugnarant, non viginti tres, ſed duo ſoli fuere, ſicuti vidimus; conſtatque ex Actis tum Paleotti, tum Arcis Romanæ, vbi diſtinctè recenſentur nomina ac verba ſingulorum, qui in eo alióve argumento contradixere. Quînam igitur tantum diſſerebatur de dogmate definito, cui magni numeri pars obluctabatur? Quo pacto ea extitit confuſio in dicendis ſententiis ob frequentiam ſimul loquentium? Quin ab ea indecora ſpecie adeò abſtinuerunt Patres, vt ex Actorum teſtimonio, illi duo qui Decretum recuſarunt, id non linguis ſed ſchedulis egerint. Iam verò ad inueſtigandum, quâ ratione Suauis tam turpiter prolapſus fuerit, vt inde mendaciis luculentus prodierit, haud abſtinuero, quin hac vice imiter Suauianum morem, ex narrante ad diuinantem tranſgreſſus: ſed hoc inter me & ipſum intererit, quòd ille cùm maximè diuinat, tunc maximè narratorem ſimulat; ego verò palàm edico, quod hîc apponam, meam eſſe coniecturam. Scriptum fuit in aliquo commentariolo Italicâ linguâ, aduerſantes illi definitioni fuiſſe 2 ò 3. dein autem in exſcribendis ex illo deinceps multis exemplaribus, ſicut aſſolet, euenit vt in eorum aliquo omitteretur nota ò, quæ Latinè *aut* ſignificat, ſolumque ponerentur notæ numerorum 23. In hoc exemplar malis auibus impegit Suauis, & hinc errore facti deceptus, opportunitatem arripuit eidem attexendi animaduerſiones illas, quaſi à pleriſque tunc habitas, quæ ob certam id temporis rei geſtæ notitiam adulterina Suauiani capitis proles deteguntur.

10 Ex his in hiſtoria erratis progrediamur ad obiecta, quæ alieno ex ore depromit aduerſus Decreta. Ac primò quidem de Calicis Decreto inducit lamentabiles querimonias nationum illud efflagi-

1562. tantium. Verùm qui narrationem noſtram legit, clarè videt quàm maturè ſe geſſerit Synodus, & quo pacto ſolis conſcientiæ retinaculis cohibita eſt, cùm omnium Principum, ipſorumque Præſidum fauor conceſſioni militauit. Quod ſi verum fuiſſet quod ibi narrat Suauis, Cæſarem poſtulationem apud Pontificem haud proſecutum fuiſſe, quòd ipſe noſceret, *eas nationes erga Pontificiam auctoritatem malè animatas, in bonam partem minimè accepturas fuiſſe quidquid inde profectum eſſet, & experimento iam eſſe compertum, ex Pauli III. conceſſione plus detrimenti quàm emolumenti extitiſſe:* ſi hoc, inquam, verum fuiſſet, iure optimo, & ex afflatu diuino Synodus petitores ad Pontificem remiſiſſet, eaſque voces quas notauimus vſurpaſſet, hac ratione *eorum ſaluti optimè conſuli.* Dixi, *Si hoc verum fuiſſet:* nam euidentiſſimè falſum fuit, quemadmodum oſtenderunt iterata & efficaciſſima poſtulata, quæ Cæſar poſteà Pontifici detulit, à nobis pro varietate temporum recenſenda, & ab ipſo Suaui, infelicis memoriæ ſcriptore, aliquoties narrata, pro eo ac opportunè lectoribus indicabimus. Verùm ne condonato quidem illi obliuioſi vitio inexcuſabili, vt aliàs eidem exprobraui, in eo qui mentiendi artem exercet, abſolutus adhuc eſſet pronuntiati mendacij, nimis conuicti à patentibus facti conditionibus. Etenim quamquam ſiſteremus in eo, quod accidit vſque ad id temporis de quo ambo in præſentia ſcribimus, ſumma ſtudia, quibus Oratores Cæſaris, ac præcipuè Draſcouizius, ſuorum Pannonum peritiſſimus, negotium ſaltem in Pontifice reponendum curarunt, & lætitia inde ſuſcepta, cuius etiam Suauis meminit, oppoſitum ſanè probant; idque clariùs oſtendit ſcriptum, quod Ferdinandus ad Pium IV. miſit, antequam Synodus celebraretur, à nobis [d] adductum, vbi omni argumentorum ac precum robore hanc aliaſque conceſſiones pro ſuis ſubditis petiit.

[d] Vide lib. 14. cap. 23.

11 Ad aliam accuſationem accedamus, quam Suauis titulo ſolidioris cohoneſtat: nimirum, debuiſſe Concilium priorem ex duobus articulis reſeruatis declarare, qui erat; An rationes, quibus permota fuerat Eccleſia ad interdicendum laicis vſum Calicis, forent eiuſmodi, vt nullo pacto id cuipiam permittendum eſſet: *In hoc enim,* inquit, *articulo non de facto, ſed abſque dubio de Fide agebatur.* Quare nonniſi imbecillas rationes animaduerſas fuiſſe à Patribus dici poteſt, ſed eoſdem ex humano reſpectu à declaratione ſe abſtinuiſſe. Si hæc criminatio nomen ſolidæ meretur, ſolidus pariter ipſe ventus dicendus eſt. Quò magis intrepida, eò magis temeraria deprehenditur fiducia illa, quâ Suauis pronuntiat, *In hoc articulo non de facto,*

facto, ſed abſque dubio de Fide agi. Num arcanè concluſum latet in libris Sybillinis, Ægyptiiſve Hieroglyphicis, leges humanas, quippe quæ pro temporibus atque hominibus variari poſſunt, pendere, quod ſpectat ad earum conuenientiam, à facti conditionibus? quin ſi hoc, vt reuerà eſt, indubitatum eſt; igitur verum indubitanter eſt contrarium dicto, quod indubitanter Suauis affirmat, videlicet, in hac quæſtione miſceri factum, eamque non tamquam Fidei dogma, ſed tamquam Prudentiæ ſanctionem eſſe declarandam. 1562.
Factum inquam miſcebatur, quandoquidem diſceptatio erat, an rationes, ob quas poſtremis temporibus Eccleſia Calicem prohibuerat non celebrantibus, perpenſæ præſentis ætatis trutinâ, præponderarent vtilitati, quæ trahi poſſet ex aliqua conceſſione, quibuſuis conditionibus reſtricta: cùm certum ſit, articulum illum à Patribus non fuiſſe ità digeſtum, vt de illo Fidei definitio eſſet habenda; ſiquidem numquam fuerat in dubitationem reuocatum, adeoque nec futuro examini commiſſum, an euenire poſſet caſus, in quo huiuſmodi conceſſio futura eſſet licita ac prudens; quando Synodus ipſa Conſtantienſis declarauerat, hanc ſibi auctoritatem reſeruare, Baſileenſis eâ vſa fuerat; Romani Pontifices Paulus & Iulius recèns eam legem relaxauerant, & Græcis Catholicis ſine controuerſia vſus Calicis erat permiſſus. Non omiſit igitur Synodus, pro eo quod abſque dubio viſum eſt Suaui, declarationem ſibi priùs reſeruatam alicuius dogmatis ſolùm, cùm anteà haberet in animo per ſeipſam ferre ſententiam de articulo commemorato, qui & factum complectebatur, & ad prudentiæ deliberationem ſpectabat, non ad Fidei deciſionem. Poſteà narrationum dubitatio, ſententiarumque varietas effecere, vt rem reponeret in Pontifice, quippe diſtinctiùs ac penitiùs edocto rerum præſentium conditiones, quàm Patres, plerumque illarum regionum, quibus Calix poſtulabatur, imperiti. Et ſanè obſeruare licet, à Synodo, dum in Pontificem negotium reiicitur, nuſquam vſurpari verbum, quod habendam à Pontifice definitionem ſignificet, ſed ſolùm dici, vt ille *pro ſua ſingulari prudentia id efficiat, quod vtile Reipublicæ Chriſtianæ, & ſalutare petentibus vſum Calicis fore iudicauerit.* Sed falſi aſſertori ſubdola ars eſt falſum pro indubitato affirmare, vt animos ab illius trutina diſtrahat.

1562.

CAPVT X.

Diſſeritur de iis quæ obiicit Suauis, aut obiecta refert interdicto Miſſæ celebrandi vulgari idiomate, ipſius precationibus ſubmiſſè pronuntiatis; auctoritati Epiſcopis impertitæ in Noſocomia, aliaque pia opera; permutationi poſtremarum voluntatum, & legum relaxationibus Pontifici reſeruatis.

PEr Decreta de Sacrificio datum ſermonibus argumentum affirmat Suauis; cuius rei cauſam profert ſtili obſcuritatem, ob quam illotum ſententiæ dignoſci non poterant. Sed mirum omnino eſt, ab hæreticis Tranſmontanis, qui libris obſcurioribus ac difficilioribus oblectari videntur, eos frequenter adducentes, commendantes, & interdûm imitantes, non intellecta fuiſſe illa Tridentini Decreta, quæ inter nos mediocrem cuiuſcumque hominis captum non excedunt. Addit, de prohibitione dumtaxat Miſſæ in vulgari ſermone aliquid à Proteſtantibus muſſitatum; ſed hoc ipſum *aliquid*, à mente Suauis attractum, modica videtur exhalatio, quæ in fulgur vertatur. Vix enim vmquam ſuper alio argumento adeò efferatus erumpit in rabiem aduerſus Eccleſiam, Romanoſque Pontifices, vt dicere non vereatur, *Cælum ab illis terræ fuiſſe ſuppoſitum.* Sed vnà cum rabie ſatis etiam oſtendit cæcitatem, quæ illius comes eſſe ſolet. Conatur ille palàm facere, cuncta idiomata olim fuiſſe vulgaria, adeoque aliis temporibus Miſſam vulgari linguâ fuiſſe celebratam. Num ille vmquam comperit id Catholicos inficiatos? Vocem vllam offendit in Concilio, quæ id ipſum tamquam ſuopte ingenio malum damnaret? In extremo Canone irrogatur anathema affirmanti linguâ tantùm vulgari Miſſam celebrari debere. Quam affirmationem ſacrilega falſitas in dubitationem non reuocat, perſpectâ vetertimâ conſuetudine celebrandi Græco Latinoque ſermone, cùm ecubi his linguis homines minimè loquebantur. Porrò ad litis cardinem veniamus. Habetur in octauo capite: *Non tamen expedire viſum eſt Patribus, vt vulgari linguâ paſſim celebraretur.* A nullo prudentis ſinceræque mentis viro negari poteſt, huiuſmodi Decretum expedire, poſitâ iam inter homines tantâ multiplicatione, ac tam frequenti mutatione ſermonum; idque tres potiſſimùm ob cauſas. Prima eſt, Quoniam non ratò ab vno idiomate alterius ſententia omnino exprimi nequit: quapropter ſi variis in regionibus, aut in eadem variis temporibus,

poribus, variis etiam ſermonibus celebrandum eſſet, difficile foret 1562.
eamdem prorſus ſententiam retinere, adeoque vnitatem Eccleſiæ; ac ſemper colluctandum eſſet cum grauiſſimo labore, & inextricabilibus controuerſiis, ad expendendas corrigendaſque nouas interpretationes, quas oporteret identidem confici in tanta locorum ſermonumque vulgarium varietate. Et compertum nobis eſt, quantæ fuerit operæ, & quot implicata litibus latina ſolùm tranſlatio ſacræ Scripturæ. Quamobrem leges ipſæ, quæ ſupra reliqua popularem ſermonem poſtularent, vt à populo eas ſeruaturo perciperentur, eadem de cauſa non transferuntur in varia idiomata, ſed in ſua priſtina lingua relinquuntur.

2 Altera ratio eſt, Sacerdotum per diuerſas prouincias communicatio. Etenim ſi ſuo quiſque idiomate celebraret, plerumque Sacerdotes extra patrium ſolum celebrare non poſſent.

Tertia reſpicit hæreſes, ac præcipuè recentes, quæ (vti mos eſt iniquè litigantium ignorantes Iudices cupere) concitant idiotarum multitudinem ad ferendam de rebus Diuinis ſententiam. Idcircò magnæ prudentiæ eſt prohibere, ne Fidei noſtræ myſteria quotidie communi ſermone circumferantur à vulgo, niſi pro illius captu à ſacris concionatoribus per explicationem ac prudentiam temperata.

3 Videtur autem malignitatis dentibus abreptum id quod Suauis adducit ex duabus Pontificiis litteris, vt in contradictionem incurratur. Altera eſt Ioannis Octaui [a] ad Sfentum Pulchrum in Dalmatiâ Principem, vbi affirmat, non aduerſari Fidei ſacræque doctrinæ, quòd Miſſa & Canonicæ preces linguâ populari Illyricâ recitentur: idem quippe Deus, qui linguam Hebræam, Græcam & Latinam edidit, reliquas pariter ad ſuam gloriam conſtituit. Quibus verbis tacitè refelluntur veteres quidam; qui tamquam illicitum opinabantur, Diuinam pſalmodiam proferri extra tria commemorata idiomata, vtpote eiuſmodi, quæ in Crucis titulo fuerant conſecrata. Iam verò pro certo poſito, id Fidei non opponi, cordatus Pontifex non recuſauit in ea rerum conditione illi indulgere, quò magis Dalmatas alliceret ad amorem ſtudiumque noſtræ Religionis & Apoſtolicæ Sedis obedientiam, ad quam anteà conuerſi fuerant operâ S. Methodij illius Prouinciæ Apoſtoli, qui Romam venit, rationem ſuæ atque illorum fidei Pontifici redditurus; cuius litteras, quas diximus, ſecum retulit. Pontifex igitur, quemadmodum obſeruat Æneas Siluius in libro de Bohemorum origine [b], cùm ſibi compertum eſſet, illic non ſufficere numerum miniſtrorum;

[a] Epiſt. 247. & vide Baronium an. 880.

[b] Cap. 13.

1562. rum, qui ad Latini ſermonis vſum idonei forent, quò ibidem diſſeminarentur ac radices agerent noſtræ Fidei dogmata, permiſit, vt quoniam id Religioni minimè repugnabat, Miſſæ, Canonicæque preces celebrarentur ipſorum ſermone, ac recitarentur pariter laudes quædam diuinæ, eo idiomate iam editæ à quodam Conſtantino Philoſopho. Atque hinc etiam patet, id tunc vniuersè, & ſine Pontificis conceſſione licitum non fuiſſe; aliter S. Methodius inutilem huiuſmodi petitionem illi non detuliſſet. Altera epiſtola, quam Suauis adducit, eódem ſcripta fuit à Gregorio VII.[e] ſed poſt annos ducentos, adeoque id temporis, quo illic religio fuerat dilatata, & ſimul cum ipſa ſacræ Scripturæ Latinæque linguæ cognitio. Hæc autem Pontifex per eam epiſtolam Vratiſlao Bohemiæ Duci ſcribit: *Quia vero Nobilitas tua poſtulauit, quòd ſecundùm Sclauonicam linguam apud vos Diuinum celebrari annueremus officium, ſcias, Nos huic petitioni tuæ nequaquam poſſe fauere; ex hoc nempe ſæpè voluentibus ſacram Scripturam liquet, non immeritò Omnipotenti Deo placuiſſe, quibuſdam locis eſſe occultam, ne ſi ad liquidum cunctis pateret, fortè vileſceret, & ſubiaceret deſpectui, aut prauè intellecta à mediocribus, in errorem induceret.* Et adiicit, tolerantiam permiſſionemque aliàs habitam minimè ad id ſufficere, *cùm primitiua Eccleſia multa diſſimulauerit, quæ à ſanctis Patribus poſtmodum firmata, Chriſtianitate & Religione creſcente, ſubtili examinatione correcta ſunt.*

[e] Lib. 7. epiſt. 11.

Quænam oppoſitio deprehenditur in his epiſtolis, aut inter ſe, 4
aut inter ipſas, ac Synodum? Negauitne Gregorius VII. negauit Synodus Tridentina id quod ſcripſerat Ioannes VIII. Eccleſiæ licitum eſſe cunctis ſermonibus Deum laudare, ac celebrare diuina myſteria, quæ à Chriſto vni alterive idiomati adnexa fuerant? Tantum abeſt quod inficiati ſunt, vt illud potiùs affirmauerint: nam Gregorius illic ſcripſit, id ab Eccleſia toleratum aliàs fuiſſe; & tamen in ſacris actionibus quod prauum eſt, illi tolerare non licet, idemque nos Concilium docet. Nam in laudato capite octauo ſolùm dicit, haud ſibi expedire viſum eſſe, vt linguâ vulgari paſſim celebretur. Ceterùm oportet planè Suauis cum iis loquatur, qui nihil vltra vulgarem linguam didicerunt; dum productam Gregorij VII. epiſtolam dilacerans, vociferatur, *Probas inſtitutiones promulgari tamquam corruptelas, & ab antiquitate tantummodo toleratas; abuſus vero poſteà inductos, tamquam perfectas correctiones collaudari.* Quod ſpectat ad primam huius conuicij partem, vbinam vmquam Gregorius veterem illam conſuetudinem corruptelæ nomine deturpauit, tametſi oppoſitam tamquam meliorem illi prætuliſſet? Quod

ſi

ſi poſteà correctam dixit, hoc intelligitur de re ex ſe licita collata 1562.
cum meliore, non de illicita ex ſe cum licita, prout accidit in cunctis humanis ſanctionibus, in quibus vſitata eſt inter Doctores ea loquendi ratio, quòd lex Digeſti ſit in Codice aut in Authenticis correcta, & quòd Canon antiquiorum Decretalium correctus fuerit in Sexto, aut in alia recentiore Conſtitutione; nec tamen per hoc intelligitur huiuſmodi lex aut Canon fuiſſe corruptela. Quod attinet ad alteram conuicij partem: Num eſt abuſus poſtmodum inductus, quòd vniuersè vulgari linguâ non celebretur? An fortè in vſu ſunt aut vniuerſo Orienti, aut certè maximæ ipſius parti aliæ veteres Liturgiæ, ſacræve Miſſarum actiones, præterquam Græcæ aut Chaldeæ, idiomata iamdiu demortua? In vſu ſunt Occidenti præterquam Latino ſermone, qui in Germania, in Gallia, in Anglia, in Polonia numquam vulgaris fuit? Quînam igitur audebat Suauis huiuſmodi ritum calumniari tamquam abuſum, & corruptelam poſtmodum inductam?

5 Ad aliud pergamus. Quòd quædam Sacrificij partes ſubmiſsâ voce proferantur, qui ritus ibidem à Concilio comprobatur, non ea ſunt in cauſa quæ comminiſcitur Suauis, ligneum ſibi ſignum extruens, quod feriat pro ſua libidine; ſed ſunt reuerà maior illa veneratio, quæ rebus Diuinis oritur ex arcano, & maior ille pietatis ſenſus, qui excitatur & alitur à ſilentio; vnde fit, vt qui celebrant, & interſunt, poſſint attentiùs quæ aguntur myſteria meditari. Hæc autem arcani ſilentiique decentia in Sacrificiis, oſtenditur quòque ex inſtitutione Diuina in ſua Lege veteri, vbi præſertim in capite decimo ſexto Leuitici, cùm ſolemne Sacrificium thuris deſcribitur, iubetur ſolus Sacerdos vltra velum pergere, ibique precari non modò non auditus, ſed ne viſus quidem à populo. Quin idem pariter naturæ lumine ipſi ethnici in ſuis ſacrificiis agnouere. Quod ſi huiuſmodi conſuetudo ſenſis veterum Patrum non conſonaret, ſed orta eſſet ab vtilitate, mortaliſque vitæ rationibus, ſicuti Suauis blaterat; certè non extaret apud Eccleſiam Græcam, iam tot ſæcula ſeiunctam ab obedientia Romani Pontificis. Præterquam quòd expreſſa legitur ea conſuetudo in vetuſtiſſimis Liturgiis S. Baſilij & S. Chryſoſtomi, tametſi de quibuſdam vocibus, quæ ibi elato ſono dicuntur, cuiuſmodi ſunt voces conſecrationis, Græcus ritus diſcrepet à Latino.

6 Ex narratione Suauis, ſi parum fuit quod de Miſſæ Decretis diſſerebatur, plurimum fuit, quod de morum legibus vituperatum eſt. Ac primò refert, complures fuiſſe ſtomachatos in ea, quæ fuerant

1562. ſtabilita de auctoritate Epiſcoporum in Noſocomia, in Gymnaſia, & in alia pia opera. Vt cauſam patefaciat huius commoti ſtomachi, ita ratiocinatur: Initio piæ fidelium largitiones deſtinatæ ab ipſis fuerunt Noſocomiis, Gymnaſiis, & huiuſmodi ſubuentioni pauperum; ſed Eccleſiaſtici ſub adminiſtrationis obtentu ad ſe illas traxere, in ſuos prouentus mutatas. Poſteà fideles laici condidere noua Noſocomia, noua Gymnaſia, ac ſimilia opera in priorum, quæ ſibi occupauerant Eccleſiaſtici, ſupplementum. Porrò hi cùm deberent malè ablata ex antiquis reſtituere, iterum ſub fuco procurationis viam ſibi aperiunt ad poſteriores accipiendas. Num enormius latrocinium fingi poſſet, ſi verum eſſet? Sed hinc terribiles quædam conſecutiones deducantur oportet. Prima: Tridentinos Patres, qui tale Decretum tam abominandi furti gratiâ concorditer edidere, fuiſſe conuenticulum quoddam rapaciſſimorum graſſatorum, ab omni fide, honeſtate, humanitate alienum. Sed huic conſecutioni Suauis ipſe, ſibi contrarius, qualis eſſe ſolet mendax, teſtis oppoſitus aduerſatur. Etenim quoties modò Patres, modò alter ex Patribus repugnarunt ſenſibus Pontificis, & vtilitati Romanæ, eorum animos extollit, ſinceramque conſcientiam commendat. Et ſanè Præſides illi, & magna ex parte etiam Epiſcopi, perſtiterunt apud hominum opinionem tam vniuerſali concordique famâ conſpicui, vt longè maior quàm Suauis auctoritas, minimi eſſet ponderis ad nobis perſuadendam tantam de illis omnibus improbitatem. Prætereà nec fieri poterat, vt Patres ad huiuſmodi peruerſitatem agendi aſpirarent, & ad ſua lucra, ipſorum ætate; cùm id temporis rerum ſtatus is non eſſet, vt Principes ac populi id paſſuri crederentur: & Suauis ipſe videtur rem lineare tamquam opus adumbratum, longinquâ poſtmodum ætate colorandum. Hoc poſito, aduertendum eſt, poſſe quidem reliquarum omnium Rerumpublicarum membra allici ab vtilitate ad parandam alienæ rei conuerſionem in vſum remoti ſæculi, non item Eccleſiaſticæ Reipublicæ membra. Siquidem in aliis ſucceſſores propriâ patriæ ſanguiniſque coniunctione cum deceſſoribus connectuntur; adeoque poſterorum emolumentum à viuentibus tamquam bonum proprium ſpectatur: ſed in Eccleſiaſtica Republica Epiſcopus quiſpiam nullum agnoſcit naturæ nexum cum futuris Eccleſiæ ſuæ poſſeſſoribus, quippe qui ex alia familia, aliaque patria genus trahunt. Quare potiùs euenire poteſt, vt ineſcari ſe ſentiat ab vtilitate ad inferendum Eccleſiæ ſuæ detrimentum, in vtilitatem & gratiam laicorum hominum, qui ſecum ſanguine ſunt coniuncti: atque huic Eccleſiaſticorum

ſticorum noxæ, vtpote non infrequenti, oportuit occurrere per interdicta, ac per mulctas. Nec ſum inſcius, fieri poſſe, vt vnus aliquis, ſeu quòd mors illi nonniſi tamquam remotiſſima, & quaſi per teleſcopium oculis obuerſetur, ſeu quòd inaniter percupiat ſuperſtitem ſe in populari quadam gloria clarè victurum, ſeu quòd gradum, quem obtinet, immoderatius amet, ex huiuſmodi ſtudio non modò feratur in nimia, ſed præcipitet in iniuſta. Tamen humanæ leges, quippe accommodatæ hominibus obſtrictis quidem vinculo, quo licite agere prohibentur, ſed ſimul liberis neceſſitate, quâ priuentur arbitrio, non aliâ normâ dirigi poſſunt, niſi conſideratione illius quod probabilius eſt ex naturali propenſione, & quod frequentius eſt ex conſuetudine communi. 1562.

7 Sed ſuperuacanea ſunt argumenta, vbi patent experimenta. Obſeruemus, an centum annorum ſpatio, poſtquàm Decretum illud editum eſt, tentauerint Eccleſiaſtici Noſocomiorum Scholarumque bona huiuſmodi vnco ad ſe pertrahere, an contrà eâ ratione cuſtodita fuerint immunia à frequentibus rapinis, per quas ab infidis adminiſtratoribus anteà carpebantur. Breuiter: optioni res exponatur, & vrna per manus pauperum, quorum beneficio talia opera ſunt inſtituta, circumferatur; nigrorum calculorum numerus certos nos reddet, num ipſi huiuſcemodi Decretum abrogatum vellent ob ſuſpicionem, ne prouentus illos Eccleſiaſtici ad ſe deriuent ex curatoribus prædatores. Iam verò quoniam Suauis alienam agens perſonam piâ commiſeratione deplorat miſeram laicorum ſeruitutem, quibus hæ ſanctiones omnem adimunt facultatem ad pia opera perficienda pro ipſorum arbitratu, ſed ſolùm pro eo ac Eccleſiaſticis libitum eſt; vellem vt percontarentur ſimiliter Noſocomiorum Collegiorumque conditores, an ſe grauatos ſentiant, quòd Synodus per eiuſmodi adminiſtrationem Epiſcoporum proſpexerit piis ipſorum donationibus, vt à miniſtrorum fraudibus tutæ ſint; an mallent ſanctionem illam, vtpote ipſorum libertati repugnantem, deleri. Certum mihi eſt, tum pauperibus, tum conditoribus, non prouidam Tridentini Conſtitutionem, ſed ſimulatam Suauis commiſerationem viſum iri crudelem. Ceterùm Cardinalium cœtus, deſtinatus ad interpretanda, ſi quę occurrerint ambigua in ſanctionibus Tridentinis, declarauit, locum non eſſe huic Decreto, cùm in huiuſmodi piorum operum fundatione apertis verbis excludatur Epiſcopus, ne illa inuiſat: vbi verò non excludatur, & alij deſignentur executores, vnicum ipſi ſuffragium æquè ac illis concedi, adeò vt pro maiori ſententiarum numero damnentur aut abſoluantur adminiſtrantes.

1562. De præſentibus ac futuris locuti ſumus; quid de præteritis alienæ rei occupationibus dicemus, quas pro certo Suauis aſſumit ab Eccleſia perpetratas ſub hoc velamine adminiſtrationis procurationiſque eorum operum, quæ in egenorum ſubſidium ſunt inſtituta? Num forte ſuccedet huic homini, vt audacia in probationem abeat, adeoque mero ipſius dicto lectores fidem tribuant de illis tam multiplicatis, tamque execrandis rapinis veterum Eccleſiaſticorum? Equidem vereor, ne hanc ille fidem aſſequeretur in multis ob nimiam hominum propenſionem ad deteriora quæque credenda de iis, qui vitam probiorem profitentur: vererer inquam, niſi ad primum obtutum falſitas appareret. Quânam hominum ætate reperitur, ab aliqua Circe laicos omnes in caudices fuiſſe transformatos, qui ſe ſpoliari finerent tam multis bonis, in tanta prouinciarum varietate, adeò vt nemo reſiſteret? aut certè quidquam ex aduerſo muſſitaret? Parcûntne veteres Hiſtoriæ Eccleſiaſticorum operibus, an potiùs pro ea quam modò conſiderauimus hominum malignitate amplificant praua, & dubia ſiniſtrè interpretantur? Et tamen de huiuſmodi fraudibus innumeris & grauiſſimis nihil loquuntur. Sed huiuſce veritatis certiúſne argumentum quærimus? animum cogitationemque conuertamus ad ea loca, in quibus Eccleſiaſtici maximè liberam dominationem obtinent, adeoque in quibus poſſent ea bona ſibi tutò occupare; & quid ibi accidat obſeruemus. Vbi gentium ipſis permitteretur, has pias donationes in ſuam vtilitatem conuertere facilius, quàm in ea ditione, quæ appellatur, & eſt in bonis etiam terrenis *Eccleſiaſtica*, & ſub Eccleſiaſticorum dominatu? Eam inſpectemus, inſpectemus Romam ipſius Regiam, & cum reliquis orbis terrarum vrbibus conferamus. Affirmare nil vereor, nullam repertum iri ditiorem reddituum qui deſtinantur & impenduntur in ſumptus Noſocomiis, Collegiis, Scholis, aliiſque piis operibus ſuppeditandos ad pauperum ſubſidium. 8

Neque ſiſtam in eo probationum genere, quas Scholæ vocant *à poſteriori*, & quæ, tametſi euidentiſſimæ pateant, minùs tamen obtinent de ſeueritate ſcientiæ, vt quæ ab effectis non à cauſis trahantur: ratiocinationem aliquanto altiùs petamus, atque, vt dicunt, *à priori*. Si velimus pro certo ponere, eos qui ſua bona Deo tradidere, piè prudenterque illa donaſſe, inducemus in animum, donum ita fuiſſe ab ipſis collatum, vt ſolùm ſubuentioni pauperum conſuleretur, neglecto quocumque alio laudabili Chriſtianæ liberalitatis fine, cuiuſmodi ſunt litteratorum ac virtuti ſtudentium 9

præmia,

præmia, alimenta ac ſtipendia diuinas laudes canentium, Præſulum Eccleſiaſticorum ſplendor: breuiter, quidquid confert ad conſeruandam frequentiam æſtimationemque illius Reipublicæ, cuius vnicum munus eſt cultus, cuſtodia, amplificatio Religionis. Quis vmquam id ſibi perſuaſerit? Cùm præſertim hæc Reſpublica non ſit quædam certa ratio, ab ipſis laicis diſtincta, ſicuti perperàm ratiocinantur ij, qui eam ſtudent in inuidiam æmulationemique reuocare; ſed ex illorum filiis ac fratribus conflata, atque ipſorum ſingulis patens, quibus libuerit ſe in eius album referre. Addo, dum aliis hiſce piis operibus conſulitur, conſuli meliùs iiſdem pauperibus, quàm ſi cuncta ipſis fuiſſent à donatoribus deſtinata. Meum dictum confirmo. Primò, Præſules, viri docti, & Sacerdotes, qui amplè huiuſmodi bonis dotati ſunt, bonam eorum partem in leuamentum inopum conuertunt, complures ex charitate, alij boni nominis gratiâ, cuncti ob vniuerſalem illam neceſſitatem, quòd cùm diues omnem rem ſuam nequeat ſuum in ventrem inrudere, neceſſe tandem eſt, eam multos in pauperes diſpertiat. Secundò; Cùm ipſi concionibus & auctoritate Fidem & immortalis vitæ reſpectum conſeruent, amplificentque, in cauſa ſunt, ne miſericordiæ fons vmquam areſcat, aut minuatur; quin potiùs vt noua ſemper & larga ſubſidia indigentibus diffundat, tamquam opus tam commendatum in noſtra Religione ad impetrandam peccatorum veniam, ac ſempiternam felicitatem. Itaque non modò re perpenſâ ex argumentis, quæ commonſtrantur ab ipſo facto, longè abeſt ab Eccleſiaſticis omnis ſuſpicio iniuſtæ occupationis in hoc genere; ſed etiam ex rationibus honeſtatis ac prudentiæ, quæ potuerunt ab initio voluntatem mouere piorum donatorum, credibile non eſt, ipſorum largitatem ad merum pauperum ſubſidium fuiſſe reſtrictam, quemadmodum pro indubitato Suauis aſſumit. 1562.

10 Pergit referre obiectas capiti ſexto accuſationes: nam ibi pro certo ponitur, ineſſe in Eccleſia poteſtatem voluntates vltimas commutandi. De hoc alibi verba fecimus, vbi videbatur Suauis hanc auctoritatem vniuersè inter mortales inficiari, cùm eam conferret cum poteſtate auferendi à viuentibus id quod poſſident; nunc verò ad ſolos Principes laicos eam coarctat: & liquidò conſtat de diſcrimine inter eorum ac Pontificis auctoritatem: quemadmodum illi Dei locum tenent, quatenus illa moderatur homines ſecundùm ſtatum naturalem ac terrenum; ita munus ipſorum eſt dirigere Rempublicam ad felicitatem naturalem; & ad eorum iuriſdictionem attinet, normam præſcribere ſubditorum donationibus, aut

 viuen-

1562. viuentium aut defunctorum, ad hunc finem ſpectantibus: ſed prætерea conſtituit Deus ſuum Vicarium generalem, quatenus Deus ipſe proprium quemdam hominum cœtum moderatur, cui nomen Eccleſia; qui homines per Fidem ac Baptiſmum capaces effecti ſunt beatitatis naturam ſuperantis, atque cæleſtis; ac proinde ab huiuſmodi Dei Vicario par eſt dirigi fidelium opera, quatenus ea tendunt in finem hunc celſiorem, adeoque commutari etiam defunctorum donationes eódem tendentes, cuiuſmodi ſunt omnes piæ largitiones, eaſque in alia pia opera melius ad idem conducentia transferri. Porrò huius poteſtatis vſus quàm parcus circumſpectuſque ſit Romæ, vnuſquiſque poterit experiri, qui tales ibi commutationes efflagitat.

Poſtremò narrat Suauis in eo capite, animaduerſum fuiſſe, antiquitus facultatem relaxandi leges penes cunctos Epiſcopos perſtitiſſe, ſed à Pontifice eam ſibi fuiſſe reſeruatam, per ſpeciem quòd rei grauitas id poſtularet: nunc verò cùm in Synodo ſtatuatur, legum relaxationes à Pontifice eiſdem Epiſcopis committi, ſatis videri, non alia de cauſa illam Pontifici reſeruari, niſi vt petitores adigantur Romæ ſibi diplomata comparare. Stultam ſane malignitatem! perinde quaſi idem foret, cognitionem cauſæ, & executionem beneficij Epiſcopo committere, ac eidem relinquere liberam poteſtatem, quam ipſe eà non reſeruatâ obtineret: vel talpa quidem diſcerneret ingens inter hæc duo diſcrimen. Quin certum eſt, tum priora Pontificum Decreta, ſibi eam poteſtatem reſeruantia, tum poſteriorem Synodi ſanctionem mirificè conſpirare ad nimia legum laxamenta præpedienda; quæ ſicuti moderatè obſtrictoque quaſi pugno conceſſa legem confirmant, dum tolerabilem reddunt; ita ſine modo menſuraque profuſa venerationem & cuſtodiam, ipſius veluti neruos, illi adimunt. De hoc publico ex ea poteſtate reſeruata emolumento, in memoriam reuocent lectores id quod alibi conſiderauimus, quò debiliorem penes manum relaxationum clauis habetur, eò facilius ac frequentius eas extrahi quà fauore, quà prece, quà metu; & idcircò benè conſtitutæ Reſpublicæ facultatem relaxandæ legis in re graui coarctare conſueuerunt ad ſupremos magiſtratus; qui vt validiores, ita minùs indigentes, minuſque timidi ſunt, adeoque magis inexpugnabiles legum cuſtodes. Neque hoc aduerſatur vtilitati ſanctionis Tridentinæ, Ordinarios deſtinantis ad perpendendas exequendaſque legum relaxationes; cùm obſeruare generatim oporteat, ſupremum magiſtratum in vno tantùm loco degere, adeoque ſicut is longè abeſt à peculiaribus regio-

regionibus, ita caſus peculiares minùs callere, quàm minores magiſtratus, iis in locis commorantes. Quare quantò minùs cogitur petitorum rationem habere, tantò maiori e conuerſo ſubditur fraudis periculo. Eapropter expedit, vt poſtquam petitor productis petitionis ſuæ cauſis obtinuerit à magiſtratu ſupremo legis relaxationem, tamquam rationi conſentaneam, poſitâ expoſitæ cauſæ veritate, expedit, inquam, vt hæc veritas expendatur, probeturque coram alio magiſtratu, qui certiorem de re notitiam habere poſſit: atque huiuſmodi eſt Iudex, Ordinarius loci. Quânam igitur aptiori formâ poterat Eccleſia proſpicere cuſtodiæ ſuarum legum, ſuæque diſciplinæ, quàm reſeruatis legum relaxationibus in rebus grauioribus ſupremo moderatori, hoc eſt Romano Pontifici, ita tamen, vt tales ipſius conceſſiones ad veritatem facti diſcutiendam proprio loci Iudici, hoc eſt, Ordinario committantur? 1562.

12 Duo, tametſi aliò ſpectantia, tamen vt quæ imprudentèr hîc è calamo euolarunt Suaui, nolo vt è manu mihi pariter euolent: etenim ſcriptor mendax hoc diſcrepat ab aliis auctoribus, quòd ratiocinatio inniti debeat in eo quod ipſe fortuitò, non conſultò dicit. Eorum alterum eſt, Pontificem iuſſiſſe grates agi Oratori Gallico, & Heluetico, & Hiſpano homini, qui Piſcario à ſecretis erat, quòd acerba Cæſarianorum Gallorumque ſenſa in cœtu mitigaſſent; nec minus Oratoribus Veneto ac Florentino, quòd ibi noluerint intereſſe, eoſdemque ſimul rogari, vt in poſterum intereſſent, quippe quorum præſentia nonnihil prodeſſe poterat Apoſtolicæ Sedi, & praua conſilia impedire; & à cunctis (ſic ait Suauis) *promiſſa retulit, ita ſe peracturos; intelligentes, ab obſequio diuino id temporis poſtulari, vt auctoritas Pontificia defenderetur.* Iam verò ſi ex mandatis maximorum ac ſapientiſſimorum Principum ita cenſebant illi omnes Oratores; quæ Suauis temeritas, aut quæ prauitas fuit hominis, vni ex illis ſubiecti, & ſtipendio addicti, ſuum ſibi quaſi opus proponere euerſionem Pontificiæ auctoritatis, conarique non quidem vngues aut capillos reſecare in aliquo articulo cauſarum ad forum ſpectantium; ſed caput ac viſcera in Eccleſiæ Principatu, Fideique integritate amputare?

13 Alterum eſt, Suauis excuſatio, hîc initio libri ſeptimi appoſita, quòd ipſe minutiùs non recenſuerit actiones Concilij, ex defectu in pleriſque partibus ſufficientis notitiæ; qui defectus, inquit, admirationi eſſe non debet, *nam omni ſtudio à viris perſpicaciſſimis labor omnis impenſus eſt ad cuncta occultanda.* Accipiamus id quod Suauis fatetur, in pleriſque partibus monumenta rerum hîc geſtarum

ſibi

1562. ſibi haud innotuiſſe, quæcumque fuerit cauſa, de qua infrà. Id certè plurimum eſt ad eleuandam ipſi boni hiſtorici auctoritatem. Id oſtendet ſimilitudo, quam ſuprà retuli tamquam vſurpatam ab aliis, & alterius rei gratiâ. Quemadmodum qui ſolius manus anatomiam inſpiceret, ignoraretque membrorum omnium conſtitutionem, ne ipſius quidem manus poſſet reddere rationem, cùm illa totius corporis magiſterio congruat, adeoque agnoſci nequeat Naturæ ſapientia in extruenda manu ab eo qui comparatè ad reliquum corpus eam non conſiderat; quod pariter in ædificiis, & in quouis opificio contingit: ita nequit hiſtoricus plerumque peculiaria quædam negotiorum ciuilium eâ formâ exprimere, quâ illorum honeſtas aut prauitas, prudentia aut imprudentia palàm fiat, ſi neſciat ipſe, & non exponat reliquas partes integræ rerum tractationis: cùm humana opera ſpeciem ſuam deſumant à fine, bonitatem verò aut prauitatem à conditionum omnium ſocietate.

Dum autem affirmat, tanto ſtudio illarum rerum monumenta fuiſſe occultata, Suauis imitatur hominem, qui obductâ illi per noctem ante oculos membranâ, querebatur, lucernas ſibi ab aliis extinctas. De Concilio ætate Pauli, præter commentarios ab ipſo luſtratos, ſuperſunt apud complures volumina litterarum Ceruini Cardinalis, litteræ ad ipſum ſcriptæ à Cardinalibus Farneſio & S. Floræ, Acta Maſſarelli, qui Synodo à ſecretis erat, eiuſdemque ephemeris, ex quibus nihil ad ipſius oculos peruenit, vt pluribus in locis patefactum eſt. De conuentu ſub Iulio, qui breuis modicique negotij fuit, pauca extant monumenta, præter Acta, compendia variarum inter minores Theologos diſputationum, & quædam auctographa litterarum Pontificis ad Creſcentium Legatum, quæ cuncta verè admodum recondita ſunt; & non modò Suaui ignota; ſed poſtrema, quæ rara ſunt, & parui ad rei ſummam momenti, ne mihi quidem comperta ante primam prioris Partis editionem. Verùm de vltima Pio ſedente Synodo, tam diuturna, factiſque abundante, habentur in variis Bibliothecis Acta Paleotti, Diarium Seruantij, Legatorum epiſtolæ ad Borromæum, Cæſaris ad Oratores ſuos, Fuſcararij ad Moronum Cardinalem, Strozzij ad Coſmum Florentiæ Ducem, Seripandi ad Amulium, cum aliis eiuſdem narrationibus diſtinctis, ac plenis, ad primum poſtremumque conuentum pertinentibus, quibus ille aliâ conditione interfuit, nec minùs Acta Salmanticenſis Antiſtitis. Hæc Acta de quibus aliàs mihi fuit habenda mentio ex tranſcurſu pollicito, poſt ampliorem eorum notitiam, ſeruantur reipſa in Hiſpania, & exemplar, quod eſt apud me,

me, deſumptum fuit ex originali, quod penes Ægidium Gonzalez de Auila hiſtoriographum extabat: inde exſcribendum curauit anno 1622. Dominicus Pimentellus, Caſtellanæ Prædicatorum Prouinciæ moderator; qui poſteà ad Eccleſiam Cordubenſem euectus, Catholici Regis Orator ad Vrbanum VIII. venit; dein verò Hiſpalenſis Archiepiſcopus renuntiatus, ac denique inſignitus Purpurâ Romam rediit, ad ſepulchrum potiùs quàm ad Senatum, paucos intra menſes, relictis egregiæ pietatis exemplis. 1562

15 Et tamen hæc omnia monumenta ignorauit Suauis, ne quid loquar de tot peculiaribus ſcripturis, ſpectantibus ad hanc illámve peculiarem actionem Concilij, quæ adhuc ſuperſtites & adſpectabiles, ſi omnes vnà componantur, ſufficientes vtique ſunt ad vniuerſalem exactámque illius magnæ molis effigiem conformandam. Prætereo litteras Iadrenſis Archiepiſcopi ad Cornelium Cardinalem; hæ ſiquidem in lucem editæ reuerà non ſunt niſi poſt creationem Alexandri VII. ex dono heredum, ſicuti narrauimus. At verò quàm facilè potuiſſent Romani Pontifices hæc illarum actionum teſtimonia maxima ex parte ſupprimere, præſertim cùm ea ſeruarentur penes viros ſibi patriâ ſubiectos, & non quaſi ex Fiſci metu abſcondita, ſed ſtudioſis amicis liberè conceſſa? Neque obteguntur in his humanæ quædam labeculæ, quibus inſperſi fuerunt aut Pontifices, aut Legati, aut Patres Tridentini, quin nonnullæ commemorantur admodum notabiles, quæ pro veritatis officio à nobis ſcriptæ ſunt, & à Suaui ex ignorantia prætermiſſæ.

Quare adeò expoſtulandum ipſi non erat, præciſos fuiſſe canales, eò quòd animaduertebat, fontem ſuum identidem aquâ carere. Nos verò pergamus narratione palàm facere, notitias illius Operis memorabilis haud ſepultas latere: illæ tamen ſepultæ, & quotidianæ, videntur eſſe, ex quibus hiſtoriam ſuam Suauis contexuit; adeò deprehenduntur & corruptæ mendacio, & fœtidæ malignitate.

1562.

CAPVT XI.

Noua poſtulata Gallorum ac Cæſarianorum de prolatione Seſſionis, morumque correctione. Legatorum reſponſa, ſignificata ab ipſis Pontifici, de Correctione, & ab eo reddita in communi mandata, & priuatim Simonettæ.

LEgatis vix licuit Seſſionis habitæ lætitiam delibare, cùm illam nouâ amaritie inſperſam ſenſerunt acri operâ Gallorum ac Cæſarianorum [a]; qui tametſi diſcreti perſonis ſe gererent, tam concorditer ſententiis locuti ſunt, vt ſe ſatis oſtenderint de opere conueniſſe. Dixerunt Galli, paulò antè acceſſiſſe tabellarium, à Chriſtianiſſimo Rege celeriter miſſum quò ante Seſſionem perueniret, mandata quædam ipſis deferentem, præcipuè vt illam protraherent; quorum ſententiam Legatis aperuere. Ea erat [b]: Cùm Regi innotuiſſent quæ Synodus peregerat vſque ad poſtremam Seſſionem, habitam 16. Iulij, tum in reſeruanda deliberatione de vſu Calicis, tum in proponendis poſteà articulis de Sacrificio; non poſſe ſe non commendare pia ad extirpandam hæreſim Patrum ſtudia: calumniam à ſe putari, quod quidam aiebant, præcipitari à Patribus ſanctionem dogmatum, quæ inter eos omnes conueniebant; & prætermitti, aut certè ſegniter agi morum reparationem. Tamen pro ſalute regni ſui, in quo Catholici, niſi opportunè conſuleretur, ægrè poſſent ampliùs in Fide perſiſtere, velle ſe, vt quædam rerum capita infrà ſcripta ab Oratoribus proponerentur. 1

a Epiſt. Legatorum ad Borromeum, 21. & 24 Septemb 1562. & narratio Mulotti.

b Scriptum Regis ad Oratores miſſum, ſignatum 12. Septemb. 1562.

Triginta annorum decurſu in irritum recidiſſe inflicta hæreticis ſupplicia, ſiue aſpera, ſiue mitia: hinc ſtatuiſſe Regem medicinam quærere ab Oecumenica Synodo. Hactenus ciuilium bellorum causâ præpeditum Galliæ fuiſſe complurium ſuorum Præſulum illuc acceſſum. Ad id quod optabatur conſequendum, opus eſſe, vt per ea Synodi initia nihil conficeretur quod ſeiunctos irritaret; ſed vt inuitarentur humaniter, & vbi accederent, tamquam filij à parentibus haberentur; quâ ratione ſperari poterat eos ad frugem reuocatum iri. Tam feruidum in præſentia dogmatum examen videri non modò ſuperuacaneum, ſed parum pertinens ad Catholicos in Eccleſiæ doctrina conſtantes, & omnino infructuoſum hæreticis, qui inde occaſionem querelarum, quaſi priùs damnati quàm auditi, librorumque ad ſe tuendos ſcribendorum argumentum peterent. Vnicè igitur impendendam induſtriam ad reformandos mores, 2

tam-

tamquam ad opus omnibus gratum: à Rege tamen & hæc mandata, 1562.
à ſe ſuis Oratoribus miſſa, & ſeipſum ſubiici; pro eò ac debebat,
prudenti pioque iudicio Concilij.

3 Quam demiſſionem tam reuerentem ac religioſam tam præcelſi Regis referre non curauit Suauis in ſua minuta narratione illius regij ſcripti [c]; quod tamen typis expreſſum legitur. Quin vbi dicitur in eo, videri in præſentia dogmatum examen *parum pertinens ad conſtantes Catholicos*, Suauis, vt depingeret in Rege contumeliam ac deſpectum erga Concilium, vertit Italicè, *impertinente à Cattolici*, quæ vox apud Italos *temerariam audaciam ſonat*.

c In citato libro Gallico.

4 Pergebat eo ſcripto Rex petere moram Seſſionis, aut certè promulgationis de Decretis Sacrificij vſque ad exitum Octobris, quo tempore eſſent ibi adfuturi Epiſcopi Galliæ: interim verò, vt nauaretur opera omni ſtudio diſciplinæ reformandæ. Et quoniam muſſitabatur, mutatum quibuſdam in rebus fuiſſe veterum Conciliorum morem, in quibus ſemper Principibus, eorumque Oratoribus licuerat exponere conſuetudines ſuarum prouinciarum, & ea quibus illæ indigerent; poſtulare Regem, vt ea auctoritas ſeruaretur illæſa, & ſi quid illi oppoſitum peractum fuiſſet, reuocaretur. Quod pariter à Suaui corrumpitur; refert enim tamquam abſolutè poſtulatam eam reuocationem, quæ in regiis litteris ſolùm ſub conditione ponitur.

5 Adiecerunt Oratores, Reginam quoque iis de rebus ad Pontificem ſcripſiſſe: ſed quoniam fieri non poterat, vt mandata de trahenda mora Tridentum tempori peruenirent, ſuarum petitionum ſummam hanc eſſe: Vt de duobus poſtremis Sacramentis nihil omnino agitaretur vſque ad ineuntem Nouembrem, aut ſaltem reſtringeretur tractatio ad ſolum Ordinis Sacramentum: quod ſi adhuc vellent de vtroque diſſerere, id ita fieret, vt alternatim vnum aut duos dies diſputaretur à Theologis de doctrina, ac tantumdem temporis haberetur à Patribus conſilium de reſtitutione diſciplinæ. Hinc ad querimonias progreſſi ſunt, quòd articuli ſuper ea tam ſerò Patribus proponebantur, vt tempus non ſuppeteret ad maturè deliberandum: ac inſuper poſtularunt, vt antequam proponerentur articuli, ſecum communicarentur, quò poſſent commodè poſteà exponere quidquid exiſtimarent profuturum aut ſpeciatim ſuis regionibus, aut generatim Chriſtianæ Reipublicæ, ſecundùm ſuorum Principum iuſſa.

6 Draſcouizius præter hæc Ferdinandi litteras protulit, in quibus narrabat, Pontificem Oratori ſuo Romæ ſpopondiſſe, plenam mo-

1562. rum emendationem ſtatuere, actis Cæſari gratiis, quòd eam vrgeret. Dein poſtulatum iterauit, vt Legati Synodo proponerent, aut ab Oratoribus proponi ſinerent volumen illud ad ſe miſſum à Cæſare. Poſtremò ſignificauit, ad rem benè conficiendam opus eſſe ordinem Concilij mutari, numerarique ſuffragia non pro capitum, ſed pro nationum numero.

Breuibus reſponſum à Legatis: Poſtulata rationi conſentanea non videri; ſe tamen conſultiùs ac diſtinctiùs quàm primùm reſponſuros quid de ſingulis ipſi cenſerent: ſolùm pronuntiarunt, multa in eo volumine digna non eſſe quæ proponerentur; cuiuſmodi erant Sacerdotum coniugia, bona Eccleſiaſtica iniuſtè occupantibus relicta, & Sacramentorum adminiſtratio hæreticis permiſſa ex Catholicorum defectu; per ea poſtulata nihil impetratum iri: & alioqui rem propoſitam reddituram Auguſtiſſimum Cæſaris nomen hominibus vituperabile, & odioſiſſimum Concilio. Verùm Draſcouizius adiecit, Quamquam Præſides earum petitionum repulſam præuiderent, & aliarum etiam, qualis ea erat, vt Cardinales ad numerum vigeſimum ſextum redigerentur; eas tamen proponerent, quò palàm fieret, ab ipſis Cæſarem, eiuſque poſtulata plurimi haberi.

Ex his variiſque ſimilibus coniecturis opinati ſunt Præſides, tum Cæſarianos tum Gallos non emendationis deſiderio moueri, ſed prorogationis, quâ opus erat ad duos tréſve annos, vt illius voluminis maſſa digereretur, minori tempore haud concoquenda: adeoque eò tendere, vt apertam Synodum haberent quaſi tormentum ad ictum inſtructum, vt interim maiori compendio cum contumacibus ipſorum ſubditis paciſcerentur. Quamobrem per certum curſorem de iis omnibus Borromæum edocuerunt, & per Muſottum, qui Seripando à ſecretis erat, reſponſa Oratoribus reddiderunt, Gallis ſignificantes[a]: Poſtridie Theologos incepturos agere de Ordinis Sacramento; quo ab illis abſoluto, inchoatum iri deliberationem de iis, quæ ad illud Sacramentum ſpectabant. Inter vtrumque opus tantum temporis elapſurum, quantum ad Gallicorum Præſulum aduentum ſatis eſſet. Antequam morum leges proponerentur, eas Oratoribus indicatum iri, quò poſſent ſignificare quid ipſis occurreret, ſiue ex propria ſententia, ſiue ex ſuorum Principum mandatis. Interim verò ea capita iidem ſcripto exhiberent, quæ idonea exiſtimarent, quò de illis conſultiùs deliberaretur; ſimulque conſcriptum Legatis traderent id quod anteà ipſis & legerant ex Regis mandato, & ſuâ voce expoſuerant. Etenim 7

[a] Cuncta erant præter citatas ſcripturas in peculiari, de hac re narratione Muſotti Romam miſſa.

in

in eiuſmodi obiectis id accidit animo, quod oculis in corporibus, 1561.
quò nimirum viſio rectè formetur, opus eſſe vt ea nobis non volitantia in verbis obuerſentur, ſed fixa in paginis.

8 Ad hæc Oratores: Quod ad primum attinebat, nihil ſibi addendum ſupereſſe; ſolùm monere, ne res ita procederet, vt cùm Epiſcopi Galliæ accederent, confectam reperirent; ac proinde cùm ſibi ſatisfactum in eo eſſet, non oportere nouum de illo ſcriptum tradere præter regium mandatum, cuius exemplar, antequam illud à Muſotto peteretur, miſſum iam fuerat ad Legatos. Nihil ſibi peculiare de morum emendatione proponendum ſuppetere; illam à ſe in Patrum pio ſtudio ſenſuque reponi; præterquam quòd nec ipſis de ipſa loqui liceret, antequam ſuos Præſules audirent. Id quod à ſe proponi oporteret, potiſſimum eſſet, vt veterum Synodorum ſanctiones cuſtodirentur: quod ſi fortè obſoleuiſſent, renouarentur; ſe tamen Legatos monitos velle, vt volumen illud à Cæſare miſſum Synodo proponerent, idque ob generale quoddam mandatum, quo iubebantur reliquorum Oratorum poſtulatis obſecundare, ac præcipuè Cæſareorum, vbi ea honeſta cenſerent.

9 Eadem Præſidum reſponſa Gallis reddita, ad Cæſarianos pariter à Muſotto delata ſunt; ſed ægrius ab illis excepta, aientibus, ſe ſperaſſe maiorem habitum iri rationem de Cæſaris poſtulato, integram dogmatum dilationem cupientis; præſertim cùm ad eamdem impelleret proximus complurium Epiſcoporum, Gallorum, Germanorum, ac Polonorum aduentus: rurſumque in petitiones & querimonias non ſemel habitas effuſi ſunt.

10 Horum omnium quæ tranſacta fuerant, breuem narrationem conſcribi à Muſotto, in iiſdem conficiendis miniſtro, iuſſerunt Legati, eamque cum ipſis Oratoribus communicarunt, ne poſtmodum in re diſcordarent, ac demum eiuſdem narrationis, redactæ in formam ab his comprobatam, exemplar Romam miſerunt: hinc illis opportunitas data ᵉ liberè ſcribendi ad Borromæum, Cæſarianos Galloſque numquam quieturos, donec proponerentur ac ſtatuerentur quædam rerum capita contenta in volumine ab alteris allato, & in conuentu Poſſiacenſi ab alteris habito. Riſu ab illis excipi emendationes hactenus promulgatas, deſpicique vti leuiſſimas, ac tantâ Synodo indignas: nullam ſuppetere efficaciorem rationem ad coërcendos ſilentio obtrectatores, negantes Pontificem ex animo velle diſciplinæ correctionem, quàm eas, vt videlicet attentè conſideraret Pontifex quæ proponebantur in eo libro, & in eo conuentu, auferretque inde cuncta Pontificali auctoritati noxia,

ᵉ Litteræ Legatorum ad Borromæum, 24. Septemb. 1562.

1562. nec minùs alia ſuprà memorata, quæ ne ipſi quidem Lutherani fuiſſent auſi depoſcere, & aduerſus quæ Legati, vbi opus foret, diſcrimen capitis ſubiiſſent. In reliquis ferè omnibus videri ſibi poſſe illis Principibus ac Prouinciis ſatisfieri; atque ita ſimul ſatisfactum iri cunctis hominibus, quibus ex amplitudine partis conceſſæ compertum foret, ad partem alteram denegandam, à ratione ac neceſſitate ſe tantùm adigi. Eo pacto conſecuturum Pontificem gloriam, quæ poſſet maxima in terris obtineri, ob reformatam ac reſtitutam, quod in ſe eſſet, Eccleſiam: ſed neceſſe ad id fore, vt ſibi mitterentur in tempore Decreta, quibus aſſenſuri eſſent, vt ſimul ſcirent, quo pacto vſque ab initio negotij agitandi illud ab ipſis gerendum eſſet, ſimulque poſſent ſecundùm Oratorum poſtulata cum illis atque etiam cum Patribus paratas ſanctiones communicare. Hiſce litteris fortiùs incaluerunt aliæ, ab ipſis Legatis anteà [f] ſcriptæ (nimirum paucas ante horas quàm ad eos accederent Oratores) quibus litteris ad Borromæum perſcripſerant varia rerum capita, quæ à Patribus vniuersè expetebantur, addentes, Quamquam ipſe anteà ſibi ſignificaſſet, velle Pontificem per ſeipſum conſulere obſtaculis manſionis, adeoque vt ab eo negotio ſe abſtinerent; adhuc tamen à communibus poſtulatis ſe ad id ſcribendum adductos.

f 21 Septembris 1562.

Et ſanè Pontifex ſuſpicionibus commotus ob tumultus de definienda reſidendi neceſſitate, & ob liberiorem Cæſarianorum Gallorumque ſermonem, apud ſe ſtatuerat vti aliquâ erga Synodum reſtrictione ad huiuſmodi ſanctiones, cùm eas mallet ſuâ ipſe manu conficere, de qua non poterant, ſicuti de aliena, dubitare, ne illa impetu capto vltra ſignum iacularetur; ſperabatque id ſe [g] abſque Principum repugnantia conſecuturum, quandoquidem reipſa ſeueris & opportunis legibus ſingula Romana tribunalia corrigebat; & inſuper declarauerat, vbi Principibus ſatis non eſſent quæ ipſe ſanciuerat, conaturum ſe cuicumque nouo ipſorum poſtulato ſatiſfacere, dummodo illud preces non vim præ ſe ferret. Quare in hanc ſententiam mandata Legatis dederat, atque iterauerat. Verùm ad recentes eorum litteras mentem mutauit, præſertim admonitus à Vicecomite [h], Draſcouizium duobus poſt commemoratum cum Legatis colloquium diebus, captâ opportunitate cuiuſdam cœtus in templo habiti, ibidem remanſiſſe, retentis ſecum Epiſcopis Hungariæ ac Poloniæ cum parte maiore Hiſpanorum, eoſque cohortatum fuiſſe ad exactam emendationem Eccleſiæ, quibus aiebat Cæſarem, tunc à quauis ſollicitudine militari liberum ob inducias cum Turca, omnem opem præſtiturum, modò ipſi in eo concordes 11

g Cunctis apparent præſertim in epiſt. Borrom. ad Legatos, 6. Aug. & in memorata Legat. epiſt ad Borrom. 4 Septembr. & in aliis Borrom. ad Legat. 26. & 30 Septemb 1562.

h Arcanæ notæ Vicecomitis ad Borrom. 24. Septemb. 1562.

des feruenteſque perſtitiſſent: illi fuiſſe grates à Guerrero perſolutas ob operam oblatam, reſponſumque, ipſos inter ſe de negotio acturos. Poſteà verò ſtatutum fuerat, vt ſex eligerentur, qui opportuniora adnotarent, connumeratis etiam inter ſex illos eodem Guerrero, Archiepiſcopo Maſſanenſi, & Segouienſi Epiſcopo: cùm obſtitit ne id fieret Martinus Corduba Epiſcopus Durtoſenſis, affirmans, eam eſſe Draſcouizij technam, non correctæ diſciplinæ deſiderio, ſed quò ipſorum manibus in anguſtias redigeretur Pontifex, adeoque conceſſio Calicis, eorumdem ſententiæ ac voto contraria, extorqueretur. 1562.

12 Cognouit ex his Pontifex, à cunctis aut optari morum correctionem in Synodo ſtatuendam, aut id ſimulari, vt ageretur cum ipſo eâ veluti machinâ deterrito, ex altiori quaſi loco: quapropter mutato conſilio ſtatuit ſimul egregio illo opere religionis ſtudioſis gratificari, ſimul eam molem euertere politicæ calliditatis. Variis igitur litteris reſpondit [1] aliis ſuo nomine & etiam chirographo ſcriptis ad principem Legatorum, aliis Borromæi nomine ad cunctos Legatos, in hanc ſententiam: Nonniſi paulò anteà nouo poſtulato Epiſcopum Antiſiodorenſem Oratorem Gallicum à ſe petiiſſe, vt haberetur dilatio. Reſponſum à ſe, Synodum eſſe liberam, adeoque id ab ea petendum. Verùm ſe Legatis ſignificare, optari à ſe, vt fortiter ac ſollicitè definitiones morumque leges peragerentur, pro eo quod diuinum obſequium ac recta ratio poſtulabant poſt tot inutiles moras. Volumen Cæſaris, & ſanctiones habitas in Gallico conuentu, attentè perlecta à ſe fuiſſe; & ea pariter, quæ ex rebus poſtulatis Legati ſcripſerant, videri ſibi poſſe concedi. Se quò illis Principibus nationibuſque ſatisfieret, indulſiſſe vltra Legatorum conſilium, per ea quæ in appoſito ſcripto præbebantur. Vbi Oratores ne his quidem acquieſcerent, ſe Legatis ipſis, ac præcipuè Mantuano permittere, vt illos limites, quantum vellent, tranſilirent, dummodò ſine detrimento Sedis Apoſtolicæ. Si prætereà iterum vrgerentur à Cæſarianis, vt integrum volumen illud in generali conuentu legi ſinerent; illud etiam haud recuſandum, dummodò id fieret ab ipſis non tamquam ea ita proponentibus, vt cogerentur Patres ad ferenda ſuffragia de ſingulis tam multorum capitum, & quorum aliqua videbantur abſurdiſſima; ſed tamquam merè ſignificantibus, quò deſignarentur Præſules ex variis nationibus, qui illa perpenderent, atque inde ſumerent illud ſolum, quod trutinâ & vrnâ dignum animaduerterent.

[1] Die 30. Septembris, & 12. Octob. 1562.

13 Super iis etiam morum emendationibus, quæ à Legatis Pontifici oſtenſæ

1562. oſtenſæ fuerant tamquam à Patribus communiter expetitæ, is reſponſa reddidit, illarum plurimis conſenſu præſtito: & quamquam id videretur Pontifici, ſicuti pariter Legatis, non modò ſufficiens, ſed amplum; tamen in vniuerſo negotio facultatem impertiit Mantuano eos fines tranſcendendi. Affirmauit, ſe illi omnino confidere, ſolumque vniuersè dignitatem Sedis Apoſtolicæ commendare, & celerem illius pij operis exitum.

k 4 Octobris 1562. Scripſit præterea Pontifex ipſe peculiarem epiſtolam ad Simonettam[k], in qua narrauit, viſam à ſe fuiſſe illius ſententiam de iis quæ à Cæſare conuentuque Gallico proponebantur, ac de ceteris ad morum reparationem ſpectantibus; & eiuſdem pio ſtudio collaudato, ſuâque ipſi commendatâ dignitate, hæc addidit: *Ceterùm quod melius videbitur, agatis. Noſtra enim opera numquam deerit in iis ſedulò perficiendis, quæ diuino obſequio, publicæ vtilitati conferre cenſebuntur. Si articulus de obligatione reſidendi abſque graui certamine abſolui nequit, in nobis reponatur. Nam quocumque iure manſio præcipiatur, efficiemus vt ſuam quiſque apud Sedem reſideat, ne Cardinalibus quidem exceptis. Quod ſpectat ad Cæſaris librum: placet vt is Patribus legatur; ſed legatur ſimul eiuſdem Cæſaris epiſtola, in qua multa nobis remittit.* Poſtremò adiecit: *Vos plurimùm hortamur, vt in hoc pium opus conſtanter incumbatis; cuius felicem exitum vobis poſt Deum referemus acceptum, ac præcipuè Mantuano.*

Sed quoniam à Suaui nonis ſemper ictibus clauus ille defigitur 14
lectorum animis, quòd Synodo facultas non ineſſet ne latum quidem vnguem tranſgrediendi eos limites, qui de quouis argumento à Pontifice diſertè præſcribebantur; atque huiuſmodi perſuaſio iam vſque à Synodi tempore radices egerat in complurium animis, præter ea quæ ad poſtremos menſes pertinent, quo tempore agger apertus eſt amni præualido emendationum, & libertas innumeris argumentis clarè patuit; aliquas hìc delibandas adiiciam ex certis contrariis probationibus, quas ſubinde fuſius adducam. Paucis elapſis hebdomadis, poſtquam Pontifex ea quæ diximus adnotauit ſuper articulis ſibi propoſitis à Legatis, hæc illis verba Borromæus

l 14 Nouemb. 1562. ſcripſit[l]: *Notæ in quædam emendationis capita eâ ſolùm causâ miſſæ ſunt, vt quid ſentiat Pontifex, innoteſcat; qui tamen cuncta in veſtra prudentia omnino reponit, ſatis certus, rem ex communi conſenſu & ſatisfactione confectum iri.* Verum quidem eſt, Legatos eâ facultate diu parciùs vſos fuiſſe; & animaduersâ rerum grauitate, eas non anteà propoſuiſſe, quàm Pontificis mentem cognoſcerent: ſed hoc ipſum poſtremò ob diſerta & iterata Pij iuſſa omiſerunt, quem-

quemadmodùm palàm fiet. Interim ad rerum ſeriem reuertamur. 1562.
15 Legati reſponſis acceptis contenti [m], æquè feſtinè atque arcanè in opus incubuere, nec neceſſe illis fuit integrum Cæſaris volumen in conuentu recitare, nec ibi publicum habere delectum eorum, qui illud expenderent; ſed abſque ſtrepitu, & reliquis inſciis, rem Simonettæ de more commiſerunt, adiectis quatuor ſolùm miniſtris, ad huiuſmodi negotia adhiberi ſolitis, qui fuerunt Caſtanea, Boncompagnus, Paleottus, & Caſtellus. In his nec mentis vigor, nec prudentia, nec fides deſiderari poterat; ex quibus poſtrema dos vt maximè neceſſaria eſt, ita difficillimè dignoſcitur, adeoq; rariſſima eſt, ſi non reipſa, opinionis certè firmitate. Et iam poſt multa conſilia animaduerſioneſque, Legatis in promptu erant res publicè proponendæ Patribus & Oratoribus de tam expetita, aut ſaltem poſtulata morum correctione: cùm omnes homines ad illius curandæ laudem aſpirent, complures ad vtilitatem, quòd ab aliis obſeruetur; pauci ad præſtantiam, quòd in ſeipſis eluceat.

[m] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 12. Octobr. 1562.

CAPVT XII.

Articuli de Ordinis Sacramento minoribus Theologis propoſiti. Leges ipſis præſcriptæ in rerum ac temporis partitione. Sententiæ Salmeronis, Soti, & Cornelij. Quæſtio orta: Num Epiſcopi ſuperiores ſint Sacerdotibus Iure diuino. *Cura Legatorum in ea reſtinguenda, ne altera de manſione reſurgeret. Obiectæ ad id difficultates. Tria excogitata conſilia, quò altera præcideretur.*

1 QVanto acriùs Oratores, impulſis ad aliud opus Patribus, moras interponebant dogmatum definitioni, tantò maiori ſtudio Præſides eam ſolicitare conabantur, ſatis gnari, ante ipſius confectionem non poſſe niſi violentâ morte conſilium ſolui, at poſt illam, ex arbitratu, non ex neceſſitate duraturum. Quapropter eodem die, quo aduenerant Oratores dilationem petituri, Legati minorum Theologorum ſtudio commiſerant ſeptem [a] nouatorum articulos de Ordinis Sacramento, & hi fuerunt:

[a] 18. Septemb. vt in Actis Arcis Romanæ.

1. *Ordinem non eſſe Sacramentum, ſed certum quemdam ritum eligendi & conſtituendi miniſtros verbi & Sacramenti.*

2. *Ordinem non modò Sacramentum non eſſe, ſed eſſe quamdam fictionem humanam, excogitatam ab hominibus rerum Eccleſiaſticarum imperitis.*

1562. 3. *Ordinem vnum ſolum Sacramentum non eſſe; & Ordines infimos ac medios non tendere tamquam gradus ad Presbyteratum.*

4. *Nullam eſſe Hierarchiam Eccleſiaſticam; ſed omnes Chriſtianos æquè Sacerdotes eſſe: atque ad vſum & executionem requiri, vt magiſtratus aduocetur, & populus aſſentiatur; eum verò qui ſemel Sacerdos fuit, poſſe laicum euadere.*

5. *In nouo Teſtamento non eſſe Sacerdotium viſibile & exterius, nec vllam ſpiritualem poteſtatem ſiue ad conſecrandum Corpus & Sanguinem Domini, ſiue ad offerendum, ſiue ad abſoluendum à peccatis coram Deo; ſed ſolum munus ac miniſterium prædicandi Euangelij, & qui non prædicant, abſolutè Sacerdotes non eſſe.*

6. *Vnctionem non modò non requiri ad Ordinum collationem, ſed perniciosam & contemnendam eſſe; ſimiliter & cunctas reliquas cæremonias: & per Ordinationem non dari Spiritum Sanctum, ac proinde fruſtrà Epiſcopos in ea dicere:* Accipite Spiritum Sanctum.

7. *Epiſcopos non eſſe Presbyteris ſuperiores, nec habere poteſtatem ordinandi; vel ſi eam habent, eſſe illis cum Presbyteris communem, & Ordines ab ipſis collatos ſine populi conſenſu irritos eſſe.*

In gratiam breuitatis, quæ non modò parcit tempori, ſed offendicula minuit, adeoque vim habet ad expedienda negotia non maiori ſolùm numero, ſed meliori etiam exitu, duo ſunt præſcripta[b]: alterum, Vt non omnes Theologi de omnibus articulis differerent: ſed qui differerent, in ſex claſſes diuiderentur, quarum quælibet ex omni Theologorum genere conſtaret, hoc eſt, ex Pontificiis, ex miſſis ab aliis Principibus, ex Regularibus & non Regularibus, ex Italis & Tranſmontanis; atque vt proprium illius claſſis munus eſſet adhibere ſtudium, ac loqui ſuper articulis ipſi deſtinatis. 2

b Acta Paleotti, & Arcis Romanæ.

Alterum fuit, ſingulis in dicenda ſententia iterùm clauſtra figere ſemihoræ, quod ſpatium capax cenſebatur omnium quæ ad rem facerent, vbi omnia inutilia reſecarentur. Atque ad id inculcandum Præſides mouerat reſponſum à nobis memoratum Pontificis, qui feſtini exitus appetens, queſtus fuerat, ſuos Theologos præſcriptis ad id legibus reſtitiſſe. Sed per hæc omnia effectum non eſt, vt ea temporis præſcriptio cuſtodiretur. Etenim nec dicturi ſententiam æquo animo patiebantur, laborioſiſſimos chariſſimoſque ingenij partus ſilentio ſuffocari; nec Legatis, vbi ad opus deuentum eſt, placuit ſignum edere, quo argueretur, in ipſis aut audiendi laſſitudinem, aut feſtinationem abſoluendi præpoſſe ſtudio exactè perpendendi cæleſtium myſteriorum ſanctiones.

c Extant cuncta in Diario.

Primus vniuerſalis Theologorum cœtus die 23. Septembris[c] habitus 3

bitus eſt. Interfuere Legati, Oratores Cæſarei, Gallici, Luſitanus, Veneti, & Heluetius, tres Patriarchæ, duo de viginti Archiepiſcopi, centum quadraginta ſex Epiſcopi, duo Abbates, quinque Regularium ſummi Moderatores, octoginta quatuor Theologi, compluresque Doctores ac viri nobiles cum plurima aliorum frequentia. Verba fecerunt de primis tribus articulis, primæ Theologorum claſſi deſtinatis, tres ex ipſa, Alfonſus Salmeron, Theologus Pontificius, Ferdinandus Belloſilius, & Didacus Payua, vterque Clericus ſæcularis, miſſi alter à Philippo, alter à Sebaſtiano Rege. Salmeronis oratio in Diario recenſita, fuit huiuſmodi: Sacrificium ac Sacerdotium non ſolùm inter ſe connecti, ſed ſeiungi non poſſe, adeoque alterius doctrinæ doctrinam alterius meritò ſuccedere. Lutherum ad euertendam Eccleſiam negaſſe Ordinem Sacramentum eſſe. Ordinis nomine varia ſignificari; modò rerum diſpoſitionem, quemadmodum illud vſurpat S. Auguſtinus lib. 19. de Ciuitate Dei; modò gradum eminentem in Eccleſia: ita diſtinguimus à Diaconatu Preſbyteratum, & ab hoc Epiſcopatum: modò cæremonias, per quas confertur poteſtas in eadem Eccleſia, ſicuti definitur à Magiſtro Sententiarum. Ordinem ſecundùm hanc poſtremam ſignificationem eſſe Sacramentum, aduersùs quàm in primo articulo affirmabatur. Fuiſſe inſtitutum à Chriſto, ex doctrina ſanctorum Patrum, & declaratione anteactæ Seſſionis, illis verbis, à S. Luca relatis capite 22. *Hoc facite in meam commemorationem:* & in iis adhibitam à Chriſto fuiſſe peculiarem cæremoniam, vt Caietanus explicabat. Alteram poteſtatem impertitam fuiſſe à Redemptore Apoſtolis tamquam Sacerdotibus, cuius meminit S. Ioannes capite vigeſimo, cum impreſſione characteris, vſuque peculiaris cæremoniæ, dum ſufflauit in ipſos; quâ ſufflatione illis eam poteſtatem impreſſit, ex Auguſtini ſententia; & hanc eſſe poteſtatem in corpus myſticum Chriſti, ſicut altera eſt in corpus verum. Denique cùm id peregit, quod habetur in poſtremo capite S. Lucæ, vbi dicitur, *Eduxit eos foras, & benedixit eis,* fuiſſe à Chriſto conſtitutos Epiſcopos, quod affirmant S. Auguſtinus, & Clemens Romanus in libro octauo Apoſtolicarum traditionum; atque id etiam argui, quoniam cùm eos ad Euangelium prædicandum Chriſtus miſiſſet, oportebat vt nouam ipſis auctoritatem daret, & hanc eſſe Epiſcopalem; ac proinde in præſentia cùm Epiſcopi creantur, ipſis dici: *Ite ad prædicandum.* Præterquam quod cùm eos Chriſtus benedixit, infuſam illis fuiſſe quamdam gratiam, maximè additâ manuum elatione. 1562.

1562. Palàm etiam fieri, Ordinem eſſe Sacramentum in Diaconatu: nam in ſexto Actorum dicitur: *Non eſt æquum nos relinquere verbum Dei*, &c. in quo loco diſcernitur integra Diaconi creatio cum cæremonia & impoſitione manuum, vnde impreſſa fuit gratia, vt conſtat de Stephano, de quo legitur, *Erat plenus Spiritu Sancto, & prædicabat.* Idque confirmauit variis S. Pauli dictis ad Timotheum & Titum: Diaconos non inſtitui ad miniſtrandum, ſicuti volebant hæretici, menſæ terrenæ, ſed cæleſti: ſiquidem quò deſtinarentur miniſterio terrenæ, opus non erat, vt qui Ordinem conferebant, ieiunarent, eiſque manus imponerent, & vt ij Diaconi Spiritu Sancto replerentur. Electos itaque fuiſſe Diaconos illos ad Euchariſtiam miniſtrandam; quod declarabant Clemens, Euariſtus, Ignatius Martyr, Cyprianus, Hieronymus, Synodus Neocæſarienſis, & Beda. Et quamquam quidam Canones ſexti Concilij eorum inſtitutionem referant ad miniſterium viduarum menſis præſtandum, eos Canones ab Eccleſia non fuiſſe receptos. Idem ille de Epiſcopatu ſtabiliuit: Etenim ſimile ieiunium ac manuum impoſitio leguntur in Actis Apoſtolicis vſurpata erga Paulum & Barnabam, dum inſtituebantur Epiſcopi, iis verbis: *Ite, prædicate:* & poſteà narratur, per ciuitates conſtitui ab ipſis preſbyteros, quod Epiſcoporum munus eſt. Probauit, Ordinem eſſe Sacramentum effato S. Pauli ad Timotheum: *Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, & quæ data eſt tibi per prophetiam cum impoſitione manuum Presbyterij.* Et ad eumdem: *Vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum: at nemini citò manus imponas.* Idem corroborauit traditionibus Concilij IV. Carthaginenſis, Florentini, & Tridentini ſub Paulo, Clementis, Innocentij Primi, Gregorij, & Innocentij III. Pontificum, SS. Dionyſij, Auguſtini, & Hieronymi. 4

Oſtendit poſteà variis teſtimoniis, per collationem Ordinis imprimi Characterem. Vt euinceret Ordinem non eſſe meram electionem miniſtrorum verbi, ſicuti dicebatur in primo articulo, aut fictionem humanam, ſicuti in ſecundo, ſed eſſe Sacramentum, & Characterem impreſſum ab Eccleſia ex diuina facultate, quartum articulum ingreſſus eſt, tertio reliquis ſuæ claſſis relicto; confutauitque eos, qui dicerent, Presbyteros ac Diaconos à laicorum magiſtratu poſſe conſtitui, cùm eorum poteſtas naturam ſuperet, ſpectetque ad munus paſcendi, quod Petro commiſſum eſt; atque idcircò id interdictum fuiſſe populo in octauo Concilio in Laterano, & in Florentino. Quod ſi quando eos elegerat populus ex conceſſione Apoſtolica, id peractum ſicuti Petrus dixit, *Eligite inter vos.* 5

vos. Et alibi; *Vt habeant bonum teſtimonium.* Populum igitur adeſſe 1562
electioni, & teſtimonium ad electionem proferre; id verò fiebat quò libentior obtemperaret, ſed vis confirmandi penes Eccleſiam ſolùm erat.

6 Inſumpto biduo à Theologis primæ claſſis in dicenda ſententia, datus eſt loquendi locus ſecundæ claſſi, in qua primus erat Petrus Sotus Dominicanus, Theologus pariter Pontificius: dicta ab illo de quarto & quinto articulo in Diarium quoque relata ſunt, quorum hæc ſumma: Eſſe in Eccleſia Hierarchiam, nimirum, poteſtatem ac prærogatiuam gubernandi, dicente Apoſtolo: *Obedite Præpoſitis veſtris.* & alibi: *Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos poſuit regere Eccleſiam Dei.* Explicari hanc Hierarchiam à S. Dionyſio; eam videlicet eſſe ſacrum quemdam Principatum ex imitatione cæleſtis. Quemadmodum ille in tres Angelorum gradus eſt partitus; ita quoque hanc diuidi in Epiſcopos, in Preſbyteros, & in Miniſtros, ſicut exponit idem Dionyſius, præſertim capite tertio & quinto, oſtendens, quo pacto inferiores etiam Ordines ad eiuſmodi Sacramentum pertineant. Cum his conſonare quæ pronuntiauit Apoſtolus: *Ad conſummationem Sanctorum, ad opus miniſterij, quoſdam quidem dedit Apoſtolos,* &c. non igitur Chriſtianos omnes eſſe Sacerdotes, ſicuti continebatur in articulo expenſo. Nihil his obſtare ea ſancti Petri verba, quibus appellat cunctos Baptiſmo ablutos *gentem ſanctam, Regale Sacerdotium*; ibi enim ſermonem eſſe de Sacerdotio *myſtico ac ſpiritali*, non de proprio & corporali. Baptiſmum eſſe Sacramentum quo renaſcimur, non quo poteſtas nobis confertur. Atque vt in ordine naturæ, ita in ordine gratiæ abſurdum eſſe, vt ortus ac perfectio in vnum coëant.

7 Tum ad quintum articulum accedens, probauit variis dictis SS. Ambroſij ac Cypriani, & Nicæni Concilij, eſſe Sacramentum exterius, & viſui ſubiectum; atque ad oſtendendum tertium gradum Hierarchiæ, de qua diximus, obſeruauit miniſteria inferiora, tametſi à Chriſtianis omnibus aliquo pacto exerceantur, non tamen ab omnibus exerceri modo maximè legitimo & congruente, cùm ad eiuſmodi opera, neceſſaria ſit poteſtas quædam naturam excedens in infimis etiam miniſteriis; quæ poteſtas impertitur ab eo qui obtinet Eccleſiæ Principatum: quocircà morem hodiernum, quòd infima Eccleſiæ munia exerceantur à merè laicis, haud eſſe laudabilem, nec primæuæ Eccleſiæ conſentaneum. Ea de cauſa ſanxiſſe Caium Pontificem, ne ad Epiſcopi munus eueheretur, niſi qui cunctos gradus aſcendiſſet; atque ideò præſcripta fuiſſe à Si-

1562. ricio Ordinum tempora. Porrò impugnaturus id quod pariter
in eodem quinto articulo habebatur, Sacerdotium in Eccleſia non-
niſi ſimplex prædicandi Euangelij munus eſſe, oſtendit, illud non
ad meros Sacerdotes, quin potiùs ad ſolos Epiſcopos præcipuè per-
tinere, cùm Apoſtolus dicat: *Dominus non me miſit baptizare, ſed præ-
dicare.* Et à Chriſto hoc de ſeipſo affirmari illis verbis: *Oportet me
aliis ciuitatibus euangelizare, ad hoc enim miſſus ſum.* Hinc à Concilio
Chalcedonenſi fuiſſe decretum, vt Epiſcopi à domeſticis negotiis
abſtinerent, vt prædicationi operam darent. Non tamen, ſicuti de
Sacerdotibus, poſtrema pars illius articuli affirmabat, eum qui reipſa
non concionatur, quòd huiuſmodi dote careat, Epiſcopum non
eſſe, & huiuſce rei exemplum extare in Valerio Epiſcopo Hip-
ponenſi.

Ad quartum articulum regreſſus, confutauit poſteriorem eius 8
partem, quòd Ordinis poteſtas conferri poſſet aut à populo aut à lai-
co magiſtratu, cùm ea naturæ facultatem ſuperet, adeoque cùm
illius conferendæ facultas deſit iis, qui ad id præſtandum ab Eccle-
ſia conſtituti non ſunt. Exigi quidem ex primæua conſtitutione po-
puli electionem, idque colligi ex epiſtola quarta S. Cypriani in pri-
mo libro, atque ex Apoſtolica traditione: illam fuiſſe veram ele-
ctionem, & non ſimplex teſtimonium (aduersùs quàm indicauerat
Salmeron) & idcircò illi clerum etiam adnecti, quò electio ab vni-
uerſa Chriſtianorum multitudine haberetur. In hanc ſententiam
dixiſſe Apoſtolos: *Eligite ex vobis ſeptem viros:* licere tamen ſum-
mo Pontifici eam electionem populi ſupplere, pro eo ac opportu-
num exiſtimauerit. Etenim quamuis ea eligendi ratio eſſet Apoſto-
lorum traditio; traditiones, quæ ad regimen ſpectant, eſſe mutabi-
les; at verò quæ pertinent ad Sacramenta, mutari non poſſe. Ac
proinde pro temporum conditionibus potuiſſe Romanos Pontifi-
ces electiones variare, eaſque aut Clericorum Collegiis, aut Princi-
pibus, aut aliis concedere. Hæc ſummatim ſunt quæ Sotus diſſerüit.

Ex tertia claſſe, cui duo poſtremi articuli commiſſi fuerant, 9
præcipuè notata[d] reperio, quæ Melchior Cornelius, Clericus ſæcu-
laris, miſſus à ſuo Rege Luſitaniæ, diſputauit. Animaduertit is,
quæ continebantur in ſexto articulo, vbi denegabatur Ordini effe-
ctio gratiæ, errorem fuiſſe Ioannis Wicleffi, aliorumque, qui du-
centis ante illum annis vixerant, ſicuti colligebatur ex homilia
ſexageſima ſexta ſancti Bernardi in Cantica. Dein argumenta oppo-
ſita diſſoluit, veritatem Catholicam firmauit teſtimonio SS. Leo-
nis & Ambroſij, Synodi Chalcedonenſis, vndecimæ Toletanæ,
aliarum-

d Diarium, 29. Septembris 1562.

aliarumque complurium, ac demum Florentinæ. Dixit, Ordines 1562. quoque minores eſſe Sacramenta, & effectores gratiæ conſtitutos ab Apoſtolis, ſed ex inſtitutione Chriſti, quæ hos Ordines Eccleſiæ præſcripſerat. Primam Tonſuram non eſſe Ordinem, cùm per eam nulla poteſtas acquiratur. De Vnctione, quæ velut inutilis ac pernicioſa eiuſdem articuli initio damnabatur, retulit, eius mentionem fieri à Fabiano Pontifice, ac S. Dionyſio, præter Innocentium III. capite primo, ſub titulo *de ſacra Vnctione*. Tum ad extremum articulum deuenit; oſtenditque, Epiſcopos Preſbyteris maiores eſſe. Reſpondit celebri Hieronymi dicto, quod producitur ab hæreticis, vbi affirmat, inter Epiſcopos ac Preſbyteros non eſſe diſcrimen ex natura, ſed prærogatiuam ex conſuetudine; & obſeruauit, à S. Hieronymo variis in locis diſertè affirmari, hanc prærogatiuam ex inſtitutione ſua conuenire gradui Epiſcoporum, adeoque in verbis allatis rem eſſe intelligendam ſecundùm argumentum, de quo ibi agebatur, hoc eſt, ſecundùm exteriorem iuriſdictionem, quæ lege Eccleſiaſticâ præſcribitur. Probauit, Epiſcopatum eſſe Ordinem peculiarem, præſertim Caietani ratione, quòd Epiſcopus peculiarem poteſtatem obtineat adminiſtrandi Sacramenta Confirmationis, ſacræque initiationis, quæ ſunt ordinis, non iuriſdictionis opera, quippe quæ Vicariis committi nequeunt. Reiecit poſtremò quæ Sotus in Salmeronem dixerat, antiquitus eligi à populo Sacerdotes & Epiſcopos, & non ſimplicem teſtificationem proferri: quin ſtuduit oſtendere propitiam parti contrariæ eamdem epiſtolam quartam S. Cypriani libro primo, quam Sotus produxerat. Poſt Cornelium reliqui tertiæ claſſis ſuam expoſuerunt ſententiam, vſque ad ſecundum Octobris; quo die abſoluti ſunt minorum Theologorum conuentus, reliquis tribus claſſibus ad Sacramentum Matrimonij reſeruatis.

10 Cùm Legatis videbatur itineris tam longi ac laborioſi meta à ſe penè contingi, improuiſum quaſi præcipitium offenderunt, ibique pedem figere coacti ſunt, nec quocumque adhibito conatu licuit ipſis ad optatum exitum ſibi viam aperire, niſi poſt tam multos, tamque diuturnos labores ac diſcrimina, vt cunctæ hactenus obiectæ difficultates præ hac via planæ cenſeri potuerint. Primordia referam tam validi ac memorabilis obſtaculi, quod diu fraudauit, ac penè in deſperationem conuertit ſpem conceptam vniuerſæ Catholicæ Reipublicæ. In articulo poſtremo, ſecundùm formam Creſcentij Legati ætate iam digeſtam [e], quidam error cenſuræ proponebatur: *Quòd Epiſcopi Preſbyteris maiores non eſſent Iure diuino.* ſed

[e] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 24. Septembris, & Archiepiſcopi Iadrenſis, 28. Sept. & 5. Octobris 1562.

1562. ſed Præſides poſtremas voces abſtulerant, veriti, ne diſputatio de iure reſidendi iterum ſuſcitaretur. Quidam Hiſpanienſes illius definitionis cupidi, Præſidum arte animaduerſâ conqueſti ſunt; adeóque Oratores Gallici Præſides amicâ ſpecie commonuerunt de murmure non modico ob eam cauſam excito. Ab his re diſſimulatâ reſponſum eſt, viſum iri breuî, à ſe minimè declinari diſputationem de iure reſidendi, dum eam proponerent, pro eo quod aliàs ſpoponderant, vbi de Ordinis Sacramento ageretur. Nec in eo mentiebantur, quandoquidem numquam ſperauerant, ſe per obliuionem extincturos præteritum de illa controuerſia ardorem; ſed cauere ſtudebant, ne à noua definitione ſuper Epiſcoporum inſtitutione, terminare cogerentur pari definitione præcedentem controuerſiam, illi admodum adnexam; aut certè inde deducere eadem ipſa corollaria, quorum cauſâ ab altera ſe abſtinuerant. Subdidit Lanſacus (quod ipſis valdè placuit) ſe parùm laborare, hoc an illo iure habeatur reſidendi præſcriptio, dummodò reperiretur ratio ad eam firmiter obſeruandam, cùm certum eſſet, plurima Eccleſiæ incommoda inde dimanare.

Vix digreſſis Oratoribus, ſuperuenere Archiepiſcopi Granatenſis, Bracarenſis, Meſſanenſis, & Epiſcopus Segouienſis, expoſtulantes, abraſam fuiſſe particulam illam è Decretis Creſcentio Legato formatis, oſtendenteſque id cuius gratiâ particula omittebatur, non compertum minùs quàm odioſum eſſe Patribus, plurimæque cunctis offenſionis; cùm ex eo palàm fieret, eorum eſſe conſilium, vt procul haberetur quæuis diſputatio de manſione, aduerſus priora promiſſa. Ad poſtremum caput fidenter reſponderunt Legati; Ab exitu contrarium compertum iri, cùm ipſi daturi eſſent operam, vt de manſione, ad ſuam fidem præſtandam, ageretur. Verùm de articuli mutatione cùm ipſi nollent potiſſimam rationem reddere, neque pariter ejuſmodi reddidere quâ illis ſatisfieret, ſimulantes id à ſe factum, propterea quòd nemo hæreticorum inficiabatur, Epiſcoporum inſtitutionem haberi ex lege Diuina; adeoque per illius rei damnationem iacula in auras proiectum iri. His repoſuerunt illi Præſules, non deeſſe qui prauam illam ſententiam tuerentur. Quare Legati ad moram iniiciendam, conuenere vt huiuſmodi auctores conquirerentur, & oſtenderentur. Confeſtim [f] illi Præſules rurſus adiere Seripandum, quippe qui ſimul Theologiæ ſcientiam vni Oſio communem obtinebat, & operam auctoritatemque in deliberationibus longè maiorem quàm Oſius, niſique ſunt illi oſtendere, errorem illum ab hæreticis recentioribus adiectum 11

[f] In monumentis Seripandi, & in epiſt. Vicecom. ad Borrom. 28. Septemb. 1562.

ctum fuiſſe reliquis contra Eccleſiæ Hierarchiam. At contrà Seripandus; Hæreticos in productis locis haud negare, gradum Epiſcopi fuiſſe inſtitutum à Deo; ſolùm dicere, Epiſcopos in præſentia non eos eſſe de quibus loquuntur ſacra Oracula, vtpote non exercentes miniſteria illic ipſis deſtinata: quibus verbis fateri potiùs videbantur Epiſcoporum inſtitutionem à Deo habitam. Illud igitur non eſſe ſtudium proſcribendi opinamenta hæreticorum, ſed quoddam artificium iterùm indirectâ viâ tentandæ definitionis de iure reſidendi, aduerſus id quod Rex Catholicus ſuum eſſe ſenſum ac votum declarauerat. 1562.

12 Quantum propenſionis præ ſe tulerat Seripandus ad manſionis deciſionem, tantumdem auerſionis præ ſe ferebat aduerſus hanc de inſtitutione Epiſcoporum [g]. Et quoniam ferebatur, tametſi non parum perturbatâ rei veritate, ſicuti poſteà compertum eſt, fuiſſe eam definitionem ſatis expenſam ætate Creſcentij, adeoque iam in promptu vt promulgaretur, niſi bellum improuiſò Concilium ſoluiſſet; Seripandus ad Amulium ea de re ſcribens animaduertit, in manſionis definitione de vnico tantùm articulo agi; at verò in altera definitione complures contineri: addiditque, poſſe cognoſci, *non ſolùm Theologos ac Cœnobitas interdum implicari, ſed præſtantes Canonum Doctores non ſemper diuinare:* indicans id quod Romæ muſſitatum fuerat, dum is cum Simonetta conferebatur in antegreſſa diſputatione de Iure reſidendi, & inſinuans in alio articulo grauioris momenti, ſe Theologum ac Cœnobitam cautiorem fuiſſe Creſcentio, Canonum apprimè perito. Sed quamquam Seripandus & collegæ plurimum ſtuduerint argumentum illud declinare, nec Pagnanus oſcitanter operam ſuam cum Hiſpanis impenderit, ne æmulationem excitarent; hinc tamen effectum non eſt quò minùs aliquot Theologi, ac præſertim quidam Theologus Archiepiſcopi Granatenſis [h], captâ ab articulo ſeptimo opportunitate, in eam controuerſiam de inſtitutione Epiſcoporum irrepſerint; & iam Draſcouizius acriorem huius quàm alterius definitionis voluntatem declarabat [i]. Verùm Præſides, intelligentes, in duobus illis capitibus Patres eòdem tendere, adeoque opus eſſe primum ſemel componere, quippe radicem etiam alterius, cum Patribus, quibus magis fidebant, deliberantes, tria conſilia excogitarunt, quæ per celerrimum curſorem Borromæo perſcripſerunt [k], quò reſponſum acciperent antequam Patres omnes ſententias de doctrina protuliſſent, adeoque antequam ipſi vrgerentur à promiſſo ad rem exequendam.

g In epiſt. Seripandi ad Amulium, 8. Octobr. inter Muſotti monumenta.

h Arcanæ notæ Vicecomitis ad Borrom. 1 Octobris, & epiſt. Archiep. Iadrenſis, 5. Octobr. 1562.

i Epiſt. Vicecom. ad Borrom. 8 Octobr 1562.

k 5. Octobris 1562.

1562. Vnum ex conſiliis erat, proponere vt in Pontifice negotium reponeretur, quemadmodum ipſe Pontifex comprobarat in epiſtola commemorata, quam ad Simonettam ſcripſerat, ſed quæ nondum peruenerat: in quo prædicebant quàm plurimos Epiſcopos conſenſuros; cum hoc tamen diſcrimine, quòd alij exiſtimabant integrum argumentum in Pontifice reponendum; alij, pro certo ſumentes definiendam eſſe quæſtionem, ſolùm conſentiebant, vt Pontificis iudicio committeretur definitio pro hac potiùs aut pro altera parte. Vnde coactus fuiſſet Pontifex per ſeipſum conficere quod in Synodo prætermittendum curabat; idque eò deterius, quòd vbi diuino ipſe motus afflatu pro rei veritate declaraſſet, obligationem reſidendi imponi lege merè Eccleſiaſticâ, huiuſmodi declaratio, quæ à Concilio profecta optabilis viſa fuiſſet, à Pontifice in eo rerum ſtatu habita, parum decoris Apoſtolicæ Sedi, parum exempli fidelibus peperiſſet. Verùm etiamſi obtineretur, vt à Patribus res integra ex priori forma in Pontifice reponeretur, duo adhuc proponebantur à Legatis: Alterum, cùm anteà Calicis negotium Pontifici commiſſum fuiſſet, peiorem in partem communiter acceptum iri, ſi hoc pariter eidem committeretur, videreturque Concilium ab omni arduo manum ſubtrahere, & cuiuſdam canalis inſtar omnem grauioris ponderis deliberationem ab eo Romam deferri: Alterum, huiuſmodi Decretum offenſurum vt minimum in quadraginta Epiſcoporum repugnantiam, quæ tametſi magni habita non fuerat in priori deciſione, Pontifici committenda, videbatur tamen plurimi facienda in præſenti; tum quia hæc erat ſecunda, tum ex ipſius argumenti natura, & ob rumores per Chriſtianam Rempublicam amplè diffuſos: præterquam quòd Galli fortaſſe peruenturi eſſent ante Seſſionem, adeoque ante firmata Decreta, & aduerſariis accedentes, numero atque auctoritate non modicum ipſis robur additurí. 13

Alterum conſilium erat, vt proponeretur in Concilio ſuper manſione quædam conſtitutio, pœnis & emolumentis abundantiſſima, & eiuſmodi, quæ metu ac ſpe eius obſeruationem pollicerentur; atque inter pœnas optauiſſent aliqui, vt interdiceretur non reſidentis abſolutio in conſcientiæ foro: ſed in hoc conſilio perſiſtebat adhuc difficultas, an in eiuſmodi lege proponenda ſimul explicandum eſſet, quòd non ampliùs ad definitionem dogmatis procederetur; ea ſiquidem explicatio periculum comprobationi procreabat; ſilentium verò vtilitatem conſilij corrumpebat. 14

Tertium erat, vt ingens Epiſcoporum numerus, hoc eſt ſupra centum, 15

centum, Legatos efflagitarent, vt ipſorum nomine rogarent Synodum, ne grauaretur, ad amouendam perturbationem, diſcordiam, & moras, totum negotium Pontifici remittere: quæ forma decentior apparebat, quàm ſi Legati propoſitionis auctores ſecundùm primum conſilium viderentur. Hæc tamen ipſis occurrebat difficultas, Patres extra numerum proponentium facilè obſtituros, alios auerſatione ſententiæ, alios technæ ſuſpicione, & alios fortaſſe plus appetentes, quippe nobiliorem aduerſarij quàm aſſeclæ perſonam: quare maius potiùs ſchiſma fieret, dum id reſarcire conarentur. Nimiam quippe vim habet ad augendam ſui in alio diffidentiam, data ab illo repulſa ſibi per fidentiam aliquid petenti. 1562.

CAPVT XIII.

De tribus capitibus propoſitis ſententia Pontificis. Varia iactitata & cogitata de aduentu Gallorum. Contentio de loci prærogatiua inter Heluetium & Bauaricum Oratorem, rurſus ad aliquod tempus ſedata.

1 IVſſit Pontifex celeriter ad Legatos reſcribi [a], Ex voto ſuo melius eos acturos fuiſſe, ſolùm propriæ prudentiæ ductum fidenter ſecutos: ſeu quòd illos vellet obſtringere ad rem ſuam promouendam eo prævalido nobilium animorum vinculo, quod ipſis inijcitur, dum ſe ſolutos omni vinculo in maximis negotiis à ſuo Principe ſentiunt; ſeu quòd reuerà ſibi diſpliceret, emolumentum illud ad rem perficiendam deperdi, quòd iidem auctores eſſent conſilij, iidemque executores. Adiecit; Quoniam ſuam illi ſententiam rogabant, eam eſſe huiuſmodi; Suſciperetur ſecundum conſilium ſanciendæ conſtitutionis, pœnas & præmia complectentis. De conditione apponenda, ne dogma definiretur, nihil reſpondebat, cùm fortaſſe vellet id ab ipſis peractum, non à ſe dictum. Declarabat quidem, ne abſolutionis interdictio non reſidentibus vltra noxam perduraret: ſed proponebat inſuper, vt iiſdem anathema ſolùm à Pontifice ſoluendum infligeretur. Itaque placere ſibi, vt omni ſtudio Legati curarent rem propoſitam à maiori Pàtrum parte accipiendam: quod vbi ſuccederet, tametſi complures reluctarentur, de iis minimè laborarent; cùm certum eſſet, maiorem acerbioremque repugnantiam futuram, vbi poſt tam inflammatam euulgatamque correctionem dogma pro alterutra parte definiretur. Quod ſi Legati de huiuſmodi Decreti ſucceſſu dubitarent ex pri-

[a] Litteræ Borromæi ad Legatos, 12. Octobris 1562. inter monumenta Seripandi.

1562. uata ſolùm ipſorum diligentia obtinendo, nauarent operam, vt centum illi, quos ipſi commemorauerant, eſſent æquè parati aut ad hoc ipſum perficiendum, aut ad rem Pontifici committendam. Sin autem ne id quidem pariter hac ratione haberi poſſet, non recuſare Pontificem commiſſionem accipere, dummodò liberam minimeque coarctatam ad alterutram ſententiam decidendam. Satiùs enim exiſtimabat ea omnia peragi, quàm decerni in Concilio Fidei dogma, quod à tot Patribus, tantâque æmulatione impugnabatur. Verumtamen etiamſi fortaſſe complures eiuſmodi commiſſioni repugnarent, non propterea Legati ab ea ſtabilienda deſiſterent, cùm in comperto eſſet, à negotio tam agitato, tantoque mentium affectionumque conatu, nullam ſpem fieri reliquam, vt per communem concordiam ipſum abſolueretur. Nulli pariter Legatis curæ foret id, quòd ſiue Oratores ſiue alij oblocuturi eſſent; cùm cuicumque prudenti ſinceroque animo liceret apertè intelligere, ſibi, eiuſmodi rei & Calicis commiſſionem accipienti, non aliud emolumentum, niſi pacem Concilij prouenturum; atque in eo caſu prævalidas à ſe ſanctiones editum iri, quibus omnes reipſa ad reſidendum cogerentur. Concludebat ex iis omnibus quæ dixerat, nolle ſe vt Legati, niſi ex ipſorum arbitratu rem gererent.

Eò magis tum ab ipſis tum à Pontifice optabatur feſtina & quieta illius litis concordia, quò vicinior ac turbulentior ſignificabatur aduentus Gallorum; qui ſi diuiſam Synodum reperiſſent, ad alteram partium accedentes, rerum arbitri omnino euaſiſſent, & pro iis ſenſibus, qui de illis dictitabantur, ad eam ſanè acceſſiſſent, quæ vellet à conſueto ſecedere. Inter cetera monumenta, in quadam epiſtola Amulij [b] ad Seripandum, comperio ab eo ſignificari, nuntiatum eſſe, Lotharingum Cardinalem habere in animo ſibi famam comparare potiſſimùm ex eo, quòd ipſe nationes Tranſmontanas coniungeret ad deliberandum non modò de reliquis argumentis, ſed de creatione Pontificis: factam ab eo ſpem fuiſſe collocandi in matrimonium Archiduci Ferdinando, ſecundo Cæſaris filio, fratris filiam, Scotiæ Reginam, quod ipſi addictos Cæſarianos reddidiſſet. Et quidem ratiocinabatur Amulius, Lotharingum fortaſſe primo loco propoſiturum diſciplinæ leges ſanctiſſimas, cunctiſque Epiſcopis gratas, ad aucupandam gratiam & auctoritatem, viamque aperiendam nouis molitionibus, per quarum primam, ac tamquam reliquarum fontem, à multis prædici [c] tentandum eſſe, pro eo ac ſignificauerat anteà Draſcouizius, vt nationum numerus capitum numero prævaleret, delectâ in ſingulis æquali ſapientium Epiſco- a

b 10 Octobris 1562. inter commentaria Muſotti.

c In reſponſo Amulij ad Seripandum, 21. Nouemb. 1562.

1562.

Epiſcoporum cohorte. Etenim aiebant, par non eſſe, vt ſoli Itali multitudine dominarentur Concilio, atque in capitibus ſpectaretur æqualitas exterioris tiaræ, non inæqualitas interioris doctrinæ; de quo acriter[d] conqueſti ſunt, quòd Pontifex id temporis[e] conuentum muniret multis Italicis Patribus, non cunctis idoneis; quaſi id fieret, quò Italia ſemper in bilance dominatum continuaret, tametſi nouum æquilibrium Gallorum, qui expectabantur, accederet. Quamobrem valdè ſollicitè de hoc vulgato exterorum animo ſcripſit ad Amulium Seripandus Legatus, in quo, ob breuem Mantuani diſceſſum valetudinis causâ, innixurum erat per eos dies primi ductoris mũnus: ſed Amulius poſtquam cum Pontifice diſſeruit, intrepidè reſcripſit; In Epiſcopis Concilij tam enormem cæcitatem timendam non eſſe, vt vellent auctoritati ſuæ tantum detrimentum inferre, ſuoque ſuffragio tantum æſtimationis ſubtrahere. Eccleſiam quindecim ſæcula ita proceſſiſſe: nec ex aduerſo militare Synodi Conſtantienſis exemplum, quoniam nec ibi pariter articuli nationum numero ſtabiliti ſunt; ſed cùm agitatum eſt de nouo Pontifice creando, in tanta trium veterum litigatorum diſcordia, quorum nulli deerant addictæ prouinciæ, viginti tribus Cardinalibus additi ſunt triginta Epiſcopi omnium nationum, quò ſingulæ ſuffragij participes in eius electione, adſtringerentur ad illius obedientiam ac tutamen. Præterquam quòd ex ea noua ſuffragij ratione inextricabiles difficultates orirentur, cùm apud hominum opiniones ambigua nationum confinia permanerent, adeoque ſi pro ipſarum numero ſuffragia numerarentur, potiùs ſchiſma, quàm Synodum inceptum iri. Non ex doctrina, ſed ex manuum impoſitione reddi Epiſcopos in ſacroſanctis illis cœtibus legitimos iudices: doctrinam interdum reperiri maiorem in laicis, quàm in Epiſcopis; eam ſibi quemque magnificè tribuere, erga alios verò dubia variare iudicia: quapropter per ſummam prouidentiam Deus tam incertæ doti certam fidei firmitatem minimè alligarat: aliquando Epiſcopi idiotæ voce id fuiſſe confectum, quod à compluribus doctiſſimis confici non potuerat.

[d] Acta Paleotti, & literæ Vicecomitis ad Borrom.

[e] Ex Diario, in exitu Septemb. & in Octobri.

3 Graues dubitationes de conſiliis Lotharingi, deque perturbationibus quas ille Catholicis ditionibus afferre poſſet, peculiares non erant Pontificis ac Pontificiorum, ſed communes prudentibus miniſtris eorum Principum, quorum in eo nonniſi quies vniuerſalis intererat: nec ſilentio præterire debuiſſet ad eam rem Suauis id quod ipſi pluribus modis innotuerat, Venetos Oratores in eam ſententiam ad Senatum[f] perſcripſiſſe: ſed ſilentium rei cognitæ narra-

[f] Arcanæ literæ Vicecomitis ad Borromæum, 24. Septemb. 1562.

1562. narratione incognitæ ab eo rependitur. Cùm is in epiſtola[g] Vicecomitis ad Borromæum legiſſet quædam officia à Muſotto, qui Seripando Legato à ſecretis erat, propoſita, quibus Lotharingi aduentus remoueretur, illicò plenâ fiduciâ ſcribit, ea officia fuiſſe adhibita; haud animaduertens, vbi verum id fuiſſet, Muſottum auctorem conſilij, eumdemque poſteà Lotharingo à ſecretis, adeoque de rebus benè conſcium, ea in ſua narratione ſilentio non obtecturum fuiſſe, cùm homines mediocres ſemper appetant, operam ſuam in dirigendis Principibus famæ commendari. Contrà verò ex voluminibus litterarum certò comperio[h], Pium huiuſcemodi artibus minimè conſenſiſſe, cauſatum inter alia, quòd illás inefficaces præноſceret, quippe admonitus litteris Ferrarienſis Legati, Lotharingum ſuopte ingenio ea viuaciùs aggredi, quæ ſibi prohiberi viderentur. Quare ipſe cauit, de quo & Legatos præmonuit, ne quod ſuſpicionis multoque magis formidinis indicium in ſe præſferret; ſuſpicio ſiquidem ſe tamquam auerſum, formido tamquam inferiorem Lotharingo indicaſſet.

[g] 21. Septembris 1562.

[h] Epiſt. Borrom. ad Legatos, 16. Septemb. 1562.

Et iam[i] vtraque minui cœpit, etiam in animo Pontificis: etenim quamuis anteà credidiſſet, Lotharingum non aduenturum, ſed fortaſſe ſparſum huiuſmodi rumorem à Gallis fuiſſe ad retardandas definitiones, poſteà verò per Abbatem Mannenſem, à Lotharingo ad ſe miſſum, certior eſſet redditus de vero ac proximo illius acceſſu; [k] tamen ex iis quæ Abbas expoſuit, Pontifex meliora præſagiit. In hanc ſententiam[l] Lotharingus ſuo chirographo ad Pium ſcripſit: Se ab auctoritate precibuſque Reginæ, Regis Nauarræ, Dynaſtarum ac Præſulum Galliæ, totiuſque Eccleſiæ Gallicanæ, atque à lacrymis proborum omnium, & vniuerſi populi, fuiſſe coactum ad opus illud ſuſcipiendum, ad quod vnà cum Epiſcopis ac Theologis doctis & Catholicis iturus erat; neque quidquam à ſe geſtum iri, quod Pontifici diſpliceret, cùm ipſe Apoſtolicam Sedem ſupra omnia poſt Deum veneraretur; addebatque, ne grauaretur Pontifex fidem adhibere iis, quæ ſuo nomine Abbas expoſuiſſet. Is verò tam amplè poſteà teſtificatus eſt obſeruantiam Lotharingi erga Pontificem, & ſacroſanctam Cathedram, & ea quæ idem habebat in animo per illam functionem efficere, vt Pontifex ipſi fidem abrogare nequiuerit; tum quòd abſurdiſſimum videbatur, huiuſmodi Principem velle ſe tam craſſo mendacio deturpare in eo quod apertè falſum mox ab ipſius opera reuinceretur; tum quòd Regina concordi ſono Nuntium fuerat allocuta; ac denique ob eam rationem, quam alibi animaduertimus, quia nimirum 4

[i] Ex litteris Borromæi ad Legatos, 16. & 18. Septemb. 1562.

[k] Epiſt. Borrom. ad Legatos, 12. Octobr. 1562.

[l] Ex S. Dionyſio, 10. Septemb. 1562.

rum ſinceræ ſignificationes à natura vim quamdam obtinent, ex qua homines inter negotia diu exerciti ipſas à ſimulatis diſcernunt. 1562.

5 Dum adfuturi Tranſmontani huiuſmodi ſollicitudinem excitabant, alteram qui iam aderant incuſſere. Ea fuit, orta iterùm [m] æmulatio Oratoris Heluetij erga Bauaricum, paulò antè à ſuo Principe regreſſum; quæ tantum turbarum diſcrimen attulit, vt neceſſe fuerit Legatis ad eas vitandas cœtus iam indictos nonnumquam omittere. Cupiebat Bauaricus ſaltem bis térve ſolemnibus actionibus intereſſe, ita vt Helueticus non adeſſet, cùm hic tam diu liberum ob ipſius abſentiam theatrum obtinuiſſet. Atque id ægerrimè impetratum eſt, & ipſo facto dumtaxat, non per promiſſum, quod ſingulis vicibus anxios habebat Legatos. Poſteà nullo inter æmulos temperamento reperto, propoſuerunt Legati, vt ambo ſiue ſponte, ſiue, vbi cautius id ſibi ſuos apud Principes exiſtimarent, ipſorum Præſidum iuſſu à publicis functionibus abeſſent, vel Tridenti, vel in vicinis locis degentes, donec opera nauaretur, vt ipſorum Principes concordiam inirent: quòd ſi hoc non ſuccederet, à Pontifice mandata acceperant, quemnam ex Oratoribus abire paterentur. Sed hoc extremum erat conſilium, nec re complendum citra neceſſitatem, nec vulgandum antequam compleretur. Denique Legatis enixè connitentibus, & Oratoribus Cæſareis deprecantibus, vterque conſenſit ne intereſſet. Enimuerò iuriſdictio, quò celſiores in homines, & in rebus celſioribus exercetur, eò ſpecioſior, ſed ſimul ponderoſior Iudici accedit: adeoque ponderoſiſſima illa eſt, quæ de prærogatiua inter Principes habetur; cùm ea Iudicem cogat, vt alterum ſibi reddat inimicum quaſi per apertam grauiſſimamque iniuriam, nec alterum ſibi reddat obnoxium, qui ſe victorem non putaret, niſi victoriam ex manifeſto ſuo iure profectam agnoſceret.

[m] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 12. 15. & 19. Octobris 1562.

CAPVT XIV.

Complura Suauis errata. Poloniæ Orator exceptus. Variæ ſententiæ de paratis doctrinæ Canonibus; ac præſertim, An & quomodo Epiſcopi ſint ex Iure Diuino.

1 SVauis quà erroribus, quà mendaciis, quà verſutiis numquam me longiùs progredi patitur, itinere non interrupto. Et ſanè ſi vellem refellere quidquid ille aut nullo aut falſo nixus fundamento narrat, ingentia & multiplicata volumina mihi ſatis non eſſent; falſum enim vno verbo profertur, ſed nonniſi compluribus reuincitur. Aliquot ipſius errata pro more ſignabo, ex quibus argu-

1562. argumentum de reliquis capiatur. Studet minutulam ſententiarum, quæ dictæ ſunt, rationem reddere, & labitur ad primum greſſum, affirmans, articulos tunc expoſitos trutinæ fuiſſe octo, quippe qui octo Canones poſteà legit in ea Seſſione à Concilio firmatos; & tamen ſi leui labore legiſſet Acta aut Paleotti, aut Epiſcopi Salmanticenſis, aut Muſotti, aut etiam Diarium, didiciſſet, eos fuiſſe ſeptem, octauum verò nonniſi poſt diuturnam temporis moram propoſitum. Nihil nouit de diſtributione ſex claſſium [a], ac trium priorum, quæ Ordinis Sacramento deſtinatæ ſunt; ſed quatuor ſolùm enumerat, aitque tunc omnino de illis argumentis fuiſſe locutas.

[a] Præter Acta Arcis Æliæ, Acta Paleotti, Epiſc. Salmanticenſis, & Diarium.

Refert, in primo cœtu 23. Septembris diſſerüiſſe quatuor Theologos Pontificios, & inter alios Sotum & Brauum Dominicanos; quod eſt errorum congeries. Etenim non plures quàm tres in eo verba fecere, & ex iis vnus Pontificius, non Sotus, nec Brauus, ſed Salmeron: duo reliqui in eo conuentu auditi, Bellofilius Philippi Regis, & Payua Sebaſtiani Theologi fuere.

In deſcribendis Soti & Cornelij ſententiis tantum ab ipſa re diſcrepat, quantum ſibi vix perſuadere poterit is, qui Suauis narrationem noſtræ non componat, ab authenticis integriſque monumentis deſumptæ.

Poſtridie Kalendas Octobris prolixum deſcribit ſermonem Simonis Florentini, qui erat Seripandi Theologus, de articulo pridie exagitato, Num Epiſcoporum inſtitutio ſit ex Iure Diuino. Et reuerà nihil ille eo die locutus eſt, ſed ſolùm Chryſoſtomus Caſtellanus Eremitanus, Laurentius Venetus Carmelita, Amantius Brixienſis è Seruis B. Virginis, & Diamantus Florentinus, pariter Eremitanus, à ſupremo ſuo Præſide adductus. Quid porrò? In iis cunctis conuentibus ne verbum quidem fecere de recitatis articulis Brauus in primum cœtum inductus à Suaui, & commemoratus Simon, vtpote tribus claſſibus Ordinis Sacramento deſtinatis minimè comprehenſi, quod liquet ex Actis Paleotti, vbi earum claſſium Theologi ſingulatim recenſentur. Reputet hinc lector, quâ ſit fide dignus hic ſcriptor in enarrandis minutatim, pro eo ac profitetur, ſingulorum ſententiis ac narrationibus.

Nihil ipſe de tribus illis conſiliis cognouit, à Legatis Pontifici propoſitis per celerem tabellarium, de manſione: narratque, à Pio fuiſſe illis iniunctum, vt primo loco rem ſibi committendam curarent, ſed abſque Decreto; & vbi id obtineri non poſſet, darent operam vt Synodus negotio conſuleret per pœnas ac præmia, non

item

item per dogmatis ſanctionem. Quæ narratio falſi redarguitur in ſingulis ſuis partibus ab epiſtola Borromæi, à nobis adducta, vbi tanquam primum votorum eligitur, quod electum tertio loco Suauis affirmat, & eo non impetrato, probatur tamquam ſecundum conſilium res commiſſa Pontifici abſque vlla diſtinctione, quòd ea per Decretum aut ſine Decreto committatur. Ad hanc veritatem confirmandam animaduertent ſubinde lectores, à Legatis poſt paucos dies id conſilij ſuſceptum, ad quod, ex narratione Suauis, confugiendum Legatis non fuiſſet ſecundùm Pontificis voluntatem, niſi duobus prioribus conſiliis anteà ſine fructu tentatis. 1562.

2 Vt noſtro pergamus itinere, per eos dies acceſſit Concilio nouæ legationis regiæ ſplendor, cùm eò perueniſſet [b] Valentinus Erburus Epiſcopus Præmiſſienſis, Orator Sigiſmundi Poloniæ Regis. Obuiàm illi proceſſere complures ex Patribus, aliiſque, per conſueras honoris ſignificationes, prætermiſſo idcircò eo die generali conuentu; exceptuſque domi fuit ab Oſio Cardinali, eiuſdem nationis. Adductus poſteà in ſolemnem cœtum, mandati loco ſimplicem epiſtolam protulit, fidei conciliatricem, ad Concilium ſcriptam. Nullam habuit mentionem de Polonis Epiſcopis, qui nondum aduenerant, nec eorum abſentiam, pro eo ac expectabatur, excuſauit. In reſponſione Oratori reddita à Synodo & debita Regi reuerentia exhibita eſt, & grates actæ. Verùm Legati veriti ne in proximis illius regni Comitiis de Religionis negotiis ageretur, occurrere periculo haud neglexerunt, ſcriptis ad Sigiſmundum Regem efficacibus litteris, in quibus ob oculos illi ponebant, quàm id Eccleſiæ abſurdum euaderet, & probroſum Poloniæ, id temporis, quo negotiorum ad Religionem ſpectantium causâ Oecumenica Synodus extabat.

[b] 14. Octobris 1562. ex epiſtola Legatorum ad Borromæum, 15. Octobris 1562. & præter Acta Arcis Æliæ, ex Actis Muſotti, ex Diario, ex Actis, & litteris Epiſcopi Murinenſis ad Moronum, 15 & 26. Octobris 1562.

3 Alicuius momenti iactura per eos dies accidit ex obitu Ioannis Antonij Pantuſæ Coſentini, Epiſcopi Literarenſis, cui meritò eſt exhibitus honor, qui ſolet impertiri homini alterius præmij non ampliùs capaci, collaudatâ eius doctrinâ apud Pontificem à Legatis. Sed ſimul aliâ laudatione, magis fructuoſâ quàm ea quæ ſupra cineres ſpargitur, cohoneſtatus eſt [c] Sebaſtianus Leccauela Archiepiſcopus Naxienſis, ad obtinendam, vti factum eſt, Eccleſiam demortui.

[c] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 28 Octobr. eiuſque ad Legatos reſponſio, 6. Nouembris 1562.

4 *Abſolutis minorum Theologorum conuentibus, illicò datum eſt negotium nonnullis Patribus formandi ex prolatis eorum ſententiis Canones & Decreta. Selecti ad id fuere Gaſpar de Foſſo, ex Ordine S. Franciſci de Paula Archiepiſcopus Rheginus, Callinus

1562. Archiepiſcopus Iadrenſis, Andreas de Cueſta Epiſcopus Legionenſis, Sala Viuarienſis, Suatius Conimbricenſis, Coloſuatinus Conadienſis, & ſuptemi Moderatores Seruorum B. Virginis & Ieſuitarum, quorum opera cum ſingulis Patribus octauo die menſis communicanda erat. Sed anteà eorum exemplar traditum Oratoribus de more [d]. Galli reſtiterunt in ſeptimo Canone, vbi damnabatur, qui negaret vim habere ordinationes ab Epiſcopis habitas abſque electione & conſenſu populi, opponentes id aduerſari Galliæ conſuetudini. Idcircò paratum iam exemplar retardatum, auditique ſunt Oratores in quodam Theologorum cœtu; qui Theologi declararunt, ſuam mentem in illis verbis fuiſſe, ſolùm definire, vim Sacramenti ab aſſenſu populari minimè pendere. Verùm Oratores clariorem explicationem cupiere, adeoque vox *Ordinationes* in vocem *Ordines* commutata. Nono igitur Octobris Canones & Decreta ſingulis Patribus ſcripto tradita; ac poſteà habito ad ea expendenda conuentu, innumera & obſeruata ſunt & obiecta, ac longè plura [e] quàm in quouis præteritorum argumentorum; ſiue quòd hoc argumentum id ex ſeipſo mereretur, ſiue quòd in rebus ad nos ſpectantibus vel minutiſſima quæque adſpectabilia nobis apparent. Magis præcipua percurram.

[d] Epiſtola Iadrenſis ad Cornelium Card. & Fuſcararij ad Moronum, 18 Octobris 1562 & arcanæ notæ Vicecomitis ad Borrom.

[e] Litteræ Legatorum ad Borrom. 26. Octobris 1562.

Venetus Patriarcha repugnauit particulæ, in qua dicebatur, Ordines compleri à Sacerdotio, cùm hoc ipſi videretur aduerſari capiti primo in titulo De ſacra Vnctione, & communi opinioni Iuris Eccleſiaſtici peritorum, affirmantium, Epiſcopatum, qui per Sacerdotium haud completur, Ordinem eſſe.

Contentioſius obſtitit Guerrerus: is poſt quædam minùs grauia à ſe notata dixit [f], Carere eos Canones definitione admodum neceſſariâ, & Iulio Tertio ſedente iam paratâ: Epiſcopos Iure Diuino inſtitutos fuiſſe, & ex eodem Preſbyteris eſſe maiores: nam Caluinus, Muſculus, aliique innouatores hanc illis prærogatiuam denegabant, eaque de re ſe cum Legatis iam egiſſe, nullo ſibi reddito reſponſo. Suam ſententiam ex eo confirmauit, quòd Epiſcopatus vnicus eſſet, cuius partem cuncti Epiſcopi obtinebant: Pontificem Romanum & Epiſcopos eſſe fratres, filios vnius Patris, qui eſt Chriſtus, & vnius Matris, quæ eſt Eccleſia: æquè inſtitutos à Chriſto fuiſſe ſecundos, ac primum. Romanum quidem Pontificem tamquam caput inſtitutum, ſed ſolùm tamquam cauſam beneficientem, non generantem, quemadmodum caput noſtrum regit quidem & adiuuat membra reliqua, ſed ea non generauit. Petrum Apoſtolorum inſtitutorem haud fuiſſe, ſed Chriſtum, adeoque Epi-

[f] Præter teſtimonia producta, litteræ legationis ad Borrom. & Iadrenſis ad Cornelium, 15 Octobris 1562 & arcanæ notæ Vicecomitis ad Borrom. 19. & 22. Octobris 1562.

Epiſcopis, vtpote ſucceſſoribus Apoſtolorum, impertitam eſſe poteſtatem non à Petri ſucceſſoribus, ſed à Chriſto. Attulit exemplum arboris, in qua multi quidem rami, ſed vnica ſolùm ineſt virtus. Si Sacramenta, Hierarchia, ac primus Hierarcha inſtitutionem à Deo receperunt, Sacramentorum etiam miniſtros, ceteroſque Hierarchas à Deo fuiſſe inſtitutos. Hæc certiſſima eſſe, & ab hæreticis negata, adeoque digna quæ definiantur. 1562.

Oſius Cardinalis, pro eo ac inter collegas conuenerat, poſtremis dictis reſpondit, quibus inferebatur neceſſitas definiendi: Ab ipſa quoque Auguſtana Confeſſione concedi hanc in Epiſcoporum gradu prærogatiuam, ſed ſolùm negari, Epiſcopos conſecratos vnctionibus, precibus ac ritibus noſtris, eſſe quales inſtituti fuerant. Ad hæc Guerrerus: Si vel ipſi hæretici hoc fatentur, cur nos pudet affirmare? At Oſius repoſuit: Ne viderentur in controuerſiam vocare quod ab aduerſariis haud impugnatur. Contrà Guerrerus: Ab hæreticis & Auguſtana Confeſſione reuerà illud negari; petiitque vt vel ea definitio conficeretur, vel productis à ſe teſtimoniis ac rationibus reſponderetur. Sed perſiſtente Oſio in iis quæ priùs dixerat, ardens Guerrerus reſpondit: *Rem Nationibus rımitto.*

6 Archiepiſcopus Iadrenſis monuit, Synodum non conueniſſe ad ſolam Confeſſionem Auguſtanam damnandam; adeoque cum is error in aliis nouatoribus deprehendatur, eſſe confutandum.

Id confirmauit Bracarenſis, obſeruans, ab hæreticis concedi Epiſcopis ex inſtitutione Diuina ſolam poteſtatem prædicandi Euangelij, non item conferendi Ordines, & confirmandi, ſicuti apud Eccleſiam Catholicam in vſu eſt. Hinc aduerſus eos declarandum, hanc totam auctoritatem à Chriſto ipſis collatam fuiſſe.

Ayala Segouienſis Epiſcopus obiectum Patriarchæ Veneti confirmauit teſtimonio S. Dionyſij, docentis, Ordinem ab Epiſcopatu compleri. Cenſuit, definiendum non eſſe, conferri in hoc Sacramento illud genus gratiæ, quod nos Deo gratos efficit: Etenim, aiebat ille, à Sacramentis nonniſi id effici, quod ab ipſorum forma ſignificatur; at à forma Ordinis illud genus gratiæ minimè ſignificari. Vèrum eſſe, à Deo pro ſua miſericordia impertiri auxilia præſtantiora iis qui hunc gradum obtinent. Poſtulabat, vt hîc enumerarentur cunctæ cæremoniæ, ſimulque diſtinguerentur ea quæ ex neceſſitate, ab iis quæ fierent ex mera congruentia; atque vt explicaretur partitè Epiſcoporum ac Sacerdotum origo, quatenus hierarchiam conſtituunt; quod in memoratam definitionem tendebat. Adiecit prætereà: Quemadmodum Pontifex Romanus

1562. Petro ſuccedebat, ſic Epiſcopos Apoſtolis ſuccedere; proinde vbi iuriſdictio Epiſcoporum debilitaretur, Pontificiam pariter debilitari. Poteſtatem iuriſdictionis Epiſcopis à Deo conferri, cùm Epiſcopatus abſque iuriſdictione conſiſtere nequeat; ſed exercitium iuriſdictionis ipſis conferri à Romano Pontifice, ad quem ſpectat perſonas deſignare, & Eccleſias partiri. Accipi ab Epiſcopis in ipſa conſecratione iuriſdictionem, nec eam per *degradationem*, vt vocant, deperdi. Studuit poſteà compluribus Pontificum teſtimoniis oſtendere, Epiſcopatum eſſe Ordinem. Dixit, illum è tribus hierarchicis Ordinibus vnum eſſe, quippe quòd duobus ſolùm Ordinibus Hierarchia componi non poterat: reliquos ſacros Ordines ſolùm eſſe Preſbyteratum ac Diaconatum; & hinc rurſus arguit: Cùm Chriſtus Hierarchiæ auctor eſſet, eſſe pariter auctorem illius iuriſdictionis, quâ Epiſcopi in Ordine hierarchico ſupremo conſtituuntur. Poſtremò conſiderauit ea verba: *Quodcumque ligaueritis*, fuiſſe à Chriſto dicta cunctis Apoſtolis; affirmauitque, Epiſcopos Apoſtolis plenè ſuccedere tum in Ordine tum in iuriſdictione.

Eidem adhæſit ſententiæ Epiſcopus Aurienſis, dicens, Nihil ab 7
hæreticis magis intendi, quàm abiectionem Hierarchiæ; adeoque eius fabricam exactè ſtabiliendam per gradus, eiuſdemque Architectum, Deum videlicet, oſtendendum. Hanc ſimiliter definitionem vrgebant Epiſcopi Dertuſenſis & Veglenſis.

Verùm ab ea Patres dehortabantur (tamquam à re minimè neceſſaria, de qua neque ipſi conuenerant, neque minores Theologi diſceptarant) Guido Ferrerius Epiſcopus Vercellenſis, poſteà Cardinalis, & Ioannes Antonius Facchinettus, de quo ſæpiùs habita eſt mentio, quique iam Neocaſtrenſis Antiſtes eò aduenerat, & longo pòſt tempore ad primam Sedem aſcendit, ſed mortis celeritate Chriſtianæ Reipublicæ ſpem fefellit.

Andreas Cueſta Epiſcopus Legionenſis [g] tria in Epiſcopis diſtinxit, Poteſtatem Ordinis, Facultatem & habilitatem conficiendi actus iuriſdictionis, & ipſam Iuriſdictionem perfectam ac liberam. Poſterius ex his cum priori connecti intrinſecus, adeoque ab eo ſeparari non poſſe; eo pacto, quo in Sacerdotibus vi Ordinis ineſt abſoluendi facultas, atque totum id à Deo eſſe; ſed quemadmodum Sacerdos plenam perfectamque iuriſdictionem non obtinet, niſi ab humano ſuperiore, ita contingere Epiſcopo; & adduxit Cardinalem à Turrecremata in lib. 2. de Eccleſ. ex cap. 13. vſque ad 67. Nulli igitur detrimento eſſe Pontifici declarationem, quâ dican-

[g] Præter Acta, epiſt. Iadrenſis, 22 Octobr. 1502.

dicantur Epiſcopi eſſe ex Iure Diuino, cùm oporteat id intelligi de ipſorum primaria ac nobiliſſima poteſtate: & S. Thomæ doctrinâ id confirmauit[b]. 1562.

[b] Secundâ Secundæ, quæſt. 93. art. 3.

8 In eamdem ſententiam verba fecere Bouius Epiſcopus Oſtunenſis, & Sala Viuarienſis, qui volebat, vt claris notis diceretur, Epiſcopos eſſe ex Diuina inſtitutione, quod ſpectat ad Ordinem, non quod ad iuriſdictionem. Et Bonellus Epiſcopus Tifernatium ad illud ipſum adduxit alia duo teſtimonia Cardinalis à Turrecremata ſuper primo Canone diſtinct. 21. & ſuper Canone *Legimus*, in diſtinct. 93.

Contrariam opinionem propugnauit Gadus Epiſcopus Lucenſis, arguens, à Deo poſitos Epiſcopos fuiſſe potiſſimum vt populum regerent, ac moderarentur; adeoque repugnare Diuinæ ſapientiæ eum qui diceret, ipſis collatam à Deo non fuiſſe hanc auctoritatem: & à Synodo Conſtantienſi dicti ſui confirmationem quæſiuit.

Franciſcus Gibertus de Noguera Epiſcopus Aliphanus mediæ cuidam ſententiæ adhæſit, ratus, iuriſdictionem Epiſcopis traditam à Chriſto, materiam verò ad eam exercendam ipſis deſignatam à Pontifice: verba illa, *Paſce oues meas*, non fuiſſe ſoli Petro dicta, ſed reliquis etiam Apoſtolis, ex doctrina Leonis I. in ſerm. 2. de die natali SS. Petri & Pauli; Auguſtini in lib. Paſtorum; Cypriani, Ambroſij, & Innocentij III. in eius epiſtola recèns in lucem edita, Chriſtum fuiſſe locutum cum Petro vnà cum reliquis Apoſtolis, quò oſtenderet, eam auctoritatem in reliquis etiam perſtituram; ſed cum eo ſolo poſteà locutum, quò ſignificaret, licere ipſi illam ſine reliquis exercere.

9 Sebaſtianus Vantius Ariminenſis Epiſcopus, ſed veriùs Adminiſtrator Vrbeuetanus, cuius doctrinæ præclarum extat veſtigium in eius tractatu *De Nullitatibus*, aliâ diſtinctione vſus eſt, atque ita diſputauit: In dubium non vocari poteſtatem Epiſcopatus: quod ſpectat ad Ordinem, eſſe de Iure Diuino; cùm omnes conſentiant, Epiſcopos Apoſtolis ſuccedere, vt habetur in Canone *In nono*, diſtinct. 21. & in lege ante vltimam, *Cod. De Epiſcopis & Clericis*. Præterquam quòd vis imprimendi dona naturam ſuperantia nonniſi à Deo conferri poterat. Sed ſi de iuriſdictione ſit ſermo, hanc diuidi à Iuriſperitis in Voluntariam, quæ non exercetur niſi in volente; & in Contentioſam, quæ vſurpatur etiam in repugnante. Voluntariam quippe, quæ perſonam comitatur, adminiſtrari poſſe vbicumque ſit, ex lege ſecunda, & ex gloſſa ibi in titulo *De Officio præſ. & leg.* Contentioſam alligari loco, adeoque alibi non exerceri, ex

1562. lege finali *De iuriſdictione Iud.* & ex capite *Coram*, & ex capite vltimo, *De officio leg.* Cum itaque huius iuriſdictionis exercitatio locum ſimul ac dignitatem poſtulet, ſicuti obſeruant Canonum Doctores in cap. 1. *De Ordin. ab Epiſcopo poſt renunt.* & ex doctrina Hoſtienſis in ſumma ſuper eo, & ſequenti titulo, locum deſignari Epiſcopis à Romano Pontifice, ac proinde hanc iuriſdictionem in eos à Pontifice deſcendere. Id adhuc firmari, quoniam Epiſcopus electus, & nondum conſecratus, huiuſmodi iuriſdictionis vſum obtinet, ex cap. *Tranſmiſſæ, de elect.* Igitur à Pontifice ipſi prouenire, vt qui nondum ſuſceperit Ordinem, ſine quo nihil habet à Chriſto ſibi proximè collatum. Dein oſtendit, hanc locorum diuiſionem, Eccleſiæ Capiti commiſſam, optimè inſtitutam fuiſſe ad confuſionem euitandam, vt complures ex Canonum peritis, ex Commentatoribus ab illo productis adnotabant. Igitur Ordinis poteſtatem eſſe à Chriſto, iuriſdictionis verò à Romano Pontifice, ſi hoc de contentioſa, non de voluntaria intelligatur; ac de eo communiter conuenire Canonum interpretes.

Complures alij de priori illo articulo nihil locuti, ſolùm nauarunt operam ad expendendum id quod poſitum fuerat, non item ad exquirendum id quod prætermiſſum in Decretis & Canonibus propoſitis. Patres centum & octoginta vnus ſententiam dixerunt; [i] ex illis quinquaginta tres præter Granatenſem additamentum petiere, alij pauci ambiguè diſſeruere. Duplici lapſu hîc deerrat Suauis: altero, affirmans pro ea parte quinquaginta nouem opinatos, quinque è ſuorum phantaſmatum globo attributis illi factioni, quâcum inire fœdus voluit, quod ipſam Romano Pontifici aduerſantem putarat: altero, maiorem fortaſſe eorum numerum futurum fuiſſe, niſi pituitæ defluuio multi præpediti abfuiſſent. Et tamen cùm de Decretis & Canonibus propoſitis centum & octoginta vnus ex Patribus ſermonem habuiſſent, par fuit, vt pauciſſimi ex morbo domi detinerentur. Sed Suauiana in Pontificem bilis effecit, vt ex pituita obſtacula in multis Patribus ſomniaret. 10

i Literæ adductæ Vicecomitis, & Acta Arcis Æliæ.

CAPVT XV.

Inſignis Didaci Lainij diſſertatio de inſtitutione Epiſcoporum, & noua Suauis mendacia.

POſtremus ex diſputantibus, ſed extra ordinem, pro iam commemorato ritu ipſi à Legatis præſcripto, fuit Didacus Lainius, ſummus Moderator Societatis Ieſu, qui 20. Octobris verba fecit [a], & integrum conuentus habiti tempus ſolus expleuit. 1

a Diarium, 20. Octobris 1562.

Hæc

Hæc Lainij diſputatio laudem excitauit parem cuicumque alij in eo Concilio vmquam auditæ. Vel ipſe Suauis eam eiuſmodi fuiſſe narrat; nec audet ipſi derogare & aliquam ex ſua ſententia laudem, & ſummam ex opinione illorum Præſulum, quos ille Pontificios nuncupat: quotum ſanè frequentia ac doctrina neque conſuetam, neque facilem ipſorum concordem commendationem reddebat. Mihi, tametſi ſtudioſiſſimè id perquirenti, numquam licuerat legere ſiue hunc ſiue alium Lainij commentarium, præter eum quem ſuprà memorauimus in Iuſtificationis argumento, in legitima Acta relatum. Eius tamen perinde ac aliorum ſententiæ extant leuiter indicatæ, hîc & in opere Paleotti. Ceterùm Lainij characteres arcanæ potiùs notæ videntur ipſi dumtaxat cognitæ, quàm communes, & aliorum intelligentiæ accommodatæ: quod Societati facultatem ademit, vt ex innumeris illius doctis lucubrationibus, quæ in armariis ſuperſunt, ne vnam quidem paginam ſiue ad ſuam ſiue ad publicam vtilitatem ediderit. Adeò inconciliata res eſt negligentia artium, quamuis maximè mechanicarum, vbi hæ neceſſaria præbent inſtrumenta ad conſeruandos partus earum artium, quæ mentem excolunt. Iam verò cùm animaduerterem; à diſſertatione, de qua loquimur, in effigie à Suaui expoſita, indicari quidem egregiam aliquam lineamentorum formam; mihi perſuaſi, expictam ab eo fuiſſe ab auctographo, tametſi cum aliqua peruerſione ex penicilli nequitia. Verùm cùm poſteà, quaſi ex accidenti, in volumine Vaticani Archiuij[b] illam reperiſſem, ſtupore perfuſus, cognoui eam omnino aliam eſſe ab imagine ſuppoſita. Quare cùm inducere in animum nequeam, illum in re bona ſponte fuiſſe mentitum, certior in dies reddor, in rerum notitia conquirenda ſæpè ab ipſo fæcem exhauſtam. Libet hîc Lainij ſermonem afferre, quò lectorum curioſitas, illo collato cum Suauiano, ipſius deſcriptione de ſcriptoris veracitate ſuum apud animum ſtatuat. Atque vt fidelis ſim, illum refero eâ quâ reperio ſcriptum formâ, non quâ dictum exiſtimo; quamquam eius auctor, temporis auarus, ſcripto reſtrinxerit quod dicto largius fuderat. Huiuſmodi fuit eius ſententia. 1562.

[b] In volumine Actorum illius temporis, & in exteriori nota, præter nomen auctoris exprimitur fuiſſe miſſam à Vicecomite ad Borromæum, 9 Nouembris 1562.

2 Quatuor à ſe ſuſcipi: Quæſtionis explicationem; Suæ ſententiæ expoſitionem; Confutationem argumentorum quæ ab aſſeclis contrariæ obiectabantur; Suæ comprobationem. Præmiſit, complures ab eo opere ſe dehortatos, ne in vituperationem aſſentatoris Pontificij caderet; non tamen idcircò cenſere ſe ab obligatione defendendæ veritatis ſolutum. Deum ſibi teſtem adeſſe, iudicem viuorum

rum

1562. rum ac mortuorum, ſe ſecundùm conſcientiam loqui; numquam aſſentandi gratiâ verbum à ſe prolatum. Ter illi Synodo interfuiſſe, ſub Paulo, ſub Iulio, & ſub Pio: ſemper vſum ſinceritate loquendi, & nihilominùs eâdem vſurum in poſterum; nullam ſibi cauſam ſuppetere aliter agendi, vtpote nihil aut quærenti, aut ſperanti, aut metuenti.

Poſteà quæſtionem ingreſſus, dixit ad eam exponendam: Illud 3
eſſe ex iure Diuino, quod Deus per ſe ipſe proximè efficit: è conuerſo non dici ex iure Diuino, quod idem per interpoſitas perſonas peragit. Ita omnem legem à Deo procedere ex Sapientiæ effato: *Per me Reges regnant, & potentes iuſta decernunt:* non tamen omnem legem Iuris Diuini appellari. Quin etiam non modò legem omnem, ſed omnem veritatem, vt Ambroſius ſcribit, à Spiritu Sancto prouenire; nec tamen omnem veritatem eſſe Iuris Diuini. Obſeruauit prætereà, nec requiri, nec ſatis eſſe, vt mandatum quodpiam ſit ex Iure Diuino, quòd in ſacris Litteris illud contineatur. Id non requiri, ſatis liquere in materiis, formiſque Sacramentorum, non cunctis in ſacra Scriptura expreſſis, & tamen cunctis de Iure Diuino. Idem non ſatis eſſe, deprehendi in decreto, ne ſanguis aut animal ſuffocatum comedatur, quæ prohibitio extat in Actis Apoſtolorum, cap. 15. nec tamen ea eſt de Iure Diuino; aliter etiam in præſentia vim haberet. Et quamuis ibi narretur dictum ab Apoſtolis, *Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis*; non tamen ſignificari, eam S. Spiritus legem fuiſſe, ſed S. Spiritus afflatu conſtitutam. Similiter non quia Paulus iubeat Epiſcopum vnius vxoris virum fuiſſe, & mulieres velare capita, huiuſmodi mandata eſſe Diuina. Ad hæc aduertit, quemadmodum multa opera Deo tribuuntur à ſacris Litteris, & à Patribus, quia ipſe in ea influit, tametſi per cauſas ſecundas id agat, exempli gratiâ à Pſalte, quòd iumentis det eſcam, & ab Apoſtolo, quòd in corpore ponat membra; ita pariter Deo tribui iuſſiones aliquas, quæ proximè ab ipſo non ſunt, adeòque nec de Iure Diuino. Hoc pacto ieiunium à Baſilio nominari præceptum Diuinum, quia Deus corporis afflictationem generatim præcipit, & hominibus impertit iuriſdictionem ad illius rationem decernendam, præſcripto ieiunio. Ita dici ab Apoſtolo: *Nemo aſſumat ſibi honorem, ſed qui vocatus eſt à Deo tamquam Aaron:* quamquam Deus non per ſe, ſed per homines eligat. Ex oppoſito quædam appellari res vnius aut alterius hominis, tametſi à Deo inſtitutæ, quia tales homines ipſarum miniſtri fuerunt, ſicuti dicitur Baptiſmus Ioannis, & etiam lex Moyſis, ſi cæremonialis intelligatur

per

per Moyſem data; cùm moralis dicatur lex Dei, quia non per alium, ſed per ipſum proceſſit, quamquam vtriuſque auctor Deus eſſet. 1562.

4 Porrò hanc regulam poſſe conſtitui, nixam obſeruatione, congruentiâ, & etiam ſimilitudine operum naturalium; eas iuſſiones quas Deus voluit immutabiles, à ſe habitas fuiſſe, mutabiles verò per alium; atque idcircò contineri in Euangelio leges immutabiles, quia ab ipſo Chriſto ſunt promulgatæ.

5 Hoc poſito, duas eſſe inter homines poteſtates: alteram, Ciuilem, quæ bonum ſtatum moralem intendit, ac de ea hîc differere, ad rem non eſſe: alteram, Eccleſiaſticam, cuius eſt animorum ſanctitatem curare: hanc rurſus duplicem eſſe, vnam quæ id perficit virtute Sacramentorum abſque alio adiumento; & alteram, quæ per anathemata, aliaſque Conſtitutiones id præſtat. Priorem eſſe Ordinis poteſtatem, quæ per conſecrationem imprimitur, atque inſtituta per ſe eſt ad ſanctitudinem aliis rebus impertiendam, quantum id animarum ſanctitati opus eſt: poſteriorem eſſe iuriſdictionis poteſtatem, atque hanc non infundi per conſecrationem, ſed per ſimplicem collationem, adeoque communicari poſſe cuiuis Clerico minori, & etiam homini laico. Vtramque poteſtatem, quippe ad cælum tendentem, à cælo prouenire, ſicuti neceſſe eſt vt aqua ex tam alto deſcendat, quàm altum aſcendit. Sed inter ſe diſcrepare variis proprietatibus. Poteſtatem Ordinis infundi non hominis arbitratu, ſed definitis pactiſque à Deo modis, quò ita pateſieret, eam eſſe Diuinam; & idcircò à malo dæmone, Diuinitatis æmulo, magicas cantiones fuiſſe inſtitutas, cupiente ſe coli tamquam Deum, quem videt ſua, vt ita loquar, habentem incantamenta in efficacia verborum ac rituum, quibus Sacramenta peraguntur. In poteſtate iuriſdictionis nullum eſſe ritum à Deo decretum, eaque propter illam communicari pro arbitratu humani Superioris. Præterea, homini per priorem nonniſi nudum miniſterium concedi, nec ab ipſo effectum attingi, qui producitur à Deo: in altera exerceri ab homine auctoritatem & imperium, & effici proximè poteſtatem denuò productam: prioris, quippe immobilis, effecta à nulla humana potentia obturbari poſſe, tametſi vſus licitus vetari queat: alterius, quæ mutabilis eſt, effecta poſſe ab alio homine pro ſuo arbitratu impediri.

6 Explicatis vocabulis, normâque vniuerſali ſtatutâ, acceſſit ad alteram partem, hoc eſt, ad ſuam ferendam ſententiam. Affirmauit, Ordinis Epiſcoporum poteſtatem eſſe à Deo proximè in ſin-

1562. gulis hominibus, Iuriſdictionis poteſtatem eſſe à Deo proximè in genere, nimirum in quibuſdam, vt in Petro ac ſucceſſoribus; atque, ſicut ipſe arbitrabatur, in cunctis Apoſtolis ex peculiari priuilegio: in reliquis, veluti in Epiſcopis peculiaribus, eam manare per interpoſitam à Deo perſonam, proximè à Romano Pontifice. Hanc rationem conformari normæ & congruentiæ à ſe expoſitæ in primo articulo. Etenim in Romano Pontifice dum is in Pontificatu perſeuerat, iuriſdictionem eſſe inuariabilem, quemadmodum etiam in Apoſtolis; in Epiſcopis variari poſſe, & mutari à Pontifice, quamuis non ex mera voluntate, ſed ex cauſa.

Ad tertium rei propoſitæ caput progreſſus, argumenta contraria 7
confutauit, ad quod ſibi nauiter viam ſtrauerat in primo capite. Obiectare nonnullos, Chriſti verba, *Paſce oues meas*, à SS. Baſilio & Ambroſio intelligi non ad ſolum Petrum dicta, ſed ad omnes Apoſtolos, & in ipſis ad omnes Epiſcopos, eaque propter ipſis fuiſſe proximè impertitam à Chriſto iuriſdictionem ſignificatam in poteſtate paſcendi. Ad hæc reſponderi, ea verba dicta quidem fuiſſe cunctis Apoſtolis, non tamen in omnibus, ſed in ſolo Petro; à quo, cùm gregem integrum paſcere per ſeipſum non poſſet, admouendi erant illi operi reliqui Apoſtoli: ſi ſecùs exponerentur, hæreſim ex illis deduci. Cùm enim ex vi huiuſmodi verborum tradita fuiſſet iuriſdictio in eos qui paſcendi erant; cumque ea verba eſſent vniuerſalia, adeoque complecterentur ſingulas Chriſti oues, quarum vna erat Petrus, ſi intelligerentur proximè dicta ac directa cunctis Apoſtolis, confectum iri, iiſdem fuiſſe commiſſum, vt Petrum etiam paſcerent, eumdemque proinde ipſorum ſubditum extitiſſe.

Simile quiddam ab aliis opponi ex aliis verbis: *Quodcumque ligaueritis*, &c. *Cuiuſcumque remiſeritis peccata*, &c. quæ ſanè ad cunctos 8
Apoſtolos ac ſucceſſores directa ſunt. Sed hoc nihil officere, quoniam per ipſa tradita fuit Ordinis poteſtas ad abſoluendum in Sacramento, non facultas iuriſdictionis exterioris; ac propterea dici à S. Thoma, Claues, earumque poteſtatem, quæ iuriſdictionis poteſtas eſt, traditas fuiſſe Petro, ita vt ab eo in reliquos deuenirent. Hanc interpretationem firmauit, animaduertens, cùm Chriſtus protulit recitata verba, *Quodcumque ligaueritis, quodcumque remiſeritis*, nondum Petrum Eccleſiæ Caput fuiſſe conſtitutum, cùm adhuc dictum ipſi non fuiſſet, *Paſce oues meas*: non eſſe igitur veriſimile, voluiſſe Chriſtum formare Eccleſiam quamdam & hierarchiam, cum iuriſdictione compluribus præcipuis ipſius membris tributa,

tributa, antequam ipſi Caput deſtinaret. Præterquam quòd etiamſi admittatur, memoratis verbis iuriſdictionem importari, alterum non deeſſe reſponſum, videlicet, ab illis non in præſentia eam tradi, ſed promitti tamquam futuram, & à futuro Capite membris communicandam; perinde ac ſi diceret alicui Deus, *Tu eris Rex*; hinc non conficeretur, illum à Deo proximè Regem conſtitui, ſed prænuntiari, regnum ex hominum electione illi conferendum. 1562.

9 Tertio loco ſic argumentari aduerſarios: Apoſtoli acceperunt iuriſdictionem à Chriſto, non per alium quempiam communicatam; igitur eam quoque acceperunt Epiſcopi illorum ſucceſſores. Conſecutionem eſſe nullam; ſicuti neque vim habet hæc alia ſimilis: Adamus accepit à Deo corpus, & non per alium quempiam; igitur & homines pariter Adami ſucceſſores: & eſſe Iuriſprudentium regulam, *Non requiri in ſubrogato naturam illius cui ſubrogatur, niſi ſecundùm id quod ſatis eſt.* Epiſcopos non eſſe in omnibus Apoſtolorum ſucceſſores. Huiuſce rei exemplum haberi in eodem argumento, quando, tametſi Epiſcopi Antiocheni Petro ſucceſſerint, & Epheſi Ioanni; nemo tamen agnoſcebat in ipſis eam iuriſdictionis amplitudinem, quæ fuerat in Petro & in Ioanne. Solùm igitur Epiſcopos ſucceſſiſſe Apoſtolis in poteſtate conſecrandi: at verò Romanum Pontificem ſucceſſiſſe ſancto Petro in integra poteſtate, quam ille diſtribuit minoribus Præſulibus; ſolus enim Romanus Pontifex eſt Generalis Dei Vicarius, adeoque ſolus ipſe à Deo proximè iuriſdictionem accipit, reliqui ab ipſo. Eo pacto in amplis regnis, cùm Prorex integram ſupremamque poteſtatem à Rege obtinet, ab eodem poſteà peculiares magiſtratus conſtitui.

10 Quarto loco adduci multa ſacræ Scripturæ teſtimonia, vbi Deo tribuitur Epiſcoporum inſtitutio, cuiuſmodi eſt Apoſtoli dictum ad Epheſios: *Poſuit Deus in Eccleſia Paſtores.* &, quod dicitur in Actis Apoſtolorum, *Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei:* parabola ſerui fidelis ac prudentis, *quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam:* quod iuriſdictionem ſignificat: hanc verò parabolam intelligi de Epiſcopis, quando in ipſorum conſecratione vſurpantur hæc verba: *Sit ille ſeruus fidelis & prudens, quem tu Domine conſtitues ſuper familiam tuam.* Dixit, nullo ex his teſtimoniis, quod intendebatur, probari, idque ex iis quæ ipſe initio obſeruarat. Idcirco ad primum ſoluendum diſſerüit: Paſtores, perinde ac cuncta reliqua bona, fuiſſe à Deo conſtitutos, nimirum aut per ipſum, aut per alios, eâ ratione quâ ſimiliter affirmatur, Principes ac Magiſtratus laicos ab eodem eſſe conſtitutos, tametſi non omnes ab ipſo proximè.

1562. Ad alterum teſtimonium progreſſus, petiit, Quonam pacto Spiritus Sanctus Epiſcopos poſuerat, num fortè eos ipſe tulerat, & ſuâ quaſi manu collocarat in Epiſcopatus ſede? Minimè verò; ſed per electionem habitam à populo, & per conſecrationem ab Epiſcopis peractam. Igitur ibi ſermonem non eſſe de collocatione quadam, proximè à Deo poſita. Ad poſtremum: Aut efficaciam argumenti trahi à nuda parabola, aut ab eius ſignificatione: non certè à nuda parabola, quippe quæ non de Deo loquitur, ſed de quodam patrefamilias; non ab eius ſignificatione, quippe cui ſatis eſt, fuiſſe conſtitutum à Deo Epiſcopum ſupra familiam ſuam quocumque modo, ſeu proximè per ſe, ſeu remotè per alios.

Solutionem parum diſſimilem adhibuit aliis Scripturæ effatis. Vnum ex his fuit, vbi Chriſtus Epiſcopos nominat *Paſtores*, dum ipſos ſignificans dicit: *Bonus paſtor vitam dat pro ouibus ſuis, & eas vocat nominatim, & eos educit ex ouili.* Igitur (opponebant) voluit ipſos eſſe Paſtores, adeoque voluit in ipſis iuriſdictionem ineſſe, cùm in paſcendo iuriſdictio exerceatur. Reſponſionem attulit: Certùm eſſe, voluiſſe Deum vt in Epiſcopis ineſſet iuriſdictio, ſed non illis tradita proximè ab ipſo Deo, quemadmodum etiam voluit alia, quorum cauſas proximas idem conſtituit. Alterum fuit, vbi Apoſtolus inter conditiones Epiſcopi ponit, vt ipſe domum ſuam benè regat, oſtendens huiuſce rei neceſſitatem eâ ratione: *Qui domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit?* vnde colligebant, regendi munus ex Apoſtoli ſententia ab Epiſcopis ſeiungi non poſſe. Iam verò regere, & iuriſdictionem exercere, idem eſſe. Igitur iuriſdictionem, vtpote commiſſam Epiſcopis in ſacris Litteris, eſſe de Iure Diuino. Poſtremam conſecutionem negauit, ſi ea intelligatur eſſe de Iure Diuino ſecundùm explicationem anteà poſitam, ſecundùm quam eſt de Iure Diuino illud dumtaxat, quod prouenit à Deo abſque vlla inferiori cauſa intermedia. Voluiſſe Deum, vt Epiſcopi iuriſdictionem haberent; exegiſſe in Epiſcopis, vt ad eam rectè exercendam eſſent idonei; ſed noluiſſe illis per ſeipſum hoc impertiri, nec eos per ſeipſum ad regimen deſtinare: quemadmodum in Scriptura numerantur dotes ſerui boni, nec inde conficitur, ſeruum ab hero conſtituendum non eſſe, nec miniſterio deſtinandum. Et quò multa in pauca redigam, per eiuſmodi ſolutionem à plurimis ſimilibus ſacrorum Voluminum teſtimoniis ſe facili negotio expediuit. 11

Nec minùs facilè explicauit hac ratione, adducta ex aduerſo dicta SS. Patrum Ambroſij, Emiſſeni, Baſilij, Leonis Magni, affirmantium, 12

mantium, Epiſcopos, eorumque poteſtatem à Deo eſſe. Animad- 1562
uertit, eos numquam vſos fuiſſe hac voce, *proximè*, aliâve idem ſo-
nante: ſed è contrario multos Patrum apertè docere, Epiſcoporum
iuriſdictionem eſſe à Romano Pontifice. Quòd cùm ita eſſet, velle
ſe ratiocinari, perinde ac ratiocinatus eſt Beſſarion Cardinalis ad-
uerſus Græcos in Synodo Florentina, dicens: Sanctiſſimi ſapien-
tiſſimique Patres Latini ſcribunt, Spiritum Sanctum à Patre Filio-
que procedere, num ipſis affigemus anathema? minimè quidem.
Neque pariter affigendum illud eſt Græcis Patribus, qui ſcribunt,
Spiritum Sanctum eſſe à Patre, non factâ Filij mentione. Quare, ſi
neutrum volumus, adhæreamus illi interpretationi, quæ ſola cun-
ctos in concordiam reuocans, eos tueri poteſt, atque affirmemus,
mentem Græcorum non fuiſſe, Filium excludere, ſed ſignificare,
Spiritum Sanctum à Patre procedere etiam per Filium. Similiter
hic res ſe habet: (dicebat Lainius) Patres aliqui pronuntiant iuriſ-
dictionem Epiſcoporum à Deo eſſe, alij, eſſe à Romano Pontifice:
aut neceſſe eſt fateri, eos inter ſe repugnare, & ex ipſis complures
decipi in articulo tanti ponderis in Eccleſiaſtica Hierarchia, qui
ſenſus nec probabilis, nec pius eſt; aut oportet ad eos conciliandos,
agnoſcendamque veritatem, in eo quod vtrique docent, cunctos in
hanc ſententiam interpretari, Epiſcopos per Romanum Pontifi-
cem à Deo eſſe.

13 Negari non poſſe, affirmari à multis ſacris Doctoribus, Epiſco-
porum poteſtatem à ſummo Pontifice deriuari, idque in primis
à compluribus præclaris Scholaſticis, quibus], tametſi reſpondere-
tur eos in multis rebus erraſſe, tamen id cuicumque hominum eſ-
ſe commune, adeoque per eam reſponſionem ſublatum iri argu-
mentum à quouis humanâ auctoritate deductum. Eos in paucis er-
raſſe, in multis verum aſſecutos, præſertim vbi eorum plurimi con-
cordant. Ipſorum doctrinam, tamquam auctorum doctrinâ ac pie-
tate præſtantium, ab Academiis magni fieri, & admitti: neque quòd
dictionis elegantia ipſis deſit, ſententiarum æſtimationem minui.
Porrò ex iis tres in ſchola Principes adduxit, & ſingulorum verba
ſubinde recitauit; S. Bonauenturam in libro, cui titulus eſt, *Bre-
uilogus*, vbi oſtendit, Romanum Pontificem poteſtatum omnium
fontem, originem ac normam eſſe; Durandum ſuper quarto Sen-
tentiarum diſtinct. 24. & S. Thomam ibidem, ac præterea in Secun-
da Secundæ art. 3. quæſt. 39. His addidit nonnullos veterum Pa-
trum, Leonem Magnum, adductum diſtinct. 19. vbi cùm agatur
de commiſſo Apoſtolis munere à Ieſu Chriſto, ſic loquitur: *Sed*

1562. *huius muneris Sacramentum ita Dominus ad omnium Apoſtolorum officium pertinere voluit, vt in Baptiſmo Petro Apoſtolorum omnium ſummo principaliter collocaret, vt ab ipſo quaſi quodam capite dona ſua velut in corpus omne diffunderet.* Eumdem rurſus, ſermone tertio de ſua ad Pontificatum aſſumptione, vbi de S. Petro ita dicit: *Si quid cum eo commune voluit eſſe Principibus, numquam niſi per ſeipſum dedit, quidquid aliis non negauit.* Et Magnum Gregorium in capite, *Quanto*, diſtinct.63. quod ſic incipit: *Quantò Apoſtolica Sedes Deo auctore cunctis prælata conſtat Eccleſiis, tantò inter multiplices curas & illa nos valdè ſollicitat, vbi ad conſecrandum Antiſtitem noſtrum expectat arbitrium.* Quòd ſi quid obſtabat huic Gregorij teſtimonio, quoniam ipſe recuſauerit *Epiſcopum vniuerſalem* appellari, reſpondit; obiectum dilui ab Innocentio Tertio, vbi oſtendit, quâ ſignificatione Romanus Pontifex dici poſſet Epiſcopus vniuerſalis, & quâ non poſſet; quemadmodum quidam ex illis Patribus monuerat, eſſe illum Romæ Epiſcopum, eique, vtpote tali, poteſtatem ineſſe in ſuos ſuffraganeos: ineſſe quoque Primatum; atque hoc nomine antiquitus exercitam ab eo fuiſſe iuriſdictionem in multis prouinciis, ad eumque delatas complures cauſas Italiæ, Africæ, & aliarum regionum: eſſe denique ſummum Pontificem, & vt ſummum Pontificem, eſſe vniuerſalem, omnium ſuperiorem. Quare dici ab Innocentio, ſummum Pontificem eſſe in ſua Romana Eccleſia Epiſcopum, adeoque ſinendum ab ipſo, vt reliqui ſint Epiſcopi in ſuis Eccleſiis: prætereà eſſe vniuerſalem, cùm ipſi fas ſit audire & cognoſcere cauſas omnes; ſed fas non eſſe auferre ſine cauſa auctoritatem Epiſcopis iure conceſſam.

Peccare conſecutionem, quam aliqui deducebant, Niſi Epiſcopi à Deo poteſtatem accipiant, non poſſe in Concilio definire; & quod definiunt, Fidei dogma non eſſe: nam ſufficere, eam à Pontifice ipſis conferri; atque hinc fieri, legitimam non eſſe Synodum, niſi ſummus Pontifex illi conſentiat, & Synodi definitiones eſſe definitiones Dei, quatenus ab Romano Pontifice ſunt, cui Spiritus Sanctus aſſiſtit. 14

Adhuc contrà afferri: Epiſcopatum eſſe Sacramentum; igitur de Iure Diuino: ſed iuriſdictio ſpectat ad Epiſcopatum; igitur eam pariter eſſe de Iure Diuino. Primam enuntiationem complures inficiari, opinatos, Epiſcopatum non eſſe Ordinem Sacramentalem à Sacerdotio diſtinctum; ſed à ſe veram putari: falſam tamen conſecutionem inde confici, proptereà quòd omne Sacramentum poteſt in eo, qui ipſum ſuſcipit, ſine iuriſdictione perſiſtere. Opponi

priſci

priſci temporis exemplum, cùm Epiſcopi à Clero populoque eli- 1562.
gebantur, & à Primatibus confirmabantur. Sed hinc potiùs oppoſitum probari; cùm certum ſit, Primates non conſtitui proximè à Deo, adeoque huiuſmodi poteſtatem à ſummo Pontifice ipſis communicari.

Multis efficaciæ non modicæ hanc rationem videri: A veteribus fuit tamquam hæreſis reiecta Ærij Ariani opinio, Epiſcopos Iure Diuino Preſbyteris ſuperiores non eſſe. Et Martinus V. in quadam Conſtitutione, in Oecumenico Concilio à ſe edita, damnat tamquam hæreſim ſententiam, negantem Epiſcoporum iuriſdictionem iuriſdictioni Preſbyterorum ſuperiorem eſſe; & tamen hæreſis aliud non eſt, niſi opinio, quæ Iuri Diuino aduerſetur. Ad hoc ſoluendum dixit, Hæreſim Ærij in eo ſitam, quòd omnes Preſbyteros æquales ex Iure Diuino affirmabat; adeoque ſummum Pontificem complectebatur, qui Iure Diuino cunctis ſuperior eſt. Quod ſpectabat ad Conſtitutionem Martini, obſeruauit, ab Eccleſia vt hæreticos damnari eos quoque, qui aliquid loquuntur aut faciunt contra Ius Eccleſiaſticum, vbi per id oſtenditur ſententia contraria alicui veritati, quæ ſit Iuris Diuini, & includatur in eo, quod eſt Iuris Eccleſiaſtici. Hac ratione tamquam hæreticos damnari ſacrarum Imaginum contemptores, quia in eo contemptu Dei ac Sanctorum deſpectus continetur. Igitur tamquam hæreſim refelli ſententiam, negantem iuriſdictionem in Epiſcopis ſuperiorem comparatè ad Preſbyteros; per id enim negatur auctoritas, quam Iure Diuino ſupremus Pontifex obtinet, qui Epiſcopis maiorem quàm Preſbyteris iuriſdictionem impertit.

15 Quæſtionis explicatione, obiectorumque ſolutione ſibi viſus eſt magna ex parte corroboraſſe, ſimulque perſuaſiſſe ſententiam, ſicuti ſæpè contingit: declaratio ſiquidem vim habet ad tribuendam ſpeciem veritatis; ſolutio, ab indiciis falſitatis illam purgandam. Quare breuiter poſtremam partem, hoc eſt, eiuſdem probationes eſt proſecutus, SS. Patres à ſe productos affirmare, iuriſdictionem omnem amitti poſſe ab Epiſcopis, & ipſis auferri poſſe; igitur eam non eſſe ex Iure Diuino: etenim quod eſt huiuſmodi, ab humana voluntate ac poteſtate variari non poteſt.

16 Nec valere quorumdam diſtinctionem: Eſſe quidem de Iure Diuino iuriſdictionem Epiſcoporum, ſed à ſummo Pontifice ipſis materiam deſtinari, & loca diſtribui, ſicuti Ioſue terras à Deo promiſſas ac donatas Hebræorum populo diſtribuit. Hinc deduci, A Romano Pontifice nihil ampliùs fieri, quàm fiebat ab Ethnicis magi-

ſtratibus,

1562. ſtratibus, qui in vno loco Flamines, in alio Archiflamines, alibi Protoflamines collocabant, nullam poſteà in ipſorum munera curam ingerentes. Quin arguit: Si ea iuriſdictio eſſet ex Iure Diuino, potius materiam ac Diœceſim Iuris quoque Diuini futuras; quandoquidem iuriſdictio quædam ſpecies eſt reſpectus; omnis autem reſpectus ab ea cauſa, à qua ipſe fit, accipit pariter vt ſuos terminos ſignatè reſpiciat; terminos verò huiuſce reſpectus eſſe, ſuperiorem, & ſubditos. Igitur ſi Epiſcopi hanc definitam iuriſdictionem habent à Deo, neceſſe foret hos peculiares ſubditos habeant à Deo, & vt falsò dicantur Diœceſes habere à Romano Pontifice, adeoque neque idem poſſit eas illis auferre, aut commutare. Argumentatus inſuper eſt: Si iuriſdictionem accipiunt à Deo, aut eam loco terminatam, aut non terminatam accipi: ex altero abſurdum nuper expenſum collectum iri, videlicet, non licere Pontifici eam coarctare, ſicuti nec dilatare: ex altero ſecuturum, ipſam ad omnem regionem extendi, adeoque vnicum totius Eccleſiæ Principem non eſſe, ſed tot Principes vniuerſales, quot Epiſcopos.

Impugnauit poſteà allatam à quibuſdam ſententiam, conceſſum 17
non fuiſſe Romano Pontifici, vt ab Epiſcopis iuriſdictionem auferret, quippe ipſis à Christo traditam, ſed iuriſdictionis exercitium, quod à Christo non eſt. Quorſum (ait ille) genus quoddam iuriſdictionis prorſus impotentis, & quæ exerceri non poſſet? Chriſto dignum non eſſe eiuſmodi donum, quod ex ſe nihil valeat. Et pluribus in pauca redactis, verba illa, *Paſce oues meas*, aut ſoli Petro, eiuſque ſucceſſoribus fuiſſe dicta; & hinc palàm fieri, plenam ipſi traditam iuriſdictionem in vniuerſam Eccleſiam, adeoque hunc eſſe fontem vnicum, ex quo cuncti haurirent: aut dicta fuiſſe à Redemptore ſingulis Epiſcopis; & per id ſubtrahi quoque fundamentum affirmandi id quod etiam aduerſarij tamquam neceſſarium fatebantur, vniuerſam huiuſce iuriſdictionis materiam à Chriſto ſubiectam fuiſſe Romano Pontifici, & ab eo diſtribuendam peculiaribus Epiſcopis: quamobrem hoc admiſſo nihil ſupereſſe, in quo firmiter innitatur Eccleſiæ vnitas & monarchia. Concluſit hanc loquendi ſentiendique rationem: Quòd ſummus Pontifex ſolam materiam præbeat, eſſe nouam, nec Doctorum probationibus vſurpatam, ac proinde vti periculoſam eſſe vitandam.

Hoc eſt exemplar, quod Lainius in eo conuentu adumbrauit calamo, & quod viuidiùs colorauit linguâ. Et quamuis exemplar, quod illi Suauis tribuit aliud omnino, ſatis pulchra contineat; dona 18

tamen

tamen ab inimicis accipere, honeſtum non eſt, & ipſa pulchritudo vbi mendax eſt, fœditatem affert hiſtoriæ. 1562.

Sed donorum ſpeciem haud præ ſe ferunt alia mendacia, quæ harum rerum narrationi Suauis intexit. Dicit, Animaduertiſſe Legatos poſt duos priores generales conuentus, per eam definitionem longè grauius detrimentum illatum iri Apoſtolicæ Sedi, Aulæque Romanæ, quàm ipſi putauerant, adeoque ſe tamquam malè cautos in reprehenſionem incurſuros; hinc verò ſtuduiſſe, vt Patres inde remouerentur: curauiſſe præterea, vt per Sotum proponeretur Hiſpanis Canon, quo Epiſcopi declararentur inſtituti à Chriſto ſecundùm Ordinem, nullâ mentione illic habitâ de iuriſdictione, quam hoc pacto intendebant tacitè ſignificare vniuerſam à Romano Pontifice pendere; ſed Canonem ab Hiſpanis fuiſſe reiectum; vnde Legatos id conſilij ſuſcepiſſe, vt Lainius ſuper eo articulo diſſertationem haberet, quæ Romani Pontificis ſtudioſis, & in eam ſententiam imprudenter prolapſis, anſam præberet ad ipſam mutandam: hanc verò Lainij orationem fuiſſe digeſtam meditatione & conſilio quatuor Ieſuitarum ibi præſentium, qui erant, ſicut ipſe aliàs narrauit, præter Lainium, Salmeron & Torres, Theologi Pontificij, & Cauillonius Alberti Bauariæ Ducis Theologus. Puriſſimam profectò falſitatem, nullâ quippe veri guttulâ aſperſam! Atque vt incipiam à poſtremo: non modò Ieſuitæ tres dumtaxat fuere, & Torres minimè Regularis, quod pluribus in locis oſtenſum eſt; ſed is acriter aduerſabatur in eo Lainij ſententiæ, ſicuti Salmeronis opinioni de manſione repugnauerat, adeò vt inter Seripandi monimenta prolixus extet Torris commentarius aduerſus eam diſſertationem. Præterea Canon à Legatis per Sotum propoſitum Hiſpanienſibus, & accepta repulſa tantum cauſa non fuere, quâ impellerentur ipſi vt à Lainio peterent copioſam pro ea ſententia orationem, quantum id quod ſequitur, illius quod præceſſit cauſa eſſe non poteſt. Etenim Lainius verba fecit, ſicut ipſe Suauis affirmat, die vigeſimo Octobris, & Sotus Legatorum nomine Hiſpanos adiit die vigeſimo octauo, quod liquet ex epiſtola Legatorum ad Borromæum, eo die ſignata. Tertiò viri illi egregij, ex definitione partis expreſſæ nequaquam arguebant contrariam definitionem partis omiſſæ, quemadmodum hîc & alibi Suauis arguit: nec Hiſpanienſes Canoni ſibi propoſito id obiecerunt, ſed ipſum recuſarunt, quia indifferenti ſilentio non contenti, diſertam quamdam declarationem flagitabant. Poſtremò conſecutiones, quæ ab aliquo turbulento ingenio confici poterant ex ea definitio-

1562. ne, quâ dicerentur Epiſcopi etiam in iuriſdictione fuiſſe à Chriſto per ſeipſum conſtituti, tam ſerò detectæ non ſunt à Legatis, nimirum poſt duos Patrum cœtus, ſuper eo argumento habitos; ſed ab initio ipſis innotuerant: quin eædem Legatos permouerant ad eam particulam abradendam ex Canonibus iam paratis ſub Legato Creſcentio, qui idcircò perſtrictus fuerat à Seripando in enumeratis eius litteris, ad Amulium ab ipſo ſcriptis, antequam conuentus vllus haberetur à Patribus de illo articulo.

Mendacia redarguimus; calumnias confutemus. Illa in primis 19
ſtulta videtur, quam Suauis apponit Epiſcopo Pariſienſi, quò Lainium alienâ manu diuerberet, & in ipſo cunctos Regularium Ordines, & Eccleſiam vniuerſalem. Audet ſcribere, Pariſienſem ex morbo domi detentum, cùm Lainius ſermonem illum habuit; ſed re cognitâ in eum acriter inuectum fuiſſe: hîc verò eumdem inducit in Societatem, in reliquos Ordines vniuersè, & etiam in Apoſtolicam Sedem ea promentem, quæ vix ab hugonottorum miniſtris dicta fuiſſent, quod certè nimis abhorrebat à doctrina ac pietate tanti Præſulis; nimirum primò, Lainij ſententiam de auctoritate Pontificis ſupra Concilia, *præteritis ſæculis inauditam*, *à Caietano ad purpuram adipiſcendam excogitatam fuiſſe*. Indigniſſima ac ſtultiſſima verba: quaſi non duo ſæcula ante Caietanum ea ſententia tradita ac ſcripta fuiſſet à celebri Doctore Gallo [c], Natali Heruæo, & elapſo pòſt ſæculo ab alio non minùs inclyto Hiſpano, Ioanne Cardinali à Turrecremata [d], & paulò pòſt ab illuſtri Germano Gabriele Biel [e], non connumeratis Albetto, Bonauenturâ, Durando, aliiſque veteribus, quorum verba plurimùm illi fauent, & quaſi poſt Caietanum eadem vſque ad id temporis deſtituta patronis iacuiſſet, nec illi præſertim Dominicus Sotus [f], inſignis Theologus Hiſpanus, & Carolo V. à Confeſſionibus, adhæſiſſet, vt ſilentio prætermittantur Iacobatius [g] Cardinalis, & alij Canonum Conſulti. Et de Purpura Caietani, quaſi celebris non eſſet ſanctitas huiuſmodi viri, ab ambitu alieniſſimi [h]; quaſi Purpura ei collata non fuerit ab alio, & non ab eo Pontifice, pro quo ipſe ſcripſit aduerſus Piſanam Synodum ſchiſmaticam, idque poſt annos plurimos, & contra eiuſdem expectationem, vt in comperto eſt ex illius ætatis ſcriptoribus. Quin eâ tempeſtate ac proximè ſuperiori duo mirabilia exempla edidit Deus, vt oſtenderet, quàm ſincerè ab Eccleſia Romana diſtribuerentur præmia. Vnum extitit in Æneâ Siluio, qui tametſi in ea Christianæ Reipublicæ caligine Baſileenſi Concilio aduerſus Eugenium adhæſiſſet; tamen ob egregias viri dotes exornatus Romæ fuit

c In Tractatu *de Poteſtate Papæ*, circa medium.
d In lib. 2. Summæ de Eccleſia, cap. 54.
e In Canone Miſſæ, lect. 3. initio, & clariùs poſt medium.
f In 4. diſtinct. 20. qu. 1 art. 2. concl. 4. in fine.
g Lib. de Concil. art. 7.
h Legatur Vita Caietani apud Ciacconum, in appendice in auctoribus ibi adductis.

fuit & Purpurâ [h] à Calliſto, & hoc demortuo, ſupremâ tiarâ à Cardinalibus[i]. Contigit alterum Caietano ſuperſtite, & ex parte ſub eodem Pontifice, à quo ipſe Purpuram accepit, in Adriano Florentio; qui quamquam ſuſtinuiſſet in ſuis Commentariis aliquam in Conciliis prærogatiuam ſupra Pontificem, tamen à Leone in Collegium cooptatus eſt, & poſt eius mortem, ob commendationes, præſertim Caietani, electus Pontifex. 1562. i 1458.

Secundo loco, quod ſpectat ad Ordines Regularium, Suauis numquam mihi ſuaſerit, Epiſcopum Pariſienſem voluiſſe ea opinamenta in lucem reuocare, quorum causâ Guillelmus de ſancto Amore, aliique eius aſſeclæ reiecti ſunt vt hæretici à S. Thoma. Nos verò alibi demonſtrauimus, homines politicos vel maximè impios, qualis fuit Nicolaus Macchiauellus, fateri, ab his Ordinibus & Eccleſiam & Fidem ſarta tecta ſeruatas. Quin potiùs Gallia meritò gloriatur, multos præcipuos ex illorum Ordinibus, multóſve ex ipſorum Fundatoribus à ſe traxiſſe ſiue natalem lucem, ſiue lac, ſiue educationem. Sed cùm clarus quidam Poëta[k] per allegoriam innixam vero inclytam illam regionem quaſi Berecinthiam quamdam Deorum matrem depingat, noſter Hiſtoricus eam quaſi quamdam Medæam audet deſcribere, in ſuos amabiles filios alumnoſque ſæuientem.

k Carus in ce'ebri Cant. *Venite all' ombra de gran Gigli d'oro.*

CAPVT XVI.

Altempſij Cardinalis diſceſſus. Pontificis conſilium de addendis Legatis; ſed depoſitum. Nouæ tricæ in reficienda forma ſeptimi Canonis, ad Epiſcoporum inſtitutionem ſpectantis.

1 MOra, quam innectebant Synodo hæc noua ſemper & ferè impacata opinionum diſſidia, Altempſium Cardinalem impulit, vt peteret impetraretque facultatem à Pontifice Tridento abeundi, ad Conſtantienſem Eccleſiam ſuam inuiſendam, ac poſteà redeundi. Profectus igitur eſt exeunte Octobri[a]: & ſicuti profectiones temporariæ ſæpè in perpetuas mutantur, ita Legati poſteà munere ſolutus eſt, cum experientiâ conſtitiſſet, neque patriam aut nobilitatem ſatis illi fuiſſe pro concepta iam ſpe ad complures Germanos ad Synodum pertrahendos, nec per ætatem adhuc illi licuiſſe prudentiâ doctrinâque matureſcere ad prægrandia illa molimina. Ex altera parte induxerat in animum Pontifex addere Concilio nouos Legatos, duos ex illis, quos apud ſe deſignarat

a Litteræ Borrom. ad Legatos, 12 Octobr. 1562.

1562. gnarat paucis antè menſibus[b], ſicuti dictum eſt: hi erant Burdeſius & Nauagerus. Conſiderabat, ab vtroque, quippe minoris in Collegio noræ quàm Manruanus, primi Legari dignitatem illæſam illi ſeruarum iri, adeoque exiſtimationem, animique alacriratem: & alioqui videbantur rerum conditionibus optimè idonei. Etenim prærer ea quæ aliàs Pontifici perſuaſerant, vt ad ipſos animum adiiceret, arbirrabatur Burdeſium, vtpore Gallum, & ad ſumma Regni negotia adhibirum, vim plurimam apud Gallicos Præſules habiturum ad compenſandam apud eoſdem, quaſi per æquipondium, Lotharingi auctoritarem, vbi hic illà vri immoderatiùs tentaſſet. Huiuſce rei rumore ad Mantuanum delato, ſignificauit Vicecomiti per Archiepiſcopum Iadrenſem, ſe æqui boniq́ue facturum quidquid Pontifex decreuiſſet, ſed tenuem ex eo fructum ſuo iudicio ſperandum eſſe: fieri non poſſe, vt Burdeſius apud Gallos obſiſteret Lorharingo, qui gradu Princeps, doctrinâ præcelſus, miſſus eò fuerat tamquam ſuorum Præſulum anteſignanus: & ex altera parte eumdem Lotharingum offenſum, tum collarione, tum hominis ſibi collati inæqualitate, conaturum fortaſſe reipſa oſtendere, quantum ipſe auctoritate ac virtute præpoſſet: Nauagerum nec Theologiæ neque Canonum eſſe peritum, adeoque illis negotiis haud ſatis idoneum. De Lotharingi prudentia, aliiſq́ue dotibus ad prudentiam ſpectanribus nihil dixir, quò per ſe Pontifex animaduerteret, nullam earum in illo deſiderari; quin eò validiores in ipſo eſſe, quò fortior poller vigor menris, ſi vigor manus illi reſpondeat. Simonetta pariter conrrariam huic conſilio menrem ſuam patefecit Vicecomiti. Et ſanè non porerat moleſta non accidere antiquis Legatis nouorum collegarum adiectio, quamuis ſibi non præcellentium: argumento ſiquidem foret, aut eos muneri non plenè ſufficere, aut ipſis Pontificem non plenè fidere. Quin hoc ipſum ſuapre naturâ effeciſſet, vr illi qui ob experientiam agmen ducebant, minùs ſollicitè ſucceſſus proſperos curaſſent in poſterum, vt qui nouo ſociorum ſubſidio tribuendi eſſent.

b In epiſt. Vicecomitis ad Borrom. 1 Octob. 1562.

Cùm igitur ipſi munus legationis integrum proſequerentur ac vellent, nec labori corporis, nec animi ſollicitudini quidquam parcebant, vt ad proſperum exitum rem perducerent. In cœtu generali 20. Octobris, poſitâ ſententiarum diſcrepantiâ de præcipua controuerſia, & expetitarum mutationum mulritudine in reliquis Decretis, alij quatuor adiecti ſunt[c] Parribus, ad formandos Canones ac Decrera ſelectis, quò ſimul omnes illorum formam ſingulis gratam conficerent. Hi fuerunt tres Præſules Dominicani, Naclantus, 2

c Epiſt. Legatorum ad Borromeum, 12 Octobris 1562. & Acta Paleotti.

tus, Marinus, & Fuſcararius, & cum ipſis Caſtanea. Incredibile eſt, quantâ ſolertiâ & obſeruatione fuerint excogitatæ ac perpenſæ innumeræ formulæ ac vôces ad ſupremum illum Canonem perficiendum; cùm exquirerentur eiuſmodi, quæ dogma Fidei plenè declarantes, nullum ſimul aditum relinquerent, ne animis quidem affectu occupatis, ad interpretationes habendas aut diſcordes aut certè alienas à Fide. Denique nouam formam iam digeſtam [d] Legati detulerunt Hiſpanis veſperi die 28. quò eam concorditer referrent ad cœtum craſtinum: ſed ab illis minimè comprobata. Quare, quà ob duritiam indignati, quà concordiam deſperantes, apud ſe ſtatuerunt adhuc illam proponere, ſuffragiiſque committere. Verùm deferueſcente in ipſis æſtu per algorem [e] noctis, poſtridie manè cùm Præſulibus ſibi intimis conſilium habuere ad aliquam concordiæ rationem ineundam. Dum hæc illi agitarent, complures Hiſpani Præſules petierunt ab ipſis colloquium, inter quos Guerrerus & Aiala ardentius locuti ſunt: Iure optimo ab ipſis peti, vt apponeretur Canon ille, qui ætate Iulij III. conſtitutus fuerat; vtque dum agebatur de Sacramento Ordinis, ac de Hierarchia, minimè diſſimularentur prærogatiuæ à Chriſto traditæ Epiſcopatui, qui ſupremus eſt inter Ordines, & gradus præcipuus hierarchiæ. Id vbi recuſaretur, conqueſturos ſe apud Regem Catholicum, ac reliquos Principes, nec cœtibus interfuturos. Adiecit præterea Guerrerus [f], à ſe grauiſſimæ ſibi contumeliæ verti, quòd à quibuſdam idcircò notarentur modicæ fidei in Apoſtolicam Sedem: in hoc ſe nemini concedere; & ad firmiſſimum fidelitatis ſuæ argumentum ſibi probari, vt poneretur in Canone, Epiſcopos ex Iure Diuino ſubiectos eſſe Romano Pontifici, & ad ipſi parendum obſtrictos. Præſides cùm eos inflammatos animaduerterent, cenſuere longam cum ipſis diſputationem eſſe declinandam: in eo quippe ſtatu quæcumque adhibeatur ratio, perinde ſe habet, ac cibus in incremento febris ingeſtus, qui naturalem calorem non reparat, & febris æſtum exaſperat. Quapropter Mantuanus ipſis generatim reſpondit per ſummam vrbanitatem ac moderationem, ſe & collegas haud prætermiſſuros muneri ſuo ſatisfacere, quemadmodum hactenus præſtiterant, & res à ſe anteà geſtæ teſtabantur. Leni quoque ratione eos cohortati ſunt ad quietem, communique Synodi ſententiæ ſe ſubmitterent; vtrumque enim Eccleſiæ commodo à quouis probo Præſule, & normæ virtutis politicæ à quouis probo ciue debebatur.

1562.

[d] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 28 Octob. 1562.

[e] Litteræ Legatorum ad Borrom. 1. Nouembris 1562. & Fuſcararij ad Moronum, 2 Nouembris. & Acta Salmanticenſis Epiſcopi.

[f] Acta Salmanticenſis Epiſcopi.

3 His dictis eos dimiſerunt: ſed ea denuntiationis ſpecies grauem

1562. ſollicitudinem Legatis iniecit, conſiderantibus, tametſi totius nationis nomine id expoſitum non fuiſſet, & ſciretur quibuſdam aliam ineſſe mentem, complures tamen in eo conueniſſe, & ex præcipuis; adeoque verebantur ne aduenientes Galli in vnum coaleſcerent cum iam commotis Hiſpanis in articulo promouendo, qui videbatur vniuerſo Epiſcoporum ordini fauere; atque ne ob eamdem cauſam fieret illis multorum Italorum acceſſio, ſi à conuentibus illi ſe abſtinerent, pro eo ac denuntiarant: facilè ab iiſdem receſſuros ſuorum Principum Oratores; ac potiſſimùm Cæſareos id effecturos, vbi, ſicuti fama erat, Philippi Regis Orator ad Concilium accederet Comes Lunenſis, qui apud Cæſarem Regemque Bohemiæ diutius commoratus, cum illis Principibus animi ſenſibus & amore arctè coniungebatur, ac proinde illi parti ſuorum Hiſpanienſium Lunenſem fauturum, quæ præter numeri prærogatiuam cum Germanis ſentiret; hos verò tam valido fœderato confiſos audaciùs tumultuaturos. Quamobrem timendum erat, ne eiuſmodi ſeceſſio fieret, ob quam Synodus parum honorificè diſſolueretur, relictâ mortalium iudicio dubitatione, cuinam id vitio tribuendum.

Inter hanc cogitationum anxietatem ambiguitatemque nocte 4 à Legatis tranſactâ, manè ad eos acceſſere quadraginta circiter Italici Præſules, quorum duces erant tres Patriarchæ, & aliquot Archiepiſcopi[g]. Petiere, vt in ſeptimo Canone iam propoſito nulla fieret mutatio, quam inaudierant ab Hiſpanis poſtulari. Æquum non eſſe, minorem numerum maiori anteire, ac præſertim in articulo ſpectante ad ſummi Pontificis auctoritatem, quæ vtique in ſua firmitate ſeruanda erat, & diſputationi neutiquam exponenda. Eos prætereà rogarunt, ne paterentur amplius in cuiuſuis gratiam tempus teri, ſed cœtus ſollicitarent, cùm ſupra modum eſſet neceſſaria Synodi abſolutio, tum quò liberarentur ab incommodis iam penè intolerabilibus illius domicilij, tum quò vniuerſalis Eccleſiæ incolumitati promulgatione Decretorum, & peculiarium bono Epiſcoporum reditu conſuleretur.

g Extant in adductis teſtimoniis, & in epiſtola Iadrenſis Archiepiſcopi, 2 Nouembris 1562.

Poſtrema hæc Italorum petitio nonnihil admirationis peperit in 5 Legatis, quippe quibus non videbantur ipſi tam lentè ſe geſſiſſe, vt ſtimulis indigerent. Communi nomine reſpondit Mantuanus, ad primum caput: Se agere ipſis grates ob pium poſtulatum: idem quoque eſſe Legatorum propoſitum, adeoque nihil mutatum iri abſque accuratiſſima conſultatione. Ad alterum dixit, Satis quidem à Legatis agnoſci abſolutionis neceſſitatem; ſed ob difficultates

tes iam compertas illius ſeptimi Canonis, vnum aut alterum diem 1562.
fuiſſe conuentus protractos, ea ipsâ morâ ad celeritatem directâ; quam ſanè impenderant in exquirenda forma cunctis accepta, adeoque ne per diſcordiam eſſet aut retardanda Seſſio, aut corrumpendus fructus, quem illius Concilij conuocatione Pontifex quæſierat, & Chriſtiana Reſpublica expectauerat.

6 Huiuſmodi poſtulatum Italorum, quod obliquè exprobrabat, nimium Hiſpanis tribui, Legatos id temporis remouit ab eo conſilio, quo anteà ſtatuerant communicare cum Hiſpanis nouam Canonis formam, quam deinde ipſis conſentientibus conuentui proponerent; vt qui malebant adire periculum vt illa reiiceretur à conuentu, hoc eſt à legitimo Tribunali, quàm vt ipſi ſubderentur cenſuræ paucorum illorum Præſulum, quibus non plus auctoritatis inerat, ſed plus audaciæ quàm ceteris; atque vt illis ſe magis inclinarent, quia minùs iidem ſuis ſe maioribus inclinabant. Verùm ſicuti caloris æſtus, altiùs quàm par eſt conſilia attollentis, illicò temperatur in animis ab annis & experientia tepefactis; ita poſteà concordiæ ſtudium ad tranſigendæ rei conſilia ipſos retraxit [h]: Vanam eſſe ac popularem gloriam, decertaſſe, præſertim in homine, qui pacificas artes profitetur; honeſtiſſimam victoriam euadere eam quæ Reipublicæ maximè conducibilis eſt, nimirùm proſperum expeditionis ſucceſſum cum vniuerſali comprobatione, quâ ille & vtilior & ſtabilior redditur. Meminerunt itaque, cuiuſdam Canonis formam ab Archiepiſcopo Lancianenſi & Mutinenſi Epiſcopo ipſis delatam fuiſſe, quæ tametſi obſcurior erat, eam tamen iidem Hiſpani per legitimam ſententiam interpretabantur. Quare vnà cum Auditore Paleotto coëuntes adiecerunt animum ad eamdem ipſam perficiendam, verbiſque expreſſerunt id quod animo à ſe intelligi affirmabant Hiſpani: tum per Caſtaneam & Lainium ab Italis eam comprobandam curarunt, poſt quorum conſenſum Hiſpanis erant eamdem exhibituri. Verba à variis variè recenſentur. Cùm enim ea omnia trutinâ exactiſſimâ ponderarentur, eorum aliquod in horas ſingulas mutabatur. Nos illa referemus perinde ac ipſa comperimus in Actis Paleotti, qui ſæpè eorum auctor erat, ſemper verò anteà conſiliarius, poſteà cuſtos. *Anathema ſit, ſi quis dixerit, Epiſcoporum auctoritatem ordinandi, confirmandi, & docendi, non eſſe de Iure Diuino; ſeu poteſtatem iuriſdictionis quam habent Epiſcopi, non fuiſſe traditam à Chriſto in Romano Pontifice ipſius Vicario, quæ ab ipſo in Epiſcopos deriuatur, cùm in partem ſollicitudinis aſſumuntur: aut qui diceret, Epiſcopos non eſſe ſuperiores Presbyteris.* Itali difficiles ad hæc ſe præbue-

[h] Litteræ Legatorum ad Borromęum, 2. Nouembris 1562. & Acta Paleotti.

1562. præbuere; alij, quòd probro ſibi verterent, tantum alterius nationis voto concedi; alij, quòd prior Canonis pars ſibi nimis ampla, & poſterior de Epiſcoporum poteſtate nimis anguſta viſa eſt. Nec deerat qui certamen cuperet, quò ſcripto & operâ de Sede Apoſtolica bene mereretur. Sed religioſiores prudentioreſque intelligebant, verum emolumentum pacifici diuturnique poſſeſſoris eſſe, non litigare. Quapropter hæc tandem vniuerſalis Italorum reſponſio à Patriarchis Hieroſolymitano ac Veneto reddita eſt: Daretur opera Hiſpanis pacandis: ſi hi acquieſcerent huiuſmodi formæ, ſe quoque ex pacis deſiderio eam accepturos; ſin decertandum eſſet, expreſſiorem clarioremque à ſe expeti: ſed Hiſpanorum animi à Soto tentati, nequaquam ſe faciles exhibuere, recuſante Guerrero ea verba [i], *in partem ſollicitudinis*, ac pronuntiante, certum non eſſe, à Romano Pontifice aſſumi Epiſcopos.

Non interfuerat his poſtremis congreſſibus Seripandus ægrotus decumbens; & vbi primùm digeſtam formam cognouit, illam repudiauit, & tamquam ambiguam ſubiectamque ſiniſtris interpretationibus, ad quas euitandas huiuſmodi definitiones admittendæ non ſunt, & tamquam omnino aliam ab ea, quæ anteà miſſa fuerat ad Pontificem; qui tandem etiam Legatos [k] monuerat, vt ab omni verborum ambiguitate in eo argumento declinarent, vt quæ facilè detorqueri poſſet in explicationes conſecutioneſque deteriores. Quamobrem nouum ac tutius exemplar Canonum ac doctrinæ elaboratum eſt. Et Canon ſeptimus reformatus, erat huiuſmodi: *Anathema ſit, ſi quis dixerit, non fuiſſe inſtitutum à Christo, vt in Eccleſia Catholica ſint Epiſcopi: ipſoſq́, cùm aſſumuntur in partem ſollicitudinis à Romano Pontifice, eius Vicario in terris, non eſſe veros ac legitimos Epiſcopos ſuperiores Presbyteris; nec habere eamdem dignitatem eamdemq́ poteſtatem, quam hactenus obtinuerunt.* De hac noua forma [l] dici ſententiæ cœptæ ſunt accuratiſſimè ſimul ac longiſſimè. Et Granatenſis in ſua defixus opinione negarat, Epiſcopos à ſummo Pontifice vocari in partem ſollicitudinis; affirmabatque, eoſdem eſſe Chriſti non Pontificis Vicarios: cui Legati reſpondendum curarunt in ſubſecutis cœtibus efficaciter ac modeſtè à Præſulibus præcipuis, quibus ius erat dicendæ ſententiæ poſt Guerrerum, præſertim verò à Marino Archiepiſcopo Lancianenſi, & à Marco Antonio Columna Tarantino, illuſtri poſteà Cardinale. 7

Initio pauci Hiſpanienſibus vniuerſè conſenſere in hac definitione poſtulanda de Inſtitutione Epiſcoporum: ſed in poſteris conuentibus auctus eſt aſſeclarum numerus. Et validiſſimum his erat telum, 8

[i] Litteræ Legatorum ad B[o]rrom. 2 Nouembris 1562.

[k] Litteræ Borrom. ad Legatos, 29 Octobris; eorumque reſponſio ad eumdem, 5 Nouembr. 1562.

[l] Ex Actis Paleotti vbi extant ſingulorum ſententiæ; & ex litteris Legatorum ad Borromæum, 5. Nouemb. 1562 & Fuſcararij ad Moronum, 3 & 5. Nouembr. & ex epiſtola Iadrenſis Archiepiſcopi, eodem tempore.

1562.

telum, quòd huiuſmodi declaratio [m] ætate Iulij non modò digeſta fuerat à ſelectis Præſulibus, ſed à Patribus confirmata, nec niſi eiuſdem promulgatio in Seſſione ſupererat; adeoque contra ius faſque quodammodò videbatur, id nunc Epiſcopis auferri, quod ipſis tunc concorditer adiudicatum fuerat. Quamobrem cùm ſæpè magis moueantur hominum conuentus ab exterioribus cauſis, quippe potentioribus, quàm ab interioribus, quippe diſputationi magis obnoxiis, ea Patrum auctoritas, ſedente Iulio coëuntium, complures iam in hanc ſententiam traxerat. Comperto igitur, quantum obeſſet hæc vniuerſalis opinio, neceſſitas ſolertiam exacuit ad certius exquirendum id quod eouſque per incuriam poſitum pro vero fuerat. Et planè accidit quod interdum in ſcholis philoſophantium contingit, vbi, poſtquam diu nauiter deſudatum eſt in ſoluendis argumentis aliquo narrato experimento nixis, tandem re per periclitationem diſcuſsâ, narratio falſa detegitur. Epiſcopus Teleſiæ, qui in Iulij conuocatione à ſecretis fuerat, commentariis denuò luſtratis, reperit illum Canonem non modò tunc à Patribus non firmatum, ſed ne expenſum quidem fuiſſe. Quo ſupra modum gauiſi Legati; eorumque Princeps retulit in cœtum quintâ Nouembris rei veritatem. Granatenſis, cùm primùm [n] huiuſmodi definitionem in conuentu flagitauerat, afferens tamquam præcipuam cauſam antecedentem illius confirmationem, produxerat teſtimonium Aialæ, & Octauij Præconij, ex Ordine Minorum Obſeruantium, tunc Archiepiſcopi Panormitani, & olim Monopolitani, qui ambo ſecum illi conuentui interfuerant. Ij tamen cùm poſteà ſententiam ex ordine dixerunt, illud ipſum teſtimonium non confirmarant, ſed ſilentio prætererant. Verùm Aiala in priuatis congreſſibus cum Legatis, vnà cum ceteris Hiſpanis narrationem comprobarat; quare is poſteà auditis quæ Mantuanus retulerat, cùm poſtridie loquendi rurſus locum habuit, iterum confirmauit, in Iulij conuentu fuiſſe id perpenſum à Patribus, & ſtatutum; & pro rei argumento ac monumento protulit ſcriptam tunc à ſe recitatamque ſententiam, vbi vel ipſius diei nota viſebatur. Hac Aialæ teſtificatione altè confoſſus eſt Mantuanus, quaſi mendacij redargutus; ſed gnarus, quàm ſit honeſtius ſummis viris certamen retardare, donec illud vnà cum victoria eodem tempore ſit habendum, per profundam diſſimulationem diem poſterum præſtolatus, afferendum curauit à Teleſiæ Epiſcopo volumen authenticum: qui Epiſcopus cùm præmiſiſſet, ſe honeſti ſtudioſum eſſe, & idcircò delectum à duobus ſummis Pontificibus, vt illi ſacroſancto Concilio à ſecre-

[m] Præter Acta in Arce Ælia, 7. Nouemb. Litteræ Legatorum ad Borrom. 8. Nouemb. 1562. & Fuſcararij ad Moronum. 9. Nouemb. Acta Muſotti, 7. Nouemb. Epiſc. Salmanticenſis; arcanæ notæ Vicecomitis ad Borrom. 9. Nouembr. & Archiep. Iadrenſis, 9 Nouembris 1562.

[n] In arcanis notis Vicecomitis ad Borrom. 25. Octobr. 1562.

1562. à ſecretis eſſet, teſtatus eſt, eos quos proferebat Commentarios, tantummodò extare in Actis Iulij ſuper eâ re: eorumque lectâ ſententiâ palàm fecit, quæ Mantuanus narrauerat vera eſſe. Quin etiam oſtendit, eo die quo affirmabat Aiala dictam à ſe fuiſſe de iam memorato Canone ſententiam, ne dum quidem Patres ad formandos Canones fuiſſe deſtinatos. Si quis nollet habere fidem ſibi, ac publicis Concilij Scribis, qui Actis ſubſcripſerant, denegandam illam non eſſe ſaltem Legato ac Præſidibus eâ tempeſtate, à quibus tamquam legitima ea fuerant recognita.

Narrat Suauis, de iis Mantuanum & Aialam plurimùm conten- 9
diſſe, & integrum conuentus ſpatium occupaſſe, atque ab vtroque ſibi arrogari rationem ob ambiguam ſignificationem Decreti Canoniſque ſtabiliti ſub Legato Creſcentio, cùm illic diceretur: *Docet prætereà ſancta Synodus, audiendos non eſſe eos, qui dicunt Epiſcopos non eſſe inſtitutos Iure Diuino, cùm manifeſtò conſtet ex litteris Euangelicis, ab ipſo Chriſto Apoſtolos fuiſſe vocatos promotoſq; ad gradum Apoſtolatus, quibus ſubrogantur Epiſcopi: nec debet in mentem cadere, hunc tam neceſſarium & eminentem gradum inductum in Eccleſiam fuiſſe humanâ inſtitutione: id enim eſſet detrectare ac paruifacere Diuinam Prouidentiam, quæ in rebus nobiliſsimis deficeret.* Ac dein Suauis hæc habet: *Octo quoque Canones notati ſunt, quorum octauus dicebat: Si quis dixerit, Epiſcopos non eſſe inſtitutos Iure Diuino, aut ſuperiores non eſſe Presbyteris, aut non habere auctoritatem ordinandi, aut hanc etiam Presbyteris conuenire, anathema ſit.* Et ſubdit: *Vnuſquiſque ab aliqua opinione iam occupatus, in ſingulis quæ legit, eam nanciſcitur; mirumq; non eſt, ſi ambo hi Præſules ſuam quiſque nanciſceretur in iiſdem verbis, quæ intelligebantur à Pontificiis dicta eſſe de ſola Ordinis poteſtate, ab Hiſpanis verò de vniuerſa, quæ Ordinem & iuriſdictionem comprehendant; tametſi quidam ex Pontificiis exiſtimarent, Mantuanum, conſultò ſimulantem ſe cum reliquis conſentire, vetus Decretum legendum curaſſe, non quo ſuam, ſed quo Hiſpanorum ſententiam, quam in ſinu celabat, confirmaret.*

Cuncta hæc falſa eſſe liquidò demonſtrantur. In primis, Lega- 10
ti ° citra omnem dubitationem ſignificarunt Borromæo, Aialam à ſe conuictum fuiſſe, palamque conuentui factum, illud minimè ſtabilitum ſub Creſcentio, ne verbo quidem adiecto aut de nouis reſponſis ab Aiala redditis, aut de alio Canone ac Decreto ſuper hac re ætate Iulij confirmato. In eamdem ſententiam ad eumdem Borromæum ſcripſit Vicecomes arcanis notis. Idem retulit in ſua Acta Muſottus, & fuſiùs Paleottus in ſua. Prætereà Suauis aliquid viderat quod fidem omnem adimebat Aialæ teſtimonio, quodque adſcri-

° Patet ex ſuprà allatis teſtimoniis.

adſcribi non poteſt ambiguæ verborum intelligentiæ: In memorato 1562.
volumine litterarum Vicecomitis, quod ſimiliter extat in litteris Legatorum, fuiſſe oſtenſum ab Epiſcopo Teleſiæ, qui à ſecretis erat, nedum quidem fuiſſe deſtinatos Patres ad Canones ac Decreta formanda eo die, quo autumabat Aiala ex ſua ſcripta ſchedula à ſe ſuper eo themate dictam ſententiam. Pergamus, producamuſque teſtes duos Antiſtites, huiuſmodi definitionis ſtudioſos, Archiepiſcopum Iadrenſem, & Mutinenſem Epiſcopum, qui illi parti fauebant. Hi rem geſtam perſcripſerunt, alter ad Cornelium, alter ad Moronum, æquè ac ego narraui, ne mentione quidem factâ vllius ambigui ſcripti, quod repertum fuerit ſedente Iulio confectum. Præter hos Petrus Conſaluus de Mendoza Epiſcopus Salmanticenſis in ſuis Actis idipſum diſertè narrat; quin duas addit conditiones, quæ Suauis mendacium nimis deturpant. Vna eſt, Aialam Diuino conſilio, cui libitum fuit hominis ægrimoniam mitigare, à conuentu abfuiſſe eo die, quo Epiſcopus Teleſiæ Mantuani iuſſu rem geſtam patefecit, & quem diem fingit Suauis fuiſſe integrè inſumptum contentionibus inter Mantuanum & Aialam. Altera eſt, Mantuanum ægerrimè paſſum, Aialæ teſtificationem aduerſus quæ ipſe dixerat redditam, cui tribuit iniunctum fuiſſe, vt illi qui à ſecretis erat, ſuas ſententias ſcripto traderet, quaſi non ſinceram doctrinam, cùm is reuocaſſet in dubium, ſicuti narrauimus, An Ordinis Sacramentum eam infundat gratiam, quæ nos efficit Deo gratos & amicos; & prætereà, an imprimat characterem, per quæ videbatur ſuperiorum definitionum firmitatem labefactare. Vſque adeò abhorret ab omni ſpecie veritatis fama illa, quam Suauis excitatam comminiſcitur, conatum videlicet Mantuanum eâ ſcriptorum lectione comprobare ſententiam, cui ad ſpeciem aduerſabatur.

11 Controuerſia itaque haud perinde ſe habuit ac eam Suauis depingit: Num verba ſub Creſcentio Legato parata hanc illámve ſignificationem importarent: in quo caſu quis non animaduertet, vtramque partem facilè conuenturam, acceptis denuò iiſdem verbis, & à ſingulis partium intellectis ſecundùm eam ſententiam, quam ſibi ſonabant? At verò quamquam eiuſmodi verba ſuapte naturâ ſaniſſimam innocentiſſimamque ſententiam continerent, conſultò Legati ea reiecerunt, ad vitandam in argumento tam delicato quamcumque ambiguitatem, quæ poſteà in ſementem ſeditionis in Eccleſia conuerti poſſet. Sed certamen fuit; quoniam Mantuanus quintâ Nouembris narrauerat, fuiſſe Canonem illum

1562. ſub Iulio digeſtum à ſelectis Patribus, ſed poſteà ne delatum quidem in generalem cœtum, nedum ab eo confirmatum, ſicuti dicebatur: cui narrationi cùm Aiala poſtridie reſtitiſſet, eadem die poſtero comprobata eſt, allatis ab Epiſcopo Teleſiæ legitimis tabulis.

Iam verò ex iis quæ Seripandus in ſua peculiari narratione huius rei geſtæ notauit, & nos oculis vſurpauimus in Actis authenticis Arcis Æliæ, ſolùm exceptis quibuſdam minutulis, quæ illic non habentur, res geſta ſedente Iulio ita ſe habuit. Poſt quartam Seſſionem die tertio Decembris anno 1551. commiſſus fuerat Minorum Theologorum cenſuræ inter alios hic articulus, *Epiſcopos non eſſe Iure Diuino inſtitutos, nec Presbyteris ſuperiores, nec ius obtinere ordinandi; aut ſi obtinent, illud eſſe Presbyteris commune, eorumq́ ordinationes abſque populi conſenſu irritas eſſe.* Eo examine abſoluto die 29. Decembris, deſcriptum fuit exemplar doctrinæ, & à Patribus expenſum, auditæque de eo ſententiæ ſunt complures dies; tum decimo quarto Ianuarij anno 1552. ſelecti ſunt octodecim ex Patribus illud reformaturi, ſimulque inde Canones extracturi; ex quibus octodecim Patribus tres illic præſentes nominauit Antiſtes Teleſiæ, cùm ſeptimo, vti diximus, Nouembris die ordine rem geſtam expoſuit: ij verò erant Guerrerus, Naclantus, & Præconius. Hi ſelecti Patres decimooctauo Ianuarij die cum reliquis Præſulibus formam Canonum à ſe digeſtam communicarunt: & inter Canones quidam erat, quo memoratus articulus damnabatur, exceptâ poſtremâ particulâ de ordinationibus abſque populi conſenſu habitis, fortaſſe ob eam difficultatem quam poſteà Galli obiecerunt. Et vigeſimo ac vigeſimo primo die exemplar doctrinæ tradiderunt, vt illic ſtabiliretur, quod erat quale ſuo rudi Italico ſtilo refert Suauis: ſed non modò illud ibi firmatum non fuit, ſed ne ſententiæ quidem ſuper eo à Patribus dictæ ſunt, propterea quòd Oratores Septemuiri Saxonis Duciſque Wirtembergici petiere, vt earum rerum tractatione tantiſper ſuperſederetur, dum ipſorum Theologi audirentur. Quapropter die 25. Ianuarij quinta Seſſio celebrata eſt, prorogatis Decretis, quæ poſteà nunquam ad trutinam reuocata ſunt, nedum promulgata. Putauerim equidem falſum ab Aiala fuiſſe narratum non datâ operâ, ſed imprudenter; cumque reuerà ille articulus aliquâ ratione fuiſſet expenſus ætate Iulij, hinc illum poſt tot annos lapſum eſſe vitio memoriæ, quæ ſæpè inter incertæ mentis tenebras amore ſui deprauata, nobis ipſis teſtatur, confidentiâ parum fideli, id quod optamus. 12

Ita

Ita ſe habuit certamen illud inter primum Legatorum, & Segouienſem Antiſtitem: & reipsâ huiuſmodi erat rationis fundamentum. Quiſnam poſteà præcipuæ controuerſiæ fuerit exitus, poſt multum temporis ac negotij, in hiſtoria conſtabit. Etenim quemadmodum Natura plus artis ac laboris impendit in ea opera, quorum effector ac receptor vnus & idem eſt, & in quibus vita bonaque conſtitutio cuiuſlibet animantis ſita eſt; ita prudentes hominum cœtus ſummam impendunt ſolertiam iis deciſionibus, quarum iudices & iudicati iidem ipſi ſunt, & ex quibus vita bonaque Reipublicæ conſtitutio pendet. 1562.

CAPVT. XVII.

Diploma Pontificis ad reformanda Vaticana Comitia. Mantuani propoſitio in conuentu de Manſione. Regis Catholici litteræ ad Hiſpanos Præſules. Cæſaris litteræ ad ſuos Oratores. Seſſionis prorogatio Gallis poſtulantibus priùs Pontifici probata, poſteà improbata, ſed ſerò. Lotharingi Cardinalis aduentus.

1 DVm Patres tam acri ſtudio rem gerebant, Pontifex ſuam quoque operam nauiter locabat. Quò Reipublicæ Chriſtianæ ac Synodo ſatisfieret, duo potiſſimùm neceſſaria cenſebantur; emendatio Aulæ Romanæ, & Epiſcoporum manſio ſuas apud Sedes. Quod ad prius ſpectabat, complures à Paulo III. ac ſucceſſoribus editæ fuerant ſalutares Conſtitutiones, quæ paulatim ſuauiter deleuerant plurimas ex priſtinis corruptelis, partim, vt aſſolet, ab negligentia inductis, partim ab indulgentia. Sed adhuc reformandum ſupererat opus ſupra reliqua conſpicuum, & à quo rectè conſtituto reliquorum probitas manat, hoc eſt, ſummi Pontificis electio. Hæc, quæ omnium inter mortales optimè conſtituta eſſe deberet, omnium pariter difficillimè inſtitui poſſe ab humana prudentia noſcebatur: leges reliquæ vim capiunt ad regendum à brachio executoris, dominantis in eos qui legibus obligantur; hîc lex præſcribitur eiuſmodi capitibus, quæ nullum ſibi Principem agnoſcunt cùm illa obſeruanda eſt. Ex altera parte, in re tanti ponderis, priuatarum animi affectionum quaſi incantatio, maximorumque Principum reſpectus, id cuique tamquam licitum depingunt quod in rem ſuam conducit. Iulius III. ſicuti narrauimus, diploma poſt diuturnam conſultationem dictauerat ad reformanda Comitia Pontificia: ſed antequam ea lex à ſolemni promulgatio-

1562. ne vitam caperet, ob mortem legiſlatoris neceſſe fuit haberi Comitia. Iam verò Pius IV. conuerſo in idem animo rem compleuit, miſsâque ad Legatos Conſtitutione, pollicitus ſimul eſt, complures alias ſe vulgaturum, & ad ipſos miſſurum, iam à ſe confectas ad Aulam emendandam. Sed notatu dignum eſt, eam de Comitiis Conſtitutionem, tametſi iam fuiſſet vulgata quantum ad eius abſolutam efficacitatem ſatis erat, tamen vniuersè ſic latuiſſe, vt Pontifex in appendicula ad epiſtolam, quæcumque fuiſſet ratio, Legatis prohibuerit, ne per eos dies illam cuiquam communicarent. Legati lecto diplomate illud impensè commendarunt, reſpondentes pro more [a], optare ſe, vt lex adeò ſacroſancta ſerò deduceretur in opus.

[a] Epiſt. Borrom. ad Legatos, vltimo Octob. & Legatorum ad Borrom. 8. Nouembris 1562.

2 Quoniam autem Suauis affirmat, huiuſmodi emendationum leges parum prodeſſe, cùm eas liceat non exequi, oportuiſſet inuentum aliquod ab ipſo tradi ad Chriſtianam Rempublicam corrigendam quadam paginâ tantæ virtutis, vt ea poſteà electio à voluntate & efficacia executoris minimè penderet. Profectò ea Pij IV. ſanctio, quod attinet ad rem ipſam, etiam in præſentia obſeruatur; quin illi noua ſeueritas addita eſt per alteram Gregorij XV. ſanctionem. Quare, tametſi ſpectatâ ideâ illius ſanctitatis, quâ opus eſſet in eligendo Chriſti Vicario, animaduertatur ea electio in quibuſdam deficere; contingit hîc perinde ac in maculis adamantis, quæ ſi forent in corpore minùs lucido ac terſo, non certè maculæ, ſed decora viderentur. Exputet vnuſquiſque, quibus anguſtiis domicilij ac famulatus coarctentur in Comitiis diutius tam inclyti Eccleſiæ Proceres, & eorum complures ſenes, & imbecillâ valetudine; quàm multis vinculis iuramentorum ac cenſurarum in foro interiori, infamiæ & priuationum in exteriori illigentur; quot arcani repagulis ea peragatur electio: ac poſteà oculos conuertat ad alias plurimas rationes quibus conferuntur, & quauis ætate collati ſunt principatus in orbe terrarum; diiudicetque, vlláne ad hanc accedat ſiue legis honeſtate, ſiue actionis dignitate. Si, quod ampliùs optandum ſupereſſet, tunc ſperari poterit, cùm Omnipotens dextera duo præſtiterit beneficia; cùm euellerit à Præſulum Eccleſiaſticorum animis innatam in homine appetentiam dominatus, & efficaci afflatu Principes ita coërceat, vt electionis iudicium arbitriumque electoribus integrum illi relinquant.

3 Quo tempore Pontifex Chriſtianorum votis in eo ſatisfecit, ſtuduerunt Legati Concilio gratificari in eo negotio manſionis. Communicauerant ipſi cum Pontifice [b] paratum Decretum, quò quid ipſe

[b] Litteræ Borrom. 4 Nouembris, & ex ſupra allata epiſtola Legatorum ad ipſos.

ipſe vellet cognoſcerent, antequam Patribus proponeretur: ad quod efficiendum præſtolabantur abſolutam ſententiarum dictionem de Ordinis doctrina. Sed mutato conſilio vtrumque præuerterunt, eo Decreto conuentui propoſito, quamquam alterum, nimirum Pontificis comprobatio, poſtridie ipſis innotuerit, eoque illis charior, quò improbatio fuiſſet inutilior, quippe quòd non conſilium, ſed ipſum opus improbaretur. Ad eam agendi feſtinationem impulſi ſunt ab inſtanti Gallorum aduentu, cùm cautius agi cenſeretur, ſi cœptum negotium, & non integrum hi reperiſſent. Dum itaque de Canone ſeptimo diſputatio vehementiùs ferueſceret [a], Mantuanus cuiuſdam cœtus initio in hanc ſententiam verba fecit. 1562.

[a] Acta Arcis Æliæ, & Diarium, 6. Nouembris 1562.

4 Debitori cùm ſtatutum ſolutioni tempus aduenerit, procraſtinandum non eſſe, vbi ſuppetit vnde ſoluat: Legatos eſſe Concilio debitores in articulo manſionis, adeſſe ſolutionis diem, vtpote promiſſæ cùm de Ordinis Sacramento agendum eſſet; Legatos quidem eſſe ſoluendo, adeoque dilationem recuſare. Duo ſibi ſupereſſe ſignificanda, alterum quod commendaret, alterum quod rogaret. Prius eſſe, cùm fuiſſet propoſitum in conuentu 11. Martij, vt excogitaretur ratio quâ Epiſcopi reſiderent, in quo niti videbatur bonus Eccleſiæ ſtatus, fuiſſe Patres tranſgreſſos neſcio quo pacto ad id quod Legati numquam propoſuerant, hoc eſt, ad diſputandum, cuiuſnam iuris eſſet debita Epiſcoporum manſio apud ſuas Eccleſias; atque à diſputationibus ad contentiones progreſſos. Quò tunc declinaretur offenſio, fuiſſe reciſam tractationem, atque ad hoc tempus repoſitam. In præſentia ipſis conſiderandum tradi Decretum quoddam, ex imitatione veterum Conciliorum, vbi præmiis inuitarentur Epiſcopi, & pœnis adigerentur ad reſidendum: eam rationem videri & validiorem ad obſeruantiam, & tutiorem à periculo, ne præterita certamina rurſus excitarentur. Cæſari ac Regi Catholico illud probari, ac cenſeri probatum iri pariter Regi Chriſtianiſſimo, quando Lanſacus ipſius Orator, tantâ auctoritate ac prudentiâ vir, palàm fecerat, ſe nihil laborare ex hoc an ex illo iure declararetur eſſe manſio, ſed tantummodò vt ea obſeruaretur; ab eo qui erat à ſecretis cunctos audituros Decretum: munus eſſe Legatorum, illud proponere, Patrum iudicare: ad hoc iudicium ſpectare id, quod ſecundo loco ipſos rogaturus reſeruarat: præ oculis haberent, eſſe ſe lucem mundi, à Deo poſitam in monte, & ſupra candelabrum Eccleſiæ. Decere ipſos diſceptare ſacræ Scripturæ Patrumque teſtimoniis, non iris & contumeliis: nullam

effica-

1562. efficaciorem congruentioremque ſupereſſe rationem ad obliterandam memoriam præteritæ acerbitatis, quàm pacem ac modeſtiam in futuris congreſſibus.

His dictis, ab eo qui à ſecretis erat recitari Decretum iuſſit, quò Patres maturè ſententias ferrent: dein verò de Ordinis doctrina ſermones habiti. Sententiam huiuſce Decreti non affero, cùm alibi proferenda ſit, poſtquam eâ ſæpiùs mutatâ ac reconcinnatâ, res tandem abſoluta eſt.

Multis hîc erroribus implicat ſe Suauis. Quatuor à Legatis exagitata conſilia deſcribit, habitamque inter eos conſultationem, vnde id conſilij ſuſcepere; ignorans, agitata conſilia fuiſſe ſolùm tria, & huius ſuſcepti electionem à Pontifice profectam, ſicut indicauimus. Quin cùm ipſe anteà falsò narraſſet, ſignificaſſe Pontificem, curandum primo loco, vt in ipſo negotium reponeretur: ſi verum id foret, quo pacto licuiſſet Legatis hoc ipſum præterire, & extemplò proponere ſanctionem præmiis ac pœnis refertam? Verum quidem eſt id quod fortaſſe decepit Suauem[d], ſuaſiſſe Pontifici Vicecomitem, vt ſibi rem remittendam curaret, id pleriſque Patrum in Synodo poſtulantibus, ſimulque diſſuaſiſſe, ne Conſtitutio proponeretur; ſed reſponſum eſt, prius haud placere Pontifici, poſterius placere, quod ſententiæ Bolani Brixienſis Epiſcopi conſonabat, idque à Borromæo Legatis ſignificatum fuiſſe. 5

[d] Epiſt. Vicecomitis ad Borromæum, 5. Octobris, & reſponſum 13. Octobris 1562.

Multo minùs introſpexit Suauis cauſam, quæ rei proponendæ moras abrupit, cùm id ipſe querimoniis Præſulum ob cunctationem tribuat: ſed nullus reipſa tunc de eo ſermo erat Patribus, feruidâ Epiſcopatus diſceptatione occupatis. Verùm Legatis calcar ſubdidit Gallorum aduentus, ſicuti narratum eſt. 6

Denique quoniam comminiſcitur, huiuſmodi Decretum propoſitum Patribus parum placuiſſe, ſatis mihi ſit, illi opponere contraria verba Petri Conſalui Mendozæ Epiſcopi Salmanticenſis, quæ ſunt: *Ingenti omnium alacritate*. Nec ampliùs in præſentia de Suaui.

Idem Mendoza ſcribit, Cùm certò conſtaret de proximo Gallorum acceſſu, fuiſſe Hiſpanos admonitos ab eo qui Piſcario à ſecretis erat, nomine regio, audiri, nouos illos Præſules aduentare animo haud benè affecto in Apoſtolicam Sedem. Quocircà ſuos à rege iuberi, vt eam neruis omnibus tuerentur, cùm id poſtularet Dei obſequium & Reipublicæ Chriſtianæ, eâ præſertim tempeſtate, quâ ſacroſancta illa Sedes tam concordi conatu ab hæreticis oppugnabatur & quatiebatur. Reſpondit Mendoza, grates 7

à ſe

1562.

à ſe Deo perſolui, quòd mentem ſibi iniecíſſet Regiæ conformem, antequam ſibi illius iuſſio innoteſceret; vnde fortaſſe ipſius operâ multa in Pontificem detrimenta deſiiſſent. Eoſdem animi ſenſus profitebatur Guerrerus: etenim tam ipſe[e], pro eo quòd ſcripſimus, quàm reliqui, concedebant ſummo Pontifici Iure Diuino prærogatiuam ſupra Epiſcopos, poteſtatemque eos ſuſpendendi & priuandi. Quapropter idem in conſeſſu hac ſuâ mente patefactâ, ſimul conqueſtus vehementer fuerat, quòd à quibuſdam ipſe & reliqui Nationis ſuæ appellarentur auerſi ab Apoſtolica Sede, quæ ſemper ab ipſis vel ſanguine fuerat ac fuiſſet propugnata.

e Epiſtola Oratoris Florentini ad Coſmum Ducem, 5 Nouembris 1562. & variæ literæ Iadrenſis Archiepiſcopi.

8 At Ferdinandus aliquod coniunctionis genus cum aduenturis Gallis iniunxerat ſuis Oratoribus. Ad eos[f] ſcribebat de præteritæ Seſſionis ſucceſſu, rei geſtæ acquieſcendum eſſe; ſibi verò curæ futurum id quod ſuorum ſubditorum ſaluti conduceret, quod ſpectabat ad impetrandam Romæ Calicis conceſſionem. Ægro admodum animo audiri à ſe, complures Epiſcopos ad ſuſpendendam Synodum propendere; quamobrem velle ſe, vt Oratores pro viribus obſiſterent. Conqueri ſe pariter, quòd intelligeret, de morum emendatione vota tepentia præ ſe ferri à reliquis, exceptis Gallis. Studerent Oratores efficere, vt in eam incumberet omni curâ Concilium, ſepoſitâ dogmatum tractatione, aut certè vtroque ſimul opere promoto. Confidere ſe, plurimùm ad id profuturum nouorum Galliæ Præſulum aduentum: cum his concorditer ſe gererent Oratores ſui: vbi vniuerſalis emendatio obtineri non poſſet, quemadmodum vtilitas Chriſtianæ gentis poſtulabat, ſuarum propriam ditionum conquirerent. Et quando Præſides ſibi ſignificarant, in volumine à ſe miſſo haberi quædam, quæ ſi proponerentur, offenſionem animique moleſtiam Synodo allatura eſſent, ea Oratores auferrent, reliqua verò proponerent. Præcipuo ſtudio remedia perquirerent Clericorum concubinatui, ſimoniæ, luxui, prauæque diſtributioni prouentuum Eccleſiaſticorum. Addebat, ſuas ad aures perueniſſe declarationem Gallorum, quâ oſtendebant, moleſtum ſibi futurum aduentum Lunenſis Comitis titulo Oratoris Cæſarei (id erat in animo Hiſpanorum, & à Pontifice proponebatur ad euitanda prærogatiuæ litigia) de rei veritate perquirerent, ac ſe tempori certiorem facerent. Et vox illa, quam Cæſar audierat, haud vanam trahebat originem: ſiquidem Lanſacus ad Reginam ſcripſerat[g], id vbi accideret, nec ipſe priùs mandatum regium oppoſitum accepiſſet, nolle ſe Lunenſi cedere, niſi præmiſsâ Synodi declaratione,

f Litteræ ſignatæ vltimo Septembris & 4. Octobris, & Tridentum delatæ 15. Octobris 1562.

g 20 Septembris 1562. in commemorato volumine Gallico.

1562. tione, ſibi tamquam Oratori Regis Chriſtianiſſimi primam ſedem poſt Cæſareos Oratores deberi.

Ceterùm Galli, intento animo ad impetrandam moram tantiſper 9
dum Lotharingus accederet, ſe leniter gerebant. Quare cùm ipſis traditi fuiſſent parati Canones ad reformandos mores[h], ſummopere eos commendarant, tantummodò deſiderantes, ne per quamcumque limitationem Sacerdotiorum multitudo permitteretur; quamquam de hoc eodem poſtulato paulò anteà ſubridens Pontifex Oratori Gallico dixerat[i]: Valdè idoneum ad illud promouendum fore Lotharingum, qui plurima Sacerdotia poſſidebat, trecentis ſcutorum millibus inde prouenientibus in annos ſingulos: *Nos verò* (adiecit Pontifex) *vnicum obtinemus, eoq; contenti ſumus.* Lanſacus poſteà[k] à Legatis petierat, vt dies aliquot protraherent Seſſionis diem, propoſitionemque Canonum, de quibus dictum eſt, quandoquidem Lotharingus non modò diſceſſerat, ſed iam propè aderat. Faciles ad id ſe præbuerant Legati duplici ex cauſa: altera, quòd ipſis iniunxerat Pontifex, vt decem aut duodecim dies illum præſtolarentur, vbi certum eſſet eum intra huiuſmodi ſpatium adfuturum; id autem liquere videbatur ex litteris Piſcarij, quibus certò ac disertè affirmabatur, propè iam eſſe Lotharingum: altera, quòd ex antegreſſa intermiſſione conuentuum ad conueniendum de ſeptimo Canone cum Hiſpanis, & ob prolixas ſuper eo Patrum diſputationes, adhuc immatura ſupererant reliqua argumenta, quæ imminenti Seſſioni parabantur. Lanſacus optatâ cunctatione potitus, haud ægrè tulit, vt interim proponeretur Decretum de manſione, ſibi à Legatis oſtenſum; ac per eam occaſionem iterum inſinuauit, ſe nihil laborare, hoc an illo iure præcepta declararetur manſio; quod in memoratum conuentum retulit Mantuanus.

h Reſponſum Legatorum ad Borrom. 22 Nouemb. 1562.

i Litteræ Inſulani ad Reginam, 2. Octobris 1562.

k Litteræ Legatorum ad Borrom. 9. Nouembris 1562.

Diſceſſit Lanſacus[l], obuiàm iturus Lotharingo, & Ferrerius di- 10
lationis poſtulatum iterauit, eamque ad dies quindecim petiit: etenim, ſicut ipſe aiebat, eodem die duodecimo Seſſioni præſcripto peruenturus erat Lotharingus; idque Mantuanus propoſuit in cœtu[m] nonæ diei. Dixit, prætermiſſionem cœtuum poſtremis diebus, compertam omnibus, nec ſine dolore memorabilem, vtpote ab humanis animorum affectionibus profectam, impedimento fuiſſe, ne ad diem præſtitutum argumenta digererentur; adeoque cenſere Præſides Seſſionem ad alios quindecim dies eſſe retardandam: præterquam quòd breui Lotharingus Cardinalis adfuturus erat, cuius doctrina, prudentia atque dignitas etiam ſolæ per ſe eam cunctationem

l Epiſt. Legatorum ad Borrom. 9 Nouemb. 1562.

m Prædicta epiſtola, & Diarium eodem die.

tionem merebantur. Cui omnes conſenſere; quin aliquibus nouus terminus viſus eſt anguſtior. 1562.

11 Cum aduentaret Lotharingus[n], Pontifex ad ſignificationem honorificentiæ obuiàm illi miſit Româ, cum eodem poſteà venturum ad Synodum, Carolum Graſſium Epiſcopum Montis Faliſci, & poſtmodum nobilioris coloris veſte cohoneſtatum: conſimilem vrbanitatem Legati per Vrbanum Roboreum Senogallienſem Antiſtitem adhibuerunt. Graſſius perfunctus erga Lotharingum iniunctis officiis, cum poſteà Tridentum[o] anteuenit, ob cauſam quam mox exponemus; Senogallienſis verò ipſum comitatus eſt. Ex his alter coram cunctis Legatis, alter per litteras ad Mantuanum multa retulerunt[p] de miti religioſoque Lotharingi animo, longè alia ab iis quæ fama vulgarat, & ſuſpicio crediderat. Quin Graſſius narrauit, tantâ illum pietate in Apoſtolicam Sedem eſſe præditum, vt etiam obtulerit, ſe in conuentu ſententiam non dicturum, quam anteà Pontifex non luſtraſſet. Sed aduerſa prior opinio tam conſtanter obdurauerat, tam altè inhæſerat hominum iudiciis, etiam prudentiorum rerumque peritiorum, vt quamuis in eamdem ſententiam cum Pontifice verba faceret Orator Gallicus, pro ignauia haberetur, habere fidem melioribus huiuſmodi nuntiis. Ac per eos dies ſcripſit Amulius ad Seripandum[q]: Cùm bona verba ſint quædam merx parui pretij, opus eſſe ad ferendum de animi ſenſu iudicium, manum non linguam adſpicere.

[n] Epiſt. Pontificis ad Legatos, vltimo Octobris 1562.

[o] Diarium, 11 Nouembris.

[p] Litteræ Legatorum ad Borrom. 12. Nouemb. 1562. & Mantuanis ad Moronum, eodem die.

[q] Litteræ Amulij ad Seripandum, à Muſotto aſſeruatæ.

12 Nolo in hoc negotio diſſimulare rem geſtam, cuius notitiam à me plurimi mercatus eſſet Suauis, vt eam acu ſuâ pingeret, ac variaret. Quamquam verum ſit id quod ipſe narrat, Pontificem haud conſentaneum rationi duxiſſe aduentum Lotharingi Seſſione præuertere, iuſſis proinde Legatis, ſicuti dictum eſt, eam prorogare: verum quoque eſt id quod Suauis ignorauit, fuiſſe poſteà in Pontifice mutatam ſententiam; quocircà per expeditum tabellarium[r] Legatis mandatum reuocauit, & prolationem prohibuit: & quò vnà cum re geſta eius pariter cauſa innoteſcat, opus eſt aliquanto altiùs narrationem redordiar. Ante menſem & ampliùs Orator Gallicus iterauerat apud Pontificem conſuetas petitiones[s] moræ, quò Lotharingus Cardinalis expectaretur, & qui deſciuerant ad Concilium traherentur. Sed primò Pontifex conqueſtus erat, quòd ex vna parte, cùm Synodus per aliquem etiam rarum euentum quidquam aggrediebatur ſe petente, Principum adminiſtri expoſtularent, quaſi Patribus à ſe libertas adimeretur; ex altera verò, ſe quotidie ſtimulari, vt hoc illúdve, quod ipſis placeret, à Con-

[r] Epiſtola Legatorum ad Borrom. 10. Nouembris. 1562.

[s] Epiſt. Inſulani ad Reginam, 2. Octobris 1562.

1562. cilio conquireret. Poſteà ſubiecerat, moras haſce poſtulari ex vaniſſima ſpe efficiendi vt Synodo ſubiicerent ſe Britanniæ Regina ac Proteſtantes, qui numquam ibi interfuturi erant, ſatis certi, nonniſi proſcriptiones inde ſe reportaturos: aduentum quoque Lotharingi ſæpè incaſsùm fuiſſe promiſſum: ſibi nuntiati, Lotharingum tunc ad alia prolixa negotia diſtrahi; at vbi reuerà iter ageret, & ad eum præſtolandum opus foret paucos dies Seſſionem protrahi, ſuam ad id operam impenſurum.

Poſt breue temporis ſpatium, & in eodem colloquio cum Oratore, Pontifex ſuſpiciones de immodicis Lotharingi conſiliis apud ſe confirmarat. Etenim cùm poſtremò adductus ad ipſum fuiſſet ab Oratore Bartholomæus à Bono, Regis familiaris, qui recèns Romam aduenerat, & redeundi in Galliam petebat veniam; Pontifex, quò ille ferret ſpargeretque in eam regiam proba conſilia, eadem cum eo verba repetiit de Concilio, quæ cum Oratore illic adſtante iam habuerat. Bartholomæus verò plura de Lotharingo Cardinali, eiuſque ſenſibus ad hugonottos pacandos locutus eſt, narrans, Lotharingum ſibi die quodam ſignificaſſe, Salubre conſilium à ſe putari, vt Miſſæ Diuinæque pſalmodiæ Gallico idiomate celebrarentur, & pro eo quod ipſe in Eccleſia Rhemenſi peragebat, eodem ſermone adminiſtrarentur Sacramenta. Ad quæ Pontifex placidè reſpondit, licere Cardinali id Synodo proponere, ſed in Germania minimè profuiſſe. 13

Non tamen ex ea, aliiſque ſimilibus narrationibus Pontifex à promiſſa mora receſſerat, quin illam confirmarat: cùm enim Abbas Mannenſis[t] ipſi diceret, putandum eſſe, Lotharingum id temporis iam iter facere, rogaretque Pontificem ne Cardinalem cogeret ad iter adeò præceps, adeoque vitæ ſuæ periculoſum, cuiuſmodi fuiſſet, ſi feſtinaret adeſſe Tridenti præſcripto Seſſioni die, ſed commodum octo dierum ſpatium adhuc illi concederet, quæ mora nihil detrimenti Concilio, magnum Cardinalis incolumitati momentum afferret; reſpondit Pontifex, Se commendaturum Legatis vt conſenſum Patrum curarent, dummodò conſtaret, Lotharingum ſe iam in viam dediſſe, & hoc ipſum ab illo poſtularet. Reipſa Tridenti de itinere conſtabat, & ab Oratorum poſtulatis, Cardinalis ſimul ac Regis nomine, illius poſtulatio ſupplebatur. His conformia locutus erat Pontifex cum Graſſio, dum ad Lotharingum mittebat: ſed res poſteà variis modis priorem ſpeciem mutarat. 14

[t] Litteræ Portom. ad Legates 4. Nouemb. 1562.

Scripſerat Lanſacus[u] Tridento ad Reginam exeunte Octobri, ſe 15

[u] 26 Octobris 1562. in numerato volumine Gallico.

ſe omni conatu diſſolutionem Concilij, de qua ſermo habebatur, impediturum; adiecitque id quod de Romanis Pontificibus ſæpè ſuos ad Principes ſcribunt Oratores, decepti vocibus Aulicorum, ambitione & inſatiabili famâ laborantium, adeoque propinquam ſemper eclypſim præſagientium, quâ mundus inferior perturbetur; expectari ex plurima veriſimilitudine vicinum obitum Pij, ſenis & infirmâ valetudine. Proinde ſibi ſignificaret Regina, quo pacto & quo loco, id ſi contingeret, ipſa mallet electionem haberi, an Romæ à Cardinalibus, an Tridenti à Concilio: illâ ſiquidem cum Hiſpano Rege concordi, certum rei exitum pro ipſorum arbitratu futurum. Exiſtimare ſe, ad euitandum omne ſchiſma, optimum fore, ſi creatio retardaretur vſque ad exitum Concilij, & in eo leges futuro Pontifici præſcriberentur, cui poſteà minimè licuiſſet illis iam ſancitis ſe ſubducere. 1562.

16 Ea Gallicorum miniſtrorum molimina, quantum mihi videor animaduertere, Romanam Aulam haud latuere. Illud extra dubitationem affirmare poſſum, poſtridie quàm Pontifex ea poſtrema Legatis Concilij commiſit, Abbatem Nichettum, à Legato Galliæ [x] miſſum, illi ſignificaſſe, tametſi Lotharingus Cardinalis ac ſocij ſeſe oſtenderent, & fortaſſe ſuos apud animos ſe putarent agnos & angelos; abſona tamen opinamenta ferre, ex quibus laboris plurimum perturbationiſque poſſet enaſci. Ferrarienſis etiam Cardinalis ſuo chirographo Pontificem monebat, Lotharingum quidem ſibi aſſeueranter affirmaſſe, rectam in ſe mentem ineſſe de duobus præcipuis, de quibus ipſum certum reddi ſtuduerat, nimirum, vt auctoritas Pontificia illæſa perſiſteret, & ne Synodum prorogandam ipſe curaret; tamen prudentem ſibi cautionem videri, ſi Legati defenſionem molirentur, paratique forent ad obſiſtendum, & ad ſuam adhibendam auctoritatem cum iis, quibuſcum oporteret; cùm præualida euadat munitio, ipſe animus ad excipiendam ſuſtinendamque aggreſſionem paratus: & in publicis rerum Gallicarum narrationibus, ab eo miſſis ad Pontificem, habebatur, audiri, Cardinalem ſuoſque Pariſienſes accedere paratis animis ad excitandam quæſtionem de prærogatiua inter Synodum ac Pontificem.

[x] Litteræ Borromæi ad Legatos in communi, & ad Mantuanum ſeorſim. 6. Nouembr. 1562.

17 Cunctæ huiuſmodi notitiæ ſimul coactæ adduxerunt Pontificem ad eam duram conditionem, ad quam rediguntur nonnumquam Principes, aut ſuæ famæ aut publicæ ſalutis lædendæ; ratuſque minus malum ſe lædere, deuenit in conſilia ſpecie quidem periculoſa, ac vituperationi obnoxia, quaſi aduerſantia meritis Nationis, ac promiſſi vinculo, quò Synodus celeriter conficeretur,

1562. ſimulque ſibi cautum eſſet ab eo torrente, qui, prout metuebatur, ingruebat ad proſternendam auctoritatem Collegij ac ſucceſſorum, à quâ rebatur Eccleſiæ, adeoque Fidei vnitatem pendere; idcircò tam feſtinatò retardationis mandata reuocauit. Quamquam enim animaduerteret, etiamſi aduentum Lotharingi eâ Seſſione præoccupaſſet, non idcircò materiam turbidis illius conſiliis ſubtractum iri; conſiderauit tamen, & Legatis propoſuit, non modico futuram emolumento antecedentem deciſionem duplicis articuli, vnde facilius accendi poſſet ſeditio de manſione & inſtitutione Epiſcoporum, qui articuli eâ Seſſione erant definiendi.

Sed hæc mandati reuocatio ſerò peruenit, cùm pridie decreta fuiſſet prorogatio. Quod graui notâ Pontificem Synodumque liberauit: ſiquidem cùm ea inſcriberetur eſſetque Oecumenica, coacta per antegreſſam inuitationem cunctarum gentium Chriſtianarum, nimiùm contra ſuum nomen & officium egiſſet, ſi dum egregia illa Præſulum cohors præ foribus ſtabat, fuiſſent, vt ita loquar, depulſi, præuertente eorum acceſſum per diem vnicum Seſſione, adeoque patefactâ opinione, tum de illis, tum de inclyta natione Galliæ, aut viliſſimâ aut peſſimâ. Quamobrem etſi Legati ſignificarent Pontifici, ſe magnam moleſtiam paſſos, quòd ipſius iuſſa tempori non accepiſſent, animaduertere mihi videor, eos in ſinu magnæ id ſibi proſperitati duxiſſe. 18

Paucas poſt horas Fererius ab illis petiit, vt quando Lotharingus Piſcariam iam perueniſſet, triduo illinc diſtantem, cœtus vſque ad ipſius aduentum intermitterentur, quò maiorem ſententiarum numerum audire poſſet in quæſtione quæ tunc feruebat, de Epiſcoporum auctoritate. Præſides conſiderarunt, ex vna parte moram illam ad ſummam rei parum conferre, quandoquidem non plures quàm octo decémve in conuentu diebus ſingulis loquebantur, adeoque impediri non poſſe quò minùs Lotharingo liceret per tempus dimidiam certè ſententiarum partem audire; ſed ex altera, gratificationis dulcedine, aut amaritie repulſæ nimiùm poſſe oris ſenſum variare in eo primo libamine, eaque propter prompto animo conſenſere. Adfuit paulò pòſt Graſſius præmiſſus à Cardinali, vt ſuo nomine prorogationem peteret, quam impetratam ignorabat[y]: eiuſque litteras attulit ad Legatos, Brixiâ ſcriptas[z], in hanc ſententiam: Videri ſibi, vtpote Synodo iam propinquo, aliquam obſequij ſignificationem præmittendam erga ipſos, qui Præſidum munere fungebantur, ratum, ſe priùs fuiſſe per illud officium meram 19

y Apparet ex epiſtola Lotharingi ad Pontificem, infrà adducenda.

z Hæc epiſtola ſcripta die 9. Nouembris, & reſponſum 12. extant inter commentarios Burghefiorum.

ram reuerentiam exhibiturum, quoniam tum ipſe tum comites diligentiam omnem impenderant, vt ante deſtinatum Seſſioni diem peruenirent. Verùm cùm ipſis nec celerius iter conficere licuiſſet, nec iam per ſummam laſſitudinem liceret in tempore adeſſe Tridenti, illos à ſe rogari, etiam nomine venerabilium illorum Præſulum comitum ſuorum, vt paucos dies Seſſionem retardarent. Epiſcopum Montis Faliſci ad ſe miſſum à Pontifice, vt ipſum inuiſeret, ac deduceret; qui ſibi ſignificarat, habere ſe in mandatis, vt idem peteret à Præſidibus Pontificis nomine. Cùm ſpatium tam anguſtum cerneret, voluiſſe iter feſtinare per diſpoſitos equos, vt id muneris coràm exequeretur: idem etiam præſtiturum Ferrerium, ad quem ipſe ea de re ſcripſerat. Poſtremò ſe petere à Legatis, vt per alterum ex illis, quid ipſi ſtatuerent ſibi ſignificarent. Atque ita nutu quodam reuerenti ac remoto illis indicabat, velle ſe hanc anticipatam notitiam, quia fortaſſis haud poſteà exiſtimaſſet poſſe cum dignitate ſui Regis ſuæque nationis adeſſe Synodo, ſi hæc per repulſam oſtenderet aut ſuperuacaneam aut ſuſpectam à ſe cenſeri propinquam illam honeſtiſſimorum collegarum cohortem. — 1562.

20 Legatorum reſponſio amorem ſimul & honorem abundè præſtitit. De mora Seſſionis reſcripſere, opus minimè fuiſſe litteris Cardinalis; ad ſimplicem Oratoris petitionem in longius quàm neceſſe foret ſpatium fuiſſe protractam. Addebant, ad æſtimationis amoriſque argumentum, eo ipſo die paratum cœtum ab ipſis eſſe reuocatum, eò quòd Ferrerius dixerat, gratum Cardinali futurum, Patres audire ſuper Ordinis argumento, quod tunc agitabatur. Cum hoc reſponſo Graſſium remiſere.

21 Diu habita ſunt conſilia de excipiendo Cardinali. Rem deſcribens Suauis dicit, & fortaſſe in probatis monumentis reperit, exceptum fuiſſe eo modo, qui videtur in Diariis vſurpatus cum eodem Cardinali à Legatis Concilij Bononiam tranſlati, cùm ille Romam pergens illac iter habuit; & tamen reuerà ita non eſt. Tunc Legati obuiàm illi vſque ad Vrbis [a] portam iuere, veſte Carbaſinâ, *Rocchettum* vulgò dicunt, quæ vrbanus habitus eſt: nunc verò viſus eſt aſpectabiliorem perſonam agere, dignamque honore ampliore. Quare non ſolùm præmiſerunt obuiàm longo itinere ſuorum familias [b] cum Epiſcopis compluribus; ſed ipſi quoque extra Tridentum per aliquem viæ tractum exiuerunt, & habitu viatorio, iis omnibus per Graſſium illi prænunciatis. Duo primarij Legati in medio ipſum collocarunt, reluctantem in hoc eâ repugnantiâ, cuiuſmodi

[a] Litteræ Legatorum ad Borrom. 12. Nouembris 1562.

[b] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 16. Nouembris. Diarium 19. & Acta Paleotti.

1562. modi eſſe ſolet, quæ non meri officij causâ, ſed ex animo habetur; tametſi eamdem honorificentiam illi Bononienſes præſtitiſſent: duo reliqui Legati cum Madruccio ſubſequebantur, & poſt illos Oratores Eccleſiaſtici Cæſaris & Regis Poloni, & centum ac triginta vnus Præſules, abſentibus reliquis[c], propterea quòd eius aduentus expectationem celeritate præuertit. Ante illum ferebantur in equis Oratores laici tum Veneti, tum Galliæ, tum Florentiæ: cum Cardinali venerunt quatuordecim Epiſcopi Gallici[d], tres Abbates, & duo de viginti Theologi, plerumque Sorboniſtæ, & hi ſumptu regio: reliqui à peculiaribus Epiſcopis adducti. Eius aduentus apud complures metum in lætitiam vertit, ſiue ob eam voluptatem, quam ſecum ſemper affert maieſtas amicam ſpeciem induta, ſiue ob eam occultam vim, per quam in homine recti animi ſui habitudinem aliis perſuadent, eiuſdem dicta neſcio quo ſoni, actuum, & oris temperamento condita, ſuprà quàm omnis eloquentia aut litteris aut legationibus enitatur.

c Epiſtola Fuſcararij ad Moronum, 16. Nouembris 1562.

d Epiſtola Legatorum Epiſcopos 12. numerat: ſed reliqua monumenta 14. Cauſa varietatis eſt: quia duo ex illis 14. aliquantulùm retrò ſubſtitere valetudinis causâ, vti ſcribit Orator Florentinus ad Ducem, 16. Nouemb. 1562.

HISTO-

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER DECIMVSNONVS.

ARGVMENTVM.

DOCVMENTA *Lotharingo Cardinali tradita. Sebaſtianus Gualterius Viterbienſis Antiſtes ad agendum cum eo à Pontifice miſſus. Exceptus in cœtu Lotharingus. Litteræ Franciſci Regis ad Synodum. Oratio Lotharingi, & reſponſio reddita priùs à Mantuano, dein ab Archiepiſcopo Iadrenſi. Altera oratio deinceps habita ab Oratore Ferrerio. Alienatio Lotharingi à Simonetta Legato, & varij eius ſenſus indicati Præſidibus & Gualterio. Seſſio prorogata, & quâ conditione. Memorabilia quorumdam optimatum funera. Diſceſſus Oratoris Bauarici ob diſſidium cum Heluetio. Varia agitata conſilia ad concordandas ſedes Oratorum Gallici & Hiſpanici, ſed irrita. Adhibita à Molinenſi Senatore ſtudia apud Hiſpanos Præſules. Perturbatio in cœtu excita ab Epiſcopis Guadicenſi & Aliphano. Maximilianus Bohemiæ Rex, Romanorum Rex renuntiatus, & edita in Synodo ea de cauſa lætitiæ argumenta. Regis Nauarri mors. Prima Lotharingi diſſertatio de inſtitutione Epiſcoporum, cui complures, non item omnes Epiſcopi Galliæ adhæſere. Canonum forma ab eo propoſita in agitatis argumentis. Alia eiuſdem ſententia de manſione. Nouæ litteræ moderatæ Regis Hiſpani ad ſuos miniſtros, ne Pontificem neque Gallos læderent. Lotha-*

ringi querelæ. Seſſio iterum prorogata, & quo pacto. Vicecomes Romam à Legatis miſſus, & quibus mandatis. Impenſa à Gualterio opera ad abſtergendas ſuſpiciones mutuas inter Pontificem & Lotharingum. Pelueus ad Archiepiſcopatum Senonenſem promotus. Supplicatio habita ob religionis negotia in Gallia, ac breuî allati nuntij victoriæ à Catholicis reportatæ. Edita ob id gaudia. Creatio Cardinalium Gonzagæ & Medicei. Conſilium Pontificis adeundi Bononiam, cohortantibus Seripando ac Lotharingo; dehortante Mantuano. Tradita Legatis à Pontifice mandata de ratione agendi cum Lotharingo, componendíque controuerſias; ac liberum eorum reſponſum. Quartus Februarij dies Seſſioni ſtatutus. Triginta quatuor poſtulata ab Oratoribus Gallicis exhibita Legatis. Gualterius Romam miſſus, de iis acturus cum Pontifice nomine Lotharingi. Excogitata ratio à Legatis & Lotharingo ad concinnandos Canones de auctoritate Summi Pontificis & Epiſcoporum; & repugnantia, quam is offendit in ſuis Gallis, atque in Hiſpanis. Lotharingus & Madruccius electi cum facultate alios aduocandi ad componendum Decretum de manſione. Difficultates & contentiones exortæ in eo conuentu. Decretum pluribus ex delectis Patribus probatum; ſed obices iniecti poſteà à multis Canonum peritis. Lancellottus miſſus ad Lunenſem Comitem, tamquam ad deſtinatum Catholici Regis Oratorem, vt is feſtinaret. Illius reditus, & allatum ab eo reſponſum. Declaratio ab Oratoribus Gallicis habita de prærogatiua Concilij ſupra Romanum Pontificem, à Legatis viriliter reiecta. Aduentus Oratoris Sabaudi. Reditus Vicecomitis Româ, & allatæ ab eo reſponſiones. Deſperata concordia conficiendi breuî Canones & Decreta, adeoque prolata Seſſio ad vigeſimamſecundam Aprilis; iniunctâ interim etiam in tractatione Sacramenti Matrimonij. Senſus præcedens Præſidum, Lotharingi, & Oratorum de hac prorogatione, & variæ de illa ſententiæ in conuentu.

CAPVT

CAPVT PRIMVM. 1562.

Prima Lotharingi colloquia cum Legatis, & mandata ipſi tradita.

1 LOTHARINGVS poſtridie quàm ingreſſus eſt [a], vnà cum Oratoribus Galliæ Legatos inuiſit, præmiſitque, duo rerum genera à ſe propoſitum iri, quarum alteræ ad Regem Chriſtianiſſimum, alteræ ad ſe ſpectabant. A ſe orſus eſt, & commemorato veteri Regis conſilio ipſius ad Concilium mittendi, hactenus inſuperabilibus obſtaculis retardato, dixit: Quemadmodum ad id oneris ſuſcipiendum impulſus ipſe fuerat ſtudio erga Religionem Catholicam, erga quietem communem, erga vtilitatem ſui Regis, ſuæque nationis; ita adhibiturum ſe agendi rationes, iis quæ intendebat profuturas; ſuumque animum firmè ſtatuere, Legatis obſequi plenâ ſui ſubmiſſione, vtpote miniſtris Apoſtolicæ Sedis; cui ſummoperè ſe obnoxium agnoſcebat, tum ob acceptam Purpuram, tum ob alia ſingularia beneficia; præſertim verò ſe humilem addictumque famulum Pio Pontifici profiteri. Poſteà conuerſo ad alteram partem ſermone, Legatos ſalutauit Regis nomine, cuius litteras ad ipſos & ad vniuerſam Synodum datas à ſe geri ſignificauit: earum ſummam eſſe: Illis ob oculos ponere præſentes calamitates ſui olim feliciſſimi & glorioſiſſimi Regni, quibus admouenda ab eo ſacroſancto Conuentu remedia expectabantur, pro eo ac Oratores expoſuiſſent ex recentibus mandatis, quæ ipſe detulerat, ab ipſo Rege Chriſtianiſſimo, à matre, à fratribus, à Rege Nauarræ, & ab aliis regij Conſilij proceribus ſubſcripta. Optare ſe ad generalem cœtum admitti, vbi quæ ſibi iniungebantur exponeret: præcipuè verò excitum in Germania rumorem, in ea Synodo ſtatutum iri fœdus inter Catholicos Principes in Proteſtantes, qui propterea multis ſuſpicionibus commoti varia inter ſe agitarant. Regem Galliæ in eo pro ſuo officio ſe geſſiſſe, ſatis gnarum ab huiuſmodi fœdere fœdus alterum haud minùs validum inter aduerſarios excitum iri, quò in Republica Chriſtiana incendium inextinguibile accenderetur. Demum concluſit: Se hoc iam functum munere Regis nomine, relicturum rerum publicarum curam Oratoribus, collaturumque tamquam priuatum operam ſuam Concilio maturè conficiendo, retentâ & auctâ, quantum in ſe eſſet, Pontificis Romani dignitate.

[a] Litteræ Legatorum ad Borrom. cum, 16 Nouembris 1562.

2 Breuiter Legati reſponderunt ad prius caput; Maximoperè ſibi

compro-

1562. comprobari electionem, quâ Rex eiuſque Conſilium ipſum ad id elegerant; ſingulari ſe lætitiâ affici eiuſdem aduentu; optimam à ſe opinionem concipi de ipſius conſiliis; pleniſſimam capi voluptatem ex eius agendi ratione; ſummam fiduciam proſperi ſucceſſus ad emolumentum Chriſtianæ Reipublicæ, ad Concilij decus, in ipſius opera; & ipſos concordem in ſe animum profiteri etiam ex voluntate Pontificis ad exhibendum illi honorem, & eius iudicium plurimi faciendum. Ad alterum caput, grates ac reuerentiæ verba reddiderunt regiarum litterarum ſummæ: viuidam animi ægrimoniam expreſſerunt ob ærumnas illius inclyti Regni, ſed ſimul auctam ſpem de eiuſdem tranquillitate, ob recuperatum recèns armis regiis Rhotomagum; vnde ſe confidere, redituram eò quietem ac victoriam, præſertim verò pœnarum ſeueritatem in Chriſti perduelles, quâ Franciſcus Primus illuſtris gloriæ vſus fuerat. Nullum eſſe fundamentum illius fabulæ, quam retulerat Cardinalis ſparſam de fœdere, cùm Pontifex Concilium conuocaſſet ad concordiam, non ad bellum, Legatiſque commiſiſſet, vt operam nauarent vnitati Chriſtianorum, comprobationi veræ doctrinæ, & falſæ damnationi. Se in id incubituros ope Cardinalis, quem velut Angelum pacis excipiebant à Deo miſſum, ad quaſdam ex iis maculis auferendas, quas inducere ſolet in quouis multorum cœtu natura hominum, & iudiciorum varietas. Cœtus eodem ipſo die ab ipſis oblatus eſt, ſi eidem libuiſſet.

Hinc ad alios inter ſe prolixos familiareſque ſermones gradu facto, ſuam mentem his indicauit: Bono publico neutiquam expedire, Sedis Apoſtolicæ ſeu Pontificis dignitatem quidquam diminui aut reſtringi, aut in diſputationem adduci: at verò ad ſalutem non ſolùm Galliæ, ſed vniuerſi Chriſtiani Orbis, aptas ac ſeueras leges ad reformandos mores ſanciri, eraſis vbicumque reperirentur corruptelis. Sicut enim poteſtas ſeipsâ ſummam venerationem obtinet ac meretur, ita cum vſus noxios malique exempli retinet, offendit populos, contumaciam & contemptum parit, ac ſeditiones accendit. Id niſi à Concilio perficeretur, bellum in Gallia breuî futurum præuideri longè ferocius in Catholicos Eccleſiaſticos, quàm tunc in hugonottos gerebatur; cùm illis populis certum eſſet tum in antiqua Fide mori, tum ampliùs non pati licentiam, morumque prauitatem in dies gliſcentem in Clericis. Præcipuè verò conqueſtus eſt, interdum Sacerdotia Curionum indignis hominibus Romæ concedi: nec ſatis eſſe medelæ, quòd liceret Epiſcopis illos priuare, quandoquidem id euadebat factu difficile, & 3

inde-

indecorum Pontifici, qui tamquam dignos elegerat. Ad ſermonem de bello progreſſus, ſicut Regem Catholicum, Venetos, ac Duces Sabaudiæ Florentiæque amplè collaudauit ob ſuppeditata ab illis auxilia, ita ex vniuerſali Galliæ ſenſu acriter de Pontifice queſtus eſt, cùm hic ſuppetias ſubminiſtraſſet iis conditionum vinculis obſtrictas, vt Regi vſui eſſe non poſſent: ſiquidem iuſſerat, priùs eſſe reuocanda edicta illic promulgata de Annatis & Præuentionibus, vt dicunt. Quod cùm aſſenſum Procerum poſtularet, non modò longiſſimo tempore opus haberet, ſed planè fieri nequiret: Pontifici autem ſatis eſſe debere, ſi eiuſmodi edicta haud cuſtodirentur; ſicuti ipſa, aiebat ille, minimè cuſtodiebantur. 1562

4 Studuerunt Legati ictum declinare, reſpondentes, id negotij, quippe quod nec ad Fidem, nec ad morum correctionem ſpectabat, non à Concilio, ſed ſolùm à Pontifice peragendum. E contrario Lotharingus ſemper in eodem perſtitit, affirmans, ſæpè reſpondiſſe Pontificem, negotium de Annatis ac Præuentionibus, & quodlibet aliud, à ſe repoſitum in Concilio: atque hinc ortum fuiſſe conſilium, vt Gallici Præſules mitterentur [b]. Super annatarum negotio Ferrerio Legati in memoriam reuocarunt, eidem Romam à Rege iam ad id miſſo oſtenſum fuiſſe tam apertum ius, vt illud ipſe comprobarit. Lotharingus verò confirmauit, à ſe die quodam auditum illum fuiſſe in Conſilio id ipſum comprobantem.

[b] Extat in reſponſione ad allatam epiſtolam, 16. Nouembris.

5 Qua in re mihi narrandum ſuppetit, Pontificem ex reo actoris perſonam ſibi aſſumpſiſſe [c], acerbe conqueſtum, in Gallia rem adeò nouam confectam cum ſuo & Collegij detrimento, aduerſus nationum omnium exemplum, aduerſus commune ius, & aduerſus ipſas pactiones: & quamquam Rex poſtmodum haſce rationes exponens, priuato ſuo decreto [d] edictum illud deleuiſſet, pollicitus paucos intra dies ſolemnem firmamque eius reuocationem; tamen eam numquam fuiſſe præſtitam: abrogaſſe Pontificem in præſenti ſolutione ſubminiſtrati ſubſidij ceteras omnes conditiones, quamuis rationi conſentaneas, quia difficultatem creabant, ſolumque quæſiiſſe, vt donum ſuum præcederet debita ac promiſſa alieni reſtitutio, ſeu Procerum mandato, ſeu Regis ſolius, ſed formâ validiore. Quare mirum videri, regios, cùm rem perfici ab ipſis oporteret, de poſtulato conqueri. Hoc pacto Pontifex purgabatur.

[c] Litteræ Borromæi ad Legatos ſimul, 25. Nouembris, & ad Montanum, 5. Octobris 1562

[d] Signato in nemore Vincennæ, 23. Iulij 1562. & miſſo ad Legatos à Pontifice, 25 Nouembris.

6 Sed ad Lotharingi ſermonem reuertamur. Concluſit, Sibi eſſe in animo, nihil ſe dicturum acturumque quod Pontifici Legatiſve diſpliceret, cùm in medium allaturus non eſſet niſi honeſta in ſe, & Galliæ ſalutaria; atque vt certius voluntatis ſuæ argumentum

 ederet,

1562. ederet, optari à ſe, vt ſua conſilia antequam cœtui proponerentur, Legatis innoreſcerent, aut etiam Pontifici, per alicuius Præſulis miſſionem; ſiquidem haud ſe vereri, ne tandem concorditer ageretur.

Ad hæc Legati: Cardinalem aptiſſimum concordiæ inſtrumentum inter ipſos & Oratores Gallicos futurum: cùm enim ad componendam diſſenſionem ſequeſtro ſit opus vtriuſque extremi participi, ab ipſo cum Oratoribus patriam, cum Legatis dignitatem participari. 7

Antequam progrediar, neceſſarium arbitror, quæ iuſſa rèuerà Lotharingus ab Aula detulerit, recenſere. Tradita illi mandata erant huiuſmodi [a]: Calamitatibus illius regni ob Religionis diſſidia nullam reperiri efficaciorem medicinam, quàm accuratam emendationem Eccleſiæ, tum Gallicanæ tum Vniuerſalis, reciſis ſuperſtitionibus à cultu Diuino, reformatis cæremoniis, iiſque omnibus vnde populus fraudem aut detrimentum pati poſſet; correctis moribus Eccleſiaſticorum, traditâque aptius formâ, quâ eligerentur, quantum fieri poſſet, digni homines atque idonei ad docendum ſapientiâ, ad promouendam pietatem exemplo. Ne Lotharingus initio multum premeret emendationem Aulæ Romanæ, ne Pontifex hinc forraſſe moueretur ad Synodi ſolutionem, antequam reliqui fructus decerperentur. Et quoniam ſæpiùs, cùm ſermo inciderat de Aula Pontificia reformanda, repoſuerat Pontifex, idem eſſe peragendum in Aulis Principum laicorum, abraſis inde abuſibus Eccleſiæ noxiis, Regem paratum eſſe ad ſuam corrigendam, vbi vitij quidpiam reperiſſet; ſed antequam quidquam decerneretur, eum eſſe de re commonendum, quò ſibi liceret rationes ſuas producere, ac præſertim priuilegia, tot promeritis à ſuis maioribus imperrata. 8

[a] In adducto volumine Gallico.

De propriis capitibus emendationis Galliæ congruentis, ſatis edoctum eſſe Cardinalem, & cum eo Archiepiſcopum Senonenſem, & Epiſcopum Aurelianenſem, qui omnes in priuato Regis Conſilio locum obtinebant; adeoque ſatis illis compertum erat quidquid ibi non ſemel agitatum fuerat, præter poſtulata ab ipſis audita in Comitiis Aurelianenſibus, & præter notitiam communem ſingulis Epiſcopis ob experientiam ſuæ Diœceſis. Nec omittendum hîc eſt, nomine Archiepiſcopi Senonenſis intelligi Nicolaum Peleuem, tametſi nondum id temporis admiſſa fuerit traditio illius Eccleſiæ, quam illi Guiſius Cardinalis conceſſerat; idem autem poſteà Purpurâ inſignitus ſtudioſiſſimè fœdus promouit, ab 9

eius

eius aſſeclis *Sanctum* nuncupatum; Aurelianenſi verò Eccleſiæ præerat Ioannes Moruilerius, vir magni nominis in Gallia. 1562.

10 Quod attinebat ad ea, quæ coniuncta cum doctrina aliquo modo videbantur: Vt vſus Calicis in vniuerſo regno peteretur:

Sacramentorum adminiſtratio linguâ Gallicâ:

In Parœciis, non item in Collegiis, aut Monachorum Eccleſiis, Catechiſmus Gallicè, publicæ precationes pariter Gallicè: Vt concederetur populo tempore veſpertinæ pſalmodiæ Pſalmos canere, in linguam popularem verſos, ſed priùs ab Epiſcopis & Academiis, aut à Conciliis Prouincialibus recognitos.

11 Ad generalem morum emendationem: Vt remedium admoueretur impudicæ Eccleſiaſticorum vitæ, vnde innumera mala profluebant: & vbi aliter confici non poſſet, certè ſacri Ordines nonniſi ætate minùs obnoxiâ huiuſmodi lapſibus conferrentur.

Prætereà, quoties in Synodo laxamentum aliquod proponeretur, profuturum recuperationi tot nobilium prouinciarum, quæ deſciuerant ab Eccleſia, ſimulque non obſtiturum verbo Dei, ſicuti non obſtabant, exempli gratiâ, Preſbyterorum coniugium, permiſſio bonorum Eccleſiaſticorum quæ fuerant occupata; ſemper Oratores Regij operam ſuam conferrent ad rem impetrandam, maximè verò cum Epiſcopis Gallicis: id autem tum propter vtilitatem inde prouenturam, tum quò patefieret Regis animus propitius hominibus ab Eccleſia ſeiunctis, quibus hoc ipſum vel arcano ſignificari poſſet, vel per ipſorum miniſtros, ſi quis eorum in Concilio adeſſet. Editis illic opportunis diſciplinæ legibus, Regem ac Reginam polliceri, tum ſuo, tum filiorum ac fratrum nomine, accepturos ſe quidquid Synodus Catholicè decreuiſſet & imperaſſet, neque permiſſuros, vt in ſubiectis ſibi regionibus quiſpiam degeret, qui ab eodem diſſentiret. Regem itidem Nauarræ, & reliquos Conſilij Proceres ſeſe obſtringere ad vitam, quò id ipſum expleretur, profundendam.

12 De recenſitis mandatis nihil Suauis. Eius narratio de primo congreſſu Lotharingi ac Legatorum multis ſcatet erroribus, hauſtis fortaſſe ab aliorum ſermonibus pro famæ conſuetudine, quæ verum nec integrum nec ſolum circumfert: qui errores reuincuntur epiſtolâ à nobis productâ, quâ Præſides de rebus geſtis plenè ac diſtinctè Borromæum docuere. Grauius labitur, dum narrat, ob morbum Pontificis, id temporis ab Inſulano Galliæ Oratore inceptum Romæ negotium, de habenda ſucceſſoris electione Tridenti à Concilio per ſuffragia ex numero Nationum; & non priùſquàm conſti-

1562. conſtituerentur leges futuro Pontifici: huiuſce rei causâ Pium grauiter fuiſſe commotum. Verùm hæc non ab Inſulano Romæ, ſed à Lanſaco Tridenti geſta ſunt, quemadmodum conſtat ex ipſius epiſtola ad Reginam per eos dies ſcripta, & à nobis ſuprà allata[f]. Et quînam narrationis ſuæ diſcrepantiam à vero non aduertit Suauis? Etenim negotium creandi Pontificis alibi quàm Romæ, & per alios electores quàm per Cardinales, Romæ & cum Cardinalibus agitari non poterat, hoc eſt, in loco, & cum hominibus, in quorum ſummum detrimentum id conſilij tendebat; ſed Tridenti, ſollicitatis Epiſcopis ad ius illud ſibi arrogandum, & comparatis in Aulis aliorum Principum mandatis ad Oratores, vt denuntiarent, pro legitimo Pontifice haud habitum iri quemcumque hominum, in Concilio & à Concilio non electum. Verum eſt, iterùm contigiſſe, & acriori ſenſu ad Gallorum aduentum, id quod aliàs contigerat; nimirum, non eos modò qui aut ratiocinationis vitio, aut vtilitatis appetentiâ laborabant, pronos in ſuſpicionem, illos ex debilitate, hos ex ſollicitudine, ſed prudentiores etiam ac moderatiores dubitaſſe, ne Transmontani cuperent Pontificiæ Sedis depreſſionem, ſimulque eius tranſlationem trans Alpes; adeò vt huiuſmodi ſollicitudo[g] Senatum Venetum præſertim inuaſerit. Animaduertebant ſiquidem perſpicaciſſimæ illorum mentes, nihil perniciosius obuenire poſſe Chriſtianæ Reipublicæ, atque inprimis Italiæ, quæ noſtræ Religionis fideliſſima ac munitiſſima arx eſt: idcircò quà ipſorum Epiſcopos opportunè admonentes, quà cohortati ad feſtinam virilemque oppoſitionem ipſum Pontificem, cui mos erat[h] Senatum illum in grauiſſimis negotiis conſulere, tam noxiis molitionibus obſtitere. Vnde colligitur, quantum abhorreat opus Suauis à iudicio, quantumque aduerſetur votis illius prudentis ac religioſæ Reipublicæ. Sed quidam homines ſe alicuius Principis ſtudioſos venditantes, ſtudent reipſa appetentiæ ſuæ Principem, non ſe Principis voluntati vtilitatique conformare.

f Cap. vltimo lib. 18.

g Andreas Moroſinus, Hiſtoricus Reipublicæ Venetæ, lib. 8. anno 1562.

h Moroſinus ibidem.

CAPVT

CAPVT II.

1562.

Epiſcopi Canadienſis obitus. Epiſtola Lotharingi ad Pontificem; & eiuſdem colloquia cum Piſcario. Huius ſtudia Tridenti cum Epiſcopis Hiſpanis adhibita pro Sede Apoſtolica. Epiſcopus Viterbienſis à Pontifice ad Synodum miſſus Lotharingi gratiâ, & quæ cum eo agi cœpta. Conſilia à Lotharingo Legatis propoſita ad ſedandam diſſenſionem de Inſtitutione Epiſcoporum.

1 QVò debitus honor perſoluatur eorum nomini, qui in communis ſalutis procuratione decedunt, haud hîc reticuero, per eos dies in Concilio occubuiſſe [a] Ioannem Coloſuarinum Dominicanum, Hungarum, Epiſcopum Canadienſem, affectis mœſtitiâ Patribus, quam eius virtus ac ſapientia promerebant, ac præ ceteris Draſcouizio, cui ſublatus ſibi ſocius videbatur in Hungariæ ſuæ commodis promouendis. Sed ipſe, & cum eo complures ex Tranſmontanis, incredibilem ſpem habebant in aduentu Lotharingi Cardinalis, vt qui ſuperaturus videbatur cuncta obſtacula, ipſorum poſtulationibus obiecta; quarum multas poſteà ad trutinam vocatas deprehenſum eſt fieri non poſſe, multas eſſe pernicioſas, multas inter ſe repugnantes: non tamen has de ſe perſuaſiones aluerat Lotharingus; quin Brixiæ præter ampliſſimas ſignificationes contrarias, expoſitas Graſſio, cepit etiam opportunitatem eaſdem Pontifici per litteras confirmandi [b]. Quare ad eum ſcripſit, grates agens, quemadmodum ipſi Abbas Mannenſis teſtatus fuerat, ob denegatam ab illo fidem rumoribus de ſe Romæ diffuſis, bonamque expectationem retentam. Id ſibi confirmatum à Graſſio, quem Pius obuiàm ad ſe miſerat, cuius etiam teſtificatione intellexerat, quantum boni ſibi Pontifex polliceretur de fratribus Cardinalis, & vniuerſa familia, ac præcipuè de ipſius opera in vrbe Tridentina: æternam ſe memoriam ſeruaturum tantæ beneuolentiæ, nec quidquam conſultò effecturum quod illi diſpliceret, & paratum animum gerere ad complendam operâ propitiam illam opinionem, quam de ſe habere dignabatur.

[a] Litteræ Mutinenſis ad Moronum, 16 Nouemb. 1562.

[b] Nouembri miſſas ad Legatos à Borromæo, 14 eiuſdem 1562.

2 Nec aliter locutus fuerat Lotharingus cum aliorum Principum miniſtris, ac potiſſimè cum Piſcario in ſuo per Inſubriam tranſitu. Pontifex Piſcario fidebat plurimùm, & creuerat fiducia ob optimam operam ab eo impenſam in Epiſcopos Regi addictos breui ſuæ legationis ad Concilium ſpatio, ac poſteà etiam per Pagna-

1562.

num, qui à ſecretis erat, nauatam[e]. Quare per eam occaſionem Pontifex ſignificandum illi curauerat per litteras, ab interpoſita perſona, ſuas de Gallis ſuſpiciones, ſimulque indicandum, eam eſſe egregiam opportunitatem ſuæ ſuique Principis pietatis illuſtrandæ, in Religione & auctoritate Pontificia ſuſtinenda. Ad quod reſponderat Piſcarius[d] tanto religionis ſtudio ac tot promiſſis, vt à Pontificij fratris filio nihil ampliùs optari poſſet, ſcribens, A ſe probè cognoſci, ſanctæ illius Sedis tutamen eſſe conſentaneum ex omni parte Diuino obſequio, Regiſque Catholici voluntati. Orari à ſe Pontificem, vt quemadmodum ipſe generali iuſſione honorabatur ab illo, ita de modis peculiaribus edoceretur. Interim quò promiſſa mitteret effectu aliquo conueſtita, ſignificauit, ſe quod in ipſo erat peregiſſe & apud Epiſcopos Hiſpanos Tridenti, & apud Lotharingum illac tranſeuntem. Prompto ſe animo rediturum ad Synodum, etiam cum vitæ diſcrimine, niſi ſtringentia Regis negotia ſe inuitum in ſua adminiſtratione fixiſſent. Verùm, præter feruentiſſima mandata iterata Pagnano, certum à ſe hominem fuiſſe miſſum, qui cum Hiſpanis Epiſcopis ageret nihilo minùs quàm à ſe agi potuiſſet. Cum Lotharingo à ſe verba habita de rebus Synodi; ſed ab illo exceptum fuiſſe riſu diffuſum rumorem, quòd ipſe aduentaret confuſurus aut perturbaturus Concilium, aut incommodum Sedi Apoſtolicæ allaturus; eumdemque affirmaſſe, ſuam vnicam mentem eſſe, nationis ſuæ calamitates nauiter exponere, flexiſque genibus ſanctum illum conuentum orare, vt remedium rebus conquireret: eæ ſiquidem erant huiuſmodi, vt benè compertæ humanum omnem animum, nedum Chriſtianum, ad miſericordiam emollirent. Quare addebat Piſcarius, ſi fortè Lotharingus aliquam aliam exquiſitam formam in mente adumbraſſet, hoc certè colore eam depicturum fuiſſe.

e Multæ litteræ Pagnani ad Piſcarium ſunt penes auctorem.

d Per litteras Mediolano 11 Nouembris, miſſas à Borromæo ad Legatos 14. Nouembris 1562.

3 Intereà Pontifex adhibito nouo ſtudio pro ſuſpicionum nouitate, nouos Præſules Italicos perpetuò ad Concilium mittebat: in quo quamquam intenderet, ne Sanctionum arbitrium penes Tranſmontanos eſſet; tamen accuſari meritò non poterat, cùm aliâ in eo ratione non vteretur, niſi cogendo Epiſcopos, vt ſuo munere fungerentur. Sed duo ſtultè malignus narrat Suauis.

Alterum, præpeditum fuiſſe à Pio acceſſum Archiepiſcopi Calaritani ad Concilium, propterea quòd in eo ætate Pauli animus patefactus fuerat vltra modum ſtudioſus opinionis affirmantis, manſionem Epiſcoporum eſſe Iuris Diuini. Perinde quaſi longè facilius Pontifici non fuiſſet diſceſſum Tridento permittere multis Itali-

Italicorum Præſulum [a], illius ſententiæ propugnatoribus, miſſionem petentibus, quàm Sardum hominem à Synodo arcere, qui cùm inter Hiſpanos connumeraretur, haud apparet quâ ratione potuiſſet ab Aula Romana impediri abſque manifeſta ſtrepentique violentia. 1562.

[a] Conſtat, præter ſcriptoras ſuprà allatas, ex multis litteris Borrom. ad Legatos, & inter alias ex epiſt. 8. Iulij 1562.

Alterum; fuiſſe pariter à Pio prohibitum Epiſcopum Cæſenatem (erat hic Odoardus Gualandus Piſanus, præclarus moralis Philoſophiæ ſcriptor) vtpote ſibi ſuſpectum ob intimam amicitiam cum Cardinali Neapolitano, quem ipſe capitali patruorum ſupplicio, eiuſdemque coniectione in carcerem ac mulctâ læſerat. Atque ad hanc rem, quin potiùs extra hanc rem ſcribit, Famam fuiſſe, penes Marchionem Montiſbelli, illius Cardinalis parentem, ſchedulam perſtitiſſe, quâ Pius in Comitiis pollicebatur illius filio ingentem pecuniæ vim, ſi effeciſſet vt in ipſum caderet electio. Hæc narratio de huiuſmodi ſchedulis ante Pontificatum traditis, & poſteà formidatis ob Iulij II. diploma, vna eſt ex iis fabellis communibus, ab Ariſtotele notatis, quæ variis temporibus modò huic, modò illi tribuuntur à fama populari. Vel amotæ mentis homo animaduerteret, ſi huiuſmodi ſchedula fuiſſet conſcripta, nihil priùs impenſiuſque creatum Pontificem curaturum, quàm vt pecuniam perſolueret, & ſchedulam recuperaret, quippe longè maioris pretij dignitatis ſuæ. Quod ſi Pius illam haud recuperaſſet, quonam animo fuiſſet auſus Caraffenſes tam acriter irritare, vt ab ipſius vertice tiaram cum infamia deturbandam curarent? Denique num ille vmquam commiſiſſet, vt Cardinalis Neapolitanus è cuſtodia liber abiret, niſi priùs ab illius parente paginam illam recepiſſet, ſibi quocumque fulmine horribiliorem? Mirum eſt, Suauem calumniandi libidine ſe adeò abieciſſe, vt interdum ea ſcriberet, ex quibus mediocris quiuis lector aut ſtultum aut improbum illum habiturus eſſet. Et quod ſpectat ad confictum illud vetitum, ne Synodum adiret Epiſcopus Cæſenas, propter amicitiam cum Cardinali Neapolitano, quis eidem Cardinali beneuolentiorem ſe præſtitit, quàm Boncompagnus, qui anteà in magno honore ac fiducia habitus à Paulo IV. poſteà grati animi causâ quoddam munus diuendidit ſcutatorum millium pretio, quò illius ex fratre pronepoti ſubueniret, eiuſque liberationi opem ferret? & tamen Pius IV. non modò Boncompagnum aduocauit ad Synodum, ſed voluit vt ibi cuiuſcumque maximè ardui intimique negotij hic particeps eſſet, poſteà verò ad Purpurati gradum ipſum euexit, ac legationem Hiſpanicam eidem commiſit.

1562. Sed noſtram in ſemitam gradum vertamus. Inter Præſules, quos tunc Pontifex ad Synodum miſit, conſpicuus in primis fuit Sebaſtianus Gualterius Viterbienſis Antiſtes, de quo à nobis aliàs facta eſt mentio, dum in Gallia Nuntium agebat, cuius frater filium habuit Raphaëlem Gualterium, mihi olim intimum ac ſtudioſiſſimum amicum, & auum Caroli Gualterij, hodie viuentis, docti ac honeſtiſſimi Cardinalis. Parum ille beneuolentiæ à Galliæ miniſtris conſecutus fuerat, quippe qui ſemper improbarat per litteras Reginæ lentitudinem aduerſus hæreticos, ſicuti tunc narrauimus; & poſteà reuerſus, animiſque Gallorum diffiſus, conſilia eorum poſtularis aduerſantia ſeuero ſtudio proponebat. Quocircà illi adſcripſit [f] Orator, qui Romæ degebat, diſſertationes quaſdam ſuper Concilio, per eos dies Pontifici traditas, in quibus de illorum conſiliis ſiniſtrè diſſerebatur; ſcripſitque, illum ſtuduiſſe eò mitti, perſuadendo ſe attentius introſpecturum intimos Lotharingi ſenſus, quem ipſe poſteà peruerteret, multis Theologorum impulſis ad eius dicta impugnanda, adeoque priùs in anguſtias illum coniecturus, dein verò eumdem cohortaturus. Stulta ſuaſio, quæ Pontifici exhibita, ad ipſum excludendum non ad eligendum valuiſſet. Sed reuerà Pontifex hominem elegit, animaduertens, ſatis illum expertum fuiſſe [g] Gallorum animos, ac præcipuè Cardinalis, quicum plurimùm egerat; & mutua cum voluptate ſecum ille Ludouicum Antinorum adduxit, in quo eædem ex parte conditiones inerant, cùm is perſtitiſſet in Gallia, negotia curaturus Nuntio abeunte. Volumen litterarum ſcriptorumque, quæ Gualterius dictauerat aut collegerat, diuturnum illud & operoſum munus exercens, deuenit in manus Laurentij Cardinalis Magalotti, qui Vrbano VIII. in Principum negotiis à ſecretis fuit, & vnà cum eo volumine plurima monumenta, Operi meo peropportuna. Cumque ea omnia remanſiſſent penes Horatium Magalottum illius ſobrinum, tamquam heredem, virum apprimè intelligentem atque cordatum, is vbi primùm ea petij, perhumaniter mihi conceſſit. Ego verò nimis ingratum animum gererem, niſi tum illi, tum aliis, qui lapides non vulgares meo ædificio ſubminiſtrarunt, hanc tenuem remunerationem rependerem, vt in aliquo eius latere illorum nomen honorificis characteribus inſculperem. 4

[f] Litteræ Inſulani ad Reginam, 27. Nouembris 1562.

[g] Litteræ Pontificis ad Legatos; & Borrom. ad Mantuanum, 13. Nouembris 1562.

Peruenit Gualterius 22. Nouembris [h], comperitque, nondum licuiſſe Lotharingo ob febrim ex pituita, quæ biduo poſt eius aduentum ipſum inuaſerat, conuentui intereſſe. Reddidit Legatis Epiſcopus litteras Borromæi, aduentus ſui cauſam aperuit, & ipſis conſciis 5

[h] Epiſt. Gualterij ad Borrom. 23 Nouembris 1562.

conſciis confeſtim Lotharingum inuiſit, cui epiſtolam Pontificis, per ſummam honorificentiam ad eum ſcriptam, detulit. Exiſtimarat Pontifex, muniendum eſſe Gualterium ſuis litteris, ad Lanſacum ac Ferrerium datis, ne augeretur ſuſpicio de illo Præſule, quam ineſſe in miniſtris Gallicis cognoſcebat. Cuius ſuſpicionis Lanſacus poſt acceptam epiſtolam nouum indicium prodidit ſcribens ad Inſulanum[i], Placere ſibi teſtem illum ſuorum operum adeſſe Tridenti, ea Pontifici teſtaturum, in quibus nihil reprehenſum iri ſperabat. Verùm Gualterius, ne apud Cardinalem minueret pretium honoris, quem illi Pontifex exhibebat, quaſi communis duobus Oratoribus, fidenter Lotharingo anteà dixerat, curaſſe ſe vt illæ litteræ darentur à Pontifice, ne adminiſtri Gallici, qui ipſum relicto Nuntij munere è Galliâ profectum nouerant, eumdem apud Pium parum gratioſum putarent, adeoque deſpicerent: ſimul illum conſuluit, eſſéntne illæ litteræ deferendæ. Quod intimæ fiduciæ officium effecit, vt Cardinalis ſe Oratoribus multiplici ratione antehabitum exiſtimaret, collaudatâ Gualterij prudentiâ, datoque conſilio vt litteras extemplò redderet. Non mediocrem etiam voluptatem oſtendit Lotharingus, quòd ibi hominem haberet, quîcum ex veteri familiaritate liberius poſſet agere; quæ libertas condimentum eſt, ſine quo conſuetudines omnes auſteræ & inſuaues euadunt; cœpitque eâdem horâ amicitiam exercere, patefacto animo per querimoniam, quò modeſtiorem, eò grauiorem, ob iudicia enormia de ſuis conſiliis propoſitiſque Romæ habita; cui Gualterius ſatisfacere conatus eſt, negans Pontificis mentem fuiſſe vmquam ab his ſuſpicionum vmbris occupatam. Hinc verò argumentum arripuit differendi de perturbato agendi ordine, quem Lotharingus in Concilio reperiret, cùm illic tempus tereretur diſputationibus tam alienis ab vrgente neceſſitate, tamque oppoſitis feſtinæ expeditioni, quàm ea & neceſſaria erat, & optata in quauis Chriſtiani Orbis prouincia: ſed ſubdidit, hoc ipſum pariturum Cardinali immenſam gloriam, ſi is eloquentiâ & auctoritate daret operam, efficeretque, vt ea inopportuna dicendi ratio amoueretur. Ille, quippe vir prudens ac circumſpectus, reſpondit, id Præſidum operâ conficiendum, non ſuâ, vtpote priuati hominis in eo conſeſſu. Sed Gualterius addidit, in ea te nequire cunctos ſimul conficere, quantum ipſe vnus poſſet: non aliunde ſuppeditatos fuiſſe Hiſpanis animos ad ea molienda, niſi à concepta ſpe ſe ipſum habituros fautorem cum ſuis Gallicis Epiſcopis, adeoque maiorem quamdam auctoritatem ſuis in Eccleſiis adepturos. Vbi ſe non modò non

1562.

i 21. Nouembris 1562.

 ſuſful-

1562. ſuffultos à tanto viro, ſed repreſſos intelligerent, citra fines, quos tranſilierant, redituros. Tum ab illo petiit, ac penè rei promiſſionem obtinuit, vt cùm primùm publicè verba faceret, Patres cohortaretur ad agitanda argumenta, quæ magis ad rem, ſolidiuſque ad ſalutem populorum conducerent. Quin Lotharingus indicauit, ſe verbis opera ſociaturum, abſuturumque ab iis conuentibus, in quibus huiuſmodi diſceptationes inutiles haberentur. Adiecit, velle ſe mandata ſua Gualterio communicare, indicans, poſtulatum aliquod indecorum in illis contineri: ſed ſignificaturum ſe, quâ ratione Pontifex Galliæ facilè ſatisfaceret, perfringeretque propenſionem quamdam, quæ in pleriſque illius nationis deprehendebatur, ad ſecedendum ab Sedis Apoſtolicæ obedientia. Propoſuit, quò ſedatè Canones firmarentur, dieque vigeſimoſexto iam præſtituto Seſſio celebraretur, vt Præſides ipſum pro Eccleſia Gallicana aduocarent, duos Hiſpanienſes pro Hiſpana, & quem ipſi Præſides vellent pro Italica, qui concordi operâ eos Canones conficerent: ſe ſibi polliceri, nihil operi ſuos Gallos repugnaturos; idemque per aliquam induſtriam de reliquis nationibus eſſe ſperandum. Retulit, ſe aſſiduè ab Hiſpanis vrgeri, vt ſecum coniungeretur; eoſdem etiam ad ipſum ventitantes ſententias legere, proferendas in cœtu.

Dum Lotharingus ægrotauit, non diu à conuentibus vacatum 6
eſt; cùm ipſe modeſtè petierit[k] ne ſuâ causâ ceſſaretur. In primo conuentu[l] ſedes nouis Præſulibus deſtinatæ: & quoniam lites magis excitantur inter cognatos quàm inter exteros, orta eſt contentio de gradu[m] inter Hieronymum de Suochiere Gallum, Abbatem Clarauallenſem (qui à ſubſecuto Pontifice in Senatum cooptatus eſt poſt iteratam ex animi demiſſione repulſam, per remunerationem eò honeſtiorem, quò violentiorem) & inter Abbates Congregationis Caſſinatis. Cauſabatur alter, alios non contineri in veteri Ordine S. Benedicti, ſed in Congregatione S. Iuſtinæ, confirmata recenti tempore ab Eugenio IV. adeoque à Clarauallenſi familia ſuperari antiquitate. His addebat alias prærogatiuas Abbatum Clarauallenſium, Caſſinatibus haud conceſſas. Sed ab his reſpondebatur; Variationem, ætate Eugenij habitam, de quibuſdam ſecundariis eſſe, in primariis retineri ab ipſis ſancti Benedicti regulam. Reliquis etiam argumentis validæ ſolutiones reddebantur. Ad litigium decidendum fuiſſet opus, multa diplomata, alioſque veteres commentarios expendere; res diuturni temporis, & tunc non modici laboris. Quare Caſſinates ſtatuerunt, honorem illum Gallo impertiri, cùm vnius tandem Parentis ſe filios agnoſcerent; & Clarauallenſis

k Epiſt. Iadrenſis, 19 Nouembris.
l 16. Nouembris ex litteris Mutinenſis ad Moronum, eo die.
m Acta Paleotti.

uallenſis commendatitias ſui Præſidis litteras ad Caſſinates detuliſ- 1562.
ſet; qui plus decoris reportarunt ex ea ceſſione, conducibili in iis conditionibus Eccleſiæ bono, quàm ex fumoſa victoria reportaſſent. In aliis cœtibus Legati lentè proceſſerunt, vt hoc æſtimationis argumentum [n] Lotharingo præberent, præſertim cùm ille oſtenderet, id à ſe optari non odioſo faſtus, ſed grato modeſtiæ nomine, quò ſibi voluptatem vtilitatemque caperet ex aliorum doctrina.

[n] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 19. Nouembris 1562.

7 Eodem vigeſimoprimo die, quo Gualterius Lotharingum adiit, ipſum inuiſerat [o] Seripandus communi Legatorum nomine, quò illum diſtinctè doceret de initio, progreſſu, præſentique ſtatu Concilij; conuerſoque ſermone ad controuerſiam quæ tunc feruebat in ſeptimo Canone, de re ipſum planè erudierat ſimul & conſuluerat. Ars efficaciſſima ad opem vnà obtinendam. Lotharingus ſtudioſum quietis animum, & ſingularem erga Pontificem obſeruantiam præ ſe ferens, conſilium, de quo diximus, illi propoſuerat, quod poſteà, quibuſdam facilitatis gratiâ mutatis, ipſe Gualterio repetiit, de duobus pro ſingulis nationibus deligendis. Sed Seripandus conſilium complexus non eſt, dicens, nondum illi comperta ſatis eſſe ea hominum ingenia, perdifficulter inuicem flexibilia: quamquam reuerà Seripando in propoſito negotio illud diſplicuit, quòd aperiretur aditus ad res agendas per nationes. Alter tunc repoſuerat, Vbi id effici non poſſet, ſatius fore dari operam, vt ea lis omnino ſupprimeretur. Poſt hoc colloquium inter Seripandum ac Lotharingum, Legati vnà coëuntes concluſerant, ne prius illud conſilium vllo pacto exciperetur, atque vt Seripandus denuò palàm faceret Lotharingo, rem neutiquam fieri poſſe.

[o] Litteræ Legatorum ad Borrom. 23 Nouembris 1562.

8 Hic in memorato congreſſu iterauerat Seripando conſilium ſuum, cunctis anteà Legatis expoſitum, vt communicarentur cum Pontifice emendationis capita ab illo expetita, per aliquem Præſulem Romam miſſum, qui poſteà regreſſus Tridentum, mentem Pontificis de ſingulis capitibus referret, antequam conſeſſui proponerentur. Sed Legati reſponſione tantiſper ſuperſedêre, dum de Pontificis voluntate docerentur, multoque minùs mittendi Præſulis electionem ſibi ſuſceperunt. Borromæo tamen propoſuere Archiepiſcopum Lancianenſem, quippe ad huiuſmodi munus obeundum aliàs adhibitum; Hydruntinum, quippe dotibus præſtantem, & obſequendi Pontifici cupientiſſimum; Graſſium, quippe ad eumdem Lotharingum antè miſſum à Pontifice; Gualterium, ſimili de cauſâ, quamquam negotium cuius gratiâ miſſus fuerat,

1562. fuerat, eius manſionem Tridenti vtiliorem redderet: ſed tandem conueniebant, Vicecomitem omnium maximè idoneum cenſeri, ob ſingularem Pontificis in eo fiduciam, quâ opus erat in homine, qui auditurus delaturuſque eſſet ex ore Pontificis intimos eiuſdem ſenſus; cùm prima conditio in eo, cui vt pecuniæ, perinde arcana concredenda ſunt, fides ſit.

CAPVT III.

Lotharingus in generali cœtu exceptus. Epiſtola Regis Galliæ à Lanſaco reddita Concilio. Eiuſdem Lotharingi diſſertatio. Primi Legati verba, & reſponſum ab Archiepiſcopo Iadrenſi communi nomine redditum. Noua oratio Oratoris Ferrerij.

POſtridie huiuſce colloquij inter Præſides & Lotharingum, acceſſit hic ad generalem conuentum [a]; ad quem cùm priùs confluxiſſet magna exterorum hominum frequentia curioſitatis gratiâ, poſteà excluſi ſunt: atque ab eo qui erat à ſecretis, tum ea quæ Lotharingus à ſe dicenda deſtinarat, tum epiſtolæ regiæ exemplum, tum paratum illi reſponſum, ſummatim propoſita. Et pro ingenio illorum cœtuum, in quibus multi verè ſapiunt, & omnes putant voluntque vt ab aliis putentur ſapere, in huiuſmodi officioſis verbis nauiter iam digeſtis oppoſitiones diſputationeſque non defuerunt. Poſteà ad deducendum Lotharingum ex ipſius domo, miſſi ſunt Patriarcha Hieroſolymitanus, Archiepiſcopi Hydruntinus & Granatenſis, Epiſcopi Cauenſis, Conimbricenſis, Viterbienſis, & Salmanticenſis. Legati è ſuis ſedibus per gradus deſcendentes, illum ingreſſum exceperunt: tum conſidentibus Patribus, immensâ populi coronâ circumdati in medium progreſſi ſunt Oratores Gallicani; & Lanſacus, vtpote dignior, litteras regias reddidit Gallicè ſcriptas, & Latinè verſas [b]: quo idiomate recitatæ ſunt integrè ab Epiſcopo, qui à ſecretis erat. 1

[a] Præter Acta arcis Romanæ, Paleotti, & Diarium 23 Nouembris, Epiſtola Legatorum ad Borromæum, & duæ Iadrenſis & Mutinenſis, eodem die.

[b] In vtroque idiomate impreſſæ ſunt in volumine Gallico memorato.

Gallica inſcriptio erat: *Sanctiſſimis ac reuerendiſſimis Patribus Tridenti congregatis ad ſancta Synodi celebrationem:* ſed clarius Latinè dicebatur: *Congregatis in ſacroſancta Synodo Tridentina.* Exponebat illic Rex regni ſui calamitates, quibus nonniſi à Diuina miſericordia remedium expectandum erat: impenſa à Rege demortuo fratre ſuo atque à ſe ſtudia, quò Synodus cogeretur: cunctationis neceſſitatem in Præſulum miſſione, ac duplicem cauſam eò mittendi Lotharingi Cardinalis; alteram, quoniam ille ſuæ profeſſionis officium 2

cium haud oblitus, ſæpè facultatem conueniendi petierat; alteram, 1562.
quoniam à primis annis educatus inter ſeueriora regni negotia, intimos fontes graſſantium miſeriarum pernoſcebat. Patres cohortabatur Rex ad laudabilem ac ſanctam diſciplinæ correctionem, iis reſtitutis Eccleſiæ, quæ hominum improbitate, ac temporum iniuriâ collapſa fuerant, cuius operis non modò remuneratorem Deum habituri erant, ſed debitores cunctos Principes ac Principatus, ac cunctos poſteros laudatores. Denique ab ipſis petebat, vt eam Cardinali fidem haberent, quam ipſi Regi habuiſſent.

3 Lectis litteris, loqui cœpit Lotharingus eâ dictionis eloquentiâ, & actionis gratiâ, quâ vniuersè auditores rapuit, commouitque. Ob oculos poſuit ærumnas exortas in Gallia ob corruptos cunctorum Ordinum mores, ob Eccleſiaſticam diſciplinam omnino collapſam, ob hæreſes non oppreſſas, & ob tamdiu neglecta remedia à Deo inſtituta. Non parci Eccleſiis; ſtragem edi Sacerdotum, dum aras amplexabantur; conculcari Sacramenta; vndique rogos erigi ornatuum Eccleſiaſticorum, & pyras ſacrarum imaginum abiectarum. Comburi, & in fluuios proiici Sanctorum lipſana, & cum ipſis effoſſa corpora Pontificum, Regum, ac Cæſarum: audiri voces nefarias in Dei nomen iactas; expelli Paſtores; interdici ſacrificia, deſpici Regem, leges obmuteſcere. Monuit aliorum Principum Oratores, infortunia, quæ tunc in Gallia poterant ipſi otioſè conſpicere, experturos ſe ſerâ pœnitentiâ ſuis in patriis, ſi propinquum illud regnum caſu ſuo illas traheret in ruinam. Non tamen tot tantiſque malis deeſſe ſpem in egregia pupilli Regis indole, in optimis Reginæ matris, & Nauarræi Regis conſiliis, & in præualidis Dynaſtarum viribus; ſed victricia tela in propria tandem ipſorum viſcera immergi: quare nihil ſuppetere ſalubrius, cui fidendum eſſet, quàm auxilium quod omnes Catholici petebant ab ea ſacroſancta Synodo, & vniuerſali Eccleſia in Sancto Spiritu legitimè congregata. Duo potiſſimùm illos Patres à Rege commoneri, pro ea quâ Synodum proſequebatur obſeruantia, & pro moleſtia quam ob Religionis diſſidia patiebatur, vt nimirum pro virili vana litigia & infructuoſæ controuerſiæ declinarentur, atque Principes ab armis mouendis retraherentur. Ab Henrico, dum moreretur, pacem fuiſſe commendatam, eamdem optatam à Rege ſuperſtite ac Regina, pro ætatis ſexuſque conditione: ea conſilia reuerà infeliciter ceſſiſſe, ſed maiorem infelicitatem eſſe formidandam, ſi vniuerſa Chriſtiana Reſpublica in periculoſum belli fretum ſeſe immitteret, adiretque diſcrimen vno eodemque naufragio penitus

1562. nitus pereundi. Dein ingreſſus emendationis poſtulata, eius neceſſitatem oſtendit, ad Eccleſiam, ac præcipuè Galliam ſuſtinendam: repetiit ea Scripturæ verba, quæ à Pauli III. Legatis allata fuerant in Synodi primordiis: *Propter nos, fratres, hæc tempeſtas nata eſt, proiicite nos in mare.* Finem dicendi fecit, profeſſus ſe ſuique comitatus Epiſcopos velle ſubiacere poſt Deum beatiſſimo Pio IV. Pontifici Maximo: cognoſci à ſe illius in terra Principatum ſupra cunctas Eccleſias; numquam eius mandata ſe obtrectaturos: venerari Eccleſiæ Catholicæ, & Oecumenicæ Synodi Decreta: Illuſtriſſimis Legatis ſe ſubmittere, ſociales dexteras reliquis Epiſcopis offerre, ac Cæſari, quòd ibi ſuarum ſententiarum teſtes adeſſent clariſſimi Principum Oratores.

Hæc Lotharingus. Tum Mantuanus quædam habuit verba, quibus tantumdem plauſus ex maieſtate retulit, quantum alter ex eloquentia. Illorum ſententia hæc fuit: Cùm Lotharingus Cardinalis Legatos inuiſens, iis ſignificaſſet, velle ſe ſui Regis mandata in cœtu Patribus exponere, ſelectum ab ipſis fuiſſe Archiepiſcopum Iadrenſem, virum doctum atque prudentem, qui ſimul nomine Synodi reſponſum redderet eleganti, copioſæ atque eruditæ Cardinalis orationi, qualem promiſerat egregia illius ſcientia, & qualem res ipſa comprobarat; ſimul explicaret, quàm gratus accideret illi conuentui ſuſceptus ab eo labor itineris Tridentini, quò Synodum locupletaret multis Epiſcopis, Abbatibus, ac Theologis Eccleſiæ Gallicanæ, cùm ex ea doctiſſimorum capitum acceſſione ingens ſubſidium ſperaretur Catholicæ veritatis cauſæ, & proceſſus mirifici in Eccleſia corruptelarum morumque correctioni. Etenim in comperto erat, quantum Cardinalis laboraſſet in Conſiliis Reginæ ac Regis ad Religionem tuendam, ad confirmandam auctoritatem Sedis Apoſtolicæ, & Pontificis dignitatem; nec minùs innotuerat, quantum idem in publicis concionibus dixiſſet, Euangelium non erubeſcens, prout plerique Procerum ſolent, & quantum denique perfecerat virtus bellica præclariſſimorum illius fratrum in bello Gallico, Religionis causâ ſuſcepto: paria in poſterum facinora ſibi polliceri Patres, tum Tridenti ab huius lingua, tum in Gallia ab illorum manu. Verùm ne Iadrenſis partes ipſe aſſumeret, nihil à ſe ampliùs addi; ſed rogari tantummodò Cardinalem, ne illi mirum accideret, ſi ipſe vſurus eſſet maiori breuitate, quàm poſtulare videbantur thematis amplitudo, doteſque innumerabiles præſtantiſſimorum eius fratrum, cùm ſibi perſuaſiſſet, plurimùm à ſe collaudatum iri Cardinalem, dum pauca proferret ex plurimis quibus 4

quibus ille laudari poſſet, reliqua verò auditorum conſiderationi tacitè relinqueret. 1562.

Facto hîc ſilentio, locum loquendi dedit Mutio Callino Archiepiſcopo Iadrenſi, qui orſus eſt: Acerbum dolorem paſſam eſſe Synodum ob Galliæ ſeditiones, cùm intelligeret, Regnum illud inclytum, quod ſemper firmiſſimum quaſi propugnaculum Catholicæ veritatis perſtiterat, nunc propter controuerſiam Religionis campum miſerabilem ſtragis cladiſque euaſiſſe, adeoque Galliæ Proceres inter ſe confligere tam ardenter, quàm anteà coniunctim bella Religionis gratiâ geſſerant: credidiſſe priùs Patres, ipſorum triſtitiam plurimùm auctum iri, ſi fortè Galliæ calamitates non audiiſſent, ſed adſpexiſſent. Et planè id ipſis eo die accidiſſe improuisò, dum Cardinalis orationis ſuæ copiâ & grauitate, ſpectatores potiùs quàm auditores illorum infortuniorum effecerat; adeò vt in ſenſu doloris ne ipſi quidem Oratori cederent. Deplorari ab eo chariſſimæ parentis ærumnas; à Concilio, chariſſimæ filiæ: releuari tamen mœſtitiam à concepta ſpe, quòd excitaturus eſſet Deus ad ſuam ſuæque Fidei gloriam in Rege pupillo virtutem ac felicitatem maiorum. Præterquam quòd cùm in præſentia coactus Diuinâ commiſeratione, ac Pontificis operâ cerneretur ſacer ille conuentus, ſperandum eſſet, diſiectis tenebris agnitum iri ab omnibus verum Dei cultum, ac diſciplinæ ſplendorem, pacemque Eccleſiæ redditum iri. Ad quod perficiendum ſicuti Synodus anteacta induſtriam omnem impenderat, ita, vbi id poſſet, in poſterum enixiùs conaturam; cùm ſummæ ſibi proſperitati duceret præſentiam Cardinalis, non modò vt hortatoris, ſed vt conſiliarij & adiutoris. Compertam eſſe illius præſtantiam in liberalibus diſciplinis, ac potiſſimùm in ſacris, ingentium negotiorum peritiam, auctoritatem apud Principes, &, quod maximum erat, pietatem erga Deum, integritatem vitæ, ac ſtudium Catholicæ Religionis: proinde polliceri ſibi Synodum ab eius opera tantum emolumentum, vt lætitia, quam eius aduentus dies attulerat, euaſura eſſet minima inter omnes eiuſdem manſionis dies: eapropter agi à Patribus debitas Deo grates, & felicem acceſſum, poſt tam laborioſum ac periculoſum iter, ipſi Cardinali, eiuſque honeſtiſſimo comitatui gratulari, dum à cælo proſperos illis ſucceſſus iidem augurabantur. Se libenter audituros aut à Cardinali, aut ab Oratoribus, quæcumque Rex proponeret, vbi ad ea exponenda locus ac facultas illis concederetur (adiecta ſunt hæc verba poſtrema, ne Oratores ſibi poteſtatem tribuerent publicè verba faciendi quoties ipſis libuiſſet) cùm

1562. Patribus certum eſſet, Regis nomine, qui vtique laudem pueritiæ ſuæ comparare incipiebat è ſtrenua pietatis defenſione, & cui præcipuum ſtudium totius vitæ curriculo adhibendum erat ad exornandam amplificandamque Religionem, ea propoſitum iri, quæ cum vera Dei gloria, cum perpetuo Eccleſiæ bono, cum ſumma Sedis Apoſtolicæ dignitate connecterentur.

Abſolutâ Iadrenſis oratione, Ferrerius graui eloquentiâ ſermonem habuit, Cardinalis dotes amplificando: Ex legatione viri tam præclari, adeò neceſſarij Gallicano regno inter eos tumultus, palàm fieri Regis religionem, eiuſdemque de Synodo æſtimationem. Poſſe Regem, vbi vellet, triduo prouincias ſuas pacare, quippe Principi ſuo natiuo propenſione addictiſſimas; ſed ab illo non tam res ſuas quæri, quàm Religionis Catholicæ, ſummique Pontificis, ad cuius dignitatem auctoritatemque tuendam nihil ipſum vereri theſauros omnes profundere, ſimulque regnum ac vitam in diſcrimen adducere. Ad emendationis poſtulatum progreſſus, dixit: A ſuo Rege non peti niſi quod à Patribus Nicæni Concilij Magnus Conſtantinus petierat: ſuas omnes petitiones contineri aut in ſacris Litteris, aut in antiquis Conſtitutionibus Conciliorum, Pontificum, & Patrum: harum reſtitutionem in integrum, vt loquuntur Iuriſconſulti, à Rege Chriſtianiſſimo, Eccleſiæ Primogenito, poſtulari apud eos, quos Deus legitimos tamquam Prætores conſtituerat: id ipſos à Rege flagitari non vi clauſulæ vniuerſalis, ſed verborum, quæ exprimuntur in Edicto illo Diuino ac perpetuo, aduerſus quod nec habuit, nec habiturus erit locum vſucapio (*vſurpatione* dicit Italicè Suauis, ex legalium vocabulorum ignorantia) ſeu præſcriptio. Rem illuſtrauit ingenioſis collationibus exemplorum ex Diuina Scriptura. Affirmauit, niſi id perficeretur, fruſtrà confugi ad affinitatem, ad ſingularem amicitiam, ad incredibilem liberalitatem maximi ac potentiſſimi Regis Catholici: fruſtrà implorari opem ſupremi Pontificis, Reipublicæ Venetæ, Ducum Lotharingiæ, Sabaudiæ, & Etruriæ: id niſi haberetur, fallacem eſſe equum ad ſalutem. Eos qui perirent, propriâ quidem culpâ perituros; ſed perituros Patribus, atque è Patrum manibus rationem eorum ſanguinis petitum iri. Poſtremò adiecit: Antequam peculiaria mandata proponerentur, illos à ſe rogari, vt celeriter cœptas diſceptationes abſoluerent, quò amplior facilitas præberetur ad agitanda argumenta longè grauiora, & maximè neceſſaria, finemque Synodo ad Diuinam gloriam imponendum. 6

Præmo-

7 Præmoniti fuerant Præſides[e] de iis, ad quæ exponenda ſe parabat Ferrerius; nec equidem comperio eam difficultatem in eius oratione permittenda, nec eam ægrimoniam in illa auſcultanda, quam Suauis depingit. Solùm[d] ſcripſit ad Borromæum Vicecomes, admonitos fuiſſe Legatos, ne huiuſmodi morem inducerent; eos verò reſpondiſſe, ſe pollicitos iam fuiſſe in eo gratificaturos Oratori. Verùm neque neceſſarium neque decorum exiſtimarunt, nouam illi reſponſionem reddere nomine Synodi; idcircò qui à ſecretis erat, ad ambos Oratores Gallicos conuerſus dixit, Synodum ſedulò expenſuram res ab illis propoſitas, atque in tempore reſponſuram.

1562.

e Litteræ Legatorum ad Borromæum, 19 Nouembris 1562.

d 23 Nouemb 1562.

Dum hæc Suauis recenſet, in multis peccat. Quare in Latina verſione, illius amicus potiùs quàm interpres, meliùs veritatem edoctus, aliquot ex eius erratis emendat. Sed tanti ponderis ad rei ſummam non ſunt, vt velim aliter ea refellere, quàm ex diuerſa mea narratione, cùm lubeat mihi illud agere cum Suaui, quod in moderata Republica fieri ſolet, vbi lenia malefacta neque cuncta condonantur, neque cuncta vindicantur.

CAPVT IV.

Gallorum alienatio à Simonetta. Varia inter Lotharingum & Gualterium colloquia. Seſſio prorogata pro arbitratu, ſed cum reſtrictione, vt certus dies intra dies octo denuntietur. Obitus Ioannis Baptiſtæ Oſij Epiſcopi Reatini, Ioannis Cardinalis Medicei, & Frederici Comitis Borromæi, geniti ex ſorore Pontificis. Diſceſſus Oratoris Bauarici. Difficultas in componenda diſſenſione inter Oratores Galliæ & Hiſpaniæ.

1 GVAlterius continuatâ cum Lotharingo conſuetudine, illum comperit non modò conſcium ſuſpicionum[a], quæ numquam omnino diſiectæ fuerant inter Legatos reliquos, & Simonettam, ſed in hunc etiam animo malè affecto, affirmantemque, vni Simonettæ arcanos Pontificis ſenſus patere; atque hinc minui collegis animum, quòd ſe Romæ perſtrictos animaduerterent. Satis non eſſe Simonettæ, quòd in perſuaſione beneuolentiæ erga Pontificem primas obtineret, niſi etiam contrariam de aliis perſuaſionem induceret: in quo tamen Lotharingus perperàm doctus fuerat. Etenim in voluminibus litterarum Pontificiarum deprehenditur id temporis pleniſſima in Pio fiducia Mantuani, iuxtà

a Litteræ, & arcanæ notæ Gualterij ad Borromæum, 25. & 26. Nouembris 1562.

 ac

1562. ac Simonettæ. At verò cum Seripando ac Varmienſi, quippe viris in ſchola magis quàm in negotio verſatis, parciùs ea communicabantur, quæ ad eorum doctrinam minùs pertinebant. Imò quod attinet ad Simonettam, vti metus è ſuſpicione naſcitur, comperio illum à Pontifice [b] reprehenſum, quaſi nimis in ipſum dominaretur timoris affectio, quâ virtus, ad egregiè agendum neceſſaria, debilitatur. Adiecit Gualterio Lotharingus; Romæ nimiùm fuiſſe gloriatos iuuenes quoſdam, iuris Pontificij ſtudioſos, qui rati prodeſſe Pontifici, eidem oberant, nunc Hiſpanos, nunc Gallos prouocantes. Hic autem conqueſtus eſt de ingenti gaudio, quo huiuſmodi homines geſtierant ob rumorem paulò antè diffuſum aduentus ſui præpediti. Reuerà delati fuerant Mediolano [c] nuntij ad Simonettam, Abbates Gallos, à ſancti Ambroſij Abbate hoſpitio exceptos, ita fuiſſe locutos de mente Lotharingi, ac de coniunctione eiuſdem comitatus cum Hiſpanis Germaniſque vt non parum enutrita fuerit præcedens ac natiua ſuſpicio illius Legati, hominis non minùs facilis ad eam patefaciendam, quàm ad concipiendam, & quicum conueniebant ij ferè omnes, qui ſtudium impenſius præ ſe gerebant erga Pontificis auctoritatem; ſeu quòd qui amat timet, ſeu quòd qui amorem oſtentat, ad eius argumentum timorem oſtentat. Conatus eſt Gualterius lenire Lotharingi ſtomachum exacerbatum in Simonettam, ſimulque cohortatus eſt Simonettam, vt illum inuiſeret, ſeque in ipſius beneuolentiam inſinuaret iis agendi rationibus, quas idem, vtpote Lotharingi conſcius, ſuggeſſit.

[b] Arcanæ notæ Borromæi ad Simonettam, 5. Decembr. 1562.

[c] Litteræ, & arcanæ notæ Gualterij ad Borromæum 19 & 23. Nouemb. 1562.

Euenit Gualterio hæc agitanti, vt quaſi aliorum ſuſpiciones tamquam haud temerarias, ſed communi famæ nixas excuſaturus, certò cognoſceret ex Lotharingo, falſa eſſe duo iam vulgata atque credita; ipſum ſcilicet moliri, vt res nationum numero ſancirentur, quemadmodum Simonetta ſimul & Seripandus induxerant in animum ex iis quæ Lotharingus, vti narratum eſt, propoſuerat; & apud eumdem fuiſſe habitum cœtum Gallorum Præſulum, qui illic comprobaſſent ſententiam, affirmantem Epiſcoporum iuriſdictionem eſſe iuris Diuini: quod vtrumque Suauis tamquam verum confidenter narrat. Reſciuit quidem Gualterius, complures Gallorum in priuatis congreſſibus declarandum cenſuiſſe, iuriſdictionem Epiſcoporum eſſe à Chriſto; ſed nihil exprimendo, proximéne ab illo, an per alium; dein verò celeriter progrediendum ad capita emendationis, quod argumentum magis illis cordi erat ad Galliam componendam. 2

Valdè

3 Valdè tamen turbidum fuit huiuſmodi colloquium, ſiue potiùs contentio, inter Lotharingum & Gualterium. Ille quidem acriter querebatur ob prauam de ſe opinionem,quam præ ſe ferebat Pontifex, & crebram exprobrationem beneficiorum, quæ idem ſibi contulerat. Atque inter cetera retulit, quoties in cœtu ſuper rebus Concilij Pontifex conquerebatur de iis, quæ aduerſum ſe Cæſari ſuggerebantur, oculos ab eo conuerti ad Cardinalem Burdeſium, ea quaſi Lotharingo adſcriberet. Ex altera parte Gualterius fidenter ſui Principis opera defendebat. Cumque ipſi videretur Lotharingus elatiùs loqui, quòd hic ſciret, non plenam coniunctionem id temporis inter Pontificem ac Regem Catholicum intercedere, illum monuit, quàm alteri procliue eſſet alterum ſibi coniungere, ſed iis modis, qui fortaſſe Gallis haud placerent; ipſorum tamen culpæ id tribuendum, ſi Pium ad id compellerent: quin nec minus graue ipſis futurum, ſi Pontifex amorem Regis Galliæ ſibi comparaſſet, illius vtique poſtulationibus indulgendo, quarum præcipua erat,facultas alienandi ingentem partem bonorum Eccleſiaſticorum, quò pecuniam impenderet bello in hugonottos; quod à Pontifice denegatum anteà fuerat per ſummam Gallicorum Præſulum commendationem, quippe qui animaduertebant, canalem hinc apertum iri, quo breuì Eccleſiæ patrimonium exhauriretur. Nec omiſit Gualterius commemorare id, quod legebatur exprobratum à quodam hæretico Germano Sorbonicis; eos nempe vitioſos eſſe dialecticos, dum reliquis Eccleſiæ Romanæ principiis conſentientes, prærogatiuam Romani Pontificis ſupra Concilium euertebant, quæ legitimâ conſecutione deducebatur. 1562.

4 Iam verò tametſi in congreſſu cum Gualterio, ob exercitam ab hoc agendi libertatem aliquid iracundius præ ſe geſſerat Lotharingus; idem tamen poſteà Archiepiſcopo Senonenſi dixerat, velle ſe ſiniſtras Pontificiorum perſuaſiones contrariis operibus obruere. Et huiuſce voluntatis indicium aliquod[d] Legati iam conſpicabantur, cùm ipſis videretur in duobus argumentis, contentionis ac zelotypiæ plenis, de manſione ac iuriſdictione Epiſcoporum, Lotharingus animum adiicere ad malaciam non procellam ciendam; vnde ſperabant, Seſſionem ante Natalitia Chriſti habitum iri: idque ab illis breuiſſimum quod impetrari poſſet ſpatium cenſebatur, quandoquidem Patrum prolixitas in dicendis ſententiis, præter adhibitam etiam Lotharingi gratiâ lentitudinem, non modò ſpem ademerat eius celebrandæ præſcripto die vigeſimo ſexto Nouembris, ſed etiam longi itineris conficiendi.

[d] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 26 Nouembris 1562.

Die

1562.

Die vigeſimo quarto Gaſpar de Caſale Epiſcopus Lerienſis[e] in- 5
tegrum in cœtu tempus ſolus conſumpſit, cupidus vt à ſe Lotharingus vniuerſam agitatæ controuerſiæ ſeriem audiret. Is in hanc ſententiam ita diſſerüit: Epiſcopos Apoſtolorum eſſe ſucceſſores, non omnino & in omnibus, ſed in ordinaria iuriſdictione. Eos igitur ſe habere ad Romanum Pontificem itidem ac Apoſtoli ad Petrum antequam mitterentur: obſtringi Diuinâ lege Pontificem ad conſtituendos in Eccleſia Epiſcopos, nec ipſi licere Epiſcoporum ordinem deſtruere; non tamen æquales eſſe Pontifici Epiſcopos, neque ſeparatim neque omnes coniunctim: eius ſiquidem poteſtas aliorum poteſtatem moderatur, concurrit cum omnibus Epiſcopis in eorum Diœceſibus, & in eas maius quàm ipſi ius obtinet: rem quampiam duobus modis iuris Diuini eſſe poſſe, aut proximè, aut alterius interpoſitu. Primos Epiſcopos, hoc eſt Apoſtolos, fuiſſe proximè ab ipſo Chriſto, reliquos omnes poſteà Epiſcopos accepiſſe poteſtatem tum Ordinis tum iuriſdictionis, præcipuè quidem à Chriſto, ſed per Romanum Pontificem, illius miniſtrum. Etenim niſi Epiſcopus à Pontifice conſecraretur, ab eoque gregem non haberet, eum Chriſtus vt Epiſcopum non agnoſceret. Porrò in conſecratione aliud à Deo ſolo impertiri, nimirum characterem, aliud à Deo præcipuè, & à Pontifice tamquam inſtrumento, nimirum iuriſdictionem: Epiſcopo iam conſecrato nihil niſi materiam deeſſe ad eam iuriſdictionem exercendam. Poſtremò improbauit quod in Canone ſeptimo dicebatur, inſtitutum à Chriſto fuiſſe, vt in Eccleſia eſſent Epiſcopi: id enim inſinuabat opinionem Cardinalis à Turrecremata, à Chriſto videlicet vnicum Epiſcopum inſtitutum fuiſſe, hoc eſt Petrum. Potiùs damnandum eſſe eum, qui diceret, Epiſcopos in Eccleſia Dei eſſe non debere.

[e] Præter Acta Arcis Æliæ, extat in Diario, 24. & 25. & in epiſt. Vicecomitis ad Borromæum, 26. Nouembris 1562.

Die poſtero tres ſolùm Patres auditi; ac poſteà à Seripando Seſ- 6
ſionis prorogatio propoſita eſt. Cur id à ſecundo peractum fuerit, non à primo Legatorum, qui eo die abfuit, in cauſa fortaſſe fuit id quod comperio in quodam ſcripto, miſſo Romam à Mantuano[f], de opportuna agendi ratione tum cum Lotharingo, tum inter ipſos Legatos; vbi ſignificabat ille inter cetera, ſe petiiſſe à collegis, vt ſi quando opus foret argumenta proponere ſiue ad Theologiam, ſiue ad Canones ſpectantia, aut de iis ex accidenti agendum eſſet, dum ſententiæ dicebantur, id à collegis perageretur, quamquam ipſe primum locum teneret. Etenim in comperto ſatis erat, eos illuc à Pontifice miſſos fuiſſe, vt Synodum eiuſmodi doctrinarum peritiâ dirigerent; ſe verò (ſic ille modeſtè loquebatur) ſolum ad

[f] Signatur 9 Nouembris 1562. & comprobatur plenè litteris Borromæi, 18. Nouembris 1562.

ad numerum augendum: addebatque, vbi illi repugnarent, cura- 1562.
turum ſe, vt idipſum illis à Pontifice imperaretur, aut à cœtibus ſe abfuturum, ne Synodi vtilitatem ſuâ præſentiâ præpediret. Idcircò eo die, quo agendum erat ex re propoſita, ſicuti videbimus, de ratione proferendi ſententias in articulo Theologico, locum ille Seripando conceſſit.

7 Non longè aberat à Legatorum notitia, ſe à fama publica lacerari[g], tamquam artificioſe rem prorogantes, perinde quaſi ipſi, & cum ipſis complures Epiſcopi, intentis animis declinarent à laborioſo ſeueriorum emendationum freto, quò tandem ab illis nauigandum erat. Hæc autem perſuaſio, quæ plus minúſve publicis miniſtris adhæſerat, dilatata poſtmodum, atque impreſſa fuerat, cum indignitate Concilij, in turba viliori. Quare vt homines imperitiores pronius feruntur ad concipienda figmenta in cunctis optimatum operibus; ita vel ipſi opifices deridebant conuentus illos quaſi ſcenas, ſtultum reputantes, ſi quis crederet, ibi ſeriò rem geri, moraſque non innecti, donec bonâ Principum pace ſuſpenſio confici poſſet. Ratus igitur Præſes neceſſarium eſſe, à ſe ſuiſque collegis tam nocentis exempli criminationem propulſari, cœpit dicere, Patres conqueri de Legatis ob Synodi prolixitatem; id non aliter à Legatis purgari poſſe, quàm regerendo querelas in ipſos Patres ob ſententiarum prolixitatem, quæ veriùs prælectiones dici poterant: in ipſis prælectionibus vituperandam eſſe longitudinem, ſed in cœtuum ſententiis laudandam ſummoperè breuitatem. Quonam pacto ipſos conaturos orbis terrarum abuſus eradere, niſi ſcirent hunc in ipſis abuſum emendare prodigendi temporis, hoc eſt pretioſiſſimi inter theſauros, dum leues infructuoſaſque quæſtiones proſequerentur? Omni ſtudio deſudandum, vt cunctis palàm fieret, in eo Concilio ſecundùm Diuini Spiritus afflatum res agitari: eſſe quidem argumentum Apoſtoli: *Si inter vos lites & contentiones ſunt, nónne ſecundùm hominem proceditis?* His aliiſque de cauſis decreuiſſe Præſides Seſſionem protrahere; de die Patres cogitarent: ſed niſi priùs ſuperuacanea in dicenda ſententia reipſa præciderentur, exiſtimare Legatos, haud poſſe diem certam præſtitui, quapropter proponebat eam Patrum arbitratu prorogandam.

8 De dilatione inter cunctos conuenit; ſed an ad incertam diem, plurimùm ſunt altercati. Lotharingus iis quæ propoſita fuerant comprobatis[h], prolixas ſententias improbauit, monuitque, ſi dies certa ſignaretur, diſcrimen ſubituram Synodum, ne infecta res caderet,

[g] Ex duabus litteris Oratoris Florentini ad Coſmum Ducem, 19. & 23. Nouembris 1561.

[h] Pręterea Acta, litteræ Oratoris Florentini ad Coſmum Ducem, & Iadrenſis, 26 Nouembris 1561.

1562. deret, adeoque cum iactura dignitatis; adhuc enim centum for-taſſe Patres ſententiam dicturi ſupererant, & idcircò certò præno-ſci non poſſe, quonam die Seſſio habenda eſſet. Aliis ea cunctatio abſque vllo termino, & omnino arbitraria, non placebat. Columnius dixit, tametſi prolixitatis rei eſſent Præſules, non tamen inſontes eſſe Legatos, quorum partes fuiſſent, auctoritatem exercere, & ſuperuacanea præcidere, ex effato, *Sapienti pauca.* Tanta ſententiarum varietas audiebatur, vt ne diſcerni quidem poſſet quænam pars eſſet acceptior: & iam ſol occiderat. Propterea Seripandus auctor fuit, ac reliqui conſenſerunt, vt tunc prorogaretur Seſſio ad incertum diem, ita tamen vt intra octo dies, quo tempore rebus multis conſuleretur, & plus lucis affulgeret, dies certus præſcriberetur.

Et ſanè ea laborum diuturnitas ſub adeò inclemente cælo, præter 9
alia quæ accedebant incommoda, nonnullorum Patrum valetudini imbecillæ ac ſenili intolerabilis accidebat. Diem obierat id temporis[i] Spoleti, dum ex morbo profectus Tridento ſuam ad Eccleſiam remigrabat, Ioannes Baptiſta Oſius Romanus, Epiſcopus Reatinus, vir doctus religioniſque ſtudioſus, ſed ſententiæ ſuæ tenax, vitium in conuentibus quàm moleſtum, quippe argumentum animi alios parui æſtimantis, tam noxium, quippe concordiæ impedimentum. Legati Caſtaneam Archiepiſcopum Roſſanenſem, vt ad eam promoueretur Eccleſiam, Pio commendarant; ſed Pontifex Amulio Cardinali eam deſpondit[k]; quod illi plurimùm collaudarunt, niſi quantum Amulij promeritis nimis impar ea remuneratio videbatur.

i Variæ litteræ Legatorum & Vicecomitis, præter Acta Paleotti.

k Epiſt. Legatorum ad Borromæum, 26. Nouembris 1562.

Per eos pariter dies, nuntios Tridentum detulit idem tabellarius, duorum capitum magis adſpectabilium vitam exaruiſſe ſub ipſo flore: alteram Romæ[l] 20. Nouembris in Frederico Borromæo Cardinalis fratre, & Ducis Vrbinatium genero, & in quo Pontifex, eius matris frater, ſpem altiſſimam iucundiſſimamque ſecundùm ſanguinem collocarat, vnde per acerbiſſimæ triſtitiæ ſenſum indoluit; quin animi ægritudo manauit in corpus, & morbo, tametſi leui breuique, ipſum affecit, pro ac vſuuenit, vt mœror ex aliena morte numquam mortalis euadat. Verùm Carolo Frederici fratri hoc infortunium ſalubriùs accidit; ſiquidem palam ipſi fecit inanitatem molitionum dignitatumque mortalium, quæ nec auditu, nec viſu ſatis vmquam agnoſcitur, niſi domi contrectetur. Seceſſit idcircò ad meditanda ſacra exercitia S. Ignatij in Probationis domo Societatis Ieſu, ibique ea lumina affectioneſque ſanctimoniæ perpur-

l Litteræ Borromæi ad Mantuanum; alia ad Legatos, 21. Nouembris, & alia Lanſaci ad Reginam, 28. Nouembris 1562.

perpurgauit, quæ Deus vſque à pueritia eius animo infuderat, 1562.
quæque poſteà vnum è ſanctiſſimis viris, quos veneratur Chriſtianus orbis, ipſum reddiderunt.

10 Alterius vita, æquè conſpicua & acerba, Piſis extincta fuerat 25. Nouembris[m] in Ioanne Cardinali Mediceo, Coſmi Ducis filio, Principe de noſtra Synodo optimè merito. In decimum-octauum ætatis annum ea incidit; & murmur extitit, id violenter contigiſſe[n]. Verùm Orator Lanſacus, cui veriſimile eſt minimè defuiſſe notitiam euentus, ſuapte naturâ non occultiſſimi, ſcripſit ad Reginam[o], Cardinalem obiiſſe poſt quartum peſtilentis febris diem; quamobrem credibile videtur, violentiam modò indicatam vnam fuiſſe ex illis tragædiis, quarum Poëtria fama eſt, conſueta horribilium ac ſtupendorum inuentrix.

m Diarium, 29. Nouembris 1562.

n Diarium Franciſci Firmani, cæremoniarum Magiſtri Romæ, 23. Nouembr. 1562. qui narrationem affert Fidelis actoris Veneti Florentiæ.

11 Interim qui Concilio ſplendorem afferebant, vti ſolent locupletiores veſtes, æquè onus addebant. Reddita hiſce diebus ſunt Oratori Bauarico ſui Ducis reſponſa, acriter indignati[p], quòd Præſides reuocaſſent in controuerſiam locum ſuperiorem inter ipſius & Heluetiorum Oratorem, adeò vt illi diſceſſum imperaret. Studuerunt Præſides Oratorem detinere; ad quod etiam obtinendum Draſcouizio vſi ſunt, oblatâ Bauarico hac prærogatiuâ, vt ipſe cœtibus intereſſet, & Heluetius domi maneret. Sed illi ſatis non erat obtenta ſine decreto poſſeſſio, adeò vt noluerit idem in publicum prodire eo ſolemni die, quo Lotharingus exceptus eſt, quandoquidem ea declaratio non præceſſerat. Legatis verò viſum non eſt tam duriter agere cum Heluetio; quin poſtremis in mandatis Româ acceptis habebatur[q], vt cùm ad Bauariæ Ducem, & ad Nuntium Lucernæ degentem de concordia ſcriptum fuiſſet, tantiſper dum Pontifex operiretur reſponſa, neuter ex his Oratoribus ad cœtus accederet non vocatus: qui verò his non acquieſceret, aliam pro ſuo arbitratu rationem iniret. Quare cùm à Legatis obtineri non poſſet vt Bauaricus ſubſiſteret, plurimum à ſe præſtitum exiſtimarunt, quòd Dux ob permiſſum Oratori diſceſſum haud indignaretur. Vix ille Tridento abierat, cùm ab Heluetiis litteræ ſuperuenere, quibus ſatis ſibi fore ſcribebant, ſi modò vnus, modò alter publicis functionibus intereſſet.

o In epiſtola iam citata, 28. Nouemb.

p Duæ litteræ Vicecomitis, 20. & 24. Nouemb. & fuſiùs in epiſt. Legatorum ad Borrom. vltimo Nouembris 1562.

q Litteræ Borromæi ad Legatos, 29 Octobris 1562.

12 Verùm vti ex ictu ponderoſiorum vaſtiorumque molium oritur in aſpectantibus grauiorum cladium terror; ita altera æmulatio ſublimiorum Principum longè vehementiùs Præſidum animos concutiebat. Monuerat eos Pontifex[r], aduenturum Lunenſem Co-

r In epiſt. Borromæi ad Legatos, 12 Nouembris; & in aliis duabus, vltimo Nouembris 1562, altera Legatorum ad Borromæum, altera Lanſaci ad Inſulanum.

1562. mitem, tamquam Oratorem ſolius Regis Catholici, non item ſimul Cæſaris, ſicuti anteà vocitatum fuerat; ſiue id fieret ob ſignificationem moleſtiæ, quam prænuntiarant Galli, quibuſcum concorditer ſe gerere in Concilio Cæſar cupiebat, cùm in eo vtilitatum coniunctio, ſanguinum coniunctioni præpoſſet, ſiue quia aduerſa commoda Hiſpanos inter & Germanos nequaquam vni eidemque permitterent Oratorem agere pro aduerſis vtriuſque Principis poſtulatis. Philippus itaque Rex petebat, vt accommodata iniretur ratio, quâ Oratori ſuo liceret Synodo aſſiſtere, ſaluâ ſimul dignitate & concordiâ: & hac de cauſa Lunenſis antequam diſcederet exquirebat quânam ratione habendus eſſet, ne ſe Regemque Catholicum exponeret periculo offenſionis apud Regem Chriſtianiſſimum, Pontificem, & Concilium. Legatis igitur iniunxit Pontifex efficaciâ quâ potuit maximâ, & ſuprà quàm in quouis alio negotio eam adhibuiſſet, vt omne ſtudium ac ſollicitudinem impenderent ad rem conficiendam, haud ignarus, conſenſum atque auxilium vtriuſque Regis opus eſſe Concilij progreſſibus, itidem ac duos pedes duáſve rotas hominis ambulationi, curruſque lationi. Simul etiam eos commonebat, vt cùm immineret, ſicut ipſe rebatur, Seſſionis dies, rem diſſimularent cum Lanſaco, ne commouerentur animi, tranquilluſque Seſſionis exitus impediretur. Etenim ne minimumq uidquam ſtabiliri volebat, niſi flexis ad id Gallis, quibus intelligebat quodcumque temperamentum nulli detrimento futurum, aut poſſeſſione aut iure ſpectato; ſciebat tamen, tam delicati ſenſus in ea re illos eſſe, vt vel ipsâ propoſitione concordiæ læderentur.

Præter hæc, quæ Legatis in communi Pontifex ſignificabat, alia arcanæ fidei Mantuano ab eodem commiſſa ſunt[f], nec alteri præter Simonettam communicanda. Ea erant: Sibi ab Oratore Varga per occultiſſimum arcanum Regis nomine fuiſſe expoſitum, vbi nulla ex propoſitis opinionibus admitteretur, malle Regem, vt ipſius Orator cuilibet minimo ex Concilio cederet, quàm opus illud ſanctiſſimum obturbaretur, præmiſsâ tamen denuntiatione, nihil inde detrimenti ſibi illatum iri, tum quod ad præcipuam quæſtionem, tum quod ad poſſeſſionem attinebat. Ad cuius rei ſilentium, etiam cum Legatis, obſtrinxit Pontificem Vargas, ne illius notitia minùs ſolertes eos redderet in alio temperamento Regi magis honorifico procurando. Verumtamen Pontifex cenſuit opportunum, eam notitiam cum illis duobus communicare, qui rem agendam moderabantur. Siquidem ex vna parte certum ipſi erat, eos

[f] Litteræ Borromæi ad Mantuanum, 21 Nouemb. 1562.

tum ex animi propenſione erga Regem Hiſpaniæ, tum ob arden- 1562.
tiſſima mandata, omnem moturos lapidem, quo aliquam ad concordiam Gallos pertraherent: ex altera verò nolebat, vt vbi illi animaduerterent rem confici non poſſe, in deſperationem caderent de pacifico Synodi proceſſu, vt proinde aut in reliquum ſtudia tamquam inutilia prætermitterent, aut in eo negotio præcipitia tamquam neceſſaria pertentarent.

13 His acceptis mandatis, cùm Legati conſiderarent, Seſſionis diem ita proximum non inſtare, vti Pontifex ſibi perſuaſerat, exiſtimarunt, locum non eſſe ſilentio cum Oratoribus Gallicis, ante eam functionem ſibi imperato. Quapropter illis ad ſe accitis oſtenderunt, quantum in rem foret non Eccleſiæ modò, ſed Galliæ, ſi Synodus, eo regno poſtulante potiſſimùm coacta, feliciter progrederetur; & quantum opus eſſet ad progreſſus felicitatem vtriuſque regni Oratoribus: vbi Synodus ab altero deſereretur, tantum vigoris illi defuturum, vt ne ad alterius quidem bonum efficaciter proſequendum ſufficeret. Idcircò animum conuerterent non ſolùm vt probi ciues Orbis Chriſtiani, cuiuſmodi ſe profiteri oportebat, ſed tamquam probi Galliæ filij, probique Chriſtianiſſimi Regis adminiſtri, ad ineundam aliquam concordiæ rationem, per quam ſaluâ Gallici Regis dignitate, alteri Regi illius affini ſatisfieret. Poſt huiuſmodi exordium duas rationes propoſuerunt, quarum vtraque locum proximum infra Oratorem Cæſareum laicum Gallis concedebat; videlicet, vt Lunenſis ſubſellium haberet in medio è regione Legatorum, quale Iulij III. ætate datum fuerat Oratori Luſitano in controuerſia cum Oratore Ferdinandi tamquam Hungariæ Regis; aut vt Lunenſis conſideret inter Oratores Eccleſiaſticos infra Cæſareum.

14 Reſponderunt Galli: Quemadmodum omnis offenſio originem trahere conſueuerat ab aliqua nouitate, æquiorem facilioremque rationem ad retinendam concordiam eſſe veteris conſuetudinis continuationem. Id ſe habere in mandatis Regis Chriſtianiſſimi, ipſos iubentis, ſi quid innouaretur, extemplò cum omnibus Galliæ Epiſcopis diſcedere. Huiuſmodi mutationes tentari ab affectionibus aut inquietis aut ambitioſis miniſtrorum, non autem ex Regis Catholici ſenſu, qui tam ampla amicitiæ fraternæque beneuolentiæ pignora dederat, ac indies dabat Galliæ Regi, vxoris fratri, vt abundè palàm faceret animi propenſionem longè aliam ab ea, quâ vellet vel vnum obolum detrahere antiquis illius prærogatiuis, præſertim ætate puerili: certos eſſe Oratores, potiùs ad eas ſarta

1562. tecta ſeruandas impenſum iri à Philippo Rege ſuas omnes vires, perinde ac illas reipsâ impendebat ad tuendam Carolo Regi auctoritatem aduerſus perduelles: numquam Gallicanum regnum omnino alacri futurum animo, donec tam ingentibus Hiſpaniæ beneficiis par tandem redderet; ſed cùm grati animi ratio, quæ inter honeſtiſſimas virtutes locum obtinet, nequaquam præcipiat vt per ipſius exercitationem honor lædatur, id pretio regiæ dignitatis præſtandum non eſſe.

Conatus eſt Mantuanus Gallos flectere, illis obiectans: Quando ipſi ſuum locum retinerent, alienæ gratificationi obſiſtendum non eſſe; quod ſi ſecùs agerent, poſſe inde argui, non ineſſe eam optimam in ipſis voluntatem erga proſperum Synodi proceſſum, quam profitebantur. Sed illi ex aduerſo, alienam gratificationem ſibi charam fore, quoties ſui Principis honorificentiæ non officeret: ea cuncta conſilia ab Hiſpanis excogitari, quò reuocaretur in dubium id quod Regis Chriſtianiſſimi dignitas in aperto eſſe poſtulabat; nimirum, primum ſibi locum poſt Cæſarem deberi: nec poſſe aduerſæ Concilio voluntati tribui, quòd nollent veterem poſſeſſionem amittere, conſuetudinemque peruertere. 15

Tunc ſubiecit Mantuanus, arcani conſcius, cupiduſque rationem inire quæ minùs Philippo Regi diſpliceret, quàm ſi poſt & infra Gallos ipſius Orator collocaretur: Quid ſi Orator Hiſpanicus ſibi ſedem poſt cunctos Oratores deligeret; num vobis animus eſſet ad eum cogendum vt meliorem quàm ipſe vellet locum caperet? Improuiſæ interrogationi reſponſum à Gallis eſt, in eo caſu rem ſe expenſuros. Legati huic poſtremo conſilio minimè ſe obſtringentes, finem colloquio impoſuere, rogatis vniuersè Oratoribus, vt ſedatiùs deliberarent. Interpoſuerunt etiam Gualterij officia cum Lotharingo, qui hinc auctoritatis plurimum apud miniſtros Gallicos obtinebat, hinc credebatur coniunctionem cum Hiſpano exoptare, tum propter belli proſperitatem in hugonottos, quæ ipſius ac fratrum plurimi referebat, tum propter Synodi quietem, cuius perturbatio dignitatem felicitatemque operæ ſuæ detraxiſſet. Sed reſponſum tandem eſt: Oratoribus non licere, mandata perſiſtendi in conſuetis præterire: noua temperamenta Regio Conſilio in Gallia eſſe proponenda: cumque ea de re Lanſacus Romam ſcriberet ad Gallicum Oratorem, præ ſe tulit ſimul immobilem in eo negotio animi firmitatem, ſimul propenſionem honorandi Lunenſem in cunctis reliquis exactiſſimâ quâque officiorum ratione; ſed eo honoris genere, quod nihil honoranti ſubtraheret. 16

Et

Et quoniam aduenerat Romam miſſus à Rege Catholico Aloyſius 1562.
Auila[t], quibuſdam in mentem inciderat, ab eo curatum iri, vt Pontifex impertiret Philippo appellationem Imperatoris Indiarum, tamquam ſplendidum titulum ad illius litis victoriam. Scripſit Lanſacus, nihil id allaturum detrimenti prærogatiuæ ſui Principis; Galliarum ſiquidem Imperatorem, qui ſuperiorem ſibi in terris neminem agnoſcebat, & cuius maiores Imperium in Occidente condiderant, numquam in Europa nouo Indiarum Imperatori ceſſurum: præterquam quòd fama erat, à Leone X. cùm Bononiæ cum Franciſco Primo conuenit, fuiſſe illi eiuſque ſucceſſoribus ſubditum ius Imperij Conſtantinopolitani: ſed veriſimilia non videri in prudenti ac virtutis ſtudioſo Philippi animo ea conſilia, per quæ ipſius amplitudini nihil acceſſiſſet.

[t] Litteræ Lanſici ad Inſulanum, 18. Nouembris 1562.

17 Pontifex auditâ Gallorum duritie, reſcripſit[a], eam haud inopinatam ſibi accidiſſe: ſe quidem voluiſſe tabellarium illum mittere, potiùs quò ſibi aliiſque ſatisfaceret, extrema quæque periclitatus, quàm ob vllam ſpem rei conſequendæ: aliud ſibi ſcribendum ad Legatos non occurrere, niſi velle ſe, vt conteſtationes, ſi quas miniſtri Hiſpanienſes facerent, ab ipſis admitterentur: ceterùm ſibi certò perſuaderi, Regem Catholicum pro ſua probitate ac religione ſuas omnes priuatas rationes poſthabiturum bono publico, cui nollet ab huiuſmodi inaniis obicem opponi.

[a] Litteræ Borromæi ad Legatos in communi, & ad Mantuanum, 5. Decembris 1562.

Enimuerò mirum foret id reipſa contingere inter cordatos viros, niſi tam ſæpè contingeret, cùm ad diluendam admirationem magis valeat conſuetudo, quàm ratio.

CAPVT V.

Lotharingi ſenſus: adhibita Hiſpanis officia Molinei Senatoris. Perturbatio in cœtu, Epiſcoporum Guadicenſis & Aliphenſis cauſâ. Rex Bohemiæ Romanorum Rex renuntiatus. Regis Nauarræ obitus.

1 DAbatur interim ardenter opera propriis Synodi argumentis[a]. Lotharingus antequam verba faceret de Canone in controuerſiam adducto, aiebat, velle ſe cunctos Epiſcopos præter ſuos audire, ſingulorumque ſententias diligenter obſeruare. Vnde oriebatur opinio, illi eſſe in animo, ſe quaſi arbitrum Concilij gerere, adeoque ſententiæ ſuæ dictionem differre, donec certus eſſet, mentis ſuæ declarationem vim quaſi deciſionis habituram.

[a] Habetur præſertim in ſcripto Vicecomitis ad Borromæum, vltimo Nouemb. 1562.

Atque

1562. Atque hanc in ſe perſuaſionem nonnulli confirmabant, ob ingentem
lætitiam, quam ille præ ſe tulit, quòd nunciaretur [b], tres alios ex Epi-
ſcopis Gallicanis iam Brixiam perueniſſe, quaſi proximam appen-
dicem potentiæ ſuæ. Semel quoque Muſottus, dum neſcio quid
nomine Seripandi illi nunciaret, apud ipſum reperit cunctos Præ-
ſules ac Theologos ſui comitatus; & hac de cauſa, & propter ver-
ba quædam, à miniſtris Cardinalis per aliquam iactantiam dicta [c],
idem Muſottus non modicam ſuſpicionem in ſeipſo & in aliis
nutriebat; qui Seripando demortuo cùm in Lotharingi familiam
cooptaretur, ſcriberetque narrationem huiuſce Concilij, ſæpiùs
à nobis productam, mentem in ſe pronam patefacit ad deteriora fa-
cilè credenda, ſicuti mos eſt omnium ferè aulicorum mediocris in-
telligentiæ, exiſtimantium idcircò ſe acutiores haberi, remotioreſ-
que à craſſiorum hominum ſimplicitate. Quoniam autem miſit
id temporis ad Pontificem Lotharingus Bertonum, qui ſibi à ſe-
cretis erat, non defuerunt in ea miſſione, alioquin beneuolentiæ
& obſequij plena, ſua ſuſpicioni alimenta [d]; cùm iactaretur,
id ab illo fieri, quò à compluribus ſibi Romæ intimis eà coràm
Bertono concrederentur arcana, quæ illi paginis committere non
audebant.

Multò deterior opinio Tridenti erat, & Romæ ſpargebatur, de 2
Lanſaco [e]; qui de ea edoctus ab Inſulano, acceptoque ab eodem vel
exemplari eorum, quæ de ipſo ad Borromæum ſcripſerat Simonet-
ta, acriter conqueſtus eſt apud Gualterium, cùm hic litteras Pon-
tificias reddidit: ſed de cetero præſtitum ſibi officium, & cum of-
ficio ſequeſtrum alacri animo accepit; cùm verò ad rei periclita-
tionem ventum eſt, nequaquam ita fœdum vultum præ ſe tulit, vt
in imagine fuerat expictum.

Hiſce inſimulationibus par Galli reddebant. Etenim Inſulanus 3
ipſe auerſum à Gualterio animum gerens [f], ſcripſit ad Lotharin-
gum, vt ab eo ſibi caueret tamquam ab inimico, qui ſtuduerat Lo-
tharingum quaſi hæreticum Pontifici deſcribere. Sed Cardinalis in
conſuetudine cum Gualterio captus peculiaribus ingenuitatis cha-
racteribus, qui ferè ſemper perſuadent, & ferè numquam decipiunt,
epiſtolæ fidem non habuit, ſed eam cum Gualterio communicauit
(periculum ſiniſtris narrationibus admodum frequens) ac poſteà in
reſponſione argumenta omnino contrariæ perſuaſionis edidit. Cum
hiſce priuatis de Gualterio ſignificationibus, publicas de cauſa ſo-
ciabat: auditâ ſiquidem in primis conuentibus prolixitate ac ſu-
perfluitate, quâ illa de ſeptimo Canone controuerſia agitabatur,
rem

b Epiſt. Vicecomitis ad Borromęum, eodem die.

c Variæ litteræ per eos dies Vicecomitis & Gualterij.

d Scriptum Vicecomitis iam citatum.

e Litteræ Gualterij ad Borromęum, 26. Nouembris 1562.

f Litteræ Gualterij ad Borrom. vltimo Nouembris 1562.

tem coram omnibus improbauit[g]: nihil tunc Dei obſequio conducere altercationes in eiuſmodi quæſtionibus, quàm periculoſis tam infructuoſis: in Cæſaris menſa voces ea de re inſtitutas, vituperationem offenſionemque ſonantes; quanto maiorem offenſionem futuram, ſi huiuſmodi litis exitus perſuaderet, ea per animi perturbationem, vtilitatiſque cupiditatem fuiſſe peracta? Adiecit ſubridens, ſe minimè conſentire, vt ſibi præterita prorogatio aſſignaretur, nec velle ſuum illi nomen ſubſcribere, cùm animaduerteret, rem tam lentè procedere, & adhuc tam procul à meta.

1562.

g Litteræ Gualterij & Legatorum ad Borromæum, 27 & vltimo Nouembris 1562.

4 Nec[h] ceſſabant Hiſpanienſes miniſtri omnem induſtriam adhibere, quâ ſuos Præſules retraherent ab eo impetu controuerſiarum, haud tempori congruentium, & quæ aut efficere, aut ſignificare poſſent parum coniunctionis inter Caput & membra Eccleſiæ Catholicæ: cumque compertum eſſet, communibus reſponſis ſemper propitiis peculiaria tacta minimè reſpondere, credidit Piſcarius, id fortaſſis euenire ex debili Pagnani, qui ſibi à ſecretis erat, auctoritate. Proinde poſtremis Pontificis petitionibus, quas diximus, inflammatus, voluit pro eo quod per ſuam reſponſionem indicauerat, eam corroborare, miſſo ad id Senatore Molineo. Sed vbi diſſimilis opinio in æmulationem abiit, & appetendi facultas intelligendi facultatem ſibi mancipauit, nemo ſufficit è ſequeſtris, cùm ſuſcepta ſemel cauſa, Dei cauſa nominetur & cenſeatur: præterquàm quòd ſibi perſuaſerant Hiſpani, eum eſſe miniſtrorum ſenſum, regali nomine velut extimè inauratum, aut certè Regem haud progreſſurum vltra moderatas cohortationes, quæ vti carent metus acumine, ita calcar hebes euadunt. Et quædam res accidit, quæ illorum Præſulum animum vehementer exacerbauit, ſimulque Lotharingo ſtomachum mouit, eorum vitio, qui, ſicut ad Borromæum Gualterus ſcripſit[i], ſe vnicos Pontificiæ auctoritatis propugnatores oſtentantes, ad eam oppugnandam alios prouocabant.

h Litteræ Vicecomitis ad Borrom. 27. & vltimo Nouembris 1562.

i 5. Decembris 1562.

5 Kalendis Decembris[k] Melchior Auoſmedianus Epiſcopus Guadicenſis ſententiam ſuam exponens de Canonis propoſiti verbis, vbi habebatur, Epiſcopos à Romano Pontifice vocari in partem ſollicitudinis, & ab eo aſſumptos eſſe veros Epiſcopos, obiecit; Laxiorem minuſque limitatam dictionem adhibendam eſſe, propterea quòd ſi quis ſecundùm Apoſtolorum Nicenæque Synodi Canones eligeretur, verus Epiſcopus euadebat, tametſi à Romano Pontifice non aſſumptus; quando iidem Canones dicunt illum eſſe initiandum conſecrandumque à Metropolitano, nullâ factâ Romani Pontificis mentione: nec eam conſuetudinem in Eccleſia vniuer-

k Præter Acta Arcis Ælliæ, epiſtola Oratoris Florentini ad Ducem, 3. Decembris; & Legatorum ac Vicecomitis ad Borromæum, prima 2. altera 3. Decembris 1562. & Iadrenſis ad Cornelium, & Fuſcararij ad Moronum etiam 3. Decemb.

1562. vniuerſalem videri, vt ſummus Pontifex eligat; Chryſoſtomum, Nicolaum, Ambroſium, Auguſtinum, & alios fuiſſe quidem Epiſcopos, à Romano Pontifice non electos: quin etiam ab Archiepiſcopo Saliſburgenſi quatuor Suffraganeos ſuos Epiſcopos creari, nihil in eo auctoritatis exercente Romano Pontifice. Ad hæc Simonetta, ne opinio illa radices ageret, ipſum placidè interpellauit, monuitque, id fieri à Saliſburgenſi ex auctoritate ac priuilegio Pontificio. Cùm autem Auoſmedianus rogaret, vt ſibi ſermonem proſequi concederetur ad ſuam ſententiam exponendam, quidam ſtudio ſiue immoderato ſiue affectato conclamarunt, *Dimittatur:* alij in vocem *Anathema*, & conſimiles contumelias proruperunt; alij conati ſunt aut pedum ſupploſione aut ſibilo eum impedire. Connumeratos inter ardentiores comperio Thomam Caſelium Epiſcopum Cauenſem, Ægidium Falcettam, qui nondum Caurlenſem Epiſcopatum reliquerat, &, quod mirabilius eſt ex viri dignitate, Ioannem Triuiſianum Venetiarum Patriarcham. Verùm id quod omnes tranſiliit immoderationis imprudentiæque fines, fuit culpæ dilatatio ab vno capite ad integram nationem; vnde pro vno capite laceſſita eſt tamquam aduerſaria integra natio: ſiquidem fuit qui dixit, *Plus moleſtiæ nobis infertur ab iſtis Hiſpanis qui Catholicos agunt, quàm ab ipſis hæreticis.* Tum iracundè Hiſpani: *Hæretici eſtis vos.* In tam graui perturbatione vix impetrarunt Legati, vt permitteretur Auoſmediano ſermonem proſequi; quem appoſitè proſecutus, cunctorum quæ dixerat ſanam ſententiam explicauit: Quamquam opus non ſit, vt omnes Epiſcopi nominatim à Pontifice aſſumantur, omnes tamen Epiſcopos adſtringi ad Romanum Pontificem tamquam ſupremum colendum: eſſe in eo plenitudinem iuriſdictionis; ſed vſum ac materiam, quam ille Epiſcopis deſtinabat, non poſſe abſque iuſta & rationi conſentanea cauſa ipſis auferri: declarandum planè eſſe, Epiſcopos iure Diuino ſuperiores eſſe meris Preſbyteris. Dein admirationem oſtendit, ob tragædiam in ſua dicta excitatam: ferendam non eſſe ſententiam in id quod integrè auditum non eſt: ſi quis eas voces audiret, *Non eſt Deus*; nec illis adnexas audiret, *dixit inſipiens*, poſſet blaſphemiæ Pſaltem damnare. Ita contigiſſe illis Patribus in ipſo damnando, quod commiſſuri non fuiſſent, ſi priùs ipſius mentem planè percepiſſent. Illud certè ad ſui comprobationem ſibi non deeſſe, quòd ter Synodo interfuerit ſub Paulo, Iulio, & Pio, tunc Doctorem conditione, nunc Epiſcopum dignitate. Sic ille locutus eſt, & fidenter vt innocens, & modeſtè vt ſubditus, adeoque iudicia ſimul affectioneſque ſibi conciliauit.

Lotha-

1562.

6 Lotharingus excepto tam incondito fragore, dixit ſubmiſsâ voce[l], à paucis auditâ, ſed turbato vultu, à cunctis conſpecto, *Hæc agendi ratio recta non eſt, nec eam in animum induxiſſem.* Poſteà verò cùm eumdem adiiſſent Vicecomes, & Vercellenſis Antiſtes, dum ille ea de re loquebatur coram illis, & fortaſſe de induſtria, dixit: *Si quid huiuſmodi Gallo cuipiam accidiſſet, actutum ego ab hoc conuentu ad Synodum liberiorem prouocaſſem. Vbi verò licentiæ non cõſulatur, omnes in Galliam reuertemur.* Ingens ſanè inſolentia fuit. Dum hæc diceret, adſpiciens, aut ſimulans tunc planè à ſe conſpici duos quos nominauimus Epiſcopos, ſermonem præcidit. Significauit pariter in aliis colloquiis, ſi quid huiuſmodi ampliùs accideret, aliquid de peculiari nationis Synodo cogitandum. Abſurdum ſibi videri, adeò dominari nimiam animorum affectionem, vt Patres Concilij hæreſim appellarent id quod hæreſis non erat. Si animo recoluiſſent, quàm maturè antiqui Patres cuncta expendebant, antequam nomen cuiuſpiam percellerent horrificâ illâ voce *Anathema*, eam tam leuiter prolaturos non fuiſſe in tam honeſtum Antiſtitem. Sed abſurdiſſimum poſteà ſibi accidere, vt pro vno, etiamſi fuiſſet hæreticus, auſi eſſent vniuerſam nationem tam amplam & honoratam calumniis impetere. Quocircà ſtatuit apud ſe, grauem commonitionem de facinore tam indecoro in proximè futuro cœtu ad Patres habere: quod ſubodorati Præſides, operâ Gualterij conati ſunt illum ab eo conſilio blandè prudenterque dimouere, ſuæ ipſorum auctoritatis ſolliciti, ad quos vnicè id muneris ſpectare videbatur.

[l] Acta Paleotti, & narratio Oratoris Veneti.

7 Porrò ne ipſi admiſſæ culpæ negligentiam præ ſe ferrent[m], poſtridie in conuentu Mantuanus dixit[n]: Cùm præſcribendus eſſet futuræ Seſſioni dies antequam octauus ex Decreto effluxiſſet, proponi à ſe decimum ſeptimum Decembris ſtatuendum; & quò celeriùs quæ opus erant pararentur, quotidianos cœtus eſſe congeminandos (id Lotharingus poſtularat[o], & idoneum erat ad extinguendam affectatæ dilationis famam) quod ſi nihilominùs eo die paratum non eſſet quidquid in anteacta Seſſione deſtinatum, poſteaque in conuentibus propoſitum fuerat, ſtabilirentur certè quàm poſſent plurima: verùm quamcumque Præſidum ſolertiam irritam fore, niſi Patres ſuam operam contuliſſent. Eapropter ſe illos hortari ac rogare per ſummam efficaciam ad conſilium Eccleſiaſtæ cuſtodiendum: *In multitudine Presbyterorum noli eſſe loquax.* Quod ab ipſis præſtitum iri, ſi ſtuderent ſententias breuiter ac pacatè dicere, amputatis digreſſionibus, rebuſque, quæ iam ab aliis expenſæ fuerant,

[m] Epiſt. ad Borromæum, 3. Decembris 1562.

[n] Eius verba extant in Diario 2 Decembr. & fuſiùs in Actis Arcis Æliæ.

[o] Literæ Gualterij ad Borrom. 29. Nouembris 1562.

non

1562. non iteratis; ſimul etiam, ſi ſinguli charitatem ac reuerentiam collegæ, non iram ac fel aduerſarij præ ſe ferrent. Cauerent præcipuè à tumultu ac indignitate diei præteritæ; alıter abituros è conuentu Legatos, ne tam incompoſitas actiones coràm tolerarent ipſi, qui Pontificis perſonam gerebant, præter reuerentiam debitam duobus præſtantiſſimis Cardinalibus, Oratoribus, quos complures potentiſſimi Principes legarant, & tot ſanctiſſimis Patribus.

Lotharingus, qui primus reliquorum omnium ſententiam dicebat, iis quæ propoſita fuerant in cunctis partibus aſſenſus eſt; & quaſi laudaturus poſtrema dicta Mantuani, ſibi aditum aperuit ad modeſtè grauiterque caſtigandum tumultum excitatum, eoſque potiſſimùm, qui protulerunt in Guadicenſem *Anathema: comburatur: hæreticus eſt.* Ea verba digna non eſſe, quæ in eo conſeſſu tam leuiter pronuntiarentur: atque ad id ſubdidit, ſibi non probari quod denuntiatum fuerat quaſi ad corrigendas in poſterum eiuſmodi noxas, nimirum diſceſſum Legatorum è conuentu; id non ceſſurum in pœnam, ſed in præmium audaciorum, qui ſi tantum audebant coram Legatis, in quam audaciam prolapſuri eſſent hoc frænò ſoluti? aptiorem animaduerſionem excogitandam eſſe in eum, qui tam venerandum auditorium tam modicè venerabatur. 8

Lotharingi verba nihil diſplicuere Legatis; quippe quæ neminem peculiariter obiurgabant, dicebanturque non quaſi ab eo, qui ſibi capitis auctoritatem arrogaret, ſed qui ſua capitis dicto conformaret; & ſupra centum ex Patribus Lotharingi ſenſa commendarunt. Sed Caſelius, qui intelligebat, eam obiurgationem generatim dictam magna ex parte in ſe cadere, cùm dicendi locum habuit, haud ſe continuit, quò minùs quædam interſereret extra thema, & extra prudentiam, adeò vt à Legatis & Vicecomite apud Borromæum arrogantiæ titulo notata fuerint, vtpote in Lotharingum directa. Videlicet, vnum ex Legatis auditum à ſe fuiſſe; ipſis, non aliis ſe obtemperare debere: ſi vellent Hiſpani aliorum dictis non peti, cauſam ab illis præbendam non eſſe, hæreſes proferendo. Quidquid pridie pronuntiarat de Guadicenſis ſermone, rectè fuiſſe pronuntiatum, ſeque præſtò eſſe ad id tuendum & in cœtu & extra cœtum. Quæ verba cunctis moleſtiam crearunt, planeque effecerunt, vt Caſelius deteriorem vniuersè de ſe opinionem exciuerit ex defenſione quàm ex culpa. Gualterio tamen, qui auctor fuerat Lotharingo, ne ſibi infenſas correctoris partes aſſumeret[p], viſus eſt ille aliquantulum fuiſſe tranſgreſſus. Quare cùm reprehenſio ſuopte ingenio acerba ſit, & ægrè patiantur homines in huiuſmodi odioſo 9

p Arcanæ notæ Gualterij ad Borromæum, 3 Decemb. 1562.

munere

munere plures ſuperiores, quàm quos ſibi leges imponunt, exiſtimauit commodè actum cum Lotharingo, quòd eo die acutioris acrimoniæ dicta non exceperit. 1562.

10 In deſtinando Seſſionis die ſententiæ variarunt, cùm videretur compluribus [q], plus ſpatij concedendum, aliud aliis deſignantibus: ſed centum viginti nouem diei propoſito conſenſere.

11 Vix vnâ commotione præteritâ, altera excitata eſt, & in alterum Hiſpanum, in poſteræ diei conuentu. [r] Iacobus Gibertus à Noguera Epiſcopus Aliſanus de re propoſita differens, cœpit oſtendere, Epiſcopos etiam poſt mortem Redemptoris non fuiſſe electos, inſtitutos & vocatos à Petro, ſed à Chriſto, ſicuti Mathiam ac Barnabam, ideoque Petrum dixiſſe Domino: *Oſtende quem elegeris:* & affirmari à Chryſoſtomo, Petrum in ea electione ſententiam à Deo latam pronuntiaſſe: huiuſmodi electionem fuiſſe habitam per actionem exteriorem ab Apoſtolis, dum Spiritus Sanctus dixit: *Segregate mihi*, &c. Seiunctionem igitur, & conſecrationem apud homines manere; ſed poteſtatis collationem eſſe Chriſti opus, itidem ac collationem efficaciæ Sacramentis. Sed ab Oſio correctus eſt, cùm Mantuanus & Seripandus abeſſent: Huiuſmodi diſſertationes nec conferre argumento, nec ad ædificationem, ſed ad deſtructionem valere; nec Epiſcopos decere de ſupremo ipſorum Principe quæſtionem agitare. Controuerſiam cum hæreticis eſſe, an Epiſcopi electi à Romano Pontifice veri eſſent Epiſcopi, & à Chriſto inſtituti; & tamen quoſdam illic audiri, qui è contrario affirmare auderent, Poſſe creari Epiſcopos quos Pontifex non aſſumpſiſſet. Idcircò ne mirarentur, ſi nonnumquam dum ſententias dicerent, interpellarentur, quando rei propoſitæ, prout par erat, hæc minimè reſpondebat. Sed Aliſanus repoſuit, dum iuriſdictio Epiſcoporum expendebatur, opus eſſe de Pontificia quoque diſſerere. Cùm Granatenſis ad Aliſanum defendendum aſſurgeret, & ex altera parte Caſelius, quaſi à Granatenſi perſtrictus, iam contentio & dilatabatur & inflammabatur. Tum Simonetta nutu Caſelium monuit vt taceret; & ita reliqui, quibus ille obloquebatur, pariter conticuere; datuſque locus eſt Aliſano proſequendi ſermonis, quamquam non deeſſent qui ſtuderent ipſum impedire. Poſtquam is loquendi finem fecit, iterum Oſius, comprobante Lotharingo illi proximo, dixit: Se quidem exiſtimare, cuncta in ea ſacroſancta Synodo recto Religionis ſtudio proferri; ſed veram controuerſiam inter Catholicos & hæreticos in eo ſolùm ſitam eſſe, admittendi necne eſſent tamquam Epiſcopi legitimi, ij qui à ſummo Pontifice eligerentur; à qua controuerſia

q Diarium, 2. Decembr. 1562.

r Epiſtola Legatorum & Vicecomitis ad Borromæum, 3. & 6. Decembris; & Iadrenſis, ac Fuſcararij ad Cornelium, & Moronum, 3 Decemb. 1562.

1562. alienas omnino eſſe diſputationes illas, Num etiam legitimi Epiſcopi abſque huiuſcemodi electione eſſe poſſent: quin dum hoc affirmabatur, adiuuari potiùs aduerſarios quàm impugnari. Sed Alifanus ex aduerſo redordiri contentionem voluit; idcircò Simonetta illum & inſolentem appellauit, &, vt tandem locum aliis dicendi relinqueret, monuit. Quod cùm videretur meritò pronuntiatum in contentioſam hominis peruicaciam, nec vniuersè Patres offendit, quaſi libertatis violatio, nec peculiariter Hiſpanos, quaſi nationis iniuria.

ſ Diarium 8. & litteræ Legatorum ad Borromæum, 3. Decembris 1562.

Duo per eos dies ibi vulgata ſunt [ſ] ingentis momenti Rebuſpu- 12
blicis, tum politicis tum ſacris. Alterum, electum fuiſſe Regem Romanorum Maximilianum Bohemiæ Regem, primum Ferdinandi filium, Francofurti 24. Nouembris, eiuſque parentem piâ conſtantiâ ſe geſſiſſe, denegatis conditionibus hæreſi fauentibus, quas tres illius ſectæ Septemuiri tamquam remunerationem flagitabant. Ad hoſce nuntios Madruccius Cardinalis, Epiſcopus ac Princeps Tridentinus, & Beneficiarius Ferdinandi [t], dies feſtos illicò celebrauit: Legati verò pronis erant animis ad idem agendum nomine Synodi ſolemni gratiarum ſacrificio, & publicâ laudatione, cùm Imperatorium Sceptrum collocatum fuiſſet in Principe Catholico, & ex familia vſque adeò benemerita de Religione; ſed aliqua ipſis ſupererat dubitatio, fortaſſe ob exceptionem, quam Pontifices aliàs iure Maximiliano obiecerant; quamquam ab eo deleta videretur antiqua nota in hoc ipſo conuentu: nam interrogatus à Proteſtantibus de rebus ſinceritati Fidei Catholicæ repugnantibus reſponderat, Sibi certum eſſe in ea Fide viuere ac mori [u]. Quod à Suaui animaduerſum, non tamen eius ingenio ſtyloque congruit, vt in minuta reliquarum conditionum narratione voluerit eius meminiſſe. Super eo itaque ſcripſerunt ad Borromæum Legati, ſed retentâ ſibi facultate rei perficiendæ, reſponſo non expectato: atque ita reipſa peregerunt, rati, perinde fore diu rem retardare, ac illam diu negare, adeoque flores iam aridos à ſe poſteà oblatum iri. Itaque octauo Decembris die, Conceptæ Virgini ſacro, congeminatâ lætitiâ ex nuntiis peractæ coronationis, ea celebritas habita eſt. Sacrificium obtulit Muglitius Archiepiſcopus Pragenſis, Orator Cæſareus; latinam panegyrim dixit Sbardellatus: adfuere ſex Cardinales, Oratores Principum, & omnes Synodi Patres. Cardinales, Oratores, & complures ex Patribus conuiuio excepti ſunt per conſuetum magnificæ lætitiæ officium, Cæſaris nomine, ab Archiepiſcopo celebrante. Interim conſiderans Pontifex, Legatos ſibi reſeruare, ac quodammodo ſe parare ad ea publicæ gratulationis argumenta,

t Diarum, Kalendis Decembris,

u Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 10. Decembris 1562.

gumenta, reſcripſit[x], Videri ſibi, antequam eiuſmodi celebritas in 1562.
Concilio ageretur, exemplum ſuum expectandum eſſe: nec velle ſe quidquam mouere, donec à Cæſare ac filio debiti rei peractæ nuncij ad ſe deferrentur, ſimulque petitiones vt multa ſupplerentur de iure ac de facto, quæ ad efficaciam illius electionis deſiderabantur. Sed triduo pòſt nouum conſilium ſuſcepit[y], cùm ad ipſum perueniſſet tàmquam à Maximiliano miſſus Ioannes Manriquius, certà fide pollicitus, eum Regem cuncta probi Catholicique Principis officia præſtiturum. Quare comprobato Præſidum conſilio, ſi peractum eſſet, præbitoque illi conſenſu, ſi adhuc penderet, ipſis iniunxit, vt præcedentem ſuam repugnantiam omnino celarent. Sed ſuper hoc Maximiliani negotio nobis oportebit non ſemel calamum adhibere.

x Litteræ Borromæi ad Legatos, 12. Decembris 1562.

y Litteræ eiuſdem ad eoſdem, 15. Decembris 1562.

15 Alterum id temporis nunciatum Tridenti, fuit obitus Antonij Borbonij, Vandomi Principis, & ob vxoris iura Nauarræ Regis renuntiati. Fauerat ille hugonottis, ſicut alibi demoſtrauimus: poſteà cùm animaduerteret, ſe hac viâ non modò ad ſperatam amplitudinem non aſcendere, quin potiùs obſtare ſibi, ne à Philippo Rege regnum aut reſtitueretur aut compenſaretur, cœpit pedetentim gradum referre; ita tamen ſe gerebat, vt nolens diſplicere Ioannæ vxori, ingenio magis quàm ipſe virili, fratrique Ludouico Condeo Principi, qui natu minor, ſed ſpiritu maior ac peior erat, haberetur potiùs hugonottus non ſincerus, quàm ſincerus Catholicus. Idcircò recuſauerat poſtremò Hiſpanus Rex Antonij Nuntium priùs excipere, quàm cerneret in Gallia res meliùs ſe habentes: & cum Oratore Gallico diſcedendi veniam petente conqueſtus fuerat, Regem pupillum obſideri ab hominibus, qui ſtuderent illum educare in Proteſtantium religione, orbemque terrarum peruertere; ſimul etiam denunciauerat, niſi meliora inirentur conſilia, ſe rebus conſulturum, primo loco iis implicatis, qui nitebantur alios implicare. At verò Antonius Rex viſus eſt paulatim, conſiliis Ferrarienſis Cardinalis, aliorumque Catholicorum optimatum ad ingenij ſui probitatem reuocatus, magis ſemper in animum reuocaſſe amorem veteris Religionis, à qua credebatur anteà potiùs alienatus operâ per rationes pſeudopoliticorum, quàm fide per argumenta hæreticorum; adeò vt in rebellantes hugonottos copias tandem eduxerit,& fiſtulæ tormentariæ glande vulneratus ad Rothomagum, poſt morbum diuturnum occubuerit illius ignis iniuriâ, quem ipſe ſuccenderat. Antonio demortuo, regiæ tutelæ iura deuenerant ad Carolum Cardinalem Borbonium illius fratrem, virum pacati ac pij, ſed

non

1562. non ingentis animi, aptioriſque vt regeretur, quàm ad regendum idonei; ex quo in nonnullis orta eſt opinio, Lotharingum in Galliam reuerſurum [z], quòd adminiſtrationis lora ſuis impoſita manibus ſperaret. Hic, quippe affinis defuncti Regis, ſe abſtinuit à colloquio, quod ab ipſo Legati paulò antè petierant [a] eo die, quo peruenerat tabellarius; & die poſtero officia eius vicem dolentium ab ipſis accepit. Verba fecere de iis, quæ poſſet Pontifex impendere in ſalutem regij filij hæretici, qui ſeptimum ætatis annum compleuerat, matris & magiſtri hugonotti operâ in religione peſſimè nutritus. Verùm Lotharingus re diu perpenſâ cenſuit, peculiaria poſtulata id temporis tentanda non eſſe. Quamobrem Legati id conſilij dedere Pontifici, vt ipſe rei procurationem commendaret Ferrariæ Cardinali; qui tametſi anteà reditum adornarat, putabatur tamen caſus illius causâ ſubſtiturus, diſcreturuſque eas opportunitates, quæ vt benè diſpiciantur, opus habent oculo non ſolùm acuto, ſed propinquo; cùm humana mens erga res quaſdam ſe habeat ſicuti guſtus erga ſapores, qui quantumuis acuminis habeat, eos non percipit, niſi tangat.

z Litteræ Gualterij ad Borromæum, 6. Decembris 1562.
a Litteræ Legatorum ad Borromæum, 6. & 7 Decemb. 1562.

CAPVT VI.

Lotharingi oratio; & noua Canonum forma ab eo propoſita. Reliquorum Gallorum ſententiæ. Varia opinamenta de altera propoſitione Lotharingi.

PRidie quàm mors Antonij nuntiaretur, Lotharingus ex im- 1
prouiſo [a] ſententiam ſuam expoſuit, nondum auditis cunctis aliarum nationum Patribus, ſicut anteà in animo habuerat. Sed præuertere voluit, proptereà quòd expertus fuerat, per eam hiemem ſe identidem ita opprimi pituitâ, vt raucus euaderet; idcircò cùm ſe liberum ſenſit, noluit vſuram vocis diutiùs retardare. Per eos dies familiariter is egerat cum Seripando [b], idque Gualterij ſolertiâ; qui cùm ſciret huic Legato tribui à Lotharingo multo amplius quàm reliquis omnibus in Theologica doctrina, ſicuti ceteroquin in amore ac reuerentia præ cunctis Mantuanum haberi; ſperauerat à Seripando, ſubductis ab illius animo quibuſdam principiis & argumentis, quæ idem in ſcholis hauſerat, eum facilè ad ſuas partes adductum iri, quippe voluntate propenſum, & ſcientiâ inferiorem. Maximè verò, quia illius Principis mens, vt quidam opinabantur, ſpecioſior erat quàm robuſta; in rebus intelligendis clara,

a Litteræ Legatorum ad Borromæum, 6 Decembr. & Fuſcararij ad Moronum, 7. Decemb 1562.
b Litteræ Gualterij ad Borromæum, 3. Decembris 1562.

clara, in explicandis facunda, in percurrendis expedita; quæ dotes inter ſanguinis fortunæque ſplendores, & velut incantationibus gratiæ ac ingenuitatis, conciliant poſſeſſori exiſtimationem admirationemque præcelſæ doctrinæ, partim ab hominum mediocritate, partim à beneuolentia, partim ab adulatione. Sed, prout affirmabant alij, ſi quis ſciret velletque veram celſitatem metiri, breue ſpatium inter ſuperficiem ac fundum nactus, animaduerteret, à delicata Principis educatione, & non otioſa gratioſi conditione permiſſam illi non fuiſſe eam exercitationis ſtudiique aſſiduitatem, ſine qua in ſapientiæ diſciplinis licet cuipiam magiſtrum agere, nunquam tamen eſſe magiſtrum. 1562.

2 Duabus planè horis expletis, ingentem illam gloriam conſecutus eſt in eo genere præſtantiæ, quæ eſt videri minorem, nimirum minùs prolixum quàm reipſa fuit. Magnificè, eloquenter, eruditè diſſerüit, atque per hanc ſententiam exorſus eſt[e]: Nihil expendi potuiſſe à Patribus Chriſtianæ Religioni conuenientius, quàm Ordinis Sacramentum; fruſtrà laboraturos fuiſſe in rebus ſacris decernendis, vbi dubitari poſſet quis eſſet legitimus Sacramentorum miniſter. Cauendum primo loco, ne fur aut latro intraret in ouile Chriſti, qua de cauſa tot in Eccleſia perturbationes cernebantur: præcipuum quidem ſibi futurum in votis, nequid, dum agebatur de Ordine, inordinatè committeretur.

e Cuncta extant in Actis Paleotti, & Arcis Æliæ.

In doctrinæ capitibus improbauit primum, quo dicebatur, in omni lege Sacerdotes cum ſacrificiis fuiſſe coniunctos, cùm de eo haud plenè conſtaret; quandoquidem in lege naturæ cuncti primo loco geniti Sacerdotes erant, cuiuſmodi fuit Eſau, ex epiſtola Pauli ad Hebræos, vbi accuſatur, quòd primogenita vendidiſſet: id enim actio profana non fuiſſet, niſi ius Sacerdotij complecteretur; & tamen non omnes primigenæ ſacrificabant. Obſeruauit pariter (idemque obſeruarat Antonius Auguſtinus) vocem illic poſitam, *Seruator*, quam elegantem magis, minuſque ſignificantem quàm par eſſet arbitrabatur, nec vſurpatam ab antiquis Patribus in ſenſu *Saluatoris*[d]: Eccleſiam quaſi pudicam matronam eſſe, quæ reiicit nimis exquiſitas munditias, veluti ornamenta meretricum.

d De diſcrimine inter *Saluatorem*, & *Seruatorem*, conſuli poteſt Manutius in quartam Verrinam, & Iulius Niger in ſuis Aſcetticis in 3 parte de titulo.

Cenſuit prætereà, in tertio capite, vbi agebatur de rebus Ordinis Sacramento neceſſariis, nominandas non eſſe materiam & formam; non quòd hæ non adſint, ſed quia huius Sacramenti materia facilè decerni non poſſit. Cupiit ex altera parte, vt fieret mentio de manuum impoſitione, vtpote tam frequenter in veteri Teſtamento, & in nouo frequentiùs commemorata. In quibus omnibus

1562. nibus eius ſententia placuit; quamquam in poſtrema, ne definiretur impoſitionem manuum eſſe partem Sacramenti, delecta ſunt vocabula magis vniuerſalia *vocum* & *ſignorum*, tamquam partium componentium, quæ ſint neceſſariæ ſacræ ordinationi, non tamen ſilentio prætcritâ manuum impoſitione, quin allatis in Decreto verbis Pauli ad Timotheum[a]: *Admoneo te, vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.*

[a] In 2.ad Timoth.cap.1.

Ad præcipuam quæſtionem accedens, ex opportunitate eorum 3
quæ habebantur in capite quinto, dixit, Placere ſibi apertam rei declarationem, quò ambiguitas omnis tum Catholicis tum hæreticis auferretur de Concilij ſententia: non quidem ſibi probari particulam illam, *ex Iure Diuino,* quippe cauſam multis contentionibus in Eccleſia futuram. Controuerſiæ non ſubiici, poteſtatem Ordinis in Epiſcopis eſſe proximè à Deo, cùm habeatur in Scriptura, dum Ordo confertur, *Accipite Spiritum Sanctum,* qui nonniſi a Deo dari poteſt. Simul etiam in vniuerſa Eccleſia poteſtatem iuriſdictionis eſſe à Deo: etenim Eccleſia facultatem non habet efficiendi ne regatur à Romano Pontifice, & ab Epiſcopis, neque conſtituendi ſibi Ariſtocratiam, aut Democratiam; ſed regi neceſſe eſt per Monarchiam à Pontifice vniuerſali, & ab Epiſcopis peculiaribus: id autem originem ducere proximè ab ipſo Deo. Prætereà in quouis Epiſcopo eam partem iuriſdictionis, quæ naturam excedit, originem à Deo trahere abſque vllo interpoſito, cùm id quod ſupra naturam eſt, effici non poſſit ab hominibus; atque huiuſmodi eſſe iuriſdictionem abſoluendi peccata. Sed non proptereà exæquari poteſtatem Epiſcoporum Pontificiæ poteſtati. Nihil ita firmiter propugnandum id temporis ſicut Vnitatem & Primatum Apoſtolicæ Sedis, dum cunctæ aduerſariorum phalanges ad huius arcis euerſionem conſpirabant: complures enumerari eorum ſectas, Lutheranos, Caluiniſtas, Zuinglianos, Anabaptiſtas, & alias; ſed omnes conuenire vnanimes in hoc faſtigio percellendo: atque id ſignificari ab Euangelica parabola fortis armati, ſuæ domus atriam cuſtodientis. Ex eo quòd Epiſcoporum iuriſdictio ſit proximè à Deo, in Eccleſia nihil detrahi Pontificis auctoritati, pro eo ac obſeruabat in ſuo volumine Polus Cardinalis: ſoli namque Pontifici datum eſt eam exercere in quocumque alio, idque vocando, aſſumendo, deponendo, mittendo; ita vt nemo aſſumatur, ac mittatur à Deo, niſi per ipſum Pontificem; idque ab eodem Polo idoneis exemplis illic illuſtratum apparere. Idcircò quoties audiebatur, in remotis Prouinciis quempiam ad Epiſcopatum aſſumi à Metropolitano,

ſemper

ſemper intelligendum eſſe id fieri aut ex Apoſtolorum Conſtitutione, aut ex Decreto legitimæ Synodi, aut ex ſummorum Pontificum priuilegio, adeò vt adeſſet vel expreſſa vel tacita Romanæ Sedis auctoritas; aliter enim rationem capitis deſtructum iri: verum id conſpici in cunctis Epiſcopis, præter Apoſtolos, qui à Chriſto per ſe electi fuerunt. Quod autem obiectabatur ex verbis Pauli, *Ego nec ab homine, nec per hominem*, valere potiùs ad rem propoſitam comprobandam; ſiquidem dum ille dicit quaſi ſuum peculiare priuilegium, *nec per hominem*, inſinuat, reliquos vocari per interpoſitum hominem, hoc eſt, per ſummum Pontificem: quare à Deo vtique iuriſdictionem prouenire, ſed exerceri in ſubiecta materia aliis à Pontifice deſtinata, quam idem auferre poteſt, aut minuere. Quòd verò huiuſmodi poteſtas ab Ordine non oriatur, liquidò patere: ac primò quidem, quia Sede vacante ab Eccleſiaſticorum Collegio poteſtas exercetur, & anathemata vibrantur: ſecundò, quia non poſſet hæc, ſi verum id eſſet, transferri in Vicarium, qui ſacris Epiſcopi Ordinibus initiatus non eſt: tertiò, quia licitum non eſſet ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum prouocare, cùm gradus & prærogatiua Archiepiſcoporum humani iuris merè ſit. Hanc igitur iuriſdictionem plenè penes Pontificem eſſe, cui liberum eſt eam moderari, dummodò id præſtet ex Apoſtoli effato, *in ædificationem, non in deſtructionem.* Huiuſmodi tamen diſputationes, quippe infinitas, prætermittendas eſſe, ſolumque declarandum id quòd attinet ad veros miniſtros Eccleſiaſticos conſtituendos. 1562.

4 E Decretis doctrinæ tranſgreſſus ad Canones, dixit: Haud probari ſibi in ſexto vocem tunc appoſitam, *Sacer Principatus*, retentâ ſolum voce *Hierarchia*, quæ tametſi idem valeat, modeſtiùs tamen ſonat, & priùs Græcè à S. Dionyſio adhibita, poſteà ab Eccleſia Latina vſurpata eſt. Denique hanc nouam ſeptimi Canonis formam propoſuit, de qua priùs priuatum ſermonem habuerat cum Legatis: *Anathema, ſi quis dixerit, Epiſcopos non fuiſſe à Chriſto inſtitutos in Eccleſia, aut ex ſacra ordinatione Presbyteris maiores non eſſe.*

Præter breuem hunc Canonem duos expendendos protulit ampliores ([f] ſed non in eo cœtu, quantum comperio) quò definiretur tamquam à Deo conſtituta hinc Epiſcoporum eminentia, hinc ſummi Pontificis prærogatiua. Prior damnabat eum qui diceret, *Epiſcopos non eſſe à Chriſto inſtitutos in Eccleſia, aut ex ipſorum ordinatione non eſſe maiores Presbyteris; aut ordinandi poteſtatem non habere; aut ſi habent, eam communem Presbyteris habere; aut Ordines ab illis collatos abſque conſenſu & vocatione populi, irritos eſſe.* Alter, eum qui

[f] Citata Fuſcararij epiſtola, & Acta Paleotti.

1562. diceret, *Petrum ex inſtitutione Chriſti primum inter Apoſtolos non fuiſſe, ſummumq́; ipſius Vicarium; nec neceſſe eſſe in Eccleſia vnum eſſe ſupremum Pontificem, Petri ſucceſſorem, eiq́; parem in auctoritate regendi, atque in Romana Sede eius ſucceſſores ad hoc vſque tempus non habuiſſe ius Primatus in Eccleſia.*

Poſteà reliqui Galli ſententiam dixerunt, & eorum complures ſimplici voce cum Cardinali conſenſerunt: alij tamen propenſionem animi præ ſe tulerunt in Hiſpanorum opinionem. Præcipuè verò Franciſcus Beauquer, ſeu Belcarius, Metenſis Antiſtes, auctor celebris Hiſtoriæ ſæpiùs à nobis laudatæ, dixit: Multos in Romano Pontifice auctoritatem ex imperio metiri; & ſicuti Chriſtianus orbis immenſus erat, ita cenſebant ſummi Pontificis auctoritatem immenſam, adeò vt Epiſcopos aſſumeret in partem ſollicitudinis, eiſque functionem quaſi accommodatam aut precariam concederet. Contrariè ſe prorſus opinari; quando Epiſcopi ſucceſſerant Apoſtolis, qui à Chriſto vocati fuerant, & Mathias ſorte, hoc eſt Diuinâ voluntate, aſſumptus: ab Epiſcopis igitur munus proprium, non à Pontifice delegatum obtineri. De illa voce, in qua complures nitebantur, *Plenitudo poteſtatis*, à ſe dici, perinde ac loquebatur Chryſoſtomus de plenitudine gratiæ intelligendam eſſe, aliam fuiſſe huiuſmodi plenitudinem in Chriſto, aliam in Virgine, aliam in Apoſtolis, aliam in aliis Sanctis, pro varietate recipientium; ita pariter plenitudinem poteſtatis etiam in ſummo Pontifice ſuis eſſe cancellis limitatam. Sed hac in re plurimùm ille cancellos tranſgreſſus eſt. 5

Fama erat, hunc Epiſcopum Lotharingi magiſtrum fuiſſe[g]: & ſanè intimam cum eo familiaritatem exercebat, atque eius operâ nobilem illam Sedem acceperat. Vnde ſuſpicio fuit, eos concorditer ſe geſſiſſe, & textum à diſcipulo obſcurè propoſitum, fuiſſe dilucidatum à magiſtro interpretationis ſuæ claritate. Sed Cardinalis huiuſce famæ conſcius, Gualterio negauit[h], ſe vmquam Beauqueri diſcipulum fuiſſe: cum quidem à ſe agnoſci virum maximæ litteraturæ, ſed minimi conſilij. Nec abſtinuit, quin illum caſtigaret coram duobus Gallis Oratoribus, & duodecim Epiſcopis. Dein per opportunitatem, dum colloqueretur cum Legatis[i], dixit, Poſſe quidem ſe interdum aberrare, conſiderationis aut peritiæ penuriâ, non item ſimulatione aut verſutiâ, vitio nimis alieno ab honeſto viro. Quo audito à Simonetta, qui huiuſmodi dubitationem conceperat & aperuerat, Lotharingi manum comiter prehendit, faſſuſque illi eſt, ab Epiſcopi Metenſis ſermone ſuſpicionem 6

g Acta Pacotti.

h Litteræ Gualterij ad Borromæum, 5. Decembris & ſequentibus 1562.

i Acta Pacotti.

nem aliquam in animo ſuo excitatam fuiſſe. Hinc verò amicitia inter eos confirmata eſt, cùm plurimùm valeat ad perſuadendum alteri, nos illi credere, ſi fateamur priùs non credidiſſe. Itali ferè omnes ſententiam Pontifici maximè fauentem propugnarunt. 1562.

Poſtremus omnium de more opinionem ſuam explicauit Lainius, qui tametſi diebus præteritis abundè ea de re fuiſſet locutus, ſicuti iam narrauimus, tamen nouæ formæ causâ pro reliquorum conſuetudine quædam repetiit [k]: Futurum fuiſſe munus Concilij hæreticos damnare, moreſque corrigere, eorum quæſtionibus ſcholæ relictis; verumtamen quando ſic ab aliis fiebat, à ſe quoque ſententiam ſuam de propoſita controuerſia prolatum iri. Cœpit à definitione, à qua ducit initium ſcientia in rerum natura inueſtiganda; affirmauitque, Poteſtatem Eccleſiaſticæ iuriſdictionis eſſe certam quamdam præfecturam vnius Clerici ſupra alios, quò eos dirigat ad æternam vitam ex Diuinis mandatis; & idcircò tam in ſuperiori, quàm in ſubditis requiri conditionem Chriſtiani, & ſaltem in ſuperiori conditionem Clerici. Hoc poſito, arbitrari ſe, hanc præfecturam oriri à ſummo Pontifice. Id primo loco confirmauit compluribus teſtimoniis, & inter cetera produxit in hanc ſententiam Decretum vnum Innocentij III. alterum Lucij III. & tertium Clementis III. quod à ſe in Sicilia repertum hîc in conuentu recitauit. Idem fuiſſe firmatum à multis Patribus Concilij Baſileenſis in Epiſtola ad Eugenium. Tum ad rationes progreſſus, obſeruauit, interdum tradi alicui materiam, iuriſdictione non traditâ, cùm idem per ſe ampliſſimam obtinet poteſtatem: ita traditam fuiſſe Paulo, cùm miſſus eſt ad Gentes, & Petro cùm ad circumciſos miſſus eſt: atque ita dici poſſe à Pontifice fieri, cùm diœceſim aliquam adiicit Patriarchis; ſed plerumque cùm Pontifex gregem tradit, ſimul tradi ſupra gregem præfecturam: ſi nihil aliud ille præſtaret niſi deſtinationem materiæ, conficeretur hinc, poteſtatem haberi ab Epiſcopis aut à ſeipſis ex vi Ordinis, aut ab alio capite quàm à Pontifice: poſterius nulli Catholicorum in mentem venire; prius falſum deprehendi. Siquidem Epiſcopi etiam ante conſecrationem poſſident iuriſdictionem, ſicut habetur in poſtrema Extrauagante Clementis V. Id corroborauit vndecimo Canone Concilij Chalcedonenſis, quo imperatur, vt ante conſecrationem probetur, Num quiſpiam titulum obtineat, hoc eſt curam animarum, quæ cura iuriſdictionem importat. Si verum eſſet quod aduerſarij contendebant, iuriſdictionem impertiri à Deo vnà cum charactere, deduxit tamquam corollarium, in cunctis æqualem fu-

[k] Acta Arch. Romanæ, & Paleotti, 9. Decembris 1562.

1562. turam ſine vllo diſcrimine inter meros Epiſcopos, Metropolitas & Patriarchas, cùm omnes æquè ſint conſecrati; nec eam à Pontifice auferri aut coarctari poſſe. Tradi à ſupremo Pontifice hanc iuriſdictionem tamquam à Dei miniſtro, quoniam Angeli quoque miniſtri Dei ſunt; non tamen idcircò eum eſſe ſimplicem miniſtrum, ſed talem, qualis fuit Ioannes in ſuo Baptiſmo, qui Ioannis Baptiſmus dicebatur, quòd ipſe illum inſtituerat, quamuis ex auctoritate diuina. At verò Baptiſmum, quo Petrus baptizabat, non appellari Baptiſmum Petri, ſed Chriſti; proptereà quòd cùm in eiuſmodi Baptiſmo remitterentur peccata, Petrus illius cauſa eſſe non poterat, niſi per merum miniſterium: eapropter tradi à Pontifice iuriſdictionem, iniungente ac imperante ex auctoritate, & tamquam ab Eccleſiæ Principe. Et quidem iuriſdictionem, tum quæ extra ordinem eſt, tum ordinariam, recipi ex vi huius imperij, non autem ex vi conſecrationis; aliter nemo illam acciperet à Ponrifice, quippe qui neminem conſecrat. Hanc eſſe maximè receptam doctrinam, pro qua & Theologos produxit, & repetiit firmauitque varias rationes à ſe allatas in ſua præterita oratione. Quamquam dicatur in conſecratione, *Trado tibi cathedram, trado tibi claues,* &c. intelligendum id eſſe eâ ratione, quâ ſanctus Thomas docet recipi à Rege poteſtatem in conſecratione ſiue vnctione, dum dicitur, *Accipe poteſtatem, accipe regnum.* Significationem verborum ad vſum ſpectare, hoc eſt, *Tibi concedo, vt poſſis benè vti regno.* Ita cùm dicitur Epiſcopo in conſecratione, *Accipe Spiritum gubernandi*, ſignificari, *Tibi concedo vt poſſis rectè gubernare.* Et huiuſmodi morem oriri ab antiqua conſuetudine, dum eodem ferè tempore creabantur & conſecrabantur Epiſcopi. Non proptereà hanc iuriſdictionem in Epiſcopis eſſe delegatam; ſed, ſicut in Iudicibus ordinariis, ab aliquo magiſtratu ſupremo conſtitutis. Nonnullis tamen nullo interpoſito eam à Chriſto fuiſſe traditam, ſicut Apoſtolis; ſed communiter reliquis impertiri à Pontifice, non per modum meri miniſterij, ſed per modum mandati. Concluſit definiendum eſſe, Epiſcopos quod ſpectabat ad Ordinem, eſſe ex Iure Diuino, nullâ factâ mentione iuriſdictionis, de qua complures Doctores Catholici variè opinabantur.

Ardor huiuſce diſputationis, præ qua videbantur quæſtiones reliquæ parui eſſe momenti [l], multorum curioſitatem ad cauſam exquirendam vellicabat. Rebantur alij, Præſules Hiſpanos eò ſpectare, vt hoc pacto concuterent ſummam prærogatiuam Inquiſitoris ſupremi, qui erat id temporis in Hiſpania Archiepiſcopus Hiſpalenſis,

l Acta Paleotti.

ſis, vir ipſis grauis & odioſus: alij, velle Tranſmontanos tam plenæ abſolutæque poteſtati Pontificis ſe ſubducere. Sed à prudentibus id quod planius erat, vt aſſolet, verius putabatur, nimirum, reipſa Hiſpanos in ea eſſe ſententia, quam poſtremò tradiderat Franciſcus Victoria, Dominicanus, Theologus præſtantiſſimus, & ſeminator, vt ſic loquar, in Hiſpania Scholaſticæ Theologiæ (quæ priùs parum ibi propagatâ, deinde mirificè floruit in illis regnis) & pro eo ac vnuſquiſque pronus eſt ad ſublimiter opinandum de ſuo gradu, eam ſententiam in Præſulum mente libenter exceptam fuiſſe: ex altera parte zelotypiam eſſe cauſam contentioſiſſimæ repugnantiæ in amantiſſimis Apoſtolicæ Sedis, & ab hac ipſa repugnantia inflammari cupidinem, & impetum augeri in fautoribus; quemadmodum videmus longè frequentius ac feruentius impendi ſtudium aliis philoſophicis diſciplinis, in quibus in dubium ac certamen offenditur, quàm in mathematicis, in quibus nonniſi certum & ineluctabile reperitur. 1562.

Videbatur quibuſdam litigium ad mera vocabula iam redactum, quandoquidem volebant alij, Epiſcoporum iuriſdictionem eſſe proximè à Pontifice, alij, à Chriſto, ſed ita, vt vſus ac materia penderet à Pontifice. Verùm ſubtiliores, ſeu religioſiores magnum diſcrimen animaduertebant, cùm affirmarent, confici ex poſteriori opinione, non poſſe à Pontifice materiam ſemel à ſe deſtinatam Epiſcopi iuriſdictioni auferri aut minui ſine cauſa, ex celebri doctrina Abbatis Panormitani, & Decij cap. vltimo *de Confirm. vtil.* & eiuſdem Abbatis in quæſtione, quæ incipit, *Epiſcopus.* Et quamquam, aiebant illi, poſitâ etiam ſententiâ contrariâ, non ſit fas Pontifici id agere pro ſua voluntate rationi diſſentanea; vbi tamen id agat, actionem eſſe ratam: at verò rem graui perturbationi obnoxiam fore, ſi huiuſmodi Pontificis iuſſiones rationi diſſonantes ſicuti licitæ non ſunt, ita nec eſſent ratæ. Et acutè hi conſiderabant, nihil inde detrimenti reuerà ſecuturum, ſi quod rationi conſonat, aut diſſonat, duo quaſi colores eſſent, qui oculis perſpicuè cernerentur; ſed cùm omnia quæ ſpectant ad mores, opinationum varietati ſubiecta ſint, ſatius eſſe, ſi Pontifex, qui plerumque pietate ac prudentiâ præditus eligi ſolet, & qui morſus conſcientiæ honoriſque perſentit, poſſit interdum ſubditos obſtringere imperio aliquo rationi diſſentaneo, quàm ſi ipſe, qui Princeps eſt, ſuorum ſubditorum iudicio vario & perturbato ſubditus redderetur; adeoque ſi quando vellet Sacerdotium aliquod in aliena Diœceſi ſibi reſeruare, aut Ordinarij collationem anteuertere, aut ſubdito cuipiam.

1562. piam immunitatem à Præſulis poteſtate indulgere, aut Epiſcopum ex vna in alteram ſedem transferre; liceret ſemper litigare de irrita iuſſione, obtento colore non ſufficientis rationis. Huiuſmodi reſpectus erant in cauſa, cur ad ſingulas voces multi ſuſpicioſius hærerent, neque conſentirent, vt definiretur, Epiſcopos nullo interpoſito eſſe à Chriſto, niſi apponeretur ad vitandam ſiniſtram omnem interpretationem, hæc limitatio, *Quantum ſpectat ad Ordinis poteſtatem.*

Hinc factum eſt, vt forma à Lotharingo digeſta haud plenè comprobaretur, ſicut ipſe confiderat[m]; de quo & animo & voce conqueſtus eſt. Eam maximoperè complectebantur duo Cardinales Theologi, Seripandus & Oſius: at Simonetta, cautus pro more in auctoritate Pontificis cuſtodienda, petiit, vt ad eam operoſiùs expendendam deligerentur nouem inter Theologos & Canonum Conſultos: Theologi fuerunt Petrus Antonius Capuanus, Leonardus Marinus, Gaſpar de Foſſo, Archiepiſcopi Hydruntinus, Lancianenſis, & Rheginus, & Didacus Lainius Societatis Ieſu Præpoſitus Generalis. Canonum periti fuere duo, poſteà futuri Pontifices, Hugo Boncompagnus, & Ioannes Antonius Facchinettus, tunc Epiſcopi Veſtanus & Neocaſtrenſis, duo futuri Cardinales Gabriel Paleottus Romanæ Rotæ Duodecemuir, & Scipio Lancellottus, Synodi Aduocatus; quibus adiectus eſt Promotor Io. Baptiſta Caſtellius. Tribus prioribus Theologis exemplar Lotharingi placebat, non item Lainio, qui dicebat[n], à ſe ſchiſma præuideri; & cum eo tandem concorditer conſenſere Canonum Doctores. Obiectorum ſumma hæc fuit.

[m] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 6. Decembris 1562.

[n] Litteræ Gualterij ad Borromæum, 6. Decembris 1562.

Septimo Canone ſecundùm memoratam formam, in eo quòd declararet, Epiſcopos eſſe inſtitutos à Chriſto, nihil concuti hæreticos; quod Synodus intendebat. Id enim ipſi non inficiabantur; ſed dicebant, Epiſcopos aſſumptos à Romano Pontifice, non eſſe veros ac legitimos Epiſcopos, eoſdem appellantes capita raſa, inuncta, oleo perlita, & laruas papales. Illic proſcribi ſententiam plurimorum Catholicorum Scriptorum, qui exiſtimabant, vnicum Epiſcopum, hoc eſt Petrum, fuiſſe à Chriſto inſtitutum, & reliquos omnes à Petro.

Speciem hinc obtendi, vt credatur, Epiſcopos electos inter hæreticos à Regibus aut à populo, eſſe veros ac legitimos Epiſcopos; propterea quod dum abſolutè affirmatur, Epiſcopos inſtitui à Chriſto, videtur ſignificari, eorum poteſtatem eſſe totam à Chriſto, ita vt elector nudum quoddam miniſterium exerceat, non vim

cauſæ

cauſæ efficientis, quod anteà in medium protulerat Epiſcopus Hibernus, tamquam argumentum à Regina Britanniæ pro ſe adductum. 1562.

In ea loquendi ratione indiſtincta vim ineſſe ſignificationis vniuerſalis, adeoque vbi indiſcriminatim de Epiſcopis pronuntiaretur eos eſſe à Chriſto inſtitutos, id ex æquo intellectum iri, tum quod ad iuriſdictionem, tum quod ad ordinationem attinet. Denique, maioris eſſe ponderis hanc affirmationem, *eos eſſe inſtitutos à Chriſto*, quàm illam, *ipſos eſſe ex Iure Diuino*, cùm poſterior interpretationem minùs cogentem admittat. Quare, ſi in hac poſteriori difficultas offendebatur, adeò vt Lotharingus ipſe ab ea Patres dehortaretur, multò magis priorem eſſe vitandam.

Valdè periculoſam aleam ſubit, qui formam aliquam verborum profert ad conciliandas duas partes contrarias, acutas ac ſuſpicioſas: quia contrariæ ſunt, fugit altera quod altera quærit; quia acutæ, ſingulæ detegunt quæ ſequeſter inuoluit: quia ſuſpicioſæ, vtraque quod ſibi noxium eſt, deprehendit; cùm eiuſmodi verba nequeant dubia non eſſe, & ſuſpicionis ingenium ſit, dubium ſibi malum tamquam certum aſſumere.

CAPVT VII.

Reſponſum Pontificis, vt Vicecomes Romam mittatur. Propoſitum de manſione Decretum, & hac de re Lotharingi ſententia. Nouæ ſignificationes moderatæ Regis Hiſpani ad ſuos Epiſcopos, ne Pontifex, neque Galli offenderentur.

1 EO grauius angebantur Præſides, quòd animaduertebant, ſe ab ipſa præfectura ſubiectiores reddi quàm ceteros: nam citari ſe, & quaſi pungi ob quamlibet aliorum impudentiam ſentiebant. Hinc in Concilio conclamabatur *libertas*. Hinc in eos fremebatur ad omnem vocem ab Epiſcopis immoderatius elapſam, perinde quaſi linguarum omnium ipſi fræna tractarent. Itaque ex Hiſpanis Epiſcopis quinque [a] melius erga Pontificem animati, neque coniuncti præferuidis ſuorum ciuium poſtulatis, & inter eos Salmanticenſis, & Pattenſis, ſimul adiere Legatos, & ob contumelias in Guadicenſem iactas conteſtati ſunt; niſi proſpiceretur in poſterum, neceſſe ſibi fore cum reliquis nationis ſuæ ſe conſociare ad eam ab huiuſmodi inſultationibus defendendam: ſi quis vmquam Hiſpanorum vocem minùs Catholicam promeret, optare ſe, vt is

[a] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 6. Decemb. 1562.

1562. vt is corriperetur, ſed ab auctoritate legitimi ſuperioris, nimirum à Præſidibus, non ab arrogantia priuati Præſulis; quemadmodum egerat Caſelius, qui priore facinore non contentus, cùm à Mantuano commoneretur de ſtrepitu contumeliaque verborum, reſpondere non eſt veritus, ab Hiſpanis cauſam ad id non fuiſſe præbendam per enuntiationes hæreticas. Legati cognoſcentes querimoniam æquam eſſe, & iacturam ingentem futuram, ſtuduerunt amplis beneuolentiæ ſignificationibus, plurimiſque promiſſis eos delinire.

[b] Litteræ Vicecomitis ad Borrom. 6. Decemb. 1562.

[c] Litteræ Legatorum ad Borromeum, 6. Decembris 1562.

Ex altera parte Lotharingus vehementer [b] queſtus eſt, quòd quidam ex Italis per indignum dicterium procaciter dixerat: *Ex Hiſpanica ſcabie decidimus in morbum Gallicum.* Sed Legati cupientes quoad poſſent honeſtè amaritiem Lotharingi diluere eâ dulcedine, cuius auidiſſimum illius palatum ſciebant, Romam extemplò [c] miſerunt per certum curſorem formam duorum Canonum, quos ille propoſuerat, dicentes, eam probari Theologis, ſed non Canonum peritis, & petentes, vt ipſis Pontificis ſenſus diebus aliquot ante Seſſionem exponeretur. 2

[d] Litteræ Borromæi ad Legatos, 2. Decemb. & ad Vicecomitem, 7. eiuſdem, & litteræ Vicecomitis ad Borromeum, 16. Decembris 1562.

[e] Litteræ Legatorum ad Borromeum, 10. Decembris 1562.

Interim peruenere Tridentum reſponſa de rebus anteà ſignificatis, ad eumdem Lotharingum ſpectantibus [d]. Alicuius Præſulis miſſio comprobata eſt, ſimulque Legatorum ſententia in Vicecomite deligendo; reſcribente Borromæo, cunctos, qui proponebantur, idoneos videri, & Marinus peritior, ſed Vicecomes aptior ob iuuentam ad ſuſtinenda illius itineris incommoda per ſummam Italiæ & hiemis aſperitatem. Quamobrem ille ad id deſtinatus eſt. Vbi Lotharingus ſcripto ſua poſtulata [e] tradidiſſet, hac de cauſa hic ſuorum omnium cœtum habuerat; & poſt diuturnum congreſſum datum fuit negotium quatuor Epiſcopis, vt ſimul cum Ferrerio ea notarent, quæ ab ipſis Galliæ ſaluti neceſſaria cenſerentur. Idemque Gualterio ſignificarat, ſe, quod ſpectabat ad *Annatas*, annuos nimirum prouentus, iam conquieſcere; neque abſque nouis mandatis ea de re verba facturum fuiſſe. 3

[f] Litteræ Borromæi ad Legatos, 2. Decembris 1562.

Ceterà [f], intellectis Romæ duobus modis, quorum auctor fuerat Lotharingus ad extinguendam ſuper ſeptimo Canone diſcordiam; alter, vt nimirum deſignarentur bini pro ſingulis nationibus, non placuit, quippe memorato iam periculo expoſitus: magis placebat alter illius diſcordiæ ſopiendæ, quaſi quodam ſopore, qui in placidam honeſtamque mortem migraret; ſicut vſuuenit, vt inter diſcrimina ac ſuſpiciones nihil minùs diſpliceat, quàm ipſum nihil. Verùm improuiſus tranſitus à tam concito motu ad quietem, haud poſſibilis viſus eſt Legatis. Quare expectato reſponſo quid Pontifex 4

fex

fex de noua forma Canonum arbitraretur, cœperunt interim audire ſententias in Decreto manſionis, à Mantuano ſexto Nouembris iam propoſito, vt dictum eſt; ſed quibuſdam adhibitis mutationibus, priuatim quæſitis ab eodem Lotharingo[g], aliiſque, quibus nimis ſeuerum videbatur in pœnis denuntiandis, & nimis arctum in excuſationibus comprobandis. Et ſanè incidit opportunè, vt huius rei tractatio induceretur, antequam perueniret epiſtola Lunenſis Comitis[h], quâ calor omnis extinguebatur, opere à Rege priùs adhibito Patribus Hiſpanis, vt illos ab incepto remoueret. Etenim Lunenſis cùm ſignificaret Herculi Pagnano, ſe illuc Oratorem deſtinari, addebat, reſciuiſſe Regem à Varga, Gallos cupientiſſimos eſſe huiuſce declarationis, vnde periculum eſſe, ne, ſi ea impediretur, illi diſcederent; & quoniam Rex non niſi Diuinum obſequium ſpectabat, noluiſſet, vt opera ſua Eccleſiæ concordiæ noceret, & continuationi, vel certè exiſtimationi Concilij. Idcircò ſuam eſſe mentem, vt in eo cautè ſuauiterque ageretur cum Epiſcopis Regi addictis, & abſque induſtria, aut nimis aperta, aut nimis propitia: atque in eamdem ſententiam loquebantur mandata à Rege tradita Aloyſio Auilæ[i], ſummo Alcantaræ Commendatori, deſtinato Romam Oratori[k], quando Pontifex diu conqueſtus fuerat[l], negotia non aptè procedere, quia præcipuè in rebus Concilij Orator Catholici Regis apud ſe non aderat, cui Pontifex fideret. Habebatur in mandatis, quæ diximus; Orator Pontificem cohortaretur, vt is in manſionis argumento maturè ſe gereret, adeoque ex vna parte libera facultas rei declarandæ Concilio non adimeretur, ex altera, Sedis Apoſtolicæ auctoritas ac prærogatiua non læderetur. Itaque vis impreſſa à Regis brachio, tam valida ſperanda non erat, vt rotis illis tam feruidis curſum retardaret.

5 Facto igitur initio loquendi de memorato Decreto die decimâ Decembris[m], cùm Lotharingus primus omnium verba faceret, egregio prudentiæ, grauitatis, doctrinæ atque eloquentiæ complexu effecit, vt præſagirent Legati, multum illi auctoritatis in Synodo futurum non minus dictionis, quàm ſanguinis excellentiâ. Eius ſenſa huiuſmodi fuere: E ſacris Litteris colligi, tria præcipue mala fuiſſe profecta ab eorum abſentia, quibus curam aliquam Deus demandarat; primum, maris tempeſtatem, cùm Ionas fugam cœperat, ne concionaretur gentibus, ad quas mittebatur; alterum, Idololatriam, cùm abſente Moyſe vitulus conflatus eſt; tertium, ouile Chriſti diſperſum, cùm in capite decimo S. Ioannis habeatur: *Lupus diſpergit oues.* Tria mala illis reſpondentia ex Præ-

1562.

g Litteræ Vicecomitis & Legatorum ad Borrom. 10. Decembris 1562. & arcanæ notæ Gualterij ad Borrom. 9. Decembris.

h 23 Decembris 1562.

i Signata 30 Nouembris 1562.

k Deſtinatio Auilæ conſtat ex litteris Regis ad Pontificem, 25. Octobris, miſſis ad Legatos cum litteris Borromæi 2 Nouembris 1562.

l Conſtat ex reſponſione Pontificis ad Regem, 28 Martij 1562.

m Litteræ Legatorum ad Borrom. & Iadrenſis ad Cornelium, ambæ illo eodem die; & Acta Arcis Æliæ.

1562. ſulum abſentia Eccleſiæ Dei accidiſſe. Calamitatem, tempeſtatem, Fidei corruptionem in hæreſi, & gregis diſſipationem in morum corruptelis. In ea cauſa Patres ſimul eſſe iudices, ac reos: adeoque eò magis imputandum ipſis eſſe, vbi remedium minùs efficax admoueretur. Cùm ipſe Chriſtus Paſtorem ſe profiteatur, nefas eſſe, vt Præſules pudeat vel huius nominis, vel huius muneris: in eodem capite decimo S. Ioannis tria numerari ad boni Paſtoris munus ſpectantia: ea ſunt, ait ille, Vt oues noſtram vocem audiant, Vt nos animas noſtras pro ipſis ponamus, Vt benè illas paſcamus, bonis paſcuis inuentis. Ab re igitur non eſſe, ſi ad primum huius argumenti ingreſſum doceret Synodus, quales eſſent boni Paſtoris conditiones, quibus Paſtores animarum poſſent de illa cura gloriari, de qua gloriatus eſt Iacob apud ſocerum [a], cùm poſt viginti annos paſcendi eius gregis curam reliquit. Super illo manſionis articulo priùs audiendos eſſe Theologos, & Canonum peritos, idemque peragendum in cunctis grauioribus emendationis capitibus. Manſionem ſuâ quidem ſententiâ eſſe ex Diuino mandato; ad quod probandum multa produxit Scripturæ teſtimonia, ingenioſis commentationibus à ſe illuſtrata: adiecit tamen, cùm eſſet mandatum affirmans, ſemper quidem obligare, ſed non ad ſemper. Expendens excuſationes legitimas, non ſatis habuit eas admittere quas Decretum probabat, ſed plurimas alias addidit, potiſſimùm verò maiorem vtilitatem ſiue peculiaris Eccleſiæ, ſiue vniuerſalis, ſiue Reipublicæ. Hanc poſtremam cauſam eſſe rationi conſentaneam, quippe pertinentem ad charitatem; aliter non licuiſſet Imperij Septemuiris Eccleſiaſticis adire Comitia, Galliæ Optimatibus, vulgò Paribus, ad Aulam pergere ad Regni negotia, prout obſtringebantur, nec Epiſcopis ad Conſilia à Rege vocatis, quod in grauiſſimum Eccleſiæ detrimentum ceſſiſſet. Concluſit, quod ſpectabat ad peculiares conditiones, eas cauſas committendas eſſe Romani Pontificis arbitrio, & in regionibus longè poſitis, arbitrio Archiepiſcoporum, aut antiquioris Epiſcopi, ſicuti præſcriptum fuerat in Decreto ſub Paulo III. aut Conciliorum Prouincialium, quorum vſus reſtituendus erat, & in ipſis, & in Diœceſanis hoc ipſum Decretum recitandum. Sed ea omnia, quæ de cauſis dicta fuerant, ita eſſe intelligenda, vt abſentia nec perpetua ſit, nec diuturna; ac proinde in comperto habeatur, habitationem Epiſcopi, tametſi ex re fortuita longinqui, eſſe ſtabilem in ipſius Eccleſia. Agens de tertia cauſa nuper memorata, dixit, Si Cardinales in Gallia manſionis vinculo prohiberentur degere apud Regem, eiuſque Conſilio intereſſe, rem Eccle-

[a] Geneſ. 31.

Eccleſiaſticam peſſum iri. Delenda eſſe verba illa in Decreto poſita, vbi comprobabatur, ad excuſandam abſentiam Epiſcoporum, vocatio Pontificia, *Dummodo ipſi non procuraſſent vt vocarentur*. Huiuſmodi ſono aures offendi: ſed illius loco, Româ, & ex Aulis Regum eos Epiſcopos expellendos, qui proprij commodi gratiâ illic morabantur. Subiecit, multa ſibi videri opportunè præſcribenda de Sacerdotiorum collationibus, & de conditionibus non Epiſcoporum modò, ſed minorum etiam Curionum; quæ res maioris erant momenti, quàm manſio: tamen ne thema propoſitum tranſgrederetur, in aliud tempus ſermonem de iis differre. Differens de priuilegiis, quæ reſidentibus Epiſcopis concedi oportebat, commemorauit inter ea facultatem abſoluendi etiam à delictis contentis in diplomate, quod *In Cœna Domini* dicitur; conteſtatus, id à ſe non dici ad quidquam auctoritati Pontificiæ detrahendum [o]; ſed quia certus erat, eos qui huiuſmodi peccata patrarent in Gallia, Romam neutiquam ituros vt abſoluerentur: adeoque ſatius eſſe, ſi abſolutionem illic poſſent accipere, quàm ſi expertes illius morerentur. 1562.

o Litteræ Vicecomitis ad Borromęum, 10. Decembris 1562.

6 Nihil hîc laboris inſumam in iis refellendis, quæ Suauis cunctis his euentibus immiſcet ex coniectura mentis ſuæ, quæ perinde ac ſi planè fuiſſet mens vniuerſalis ab Arabibus credita, audet fidenter enarrare cogitationem quamcumque in ſingulorum animis naſcentem, intimos fines pro ſua libidine interpretatus, tametſi minimè veriſimiles operum externorum. Satis mihi ſit, duo breuiter hîc obſeruare: alterum, ab eo affirmari, Lotharingum ex arte tam ambiguè fuiſſe locutum de manſionis Decreto, vt eius ſententia percipi non potuerit; quod liquidò falſum patet, cùm ille, vbi primùm ipſi Decretum priuatim expoſitum eſt, Legatis ſignificauerit mutationes, quas maximè neceſſarias exiſtimabat, ſicuti narrauimus [p], & habetur in Legatorum, Vicecomitis, Gualterij, & Fuſcararij [q] litteris, quò publicis oppoſitionibus parceretur. Poſteà verò in conuentu palàm explicauit quid ipſe de theorica quæſtione ſentiret; dein illius ſententiam probauit, cum quibuſdam conditionibus, claris, & Pontifici fauentibus, cuiuſmodi erat, In illius iudicio vniuersè reponere excuſationes abſentiæ.

p Suprà ſunt allatæ.

q 10 Decembris 1562.

7 Alterum eſt, eumdem Lotharingum die 6. Decembris à conuentu abfuiſſe, quò liberum eſſet ſuis Gallis in Pontificis auctoritatem obloqui, quamuis excuſaret abſentiam ob acceptos nuntios de Antonij Regis occubitu. Et nihil animo reputabat Suauis, innoteſcere rudi cuipiam lectori, eam conſuetudinem Iaponiæ aut Æthio-

1562. piæ propriam non eſſe, ſed noſtris regionibus communem; nimirum, vt ſi quis affinis magni nominis, ſupremuſque Moderator illius regni, quod alter repræſentat, occubuerit, hic eo die quo nuntios accipit, à luce publica ſe abſtineat, àc domi perſiſtat? Neque comperio in tot monumentis, ſuſpicionum vt aſſolet plenis, id cuipiam in mentem venire. Quin longè abeſt à vero, quemquam ex illis Epiſcopis eo die licenter in Pontificiam auctoritatem fuiſſe locutum. Aliàs id egerat ſolus Beauquerus, ſed egerat coram Lotharingo, qui moleſtiam ex eo præ ſe tulit[e] (ſicut etiam ex reliquorum Gallorum ſermone, qui ſententiam eius ſententiæ contrariam dixerunt) cùm genam ſemper manui innixam teneret, dum ille loquebatur, & poſteà Beauquerum nauiter obiurgaret[f]. Nec licet credere, id ab illo ſimulatum ex arte, prout Suauis autumat; tum quia maieſtatem huiuſmodi Princeps non adeò demiſiſſet, cùm certè ea ſimulatio aliquibus tunc detegenda eſſet, & reipſa cunctis poſtmodum aperienda; tum quia nimis ſanè illius æſtimatio lædebatur, nimiſque ſuæ gratiæ pretium eleuabatur, dum palàm fieret, ipſum maximum quidem eſſe, ſed non rectorem ſuæ cohortis. Quare potiùs huiuſmodi æſtimationis ſollicitus, cùm audiret[g] Guidum Ferrerium Antiſtitem Vercellenſem, qui ſecum familiaritatem aliquam contraxerat, ſibi dicentem, haud verum videri id quod ipſe de ſuis Gallis prædixerat; Illos à ſe minimè diſſenſuros, reſpondit, tametſi quidam viderentur tunc à ſe verbis diſcordare; cùm ad rem ventum eſſet, cunctos ſibi aſſenſuros. Vnuſquiſque exiſtimationis ſuæ anxius eſt, nimirum vt ſibi propria cenſeatur ea dos, cuius gratiâ ab aliis honoratur; hæc autem in Principibus præcipuè potentia eſt.

[e] Litteræ Vicecomitis ad Borromęum, 6 Decembris 1562.

[f] Arcanæ notæ Gualterij ad Borrom. 9. Decemb. 1562.

[g] Litteræ Vicecomitis ad Borromęum, 17 Decemb. 1562.

CAPVT VIII.

Opinamenta de manſionis Decreto. Senſus Pontificis. Querimonia Lotharingi. Maturata Vicecomitis miſſio. Noua prorogatio Seſſionis, & quâ formâ.

SEd reuerà ſuæ quiſque mentis ductum ſequebatur; atque hinc 1
erat quòd non minor à Patribus prolixitas adhibebatur in dicendis de nouo manſionis Decreto ſententiis, quàm vſurpata fuerat ſuper Epiſcoporum inſtitutione: vnuſquiſque hanc dicendi longitudinem in aliis vituperabat; ſed vnuſquiſque eam in ſua ſententia retinebat. Cuncti vociferabantur, ſuperuacanea eſſe præcidenda;

denda; ſed ſibi quiſque perſuadebat, quidquid ſibi ſuccurreret, vtile ac neceſſarium fore. Legati parciſſimè poteſtate vtebantur; Deum imitati, qui peccata permittit, ne libertas arbitrij aliis coarctetur. Lotharingus ſpe fraudatus, quam ſibi de vniuerſali ſententiæ ſuæ comprobatione ſpoponderat, id ſibi repugnantibus vitio vertebat, dicens, Sibi perſuaſiſſe, nacturum ſe meliorem Synodum, nec adeò obſtinatam[a]: ſed vt nemo ſuam in dicendo ſuperfluitatem animaduertit, ita quoque nec in opinando pertinaciam agnoſcit. Quapropter vnuſquiſque aduerſarios exiſtimat obſtinatos, tamquam inflexibiles à falſo; ſe conſtantem, tamquam inhærentem vero. Lotharingus itaque tam abhorrentem ab his agendi rationibus animum præ ſe gerebat, & de ipſis tam triſtia ominabatur, vt Pagnano, abeundi Mediolanum veniam ab eo petenti, natalitias Domini ferias cum ſuis celebraturo, commiſerit, renuntiaret Piſcario, Non ſolùm ab eo Concilio nihil boni ſperandum, ſed aliquod ſchiſma metuendum: ſe, Galloſque breuì abituros eſſe, ſed anteà conteſtatos, vbi primùm ad id occaſio ſibi præberetur. 1562.

a Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, 17. Decembris 1562.

2 Complures viri pij propter hæc diſſidia affligebantur, conſiderantes in ipſis Eccleſiæ Catholicæ dedecus: alij rem altiùs ſubeuntes, animaduertebant in Diuinis hiſce permiſſionibus manifeſtam confirmationem eiuſdem Eccleſiæ, cuius primarius articulus, & quaſi fundamentum, ac diſcerniculum à cunctis hæreſibus eſt, Caput adſpectabile ac ſupremum Religionis fateri; experimento ſiquidem compertum erat, quónam redigeretur Eccleſiaſticum regimen, ſi ab vno Capite ſubtractum conſtitueretur in libera poteſtate omnium Epiſcoporum, à nemine pendentium, quando etiam tum, cùm vni ſubeſſent Capiti, ea rerum confuſio naſcebatur, quia Caput ipſum indulgens tempori, poteſtatem in ipſos remiſſiùs exercebat.

3 Tres erant de Decreto præcipuæ ſententiæ[b]. Alij declarandum putabant, manſionem eſſe Iuris Diuini: ſed horum numerus ac feruor, quantum comperio, diminutus admodum erat; non quòd à multis id pro vero non haberetur, cùm innotuiſſet Vicecomiti[c], cœtum Theologorum à Lotharingo coactum, pro hac parte conſenſiſſe; ſed quòd animaduerſâ neceſſitate committendi iudicio Pontificis legitimas abſentiæ cauſas, ſatis intelligebatur, ex huiuſmodi definitione plurimum fragorem, minimum ictum ſecuturum.

Alij nolebant vltrà progrediendum quàm ætate Pauli III. ſtatutum fuerat, peculiaribus tantummodò excuſationibus adiectis.

Tertia opinio propoſitam Decreti formam admittebat, ſed ſingulis

b Litteræ Vicecomitis ad Borromæum, & Fuſcararij ad Moronum, 14 Decemb. 1562. & aliæ litteræ illius temporis.

c Litteræ Vicecomitis ad Borrom. 1 Decemb. 1562.

1562. gulis tot ac tam varias mutationes poſtulantibus, vt quælibet iſto-
rum ſententia quoddam quaſi peculiare Decretum proponeret.

Mira quidem narrabat Gualterio Lotharingus de ſtimulis, qui- 4
bus ab Hiſpanis Epiſcopis concitabatur ad ineundam ſecum ſocie-
tatem; & addebat, etiam fuiſſe qui Metenſi Epiſcopo gratias age-
ret ob adhibitam ab eo dicendi libertatem, de qua diximus; & à
Fabro Oratore, qui ab aula redierat, mandata recentia delata fuiſ-
ſe, vt moleſta Pontifici proponerentur; idque quaſi ex indignatio-
ne, ob conditiones quibus per Abbatem Nichettum centum au-
reorum millia Pius in Galliam ſubſidium miſerat: pollicebatur
tamen, ſe huiuſmodi poſtulata præpediturum. Verùm ſuſpicio
fuit, voluiſſe Cardinalem ſuæ potentiæ pretium, ſuæque operæ me-
ritum attollere, cùm ex altera parte Gualterius compererit, illum
Gallorum Præſulum arbitrum non eſſe, cùm interfuit acri certa-
mini inter ipſorum tres, omnino & abſque limitatione manſionem
Iuri Diuino referentes, & ipſum Cardinalem hoc impugnantem.
De querelis aduerſus Pontificem, ob conditiones ſubſidio appoſi-
tas,non deſtitit Gualterius Lotharingo palàm facere, Nimiùm inter
ſe diſſidere ac repugnare, quòd Rex opem petat ab eo brachio, ex
quo eodem tempore ſanguinem extrahit vires illi ſuppeditantem,
dum aufert ab Apoſtolica Sede antiquiſſimam exactionem vario-
rum prouentuum è Galliæ Sacerdotiis: nec habitam aduerſus no-
uum hoc edictum ſanctionem ſatis eſſe, quin in ea prætermiſſas vi-
deri per inſolitam affectationem conditiones quaſdam, quarum ſi-
lentio huiuſmodi ſanctio nullius eſſe roboris apparebat.

Sed non ita Gualterius cauſam Pontificiis adiudicabat in ſiniſtra
perſuaſione, quam aduerſus Lotharingi animum retinebant. Id in
cauſa erat, vt aſſiduè angeretur, dum in dies exacerbatum Cardi-
nalem offendebat aut nouis Romà litteris, aut nouis Tridenti nar-
rationibus, quæ ipſi referebant ſuſpiciones, ſemper renaſcentes il-
lic in Pontifice, hîc in Simonetta, & in duobus Epiſcopis, quibuſ-
cum hic arctius connectebatur, hoc eſt in Caſtanea & Boncompa-
gno; in quos incredibile eſt quantum indignationis præ ſe ferret
Lotharingus, haud præuidens, in duobus illis capitibus futuram
maieſtatem, quam in præſenti conditionis mediocritate incompre-
henſibilis Prouidentia contegebat.

[d] Litteræ Borrom. peculiares Mâtuano, & communes Legatis, 5. & 12 Decemb. 1562.

Inſtabat iam præſtitutus Seſſioni dies: cumque tam pauci ver- 5
ba feciſſent de manſionis Decreto, & anceps adhuc penderet do-
ctrinæ quæſtio plurimùm exagitata, Legati nouæ moræ neceſſi-
tatem animaduertebant. Et planè id temporis variæ litteræ [d] Ro-
mâ

mâ delatæ, reſponſa ſuper duobus Canonibus à Lotharingo propo- 1562.
ſitis, ac de re vniuerſa, reddiderunt: quæ litteræ tam fidenter ex vna parte recitantur à Suaui, vt eas in autographis idem ipſe luſtraſſe videatur; ex altera tam falsò, vt palàm faciat, ſe fortuitâ temeritate de iis ſcripſiſſe. Dicit, Pontificem ſignificaſſe, falſam & erroneam eſſe ſententiam, quæ iuriſdictionem Epiſcoporum refert ad inſtitutionem Chriſti: Miſſam ab eodem fuiſſe ad Legatos præciſam exagitati Canonis formam, quo definiretur, Romano Pontifici fuiſſe traditam à Chriſto auctoritatem deſtinandæ, ampliandæ, reſtringendæ iuriſdictionis Epiſcoporum: In Decreto de manſione imperaſſe, ne Catharini ſententiæ nota inureretur.

6 Nihil huiuſmodi ſcripſit Pontifex; ſed Legatis ſignificauit, in forma Canonis à Lotharingo producta, eos qui Romæ ad id ſelecti fuerant, ac præſertim Theologos, in varias difficultates impingere, adeoque varias mutationes ab ipſis deſiderari, quæ propter argumenti grauitatem tam citò digeri non poſſent; idcircò à ſe tria proponi:

Primum, ſibique acceptius, illud erat, quod anteà propoſuerat Lotharingus; videlicet, vt ea quæſtio de inſtitutione Epiſcoporum, tamquam inutilis, implicata ac periculoſa, ſupprimeretur: mirum quippe videbatur, dogma Fidei conſtitui inter tot appoſitas ſententias, quo neceſſe foret in alterutra parte damnare complurium inſignium ſanctorumque Scriptorum opinionem: ſperari, promotum iri à Cardinali rei exitum, quemadmodum conſilij auctor fuerat; vt proinde honorem integrum ſibi redundaturum præuoſceret.

Quod ſecundo loco & exponebatur ab epiſtola, & optabatur à Pontifice, erat, Vbi Patres ad hanc prætermiſſionem adduci non poſſent, vt ſaltem, quoniam res nondum ſatis digeſta videbatur, in imminente Seſſione ſeponeretur.

Poſtremum, vt ſi hoc quoque inflammati animi reſpuerent, ipſa Seſſio retardaretur, pro eo conſilio, quod etiam alioqui Legatis dederat Pontifex, quò illa locupletior ac ſplendidior euaderet, comprehenſis pariter articulis Matrimonij. Nunc verò præter eam cauſam impellebatur à communi regula confugiendi ad efficaciam temporis, vbi multitudinis æſtum temperare opus eſt; cùm temporis ingenium ſit, omne violentum coërcere, & ad medium extrema quæque reducere. Quare ſcribebat, vſque ad Idus Ianuarias poſſe Seſſionem differri; & propter dierum hiemalium breuitatem non compelli Patres ad laborem bis quotidie conueniendi, ad quod etiam præter hoc Præſides coëgit Patrum laſſitudo & querimonia.

1562. Denique ipſis expendendum propoſuit; cùm in Ordinis Sacramento de vniuerſa Hierarchia Eccleſiaſtica ſermo ſit, par videri, ne præteriretur ſilentio ipſius Caput, quod eſt Chriſti Vicarius; ſed vt de ipſo loquerentur aut iiſdem verbis paulo antè à Florentina Synodo vſurpatis, aut aliis nihilo inferioribus.

His mandatis acceptis, cenſuere Legati fieri non poſſe vt omitteretur quæſtio, aut locupletaretur Seſſio [e], quamuis prorogata, aliorum argumentorum additamento; quin præuidentes, ob neceſſariam prolationem ſe nimiùm prætergreſſuros & voluntatem & opinionem Pontificis, neque confidentes, poſſe illi rem ipſam ſatis exprimere breui languidaque litterarum operâ, ſtatuerunt tempus anteuertere, mutatoque miſſionis fine Vicecomitem Romam mittere, non expectatis Lotharingi petitionibus, quas ſepoſuere mittendas poſteà ſiue per Antinorum, ſiue per alium nuntium. Etenim induxerant in animum, neminem poſiturum ob oculos Pontificis ac Borromæi præſentem imaginem Concilij æquè viuidè ac ille Præſul, quippe qui ſpectator adfuerat maximè intimi, & auctor maximè ardui, & cui nec Pontifex fidem abrogaret, vtpote ſibi fido [f], neque Borromæus, vtpote ſibi cognatione coniuncto. 7

[e] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 14 & 17. Decemb. 1562.

[f] Acta Paleotti.

Interim die decimoſexto Decembris [g], cui præſcriptus Seſſioni proximè ſuccedebat, Seripandus Patribus in cœtu dixit, Dementem ſe fore, ſi vocaret in quæſtionem, haberi nécne poſſet Seſſio poſtridie: dubitationem ſolùm cadere in cauſam prorogationis. Præſides accuſatores eſſe ſimul & accuſatos; accuſatores quidem aliorum prolixitatis, accuſatos verò ob tolerantiam illius prolixitatis: huiuſce accuſationis titulum ſibi grauem non eſſe, ex qua tandem ipſis attribuebatur demiſſionis ac patientiæ exceſſus. A ſe tamen quà poſſent animi efficaciâ Patres enixè rogari, vt in poſterum ſibi temperarent. Ætate iuuenili legiſſe ſe apud neſcio quem Poëtarum: *Paſtorem pingues paſcere oportet oues.* Id ſibi ad rem accommodatum videri: meminiſſent, gregem à paſtore paſcendum eſſe, non alios paſtores, quales illi erant, quorum auribus vnuſquiſque Patrum verba faciebat, longè progreſſus ad doctrinas eiuſmodi auditoribus notiſſimas: in his frequentibus dilationibus quæſitam ab amicis fuiſſe laudis materiam, ſed minimè inuentam: quæſitam ab inimicis materiam vituperationis, eamque inuentam fuiſſe, cùm illæ diſcordiam, altercationem, pertinaciam præ ſe ferrent. Duo in præſentia fieri poſſe: alterum erat, retardatio Seſſionis ad incertum diem, vbi res parata eſſet, declarandum: ad id obijci à legiſperito, diem Seſſionis, quippe ſententiæ, oportere

[g] Diariũ 16. & litteræ Legatorum ad Borromæum, 17. Decembris: & Acta.

tere certum eſſe, ac prænuntiatum: alterum erat, conſtitutio diei 1562.
certi intra quindecim dies habenda, quantum planè ex eo anno ſuperérat. Eligerent Patres quod in rem opportunius arbitrarentur.

Poſterior modus vniuersè placuit; ſicuti ſemper ex duobus conſiliis acceptius eſt, quòd ampliorem potentiam acceptantibus relinquit. Atque ita quarta prorogatio habita eſt.

CAPVT IX.

Tradita Vicecomiti mandata à Legatis cùm ad Pontificem mitti-tur. Adhibita à Gualterio ſtudia ad amouendas iterum ſuſpiciones & acrimonias inter Pontificem & Lotharingum.

1 POſt hæc, Legati Vicecomitem dimiſſuri, in ſpem venere [a], poſſe ab eo ſimul Gallorum poſtulata deferri, cùm viderentur hi iam parati ad ea ſtatuenda. Verùm vt legis vinculum apparet ſericum ordienti, & ferreum accipienti; ita inter ipſos Gallos diſcordia orta eſt: ſiquidem Oratores ſtudebant Epiſcopos obſtringere ampliùs quàm eorum Epiſcopi pati vellent. Quapropter emendationi, quam illi ab vniuerſa Eccleſia exigebant ſuorum Præſulum operâ, iidem ipſorum Præſules omnium primi repugnarunt. Proinde Legati rei cunctationem animaduertentes, abruptâ morâ Vicecomitem cum huiuſmodi mandatis dimiſerunt.

2 Illum duarum rerum gratiâ [b] à ſe mitti: Vt ſe purgarent inſimulationibus in ſe iactis apud Pontificem, & vt certiores redderentur de ipſius voluntate ſuper præſentibus Concilij negotiis.

Duas eſſe inſimulationes: alteram quod hanc diſputationem de ſeptimo Canone ſiuiſſent adeò progredi, vbi oportuiſſet os occludi contendentibus importunè illam inducere. Super hoc rei ſeries denuò retexebatur. Monebant, antequam Canon Patribus proponeretur, fuiſſe à Seripando recitata verba illa de Iure Diuino, parata iam viuente Creſcentio Legato. Commemorabant turbas & conteſtationes habitas ab Hiſpanis, teſtimonium Aialæ de rebus ſub eodem Legato decretis, conuictum poſteà à Mantuano Actis legitimis; & quidquid prætereà contigerat ante & poſt aduentum Lotharingi. Porrò conſideraret Pontifex, quantum perturbationis excitari potuiſſet, ſi ratio violentior fuiſſet adhibita ad coërcendos Patres ab illius atticuli tractatione, vbi aderat ea capitum frequentia, nationum varietas, ceruicum durities, ardor contentionis.

3 Secundo loco ipſis imputari, ad nimis anguſtum tempus Seſſio-

 nem

[a] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 28. Decembris 1562.

[b] Extant in ſcripturis poſt narrationem Muſotti poſitæ.

1562. nem fuiſſe denuntiatam, vnde ad eam prorogandam coactos fuiſſe; eamdemque prorogationem adeò breuem fuiſſe præſcriptam, vt Pontifex tempori conſuli de rebus ſtatuendis minimè potuerit. Iam verò à Legatis ad ſe purgandos in memoriam redigi ſtimulos aſſiduos ſibi iniectos Româ, vbi anteà dies Seſſioni præſcriptus viſus erat longinquus. Prorogationem poſteà ſancitam eſſe plurimorum ſuffragiis, quæ ad ſpatium diuturnius eam non admiſerant. Ad calcem huius capitis acriter conquerebantur de quibuſdam, qui potiones abſinthij carò vendebant Pontifici, oſtentantes apud ipſum ſtudium ac fidem per nuntios moleſtos, ac per ſiniſtras aliorum narrationes, quas illi obtrudebant; adeoque ſemper falſa & acerba ipſi propinantes, æſtimationem, beneuolentiam, ac benemerentium remunerationem inde reportabant.

De altero, cuius gratiâ Vicecomes legabatur, narrationem præmittebant rerum à Lotharingo geſtarum, quas aiebant longè tolerabiliores euaſiſſe, quàm ante periclitationem ſperabatur: locutum ſemper illum fuiſſe cum plena erga Pontificem Sedemque Apoſtolicam reuerentia: in duabus quæſtionibus, quæ plurimum ſollicitudinis afferebant, fuiſſe illius ſententias admodum temperatas atque patibiles. Præterea, ipſum conſenſiſſe, vt forma à ſe propoſita cum Pontifice communicaretur, pollicitum, vbi in aliquam difficultatem offenderet, nauaturum ſe operam apud ſuos ad eam ſuperandam. Breuiter, ſi proceſſus initiis reſponderent, longè minorem moleſtiam ab eo illatum iri, quàm quæ inflicta fuerat non ſolùm ab Hiſpanis, ſed ab aliquo præferuido ingenio Italorum. Extima ſic polliceri; intimorum, ſicuti ſolus Deus cognitor eſt non falſus, ita ſolum eſſe iudicem non temerarium. 4

His narratis, Pontificem rogabant ipſius imperium ſuper tribus capitibus: & imperium planè petebant, non conſilium modeſtum, & in ipſorum prudentia repoſitum, cuiuſmodi ille dare ſolitus erat; ſatis gnari, miniſtris in rebus incertis ac periculoſis, optimam eſſe conditionem minimè ſplendidam, hoc eſt meri executoris, non arbitri. 5

Primum caput erat: An vbi ſuper Canone ſeptimo nihil reperiretur quod communiter ſatisfaceret, à Legatis ſupprimendus eſſet, quocumque etiam imminente periculo; cuiuſmodi erat, quòd Hiſpani, tam ardenter illius cupidi, in eo caſu ſe à Seſſione abſtinerent, & quòd cùm in eo argumento tanta coniunctio inter Principes, interque nationes Tranſmontanas cerneretur, res ad diſſolutionem atque ad ſchiſma poſſet adduci.

Alte-

Alterum; An vbi contingeret in articulo manſionis Patres retineri amicè non poſſe ne ſalebroſam quæſtionem ingrederentur, per vim à Legatis retrahendi eſſent, vtentibus abſolutâ ipſorum poteſtate, an potiùs ab iiſdem permittendum, vt eam Patres proſequantur ac decernant. 1562.

Tertium; Si fortè Galli vellent aliqua proponere noxia Sedis Apoſtolicæ auctoritati, num à Legatis eſſent prohibendi, nihil ex eo detentis, quòd ſcirent quantum fragoris in Hiſpania & alibi excitauerat particula illa, *Proponentibus Legatis*, quaſi catena, quæ Patribus manus pedeſque conſtringeret, eiſque libertatem adimeret: an permittendum eſſet ea proponi, tametſi cognoſceretur, inde Pontificiam auctoritatem in diſcrimen adduci. Cum his documentis Romam profectus eſt Vicecomes.

6 Opportunè accidit, vt is ſola Præſidum mandata deferret, non item Lotharingi poſtulata: cùm enim hic Gualterium ad id muneris propoſuiſſet, accepiſſetque reſponſum à Legatis [c], Vicecomitem ad hoc à Borromæo nominari, triſtitiam ex eo Gualterius conceperat, quòd idcircò videretur minui Lotharingi opinio de Pontificis erga ipſum fiducia, quæ opinio honorem ſimul & auctoritatem in negotio ſibi conciliabat. Quare hilari poſteà fuit animo, cùm illud munus ſibi relictum cognouit.

[c] Litteræ Gualterij ad Borromæum, 14. Decemb. 1562.

Nihil operæ, nihil ſolertiæ ille prætermiſit, vt nebulas diſiiceret, & acerbitatem vtrimque mitigaret. [d] Curauit vt intelligeretur Romæ, ſiniſtram famam de Lotharingi conſiliis fundamento ſolido haud inniti, ſed excitam fuiſſe aut à quibuſdam ſuſpicionis vocibus, prolatis in Belgio à Granuellano Cardinali, fortaſſe variatis dum referebantur, & ſaltem pronuntiatis ab homine modicæ auctoritatis in ferendo de Gallis iudicio; aut ab aliqua violenta ſententia, prolata à Metenſi, aut ab altero quouis Gallico Præſule illius cohortis: quæ iactatæ ſententiæ nihilo magis conficiebant, eam eſſe mentem quaſi capitis in ea cohorte, quàm multa imprudentia dicta alicuius Præſulis, qui credebatur Legatis fideliſſimus, conficerent eorum animos cum dicentis vocibus concordare. Ex altera parte, dum ipſa Cardinalis lingua, eiuſdem gradus, ſuorum in Gallia religio, ſe Fidei propugnaculum profitentium, aliæque ipſius dotes, tum interiores tum exteriores, eum Sedis Apoſtolicæ defenſorem pollicebantur, quanam aptâ ratiocinatione cuiquam ſuaderi opinionem hiſce contrariam, ſolùm quia recto contrariam? Et quamuis etiam liberet id quod deterius eſt de ipſo opinari, cuius tandem eſſe conſilij, per iniuriam apertæ diffidentiæ

[d] Litteræ Gualterij ad Borrom. 17 Decemb. 1562.

1562. committere, vt ille fortaſſe aduerſarius euadat, aut qualis non foret, aut priùs quàm foret, aut acerbior quam foret? Verum quidem eſſe, non tam facilem ſe præbere ad ſeptimum Canonem ſilentio ſopiendum, quàm anteà præ ſe tulerat; ſed hoc eueniſſe, quoniam Præſides nouam formam ab eo propoſitam laudarant, eiuſque cupiditatem incenderant ad eam gloriam conſequendam, quòd ipſius mens agnoſceretur tanti ac tam celebris litigij conciliatrix.

Ita ſtudebat Gualterius Pontificis animum erga Lotharingum tranquillum reddere: ſed non minùs impendebat ſtudij ad demulcendum animum Lotharingi, ad quem perpetuæ nubes aliunde conuolabant, vt ſuſpicionis vmbra in Pontificem, eiuſque adminiſtros obduceretur. Thomas Stella Iuſtinopolitanus Antiſtes[a], qui ſummum in Sedem Apoſtolicam ſtudium profitebatur, & intimus erat Simonettæ, in longo ſermone de manſionis articulo in cœtu protulerat, à petitoribus emendationis videri feſtucas in alienis oculis, non trabes in ſuis, & ſub velamine corrigendi corruptelas, contegi conſilium ſuſcitandi ſchiſmatis: & ſæpiùs ab eodem iterata fuerant ea Scripturæ verba: *Ab Aquilone omne malum.* Quas carpendi formulas in ſe potiſſimùm iactas Lotharingus exiſtimauit. Quoniam autem Stella poſtremâ oratione pronuntiarat, obſtringi Romanum Pontificem Iure Diuino ad cogendos Epiſcopos vt reſideant, inde Lotharingus anſam arripuit ad eum perſtringendum, perinde quaſi dum ſe propugnatorem egregium Pontificiæ auctoritatis oſtentaret, eidem ex inſcientia officeret, eamque coarctaret; quod nihilo pluris intererat, an id fieret hoc an illo ligamine, dummodò indiſſolubili. Quare operam ſuam obtulit, vbi Præſides vellent, efficiendi vt Hiſpani Gallique concorditer huiuſmodi ſententiæ ſubſcriberent. Sed hoc non dicebatur à Lotharingo, quòd abeo cuperetur, vt qui mitiores de illa obligatione ſenſus habebat. Legati, qui præter Simonettam alienum à Stella gerebant animum, non omiſerunt illum perſtringere apud Pontificem in mandatis Vicecomiti traditis. 7

[a] Conſtat ex litteris Gualterij ad Borromæum, 17. 18. 19. 20 & 21. Decemb. 1562.

Altiùs expoſtulabat Lotharingus id, quod à Romanis litteris monebatur; nimirum, poſt Antonij Regis obitum decreuiſſe Pium diutiùs protrahere Concilium, quòd ſperaret, Lotharingum inde diſceſſurum, vt in Gallia publicæ adminiſtrationis particeps fieret. Hic verò omnino percupidus, ſe illic à Pontifice neceſſarium credi, ſperatique perutilem, iraſcens in eiuſmodi opinamenta, geminis illis conditionibus repugnantia, aiebat eam eſſe ratiocinationem retrogradam: etenim in eo caſu Gallicanos Præſules capite orbatos, 8

orbatos, coaliturós cum Hiſpanis in vnum corpus grandius ac formidabilius, ad quod forſitan complures ex Italicis acceſſiſſent. Alter quoque è Venetis Oratoribus illi affirmarat, ſuſpicionem de ipſo conceptam inſanabilem eſſe. Denique Guiſius Dux ſuo chirographo illum monuerat, nomine Reginæ fuiſſe ſibi nunciatum, ſtatuiſſe Pontificem de medio tollere Lotharingum veneno, aut Romæ, quò habebat in animo illum inuitare, aut etiam Tridenti. Quamobrem à magno Cancellario, viro à Sede Apoſtolica auerſo, ſtimulabatur Lotharingus ad rem ita gerendam, vt hoc Pontificis odium gratis non eſſet. Verùm in calumniis euenit perinde ac in tragædiis, vt nimia inuentæ fabulæ atrocitas, ſublatâ veriſimilitudine, ſæpè horroris loco moueat riſum. Et planè riſu enormitas illa à Gualterio reiecta eſt, & riſus hic per ſe ad eam purgandam ſatis fuit. Quin etiam Lotharingus arcanè concrediderat ea monita, regio nomine ad ſe miſſa, per Fabrum Oratorem iam reuerſum, Seripando [f], ſimulque patefecerat, iniunctum ſibi fuiſſe ne Romam adiret, tametſi à Pontifice accerſitus, vt ſibi caueret à veneno; & vbi Sedes vacaret extante Concilio, ne pergeret ad Comitia, curaretque ne Pontifex crearetur, antequam vera & abſoluta diſciplinæ correctio perfecta eſſet. 1562.

[f] 12. Decembris 1562. in monumentis Seripandi.

9 Duæ ſupererant Lotharingo querimoniæ de rebus certis, non de narrationibus dubiis. Altera, Legatos in arcanis negotiis ipſi non fidere. Ad quod Gualterius: Arcana ab illis non haberi; ſed reuerà Mantuanus, quem Lotharingus maiori & amore & reuerentiâ proſequebatur, prono fuiſſet animo ad illum ſibi deuinciendum aliquo arctioris conſuetudinis officio, niſi ex intima cum extero coniunctione collegarum alienationem à ſe metuiſſet. Alterum quod querebatur, erat, ſuum illud Canonis exemplar, ex quo immenſam gloriam ſpe iam ſuxerat, cenſurâ tam aſperâ notatum fuiſſe à Canonum peritis, quibuſcum habere congreſſum ille cupiebat: ſed Præſides illi tempori minimè conſentaneum cenſuere, ſuos Conſiliarios exponere certamini cum viro qui & auctoritate adeò præcellebat, & ferebatur concito animi motu ad eum congreſſum, non ex cupiditate nanciſcendæ veritatis tamquam anceps; ſed ex fiducia illius detegendæ tamquam magiſter, pro ingenio illius Philautiæ, quæ diſceptatoribus æquè ac luſoribus ſemper victoriam pollicetur.

CAPVT

1562.

CAPVT X.

Amicitia inter Fererium & Gualterium per ſpeciem contracta. Cæſarianorum ſtudia erga Gallos per eum cognita. Pelueus ad Senonenſem Archiepiſcopatum promotus in gratiam Lotharingi. Solemnis ſupplicatio, pro rebus Religionis in Gallia. Nuntij victoriæ paulò pòſt allati. Seſſionis prorogatio.

CONquiſierat ſibi Gualterius amicitiam Fererij [a], hominis qui etiam in Diuinis magnoperè ab humanis regebatur. Hic in bellis aduerſus hugonottos iacturam non modicam tolerauerat, atque in ſpem venerat, eam ſibi Pontificem compenſaturum. Quapropter quò auctiorem ipſius gratiam ſibi mereretur, arcanum aliquod cum Gualterio communicabat. Eum itaque certiorem fecit, Draſcouizium cum Gallis queſtum fuiſſe, quòd in Concilij negotiis promiſſam coniunctionem cum Cæſare ij non præſtarent, ac præſertim in articulo manſionis, qui ſuprà quàm credi poſſet Cæſari cordi erat: Gallos verò reſpondiſſe, vbi Cæſaris nomine id poſtularetur, ſe illi adhæſuros, tametſi peculiaria de hoc mandata non accepiſſent à Rege. Tunc à Draſcouizio, cui facultas ad id deerat, rogatos illos fuiſſe ad certè nauandam operam cum ſuis Epiſcopis, vt in ſententiis dicendis eam partem damnarent: ſed ad hoc Galliæ miniſtros reſpondiſſe, ſibi fas non eſſe alienas conſcientias regere. Ob ea ac reliqua omnia, quæ contingerent, dixit Fererius, exiſtimare ſe nihil vtilitatis ex Concilio ſperari poſſe, niſi eò transferretur vbi Pontifex illi aſſiſteret, cùm ad craſſos illos vapores diſſipandos, ventoſque contrarios coërcendos opus eſſet præſentiâ maximi efficaciſſimique luminaris. Sed ea de re nihil tunc preſſius actum eſt.

Perlata id temporis eſt epiſtola Borromæi ad Lotharingum [b], quæ plurimum ad eum reconciliandum contulit. Per eam ſignificabatur, Nicolao Pelueo, quem ſuprà memorauimus, impertitum fuiſſe [c] Senonenſem Archiepiſcopatum à Pio, in gratiam Lotharingi. Reſignata quidem ea Sedes Pelueo fuerat à Guiſio Cardinali, ſed nondum ad eam vſque diem Pontifex id ratum habuerat: perſiſtebat proinde Peluеus in priſtina conditione Ambianenſis Epiſcopi. Obex [d] illi fuerat iniectus ab hæreſis criminatione apud Romanum ſanctæ Inquiſitionis Tribunal; eiuſque Rector Alexandrinus Cardinalis, vir ſeuerus ac religioſus, repugnarat, & ne ille proinoue-

[a] Multæ litteræ Gualterij ad Borromæum, ac præſertim 21. Decembris 1562.

[b] Apparet ex epiſtola Gualterij ad Borromæum, 26 Decembris 1562.

[c] 25. Decembris, vt paret ex epiſtola Borromæi ad Legatos eo die hac de re.

[d] Conſtat ex litteris Legatorum, & Gualterij ad Borromæum, 19. & 21 Nouemb. 1562.

moueretur obſtiterat. Sed producebantur à Peluco ampliſſima teſtimonia Pariſienſis Academiæ, publicorumque Magiſtratuum, pro ſua probitate atque innocentia; & in comperto erat, eius gregem ſemper illæſum ab ipſo ſeruatum fuiſſe, tametſi contaminatis populis circumſeptum: eumdem in Scotia plurimùm pro Religione laboraſſe, eiuſque defenſione plurimùm ipſius cognatos, viros ex primaria nobilitate, multa fuiſſe perpeſſos in Gallia, vbi ſummo ille erat in pretio, & in priuato Conſilio regio locum obtinebat. Quapropter Legati hominem Borromæo per litteras commendarant, adiecerantque, Cùm hic à Lotharingo Cardinali maximoperè amaretur atque æſtimaretur, beneficium vni collatum vim non mediocrem habiturum fuiſſe, tum in præſentia ad conciliandum alterum, qui tamquam proprium illud accepiſſet, tum poſteà ad conſeruandam huiuſmodi conciliationem perpetuis fomentis officiorum, quæ obſtrictus Pelucì animus impendiſſet. Pius his de rebus factus certior etiam anteà à Gualterio[e], qui Nuntius in eo regno fuerat, donec ad Concilium miſſus eſt, illi commiſit vt polliceretur Lotharingo, Pontificem in eo ipſi gratificaturum. Nec interim Peluceus quidquam omiſerat quod concordiæ conferre poſſet[f]. Vbi verò promiſſis Romæ reſpondit euentus, compertum eſt, quanti faceret Lotharingus eam Pontificis gratificationem, honorificentiſſimis formulis in Borromæi epiſtola deauratam, cùm extemplò Gualterio dixerit[g], Velle ſe malignos ac ſuſpicioſos homines pudore ſuffundere, ac ſimul efficere, vt quicumque inter ipſum ac Pontificem ſe interponeret, ſubdolæ temeritatis pœnas lueret. Profuit autem eius reconciliationi, quantum arbitror, quòd cùm Legati plurimùm commendaſſent[h] apud Pontificem ſententiam à Lotharingo in cœtu dictam de manſione, & tamquam prudentem, & tamquam eruditam, & tamquam Regno Galliæ acceptam, in reſponſo eorum omnium ampla mentio habita eſt, præ ſe ferente Pontifice & firmam perſuaſionem, & plenam voluptatem. Seorſim verò iniunctum eſt Mantuano, vt vbi cenſeret opportunum (ſicut accidit) Lotharingo caput illud legendum traderet. Nec minùs commiſſum eſt Legatis, vt blandis modis Caſelium & alios Patres commonerent de nimio eiuſmodi ſtudio, ne eum Principem, eiuſque nationis Præſules exacerbarent. Quare, tum acceſſu dulcis, tum auſteri receſſu, ſuauitas integra eius palato reddita eſt, donec alio ſuperiecto poculo non corrumperetur. Emollierat pariter Gualterius Lanſaci animum priuatim erga ſe, quod plurimum faciebat vt cauſæ publicæ idoneus ſequeſter euaderet. Quamobrem efficacem

1562.

[e] Conſtat ex reſponſo Borromæi ad Legatos, 28 Nouembris 1562.

[f] Conſtat ex multis Gualterij litteris per eos dies.

[g] Allata epiſtola Gualterij ad Borromæum, 26. Decembris.

[h] Litteræ Borromæi communes ad Legatos, & peculiares ad Mantuanum, 19 Decemb. 1562.

1562. cem epiſtolam ad Reginam ſcripſit Lanſacus[l], vt eam remoueret
17. Decembris 1562. à perſuaſione malæ operæ, contra ſe & contra Galliam impenſæ, quæ imputabatur Gualterio, à Nuntij munere Romam reuerſo.

Cùm itaque Lanſacus omni ſtudio conaretur Gallorum beneuolentiam conciliare, propoſuit Legatis, arma in hugonottos à Rege mota in eo verſari diſcrimine, vt oporteret peculiari ratione Diuinam opem implorari id verò potiſſimùm ad Synodum ſpectare, quippe ad Eccleſiæ vniuerſæ conuentum. Acceſſit Lotharingi poſtulatio, adiectâ vrgentis neceſſitatis causâ, quòd nuntiabatur exercitus in horas conflicturus.[k] Quare Legati poſtulanti ſatisfaciendum cenſuerunt; ac manè, die vigeſimo octauo Decembris, ſanctis Innocentibus dicato, ſolemne ſacrificium peregit Ægidius Epiphanius Epiſcopus Niuernenſis, tum publica ſupplicatio ab vniuerſa Synodo, cunctiſque Oratoribus celebrata eſt. Mox vigeſimâ ſecundâ horâ[l] tabellarius Ducis Sabaudiæ detulit Lotharingo exemplum epiſtolæ, ad eum Principem à Rege Galliæ ſcriptæ. Ibi narrabatur, decimo nono Decembris, collatis ſignis hinc à Regis, hinc ab hugonottorum copiis, hos ingentem cladem paſſos eſſe, captumque eorum ductorem Condeum à Guiſio Duce[m], cui gloria, & euentus proſperitas integrè debebatur. Etenim Annæus Morantius Magnus Comeſtabilis, & Dux ſupremus exercitus Regij, conſueto ſibi infortunio vulneratus captuſque fuerat ab hoſtibus, qui iam triumphum canebant, palmâque potiebantur, niſi Guiſius, immiſſo poſtremo agmine cum cohorte Guaſconum & Hiſpanorum, eam ex illorum manibus eripuiſſet. Legatos adiit ipſe Lotharingus, & rem nuntiauit; ac ſine mora vniuerſa Synodus templum repetiit, preceſque in gratiarum actionem conuertit: quo erga Deum obſequio perſoluto, cuncti cum Cardinali gratulationis officio perfuncti ſunt. 3

[k] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 28. Decembris 1562. Acta Arcis Æliæ eodem die, vbi fuſiùs cuncta narrantur.

[l] Diarium, & litteræ Gualterij ad Borromæum, & Iadrenſis ad Cornelium, 28. Decembris 1562.

[m] Vide Spondanum anno 1562. num 45.

Suauis, Catholicæ cauſæ ſemper inuidus, in primis per ſilentium diſſimulat memorabilem conditionem, quòd victoriæ nuntius peruenerit eodem die, & horâ quaſi proximâ ſolemnibus precationibus; quo pacto Deus oſtendit, eas ſibi gratas fuiſſe: quin ſupplicationem refert tamquam habitam ad grates, non ad preces ſoluendas. Negat prætereà penes regios ſtetiſſe victoriam, ob eorum conditionem qui ex ea parte obierunt, quaſi nomen cruentæ victoriæ ſit inauditum; quaſi communi hominum conſenſu victor non declararetur qui perſtat campi dominus; & quaſi rerum ſcriptores, ac præſertim Andreas Moroſinus, Chronographus[n] Reipublicæ Venetæ, glorioſum victoriæ nomen illi prælio non tribuant. 4

[n] Libro 8.

Et

1562.

Et ſanè eò magis illa profuit, quò magis Regina, ſicuti reſcitum eſt, muliebri pacis cupidine ſe inclinarat [o] ad conditiones turpes ac noxias, quæ ab illa, pridie quàm pugnaretur, ſignatæ peruenerant ad exercitum inito iam prælio, adeoque hoſtium ſanguine deletæ ſunt.

5 Neque Synodus intra tumultuaria lætitiæ argumenta ſe continuit; ſed Lotharingi petitionibus morem gerens, adiecit alia luculentiora [p]. Conceſſo elapſoque duodecim dierum ſpatio Belcarius Epiſcopus Metenſis, vir eloquentiâ præclarus, victorum laudes celebrauit magnificâ oratione ad Synodum [q], publicæ felicitati gratulatus in luctu domeſtico, quippe qui Gilbertum Belcarium, ſui fratris filium, amiſerat in conflictu; atque hæc omnia eleganti, quam ſcripſit, hiſtoriæ conſignata poſteritati tradidit [r]. Eodem manè ſolemne ad agendas grates ſacrificium obtulit Lotharingus, ac poſteà Cardinales, Oratores, & complures ex Patribus excepit conuiuio. Verùm quò debitum quoque grati animi officium iis præſtaretur, qui Religioni victoriam coëmerant non periculo ſolùm, ſed profuſione vitæ, & numero non pauci, & eximij conditione, poſtridie ad opem ipſis implorandam à Deo emortuale ſacrificium celebrauit Ludouicus de Breſze Epiſcopus Meldenſis, cui vniuerſa Synodus interfuit.

6 Interim dies quindecim præterierant, ad ſtatuendum Seſſionis diem præſcripti [s]. Nouæ dilationis neceſſitas in comperto erat, ſed ambigebatur de Patrum duritia: proinde, ſicuti fieri ſolet in deliberationibus ſtringentibus magis quàm placentibus, Lotharingus à Legatis accitus eſt, quò in priuato conſilio comprobatâ ab ipſo re, quæ vix in conſilium cadebat, in publico poſteà ab eodem rei confectio promoueretur, eiuſque auctores defenderentur. Illius igitur ſententiâ confirmati Præſides, noluerunt vt Seripandus, tametſi præſente Mantuano, rurſus proponeret, quoniam multorum adhuc ſententiæ dicendæ ſupererant, adeoque præuideri non poterat, quonam certo die præſtò eſſent Patres ad Seſſionem celebrandam. Opportunum exiſtimari, ſpatium illud ad alios quindecim dies protrahi, intra quos proculdubio & omnes audirentur, & res eam ſpeciem præ ſe ferret, vt dies, quo functio peragi poſſet, certò cognoſceretur. Atque ita quinta prolatio ſtatuta eſt, cui omnes ſimpliciter conſenſere. Solum addidit Guerrerus, oportere vt Legati conſulerent graui temporis iacturæ, vnde hæc prorogationum neceſſitas oriebatur, partito in claſſes Concilio, quarum ſingulis ſuum opus peculiare committeretur, cùm longè expeditius ſingula ſinguli, quàm omnes omnia conficiant.

[o] Litteræ Gualterij ad Borromæum, 4 Ianuarij 1563.

[p] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 4. Ianuar. 1563 & Acta Arcis Æliæ, 10. & 12. Ianuarij, & Diarium iiſdem diebus.

[q] Oratio legitur in ſyllabo Actorum quæ ſæpè citantur, impreſſo Louanij anno 1567.

[r] Vide Belcarium lib. 30. à num. 6. ad 10.

[s] Diarium, & epiſtola Legatorum ad Borromæum, & Iadrenſis, vltimo Decemb. 1562.

1563.

CAPVT XI.

Triginta quatuor poſtulata, à Gallicis Oratoribus Regis nomine Legatis tradita. Lotharingi de his ſignificatio. Gualterius Romam profectus, cum Pontifice de iiſdem acturus.

[a] Litteræ Legatorum ad Borromæum, 4. Ianuarij 1563.

ASſidui cœtus peragebantur, cùm denique Gallicani Oratores tertio Ianuarij detulerunt Legatis[a] expectatas ipſorum poſtulationes, eaſque legerunt, ac miſſo die poſterâ illarum exemplo, ipſos incredibiliter ſollicitarunt ad eas proponendas, affirmantes, Regem Synodi iudicio rem commiſſurum. Legati petito ad deliberandum ſpatio, cum Lotharingo eodem die poſt conuentum habuere ſermonem, tria ſummatim complexi. Ac primò quidem ipſum percunctati ſunt, An ea omnia poſtulata ex eius ſententia proferebantur. Secundò demirati ſunt, quânam ratione, ipſo iam pollicito cuncta, priuſquàm Concilio proponerentur, communicatum iri cum Pontifice, nunc ab Oratoribus tam feſtinanter ſtimularentur Legati ad ea proponenda. Tertiò illum rogarunt, ne tantiſper eadem vulgarentur, dum de mente Pontificis certiores fierent: ſed hæ preces veriùs querelam ſonabant, quòd iam multa exemplaria circumferrentur. 1

Lotharingus per ſummam comitatem candoremque reſpondit. 2
Ad primum, quædam ex illis poſtulatis haud ſibi probari, idque ſe patefacturum conuentui die poſtero, ſi eo die ſibi ſententia ſuper illis proferenda eſſet. Quod ſi quis à ſe quæreret, cur ipſe ea non impedierat, cùm ſecreto Regis Conſilio intereſſet, & in Oratores auctoritatem obtineret, reſponſum reddi, eam auctoritatem exercitam à ſe fuiſſe in re quæ magis vrgebat, nimirum in Oratoribus vetandis, ne tum duriora proponerent, velut abrogationem *Annatarum*, tum alia Religioni pernicioſa; idemque ſe in poſterum præſtiturum in iis omnibus quæ læderent conſcientiam, cui numquam reluctaturus fuiſſet, etiamſi Regis imperio adurgeretur. Sed cùm tradita poſtulata huiuſmodi non eſſent, & ea regium Conſilium vnanimi conſenſu comprobaſſet, noluiſſe illis obſiſtere; ſiquidem, prout rerum mortalium conditio variat, fieri potuiſſet, vt aliâ tempeſtate ſuper his quiſpiam ab eo ipſo peteret rationem, quæ ſuper quibuſdam à ſe geſtis petita fuerat Henrico & Franciſco II. viuentibus; quod ſuos ob oculos ſemper obuerſabatur.

Ad alterum dixit, Oratores feſtinare ob accepta ea de re mandata, & quò notam in ſe delerent Synodi protrahendæ. Verumtamen

tamen communicarent antè Legati rem cum Pontifice: numquam enim Cardinalem ac Præſules Gallicos ab officio receſſuros. 1563.

De tertio affirmauit, Suum fuiſſe votum, vt petitiones laterent in arcano, donec Pontificis reſponſa Legatis redderentur: ſed Oratores ſatiùs exiſtimaſſe illas euulgare, compluribus Patrum petentibus, præſertim Italicis, qui hærebant ſolliciti de iis quæ fama iactitarat, cuiuſmodi erat inter alia, Patriarchatum totius Galliæ petitum iri in ipſo Cardinali collocandum. Quamobrem ad has extinguendas nugas rem celeriùs emanaſſe.

Poſtremò ſpem plurimam fecit ſucceſſus proſperi, pollicitus ad id nulli ſe labori ſiue corporis ſiue mentis parſurum.

3 Ea poſtulata Romam Legati miſerunt eodem die; & altero interpoſito, ad Pontificem legarunt Gualterium [b], qui illi exprimeret, quæ ſibi à Lotharingo concredita fuerant. In his tria falsò narrat Suauis; vnum, dum ait, Propoſitum fuiſſe à Legatis Lotharingo Gualterium, qui ea de cauſa Romam mitteretur, & aſſenſum fuiſſe Cardinalem: ſed verum fuit, ab illis Vicecomitem antehabitum, ſelectumque ad eam miſſionem fuiſſe, ratis, operam Gualterij Tridenti magis quàm Romæ profuturam: ſed cum obueniſſet neceſſitas Vicecomitem præmittendi, & interim Lotharingus Gualterium propoſuiſſet, ſicuti narrauimus, à Legatis eo petente delectus eſt.

[b] Litteræ Legatorum ad Pontificem & Borromæum. 5. Ianuarij 1563.

Alterum, dum refert, Gallorum poſtulata per Gualterium fuiſſe ad Pontificem miſſa. Ita ſtatutum fuerat: ſed cùm poſteà innotuiſſet Legatis, complura exempla Tridenti circumferri, adeoque multa etiam Romam mitti per tabellarium, qui tunc in viam ſe dabat, noluerunt ea aliorum priùs operâ quàm ſuis litteris in Aula conſpici, adeoque per eumdem tabellarium illa miſerunt.

Sed hæc duo errata digitalia ſunt, tertium palmare, dum narrat, Gallos poſtulata deferentes conteſtatos fuiſſe apud Præſides, vbi ſatisfactum ſibi non fuiſſet in Oecumenica Synodo, ſe ſibi ſatisfacturos in propriis ſuæ nationis Conciliis. Ex oppoſito res contigit: nam Oratores per ſummam reuerentiam expoſuere, Regem Synodi iudicio cuncta commiſſurum; idque præſtitere non per modum liberæ comitatis, quâ liberum ſibi fore ſua verba tamquam vrbana, non tamquam obſtringentia interpretari; ſed per ſolemnem expreſſionem, affirmantes, Regem exiſtimare, talem eſſe in illis argumentis ſupremam Concilij auctoritatem. Idipſum quoque ſcripto ſignificarunt in earumdem petitionum exordio, quas poſteà referemus, & habentur latinè & gallicè in libro ſæpius à nobis producto.

 Enim-

1563. Enimuerò ſi iuſſi fuiſſent Oratores poſtulata proponere per eam declarationem obfirmatæ voluntatis, quam Suauis comminiſcitur, non tam facilè dixiſſet Lotharingus Legatis, ſibi multa diſplicere, & paratum à ſe animum geri ad ea reiicienda poſtridie, ſi eo die proponerentur.

Summa petitionum, quæ ſcripto continebantur, hæc erat. Principio dicebatur, ea ſeriùs tradi, quia Cæſar eadem ferè ſuo ſcripto propoſuerat. Sed quando res protrahi videbatur, noluiſſe Regem ampliùs cunctari, cùm affirmaret, ſe probè noſſe, earum rerum cognitionem ac iudicium ad Synodum liberè pertinere. Dein in peculiaribus capitibus, quæ triginta quatuor erant, petebatur. 4

I. Cùm adeo neceſſaria eſſet in Eccleſia continentia Sacerdotum, nonniſi ætate maturâ promouerentur, & populi teſtimonio commendati; quod ipſorum futuræ probitatis pignus foret.

II. Ne cuncti ſacri Ordines die vnico, eodemque tempore conferrentur; ſed poſt interuallum, per Canones præſcriptum.

III. Ne quis ad Preſbyteratum aſſumeretur, niſi vno eodemque tempore aut prouentus ex Sacerdotio, aut miniſterium ipſi impertiretur, ex Concilio Chalcedonenſi; ſiquidem antiqui Patres titulos ad ſuſcipiendos Ordines, poſteà excogitatos, non agnouerant.

IV. Vt Diaconis, aliiſque ad ſacros Ordines euectis functiones veteres redderentur, ne dici poſſet, eſſe nuda nomina, & in ſolis cæremoniis ſita.

V. Vt Sacerdotes, & ij qui ſacris Ordinibus initiati admouebantur ad Eccleſiæ miniſterium, ſe in ſua vocatione continerent, nec alia exercerent munera, niſi quæ Diuinum miniſterium decerent.

VI. Nemo crearetur Epiſcopus, niſi ætate legitimâ, ac præditus cunctis dotibus neceſſariis ad docendum, ad bonum exemplum aliis præbendum, & ad exercendum munus ſuum per ſeipſum.

VII. Idem proportione ſeruaretur in Curionibus.

VIII. Nemo conſtitueretur Abbas aut Prior in Cœnobiis, niſi ſacras Litteras in celebri aliqua Academia profeſſus fuiſſet, & ad magiſterium aliúmve gradum promotus.

IX. Vt Epiſcopus ſiue per ſe, ſiue per alios à ſe ſubſtitutos, quotquot Diœceſis poſtularet, concionaretur cunctis diebus Feſtis, cunctiſque Quadrageſimæ, Aduentus aut ieiunij diebus.

X. Idem præſtarent Curiones, dummodò auditores haberent.

XI. Vt Abbates & Priores in Cœnobiis ſacram Scripturam interpre-

terpretarentur; inſtituerent Xenodochia; adeoque ſcholam & hoſpitalitatem veterum temporum Cœnobiis reſtituerent. 1563.

XII. Vt qui Sacerdotium obtineret, & illud adminiſtrare per ſeipſum nequiret, aut adiutorem acciperet, aut illud relinqueret.

XIII. Vt de Catechiſmo doctrinæque Chriſtianæ compendio id fieret quod Cæſar propoſuerat.

XIV. Ne vni eidemque plura Sacerdotia concederentur, ſublato diſcrimine veteribus ignoto, *compatibilium* & *incompatibilium*, quod multas Eccleſiæ calamitates intulerat; & regularia Sacerdotia regularibus, non regularia non regularibus traderentur.

XV. Vt qui reipſa plura Sacerdotia obtinebat, aut illud ſolum retineret quod breuî ſibi elegiſſet, aut in pœnas veterum Canonum incideret.

XVI. Quò ſordes omnes ab Ordine ſacerdotali remouerentur, curarent Epiſcopi, aut per Sacerdotiorum coniunctionem, aut per decimas; &, vbi hoc fieri non poſſet, curarent Principes laici, vt collatis à plebe pecuniis, valeant Curiones ſe, & duos pluresque Clericos alere, & hoſpitalitatem exercere.

XVII. Vt in Miſſis Parœciarum è ſuggeſtu exponeretur clarè Euangelium; & precationes illæ, quæ illic habentur, à populo, præeunte Parocho, vulgari linguâ recitarentur; & abſoluto ſacrificio preces vulgari ſermone recitarentur; quo tempore liceret populo decantare ſacras cantiones, aut etiam Pſalmos, in idioma vulgare conuerſos, & rectè priùs expenſos, ſi Epiſcopus id opportunum arbitraretur.

XVIII. Vt renouaretur Decretum Leonis ac Gelaſij, de ſumenda Euchariſtia ſub vtraque ſpecie.

XIX. Quò cuncti, ac præcipuè idiotæ, vim ac virtutem Sacramentorum in eorum ſingulis intelligerent, præmitteretur linguâ vulgari breuis quædam explicatio illius quod reipſa adminiſtrabatur.

XX. Ne ſecundùm antiquos Canones Sacerdotia darentur exteris, neque à Vicariis, nec ab ipſis Ordinariis, quorum induſtria in hac electione præcipuè exerceri debet. Quod ſi ea intra ſex menſes non darentur, aut indignis darentur, poteſtas tranſiret in proximè ſuperiorem, & gradatim ad Pontificem, ex Concilio Lateranenſi: collatio autem aliter à quocumque perfacta, eſſet irrita.

XXI. Vt mandata diſtribuendi *Exſpectatiuas*, *Regreſſus*, & *Commendas*, reuocarentur, ac reiicerentur ab Eccleſia, quippe Decretis aduerſantia.

XXII. *Reſi-*

1563. XXII. *Reſignationes* pro certo quouis capite, omnino extinguerentur ab Aula Romana, cùm per Canones interdicatur, ne quis ſucceſſorem ſibi quærat aut ſeligat.

XXIII. *Prioratus* ſimplices, quibus contra ipſorum inſtitutionem ſubtracta fuerat animarum cura, in Vicarios tranſlata cum modica mercede, vbi primùm vacarent, in vſum priſtinum reponerentur.

XXIV. Cùm in multa Sacerdotia abuſus inductus fuiſſet, vt ſcilicet carerent onere adminiſtrandi Sacramenta, aut concionandi, aut ſimilium functionum, Epiſcopus de Capituli conſilio aut curam aliquam rei ſacræ illis imponeret, aut coniungeret cum propinquioribus Parœciis; cùm Sacerdotium abſque munere nequaquam deceat.

XXV. Ne penſiones in poſterum imponerentur, & vt iam impoſitæ tollerentur.

XXVI. Vt reſtituerentur Epiſcopis in vniuerſa Diœceſi Eccleſiaſticæ iuriſdictiones, exceptis Ordinum capitibus, & Monaſteriis, quæ illis ſubiecta ſunt, & quæ celebrant Comitia generalia, aut probant perſpicuis monumentis complurium ſæculorum immunitatem. Et proſpiceretur, ne illa quidem fruerentur plenâ immunitate à correctione.

XXVII. Cùm debeant ſecundùm Canones Epiſcopi negotia gerere ex Capituli ſententia, curaretur, vt Canonici eſſent aſſidui in Cathedralibus, ornati bonis moribus, & ſaltem vigeſimum quintum annum attingerent; ante quem lex non exiſtimat hominem idoneum, ne priuatis quidem rebus regendis.

XXVIII. Vt retinerentur veteres, & noui conſtituerentur gradus propinquitatis, tum ad carnem, tum ad ſpiritum attinentis, intra quos per nullam relaxationem licitum eſſet connubium, exceptis Regibus ac Principibus, boni publici gratiâ.

XXIX. Cùm eâ ætate repullularent Iconomachi, vnde plurima perturbatio exorta fuerat, proſpiceret Synodus, vt veram ea de re doctrinam populus doceretur; quod ſi quæ ſuperſtitio aut abuſus inductus fuiſſet, aut in hoc, aut in peregrinationes, aut in ſacras reliquias, aut in ſodalitia, aboleretur.

XXX. Quoniam ſæpè ob enorme delictum populus integer diuexatur, reſtituerentur Eccleſiæ non modò publicæ pœnæ ob publicas & graues culpas, ſed publici luctus ac ieiunia, ad Diuinam indignationem placandam.

XXXI. Cùm anathema ſit validiſſimum telum Eccleſiæ, ne vibraretur

braretur niſi ob grauiſſimas noxas, in quibus perſiſteret reus poſt ſecundam & adhuc poſt tertiam admonitionem. 1562.

XXXII. Vt cùm litigia de Sacerdotiis Eccleſiam penè totam contaminauerint, non ſolùm tolleretur recens diſcrimen Iudicij *petitorij* & *poſſeſſorij*; ſed remouerentur nominationes, Academiis conceſſæ à Synodo Baſileenſi: atque Epiſcopis mandaretur, vt ex S. Gregorij effato Sacerdotia concederentur non ea quærentibus, ſed fugientibus, ac promerentibus. Illa generatim promereri eum, qui poſtquam in ſcholis gradum aliquem conſcenderit, aliquamdiu concionatus fuerit cum Epiſcopi deſtinatione populique comprobatione. Obtentâ ab Epiſcopo collatione, aut à Domino nominatione, ne ſuperiori fas eſſet, alij Sacerdotium conferre; niſi, qui alterutram obtinuiſſet, à Iudicibus declararetur indignus.

XXXIII. Vbi lis oriretur de poteſtate collationis, aut nominationis, vt primò deſtinaretur ab Epiſcopo Oeconomus, qui prouentus omnes colligeret, cunctiſque oneribus Eccleſiæ ſatisfaceret; deinde litigantes conuenirent in eligendis quibuſdam viris Eccleſiaſticis doctrinâ præditis, qui ad ſummum ſex menſium ſpatio iudicarent, haud admiſsâ prouocatione: aut vbi prouocatio admitteretur à Synodo, interim ſententia deduceretur in opus; nec vnquam adſtringeretur vel Oeconomus, vel qui priorem ſententiam obtinuit, ad reſtituendos fructus à ſe perceptos lite pendente; vtpote qui ſolùm conuertendi ſint in alimentum ſuſtinentis pondus Sacerdotij, ac pauperum.

XXXIV. Vt decerneretur, ſingulis annis conuocandas eſſe Synodos Diœceſanas, tertio quoque anno Prouinciales; in quibus ageretur præcipuè de Miniſtrorum delectu, & de pœna delinquentium: & inter Concilia Oecumenica, vbi non intercederet impedimentum, decenne ſolum interuallum eſſet.

5 Hæc poſtulata expectatione moderatiora euaſere, in quibus Religionis ſtudium animaduerſum eſt, & in multis etiam prudentiæ plurimum. Sed compertum quoque fuit, aliqua ex parte parum eſſe opportuna; ac præſertim in rituum mutatione, quâ nihil eſt Religioni periculoſius, nihil eius auctoritati pernicioſius. Ex altera parte optabilia magis quàm poſſibilia viſa ſunt, & non congruentia hominum conditioni, quales natura procreat; & rerum ſtatui, quem ferebant tempora: quod poſteà exemplo ipſius Galliæ comprobatum eſt, quemadmodum lectoribus patebit. Potiſſima Legatorum cautio fuit [c], ne dum ageretur de rebus vnde videbantur vincula poſſe inimici manibus Pontificis impingeretur in ſeditioſam quæſtionem de prærogatiua inter ipſum & Concilium; ac de eo præ-

[c] Conſtat ex epiſtola Legatorum ad Borromæum, 9 Ianuarij 1563.

1562. 1563. præcipuè fuſiùs diſſeruit Mantuanus cum Gualterio antequam ipſum dimitteret. Quin ferunt [d], inter alias petitiones, quas Oratores parauerant, & Lotharingus cum Gallicanis Epiſcopis impedierat, hanc haberi, quæ ad Monarchiam concutiendam tendebat: Ne Conciliorum ſanctiones relaxationibus ſubiacerent; perinde ac ſi huiuſmodi relaxationum, ipſi Principes frequentiſſimi maximeque ineluctabiles petitores non ſint. Sed nouum non accidit, vt cuipiam res aliqua in vniuerſum diſpliceat, eamdemque ſimul appetat in euentu peculiari.

[d] Litteræ Fuſcatarij ad Moronum, 4 Ianuarij, & Iad enſis ad Cornelium, 7. Ianuarij 1563.

CAPVT XII.

Vicecomitis aduentus Romam. Gonzaga & Mediceus Cardinales creati. Pontificis conſilia Bononiam ſe conferendi, eoque accerſendi Synodum; ſed contrarium Mantuani conſilium. Adhibita à Nuntiis ſtudia cum Hiſpaniæ Rege; eiuſque iuſſa Lunenſi Comiti, & Gaſtellio, qui à ſecretis erat, data. Moderati piique eiuſdem ſenſus de loco ſuperiori. Lunenſis à Pontifice ac Legatis per Scipionem Lancellottum inuitatus. Mandata ad Præſides ſcripta de ratione agendi cum Lotharingo, ac de diſcordiis componendis.

VBi reſciuit Pontifex, Gualterium fuiſſe nominatum à Lotharingo, vt is quæ ipſe mandauerat, Romam perferret [a], atque ab illo eum laborem libenter ſuſcipi, non modò tamquam peridoneum Gualterium comprobauit; ſed cenſuit, poſſe ipſum duplici fungi munere, Præſidum ſimul mandata gerendo. Quare per fiduciæ libertatem Vicecomitis acceſſum reuocauit, niſi diſceſſiſſet. Sed iam ille iter faciebat, & Romam peruenit altero ante anni exitum die [b]. 1

Facile ipſi fuit, ſuæ teſtificationis auctoritate, ſuæque linguæ efficaciâ nubem omnem ſuſpicionis, ſi quæ erat erga Legatos, ex animo Pontificis diſpellere [c]: quod tamen Pius in cunctis litteris, & ſuis & Borromæi, ſemper negauit. Atque huiuſce tranquilli animi ſui non ſolùm vocibus aperta prodidit argumenta Vicecomiti, ſed magis paulò pòſt factis primo Legato. Etenim ſacro Epiphaniæ die, ſibique fauſto, quo Pontificiam tiaram acceperat, generalem Cardinalium cœtum habuit, eiſque [d] duos primæ magnitudinis addidit; alterum, Fredericum Gonzagam, natum ex fratre memorati 2

[a] Litteræ Borromæi ad Legatos, 26 Decembris 1562.

[b] Litteræ Borromæi ad Legatos, 30. Decembris 1562.

[c] Litteræ Vicecomitis ad Legatos, 2. Ianuarij 1563.

[d] Acta Conſiſtor. & litteræ Vicecomitis ad Legatos, 6. Ianuarij 1563.

iam

iam Herculis Cardinalis, & fratrem Ducis; & dum ipſum nominaret, illius Legati merita[e], illiuſque familiæ decora pluribus commendauit. Nouus Purpuratus quò diſcerneretur à Gonzaga Cardinali ſobrino ſuo, & à patruo, qui Mantuanus dicebatur[f], denominationem cepit ab altera fraterna ditione Montisferrati, donec Hercule demortuo Mantuanus eſt dictus. Alter in collegium cooptatus, Ferdinandus Mediceus fuit, filius Florentiæ Ducis, qui alterum eâdem ornatum purpurâ, ſicuti narrauimus, iam amiſerat. Et ſanè Coſini obſequia in Apoſtolicam Sedem, & petutilia officia, quæ ad eam ſuſtinendam cum Epiſcopis ſibi addictis continenter adhibebat, merebantur eiuſmodi remunerationem; quæ tantò maior fuit, quantò minor erat filius, qui annum vndecimum non excedebat. Sed fortaſſe Pontificem inter alia permouerunt fulgores iam emicantes in puero præcelſi illius animi, raræque prudentiæ, quibus idem poſteà & in dignitate Cardinalis ſummam lucem affudit Aulæ Romanæ, & in poteſtate magni Ducis attulit ſingulare decus Italiæ.

1563.

e Patet ex reſponſis Mantuani ad Pontificem, 15. Ianuarii 1563. inter monumenta Muſotti.

f Diarium, 2. Martij 1563.

3 Electionem Frederici Mantuano eius patruo ſignificauit Pontifex per litteras ſtudioſiſſimas, ſuâ manu exaratas, & in hanc ſententiam [g]: Se ampliùs cunctari non potuiſſe in promouendo fratris filio; cùm id tandem nimia lentitudo, nimiſque indignum videretur, dum patruus tot labores ac moleſtias in obſequium Dei, Sedis Apoſtolicæ, & ipſius Pontificis tolerabat. Ibi ſimul animum ſuum aperiebat adeundi breuì Bononiam, quò conatum omnem impenderet ad res Chriſtianæ gentis componendas; aut certè ad oſtendendum cunctis hominibus, per ſe non ſtetiſſe, ſiue id fieret per honeſtam emendationem, ſiue quocumque alio modo; ſperabatque, è propinquo poſſe melius ſimul agere, rebuſque conſulere. Ita Pontifex: ſed per hoc fortaſſis ille intendebat non tam accedere ad Concilium, quàm ſuauiter ac libenti Patrum animo Bononiam ad ſe trahere Concilium. Ad id cohortatus fuerat Pium Seripandus, ac poſteà ipſe Ferrerius, ſicuti ſuis in locis dictum eſt. Dein verò propenſionem animi præ ſe tulerat[h] Lotharingus, quà propter vtilitatem Synodi, cui ſperabatur pacificus ac fortunatus exitus ex ea noua coniunctione cum ſuo Capite, quà ex cupidine quadam auguſtioris theatri ſuarum dotium lumini. Idcircò Pontifex, huic adhærens conſilio, negotium[i] dederat Camillo Paleotto, fratri Gabrielis Romanæ Rotæ Duodecemuiri, Concilio aſſiſtentis, qui Camillus Orator Bononiæ apud ſe degebat, vt id Bononienſi Senatui prænuntiaret, & tempori commeatui proſpiceret.

g Signatas 7. Ianuar. 1563.

h Litteræ Feſcararij ad Moronum, 17. Decembris 1562.

i Acta Paleotti.

1563. Sed Mantuanus cùm ad Pontificem mitteret Epiſcopum Nolanum, familiæ ſuæ ſubditum, vt pedem ipſius nomine deoſcularetur, grateſque ageret ob collatam fratris filio Purpuram, voluit ſimul officium aliud grati animi exhibere; quod eo maius eſt, quò minus perſæpè gratum accidit accipienti, nimirum, contradictionem. Significauit igitur[k], Videri ſibi Concilium in eo ſtatu non eſſe, vt liceret Pontifici ad ipſum appropinquare, certo animo ſe auctorem fore exitus glorioſi, & non potiùs perturbationis pudendæ ſpectatorem. Quantò plus magnifici ac proſperi eius aduentus ingeneraſſet in communi ſpe, tantò triſtius turpiuſque euenturum tenue illud ac forſitan improſperum, quod poſteà reipsâ pareret. Conſultius à ſe putari, ſi Pontifex in præſentia iis bonis contentus, quæ poſſet influere ipſius aduentus expectatus, ſed non peractus, conquieſceret, & exiſtimationem Pontificiam procul à diſcrimine cuſtodiret. Interim autem obſeruaret, quò inclinarent controuerſiæ quæ agitabantur de inſtitutione ac manſione Epiſcoporum, & quod ſuſciperetur conſilium de Cæſarianorum Gallorumque poſtulatis; adeoque tam alta machina in ſcenam non deſcenderet, nodi ſoluendi adhuc incerta. 4

Hæc Mantuanus obiecit. Legati verò multum ſpei, quòd cunctæ quas diximus difficultates eſſent emolliendæ, collocabant in opera Lunenſis; tametſi tepidiorem agendi modum in litteris ad Pagnanum ab eo adhibitum cognouerant, ſibi perſuadentes, hunc ipſum ſenſuum teporem vim habiturum ad aliorum æſtus temperandos, cùm ille ſequeſtrum ageret illius concordiæ, ad quam ipſius conſilia vnicè collimare videbantur. Et erat opinio, auctoritatem Regis Catholici, non ampliùs in inferioris notæ miniſtro, ſed in manu præualida egregij Oratoris, magni roboris futuram apud Gallos, qui ab eo Rege potentiſſimo auxilia præualida accipiebant; multò maioris apud Cæſarianos, ob ſummam & coniunctionem Cæſaris cum Philippo, & huius fiduciam in Lunenſi; & longè maximi apud Epiſcopos Hiſpano ſubiectos. Excreuerat ſpes ex recentibus litteris ad Pontificem[l], tum à Rege, tum à Nuntiis apud ipſum. Alter ex his erat Alexander Criuellius Epiſcopus Cariatenſis, diu iam ſuffectus[m], Reuerte defuncto, in eo munere, qui poſteà inter Vaticanos Senatores adſcriptus eſt. Alter erat Paulus Odeſcalcus, eò poſteà miſſus Nuntius peculiaris, qui deinde Pennenſem Eccleſiam obtinuit, & tum anteà tum poſteà magna 5

cum

k Epiſtola Mantuani ſuprà citata ad Pontif. 15 Ianuar. 1563.

l Cuncta extant in litteris Borromæi ad Legatos, 20 Decembris; & in arcanis notis Nuntij Odeſcalci; & in duabus litteris communibus ipſius, & in Criuellij, alteris ad Mantuanum, alteris ad Legatos ſimul.

m Ex litteris Borrom. ad Mantuanum, 7 Nouembris 1562.

cum laude nobiles magiſtratus geſſit. Itaque per eos Pontifex Regem monuerat; Ab Epiſcopis illi magis obſtrictis, cùm eſſet ipſis incumbendum ad hæreſes proſcribendas, ad ſtabiliendam & componendam Eccleſiam & firmiſſimo dogmatum robore, & ſanctiſſimâ morum emendatione, excitari controuerſias non inutiles modò, ſed noxias, vtpote fomitem contentionis inter Patres, & ſcintillas ſchiſmatis in Chriſtiana Republica. In huiuſmodi poſtulationibus non ſolùm cum Germanis, ſed cum Gallis etiam conſociatos videri. Id planè repugnare beneuolis promiſſis, piæque menti Philippi, à quo tum ex Religionis ſtudio, tum ex prudentia rectæ politiæ, impedienda erat huiuſmodi nouitas, cui conſuetum erat Rempublicam peruertere: aliud ſibi efficacius non occurrere, quàm præſentiam in Synodo deſtinati iam Oratoris, cui demandaretur, vt nauiter exprimeret imprimeretque regios ſenſus Hiſpanis Epiſcopis, tum pro Synodi concordia, tum pro Sedis Apoſtolicæ dignitate. 1563.

6 His à Nuntiis expoſitis, promptum animum, minimeque tepeſcentem Rex præ ſe tulerat, declarans, haud ſibi ſatisfieri, prætertim à Guerrero, qui earum turbarum auctor videbatur, adeoque ſtatuerat illum grauiter de his admonere ſuis litteris, perferendis à Gaſtellio, qui à ſecretis erat, & ad Concilium, vt aſſiſteret Lunenſi, mittebatur. Hic autem Gaſtellius per Galliam tranſiturus erat, parique functurus officio Regis nomine cum Regina, & Tridenti poſteà cum Lotharingo; & ſcripturum ſe etiam manu ſua Rex pollicebatur. Prætereà per certum curſorem ad id miſſum imperauerat Lunenſi, ne protraheret ampliùs ſuum ad Concilium acceſſum, miſſis ad eum mandatis, quæ Nuntiis communicata plenè ipſis ſatisfecerant. Videbatur quoque diſiectum obſtaculum ex loci prærogatiua; ſiquidem ſcribens ad Pontificem Philippus manu ſuâ de alio argumento, hæc Hiſpanicè apponebat[a]: *Statui iam Venetias Oratorem mittere, conſilium tuum ſecutus, & virum idoneum ad huiuſmodi munus conquiro. Nec id temporis honoratioris loci rationem habuerim: iis enim, qui obſtringuntur muneris vinculis, quibus ego teneor, ſpectandum non eſt ad hunc inanitatis fucum in quo ineſt nihil; ſed ſolum ad id, quod tanti refert ob Diuinum obſequium, ob Eccleſiæ bonum, & ob Pontificiam auctoritatem, cuiuſmodi eſt Religionis conſeruatio, & malorum remedium, quæ in præſentia Chriſtianas nationes afficiunt.*

a Eorum exemplum miſſum ad Legatos à Borromæo in citata iam epiſtola, 10 Decembris.

7 Hæc Regis epiſtola ad Pontificem, addita ſuperiori Vargæ, ipſius ſpem confirmauit, quòd loci controuerſia nec Lunenſem ab acceſſu ad Concilium retardaret, nec poſt eius ad-

1563. ventum turbas cieret. Quocircà voluit Pontifex ſuâ etiam epiſtolâ illum inuitare ac ſollicitare [o], quâ inſinuabat, ſibi pergratum acci- diſſe, ipſum ad id operis ſeligi; ac ſimul pollicebatur pluribus verbis, ſuo calamo adſcriptis, æqua omnia ac decentia in Reipublicæ Chriſtianæ commodum. Atque hanc ipſam epiſtolam ad Legatos miſit; eorumque iudicio remiſit vt ad Lunenſem deferendam curarent: ſimul etiam ſignificauit, opportunum ſibi videri, vt ipſi hominem aliquem ad eum legarent, ſed non Præſulem, qui conſimile officium eorum nomine illi exhiberet, indicaretque ipſos conſcios eorum, quæ Comiti Rex mandabat, & Nuntijs communicarat. Quare Legati, cùm cognoſcerent Lunenſem Auguſtæ degere apud Regem Romanorum, lenteque de itinere meditari, Scipionem Lancellottum [p] Synodi Aduocatum miſerunt, qui eorum deſiderium illi exponeret de ipſius aduentu, per eam ſignificationem, quæ oſtendit, adeoque parit beneuolentiam: quique eidem communicaret quæ proponebantur à Cæſare ac Rege Chriſtianiſſimo, vt illius animum præoccuparent rationibus, quæ variis eorum poſtulatis obiectabantur.

[o] 20 Decembris 1562.

[p] Litteræ Legatorum ad Borom. 4. Ianuarij 1563. & acta Paleotti.

Nec minori ſolertiâ Pontifex ſibi coniungendum curabat animum Lotharingi, qui multis antè diebus miſſo, ſicuti narrauimus, Romam Bertano, per litteras cum eo grauiter queſtus fuerat de tam multis obtrectationibus, quibus Romæ ſua fama lacerabatur, ſuáque mens falsò inſimulabatur. Pontifex igitur peramantes litteras ad eum reſcripſit [q], Compertum illi eſſe, quanta ex antiquo tempore eſſet Romæ licentia loquendi obloquendíque de omnibus, etiam de ipſo Principe, cui potentia deerat illius frænandæ. Salubre atque vnicum eſſe remedium, ſi ipſi tanto melius agerent, quanto deterius alij blaterabant. Certus eſſet Cardinalis, in ea ſe opinione à Pontifice haberi, quam idem ipſe deſideraſſet. Debere hoc illi ſatis eſſe, & *malignum* (ſic planè ſcribebat) [r] *ſpernere vulgus.* Negligerentur oblocutorum nugæ, méreque nauaretur opera tum communi Eccleſiæ bono, tum proprio Galliæ: nam vtrumque à ſe promotum iri ſpondebat quacumque liceret ratione, pro eo ac fuſiùs Epiſcopo Viterbienſi dixiſſet. 8

[q] 30 Decembris 1562.

[r] Horatius lib. 2 Ode 13

Et quoniam Pontifex in animum induxerat, tum ex modo quo Cardinalis ſcribebat, & ex dictis Bertani, tum ex Gualterij litteris ſuprà memoratis, à Lotharingo Legatorum parſimoniam in fiducia erga ſe, tribui aut vili aut malæ de ipſo opinioni, ſignificandum Legatis curauit, [s] Audiri à ſe ex varijs partibus has querimonias Lotharingi, cui videbatur, non ſolùm ſe præteriri tamquam con- 9

[s] Litteræ Borrom. ad Legatos 30. Decembris 1562. & Legatorum ad Borrom. 7. Ianuarij 1563.

temnendus, ſed ex induſtria procul haberi à negotijs tamquam inimicus: quamobrem velle ſe, vt cum eo res Concilij abundè communicarentur. Iiſdem etiam impoſuit, vt Lotharingo redderent, ſicuti fecerunt, Pontificis reſponſionem, quam recenſuimus vnà cum altera Borromei [c], quâ ipſum hortabatur, vt Scotiæ Reginam, fratris ſui filiam, benè animaret aduerſus technas & impetus hæreticorum, & ex parte Pontificis omnem ipſi opem polliceretur. Verùm Præſides, rati à manu minùs beneuola ſibi hunc ictum incuti, & quò magis iam aſſueti, eò magis defeſſi, quòd quaſi ſignum accuſationibus extarent, cum acrimonia reſcripſerunt; Mirari ſe, audiri à Pontifice, nedum fidem præberi huiuſmodi mendacijs, poſtquam toties ipſum monuerant: miſeram ipſorum conditionem eſſe, quòd cuiuſlibet calamo ſubiacerent: quam veriſimilitudinem perſuadere Pontifici, ſe à Lotharingo tamquam ab inimico cauere, quando tam ſæpè ſuis in litteris res ab eo dictas geſtaſque commendarant. Compertum à ſe fuiſſe in Lotharingo tantum probitatis, religionis ac ſtudij in Pontificem & Apoſtolicam Sedem, vt ipſius præſentiam ſibi fortunatam duxerint, quaſi Angelum pacis à Deo miſſum ad Synodum illum exiſtimantes. Hinc adhibitam à ſe fuiſſe vſque ab initio omnem induſtriam, vt ſiniſtram in quam coniectus fuerat opinionem detergerent, quòd malè animatus in ſanctam Sedem veniſſet; conqueſti cum Borromæo, quòd à nonnullis Romæ litteris, & à quibuſdam peruerſis ingenijs Tridenti huic ipſorum induſtriæ officeretur. Lotharingum ſemper negotiorum participem à ſe factum, nec vllam vmquam animaduerſam ab ipſis cauſam, cur ab eo ſe abſtinerent: ſi Pontifex commeritâ animaduerſione huiuſmodi calumniatores coërcuiſſet, Legatos ab iniuſto dolore, & Pontificem ab inutili moleſtia liberos perſtituros fuiſſe. Hæc illi. Et tamen dum expoſtulabant habitam à Pontifice fidem vanis narrationibus, vanam ipſi fidem ſuis ſuſpicionibus habebant. Id enim non ex falſa calumnia profectum erat, ſed ex vera narratione alicuius querimoniæ, à Cardinali iactatæ, & à Gualterio Pontifici ſignificatæ; non quò Legatos læderet, ſed quò ab illo impellerentur quò ipſorum plerique vltrò ſed timidè propendebant. 1563.

c 30. Decembris 1562.

10 Interim Romæ accuratiùs impendebatur opera ad componenda Decreta contentionibus agitata; & expenſis priùs rationibus Tridento ſcriptis, & Romæ coràm expoſitis à Vicecomite, in hanc ſententiam Legatis reſponſum eſt [a]: Primò ipſis communicari varias animaduerſiones, habitas ſuper Decretorum tenore. Secundò, cùm admota eſſet manus ad formandos Canones de Hierarchiâ, cumque

a Litteræ Borromæi ad Legatos 9. Ian. 1563.

1563. cumque à Lotharingo præter ſeptem iam paratos octauus fuiſſet propoſitus, quo declararetur, vt rationi conſentaneum videbatur, Pontificis prærogatiua; neceſſarium cenſeri, vt adderentur verba aliàs memorata, pene ad verbum exſcripta ex ijs quæ Florentina Synodus definierat, ſine quibus ſententia manca & ambigua remanſiſſet. Curarent idcircò Legati, vt Canon eo modo conficeretur. Et quamquam credendum eſſet, eos in tam æqua petitione obſtaculum non offenſuros; tamen ſi fortè illud offenderent, ne propterea deſiſterent, ſed conatum omnem exercerent ad illud ſuperandum, conſideratâ intentionis æquitate, atque honeſtâ ſpecie, quam excipiebat ab auctoritate tam ſancti venerandique Concilij, cuiuſmodi fuerat Florentinum. In ſeptimo Canone curatum fuerat, vt multum retineretur ex forma cuius auctor erat Lotharingus; ita tamen, vt in quibuſdam vocibus reconcinnaretur, tribus ad id modulis digeſtis, inter quos primus ſecundo, ſecundus tertio præferebatur, adeoque eo ordine illos proponerent. Tres [a] moduli tales erant.

[a] Extant in Actis Paleotti.

1. *Anathema ſit, ſi quis dixerit, Epiſcopos aſſumptos à Romano Pontifice, in partem ſollicitudinis non eſſe poſitos à Spiritu ſancto ad regendam Eccleſiam Dei in ea parte, ad quam aſſumpti ſunt; aut per ſanctam Ordinationem non eſſe maiores Presbyteris*, cum reliquis quæ habebantur in Canone dictato à Lotharingo, quæ pariter in duabus alijs formis continebantur, nimirum: *Aut non habére poteſtatem ordinandi; aut ſi habent, habere communem cum Presbyteris; aut Ordines ab ipſis collatos ſine conſenſu & vocatione populi, eſſe irritos.* 11

2. *Ordinem aut Gradum Epiſcopalem non eſſe inſtitutum à Chriſto in Eccleſia: aut Epiſcopos per ſanctam Ordinationem non eſſe maiores Presbyteris.*

3. Epiſcopos nullo modo eſſe inſtitutos à Chriſto in Eccleſia; aut per ſanctam Ordinationem non eſſe maiores Preſbyteris.

Octauus verò ita ſonabat: *Anathema ſit, ſi quis dixerit, B. Petrum per inſtitutionem Chriſti non fuiſſe primum inter Apoſtolos, & eius Vicarium in terra; vel neceſſe non eſſe, vt ſit in Eccleſia vnus Pontifex, Petri ſucceſſor, eique æqualis in auctoritate regiminis; atque in Romana Sede legitimos eius ſucceſſores ad hoc vſque tempus non habuiſſe ius Principatus in Eccleſia, nec fuiſſe Patres, Paſtores, & Doctores omnium Chriſtianorum, nec fuiſſe ipſis traditum à Domino noſtro Ieſu Chriſto plenam poteſtatem paſcendi, regendi, & gubernandi Eccleſiam vniuerſalem.*

In Decreto manſionis eo pacto procedendum eſſe; vt hinc efficaciter conſuleretur ſtabili manſioni; hinc, ne tot Patribus inuitis deueniretur ad ſuperuacaneam illam deciſionem Iuris Diuini. Quare 12

Legati

Legati ad declinandam hanc & conſimiles ſanctiones, ob oculos ſemper ponerent, quàm indecorum ſit, dogma ſtabiliri tot capitum ſuffragijs repugnantibus. 1563.

Impetrato conſenſu in hanc formam conueniendi, confeſtim celebraretur Seſſio. Offenſâ difficultate in ſeptimo Canone, aut in Seſſionis Decreto, formati poſſe hos reliquos Canones, & ſimul octauum nullâ ratione prætereundum, ſuſpenſis ſeptimo, & Decreto manſionis. Vbi alterutrum ex his modis aſſequi poſſent, conſtanter exequerentur, nihil morati quidquid diceret agerétve quicumque mortalium. Quod ſi vererentur ne ſecundus etiam modus proſperè cederet, Seſſionem prorogarent adhuc per integrum Martium, aut quantum opus eſſet, fauorem temporis præſtolaturi, & quidquid ſubinde accideret, Romæ nuntiarent.

13 Non obliuiſcitur hoc in loco Suauis conſuetudinis ſuæ, ſcribendi quò minori notitiâ, eò maiori audaciâ. Vice triplicis ideæ Româ miſſæ Canonis agitati vnicam affert, eamque mendacem, & ſupra hoc mendacium extruit nouas contradictiones exortas. Pariter errat in octauo, ponens in Decreto doctrinæ quod digeſtum erat in Canone, & confingens Canonem prorſus alium ab eius vera ſententia; adeoque vix ille quidquam veri cognouit præter diem quo tabellarius Tridentum peruenit, hoc eſt, decimoquarto Ianuarij, ſicut ipſe narrat. Quod obſeruo, vt illi ſemel certè honorem ſeruem veridici in recenſendis diebus.

14 Alteram præter hanc epiſtolam ſcripſit Borromæus ad Legatos, Lotharingo communicandam, vbi appoſitis reliquis quæ epiſtola priùs recitata continebat, omittebantur mandata ipſis tradita, ſi repugnantia contingeret: oſtendebatur ſtudium impenſum in retinenda quàm maximè licuerat forma propoſita à Lotharingo, addebaturque commentarius Theologorum Romanorum, in quo mutationum ratio reddebatur:

Haud relictum fuiſſe minoribus Epiſcopis nomen Vicariorum Chriſti: quamquam enim in Miſſa de cunctis Apoſtolis dicat Eccleſia, loquens cum ipſo Chriſto de ſuo grege, *Quos operis tui Vicarios eidem contuliſti præeſſe paſtores*: & quamquam aliqui ex antiquis Patribus ita locuti fuerint ante ortas hæreſes; tamen recentes Patres eorumque diſcipuli eam poſteà tituli rationem Epiſcopis vniuersè non tribuerunt, ad ambiguitatem euitandam, quæ frequenter errorem nutrit. Ceterùm quicumque Sacramentum quodpiam adminiſtrat, ab ipſo in ea functione Chriſti vicem exerceri.

Similiter, vbi in exemplo quod Lotharingus confecerat definiebatur,

1663. batur, fuiſſe inſtitutos à Chriſto Epiſcopos, Epiſcoporum loco poſitum eſſe *Ordinem, aut gradum Epiſcopalem*, ne damnarentur plures Doctores de Catholica Eccleſia benemeriti, qui affirmant, proximè ab ipſo Chriſto ſolum Petrum inſtitutum fuiſſe, reliquos verò per Petrum, aut per eius auctoritatem; vt proinde ſatius ductum fuerit, ſeligi verba quibus vtraque ſententia ſalua eſſet, præcipuè verò ne laxaretur aditus importunis illis corollarijs; nimirum, denegari facultatem Pontifici reſtringendi Epiſcopis auctoritatem, aut in reſeruanda ſibi quarumdam noxarum abſolutione, aut in reliquis. Inſuper non placuiſſe aliam particulam inſertam à Lotharingo, *Epiſcopos fuiſſe poſitos à Spiritu ſancto ad regendam Eccleſiam Dei*. Id quidem conſpici à Paulo prolatum in Actis Apoſtolorum; ſed ibi ſermonem eſſe peculiarem de Eccleſia Epheſina, non de vniuerſali, ſicut hîc ſonaret: præterquam quòd nomen Epiſcoporum illic non accipiatur in arctiori ſignificatione, ſed laxius pro cunctis Eccleſiæ ſenioribus, propoſitis ad eam adminiſtrandam, ſicuti ex integro contextu colligebatur. Et ſummatim, tum in mutatione huiuſmodi particularum, tum in eius additamento, quo firmabatur prærogatiua Romani Pontificis, viſum eſſe Theologis claritatis plurimum adhibendum; quandoquidem animaduertebatur, cunctas nouas hæreſes quaſi lineas eſſe, quæ per varias ſemitas ad hoc centrum concurrebant, vti Caput ipſi Eccleſiæ tolleretur: & perſpicuum eſſe, ſublato capite omnia membra perire.

Alteram ſimul Epiſtolam ſcripſit Pontifex [y] ad Lotharingum, in qua illi gratulabatur victoriam in Gallia reportatam Guiſij Ducis fratris virtute: & conſilium ſe conferendi Bononiam ſignificabat; de quo eius cohortationes acceperat, ſed nondum oppoſita Mantuani conſilia. Enimuerò nonnulli Principum, ſicut aliquam obtinent ſimilitudinem Dei in eo quòd ſupremi aliarum rerum motores ſint; ita pariter obtinent in eo, quòd ſint immobiles.

[y] Conſtat ex arcana epiſtola Legatis ſcripta.

CAPVT

CAPVT XIII.

Mors Ludouici Theoduli; vnde materia ſuppetit ad duos alios Epiſcopos remunerandos. Liberum Legatorum reſponſum memoratis litteris Borromæi. Agitata ab ipſis cum Lotharingo ſuper ſeptimo & octauo Canone. Dies Seſſioni delectus. Difficultates obiectæ Lotharingo à ſuis, & ab Hiſpanis. Ipſe & Madruccius deſtinati ad componendam controuerſiam de manſionis Decreto.

1 IN cunctis expeditionibus, ſiue bellicis ſiue ciuilibus, nulli maius famæ præmium debetur, quàm illi, cui profuſsâ ibi vitâ nullum aliud præmium reddi poteſt. Vt hanc ego legem obſeruem, enarrandum mihi eſt, id temporis, hoc eſt decimo Ianuarij, naturæ ceſſiſſe Ludouicum Theodulum Foroliuienſem, Bertinori Antiſtitem, quem abundè laudatum comperio [a] ex probitate ac doctrina, quâ viuens collegas adiuuerat, & ex pietate quâ moriens ad eam excitauerat. Sed cùm verè contingat perinde in ordine naturali ac in politico, vt corruptio vnius ſit generatio alterius, huius obitus opportunitatem Legatis præbuit commendandi Pontifici duos Epiſcopos Concilij [b], qui plurimum merebantur. Alter fuit Ægidius Falcetta Cingulanus, cuius operam Borromæus iam deſtinarat ſuæ Mediolanenſis Diœceſeos vtilitati, & cuius Eccleſia Caprulana [c] erat pauperrima prouentuum, ac reliquarum omnium conditionum, ex quibus domicilium perpetuum fit tolerabile. Alter, Iulius Soperchius Mantuanus, Carmelita, cui mendicus Epiſcopatus Accienſis nihil aliud de Epiſcopi munere conferebat, niſi obligationem habendi ſe pro Epiſcopi dignitate: quare proſperitatis loco accepiſſet, quod Falcetta tamquam miſeriam relinquere cupiebat; cùm hoc præſtet miſeri præ diuitiis ſtatu, quòd vni facilis eſt ingens lætitia, alteri ægrè poſſibilis. Pro vtraque parte preces exauditæ.

[a] Litteræ Falcetarij ad Moronum 10. Ian. & Iadrenſis ad Cornelium 21. Ianuarij 1563.

[b] Litteræ Legatorum ad Borromæum 11. Ianuarij 1563.

[c] Conſtat ex litteris Vicecomitis ad Borromæum 2. Febr. 1563

2 Sed non æquè placuerunt Legatis quæ de publico negotio Româ reſcripta fuerant. Credi vix poteſt, quàm moleſta ad ipſos peruenerit Borromæi reſponſio, de qua diximus. Statim Lotharingo eam oſtendêre, vnà cum animaduerſionibus illi adnexis ſuper forma Canonum ac decretorum; qui alienum omninò animum præ ſe tulit. Idcircò illi eò acrius extimulati ſunt, tum ex moleſtia nouæ offenſionis, tum ex auctoritate alieni iudicij ad ea improbanda,

1563. Romam ſcribentes actibus formulis, ac penè dixerim felle permixtis. Primo loco angebantur, ſe neſciuiſſe tot ſcriptis ac nuntijs ſatis exponere Pontifici, eiuſque Conſiliarijs, illius Concilij ſtatum, & quam periculoſum foret quodcumque aliud ſuſciperetur conſilium, præter pacificum illius exitum: cui aduerſari videbantur ea mandata, vt certa quædam exequerentur, etiam quocumque mortalium repugnante; & ſimul, quantum difficultatis euincendum, quantumque induſtriæ impendendum, quò hic pacificus exitus haberetur; ac proinde quàm diſſentanea rerum conditionibus eſſent mandata limitata ac præciſa, perinde ac ſi vna eademque res foret, velle ac poſſe. Duriſſimo Legatis eſſe obſtaculo firmam eorum coniunctionem, qui addicti Pontifici non habebantur; ſed non minùs firmam diſcordiam eorum, qui ſe illius ſtudioſos profitebantur, quæ ortum ducebat à ſingulorum cupiditate oſtentandi maioris ſtudij in Apoſtolicam Sedem ac Pontificem. Dicebant deinde, animaduerſiones ad ſe miſſas Româ, Patribus ac Theologis Tridentinis viſas non fuiſſe tanti pretij, quanti tempus ab earum auctoribus ad id impenſum, neque pares aliorum expectationi; quin plenè iam excogitatas à doctis viris Concilij, adeoque tales, vt earum causâ, aliarumque plurimarum, etiam non minoris momenti, ne vnum quidem diem Seſſio retardanda eſſet. Fuiſſe tamen illas à ſe communicatas cum Lotharingo, vt oſtenderent ſe illi fidere, & ex ſua propenſione, & ex iuſſu Pontificis; ſed eas primo aſpectu nihil illi ſatisfeciſſe; cùm indignas putaret & loco vnde prodierant, & hominibus qui eas dictarant. Ab eodem poſteà vnà cum Madruccio, Legatos inuiſente, id ipſum confirmatum. In primis mirum omnibus accidiſſe, quòd Romæ non fuiſſet animaduerſum, ſi Concilij Florentini verba proponerentur, non tentatis anteà inflexiſq; Patrum animis, facilè excitatum iri diſputationem, omni ſtudio fugiendam, de Pontificis auctoritate: à Lotharingo ſubinde difficultates expoſitas fuiſſe, in quas offendebat in forma Canonum Romæ concinnata; cui cùm reſponſum fuiſſet à Legatis eâ lenitate, quæ conditionem & iuris & negotij decebat, in hoc tandem conſilium eum deueniſſe, iniquitatem temporum poſtulare, vt tum per Decreta doctrinæ, tum per Canones, ſtatueretur Pontificis auctoritas; ſe verò arbitrari opus eſſe, vt id præmitteretur Epiſcoporum auctoritati, tamquam inferiori, & à Pontificia pendenti, mutato Canone octauo in ſeptimum, & ſeptimo in octauum: à ſe quidem operam nauatum iri, vt prior communiter exciperetur iiſdem verbis Romà miſſis, vnico adiecto ob reſpectum

poſte-

poſterioris, ſicuti videbimus: in poſteriori exiſtimari à ſe opportunas mutationes quaſdam, quas ſcripto exhibebat. Hæ vero quatuor [d] omnino fuere. 1563.

[d] Hæc fusè habentur in Actis Romanæ arcis, & Paleotti, & in litteris Legatorum & in ſcripturis adiectis volumini litterarum Strozzæ ad Coſmum Ducem, & in Epiſtola Fuſcararij ad Moronum 18 Ianuarij 1563.

3 Prima in primo Canone habenda reſpectu ſecundi erat, vt nominaretur Romanus Pontifex non ſimpliciter *Chriſti Vicarius*, ſed, *ſupremus Chriſti Vicarius*: cum vtique Epiſcopi quoque, atque etiam ſimplices Sacerdotes ſint aliquo modo Chriſti Vicarij ex Canone *Mulierem*, in cauſa 33. quæſt. 5. idque Romanum ſcriptum fatebatur.

Secunda, vt ſi Canon ſeptimus poneretur ſecundùm primam ex tribus formulis Romà miſſis, delerentur ea verba, *in partem ſollicitudinis*, ac merè diceretur, Epiſcopos à Pontifice aſſumptos, à Spiritu ſancto poſitos eſſe.

Tertia, ne exprimerentur functiones Epiſcoporum, quin ſimul adijceretur, eos poſſe *regere ac ſacris interdicere*, quod pertinet ad iuriſdictionem.

Quarta, ne dicerentur ſimpliciter *maiores*, ſed, *ſuperiores* Presbyteris, quod auctoritatem importabat.

4 Pergebant Legati, coactum à ſe fuiſſe ad deliberandum peculiarem cœtum Patrum, quorum alij Theologi erant, alij Canonum periti, additis tamquam viris benè cordatis Marco Antonio Columna Archiepiſcopo Tarantino, & Dominico Bolano Epiſcopo Brixienſi, & omnes conſenſiſſe vt ea admitterentur, exceptis Petro Antonio Capuano, Archiepiſcopo Hydruntino, Alexandro Sfortia, & Sebaſtiano Vantio Epiſcopis, altero Parmenſi, altero Vrbeuetano, qui plus minúſve ſe alienos oſtenderant: ſed ipſorum difficultates fuiſſe à reliquis aptè diſſolutas. Et ſanè comperio [e], Seripandum ſemel ardenter inuectum eſſe in moroſam illam auerſationem ab omni verborum formula, quòd ea poſſent perperàm detorqueri, admonentem, ne Spiritum ſanctum quidem voluiſſe hanc immunitatem concedere ſuis effatis, cùm permitteret, vt ea ſubiacerent ſiniſtris interpretationibus, in quas ab hæreticis in dies trahebantur. Addebant in ſuis litteris Legati, Scriptas fuiſſe eas appendices & mutationes, quæ cenſoribus probabantur, miſſaſque ad Lotharingum: qui cùm ipſos inuiſeret, ægrum animum præ ſe tulerat, faſſus ſpem ſibi non eſſe, effecturum ſe, vt illæ ab Hiſpanis Galliſve reciperentur, quin nec ſe ipſis aſſenſurum, niſi à Spiritu ſancto aliter impelleretur. Tum verò Legatos, malorum ſollicitos, quæ præuidebant niſi concordia obtineretur, cùm præſertim ille poſtremus iam dies eſſet ad futuræ Seſſionis diem præſcribendum, iniunxiſſe Paleotto, vt ipſe digereret vltimum do-

[e] In Actis Paleotti.

1563. ctrinæ caput, duoſque poſtremos Canones, pro eo ac idem arbitraretur id conformari ſenſibus vtriuſque partis: quæ ambæ illis auditis conſenſum illicò abſque contentione præbuerunt, & eorum omnium exemplum ad Borromæum miſerunt. Viſum eſſe Legatis, particulam illam adiectam, *aſſumptos à Romano Pontifice*, validum eſſe alexipharmacum aduerſus quamcumque iniquam reliquarum vocum interpretationem, quippe quæ vnà cum eo additamento non niſi de iuriſdictione intelligi poterat. Et quamquam non exprimeretur, Epiſcopos aſſumi in partem ſollicitudinis; tamen id colligi per euidentem conſecutionem, quandoquidem formis ampliſſimis ac præualidis ſuprema Romani Pontificis auctoritas firmabatur; adeoque exponi non poterat, eos aſſumi niſi in eam partem, in qua Pontifex illis indigebat ad Eccleſiam adminiſtrandam. Exiſtimaſſe Præſides, eiuſmodi conſilium ſuſcipi poſſe: ſiquidem hinc Pontificis Romani prærogatiua poſt tam atroces recentium hæreticorum oppugnationes confirmabatur, nulla ex parte quidquam diminuta; hinc vbi ea concordia non ſuccederet, Lotharingus apertè prædixerat, numquam celebratum iri Seſſionem: quod extremam offenſionem illaturum fuiſſet nationibus Tranſalpinis, cùm ipſis innoteſceret, non poſſe Catholicos de Romani Pontificis auctoritate conuenire. Præterquam quòd timenda eſſet conteſtatio, nec ea quidem ſimplex, ſed fortaſſe cum prouocatione ad aliam Synodum liberiorem, & per formarum acerbitatem, quæ ab ira dictari ſolet: poſſe quoque ex huiuſmodi diſcrepantia ſequi Synodi diſſolutionem, cui ſe numquam conſenſuros Legati profitebantur ſine diſertis mandatis, & à Pontifice ſubſcriptis. Cùm enim ex ea grauiſſimæ calamitates Eccleſiæ prænoſcerentur ab ipſis, æquum non eſſe, vt in ſe tota culpa recideret, qui operam illi non contulerant, immò repugnarant, vtpote qui ſi ſummi boni auctores eſſe non poterant, nolebant cladium eſſe adminiſtri. Itaque præciperet Pontifex in tempore, ſiue vt conſilium illud acciperent quod bonum ſibi videbatur, ſiue vt eo reiecto ſinerent quodcumque incommodum inde ſuccedere. Animaduerti coniunctionem Cæſarianorum, Gallorum & Hiſpanorum, quà ex concordia petitionum inter Cæſarianos & Gallos, quà ex indulgentia Hiſpanienſium Gallorum voto de manſionis negotio poſt tot clamores, totieſque patefactam ipſorum mentem; & hinc eſſe veriſimile, Gallos viciſſim cum Hiſpanis de alijs argumentis conuenturos. Narrabant, à ſe ductis eâ ſpe concordiæ, die xv. in cœtu vniuerſali, & ex vniuerſali conſenſu, fuiſſe præſcriptam Seſſionem die

die quarto Februarij, ibique ſimul ſtatutum, vt ab ipſis aliqui deligerentur ad conficiendum manſionis Decretum: habere ſe in animo, duos Cardinales, Lotharingum & Madrucciumi eligere; hunc, tametſi iuuenem, præditum eſſe peritiâ, prudentiâ, ac ſingulari in Pontificem ſtudio, adeoque eius operam non niſi prudentem & opportunam rebus agendis euaſuram. In hanc ſententiam ad Borromæum Legati ſcripſere. 1563.

5 Ea Seſſionis denuntiatio ad quartam Februarij diem [f], propoſita fuerat à Mantuano verbis perpaucis, vt fieri ſolet in ijs quæ dicenti ſimul & audienti diſplicent; omneſque conſenſerant præter Antonium Ciureliam ex Bario, Budoenſem Antiſtitem: in altera deliberatione, vt Legati deligerent Decreti correctores, nemo diſſenſerat.

[f] Diarium 15 Ian. 1563

6 Legatorum epiſtola modò expoſita, quod ſpectabat ad priorem partem de animaduerſionibus Româ miſſis, adeò aculeata viſa eſt Pontifici, vt [g] per Vicecomitem Tridentum redeuntem ipſos, & Oliuum, qui erat à Secretis, monuerit, ne Romam ſcriberent, niſi tam placidè, vt litteræ legi poſſent in Romanis cœtibus abſque auditorum offenſione. Verùm eadem Legatorum epiſtola non ſeiunctâ perrexit ab altera, ab ipſis paucas poſt horas Romam ſcripta, quâ tota negotij facies mutabatur. [h] Nam eodem die Lotharingus ad ſe Paleottum acciuerat, eique ſignificarat, ſe non potuiſſe, quantauis adhibitâ diligentiâ, ſuos & Epiſcopos & Theologos adducere ad Decretum illud Canoneſque acceptandos.

[g] Ex Epiſt. Vicecomitis ad Borrom. 3. Febr. 1563

[h] Litteræ Legatorum 16. Ianuarij 1563. ad Borromæum.

7 Nolebant, vt apponeretur in Decreto, ab Epiſcopis locum obtineri à Romano Pontifice dependentem; obijcientes, in Ordine illos certò non pendere, & in Iuriſdictione, in controuerſia id verſari.

Præterea in Canone, qui recenter ſeptimus erat, non admittebant ea verba, ineſſe poteſtatem ſummo Pontifici regendi Eccleſiam vniuerſalem; cùm illa officerent ſententiæ negantí eum eſſe ſuperiorem Concilio; ac proinde, loco *Eccleſiam vniuerſalem*, ponendum eſſe, *omnes fideles*, *& omnes Eccleſias*.

Tertiò volebant in altero Canone, vt liquidò declararetur, eſſe inſtitutos Epiſcopos à Chriſto, non adiectis illis vocibus, *aſſumptos auctoritate Romani Pontificis*, ſed ſimpliciter, *aſſumptos à Romano Pontifice*.

Denique non conſentiebant, vt diceretur, *eſſe Romanum Pontificem æqualem Petro in auctoritate regendi:* ſiquidem vbi maior eſt ſanctitas, ibi pariter, aiebant, auctoritatem eſſe maiorem; ac propterea poſſe quædam à Petro confici, quæ ſucceſſoribus negabantur, cuiuſmodi erat, libros Canonicos dictare.

Haſce

1563. Haſce difficultates diſtinctè Paleotto tunc non expoſuit Lotharingus, ſed tantummodò excuſauit ſe, quòd anteà conſiderat ſuprà quàm poſſet; vt qui ſibi perſuaſerat, quemadmodum a ſe doctioribus ſatisfactum fuerat, id ſibi apud reliquos euenturum, quod poſteà reipsâ, quantâuis impensâ induſtriâ, non euenerat; ſpem tamen reliquit rei aliquo pacto conficiendæ.

His commoti Præſides, detento tabellario iam equum aſcenſuro, prioribus litteris poſteriores addiderunt. Poſteà verò Oſius & Simonetta cum Lotharingo collocuti ſunt[i], quò id perficeretur quod anteà ſtatutum fuerat. Sed ille nihil amplius præſtare potuit, quàm ingenuè fateri, affirmantem ſententiam ſibi probari, ſed vires non ſuppetere ad ſuos Gallos aliosque dimouendos à ſententia pernegante; ac die poſtero Legatos conueniens idem confirmauit, eiſque quatuor difficultates, quas attulimus, diſtinctiùs expoſuit.

i Litteræ Legatorum ad Borromæum 18. Ian. 1563

Idcircò Legati admodum anxij, poſſe quidem exiſtimabant cum aliquo ex anteſignanis facilè rem componi, ſed in alijs duriorem difficultatem animaduertebant. Firmi tamen in ſententia perſiſtebant, priùs extrema quæque tentanda, quàm ad diſſidia deueniendum. Quapropter negotium dedere Caſtaneæ, Boncompagno, Fachinetto, Paleotto, & Caſtello, vt quatuor obiecta expenderent opportunè: poſteà verò illorum reſponſa cum Lotharingo communicarunt[k], & ipſe quoque cum Oratoribus; eos rogans vt concordiam auctoritate officiorum ipſi pariter apud Præſules, & conſiliorum prudentiâ apud ipſos Legatos promouerent. Dura hominis conditio, qui ſe inter anguſtias videt aut iacturæ aut diſſidij, & in diſſidio ingentem etiam iacturam videt.

k Litteræ Legatorum ad Borromæum 2. Ian. 1563

CAPVT XIV.

Decretum de manſione à Lotharingo ac Madruccio reconcinnatum. Nouæ difficultates inde ſubortæ. Oratorum Galliæ colloquium cum Legatis de prærogatiua Pontificis ſupra Concilium.

INterim Legati duos illos Cardinales deſtinarunt[a] ad reficiendum manſionis Decretum, cum facultate alios ſibi deligendi operam collaturos, delectique ſunt quatuordecim, natione varij, & ſapientiâ præſtantes. Tum Lotharingus[b] gloriam inuentoris appetens, protulit ex incogitato formam Decreti, aliam ab ea quam in cœtibus Legati propoſuerant. In cuius procœmio minutius explicabantur Epiſcopi functiones: de cetero abſtinebat à vocibus, 1

a Litteræ Legatorum ad Borromæum 19. & 21. Ianuarij 1563. b Eorum lem ad eundem 24 Ianuarij

per

1563.

per quas detrimentum pateretur hæc illáve litigioſarum opinionum. Verumtamen incredibile eſt, quantum laboris impenderint [c] duo illi Cardinales, ac præcipuè Lotharingus negotij Princeps, ad componendam immenſam opinionum ſenſuumque varietatem, adeò vt non ſemel de ſua patientia deſperarit. Die quodam aliqua contentio accidit inter ipſum & Archiepiſcopum Hydruntinum, & maior poſteà inter hunc & Granatenſem, quicum Hydruntinus tam frequenter altercabatur, vt id in æmulationem prorumpere videretur. Res ita contigit. Hydruntinus [d] reprehenderat, in forma propoſita exprimi curas peculiares Epiſcoporum & hoc pacto nouas induci quæſtiones, non veteres tolli; & inſuper dum ibi pronuntiabatur, paſcendi munus, & Epiſcoporum officia eſſe ex diuino mandato, declarari ex eo, etiam manſionem ad ius diuinum pertinere; quam declarationem compertum ſibi eſſe maioris partis ſententiæ repugnare: nec illi cœtui poteſtatem fuiſſe traditam noui Decreti condendi, ſed concinnandi prioris, à Legatis iam formati. Id quod affirmabat de ſententia maioris partis, reiecit Lotharingus, factum inficiatus. Quapropter neceſſe fuit, vt qui à Secretis erat, ſummam caperet ſententiarum quæ dictæ fuerant; ex qua cùm vera comperiretur affirmatio Archiepiſcopi, quin pauci numerarentur qui declarationem flagitarant, Cardinalis, more Principum cùm in diſputationibus premuntur anguſtijs, reſpondit inflammatior, Penes ſe quoque ſummam eſſe eorum quæ fuerant pronuntiata, plurimumque diſcrepare, quæ ipſe & is qui à Secretis erat notauerant, nec eà ratione ſententias aptè notari: improbauit proinde, vnicum eſſe Præſulem à Secretis, cùm plures & ex pluribus nationibus eſſe deberent. Sed Hydruntinus perſtitit in eo quod dixerat. Guerrerus ſubinde eius loco ſuſtinuit diſtinctam illam expoſitionem curarum ad Epiſcopos ſpectantium, tamquam maximè condecentem, quin ex eo tantummodò eam ſibi diſplicere, quòd amplior non eſſet. Et ſubdidit, Ab eo qui diceret, non eſſe ex diuino mandato munus paſcendi, & reliqua ad Epiſcopos pertinentia, hæreſim dici. Quo dicto commotus Hydruntinus, petijt vt Cardinales ad modeſtiam cogerent locutores, aliter ſe quoque eam depoſiturum: ſe Catholicum æquè ac quemlibet hominum vbique gentium profiteri, nec ampliùs illi cœtui ſe interfuturum. Tum Granatenſis: Poſſe quidem proferri hæreſim ab eo qui non eſſet hæreticus, quemadmodum innocenter hæreſim affirmaſſet, qui ante definitionem Eccleſiæ negaſſet Spiritum ſanctum etiam à Filio procedere: quæ ratio tametſi alterum pur-

[c] Ex duabus Legatorum ad Borrom. 21. & 25. Ianuarij 1563.

[d] Litteræ Legat. ad Borrom. 24. & 25. Ianuarij, & Iadrenſis 25. Ian. 1563

1563. giſſet hæreſi, non tamen ignorantiâ purgaſſet. Lotharingus verò Guerreri reſponſione contentus, nihil amplius mouit. Et qui vellet ab alterius partis ſtudio illum abſoluere, poſſet in animo inducere, haud opportunum Lotharingo viſum, ſiue anteà reprimere, ſiue poſteà reprehendere inſignem Antiſtitem æmulæ nationis. Quare Hydruntinus ab huiuſmodi cœtibus abſtinuit, & cum ipſo etiam Dertuſenſis, qui cum Granatenſi contenderat: ſed vterque petentibus Legatis poſteà rediêre.

Religioſiores in eo Decreto erant memoratus Hydruntinus, Caſtanea & Boncompagnus; Marinus anceps ſubſtitit. Verùm cùm à reliquis omnibus, maiori ſcilicet parte, comprobaretur, à Lotharingo ac Madruccio ad Legatos delatum eſt, redditâ ipſis ratione diſtinctâ ſingularum vocum, oſtenſoque, earum nullâ magis importari manſionem eſſe iuris Diuini, quàm importaretur in Decreto promulgato in Synodo vſque ab ætate Pauli III. Dein Lotharingus ægro animo propter contradicentium duritiam quam offenderat, in atrociſſimas querimonias prorupit aduerſus nonnullos Patres generatim; Velle illos ob rationes humanas Religionem, Eccleſiam, & Summum Pontificatum perdere, cùm in cauſa eſſent, vt à Romano Pontifice ſecederet Gallia, & fortaſſe cum Gallia reliquæ Catholicorum Prouinciæ: ex eo ſibi extremum dolorem infligi, quando iam animaduertebat, infructuoſos effluere labores immenſos à ſe ſuiſque fratribus ſuſceptos ad regnum illud in obſequio Romanæ Sedis retinendum. Adeſſe Præſulem, qui ardenter nauaret operam Synodo diſſoluendæ. Certum ſibi eſſe, ea tentari & nolente & inſcio Pontifice: in eo mens inerat ſupra quoſcumque mortalium rectiſſima: ſed obſtringi Legatos, vt de ijs ipſum redderent certiorem; quod ſe præſtiturum aiebat, quippe ſtudioſum ac perpetuum Pontificis famulum. Dubitari non poſſe, huiuſmodi homines omnem lapidem eſſe moturos, quò Decretum impedirent; ſed velle ſe illius exemplar ad cunctos Chriſtianos Principes mittere, quò palàm fieret, quàm ſincerè, quod in ſe erat, res geſta fuerit, & quàm parùm laborarent alij de Eccleſiæ Orbiſque terrarum peruerſione. Denique dolorem & indignationem animo ſpirans, affirmauit, apud ſe ſtatuiſſe Seſſioni non intereſſe, ſed ad Ripam Tridenti ſe conferre: à quo multis rationibus, & auctoritate magis, illum ægrè remouit Mantuanus. 2

Diei ſpatium petiere Legati [e], quo reſponſum redderent de Decreto. Et primò quidem ſperabant, ſe modicam ac ſuperabilem difficultatem offenſuros; ſed poſteà quò diutiùs habebatur conſilium, 3

e Duæ Litteræ Legatorum ad Borrom. 25. & duæ 27. Ianuarij 1563.

ſilium, eò plura ſtudium ac ſubtilitas excogitabant, nouaſque dubitationes ampliùs ſuggerebant, & ſui cuique amor nodum à ſe inuentum alijs inſolubilem depingebat. Non quidem inter Theologos certabatur, nec inter illos & Canonum Conſultos; ſed inter ipſos Canonum peritos inter ſe diſſidentes. Atque in monumentis comperio [f], reliquos Præſides conueniſſe de recipiendo Decreto, & illi qui erat à Secretis iniunxiſſe, vt in hanc ſententiam ſcriberet Romam; ſed Simonettam recuſaſſe litteris ſubſcribere. Iam verò, cùm ipſi omni ſollicitudine conarentur negotium componere, ſæpè rebantur ad concordiam ſe perueniſſe, planeque eam contrectare; ſed eadem poſteà ex improuiſo non è manibus ſolùm, ſed è conſpectu dilabebatur, ita vt illam omnino deſperarent. Cùm eo motu tam turbido perpetuò agitarentur in re, quæ tum religionis tum exiſtimationis ſtudio ſibi adeò cordi erat, ſcripſerunt, ſe nonnumquàm propè fuiſſe vt ipſos vitæ tæderet. 1563.

[f] De hoc pluſ ſa habentur in litteris Mutinenſis ad Moronū 28. Ian. & in varijs antecedentibus & ſequentibus: & in Epiſtola Legatorum ad Borom. 25. Ianuarij 1563.

4 Neque labor hic leuabatur meliori reliquarum rerum conditione. Communicarant ipſi cum Oratoribus Principum, ſicuti narratum eſt, ea quæ Præſules Galli obiecerant formæ à Lotharingo dictatæ de Romani Pontificis auctoritate, & Epiſcoporum inſtitutione, ipſorum opem & conſilium pro concordia implorantes. Porrò die vigeſimoquarto Ianuarij Galliæ Oratores ad Legatos veſperi [g] acceſſere; ac Lanſacus cœpit oſtendere, obſtacula concordis proceſſus non minùs ipſis Oratoribus quàm Legatis diſplicere. Ad illum obtinendum numquam à ſe prætermiſſa fuiſſe, nec prætermiſſum in poſterum iri officia vniuerſalia, non vtique peculiaria, vt Decretum illud, & illi Canones reciperentur; cùm ſibi mandatum non fuiſſet à Rege Chriſtianiſſimo, vt ipſi Præſules cogerent in ijs quæ conſcientiam inuoluerent, quin potiùs vt pleniſſimè compotes libertatis ſuæ illos relinquerent. De conſilio à Legatis quæſito aliud ſibi non ſuppetere, niſi vt procul tum à doctrina, tum à Canonibus haberetur quidquid diſſenſionem poſſet inducere; ſubiecitque, operam ſe relicturum collegis ſuis ad reliqua proferenda. Tum Ferrerius quaſi pro certiſſimo poſuit, Concilium ſupra Romanum Pontificem eſſe: Religionem & Eccleſiam Gallicanam non modò id ſentire, ſed profiteri, & iureiurando affirmare tamquam articulum neceſſarium; idque iure optimo ex Conſtantienſis Concilij auctoritate. Præſcribi quidem ſibi in mandatis regijs, ne huiuſmodi controuerſiam excitarent; ſed ſimul, ne liberum ſinerent aditum cuilibet verbo, quod illi ipſorum religioni opponeretur: ac propterea huius rei declarationem à ſe retardatam fuiſſe, donec ab ipſo

[g] Litteræ Legatorum ad Borrom. 24 Ianuarij 1563.

1563. tempore ac negotio cogerentur. Allatas poſteà petitiones memorauit, adiecitque, cùm Pontifex iam dixiſſet, argumenta illa omnino à ſe in Concilio reponi, ſe minimè conſenſuros, vt rurſus à Concilio in Pontifice reponerentur. Atque de his omnibus verba faciens, firmam ardentemque voluntatem patefecit.

Ad hæc primus Legatorum ipſis grates egit ob animi ſtudium erga ſe. De conſilio reſpondit, fas ſibi non eſſe illud aut amplecti, aut commendare; quin numquam ſe deſtituros in forma Canonum ac doctrinæ ea ponerė, quæ ſupremam Pontificis auctoritatem declararent. Si Oratores ſtudebant ſuam opinionem tueri, Præſides ſtudere veritatem propugnare, hoc eſt, Pontificem ſuperiorem eſſe Concilio. Ne inducerent animum, vt oppoſitam ſententiam agitandam proponerent, neque vt à Concilio illius definitionem expoſcerent: etenim Legatos tam certos in eo perſiſtere, vt vitam potiùs amitterent, quàm id in dubitationem adduci permitterent. Hîc Seripandus ad Fererium conuerſus dixit: Allatum ab illo fundamentum Synodi Conſtantienſis, haud ſolidum eſſe: id temporis certum Romanum Pontificem non extitiſſe; atque hinc ad ſchiſma ſedandum opus fuiſſe, vt declaratio ad Synodum pertineret, adeoque vt illa præeſſet cunctis illis Pontificibus litigioſis. At in præſentia viuere inter Catholicos ſupremum Pontificem, certum, legitimum, atque indubitatum, cui vniuerſa Eccleſia ſubdebatur: & ea de re diſſerüit eruditâ eloquentiâ, pro dignitate viri, & argumenti grauitate. Orationem concluſit, ſe numquam deſtituros, quin ea omnia proferrent, quæ hanc veritatem & palàm facerent & confirmarent. 5

Hinc ad inquirendum progreſſi ſunt, quis importuni illius litigij cauſam præbuiſſet. Et Legati contenderunt, ac poſteà patefaciendum curarunt eodem ipſo veſpere in Oratorum ſcriptis, à Gallis illud excitatum fuiſſe, opponentibus formæ cum Lotharingo compoſitæ dictionem illam, per quam affirmabatur, in Pontifice Romano auctoritatem regendæ vniuerſalis Eccleſiæ ex Florentino Concilio, officere ipſorum opinioni quòd Concilium ſummo Pontifici præſit. Subijcientibus denique Legatis, ſe de ijs omnibus, quæ dicta fuerant, acturos cum Lotharingo Cardinali; Oratores inexpectatum reſponſum reddidere; Sibi nihil eſſe agendum cum illo, nec ipſi obtemperandum, ſed ſolùm exequenda Regis mandata, pro eo ac ſibi fuerant impoſita. Quod vnà cum reliquis, quæ præceſſerant, Legatis palàm fecit, non obtineri à Lotharingo eam auctoritatem quam ipſi conceperant, & ille ſibi tribuerat: & planè 6

per

per eos dies [b] Inſulanus ad Reginam ſcripſerat, Cardinali diffi-dens, indicanſque, à Gualterio delata fuiſſe ad Pontificem arcana Lotharingi monita, & ampla promiſſa; atque idcircò, cùm ille Præſul antequam Tridentum adiret, peſſime loqueretur de Cardinali, nunc eumdem ſummis ab ipſo laudibus ad cælum euehi. Tam duræ conditioni ſubduntur Principis cuiuſpiam adminiſtri in negotijs cum altero tranſigendis: ſi hunc lædunt, in finem qui intenditur peccant, & tamquam impetu perciti, ac imprudentes vituperantur: ſi blandis modis ac temperatis concordiæ ſtudent, eneruium aut infidelium notam incurrunt; & tamen ad has difficultates, & ad hæc diſcrimina, tamquam ad felicitatem mortales adſpirant, ſiue quòd ſingulis amor ſui conſilium, gratiam, proſperitatem pollicetur; ſiue quòd humana ſuperbia tamquam minùs incommodam tolerat conditionem vexati quàm neglecti.

1563.
b 14 Ianuarij 1563.

CAPVT XV.

Oratoris Sabaudi aduentus ad Concilium. Lancellotti reditus Tridentum. Obſtacula ne Lunenſis accedat, ob loci controuerſiam. Acta ſuper eo cum Gallis à Legatis. Reſponſa quæ Vicecomes retulit Romà communibus Præſidum mandatis, & peculiaribus Mantuani.

1 ACceſſit eà tempeſtate Concilio nouus Orator, qui non modò nihil perturbationis attulit, vt plerique ſolebant, ſed ſæpè profuit ad ſedandas perturbationes excitas ab alijs. Fuit hic Marcus Antonius Bobla Epiſcopus Auguſtenſis in Pedemontio, ac poſteà Cardinalis: adfuitque [a] nomine Emmanuelis Philiberti Sabaudiæ Ducis; qui ne fomitem afferret contentionibus de loci dignitate, Synodo moleſtis, virum Eccleſiaſticum elegit; in quo ipſum paulò poſteà, ſicuti conſtabit, imitatus eſt Florentiæ Dux. Is itaque Orator poſt conſuetos honores exceptus fuit in cœtu generali poſtremâ Ianuarij [b]; ſiquidem à die decimo octauo, quo duobus Purpuratis tradita facultas eſt ſeligendi quoſcumque cenſuiſſent ad habendum conſilium de manſionis Decreto, ad eum vſque diem huiuſmodi conuentus [c] intermiſſi fuerant, quò aliqua concordiæ ratio anteà excogitaretur, Patribus proponenda. Habuit Orator conſuetam orationem magna cum [d] laude; datumque negotium eſt, vt illi reſponderet Bartholomeus Serigo Caſtellanetenſis Epiſcopus, cùm is qui erat à Secretis ægrotaret.

a Diarium, & literæ Fuſcararij ad Moronum 25.Ian.1563
b Acta Arcis Æliæ 31 Ianuarij 1563.
c Diarium 28. Ianuarij 1563.
d Diarium, & acta Arcis Æliæ vltimo Ian & Epiſt. Fuſcararij ad Moronum 1.Febr.1563

1563. *e* Litteræ Legatorum ad Borrom. 23 Ian 1563

Ab altero Oratore, qui auidiùs expectabatur, nuntij parum grati aduenere. Redijt vigeſimotertio Ianuarij[e] Lancellottus, ad Lunenſem Comitem miſſus; retulitque, illum poſt exhibita amoris ſtudijque officia liberè dixiſſe, non licere ſibi eò accedere, niſi prius aut certus redderetur loci pro ſua dignitate obtinendi, aut peculiare mandatum oppoſitum acciperet à Rege. Nec ad permouendum hominem vim habuit id quod Lancellottus propoſuerat, fuiſſe ſcriptum à Rege ad Pontificem, vbi agebatur de cauſæ publicæ vtilitate, nolle ſe vt de his loci potioris conditionibus, ac de his, vt ipſe nominabat, inanijs laboraretur. Quare interrogatum quem ipſe locum dignitati ſuæ congruentem intelligeret, reſpondiſſe, Proximum infra Cæſareos Oratores, ſiue is eſſet infra laicum, ſiue infra primum Eccleſiaſticum; alter enim Orator Eccleſiaſticus Ferdinandi non tamquam Cæſaris perſonam gerebat. Legati cupientiſſimi illius ſplendoris acceſſuri Concilio, illiuſque munimenti Pontificatui, quod à Lunenſis præſentia ſperabant, Lotharingum adiere, vt is permotus deſiderio ingentis adiumenti, quod afferret operi Orator Principis, imperantis tantæ parti orbis Catholici, Gallos emolliret ad poſterius poſtulatum, cùm illi ad prius adigi nequaquam poſſent. Sed is affirmauit, nequaquam etiam ad poſterius adigi poſſe, cùm locus dignior haberetur Oratorum Eccleſiaſticorum quàm laicorum. Adiecit, Lanſaci fortaſſe conſilio, quò huic propoſitioni rimula quæuis occluderetur, fuiſſe ſtatutum in Gallia, vt eidem Lanſaco illuc reuocato ſufficeretur Ioannes Moruelerius Epiſcopus Aurelianenſis, ſuprà memoratus, qui perpaucis antè diebus[f] peruenerat, adeoque interuenturos eſſe Oratores vtriuſque gradus. Quocircà Legati[g] conſilium, aliàs in deliberationem adductum, iterum tentarunt; videlicet, vt Hiſpanus è regione Præſidum ſederet, quemadmodum ſederat Luſitanus æstate Iulij, cùm litigabat cum Hungarico: & quamuis ab Oratoribus Gallicanis id excluſum fuiſſet, ſperabant tamen ab auctoritate Lotharingi, in quo ſtudium maius, & minor animi commotio inerat, eos flexum iri. Et reipſa cenſebat Lotharingus, dum ſedes antiqua Gallis ſeruabatur, nihil illos moraturos locum extra ordinem Hiſpanis conceſſum. Sed alia erat Oratoribus ratiocinatio, aientibus, id quod à ſe vnicè intendebatur, eſſe, vt ſarta tecta cuſtodiretur Regi Chriſtianiſſimo dignitas primi poſt Cæſarem: id minimè pateſieri, ſed in obſcuro perſiſtere, quicumque alius gradus concederetur Hiſpano Oratori præter gradum illi congruentem, & proximum infra Gallos: ſe in mandatis habere, vt ſi quid attentaretur

f Diarium 17 Ianuarij 1563.

g Duæ Legatorum ad Porromæum 28. Ian. 1563

tarétur ad rem in litigium reuocandam, illinc abſcederent, iubentéque Præſules abſcedere, denuntiatâ perduellionis notâ, bonorumque proſcriptione. Cùm tamen ſperarent Legati obſiſtendo Gallos ad id impellere, animum præſetulerunt, quo tamquam peruicaciam rationi diſſentaneam id putarent, vellentque locum illum Hiſpano tradere. Ex quo ſummam indignationem Galli concepere; ratique, Præſides loqui non ſolùm de Seſſionibus, ſed etiam de conuentibus, in quibus ex conditione theatri ea ſedes ex aduerſo Legatorum fuiſſet maximè honorifica, etiam ſupra ſedes Cæſareis Oratoribus tributas, induxerunt in animum, opportunitatem à Legatis quæri ad Synodum diſſoluendam: ipſi verò, vt è contrario cauerent, ne diſſolutio contingeret, ex qua diſſidium oriretur inter Galliæ & Hiſpaniæ Regem, cuius ope tunc alter adeò indigebat, aggreſſi ſunt ea moliri, quibus adigerentur Legati ad abrumpendam cum ipſis Gallis concordiam. Et iam tabellarium deſtinabant, qui rei nuntios ad regiam aulam deferret: ſed Præſides in tempore id moniti à Lotharingo, per eumdem Oratores ab errore deduxerunt, ſuam mentem interpretati de ſolis Seſſionibus, vbi ex locorum ſitu ſedes Hiſpano deſignata eam prærogatiuam non præferebat, quæ in conuentibus cernebatur; ab his verò vt abſtineret Lunenſis ſe poſteà daturos operam, vtpote à priuatis functionibus. Quare ſupereſſe videbatur difficultas maximè inexpugnabilis ſolum in ſupplicationibus, ac ſolemnibus ſacrificijs, de pacis oſculo, & thuris ſuffimento; de quibus Lotharingo alia non ſuppetebat ratio, niſi vt Hiſpanus cederet habitâ conteſtatione. Ceterùm etiam de conuentibus conſilium ab eodem excogitatum eſt, vt ſederet Hiſpanus ex aduerſo Legatorum, ſed extra ordinem Oratorum; & prope Antiſtitem qui à Secretis erat; ita tamen, vt ea ſedes haud videretur à Concilio, aut à Legatis Lunenſi deſtinata, ne quid ſibi noui iuris acquireret. Verùm hæc omnia ex ſe ratiocinabatur Lotharingus, & incertus conſenſurine eſſent Galli Oratores. Interim effectum eſt, ne ipſorum motus vltrà progrederetur. 1563.

3 Legatorum ſollicitudini [b] aliquod leuamen attulit reuerſus Vicecomes, qui Româ profectus exeunte Ianuario, ſpretis educationis delicijs, ac tempeſtatis iniurijs, quatriduo Tridentum appulit, quò poſſent Præſides in tempore ab ipſius narrationibus lucem haurire ad deliberandum de futura Seſſione, pridie nonas Februarias denuntiata. Et vix die vnico illum præuerterat curſor, vnà cum eo Româ profectus cum reſponſis, quæ celeritate præ cæteris indi-

[b] Duæ Legatorum ad Borrom. 1. & 2. Februarij 1563.

1563. indigebant, ſuper argumentis de Epiſcoporum auctoritate ac manſione.

i Variæ litteræ Borrom. ad Legatos & ad Mantuanum 24. 27. & 28. Ianuarij 1563.

Habebatur in litteris[i], nolle Pontificem diſſolutionem Concilij, aut diſſidium cum exteris nationibus. Tum varij apponebantur modi, per quos vt maximè poſſet ſatisfieret non ſolùm rebus anteà à Lotharingo propoſitis, ſed etiam poſterioribus Gallorum poſtulatis. Et cuncta videbantur haud difficulter perfici poſſe, vnico excepto, nimirum, ne concederetur Pontifici quod à Florentina Synodo ipſi tribuebatur, hoc eſt, illi deberi vniuerſalis Eccleſiæ regimen. Iniquiſſimè id negari, quando etiam ante eam Synodum in eo cognouerat eamdem prærogatiuam alia Synodus œcumenica, in Gallia Lugduni celebrata; & quando apparebat in vetuſtiſſimis diplomatibus præſens conſuetudo appellandi Romanum Pontificem *Epiſcopum Eccleſiæ Catholicæ*, quod tantum ſonat quantum *vniuerſalis*: quin etiam, quando ritus eſt à Cæſare vſurpatus, cùm ad Pontificem ſcribit, vt apponat inſcriptioni, *Ad Pontificem Eccleſiæ vniuerſalis*. Verumtamen addebatur, ne cum alieni animi duritie decertaretur, poſſe loco dictarum vocum has poni: *regere vniuerſum Domini gregem*; quo pacto loquitur Innocentius IV. cap. 5. *de Schiſm. lib. 6. Decretalium*; aut etiam poſſe illic relinqui ſimplicem vocem, *Eccleſiæ Dei*, omiſſa *vniuerſalis*, dummodò alia quæpiam vox mutaretur ex vſurpatis à Concilio Florentino, nec in hac tantummodò mutatio deprehenderetur. Pontifex verò dum quadam die ſacris operaretur, eâ diſputatione ferueſcente, obſeruauit, iuſſitque ſignificari Legatis, cunctos Sacerdotes Catholicos in tribus precationibus, quæ ad implorandam opem Romano Pontifici recitari ſolent, cum Deo loquentes, ter iterare, Deum voluiſſe, *vt Pius præſit ipſius Eccleſiæ*, adeoque id ſibi ab vllo Fidelium negari non poſſe. Sed ſubdebatur, vbi arduitas in eo quoque offenderetur ſine diſſidio inſuperabilis, ſatis futurum Pontifici, ſi nec de ſua, nec de Epiſcoporum poteſtate quidquam exprimeretur, illis tantùm editis definitionibus, in quas Patres vnanimi conſenſu conſpirarent. Breuiter, modò Sedis Apoſtolicæ auctoritas haud vulneraretur, ea Præſides agerent, quæ in obſequium Dei, & in renr Chriſtiani generis ceſſura exiſtimarent. Quòd ſi animaduerterent adhuc acerbos animorum ſenſus, & res effrenatiùs agitatas, protraherent Seſſionem, præſtolantes auxilium temporis, quod crudiora maturat, & violentiora moderatur.

k 24. Ianuarij 1563. vt in monumentis Burgheſioru͂.

Inſuper in reſponſione[k] reddita libello tradito à Legatis Vicecomiti, Pontifex integram in ſe illorum ſatisfactionem declarabat, 4

affir-

affirmans, ab eorum fide ac virtute releuari ſibi onus ponderoſiſſimum, quod humeris ſuſtinebat; huiuſmodi in eo ſenſus & publica & priuata argumenta poſſe indies ab illis agnoſci: eorum excuſationes quò magis exactas, eò minùs fuiſſe neceſſarias; quemadmodum ipſe æqui faciebat illorum in ſcribendo libertatem, ita pariter ijdem æqui facerent ipſius libertatem, quæ ſemper temperabatur negotijs in eorum prudentia repoſitis: tempus illud, ſeu longum ſeu breue, à ſe exiſtimatum iri opportunum Seſſioni, quod ab eorum iudicio ſtatueretur: ſe ipſorum monita expleturum in habenda parciùs fide narrationibus Tridentinis, de ijs quæ à Legatis gerebantur; ſed non minùs ipſi idem obſeruarent in narrationibus Romanis de Pontificis dictis. Eorum teſtificationes de propitio Lotharingi animo, & ſpem fructus, quem illius præſentia in Concilio afferret Eccleſiæ, gratas quidem Pontifici aduenisſe, non tamen inopinatas: proinde ſe cupere, vt ipſi pergerent cum eo blandè ac honorificè agere, atque illi fidere. Quod ad Gallorum poſtulata ſpectabat, cùm breuì reuerſurus eſſet Gualterius cum æquis reſponſis, haud videri credibile, Oratores quidquam violenter tentaturos. Sed vniuersè tuerentur Legati prærogatiuam ſuam proponendi, nec alius eam ſibi auctoritatem arriperet: numquam autem quidquam proponerent, quod officeret Pontificis Sediſque Apoſtolicæ auctoritati, perinde ac obſeruatum fuerat in legitimis omnibus Concilijs. Varia diplomata ad eos miſit, à ſe promulgata ad Rotam aliaque Tribunalia reformanda: ſignificauitque, parari à ſe arctiſſimam emendationem Datariæ ac reliquorum. Videri ſibi, nouis legibus quæ ſtatuerentur, ſolùm futurum complectendum eſſe; ſed ſe effecturum, vt fortaſſis illæ ad præteritum etiam extenderentur, vbi Synodus ita cenſeret.

5 Subiecerat Vicecomes oculis Pontificis alia mandata ipſi tradita à Mantuano.[1] Petebat hic à Pontifice, vt ipſum, laboribus & ætate iam attritum, niſi Concilium Aprili proximo abſolueretur, Pius eo munere exoneraret: & quoniam duo illa munera ſuſtinebat, & Cardinalis à quo Romam vocabatur, & Epiſcopi à quo Mantuæ alligabatur, ſtudioſiſſimè flagitabat, vt ſibi liceret prius, magis ſpecioſum, deponere, quò ſe totum impenderet poſteriori, magis operoſo.

[1] Cuncta extant in monumentis Burgheſiorũ.

Huic poſtremæ petitioni nihil reſponſum, cùm id maximè honorificum reſponſum videretur, quaſi de re tam apertè contraria vtilitati ac ſplendori Sedis Apoſtolicæ, vt ne tantum quidem curæ mereretur, quantum ſufficeret ad repulſam. Alteri reſponſum eſt:

1563. Cùm Synodus tam citò abſolui non poſſet, priuandam non eſſe tam egregio capite, cum inæſtimabili detrimento Diuini obſequij, boni publici, dignitatis in ipſo Cardinali, & ſatisfactionis in Pontifice; qui propterea illum hortabatur, vt alacri animo opus proſequeretur, quò ſimul omnibus poſtea liceret felici operis exitu pergaudere.

Significabat Pontifici Mantuanus, opportunum à ſe cenſeri, vt ad Cæſarem, OEnipontum accedentem Oſius Legatus mitteretur eum veneraturus, quippe illi admodum acceptus, magnæque apud ipſum auctoritatis, & qui poſſet ab eius animo detergere ſiniſtram aliquam de Concilio opinionem. Et monitum Pontifici probatum eſt, traditâ Legatis poteſtate de re deliberandi, eamque per ſeipſos exequendi.

Nec minùs Mantuani ſententiam amplexus eſt Pontifex in concedenda abſolutè venia Altempſio Cardinali deponendæ legationis.

Aliqui, quos idem commendarat, in ipſius gratiam beneficijs affecti ſunt.

Iniunctum pariter eſt Vicecomiti, vt verbis perhonorificis, ac beneuolentiæ plenis alloqueretur Lotharingum. Hic illi Præſuli, diſcedendi veniam ab ipſo petenti, tria plurimùm commendarat: Morum emendationem, Pontificis acceſſum Bononiam, & Subſidia liberè ſuppeditanda ad animandos adiuuandoſque Catholicos in Gallia. Quamobrem demandatum eſt Vicecomiti, vt quod ſpectabat ad primum, ipſum doceret quæ ſecum Pontifex communicarat: ad alterum reſponderet, Pontificem ipſius conſilia ſecuturum: de tertio palàm faceret, moram ſolutioni iniectam fuiſſe ab ijs miniſtris, qui has ſuppetias Catholicorum cauſæ minimè cupiebant, quandoquidem quæſitæ à Pontifice conditiones non æquiſſimæ ſolùm, ſed facillimæ videbantur, quod illicò plenè intellexiſſet Cardinalis, vtpote negotiorum ingeniorumque ſuæ regionis peritus: tamen ſciuiſſe tandem Pontificem, magnam earum conditionum partem negligi. 6

Grata ſimiliter reſponſa retulit Vicecomes ad plurima, quæ petierant tum Legati, ſiue communi ſiue proprio nomine, tum Lotharingus, ac varij Patres, tum etiam Martinus Maſcaregna Luſitanus Orator; cui redditæ ſunt duæ epiſtolæ, vna Pontificis, altera Borromæi, vbi grates illi agebantur, honorificentiſſimis formulis conueſtitæ, ob eximium viri ſtudium in promouenda Concilij concordia, Sediſque Apoſtolicæ dignitate ſuſtinenda. 7

Et

Et ſanè laus nulla ſuppetebat quæ illi hoc nomine non deberetur: imò poſt haſce litteras à Pontifice miſſas, ſed nondum Tridentum perlatas, nouam ipſe laudem promeruerat. Cùm enim certamen ferueret ſuper eo præſertim Canone, in quo poteſtas Romani Pontificis in Eccleſiam vniuerſalem firmabatur, ille [m] cum ſuis Theologis tres ipſos dies cohortatus eſt Gallos, vt Canoni aſſentirentur. Præcipuè verò Didacus Payua [n], & Doctor Comanus, à Rege Luſitaniæ ad Synodum miſſi, eruditos commentarios elaborarunt ad Pontificiæ auctoritatis emolumentum, qui cum ingenti commendatione à Legatis ad Borromæum miſſi, parem quoque laudem à Romanis Theologis, & ab ipſo Pontifice acceperunt [o]. Quapropter eius nomine relatæ ſunt auctoribus ſingulares illæ grates, quæ non modò intimæ beneuolentiæ argumenta ſunt, ſed æſtimationis plurimæ; quæ ſupra modum confert, vt reddatur cuipiam beneuolentia Principum non ſolùm glorioſa, ſed etiam fructuoſa.

1562.

[m] Litteræ Fuſcararij ad Moronum 28 Ian. 1563.

[n] Litteræ Legatorum ad Borromæum 28. Ian. 1563.

[o] Litteræ Borromæi ad Legatos 6. Februarij 1563.

CAPVT XVI.

Errata Suauis. Difficultates tunc inſolubiles habitæ, tum in diſcordia inter Gallum Hiſpanumque Oratorem, tum de Canonibus Decretiſque memoratis. Lotharingi epiſtola ad ſe purgandum Romam miſſa. Conſilium concorditer ſuſceptum, & re completum prorogandi Seſſionem ad 22. Aprilis, & interim expendendi argumentum Matrimonij.

1 DE his omnibus euentis non niſi extimam, & quaſi in cortice notitiam oſtendit Suauis, & hunc ipſum corticem ſæpè falsò commaculat, dum colorat. Suſceptam in poſtremis Operis huiuſce libris conſuetudinem proſequar, adeoque nonnullos ſolùm ex eius erroribus indicabo. Scribit, Aduenisse ad Concilium Ducis Sabaudi Oratorem Epiſcopum Aſtienſem. Satis erat legere non inquam monumenta manu ſcripta, ſed Concilium Antuerpiæ impreſſum, vt ſciret, Auguſtenſem fuiſſe.

Sed hic leuis eſt error; at verò grauis eſt calumnia, Lotharingum inducere ſtrenuum vituperatorem Pontificis, quaſi ab eo libertas Concilio adimeretur. Quemadmodum Hebræorum ſcripta præpoſterè nobis legenda ſunt ad ſententiam percipiendam, ita Suauis dicta præpoſterè pariter credenda ſunt ad veritatem eruendam; quandoquidem Lotharingus, ſicut oſtenſum eſt, Pontificem ad acceſſum ſollicitabat: quò, ſiue præſentiâ, ſiue propinquitate, res

 &

& concordiam Synodi promoueret. Acerbè quidem conqueſtus de quibuſdam, qui per affectatum Sedis Apoſtolicæ ſtudium, vt ipſe rebatur, veritati & condecentiæ repugnantes, maximum illi detrimentum inferebant; in quam ſententiam Legati pariter concurrebant, ſicuti toties expoſuimus.

Refert colloquium inter Oratores Gallicos & Legatos, prorſus 2
alienum à vero; quod conſtat ex Præſidum litteris ad Borromæum, illud diſtinctè narrantibus, ex quibus nos penè ad verbum deſumpſimus. Neque hæc tanta narrationis diſcrepantia tribui poteſt Legatorum in ſcribendo moderationi, quaſi temperatâ ac diminutâ auctoritate; ſiquidem longè plus auſteri acerbique continetur in illorum ac noſtra narratione, quàm in Suauiana. At quid de certamine, quod ille comminiſcitur, quoniam complures Patrum, Romæ minùs propitij, nolebant fateri in Romano Pontifice auctoritatem æqualem Chriſto tamquam homini, & mortalem vitam ducenti; ſed tamen eidem æqualem Petro tribuebant: quod Romæ fautoribus haud probabatur, veritis, ne Romanus Pontifex adigeretur ad obſcuram ac pauperem S. Petri vitam exigendam? Fierine poteſt, vt quidquam excogitetur aut amarius ob malignitatem, aut ineptius ob inſulſitatem? Prætereo Paleottum (qui Concilio intererat Sedis Apoſtolicæ adminiſter, adeoque in illius veneratione ac ſtudio nemini concedebat) apertè ſuis in Operibus docuiſſe [a], in Romano Pontifice non ineſſe auctoritatem parem Chriſto mortali, ſed Petro. Id prætereo, & enuntiationem ipſam ex ſe conſidero: Quo pacto in hominis Chriſtiani mente naſci poterat vlla cogitatio de illa inter Pontificem & Chriſtum æqualitate? Numquid vmquam pronuntiatum eſt, obtineri poteſtatem à Pontifice inſtituendi Sacramenta, ſicut inſtituit Chriſtus; condendi leges perpetuas, & à relaxationibus immunes; & derogandi præteritæ legi Diuinæ, quemadmodum Chriſto licitum erat; impertiendi alijs auctoritatem, quæ falli non poſſet in ſcribendis definiendiſque Religionis argumentis, ſicuti fuit à Chriſto impertita? Non adeò deſipiebant. Tridentini Patres. Præterquam quod quînam tam luſcioſus in texendis mendacijs Suauis fuit, quin viderit in hoc apertam contradictionem? Si, cùm æquiparabatur Romanus Pontifex Petro, metus inceſſiſſet ne is ad S. Petri viuendi rationem coarctaretur: ſimiliter in eo æquiparando ipſi Chriſto timendum erat, ne adigeretur ad rationem viuendi, quam exercuit Chriſtus mortalis, nihilo certè delicatiorem ſplendidioremque vitâ à S. Petro ductâ. Controuerſia igitur de æqualitate fuit, cuiuſmodi nos oſtendimus, cùm

[a] De ſacri Conſiſtorij conſultationibus par. 1. quæſt. 3. num. 3.

cùm vna pars, Pontifici magis propitia, contenderet hunc æquari 1563.
Petro auctoritate regendi; & altera diſſentiret, rata auctoritatem ex ſanctimonia creſcere, ac per eam poſſe Canonicos libros dictari: quod præſtare poterat S. Petrus, & abſque dubio Pontifex Romanus non poteſt. Ita concorditer rem narrant tam multa certa ac legitima monumenta quæ [b] produximus. [b] Cap 13.

3 Iam verò vt narrationem proſequamur, Præſides vndique implicatos conſpicabantur nodos, quos ipſi ſoluere nitebantur. De Oratorum quæſtione Lotharingus illis renuntiauit, congreſſum [c] ſe fuiſſe cum Oratoribus Gallicis, & cum paucis quibuſdam è regio Conſilio qui aderant, & inter omnes conueniſſe, cùm adhuc Rex eſſet pupillus, fas non eſſe miniſtris, aſſentiri cuipiam mutationi, quæ veterem prærogatiuæ poſſeſſionem illi reuocaret in dubium. Quò maior erat Oecumenici Concilij auctoritas, tantò maiorem ab eo tributum iri edito illic exemplo. Continuata Christianiſſimi Regis promerita apud Eccleſiam nequaquam pati, minores minúſve patentes ſibi honores exhiberi ab hac, quàm ab anteactis Synodis eius maiores acceperant. Quicumque locus Hiſpano daretur, aut à conſueto diuerſus, nimirum infra Gallos, aut cunctis Oratoribus non inferior (in quo à præterita diuturnitate recedebant) adeoque euidenter infra ipſos, rem dilucidam obturbaret, ac proinde quoddam ſpoliationis genus crederetur. Quod Oratores ad diſceſſum coëgiſſet, non ſine periculo diſſoluendi coniunctionem illam inter duos Reges, adeò neceſſariam in præſentia Religioni. Singularem tunc rationem habendam eſſe de Carolo Rege ab eo conuentu, ad remunerandos labores, quos ille tolerabat magna ex parte vt Eccleſiam ſuſtineret: ipſis fauere auctoritatem prudentiſſimi Senatus Veneti, qui in ea lite iudicarat ſeruandam eſſe Regis Gallici poſſeſſionem, permiſſà partibus libertate ſuas rationes expendendi. [c] Litteræ Legatorum ad Borromeum 7. Febr 1563

4 Ea reſponſio tantò grauiùs Legatos perculit [d], quantò maiorem ſpem, ſicuti narrauimus, ipſis fecerant Hiſpaniæ Nuntij & Borromæus, de optimo ſtudio, quo Philippus Rex ſuos Præſules impulſurus eſſet, vt Synodum ad ſalutarem exitum promouerent, vtque Romanæ Sedi ſua iura ſeruarentur illæſa: cùm ſatis intelligerent Præſides, huiuſmodi Philippi mandata, per alterius quàm per Oratoris linguam impreſſa, euaſura inſtar optimi teli imbecillà manu vibrati. [d] Litteræ Legatorum ad Borromæum 1. Febr. 1563

Nec maiorem facilitatem experti ſunt ad argumenta componenda, de quibus diſceptabatur. Oratores Galliæ ipſos adeuntes

1563. dixerunt, Proponendum eſſe Decretum de manſione, receptum in conuentu habito coram duobus Cardinalibus: hunc fuiſſe omnium Conciliorum morem, vt in cœtum generalem referrentur quæ in peculiaribus ſtatuta fuerant: ita pariter duos illos Cardinales cenſere. Quod poſtremum veritati conſonabat, cùm Lotharingus ac Madruccius ſibi in animum inducerent, nolle Præſides Decretum illud ſententijs exponere, quòd eius comprobationem præuiderent.

Cùm igitur illi ſtuderent hinc ſuam tueri dignitatem in dandis, 5
non accipiendis ibi legibus à quocumque priuati iuris, hinc rectè prudenterque ſe gerere; per communes de more formulas Oratoribus reſponderunt, ſuo ſe muneri facturos ſatis: poſteà verò cuncti ſimul conuenere Lotharingum, ipſi oſtenſuri, rem proponendam non eſſe tam multis reluctantibus: ſed tam graui tædio & ægrimoniâ oppletum hominem comperêre, vt ſibi perſuaſerint, nullum cibum in ſtomacho tam turbato bonum in ſuccum conuerſum iri. Quare breui vniuerſalique ſermone habito digreſſi ſunt. Poſtridie manè ad illum miſerunt Senogallienſem Antiſtitem, & ad Madruccium Archiepiſcopum Lancianenſem, qui ſummatim huiuſmodi conſilium propoſuere: vt in alios octo dies differretur Decretum de præſcribendo die certo Seſſionis: interim verò referrentur in generalem conſeſſum ſex Canones minimè controuerſi, & Decreta doctrinæ illis reſpondentia: vt pariter proponeretur Decretum manſionis, à Lotharingo digeſtum: ſed quoniam in comperto erat, complures huic propoſitioni repugnare, iterùm proponeretur; poſteà Decretum aliàs à Legatis propoſitum, quò Patres quod ſibi melius videretur comprobarent: in quo cuſtodiretur, ac palàm fieret plena libertas Concilij: atque hoc pacto Præſides criminationem purgabant, quòd obſtarent ne res proponeretur, veriti ne comprobaretur. Sed conſilium duobus Purpuratis non placuit. Quapropter ipſos inuitarunt Legati, vt ſecum Kalendis Februarij ſerò conuenirent, vnà deliberaturi, quando Seſſionis dies iam fores pulſabat. Lotharingus, vt animi perturbationem corrigeret illis ſe inuiſentibus anteà patefactam, ore præſetulit, perinde ac fieri ſolet cùm rationi ſpatium conceditur depingendi exteriùs quaſi quadam iride nubes interiores, feſtiuam ſpeciem affabilitatis ac beneuolentiæ; ita tamen, vt improbarit eas voces in Canone poſitas, *regendi Eccleſiam vniuerſalem*: adiecitque, à ſe ad conſcientiam ſuam exonerandam, eo die Pontifici fuiſſe ſignificata cuncta incommoda, vbi voces illæ non delerentur, cùm Galli numquam illis conſenſuri eſſent.

Et

6 Et verum quidem fuit, ab ipſo longam epiſtolam eo die ſcriptam fuiſſe ad Bertonum Actorem ſuum, quam hic Pio ac Borromæo legendam deferret [a]. Ibi poſt proœmium refertum ſenſibus egregiæ in Apoſtolicam Sedem obſeruantiæ, pergrati erga Pontificem animi, triſtitiæ inæſtimabilis ob enatas diſcordias, horribilis funeſtæque præſagitionis de futuris euentibus, ſumma ad quatuor capita redigebatur. 1563.

[a] Extat inter Commentarios Seripandi.

Primum erat, locus communis cum Pontificibus vſitatus ab ijs qui ad conſilia remiſſa atque indulgentia nequeunt illos adducere, videlicet aſperrima querimonia, in eos homines iacta, qui per oſtentationem ſtudij omni concordiæ obluctabantur, quò aut præcelſos honores conſequerentur, illius fucati ſtudij præmium; aut vitæ Pontificis dies detraherent mole laborum, vnde nouo Pontificatui locus aperiretur. Veram Sedis Apoſtolicæ vtilitatem ſitam non eſſe in vna alteráve vocula, eius prærogatiuas expreſſius ſonante, ſed in obedientia prouinciarum, & in quiete Reipublicæ Chriſtianæ.

7 Tria reliqua capita vertebantur in ratione reddenda operæ à ſe nauatæ tribus articulis, de quibus contendebatur. In articulo manſionis duas eſſe Patrum ſententias, à pluribus probatas: alios velle declarationem quòd ad ius Diuinum ſpectabat; ab alijs, cum quibus ipſe ſentiebat, eam non opportunam exiſtimari; propterea quòd complures, haud probè callentes iuriſdictionem interpretandi huiuſmodi ius, argumentum deduxiſſent damnandi res anteà geſtas, & ſuſtam abſentiam Epiſcoporum. Quamobrem ad hoc incommodum euitandum, poſitas non fuiſſe in exemplo Decreti, quod à peculiari cœtu coram ſe digeſtum fuerat, alias voces præter vniuerſales, & ſimiles vſurpatis Paulo III. ſedente. De induſtria tamen initio eius exempli enumeratos fuiſſe ab illis Patribus nexus à Deo iniectos ijs omnibus, quibus animarum procuratio committebatur, idque quò tolleretur offenſio, quæ vel in ipſos opifices emanarat, quaſi Patres Concilij Diuinæ legis hoſtes eſſent, & ab eius appellatione abhorrerent. Quidquid in eo Decreto ponebatur, è ſacris Litteris eſſe deſumptum, nec ex eo tacendum, quòd ſiniſtræ diſtortioni ſubiaceret; aliter nec oportuiſſe Euangelium recitare.

8 De inſtitutione Epiſcoporum ſe non poſſe quibuſdam aſſentiri, negantibus, Epiſcopos, & cum illis Paſtores omnes animarum, eſſe vllo modo Chriſti Vicarios; neque ijs, qui affirmabant, à Chriſto ſolum Petrum fuiſſe creatum Epiſcopum, à quo in reliquos Apoſtolos

1563. ſtolos Epiſcopatus deuenerit: in reliquum, vix eſſe inter Patres Concilij, qui non conueniret in ea forma Canonum & Decretorum, quâ exigeretur in Epiſcopis, tum præteritis tum futuris, aſſumptio ſeu tacita ſeu expreſſa, à Romano Pontifice habita, & obedientia, quæ ab ipſis illi debetur, eorumdem prætereà poteſtate ad Eccleſias ipſis commiſſis ab illo reſtrictâ; per quæ Pontificalis auctoritas non illæſa modò, ſed corroborata perſtabat.

Denique quod attinebat ad ſuperiorem auctoritatem Pontificis 9
aut Concilij, fateri ſe nutritum fuiſſe in Acedemia Pariſienſi, quæ fauet Concilijs, & à ſe comprobari omni ex parte Synodum Conſtantienſem ac Baſileenſem, non item Florentinam. Certum exploratumque ſibi eſſe, nullum ſuæ nationis Epiſcopum adductum iri ad oppoſiti Decreti conſenſum; Oratores conteſtaturos; argumentum porrectum iri ad ſcribenda volumina pro vtraque parte decertantia, vnde Apoſtolicæ Sedis auctoritas in dubium reuocaretur. Quocircà cùm in eo regno nimiùm ſanè cum hæreticis pugnandum eſſet, à ſe Pontificem orari, vt aliorum calamitates miſeratus, nollet nunc tam moleſtam litem cum Catholicis excitare, eoſque impellere ad alienationem illius poteſtatis, cui arctiùs alligandi curabantur; ſed ſatis haberet, ſi Sedes Apoſtolica in auctoritate ſua ac poſſeſſione perſiſteret, neque maiorem in tam importunis rerum conditionibus declarationem expoſceret. Tum primâ, tum mediâ, tum poſtremâ epiſtolâ ſe obſequenter Pontificis iudicio, & Eccleſiæ auctoritati committebat. Huiuſmodi fuit epiſtola, quam Lotharingus ſignificauit Legatis Romam à ſe miſſam fuiſſe eodem die, quâ ſe purgaret, & Pontificem in ſuam ſententiam traheret.

Præſides igitur poſt longam deliberationem, concordi iudicio 10
cenſuerunt protrahendam eſſe Seſſionem vſque ad primam feriam v. poſt Octauam Paſchatis, quæ feria incidebat in 22. diem Aprilis: interim verò tradendos eſſe Theologis articulos de Matrimonio, congeminatis quotidianis cœtibus; ita vt Theologi manè de hoc argumento diſputarent, Patres autem veſperi agerent de abuſibus ad Ordinis Sacramentum ſpectantibus; vt per hanc mōram inuentâ ratione aliquâ componendi præſentes diſſenſiones, Seſſio copioſa pro dignitate celebraretur, compenſatâ maturitatis tarditate, meſſis vbertate, triſtitiæ nimirum ſolamine in dilationibus ſemper conſueto, ſed ferè ſemper fallaci. Eò libentiùs Legati in hoc conſilium venere, quòd Lotharingus viuidam in ipſis ſpem exciuerat futuræ concordiæ. Hæc autem ſpes in illis confirmabatur

tur

tur ab ingenio temporis, quod per recognitionem defatigationemque conciliator eſt omnium diſſidiorum. Congruebat id pariter menti Pontificis ex poſtremis litteris ad eos perlatis [f]; in quibus etiam confirmantur memorati nuntij de officijs à Rege Catholico promiſſis; adeoque veriſimile erat, meliores ex mora conditiones euaſuras. 1563. f 28 Ianuarij 1563.

11 Eodem veſpere de inito conſilio docuerunt omnes Oratores, quibus tamquam neceſſarium probatum eſt, ſimul mœſtitiam aliquam præ ſe gerentibus propter populorum offenſionem ex multiplicata prorogatione in rebus quarum confectio tantùm celeritate indigebat. Galli præſertim reſponderunt, placere ſibi conſilium, non ſolùm quia neceſſitate honeſtabatur, ſed quia præuidebant, quantùm improbatura eſſet Gallia eam Seſſionem, ſi fuiſſet habita nullis editis de diſciplina legibus, quarum potiſſimè Chriſtiana Reſpublica tunc indigebat. Ægrè quidem ſe ferre, quòd vnà cum prorogationis Decreto ſimul eius cauſa, Synodo probroſa, vulganda eſſet, videlicet, Patres conuenire non potuiſſe; idque proptereà, quòd contendebatur, vt inter Canones ac Decreta verba insererentur à Theologis non agitata, ab Epiſcopis non expenſa, & aduerſantia Religioni: quam tot iam annos amplectebantur Galli innixam in ſacroſanctis Concilijs, vt de ea dubitare non liceret; perinde quaſi contentio declarandi, manſionem iuriſdictionemque Epiſcoporum eſſe de iure Diuino (quæ duo poſtulata harum omnium diſcordiarum origo fuere) potiùs non fuiſſet contentio inſerendi voces ac res nec in Theologorum diſputationibus diſcuſſas, nec in Patrum conuentibus compoſitas; & quaſi Baſileenſis Synodus maiorem auctoritatem obtineret in æſtimatione communi Eccleſiæ, quàm Florentina. Addidere Oratores, ſi vellent Legati vt Rex regnumque illam prorogationem æqui bonique conſulerent, ne morarentur ampliùs ipſorum poſtulata proponere; non quòd Oratores ſibi perſuaderent ſe cuncta impetraturos, ſed quò poſſent acquieſcere Patrum ſanctionibus, eâ parte quæ ipſis concederetur contenti. Concluſerunt, ijs abſolutis, & quæ Oratores Cæſaris poſtulabant, nihil ſupereſſe in Concilio perficiendum.

12 Præſides in his quæ Oratores, & quæ anteà Lotharingus ſignificarant, conſpicati numquam flexibilem Gallorum repugnantiam recedendi ab illa, prout ipſi appellabant, religione, accepiſque anteà mandatis, quæ diximus, à Pontifice, vt ad tot mala vitanda & concordiam componendam, mutationi illarum vocum in alias vniuerſaliores aſſentirentur, aut etiam argumentum illud

1563. omnino prætermitterent, non mediocriter animis fluctuarunt ac vacillarunt. Tandem magis honoris ſtudioſi, quàm quietis auidi, Romam reſcripſerunt: Se quidem iuſſis obtemperaturos: ita tamen, vt, quoniam res agebatur magni momenti, & contraria conſilio maioris partis Canonum Conſultorum, quippe quòd negabatur Romano Pontifici, poſt diuturnam ac publicam litem, id quod iure ipſi debebatur, quodque præcipuè tribuebatur à Synodo Florentina; vnde fieri poterat, vt decurſu temporis ea de re Præſides inſimularentur, orarent Pontificem, ne grauaretur id ipſis per diploma diſertè imperare, in quo apponeretur, id fieri pacis & concordiæ cauſâ. Itaque die poſtero Patribus ad generalem cœtum conuocatis Mantuanus [8] hæc locutus eſt.

[8] Acta Arcis Æliæ, & litteræ Legatorum ad Borrom. & Datum 3. Febr. & litteræ Iadrenſis 4. Februarij 1563

Peruenimus ad Seſſionis diem, non tamen peruenimus ad concordiam Seſſioni præituram. Etenim cùm ingens peccatorum cumulus, inter nos & Patrem miſericordiarum interiectus, nondum ſublatus fuerit, non potuit ipſius miſericordia ad nos deſcendere, quâ diſiiceretur diſſenſio ſupra Eccleſiæ Principes diffuſa. Tum neceſſitatem differendæ Seſſionis oſtendit, rationemque ne dies præſcriberetur aut adeò propinquus vt periculum adiretur indecoræ cunctationis nouæ, aut ita longinquus vt nimiùm grauis euaderet Patribus commoratio, nihil agentibus inter incommoda illius domicilij: idcircò delectam à ſe fuiſſe feriam v. poſt Octauam Paſchatis, quæ feria incideret in diem vigeſimum ſecundum Aprilis. Interim optare Præſides, vt colligerentur à Patribus corruptelæ, quæ in Ordinis Sacramentum irrepſiſſent, earum ſyllabo ei qui à Secretis erat tradito, quò proponi poſſent; & ſimul etiam Theologi diſputarent de articulis Matrimonij, quò perficeretur id quod anteactâ Seſſione præſcriptum fuerat, videlicet, vt ſimul de duobus poſtremis Sacramentis decerneretur. Diuturnum videri non poſſe ſpatium illud cuicumque conſideranti, quot dies impenderentur à Theologis in habendis quæſtionibus, & à quot Patribus poſtmodum ſententia dicenda eſſet. Ipſi perinde deliberarent, quò ſi ſpatium temporis comprobaretur, poſſent poſtridie tradi Theologis articuli de Matrimonio, hoc ordine ſeruato, vt matutinum tempus eorum diſceptationibus tribueretur, & altera diei pars Patrum trutinæ de abuſibus memoratis. Ita ne momentum quidem temporis otioſum efflueret. 13

Studuit Lotharingus perſuadere conſeſſui tamquam certum, 14
ſi Decretum de manſione à deſtinatis Patribus confectum illuc adduceretur, celebratum iri præſtituto iam die Seſſionem: nolle tamen

men ſe de quopiam iudicium ferre; velle potiùs credere, huiuſmodi intermiſſionem iuſtis è cauſis profectam: ſed angi ſe grauiter ex ea noua mora, quæ vulgari non poterat ſine ingenti admiratione Fidelium, poſt tot antegreſſas prorogationes. Ipſorum noxas eiuſmodi eſſe (idque de ſeipſo, non de alijs à ſe dici) vt, cùm aſſiſterent Synodo Cæſar ac tot reges per Oratores ſuos, eaque vera diſciplinæ correctio ab omnibus tantoperè fuiſſet efflagitata, ad id vſque temporis nihil confici potuerit, ſed inter ipſos diſcordiæ diſſidiaque perſiſterent. Quemadmodum in Apocalypſi Epheſinus Epiſcopus à Deo commendatus eſt, quòd Nicolaitarum facta odio habuerat, ſed ob alia à ſe geſta caſtigatus; ita Concilium Tridentinum eſſe laudabile, quòd integrum in Fide Catholica conueniret, odio proſequens Nicolaitas, hoc eſt hæreticos; non tamen eſſe laudabile, quòd minimè conueniret in emendatione morum, cunctis expectata & exoptata. Ceterùm quod propoſitum fuerat, formis valdè honorificis probauit; cohortatus eſt Patres ad rem ardenter proſequendam, & opem ſuam in promptu obtulit. 1563.

15 Muglitius Orator Cæſaris, & Pragenſis Archiepiſcopus, non minùs elatè quàm prolixè verba fecit. Tam multas prorogationes damnauit: ſi qua tamen admittenda tunc eſſet, eam vltra tertiam hebdomadam non eſſe protrahendam, cùm manſionis Decretum iam formatum haberetur. Incumbendum in poſterum diſciplinæ, prætermiſſis dogmatibus; illâ ſiquidem magis quàm his Eccleſia & Chriſtianus orbis indigebat. Atque ea cuncta protulit potiùs per imperium Præſidentis, quàm per modeſtiam Antiſtitis priuati. Huius ſententiæ de breuiori ad Seſſionem ſpatio auctor fuerat per amaram quamdam libertatem, in ſtudioſioribus frequentiorem, Archiepiſcopus Braccarenſis; cui duo de quinquaginta adhæſere, nimirum cuncti Galli, cuncti Hiſpani, vno excepto, & aliquis ex Italis, qui tam multa conqueſti ſunt [h], tam multa vituperarunt, vt fortaſſe numquam illic liberior conuentus habitus fuerit; præſertim verò Antonius Ciurelia ex Bario, Antiſtes Buduenſis, qui ad præteritam prorogationem dixerat [i]: *Non ſum Propheta, nec filius Prophetæ, ſed præſagio, nec eo die Seſſionem habitum iri:* nunc audaciâ deſumptâ ex vera ſua præſagitione, ſe augurem nouorum incommodorum venditans, pronuntiauit, Seſſionem non ſine contentione plurima inter Chriſtianos Principes celebratum iri: atque, vt Prophetarum more planè loqueretur, concluſit: *Reuerendiſſimi Patres, hæc dicit Dominus.* Neque caruit eo perbreui plauſu, quem ſibi comparat quidquid ridiculum & mordax eſt, quibuſ-

[h] Litteræ Fuſcararij ad Moronum 4. Febr. 1563.

[i] Extant in Actis Epiſcopi Salmanticenſis.

 dam

1563. dam earumdem vocum exemplum ab ipſo petentibus. Sed impunis pariter idem non abijt ab illa ſtabiliori damnatione, quâ maturi conſilij homines deteſtari ſolent tamquam indecora eiuſmodi ſcommata ob loci maieſtatem, & argumenti grauitatem: quin auctâ illi potiùs confidentiâ ex quorumdam leuium fauore, quàm pœnitentiâ ex monitis Legatorum, in vituperationem breuî incidit, ac propè fuit vt puniretur, ſicuti narrabimus; ac de ipſius effato prophetico palàm fecit euentus, illum fuiſſe Prophetam quàm infauſtum, tam fallacem.

Sed cunctationi à Mantuano propoſitæ centum triginta ſex ſuf- 16
fragati ſunt, adeoque ſupra duas tertias partes. Quare Suauis, iniquè inductâ pro ſuo more alienâ perſonâ, queritur Synodum non eſſe liberam, & eo conſilio rem geri, vt defatigationis torturâ cogeretur ad obſecundandum Legatis; quando re ipsâ nec denuntiata, nec prorogata vmquam Seſſio fuit ſine non maioris modò partis, ſed longè maioris conſenſu. Sed conſuetudo ſeditioſorum eſt, vt cùm ipſi pauciores ſint, in plures vociferentur, vſi vocabulo propitio ſimul & fraudulento *libertatis*.

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER VIGESIMVS.

ARGVMENTVM.

CÆSAR Oenipontem venit. Commendonus à Legatis ad eum miſſus; & quid inde referat. Articuli de Matrimonio Theologis traditi. Orta inter eos lis de prærogatiua ex titulo Nationum; & quo pacto compoſita. Litteræ Galliæ Regis ad Concilium. Pungens Oratio Fererij, dum litteras Conuentui tradit; & Synodi reſponſum Regi redditum. Ægrimoniæ Lotharingi ac Madruccij. Vtriuſque ad Cæſarem acceſſus. Quæ ibi Lotharingus egerit, eiusque reditus. Conſilium à Cæſare habitum cum varijs Theologis de duodecim articulis. Aduentus Tridentum Mantuani Ducis, ad Ferdinandum pergentis. Mors primi Legati, qui Ferdinandi Ducis patruus erat. Vita Cardinalis demortui breuiter narrata. Adhibita à Cæſarianis & Gallis ſtudia, quò Pontifex illi ſufficiat Lotharingum. Electi actutùm à Pontifice noui Legati Moronus & Nauagerus. Moleſtia idcircò in Lotharingo comperta à Gualterio Romà reuerſo. Cædes Guiſij Ducis conſtanter à Cardinali fratre tolerata. Obitus ac laudes Seripandi Cardinalis. Armorum ſtrepitus Tridenti inter varias nationes, labore plurimo ſedatus. Litteræ Cæſaris ad Pontificem, & ad Legatos, cum quatuor poſtulatis. Altera epiſtola eiuſdem arcanò data Pontifici. Huius reſponſio ad vtramque. Iter Lotharingi Ve-

nctias, & poſteà Vicecomitis, cum illo acturi de Pontificis Cæſariſque aduentu Bononiam, quem Lotharingus propoſuerat. Muſottus, qui Seripando à Secretis erat, adſcitus in idem munus à Lotharingo, & ad Pontificem miſſus. Oliuo poſt mortem Mantuani cuncta præterita munia à Præſidibus confirmata. Habitus apud Granatenſem cœtus Cæſarianorum de vſu Calicis, & auctoritate Pontificis. Pax Galliæ cum Hugonottis, noxia religioni. Varij ea de re ſenſus Lotharingi. Oratori Militiæ S. Ioannis Baptiſtæ difficultas Tridenti de loco obiecta. Aloyſius Auila Orator Philippi Regis Romæ: eius mandata & reſponſa illi reddita. Exceptus Moronus Legatus Tridenti, qui ſtatim ad Cæſarem proficiſcitur. Lunenſis Comitis aduentus. Congreſſus inter eos de particula, Proponentibus Legatis. *Res agitatæ de Oratorum æmulatione, tum Tridenti, tum cum Regina matre in Gallia, tum cum Cæſare. Facilitas & concordia in hoc à Gallis ſimulata, & cur. Reditus Lotharingi Venetijs: eius querelæ & affectiones. Homo ab eo miſſus ad Cæſarem: tradita huic mandata, & reſponſio reddita. Nauagerus Legatus improuiſò & priuatim ingreſſus, & qua de cauſa. Inter hunc & Lotharingum animorum coniunctio ex Pontificis voluntate. Noua Seſſionis prorogatio vſque ad vigeſimam Maij, & caſus hac in re Legatis moleſtus. Mors Petri Soti, eiuſque ad Pontificem litteræ id temporis ſcriptæ. Moronus humaniter exceptus Œniponti. Mandata illi tradita, & quæ idem egerit ſcripto & verbo ſuper cunctis capitibus litterarum Ferdinandi ad Pontificem Difficultas perardua in tribus articulis, ſed à Morono tandem diluta, datis ad Cæſarem litteris poſt abeundi veniam, & acceptis reſponſis. Reditus Muſotti Romà, & Lotharingi ſatisfactio. Piæ litteræ Scotorum Reginæ, delatæ conuentui ab illius patruo. Huius oratio. Synodi reſponſio. Liberæ notabileſque ſententiæ in cœtu dictæ à Lotharingo & Granatenſi, de Epiſcopis, de Cardinalibus, ac de alijs argumentis. Graues difficultates Tridenti ac Romæ, ob controuerſiam inter duorum Regum Oratores, in Concilio tandem ſuperatæ quod ſpectabat ad Conuentus. Sententia à Lan-*

Lancianenſi prolata, & hinc excitata poſtulatio in Procuratoribus Eccleſiaſticorum de ipſorum iure ad ferendum in Concilio ſuffragium, Legatis in ancipiti ob eam pendentibus. Moroni reditus. Noua prorogatio concors ad 15. Iunij. 1563.

CAPVT PRIMVM.

Aduentus Cæſaris Oenipontem. Commendonus ad eum miſſus à Legatis. Articuli de Matrimonio Theologis minoribus traditi. Altercatio inter ipſos, coorta ex titulo Nationum, ægrè compoſita. Noua Gallorum poſtulata Legatis exhibita.

1 POSTQVAM Cæſar Auguſtana Comitia feliciter perſoluit, certus iam Cæſarei diadematis filio imponendi, Oenipontem ſe contulit, centum paſſuum millibus diſtans Tridento; vnde licebat ipſi Synodo aſſiſtere quantum ſatis erat, vt de illius rebus edoceretur, ac tempori mandata mitteret, abſque incommodo adeundi diſcriminis ob ſolemniorem præſentiam maieſtatis. Quinque Eccleſiarum Antiſtes, vbi primùm reſciuit Cæſarem accedere, nimirum 26. Ianuarij [a], Tridento profectus eſt Oenipontem, quò reliquos omnes in ipſo edocendo præuerteret. Præuidebatur Lotharingus quoque ſiue ſponte ſuâ, ſiue Reginæ mandato illum inuiſurus [b], tum ad obſequium, tum ad negotium. Quamobrem Legati pariter ſtatuerunt hominem mittere, qui per eam ſpeciem reuerentiæ, tanto Principi perſoluendæ, ipſorum cauſam re ipsâ ſuſtineret. Et quoniam Oſij Cardinalis acceſſus, à Mantuano ſicuti narratum eſt deſignatus, iter fuiſſet maioris lentioriſque nauigij, decreuerunt celeriorem cymbulam interim mittere; animumque ad Commendonum conuerterunt, qui Venetijs morabatur [c], vir cordatus & officioſus, iam notus & acceptus Cæſari, & experientiſſimus Germaniæ. Quare illum, Româ comprobante [d] reuocatum, eò proficiſci iuſſerunt, vt vnà cum Delfino Nuntio niteretur à mente Cæſaris arcere ſiniſtras opiniones, quas alij ſtuderent in illum inducere. Erat ſiquidem Ferdinandus ex eo [e] hominum genere, qui candidiſſimi in ſe ipſis, tantumdem candoris in alijs arbitrantur: hinc interdum quia nimium credebat probitatis, nimium credebat improbitatis, dum veracem exiſtimans quemcumque loquentem audiebat:

a Litteræ Fuſcararij ad Moronum, 28. Ian. & ſcriptum Vicecomitis ad Borrom. 3 Febr. 1563.

b Extat in mandatis Mantuani Vicecomiti datis, & in litteris Legatorum ad Borrom. 2. Feb. 1563.

c Vita Commendoni à Gratiano Epiſc. Ameliens. ſcripta.

d Litteræ Legatorum ad Borrom. 19 Ian. & duæ 28. & altera 2. Feb. 1563.

e Vita prædicta.

1563. diebat; facilè exiſtimabat improbum, quemcumque apud ſe vituperatum accipiebat.

f Extant inter ſcripturas Burgeſiorū.

Data Commendono documenta, in duplici cardine [f] vertebantur. Prior erat, vt ea purgaret apud Cæſarem, de quibus eius Oratores conquerebantur, hoc eſt, nondum à Legatis fuiſſe propoſita Cæſarei voluminis poſtulata; quod ſanè præſtaret, reuocans in memoriam Cæſari, à Legatis huiuſce rei cauſas fuiſſe Cæſari ſignificatas, & ab ipſo comprobatas, grates illis agere haud dedignato. In his, & in Regis Galliæ poſtulatis, quæ ex parte concordabant, ſimulque cum Cæſareis inculcabantur ab Oratoribus vtriuſque Principis, duo rerum capita contineri. Alias ad Pontificem, Aulamque Romanam ſpectantes; has verò ſatiùs duceret Cæſar reponi in iudicio Pontificis, qui in rebus ſibi ob oculos obuerſantibus diſcernebat quid fieri poſſet & oporteret, longè melius quàm longinqui; nec opus negligebat, vt qui ſua tribunalia iam reformarat, ſolertique curà incumbebat ad opus indies meliùs perficiendum. Atqui ſi quidquid corruptum erat non curabatur, animo recolendum eſſe id quod magis quàm reliquis innoteſcit Principibus, qui ægritudinum ciuilium medici ſunt, quibuſdam morbis nonnumquam ex humano vitio remedium admoueri non poſſe niſi morbo nocentius. Quod ſi adhuc videretur Cæſari peculiarius quidpiam hac in re ſanciendum, id ab ipſo Pontifice peteret, à quo ipſi, quantum ferret honeſtas, ſatisfieret; Legatos verò ſuam quoque deprecationem atque operam in eo polliceri. Sin autem ſuper his negotijs ad Synodum confugiſſet, Pontificem, ad tuendam dignitatem ſuam, ab hæreſi eâ tempeſtate adeò oppugnatam, id prohibiturum fuiſſe, & Legatos neruis omnibus obſtituros, neque Synodum proximum proſperumque exitum habituram, prout ſupra reliquos à Cæſare curandum erat, vtpote Primogenito & Aduocato Eccleſiæ: Diœceſes verò, diu Præſulibus orbatas, in magno cladium periculo relictum iri. Alterum poſtulatorum genus in rebus verſari magis ſeiunctis à proxima ratione Pontificis: & ex his haud deſtituros Præſides eas proponere, quas facilè honeſteque impetrandas cenſerent. Tamen ſuper his quoque iniungebatur Commendono, vt in colloquijs familiaribus prudenti quâdam ratione aliquid muſſitaret de perturbationibus, quas illarum complures eſſent allaturæ. Sed quoniam eiuſmodi animaduerſiones, quaſi profectæ à conſiliarijs ſuſpectis, & auerſis à diſciplinæ correctione, parum fortaſſe fidei, parumque audientiæ eſſent habituræ, eas parcè & opportunè proferret, & per ſpeciem caſu potiùs illas iactantis, quàm ſemi-

ſeminantis, quò poſteà per ſeipſas, puræque earum veritatis vi, radices agerent in animis Germanorum. 1563.

Secundus documentorum cardo erat, vt Cæſarem edoceret nouas difficultates, à Gallis excitatas, de doctrina, quò ipſe dignaretur opem ferre ad eas amouendas in publicæ concordiæ gratiam, poſitâ æquitate cauſæ pro Sede Apoſtolica.

3 Non tamen huiuſmodi ſtudia, quamuis feſtinata & multiplicata, effecerunt vt Legatis daretur locus reſpirandi ex perpetuis aggreſſionibus, quas nomine Principum ſuſtinebant. Poſtridie quàm prorogatio habita eſt [g], illis inſtiterunt Oratores Galliæ, vt omnes triginta quatuor articulos nullâ iniectâ morâ proponerent, ſicuti Legatos aiebant pollicitos eſſe ſe facturos poſt illum diem; aut ſinerent ab ipſis Oratoribus eos proponi, quò alterutro ex his modis palam fieret, rationem aliquam haberi Chriſtianiſſimi Regis. Legati nolentes ea proponere ante Gualterij reditum, ad id Romam miſſi, aut hanc cauſam Oratoribus patefacere, è cubiculo illos dimiſere tantiſper dum inter ſe conſulerent de reſponſo; quod huiuſmodi fuit. Ad primum; Fuiſſe quidem ſe pollicitos, expendendos proponere Concilio, poſt illum diem quo Seſſionem habendam putarant, Ordinis ac Matrimonij abuſus, ad quos pertinere cenſebantur multa ex ipſorum poſtulatis. Ad alterum: Facultatem proponendi ad ſolos Præſides ex iure ſpectare; qui tamen numquam recuſaſſent id præſtare in rebus, quæ non ſolùm ab Oratoribus, ſed à quouis Patrum ipſis proponerentur, vbi honeſtas agnoſcerent. Verùm vrgentibus Oratoribus, & affirmantibus, habere ſe in regijs mandatis, vt ea poſtulata omnino proponerentur, Legati triduum petiere, quò certius reſponſum redderent: atque interim Lotharingo ſignificarunt, cùm ipſi concorditer cum illo ea poſtulata Romam miſiſſent, & poſteà etiam Gualterium, alia inſuper Lotharingo comperta deferentem, par eſſe, vt eius reditum præſtolarentur. Et opera Cardinalis profuit, vt aliquas in eo inducias impetrarent.

[g] Litteræ Legatorum ad Borromaum 7. Feb. 1563.

4 Nondum hac ſollicitudine liberi, ab altera ſunt deprehenſi [h]. Octo articulos hi Theologis diſcutiendos dederant de Matrimonio: & pro inducta paulò antè conſuetudine, ad minuendum temporis diſpendium ex frequentia diſputationum, ipſi Theologi ſe quatuor in claſſes diuiſerant, quarum ſingulæ de articulis ſibi traditis diſceptarent. Diuiſio cum Lotharingo confecta fuerat, primo ad dicendum loco in ſingulis claſſibus tributo Pontificijs, ſecundo Sorbonicis, tamquam obtinentibus prærogatiuam gradus ſupra

[h] Litteræ memoratæ Legatorũ. Acta arcis Æliæ 4 Febr. Paleotti, & Salmáticenſis, & duæ litteræ Fuſcararij ad Moronum 8. & 12 Febr. 1563.

1563. pra ceteros in alijs Academijs laureatos, exceptâ Bononienſi. Sed Hercules Pagnanus, qui Piſcario à Secretis erat, & Martinus Gaſtelus [l], qui iam venerat ad Concilium, deſtinatus à Rege Lunenſi Comiti à Secretis, cœperunt ſuper ea re obſtrepere, quaſi dum Galli generatim præferebantur Hiſpanis, ferretur ſententia de controuerſia inter duos Reges: atque id neutiquam ſe paſſuros denuntiarunt. Conati ſunt Præſides illis oſtendere, Theologorũ ordini in loquendo nihil eſſe commune cum Oratorum ordine in ſedendo. Quare ambo Hiſpani, quà rationibus quà auctoritate preſſi, eò deuenere, vt ſolùm peterent, quemadmodum primus in prima claſſe erat vnus ex Pontificijs, & ſubinde Galli; ita primus in ſecunda eſſet vnus ex Hiſpanis. Et Lotharingus in Præſidum gratiam conſenſerat, cùm ad alteram noctis horam Epiſcopus Salmanticenſis, alijque Hiſpani Doctores adiere Legatos, negantes licere ſibi illi negotio acquieſcere: ſiquidem in prima claſſe, poſt Salmeronem, primum Pontificium, ſubſequebantur quatuor Galli [k]; ex quo prærogatiua liquidò apparebat, quâ intendebant viam ſternere prærogatiuæ ſceptri Gallicani; nam de reliquo, Pariſienſis Academiæ priuilegium intelligebatur reſpectu æqualium, non item reſpectu antiquiorum in gradu; cùm conceſſio perinde accipi non poſſet, vt nouellus Doctor Sorbonicus cuicumque ſeniori ex alijs Academijs antehabendus ſit. Ardenter igitur efflagitarunt Hiſpani, vt quo pacto inter Patres ſuſceptarum infularum ordo, eodem inter Theologos ordo ſuſceptæ laureæ ſeruaretur. Cumque hora noctis tardior nouam rei tractationem tunc non permitteret, neceſſe fuit, indictum poſtero manè cœtum reuocare. Huic Hiſpanorum poſtulato Lotharingus (ſicuti Principum & ingentium animorum eſt de modicis non litigare, nec grandium molimina ſibi præpedire) aſſenſus eſt, dummodo eadem lex Pontificios etiam Theologos complecteretur, ne à Gallis initium duceret, adeoque ad infuſcandam eorum ſupra Hiſpanos dignitatem cepta videretur. Indulſerunt Legati, ſolùm poſtulantes, vt in primo conuentu ſineretur loqui is qui iam ad dicendum paratus erat, in quo ſimul Pontificiorum dignitas, quippe primò dicentium, ſeruabatur: ad id quoque ſe flexit Lotharingus, modò verba faceret ſecundo loco Sorbonicus, & tertio Hiſpanus, alijs antiquitatis ordine locuturis. Atque ita decretum eſt; & Legati prudenter curauere, vt Gallus eſſet antiquioris gradus quàm Hiſpanus, ac proinde videretur anteire ob antiquitatem laureæ, non ob nationis prærogatiuam. Verùm duo illi Hiſpanienſes, qui à Secretis erant, in hoc acriter

l Alij ſcribũt Gardelus, vt Vicecomes in ſuis Litteris.

k Acta Salmanticenſis, præter adducta monumenta.

voci-

vociferati ſunt [l]: & quemadmodum minorum mos eſt, de minutulis admodum laborare, ſiue ad oſtentandum erga Principes ſtudium, ſiue pœnæ metu, ſiue intelligentiæ imbecillitate, in minas prorupere, id ſi fieret, Regem armis vlturum, ſubtractâ Sedi Apoſtolicæ obedientiâ, quin ipſam in Hiſpaniam tranſlaturum. His grauiter reſponſum [m]: Huiuſmodi verba miniſtrorum, non autem opus Præſidum, Regem Catholicum offenſura, qui tam pio erat animo ex imitatione parentis maiorumque ſuorum, gloria præfulgentium, vt numquam deſtiturus eſſet ab amore atque obſequio in Romanam Sedem. Quod ſi ab illius obedientia ſe non ſubduxerat, cùm ab ipſa bello petebatur, multò minùs verendum eſſe, ne tunc ſe ſubduceret, cùm eadem Sedes tamquam patronum ac defenſorem illum habebat, exercebatque cum ipſo ſummam beneuolentiam & honorem.

1563.

[l] Litteræ Legatorum ad Borromæum 11. Feb. 1563

[m] Id habetur tum in litteris Legato: ũ modò citatis, tum in epiſt. Seripandi ad Amulium, ſignata 13. in volumine Gallico iam dicto.

5 Ea contentio, quæ die nono adhuc manè feruebat, Legatos impulit, vt curarent [n] integrum tempus illius cœtus à Salmerone inſumendum, quò vnius diei ſpatium ad rem componendam lucrarentur. Ac demum oportuit, vt duo illi Hiſpani miniſtri ſatius haberent ipſorum pace rem peragi. Petiere tamen, & obtinuere [o], vt publicis ſcribæ tabulis Legati declararent, priorem dicendi locum tribui ſolùm ex laureæ antiquitate, non item ex alio nomine. Et natio acquieuit [p]. Arduum ſanè opus in potentia tam ſublimi, & in ſuſpicione tam anxia.

[n] Litteræ Fuſcararij ad Moronum 11. Feb. 1563

[o] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 11. Feb. 1563

[p] Acta Salmanticenſia.

CAPVT II.

Priores Theologorum congreſſus. Patrum generalis conuentus. Gallici Regis epiſtola ibi reddita. Ferrerij oratio, & Synodi reſponſio.

1 Manè die nono, ſicuti dictum eſt [a], primum cœtum habuere Theologi de articulis Matrimonij, quos acceperant; ſed res, quæ in hoc & ſubſecutis conuentibus dicta ſunt, à me plerumque prætermittentur, aut in aliud tempus reponentur; quando non ſucceſſit poſteà, vt ſuper eo argumento quidquam in proxima Seſſione ſanciretur. Solùm notauerim, Salmeronem, qui vnicus eo manè verba fecit, poſtquam oſtenderat [b], Matrimonium eſſe Sacramentum, idque etiam de clandeſtino comprobari, & ad efficaciam Matrimonij opus non eſſe parentum conſenſu; adieciſſe, poſſe ab Eccleſia huiuſmodi conſenſum neceſſarium reddi, cùm penes illam eſſet, quemadmodum anteà

[a] Acta Arcis Æliæ 9 Feb. 1563.

[b] Eius ſermo eſt in Actis Arcis Æliæ, & in Diario 9. Febr. & in epiſtola Vicecomitis ad Borromæum 11. Feb. 1563

1563. anteà fecerat, noua impedimenta conſtituere, Matrimonium dirimentia: quibus comprobatis, quæſtionem induxit, an huiuſmodi conſtitutio in rem fuiſſet; de quo varijs vtrimque adductis rationibus, ſe aliorum iudicio remiſit. Poſtridie mane integrum ſpatium expleuit, partim explicatione ſententiæ ſuę, partim oratione de Galliæ calamitatibus Nicolaus Maillardus [c], antiquiſſimus inter Sorbonicos, & Gallorum primus, cui certè, quoniam nihil priùs digeſtum parauerat ad eum diem, ſed ſolùm paulò antè admonitus fuerat pro ſuſcepto tandem conſilio à Legatis & Lotharingo, neceſſe fuit non verba facere, ſed legere, accenſamque faculam manu præferre: quod cùm coronæ oculos offenderet, parum ipſi propitias aures reddebat; eas tamen in pleriſque auditorum ſibi propitias effecit, dum ex opportunitate nominandi Romanum Pontificem, affirmauit [d], illum eſſe *Paſtorem, Rectorem, & Gubernatorem Eccleſiæ Romanæ hoc eſt vniuerſalis.*

[c] Diarium 10. & 11. Februarij, & litteræ Fuſcararij ad Moronũ, & duæ Vicecomitis ad Borrom. & Iadrenſis ad Corneliũ 11 Feb 1563

[d] Acta Arcis Æliæ 10 Februar. 1563. præter monumenta ſuprà allata.

Poſtero manè locum habuit primus Theologus ex ijs quos Philippus Rex miſerat, Coſmus Damianus Hortolanus, Abbas electus Villebertrandi. Is quoque orationis copiâ illius conuentus horas expleuit, non tamen auditorum animos defatigauit. 2

Coactus eſt eodem die generalis conuentus, & Oratores Galli Synodo reddiderunt epiſtolam Caroli Regis [e], die decimo octauo Ianuarij ſignatam; quamquam fuerit qui putauerit, eam multò recentiorem fuiſſe, & procreatam ab ijs qui illam reddiderant, ad aperiendum per ipſam ſibi aditum ad ea quæ ſubijcere ſtudebant. Ibi Rex narrabat Patribus victoriam, ope Diuinâ ſatis manifeſtâ reportatam ex eiuſmodi hoſtibus, qui per omnem impietatem atque ſæuitiam nonniſi Catholicæ religionis excidium moliebantur. Ad hanc tuendam velle ſe omne ſtudium ac robur impendere, exemplo ſuorum maiorum, à quibus acceperat nomen hæreditarium *Primogeniti Eccleſiæ, & Chriſtianiſſimi.* Sibi tamen eſſe compertum, ijs malis, quæ tunc Galliam affligebant, & reliquis Chriſtianis Prouincijs imminebant, admota fuiſſe temporibus anteactis remedia à Sacroſanctis Epiſcoporum Concilijs, dum ſanctiſſimi illi Patres, de ſalute vniuerſalis Eccleſiæ ſolliciti, omni maturitate ac celeritate naſcentibus erroribus obuiàm ierant, numquam deſiſtentes, donec extinctos aſpicerent. Regem igitur ab ipſis petere, eoſque per vnigenitum Dei Filium obteſtari, vt reuerà animum adijcerent ad integram morum emendationem conficiendam, quæ Chriſtianorum neceſſitati ac ſpei reſponderet, repararetque in Eccleſia quidquid vitiatum erat ſiue bellorum iniu-

[e] Habetur in cunctis adductis litteris eo die in iam dicto volumine Gallico, in Diario, & in Actis Arcis Æliæ 11. Februarij 1563

riâ, ſiue temporum iniquitate, quò ij, qui ex animi leuitate & ſine 1563.
cauſa deſciuerant ab Eccleſia, facilè ad eam allicerentur ab ipſius pulchritudine, ad priſtinam munditiem ac nitelam reſtitutæ. Vti Rex libenti animo cunctos Regni theſauros, viriumque conatus impendebat ad Religionem ſuſtinendam, ac tot ipſius præſtantes milites atque egregij duces Deo vitam deuouerant in hoc vltimo prælio; itidem Patres nihil ſinceritatis candoriſque prætermitterent in Eccleſiaſtica diſciplina reſarcienda, ſui laboris fructum habituri purum Dei cultum vbique florentem, & eam morum integritatem, vt non modò tumultus Galliæ ſedarentur, ſed in reliquas etiam regiones Pax & Religio reuerterentur.

3 Hiſce litteris recitatis, Ferrerius eloquentem habuit orationem: Ereptam à Deo fuiſſe victoriam hoſti iam victori: eum tamen, quamuis victum, adhuc perſiſtere, & per Galliæ viſcera confidenter excurrere. Vnicum perfugium ſupereſſe calamitoſo illi regno in Patrum auxilio. Monuit, Moyſi aduerſus Amalecitas pugnanti adfuiſſe ſtrenuos ſelectoſque bellatores, quibus præerat præſtantiſſimus ductor Ioſue; & tamen niſi lapis eius pedibus ſupponeretur, niſi virgam ipſe ſtringeret, niſi Aaron & Hur ipſius manus diem integrum ſuſtinerent, victus ille fuiſſet, vti patebat, quandoquidem vbi Moyſes manus demitteret, vincebant Amalecitæ. Non deeſſe Carolo Regi cohortes præualidas & ſubditorum & ſociorum, non deeſſe Ductorem magnanimum, qualis erat Guiſius: adeſſe illi prudentiſſimæ parentis conſilium; ſed non adeſſe alium Aaronem, atque alium Hur, qui ſaxum pedibus ſupponerent, manuſque ſuſtinerent, niſi Patres Concilij: veros Aaronis ſucceſſores eos eſſe. Quod Moyſi opus erat ob ſenectutem, Regi ob pueritiam opus eſſe; lapidem eius pedibus ſubſternendum quo ſuſtentaretur, eſſe firmam baſim Tridentinarum Sanctionum. Ad hunc lapidem ſtabiliendum fuiſſe miſſas à Rege ad Oratores petitiones ſuas, ab ipſis redditas illuſtriſſimis Legatis, qui pro eo ac ſpoponderant, confeſtim proponerent: ab ipſo Rege Patrum iudicium ſuper his cupidiſſimè expectari. Nihil ibi peti proprium Galliæ, ſed ſolùm Eccleſiæ vniuerſæ commune: quod ſi cuipiam omiſſæ viderentur res maioris momenti, magiſque neceſſariæ, animo reputaret, conſultò à leuioribus cœptum eſſe, quò ad ponderoſiora proponenda gradus fieret; ſtudioſè initium à ſe ductum ex ijs quæ facilioris forent executionis, cui niſi Concilium, antequam ſolueretur, manus admoueret, vociferaturos Catholicos, deriſuros hæreticos, ſimulque dictum iri, Tridentinos Patres pollere plurimùm

 ſapien-

1563. ſapientiâ, ſed nihil velle conficere: impoſitas ab illis fuiſſe leges optimas aliorum humeris, ipſos verò ne digito quidem eas tangere voluiſſe. Mente repeterent legis peritorum doctrinam, Ab ea lege quæ antiqui iuris eſt, non ſolùm opera futura, ſed etiam præterita dirigi. Vituperari à nonnemine in illis poſtulatis Gallos quaſi impios, quòd diceret, in ipſis odorari ſenſum aliquem hæreticis communem. Hoc ab Oratoribus indignum reſponſione cenſeri. Ipſi per ſe Patres reſponderent, num rationi conſentaneum exiſtimarent & eam formam adhibuit, quæ habetur in Ezechiæ Cantico: *Reſponde pro me, quia vim patior.* Ab alijs moderationem requiri: & hos videri aliquid tangere, vt qui proferrent leges prudentiæ, cuius vſus eſt adeò humanæ vitæ neceſſarius. Sed illis duplex reddi reſponſum: alterum, Ciceronis dictum in id, quod apud Ennium affirmat Neoptolemus, Philoſophandum eſſe, ſed breuiter: Tullius illud corrigit: Errat, qui temperamentum, mediocritatem & modum optat in optima re, eoque præſtantiore quò maiore. Alterum reſponſum in tepidos hoſce moderatores eſſe id quod Spiritus ſanctus denuntiat: *Incipiam te euomere; vtinam calidus, aut frigidus eſſes.* Reuocarent Patres in mentem, quem fructum protuliſſet emendatio moderata, confecta in Synodo Conſtantienſi, & in ſubſecuta (Baſileenſem indicabat) cuius nomen ſilentio à ſe prætermitti, ne delicatæ ac tenellæ quorumdam aures offenderentur; atque in alijs deinceps, Ferrarienſi, Florentina, Lateranenſi, & in priori Tridentina; ſiue (vt ex eorum ſententia loqueretur, qui vnam eamdemque eſſe Tridentinam Synodum contendebant) quem fructum protuliſſent hactenus Tridentina Decreta vſque ab anno decimooctauo. Quot interim regna ab Eccleſia Catholica deſciuiſſent. Non hîc agi de ſola Gallorum ſalute: Itali quoque & Hiſpani ſua pericula alienis malis metirentur: cuinam maiori futuram emolumento veram ſolidamque morum reparationem, quàm Romano Epiſcopo, Pontifici Maximo, Summo Chriſti Vicario, Petri Succeſſori, & cui ſuprema poteſtas ineſſet in Eccleſiam? Concluſit, ſe fuſiùs eiuſmodi cohortationem proſecuturum, niſi noſſet, Patres in idem curriculum ſpontè incitari. Quare ſermonem abſoluit per actionem gratiarum ob piam illorum voluntatem in Regem & Galliam.

4 Recuſauerat Ferrerius orationem ſuam Legatis anteà communicare [f], quò aptior illis reſponſio pararetur; ſed ſolùm quædam ex ijs quæ fuerat meditatus, indicarat Præſuli qui à Secretis erat, quædam reticuerat. Non defuit qui arbitraretur, orationem illam fauiſſe

[f] Litteræ Legat. ad Borrom. & aliæ allatæ à Vicecomite, ac Fuſcarario 11. Feb. 1563

faiuiſſe Pontifici: cùm enim aures frequentet allucinentur, & interdum audiant deſiderio, affirmarunt aliqui, ſcripſeruntque, attributos ab ea fuiſſe Pontifici eos titulos poteſtatis, de quibus diſceptabatur: ſed in oratione poſteà ſcripto tradita hi neutiquam reperti ſunt. Et quoniam vnicuique minùs veriſimilis ex dubijs caſibus præteritis videtur eſſe ſuus in errorem lapſus, Vicecomes [g], alijque cum ipſo, qui verbis ac litteris id narrauerant, exiſtimarunt, exemplar ab autographo diſcrepaſſe. Verùm, vt ſincerè loquar, mihi non licet animaduertere, quæ veri ſpecies in eo inſit, quòd aut Ferrerius abſque vlla peculiari cauſa vteretur verbis illis, quæ anteà vniuerſi regni nomine tam acriter impugnarat, aut poſteà auderet proferre tam palmarem falſitatem, cuius à ducentis teſtibus, omni exceptione maioribus, conuinci poſſit. Penitius introſpexerunt vſque ab initio ſermonem illum Præſides, rati, ſub floribus demiſſæ reuerendæque dictionis, ex arte noxias vrticas latere. 1563.

g Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 15.Feb.1563

5 Qui à Secretis erat, reſponſionem de more digeſſerat: & quoniam ipſi per dubiam illam lucem, à voce Ferrerij affuſam, neſcio quæ torui otis vmbra viſa fuerat, ita reſponſi verba formarat, vt ea ad epiſtolam Regis omnino referrentur, nihil ad Oratoris ſermonem; arbitratus, nullum grauius, cautius, vnaque mitius reſponſum futurum ipsâ prætermiſſione reſponſi. Abſolutâ itaque oratione digreſſi ſunt Oratores, & remanſerunt Patres, deliberaturi de reſponſo regijs litteris iam parato, cuius ſententia hæc erat: Gratulabantur Regi victoriam: grates agebant de ijs quæ Rex ſignificarat: hortabantur ad cœpta proſequenda, occludendaſque aures venenatis quorumdam conſilijs, qui humanam vtilitatem tamquam menſuram omnium deliberationum adhibentes, ad pacem, quæ vera pax non eſſet, ipſum ſollicitabant. Affirmabant, Concilium interim daturum operam tum emendationi vniuerſali totius Eccleſiæ, tum peculiaribus ſanctionibus, Galliæ opportunis, neque commiſſurum, vt quiſpiam in ipſo diligentiam & induſtriam meritò deſideraret, cùm officij ſui obliuiſci non poſſet, & qua de cauſa ſanctiſſimi Pontificis Pij IV. auctoritate fuiſſet ibi coactum.

6 Lothatingus, qui ſententiam ſuam ſuper eo reſponſo primus dixit, ſic etiam protulit: Rationem, quæ ſibi habenda erat & de ſuis genitoribus, & de patria, de familia ſua, regiæ familiæ adeò coniuncta, à ſe poſcere, vt aliquid etiam ipſe adderet ijs quæ Oratores expoſuerant. Commemorauit exemplum Roboami, qui rogatus, vt grauiſſimum iugum, à parente impoſitum, aliquantulùm releuaret; quo impetrato perpetuam ipſi obedientiam populi polliceban-

1563. licebantur, triduum ad deliberandum ſumpſit; poſteà verò iuuenum potiùs quàm ſenum conſilium amplexatus, repulſam dedit, vnde calamitates plurimæ ſecutæ ſunt. Hinc ſe impelli ad cohortandos Patres, vt aliquid iuris ſui remitterent, quo Regnum Galliæ, cunctæque Christianæ gentes plenâ illis obedientiâ obſequerentur. Elapſum iam fuiſſe triduum, cuius primus dies fuerat, cùm Oratorum aduentu prima illis poſtulata Regis nomine delata ſunt; ſecundus, cùm eadem iterata fuerant ad ipſius acceſſum; tertium eſſe præſentem diem, quo illa repetebantur: à ſe minime dici, *Obedite Regi noſtro.* Auerteret id à ſe Deus. Petere Regem ac precari, adeoque ſe illos hortari ad regem iuſto dolore leuandum, excogitandamque rationem, quâ perturbati quorumdam animi ad meliorem ſpem adducerentur: ſi diutius cunctabantur, Galliam peſſum iri, eiuſque ruinam tam multas ſecum clades tracturam, vt vel earum cogitatio horrorem incuteret. Regi operâ reſpondendum, adeoque paratum reſponſum eatenus ſibi probari, quatenus illi poſteà opus ipſum breuî conſonaret; produxitque carmen illud: *Promiſſis diues quilibet eſſe poteſt.* Regem Catholicum, Pontificem, & multos Principes, Galliæ opem tuliſſe: verùm Regem, Reginam, & Regnum præcipuam opem à Patribus præſtolari. Complures in eamdem ſententiam locuti ſunt de opere proſequendo per emendationum ſanctiones; ſed plurimi ſimplici voce, *Placet*, reſponſum comprobarunt: ſic illud, quale recitauimus, redditum eſt.

In eo conuentu poſt hæc propoſitum fuit, vt Patres eligerentur, 7
qui corruptelas colligerent, aliaque digererent ad conficiendam correctionem, quam Oratores poſtularant: cumque id generatim placuiſſet, Patrum delectu Legatis commiſſo, Ciurelia Epiſcopus Buduenſis [b], tumidus plauſu ſuis ineptis ſalibus nuper dato, nec animaduertens diſcrimen inter alienam oblectationem, & laudem ſuam, vbi dicendum illi fuit, parum ſapienter attulit ea verba Sapientis, *Omnia vanitas.* Quocircà inflammati Præſides, ignominioſam & peculiarem ad Borromæum epiſtolam conſcripſere, affirmantes, adigi ſe ad id agendum ob Concilij dignitatem, quod numquam hactenus egerant. Narrarunt ſcurrilia hominis dicteria, & ad ipſorum monita contumaciam. Multis ab eo porrigi argumentum ridendi; multis, & præſertim Tranſmontanis, dolendi, quòd quaſi ſcena comediæ profanaretur conſeſſus ille tam grauis, tam ſanctus, tam venerandus. Ad prudentiam auctoritatemque Pontificis ſpectare, offenſioni publicæ animaduerſione condignâ remedium admouere. Sic illi. Pontifex verò haud lentè ſe geſſit in coërcen-

b Litteræ Legatorum ad Borromæum 11.Feb 1563

coërcenda Præſulis proteruia, eiuſmodi correctione, quâ riſus importunus in lacrymas verteretur, reſcribens, Vbi aditus non daretur quibuſdam occultioribus modis à ſe propoſitis hominis illinc amouendi, illum dimitterent[l] expreſsè tamquam ſcandaloſum, parumq; dignum illius conſeſſus. Verùm cùm id ab ipſis Legatis[k] exequendum eſſet, cœperunt eam in agendo difficultatem experiri, quam in dicendo minimè ſentiebant, & animo pacatiore minus malum putauere aliquam languoris notam, quàm vmbram, quantumuis tenuem, violentiæ. Quare dehortantes Pontificem ab eo, ad quod anteà hortati fuerant, reſcripſerunt, Arduum videri, modos ſibi propoſitos ad opus deduci; & cùm alij non ſuppeterent, ſe ſatiùs ducere, ſi placidâ caſtigatione vterentur: ad quod etiam fortaſſis inclinarunt, quia ira meritò ſuccenſa, non ſolùm in ipſis refrixerat, ſed eruperat; rati non modicam pœnam reo à ſe inflictam fuiſſe, denigrato apud Principem eius nomine, & à prompto Pontificis animo ad eum puniendum abundè repenſum contemptæ ipſorum dignitati: nimis quippe arduum homini eſt in mulcta libranda, æquitatis ſtudium ab æqua ira ſecernere.

1563.

l Litteræ Borrom. ad Legatos 20 Februarij 1563

k Litteræ Legatorum ad Borromæum 1. Mart. 1563

CAPVT III.

Ægritudo animorum in Lotharingo & Madruccio à Vicecomite comperta. Lotharingi profectio ad Cæſarem. Quæ ſignificauit Pontifex de Concilio, de proceſſu, de libertate, de ſuo Bononiam aduentu, de rebus per Legatos geſtis, ac de Oratorum æmulatione.

1 ET ſanè maior neceſſitas vrgebat Præſides ad ſummos viros pacandos, quàm ad infimos puniendos. Vicecomes reuerſus, Lotharingum ac Madruccium ægro animo[a] compererat. Alterum, quòd damnum honoris fecerat, vnde lucrum ſperabat, quando neque Canones ab eo digeſti de inſtitutione Epiſcoporum, neque ipſius decretum de manſione Patrum conſenſum obtinuerant; quin non modò mare tumidum non ſtrauerant in malaciam, ſed ſæuiorem procellam exciuerant. Hinc ille eo planè idiomate, quo vtuntur homines ægrimoniâ laborantes, aiebat, ſe nolle in poſterum munus vllum obire, ſed priuati partes agere; non tamen deſtiturum Legatis inſeruire, quod in ſe eſſet, ſuamque operam alijs ad concordiam interponere. Madruccius non tantum angebatur ex improſpero euentu Decreti, in cuius textura ipſe Lotharingi collegam egerat, ſatis intelligens, in hunc, tamquam archite-

a Litteræ, & ſcripturæ Vicecomitis ad Borrom. 3. 11. & 15. Februarij 1563

1563. ctum, præcipuam laudem aut vituperationem operis redundaturam, quantum quòd ipſe ſibi videretur à Legatis negligi, ibique degere in eo pene ieiunio communicatæ ſecum notitiæ, atque in ea demiſſione auctoritatis, quæ minoris notæ Epiſcopo congrueret, non autem nobiliſſimo Purpurato. Et quidem nimis obſcura ſibi videbatur ea forma, quâ ipſe Concilio intererat, præ illa, quâ Tridentinus Cardinalis eius patruus, & Pacecus interfuerant Paulo ſedente, atque etiam tunc Lotharingus. At verò cùm querimoniæ Madruccij breues eſſent, ac voce ſubmiſſâ, tamquam dolentis, Lotharingi querelæ prolixæ ſtrepebant, & elatâ voce; tamquam indignantis; ita tamen vt indignatio modeſtiam non violaret. Amplificabat dedecus à ſe toleratum; ſed non tam ex priuata cauſa, quàm ex publica ægrimoniam præſeferebat. Illatum Pontifici detrimentum à quibuſdam ex Italis per affectata in illum ſtudia deplorabat, ſignificans, pro eo quod Peluęus Vicecomiti explicauit, Archiepiſcopum Hydruntinum, qui ex integro commentariorum tenore, quos luſtraui, reuerà in dicendo agendoque immoderatus mihi videtur, & negotioſus potiùs quàm circumſpectus. Attollebat æſtimationis ſuæ potentiam, & erga Pontificem promerita; ſed ſpecie narrantis, non glorianris, dum narrabat, ab hugonottis nationis Concilium poſtulari, ſeque ad illud inuitatum ab ipſis fuiſſe, oſtendentibus, hac ratione finem bello imponendum, nationemque pacandam: ſed à ſe recuſatum, aiente illicitum illud eſſe, dum extabat OEcumenicum. Effluxiſſe in Galliam querelas de ſe, quòd ipſe remiſſius egiſſet, ac præſertim in declarando iure Diuino manſionis. Iter ſuum attigit, quod Oenipontem ornabat, indicans ea quæ cum Cæſare ipſe agere potuiſſet. Affirmauit, viam vnicam ad Synodum citò ac proſperè terminandam, eſſe ſatiſfactionem Principum in paucis, quibus habitis conquieſcerent, ſicuti per Gualterium Pontifici ſignificarat; ac potiſſimùm in Calicis vſu, in quem ſemper pronum animum præſetulerat Lotharingus, & de quo Gualterius cum eo [b] contenderat, ipſum monens, non omnes Gallos huic ſententiæ adhærere, & Principem Eccleſiaſticum ciuitatis in Galliæ principis, hoc eſt, Pariſienſem Antiſtitem, illi obſtitiſſe. Iam verò Lotharingus in eo firmus, aſſeueranter prænuntiabat, neque Cæſarianos, neque Gallos abſque Calicis conceſſione vmquam quieturos, etiamſi ad duos annos Synodus protrahenda eſſet; & ex altera parte ſe diſceſſurum denuntiabat, vbi ad Pentecoſten ea non abſolueretur.

[b] In arcanis Notis Gualterij ad Borrom. 17 Decemb. 1562.

Comperit Vicecomes, pro conſueta & infelicitate Principum, 2

& infi-

& infidelitate miniſtrorum, perueniſſe ad Lotharingum exemplar complurium litterarum, quibus ab ijs qui Tridenti commorabantur, apud Borromæum ipſe vituperabatur; ſimul etiam perueniſſe notitiam de varijs arcanis mandatis ad Præſides Româ miſſis, ac præcipuè, vt ipſi, ſicuti retulimus, paterentur in alias mutari voces illas, *Eccleſiam vniuerſalem*: ſed hæc notitia [e] ſimilis illi fuit, quam de fulmine tonitru edit, nimirum de re quæ fuit, ſed non eſt: cùm enim Pontifici aut plus lucis aut plus animi acceſſiſſet ab oppoſito Legatorum reſponſo, iam ipſe id temporis recuſauerat diploma conſcribere, petitum à Legatis ad perpetuam ipſorum indemnitatem, & iuſſo reuocato præſcripſerat, vt de auctoritate ſua nihil minus aut minus clarè diceretur, quàm dicunt Synodus Florentina, Concilia & Patres antiquiores, quin etiam nonnulli ex ipſis hæreticis; cùm Septemuir Brandeburgicus, non ſemel ad Pontificem ſcribens, hunc illi titulum tribuiſſet. Adiecit etiam, ſe præſtò eſſe ad tuendas ſui profuſione ſanguinis eas prærogatiuas Apoſtolicæ Sedis, quæ non doctrinâ ſolùm, ſed complurium Sanctorum ſanguine firmatæ fuerant. Potiùs ex ijs, quæ aliàs mandauerat, vtrumque argumentum omitteretur, hoc eſt de iuriſdictione Epiſcopali & Pontificali; quo nouo iuſſu Legatis mirificè factum eſt ſatis. Sed Suauis calamum tractat fortuitò, & pro ſuo infortunio mendosè, dum ſuſceptum huiuſmodi conſilium meræ Pontificis ſententiæ tribuit; & ita tribuit, ac ſi eius ſententia temperatiori Legatorum iudicio repugnaret.

[e] Conſtat ex duabus litteris Borrom. ad Legatos 10. & 14. Februarij, & ex reſponſo Legatorum ad ipſum 18. Februarij 1563.

Ex alia parte, ex Lotharingo, & aliunde Vicecomes elicuit, Gallos numquam flexum iri ad memorata iam verba, Pontificiæ poteſtati fauentia: nec apud ipſos auctoritatem Florentinæ Synodi valere, vtpote celebratæ ad æmulationem, oppoſitionemque Baſileenſis, quæ ab Academia Pariſienſi ſuſtinebatur.

3 Nec benè animatum offenderat Vicecomes nouum miniſtrum Hiſpanienſem Martinum Gaſtelum, qui Tridenti degebat cum maiori quàm Pagnanus auctoritate; vt qui ab ipſo Rege miſſus fuerat, & re ipsâ potiùs vt Philippum certiorem de rebus faceret, quàm vt deſeruiret Lunenſi, cuius aduentus tardior ac incertior indies credebatur. Porrò Gaſtelus, prout initio inexpertis accidit, hauſtis ſenſibus quos in pleriſque nationis ſuæ reperit, aiebat, Synodum integrâ libertate non frui ob res ab Italis agitatas: perinde quaſi Hiſpani Gallique ab ijs abſtinerent, & rerum tractatio libertatem non oſtenderet potiùs quàm auferret: nemo ſiquidem aſſequi ſtudet ſuffragium illius vocis, cuius lingua mancipium eſt. Ex-

 tollebat

1563. tollebat ille Granatenſem, quippe qui tanti habebatur à Rege, vt ad Toletanam Sedem, vbi ea vacaret, ab illo promouendus eſſet. Sed non diu fuit, cùm Pagnanus cœpit alios ſenſus illi inſtillare: nec deerant primarij Doctores Hiſpani, per quos quaſi per canales limpidiores aquæ, ſimulque dulciores in regnum illud inferebantur; præſertim verò Gaſpar Cardillus Villelpandeus, Abulenſis Epiſcopi Procurator.

Sed præ ceteris cogitationes curaſque conuertebat ad ſe Cæſar, 4
qui Concilio propinquabat. Legatis expoſuerat iam Lotharingus [d], à Regina demandatum ſibi fuiſſe, antequam digrederetur, vt Cæſarem inuiſeret; ſed ne abſentia ſua vltra diem duodecimum extenderetur. Poſteà ſubiecit, ipſum à Cæſare per litteras Epiſcopi Quinque Eccleſiarum feſtinè vocari, quò cum ipſo de negotijs maximi ponderis coràm ageret; quamquam Seldius, præcipuus Cæſaris miniſter, negaſſet Commendono illum vocari [e]. Quamobrem Præſides, rati Ferdinandum cum illo communicaturum ea quæ Commendonus ipſi detulerat, ſatius duxerunt, vt ipſi præuerterent eumdem Lotharingum, edocentes; ſiue vt eumdem alerent per fiduciæ pignora, ſiue ne exacerbarent diffidentiæ argumentis: & de his omnibus monuerunt Commendonum, vt cum eo agens parem loquendi tenorem ſeruaret. Lotharingus, aut quò generali reſponſo ſuam libertatem retineret, aut quò offenſionem aliquam vlciſceretur ſuſpicionis tormento, aut quò æſtimationem augeret ſeueriore grauitate, Principibus conſuetâ, paucis reſpondit [f], Se, vbicumque eſſet, officio ſuo non defuturum. Profectus eſt duodecimo Februarij [g], poſteriori diei parte, ad eam horam moratus, quò audiret in matutino cœtu Simonem Vigor Gallum, clari nominis Theologum, & qui nomini reipſa reſpondit. Secum adduxit comitem, honorarium ſimul & auxiliarium, optimum ex Epiſcopis ac Doctoribus nationis ſuæ.

Vix eo digreſſo rediit [h] Epiſcopus Nolanus Româ, quò ad Pon- 5
tificem miſſus fuerat à Mantuano ad grates agendas pro collata fratris filio Purpura, ſicuti narratum eſt: & partim ab eo coràm, partim ex litteris per eos dies ad Legatos delatis compertum fuit, voluntatem Pontificis eſſe huiuſmodi, Nolle ſe tranſlationem diſſolutionémve Concilij: quo incredibiliter gauiſi ſunt. Se Bononiam haud profecturum, niſi priùs Legati ſignificarent, opportunas rerum conditiones ſibi videri: omnem operam à ſe nauatam iri diſciplinæ reformandæ, quod ab illis perpetuò ſibi commendabatur.

d Litteræ Legatorum ad Borrom. 8. & 11. Feb. 1563.

e Patet ex narratione Commendoni adducta.

f Aliæ litteræ Legatorũ ad Borrom. 11. Feb. 1563.

g Diarium die 12. & duę litteræ Fuſcararij ad Moronum, & Iadrenſis ad Cornelũ 15. Feb. 1563.

h Diſceſſit cum litteris fidei conciliatricibus Pontificis ad Mantuanũ, & Borrom. ad Legatos 3. Februar. & reſponſio ad ea quæ detulit, eſt in litteris Legatorum ad Borrom. 8. & 11. Feb. 1563.

tur, De Gallorum poſtulatis expenſas fuiſſe animaduerſiones Tridenti habitas, & de his omnibus ad eos mitti quaſdam obſeruationes, quò Præſides denuò ſententiam ſuam ſcriberent, maturumque poſteà reſponſum reddi poſſet. Velle Pontificem Synodo relinquere plurimum poteſtatis, ac præcipuè, vt penes illam eſſet auferre matrimonij impedimentum ex vinculo ſanguinis in quarto gradu. Prorogationem ægro animo ſe paſſum fuiſſe; tamen cauſis animaduerſis, tamquam prudentem ſibi probatam; ſed non item electionem Lotharingi ac Madruccij ad conficiendum Decretum de manſione, cum facultate conuocandi ad illud conſilium Patres quos vellent. Videri ſibi hoc exemplum noxium auctoritati Legatorum, eò periculoſius in poſterum, quò maioribus in capitibus, maioriſque ſubiectionis in præſentia; quippe quòd neceſſe erat Legatis aut illos in Decreto ſequi, aut eoſdem lædere Decreto improbato, quemadmodum oſtenderat experimentum. Sed illi factum excuſarunt, cauſati, quocumque alio ſuſcepto conſilio maius incommodum illatum iri: aut enim totidem vnius opinionis quot alterius deligerentur, & id perinde fuiſſet, ac ipſos deſtinare ad certamen, non ad concordiam; aut æqualitas non ſeruaretur, & illicò vociferationes attollerentur. At verò commiſſo negotio duobus illis Cardinalibus, videri proſperum exitum à prudentia præſagiri; quando Lotharingus in dicenda ſententia patefecerat, opportunum à ſe non putari, vt ſanciretur, Manſionem iure Diuino præſcriptam eſſe; Madruccium verò boni eſſe iudicij, optimæque voluntatis. In poſterum fecere certum Pontificem, id iterum non euenturum, cùm Lotharingus, triſtis ex præterito, declaraſſet, nolle ſe huiuſcemodi muneribus ampliùs fungi. 1563.

6 Significabat pariter Pontifex, ad omnem æmulationis aleam declinandam (cuius rei ſupra modum ſe cupidum in multis litteris oſtenderat, quòd plurimùm Lunenſi fideret) poſſe præſcribi, ne Oratores ad functiones publicas accederent niſi vocati; quod numquam effectum fuiſſet in duobus æmulis inter ſe: conſilium ab Oratore Luſitano iam propoſitum. Sed Legati reſcripſerunt, id quidem initio fortaſſe fieri potuiſſe, non tunc, cùm penes Oratores erat poſſeſſio liberi acceſſus pro ſuo arbitratu: nec poſſe nouam illam prohibitionem induci, vero illius fine non patefacto; ſiquidem Galli iam obſurduerant cuicumque conſilio, quod dubitationem præ ſe ferret de ipſorum prærogatiua.

7 Et quidem Legati peculiarem libellum ad id Commendono tradiderant [1], dato illi negotio, vt exponeret Lunenſi, cuncta ſtudia ab

[1] 29. Ianuarij 1563. vt in libro Archiuij Vaticani.

1563. ab ipſis impenſa ſatis non fuiſſe, ad partem alteram inducendam in id quod ipſe à ſe optari Lancellotto ſignificarat: proinde conſilium caperet pro ſua prudentia, fortaſſe præſentiæ ſuæ efficaciâ eas difficultates euictum iri; ſed ſciret, ſupereſſe alias magis inſuperabiles in publicis functionibus Eccleſiæ, vbi in ingreſſu, in exitu, in excipiendo pacis ac thuris honore euitari non poterant aperta prærogatiuæ argumenta.

Non tam grande molimen eloquentiæ Græco illi opus fuit ad matrem permouendam vt filium morti traderet, quàm ad inducendum Principem opus eſt, vt æmulo primas tradat; in quo certamine pro nihilo habetur ſeipſum obiectare mortis periculo.

CAPVT IV.

Theologorum dubitationes. Profectio Madruccij ad Cæſarem. Reditus Commendoni, eiuſque narratio de ſenſibus Cæſaris & Germanorum, & quid inde ſperandum eſſet. Lotharingus illic exceptus. Theologorum conſilium à Cæſare poſtulatum de varijs articulis, & reſponſa ſuper illis Petri Caniſij.

[a] Litteræ Fuſcararij ad Moronum 15. Feb. 1563 & litteræ iam adductæ Iadrenſis.

PRoſequebantur interim Patres ſine intermiſſione [a] congreſſus ſuos: cumque in reliquis articulis conſentirent, in duobus diſſidebant. Alter erat: Num quodcumque inter Chriſtianos coniugium eſſet Sacramentum, quod ferè omnes ſentiebant: an illud ſolum, quod Sacerdotis benedictionem ſuſcipit, ſecundùm Guilielmi Pariſienſis opinionem, quæ propugnabatur à Simone Vigor, de quo diximus, & ab alijs paucis; ſed eo maiori conatu, vt aſſolet, quò minor aſſeclarum numerus efficiebat, vt cauſa ſingulis tamquam propria videretur, & defenſio quò magis ardua, eò magis honorifica. Alter, Num expediret, in poſterum clandeſtina matrimonia irrita reddere; quod à nemine ad id vſque temporis negabatur eſſe in Eccleſiæ poteſtate. Quapropter deerrat Suauis, dum appoſitam ſententiam apponit memorato Pariſienſi Decano, inducitque ſuper eo magnum litigium inter illum & Salmeronem. Etenim non modò nullum hac de re verbum habetur in ſententia ibi dicta à Decano, relata ſummatim in Acta; ſed Epiſcopus Mutinenſis, qui adfuit, ſuis in litteris ad Moronum rem contrariè narrat. 1

[b] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 20. Feb. 1563

Sub idem tempus celeriter accitus eſt à Cæſare etiam Madruccius [b], profectuſque [c] 17. Februarij; & eodem planè die [d] regreſſus 2 eſt

[c] Diarium 17. Feb. [d] Litteræ Strozzij ad Florentiæ Ducem, & Fuſcararij ad Moron. 18. Feb. 1563.

1563.

eſt Commendonus, cui non licuerat agere cum Lotharingo [e] in aula Cæſaris, ſed ſolùm cum eo loqui breui congreſſu per viam. Ille de rebus à ſe geſtis Legatos edocuit [f], à quibus iuſſus eſt eas ſcribere, vt ad Borromæum mitterent, ſicuti fecerunt; quod inuito animo præſtitit Commendonus, propterea quod eius ſententia, quippe in timorem procliuior, diſſidebat à ſententia Delfini Nuntij, qui tunc ſpectabilior erat miniſter, ac peritior ingenij aulæque Ferdinandi: cumque iniunctum fuiſſet à Legatis Commendono, vt ex conſilio Nuntij rem gereret, hic ipſum dimouerat, ne proponeret Cæſari quaſi non neceſſariam poſtulationem, quæ ſibi primo loco commiſſa fuerat, ſicuti narrauimus, vt Cæſar æqui boni que conſuleret, ea, quæ ſpectabant ad Eccleſiæ Caput, ab ipſo Principe, non à Concilio reformarentur. Quocircà cum peculiaria poſtulata Commendonus haud propoſuiſſet, non niſi communia reſponſa reportarat. Nec aliud cum eo Cæſar apertè queſtus eſt, niſi quòd vnicus Præſul Concilio à Secretis eſſet, de quo ſæpè ſermonem cum Legatis habuerat Lotharingus [g], & hi ad Borromæum ſcripſerant: ſed Pontifex in cepto perſtiterat, conſiderans hanc eſſe conſuetudinem, & in eius mutatione ſiniſtrum aliquid latere poſſe.

[e] Apparet ex eius narratione, inter commentarios Burgeſiorum.

[f] Litteræ Legatorum ad Borrom. 18. & 19. Febr. 1563.

[g] Litteræ Borromæi ad Legatos 10. Feb. 1563.

3 Sententia narrationis, quam Commendonus litteris conſignauit, huiuſmodi fuit: Tantum Chriſtianæ pietatis in Cæſare ineſſe, vt ea in cunctos Germaniæ Principes Eccleſiaſticos & laicos partita, ſatis foret ad eas Prouincias Religioni Catholicæ reſtituendas. Poſſe tamen dubitari de ipſius mente, ac de futuris eius operibus erga Synodum, & Apoſtolicam Sedem: videbatur enim à rationibus, quæ quorumdam operâ illi ſuggerebantur, altiùs impreſſum fuiſſe Cæſaris animo, Synodum ac Pontificem ſuo muneri, & emendationis neceſſitati deeſſe; ac proinde ad ſe pertinere, tamquam Primogenitum & Aduocatum Eccleſiæ, eos obſtringere: ipſum in hanc ſententiam paulò antè ſuos ad Oratores ſcripſiſſe. Nonnullos ſibi perſuaſiſſe, Cæſarem haud poſtulaturum à Synodo Decreta ad res Pontificis pertinentia, cùm ipſe ac Seldius in ea eſſent ſententia, quæ Romanum Pontificem Concilio ſuperiorem affirmat; ſed nihil huiuſmodi opinionis in Cæſare Commendonum elicuiſſe ex colloquijs cum ipſo. Deueniſſe Cæſarem, vt illi concrederet arcana quædam de Rege Romanorum, quò ſignificaret, prout credebatur, velle ſe, ne in morum emendatione ſuo filio primigenæ parceretur. Parari illic conuocationem Theologorum, de qua plurimùm timendum erat; nam ſi quid Cæſari ſpecioſum

ſum

1563. ſum pauci illi comprobaſſent, tamquam licitum ac pium propoſitum à conſilio miniſtrorum, creditumque Germaniæ conducibile, ipſum ſatis conſultum conſcientiæ ſuæ putaturum, ac proinde infauſtis auibus illuc Sorbonicos tunc accedere. Propitio Deo referendum, quòd inter conuocatos Theologos adeſſet Petrus Caniſius è Societate Ieſu, *vir*, vt ille nominabat, ***maximæ probitatis ac doctrinæ, magnuſq́ auctoritatis Pontificiæ defenſor***: ſed timeri poſſe, parum ab eo ſolo confectum iri. De Lotharingo ſublimem illic æſtimationem, & auidiſſimam expectationem eſſe; adeoque cùm ijdem vehementes ſenſus de reformanda Eccleſia in eo conſpicerentur, credibile reddi, eos viciſſim in eamdem ituros ſententiam, coniunctionemque in rebus agendis ſibi promiſſuros. Non deeſſe qui obijceret (Delfinum fortaſſis ille indicabat) Cæſaris miniſtris aduerſus illam adeò ab ipſis efflagitatam emendationem, difficultatem illius vbique exequendæ, præſertim in Germania. Ad id tria ab ipſis reſponſa reddi: (prioris merum recitatorem agam, ne verbulo quidem per modeſtiam ſubtracto, aut per affectionem aucto) *Ieſuitas palàm feciſſe tandem in Germania, quid reipsâ ſperandum illi eſſet: ſiquidem vitæ probitate, & concionibus, & Gymnaſiis ſuis retinuerunt, & adhuc ſuſtinent Religionem Catholicam. Quare dubium non eſt, vbi multa Collegia, multaq́ Gymnaſia conſtruerentur, vnde multi operarij ſuppeditarentur, incredibilem fructum decerptum iri. Sed incepto ſemel opus eſt.* Alterum erat, Cùm omnis Eccleſiæ pernicies ex ſuorum miniſtrorum criminibus ortum traheret, & ad eius reparationem plurimâ Dei miſerentis ope neceſſe eſſet, hanc impetrari non poſſe abſque illorum emendatione ac pœnitentia, quidquid inſuper alij conarentur. Tertium, Cùm honeſtum ſit vt ſuos quiſque mores corrigat, id eſſe præſtandum, tametſi alius inde fructus non exiſteret. Vbi ſui animi ſenſa Commendonus expoſuit, adijciebat, Delfinum ſibi diſcedenti commiſiſſe, vt Legatos hortaretur, alacri eſſent animo; ab eo ſiquidem ita rebus proſpectum, ita cuncta præviſum ac prænuntiatum iri, vt nulla ſuperuentura eſſet eluuies, quin ſpatium daretur aggeris extruendi ad eam coercendam.

4 Pius ob congreſſum Cæſaris & Lotharingi ſollicitus, arcanè & enixè petierat à Mantuano [b], vt ipſe pariter, ſiue Legationis extraordinariæ nomine, ad quam diplomata ipſi mittebantur, ſiue vt Princeps Legatorum Concilij, ſiue ſimplici formâ, tamquam Cæſaris neceſſarius, ad obſequium in ea propinquitate illi exhibendum ſe conferret ad Ferdinandum; cùm illum Pontifex idoneum exiſtimaret, qui tum exteriori familiæ coniunctioniſque auctoritate, tum

[b] Litteræ Borrom. ad Mantuanũ, & aliqui verſus manu Pontif. 10. & 13. Februarij 1563 & diplomata pro illius Legatione ad Cæſarem & Regẽ Rom.

tum interiori virtutis ac prudentiæ, tum beneuolentiæ ſtudijque vigore polleret vallum firmiſſimum obtendere Cæſaris animo, ad obſiſtendum cunctis aggreſſionibus aduerſus Concilium & Apoſtolicam Sedem. Atque vt ad eam expeditionem illum impelleret, præter iteratas litteras quibus extimulabatur à Borromæo, eaſdem corroborauerat, pro eo ac ipſe interdum ſolebat, efficaciſſimis chirographi ſui appendicibus, patefactâ illic excelsâ hominis exiſtimatione, & inflammato operis deſiderio. Sed Mantuanus recuſauit: ſeu quod eiuſmodi machina non poſſet honorificè produci in tam aſpectabile theatrum ſine operoſo ingentium ornamentorum comitatu; ſeu potiùs, vt mea fert opinio, quòd cùm ſe quotidianis laboribus conſumptum ſentiret, & quaſi proſpectaret animo occultos propinquæ mortis nuntios, vires illi non ſuppetebant ad huiuſmodi onus ſubeundum. Et fortaſſe, ne oſtenderet ſe pigritiâ priuatóve reſpectu retineri, priora ſua ſenſa mutauit; ſcripſitque, ſtatuto iam acceſſu Commendoni, ſuperuacaneum etiam eſſe illuc Oſium Legatum mittere, cuius rei anteà fuerat auctor. 1563.

5 Peruenit Oenipontem Lotharingus die decimo ſexto [i] Februarij, & vigeſimo ſecundo abijt, cùm eo perueniſſet Madruccius veſperi, pridie quàm ille diſceſſit. Exceptus eſt comiter & honorificè ſupra conſuetudinem: quod non ſolum obſeruatum eſt ab otioſis, qui huiuſmodi officiorum ſpecie ſermones & cogitatus nutriunt; ſed etiam à negotioſis, ob eam cauſam, quam affert Antonius Maria Gratianus, relictus tunc [k] ibi à Secretis Commendono, & poſteà celebris Hiſtoricus: nimirum, quia nonnumquam cortex hic nuclei index eſt. Dum ille ibi morabatur, habitus eſt congreſſus, quem diximus [l], Theologorum Oeniponti. Primas partes egere Caniſius Fredericus Staſilus, & qui Romanorum Reginæ ſacras confeſſiones audiebat. Epiſcopus Quinque Eccleſiarum tamquam Præſes intererat. Varij articuli fuerunt illis propoſiti: & Gratianus, vtpote amicus Caniſio, & qui ſuam illi operam contulerat in ſcribendis eius ſententijs, de articulorum doctrina prolixè dictatis, ſicut in ſcripturis Germanicis mos eſt, Commendono ſignificauit, huiuſmodi ſententias, prout ipſe rebatur, plurimâ pietate ac prudentiâ eſſe digeſtas. Ex his verò complures, tum ex ipſarum notitia, quam habuit, tum ex memoria, quam potuit retinere, redactas in ſummam edidit, quemadmodum hîc exponemus; ita tamen, vt hæc ſumma in quibuſdam partibus ea narret quæ Cæſar propoſuit, abſque Caniſij reſponſione, quippe quæ ſuper illis latuit Gratianum. Articuli, de quibus ſententiam rogabatur Caniſius, erant.

[i] Tres litteræ Antonij Mariæ Gratiani Oeniponto ad Commendonum 18. 20. & 22. Februarij 1563.

[k] In ſuis litteris ad Cõmendonum.

[l] Præter litteras Gratiani duæ Mutinenſis Epiſcopi ad Moronum, 18 & 22. Febr. & epiſtola Vicecomitis ad Borromæum 22 Februarij 1563.

1563. *An Cæſari laborandum eſſet pro continuatione Concilij; an eius abruptio* 6 *aut ſuſpenſio permittenda.* Reſpondebat Caniſius: Nihil eſſe Cæſari conuenientius, quàm vt omni ſtudio continuandum curaret.

Vbi in articulo ſuperiori prima pars eligeretur, num per minas, & cuius generis agendum erat, ne abrumperetur. Reſpondebatur, Minas adhibendas non eſſe, ſed priùs amicas omnes rationes tentandas. Quòd ſi nonniſi poſtrema hæc agendi ratio ſupereſſet, rectè priùs expendendum, lucrúmne an damnum ea eſſet illatura: huiuſmodi enim exemplum Cæſaris multos Principes excitaturum ad habendas nationum Synodos ſchiſmaticas, abſque communicatione cum Summo Pontifice.

An proponendi poteſtas eſſet Legatorum propria, an Epiſcopis & Oratoribus communis. Affirmabatur, vnicam eſſe Legatorum, qui tantum actoritatis obtinent, quantum Pontifici libet; in cuius poteſtate eſt cogere, regere, & confirmate Concilia. Ad huius articuli calcem quærebatur, An reprehenſionem mererentur Legati, dum oſtium Concilij, quod cunctis patere oportebat, ab ipſis occluderetur Cæſari: ſuper eo reſponſum haud comperi.

Cùm contingeret, Præſulem vnicum eſſe à Secretis Concilio, eumq́ parum opportunum, parumq́ fidum, quid agendum. Reſponſio erat; Oportere cum Legatis agi; vbi verò hi de re edocti remedium negarent, ad Pontificem confugiendum.

An eſſet curandum, vt Patres duas in claſſes diuiderentur, quarum altera ageret de doctrina, altera de emendatione. Nulla pariter hîc apponitur Caniſij reſponſio.

Num acriter promouenda eſſet ſummi Pontificis, Aulæq́ Romanæ emendatio, quando verendum eſſet, ne animi Pontificis & aliorum, in quos illa recideret, adeò exacerbarentur, vt ad Synodum præcidendam impellerentur. Hîc ſimiliter Caniſij reſponſum à Gratiano non ſubditur.

An eſſet reformandus Ordo Eccleſiaſticus, & quâ in re. Ad primum ſolum reſpondens, affirmabat abſolutè, & de cunctis Ordinibus: ſed non minùs idem conficiendum in cunctis Principibus laicis, qui libertatem opprimebant, & ſanitatem Eccleſiæ violabant.

An in rem eſſet, iterùm poſtulari ſumptionem Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie, matrimonium Sacerdotum, & liberum carnis vſum cunctis diebus. Negabat in rem videri.

Quænam eſſet ineunda ratio, quò Epiſcopi Germaniæ ad Synodum pergerent. Exiſtimabat, vrgendum eſſe Pontificem à Cæſare, vt ipſe grauioribus iuſſis, denunciatâ priuationis pœnâ, eò illos acciret; mittendumque ab ipſo Cæſare ſimul cum Pontificis miniſtro Ora-

torem

torem ſuum, qui coniunctim auctoritate Cæſareâ eos compelleret; cum indignum eſſet, ob hæreticorum metum deſeri vtilitatem Chriſtianæ Reipublicæ, vbi tanta neceſſitas & opportunitas aderat. 1563.

An expediret vt ipſe Cæſar ſe conferret ad Concilium. Reſpondebat, Hanc futuram fuiſſe expeditiſſimam rationem componendi inter Præſules præſentia diſſidia, & euitandi futura; & vbi Cæſar ac Pontifex aut Mantuam aut Bononiã conuenirent, agi potuiſſe de capite membriſque reformandis; vnde Cæſar & præmium apud Deum, & gloriam apud homines promeruiſſet, alter penè Conſtantinus.

Quænam opera eſſet opportuna in capite de manſione Epiſcoporum, & in ijs rebus quæ per ſacros Canones ſancita fuerant. Id vacat reſponſione.

An permittendum Legatis, vt res proponerent quo ſibi liberet ordine. Hic etiam reſponſum deſideratur: nec amplius notæ progrediuntur.

7 Narrabat Gratianus: In articulo, vbi ſermo erat de Roma reformanda, præſertim de coarctando Cardinalium numero, & relaxationum largitate, poſuerat anteà Caniſius, *Rogandum eſſe Pontificem, vt ſe reformari pateretur.* Sed cùm ipſe Caniſio ſuggereret, huiuſmodi formulam inuſitatam videri, adeoque offenſuram Pontificem, perinde ac ipſe ſuperiori poteſtati ſubderetur, in hanc fuiſſe commutatam, *Rogandum Pontificem, vt ipſe ſe, aulamq; Romanam reformaret.* Addebat poſtremò, Caniſium quoque, qui vir ſanctus dici poterat, cupere vt Romæ quædam emendarentur quæ ſibi diſplicebant: eius ſcriptum eſſe admodum pium & eruditum, & abſque dubio Cæſari gratum futurum. Famam audiri, Gallos neruis omnibus conari tantum virum ad ſe trahere, tametſi modeſtè ille recuſaret; ſed conſtantiam illius probitate certam reddi.

8 Mutati poſteà fuerunt articuli quos diximus, & ad eos duodecim multiplicati, quos recenſebimus: aliorum quinque, quos commemorat Suauis, inuentrix mendax id temporis malignitas fuit, quîcum pro more fœdus inijt fama. Quare cùm illi in Oratoris Florentini manus deueniſſent, hic ſatis cautè ad Florentiæ Ducem eos ſcripſit [m], nimirum tamquam nullius auctoritatis; quin potiùs ex ipſius ſententia tamquam adulterinos, vtpote reiectos tamquam commentitios à Cæſaris Oratoribus, *& tamquam parum prudentes, & abſurdos.* Et Suaui quidem, ad eorum falſitatem pernoſcendam, ſatis fuiſſet legere litteras Amulij ad Seripandum, impreſſas in volumine Gallico, ſæpiùs à nobis adducto, in quibus veri articuli à Ferdinando propoſiti duodecim numerantur. Tot itaque fuerunt, & in ſumma [n] huiuſmodi.

[m] Litteræ Strozzij ad Duc. 4. Martij 1563. & extant in harum litterarum volumine.

[n] Extant præſertim in Actis Salmanticenſis, & in alijs monumentis, & in litteris Iadrenſis ad Cornelium Kal. Martij 1563.

1563. I. *An Concilium legitimè coactum fauentibus Principibus, poſſit in progreſſu mutare aut conſtituere ordinem alium ab eo, quem illi Romanus Pontifex decreuit.*

II. *Num expediat Eccleſiæ, vt à Concilio agendæ ac ſtatuendæ ſint res abſque directione Pontificis Aulæq; Romanæ.*

III. *An demortuo Pontifice Concilij tempore, electio ad Patres pertineat.*

IV. *An vbi agatur de rebus ad pacem tranquillitatemq; Chriſtianæ Reipublicæ ſpectantibus, ferendum ſit ab Oratoribus Principum iudiciale ſuffragium, quamuis illud ipſis non competat de dogmatibus.*

V. *Poſſintne Principes reuocare à Concilio Oratores ſuos ac Præſules, non communicato Præſidibus reuocationis Decreto.*

VI. *Poſſitne Pontifex remouere aut ſuſpendere Concilium, non communicato huiuſmodi Decreto Principibus, ac præſertim Cæſari.*

VII. *An expediat vt Principes interponant ſe, quò agantur in Concilio res magis neceſſariæ & conducibiles.*

VIII. *Inſit ne Principum Oratoribus facultas exponendi per ſeipſos Concilio Dominorum ſuorum mandata.*

IX. *Num ratio ſit ineunda, quò Patres liberi ſint reſpectu tum Romani Pontificis, tum ſuorum Principum, in ferenda ſententia in Concilio.*

X. *An excogitanda ſit ratio, ne causâ numeri fraus vlla, aut violentia, aut à veritate detorſio committatur.*

XI. *An agendæ ſint in Concilio res ſiue ad Fidem, ſiue ad emendationem ſpectantes, quæ à peritis anteà non fuerint expenſæ.*

XII. *Num congruens videatur, vt Cæſar Concilio interſit.*

His duodecim veris articulis quinque, falsò adiecti ab odio in Romam & Italiam, & à Suaui recitati hîc apponuntur.

I. *Quanam ſit poteſtas Cæſaris Sede Romanâ vacante, & extante Concilio.*

II. *Quidnam effici poſſit, ne ſummus Pontifex & Aula Romana ſeſe interponant, præcipientes quæ in Concilio tractanda ſunt, quò Patrum libertas haud impediatur.*

III. *Quod eſſet excogitandum remedium, vbi Præſules Italici obſtinatè perſiſterent in præpediendis rerum ſanctionibus.*

IV. *Quæ ratio eſſet ineunda, ne Præſules Italici ſimul conſpirarent, ſi ſermo haberetur de auctoritate Romani Pontificis.*

V. *Quâ ratione amoueri poſſet induſtria acquirendi ſuffragia, quò manſionis articulus decerneretur.*

Non ſolùm in falſo depingendo, ſed in vero exponendo ſtudet Suauis veritatem obtegere. Exemplo ſit. In eo articulo, vbi ſermo eſt de ratione excogitanda, quò ſententiæ liberæ ſint, *& à ſummo Pontifice & à Principibus*, hanc poſtremam voculam ille præterit, quò

quò tota opinio & integrum odium læſæ libertatis in Pontificem 1563.
recidat; veritus, ne ſi ea accuſatio legeretur tamquam communis
laicis Principibus, ex iudicio prudentum collatis ex aduerſo inter
ſe actionibus, rationibuſque ſingulorum, ille vincus abſolueretur
quem ſolum damnatum cupiebat. Homini autem, qui non ſtudio
ducitur, ſed turbido animi motu, mos eſt accuſare non operum
effectores ex operum odio, ſed opera ex odio effectorum.

CAPUT V.

Legatorum cogitata de recitatis articulis à Cæſare propoſitis. Agitata Oeniponti à Lotharingo. Eius regreſſus. Propitia ſpes ab eò Legatis facta de Cæſaris animo; ac de euentu.

1 ARticuli, quos adduximus, ſuſpicionem incuſſere Legatis, velle Cæſarem admouere manum ad ea quæ non ſunt Cæſaris, ſed Dei. Idcircò Seripandus Pontificem cohortatus eſt ad fortiter reſiſtendum, ſcribendumque Cæſari diploma, ſimile diplomati quod Paulus III. ſcripſerat Carolo V. anno 1544. contra Spirenſe Decretum, ſicuti fusè retulimus; & illi dictando ſuam pene operam offerebat. Sed Ferdinandi animus, omnino manſuetus ac pius, parum rationi conſentaneum metum hunc oſtendebat; & Delfinus illius probè conſcius, ſtudebat non temerè Legatos ſecuros facere. Plurima tamen ſuſpicio inuaſerat miniſtros Pontificios Oeniponti de ijs quæ agitanda eſſent à Germanis ſimul & Gallis ſuper iam allatis articulis: quamquam ſpectatis ijs, quæ ibi ac Tridenti elici potuerant ex illis Gallis, qui linguâ magis lubricâ [a] eſſe ſolebant, & ijs quæ Lotharingus ipſe datâ fide affirmauit, nec ipſe, nec ipſius Galli ad hanc trutinam vocati ſunt, nec vlla de re interrogati; tantummodò, cùm oſtenderet Cæſar die quodam Gallicis Theologis coram Rege bibliothecam, quam illic habebat, eos familiariter percontatus eſt, Dignúmne conceſſione vſum Calicis arbitrarentur. Quod ipſi liberè negarunt. Et Cæſar, conuerſo ad Maximilianum ore, iiſdem protulit illum Pſalmi verſiculum: *Quanto tempore proximus fui generationi huic, & dixi, Semper hi errant corde:* ſignificans impetum ſuarum petitionum non ab interiori propenſione, ſed ab exteriori impulſu profectum fuiſſe.

[a] Apparet ex litteris Seripiſque Vicecomitis ad Borromæum 1. Martij 1563.

2 Voluit Cæſar, vt eò Lunenſis veniret, ageretque cum Lotharingo, quò ratio aliqua reperiretur, quâ liceret illi honorificè intereſſe Concilio. Quod ab ipſis Gallis non minùs quàm à Pontifice

 cupie-

1563. cupiebatur, tametſi ſpe contrariâ permotis: illi enim exiſtimabant, eumdem, qui contendebat in ordine ſedendi, concordaturum cum ipſis in ordine procedendi; cùm recentia mandata Lunenſis acceſſiſſet à Rege, coniunctim procedendi non modò cum Cæſarianis, ſed etiam cum Gallis in emendatione curanda, ac præſertim plurimum tribuendi Lotharingi Cardinalis auctoritati; in quo proinde cùm coniungeretur ſtudium cauſæ Gallicanæ cum cupiditate honoris peculiaris, poſt agitata cum Lunenſi conſilia, per expeditum tabellarium de ijs litteras in Galliam miſit.

b Diarium.

Tridentum redijt Cardinalis 27. Februarij [b]. Et quoniam de ijs, 3
quorum multi homines curioſi, multi conſcij ſunt, citò ſe prodit notitia, confeſtim cœpit euaneſcere metus effectorum, quæ ex propinqua illa coniunctione [c] grandium ſtellarum expectabantur, cùm audiretur, Cæſarem prorſus alienum à turbulentis conſilijs, & à conquirenda per nouum diſſidium pace Chriſtiani generis, ſe intra pietatis ſuæ fines continuiſſe, pollicitum, vbi opportunum Lotharingo viſum eſſet, ſe aditurum Concilium, flexiſque genibus rogaturum Patres, vt Chriſtianæ Reipublicæ miſererentur, eiuſque innumeris calamitatibus opem ferrent.

c Litteræ Mutinenſis ad Moronum 27 & 28. Februarij 1563

Sed horum omnium lux clarior emicuit ex primo Lotharingi 4
colloquio cum Legatis. Comperit ille graui oppreſſum morbo Mantuanum; cui morbo, iam antea pararo ab annis, immenſiſque tum corporis tum animi laboribus, vltimam inclinationem adiecerat improuiſus [d] Aquilo, qui illum in campeſtri loco diminutis inopportunè veſtibus deprehendit, pro quodam diuitum quaſi fato, vt defectu aut alimenti aut veſtimenti ſæpè moriantur. Extemplò eum inuiſit Lotharingus. Alter verò, ex ægrotantium more, qui leuamentum conquirentes, quidquid noui ſibi obijciatur, in eo ſe releuari falsò putant, mirificum præ ſe tulit animi ſolatium. Oſius quoque ægrotabat; ſed ita leuiter, vt negotium admitteret. Quare in eius domo Lotharingus coram ipſo, ac duobus collegis beneuolentibus [e] retulit quæ ipſe tranſegerat; nec præterijt conſuetam ſibi rationem exprimendi res peractas eâ formâ, in qua operæ ſuæ promerita relucerent. Narrauit, ſtatim ac Oenipontem ipſe peruenit, ipſius inuiſendi gratia Nuntium adueniſſe, qui ſignificauit, in Cæſare non amplius repertum iri veterem voluntatem Concilio propitiam: eam verò in illo mutationem cœpiſſe ex aliquo tempore, ob animi moleſtiam & Tridenti & Romæ ſibi illatam; ac proinde ipſum rogauit ad ea præſtanda officia, quæ Cardinali & huiuſmodi Cardinali digna erant, & quæ ob ipſius conditiones ingentem

d Litteræ Fuſcararij ad Moronum 25. Feb. 1563

e Litteræ Legatorum ad Borromæum 3. Martij 1563.

gentem vtilitatem cauſæ publicæ ac Pontifici afferre poterant. Reſponſum à ſe fuiſſe, Numquam ſe commiſſurum, vt in ſe deſideraretur quidquid Purpura, & gratus erga Pontificem animus poſtulaſſent: idque à ſe poſteà expletum in eo negotio. Coram ſe prorupiſſe Cæſarem in acerbas querelas, quòd nulla de ſe fuiſſet habita in Concilio ratio ſuprà quàm de quouis priuato haberetur; cùm Præſides in volumine à ſe miſſo multa comperiſſent, faſſi ea digna eſſe quæ proponerentur: illos tamen tot menſium ſpatio numquam ad id deueniſſe, ſpretâ dignitate eiuſmodi Principis, à quo illa profecta erant, & ipſius Oratorum, qui officia tam feruentia, tam multiplicata interpoſuerant. Prætereà, Legatos præcisè recuſaſſe, alia in eodem volumine contenta proponere, cauſatos, indecorum Cæſari futurum, ſi ipſius nomine exponerentur ſuffragio rerum mutationes, quas vix auſi fuiſſent hæretici poſtulare. Quod Cæſar ſibi offenſioni duxerat, quaſi arbitrarentur Legati, ab ipſo ea peti, quòd ſuæ fidei, ſuiſque votis illa conſonarent, non autem merè quò ſuis populis ſatisfaceret, quibus deprecario Cæſaris deneganda non erat: alijs denique ex rebus illic propoſitis audientiam negari à Legatis, quippe argumentis ad Pontificiam auctoritatem ſpectantibus. Hîc verò Cæſarem non mediocriter inflammatum pronuntiaſſe, nondum quidquam alicuius momenti in eo conuentu peractum fuiſſe; Romanum verò Pontificem decipi aut à Concilio Tridentino, aut ab altero concilio ſuo, quod Romæ habebatur, cùm vitioſa ambiguitas committeretur cum ingenti detrimento, in confundendis abuſibus cum Apoſtolicę Sedis auctoritate. 1563.

Hæc à Lotharingo relata ſunt per viuidam expreſſionem, & per ſpeciem non aliena ſenſa merè narrantis, ſed ſua firmare ſtudentis ſuperiore alterius auctoritate.

5 Liberas ab omni vinculo manus habebant in ea re Legati, cùm à Pontifice accepiſſent [f] non facultatem modò proponendi cuncta poſtulata & Galliæ Regis, & Cæſaris, vbi aliâ ratione illis Principibus ſatisfieri non poſſet; ſed amplam poteſtatem concedendi grauiſſimos articulos cum aulæ Romanæ detrimento. Accedebat, quòd ipſorum prudentiæ omni ex parte permittebatur denuò à Pontifice integrum negotium; cum aliqua querimonia, quòd eâdem Pontificis permiſſione, anteà illis denuntiatâ, numquam illi vſi fuiſſent, niſi poſtulato eius aut aſſenſu, aut iudicio. Quoniam autem id ſummoperè confert ad declarandam hac in re Concilij libertatem, libet mihi ad verbum hîc referre partem epiſtolæ quam Borromæus iuſſu Pontificis ſcripſit ad Simonettam

[f] Literæ Borrom. ad Legatos in communi 17. 21. & 25. Februarij, & ad Simonettam peculiariter 20. Feb. 1563

1563. g 20 Feb. 1563.

nettam [g]: *Pontifex reſpondet iteratis veſtris reſponſionibus, vt videbitis, cùm alios Cardinales ſuper illis conſulere noluiſſet; nam ab initio in veſtro iudicio cuncta repoſuerat. Quare maluiſſet, vt a vobis ipſis id conſilij fuiſſet ſuſceptum, quod magis expedire videretur, nullâ amplius in hoc genere moleſtiâ illi exhibitâ. Per hæc reſponſa videretur etiam exhauſta ſumma poſtulatorum Cæſaris in rebus honeſtis, & magnoperè ſatisfieri cunctis hiſce correctionis petitoribus, quibus licebit nunc pernoſcere Pontificis animum, multa in his litteris indulgentis, quæ fortaſſe Cardinales ad hæc negotia deſtinati minimè conceßiſſent, ſi Pontifex eos audiſſet. Equidem cenſeo ſanctißimum ab eo ſuſceptum fuiſſe conſilium, & ipſius probitate dignum, & præſenti calamitoſo tempori accommodatum. Cupio tamen ſententiam veſtram de his omnibus priuatim cognoſcere.*

Vobis quoque permittit Pontifex, vt cuncta Gallorum poſtulata, ſicuti ſunt, proponatis, vbi aliter illis ſatisfieri non poßit: ſed in eo caſu videtur Pontifici idem agendum in volumine Cæſaris, ne inter vtrumque diſcrimen ponatur, cùm de ipſo maior ratio habenda ſit; eoq; magis, quòd prior ille volumen ſuum miſerit.

h Iam dicta epiſtola Borrom ad Legatos 21 Februar. 1563

Verumtamen poſtridie Pius [h], ijs quæ ſcripta fuerant haud reuocatis, addi iuſſit litteris ad Legatos: Quando Cæſar conſentiebat prætermiſſioni quorumdam ex capitibus voluminis ſui, hæc verò ab ipſis rationi diſſentaneæ putabantur, ſatiùs eſſe illa omitti.

Præſides igitur, non quidem ob Pontificis interdictum, ſed pro- 6
prio ipſorum arbitratu tam multas tamque abſurdas mutationes proponere recuſabant, præuidentes, alias graui offenſioni hominum generi ipsâ poſtulatione futuras, alias graui moleſtiæ tam præcelſis petitoribus ob repulſam, quæ magis offendit re ipsâ quàm animo ſolùm concepta, donec ſpes eſt, ipſam ſpeciem prompti ad eam accipiendam animi conducturam ne illa re accipiatur; alias denique graui diſſenſioni Patrum iudicio, cunctas ſimul infinitam moram, aliaque deterrima allaturas. Quamobrem poſt Lotharingi ſermonem, Seripandus, ibi Legatorum primus, dixit, Se non adeò mentis inopem eſſe, vt haberet in animo, quidquam reuerentiæ atque obſeruantiæ tam benemérito ac tam pio Cæſari debitæ prætermittere, ad quod tum propriâ ipſorum propenſione, tum diſerto mandato Pontificis impellebantur: ſelectos à ſe articulos in eo volumine, tamquam dignos vt proponerentur, partim fuiſſe traditos Patribus ad hoc deſtinatis in ijs quæ ſpectabant ad abuſus in Ordinis Sacramento, partim propoſitum iri, perinde ac argumentorum tractatio poſtulaſſet. De prætermiſſis Cæſareæ dignitatis gratiâ, ſe ſperaſſe meritum, non onus ab eo reportaturos; quandoquidem

quidem experimento compertum erat in Calicis petitione, quæ honeſtiorem quàm reliquæ ſpeciem præ ſe gerebat, quantum offenſionis Patribus incuſſiſſet, quaſi huiuſmodi poſtulata eſſent Fidei iniurioſa. De tertio, hoc eſt, de ijs reformandis quæ ad Pontificiam auctoritatem pertinebant, quânam vmquam ratione, quâ decentiâ poſtulari, vt ſubditi Principem reformarent, adeoque aſſueſcerent cum eo agere tamquam cum ſubdito, quod eſt Principis prærogatiua? nimis eſſe voluptabilem, adeoque nimis etiam procliuem tranſitum à veneratione ad contemptum & arrogantiam: nihil magis contrarium videri quàm hoc, tum Hierarchiæ à Chriſto inſtitutæ, tum omnis probi regiminis normæ. Quapropter ſe iterùm affirmare, in huiuſcemodi rebus Pontificem & legiſlatorem & legem ſibi eſſe debere: cum eo Cæſar ageret, nacturus in eo omnem animi propenſionem, quemadmodum liquebat ex emendatione Romanæ Aulæ, iam à Pontifice inchoata, & aſſiduè continuata. 1563.

7 Iam verò in hoc poſtremo, quod maximè periculoſum erat, quia maximè ſpecioſum inuidiæ populorum, adeoque maximoperè promotum ab occultis hæreſis fautoribus, Lotharingus Legatorum animos mirificè recreauit, luculenter conteſtatus, Cæſarem velle ſtabilem atque integram Pontificis auctoritatem, certiſſimum non modò numquam mutandi Catholicam Religionem, ſed numquam ſe ſubtrahendi ab obedientia Principis eam moderantis, ac præſertim Pij IV. de quo maximam optimamque opinionem habebat, quæ de quouis Pontificum concipi poſſet; ſperans, ab eo quodcumque bonum in Eccleſia deſperandum non eſſe, dummodo à ſuis Conſiliarijs non induceretur in fraudem, quemadmodum Cæſari certò videbatur anteà contigiſſe. Et quantum aliunde [1] conijcio, potiſſimam culpam Ferdinandus tribuebat conſilijs duorum inſignium Purpuratorum, Moroni & Cicalæ: pro eo quod fieri ſolet, vt duriora ac moleſtiora Principum facinora illis miniſtris adſcribantur, qui eorum fiduciam ampliùs poſſident, & flagrantius in ipſos ſtudium præ ſe ferunt.

[1] Scriptum Vicecomitis ad Borrom. 5. Mart. 1563

8 Gradum fecit Lotharingus ad ea quæ Cæſar diſſerüerat aduerſus repugnantiam priùs adhibitam, tum ne iuriſdictio & obligatio Epiſcoporum tamquam iuris Diuini declararetur, tum ne tolleretur particula, *Proponentibus Legatis.* De vtroque reſponſum eſt: & cùm de priore ſibi ſatisfactum oſtenderet, de altero dixit (& euentus præſagium comprobauit) haberent pro certo Legati, ardentiorem, magiſque inexorabilem in eo Philippum Regem eſſe quàm Ferdinandum, proptereà quòd Synodus carebat libertate; & vbi Prin-

1563. cipes obſtrictam ſibi linguam illic haberent, ignorabant ad quodnam opus Oratores eò mitterentur. Tum Seripandus: Exiſtimare ſe rem illam optimè callere, & cupere de ipſa opportuniùs colloqui cum Lotharingo, eique palàm facere, per illa verba illæſam libertatem relinqui, quò ipſe poſtmodum eâ quâ pollebat auctoritate & eloquentiâ, eamdem veritatem Hiſpanorum, & cuiuſuis etiam animis imprimeret; quod etiam à ſe cupi vehementer Lotharingus oſtendit. Finem hîc fecit, commendans Legatis negotij celeritatem, cui maximè procliues eos comperit, & aſſirmans, illius vniuerſi congreſſus velle ſe certiorem Pium reddere. Ex quo eò certiùs arguebatur, ſtudere Lotharingum ſe de Pontifice benè meritum, non ab illo auerſum oſtendere. Etenim vbi cum ſuperioribus agitur, vnicuique curæ eſt, benefacta in lucem euocare verbis, malefacta occultare ſilentio.

CAPVT VI.

Ducis Mantuani acceſſus Tridentum, dum pergit ad Cæſarem. Defunctus ibi Cardinalis eius patruus. Ipſius conditiones, & res ab eo geſtæ, paucis expoſitæ. Communis mœſtitia. Petitiones Legatorum ad alium collegam obtinendum. Induſtria Cæſarianorum Gallorumque, quò electio in Lotharingum caderet. A Pontifice Moronus & Nauagerus electi. Reuerſio Gualterij Tridentum. Cædes Guiſij Ducis, ibidem cognita.

PRopinquitas Cæſaris Oeniponti commorantis ad celebranda 1
ibi Comitia [a], Mantuanum Ducem illius generum exciuerat ad ipſum conſultandum; eiuſdemque rei gratiâ, ſed leniori ac muliebri greſſu, virum ſubſequebatur coniux Eleonora. Ex huius itineris opportunitate Tridentum peruenerat Mantuæ Dux, paucis poſt Lotharingi reditum horis: cumque oppreſſum morbo patruum offendiſſet, ab amore atque officio coactus eſt illic ſubſiſtere, donec intra triduum, hoc eſt, poſtridie Kalendas Martias veſperi adfuit triſti ſpectaculo patrui decedentis. Mortis culpa in medicos reiecta eſt, qui vero illius morbo non comperto idonea ipſi remedia non admouerant. Verùm vt in multis diſciplinis artificis vitium in artem transfertur, ita frequenter in hac artis vitium imputatur artifici.

[a] Litteræ Viceeomitis ad Borrom. 1. & 4. Martij, & Legatorũ ad eumdem 3. & 4. Martij, & Diarium 2. Martij, & litteræ Fulcarij ad Moronum 25. & 28. Febr. & 4. Martij, & Acta Paleotti.

Viuere

1563.

2 Viuere deſijt ætatis anno quinquageſimo octauo [b], ex quibus triginta Purpurâ exornarat. Sublimi fuit ingenio, natalibus pari, tolerantiâ ſtudij natalibus haud conſentaneâ. In eo conſpirauit ſplendor Principis cum exemplo Eccleſiaſtici, & æſtimatio prudentiæ politicæ cum reuerentia Chriſtianæ pietatis. Illuſtris ſuperſunt, in laudibus duorum præſertim eruditiſſimorum Cardinalium Bembi & Sadoleti. Duo ſumma inter Reges capita, ſibi inuicem æmula, votis concordibus Chriſtianæ Reipublicæ Patrem ipſum volebant: qui illum excluſit, non defectum, ſed exceſſum dotium ipſi obiectauit; fuitque vnica illius nota ne aſcenderet, ipſius excellitas: lucem tamen illi etiam affudit Pontificatus haud obtentus, nec tantam quia ipſum meruit, quantam quia non cupijt, aut ſaltem ita temperatè in ſinu, vt nihil illius cupiditatis in opere tranſluceret. Præſens interfuit Concilio inuitus, & obtemperandi gratiâ, & in eo pariter obtemperandi gratiâ perſeuerauit; ſed tam accuratâ ſolertiâ, vt palàm fecerit, non eſſe violentum virtuti quod moleſtum eſt, vbi honeſtum ſit. Ibi inter tam varia hominum ingenia ac ſtudia nemo primas illi laudes non deferebat; adeoque cùm ab ipſo ſua ſeceſſio agitaretur, conuentus vniuerſus commotus eſt, cuncti Principes Chriſtiani Orbis illi obſtiterunt, Cæſar ſe ad preces, & Pontifex ad iuſſa deueniens ſe fortaſſe magis inclinauit. Paulò anteà quàm moreretur, ex deſiderio impendendi poſtremos annos in Epiſcopi curas, petijt vt ſibi liceret vnà cum onere Purpuræ decus deponere. Et tamen euitare non potuit ambitioſi calumniam [c], quaſi ſplendidi vitij, & ſummis viris communis, quin viſus fuiſſet ad altiorem gradum aſpirare, atque huiuſce rei gratiâ blandiùs agere cum Patribus, quippe quos propè eſſe cenſebat vt futuri Pontificis electores euaderent. Sed quicumque animo recolebat, quantum prodeſſet Eccleſiæ & intra Concilium placidiſſimæ adminiſtrationis alacritas, & extrà integerrimæ libertatis exiſtimatio, agnoſcebat in Præſide maiorem virtutis laudem, dum quò publicæ cauſæ ſeruiret, ſeipſum exponebat notæ ambitionis priuatæ. Eam exercuit charitatem in ſuo grege paſcendo, etiam quod ad corpus ſpectabat, vt eo anno, quo ipſe diem obijt, difficultate cibariâ plurimum laborante, diſtribuendum Mantuæ curauerit in dies ſingulos mille pauperibus quantum farinæ ijs alendis ſufficeret: quin non intra ſolam Mantuam reſtrictâ charitate, ſed per vniuerſam Inſubriam diffusâ, compertum eſt ſubductâ ratione, tribus poſtremis annis ſterilitate miſeris, immenſam & inæſtimabilem pecuniæ vim ab eo in pauperes erogatam fuiſſe. Vitæ tum pietati tum liberalitati reſpondit

b Vide Ciaconium anno 1527. cum appendice Vgellij & Victorelli, & auctores ab ipſis citatos, & conclaue electionis Pij IV.

c Narratio iam dicti Oratoris Veneti.

1563. dit mors. Mentis vigorem retinuit donec ſpiritum traxit, eumque integrum per actus egregiæ pietatis exercuit. Sed quoniam tunc deterrima morbi conditio eſt, cùm tollitur morbi ſenſus, dum reliqui de ipſius vita ſpem omnem amiſerant [d], ille ne ſuſpicionem quidem ſuæ mortis habebat; famuli verò, amici & conſanguinei, quadam reuerentiâ & amore, qui beneuolentia non eſt, ipſum commonere non audebant. Id præſtitit Camillus Oliuus, qui quadraginta iam annos in eius familia duxerat, cui grates egit herus affectu pari monentis virtuti, & beneficij raritati. Poſtrema Sacramenta [e] illi adminiſtrauit Didacus Lainius, Generalis Præpoſitus Societatis Ieſu, anteà regreſſus Mantuâ, illuc miſſus vt per breuem excurſionem hominum pietatem excoleret, & ſui Ordinis Collegium ibi conderet: de quo ipſius codicillus repertus eſt. Eiuſdem teſtamentum, in quo non niſi characteres aut amicitiæ, aut charitatis, aut grati animi viſebantur [f], laudibus euectum fuit; potiſſimùm ob eam popularem virtutem, quæ plauſum communem ſibi conciliat in Principum obitu, hoc eſt, ob remunerationem impenſam famulis, cùm ille ſibi abiectioni non duxerit nominatim abiectiſſimos etiam famulos remunerari.

d Narratio Concilij Nicolai de Ponte, Oratoris Veneti.

e Appendices ad Ciacconũ, & Sacchinus initio lib. 7.

f Præter Acta Paleotti duæ litteræ Iadrenſis 3. & 4. Mart. 1563.

Iuſta funebria Tridenti celebrata illi ſunt ab vniuerſo Conuentu [g], dein alia Mantuæ à Duce fratris filio, qui mutatis itineris 3
ſui curſu & officijs, regredi vxorem iuſſit, & ipſe Mantuam reuerſus eſt ad honorandum patrui corpus, quod multi nobiles Præſules comitati ſunt, Cardinalis ſtudioſi, & grati frigidis etiam illis reliquijs quæ in terris ſupererant. Sed funus honorificentiſſimum, quod nec ſanguinis nec gradus excellentiâ obtinetur, celebratum illi fuit à luctu publico, quo ſingulorum ora ſquallentia cernebantur. Et certè non amplificatio, ſed hiſtoria eſt [h], per eos dies Tridenti non niſi ſuſpiria ac ſingultus audiri, perinde ac ſi communis Chriſtianæ gentis ſpes in eo viro fuiſſet extincta. Legati præcipuè [i] eo ictu attoniti hæſerunt; & Seripandus, prorſus alienus ab ea ambitione, quæ optabiles depingit hominibus primas partes, & inter eos maximè qui primarij ſunt, ſollicitè ſcripſit ad Pontificem, vt dignaretur ſufficere Legato vitâ functo alterum, ita in Collegio veteranum, vt ſibi ſuperior eſſet in Concilio.

g Diarium 3. Martij.

h Præſertim litteræ Fuſcararij ad Moronũ 4. Mart. 1563.

i Litteræ Legatorum ad Borromæum 8. Martij, & reſpõſio Borrom. ad Seripãd. 10 Martij 1563.

Cæſariani huiuſce futuræ electionis neceſſitatem conſpicati, 4
confeſtim in Lotharingum oculos conuerterunt. Differebant [k]: Si ea legatio illi committeretur, ſatisfactum iri cunctis Principibus & nationibus, ipſi quippe concorditer fidentibus, adeoque certam inde ſpem affulgere proſperi glorioſique exitus Concilio. Idcircò

k Apparet ex ſcripto Vicecomitis ad Borromæum 8. Martij 1563.

per

per expeditum tabellarium cohortati ſunt Cæſarem, vt ad id Pontificem ſuis petitionibus ſtimularet, in quas aliorum Oratores facilè concurriſſent: & in animum inducebant, Pium, vbi in ea re poſtulanda ſummos Principes coniunctos eſſe cerneret, putaturum fuiſſe vtile conſentire, aut inhoneſtum recuſare: nec huiuſmodi induſtriæ erat omnino inſcius Lotharingus. Sed longe alia Pontifici mens erat. Præuidebat ipſe hinc tam validos precatores, hinc intelligebat, id in rem eſſe non poſſe: quamquam tres maximi Principes multa concordes peterent, in alijs tamen petitionibus inter ſe admodum diſcrepare; proinde minimè oportere, vt primus Præſes motorque Concilij vllius nationis proprius eſſet. Innoteſcere, quantum Calicis conceſſio, aliæque derogationes varijs Eccleſiaſticis legibus, promouebantur à Lotharingo, & à Galliæ Rege, ſimulque quantum ab ijſdem Hiſpaniæ Rex abhorrebat. Præterquam quòd cùm Gallica natio contrariam ſe profiteretur ijs prærogatiuæ titulis, quos Florentina Synodus Romano Pontifici tribuerat, quo pacto Romano Pontifici licebat abſque detrimento clauium, quas illi ſanctus Petrus cuſtodiendas commiſerat, delegare primaria, quin ſua munera, in Concilio homini illic deſtinato tamquam duci eorumdem Gallorum, & qui ſenſus oſtenderat ab illis in eo minimè diſſidentes? Quapropter ipſi Lotharingo graue fortaſſis accidiſſet, ſe in neceſſitatem adduci, vt vel eſſet infidelis Pontifici, cuius miniſter euaderet; vel videretur infidelis Regi, cuius miniſter aduenerat. Ea temperata conſilia, quæ forſitan ſatis fuiſſent boni Præſulis officio, ſatis non eſſe vinculo fidelis Legati. Quocircà gnarus Pontifex, magis honorificam, adeoque minùs iniurioſam repulſam haberi, cùm quis præuertitur, atque ita oppoſito facto petitionem præpedit; vt primùm Mantuani mortem accepit, nouos Concilij Legatos conſtituit [l] Moronum & Nauagerum, de quibus ſæpius lectorem edocui. Ratio cur tunc hoſce duos elegerit, fuit, quoniam cùm inter antiquos Legatos duo præclari Theologi numerarentur, Seripandus & Oſius, & vnus Canonum egregiè peritus, Simonetta; opus erat in recentibus plus prudentiæ & experientiæ ciuilis, quàm ſcientiæ: & priores ambæ dotes non ſine aliquo ſcientiæ lumine mirificè par illud Præſidum decorabant, magiſque in Eccleſiaſticis negotijs Moronum, qui proptereà Synodi legationi deſtinatus fuit iam tum cùm ab initio denuntiata ea eſt Tridenti, ſed incaſsùm [m], vti memorauimus, à Paulo III. Quare accedente illi pariter intimâ cum Pio coniunctione, ob communem vtrique patriam, ob veterem familiaritatem, ob reci-

1563.

l Acta Conſiſtorialia 7 Martij 1563.

m Vide lib. 6 cap. 1.

reci-

1563. reciprocâ beneficia, opportunè contingebat, vt ipſe quoque ex Purpuræ antiquitaṭe primas magiſtratus partes obiret.

Tametſi ſtuderet Pontifex Præſidum delectum adeò accelerare [a], vt ab eo cuncta ſtudia pro Lotharingo adhibita præoccuparentur, adeoque proximo manè poſt allatum Tridento nuntium, coëuntibus Purpuratis ad ſacellum Pontificium, & de cœtu deſtinato pro conſuetudine non præmonitis, adierit Pontifex conclaue, quò illi conuenerant, nouoſque Præſides promulgarit; ipſi tamen id parum profuit. Etenim rem ſubodoratus Burdeſius Cardinalis, eodem manè, antequam id ageretur, Pontificem acceſſit, eique ob oculos pôſuit momenta rationum, ſuadentium munus illud in Lotharingo eſſe collocandum, ſpectatâ eius auctoritate, doctrinâ, pietate, prudentiâ, peritiâ, & gratiâ apud omnes Principes, nationeſque Chriſtianas. Et tanto maiori animi conatu eas rationes animauit, quanto magis opus erat, vt ille palàm faceret, perſuadere ſe velle. Siquidem cùm aliàs ſtatuiſſet Pius, eam Legationem ipſi committere, ſuſpicari licebat, aut ob æmulationem, aut ob inuidiam, parum illi optabilem reddi electionem alterius ex Gallica natione. Reſpondit Pontifex: Cùm Lotharingus tamquam vnius partis anteſignanus aduenilſet, haud oportere præfecturam illi tradere, quæ & affectionem & opinionem animi nulli partium addicti poſtulabat. 5

[a] Litteræ Inſulani ad Regem 7 Martij 1563.

Pridie quàm hæc electio haberetur [o], Oſius accepit litteras, quantum animaduerto, à Borromæo, quibus certior fiebat, hæreſim aliquam per ipſius Diœceſim propagari; & per Vicecomitem Pontifici propoſuit, vt Tridentina legatio ipſi mutaretur in Polonicam, in quo regno magis ille profuiſſet Eccleſiæ quàm in Concilio. Verùm non niſi tertio poſt obitum Mantuani die id Oſius ſignificauit, & repulſam accepit eo nomine [p], quòd ipſius præſentia Tridenti opus erat. Nec illa ſignificatio Romam peruenit eo tempore, quò re ipſa influeret in electionem nouorum Præſidum, ſicuti Suauis comminiſcitur, adiecto grauiore mendacio, nimirum, Simonettam cupidum ad clauum ſedere, poſitâ Oſij imbecillitate, quamuis in ſuperiori gradu, conatum fuiſſe dehortari Pontificem ab omni mutatione in Concilio, tamquam periculoſa: cùm liqueat contrarium ex litteris vtrique communibus, ad Borromæum [q] datis, quo tempore plurimus erat metus de morte Seripandi, propter morbi grauitatem, de quo infrà; quibus reſcripſit Borromæus [r], A Pontifice, non quòd vrgeret neceſſitas, ſed quò feruidis ipſorum petitionibus ſatisfieret, ſuffectos fuiſſe duos Legatos Mantuano demor- 6

[o] Litteræ Vicecomitis 6. Martij 1563.

[p] Litteræ Borrom. ad Simonettam 13. Ap. 1563.

[q] 3. Martij 1563.

[r] Litteræ Borrom. ad Legatos 10. Martij 1563.

demortuo, & Altempſio inde profecto. Præterea in eiuſdem [f] reſponſo ad peculiarem quamdam epiſtolam à Simonetta ſcriptam 10. Martij, adeoque poſt mortem Legati, & antequam innoteſceret noua electio Romæ habita die ſeptimo, illi ſignificauit, valdè dolere Pontificem, quòd per eam epiſtolam accepiſſet, ipſum capite grauiter laborare; tamen hortari, vt alacri eſſet animo, & opus proſequeretur. Hinc animaduertant lectores, quàm longè tunc abeſſet Simonetta ab eo ſtudio perſuadendi Pontifici, vt abſque Legatorum ſubrogatione ipſius humeris integrum quaſi onus relinqueret. 1563.

[f] Litteræ Borrom. ad Simonettam 17. Martij 1563.

7 Antequam hæc acciderent, Pontifex Gualterium tandem remiſerat, præmiſſis eius profectioni [t] per curſorem animaduerſionibus, quas ipſe, ſicuti diximus, Gallorum poſtulatis adnotarat, quò liceret Legatis eas proponentibus ſatisfacere celeritati quam Oratores cupiebant, ſed repoſito integro negotio in ipſorum Præſidum iudicio, ſuâque mente declaratâ, quòd ipſe conſilium daret, non præſcriberet: quam declarationem idem poſteà confirmauit, cùm illi quædam à ſe expenſa ſuper illis notationibus reſcripſere, & ipſe ſententiam ſuam iterum explicauit. Breuiter, cunctis litteris à Pontifice ad Legatos datis de huiuſmodi argumentis affirmabatur, aut rem in ipſis reponi, aut queri Pontificem quòd eâ facultate Præſides non vterentur. Præſertim verò in obitu Mantuani reſcribens Borromæus [u] ad peculiarem quamdam Seripandi epiſtolam, acriter expreſſit grauem Pontificis moleſtiam, quòd ipſius iuſſa ad ſingula quæque peterentur; detrimentum, quod ex eo inferebatur propter cunctationem, turbarum omnium cauſam; & immenſum in ſe deſiderium, vt in poſterum pro ipſorum prudentia res peragerent.

[t] In litteris Borrom. ad Legatos 17. 21. & 25. Februarij 1563.

[u] 20. Martij 1563.

8 Hanc ipſam Pontificis mentem expoſuit Viterbienſis Epiſcopus de manſionis Decreto [x]. Vnde Legati, qui maluiſſent in eo ſecuritatem executorum, quàm auctoritatem arbitrorum, triſtati ſunt. Peruenit ille Tridentum quinto Martij [y], & animo turbato Lotharingum offendit. Pridie ſiquidem Oratores Veneti funeſtum nuntium illi detulerant [z], acceptum litteris Oratoris Veneti apud Sabaudum. Is erat, Ducem Guiſium, Cardinalis fratrem, & familiæ columen, fraude malâ vulneratum à tergo fuiſſe propè Aureliam, cum vitæ diſcrimine. Ea res adeò perculit Lotharingum, vt quamuis intereſſet corpore cœtibus Theologorum, aliiſque functionibus, videbatur tamen magnâ animi ſui parte inuitus alibi degere: neque obtentum conſtantiæ velamen ſatis erat, quin in ipſius vultu

[x] Litteræ Legatorum ad Borromæum 8. Martij 1563.

[y] Epiſt. Legat.

[z] Ex litteris Legatorũ ad Borromæum 8. Martij, & duę Gualterii 8. & 9. & Diarium 10. Martij 1563.

1563. vultu legeretur animi ſuſpenſio atque commotio. Mox paucas poſt horas vulgata fuit ab iiſdem Venetis, ex litteris quæ ſuperuenerant, etiam mors Guiſij Ducis, poſt ſeptimum ex inflicto vulnere diem. Sed curatum eſt, vt hæc poſterior fama remoueretur ab auribus Lotharingi, ne dolore forſitan imaginario cruciaretur, quando rei confirmatio aliunde non habebatur. Verumtamen pro conſuetudine famæ publicæ, quæ mille ſibi aditus vndique molitur, prohiberi non potuit, quò minùs aliquis etiam mortis ſuſurrus ad illum irrepſerit. In ſcriptis narrationibus huius euentus, perinde ac etiam vniuersè rerum omnium, magnoperè variant minutiores rerum conditiones, quippe quæ parum arrectis auribus, parum intentâ memoriâ, parum cauto calamo excipiuntur: quare ſi cui liberet interdum mihi notam inurere, allatis teſtimonijs aduerſantibus narrationi meæ, illa priùs libret teſtimonijs à me productis in margine, & animaduertet, me multis iam luſtratis, ea in ſingulis argumentis ſecutum, quæ auctoritate præſtarent.

Lotharingus itaque in ea animi ægrimonia, ad prima Gualterij 9 colloquia reſpondit verbis tam mutilis [a], tam nauſeantibus, vt parum ſibi ille acceptus eſſe videretur: quo poſteà ſedatiori cogitatione animaduerſo, per hominem miſſum rem excuſauit. Gualterius verò ſe abſtinuit id temporis à ſermonibus de quouis alio argumento, quod non eſſet ad oblectandum idoneum, & ad auertendum Cardinalis animum à curis moleſtis; tantumque dumtaxat aſpergebat de publicis negotijs, quantum varietati conferret maximè opportunæ, ne mens defixa perſiſtat [b]. Sed paulò pòſt per miſſum tabellarium res certò conſtitit: in quo præſentiorem animum Lotharingus præ ſe tulit, quàm in dubio, ſeu quòd ipſa dubitatio animum vulneri parauerat, doloremque magna ex parte per metum efflauerat; ſeu quòd vnuſquiſque libenter boni poſſeſſi amorem retinet, dum ſpem retinet illius conſeruandi: ſed ab ea ſpe deſtitutus, amorem quantum poteſt deſtituit, ſolumque à fortitudine leuamen & honorem quærit. Quapropter ex infauſto nuntio rei certus, in genua prouolutus, & ad Deum conuerſus dixit: *Domine ſontem fratrem in vita reliquiſti, & inſontem abſtuliſti.* Non deſtitit Gualterius eum certum reddere, Pontificem ſuam omnem auctoritatem adhibiturum ad benemeritam ipſius familiam ſuſtinendam: nec minùs id præſtitit honorificis argumentis Regina [c], collocatis in iuuene Duce, demortui filio, cunctis parentis magiſtratibus, datiſque ſollicitè mandatis, vt Cardinalis vita cautè cuſtodiretur [d]. Cædes enim Guiſij Caſtilionenſibus tribuebatur, ac præ-

a Ex ſcripto Vicecomitis ad Borom. 8 Martij 1563.

b Literæ Gualterij ad Borromæum 9. Martij, & Legatorum 11. Martij 1563.

c Litt. Gualt. ad Borrom. 13. Martij 1563.

d Litt. Gualt. 9. & 13. Mart. 1563.

præcipuè illius familiæ Cardinali iam hugonotto; qui vt ſollemniter Purpurâ priuaretur, Lotharingus & anteà & tunc in eo caſu ardenter inſtiterat, ſed tamquam ſtudij, non inimicitiæ causâ. At verò Pontifex ſe continuerat, vt pateret oſtium reo, quà ſe honeſtè retraheret, ne ferretur in præceps. Et ſanè interfector, qui priuatus hugonottus erat, in iudicij quæſtione affirmauit, rem à ſe peractam ex mandato Gaſparis Caſtilionenſis Dynaſtæ, qui ſupremus erat rei maritimæ Præfectus, & Cardinalis frater: & quamuis adductus iterùm in quæſtionem poſteà variaret, hæc ſuſpicio influxit in illos cruentos euentus, in quibus fortius bellum geſſit in Gaſparem Dux mortuus, quàm geſſerat viuus. Itaque inter huiuſmodi tunc ſuſpiciones timendum erat, ne ijdem Caſtilionenſes, quò tam validos hoſtes ſuæ ſectæ delerent, ſuamque familiam ab æmulis tam potentibus liberarent, inſidias quoque molirentur vitæ Cardinalis, non minùs ipſis formidabilis in toga, quàm anteà eius frater in armis. Sed is Gualterio dixit: Nullâ id humanâ cuſtodiâ tutò caueri poſſe; adeoque viuendum non eſſe in ſollicitudine nimia viuendi, ſed vitæ curam permittendam Deo, in eam dominanti. Idcircò à priuato periculo ad publicum totius Galliæ in colloquio progreſſus eſt: & poſt multa conuenit inter eos, præcipuum rerum cardinem in Rege Catholico ſtatuendum eſſe, atque ab eo petendum, vt ipſe declararet, velle ſe quaſi tutoris munus exercere erga vxoris fratrem, pupillum, ac deſtitutum. Contrà verò nonnulli, qui ſibi perſuadere non poſſunt aliam in regnantibus normam, niſi callidam rationem regnandi, diſſeminabant, ipſum Britannicæ Reginæ perſuaſurum, vt antiquam poſſeſſionem Caletorum repeteret, ab interfecto Guiſio Gallis recuperatam; ſimulque cohortaturum regios conſiliarios ad ceſſionem, prætentâ ſpecie, id vtiliter impenſum iri, quò Rex ætate tam imbecillâ, & inter inteſtinos tumultus, exteriorem pacem mercaretur. 1563.

Verùm ſicuti compertum fuit, neque nationis ſuæ diſcrimine, neque familiæ ſuæ luctu à cura dignitatis ſuæ amotus eſt Lotharingus: ſiue id accidat quòd nihil extra nos vim habeat noſtri animi à nobis diſtrahendi, ſiue quòd in ſummis doloribus cupiditas ad voluptatem quaſi ad medicinam inflammatur.

1563.

CAPVT VII.

Legationis cupiditas in Lotharingo. Querimoniæ, quòd ea ſibi non offerretur. Agitata à Legatis cum ipſo & cum Cæſaris Oratoribus de manſionis decreto. Morbus & obitus Seripandi. Breuis commemoratio eorum quæ laudabiliter ille geſſit.

1 ANtequam nuntij de duobus additis Legatis perueniſſent, actum fuerat Tridenti de hac futura electione [a], quà cum vnicus eligendus putaretur, alij Moronum, alij Cicalam prædicebant. Aduerſus Moronum multa Lotharingus Gualterio retulerat, à Cæſare vituperata: de Cicala ſiniſtram in ſe opinionem oſtendebat, quippe hauſtam ex narrationibus quorumdam Præſulum ob vulgatam famam, de qua ſuprà diximus, quòd Romæ illius operâ meliora conſilia deſererentur. Sed Gualterius prudenti ſolertiâ ſtuduerat illum abducere ab ea perſuaſione, quò vtrauis tandem haberetur electio, aduerſum Lotharingi animum non offenderet. Ceterà ſuæ hic hærebat ſententiæ, oportere vt Pontifex Tridentum appropinquaret, Bononiam ſe conferens [b], præſertim cùm ad primi Legati mortem acceſſiſſet per eos dies grauiſſima ſecundi ægrotatio. Etenim, aiebat, fruſtra ſperari ſucceſſum proſperum, & alicuius momenti, de duobus Legatis qui ſupererant. Verùm eiuſmodi exceptiones, in Præſides bene valentes ab ipſo iactatæ, & in eos Cardinales, qui facilè ſuffici poterant demortuo, & ægroto ſi moreretur, non tantum tendebat ad alios ſubmouendos, propiuſque trahendum Pontificem, quantum ad ſeipſum promouendum, qui ſiue cupiditate gloriæ ſibi comparandæ, ſiue ſtudio Chriſtianæ Reipublicæ opitulandi, auidiſſime illius nauigij gubernaculum appetebat. Et quoniam ad id opus erat, vt in Pontifice abſtergeretur ſuſpicio de Principibus Lotharingo coniunctis, & de ipſo Lotharingo, ad vtrumque ſua cuncta argumenta conuertebat.

2 Quod ſpectabat ad Principes: ipſe cum ſuis maximè intimis optimum animum teſtabatur in Cæſare; a quo, audiente ſe hæc verba fuiſſe prolata, narrauit Gualterio Archiepiſcopus Senonenſis: Si Pontifex vnum ſibi oculum eruiſſet, illum à ſe benigne altero inſpectum iri. Quod verò ad ſe ſpectabat, operoſius rem vrgebat, vtpote voto ſuo maxime conducibilem. Et certè ſiue hoc accideret ex egregia fortitudine, ſiue ex ſumma religione; ſiue quia, ſicuti Gualte-

[a] Arcanæ notæ Gualterij ad Borrom. 8. Mart.

[b] Litteræ Gualterij ad Borromæum 9. Martij 1563.

Gualterius ſcripſit [c], mœſtitia in animo Galli non diutiùs quàm vnicâ nocte hoſpitium habet; ſiue quia vehemens animi affectio ſuperueniens priorem extinguit, tantam alacritatem ille præferebat, quanta in rebus agendis numquam ante recens infortunium viſa fuerat. Cumque animum Synodi negotijs omnino intentum præ ſe gereret, ſignificauit Gualterio [d], in rem non eſſe Pontificis, conſilium conſtituendi per ſe leges tam ſeueras; tamq; aſſiduas Aulæ correctiones multò minùs à Principibus expeti. Nec fortaſſis exiſtimaret Pontifex id opportunum, quaſi libertatem ſibi relinqueret anguſtias pro ſuo arbitratu poſtea relaxandi: ſemel enim ab eo ſancitis auſteris illis legibus, decreta ſingulis in regnis conſtitutum iri conſonantia, ſpecioſo titulo, quòd ea cum legibus Pontificijs conformarentur; nec poſteà earum abrogationem permiſſum iri: opportunius fore, ſi mitior emendatio auctoritate Concilij ſtabiliretur, cui omnes acquieſcerent. Idem Vicecomiti inſinuauerat; adieceratque [e], nihil verendum eſſe Pontifici, ne per eam ipſius poteſtas coarctaretur; quippe quòd nullus Principum ſibi perſuadebat, nefas eſſe Pontifici ſanctiones illas relaxare, cùm ipſe id expedire arbitraretur. Sed de hoc ipſo variè differebat per conſuetam illi varietatem & in affectionibus [f] & in dictis.

1563.

c Ad Borrom. 13 Martij 1563.

d Literæ proximè citatæ.

e Scriptum Vicecomitis, ſignatum 8 Martij 1563.

f Ex plurimis Gualterij literis.

3 Ita conabatur Lotharingus eiuſmodi ſenſus oſtentare, quibus Pio ſpem faceret, gratos ſibi fructus eum decerpturum ex præfectura, ad quam Cardinalis aſpirabat. Cùm autem id quod maximè reluctabatur ipſius voto, eſſet Pontificis ſuſpicio, per eos dies conqueri non ceſſabat, quòd nollet vmquam Pius ſiniſtram opinionem deponere, perinde ac ſi Romanæ Aulæ perniciem ipſe moliretur; idcircò Legatos nihil illi fidere Tridenti, nihil Pontificem ipſius Romæ adminiſtris. Iterùm verò eius aduentum Bononiam perurgebat, quaſi cupidus ipſum habere ſpectatorem ſuorum operum, eorumque rectorem; tametſi poſtea ſignificaret, audire ſe ex litteris, quæ ad ipſum è Gallia ſuperuenerant, aduentum illuc Pontificis haud acceptum futurum, quaſi directum ad Synodi ſeruitutem. Quare vt iis Principibus probaretur, opus eſſe, vt priùs cum ipſis conueniret Pontifex de rebus gerendis: in quo ſuam ipſe operam offerre tamquam ſingulare beneficium videbatur. Tandem Gualterio dixit, Rationem quamdam ſibi ſuppetere abſoluendi intra menſem Concilij, ſed non ante viginti dies eam à ſe pateſieri poſſe: ſimul etiam Simonettæ ſpem [g] fecerat, ſe ſuoſque Gallicos Præſules ad ea deuenturos, quibus Pontifici ſatisfieret.

g Ex reſponſo Borrom. ad Simonettã 9. Martij

4 Interim arbitrabatur, propitiam auram ſtudij plauſuſque com-

1563.

munis, quâ ad Synodi regimen eueheretur, ſibi afflatum iri, ſi palam fieret, conuentum poſt tam acerbas altercationes in ea conuenire quæ ipſe excogitarat ac propoſuerat. Eapropter à Legatis petijt [h], vt exponeretur Patrum ſententijs Decretum manſionis, eâ formâ præcisè, quâ illis à ſe traditum fuerat, omiſſis mutationibus ſe conſcio poſteà appoſitis, ſicut illi ſtatuerant: cùm autem ij ſe difficiles in hoc præberent, ſubdidit ille, aliter palàm futurum, Synodum non eſſe liberam. Quare Legati, ex morbo Seripandi numero animoque diminuti, ne qua perturbatio ipſis tribueretur, reſponderunt, Quamuis rei propoſitæ ipſorum iudicium repugnaret, quòd ſcirent complures Præſulum repugnaturos; tamen quando ille affirmabat id opus eſſe, ne qua ſpecies exhiberetur læſæ in Concilio libertatis, ſe Decretum propoſituros, ſed tamquam Lotharingi decretum, non tamquam ſuum denuntiantes; etiam tum, ſi quid inde abſurdi oriretur, ſe extra culpam futuros. Hinc ille lætiſſimus, aſſenſum in eo Legatorum illicò Cæſarianis aperuit. Hi verò alterius rei causâ Præſides adiere; auditâque ex illis dubitatione, ne ab ea propoſitione diſſidium excitaretur, adeòque compertâ ratione, quâ ad id impellebantur, affirmarunt, nihil ipſorum ac Cæſaris voluntati magis opponi, quàm argumentum quodcumque diſſidiorum. Quare ſi quod illius periculum Legati prænoſcerent, nullis conditionibus ad ipſum proponendum adducerentur: idque confeſtim Oratores Lotharingo retulere [i]. Porrò cum Antinorus à Gualterio mitteretur ad Lotharingum, aliquid ea de re nuntiaturus, ille negotio prætermiſſo, vti mos eſt animis turbatione commotis, proſilijt in ardentem querelam: Opus fuiſſe, à ſuis famulis ſe doceri de Legatis, à Pontifice recèns electis; Præſides verò, qui poſt aduentum tabellarij ſecum in cœtu fuerant, ne vno quidem nutu ipſum fuiſſe dignatos. Hinc à conditionum querimonijs ad rem ipſam, quæ magis illi dolebat, expoſtulandam progreſſus eſt; Magnam ſibi videri iniuriam, quòd Pontifex, cui planè compertæ erant ipſius conditiones, & Cardinalis, & Principis, & de Eccleſia benemerentis, animum non induxiſſet ad offerendam illi Legationem, quam ſine dubio ipſe recuſaſſet, illius oblatæ honore ſatis contentus. Hunc eſſe occultum ſenſum illius dicti à ſe paulò antè prolati, Non poſſe ante diem vigeſimum à ſe patefieri Pontifici excogitatam ab ipſo rationem abſoluendi feliciter intra menſem Concilij. Etenim cùm ipſe Oemponte regreſſus, apud ſe ſtatuiſſet Mannenſem Abbatem ad Pontificem mittere, rationem illam à ſe excogitatam illi expoſiturum, poſteà ſuperſedere decreuerat, cùm com-

[h] Duæ Legatorum ad Borromæum 8. & 14. Martij 1563.

[i] Arcanæ notæ Gualterij ad Borrom. 14. & 17. Martij 1563

complures Præſulum Oratorumque legationem ipſi auſpicarentur, adeoque cauendum ſibi eſſet, ne Mannenſis miſſio eò tendere videretur. 1563.

5 Gualterius his ex Antinoro cognitis, confeſtim Lotharingum adijt, ipſum pacaturus, dixitque, Putare ſe duas cauſas ſuaſiſſe Pontifici, ne ipſum in eo gradu collocaret. Alteram, ne Cardinali noceret apud Reginam, quæ illum ad Synodum miſerat, vt illi tamquam ipſius miniſter, & Gallorum ductor aſſiſteret, non tamquam Pontificis perſonam agens: alteram, ne ſe & Apoſtolicam Sedem ampliori fructu priuaret, quem è Cardinalis ſtudio à ſe collectum iri ſperabat, dum ille eam auctoritatem fiduciamque apud ſuos, cunctoſque Tranſalpinos ſibi conſeruaret, quam idem renunciatus Pontificis miniſter extemplò perdidiſſet. Sed ille his excuſationibus minimè acquieſcebat, & querimonias proſequebatur tanto animi ardore, tantâque prolixitate ſermonis, quantis vti ſolent cordati homines, cùm offenſæ acerbitatem amplificant quò ſibi ſatisfiat, non quò animi commotionem inutiliter patefaciant. Quare in ſuſpicionem venit Gualterius, illum ſecundi etiam honoris cupidum: quando electio Moroni ob antiquitatem Purpuræ ipſi ſpem omnem primi honoris ademerat, aſpirare loco Seripandi, qui eo planè die Synodo noui luctus argumentum præbuit.

6 Febris illum inuaſerat in cœtu [k], qui octauo Martij habebatur; ſtatimque inceſſit alios metus, ipſum verò dubitatio mortis ſuæ. Quapropter nihil ille cunctatus, ne vnam quidem horam omiſit in ijs præparationibus è propinquo peragendis, quas e longinquo peregerat toto religioſiſſimæ vitæ curriculo. Euchariſtiam ſumpſit non detractis veſtibus, nec in lecto decumbens, ſicuti quidam, de ipſius valetudine magis ſolliciti, ipſum cohortabantur, ſed [l] indutus veſtibus, & innixus genibus, dicens, Velle ſe hanc poſtremam veniam petere quàm maximè decenti formâ; & in vltimo digreſſu à Collegis, à Patribus, a familiaribus, multum tenerioris affectus, plurimum pietatis mouit. Vtraque hæc animorum commotio aucta eſt, dum ipſe alteram in ijs qui aderant cohibere vellet, videns quippe complures præcipuos Præſules amicos ſuos complorantes, illis Apoſtoli verbis eos allocutus eſt: *Quare contriſtamini, quaſi in vobis non ſit ſpes?* In quam ſententiam egregium Latinè ſermonem habuit, & eiuſmodi, vt ipſius exemplaria prodierint, ſeueriori oculorum iudicio comprobata, ſiue quoniam tunc eloquentior homo eſt, cùm magis ex animo loquitur, ſiue quoniam commoti affectus locutio inſtar ignis eſt, qui non ſolùm acriùs vrit, ſed clariùs

k In Litteris Legatorũ ad Borromæum 9. Martij vſque ad 17. & in alijs Vicecomitis, & Gualterij per eos dies.

l Narratio citata Veneti Oratoris & litteræ Epiſcopi Taruſini infirmo Iadrenſi ad Cornelium 15. Martij 1563.

lucet

1563. lucet à natura profectus, quàm ab arte depictus. Cumque ſuſurrus neſcio quis illius aures pupugiſſet, quoſdam ſuſpicari de ſincera in eo Fide, fortaſſe ob proprias illius opinationes de peccato Originali, ac de Iuſtificatione, ætate Pauli III. in Concilio ab eo prolatas, compluribus primarijs Theologis ad ſe conuocatis, recitatiſque ſingulatim coram ipſis noſtræ Fidei articulis, iurauit per Deum, qui ſe ſtatim iudicaturus erat, illis ſemper ſe firmiſſimè adhæſiſſe aſſenſu cuiuſuis dubitationis puriſſimo.

Seripandi periculum proximum, poſt Mantuani caſum, incredibile eſt quo dolore ac terrore Synodum oppleuerit, quaſi irati ſibi Cæli argumentum. Atque ne hæc iactura poſterior, vbi Diuinæ voluntatis conſilio, non tribueretur vitio, perinde ac prior artis humanæ verteretur, illi curando ſummâ ſollicitudine adiecit animum Simon Paſqua [m] Genuenſis, Sarazanæ Epiſcopus, vir varijs diſciplinis eximius, ſed medicinâ præcellens, adeò vt Vicecomes [n], paucis antè diebus admonens Borromæum exemplo Mantuani, quantum inferat detrimenti medicorum imperitia, auctor illi fuerit, vt Romam alio prætextu Simonem acciret, quò valetudini iam malè affectæ Pontificis operam daret. Nec reticuero ad pleniorem huiuſce viri notitiam, illum ante acceptas infulas miſſum à ſua Republica fuiſſe Oratorem ad Philippum Regem, & poſt exitum Concilij ſummo gradu, ſed paucos menſes cohoneſtatum. Sed quidquid diligentiæ & à Paſqua & ab alijs adhibitum eſt, nihil profuit, ne poſt alternas grauis timoris & leuis ſpei vices die 17. Martij egregius ille vir occumberet. 7

[m] Vide Ciacconum, & Vghellum in Italia ſacra de Eccleſia Sarazanenſi epiſt. 55.

[n] 4. Martij 1563.

Natales ille habuerat in vrbe Neapoli ex nobili familia ante ſeptuaginta annos, quinquaginta ſex habitum Eremitarum S. Auguſtini geſſerat, ab eo ſuſceptum, dum illum Ordinem moderabatur Ægidius Viterbienſis, ipſe quoque eruditiſſimus Cardinalis. Hic ſtatim optimam iuuenis indolem agnouit, & ex ea benè culta fructus decerpſit. Cum Seripandus parem ingenio linguam obtineret, non eloquentiâ minus excelluit, quàm ſcientiâ. A Paulo III. Ordinis Vicarius Generalis electus eſt, & ab Ordine poſtea Generalis Magiſter. Adijt, ad agenda patriæ ſuæ negotia miſſus, Carolum Quintum, qui non ob alias preces, niſi promeritorum ipſius, illum nominauit, & inuitum adegit ad Archiepiſcopatum Salernitanum. Poſteà Pius IV. eiuſdem capiti Purpuram impoſuit, potiùs ad nouos labores adijciendos, quàm ad ſuſceptos remunerandos, cùm illum iuſſerit deſudare in perducendo ad exitum Legati auctoritate Concilium illud, cuius primordijs plurimum 8

lucis

lucis ac fulcimenti ſub Paulo III. attulerat Generalis Magiſtri conditione. Ijs quæ ille in vtroque ſtatu ibi egerit ſapientiâ, conſilio, ſtudio & exemplo, noſtra hiſtoria pluribus in locis ſcatet. *Poſſemus in animum inducere, ipſum à fortuna male habitum, quippe denegante perfectum ab eo conſpici ædificium illud, cuius idem tam præcipuus architectus extiterat, ſi fugeret e memoria, veram fortunam Deum eſſe, atque animis virtute præditis non auferri, ſed augeri voluptatem ob res proſperas Religionis in terris, cùm ipſis ea licet e cælo ſpectare. 1563.

CAPVT VIII.

Armorum tumultus Tridenti inter varias Nationes, ægrè tandem ſedati. Cæſaris litteræ ad Præſides, & ad Pontificem, & quatuor ipſius poſtulata. Alteræ ipſius ad eumdem litteræ arcanæ; & Pontificis ad vtraque reſponſum.

1 AD augendum Legatorum angorem ex duplici morte, alterâ iam ſpectatâ, alterâ tunc tantummodò formidatâ ſuorum Collegarum primæ notæ, maximæque auctoritatis, togatis paulò antè certaminibus acceſſerant armata. Octauo [a] Martij iurgium coortum fuerat inter complures famulos duorum Epiſcoporum, Galli & Hiſpani, in quo Gallus quidam lethalem plagam accepit: & rumor fuit (veráxne an pro more famæ, quæ fortunæ propitiæ aduerſari ſolet) vim iniquius illatam illi fuiſſe, quippe quòd plures Hiſpani in Gallum irruerant; adeoque quidam ex Italis accurrerunt, illum aut adiuturi, aut vindicaturi: hinc Hiſpani in Italicam nationem commoti, cœperunt quemcumque Italum, quem inermem offendiſſent, male habere. Quare frequentes in rixas itum eſt, per quas non effuſas, ſed enutritas irâ atque odio, eò deuentum, vt amplius Præſules non auderent famulos extra domum mittere; nec etiam ipſi famuli prodire, ſiue audiendi Sacri, ſiue cœtus adeundi cauſâ, nouas ſemper turbas extimeſcentes, præſertim ob inductam conſuetudinem conclamandi, *Italiam, & Hiſpaniam*, quod multitudini temerariæ ac leui prælij ſignum ſonabat, quaſi ex fideli ſtudio in gentis ſuæ dignitatem. Conuentibus à Legatis dies aliquot intermiſſis, præcipuos interim Nationum Epiſcopos conuocarunt, quò pax componeretur; ſed nihil peractum: & duodecimo Martij tantâ armatorum frequentiâ concurſum eſt, vt conflictus potiùs quàm rixa videretur, multis aut occiſis, aut vulne-

[a] Duæ Legatorũ ad Borrom. 13. Martij 1563. & Diarium 8. in quo aliquid variat ob ea, quæ Legati narrant.

1563.

vulneratis. Legati in tam horrifico tumultu opem petierunt non ſolùm à Tridenti Præfecto Dario Poggiolino Imolenſi [b], ſed etiam à Duce militum Cæſareo, vrbis cuſtode, qui per conſuetum æris campani ſonitum bonam militum manum in foro coëgit, quibus tunc tumultus repreſſus; ſed illicò terrore ſedato furor exarſit. Quare Legati per expeditum tabellarium monuerunt Madruccium Cardinalem, qui Brixinone non longe Oeniponte Comitia præſtolabatur, & Nicolaum ipſius parentem, vt redirent, rebuſque adeò perturbatis conſulerent, ac frænum inijcerent. Sed cunctante Cardinalis reſponſo, & ægrotante ipſius Parente, adeóque itineris impotente, nec ordinario militum præſidio viribus ſatis pollente ad inquietos coërcendos, nihil ſuppetebat opportunius, quàm vt arma cunctis demerentur: quod principio ſuccedere non potuit; ſiquidem Lotharingus inter denuntiatas ſibi ſuſpiciones de paratis vitæ ſuæ inſidijs armatam familiam poſtulabat, nec peculiari cuſtodiæ publicorum armatorum, à Legatis exhibitæ, acquieſcebat. Quod autem Lotharingus iuſte incolumitatis ſuæ ſuſpicione petebat, idem ab alijs nimiâ quâdam dignitatis ſuæ zelotypiâ petebatur. Lanſacus exiſtimabat, ſui muneris honori deberi huiuſce priuilegij indemnitatem, ſine vlla numeri limitatione, & ne ſcripto quidem traditis ſuorum famulorum nominibus, quò veri à ſimulatis diſcernerentur. Quare neque pariter Hiſpani ſe inermes eſſe patiebantur: & ex inopia opportuni conſilij ſex iam dies conuentus intermiſſi fuerant; cùm demum Legati cunctis Oratoribus accerſitis aperte denuntiarunt, Si vellent Tridenti Concilium, opus eſſe vt pacem quoque Tridenti vellent, & vbi animi ita ferueſcunt, nullam iniri poſſe rationem pacis, niſi ſubtractis inſtrumentis belli, nimirum armis. Quapropter idoneum tempus non eſſe cuſtodiendi tenaciter priuilegia, quæ in alijs rerum conditionibus faciunt ad pompæ oſtentationem, nunc verò ad ſanguinis effuſionem. Et quoniam tam diu perdurat in vano pertinacia, quamdiu non animaduertitur eadem ſolidò nocere; cum abhorrerent omnium Oratorum animi à diſſolutione Concilij, in hoc conuenerunt, vt honoris gratiâ ipſis, & certo famulorum numero liceret arma geſtare, ita tamen, vt eorum ſyllabus Magiſtratui traderetur, appoſitis nominibus, diſtinctiſque teſſeris, fallaciæ haud obnoxijs: vt idem concecederetur extra omnem limitem Lotharingo ob proprias & cogentes cauſas. Sed cùm eiuſdem ſyllabi vinculo cuiuſcumque alterius familiæ illa interdicerentur: & ſicuti efficaciſſima prohibitio, in eo quod ratio decori poſtulat, eſt ſuperiorum exemplum; ita Legati

[b] Ex varijs legitimis tabulis penes Auctorem, in quibus etiam conſtat datam fuiſſe poſteà à Legatis Poggiolino ex parte ipſorũ iuriſdictionẽ illius præfecturæ.

legis

legis obſeruationem à ſuis familijs cœpêre. Hoc pacto extinctus tumultus, & die poſtero 16. Martij conuentus habiti. Plurimum autem poſtea contulit quietis firmitati Cæſareum edictum, vt quicumque in rixa deprehenſus, Tridento exularet. 1563.

2 Non tamen otiabatur negotium, cœtibus otiantibus. Reuerſus fuerat ab Aula Cæſaris Draſcouizius *, litteraſque à Ferdinando ad Legatos ſcriptas attulerat, & aliarum litterarum, quæ ad Pontificem mittebantur, exemplar; ſimulque Præſides orabat, vt ſuam ipſi operam apud Pontificem impenderent ſuper petitionibus illic expoſitis. Præſtolabantur illi poſt huiuſmodi colloquium Oenipontanum, & poſt tot conſilia Miniſtrorum Theologorumque, grandiorem quemdam partum, & fortaſſe formidabiliorem. Sed neque Draſcouizius voce quidquam addidit præter ea quæ ſcripto exponebantur, neque hæc ipſa quidquam ſummatim continebant, niſi poſt vniuerſalem querimoniam quatuor peculiaria poſtulata. Querimonia in eo vertebatur, quòd Synodus non procederet ordine à Principibus ſperato, & Chriſtianis neceſſario: quòd plures menſes ſine vlla Seſſione abijſſent; & quòd dum expectabatur Patres reconciliationem diſſidentium curaturos, ipſos inter ſe diſſidere & concertare audiretur, graui fidelium offenſione; cui malo Cæſar Pontificem rogabat vt remedium admoueret.

* Litteræ Legatorum ad Borromæum 9 Martij 1563.

Primum ex quatuor capitibus exponebat: Rumorem eſſe, de diſſolutione aut ſuſpenſione Concilij cogitari; ad quod fortaſſe impelli Pontificem à memoratis diſſenſionibus: ſed à Cæſare pro ſingulari filij reuerentia illi ſignificari, ſibi aliam omnino ſententiam eſſe. Hinc excitum iri in multis deſperationem, in multis deſpectum, in quamplurimis offenſionem, id tamquam fugam ab agitata morum emendatione interpretantibus. Ex eo magnum diſcrimen imminere: populos, quaſi in naufragio, ſe proiecturos velut ad tabulam, ad Synodos proprias Nationum, quæ Religioni tam noxiæ ab ipſo Pontifice cenſebantur, & è contrario à tot Prouincijs toties fuerant efflagitatæ.

Secundum continebat præualidam petitionem, vt in Concilio plena libertas concederetur, quâ fas eſſet Oratoribus & Epiſcopis proponere quidquid ipſi arbitrarentur conſentaneum retinendæ Religioni, & obedientiæ Pontifici debitæ, ac conducibile Regnis peculiaribus; atque vt non minùs frueretur Synodus eâ libertate in dicendis ſententijs, rebus ita conſtitutis, vt decerni poſſet ſine mora confugiendi aliò (quod Romam ſignificabat:) huiuſmodi eſſe maiorum exempla; nec oportere Chriſtiano-

1563. rum animos, adeò exulceratos ac perturbatos, irritari nouis modis inductis

Tertium, ſollicitum emendationis ſtudium expromebat. Hîc petebat à Pio Ferdinandus per ſummam reuerentiam, vt ſibi certò perſuaderet, id ab ipſo non dici quò derogaret ſiue ſapientiæ ſiue probitati ſingulari Pontificis, ſiue eiuſdem prærogatiuæ atque auctoritati, ad quam tuendam paratus erat & regnum & vitam impendere: ſed ſolùm, quia cùm varia fuiſſent ad ſe perlata quæ animos à Sede Apoſtolica potuiſſent auertere, ſuum eſſe officium exiſtimarat (quippe qui eiuſdem ſe filium primogenitum, & Eccleſiæ Patronum profitebatur) ea illi ſignificare, vt pro ſua prudentia, & ope Diuinâ imploratâ, ijs conſuleretur; ad quod quidquid ipſe conari poſſet, vnà pollicebatur.

Poſtremum dicebat: Cùm in Hiſtorijs legeretur, plurimum ſæpè Concilijs profuiſſe ſummorum Pontificum Cæſarumque præſentiam; prompto ſe animo eſſe ad cuncta incommoda toleranda, cunctaque negotia negligenda tam ſacroſancti operis gratiâ, atque ad id quoque Pontificem cohortari.

De negotio emendationis, intra formulas vniuerſales hanc epiſtolam continuit Cæſar, non ſine quadam Legatorum admiratione: id tamen ab eo factum eſt, propterea quòd de eodem argumento altera eodem tempore ſcripta ab ipſo fuerat ad Pontificem arcana, & Legatis ignota, rato eam formam rei ſubiectæ magis conſentaneam: nos, quò minùs lectoris memoria defatigetur, hîc priùs ſummam reſponſionis publicæ ad epiſtolam publicam apponemus, dein ſummam occultæ tum epiſtolæ tum reſponſionis continenter afferemus. 3

a 18 Martij 1563. In publico reſponſo [a] initium ducebat Pontifex à laudibus conſuetis, pietatem Cæſaris extollentibus, cùm ipſas quoque Patrum diſſenſiones improbaret.

Quod ſpectabat ad primum caput, exiſtimabat pariter, ſummæ offenſioni futuram quamlibet ſuſpenſionem: ſed affirmabat, numquam ſe animum ad eam adieciſſe; quin magnorum Principum cohortationibus in eo repugnaſſe. Ad ſecundum: Amari à ſe Concilij libertatem, præſertim in ferendis ſententijs: facultatem proponendi directè Præſidentibus reſeruari, pro eo quod fieri conſueuerat in rectè conſtitutis communitatibus; atque de eo conueniſſe eamdem Synodum ab initio, concordi ſententiâ, vno vel altero exceptis: ſed velle ſe, vt Legati poſtulationibus Oratorum, ac præſertim Cæſarianorum, ſatisfacerent. Quod ſi in eo deeſſent, pollicebatur 4

batur ſe rebus proſpecturum: ſibi tamen diſplicere Patrum diſcordiam de articulis quos Legati non propoſuerant, nec Lutherani oppugnarant. 1563.

De tertio, Nauiter à ſe animum intendi ad diſciplinæ correctionem, & iam rem inchoatam fuiſſe in Aula Romana, nullâ cuiuſuis iacturæ ſuæ habitâ ratione. Poſtremò ad quartum reſpondit, Nec anguſtias ſterilitatemque Tridentinas duabus Aulis tam amplis capiendis ſatis eſſe, nec ob propinquos Rhætos Heluetioſque hæreticos ac Proteſtantes tutum ibi domicilium futurum, cùm adhuc memoriæ obuerſaretur fuga Oeniponte inuictiſſimi Caroli Quinti. Præterea ſibi non licere Româ adeò recedere ſine tumultus diſcrimine, propter terrorem claſſis Othomannicæ. Suum denique acceſſum ad Tridentinam vrbem detrimento futurum fuiſſe, vt qui ad opprimendam Synodi libertatem tendere videretur. Suum tamen Bononiam aduentum à ſe offerri ad Cæſarem coronandum, quò fortaſſe Concilium ſponte ſe contuliſſet, ibique à Pontifice diſciplinæ leges pro Cæſaris arbitrio magna ex parte ſtatutum iri: ſed cuncta vt copioſiùs per nouum Legatum Moronum ipſi exponerentur, ſe curaturum. Hanc ſententiam duæ publicæ mutuæ litteræ complectebantur. Iam de arcanis.

5 Initio arcanæ ſuæ epiſtolæ Cæſar in Pontificis memoriam redigebat humanam mortalitatem, adeoque neceſſitatem emendationis maturandæ, antequam ab aliquo infortunio cœptū opus præcideretur; quin nimis diu protractam iam fuiſſe Concilij conuocationem.

Primo loco videri ſibi formam excogitandam eſſe, quâ Pontificis electio omnino ſanctè recteque haberetur, ac potiſſimùm ſine vlla ſimoniæ ſuſpicione; ſiquidem à ſano capite in membra reliqua ſanitas deriuatur. Hinc gradum faciebat ad creationem Cardinalium & Epiſcoporum, commemoratis dotibus quibus illi opus haberent; monebatque quantum ab eorum opera, exemplo atque exiſtimatione bonum ac dignitas Eccleſiæ dependerent; & tamen ex vtriſque conſpici nonnullos gradu inferiores, parum honorificos, ac parum vtiles eidem Eccleſiæ. Et quoniam ex Epiſcopis alij à Pontifice promouebantur, alij nominabantur à Principibus, alij ab Eccleſiaſticis Collegijs eligebantur, primi atque alteri experimento plerumque deprehendebantur reliquis meliores; dubitari poſſe de huiuſmodi electionum ſinceritate, adeoque ipſis proſpiciendum.

Angebatur poſteà Cæſar aliquantò liberiùs quàm in publicis litteris, quòd omnia Romanæ deliberationi committerentur; &

1563. quòd ibi priùs in cœtu Pontificio quàm in Tridentino agitarentur, ac proinde videri duo extare Concilia. Satius ex oppoſito eſſe, vt Pontifex ab Oecumenica Synodo conſilium caperet, quàm à ſuo peculiari conuentu, atque vt ex ea comprobante leges quoque ad Pontificia Comitia, Romanamque emendationem ſpectantes ipſe conſtitueret.

Dein extremam neceſſitatem oſtendebat manſionis Epiſcoporum apud ſuas ſedes: de quæſtione id temporis agitata, diuini necne iuris ea eſſet, locum dari ſuſpicioni, complures Epiſcopos ad eam partem propendere, quam Pontifici gratiorem arbitrarentur. Præterquam quòd in tres claſſes Epiſcopos diuidebat, alios aſpirantes Purpuræ, alios pauperes, alios opulentis Eccleſijs dotatos, & ipſis contentos: dubitandum non eſſe, poſtremos ſententias ſuas ſincere dicturos; ſed ſuſpicioni cauſam ſuppetere, vtriſque prioribus manſionem moleſtam futuram. Breuiter à ſe rogari Pontificem, vt vbi ipſe cognoſceret id ſibi fas eſſe ſecundùm Deum, ſineret eam definitionem progredi. Et quamquam ipſe Pontifici minimè negaret auctoritatem relaxandæ manſionis, ab eodem tamen ſe petere, ne vniuerſalis vtilitatis gratiâ eam exerceret.

Auerteret Deus, adijciebat, vt ſibi caderet in animum aduerſari Pontificis auctoritati, à Chriſto illi traditæ, quâ idem ſecundùm ipſum Chriſtum in terris Eccleſiæ caput erat. Tamen defendendam quidem eſſe à Pontifice Pontificiam auctoritatem, cui ſuas omnes vires iterùm ipſe offerebat; ſed ita defendendam, vt palàm fieret, in eo non niſi Diuinam gloriam, incrementum Fidei, & Eccleſiæ vtilitatem quæri.

Hæc epiſtola vt liberis ac ſignificantibus formulis referta erat, 6
ita in principio, in medio, in fine demulcebatur officioſis vocibus excuſationis, reuerentiæ, ſubiectionis; præcipuè verò illæſum præſtabat à quauis leuiſſima labecula tum Pontificem ipſum, tum ipſius poteſtatem: quin vtrique plurimum venerationis exhibebat. Addebat Cæſar, Seorſim ab altera hanc à ſe datam epiſtolam, propterea quòd nouerat illam per complurium manus ituram. Suo charactere hanc exaratam à ſe non eſſe, ne Pontificis oculos ſcabroſa illius forma defatigaret; adhibitum tamen fuiſſe miniſtrum fideliſſimum, & cuius calamo in arcanis grauiſſimis vtebatur: à Pontifice ſe poſcere, vt conſimilis miniſtri operâ ad ipſum reſcriberet. Adiecit ad calcem verſus aliquot ſuo chirographo, amorem obſequiumque ſpirantes, per quos Tridentum rurſus Pium inuitauit.

Pontifex in hanc ſententiam reſpondit: Se prudenter admoneri 7
à Cæ-

à Cæſare propinqui tranſitus ab hac vita mortali: defixum in eo 1563.
animum à ſe geri, & inter alia, quæ ad terrificum illud iter ipſe parabat, non infimo in loco eſſe ſtudium ſollicitum Eccleſiæ, ſibi à Chriſto commiſſæ, reformandæ. Meritò affirmari à Cæſare, incredibiliter intereſſe Chriſtianæ Reipublicæ rectam ſinceramque ſummi Pontificis electionem: editas ſuper eo fuiſſe à ſuperioribus Concilijs ac Pontificibus tam ſanctas prudenteſque leges, vt nihil ſuperaddi poſſe videretur: verumtamen quò abuſus omnis eradicetur, promulgatum à ſe fuiſſe recens diploma, cuius exemplum ad eum mittebat. Libenter, antequam illud ederet, cum Synodo à ſe communicatum iri, quod poſteà ab illa probatum vulgaret: ſed quò minùs id faceret ſe abſtinuiſſe, quippe prætеritas diſſenſiones expertum; quâ experientiâ ſibi compertum erat, ægrè quidem ibi quidquam vmquam confectum iri in tantæ molis negotio, tot capitibus, tot animaduerſionibus obnoxio. Quare perinde fuiſſet illud diploma Synodo committere, ac efficere non vt trutinæ exponeretur, ſed vt hæreret in ſabulo. Idem quoque reſpondebat de reliquis Aulæ correctionibus: quas tamen aiebat à ſe non niſi auditis plurimorum præſtantiſſimorum hominum ſententijs conſtitui: ſi diploma memoratum vellet Synodus ſolemniter comprobare, gratiſſimum ſibi fore. In animo ſibi non eſſe nouos Cardinales eligere; ſed vbi ad id inclinaretur, ſtudium à ſe impenſum iri ad eos eligendos ijs ornatos dotibus, quæ à Cæſare poſtulabantur, ac ea de re Moronum Legatum plenè cum eo collocuturum. Æquis votis optabile eſſe, vt idem proportione ſeruaretur in Epiſcopis: & huic rei iam conſuluiſſe Concilium Decreto ſuo; quod vt cuſtodiretur ſe curaturum, adeoque vt admouerentur Eccleſijs homines digni, ac priùs in ipſorum anteactam vitam moreſque diligenter inquireretur, nec minùs vt ſeueriùs acta conſueta formarentur.

De eo quod ſpectabat ad manſionem, Se optauiſſe vt Synodus decerneret, & apud ſe ſtatuiſſe eius Decretum comprobare. Sed ad id vſque temporis plurimum fuiſſe decertatum, decretum nihil, propter ſententiarum varietatem. Nunc in animo habere ſe, vt, ſiue declararetur manſio eſſe legis humanæ ſiue Diuinæ, ab omnibus ea inuiolate ſeruaretur, & vel ab ijs Cardinalibus, quorum adminiſtrationi Eccleſiæ committebantur: quandoquidem rei neceſſitatem intelligebat, eo præſertim tempore, quo in omnem ferè prouinciam hæreſis contagio ſerpebat, & Chriſti ouili opus erat ſuorum Paſtorum præſentiâ.

Velle ſe, vt integrâ libertate Synodus frueretur; neque vmquam

1563. præcepiſſe, ne quid ibi ſtabiliretur ſe inconſulto. Interdum tamen eueniſſe, vt in quibuſdam magis arduis ipſum Legati conſuluerint, nec à ſe conſilium ſuum potuiſſe aut debuiſſe denegari. Nihil hoc aduerſari libertati; quin nec inconueniens, nec inſolitum fuiſſet, ſi Synodus ipſa ſententiam rogaret Apoſtolicam Sedem, primam Eccleſiæ Cathedram, & veritatis magiſtram. Nec ſpeciem duplicis Concilij præberi, quòd Concilium ſuperiori ſuo coniunctum cerneretur, magis quàm in homine duo corpora appareant, quòd membra coniuncta & obtemperantia capiti videantur. Nihil pariter dedecere, ſi Pontifex, quò reddat Legatis petitum à ſe conſilium, conſuleret Cardinales eximiæ prudentiæ ac doctrinæ; præſertim cùm ſuæ mentis non eſſet, vt ipſius conſilia Synodum cogerent ad ea amplexanda.

Grates agebat de oblata per omnem virium conatum defenſione Pontificiæ auctoritatis, de qua admodum piè ſcribi à Cæſare, & ſecundùm etiam Pontificis mentem, dum monebat, ſuſtinendam cuſtodiendamque eam non eſſe, niſi ad Dei gloriam, & emolumentum Religionis.

Ad inuitationem Tridentinam ea ſummatim repetebat, quæ fuſiùs in altero diplomate diſſeruerat. Rei veritas ita ſe habet, hæc 8
duo Pontificis reſponſa ad Cæſarem, quorum ſummam attulimus, & quorum exemplar in volumine litterarum Pontificiarum continetur, parata quidem, ſed non miſſa fuiſſe; cùm videretur materia vaſta, ac digeſtu prædura, neceſſe habere vt paulatim à calore vitali halitus concoqueretur. Quare illorum vice Pontifex breuiter ad Cæſarem[e] reſcripſit, ipſum commendans ob eiuſdem pietatem in Pontificem, Sedemque Apoſtolicam, ob ſtudium vtilitatis conferendæ Chriſtianis gentibus ex correctionibus ab eo propoſitis, nec minùs ob denegatam ab eodem fidem falſis rumoribus. Dein ſignificauit, reſponſiones ad ſingula capita, Cæſari, vt ipſe certò credebat, acceptas, redditum iri coram à Morono, vtrique ipſorum probatiſſimo, qui breuî Legatus ad ipſum iturus erat, præter legationem Tridenti poſtmodum ab eodem exercendam. Interim certo eſſet animo, ſe nec ſuſpenſionem nec diſſolutionem velle Synodi à ſe coactæ, ac retentæ tanto labore, tantoque tot Principum auxilio; ſed honeſtum ac fructuoſum exitum, cum ea morum emendatione, & cum eo Chriſtianæ Reipublicæ bono, quæ curæ atque ſpei præteritæ reſponderent.

e 20. Martij 1563.

Iam verò non modò Suauem latuit, hæc reſponſa fuiſſe ſolùm 9
concepta, non parta (quod magno vitio illi non verterem) ſed in narran-

narranda tum earum, tum litterarum quas Cæſar ſcripſit, ſententia, palàm facit, ad ſe perueniſſe craſſam quamdam & confuſam quaſi vmbram, ad cuius normam ipſe poſteà confidit eorum ſententiam à ſe depictum iri, pro eo quod ſibi veriſimile viſum eſt. Etenim non modò tacitus omnino præterit diſtinctionem publicæ arcanæque epiſtolæ mutuæ, ſed nec niſi modicam partem veræ præcipuæque illarum ſummæ recenſet; & è contrario ſomniat, ibi à Ferdinando quæſtionem inſtitui cum Pontifice, an Cæſaris, aliorumque Principum conſenſus neceſſarius ſit & conuocationi & diſſolutioni, ſuſpenſionive Conciliorum, appoſitis prolixis reſponſis probationibuſque Pontificis pro abſoluta ſua poteſtate: quod neque rerum conditionibus, nec Ferdinandi reuerentiæ congruebat. Quare Suauis in his depingendis non inquam verum narrauit, de quo parum laborabat; ſed neſcijt illud confingere, quam artem profitebatur. Prætereà Cæſarem inducit in Romæ contumeliam multa iactantem, de quibus modeſtus ille cordatuſque Princeps nihil ad Pontificem ſcripſiſſet. Æquè inſuper falſa eſt longior querimonia, quam idem adducit in Pontificis reſponſo, aduerſus eos, qui diſſertationes habebant in Concilio ad oppugnandam auctoritatem, Sedi Apoſtolicæ à Chriſto impertitam in Eccleſiam vniuerſalem; & quædam iracundior punctio, in qua diceret, reliquorum Principum Aulas minùs reformandas non eſſe: & cùm Cæſar enumeraſſet multa ex deprauatis moribus incommoda, omnium maximum, & reliquorum fontem, ſilentio fuiſſe ab eo prætermiſſum; nimirum, eos quibus lex à Concilijs accipienda erat, velle Concilijs legem dare. Enimuerò illis epiſtolis, meram beneuolentiam vrbanitatemque redolentibus, ne granum quidem aſpergebatur illius aloës, quæ in hortis ſolùm Suauianis nata eſt, quamquam colocynthis potiùs quàm aloë dicenda eſt; huius ſiquidem amarities ſeruat corpora, illius verò corrumpit. 1563.

Verax tamen eſt, dum refert, præter hæc à Ferdinando litteris ſignificata, Delfinum Nuntium ſcripſiſſe[f], Seldium, egregium Iuriſperitum, magnum Cæſaris Cancellarium, conatum fuiſſe illi perſuadere, omittendas eſſe voces illas, *vniuerſalis Eccleſiæ*, ne moleſta litigia ſuſcitarentur, & ne Cęſar alijque Principes ad expromendam in hoc mentem ſuam traherentur; atque in hanc ſententiam cum ipſo Nuntio Cæſarem poſteà locutum fuiſſe[g]. Quare fieri cœpit, Theologicas Tridenti controuerſias non per verba componi poſſe, ſed per ſilentium, quod ſæpè ſicut vmbra, quamuis in ſe nihil ſit, optimum eſt vt alijs benè ſit.

f Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 18. Martij 1563.

g Litteræ Legatorum ad Borromæum 18. Martij 1563.

CAPVT

1563.

CAPVT IX.

Noua Cæſarianorum Gallorumque Oratorum apud Legatos petitio, & horum reſponſio. Diſceſſus Lotharingi Venetias, eiusque ad Galliæ Regem litteræ. Vicecomes ad eum profectus, de aduentu Pontificis Bononiam cum illo acturus, & colloquij inter eos ſumma. Muſottus à Lotharingo adſcitus, vt ſibi à Secretis eſſet, & Oliuus conſueta Concilij munera proſecutus. Cœtus Cæſarianorum apud Guerrerum habitus de vſu Calicis, & auctoritate Pontificis. Tranſitus Mantuanæ Ducis Tridento.

a Litteræ Legatorum ad Borromæum 15. Martij 1563.

PRæter memoratas Cæſaris poſtulationes nondum ceſſabant 1
Oratores Cæſarei ſtimulare Legatos [a], vt ei qui à Secretis erat, ſocios adiungerent: illi ſiquidem re ipſa diffidebant omnino Tranſmontani, quippe & vnico, & penitus Pontificio. Sed facili negotio Præſides petitionis vim declinarunt expectatione recentium collegarum, ſine quibus rem tanti ponderis induci par non erat.

b Litteræ Legatorum ad Borrom. 18. & 22. Martij 1563.

Eadem Gallis obtenta excuſatio, ad grauiores emendationes ipſos ſollicitantibus [b]. Quoniam verò ij ob eiuſmodi cauſam ſtudebant Legatos abducere à dogmatum tractatione, quaſi à magno temporis diſpendio cum paruo commodo, reſponſum ab illis eſt, non ita cunctos ſentire; quin vrgeri ſe à Cæſare, vt diſputationibus agitaretur quidam articulus de Matrimonio, ad coniugatos & ad ſacerdotium ſpectans.

c 22. Martij ex Diario, & litteris Legatorum eo die.

Porrò diſputationibus Theologorum breuî [c] abſolutis, Legati 2
ad Ordinis corruptelas operam conuerterunt, quò eas Conuentus iudicio exponerent, ſtatim ac delecti ad illas colligendas Patres munus ſuum obijſſent: interim electos collegas ſollicitabant. Lotharingus verò cùm animaduerteret, vſque ad eorum aduentum quamdam feriarum ſpeciem fore, eâ ceſſatione vſus eſt, vt Patauium ac Venetias excurreret, ſiue ad meram animi relaxationem, ſiue ad negotium, quod ſemper poteſt, ſemperque creditur intercedere inter Principum congreſſus. Secum adduxit complures [d] ex Theologis, & quoſdam ex Epiſcopis primarijs, & Patauium rectà perrexit, quò illic in propinquo loco cum Hercule Ferrariæ Duce, ſibi ſanguine coniuncto, conueniret, vt effectum eſt, & quò poſteà Venetias iret, proximas Paſchatis ferias peracturus. Antequam diſcederet [e], breues litteras ad Regem ſcripſit, quibus exponebat, diſpu-

d Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 25. Martij 1563.

e 18. Martij 1563.

taſſe Theologos de Matrimonio multa cum doctrina, ſententiarumque varietate: ſpondere Legatos, confeſtim diſciplinæ capita ſe complexuros; ſed nihil ſperandum de Synodo, donec accederent duo noui Præſides, duobus demortuis ſuffecti; & donec ſimul interim compertum eſſet, quid Romam afferret ab Aula Hiſpanica Aloyſius Auila, nouus Philippi Regis Orator. Exemplar etiam miſit epiſtolæ publicæ, à Cæſare miſſæ ad Pontificem, ſibique ab eo communicatæ. Quædam ex his pariter ſignificauit Reginæ Lanſacus; adiecitque, Cum Theologi cenſuiſſent, fas eſſe Pontifici, in aliquo caſu ingentis publicæque vtilitatis, legem relaxare Sacerdoti ad matrimonium contrahendum, credibile eſſe, id ab illo indulgendum Borbonio Cardinali, pro eo ac à Rege optabatur; idque Lotharingo Cardinali pergratum fore. Ratio erat [f], quoniam coniugium agitabatur inter Borbonium & filiam Guiſij Ducis interfecti; ex quo coniunctior, adeoque robuſtior euaſiſſet pars Catholica, ſimulque honoratior ac firmior familia Lotharinga, quæ, vtpote extera, & auctoritate pollens in Gallia, obnoxia erat acerbæ inuidiæ; quæ affectio vbi dominatur in multos, eoſdemque potentes, ſemper amplitudinem inuiſi capitis quaſi largâ quadam obſidione diuexat. 1563.

[f] Arcanæ notæ Gualterij ad Borrom. .... Martij 1563.

3 Studuerat plurimis argumentis Gualterius Lotharingum ab eo conſilio adeundi Venetias abducere [g]. Etenim ex animi ægritudine, quæ in illo comperta erat erga Pontificem & Legatos, ſibi quemque inductūrum in animum, huiuſmodi ſeceſſionem ab illa fuiſſe profectam, adeoque in ipſo patefactum iri animum parum propitium, parumque bonam ſpem in eam Synodum, vtpote minimè laborante, quòd ex ſua ſuorumque profectione res illic in ſterili atque ignobili otio langueſceret. Contrà verò ſi perſtitiſſet, ita ibi negotia digeſtum iri, vt ad recentium Legatorum aduentum liceret poſtremam illis manum admouere. Sed Lotharingus in ea illius motus voluntate immobilis perſtitit, varijs obtentis coloribus, qui numquam non ſuppetunt ad depingendam huiuſmodi conſiliorum vtilitatem.

[g] Litteræ, & arcanæ notæ Gualterij ad Borromæum 22. Martij 1563.

4 Vix ille diſceſſerat, cùm peruenere Tridentum litteræ Borromæi [h] ad Gualterium ac Vicecomitem, quò cum Lotharingo preſſiùs ageretur de Pontificis aduentu Bononiam, de coronatione illic Cæſaris, ac de tranſlatione Synodi, de quo cum vtroque Præſule Lotharingus non ſemel ſermonem habuerat; quod animo Pontificis adeò inſederat, vt illud Cæſari offerri voluerit in reſponſo ad Ferdinandi litteras, ipſum inuitantes vt Tridentum conuenirent, per

[h] Signatæ 4. & 7. Martij, ſicuti ad eas reſponſa 21. Martij & 5. Apr. 1563.

1563. Moronum Legatum illi reddendo, vti narrauimus. Quocirca Gualterio ac Viceconiti præcipiebat, vt rem cum Lotharingo tranſigerent, quò ille cum Cæſare perficiendum curaret. Sed Gualterius, cui diutiùs ingenium Lotharingi exploratum erat, exiſtimauit perinde fore poſt illum currere, ac ipſum in fugam agere: nec deerat aliquod argumentum ad hòc perſuadendum, cum idem Lotharingum Oeniponte reuerſum ea de re iterùm allocutus, multò magis ambiguum languidumque repererat. Quapropter quando iam ille Tridento diſceſſerat, noluit aut pedem aut calamum ad id mouere, ſed ſolum quiete rem contulit cum Archiepiſcopo Senonenſi, qui Tridenti manſerat, & ſine dubio ſuper ea ad illum ſcripſiſſet. Hanc aiebat Gualterius optimam ſibi artem videri cum Lotharingo adhibendam, quâ illi oſtenderetur Pontifex eò adduci Cardinalis conſilio, & quaſi-poſtulato, cum is in eo eſſet hominum genere, in quibus tunc voluntas tepeſcit, cùm eam in alijs ſuccenſam animaduertunt.

Aliâ Vicecomes inceſſit viâ: abijt ille poſt Lotharingum [i], Simonettæ conſilio ad id impulſus: ſed ad commentationes itineris declinandas vulgauit, Patauium ſe contendere ad inuiſendum fratris filium, auditorem in eo Gymnaſio, grauiter ægrotantem, & quem diem iam obijſſe reperiebat. Cùm illuc eodem die quo Lotharingus perueniſſet, illicò ipſum inuiſit, reddiditque litteras Borromæi [k], compoſitas ad ſtudioſam & honorificam doloris ſignificationem ex obitu Guiſij Ducis, in cuius laudes ſemihoram inſumpſerat Pontifex in Senatu [l]: ſimulque præceperat, vt ſolemne illi funus celebraretur, ſicuti magnis regibus perſolui ſolet, vniuerſi Collegij interuentu. Huic in ea familia iacturæ noua poſteà acceſſerat ex morte magni Galliæ Prioris, vt vocant, qui pariter Cardinalis frater erat, nondum Romæ cognita, & per conſuetam conſtantiam ab illo tolerata. Gratiſſimum ipſi accidit primum illud officium Vicecomitis, cui breui redditâ reſponſione, extemplò percontatus illum eſt de Moroni ad Cæſarem acceſſu. Nec Vicecomes, cùm videretur iam aditus opportunus, itineris ſui cauſam diſſimulauit. Reuocatis igitur in memoriam ijs quæ Lotharingus agitarat de aduentu Pontificis Bononiam, ac de rebus alijs, quæ illic confici potuiſſent, dixit, de illis à ſe plenè Borromæum edoctum fuiſſe. Hîc verò ſubſiſtens, expectauit, vt alter ea de quibus diſſeruerat, ſicut accidit, confirmaret, percontatus per ſummam curioſitatem, quænam Pontifici mens ineſſet. Tunc Vicecomes ſiue ad vſuram, ſiue ad oſtentationem libertatis, Borromæi & Delfini 5

i Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 25 Martij 1563.

k Variæ litteræ Vicecomitis Patauio ad Borrom.

l Litteræ Borrom. ad Legat. 17. Martij 1563.

Nuntij, ad quem ille ſcripſerat, reſponſiones oſtendit. Vtriuſque ſententia erat, comprobari conſilium, optarique operam Lotharingi apud Cæſarem, quâ illum ad id pertraheret. Sed is aut in ipſa re animaduertens ſpem à ſe factam ſuprà quam poſſet, aut pro ipſius ingenio, quod Gualterius deſcripſerat, linguâ ſtatim vultuque mutato, Priùs, inquit, expectandum eſſe reſponſum Pontificis ad Cæſarem, qui eum Tridentum ſecum inuitauerat, nec minùs ea, quæ nouus Orator Hiſpanus Romæ peregiſſet. Expeti à Principibus plenam morum emendationem, cuius ad id vſque temporis non niſi vanus ſonitus longinquarum pollicitationum exceptus fuerat: àb huiuſmodi conuentu Bononiam Pontificis, Cæſaris, & Concilij, excitari poſſe ſuſpicionem alicuius in hæreticos fœderis, quo ad præuertendum, & ad Chriſtianam Rempublicam perturbandam ſtimularentur: ſuam à ſe operam interponendam non eſſe illi negotio, quando Pontifex tam modicam in ipſo fiduciam præ ſe ferebat, vt ne obtulerit quidem legationem, quam ipſe recuſaſſet; ſed eius honorem, tamquam æſtimationis teſtimonium, plurimi feciſſet. Studuiſſe maleuolos quoſdam ſollicitare Pontificem ad eam electionem, quòd præuiderent, à Cæſare alijſque Principibus ipſum propoſitum iri, atque ab ijſdem maleuolis nouum ſemper pabulum ſuppeditatum fuiſſe Pontificis animo, quò aduerſus ipſius ſinceritatem ſuſpicio nutriretur. 1563.

6 Ad hæc Vicecomes: Fruſtrà lucem aliam expectari de mente Pontificis ex eius ad Cæſarem reſponſis, aut ex eius cum Auila ſermonibus, quandoquidem ea clarè liquebat in litteris Borromæi, ipſi iam oſtenſis: rectam efficacemque Pij voluntatem de reparatione diſciplinæ ex eo conſpici, quòd ille in dies operabatur & ſeueris conſtitutionibus, & earum executionibus, in Aula Romana. Synodi cunctationem in eo genere ortam fuiſſe ab obſeruatione Decreti, vt ſubinde morum leges doctrinæ tractationibus copularentur. Tunc verò quaſdam elaborari à Legatis, ſummi momenti, Ordinis Sacramenro reſpondentes. Eſſe quidem retinendum memoriâ dictum ſapientiſſimi Purpurati à Turrectemata in Synodo Baſileenſi, Abuſus, non vſus auferri oportere. Fœderis ſuſpicionem tolli à compoſita in Gallia cum hugonottis pace, de qua mox. Denique nouorum Præſidum deſtinationem tam citò poſt Mantuani mortem eueniſſe, vt nemini ſpatium relictum fuerit ad Pontificem ſiniſtrâ operâ ſollicitandum.

7 His argumentis Lotharingi duritia nequaquam ceſſit; quod certiùs Vicecomes poſteà cognouit ex Muſotto, qui anteà illuc aduenerat,

1563.

m Litteræ Legatorũ ad Borromæum 29. Martij 1563.

nerat, & per quem Legati Pontificias litteras ad Lotharingum miſerant m, officia animi dolentis exhibituras, & cui idem Lotharingus integrum colloquium enarrarat. In illius familiam tranſierat Muſottus defuncto Seripando, quo viuente ſæpiùs ei contigerat agere cum Lotharingo, cuius animum ſic ille ſibi conciliarat, vt non priùs veteri hero ſe orbatum, quàm à nouo inuitatum ſenſerit vt ipſi a ſecretis eſſet, ac poſteà, perfecto Concilio, vt Romæ eiuſdem nomine Actoris munus exerceret. Cui Legati non obſtitere, prout facile poterant, præſertim cum is eſſet nobilis Bononienſis, adeoque Pontificis ſubditus. Quamobrem meritò Gualterius n illos perſtrinxit, quippe quibus conſiderandum erat, non modò inanima tabellaria, ſed non minùs animata, exteris clauſa eſſe debere: nec ab huius cautionis neceſſitate homines immunes euadere, quòd ipſi rectè ſe geſſerint, adeoque ſibi dedecus timere nequeant ex declaratione veritatis, cùm quælibet auri ſinceritas in terra procreati aliquam terræ mixtionem in ſe patiatur. Præterquam quod nec omnino bonum eſt, omne bonum patefieri, cùm ex eius notitia fieri poſſit, vt illud aut fraude malâ impediatur, aut in malam partem trahatur. Idcircò Natura Socrate doctior, & boni communis amantior Socrate, non modò ſine feneſtra, ſed cum impenetrabilibus ſeris corda conſtruxit. Quod ſi quis ſperet, priuatum hominem, cui ex plurima notitia rerum reconditarum atque optabilium pretioſum peculium eſt, eâ non vſurum interdum ad augendam ſibi gratiam apud herum nouellum, aut Platonicam virtutis ideam ſperat, aut certè ſingularem. Abundè eſt, ſi ille verâ contentus monetâ, falſam non cudat, confictis ſiue adauctis arcanis, quod ſæpè contingit. Et ex altera parte hoc familiarium genus nec pariter nouo domino tutum eſt: ſemper enim neſcio quid propenſionis retinent in antiquam partem; qui ſi non ex beneuolentia, ſaltem ex iactantia potentiæ illi benefaciendi, ad detegenda ipſi arcana lubrici ſunt. Non hæc profero quòd reipsâ Muſottus detrimentum poſteà aut turbamentum negotio intulerit, & inſtrumentum ſeu Pontifici ſeu Cardinali noxium euaſerit, quin potiùs opportunitas mihi aderit narrandi, illum vtriuſque amicitiæ plurimum profuiſſe. Sed euentûs proſperitas actioni abſoluendæ ſatis non eſt.

n Litteræ Gualterij ad Borromæum 22 Martij 1563.

Non ita cum Camillo Oliuo actum. Hic poſt deceſſum Mantua- 8
ni, auctore Vicecomite o à Legatis cum aſſenſu Pontificis iuſſus eſt eadem proſequi miniſteria, quibus hero viuente fungebatur, & poſt aduentum Moroni certum illi ſtipendium quadraginta ſcutorum ſingulis menſibus Præſides decreuerunt, ad labores præteritos

o Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 4. Mart. & ad Ptolomeum Galliũ 8. Aprilis, & tres Legatorũ ad Borrom. 22. Martij, & 5. & 15 Aprilis 1563.

tos remunerandos; ac prætereà hominem Pontifici commendarunt, quò ſuperiora illius promerita alijs præmijs compenſarentur: 1563.
& ab ipſo tum Legatis tum Pontifici ſemper integre ſatiſfactum, vt in Operis proceſſu patebit. Adeò mendax deprehenditur Suauis, dum ſcribit, Cùm Oliuus miſſus fuiſſet ad Pontificem à Mantuano poſt primum de manſione certamen, nec poſtea eius promiſſis effecta reſponderent, auerſum ab eo animum perſtitiſſe; adeoque ea de cauſa per falſas & commentitias ſuſpiciones, ad id vlciſcendum diuexatum poſteà fuiſſe Mantuæ à ſacra Inquiſitione, poſtquam eò redierat defuncti heri corpus delaturus. Quæ fabula maximum fabularum pretium conſequitur, quod eſt, admirationem parere: nam ex omni parte ſtuporis argumentum ſuppetit, quo pacto hiſtoriarum ſcriptor audeat ſeu conſultò mentiri tam effrenatè, ſeu certè caſui calamum committere, cùm certum ſit, nec Oliuum, ſed Pendaſium à Mantuano Romam fuiſſe miſſum, vt iam oſtendimus; nec demortuo Cardinale Oliuum diſceſſiſſe à Concilio; nec in eum vindictâ Pontificem vſum, ſed blandimentis, honoribus, fiduciâ, mercede. At quidem, vt nihil diſſimulem, comperio, ſemel dumtaxat Oliuum, antequàm ad proſequenda munia retineretur, notatum fuiſſe in quibuſdam Borromæi litteris ᵖ ad Simonettam nocentis mordacitatis. Et huiuſmodi dos vinculum fortaſſe fuit illius amicitiæ inter ipſum ac Suauem, à Suaui commemoratæ: ſi tamen credibile eſt, amicitiam vllam extitiſſe, quando tantum errorum deprehenditur in vno de caſibus maximè conſpicuis in altero, cùm proprietas amicitiæ ſit non modò caſuum, ſed arcanorum communicatio.

p 9. Martij 1563.

9 Vt reuertamur ad ea quæ Patauij egerat Vicecomes, ipſi confirmatum ibi fuit id quod audiuerat Tridenti ex Oratore Sabaudiæ, qui Oeniponte redierat poſt exhibitam Cæſari reuerentiam, ſimulq; ex Epiſcopo Aurelianenſi, Ferdinandū non ſuam coronationem curare, ſed potiùs filium nouum Romanorum Regem coronandum deſiderare: nec deerat qui ſuſpicaretur, velle ipſum fratris exemplum ſequi, remiſſo regnis nuntio & ſeceſſu, quà videbatur eius animus minùs auerſus futurus ex minùs proſpera fortuna, magiſque propenſus ex ingenio magis quieto. Prætereà Lotharingus ita loquebatur de immutabili Principum voluntate, quâ in grauiſſimas emendationes, & intolerabiles Pontifici ferebantur, vt ſatis patefaceret, ſibi nec eam ineſſe auctoritatem apud illos quam anteà iactitare videbatur, nec eam Bononienſis tranſlationis voluntatē, quam ſignificarat; mutato fortaſſe eius animo ob recentes litteras Galliâ acceptas, poſtquā

1563. Oeniponte reuerſus erat. Quare cùm is Vicecomiti negare non poſſet ſuperiores hortationes ſuas ad rem decernendam, obices ad perficiendum amplificabat. Status negotij cum Gallis ita ſe habebat.

10 Ex parte Hiſpanorum ſuauis & auſteri mixtio ſentiebatur. Rex ad Lunenſem ſcripſerat [q], conqueſtum ſecum fuiſſe Pontificem de Hiſpanis Epiſcopis. Et quamquam ipſe ſibi perſuaderet, id oriri ex notitia prauè ingeſta Pontifici, non ex modica reuerentia in iis Præſulibus deprehenſa in Apoſtolicam Sedem; tamen inuigilaret Lunenſis, efficeretque, vt res ita procederent, ne Pontifici ad querelas anſa præberetur; quod Epiſcopo Salmanticenſi, & alijs, qui obſequentiores Pontifici fuerant, gratum accidit: apud Granatenſem, & eos qui ſimili ſenſu afficiebantur [r], tantummodò valuit, vt epiſtolam impetrarint à Lunenſi, quâ ipſi fuſiùs purgarentur, clypeum præſertim attollentes ſplendidum ſimul ac validum conſcientiæ, ad quem omnis auctoritas moderata ſubſiſtit.

q Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 22. Martij 1563. & Acta Epiſcopi Salmanticenſis.

r Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 25. Martij 1563.

11 Cæſariani auerſum animum haud præſeferebant; quin paucos ante dies acciderat, vt Draſcouizius cœtum haberet apud Granatenſem: cumque orta eſſet opinio illic, ab eo ſolùm intendi, vt Hiſpani [ſ] ad conceſſionem Calicis pertraherentur; aliud tamen verum extitit. Suprà narrauimus Commendoni querimonias cum Cæſare ob Gallorum oppoſitionem, ne definiretur Pontificis poteſtas in Eccleſiam vniuerſalem; ad quam poteſtatem comprobandam varia Conciliorum ſanctorumque Patrum teſtimonia idem protulerat, Cæſarem rogans, vt vellet, quippe Sedis Apoſtolicæ Patronus, eam tueri in cauſa tam æqua. Eaſdem preces iterauerat ſemper Delfinus Nuntius. Et quamuis Cæſar initio reſponderet, opportunum non eſſe Synodum implicari difficultatibus nodoſiorum huiuſmodi quæſtionum; tamen cum ipſi ponderandum obijceretur, non licere Pontifici, dum Epiſcoporum poteſtas ſtatuebatur, ſinere de ſua reticeri, præſertim ex contradictionis obſtaculo, ad rem promouendam animum conuertit, ſcripſitq; Draſcouizio, vt ſuper ea re cum Hiſpanis Epiſcopis ageret, qui habebantur in hoc tamquam homines extra factionem, & non tamquam aduerſarij, ſicuti Galli, atque vt ipſis oſtenderet teſtimonia, à Pontifice pro ſe producta. Id igitur expoſuit Orator multis Hiſpanorum, accerſitis in domum Guerreri, qui eo audito reſpondit, Illorum Conciliorum, Patrumque teſtificationem ipſis ſuperuacaneam eſſe, qui Florentinam Synodum admittebant, adeoque cum Gallis potiùs adhibendam. Cœtu ſoluto Bartholomæus Sebaſtianus Epiſcopus Patrenſis, vnus ex Hiſpanis Romæ propitijs, hinc opportunitate captâ

ſ Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 25. Martij 1563.

Guerrerum hortatus eſt, vt ipſe alijque ſibi addicti in eam ſententiam ſcriberent ad Pontificem, ſuam ipſorum mentem explicantes in agnoſcenda ſuprema illius auctoritate, quod conduceret ad purgandum Pontificis animum aduerſâ aliquâ opinione, ipſi aliunde impreſsâ. Sed Guerrerus, negligentis more dedignatus alienam ſibi gratiam exquiſitis modis comparare, reſpondit, Id opus non eſſe; ſatis fore, ſi Pontifex cùm de ſententijs prolatis edoctus fuerit, vera perſenſerit: adiecitque: *Nobis quod noſtrum eſt ille det, & nos dabimus quod ſuum eſt.* Tum in querelam prorupit, quòd dicerentur Epiſcopi reſpectu ſummi Pontificis, eſſe tamquam Vicarij generales comparatè ad Epiſcopos, adeoque vnos æque ac alteros amoueri poſſe ſuperioris arbitratu. Ad quod Sebaſtianus: Id affirmatum non eſſe; ſed ſolùm licere ſummo Pontifici cum Epiſcopis concurrere in proprijs ipſorum Eccleſijs. At Guerrerus: Huiuſmodi ſententiam, de qua querebatur, etſi non diſertis verbis, tamen quantum ſatis erat vt intelligeretur, ſignificatam fuiſſe. Quoniam autem malâ tunc corporis etiam habitudine afficiebatur Granatenſis, operæ pretium non duxit Sebaſtianus ampliùs progredi, gnarus, ad cuiuſpiam animum conuincendum plurimum roboris ſubtrahi rationum acumini ab eiuſdem diſſenſu, tametſi abſque ratione præſtito. 1563.

12 Per idem tempus illac iter habuit Eleonora [t] Mantuæ Dux, quæ rurſus in viam ſe dederat, Cæſarem parentem, vt factum eſt, inuiſura Oeniponti, & poſt aliquot dies Guilielmus Dux eius vir ſubſecutus eſt: [u] qui tamen Tridentum non ingreſſus, nec exhibuit, nec accepit ea incommoda, quæ ex deprauata conſuetudine afferunt ſummi honores non minùs honorato quàm honoranti.

[t] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 25. Martij 1563.

[u] Diarium 25. Aprilis 1563.

CAPVT X.

Galliæ pax. Capta hinc opportunitas à Gualterio arctiùs coniungendi Lotharingi cum Pontifice. Melitenſis Oratoris aduentus Tridentum, & controuerſia de loco. Aloyſius Auila Philippi Regis Orator Romæ: eius mandata, & Pontificis reſponſa.

1 STatim ac Lotharingus Tridento diſceſſit, eò peruenit priùs rumor, dein certus nuntius [a] pacis compoſitæ inter Galliæ Regem, eiuſque perduelles hugonottos, conditionibus Regno indigniſſimis, & Religioni ſummè pernicioſis. Sed à Regina, quæ illius regiminis rotam vertebat, omne ſtudium impendebatur ad conſeruandam tum ſibi potentiam, quæ in manu muliebri nimis vacil-

[a] Litteræ Gualterij ad Borromæum 27 Martij 1563. & pacis capita, ſunt in Diario 27. April.

1563. vacillabat inter arma, tum ſecuritatem filijs pupillis, adeoque expoſitis periculo non minus ob ſuorum Ducum quàm ob hoſtium victorias; atque, vt quiſque rationes excogitat, per quas ſibi perſuadeat, honeſtè fieri id quod alioquin appetit, in animum illa inducebat, neque contra rationem decori ſe quidquam acturam, ſi illud ageret quod conducebat ad tuendum potiſſimùm omnis decoris fundamentum in Principibus, quod eſt dominium: neque contra cultum Religionis, dum per ea minora detrimenta illam ſubducebat periculo maioris plagæ, quæ ex nudato hugonottorum ferro impendiſſet. Ea pacificatio, quippe oppoſita ſenſibus commodiſque Guiſiorum, eademque propitia maris Præfecto, illis inimico, accidit ipſis penè [b] inſcijs, & omnino inuitis: ac præcipuè Lotharingo Cardinali, qui aberat, priùs pacis confectio quàm tractatio innotuit.

[b] Literæ Gualterij ad Borromæum 25. Martij, & 5. Aprilis 1563.

Hinc exiſtimauit Gualterius, aperiri ſibi viam ad aliquid in rem ſuam moliendum; & abſente Lotharingo ſermonem habuit cum Archiepiſcopo Senonenſi, atque ob oculos illi poſuit, quàm male Guiſijs præmia repenſa eſſent à Regina; quam debile filum, quo ipſi adhærerent, eius gratia eſſet putanda; quàm facilè poſſet contingere, vt ipſis neceſſe foret æmulorum inuidiæ ac violentiæ cedere, regno ad aliquod tempus ſecedentibus; quo euentu ipſis neque tutius neque honeſtius ſupereſſe perfugium Româ, illius Religionis Regiâ, cuius causâ vexabantur, & in qua Regia duo ex ipſis ſummorum Senatorum locum poſſidebant. Quod ſi etiam nollent cedere, ſed obſiſtere, ſicuti Pontifex ſucceſſum præuidens, proximè ſuperiori menſe cum eodem Gualterio diſſeruerat, poſſe id tantummodò & proſperè fieri, ſi Pontifex vires ſuas ad hoc conferret, ſuâque auctoritate Hiſpani Regis auxilia pertraheret: eo ſiquidem caſu Catholici robuſtiores euaderent, & formidabiliores Reginæ quàm anteà hæretici. Quare quoniam timor in ea Religioni ac dignitati præſtiterat, nunc maiorem timorem minori præſtiturum. Guiſios alioqui pollere in Gallia gubernationibus Campaniæ & Burgundiæ, atque inter eos ſupereſſe ſtrenuum militum imperatorem, etiam poſt recentem iacturam duorum fratrum, nimirum Aumaliæ Ducem, in armis meliùs exercitum quam Condeus, partis hugonottæ ductor, magiſque pariter quàm Guiſius Dux extinctus, qui nimiâ quadam cautelâ, ne ingens numerus externæ militiæ induceretur in Galliam, ſe ipſum & Galliam perdiderat. Iam verò cùm poſſet Cardinalis animaduertere quàm vtrimque neceſſarium foret Sedis Apoſtolicæ patrocinium ad ſe ſuſtinendum, anteferendam à ſe non eſſe Reginæ Regiorumque.

giorumque.

1563.

giorumque miniſtrorum gratiam gratiæ Pontificis, ſacrique Collegij, cum hæc præſertim adnecteretur honeſtati & obligationi conſcientiæ ſimul ac honoris, ex impoſito ſibi pileo præfulgentis. Pileum igitur exornaret adiectâ gloriæ coronâ, quæ illum loco galeæ tueretur, dum ipſe pacem Eccleſiæ, eamque regentis auctoritati firmitatem afferret. Hoc pacto à ſe comparatum iri perpetua laudum monumenta in acclamationibus Chriſtianæ Reipublicæ, & præualidum præſidij patrocinium in Sede Romana. Hæ rationes mirifice impreſſæ ſunt in animo Senonenſis, ægrimoniam iam ſpirantis ob illam pacem, quæ Guiſiorum potentiæ quædam veluti clades erat. Hinc præſtolabatur impatienter reditum Lotharingi, quò eoſdem in eo ſpiritus excitaret; & ad ipſum præuolaſſet, niſi perbreuî opperiretur. Etenim Cæſar, auidus æquè ac ſollicitus proſperi Concilij ſucceſſus, non priùs de Lotharingi diſceſſu cognouit, quàm eo improbato, ipſum vt ſine mora reuerteretur litteris ſuis rogauit.

3 Tridenti à publicis functionibus ceſſabatur, & cuncta negotia præſentia, pro eo quod in huiuſmodi inducijs contingit, erant varia conſilia ac præſagia futurorum. Antiqui Legati ſtatuerant [c], non niſi poſt nouorum acceſſum in cœtu proponere Canones & capita Doctrinæ reformata, & manſionis Decretum à Lotharingo digeſtum, de quo poſteà mandata Româ acceperunt, ſimulque nuntios, fuiſſe iam traditam collegis Crucis teſſeram, & veniam abeundi. Hæc plana rerum malacia vnicâ contentione leuiter fluctuâuit. Tridentum peruenit Martinus Rojas Portarubeus, Orator miſſus à ſupremo Magiſtro Ordinis Hieroſolymitani. Locum ille inter Laicorum Principum Oratores petebat: ſed extemplo Procuratores Archiepiſcopi Saliſburgenſis, & Epiſcopi Eiſtatenſis, & aliorum, qui Præſules ſimul ac Principes erant in Germania, reſtitere; opponentes, ſe inter Eccleſiaſticos ſedere, propterea quòd ipſorum Domini erant Eccleſiaſtici, tametſi Principatum obtinerent; adeoque ſi ea lex valebat, inter eoſdem conſidendum eſſe Oratori Supremi Magiſtri, qui Eccleſiaſticus pariter eſt, & Eccleſiaſticos moderatur. Hæc in Melitenſem Oratorem obiecta ſuggeſſere Legatis Paleottus, alijque Bononienſes; vnde ſuſpicatus eſt Orator, eam nationem ipſi aduerſari propter litem Romæ pendentem inter ſui Ordinis & illius vrbis Oratores. Has verò pro ſe rationes ipſis obiecit.

c Litteræ Legatorum ad Borromæum 25 Martij 1563.

4 Ordini S. Ioannis [d] laicam quoque militiam adnecti, claſſes ac ditionem ab eo poſſideri, monetam cudi, ſuperiorem non agnoſci:

d Summa rationum Romam miſſa extat apud Barberinos.

1563. noſci: ab ipſo, vrpote tali, mitti ad Concilium non Procuratorem, qualem Salisburgenſis mittebat, ſed Oratorem: à Pontifice in diplomate ad ſupremum Magiſtrum ipſi diſertè imponi, vt Oratorem non Procuratorem illuc vice ſuâ mitteret: Romæ ab ætate Leonis X. ad eam vſque diem obtineri ab Oratore Melitenſi locum in ſacello Pontificio inter Principum Oratores; ita præcipi duobus in locis à rituali: idem obſeruari in Aula Cæſaris, duorumque potiſſimorum Regum. E diuerſo debere Epiſcopos ſecundùm legis ſanctionem intereſſe Concilio, & in eo ſuffragium ferre: quare, tametſi Epiſcopus aliquis Principatum poſſideret, hunc exiſtimari rem tamquam aduentitiam, quæ ſequitur naturam principalis: itaque ſi Salisburgenſis, vbi ipſe præſens adfuiſſet Concilio, in ordine ſuo inter Epiſcopos conſediſſet, illius Procuratori fas non eſſe ſuperiori inter Oratores loco adſpirare. Legati cùm & litem nollent decidere, & ea inter duos Eccleſiaſticos verſaretur, rem Pontifici remiſere.

Grauioris erat ponderis legatio, quæ Romam peruenerat aduentu Aloyſij Auilæ, maioris Commendatoris Alcantaræ, à Philippo Rege ad Pontificem miſſi. Mandata ipſi tradita pridie Kal. Decembris, & à me alibi ex tranſitu nominata, erant huiuſmodi. 5

Pontifici redigeret in memoriam, quàm prompto animo, quantoque ſtudio Rex Synodo fauerat, gnarus emolumenti, quod illa Chriſtianæ rei poſſet afferre, eò miſſis ſuis Epiſcopis, deſtinatis ſuis Oratoribus, priùs Piſcario, dein Lunenſi, ob alias Piſcarij occupationes, & præcipuam Lunenſis peritiam de rebus Germaniæ, & nauatam ſolerter operam ſuam in Gallia & in Germania ad Synodum promouendam. Cùm graues quædam difficultates Synodo interueniſſent, ſe Pontificis voluntati ſemper obſecutum fuiſſe; idem miniſtris & Epiſcopis ſuo nomine inculcaſſe: ſperari à ſe, vt illa inter præcipuas ac celeberrimas ex longinquo tempore in Eccleſia habitas emicaret; ſed percupi à Rege felicem ipſius exitum in cunctis controuerſijs tum Religionis tum emendationis.

Cùm Synodus coacta eſſet ea potiſſimùm de cauſa, vt qui aberrauerant reducerentur, in rem videri, eos iterùm inuitari: in quo ſuas omnes vires à ſe offerri, haud opportunum rato id peragi nomine Pontificis, ne ipſius dignitas illorum irreuerentiæ exponeretur: adhibendum cum iſtis eſſe circumſpectionem plurimam, nullâ re aut peculiariter aut vniuersè ipſis oblatâ, quæ illius ſanctæ Sedis auctoritati ac prærogatiuæ non congrueret. Si quo infortunio Concilium ad proſperum exitum ſecundùm vota non perduceretur, 6

tur,

tur, timendas eſſe peſſimas res nouas in Gallia; proinde curandum, 1563.
vt Regnum illud cuncta Religionis litigia Concilio committeret,
atque à Rege omnem vt maximè efficacem operam ad id exhiberi.
Quapropter non celeriter, ſed maturè in definitionibus procedendum, ne hæreticis argumentum querelæ, Catholicis offenſionis præberetur.

7 Par non eſſe, de Synodi ſuſpenſione agi: oportere abuſus Eccleſiaſticorum plurimùm emendari: atque, vt omnibus ſatisfieret, æquum Regi videri, vt ea cuncta in Synodo conficerentur; quod auctoritati Pontificis nihil officiebat, cùm ille conuentus fuiſſet ab ipſo coactus, rectuſque ab ipſius Legatis, & cuncta ipſius poteſtate eſſent confirmanda. Præterquam quòd omnes Concilij Patres non ſolùm Diuini obſequij, boniq́ue publici ſtudioſi erant, ſed propenſi obſtrictiq́ue ad Sedem Apoſtolicam, & Eccleſiaſticam dignitatem tuendam: contrà verò, ſi Romæ leges diſciplinæ ſancirentur, tametſi ſeueræ, non tamen eas acceptas futuras. Quocircà vbi tandem vellet Pontifex Aulæ tribunalia Romæ corrigere, pro eo ac inceperat, ipſius rei ſummam Synodi trutinæ committendam.

8 Potiſſimùm in Synodo peti libertatem tum in re ipsâ, tum in ſpecie; cuius libertatis gratiâ non ignorari à Pontifice quæ primùm à Rege fuerant obiecta in particulam reſtringentem, *Proponentibus Legatis*. Eumdem in pręſentia cogi ad ſollicitandum Pontificem, vt rei proſpiciat, antequam à Principum Oratoribus idem poſtuletur: eo ſiquidem caſu ſibi non licuiſſet ſuam cum ipſis operam non coniungere. Videri prætereà ſibi, de manſionis negotio multa fuiſſe peracta in Concilio à miniſtris Pontificis repugnantia libertati, & par eſſe, ne ex parte Pontificis impediretur ea definitio, quæ ipſius poteſtati ac prærogatiuæ nihil detrahebat.

9 Aliter de conceſſione Calicis Regem exiſtimare, quæ tot nouis rebus & incommodis grauida præuidebatur, vt quamuis etiam ad eam vnicam hæreticorum conuerſio redigeretur, maturè adhuc de ipſa cogitandum eſſet. Quamobrem vt ſummum hunc articulum poſtremum in locum reſeruandum, cùm de reliquis omnibus actum eſſet; id autem à ſe Pontificem rogari.

10 Quod ſpectabat ad continuationem, ſatis eſſe Regi eam in re cerni, & in diſerta declaratione diplomatum, quæ Pontifex ea de re ad ipſum ſcripſerat, etiamſi apertis notis illa tunc à Concilio non poneretur.

11 Hæc erant Regis mandata, quibus ad Pontificem delatis reſpondit ille vigeſimo octauo Martij; ita tamen, vt per manſuetum mo-

1563. dum amicæ querelæ rei partes à ſe in regem, partes actoris à rege in ſe transferret. Se, difficultate operis animaduersâ, Synodum numquam reclufurum fuiſſe, niſi certo ſperaſſet Regem ſibi quaſi brachium ducemque affuturum; ſed infortunio ſuo contigiſſe, vt Rex non ante diem illum Oratorem ſibi fidum miſiſſet, tametſi à ſe perpetuò poſtulatum. Eius aduentum tam ardenter optatum petitumque a Pontifice fuiſſe non aliam ob cauſam, niſi ob ſiniſtram operam à compluribus adhibitam aduerſus vtriuſque commoda. A Piſcario vix vnum pedem illatum Tridentum: a Lunenſi expectationem tantummodo defatigatam fuiſſe, quamuis in mandatis indicaretur, à Rege illum ibi commorantem à ſe credi, cum omnia quæ imperauerat, iam peracta cenſeret. Rationi conſentaneum omnino fuiſſe, vt Regis Orator adeſſet Synodo, quando alijs Principibus ſatis non fuerat vnicum, ſed plures aſſiſtere. Ab huiuſmodi abſentia Oratoris, qui Epiſcopos in officio & concordia contineret, extinctam eſſe vim mandatorum, quæ Præſules Hiſpani acceperant à Rege, vt cum Pontifice concorditer ſe gererent; excitamque inter ipſos diuiſionem, adeoque cunctas difficultates, lites ac diſſenſiones, quæ acciderant in Concilio, eiuſque improſperum progreſſum. Verùm quantò minùs fortunatum principium ac medium Synodus habuerat, tantò feliciori fine ſe a Deo ſperare eamdem fruituram per ſanctas reparatæ diſciplinæ leges, quibus curandis numquam ſe defuturum quoad à probo Pontifice, proboque Chriſtiano effici poſſet.

Fuiſſe à Pontifice abalienatos à ſe animos Cleri ac Præſulum Hiſpanorum, propter ſubſidia Regi ſuppeditata ex prouentibus Eccleſiaſticis; & idcircò tantò acerbiorem in ſe ſenſum fuiſſe, quòd ab Rege deſtitutum ſe cerneret. 12

Hæreticorum reſtitutionem, quantumuis Concilium adniteretur, ægrè ſperari poſſe, niſi Catholici principes in id conſpirarent. 13

Quod in primis optabatur a Rege, vt Galli ſe Concilio committerent, profectò ſupra modum profuturum fuiſſe: ſed è contrario nihil hactenus loqui Gallos de dogmatum deciſione, quin ſolum loqui ad eam impediendam. Scire Pontificem, à Rege plenè intelligi id quod ipſe breuiter indicabat; ac proinde quamcumque Regis operam, ea de re cum Gallo & cum alijs adhibitam, opportunam futuram. 14

A ſe multò anteà repoſitum iri in Concilio cunctas emendationes, ſi cognouiſſet eas ibi conficiendas & comprobandas eſſe: ſed cùm per eam tempeſtatem contrarium ipſi prædicerent præſen- 15

tes

tes diſſenſiones, opus à ſe fuiſſe iam inchoatum, & per id Patres 1563.
inuitatos ad ipſum imitandum; & apud ſe ſtatuiſſe, denuò Concilij ope ſtatutas etiam emendationes reformare: ſed hoc diſcordijs illic perdurantibus fieri non poſſe.

16 Addebat, nonnullos grato emendationum nomine ad ea aſpirare, quæ ipſorum intererant, præſertim de legibus Comitij Pontificij. Quare, ſi ipſe deceſſiſſet ex proximo morbo, ſicuti periclitatus fuerat, duos Pontifices creatum iri, alterum Tridenti a Synodo, alterum Romæ à Collegio, cum clade Chriſtianæ Reipublicæ: quod à Rege præ oculis habendum erat.

17 Verba, *proponentibus Legatis*, appoſita fuiſſe ab ipſa Synodo, ſe ne conſcio quidem; comprobata conſenſu generalis conuentus, ac poſteà primæ Seſſionis, duobus tantummodò repugnantibus. Reuerà ſi huiuſmodi forma ſeruata fuiſſet, nequaquam exortum iri contentiones perquam noxias, ob quæſtiones non a Legatis, ſed ab Epiſcopis propoſitas, & ab alteris toleratas, ne impediretur in alteris ea, quam aliqui appellabant libertatem. Iam verò quoniam Rex multique Principes libertatem huiuſmodi cupiebant, quæ tandem non niſi in effrenem licentiam abitura erat, ſe quod ad ipſum ſpectabat, illis acquieſcere; ſed ſe culpæ ſubducere ob quodcumque detrimentum, quod inde redundaret in Regem, ſicut ad id vſque temporis eueniſſet, niſi forti brachio in Regis emolumentum ipſe repugnaſſet. Indicabantur per hæc variæ conceſſiones de rebus Eccleſiaſticis, Regi petutiles, quæ libenter ab Hiſpanis Epiſcopis in Concilio reuocata fuiſſent.

18 Manſionem magis à ſe quàm à quopiam expeti, adeóque iam fuiſſe denuntiatum etiam Cardinalibus Eccleſias obtinentibus, vt ad eas ſe conferrent.

19 De Calicis vſu, per conſuetam ſibi fiduciam, quam cum Rege loquens exercebat, haud ſibi temperare, quin diceret, videre ſibi oppoſita poſtulata, Vt cunctis liberum eſſet proponere; & ſimul, Vt obſtaret Pontifex, ne ea proponerentur, quæ Cæſar, Rex Galliæ, & Dux Bauariæ iam ſtatuerant in medium per ſuos Oratores proferre etiam inuitis Legatis. In re concedenda ſe procraſtinaſſe: magnas clades à Principibus ſibi prænunciari, vbi repulſa daretur; præſertim verò ipſorum ſubditos, alioqui Catholicos, ſi Romæ id ipſis denegaretur, per ſeipſos accepturos, cum hæreticis cohærentes, à quibus in huiuſmodi euentibus Religionem abiurare cogebantur.

20 De his ac de plurimis alijs rebus facilè conuenturos Pontificem ac Regem, vbi licuiſſet ipſis inter ſe coràm colloqui: plurimùm

 quo-

1563. quoque rebus profuturum fuiſſe, ſi Pontifex cum Cæſare congrederetur, cùm certe Cæſar ab ipſo coronandus eſſet.

Ad vadim onium continuationis, iam apud Regem vnum diploma, alterum apud Vargam eſſe; ſimile aliud à ſe miſſum iri ad Piſcarium; adeoque eſſe in Regis poteſtate illud, vbi vellet, ad Legatos deferendum curare, & ita rem abſoluere: per quod Pontifex ſignificauit, nolle ſe debitorem eſſe Regi illius indulgentiæ, de qua nihil ipſe laborabat, & in quam alter non ſui, ſed Cæſaris gratiâ reuerà ſe flexerat. Omne debitum ac ligamen naturali hominum, & præſertim Principum ſuperbiæ graue eſt; ſed illud intolerabile, quo admiſſo videntur ſibi non laudem tamquam grati, ſed contemptum tamquam decepti promereri. 21

CAPVT XI.

Aduentus Tridentum Moroni Legati, ac poſteà Lunenſis. Prior ad Cæſarem deſtinatus: eius colloquium cum varijs Principum Oratoribus, eiuſdemque verba in cœtu generali.

ITa res habebant, cùm Moronus Legatus, vt ceteris præeſſet electus, ad Concilium aduentabat. Et quamquam communi voce compertum eſſet [a], illum, antequam Tridenti perſiſteret, Oenipontem iturum, tamen Legatis idipſum, per Aulæ litteras nondum cognitum, affirmare non licebat ſine periculo erroris ac leuitatis. Quare melior ipſis conditio videbatur, credi ſe vel parui habitos a Pontifice in communicatione negotiorum, vel nimis obtegentes ſui in ea diſſimulanda, vt qui nihil certi promebant. Et quidem in huiuſmodi ſententiam tacitè conqueſti ſunt Borromæo reſcribentes, qui tandem ipſis rem ſignificarat vnà cum profectione iam ſuſcepta à duobus Legatis; quod excuſauit Borromæus [b], reſpondens, rei notitiam Tridentum tranſuolaſſe per tabellarium Româ miſſum ad Cæſarem ab ipſius Oratore; in Aulâ verò morem non eſſe tradendi litteras aliorum tabellarijs, adeoque hinc effectum, ne ille certum ac legitimum nuntium Legatis afferret. Quod exemplum documento ſit miniſtris, ne ſtatim angantur, quaſi deſpecti à ſuis Principibus in aliquo euentu, aduersus quàm ipſi mereantur, cùm innumeræ nec opinabiles ſint rerum conditiones, à quibus neceſſarium aut rationi conſentaneum redditur id quod diſſentaneum videbatur. Moronus comitem præuertens Tridentum peruenit die [c] decimo Aprilis, Paſchatis peruigilio. Anceps fuit, 1

[a] Litteræ Legatorum ad Borromæum primâ Aprilis 1563.

[b] Ad Simonettã 27. Aprilis 1563.

[c] Litteræ Legatorum ad Borromæum 21. Aprilis 1563. & Acta Arcis Æliæ: vbi pariter referuntur ingreſſus Moroni, eius verba in cœtu generali, prorogatio Seſſionis habita 21. Aprilis, ingreſſus Naugeri, litteræ Reginæ Scotiæ, & reſponſum Concilij.

fuit, an priuato ritu ingrederetur: ſed veteres Legati exiſtimarunt, decori ac lætitiæ gratiâ id cum pompa & ſolemniter peragendum. Quapropter obuiàm honoris causâ proceſſerunt tum ipſi Legati, tum Madruccius, ad hoc officium reuerſus, tum Oratores omnes, excepto Veneto, qui ægrotabat, tum cuncti Præſules [d]. Ingreſſus eſt habitu Pontificali, ſub vmbella: duo verò Legati, qui mille paſſus ipſi obuiam ierant cum carbaſina & exomio, infrà ſequebantur vnà cum Madruccio. 1563.

[d] Præter dictas Legatorum litteras, epiſt. Vicecomitis ad Borrom. 13 Apr. 1563.

2 Ingens omnibus inceſſit lætitia, non impar ſpei conceptæ, ad acceſſum tam adſpectabilis Præſidis, de proſpero ſucceſſu illius operis, cuius difficultas deſperationem penè pepererat. Creuit autem in animis vtraque iucunda affectio ex aduentu poſt biduum Claudij Quignonis [e], Lunenſis Comitis, Hiſpani Oratoris, qui, vtpote nimis expectatus, iam quaſi contra expectationem apparuit. Occurſus difficultate non caruit, non ab ipſo, ſed à Draſcouizio iniecta [f], qui ſtatuerat intereſſe; adeoque vetus litigium inter ipſum & Luſitanum reuixiſſet. Quapropter neceſſe fuit Legatis ad preces ſtudioſiſſimas confugere, quibus hominem retinerent. Voluit tamen illi occurrere Sigiſmundus Tonus, quicum contentio non erat, quippe Cæſaris quatenus Cæſaris Orator: nec ipſum tunc remouit recreatio ab ægritudine, ſiue id ageret ad Lunenſem honorandum, ſuo Principi percharum, ſiue, vt quidam ſuſpicabantur, vt peruerteret conſilium Luſitani, qui iam ſtatuerat Hiſpanum Oratorem deducere medium inter ſe atque Lanſacum; cùm homines propenſione quâdam ferantur, etiam ſine odio, ad impediendos per artem honores alterius, eoſdem ſibi per artem conquirentes.

[e] Litteræ Legatorum ad Borromæum 13. Aprilis 1563. & Acta Salmanticenſis.

[f] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 13. Aprilis 1563.

3 Vix peruenerat Moronus, cùm ipſum adiere [g] omnium Principum Oratores, omniumque nationum Epiſcopi. Expoſuerunt Galli neceſſitatem emendationis feſtinandæ, & ad proponenda triginta quatuor ipſorum poſtulata eumdem ſollicitarunt. Ad primum, de quo pariter Hiſpanorum Præſulum petitiones conueniebant, reſpondit: Pontificem deſiderio cunctos præire, & quamprimùm proximis operibus verba comprobatum iri; cui alij ſe credere profeſſi ſunt, alij ad effecta fidem reſeruare: & vniuersè in Patribus animos deprehendere viſus eſt Legatus varios potiùs quàm malos. De altero dixit Gallis, Antequam de te ageret, oportere ſibi Cæſaris mentem audire, quò iniretur ratio rei conficiendæ, quâ cunctis ſatisfieret: celerem ſuam profectionem futuram; & reditum, vbi liceret, celeriorem. Illi comprobato reſponſo eum ad iter cohortati ſunt, quod reliqui omnes præſtitere, ſed poſt aduentum Lunenſis,

[g] Litteræ iam citatæ Legatorum.

1563. nenſis, qui præſtò erat vt poſtridie ingrederetur, & expectato Lotharingo, propediem adfuturo, quorum vterque id per litteras à nouo Legato petierant.

h Litteræ Moroni ad Borromæum 17 Aprilis 1563.

Luſitanus in expromendo conſueto ſibi ſtudio non modico proceſſus optimi ſe continuit [h]. Venetus rectam rerum abſolutionem maximopere commendauit, obtulitque omnem quam poſſet opem Reipublicæ ſuæ. Cæſarei, ac præcipue Draſcouizius, ſolitam ſtatim chordam de conceſſione Calicis tetigerunt: eiſque reſponſum eſt, Ea de re, quod ſpectabat ad Synodum, iam compertum ipſis eſſe quantum ſententiæ variarent; quod verò ad Pontificem, poſtquam Patres rem illi commiſerant, nouam ad eumdem Cæſaris petitionem non acceſſiſſe. Quod quidem verum erat, quamquam Draſcouizio accideret inopinata: etenim Cæſar, antequam ad iteratam petitionem progrederetur, apud ſe ſtatuerat cum Principibus & de re ipſa & de modo deliberare, ſicuti explicabimus. At quidem Bauarus Oratores huius rei causâ [i] miſerat ad Pium; Galli verò ipſum aſſiduè fatigauerant. 4

i Primũ conſtat ex litteris Borromęi ad Legat. 10 Februarij 1563 alterum ex adductis monumentis.

k Litteræ Legatorum ad Borromæum 14. Ap. 1563

Dein [k] Legatos etiam inuiſit Lunenſis, eiſque reddidit regiam epiſtolam, iam vſque ab Octobri elapſo ſcriptam. Moram ſuam excuſauit partim interiectis morbis, partim alijs publicarum rerum obſtaculis: ſpem Regis expoſuit de fructu Concilij in tanta Chriſtianorũm neceſſitate; mandata ſibi tradita ad illi fauendum vniuerſâ Regis auctoritate, & paratum in ſe animum ad ea perficienda. 5

Tum Regi, tum Oratori reſponſum eſt, pro eo quod decet & ſolet. Hi poſt verba ſuperuacanea, ſed ſimul neceſſaria vrbanitatis, Comitem rogarunt, vt, quippe in primis peritus Aulæ Cæſareæ ac Germaniæ, ipſis viam aliquam indicaret ad aberrantes reuocandos. Quibus reſpondit, aliam à ſe non conſpici, niſi vt boni Concionatores adhiberentur, &, quantum poſſet, Societas Ieſu propagaretur, ſermone dè conceſſione Calicis datâ operâ declinato.

l Litteræ Legatorum ad Borromæum 14. Ap. 1563

Idibus Aprilis exceptus eſt [l] nouus Legatus ritu conſueto ab vniuerſo conuentu, recitatoque diplomate, quo eligebatur, Orationem ipſe habuit rebus accommodatam. Calamitates enumerauit regionum Chriſtianarum, ad quarum leuamentum eam Synodum Pontifex collegerat, quò Diuina indignatio placaretur, & Chriſtiani populi aduerſus communis hoſtis ſuperbiam in vnum coirent. Dignitatem illius conuentus oſtendit, cui duo Principes Cardinales aderant, tot Regum magnorumque Dynaſtarum Oratores, tot Præſules quibuſuis animorum dotibus venerabiles, tot excellenti doctrinâ Theologi. Doluit ob recentem iacturam duorum 6

rum

rum clariſſimorum Præſidum; ſui ac Nauageri ſubrogationem expoſuit. Dixit, à ſe, quoad licuerat, onus ſuis viribus formidabile recuſatum, ſed obedientiam denique timori præualuiſſe. Sibi tunc ad Cæſarem eundum eſſe, & illinc per ſummam celeritatem reuertendum, vt ipſe Patrum ſocius bonum publicum promoueret. Etiamſi quæuis alia ſibi deeſſent, duo quidem à ſe geri; Primum, optimam voluntatem Pontificis, cui ſumma votorum erat, vt doctrina Catholica erroribus, Eccleſiaſtica diſciplina corruptelis, Chriſtiana Reſpublica abuſibus perpurgarentur; vt proſpiceretur peculiari Prouinciarum neceſſitati; vt Eccleſia vel cum aduerſarijs pacem iniret, quantum per Religionem, Sediſque Apoſtolicæ dignitatem liceret. Alterum, ſuam ipſius voluntatem, ſua cuncta ſtudia, vireſque ſuas omnes impendendi ad ea bona conſequenda: quantum ea, quæ ſecum afferebat, profutura eſſent, in Patrum poteſtate collocari: eorum prudentiâ, doctrinâ, auctoritate, ad optatum exitum deduci poſſe Concilium. Quapropter ſe illos cohortari, ac per Deum obteſtari, vt depoſitis contentionibus, quæ plurimum offenſionis Chriſtianis nationibus creabant, & ineptis quæſtionibus, quæ non ad ædificationem Fidei, ſed potiùs ad peruerſionem audientium, temporiſque iacturam faciebant, animos ad id quod erat perneceſſarium, coniunctim & omnino conuerterent. Cauerent in primis, ne ſcientiæ vento è tuto ſubmiſſi animi portu pellerentur, memores effati, quòd Deus, à quo cuncta bona ſunt expectanda, *ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* Si demiſſo concordique animo forent, euenturum vt S. Spiritus ductu proferrent Eccleſiæ vberrimum tot itinerum, ſumptuum, ſtudiorum ac laborum fructum, atque vt accenderent quaſi præcelſam ac perpetuam facem, ad cuius lumen non præſentes modò homines, ſed futuri vitæ curriculum dirigentes, facilè ad tutum ſalutis portum appellerent; ſimul etiam, vt ſummis Deus laudibus coleretur eorum operâ, adeoque fierent ipſi huiuſmodi laudum participes in terris, ac ſolidiori immortalique gloriâ donarentur in cælo. Eâ ratione communi plauſu acceptâ dimiſſus eſt cœtus, pleriſque cum pari lætitia fiduciaque abeuntibus. Etenim tametſi verba, quippe facilia, debile difficilium operum indicium præferant; pauci tamen ſunt, qui concinna ac neruoſa verba tamquam grande pignus operum non accipiant. Adamantinus eſt ille animus, qui eloquentiæ incantamento reſiſtit. 1563.

1563.

CAPVT XII.

Nouum Lunenſis colloquium de particula, proponentibus Legatis, *cum Morono. Huius profectio Oenipontem verſus. Agitata de loci controuerſia inter duorum Regum Oratores. Lotharingi reditus, eiusque querelæ & affectiones. Seſsionis prorogatio, & quid in ea contigerit.*

CVm de Lotharingi reditu nihil nunciaretur, cumque ſignificaret Lanſacus, [a] eum Venetijs commoraturum dies aliquot ſuprà quàm anteà crediderat, adeoque moras ampliùs illius causâ Morono ducendas non eſſe [b], hic decimo ſexto Aprilis Oenipontem ad veſperam profectus eſt. Eodem manè ipſum ſeorſim Lunenſis inuiſerat [c], ac denuò mandata ſibi à Rege tradita amplificarat, præſertim ad Sedem Apoſtolicam ſuſtinendam: hinc progreſſerat ad ea verba, *proponentibus Legatis*: in mandatis iniunctum ſibi diſertè à Rege, vt omnem nauaret operam, vt illis proſpiceretur, cùm rumor eſſet, earum causâ Concilium libertate non frui. Reſponſum à Morono redditum eſt, de quo ſæpiùs diximus. Cui Orator: Huiuſmodi verba in anteactis Concilijs vſurpata non fuiſſe, & oportere, vt abſque dubio ad remedium admouendum animus adijceretur; ſiquidem Legatum ipſe certiorem faciebat, in id Reges Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Galliæ, & Cæſarem conuenire. 1

Oppugnationi tam validæ Moronus propugnacula non minùs valida obijcere conatus eſt; ac primum quidem illud fuit, quod in eo cum Hiſpanis certamine videbatur ſupra cunctas eorum machinas eminere, adeoque aduerſus illos inuictam ſemper defenſionem præſtiterat: Quînam id fieri poſſe, cùm in Seſſione forma illa iam fuiſſet ſtatuta? Non animaduerti a Lunenſi, non ſolùm ex eo in dubium adductum iri cuncta iam ſtabilita (à quo ſupra cetera Rex abhorrebat) ſed eadem reuocatum iri, additâ reliquis audaciâ poſtulandi res nouas longe grauiores, ac peruertendi diruendique quidquid extructum fuerat: cui alluuioni imminenti vnicum erat obſtaculum agger ille, ne ſcilicet fas eſſet de rebus iam decretis quæſtionem inducere. Prærerquam quòd quantum confuſionis, quantumque prolixitatis allatum iri, vbi ſingulis tam amplæ ac tam variæ multitudinis capitibus liceret Synodum cogere ad ferendas ſententias de abſurdis, quæ cuique libuiſſet? Denique, quo pacto hanc Regis petitionem concordare cum eo quod idem profiteba- 2

[a] Litteræ Ladreaſ. 19. Ap. 1563.
[b] Litteræ Legatorum ad Borromæum 15. Ap 1563
[c] Litteræ Legatorum ad Borromæum 16. Ap. 1563

tebatur, nimirum, ſe fauturum Apoſtolicæ Sedi, cuius & auctoritati & exiſtimationi altior inde plaga infligeretur? 1563.

3 Orator, vti ſenſit, perinde oſtendit ſe conuictum rationum vi, cui cordatus ac ſincerus vir nec animo nec ore poteſt obſiſtere. Quo animaduerſo Legatus, tametſi Lunenſis adhuc ſe excuſaret fixo Regis iuſſu, qui merum executoris munus ipſi relinquebat; animum tamen recepit, haud ignarus, huiuſmodi iuſſionibus magnam ineſſe vim, cùm habenæ ſunt, quippe miniſtro quod ſibi interdictum eſt agere non audente; modicam verò, cùm ſunt calcaria, quippe quòd rarò ac difficulter contingat, vt vir animo non omnino ſeruili, proſequatur ardenti ſtudio quod domino ſuo indecorum ac noxium exiſtimat: idcircò iuſſio validiſſima ad inducendum miniſtrum vt voluntatem Principis exequatur, ea eſt, quâ ſimul in illius animo ipſe Principis ſenſus imprimatur; quandoquidem nulli poteſtati magis quàm propriæ menti obtemperari ſolet. Varia igitur inter eos temperamenta propoſita: elatoque Legatus cunctationis clypeo aduerſus aggreſſionis impetum, ſpatium temporis petijt, donec cum Cæſare colloqueretur, eiuſque mentem pernoſceret.

4 Oratore digreſſo, Moronum conuenere Granatenſis Archiepiſcopus, & Epiſcopus Segouienſis, inter Hiſpanos exiſtimatione præpollentes, & in contentionibus perduri. Et ſicut eorum mos eſt, qui à veteribus magiſtratibus diſcreparunt, optimam erga nouos animi propenſionem præſeferre, affirmarunt, ſummopere illi confidere; adeò vt Granatenſis dixerit, Vbi viſum ſibi foret, à conſcientia obſtringi ſe vt à maiori parte diſſentiret, eam in Cardinalis conſcientia reponendo ſedaturum. Hic verò, apud ſe iuſtâ parte promiſſo ſubtractâ, reſpondit pari comitate; Gaudere ſe, quòd in ea ſignificatione cognoſceret Patres vel maximè aduerſarios ſtudere ſe beneuolentes oſtendere, quod (ratiocinabatur ille) ſaltem effeciſſet, vt remiſſius aduerſarentur.

5 Non minorem ſollicitudinem collegis intulit alia Hiſpanorum lis apud ipſos pendens, quàm ea iam memorata, quæ in ipſos mouebatur; nimirum, vetus controuerſia de prærogatiua loci cum Gallis. Cœpit vrgere negotium [d] Lunenſis poſt Moroni diſceſſum: & in ſumma propoſuit, vbi gradum ſupra Gallicum Oratorem obtinere nequiuiſſet, acquieturum ſe loco ſibi conceſſo è regione Galli ad alterutram partem, pro illius optione, ſed conteſtatum, nihil per id intelligi ex iure ſui Principis detractum: aliam quoque ſedem accepturum ſe, quam Legati tribuerent, dummodò eiuſmodi,

[d] Literæ Legatorum ad Borromæum 14 Ap. 1563

1563. vt ex ea ipſe inferior non haberetur. Quòd ſi tandem quiuis locus ſibi denegaretur, in quo cum ſui Principis dignitate conſideret, ſe in mandatis habere, vt litteris regijs in Conuentum delatis extemplò diſcederet. Nec id ſimulabatur ad meliorem conditionem obtinendam, ſed veritati conſonabat; cùm Rex è ſui Conſilij ſententia mentem mutaſſet, quam antea Pontifici ſignificarat, de vanis cœremonijs haud curandis. Legati his auditis inter ſe diſſerebant, Ob nouam concordiam initam in Gallia cum hugonottis quantum minuebatur in Gallis neceſſitas auxilij Hiſpanici ad tutelam incolumitatis, tantumdem in ipſis auctum iri duritiam ad æmulationem prærogatiuæ: hinc verò cenſebant, abalienandum non eſſe Regem Catholicum, cuius patrocinio ſupra cetera Synodus indigebat, cùm ipſe ſummam auctoritatem non ſolùm apud Hiſpanos Præſules, ſed etiam apud complures Italos obtineret. Quare vbi recuſarent Galli memoratas conditiones, in quibus videbatur ſignum aliquod prærogatiuæ ipſis adhuc ſeruari, propendebant Legati ad non impediendam eorum abſentiam, quorum præſentia quantum ſplendoris Concilio, tantumdem inquietis afferebat. Sed de his omnibus Pontificem per arcanas notas certiorem fecerunt, eiuſque reſponſum præſtolabantur.

Id temporis aduentante Seſſionis die, quæ vigeſimo ſecundo Aprilis indicta fuerat, compertàque eius prorogandæ neceſſitate [e], quoniam nihil peractum erat, & duo Legati aberant, duo, qui aderant, inter ſe conuenere, poſſe ad eam deſtinari diem tertium Iunij, qui eſſet quintus in Pentecoſtes hebdomada, quo tempore arbitrabantur rem in promptu futuram; atque hunc ipſorum ſenſum [f] ſignificarunt cunctis Oratoribus, Madruccio, ac Lotharingo, qui eo die Tridentum redierat. Omnes aſſenſere, adeoque id in cœtum poſtridie retulere, cum fiducia communis conſenſus. Sed eos fefellit euentus. Lotharingus, vtpote ſuis in ſententijs varius, eam tunc mutauit, rurſus nouam certi diei præſcriptionem adducturam Concilium in diſcrimen noui dedecoris, vbi ea denuntiatio, ſicuti pluribus antegreſſis euenerat, in irritum caderet. Quapropter re à Legatis propoſitâ, dixit ille, opportunius ſibi videri ſi ad incertum terminum Seſſio protraheretur, ita vt conuentus ſibi facultatem tribueret vſque ad vigeſimum Maij certam diem conſtituere. Tunc verò eam ſtatutum iri ſiue tertiam Iunij, vt in præſentia Præſides arbitrabantur, ſiue aliam, ſed extra dubitationem ſucceſſus. Huiuſmodi ratiocinatio adhæſit animo Madruccij, maioriſque partis etiam ex maximè ſtudioſis Pontificis ac Legatorum, vt qui ſibi perſuade-

[e] Litteræ Legatorum ad Borromæum 20. Ap. 1563.

[f] Die 20 Aprilis.

ſuadebant id illis pariter futurum gratius, eoſque abſtinuiſſe à prorogatione ad incertum diem proponenda, quòd complures Patrum alienos ab ea credidiſſent; vt proinde in ſententiam frequentioris partis inter alios iuerit Gualterius, de quo Præſides conqueſti ſunt, quandoquidem pridie ipſe internuntius eorum ſententiam ad Lotharingum attulerat, eiuſque comprobationem ad ipſos retulerat. Id quod in ſeipſo leuius, grauius tamen Legatis accidit, tunc dignitatis ſuæ maximè ſollicitis, cùm æſtimatio & contemptus in ipſos integrè redundabat, nec inter ſocios diuidebatur. 1563.

7 Ponderoſior cauſa Gualterium premebat, modica videlicet firmitudo [g], quæ in Lotharingo deprehendi ſibi videbatur; vnde fiebat, vt ipſe in contexendis per laborem aſſiduum nexibus mutuæ beneuolentiæ inter ipſum ac Pontificem, ſemper opus ſibi redordiendum animaduerteret. Idcircò verebatur, ne Romæ conſpectis frequenter euentibus contrarijs recenti ſpei à ſe factæ, ipſe in opinionem incideret aut decipientis aut decepti, quamquam opportuna remedia non omiſerat, quibus huic accuſationi ſe ſubduceret, expoſito cunctis in litteris ingenio Lotharingi. Qua in re tandem moneo; Ad veſperam pridie quàm Iulius III. eligeretur, ab eo per certum tabellarium ad Henricum Regem perſcriptas fuiſſe validiſſimas rationes, quibus ab illius electione remouebatur; manè autem poſtero adhibitam ab eodem operam cum Farneſio Cardinali ad Iulium promouendum, & in opus deductam. Ingenium Lotharingi, ſecundùm exemplar quod Gualterus expinxerat, temperamento inter igneum & aëreum erat, ad ſuccendendas affectiones velox, ſed non minùs ad tepefaciendas; totum iracundum, totum placabile: ſed iracundiæ tempore ſupra modum intemperatum in ea promenda, & in cladibus minitandis; adeoque ſi quis tunc hominem audiſſet, ratus linguam animo concordare, poterat malignum in eo animum ſuſpicari. Contrà verò, beneuolentiæ tempore adeò in promiſſo profuſum, vt cuipiam ea poſteà cum effectis componenti, liceret adſcribere artificioſæ calliditati, quod ab inconſiderata ſinceritate profectum erat. Paucis, cuiuſmodi ſunt ædes publicæ magiſtratus, vbi quod excellit maieſtate ac pulchritudine, in fronte atque in aula collocari ſolet: ſed ornamenta huiuſce frontis & aulæ plurima erant & rara, magnanimitas, comitas, beneficentia, pietas, doctrina, perſpicacia, eloquentiæ vigor, & boni publici ſtudium.

[g] Litteræ & arcanæ notæ Gualterij ad Borromæum 22. Ap. 1563

Huius autem variantis indolis noua proferebantur à Gualterio argumenta, per eos etiam dies accepta. Scripſerat Lotharingus, vt

1563. narrauimus, cupere ſe cum Morono colloqui, antequam hic ad Cæſarem abiret, ac propterea ſe confeſtim rediturum. Poſteà reditum retardauit, vulgauitque, ſe conſultò cunctatum, ne, ſi alter mandata de rebus cum Cæſare agendis cum ipſo communicaſſet, ſuſpicaretur, vmquam operam a ſe contra ſucceſſum proſperum fuiſſe collatam: alij tamen in eo compererunt, vel crearunt, ſubtiliorem rationem & artem, aientes [h], Lotharingum Venerijs elicuiſſe a Nauagero, patriam repetente antequam Tridentum veniret, plurima ex mandatis ſibi traditis ad Cæſarem, eaque prænuntiaſſe per certum tabellarium Cæſari, adeoque in eo ceſſaſſe feſtinationem cum Morono loquendi: ſed quemadmodum acutiores hæ coniecturæ [i] mentium politicarum aberrant plerumque, ita in voluminibus litterarum ex Aula Romana ſcriptarum comperio è contrario; cùm impoſitum fuiſſet Nauagero, vt Venetijs intento animo obſeruaret ſiniſtras opiniones, quas fortaſſe Lotharingus imprimere Senatui tentaret, eiſque obſiſteret, ipſius operam pergratam fuiſſe in eo quod egerat & cum Lotharingo & cum Republica. Non ita proceſſit ex ſententia aliud quod eo itinere Nauagerus ſibi conficiendum propoſuerat [k], nimirum vt Amulius Cardinalis in Senatus Veneti gratiam rediret, tametſi ſtudioſas Pontificis litteras ad id deferret, animatas ab ipſius lingua ſpiritu viuidæ eloquentiæ, quâ præditus erat tum ex ingenio, tum ex vſu in eodem theatro: adeò conſtans eſt firmitas illius Senatus in ſuis ſanctionibus. Ex quo ſanè eò ſpectabilior redditur tum auctoritas Alexandri VII. cuius virtus Caroli Caraffæ Epiſcopi Auerſani, illius Nuntij, tum obſequium Reipublicæ erga talem Pontificem, quo petente, dum hoc Opus in lucem editur, placuit illi Senatui meam Religioſam Familiam ſuis in ditionibus redintegrare, ſingulari lætitiâ in me collatâ, quod huiuſmodi proſperitas interuenerit, moderante meum Ordinem Goſwino Nickel, qui tum efficaci auctoritate in me huic Operi admouendo, tum prouidâ charitate in cunctis commodis mihi exhibendis, planè vt generalis ductor præ milite inferiore, longe ſupra me meretur, quantum laudis deberetur huic meæ non infortunatæ pugnæ in gratiam iuſtæ cauſæ. Iam verò narrationem vnde eam deflexímus eò repetemus.

[h] Litteræ, & Codicilli Vicecomitis ad Borromæum 22. Ap. 1563

[i] Litteræ, & arcanæ notæ Borrom. ad Nauagerum à 13. ad 24. April. 1563.

[k] Moroſinus lib. 8. Hiſtoriæ Venetæ.

Varium ingenium Lotharingi oſtenſum eſt à Gualterio Pontifici per aliud argumentum, à Cardinali præſtitum eodem die quo Tridentum reuerſus eſt. Is enim loquens cum Antinoro, qui reliquos obuiàm progreſſos anteuerterat, acerbè queſtus eſt de inita cum hugonottis concordia; ſignificauitque, regnum illud à ſe tàmquam 8

perdi-

perditum haberi: paulò pòſt cum Gualterio eadem de re verba faciens, oſtendit, concordiam illam ſibi non improbari, & culpam omnem reiecit in Hiſpanos ac Pontificem, qui manu debili opem Galliæ ſuppeditaſſent. Hîc verò riſum mihi excitat Suauis narratio, quâ dicitur, huius pacis nuntios perueniſſe Tridentum memorato die vigeſimo Aprilis, quo rediјt Lotharingus, cùm ex aduerſo cunctæ paginæ Tridenti exaratæ à tribus vſque ſuperioribus hebdomadis, refertæ ſint huiuſmodi nouitate, ex qua, vtpote ex aſſumptione præcipua, leguntur deducta plerumque argumentationum corollaria, quæ illic quà voce quà litteris tunc habitæ ſunt de rebus humanis, pro eo ac anteà varijs modis oſtenſum eſt. 1563.

9 Sed quod attinet ad Lotharingum, ſiue leuitas in eo, ſiue ars eſſet, cum ipſe ſtuderet & hanc & quamuis aliam à ſe notam abſtergere, quòd tam ardenter ac tam ſæpè Pontifici propoſuiſſet vt Bononiam conueniret, & poſteà Pij conſenſu iam accepto conſilium mutaſſet, voluit ad excuſandum ſe Pontificem incuſare: Quoniam dum res tam honorifica illi proponebatur, oportuiſſe liberum reſponſum reddi, non autem epiſtolam confertam ſimulatis difficultatibus, quas ille in eo itinere animaduertebat; perinde quaſi plurimam gratiarum actionem ex eo ipſe non meruiſſet, quòd Cæſarem induxerat ad conſeruandam Pontifici tanti iuris poſſeſſionem in eo coronando, & ad ſe ea de cauſa ſaltem Mantuam vſque conferendum: in quo iam recedebat Lotharingus ab eo quod toties de Bononia ſtatuerat. Addebat, in ea epiſtola contineri conditiones conditioni ſuæ valdè diſſentaneas, videlicet, efficiendum ſibi eſſe vt Principes acquieſcerent diſciplinæ legibus, quas Pontifex ſtatuiſſet, atque vt Synodus quamprimùm abſolueretur. De quibus conditionibus mirum videbatur conqueri Lotharingum, quando quæ ipſe propoſuerat ſuper his nitebantur. In ſumma, ſe longè alium ab eo qui paulò anteà fuerat, & acrimoniâ percitum oſtendebat.

10 Venetijs adhuc degens Muſottum Romam miſerat, vulgauitque, non modò illum mitti quò per eum Lotharingus ſe apud Pium purgaret, ſed quò etiam ab eo impetraret, vt peculiaria capita edoceretur criminationum, quibus, vt ille affirmabat, à Pontifice inſimulabatur, quòd nimirum ſibi capitis partes aſſumeret, ac mala ſemina inter Cæſarem ac Pontificem ſpargeret; præſertim verò, quòd eiuſmodi querimoniam Nuntij contra Præſules Gallicos in Concilio, à Regina per litteras accepiſſet, eos inſimulantis quaſi proſperum progreſſum impedirent; quæ inſimulatio videbatur in

primis

1563. primis ipſum petere, qui primum inter eos locum obtinebat. Hîc verò res à ſe geſtas accommodatâ ſibi formâ depingens, dicebat: Si Pontificis criminatio ſita in eo foret, quòd ipſe Cæſarem cohortatus fuerat, vt ſuam operam interponeret ad maiorem libertatem Synodo obtinendam, non expectatis ad minutiora quæque mandatis Româ, vt proſpiceretur manſioni, & Epiſcoporum inſtitutio ſtabiliretur, & purgarentur corruptelæ; licere Pontifici pro ſuo arbitratu ad Inquiſitionem ipſum accerſire. At ſi vitio non verteret hæc conſilia, & alioqui comperiſſet, ab ipſo in manſionis controuerſia omne ſuum arbitrium impenſum ad Apoſtolicam Sedem iuuandam, nec minùs in alijs rebus ab eodem pertracta fuiſſe ſui Regis mandata in obſequium Pontificis, arbitrari ſe honorandum, non onerandum eſſe. Pergebat dicere dolentium & indignantium linguâ: Se cunctis humanis affectionibus à Deo ſolutum ob fratrum funera; velle impoſterum ſententiam in Synodo pro more eâ libertate dicere, cui vnica eſſet norma Diuinum obſequium & conſcientia.

Verumtamen non tantum timoris incutiebant Gualterio hæ denuntiationes iram ſpirantes pro hominis ingenio, quantum notitia, quòd magnus Galliæ Cancellarius, miniſter, vti dictum eſt, non admodum Religionis ſtudioſus, operam dederat, vt in munere magni Palatij Magiſtri, quod vno ex fratribus demortuo vacauerat, ſufficeretur filius fratris Lotharingi Cardinalis, dum Comeſtabilis competitor munus illud filio ſuo affectabat[l], qui rem tam ægrè tulit, vt ab Aula ſeceſſerit, excitatâ ſuſpicione. Id verò magnum Cancellarium aliquo pacto Cardinali reconciliarat, curamque in eo cum ſpe reuocauerat ad Reginam ſibi propitiam habendam, non amplius iactâ ſolùm anchorâ in Sedis Apoſtolicæ patrocinium, quemadmodum anteà ſibi opus eſſe differebatur. Quapropter Gualterius ad partem magis flexibilem aggreſſione conuerſâ, quod verum erat, Lotharingo narrauit: Complures ex Gallis Præſules de ipſo conqueri, quòd ad Hiſpanis gratificandum, in Ordinis controuerſia negligeret capita, quæ Galliæ magis cordi erant: adeoque diſcrimen aderat, ne tam aucta cum Hiſpanis coniunctio tot eius aduerſarijs, & apertis & occultis, in Aula arma ad ipſius cladem ſuppeditaret: cuius rei conſideratio, tametſi verbis ab eo ſpreta, reſpondente, vt vſu venit, ſatis ſibi ex conſcientia cautum eſſe, viſa eſt eius animum altè ſubijſſe. 11

[l] Præter iam dictam epiſtolam alia Gualterij ad Borromæum 3. Maij 1563.

Fererius ſenſus Lotharingo contrarios præſeferebat, cùm volubilem eius animum improbaret, eique ſimul opponeret, ab ipſo nonniſi 12

nonniſi familiæ ſuæ commoda promoueri. Ceterùm ſententias Apoſtolicæ Sedi propitias proferebat, & rationes prævalidas, quippe profundæ intelligentiæ vir, adducebat, ob quas ſolis Legatis fas eſſet proponere, & ob quas Pontifex Concilio præcelleret; quod pariter Gallorum aliqui ſentiebant, præſertim verò Hieronymus Soucherius Abbas Clarauallenſis [m], qui merebatur obtinebatque eximiam exiſtimationem probitatis ac doctrinæ. Quin Fererius, cùm animum præſeferret, vt interdum accidit, præſens regionis ſuæ regimen improbantem, affirmare non omiſit, à ſe optatum iri in eo rerum ſtatu ſe Epiſcopum eſſe, quò ſententiam pro ſuo arbitratu exprimeret in Concilio, ac palàm faceret, à Gallis, dum, corruptelarum emendatio acriter ab ipſis petebatur, nouas indies induci per maximam offenſionem atque perniciem. Non tamen plenè ſibi perſuadebat Gualterius [n], illum ex animo loqui; nam cum Româ reuerſus eum nanciſceretur ſibi cuncta conſentientem, nihil ipſi credidit, ſuſpicatus hominem ſimulare, quò certi aliquid eliceret à Pontifice. Verùm ex quacumque ſuſpicione fieri non poteſt, quin vbi quempiam audimus dicentem efficaciter in rem noſtram quæ vera ſunt, & ad perſuadendum alijs idonea, ea credamus ex animo ab illo dici, ſibique perſuaderi.

1563.

[m] Epiſtola Gualterij ad Borromæum 26. Ap. 1563

[n] Arcanæ notæ Gualterij ad Borrom. 11. Martij 1563.

CAPVT XIII.

Petri Soti obitus, eiuſque ad Pontificem litteræ. Aduentus Nauageri Tridentum. Acta à Morono Oeniponti cum Cæſare de primis quatuor capitibus arcanæ Ferdinandi epiſtolæ ad Pontificem, ſuprà memoratæ; hoc eſt, de Synodi diurnitate; vbi differitur de ſuffragijs pro nationum numero computandis, de ſuſpenſione, de libertate, & de communicatione à Legatis cum Pontifice vſurpata.

1 RES memorabilis, quæ id temporis accidit, narrationem noſtram à Gallis ad Hiſpanum conuertit. Fuit hic Petrus Sotus, de quo plurima à nobis habita mentio. Summam ille obtinebat exiſtimationem ſeueræ probitatis, ſolidæque ſcientiæ: & vtramque ſuorum Hiſpanienſium Epiſcoporum ſententiam ſemper ſuſtinuerat, nimirum, manſionem auctoritatemque Epiſcoporum eſſe iuris Diuini. Porrò cùm in morbum grauiſſimum incidiſſet die decimoſeptimo Aprilis, poſt quem tres tantùm dies viuus ſuperfuit, alieno chirographo ad Pontificem ſcripſit epiſtolam;

1563. eiuſque ſententiæ ſimiles è Soto voces à ſe paulò antè auditas teſtatus eſt Vincentius Iuſtinianus, tunc ſupremus illius moderator, ac poſteà Cardinalis. Hæc epiſtola ſtatim [a] Tridenti vulgata, ob rei argumentum, hominiſque conditionem, celebris poſteà per vniuerſam Europam euaſit. In ea Pontificem ille hortabatur, pro ea fide gratoque animo, quem extrema illa hora ab ipſo poſtulabat, ad dandam operam, vt definiretur, cujuſnam iuris eſſet manſio tum Epiſcoporum, tum reliquorum Eccleſiæ miniſtrorum, curaretque eam ſeruandam, alio prouentuum genere extra epiſcopatus Cardinalibus attributo; & non minùs, vt declararetur, inſtitutionem auctoritatemque Epiſcoporum eſſe iuris Diuini: non conducere Sedis Apoſtolicæ dignitati aliorum abiectionem. A ſe viuente ac moriente affirmari, ſummum Pontificem cunctis Concilijs ſuperiorem eſſe, nec ab illis vllâ ratione iudicari poſſe: opportunum à ſe cenſeri, vt id pariter aperte definiretur; contrarium ſiquidem in ſeditiones, bella & ſchiſmata manifeſtò tendere. Duo ſimul Pontifici commendabat, Ne conſentiret, vt cuiquam facultas traderetur ſuſcipiendi ſacros Ordines à quouis Epiſcopo, cùm expediret Eccleſiæ bono, vt id Ordinario reſeruaretur; & Ne in ſacerdotijs diſtribuendis ſuam ſuorumque miniſtrorum vtilitatem quæreret, ſed animarum ſalutem, & Eccleſiarum emolumentum. Denique huiuſce libertatis ſuæ veniam precabatur.

[a] Præter epiſtolam Soti, epiſtola Vicecomitis ad Borromæum ... Ap. 1563

Soti mors, coniuncta cum perfecto religioſæ pietatis exemplo, 2
ſummoperè diſplicuit Concilio, cui viſum eſt relinqui velut in infauſta caligine, ademptis ſibi in omni genere quibuſdam è ſuis maximis luminatibus. Sed pro eo quod accidit rerum mortalium vicibus, iacturæ mœſtitia lucri gaudio compenſabatur, ac ferè continenter, hoc eſt, 28. Aprilis, magna facta eſt lucis acceſſio Nauageri aduentu. Priuatim ille [b] lecticâ vectus, poſt primas noctis tenebras intrauit, electâ ſibi horæ obſcuritate, ne vlli pompæ ſplendori eſſet accommodata, atque eadem de cauſa prænuntiatum aduentus diem vno die anteuertit. Ratio quæ hominem ad hoc impulit, ea fuit, ne certamen de loco excitaret inter duorum Regum Oratores, qui ipſi obuiàm ituri fuiſſent.

[b] Diarium 28 & litteræ Legat. & Vicecomitis ad Borromæum 29. Ap. 1563

Sed ſumma rerum Tridentinarum extra Tridentum tunc verti 3
videbatur, nimirum Oeniponti, in ijs quæ à Morono cum Cæſare agitabantur. Noluerat ille Præſulem vllum Synodi ſecum adducere [c], ne Germani ſibi perſuaderent, ab eo non dici quæ ſuggerebantur ab ipſius iudicio, Synodi contentionum integro, ſed ab alicuius inſtigatione, qui ſtudio, animique commotione iam illis

[c] Acta Paleotti.

eſſet addictus. Sed dein miſſus ad eum eſt Promotor Caſtellus, qui, 1563.
vbi opus foret, rerum geſtarum notitiam illi ſubminiſtraret.

4 Mandata, quæ Româ ſecum ferebat, vertebantur in ſententia arcanæ epiſtolæ, à Cæſare ſcriptæ ad Pontificem, qui in breui iam miſſa reſponſione, ſicuti dictum eſt, ſe ijs remittebat quæ ampliùs à Legato exponenda erant. Quare mandatorum libellus, præter officioſum proœmium, in varia capita diſtinguebatur, memoratæ epiſtolæ capitibus reſpondentia. Nos verò quò lectores meliùs aptiuſque rem intelligant, in ſingulis capitibus ſubinde ponemus ea quæ Morono reſponſa, & quæ ab ipſo ſuperaddita fuere, cùm apud nos extet eorum ſumma, iuſſu Ferdinandi ab ipſius miniſtris deſumpta, & etiam monumenta à Morono ſeruata.

In primo mandatorum capite ſermo erat de Concilij diuturnitate, quæ dicebatur non minùs Pontifici, quàm Cæſari diſplicere, cùm inde innumera damna ſequerentur, periculum amittendæ indies nouæ alicuius Prouinciæ, vti tunc in Gallia contingebat; Patrum diſſenſio, adeòque tenuis æſtimatio Synodi; ſumptus ſupra vires tum Apoſtolicæ Sedis, tum ipſorum Epiſcoporum; Eccleſiarum detrimentum ex Paſtorum abſentia; magnæ perturbationis diſcrimina, ſi deficeret vita Pontificis; grauiſſimæque iacturæ, ſi decederet Cæſar, in cuius patrocinio ac religione Synodus nitebatur; agendi licentia, quæ ibi indies gliſcebat; periculum tum inteſtinæ diſcordiæ, quam aliquis improbus excitaret, obtento ſtudio Eccleſiæ reformandæ; tum alicuius tumultus, qui Synodum præcideret, & fructu vacuam redderet.

5 Enumeratis diuturnitatis incommodis, eorum cauſæ patefiebant, & remedia proponebantur. Cauſas fuiſſe, ſuffragiorum multitudinem, prolixitatem ſententias dicentium, qui ſæpè vt in argumenta noua ingrederentur, è propoſitis egrediebantur; diſcordias inter Patres ex huiuſmodi digreſſionibus profectas; ſuperiora Oratorum Gallorum poſtulata, vt Lotharingus, eiuſque comitatus expectarentur; vtilitatem eiuſdem Cæſaris, qui optauerat vt definitiones protraherentur, donec in Comitijs Francofurti Maximilianus eligeretur; ſubſecutas Gallorum petitiones, vt alij ſuæ nationis, & Angli etiam ac Germani expectarentur; nouas quæſtiones inter Theologos ad trutinam adductas, cùm vera dogmata ab hæreticis oppugnata firmanda eſſent; mandata plurima Oratorum, quæ ita ſibi tradita ſuis à Principibus affirmabant, vt ab illis digredi non poſſent abſque nouo mandato, vnde non parum moræ creabatur; aliquorum poſtulationes, vt argumenta iam propoſita iterùm pro-

1563. ponerentur, ſicut in præſentia contingebat Gallorum poſtulatis, quorum multa alijs temporibus expenſa ac decreta fuerant; aduerſam operam à quibuſdam nauatam, occultis forſitan fautoribus Lutheranorum, adeoque ſatoribus litium ac turbarum, quod ſimiliter accidere conſueuerat in Germaniæ conuentibus; mutationes quæ in dicendis ſententijs fiebant in rebus propoſitis, perinde ac euenerat in capite de manſione, in quo proponebatur vt Decretum formaretur de diſciplina, & complures rem ad Fidei dogma redigere cupiebant.

Ad id reparandum proponebatur, vt in poſterum eiuſmodi cauſæ remouerentur. Quod confectum fuiſſet, vbi Cæſar cum Pontifice reuerà coniungeretur, iuberetque Oratores ſuos opitulari Legatis; vnde fieret, ne inducerentur in Synodum nouæ dogmatum diſputationes, & idcircò ad ſolas controuerſias cum hæreticis operam conuerterent. Prætereà, vt emendationis articuli de communi conſenſu proponerentur, nec liceret cuilibet noua volumina in medium proferre, quod in cauſa erat, vt eadem res ſæpiùs in quæſtionem rediret. Secundum Decretum primæ Seſſionis concordi obſeruantiâ cuſtodiretur; adeoque à Legatis proponeretur tempori quod opportunum erat, & à Principibus optabatur: vt ea morum emendatio, quæ ad Aulam Romanam ac Magiſtratus ſpectabat, acciperetur quo pacto illam ſtatuiſſet Pontifex, qui rigido intentoque animo illam ordinabat; nollentque in diſputationem illic adducere, vbi perpauci negotia illa callebant: nec Principes, eorumque miniſtri, ſectas & conuenticula Præſulum ſibi conflarent, ſingulis libertati ſuæ conſcientiæque relictis, quemadmodum à Pontifice relinquebantur. Ipſi quoque Principes boni conſulerent rationem aliquam, quæ excogitaretur ad recidendam prolixitatem in ſententijs explicandis. 6

Ad hæc Cæſarei dixerunt: Cùm cauſæ potiſſimæ diuturnitatis eſſent tum negotiorum tum hominum multitudo, duo videri opportuniora temperamenta. Quod ſpectabat ad priorem cauſam, ne diſceptaretur de ijs, quæ in ſacris Litteris & Concilijs habebantur, ab hæreticis non oppugnata. Quod verò ad poſteriorem, vt viri docti ac pij ex quauis natione ſeligerentur; quod Cæſar intendebat vſurpatum fuiſſe in varijs Synodis antiquis ac recentioribus, quodque in conuentibus laicorum fiebat: hoc etiam pacto plurima diuerſa eodem tempore concoquerentur à diuerſis cœtibus, & cuilibet priuato capiti fas eſſet ſignificare delectis Patribus quæ ſibi in mentem venirent de illis peculiaribus argumentis; dein ab ipſis 7

hoc

hoc pacto concocta ac digeſta, ad generalem conuentum referrentur. 1563.

8 Primum à Morono acceptatum eſt, ſed ſimul agnitum, haud ſatis fore. Alterum eidem viſum eſt ad ea abſurda & ſchiſmatis pericula tendere, quæ conſecuta fuiſſent ex poteſtate iudicandi, nationum numero, non autem capitum attributa, contra antiquitatis vniuerſæ conſuetudinem. Quare cùm ille ſatius duceret poſſeſſionem ſine pugna ſeruare quàm vincere, contentionem declinauit, & vniuerse reſpondit: Propoſitam à Cæſare rationem iam vſurpatam fuiſſe, & vſurpandam fore quantum æquum erat & congruens, quando deſignati fuerant cuiuſuis nationis Epiſcopi ad conficiendum librorum indicem, & corruptelas colligendas; & inſuper conſtituebantur in reliquum à Legatis peculiares cœtus, cum accepta, cùm opus erat, ab vniuerſo conuentu poteſtate.

9 Pergebatur in mandatis: Vt certus fieret Cæſar, Pontificem ſuſpenſionem nolle, quamquam ille à ſummis Principibus inuitaretur, in eo ipſum propoſito perſiſtere ex mero boni publici ſtudio, non ex metu mali, quod aliter immineret ex proprijs nationum Synodis; illis ſiquidem nocentiora erant Comitia & Edicta, reipſa à Principibus fieri ſolita. Ex altera parte, non eſſe cur quiſpiam ſuſpicaretur, ab ipſo ſuſpenſionem optari, quòd morum correctionem euitaret; hæc enim optabatur a ſe, etiamſi quouis infortunio Synodus diſſolueretur: ſuumque apud animum ſtatutum eſſe, effecturum ſe, vt vbicumque poſſet ea ſeruaretur. Id iam experimento probari per complura diplomata à ſe promulgata, & quorum exempla mittebantur ad Cæſarem, ſolius mali, non item boni conſcium. His nihil opponendum occurrit Cæſari.

10 Tertium caput erat de libertate. Eam, quod ſpectabat ad Pontificem, adeò inuiolabilem fuiſſe, vt Patribus permitteretur ſententiam etiam licentiùs promere. Audiri libenter à Legatis quemlibet Epiſcoporum, etiam priuatim de agitatis argumentis: deſignari peculiares cœtus pro Concilij voluntate; res in conſilium cum Oratoribus adduci, antequam proponerentur, eaſque ex ipſorum arbitratu ſæpè reformari. Quod ſi quâ ratione dici poſſet in Concilio libertas lædi, id mandatis, à quibuſdam Principum miſſis ad ſuarum Prouinciarum Epiſcopos, eſſe tribuendum; ac proinde Legatus petijt vt huic incommodo conſuleretur.

11 Reſponderunt Cæſariani, Cæſarem à conſcientia non argui, quòd vlla vmquam dediſſet mandata paucis illis Concilij Patribus ſibi addictis, vnde ipſorum libertas minueretur: de reliquis Princi-

1563. pibus ſibi ſatis compertum non eſſe : quod ſi id accideret, oportere Legatos conqueri cum ipſis Oratoribus ac Principibus, vbi id opus erat. Offerre Cæſarem, ſe imperaturum ſuis Oratoribus, vt in eo ſtudia Legatorum adiuuarent, paratoque eſſe animo ad ſuam etiam operam per ſeipſum impendendam, vbi hoc à ſe flagitaretur. Ita ſe ſperare, Pontificem pariter integram libertatem conceſſurum Præſulibus Pontificiæ ditionis, alijſque quibus ipſe ſubueniebat. Etenim, ſi apertiùs loquendum ſibi erat, aliquod ea de re murmur obſtrepere, & aliquam querimoniam, tametſi longè aliter Cæſar ſentiret, quem probitas ac recta mens Pontificis non latebat.

De his Moronus: Huiuſce murmuris falſitatem deprehendi poſſe 12
ex tenore ſententiarum, quas memorati Præſules edixerant; quando eorum complures acriter promouerant opinones illas, à quibus potiſſimùm abhorrere Pontifex dicebatur: libenter excipi à Legato oblatam à Cæſare operam ſuis Oratoribus adhibendam, ac ſperari, auctoritatem Cæſaris & exemplum ad permouendos reliquos vim habitura.

Poſt hæc in mandatis accuſatio purgabatur, quòd Præſides de 13
omni & qualicumque re Pontificis ſenſum exquirerent. Dicebatur: Si miniſtris omnibus conſuetum erat, ſuum principem de rebus gerendis edocere, multo magis id obſeruandum eſſe à Legatis erga caput Eccleſiæ in rebus Religionis; cùm ſemper in more poſitum fuerit, vt Summus Pontifex de grauioribus argumentis certior fieret. Hinc non adimi libertatem, quandoquidem Decreta pro maiori ſuffragiorum numero firmabantur. In veteribus Concilijs, vt in Chalcedonenſi & Conſtantinopolitano, non ſolùm fuiſſe permiſſum vt res cum Summo Pontifice communicarentur, ſed acceptam illius ſententiam à Patribus fuiſſe ſubſcriptam. Antiquos illos ac religioſos Imperatores conſueuiſſe ſuis ſubditis imperare, vt Fidem ſequerentur, quam Damaſus, Agatho, alijque Romani Pontifices retinebant. Tantum in præſentia non poſtulari à Pontifice, Legatiſve; ſed vt maiori Patrum numero ſanctiones committerentur.

Ad ea reſponſum à Cæſare: Quamquam auctoritas conſtituen- 14
di in Eccleſia Decreta Fidei & emendationis, in Romano Pontifice præcipuè tamquam in capite reſideret; tamen ab ipſo in membra quoque ea deriuari: idcircò conſuetudinem fuiſſe, maximas controuerſias, etiam in Romanis Concilijs deciſas, iterùm Oecumenicis remitti. Hoc poſito, nequaquam à Cæſare ſibi arrogari poteſtatem ea de re definiendi, nec velle, ſicuti dici ſolet, in cælum

os

os ponere; ſed quando cupere Legatus videbatur Cæſaris iudicium audire, illud huiuſmodi eſſe: Si quid noui negotij accideret in Concilio præter ea quæ in diplomate conuocationis legebantur expreſſa, de eo conſulendum eſſe Pontificem; ſed ſuper alijs rebus, à ſe iam præuiſis, & de quibus credendum erat pleniſſima mandata fuiſſe ab ipſo tradita Legatis, viris eximiâ fide ac prudentiâ, poſſe in eorum & tot præſtantiſſimorum Patrum iudicio eas reponi: aliter à ſe dubitari, ne exclamaretur, haberi Concilium non Tridenti, ſed Romæ, nec ad Decreta Patrum operâ, ſed tabellariorum deueniri. 1563.

Contrà verò Legatus: Fieri non potuiſſe, vt res tam multæ, & à tot ac tam varijs ingenijs pendentes, præuiderentur, niſi generarim & confuſè; cùm tamen prudentiæ Decreta recidant in peculiare ac definitum, adeoque neceſſarias eſſe nouas illas peculiareſque communicationes; & ſingulos Principes proportione neceſſitatem illam experiri in arduis negotijs, quæ à miniſtris à ſe longinquis agitantur. Ex eo nullam adimi libertatem in decernendo; hanc numquam à Pontifice præpeditam fuiſſe. Quod ſi manſionis articulus definitus non fuerat, id non Pontificis vetito, ſed Patrum diſcordiæ tribuendum.

Conflagrant homines tam anxio libertatis, hoc eſt dominationis amore, vt exiſtiment illam ſibi adimi, ex eo ſolùm quòd poſſit adimi; adeoque grauis quaſi prohibitio illis eſt, quòd velit ſuperior de illorum operibus prædoceri, quia per id aptus redditur ad ea prohibenda, tametſi non prohibeat.

CAPVT XIV.

Alia in mandatis Moroni contenta. Ab eo cum Cæſare agitata de particula, proponentibus Legatis. *De diuiſione à Cæſare in ſuis litteris habita Epiſcoporum diuitum ac pauperum, qui Synodo intererant. De reformando Eccleſiæ Capite. De promouendis Cardinalibus & Epiſcopis: & de ipſius Cæſaris aduentu Bononiam.*

1 QVinto loco agebatur in mandatis de particula tam oppugnata, *proponentibus Legatis*. Monebat, eam ſolemniter à Patribus firmatam fuiſſe tantâ concordiâ, vt ſi poſteà reuocaretur, infringeretur auctoritas Concilij, & irriſionis argumentum præberetur hæreticis, quodam tramite patefacto, qui ad nullum terminum quæſtiones deduceret. Nec idcircò magis liberum eua-

1563. ſurum Concilium, ſed magis populare, tumultuoſum atque confuſum: vera ſiquidem ſalubriſque libertas ordini ac regulæ non aduerſatur. Hunc ordinem in cunctis Synodis fuiſſe, quin in cunctis Collegijs ſeruari: proinde huiuſmodi exemplum, quod nunc in Tridentina cerneretur tot Principibus poſtulantibus, inæſtimabili detrimento futurum cunctis conuentibus Eccleſiaſticis ac laicis, adeoque totius humani generis gubernationi. Quid porrò, ſi reſciſſo ſemel hoc vallo, populi, ſemper in ipſorum Principes queruli, confugerent ad Concilium, ac leuamen depoſcerent impatibilium onerum, quæ ſibi dominantes impoſuiſſent? In rem Principum nihil conferre quòd Oratores proponerent, quando nihilominùs ex voluntate Pontificis præſtò erant Legati ad cuncta ipſorum poſtulata ſuo tempore proponenda.

Reſponſio Cæſaris fuit huiuſmodi: Certum eſſe, primariam proponendi facultatem penes Pontificem ac Præſides eſſe; ſed de ſecundaria opiniones variare. Nolle ſe nunc ſubtiliorem diſputationem inſtituere; ſed quoniam Synodus ea verba poſuerat, reuerenter à ſe eadem accipi, nec recuſari ſuis ab Oratoribus ad Legatos ea deferri, quæ à ſe illis committebantur proponenda, atque ab ijſdem audiri quæ Præſides ex aduerſo opponerent & hortarentur, quorum conſilium ſibi pergratum futurum; ſed id ſaluo omni ſuo iure, & reſeruatâ ſibi poteſtate, vt vbi recuſarent Legati res à ſe propoſitas ad Concilium referre, & in ſua ipſi ſententia perſiſterent, fas ſibi eſſet eaſdem per ſuos adminiſtros proponere, quod ſibi, tamquam primario Eccleſiæ Aduocato, licitum erat. Et quoniam intelligebat, id Pontifici minimè diſplicere, optari à ſe, vt apertis notis declararetur. 2

Tum Legatus promiſſum confirmauit: ſed adiecit, opus non eſſe nouo Concilij Decreto, propptereà quòd & abſque illo eius obſeruatio, quæ ſolùm Cæſaris intererat, haberetur; & ea noua declaratio, tum re tum modo quo fieret, plurimum contentionis, perturbationis & cunctationis afferre potuiſſet. 3

Diſtinxerat Cæſar in epiſtola, quam recitauimus, inter Epiſcopos, non miniſtros Aulæ Romanæ, adeoque non aſpirantes ad Purpuram, diuites alios, alios pauperes; affirmaratque, ſperandum eſſe in diuitibus, quorum pars maior ex tranſmontanis erat, quippe ſuarum Eccleſiarum prouentu contentis, plus ſinceritatis ſuper manſionis quæſtione, quàm in pauperibus, quorum plurimi ex Italicis erant: quâ ratiocinatione plus ponderis tribuebat ſententijs contendentibus declarationem illius legis tamquam Diuinæ. 4

Id in

5 Id in mandatis refellebatur, cùm obſeruaretur, in diuitibus Epiſcopis aliarum nationum minùs ineſſe libertatis, quàm in Italicis pauperibus: illi ſiquidem maiori metu coërcentur, maiorique ſpe ſtimulantur, veriti, ne ipſorum reditus detineantur à Principibus laicis, quemadmodum in illis regionibus ſæpè contingit, quod numquam in Italia fieri ſolet à Pontifice; ſimul etiam ſpe compulſi, opulentiores Eccleſias obtinendi per eoſdem Principes in ipſorum ditionibus. Denique, cùm ius ſuffragij par in ſingulis ſit, eos tantummodò maiori auctoritate pollere, qui rationum ſoliditate præſtarent. Ad hæc ſimiliter nihil Cæſar obiecit. 1563.

6 Succedebat ex epiſtolæ ordine ſermo de Capite reformando; & affirmabatur, Paratum eſſe Pontificem ad libenter excipienda Cæſaris conſilia: ſed non poſſe de hoc agi in Synodo, quin ſimul agatur de Pontificia auctoritate, quod ab animo Cæſaris longè aberat. Numquam in more poſitum comperiri, à Concilio Pontifici normam præſcribi, præſertim verò dum hic ad ſe reformandum præſtò erat, idque reipſa perficiebat. Ceterùm, fas non eſſe Concilio, legem Pontifici præſcribere, quando lex omnis Concilij eatenus vim legis obtinet, quatenus à confirmatione Pontificis illam accipit: id autem abſurdius eſſe, quàm ſi Imperij ſubditi vellent Imperatori legem imponere: multò minùs ineſſe laicis Principibus poteſtatem legis dandæ Pontifici: quin Eccleſiæ morem fuiſſe, vt Pontifices Conſtitutiones ederent comprobante Concilio, atque vt poſtea Imperatores illis ſubſcriberent, & exequendas curarent. Par non eſſe, vt Principes emendationis ac Religionis obtentu ſtuderent in Concilio mercaturam exercere. Per hoc indicabatur, Pontificiæ auctoritatis diminutionem ab illis tentatum iri ob rationes politicas, ſiue vt ad ſe eam traherent, ſiue vt gratificarentur hæreticis. Decere Cæſarem, vtpote Aduocatum ac propugnatorem Eccleſiæ, illius Capiti patrocinari, non autem cum ijs coniungi, qui directè aut obliquè illi aduerſabantur.

7 Ad huiuſmodi caput ita Ferdinandus: Hanc eſſe rem inter ceteras maximi ponderis. Dubitari non poſſe, emendatione opus eſſe non ſolùm membris Eccleſiæ vniuerſalis, quæ iam à Synodo incepta fuerat, ſed etiam Capiti, quod erat Eccleſia Romana, & ipſius Epiſcopus. Non eſſe mentem Cæſaris, per ea verba viuentem Pontificem notare, qui apud ſe in optima erat æſtimatione, & à ſe credebatur in eadem apud vniuerſum hominum genus haberi; ſed generatim loquendo. Extra controuerſiam eſſe, plurimos abuſus inductos fuiſſe per Pontifices in relaxationum prodigentiam,

1563. in delictorum impunitatem, in immunitatum frequentiam, in ſacerdotiorum multitudinem, in pecuniæ cupiditatem; qui abuſus ſuppeditauerant magna ex parte materiam recentium hæreſum incrementis, & arbitrari ſe, nec Pontificem pro ipſius ſinceritate ac probitate id inficiaturum. Hoc poſito, marſum nequaquam, vt iam præmiſerat, admouendam eſſe emendationi in ipſo Pontifice, nec pariter in ijs quæ ſpectabant ad ipſius temporariam dominationem, eius adminiſtratione ipſi cum Cardinalium Senatu relictâ: ſed in alijs negotijs ad Eccleſiaſticum regimen pertinentibus, quæ ab Aula Romana in Eccleſiæ reliquum influebant, variare ſententias de Concilij auctoritate. Par ſibi non eſſe, ſuper ijs argumentis in arduam cum Pontifice diſputationem congredi; ſolùm per filij reuerentiam & amorem à ſe moneri, tametſi Pontifex ad id ſtricto iure non obſtringeretur: Chriſtianarum gentium conditionem eiuſmodi tunc eſſe, vt oporteret Pontificem ſeipſum vincere, rerumque neceſſitati ex parte indulgere. Dubitandum non eſſe, per faciliorem, maioriſque auctoritatis rationem poſſe opus illud perfici à tot præſtantiſſimis ac ſanctiſſimis Patribus omnium nationum, in quos nulla infidelitatis aut ſocordiæ ſuſpicio cadere poterat, quàm Romæ à paucis hominibus, Pontificem adiuuantibus; de quibus aut ex humana imbecillitate, aut ex vtilitate priuata ſperandum vix erat, quin quidquam omitterent dignũ quod adhiberetur, vel quidquam adhiberent dignum quod omitteretur: meliùs à pluribus alienam cauſam agi, quàm propriam ab vno pauciſve. Quod omniũ intereſt, ab omnibus comprobandum. Quantum gloriæ Pontifici redundaturum ex hac ſui demiſſione, quæ vtique heroica eſſet imitatio illius ſupremi Domini, quem ipſe referebat? Quantum auctoritatis acceſſurum Concilio? Quantò ampliùs ſpei conceptum iri, cunctos Principes euaſuros ſtudioſos illius executores, vbi per ſuos Præſules ac miniſtros eiuſdẽ participes forent? Addebat poſtremò Cæſar, Cùm ſibi oſtenſæ fuiſſent à Legato ſanctiſſimæ leges, à Pontifice de Vaticanis Cômitijs latæ, plurimum id profuturum, ſi cum Synodo communicarentur; quò per auctoritatem ipſius, cui tot Principum Oratores aderant, tuto quaſi munimine obſiſteretur molitionibus, quæ ab illorum miniſtris extrahi conſueuerant aduerſus ſacroſanctam illam electionem, in quas grauiſſimæ querelæ iactabantur, & quibus difficulter alibi quàm in Concilio aptè conſuli poſſet.

Aduerſus hæc Moronus: Quando Cæſaris mens non erat, pro ipſius pietate ac obſeruantia, vt de ipſo Pontifice ageretur, ab eo ſe petere, vt è ſcripto Cæſaris ſibi tradito eraderetur vox illa, *in Capite*, 8

ne

ne ſi fortè ſcriptum illud in manus hæreticorum deueniret, id in peiorem partem traheretur. Atque ita effectum eſt, alijs [a] vniuerſalibus verbis ſubrogatis. Ad reliqua reſpondit: De cunctis corruptelis à Cæſare connumeratis decretas iam fuiſſe, & in poſterum decernendas eſſe in Concilio idoneas emendationes. Duo ab illo excipiebantur, electio Pontificis, & Cardinalium creatio, quæ re ipſa ad illius electionem redigebatur. Ob varias atque oppoſitas nationum vltra montes, inter ſe æmularum, vtilitates, non licere de his agere in Synodo ſine periculo aut grauis diſſidij, aut alterius incommodi magis noxij. Si Cæſar in diplomate Comitiorum appendicem aliquam deſideraret, à Pontifice illius ſenſa libentiſſimè auditum iri. Quin ne anteà quidem omiſſurum fuiſſe idem diploma Concilio proponere, quò illic ſimpliciter comprobaretur, non tamen expenderetur, niſi dubitaſſet, ne à modica rei peritia, & à contrarijs animorum affectionibus diſſenſio ac mora crearentur: cùm à Pontifice deriuaretur in Patres reformandi poteſtas, æquum non eſſe, vt ipſi poſteà vellent ex ſua ipſorum auctoritate in diſputationem adducere ea quæ per ſummam curam ac maturitatem ab eodem Pontifice ſtatuta fuerant. 1563.

[a] Conſtat ex reſponſ. Cæſaris ad propoſitionem Legati.

9 Et planè de Comitiorum articulo reſpondebat epiſtolæ Cæſaris huiuſmodi caput mandatorum, quæ Romæ Legato tradita ſunt. Offenſiones perturbationeſque in Comitijs exortas, frequentiùs ac potiſſimùm Principum miniſtris eſſe aſſignandas; adeoque plurimum inter cetera profuturum, ſi à proferendis mandatis, rerumque tractationibus illi abſtinuiſſent, aut ſi pariter ad ipſos irrogatæ pœnæ extenderentur: non tamen negari, aliquem etiam ex Purpuratis interdum peccaſſe; ſed idem contingere in cunctis hominum collegijs, perinde atque contigerat in Apoſtolico. Objici non poſſe, defeciſſe Pontifices, qnaſi non ſenſerint in eo, & ſecuti non fuerint ſententiam Conciliorum: quin ferè omnia, quæ Pontifices de Comitijs promulgarant, eſſe vel à Concilijs deſumpta, vel ab ipſis comprobata. Ac demum afferebantur rationes iam indicatæ, ob quas tunc Pontifex nouam Conſtitutionem ſuam ad Synodum non mittebat, de quo paulò antè vidimus plenè fuiſſe diſceptatum inter partes ſuper articulo ſuperiori.

10 Tum ad electionem Cardinalium progrediebantur mandata. Fieri non poſſe, vt eorum numerus reſtringeretur, quemadmodum Cæſaris epiſtola proponebat: etenim cùm illius gradus dignitati perpetuitas deberetur, nec par eſſet, Pontificem obſtringi vt ijs tantummodò Conſiliarijs vteretur, qui deceſſoris intimi fuerant,

 neceſſe

1563. neceſſe erat, ſibi fas eſſe nouos creare: præterquam quod ad id etiam ſæpè compellebatur & Principum deprecationibus, & Præſulum promeritis. In animo tunc Pontificem non habere alios ad eum ordinem aſſumere; ſed vbi hoc ageret, ipſum quos oporteret ſelecturum, & præſtò eſſe ad conficiendum diploma de conditionibus illi gradui neceſſarijs. Neque pariter his contradictum.

Poſtea de Epiſcopis eligendis ſermo erat in ſcripto: Firmata ſuper eo iam eſſe multa Decreta in ipſo Concilio; ſed rogari Cæſarem, vt eamdem ipſe rationem de ijs haberet, qui ob ipſius nominationem promouerentur. In hoc argumento prolixam diſſertationem Cæſar exhibuit, recenſitis conditionibus, quibus ex hominum prudentum ac religioſorum ſententia opus haberet, qui ſacras Infulas ſuſciperet; & oſtenſâ nimiâ licentiâ, quæ in Clericorum collegia irrepſerat, quòd eorum complures Epiſcoporum poteſtati ſubtrahebantur. Et Legatus adiecit, ea omnia in Synodo expenſum iri. 11

Hinc gradum faciebant mandata ad articulum manſionis: Maluiſſe Pontificem, illic numquam excitam fuiſſe inutilem controuerſiam de iure Diuino; ſed quoniam ad id deuentum erat, æqui boníque ſe facturum declarationem aliquam, dummodò pacificè concorditerque confectam. Manſionem exiſtimari à ſe neceſſariam, ac velle vt ab ipſis quoque Cardinalibus ea cuſtodiretur. 12

Reſponſum eſt: Tametſi ſatius fuiſſet ab initio quæſtionem illam prætermitti; tunc tamen eò deuentum eſſe, vt nefas eſſe videretur ipſam diſſimulari, cùm præter Decreti promulgationem aliud non deeſſet: id verò neceſſarium cenſeri, quò, vtriuſlibet eſſet iuris manſio, intelligerent Epiſcopi, ſe ad illam obſtringi, de quo, vbi nihil decerneretur, fortaſſe dubitarent.

Breuiter Legatus: Operam eiuſmodi à ſe ſponderi, quâ res ad concordiam adduceretur, & manſio, cuiuſcumque tandem iuris eſſet, obſeruaretur.

Poſtrema pars mandatorum, rationes complectebatur, cur Pontifici non liceret Tridentum, ſicut à Cæſare inuitabatur, ſe conferre, ſimulque hortabatur Cæſarem vt Bononiam adiret. Excuſationes, vt in litterarum reſponſo retulimus, ad quinque capita redigebantur: Ad ſenectutem & inualetudinem Pij, rigidi Tridentini cæli intolerantem: Ad locum à Concilio occupatum, adeoque minimè capacem duplicis Aulæ tam amplæ: Ad indignitatem quâ illic morarentur Pontifex & Cæſar, ex præſenti licentia: Ad pericula, propter Germanorum hæreticorum propinquitatem, & propter fœdera cum ipſis inita à Condeo, Gallorum hugonottorum 13

duce:

duce: Ad neceſſitatem, quâ tunc Roma vrgebatur, vt propinquum 1563.
ſibi Pontificem haberet ob Turcicam claſſem. Contra verò nihil eorum obſtare Bononiæ: Poſſe Cæſarem ſine armorum apparatu, & per modicum ſumptum eò venire per ſuam ditionem, Mantuam vſque iter habentem; eique à Pontifice offerri, vt Bononiæ æquè ac ipſe dominaretur. Timendum Cæſari non eſſe Germaniæ causâ, cum ibi filium relinqueret, Romanorum Regem iam electum, & quem omnes amore ac ſtudio proſequebantur. Poſſe id peragi bonâ Germanorum pace, quando illud iter ſuſciperet Cæſar emendationis gratiâ, tam ab illis efflagitatæ, quæ reipſa perficeretur, tranſlato in eam vrbem Concilio.

14 Claudebatur caput illud ac mandata: Quemadmodum apud ſe ſtatuerat Pontifex, in Eccleſia reformanda nec ſanguinem nec vtilitatem ſpectare; ita, vbi ageretur de lædenda auctoritate, non ab hominibus ſolùm, ſed à Deo ipſi tributa, grauiſſimas perturbationes excitum iri; cùm ipſe id paſſurus non eſſet, ſicut non ſine graui noxa pati poſſet.

15 De Pontificis acceſſu Tridentum reſcripſit ad Legatum Cæſar: Quamquam ampliſſima bona inde ſperaſſet, tamen auditâ difficultate, ſe ab eo ſtimulando deſtiturum. De ſuo Bononiam aduentu, ſi tantùm ad coronandum Cæſarem eò pergeret, & ſi temporum conditio id permiſiſſet, neutiquam ſe recuſaturum fuiſſe, ne deeſſet ſuo muneri, maiorum ſuorum exemplo, & gratæ obſeruantiæ erga eum Pontificem, cuius paternæ beneuolentiæ argumenta tam præclara obtinebat: ſed cùm illic vniuerſalis Eccleſia reformanda eſſet, arduum ac diuturnum opus illud eſſe, nec leui manu ac feſtinanter tractandum; & tamen ne breui quidem temporis ſpatio tunc ſibi licere Germaniæ terga vertere, multis ibi occultis molitionibus feruefcentibus, quæ niſi celeriter extinguerentur, vniuerſum Imperium opprimere potuiſſent. Nec ſatis eſſe Romanorum Regis præſentiam, tum quòd ob Hungariæ turbas illic adeſſe cogebatur; tum quod ſemper in more poſitum fuerat, vt maioris momenti negotia de rebus Imperij ad ipſum Cæſarem deferrentur. Quoniam autem Pontifex poſt diſceſſum Legati ſermonem aliquem habuerat cum recenti Oratore Hiſpano (ſicuti narrauimus, reſponſa ad illius mandata recenſentes.) vt pariter Philippus Rex Bononiam conueniret, & Legatus pro exceptis Romà mandatis aliquid ea de re Cæſari ſignificarat, quaſi per id impulſurus eſſet Cæſarem ad illud iter; Ferdinandus reſpondit: Admodum difficile videri ſibi, tantæ molis coloſſum è tam longinquo eò pertractum iri: ſed

1563. vbi ſuccederet, hoc ipſum maiorem prolixitatis neceſſitatem allaturum, adeoque eò minùs liberum ſibi futurum fuiſſe ipſius aduentum, quando ad tuendam præſentiâ ſuâ Germaniam adigebatur. Grates à ſe agi Pontifici ob ea quæ benignè offerebat; ſed illò pergere modico ſumptu, & infrequenti comitatu, videri ſibi diſſentaneum Cæſareæ dignitati: quin opus eſſe, in huiuſmodi euentu ſecum adducere præcipuos Germaniæ Præſules; quod id temporis magno fuiſſet incommodo illorum Eccleſijs: præterquam quòd difficulter eos à ſe inductum iri ad Synodum extra Germaniam. Polliceri ſe quidem Pontifici, vbi primùm ſibi liceret, victo quouis diſpendio, iturum ſe ad hoc illi obſequium exhibendum, vt nimirum ab ipſo coronam acciperet.

Ad hæc Legatus conquieuit, ſiue abiectâ ſpe Cæſaris permouendi, ſiue ſatis habens, ne is vltrà calcaribus vteretur ad Pontificem ſtimulandum; cùm longè maior inſit homini ſollicitudo mali vitandi, quàm cupiditas noui boni conſequendi, adeoque maximæ habeantur inter voluptates tum corporis, tum animi corpore obuoluti, illæ quæ reipſa medicinæ ſunt.

CAPVT XV.

Colloquia inter Cæſarem & Legatum ſuper capitibus recenſitis; & ipſorum concordia, exceptis tribus, de quibus poſteà per litteras ipſi conuenêre: & Moroni reditus ad Concilium.

EA quæ memorauimus, multis vtrimque iteratis reſponſionibus argumenta præbuere: quæ reſponſiones cùm ijdem magna ex parte alijs atque alijs vocibus repeterent, plus moleſtiæ quàm notitiæ lectoribus eſſent allaturæ. Sed quoniam in mutuis ſcriptis plurimum ſuperuacanei ponitur, plurimumque neceſſarij præteritur, quorum vtrumque non niſi in aperta colloquij luce diſcernitur, efficaciſſimi nimirum argumenti ad implicatiſſima negotia conficienda, cupijt Legatus per ſe coràm agere cum Cæſare, abſque Conſiliariorum interuentu, qui ad ſtudioſum ſolertemque animum oſtentandum, nouas ſemper difficultates adnectebant aduerſus id cuius gratiâ res tractantur, quod eſt concordia. Legatus aliâ tempeſtate grarioſus admodum Ferdinando fuerat, plurimique ab eo habitus, apud quem annos plurimos Nuntium egerat Pauli III. interfuitque Comitijs celeberrimis, maximeque operoſis, ad Religionis negotia coactis; poſteà verò ſemper in Aula Romana 1

1563.

mana ſingulare ſtudium is præſetulerat tum vniuersè in Auſtriacam familiam, cui ſubiectus erat, tum peculiariter in ipſum Cæſarem, eiuſque negotia. Quare tametſi per hæc poſtrema tempora neſcio quis ſtuduiſſet illum in inuidiam apud eum Principem vocare, quaſi ex ipſius conſilijs emanaret ſuſpicio & arctior agendi modus Pontificis in Concilij rebus; numquam tamen in animo miti Ferdinandi vetus beneuolentia extincta fuerat. Et huius argumentum prætulerat in reſponſo Pontifici [a] reddito de nuntijs duarum legationum, quæ Morono recens impoſitæ fuerant, nimirum, apud ipſum Cæſarem, & Concilium, adhibitis ſingularis lætitiæ formulis, Non potuiſſe deſtinari quempiam à Pontifice nec ſibi gratiorem ex veteri familiaritate, nec in maiori apud ſe pretio, ex comperta ſibi hominis ſapientia, ſtudioque Religionis; adeoque ex huiuſmodi electione aiebat polliceri ſibi exoptatam afflictæ Chriſtianæ Reipublicæ reparationem. Noua poſteà Cæſar edidit argumenta huius in Legatum amoris, cùm primùm illum excepit, mille paſſibus extra [b] vrbem obuiàm progreſſus.

[a] 28. Martij 1563.

[b] Acta Paleoti.

2 Haud difficulter deinde Moronus caliginem omnem, ſi qua tamen adhuc ſupererat, efficaciâ linguæ diſſipauit, ſibique priſtinam Cæſaris fiduciam omnino reſtituit, quæ validiſſima ad res componendas machina eſt; idque tunc experimento patuit. Legato ſemper diſplicuerat inchoata rerum agendarum ratio, non modò tamquam prolixa, ſed tamquam periculoſa, cùm Cæſar ſubinde [c] committeret expendenda ſuorum Theologorum conſilio cuncta capita in horas exurgentia, ex articulis cum Cardinali agitatis per libellos vtrimque mutuò exhibitos. Et quamquam Legatus adiumenta ſibi conquireret quorumdam operâ, magis Religioni ſtudentium in eò cœtu, ac præcipuè Staphili & Caniſij; tamen præter difficultatem quidquam conficiendi in argumentis propoſitis, ſemper ſollicitudine premebatur, ne quæſtiones procelloſæ ac ſeditioſæ cierentur, cuiuſmodi erat, de Pontificis auctoritate. Quocircà veteri renouatâque amicitiâ niſus, Cæſari ſignificauit, eam agendi rationem diſſentaneam eſſe ad componendam concordiam, quam optabat Cæſar ipſe, tum ex animi ſui probitate, quietem publicam cupientis, tum ex eiuſdem amicitia, quam cum Pontifice exercebat. Initos hucuſque modos non ſolùm non conducere, ſed obſiſtere ijs quæ intendebantur. Quapropter res tranſigendas eſſe cum ipſo Cæſare à Legato, qui ſperabat à ſumma ipſius æquitate ac ſapientia, ſe illi oſtenſurum, à Pontifice quantum poſſet ipſi concedi; quod vltrà petebatur, ne ipſius quidem Cæſaris menti

[c] Cuncta ex plena narratione Legati ad Borrom. ſcripta Tridenti 17. Maij 1563. & in reliquis ſcripturis inter ipſum & Cæſarem, à me prolatis.

1563. menti conſonare, adeoque eidem de rebus edocto gratam poſteà futuram eam ipſam, quam tunc ægre ferebat, quaſi duritiem. Haud difficulter in eo Cæſar Legato conſenſit; neque hic minores ſpe fructus decerpſit. Etenim ambo per ſe ipſos longo arcanoque colloquio de ijs quæ ſequuntur conuenere.

Quæſtiones ſuperuacaneæ præciderentur, & ea præſertim, in quibus hæretici non aduerſabantur Catholicis. Cunctis Patribus plena relinqueretur ad ſententiam ferendam libertas, quam Cæſar pollicitus eſt etiam in ijs qui ipſius perſonam in Concilio gerebant.

Obſiſteretur digreſſionibus, & modeſtia in locutoribus exigeretur: quod pariter affirmauit Cæſar, ſuis miniſtris à ſe iniunctum iri. Et eo ſanè opus erat: ſiquidem Ciurelia non ceſſabat[d] ſibi riſum ſeu potiùs fremitum conuentus comquirere inconditis ſuarum prædictionum dicterijs; adeò vt Lanſacus indignatione incanduerit non modò in dicentis petulantiam, ſed in Præſidum tolerantiam.

d Dux litteris Vicecomitis 21. & 29. Aprilis 1563.

Pontifex relinqueret Concilio, ſicuti obtulerat, integram ad res decidendas libertatem.

Cùm Legatus oſtendiſſet Cæſari, à Synodo ſub Paulo & Iulio, & etiam ſub viuente Pontifice emendatas fuiſſe complures conſuetudines minùs conſentaneas Aulæ Romanæ; cumque is Legatum rogaſſet, vt ſi qui ſupereſſent, eorum emendatio perficeretur, non ſolum id illi promiſſum, ſed multi Canones oſtenſi ſunt, qui iam in eo genere à Præſidibus cudebantur.

Accuratiori ſolertiâ proſpiceretur inordinatæ Epiſcoporum electioni, & immunitati Collegiorum ab eorumdem Ordinarijs; quæ duo malorum innumerabilium origo erant.

Reſciuiſſe Cæſarem, à diſputatione, An manſio Diuini iuris eſſet, acre certamen ſuccenſum, & plurimum temporis abſumptum fuiſſe, vt proinde interdum ſibi perſuaſerit, ſatius eſſe ea de re minimè decertari, & ſolùm Epiſcopos ad reſidendum cogi; ſed cùm quæſtio adeò progreſſa eſſet, & propè iam vt decideretur, Cæſarem rogaturum fuiſſe Præſides, vt ad optabilem concordiam res deduceretur.

Cùm Cæſari renuntiatum eſſet multis, & multas ob cauſas, rationi diſſentaneam videri vſurpatam hactenus conſuetudinem, vt vnicus à Secretis eſſet, qui res Concilij in Acta referret; rogari amicè Legatum, id cum ſuis collegis attentiùs expenderet, ſaltem quò querelæ cauillationeſque vitarentur. Et quamquam ſatis eſſe videretur Morono vnius opera, qui à Secretis eſſet, & querimonia rationi diſſona; tamen ſuum apud animum ſtatuit, in eo Cæſari grati-

gratificari, vbi poſtulato is inſiſteret: iam enim Ferdinandus declarabat, electionem adiuncti habendam eſſe Pontificis ac Legatorum auctoritate; adeoque nihil inde detrimenti oriebatur. 1563.

Deniquè cùm id temporis opportunum non eſſet, vt Cæſar Bononiam ſe conferret ad ſuſcipiendam à Pontifice coronam, quò ab illo inuitabatur; non tamen ipſum neglecturum quàm celerrimè poſſet, æquam illam ac laudabilem maiorum ſuorum conſuetudinem ſequi.

Præter hæc ſcripto tradita, coràm conuenere, ſi fortè Romana Sedes vacaret extante Concilio, & Ferdinando viuente, illum impenſurum ſuas omnes vires Collegij patrocinio, quò antiquum ius creandi noui Pontificis retineret; de quo Moronus toto legationis ſuæ ſpatio ſollicitus fuerat, veritus ne quædam ex poſtulatis eò collimarent.

4 Verumtamen tria, quæ ſtatim exponemus, inter eos integrè non conuenere, quod clariùs patuit ex libello, huiuſce colloquij gratiâ tradito Cæſaris nomine proficiſcenti Legato. Quare hic perquàm honorificè alioquin habitus, ita vt inuiſeretur ab ipſo Cæſare *, ad leuandam illi moleſtiam eò ſe famulorum ope deferendi, dum podagrâ laboraret; ſeque à Concilij neceſſitatibus reuocatum intelligens, in digreſſu, die 12. Maij, non deſtitit eos clauos retrudere, quos nondum firmiter defixos animaduerterat. Sed quoniam per temporis anguſtias, & illius officij conditionem, ſibi non licebat animo ſuo ac negotio ſatisfacere, epiſtolam eodem die ad Ferdinandum ſcripſit, & per Delfinum Nuntium deferendam curauit, cuius hæc erat ſumma.

* Litteræ Legatorum ad Borromæum 10 Maij 1563.

5 Deum à ſe teſtem vocari, poſt obſequium ab ipſo tamquam Cardinali debitum Pontifici, & Apoſtolicæ Sedi, neminem eſſe cui maiorem obſeruantiam, magiſque ſe obſtrictum profiteretur quàm Cæſari: eapropter velle tunc ſe ad ipſum ſcribere, vtpote ad Principem, cui grates innumeras debebat, & in quo ſummam benignitatem expertus erat, atque ijs nominibus ſolito liberiùs eo die cum ipſo, ſed fortaſſis æquo breuiùs, collocutum fuiſſe; porrò angi ſe ex triplici capite poſtremi libelli, ſibi nomine Cæſareo traditi.

6 Vnum eſſe, Vt cœtus deſtinarentur habito nationum reſpectu; in quo per illud reſponſum Cæſar ſe perſiſtere ſignificabat. Non poſſe in eo vltrà quàm egerint Legati quidquam confici, ſicut ipſe indicauerat Cæſari, & ſicut eidem Cæſari licebat cognoſcere, vbi doceretur à Nuntio verum Concilij ſtatum; & rationem Patrum frequentiæ habendam. A quanam æquitate poſtulari, vt vnus aut alter ex Anglis aut Hibernis auctoritatem obtinerent, triginta Gal-

1563. lorum aut Hiſpanorum auctoritati parem, ne de Italis mutiretur? Non eſſe in Principum, quin ne in ipſius quidem Romani Pontificis poteſtate, in Synodum inducere pluribus inuitis nouum morem, & quadamtenus vſurpatum dumtaxat à Conſtanrienſi, cum ſummus in Eccleſia Pontifex non erat, & à Baſileenſi nequaquam receptum. Præterquam quòd cùm id compendiariâ veluti viâ proponeretur, certum erat ex aduerſo, ſolam tantæ nouitatis trutinam longè diuturnius tempus deuoraturam, quàm inde ex re confectâ lucri fieret. Nec ſufficere, quòd affirmaret Cæſar, rem à ſe reponi in Pontificis, Legatorum, & quorumdam aliorum iudicio: nam ſolum rumorem huiuſcemodi ſenſus in Cæſare, ſatis futurum ad graues turbas ciendas, quarum omnem anſam ingenia quædam auide arripiebant.

Caput alterum eſſe, Declarationem, quam Cæſar poſtulabat, illarum vocum, *proponentibus Legatis*. Id æquè petitum iri, ſi quidquam Legati negligerent in proponendis Principum poſtulatis, ad commoda ſuarum dirionum ſpectantibus; ſed eâ neceſſitate ſubmotâ, ceſſabat etiam omnis ratio vrgendæ rei. Huiuſmodi declarationem acceptum iri quaſi obiectam mutationem; quod non ſine perturbatione plurima, ſimulque abiectione Concilij effici poterat: nec eam declarationem à vocibus, pro eo quod in Decreto tunc ſonabant, poſtulari, perinde ac ſi iuri Principum illæ officerent; ſiquidem in ipſis poteſtas proponendi Legatis impertiebatur, nec auferebatur Oratoribus. Ceterùm vbi ea Oratoribus diſertè adiudicaretur, quînam fieri poſſe vt eadem Epiſcopis denegaretur? Hinc ſatis animaduertere Cæſarem, quantum peruerſionis in tantâ multitudine exoriretur. 7

Poſtremum eſſe, De Pontificij Comitij diplomate, quod Cæſar iterùm efflagitabat vt Synodo proponeretur. Par non eſſe, vt Pontifex aliorum iudicio ſubderet id quod ipſe maturè & de ſententia præclariſſimorum hominum ſtabilierat; præſertim cùm Patres Concilij parum aut nihil experti fuiſſent opus illud non minùs arduum quàm ſingulare. Numquam ea de re fuiſſe actum in Synodis, niſi præſente Pontifice; nec id innouari poſſe ſine graui Sedis Apoſtolicæ detrimento, præter cunctationem, rixas ac diſcrimina, quæ inde contigiſſent. Si Cæſar exiſtimabat, per eam Conſtitutionem haud ſatis conſuli obſtaculis, quæ Principes inijciebant, & opportunum arbitrabatur vt aliquid Concilio proponeretur, ab eo ſanciendum de ijs quæ ad ipſos ſpectabant, id ageret quod ſibi prudentia ſuggeſſiſſet.

Voluiſſe

Voluiſſe Legatum ea Cæſaris menti ſubijcere, quoniam ægrè ſibi 1563.
erat, per ſuam legationem nec Cæſari nec Pontifici ſatisfactum iri; & ſupra modum ſe cupere, vt à Cæſare etiam in rebus iam memoratis exerceretur pietas, ab eodem exercita in reliquis erga Sedem Apoſtolicam, & commune bonum, quod maxima ex parte pendebat à felici Synodi euentu, hic verò à coniunctione inter Cæſarem & Pontificem in ijs quæ vellent ac ſentirent.

8 Cæſar quam diximus epiſtolam humaniter legit, audijtque de ijſdem argumentis loquentem Delfinum. Poſtea reſcripſit die poſtero Maij decimo tertio cum plurima tum Legati tum Nuntij commendatione, certoque affirmauit Morono, à ſe cum hominum viuentium nemine libentius ſuper huiuſmodi negotijs actum iri.

Quod ſpectabat ad cœtus, nationum reſpectu deſtinandos, id à ſe propoſitum fuiſſe Legato, quia is conſilium ab ipſo petierat de præcidenda mora: ſe ſibi minimè perſuaſiſſe, vnum aut alterum ex Anglis æqualem obtenturos auctoritatem triginta capitibus aliarum regionum; ſed ea quæ ſelecti Patres digeſſerant, in Synodum poſtea delatum iri, quò pro maiori ſuffragiorum numero comprobarentur aut reijcerentur. Interim verò id emolumenti decerptum iri, quòd nationes infrequentiores in Synodo, ſed indigentiores medicinâ, adeoque vſu peritiores morbi, ſe minimè neglectas crederent in deliberationibus: hæc autem omnia à ſe fuiſſe propoſita non volentis in modum, ſed conſilium exhibentis.

Earum vocum, *proponentibus Legatis*, diſertam quidem declarationem à ſe optatam fuiſſe; ſed quò animum ſuum patefaceret gratificandi Legato, ſatis eſſe, ſibi reſeruare facultatem communicandi Præſidibus ea poſtulata, quæ ipſe in rem ditionis ſuæ arbitraretur, vt eorum ſententijs auditis, vbi ipſe in voto perſiſteret vt ea proponerentur, illi verò (quod minimè ſperabat) hoc recuſarent, poſſet eâ vti facultate per ſuos adminiſtros; quod pariter ceteris Principibus conceſſum rebatur.

Comitij diploma ſibi perplacere: nec aliud à ſe poſtulari, niſi vt Pontifex illius obſeruationem firmiter ſtabiliret, ſimulque opportuna ſancirentur, vt effectum fuerat de Cardinalibus, eorumque ſocijs in Comitio, ita de Principum miniſtris populoque Romano; quod in Concilio optimè conficiendum cenſebat.

Verba tandem apponebat ingentis amoris ſubiectioniſque erga Pontificem, cuius iudicio, perinde ac etiam Synodi, aliorumque ſe peritiorum, ſua omnia ſenſa ſe ſubijcere profitebatur.

9 Hæc Ferdinandi reſponſio eodem die decimo tertio & Nuntio

1563. delata fuit, & ab eo reddita Legato, qui iam Moteram peruenerat, oppidum Oeniponte non diſſitum, & probata illi eſt. Etenim quod nationes adhiberentur vniuerſè in deliberationibus, videbatur ipſi non modò nihil noxium, ſed conducibile ad ferendam in illis claritatem, faciliorémque cunctis reddendam Concilij acceptionem, dummodò non exæquaretur indiſcriminatim earum auctoritas in rebus ſanciendis ad eleuandam Italorum prærogatiuam. Facultas proponendi permiſſa Oratoribus cum reſtrictionibus admiſſis à Cæſare, æqua eidem videbatur, noueratque Pontifici haud moleſtam fore. Quod verò ad extenſionem diplomatis attinebat, rebatur nihil detrimenti per eam acceſſurum Pontifici, ſed potiùs onus Principibus, ad quorum Oratores pœnas Synodus ampliaſſet. Quamobrem abſque mora ad Cæſarem reſcripſit magno grati animi, lætitiæ ac ſpei ſenſu de proſpero publicarum rerum euentu: & ſecundùm hæc, quæ poſtremò Cæſar ſignificauit, reconcinnata legitur ſumma rerum, de quibus ipſe cum Legato conuenerat, quæ ſumma illi pridie tradita fuerat, ſicut narratum eſt.

Iam verò huiuſmodi rerum tractationis tam variæ, tam neruoſæ, 10 tam amplæ, & vſque adeò efficacis Concilio Tridentino, vt fateatur Suauis, profectam hinc fuiſſe cataſtrophen à turbis ad quietem; idem ipſe, qui huius Concilij hiſtoriam ſcribit, ſtudetque perſuadere, latebras omnes ſecretiores à ſe ſummâ curâ exploratas, non niſi tenuem & caliginoſam notitiam ſibi tribuit. Etenim hoc negotium vix extimè attingit perpaucis verſibus: per hos ait ille referri à ſe quidquid conſtat ex publicis documentis ibi ſtatutum fuiſſe. Sed ignoſcerem homini, ſi inter perpaucas illas lineas recta vnica deprehenderetur. At vbi dicitur in prouerbio, *In multiloquio non deerit peccatum*; illic de Suaui dici poteſt, *In pauciloquio multum peccatur*. Errata ibi recenſere longum eſſet & permoleſtum: ſi cui libeat, breuem illam periodum huiuſce rei geſtæ legat, & ſingulas quaſcumque particulas componat cum ijs quæ narrauimus, & cum certis pleniſque monumentis, quæ ſunt penes nos, & produci à nobis poſſe affirmamus.

Ad hanc publicarum rerum narrationem, quaſi extra omnem 11 dubitationem à ſe adductam, arcanum addit, quaſi rumorem à fama non leui ſparſum id temporis; nimirum, patefeciſſe Cæſari Legatum, nullum fructum ex Concilio ſperari poſſe. Etenim pro ſe quiſque nitebatur ſtudium præſeferre optatæ morum emendationis promouendæ; ſed neminem paratum eſſe animo ad illius pondus ſuſcipiendum in ea parte quâ ipſe premebatur. Hanc eſſe

cauſam

causam cur Pontifex leuem illi manum admoueret, gnarus, effica- 1563.
ciſſimam chirurgiam ab vlceroſis non expeti. Huiuſmodi ratiocinationem, in Cæſaris animum inductam, effeciſſe, vt is ſuperiori ſpe depoſitâ, ſineret Synodum lentè prolabi ad honeſtam ſepulturam. Ita narrat Suauis. Nolo equidem hîc hominem damnare, quòd ſcriptorum illuſtrium exemplo Legatum inducat ea cauſatum, quæ reuerâ non dixit, ſed quæ dicere potuiſſet, non omnino aliena ab ea repugnantia, quæ fere in ſingulis inerat in admittenda perfecta morum correctione in ſe, quam omnes in omnibus poſtulabant. At ſanè per intolerabilem calumniam adſcribit Legato, ipſum affirmaſſe Cæſari, ex Concilio fructum minimè decerpi poſſe: non quoniam hominum vitio præpediretur Conuentus ille, ne vniuerſis nationibus ſanctimoniam afflaret, Adamique filios ad innocentiæ ſtatum reduceret (quod à nulla Eccleſiæ Synodo, & ne ab ipſo quidem corporato Dei Verbo effectum eſt) deſperandam negligendamque eſſe immenſam bonorum acceſſionem, quam illa ſupra reliquas quaſcumque re ipſa attulit humanæ Reipublicæ. Et quidem an Legatus in animo Cæſaris tunc Synodi curam tepefecerit, palàm fit ex ijs, quæ Ferdinandus eiuſque miniſtri poſteà geſſere, cuncta animorum ſolertiam ardoremque ſpirantia; quod ne Suauis quidem audet inficiari. Verùm vbi præter hæc luſtraſſet diuturnas diſputationes ſuper his argumentis inter Cæſarem & Legatum ad vltimam legationis ſuæ diem, nouiſſetque quàm graui neceſſitate compulſus Legatus prolixam epiſtolam perſuaſoriam ad Cæſarem ſcripſerit ab eo digreſſus, eiuſque efficacitate peruicerit tres articulos tam ponderoſos, ad id vſque temporis inſuperabiles, haud certè in animo ſuo huiuſmodi ſomnio locum dediſſet. Præterquam quod aſſeruantur in Archiuo Vaticano literæ [f] ad Legatum ſcri- f 19. & 21. Maij 1563.
ptæ à Borromæo, poſtquam hic plenè cognouerat de rebus Oeniponti à Legato confectis; quibus litteris affirmat, numquam Pontificem tanto lætitiæ ac voluptatis ſenſu affectum fuiſſe à cuiuſuis alterius miniſtri opera toto ſui Pontificatus tempore, oſtenditque & ſuum & Pontificis animum mirificè inflammatum ad ſacroſanctum illud opus perficiendum; & hanc ſpem aiebat ille collocari poſt Deum in virtute ac pietate tanti Legati: & quamuis inextricabiles ac periculoſæ Oratorum æmulationes honeſtam cauſam porrigerent ſe expediendi; tamen (ſic ille loquitur) *Pontifex aliud quidpiam magis ſalutare non reperit, quàm felicem Concilij exitum; adeoq; firmam Diuini auxilij ſpem concipit, vt nec humana prudentia, nec mali dæmonis impulſus nocere nobis poſſint, tametſi vt indies magis vigilemus id nos excitat.*

 Sed

1563. Sed omittamus quod verum ac veriſimile eſt expendere, & quod poſſibile eſt conſideremus. Quînam effici poteſt, quod Suauis recenſet, *rumorem fuiſſe diſſeminatum Tridenti, qui pro certo à magis cordatis habebatur, res ſcilicet magis arcanas à Legato cum Cæſare eiuſq; filio Romanorum Rege agitatas fuiſſe?* Quînam, inquam, id effici poteſt? quandoquidem ſatis compertum erat Tridenti non ſolùm hominibus magis cordatis, ſed etiam lippis & tonſoribus, Romanorum Regem tunc abfuiſſe Oeniponte; vt proinde ipſe cum Legato numquam fuerit collocutus, ſicut idem Moronus ſcribit[g] in plena legationis ſuæ narratione, & vti conſtat[h] ex reſponſione memorati Regis ad Pontificem, vbi electionem illius Legati plurimùm probans, ſignificanſque ſibi pergratum futurum fuiſſe cum eo agere de ſalutis publicæ negotio, pro eo quod Pontifex digeſſerat, ſubdit, quando id à rebus quæ accidetant prohibitum fuerat, conaturum ſe pio Pontificis animo aliâ ratione operam conferre. Id ſanè perinde eſt, ac poſtulare, vt *rumor pro certo habitus à cordatis viris*, tunc futura Suauis vota prædiuinaret, & in ipſius gratiam fabellas componeret. Enimuerò ardua, adeoque admirabilis inuentorum ars eſt, vtpote adſtricta ad tria abſurda euitanda, quæ coniunctim facilè vitari poſſunt, confingere res inter ſe oppoſitas, notorijs contrarias, credibili repugnantes. 12

g Tridento 17. Maij
h Vienna 10 Maij 1563.

CAPVT XVI.

Villemeurius ad Cæſarem miſſus à Lotharingo, & mandata illi tradita de rebus Concilij, & de Oratorum æmulatione; & reſponſa Cæſaris. Colloquia inter Lotharingum & Nauagerum, & amicitia inter eos impulſu Pontificis contracta. Muſottus Romà reuerſus. Litteræ Scotorum Reginæ à Lotharingo redditæ Conuentui generali. Eiuſdem Lotharingi allocutio: ipſius & Granatenſis in cœtu ſententiæ de electione Præſulum Eccleſiaſticorum, & de alijs argumentis.

MOroni legatio ad Cæſarem, ſollicitum Lotharingum habebat, veritum ne Princeps ille, quippe flexanimus & humanus, indulgeret aut ſupra ipſius votum, aut ipſo inconſulto; adeoque in ſe redundarent vituperationes & odia ex præterita agendi duritie. Idcircò triduo poſtquam Tridentum redierat, Villemeurium[a] ad Ferdinandum legauit, vt illum ſui reditus certiorem 1

a Vide in memorato libro Gallico mandata à Lotharingo tradita 23. Aprilis, & reſponſum Cæſaris 3. Maij.

tiorem redderet, ſuorumque Theologorum ſententias ad eum mitteret ſuper memoratis Cæſaris articulis; ipſum opportunè cohortatus, vt in rebus cum Legato tranſigendis ſenſus ſuos religionis plenos in Eccleſiæ rem præſtaret, & ab eodem petens tum vt ſecum communicaret quæ in illis colloquijs digererentur, tum ne per aliquod temporis ſpatium recederet Oeniponte, quò propinquior in Synodum vim influeret; quod aiebat communi illorum Patrum voto appeti. Miſit etiam ad ipſum epiſtolam à Scotorum Regina ſibi ſcriptam, quâ illius in Religione conſtantia exprimebatur. Significauit denique, ſe ad exequenda Cæſaris poſtulata propoſuiſſe Gallorum Reginæ, vt aliquâ ratione ab ipſa conſuleretur difficultati inter Oratores; ab ea verò ita reſponſum: A Regina tenerè amari Regem Hiſpaniæ filium ſuum (ſic illum, quippe generum, appellabat) optarique, vt non modò illi honor ſeruaretur, ſed etiam augeretur. Si penes ipſum fuiſſet poſſeſſio, vt eius Oratores ſupra Regis Chriſtianiſſimi Oratores locum haberent, numquam in mentem Reginæ venturum fuiſſe, vt illum adimeret: ſed compertum eſſe ex omnibus Concilijs, Oratores Gallici Regis conſediſſe ſupra ceteros, infra Cæſareos, ac præcipuè ſupra Hiſpanici Regis Oratores: ita in Conſtantienſi celebrem Ioannem Gerſonem, tamquam Chriſtianiſſimi Regis Oratorem, in primo loco adfuiſſe, & infra ipſum ſedem acceptam à Raimundo Floh Cardonæ Comite, Alfonſi Regis Oratore: & in poſtremo Lateranenſi ſub Leone X. dum Ferdinandus, cognomento Catholicus, cuncta regna poſſidebat, quibus in præſentia potitur Philippus Rex, eius pronepos, Hieronymum Vichium Ferdinandi Oratorem liberè ceſſiſſe in octaua, nona ac decima Seſſione Aloyſio Solierſio Oratori Regis Ludouici Duodecimi. Non licere Reginæ eâ Regis Caroli pueritiâ ſe ad res nouas inflectere cum filij nationiſque detrimento. Eâ expoſitâ reſponſione Cæſarem rogabat, vt auctoritatem ſuam interponeret, quò Lunenſis conſuetis acquieſceret, illi pollicitus, in reliquum ſe ſuique Regis Oratores cunctis honoribus Lunenſis fauturos, cunctaſque ipſius petitiones promoturos.

2 Cæſar abſoluto per conſuetam gratiarum actionem primordio, reſpondit, Nondum in negotio cum Legato adeò ſe progreſſum, vt quidquam ſuppeteret quod cum Lotharingo communicaret: ſed pro certo illi affirmare, ſe ad promouenda Eccleſiæ emolumenta conſtanter operam nauaturum. Huiuſce rei gratiâ velle diutiùs Oeniponti ſubſiſtere quàm reliquarum ſuarum rerum procu-

ratio

1563.

1563. ratio poſtulaſſet. Nolle ſe de ſuperiori inter Oratores gradu diiudicare, aut diſceptare, ſed reuocaret in mentem Cardinalis ea quæ ipſe ſecum egerat, Gallos ſuâ veteri poſſeſſione minime ſpoliari, vbi in antiquo loco relinquerentur, & concederetur Hiſpano quædam extra ordinem ſedes. Eapropter optare ſe, vt ipſi per ſe Oratores extra ſuorum Principum operam amicè fraterneque rationem aliquam inirent ad rem componendam, ad quod enixe Lotharingum rogabat, vt neruos omnes intenderet. Hæc Ferdinandus.

Tametſi Legatorum Princeps Oeniponti moraretur, non deſiſtebant Galli [b] ſuis ſtimulis morum emendationem vrgere; & Lanſacus Nauagero dixit: Cùm ipſe Regis Orator ad ea negotia Romæ degeret, compertum a ſe fuiſſe, Pontificem tam bene animatum ad Eccleſiam reformandam, vt in Galliam regreſſus regnum vniuerſum eo nuntio exhilararit: nunc verò ſe triſtari ex animo, quòd cerneret tam lentè rem progredi: & quando Dei conſilio Nauagerus ad munus illud obeundum miſſus fuerat, ipſum à ſe rogari, vt dignaretur celeriter opitulari tantæ neceſſitati, tantiſque votis Chriſtianæ Reipublicæ, ac potiſſimùm Galliæ. Sic ille. Ad quæ Legatus: Numquam ab Oratore tam vehementer commendari poſſe huiuſmodi procurationem, quàm impensè à Pontifice fuerat commendata. Neſcire ſe præteritæ cunctationis rationem reddere, quippe in ijs negotijs nouum; ſed ſe vadem futuri conſtituere, vbi primùm collega remigraret: interim autem à ſelectis Patribus argumenta præparari. 3

[b] Litteræ Legatorum ad Borrom. 3.6. & 10. Maij 1563.

Ardentiùs cum eodem Legato, & ijſdem de rebus egit Lotharingus. Etenim vti animi commotio moræ impatiens eſt, ne tantiſper quidem quieſcebat, dum Moronus rediret. Itaque cum ea mora dies aliquot vltrà quàm crediderat protraheretur ex ſignificato per litteras podagræ impedimento, vnde & negotij proceſſus, & illius reditus claudicabant, oportuit re ipſa proponere digeſtas emendationes conuentui, antequam primus Præſidum intereſſet: ſed patefaciens Lotharingus veram inquietis ſuæ cauſam, initium fecit apud Nauagerum ex laudibus Mantuani demortui, à quo dixit ſibi fuiſſe concredita negotia, quoad illi licuiſſet; at verò reliquos Legatos oſtendiſſe, non pluris ipſum à ſe fieri, quàm ſimplicem quempiam Epiſcopum: ipſum ſibi polliceri, aliâ ſecum ratione Nauagerum acturum; & è conuerſo eumdem à ſe certum fieri de ijs quæ à ſe conſcientia poſtulabat: conditionem ac familiam ſuam numquam ſibi permiſſuras, vt vllum Eccleſiæ emolumentum negli- 4

negligeret; non tamen propterea oblitus ſuæ patriæ commoda, 1563.
ſuique Principis mandata.

5 Ad poſtremam partem reſpondit Nauagerus: A ſe paratiſſimum ad habendam illi fidem animum geri: rationes enim, quæ Lotharingum impellere poterant ad coniunctionem cum Apoſtolica Sede, tam validæ, tam apertæ videbantur, vt non modò Principi tam ſolerti, ſed oculo longe minùs perſpicaci eas intueri licuiſſet. Quod ad priorem partem ſpectabat; cùm ſibi poſtremus & gradu & auctoritate locus inter collegas deberetur, paruam quoque pollicendi ſuo nomine facultatem ineſſe; multum tamen confidere, cunctos conaturos ipſi gratificari eumque honore proſequi. Non omiſit Lotharingus in eo colloquio potentiæ ſuæ opinionem attollere, oſtenditque, adſtrictam à ſe fuiſſe intimam fiduciam cum Cæſarianis, cum Gallis, & cum Italis; præſertim verò affirmauit, inter Gallos & Lunenſem ſummam concordiam intercedere, eoſque iam inter ſe de loco conueniſſe, adeoque nemo ſibi perſuaderet, inde fomitem deſumptum iri ad diſſidia inter ipſos ſuccendenda. Et ſanè ſtuduerant Galli huiuſmodi perſuaſionem alere pro ſua virili parte [e], vocato idcircò ad conuiuium Lunenſi, priùs à Lotharingo, dein à Lanſaco, ſimulque exhibitis cunctis ſtudioſæ honorificentiæ argumentis. Sed res ipſa paulò pòſt duo patefecit: hanc coniunctionem ſe habere contrà quàm ſe habeat coniunctio inter partes corporum grauium extra ſuum locum, quæ ita copulantur, vt tamen ſingulæ ſingulis impetum faciant, quò infra illas abeant; Pontificios verò non ſolùm non aſpirare ad mala diſſeminanda inter duorum illorum Principum miniſtros, ſed per ſummum laborem auertere potuiſſe ea mala quæ imminebant publicis rebus ex hac illorum controuerſia.

[e] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 8 & 10. Maij 1563.

6 Pontifex excepit lætus, à Lotharingo hunc aditum aperiri Nauagero Legato ad eius conſuetudinem ac fiduciam: ſiquidem inaudiuerat, priùs quàm id accideret, à Vicecomite [d], ac poſteà à Muſotto, illum ſuſpicionibus in Gualterium agitari, eiuſdemque pertæſum eſſe. Quare ad Præſides ſcribi iuſſit, vt eo ſequeſtro relicto, amicitiam inter duos memoratos Cardinales nullo interpoſito curarent. Et quidem inter Legatos non niſi Nauagero id committi poterat: duo quippe antiquiores parum exiſtimatione, minuſque beneuolentiâ pollebant apud Lotharingum; Moronus verò nihil eidem acceptus erat, vt qui Moronum læſerat, & ab eo victus fuerat, cùm idem de Morono fuiſſet perperàm locutus tamquam de noxio apud Pontificem Conſiliario in rebus Concilij, & cùm ipſe,

[d] Conſtat præcipuè ex epiſtola Vicecomitis ad Borromæum 19. Ap. 1563

1563.

eiuſdem æmulus in munere Præſidis conſequendo, fuiſſet illi poſthabitus. Lotharingi animo tam alieno acceſſerant recentes nuntij, ad ipſum delati [e] litteris Epiſcopi Senetenſis, Oratoris Gallici apud Cæſarem, Moronum ſibi dixiſſe, miniſtros Gallicos iniuſte conqueri de Legatis, quòd Synodus non eſſet libera, cum ab ipſis potius durâ premerentur ſeruitute Præſules Galli, in eos vociferantibus ſi quando ij Oratoribus haud prorſus obſequebantur, & ſanè ad conuentus nationis ſuæ ipſos aduocantibus, de quo complures ex illis Epiſcopis ſecum conqueſtos fuiſſe. Quâ accuſatione rebatur Lotharingus ſe omnino peti, vtpote illius phalangis ducem. Contrà verò Nauagerus, animi affectionibus ac patriâ nulli addictus, purus omni tincturâ præteritarum æmulationum ac certaminum, probitate ac prudentiâ plurimi habitus, & in negotio moderatiſſimus, videbatur quaſi quædam variarum dotium conflatio, aptiſſima ad hunc mercurium defigendum. Et ſanè huiuſmodi familiaritati inchoatæ tempori accidit reditus Muſotti, qui [f] per ſingularem humanitatem habitus à Pontifice, acceptiſque optimis ad res propoſitas reſponſionibus, quę perhonorificis erga Lotharingum verbis condiebantur, nuntios reportauit, quibus eius acerbitas plurimùm mitigata eſt, & cunctis Gallis vniuersè ſatisfactum.

[e] Litt. Gualt. ad Borrom. 30 Ap. 1563

[f] Litt. Gualt. ad Borrom. 30 Aprilis & 3 Maij, cum alijs Vicecomit. ad eumdem eodem tempore.

Interim opportunitas accidit Lotharingo officij grati ſimul & 7
honorifici præſtandi. Delata ipſi fuit epiſtola Mariæ Scotorum Reginæ, ſui fratris filiæ, & olim vxoris poſtremi Galliæ Regis, ad Synodum ſcripta. Quare ipſe petijt, vt liceret ſibi eam reddere in Conuentu generali, ſicut obtinuit die decimo Maij [g]. Ibi excuſabat ſe Regina, quòd Epiſcopos ad Synodum mittere nequaquam poſſet, & tum ipſi tum Apoſtolicæ Sedi perpetuam obedientiam pollicebatur. Epiſtolâ recitatâ, Lotharingus oratione magnificâ, tametſi minimè præconceptâ (ſicut ipſe affirmauit Maſſarello, qui à Secretis erat, illius exemplar petenti) amplificauit Reginæ dignitatem, nobilitatem familiæ, animi pietatem, labores ab ea toleratos ad retinendam in eo regno Religionem, illius calamitates propter hæreticos: non illi licere Præſules Oratoréſve illinc ad Synodum mittere; ſcripſiſſe tamen ad paucos quoſdam ſuæ nationis Epiſcopos, qui exules degebant in Gallia, vt eò conuenirent, pro eo ac futurum ſperabat: ſed procul dubio velle ſe ſubijcere ijs omnibus, quæ ab eo ſanctiſſimo Conuentu ſancirentur, tamquam obſequentem Sedis Apoſtolicæ filiam. Reſponſum eſt à Maſſarello per eas formulas, quæ tam religioſam ac diuexatam Reginam, ſimulque conditionem orationemque ſequeſtri decebant.

[g] Litteræ Legatorum ad Borrom 6 & 10. Maij 1563 & Diarium 10 Maij, vbi relata eſt reſponſio Synodi ad Lotharingum.

Magis

8 Magis tamen memorabiles extitere, quod ſpectat ad hanc hiſtoriam, Lotharingi negotioſæ id temporis ſententiæ, quàm officioſæ allocutiones. Digeſta iam erant à delectis Patribus capita ſuper emendatione corruptelarum in Ordinis Sacramento. Vnde ſtatim compertum eſt, quantum correctio, ab Oratoribus adeò efflagitata, generatim ab ipſis recuſabatur, vbi ad peculiaria deuentum eſt. Cum enim ageretur in primo capite de Epiſcoporum electione, ibique probationes plurimæ [h] teſtificationeſque poſtularentur de illorum promeritis, qui Romano Pontifici eſſent ignoti, Lunenſis apud Legatos inſtitit, vt ea capita contraherentur, ne proponerentur volumina, tempuſque prodigè profunderetur in prolixas diſputationes: quod cum illi excuſarent, aientes, id omnino ſelectorum Patrum munus eſſe, ſubiecit Comes, ab ipſis committendum illis Patribus, vt ea contraherent: ſed Præſides non aſſenſere, poſtulato ad deliberandum ſpatio, ne ipſis poſteà obiectaretur, Concilium non eſſe liberum, quemadmodum præ ceteris vociferari conſueuerant Oratores. Ac poſtremò detectum eit, id quod Lunenſi dolebat in paratis capitibus, qualitatem eſſe, non quantitatem: quoniam per eas peculiares conditiones probationeſque, ad Epiſcoporum creationem quæſitas, poteſtas regia in ijs nominandis admodum reſtringebatur. Quapropter Luſitanus, cuius pariter idipſum intererat, liberè poſtulauit, vt primum illud caput omnino tolleretur: ſed fieri non poterat, vt tanti momenti res omitteretur. 1563.

h Forma horum capitum propoſitorum in cœtu 12 Maij 1563. extat in Actis Arcis Æliæ: reliqua apparēt ex epiſtola Legatorū ad Borromæum 28. Aprilis, & ex altera Vicecomitis eodem die.

9 Iam verò Lotharingus, qui pro more auctorem ſe potiùs quàm comprobatorem eſſe cupiebat, animum conuerterat ad formanda, loco iam digeſtorum [i], alia quatuor capita de eodem themate, vt ea proponeret. Quoniam autem id recuſabant Præſides, tum ne iniuria inferretur Patrum muneri, quos Conuentus delegerat, tum ne prærogatiua concederetur cui Conuentus eam non tribuerat, ægro ille animo id ferebat. Denique conuenit, vt primo loco ſcriptum ſelectorum Patrum adduceretur, atque vt poſteà Lotharingus in ſua ſententia dicenda alterum arbitratu ſuo proferret in medium. Ita in cœtu vniuerſali die duodecimo [k] Maij peractum eſt. Lotharingus verò, qui primus omnium dicebat ſententiam, ſcriptum longiſſimum recitauit, non tamen integrum, ſed tantùm ſuper quatuor ex propoſitis capitibus, locuturus de reliquis, vbi Patres dicendi finem impoſuiſſent. Quod ſupra modum diſplicuit Epiſcopis, tum Hiſpanis, tum Italis: quemadmodum quidquid inſolitum eſt in negotijs, viriſque ſummis, artificij ſpeciem præfert, & cauſat ſuſpi-

i Ex vna Gualterij ad Borromæum 3. Maij 1563.

k Litteræ Legatorum ad Borrom. 13. & 14 Maij 1563. & duę Gualt. 12 & 16 Maij; & Archiepiſc. Iadrenſ. 13. & 17. Maij, præter Acta Arcis Æliæ.

1563. ſuſpicionem. Sed Præſides arbitrati ad conſueta illum deducere, mutuam in ipſo ſuſpicionem exciuerunt; & dum dimouere ſtudent, confirmarunt. Contigit tamen, vt is paucorum tantum modò auditis ſententijs, quæ de ſua ſupererant exponeret; quod a ſe factum indicauit, quia ſibi ſatis erat Archiepiſcopum Hydruntinum audiuiſſe, quem præcipuè ſuſpicabatur deſtinatum a Legatis ipſi aduerſarium. Et ſane Hydruntini diſſertatio egregijs laudibus apud Borromæum ab illis celebrata eſt.

Eorum quæ Lotharingus protulit, hæc ſumma fuit: A delectis Patribus arrogatam ſibi fuiſſe poteſtatem ipſis neutiquam conceſſam; quippe colligentibus eos abuſus, de quibus collibitum ipſis fuerat Canones componere; adeoque liberum eſſe ſingulorum conſcientijs nouas appendices adijcere: primo loco rite ſtatuendum, quænam eſſent deſumendæ notitiæ de Epiſcopis promouendis, & quas dotes tum in ipſis, tum in alijs minoris notæ miniſtris Dominus poſtularet: ad id varia Scripturæ effata conſiderauit. Electionem Epiſcoporum tunc vſurpatam à Romano Pontifice, improbauit tamquam imperfectam, ſimulque nominationem Principum & Capitulorum, tamquam pernicioſam, plerumque abſque conſilio habitam, nec infrequenter vtilitatis gratiâ. Verumtamen perhonorificam Caroli V. & Philippi Regis mentionem fecit; ſed addidit, adeò cordatos Principes ſæpè non reperiri. Scotorum Reginæ non pepercit, ratiocinatus: Si vetantur mulieres in Eccleſia loqui, quantò magis Præfectos Eccleſiæ deſtinare? Nec ſe ob reuerentiam in ſuum Regem cohibuit, ne pronuntiaret, ſe, tametſi veterem Regis Conſiliarium, & ab eo ſummis beneficijs affectum, à conſcientia compelli, vt fateretur, in Epiſcopatuum diſtributione plurimum erratum fuiſſe. Et quò in hac eadem confeſſione laudi verteretur ipſi id quod in aliorum exprobratione poterat ipſum perſtringere, inter illa errata connumerauit, ſibi decimum quartum annum agenti conceſſas Infulas. Neque pariter ſibi probari habitam à populo electionem, ſed exquirendam eſſe formam quamdam, accedentem, quoad fieri poſſet, ad formam a Chriſto & Apoſtolis traditam: tum quatuor Canonum, quos ipſe excogitarat, ſummam propoſuit. Poſtremùm acriter inuectus eſt in Epiſcopos ex mero titulo, præſertim cùm interdum duo Epiſcopi ac duo Patriarchæ eiuſdem ciuitatis conſtituantur, vt Conſtantinopolis, aliarumque vrbium in Græcia: & quamquam eorum alter eſſet ſchiſmaticus, tamen Confirmationis, Ordinumque collationem ab illo exercitam ratam eſſe. Sperandum, Græciam tandem reconciliatam fore,

quo

quo euentu quînam fieri poſſe, vt duo eiuſdem Eccleſiæ ſponſi 1563.
Concilio interſint? Epiſcopos titulares, perinde ac alios, iureiurando ſe obſtringere in ſua conſecratione ad concionandum populo ſibi commiſſo; in quo Spiritui ſancto mentiebantur, quippe contrarium propoſitum habentes: aut illos ſacris Ordinibus initiandos non eſſe, aut mittendos ad ſuas diœceſes, quamuis infidelibus dominis ſubiectas. Cùm Epiſcoporum ſit, paratum animum gerere ad martyrium pro ſuo grege tolerandum, quemadmodum egerant Epiſcopi Redemptoris ætati propinquiores; idcircò hujuſmodi laruas ab Eccleſia eſſe remouendas.

11 Cùm ſecundò ſuam ſententiam abſoluit, dixit, Abſurdiſſimum eſſe, Cardinalibus Diaconis Epiſcopatum committi; abominandum ſiquidem eſt, vt is Epiſcopatum obtineat, qui Epiſcopus eſſe non vult: diſſonum pariter eſſe, tametſi tolerabilius, Eccleſias commendationis titulo tradi Cardinalibus Preſbyteris, quibus tamen illic reſidendum eſſet; tametſi ſatiùs fuiſſet, vt Preſbyteri forent Preſbyteri, non Epiſcopi: ſi Eccleſias cuperent, veri Epiſcopi euaderent, eaſque ex Epiſcopi titulo, non ex commendatione ſuſciperent: ſe præſtò eſſe ad Rhemenſem dimittendam; ita tamen, vt ſi Cardinali fas non eſſet Epiſcopatum retinere, libentius purpureum pileum depoſuiſſet, quò ſuæ Eccleſiæ deſeruiret. Atque hinc arrepto argumento ad loquendum de Cardinalibus, cenſuit, non ante vigeſimum ſeptimum ætatis annum eos eſſe creandos, aut ſaltem ætate Diacono præſcriptâ, cuius defectus tam honorifico paludamento ſupplendus non erat. Oportere Epiſcopos conſecrari, & eos potiſſimùm qui aderant Synodo, cùm hæreticis graui eſſet offenſioni, quòd in cauſis Religionis ij iudicent, qui poteſtatem imponendi manus non habent, & penè ſunt laici. Eapropter Decretum edendum eſſe, vt ij aut conſecrarentur in præſentia, aut Epiſcopatu priuarentur, aut certè iure ſuffragij in Synodo. Progreſſus eſt dicere: Cùm ignota Eccleſiæ quingentos annos fuiſſent legum laxamenta, ac poſteà tam nequiter vſurpata, conſultiùs à ſe putari, ſi qui[illegible]e aut duos annos ab illis abſtineretur: & aduerſus laxamenta protulit conſilium Pauli III. datum ab illo celebri delectu Cardinalium, Præſulumque, ac poſteà per typos vulgatum, de quo amplè ſuo loco diſſeruimus. Functiones quatuor Ordinum minorum conſtitutas initio fuiſſe optimo conſilio, adeoque eas eſſe repetendas, exercendaſque re ipſa in Eccleſia: atque ad id produxit libros eiuſdem Oſij Cardinalis, & Ayalæ Segouienſis Antiſtitis, priorem rogans, vt id temporis auctoritate perficeret,

1563. ret, quod alias Religionis ſtudio idem optarat. Hæc illius fuit ſententia.

1 Acta Arcis Æliç 5. Maij, & epiſt. iam producta Gualterij 16. Maij.

Dein Granatenſis locutus, Lotharingo penè concors [1] fuit, na- 12
ctuſque apertum aditum ad differendum de Cardinalibus, in hanc ſententiam dixit: Dum agebatur de Ordine, Synoduſque poteſtatem in omnem terrenam potentiam obtinebat, excepto Summo Pontifice, qui tamquam numen quoddam in terris erat, & omnia Synodi Decreta cenſeri poterant ab ipſo Pontifice confecta, quippe ab illo confirmanda, conſentaneum ſibi videri, vt de Cardinalibus, eorumque conditionibus & electionibus ageretur: non quod hæ procederent à Pontifice, idcircò in Concilio reticendas; id vbi eſſet, ſilentio quoque fuiſſe prætereundos Epiſcopos, qui pariter eliguntur à Pontifice. Improbauit, ab ijs, quorum erat aſſiſtere Romano Pontifici, illum eligi, eoſdemque complurium grauiſſimorum munerum vinculis obſtringi; committi præterea curam Eccleſiarum cum tanto ſalutis ipſorum diſcrimine: ſi tamen eas vellent, ex titulo, non ex commendatione illas ſuſciperent, ſicuti Lotharingus monuerat; & rationi diſſentaneum eſſe, vt ij Diœceſibus remotis præſiderent, ſimulque Romæ perpetuò degerent. Hæc à ſe dici, non quòd fructum ipſe ſperaret (in quo experimur, infelici præſagio felicem exitum apponi) ſed quòd Dei gloriam exiſtimaret, vt vna ſaltem vox audiretur, quæ id Concilio exponeret. Damnauit ſimiliter vſum Epiſcoporum titularium, quos Eccleſia primæua ignorauit. Pluribus poſteà inuectus in immunitates ac retentiones, vulgò *Reſeruationes*, quas Apoſtolica Sedes concedebat, vocabula, vt ipſe affirmauit, Eccleſiæ veteri ignota. Offenſum ſe nonnumquam grauiter fuiſſe, dum conſideraret, leges eſſe temporarias, immunitates verò ac retentiones, quæ ſunt legum laxamenta, eſſe perpetuas, & reperiri ſacerdotem aliquem in Hiſpania, & etiam in India, cui iudex competens non eſſet niſi Romæ. Concluſit, Potuiſſe aliàs putari tempus opportunum immunitatibus ac retentionibus; tunc verò tempus adeſſe reſtituendi Epiſcopis quod ſuum erat. Quandoquidem humana imbecillitas in animorum tum affectionibus tum ſenſibus minimè ſperabilem reddit temperationem, boni publici ſeruatricem, conducibiles ſunt contrariæ exuperantiæ, ſiquidem hæ ſeſe inuicem obtundentes, rem ad mediocritatem deducunt.

CAPVT

CAPVT XVII. 1563.

Multa Suauis vitia. Agitata Tridenti ac Romæ de prærogatiua inter Oratores duorum Regum, & inita pro cœtibus concordia. Sententia Archiepiſcopi Lancianenſis aduerſus contumaciam abſentium Germanorum; & lis iterùm excita per eam occaſionem de facultate Procuratorum in Concilio. Moronus Tridentum reuerſus: noua prorogatio vſque ad decimum quintum Iunij.

1 AD euitandam interruptionem narrationis, moleſtam lectoribus, omiſi pluribus in locis frequentem Suauis malitiam notare; & tamen ne illam obliuiſcar oportet: etenim obtrectatio eiuſmodi vim obtinet ad perſuadendum, vt humanæ fidei poſſeſſionem adipiſcatur, vbi recentes in memoria non vigent exceptiones contra teſtem maledicum.

Affert ille epiſtolam, à Soto ſcriptam ad Pontificem, quâ ipſum cohortabatur ad aſſentiendum, vt definiretur, manſionem inſtitutionemque Epiſcoporum eſſe iuris Diuini; & diuerſus ab illo qui è vipera medicinam extraxit, nititur è laude vituperationem extorquere, narrans, à pleriſque tunc fuiſſe perpenſam eximiam probitatem illius viri Deo mancipati, temporiſque conditionem, nullius ſuſpectam fraudis, in qua ſcriptum illud dictauit. Benè eſt: Duæ quas diximus opiniones Soti Apoſtolicæ Sedi non aduerſantur, nec ipſa ſui etiam ſtudioſos vetuit illas tueri, tametſi ſtuderet id temporis earum definitionem declinare, ne id quod verum eſt, ab hominibus ſeditioſis adhiberetur quaſi vncus ad falſum. Sed cur ille ſilentio prætterit, Sotum in eadem epiſtola profiteri ſupremam Romani Pontificis auctoritatem ſupra Concilium, & auctorem eſſe, vt id apertè pronuntiaretur, refellentem oppoſitum opinamentum, tamquam ſchiſmatum ſeminarium? & tamen hæc eſt columna præcipua, quæ ſuſtinet Vaticanum, hoc eſt arcem illam, aduerſus quam ſingulæ Suauis periodi ſinguli quaſi cuniculi ſunt.

2 Prætereà ſcribit id quod legit in litterarum volumine Vicecomitis ad Borromæum [a]: cùm Granatenſis cum alijs Hiſpanis Epiſcopis Lunenſem adijſſet, abeuntibus deinde duobus ex illis, ipſum in duos illos oblocutum fuiſſe formulis aſpernantibus, vtpote in eos qui ſe abduci ſinerent ab aliorum voluntate, nec ampliùs prodeſſe, quàm ad numerum exaugendum, eumdemque ſubdiſſe,

[a] 18. Maij 1563.

1563. diſſe, vbi decernendæ res eſſent pro maiori ſuffragiorum numero, ſicuti hactenus, parum bonæ ſpei concipi poſſe, adeoque oportere vt non hominum, ſed nationum ratio haberetur. At verò cur obtegit ſilentio, eumdem Granatenſem verbis grauidis apertiſque affirmaſſe, ſicuti oſtendimus, in cœtu Generali, Romanum Pontificem Concilio non ſubiacere, & eſſe numen quoddam in terris? Præterquam quòd animaduertendum à Suaui fuiſſet, à ſe per huiuſmodi narrationem ſuam imprudenter proprias ipſius machinas percelli, ſi maior numerus aduerſus Granatenſem pugnabat, nimirum pro ſententijs Pontifici propitijs. Igitur ipſe, & non Pontifex, intendebat libertatem Concilij violare, cum in omni communitate magis integra libertas non ſit, quàm vbi præualet id quod maiori parti probatur; adeò vt adnotauerit Seneca, in Rerumpublicarum diuiſionibus abijſſe in adagium, *Maior pars pro me ſtat*, tamquam argumentum cauſæ pro ſe legitimæ, & ſeditioſæ ex parte contrarij; præſertim cum duo illi, de quibus loquebatur Granatenſis, Hiſpani eſſent, & non Itali.

Inducitur à Suaui Lotharingus, affirmans in ſua expoſita ſen- 3
tentia, munera Epiſcopi & Cardinalis inter ſe repugnare, & idcircò improbans, Cardinales ſimul Epiſcopos eſſe: at verò Lotharingus oppoſitum apertè pronuntiauit. Inducit eumdem etiam multa dicentem, quæ ille non dixit, & multa valdè grauia reticentem, quæ ille non reticuit. Omitto, nihil à Suaui memorari de illa diuiſione differendi duplici tempore, quæ adeò fuit oppugnata: ſed pro certo aſſumit, cuncta in vnico cœtu fuiſſe prolata. Subijcit, in aliorum ſententijs nihil notabile auditum; adeoque ignorat quæ ab Archiepiſcopis Lancianenſi & Granatenſi dicta ſunt, de quorum altero paulò ante ſermonem habuimus, de altero breuî habebimus. Vnde quoque originem ignorat laborioſi cuiuſdam litigij, Lancianenſis causâ, quod ille alij falſoque principio adſcribit.

Iam verò hiſtoriam proſequamur. Lunenſis Regis animum eiuſ- 4
dem nomine luculenter ſignificarat, paratum ad Sedi Apoſtolicæ fauendum; nec Piſcarius deſtiterat hoc ipſum inculcare, detento illic Pagnano, qui a Secretis erat, diutius quam alioquin opus eſſet [b], quò in nouum Oratorem ſalubres ſenſus affunderet, nec ſub primum acceſſum illum permouendum relinqueret impreſſionibus quorumdam, diffidentium potiùs quàm Religioni ſtudentium; ſimul etiam ſuis litteris illius cauſæ patrocinium commendarat nonnullis Patribus ſibi magis intimis, meliuſque animatis: tamen

[b] Multæ litteræ originales Pagnani ad Piſcarium.

tamen Lunenſis animus, inter contrarias quæ ſibi ingerebantur notitias atque conſilia, adhuc anceps diuiſuſque pendebat. Sed non minorem illi ſollicitudinem propria cauſa quàm communis incuſſerat. Quamuis vulgarent Galli, ſe cum Hiſpanis coniunctos, diſſenſionemque de loco iam compoſitam; & tamen reuerà vt cùm maximè incompoſita perſiſtebat, quin potiùs periculum tumultuationis fuerat poſtridie quàm Lunenſis aduenerat. Etenim cùm in eum diem incideret tertium Paſchatis feſtum [e], adeoque ſolemnis haberetur in templo maximo celebratio, Lunenſis incerto pependit animo num illic adeſſet; de quo admonitus Didacus Sarmentus Epiſcopus Aſturicenſis, conatus eſt pro virili Comitem remouere: & obſeruatum eſt, eo manè Lanſacum ſolito ſeriùs ad functionem aduenìſſe, ex eo fortaſſis, quòd hoc ipſum æmuli conſilium ſubodoratus, voluerit priùs de re certior reddi, & non pergere in templum ad confligendum; quemadmodum prudentis eſt conſilij, ne is, qui nouit in aperto pro ſe rationem ſtare, cœco violentiæ iudicio ſententiam committat. Quare in eiuſmodi euentu non aliò confugiſſet niſi ad conteſtationes præconceptas, quas ad Præſides mitteret, ſibi cauturus, vbi illi auctoritate ſuâ ipſius poſſeſſionem haud tuerentur. Sed Lunenſis ſe ab acceſſu abſtinuit, vulgauitque, non anteà ſibi innotuiſſe, ſolemne ſacrificium eo die in templo primario celebrari, cùm pietatis ſimul & curioſitatis gratiâ ſibi venerat in mentem eò ſe conferre. 1563.

[e] Variæ litteræ Vicecomitis ad Borrom. 19. 22. & 28. April. & 8. Maij 1563. & Acta Salmanticenſis.

5 Iam verò tum ipſi, tum Hiſpanis communiter conſentaneum videbatur, à Pontifice acriori curâ interpoſitum iri auctoritatem ſuam ad aliquam honeſtam concordiam ineundam. Sed Pontifex ſummâ moderatione in eo vtebatur, gnarus, quantum non modò Rex, ſed Regnum Galliæ offenderetur ex quouis leui attractu huius quaſi ipſorum pupillæ; nec opportunum conſilium ratus, anſam à ſe præberi compluribus ſeditioſis ingenijs in ea regione, attollendi veluti ſpecioſum vexillum honorem nationis, ad ipſam abalienandam à Sede Apoſtolica, quaſi hæc cuperet antiquis prærogatiuis Galliam ſpoliare. Ex altera parte conquerebatur Philippus Rex, quò ipſe conſtantior eſſet in retinenda Pontifici obedientia, eò minùs conſtanter ſe gerere Pontificem in retinenda ipſius dignitate: atque ea de re acerbam epiſtolam ſcripſit ad Oratorem Vargam, in qua dicebat, Si tunc vt Dei cauſæ ſeruiret, dignitatis ſuæ rationes in Concilio neglexerat, eo abſoluto amotum iri à ſe Româ ſuum omnem Oratorem. Quâ epiſtolâ mirum in modum commotus Pontifex, ad ſe purgandum reſpondit: Hiſpanienſes ipſi per

6153. ſuam fidem diſertè proferrent, quæ confici ab ipſo poſſent abſque ijs perturbationibus ac tumultibus, à quibus ijdem ſupra ceteros abhorrebant. Et ſane Lunenſis ipſe illius epiſtolæ Regiæ ſententiam tamquam nimis acerbam improbauit, ſapienterque conſiderauit, par non eſſe, vt Principes ad ea denuntianda progrediantur, quæ fortaſſe numquam prudenter efficienda putabant, ne eo pacto minarum ſuarum æſtimationem eleuent. Itaque nullo peculiari Pontificis mandato tunc accepto, nec innouandi facultatem obtinentibus Legatis, conſilium opportunum haud ſuppetebat. Primum apud ſe Lunenſis ſtatuerat cœtum adire medius inter duos Oratores Cæſareos, pro eo quod ipſi in mandatis habebant, & è regione Legatorum omnes tres tantiſper ſtare, dum ipſius litteræ legerentur, ijſque lectis confeſtim abire: ſed ea ratio interueniendi conuentui, inſolens, & quaſi nebuloſa, nec honorifica Regi, neque grata Concilio videbatur. Dein agitatum eſt, ne Galli eâ vice ad conuentum accederent: ſed illi reluctabantur, ne locum vel vnico quidem die desererent: præterquam quòd nec voluntaria Gallorum abſentia per diem vnicum, diſcordiæ componendæ ſatis erat: Hiſpanus enim acquieturus non fuiſſet perpetuo poſtmodum exilio à conuentibus. Verùm ſicuti forma mixti, quæ inter varia elementa dominatum amat, plurimum valet ad conſocianda contraria illorum ingenia; ita non parum contulit ad mitigandam Gallorum auſteritatem procliuis Lotharingi animus, huiuſmodi diſcordiæ cupientiſſimi, vt qui maximum emolumentum exiſtimabat ſuæ dignitati ſuiſque conſilijs acceſſurum ex aliquo ſuorum fœdere, ſaltem per ſpeciem, cum Hiſpanienſibus ac Cæſarianis, cuius fœderis ipſe auctor eſſet & rector, ad quod perſuadendum nullum lapidem non mouebat. Ipſius igitur auctoritas, Præſidum ſtudijs accedens, effecit vt lis componeretur pro cœtibus modo aliàs propoſito [d], videlicet, vt illic Oratores Gallici gradum priſtinum retinerent, Hiſpanus verò ſederet extra ordinem, prope eum qui erat à Secretis, ex aduerſo Legatorum.

[d] Litteræ Legatorum ad Borromæum 20. Maij 1563.

Non mediocriter optabant Hiſpani, vt eâdem operâ iniretur 6
aliqua ratio pro Seſſionibus, & pro ſacris celebrationibus in templo maximo; ſed nullo pacto confici id poſſe videbatur, ob cauſam alibi memoratam, cùm illic ritus quidam adhiberentur, cuiuſmodi ſunt thuris ſuffitus, & iconculæ paciferæ ad oſculum porrectio, in quibus diſſimulari non poterat prærogatiua. Et quamquam diſſereretur de duobus paciferis iconculis, duobuſque thuribulis eodem tempore adhibendis, Galli quacumque propoſitâ æqualitate

freme-

fremebant; & vbi in eo ſe premi à Legatis ſentirent, minaban- 1563.
tur ſe prouocaturos ad futurum Pontificem, non iniuſtum, nec vlli partium addictum, & ad Synodum liberiorem. Quamobrem neceſſe fuit Legatis, ſe ad extremum, ſibique ſemper odioſum conſilium conijcere, nimirum, vt nodum illum, ipſorum manibus inextricabilem, reponerent in manu Pontificis, ad quem vtraque partium ſua ſe iura dixit allaturam.

7 Moleſtiæ quam exhibebat æmulatio laicorum Oratorum, acceſſit altera ex Procuratorum Eccleſiaſticorum poſtulato; cui cauſam ſeu potiùs occaſionem præbuit Lancianenſis dictum. Is die decimo ſeptimo Maij e, cùm pronunciaret ſententiam ſuper tertio Canone de abuſibus, præſcribente Epiſcopis, vt per ſeipſos, non item per alios conferrent Ordines, dixit: Si Epiſcopi ſuo munere fungerentur, Eccleſiam reformatum iri; nam & reſiderent, & paſcerent: at è contrario ab Epiſcopis Germaniæ, & in primis à Septemuiris ſuas Epiſcoporum Infulas quaſi contemni: & per hunc dicendi æſtum conuerſus ad Draſcouizium addidit: *Te alloquor, Reuerendiſſime Domine, tamquam Oratorem Cæſaris, quænam eſt ratio, cur Epiſcopi Germaniæ, ac præcipuè Septemuiri ad Synodum non conueniant, negligentes deponenteſq́ue è memoriâ iuſiurandum ab ipſis hac de re in ipſorum electione editum: ſi frenis, ſi ſtapedibus aureis vtuntur, ſi cum tanta pompa, tantoq́ue comitatu obequitant, ſi Principes & Eccleſiaſtici & laici ſunt, cuncta hæc obtinent, quia ſunt Epiſcopi: & tamen nolunt intereſſe Concilio. Vbi præpedirentur, oporteret procuratores ab ipſis mitti, ſicut effectum eſt ab Archiepiſcopo Salisburgenſi, & ab Epiſcopis Eiſtatenſi ac Baſileenſi, quo pacto aliqua ex parte ſuo muneri ſatisfacerent.* Inde ad reliqua argumenti capita progreſſus eſt, numquam interpellatus. Vbi tacuit, ita Draſcouizius: Tametſi ipſe Ferdinandi tamquam Cæſaris Orator non eſſet, ſed tamquam Hungariæ Regis, tamen quando Lancianenſis ipſum interpellarat, nolle ſe à reſponſo abſtinere. Cauſam cur Epiſcopi Germaniæ non accederent, eſſe notoriam, periculum ſcilicet, ne ipſis abeuntibus hæretici ditiones eorumdem occuparent. Cauſam verò, quâ detinebantur ne ſuos Procuratores legarent, eſſe, ne illos deſtinarent vt muti & obſtrictis linguis, quaſi ſtatuæ aut pictæ tabulæ poſtremum locum occuparent. Ætate Pauli III. Procuratoribus Præſulum Germanicorum præſtitum fuiſſe ius ſuffragij, & etiam ſub viuente Pontifice vſum ſemel eo iure fuiſſe Procuratorem Saliſburgenſis Archiepiſcopi; ſe verò ignorare poſteà, quo pacto, & qua de cauſa hoc ipſis interdictum fuerat. Cùm autem id

e Acta arcis Æliæ, & literæ Legatorum ad Borrom. & La-dienſis ad Cornelium 17 Maij 1563.

1563. id pluribus proſequeretur, intra formas magnæ modeſtiæ ſe continuit.

Ad hoc ipſum intelligendum operæ pretium eſt, vt nonnulla re- 5
petamus quæ alibi ſparſim a nobis ſcripta ſunt, ſimulque ea, quæ hactenus narrata non ſunt adijciamus. Sedente Paulo III. animaduerſâ complurium Epiſcoporum negligentiâ in adeundo per ſe ipſos Concilio, & quâdam Neapolitani Proregis iuſſione, vt ſolum quatuor ad illud ſe conferrent, cum mandatis omnium illius Regni Epiſcoporum, ſumma ex eo incommoda ſunt præuiſa, dum aut miniſtri minimæ notæ, aut electi pro libidine Principum ex Præſulibus innumeris variorum Regnorum, Concilium regerent, eique
f 1. Maij 1545. imperitarent. Quocircà Pontifex per diploma [f] ſtatuit, Procuratoribus nulla ineſſet facultas quidquam legitimè agendi, præter excuſationem abſentiæ Epiſcoporum, à quibus mittebantur, illius abſentiæ adductis cauſis; reuocauitque quodcumque eorum ius aut priuilegium impetratum. Cùm autem idem poſteà a Legatis cognoſceret, Procuratores quorumdam Eccleſiaſticorum Principum Germanorum fremere ob eam cauſam, eumdemque acerbitatis ſenſum timeri in cunctis Germanis Præſulibus, peculiari diplomate
g 5. Decemb. 1545. [g] exemit Procuratores Epiſcoporum illius regionis, de quorum impedimento videbatur apertè conſtare, cum ipſorum diœceſes ab armatis hæreticis cingerentur, adeoque præſentiâ paſtorum indigerent. Verùm Legati, qui apud Pontificem illius immunitatis auctores fuerant, veriti poſteà tum ne quis excitaretur tumultus ob inſignes Præſules aliarum nationum, tum ne Germanorum Procuratores adeò mundarent, vt alij nationi ſuffragio antecellerent, effectuſque prauos afferrent, conati ſunt Germanos pacare, quos ex conſenſu Pontificis priuilegium illud celarent, & tantummodò Principis cuiuſdam Procuratoribus, vt Iaio Auguſtani Cardinalis, & Pelargo Sepremuiri Treuirenſis, ius Conſiliarij permiſerunt. Pij ætate Maſſarellus, qui à Secretis erat, cùm reminiſceretur huiuſce priuilegij, anteà Germanis conceſſi, nec vnquam reuocati, admiſit in quodam cœtu [h] ad ius ſuffragij Procuratores Archiepiſcopi Saliſburgenſis, & Eiſtatenſis Epiſcopi, quod Legatis vehementer diſplicuit, qui cohortati ſunt Pontificem, vt per ſuam nouam Conſtitutionem priuilegium illud Pauli diſertè reuocaret. Is reſpondit [i], improbans quod egerat Maſſarellus, ſignificauitque, in Senatu editum fuiſſe Decretum, vt abſentibus quodcumque ius ſuffragij interdiceretur, iuſſumque diploma confici, quod tamen nondum

h 20. Iulij 1562. vt in vna Legatorum ad Borrom. eo die. Mandatum Archiepiſcopi ſignatur 23 Aprilis 1562. datum Herculi Rettinger Epiſc. Lauetmutenſi, & Feliciano Morbinio Theologiæ Doctori, & extat in Scripturis poſt Diarium relatis. i Litteræ Borrom. ad Legatos 29. Iulij 1562.

nondum perfectum fuerat, ſed curaturum ſe vt illud conficeretur, ac per typos vulgaretur, & ad illos miſſurum, atque ita reipſa præſtitit per ſubſecutum tabellarium [k]. Verumtamen exiſtimauit, huiuſmodi reuocationem, quò minùs obſtreperet, eſſe celandam, ita vt vſu dumtaxat illa oſtenderetur, nec Tridenti, nec Romæ citra neceſſitatem vulgata. Legati reſcripſerunt, Vniuerſalem hanc interdictionem haud reputatum iri efficacem ad eneruandam peculiarem conceſſionem Pauli III. quâ Præſules Germaniæ potiebantur. Quare Pontifex denuò declarauit [l], illud quoque priuilegium extinctum intelligi. Hæc erat rerum conditio cum Draſcouizius reſpondit ad Lancianenſis dicta, quæ retulimus. 1563.

[k] 8. Auguſti 1562.

[l] Quod miſſū eſt ad Legatos 20 Aug. 1562. & extat vt ſuprà poſt Diariū.

9 Simonetta, qui vnicus inter Legatos vtroque tempore Concilio adfuerat, adeóque rei bene conſcius, redegit in memoriam, diploma illud Pauli III. numquam in vſu fuiſſe, niſi quod ſpectabat ad ius Conſiliarij, adiecitque, eiuſdem reuocationem poſtea ſubſecutam: reuerà ſemel fuiſſe latum iudicis ſuffragium a Procuratore Archiepiſcopi Salisburgenſis, ætate Pij, ſed ex errore; eàque reuocatione poſtmodum ab ipſo cognitâ, non ampliùs id ab eodem tentatum. Nec ille abſque neceſſitate voluit mentionem facere duorum diplomatum, quibus memorati Pontifices non tam irrita fecerant conceſſa iam priuilegia, quàm diſertè interdixerant Procuratoribus vtrumque iuris in dicenda ſententia genus, etiamſi illud per ſe ipſis deberetur: id enim odioſam ſpeciem præ ſe tuliſſet, quaſi Epiſcopis ipſorum iura tollerentur, fractâ communi lege, non ad afferendum beneficium, quod illo affectis optabile eſt, reliquis tolerabile; ſed ad illud auferendum, quod læſis intolerabile eſt, cunctis vituperabile. Tum ſtans Ferrerius, nictanſque prius Lotharingo, perinde ac ſi loqui vellet de re inter ipſos compoſita, dixit: Complures optimos Galliæ Præſules ad Concilium venturos fuiſſe, niſi cuſtodia ſuarum Eccleſiarum ab hæreticorum inſidijs eos detinuiſſet: eapropter miſſos illuc ab ipſis fuiſſe Procuratores ſuos, viros doctos & integros, ac proinde Legatos a ſe orari, vt ad ius ſuffragij illos admitterent, ne cui querimoniæ cauſa ſuppeteret. Præſides edocti à ſuperioribus exemplis, præſertim de manſione, quantò conſultiùs declinentur quàm refutentur odioſæ quæſtiones è conuerſo iniectæ, nihil reſponderunt, ſperantes æſtum vt fortuitò excitum, itidem per ſe ipſum extinctum iri.

10 Sed ſubſequentibus diebus Leonardus Allerus, Epiſcopus Philadelphiæ, Eiſtatenſis Suffraganeus, vbi locum dicendi tenuit, primò acerbè queſtus eſt [m], tam malè fuiſſe habitos in Patrum ſententijs Epi-

[m] Litteræ ſadictæ 17. Maij

1563. Epiſcopos Titulares, qualis ipſe erat, quaſi in conferendis Ordinibus aliiſque functionibus ipſi Epiſcoporum munia non exercerent. Adiecit, Numquam ſibi veniſſe in mentem, dum pergeret ad Synodum à Pio IV. conuocatam, adminiſtratam ab huiuſmodi Legatis, & ex iis Patribus conflatam, ſe illic hiſce quaſi roſis ornatum iri. Dein memoratum poſtulatum iterauit [n], Procuratoribus propitium. Gallici quoque Oratores Legatos adierunt, idem vrgentes. Quamobrem Præſides temporis ſpatium ad deliberandum petiere, ſcribentes interim ad Pontificem, vtpote de re quæ non modo ab ipſius diplomatibus pendebat, ſed quæ poterat excitare non mediocrem commotionem vtrique partium, ſiue abalienatis à Concilio nationibus tranſmontanis, ſiue ipſis in eodem conceſsâ immoderatâ potentiâ. Propoſuerunt idcirco Pontifici: Cùm Theologi complurium Regum, ſummorumque capitum, qui eò conuenerant, cuperent intereſſe cœtibus generalibus, non quò illic verba facerent, ſed quò melius poſſent ſuis dominis conſilium dare, videbatur id Legatis temperamentum haud reſpuendum, vbi eo conceſſo cuncti conquieſcerent: rei exitus infrà ſuo loco [o] videbitur.

[n] Litteræ Legat. 20. Maij 1563.

[o] Lib. 21. c. 1.

Dum conuentus habebatur, in quo Lancianenſis huic litigio 11
argumentum præbuit, Tridentum ex improuiſo peruenit [p], ſed conſultò ex improuiſo, Moronus Cardinalis, nondum pede confirmato; eodemque die miſit ad Borromæum plenam ſummam, à nobis recenſitam, eorum quæ cum Cæſare tranſegerat, præter ea quæ diuiſim ac ſubinde in iis agendis ſignificarat: atque inter alia ſcripſit, potiſſimum ſuæ tractationis emolumentum fuiſſe optimam opinionem quam Cæſar conceperat de mente ac perſona Pontificis, adeoque quidquid Pius agebat aduerſùs quàm Cæſar melius exiſtimaſſet, id aliorum importunis conſiliis ab eo tribui.

[p] Acta Arcis Æliæ, & litt. Legatorum ad Borrom. 17. Maij 1563.

Die decimo nono Maij [q], cuius poſtridie elabebatur terminus, 12
denuntiandæ Seſſioni præſcriptus, denuò & concorditer hic terminus prorogatus eſt vſque ad decimum quintum Iunij; ferueſcente interim operâ per ſummum ſtudium in publicis cœtibus, priuatiſque conſiliis, ad componendas diſcordias, & exoptatum partum in lucem edendum, qui tempore tunc præſcripto ad ſtatuendum eius natalis diem, maturitatem iam nouem menſium habuiſſet. Sed alij hominum partus è paruis curſibus naturalibus vnius ſphæræ dependent, hi è concurſu libero plurimarum intelligentiarum.

[q] Acta Arcis Æliæ 19 Maij 1563.

HISTO-

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER VIGESIMVSPRIMVS.

ARGVMENTVM.

Comes Lunenſis in Conuentum ingreſſus, mutuæque illius & Gallorum conteſtationes de loco. Vicecomes ad Ferrarienſem Cardinalem miſſus ad comparandam ſtudioſam eius operam cum Lotharingo, & eius effecta. Contentio ac diſceptatio de Iure ſuffragij Procuratorum in Concilio, & initum temperamentum. Difficultates ſuperatæ de gradu Melitenſis Oratoris. Calicis vſus à Bauaro poſtulatus: Ormanettus ad eum miſſus euentu proſpero. Fumanus additus Maſſarello, qui Concilio à Secretis eſſet. Biragi aduentus Tridentum. Litteræ Gallici Regis ab eo ad Synodum delatæ, & cuius ſententiæ. Diuturnæ de reſponſo difficultates. Tranſlatio Synodi in aliquam Germaniæ vrbem à Gallis poſtulata, ſed à Rege Hiſpaniæ & à Cæſare repudiata. Variæ Patrum ſententiæ de corruptelis, variaque conſilia propoſita ad componendos Canones de Summi Pontificis & Epiſcoporum auctoritate. Arcana agitata à Ferrerio cum Pontifice per Gualterium, & hominem, qui ſibi à Secretis erat, Romam miſſum. Iuſsio Pontificis, vrgentibus Hiſpanis, vt deleatur, aut declaretur particula, proponentibus Legatis. *Acerrima in eo repugnantia Legatorum, ac præſertim Moroni, tandem à Pontifice comprobata, & pacta cum Lunenſi rei dilatio. Cæſar Oeniponte*

Vien-

Viennam verſus profectus, & quâ de cauſâ. Variæ litteræ Pontificis nomine ſcriptæ ad Præſides, indicantes plenam libertatem auctoritatemque ab eo conceſſam Synodo tum in dogmatibus, tum in correctione etiam Aulæ Romanæ, & Cardinalium. Acceſſus ad Concilium Epiſcoporum Theologorumque Belgarum, cum litteris Belgij Gubernatricis Ducis Parmenſis. Declaratio aduerſus Angliæ Reginam ab illis & ab Anglis poſtulata, comprobata à Pontifice, ſed poſteà ex Cæſaris conſilio improbata. Impenſa à Patribus ſtudia pro Toletano Archiepiſcopo, in Hiſpania à ſancta Inquiſitione in carcerem coniecto; & Pontificis reſponſum. Cauſa Ioannis Grimani Aquileienſis Patriarchæ, à Pontifice commiſſa Synodo, Senatu Veneto enixè deprecante, & Iudices in ea deſtinati. Multi conuentus, multaque conſilia de varijs corruptelarum capitibus; & quid tandem conſtitutum. Mandata Pontificis de loco & honoribus exhibendis Hiſpano Oratori in ſolemnibus templi functionibus: tumultus inde ſubortus, & periculum ſchiſmatis. Legatorum ac Patrum in ea re ſenſus. Muſottus idcircò Romam miſſus à Lotharingo. Conſilium habitum à Pio non modò cum compluribus Purpuratis, ſed etiam cum Oratore Varga, & celebre illius ſcriptum de dogmatum forma, à Legatis Romam miſſa. Pontificis deſiderium, vt duæ quæſtiones maximè contentioſæ omitterentur. Concors in eo ſententia Cæſaris & Lotharingi, ſed contraria Præſulum Hiſpanorum. Canones ac Decreta ſancita, Præſulibus aduerſantibus, in cœtu generali. Lunenſis opera, quâ ad concordiam in Seſſione reuocantur. Ea quietè die decimo quinto Iunij celebrata Res ibi ſtatuta. Reiecta falſa quædam & friuola, in hiſtoria Suauis obiecta de ijs Decretis, ac de toto curriculo memoratorum euentuum.

CAPVT

CAPVT PRIMVM. 1563.

Lunenſis in Conuentum ingreßus: eius ac Ferrerij mutuæ denuntiationes. Oratio Lunenſis nomine habita, & Synodi reſponſio. Gallorum commotio ex fama cuiuſdam mandati, à Pontifice arcanò traditi de loci prærogatiua; & vera rei narratio. Vicecomes ad Ferrarienſem Cardinalem miſſus. Varij libelli & opinamenta de ſuffragio Procuratorum in Synodo; & exitus controuerſiæ.

1 INgens erat expectatio, quo pacto publice in Conuentu Comes Lunenſis exciperetur. Etenim in huiuſmodi functionibus, ſicut in grandioribus machinis, difficultates interdum incidunt in eis ad opus deducendis, quæ numquam præconceptæ fuerant in conſtruendis. Ingreſſus ille eſt medius inter Oratores Cæſareos: [a] protulit epiſtolam regiam: tum ab Antonio Couartuuia, Granatenſis Cancellariæ Auditore, huiuſmodi conteſtationem recitari iuſſit, ſtans ante Legatos eo toto tempore, tametſi reliqui ſuis in locis conſiderent, ne ſedem anteà acciperet quàm ſibi ab omni detrimento cautum eſſet eâ ſolemni actione: Quamquam ſibi, tamquam Oratori Philippi Regis Catholici, tot regnorum Domini, primus deberetur gradus poſt Oratores Cæſareos; tamen cùm ille Conuentus, illud tempus, ille Chriſtianæ Reipublicæ ſtatus huiuſmodi eſſent, vt curſus Diuini negotij publicique beneficij nullâ contentione præpediri deberet; cumque opus foret, vt ille præſertim, qui communem cauſam promouebat, nullam malorum occaſionem præberet, à ſe locum accipi qui dabatur, quo donec opportunum eſſet vteretur: ſed conteſtari, ex eo nihil inferri detrimenti Philippo Regi ac ſucceſſoribus, adiectis reliquis Iuriſperitorum cautionibus.

[a] Præter Acta Arcis Æliæ, vbi fusè extat, Diariū & litteræ Legat. ad Borrom. 11. Maij, & Lanſaci ad Oratorē Gallum Venetijs 26 Maij 1563. Acta Paleotti, & multò fuſius in tabulis ſcribarum Cōcilij infrà producendis, contentis in libro Archiuij Vaticani, inſcripto, *Varia ad Concilium Tridentinum de Baſilica Vaticana.*

2 Lectâ Lunenſis conteſtatione, hic ſeorſim ab alijs Oratoribus conſedit, è regione Legatorum, ad ſiniſtram Crucis argenteæ, erectæ in medio theatri Conuentus, prope illius menſam qui à Secretis erat: & nullâ interiectâ morâ, Ferrerius contrariam huiuſce ſententiæ conteſtationem habuit: Si locus illic obtentus à Gallicis Oratoribus prope Cæſareos, fuiſſet inſolitus, & non ſemper ab ipſis poſſeſſus, præcipuè in Synodo Conſtantienſi ac Lateranenſi; aut ſi nouus ille locus, & extra ordinem, quem clariſſimus Comes Lunenſis accipiebat, po-

1563. tuiſſet quidquam detrimenti vel ipſis vel alijs Oratoribus inferre, profectò ſapientiſſimos illos Patres, qui vniuerſalem Eccleſiam repræſentabant, vſurpantes munus illud Iudicum, quod appellatur Nobile, quodque inſtantiam partium non præſtolatur, Maiorum exemplo redacturos vnumquemque fuiſſe in antiquum ordinem, aut certè denuntiationem euangelicam exercituros. Sed cùm tacerent Patres, & etiam Oratores Cæſarei, quibus ea cauſa non poterat non eſſe communis, ipſos Oratores, qui veterem poſſeſſionem ſuo Principi conſeruabant, fidebantque fidei, amicitiæ atque coniunctioni potentiſſimi Regis Philippi cum Carolo Rege, vxoris ſuæ fratre pupillo, à Patribus petere, ne quoduis dictum factúmve eo die ita acciperetur, vt quidquam minueret aut violaret antiquiſſimas Regis Galliæ prærogatiuas.

Vbi dicendi finem fecit Ferrerius, illi ſucceſſit locuples oratio 3
Petri Fontidonij, qui Salmanticenſis Epiſcopi Theologus illic aderat. In ea ſimul cum ampliſſimis Philippi Regis oblatis, egregiè commemorauit eius promerita erga Religionem Catholicam, præſertim verò victoriam poſtremùm ex Condæo reportatam. Adeò vt Galli iactantiam & aculeum notarint [b]; & Lanſacus ad ſui Regis Oratorem Venetijs degentem ſcripſerit, ſimilem quoque ſenſum ineſſe Cæſarianis, & à Lunenſi publicè rem excuſari. Ex aduerſo non ſolùm reperio in Actis, ab locutoris [c] hero deſcriptis, à cordatis viris eam accuſationem haud rationi diſſentaneam exiſtimatam, quin potiùs amplè commendatam: ſed in Actis Paleotti honorificam illius comprobationem comperio, abſque reprehenſionis mixtura. Oratio extat typis edita [d]: meum autem munus eſt narratoris, hoc eſt teſtis, non iudicis.

b in allata Lanſaci epiſt.

c Epiſcopi Salmanticẽſ.

d In dicto volumine Bononiæ impreſſo.

Abſoluto Fontidonij ſermone, Lunenſis de more egreſſus eſt 4
tantiſper dum de reſponſo deliberaretur; quod ad omnem vberrimam gratiarum actionem, ſignificationemque reuerentiæ erga tantum ac tam religioſum Regem conformatum eſt à Hieronymo Ragazzono Veneto, Epiſcopo Famaguſtano. Eo reſponſo à Patribus comprobato, redijt accitus Comes, eique redditum illud eſt. Dein illicò is diſceſſit, ad declinandum pro dextra aut ſiniſtra certamen, cum reliquis Oratoribus poſt Legatos egreſſuris.

Tranquillus tamen euentus miniſtris Pontificijs haud ſatis fuit ad 5
obtinendam hac in re quietem cum Gallis. Subaudierant hi, pridie aut biduo ante habitum conuentum perueniſſe ad Legatos mandatum Pontificis [e], arcanis notis ſcriptum, quod Hiſpanis faueret; nimirum, vt Lunenſis ſederet infra primum Oratorem Eccleſia-

e Litteræ Gualterij ad Borrom. 21. Maij 1563.

cleſiaſticum Ferdinandi [f]. Idcircò vltra modum commoti ſunt: & pridie quàm haberetur functio, Lanſacus Reginam ea de re monuit per peculiarem tabellarium; quamquam poſteà ipſe admonitus, quòd ex adagio ad clamorem cucurriſſet, reſpondit, ſe de re ſcripſiſſe formulis admodum cautis. At verò in querimonijs haud mutatam opinionem præſeferebat, & vocibus modeſtis quidem, ſed ponderoſis vtebatur. Commendabat Oratorem Hiſpanum; primò quòd is Regis mandata ipſi oſtenderat, in quibus à Philippo vetabatur illi cedere, ſed ſimul etiam frangere amicitiam cum Gallis. Secundò, quòd non excepiſſet indebitam prærogatiuam ſibi Romà miſſam, eâ gratiâ, vt per diſiunctionem vis Oratorum diffracta nequaquam formidaretur. Nec minùs collaudabat Legatos, quòd in opus non deduxiſſent mandatum, quod, aiebat ille, cùm arcanis characteribus miſſum erat, hinc planè tamquam rationi diſſentaneum, luciſque timidum cognoſci poſſe. Sed neque factum probabatur, nec veriſimile erat, à Legatis neglecta fuiſſe mandata Pontificis ad ipſos perlata, vt Rex ille honoraretur, cui duo ex ipſis, auctoritate præcellentes, ob natales ſubiecti erant. Præterquam quòd contradictionem ſonabat ipſa narratio, quòd Lunenſis honorem à Legatis oblatum recuſaſſet, & Legati mandata Lunenſi fauentia exequi noluiſſent. Quapropter Gualterius ſtuduit ab ea opinione Lanſacum abducere, à qua illius collega Fererius ſe alienum oſtendit, dicens, Legatorum factum palàm feciſſe quodnam Pontificis mandatum eſſet.

1563.

[f] Narratur in epiſtola iam dicta die 24. Iadrenſis Archiepiſcopi.

6 Non tamen ſuſpicio vmbra fictitia erat, ſed à vero corpore profecta. Equidem exponam id, quod ipſe oculis luſtraui in voluminibus litterarum Aulæ Romanæ. Scripſerant ad Borromæum Præſides adulterinis notis tum ipſorum deſperationem in eo diſſidio componendo, tum neceſſitatem ſuſcipiendi celeriter conſilij, tum etiam grauiſſima vtrimque diſcrimina, rogantes Pontificem, vt diſerto ſuo iuſſu, nihil ab ipſorum arbitrio pendens relinqueretur. Pontifex cùm animaduerteret, negotia Religionis in Gallia deteriùs indies ſe habere; cumque ſibi videretur vnicum Eccleſiæ columen tunc eſſe Philippi Regis pietas ac potentia, cenſuit malorum ſummum futurum, ſi Regis animum abalienari ſineret. Idcircò ſtatuit illi moderatè aliquid gratificari: & quò maiorem auctoritatem obtinerent mandata, Legatiſque plus animi ad rem perficiendam adderet, ipſe Pontifex ad eos ſcripſit octauo Maij in hanc ſententiam, & ferè in hæc verba: A Rege Catholico ſuper eo negotio vehementer ſe premi, cùm illi mirum videretur, ab Oratore

 ſuo

1563. ſuo locum aliquem in Seſſionibus & in Conuentibus non obtineri. Rationi conſentaneum à ſe putari, vt ratio de tanto Principe haberetur, aliquo inuento temperamento cui acquieſceret, nullo tamen illato detrimento cauſæ partium neque quod ad ius, neque quod ad poſſeſſionem ſpectabat. Honeſtum ſibi & congruentem videri locum illum tertium, quem Legati cernerent in exemplo ad eos miſſo; nec à ſe animaduerti, meritò alios de eo conqueri poſſe. Hanc ſuam eſſe mentem, ad quam exequendam ijs vterentur moderatis rationibus, quas idoneas putarent ad opus quoad fieri poſſet quietè conficiendum: ſed quocumque euentu ſinerent conteſtari quemlibet, & quod ipſi collibuiſſet peragere, dummodo ea iuſſio opere compleretur, nec rem ob vllam conditionem præterirent. Huic epiſtolæ Pontificiæ adnectebatur altera, arcanis notis à Borromæo exarata, quæ ſignificabat, cupere Pontificem, vt mandatum illud occultaretur, donec adeſſet tempus illius exequendi; tunc verò id improuisò fieret: confirmabatque, ſi Galli non acquieſcerent, vellent conteſtari, aut etiam diſcedere, ea omnia potiùs permittenda, quàm iniunctum opus omitteretur.

Præter has litteras, cunctis Legatis communes, peculiaris quædam à Borromæo auunculi iuſſu ad Moronum ſcripta eſt, quâ arctiſſimæ illius fidei commiſit, ab Auila & Varga traditam fuiſſe Pontifici ſcedulam, ſubſcriptam & obſignatam ab eorum vtroque, vbi Regis nomine pollicebantur, Regem arma ſemper ſumpturum, obiecturumque vires, ditiones, ſeipſum, ad propugnandam augendamque Pontificis, ſanctæ Sedis, & Catholicæ Fidei auctoritatem. Id verò ipſi ſignificari, quò intelligeret, non abſque præualida ratione adductum Pontificem ad ea imperanda. Hæ litteræ per expeditum tabellarium miſſæ peruenerant ad Legatos die 12. Maij[g]. Sed quoniam ea quæ Borromæus ſignificabat, arcanis notis claudebantur, quarum clauem ſolus Moronus obtinebat, illinc abſens diutiùs quam Romæ creditum fuerat, id temporis mandata plenè non patuerunt. Cùm igitur ille die decimo ſeptimo regreſſus eſſet, & obſcura clareſcerent, cuncti ſimul conniſi ſunt Gallos emollire[h], quò ſine acerbitate, & ſine ſectionis periculis curatio adhiberetur; & quamuis per ſummum laborem, pro induſtria ceſſit euentus. Verum Lunenſis, aut quò innoteſceret æmulis, nihil ab illis ſe dono libero accipere, aut quò intelligerent ijdem, quantam Gallicæ coronæ rationem ipſius Rex & ipſe pariter haberent, ea illis expreſſit, quæ paulò antè indicauimus, aut variante rerum veritate, aut variatis rebus ipſis à nar-

g Conſtat ex vna Legat. ad Borrom. 21. Maij 1563.

h Ex vna Legat. ad Borrom 20 Maij 1563.

à narratione Gallorum: ſimul etiam oſtendit, illa Pontificis mandata ab ipſo ſponte profecta; quod Gallorum animos in Pium vehementer commouit, eiſque ſuſpicionem iniecit, illum moliri diſcordiam inter Oratores, & diſſolutionem Concilij. Quocirca ipſe poſteà ſe valdè offenſum à Lunenſi putauit, ſicuti exponetur. 1563.

Quo tempore poſtremum hoc agebatur, non aderat illic Vicecomes, eiuſque abſentiæ hæc fuit cauſa [i]. Compoſitâ cum hugonottis pace in Gallia, profectoque inde Eſtenſi Legato, vtpote non ampliùs ibi neceſſario, eum inuiſere apud ſe ſtatuerat Lotharingus, ſiue in itinere, ſiue Ferrariæ, ob arctam coniunctionem inter vtriuſque familiam. Et quamquam in Gallia ex diſſidio ſententiarum aliquid inter eos rubiginis contractum fuerat; tamen rebus mutatis, & admodum pollente Eſtenſis auctoritate tum illic, tum in Italia, ſuæ ditionis, ſuarumque dotium cauſâ, credebatur ipſi plurimum à Lotharingo tributum iri, vt fieri conſueuit conſanguineis ætate ac potentiâ præſtantibus. Quare Pontifex, qui communis tranquillitatis gratiâ peroptabat Lotharingi animum ſibi conciliare, ac propretereà non deſiſtebat Legatos monere [k], vt alacritatem in illo pro virili curarent, iiſdem iniunxit, vt Præſulem mitterent, qui per honoris ſpeciem Ferrarienſem per viam præoccuparet, eumque perdoceret quidquid in Synodo interuenerat, atque ita opportunis armis inſtructum rogaret, vt illis vteretur ad mentem ac voluntatem amici peruincendam. Ad id Vicecomes à Borromæo Legatis nominatus; ſed, pro eo ac Pontifex agere conſueuerat cum præcipuis ac longinquis miniſtris, per modum proponentis, non imperantis: ipſi verò libenter illum elegerunt; qui die ſeptimo Maij in viam ſe dedit, acceptâ rerum geſtarum plenâ narratione, cuius auctor fuerat Paleottus.

i Litteræ Legatorum ad Borromæum 6 Maij 1563 aliæ Vicecomit. ad eumdem 6. & 11. Maij, & Acta Paleot.

k Vna Legat. ad Borrom. 21 Maij 1563.

Sed Paleotto alius labor mox ſuperuenit, hoc eſt, quæſtio de ſuffragio Procuratorum in Synodo. Pragenſis Archiepiſcopus apud Legatos poſtulata [l] confirmarat nomine Cæſaris. Et quamuis Delfinus Nuntius ſcriberet, Ferdinandum poſtmodum ab ea petitione deſtitiſſe, & à Seldio illius Vicecancellario eam rationi diſſentaneam cenſeri, aiente, per id formam Concilij mutatum iri, compertum tamen erat, compluribus aliam mentem eſſe. Quamobrem Legati exquiſitiſſimum examen ſuis Canonum Peritis demandarunt: & præter eumdem Paleottum, ſuper his eruditos commentarios ſcripſerunt, Romam [m] miſſos, Scipio Lancellotus, Senatus purpurati Aduocatus, & Michaël Thomaſius Maioricenſis, qui do-

l Litteræ Legatorum ad Borromæum 24 Maij 1563. & Acta Paleotti.

m 24 Maij.

 ctrinæ

1563. ctrinæ illius titulo detinebatur à Pontifice in Synodo. Quæſtio in quatuor articulos fuit diſtributa.

An Procuratoribus ex iure deberetur in Synodo Iudicum ſuffra- 10
gium.

Vbi non deberetur, an Conſiliariorum.

Num ſaltem locus in generalibus Conuentibus.

Poſito quòd ius ſuffragij nomine Principalis denegaretur alijs Procuratoribus, an idem locum haberet in ijs qui Procuratores ſimul erant & Epiſcopi; an potiùs ius ad duplex ſuffragium obtinerent, alterum ex perſona propria, alterum ex perſona quam referebant.

De tribus prioribus articulis conuenerunt ex iure communi pro 11
parte negante, conſiderantes, ibi non agi de quodam contractu conficiendo, cui quilibet, cuius intereſt, ſubrogare poteſt ſui vice procuratorem pro ſuo arbitratu, cùm ad ipſum ſpectet libera ſuarum rerum adminiſtratio; ſed de definitionibus decretiſque habendis publico Eccleſiæ nomine, ad quæ peragenda opus eſt aut gradus, cui Deus promiſit in Synodis Oecumenicis Spiritum ſanctum aſſiſtentem, aut induſtria perſonæ, tamquam idoneæ comprobatæ cùm ad gradum aſſumpta fuit; quæ dos communicari non poteſt Procuratori, idque vſurpatum videri in cunctis Senatibus, cunctiſque Magiſtratibus. Verumtamen cùm conſuetudo variaret, & in quarta dubitatione militarent rationes vtrimque, argumentum ita plenum viſum non eſt, vt à Legatis per ſe ſolis ſententia eſſet ferenda. Quapropter tria conſilia propoſita.

Primum, Vt producerentur iuſſiones Pauli III. & viuentis Pon- 12
tificis, per quæ Procuratoribus ea omnia interdicebantur. Sed hoc ipſum, ex ijs quæ alibi expenſa narrauimus, exiſtimatum eſt obnoxium tumultus periculo, & quod excitare poſſet in linguis Tranſalpinorum illud tam propitium, adeoque tam acceptum vocabulum, libertatis, quæ læſa videretur, vbi Pontifex eos excluderet à Concilio, quos ipſum ius non excludebat.

Alterum, Vt id ipſius Synodi iudicio committeretur: à qua 13
proculdubio petitioni fuiſſet data repulſa, cùm maximè odioſum eſſet Epiſcopis, qui laborem huiuſmodi itineris, & huiuſmodi domicilij deuorarant, ſibi æquiparari in vlla auctoritatis parte eos, qui domus ſuæ commodis ſeſe fouentes, ſuum illic miniſtrum mercede conductum detinebant. Verumtamen in hoc iudicio propter varietatem nationum, vtilitatum, affectionum, & clientelarum erga Principes, formidatum eſt, ne ſententiarum diſſidium,

&

& contentionum argumenta excirentur. At verò tela, quæ præ manibus erat, acu magis, quâ reſarciretur, indigebat, quam nouis forficibus, quibus diſſecaretur. 1563.

14 Quare tertio loco ſedatius ac tutius viſum eſt concordiæ temperamentum, ſelecto conſilio, quod iam diximus propoſitum à Legatis fuiſſe Pontifici; vt nimirum oſtenderetur Oratoribus, in ipſorum gratiam admiſſum iri ad audiendum, non ad loquendum in conuentibus Procuratores, & aliquot Theologos præcipuos ex ipſorum natione, pro eorumdem delectu. Id cunctis Theologis neutiquam concedi, cùm haud deceret, à tam ingenti variaque caterua cerni & audiri ea, quæ in huiuſmodi Senatu contingerent. Iam verò cùm intelligerent Oratores, neque quidquam vltrà fieri poſſe, neque conuenire, neque gratum eſſe Epiſcopis qui aderant ex ipſorum nationibus, tandem acquieuerunt [n]: idque exercitum eſt & cum Hiſpanis & cum Gallis. Magna ſupererat difficultas de Germanis Præſulibus, præſertim Principibus, cuius conditionis cùm ibi tunc nemo per ſeipſum adeſſet, & perpauci etiam minoris gradus, non poterat inter Epiſcopos illius nationis odioſa reddi abſentium exequatio cum præſentibus: & peculiaris neceſſitas in memoratis Præſulibus, cuſtodiendi ipſorum oppida, coniuncta cum propria ipſorum amplitudine, videbatur eximere hoc priuilegium à nota peculiaris in eam partem ſtudij, eoſque quibus concedebatur, ab inuidia liberare. Eapropter propendebant Legati ad indulgendum Iudicum ſuffragium Germanorum Procuratoribus, cùm hoc peteretur à Cæſare, & conducibile cenſeretur, quò facilius poſteà Concilij ſanctiones exciperent, quando aliqua ex parte ſe illarum auctores agnoſcerent. Pontifex tamen cùm animaduerteret, in quadam capitum claſſe, in qua per varios ac modicos gradus à ſummo ad infimum procedatur, ſemper neceſſe eſſe, inter eos quibus priuilegium denegatur, nonnullos eſſe dignitate proximos alicui minimo ex affectis priuilegio, adeoque argumentum querelarum inde ſuppetere [o]; tutius & tranquillius exiſtimauit, Iudicis ſuffragium ſingulis negare, ſignificans, vt ſummum ſe flexum iri ad ſuffragium conſiliarij concedendum. Reſcripſerunt Præſides, impertiendum ſaltem Iudicis ſuffragium Procuratoribus Septemuirûm Eccleſiaſticorum, & Archiepiſcopi Saliſburgenſis, ob euidentem cum alijs inæqualitatem; ſe autem certos eſſe, id Hiſpanos Præſules æqui bonique facturos. Sed poſteà, tametſi Pontifex reſponderet, in eo ſe minimè repugnare erga tres quatuórve ex præcelſioribus, ijs videlicet quos iam nominauimus, dummodò reliqui

[n] Variæ litteræ Legatorũ ad Borrom. 3.7.17.19. & 28. Iunij 1563.

[o] Litteræ Borromæi ad Legatos 1. Iunij 1563.

1563.

p Litt. Borrom. ad Legat. 19. & 26 Iunij 1563.

q Literæ Borrom. ad Legat. 6. Iulij 1563. & literæ Legat. ad Borrom. 18. Iulij 1563.

reliqui cuiuſuis nationis acquieſcerent; dein verò hiſce quatuor p, quos nominatim ſignarat, Epiſcopum Herbipolenſem addi permitteret, & pro quatuor prioribus q diplomata mitteret ad Legatos; tamen ignotum mihi eſt, id vnquam fuiſſe peractum. Quin inter ſubſcriptiones in exitu Concilij appoſitas nemo legitur ex Procuratoribus quinque Principum, quos modò recenſuimus; reliqui Procuratores ſubſcripſerunt, omiſſa voce, *definientes*, vſurpatâ in ſubſcriptionibus Epiſcoporum, & cuiuſuis, qui ius definientis ſuffragij obtinebat: quamuis fuerit ex Epiſcopis, qui ſubſcripſerit etiam tamquam Procurator alterius Epiſcopi abſentis, & præſertim Epiſcopus Quinque Eccleſiarum pro Archiepiſcopo Strigonienſi, cunctiſque Epiſcopis & Eccleſiaſticis Hungariæ; non vſi ſunt voce *definientes*, quatenus ſubſcripſerunt tamquam Procuratores, & hoc pacto indicarunt, non exerceri à ſe duplex iudicum ſuffragium. Idem egêre Procuratores quorumdam Epiſcoporum ſimul ac Principum Germanorum, vt Georgius Hochenuartius, Procurator Epiſcopi Baſileenſis, Alfonſus Salmeron, & Ioannes Polancus Societatis Ieſu, Procuratores Othonis Cardinalis Truxeſij Epiſcopi Auguſtani, qui ambo Principes erant.

Ita palàm fit, duriora quædam, quæ initio videntur impatibilia, inſtar quorumdam ſilueſtrium pomorum, concocta & maturata, tempore ac tractatione paulatim miteſcere, & abſque moleſtia deglutiri.

CAPVT II.

Agitata priùs à Vicecomite, ac poſteà à Lotharingo cum Ferrarienſi Cardinali. Repugnantia ab Eſtenſi comperta in Lotharingo; qui tamen reipſa poſteà magis propitium Apoſtolicæ Sedi ſe præbet. Difficultas de loco Oratoris Melitenſis euicta. Poſtulatum Ducis Bauarici Synodo remiſſum, & Ormanettus ad illum miſſus à Legatis. Fumanus, Concilio vt eſſet à Secretis, additus. Laudes Gaſparis de Foſſo, & Ioannis Antonij Facchinetti.

a Literæ Vicecomitis ad Borrom. & ad Legat. ab 11. vſque ad vltim. Maij, & Legatorū ad Borrom. 21. Maij 1563.

1 LOngè difficilior accidit concordia præſentium in ſententia, quàm excluſio abſentium à ſuffragio, præcipuè verò conciliatio cum Italis Lotharingi, qui potiſſimam cum Tranſmontanis auctoritatem obtinebat. Quare Vicecomes ſollicitâ ſolertiâ Taurinum vſque perrexerat a, quò faciliùs imprimeret ſenſus opportunos Ferrarienſi, antequam is à Lotharingo linguæ potente

ad

ad ſuam ſententiam traheretur, adeoque redderetur ineptus ad ea 1563.
quæ Pontifex Legatique cupiebant. Cùm poſteà eò perueniſſet Eſtenſis, à Vicecomite de rebus geſtis edoctus eſt, promptumque animum ac ſpem præ ſe tulit ad obſecundandum in ea re Pontifici & cauſæ publicæ; æquum ac facilè illud ratus, cùm accepit à Vicecomite, non peti à Lotharingo niſi quod ipſe protulerat cùm primùm ſententiam dixit, & Pontifici per Bertonum, qui ſibi à ſecretis erat, poſteà ſignificarat; hoc eſt, vt omitteretur dogma de manſione, propoſito in conuentu illius Decreti procemio ſicuti à Mantuano digeſtum fuerat. Hac de re, ac de Canone ſuper Epiſcoporum inſtitutione, quæ duo argumenta inter ſe multum copulantur, mandata Vicecomes accepit, non autem (vt affirmat Suauis, qui ſuam hiſtoriam componit idolis quæ concipit, non rebus quas comperit) ad inducendum operâ Ferrarienſis Lotharingum, vt tranſlationem Concilij Bononiam promoueret.

2 Ferrarienſem comitatus eſt Vicecomes Oſtiam vſque prope Padum, vbi Lotharingum offendit: atque in primo cum eo colloquio non parum de concepta ſpe decidit. Siquidem Lotharingus & animum à Pontificijs alienum præ ſe tulit, & verba protulit ab ipſis diſcrepantia; animum quidem alienum ob perparcam communicationem, cuius, aiebat ille, poſtremò primus Legatorum adeò cum ipſo auarus fuerat, vt reuerſus Tridentum nihil voluerit ipſi concedere de habitis cum Cæſare rerum tractationibus; & tamen ipſe Cæſar earum ſummam ad ipſum miſerat, quæ ab eo communicata fuerat Eſtenſi, & ab hoc Vicecomiti. Sed reuerà, quantum animaduerto, huiuſmodi ſumma fuit prior ille commentarius, redditus a Ferdinando tamquam reſponſum ad capita à Morono propoſita, non adiectis alijs, quæ poſteà ſubſecuta ſunt, & à quibus negotij confectio pependit: multoque minus patefactus eſt tenor rerum, quæ ſolùm vocibus agitatæ ſunt.

Diſcordem etiam ſenſum oſtendit, quoniam affirmabat: Tametſi aliàs ipſe auctor fuiſſet, ne dogma de manſione ſanciretur, diuerſæ poſtmodum opinioni ſe adhæſiſſe, quando res ita proceſſerat, vt eam Cæſar vrgeret: præuideri à ſe abſque dubio deciſionem, de qua conuenirent cunctæ nationes Tranſmontanæ, & etiam plenum quaſi flumen ſuffragiorum, excepto ſolùm anguſto veluti riuulo quorumdam paucorum Italorum.

3 Vicecomes omiſsâ priori parte de Præſidum parcitate in communicandis arcanis cum Lotharingo, cuius purgatio ſui muneris non erat, de altera reſpondit Ferrarienſi, Ex ipſo commentario à

1563. Cæſare ad Lotharingum miſſo liquere, non ineſſe Cæſari ſenſum huiuſmodi ſuper ea definitione. Etenim in octauo capite non ſolùm dicebat, Se optauiſſe ne vnquam in quæſtionem fuiſſet adducta huiuſmodi controuerſia, ſed poſtea ſolum poſtulabat, ne manſionis ius incertum penderet, quò Epiſcopis compertum eſſet, ſe ad eam ſeruandam adſtringi, excepto aut legitimo impedimento, aut relaxatione Pontificis. Vnde duo palàm fieri, alterum, acquieſcere Cæſarem, vbi declararetur obligatio in genere; alterum, ab ipſo non eiuſmodi illam cenſeri, vt eius relaxendæ poteſtas Pontifici denegaretur. Verum non eſſe, in eam definitionem vota nationum omnium vltra montes concurrere; ſolùm redigi deſiderium illius ad Hiſpanos, ex quibus adhuc ſex animum alienum ab ea gerebant: non illam Hibernos, non Polonos cupere, & quoſdam Gallorum in eam oblocutos fuiſſe: de numero ſuffragiorum adeò non concordare ferè omnes, vt ex quinque partibus tres longè abeſſent, ſicuti experimento comprobatum fuiſſet, niſi Præſides abhorruiſſent ab illo nouo rixarum incendio cum indignitate Concilij, adeoque rem protraxiſſent, cupidi concordiæ æquè Chriſtianæ ac honeſtæ componendæ. Totum hunc fragorem eò tendere, vt auctoritas relaxandæ manſionis Pontifici adimeretur: ſed fruſtrà; quandoquidem qui eam definitionem optabant, iidem volebant, vt declararetur, reſeruari interpretationem Pontifici, in quibuſnam peculiaribus conditionibus obligatio perſiſteret; quod tandem Apoſtolicæ Sedi eamdem ferè poteſtatem reipſa conſeruabat.

Studuit Eſtenſis apud ſe retinere quàm diutiſſimè potuit Lo- 4
tharingum, vnaque Vicecomitem, Ferrariam vſque eos deducens; quò tum rationes, tum reſponſiones, à Vicecomite ſibi ſubinde ſuppeditatæ, & à ſe Lotharingo prudenter adhibitæ, efficerent, vt hic ſi non conuictum ſe fateretur, certe ſe conuictum agnoſceret, quod ad agendum magnoperè conducit. Tandem cùm vterque ab eo digrederetur, die vigeſimo Maij, dixit Eſtenſis Vicecomiti, exemplar à ſe adumbratum fuiſſe ad Concilium celeriter feliciterque terminandum, ſicuti Pontifici coràm exponeret, ad quem breui erat iturus, quò legationis à ſe exercitæ rationem redderet.

Verumtamen Lotharingus interdum quidem iracundiam, num- 5
quam tamen odium præ ſe tulit in Pontificem, multoque minùs in Pontificatum; ac proinde, inſtar amicorum iraſcentium, nihil noxium intendebat, ſed ſatis ipſi erat, ſi perſuaderet nocere ſe poſſe, & timorem incutere quaſi vellet nocere. Huiuſmodi in eo animus

claro

claro argumento ſtatim patuit. Cùm ipſe Tridentum regreſſus, à Morono [b] inuiſeretur, non ſemel illi reſponſa reddidit acerbis cauillis mixta, præ ſe gerens animum male affectum erga Pontificem, eiuſque potentiam: & eodem tempore, cùm primum peruenit Biragus, cum eo colloquens, innumeras in Pontificem laudes protulit, ipſumque cohortatus eſt ad ſuſtinendam Apoſtolicæ Sedis auctoritatem, oſtendens, hoc ipſum à cunctis rationibus ſuaderi: Quicumque verò perpetuum tenorem rerum ab eo geſtarum obſeruarit, ex quo ipſe acceſſit ad Synodum, vſque eiuſdem exitum, apertè deprehendet in Lotharingo non quidem inconſtantiam in eo quod præcipuè intendebatur, quemadmodum nonnemo arguebat ex variantibus eius commotionibus, & illicò euaneſcentibus; ſed potiùs conſtantem ac certam voluntatem, quæ ſe prius formidabilem, dein beneficam oſtentaret. 1563. [b] Litteræ Gualterij Borrom. vltimo Maij 1563.

6 Is itaque cupiens ſui metum excitare, quò æſtimaretur ac rogaretur, conſuctâ vſus erat arte apud Ferrarienſem, quâ depingebat quamdam intimam ſecum coniunctionem Germanorum Hiſpanorumque, & abſolutam quamdam concordiam inter vtriuſque Regis Oratores in ea etiam honoris prærogatiua ſuos apud Principes, quæ in his, quaſi terrenis Numinibus exiſtimatis, aureum diſcordiæ pomum eſſe ſolet. Sed nimis gratum accidiſſet Legatis, ſi pictura veritatem expreſſiſſet, ſicut è contrario angebantur. Etenim per eoſdem dies Lunenſis ipſos vrgebat [c], vt ab eis acciperet quod Pontifex ſtatuiſſet de ſua in templo ſede, affirmans, niſi illic ſibi ea concederetur, deteriùs habitum iri & ſuam & Regis dignitatem, quàm ſi non obtinuiſſet in Conuentu. [c] Litteræ Legatorum ad Borromæum 3. Iunij 1563

7 Hiſce rebus adhuc pendentibus, Legati in Tranſmontanorum, ac præſertim Cæſarianorum gratiam, alterum addiderunt qui Synodo à Secretis eſſet, tamquam ſecundum Maſſarello, cui ex calculo laboranti neceſſe fuit id temporis ſectionem perpeti. Fuit hic Adamus Fumanus, Veronenſis Canonicus, qui apud Nauagerum illic degebat, exceptus communi comprobatione, & antehabito Pontificis conſenſu.

8 Peruenerat ante hæc Româ aliud mandatum [d] de alio loci litigio inter Oratores, quod Legatis gratum non accidit, & curas iniecit. Mandabatur, vt Melitenſis Orator inter Oratores laicos ſederet. Quare ipſi anteà id Saliſburgenſi Archiepiſcopo ſcripſerunt, cuius Procurator obſtiterat, dantes operam, vt ille acquieſceret; ſimul etiam animaduersâ commotione, quæ ex eo ſuboriebatur inter Patriarchas, nullo pacto ceſſuros illi Oratori Ordinis regu- [d] Litt. Legat. ad Borrom. 28. Maij 17. & 22 Iunij, & 12. Iulij, & 1. Auguſti 1563.

1563. regularis, declarandum Pontificio diplomate curarunt, vt etiamſi locus huiuſmodi Melitenſi concedebatur, iura tamen Patriarcharum illæſa perſiſterent: quod diuturni temporis opus euaſit; & Pontifex ad primum Legatorum reſponſum [e], quo ſignificabant, ab illo Oratore ob tales controuerſias laboris plurimum, & parum emolumenti Concilio allatum iri, ipſorum commiſit arbitrio, vt illum abire ſinerent, ſicut arbitrabantur. Verùm ijdem poſteà ſuum hoc conſilium exequi noluerunt: cùm enim illius comprobatio delata eſt, iam cauſa deſierat; & pro eo quod homines conſueuerunt, haud ipſis placuit ſuos labores perdere ad id impenſos, vt aduerſantes ſedarent.

[e] Litteræ ...rrom. ad ...gat. 17. Iu-...j 1563.

Alterius generis ſollicitudinem attulit [f] Orator Bauaricus, qui 9
Romà Tridentum redierat. Hic linguæ ſuæ neruos omnes adhibuerat, quò à Pontifice vſum Calicis in ſui Principis regionibus obtineret, prænuntians, eos populos illius vſus extra modum cupidos, vbi non impetrarent, arrepturos ipſum cum periculo ſchiſmatis.

[f] Apparet ex litter. Legat. ad Borrom. 20 24. 28. & 31. Maij, & 4 & 24. Iunij in volumine epiſtolarum Borromæi ad Legatū Oeniponti, & ex Actis Paleotti.

Pontifex contrà (quippe quem ab eo dehortabantur inflammato ſtudio tum Hiſpaniæ Rex, tum tot rationes, quibus cohibita fuerat Synodus, ne in hoc ipſo Cæſari ſatisfaceret) quò appoſitam medicatamque repulſam daret, rem Synodo remiſit, falsò ratus, à Synodo, quæ anteà rem eamdem ipſi remiſit, fuiſſe remiſſam ſolam Ferdinandi poſtulationem, non item vniuerſalem erga omnes conceſſionem: ſed dubitari non poterat neque Pontificem id temporis, neque Concilium id indulturum. Quamobrem Moronus cùm anteà cognouiſſet Oeniponti, quàm neceſſe tunc foret, vt omni ſollicitudine in eo Principatu adeò Catholico Religio retineretur, Pontificem hortatus eſt, vt illuc mitteret peritum ac ſtrenuum miniſtrum, qui in eo Principe populiſque huiuſmodi deſiderium pondere rationis extingueret, quando per indulgentiam ipſis ſatisfieri par non erat. Pontifex monitis comprobatis [g] propoſuit Legatis, vt Commendonus, Germaniæ vel maximè expertus, eligeretur; ſed cùm is illinc abeſſet, & neceſſitas moram recuſaret, nec inter Epiſcopos qui aderant quiſquam eſſet, qui antelatus æmulationem non immeritò, adeoque moleſtiam in plurimis non excitaret, eam prouinciam demandarent Nicolao Ormanetto Veronenſi, qui ibi commorabatur inter litteratos Nauageri familiares, viro docto, & probatæ virtutis, in eiuſmodi negotijs experto; vt qui operam ſuam Polo Cardinali nauarat, cùm Britannia ad frugem redijt, ſicuti eâ tempeſtate ſignificauimus. Mandatorum, quæ à Legatis accepit [h], hæc erat ſententia.

[g] Litteræ Borrom ad Legat. 7. Iun.

[h] 31. Maij 1563.

Baua-

10 Bauariæ Ducem, eiuſque ditiones ſemper in Fide Catholica perſtitiſſe. Proximè ſuperiori Quadrageſimâ quoſdam primarios ac turbulentiores homines illic obſtrepuiſſe, quò vſus Calicis, aliæque res nouæ, in Auguſtana Confeſſione contentę, obtinerentur. Ducem ad eam perturbationem ſopiendam ſpopondiſſe, ſe aut impetraturum ſuis ſubditis Calicem ante feſtum S. Ioannis Baptiſtæ, aut proſpecturum alio modo conſeruationi Catholicæ Fidei abſque tumultu. Cùm dies præſtitutus inſtaret, ac dubitaretur, ne quid nouum ac perniciofum contingeret, eò mitti Ormanettum cum litteris Legatorum, ac diplomatis, illi fidem conciliantibus, à Pontifice ad Ducem ſcriptis (ad Legatos ea diplomata peruenerant, relicto ibi vacuo interuallo, quod mittendi hominis nomine compleretur:) qui Ormanettus dum Oeniponte tranſiret, præter monita à Nuntio accipienda, de re ageret cum Stafilo & cum Caniſio Ducis Theologis, quorum vterque doctrinâ, pietate ac ſtudio erga Pontificem pollebat: vt vbi perueniſſet, Duci oſtenderet, eam cauſam communem eſſe etiam ditionibus Cæſaris, Regiſque Chriſtianiſſimi, in eo poſtulando concordium; proinde poſſe Ducem ſibi certò perſuadere, id à Concilio ac Pontifice nec neglectum nec protractum iri. Verùm cùm Patres Concilij tam grauem ad id indulgendum difficultatem experti fuiſſent, mirum non eſſe, ſi Pontifex extante Synodo in eo tam lentè ſe haberet, idque eò magis, quòd non liceret rem vni petentium concedere, & reliquis denegare: quare Pontificem ſatius putaſſe, Concilio eamdem cauſam denuò committere. Ducem poſſe exemplum petere à pietate ac prudentia Cæſaris, qui eaſdem difficultates moraſque perpeſſus, ab omni nouo molimine ſe ſuis in prouincijs abſtinuerat. Quod ſi popularis impetus ritum illum ſibi per vim arripuiſſet, oportere vt ſaltem Dux longè abeſſet ab omni conſenſu, ſuæque auctoritatis impendio: ſecùs enim arrogantiæ & contumaciæ ſuorum ſubditorum illum fauturum: anſam præbiturum ſeditioſis diſſeminandi, petitionem fuiſſe rationi conſentaneam, & ſimiliter, ac in ea contigerat, rationi conſentanea etiam fuiſſe, quæ de varijs capitibus Auguſtanæ Confeſſionis poſtulabantur. Quare ex conceſſione illa non quietem populis partum iri, ſed peruicaciam turbatoribus, peruerſionem in Religione, adeoque pariter in profano regimine, quod numquam tranquillitate frui ſolet inter ſacri regiminis turbamenta. Ormanettus more cordatorum hominum, qui parum ſibi fidunt, & plurimum præſtant, quò difficilior viſus eſt in eo negotio ſuſcipiendo, eò magis ſtrenuè ſe geſſit in 1563.

1563. eo promouendo, magis fortunate in perficiendo[i]. Atque hæc de re ſaris.

Alienum haud putarim ab officio hiſtoriæ, quæ perpetuum de- 11
bet eſſe præmium ac ſupplicium humanorum operum apud poſteritatem, referre laudes egregias, quibus Præſides per eos dies commendarunt duos Patres, a nobis ſæpe memoratos. Fuit alter Gaſpar à Foſſo, ex Ordine Minimorum, Rhegienſis Archiepiſcopus [k], qui reditum ſuum ad Eccleſiam proponebat, quò a quadam naſcente contagione hæreſis, quæ in Calabria deтecta fuerat, illæſam eam cuſtodiret. Sed Legati Pontifici ſignificarunt, virum illum tanto eſſe emolumento, tantæque dignitati Concilio doctrinâ, virtute ac prudentiâ, vt illic non vtilis modo, ſed neceſſarius ipſis videretur. Quapropter tametſi ab illo cauſa grauiſſima fuiſſet adducta, oportere, vt aliâ ratione rebus proſpiceretur, & Pontificis auctoritas ad eum ibi retinendum adhiberetur. & conſilio effecta reſponderunt. Alter fuit Ioannes Antonius Facchinettus Neocaſtrenſis Epiſcopus, cuius fratris nepos eſt Cæſar Cardinalis Fachinettus, qui nunc ob virtutem ac purpuram & amatur & colitur. De illo ſcripſerunt [l] ad Borromæum: virum eſſe doctiſſimum, maximoque uſui Concilio, atque in dies ſingulos, & in cunctis rebus ab ipſis deprehendi virtute ac promeritis plenum. Quamuis autem is poſteà Vaticanum Solium conſcenderet, non minor fortaſſe gloria ipſius eſt, quòd ſumme dignus ante ſummos honores fuerit exiſtimatus, quam quod ſummos honores conſecutus. Sed à commendationibus ad euenta reuertamur, quæ aditum ad eas promerendas aperuerunt. Etenim vt in mercaturæ ſocietate lucrum æquè diuidi ſolet inter eum qui operam & qui mercem impendit, perinde gloriæ dimidium virtuti, dimidium opportunitati tribuendum.

[i] Ducis reſponſio in teſtem Ormanetti ad Pontificem, plena obſequij erga illius voluntatem, obſignata eſt Monachij 15. Iunij 1563.

[k] Litteræ Legatorum ad Borromæum 24. Maij, & 10. Iun. 1563.

[l] Litteræ Legatorum ad Borromæum 7. Iun. 1563.

CAPVT

CAPVT III. 1563.

Biragi aduentus Tridentum. Epiſtola Regis Chriſtianiſſimi ab eo delata, eiuſque ad Patres oratio ad recentem pacem excuſandam, & morum emendationem vrgendam. Diuturnæ grauesque difficultates & contentiones de reſponſo tandem compoſito. Suauis in hoc errata. Synodi translatio in aliquam Germaniæ vrbem à Gallis optata, & à Carolo Rege per ſuum Oratorem propoſita Philippo Regi, adiectâ conteſtatione, ſe aliter coactum iri ad rebus conſulendum per propriæ nationis Synodum: & grauia ex oppoſito Philippi reſponſa.

1 TRidentum attigit exeunte Maio [a] Renatus Biragus, miſſus ad Cæſarem à Rege Galliæ. Legatos extemplò inuiſit, atque ipſis expoſuit, penes ſe ſui Regis epiſtolam eſſe, Concilio reddendam, cui Regis nomine recentem cum hæreticis pacem erat excuſaturus. Habebat etiam in mandatis, vt ageret de Synodo in aliquam vrbem Germaniæ transferenda. Idcircò Legati, ob rem propoſitam ſuſpicioſi: ab eo petiere, vt de more, antequam epiſtola ſolemni ritu exciperetur, illius exemplum ipſis traderet ad reſponſionem parandam: atque ita effectum eſt. Verùm nec ibi de tranſlatione ſermo erat, neque Biragus, prout ipſis confirmatum fuerat, habebat in animo de ea in Conuentu quidquam loqui: paratam quoque voluntatem præ ſe gerebat, nihil cum Cæſare ſuper eadem loquendi, ſiue quòd Gallici illic miniſtri oſtendiſſent, videri petitioni ſatisfieri non poſſe, nec ſine magna moleſtia eam proponi; ſiue quòd animaduerteret, conſequendum id non eſſe abſque conſenſu Pontificis, Regiſq; Catholici, ad quos Chriſtianiſſimi Regis nomine perrexerant, ad alterum Allegrius, Oiſelius ad alterum.

[a] Litteræ Legat ad Borrom. 3. Iunij, & Diarium 2. Iun. 1563.

2 Ex ijs verò, quæ cum Philippo agebantur, ſpes euentus pendebat: cùm in comperto eſſet, abſque prævalido illius Regis impulſu à Pontifice numquam animum ad eam mutationem inductum iri. Eaptopter Oiſelius [b] ſpectandas obtulit in quodam commentario, qui Kalendis Maij ſignatus erat, Galliæ calamitates ob diſcordiam in Religionis negotio, grauiſſimas iacturas ab armis illatas abſque vllo fructu, neceſſitatem quæ Reginam adduxerat ad pacificationem ex communi præſtantium procerum ſententia; non tamen ceſſante bello ceſſare pericula, ne perſiſtentibus adhuc inteſti-

[b] Propoſitio, ac reſponſio extant apud Burgheſios.

1563. nis certaminum cauſis, funeſta in dies effecta reſurgerent: aliud non agnoſci remedium, niſi quod cum emolumento viſitatum fuerat in huiuſmodi euentibus ab vniuerſa antiquitate, hoc eſt, Oecumenicum Concilium, quo diſſenſiones illæ componerentur: Synodum Tridenti coactam ad id ſatis non eſſe, quippe quæ à compluribus Chriſtianorum regnis, ſuas ibi partes à ſe exerceri negantibus, pro Oecumenica non habebatur; eſſe tamen ſperandum, eam conuenturam in liberam aliquam Germaniæ vrbem, quales erant Spira, Wormatia, & Conſtantia. Idcircò Regem Catholicum à ſe rogari, vt pro ſuo in communem ſalutem ſtudio, & pro amore in Regem Chriſtianiſſimum, ſuæ coniugis fratrem, ſuam in eo opem coniungeret cum ipſius Regis opera, cum Cæſare, ac præcipuè cum Pontifice, qui non propenſiorem Tridento quàm alij cuipiam vrbi animum initio præ ſe tulerat, adeoque ſe minimè difficilem præbiturus fuiſſet. Vbi id non eueniret, teſtes Regi Chriſtianiſſimo adfuturos Deum atque homines, nihil induſtriæ à ſe prætermiſſum ad Religionem promouendam, & ipſum coactum iri regno ſuo per propriam nationis Gallicanæ Synodum conſulere.

Reſponſum illi eſt die nono Maij in hanc ſententiam: Eo doloris ſenſu a Rege Catholico Galliæ calamitates, quo ipſius proprias accipi. Verum omnino eſſe, vnicam medicinam ad curanda Religionis diſſidia petendam à Synodo Oecumenica. Idcircò cùm illius celebratio propoſita fuit nomine Franciſci Secundi Regis, qui viuentis Caroli Regis frater erat, Philippo Regi, ipſum, tametſi eâ Synodo per ſe non indigeret, quin multas prænoſceret difficultates, tamen in gratiam Caroli, vxoris ſuæ fratris, non modò conſenſiſſe, ſed quàm efficaciſſimè potuerat, dediſſe operam apud alios Principes Chriſtianos, vt Tridentum ea cogeretur, ſicuti poſteà contigerat; & complures iam menſes illic peragi Concilium tantâ Præſulum frequentiâ, tanto nobilium capitum ſplendore, tantâ virorum præſtantiâ, doctrinis exemplíſque adſpectabilium, auctam multis magnorum Principum legationibus, vt connumerari mereretur inter frequentiora, præcipua, maximeque celeberrima, quæ iam ex longo tempore habita fuerant in Chriſtiana Republica. Dubitari non poſſe, illud eſſe legitimum & Oecumenicum, quippe à Romano Pontifice conuocatum, & per ſolemnes Eccleſiæ ritus. Nihil illi obeſſe aliquarum nationum abſentiam: Oecumenicum Concilium non conſtitui præſentiâ omnium Præſulum capitumque, ius interueniendi obtinentium, ſed auctoritate conuocationis, & ſolemni formâ promulgationis. Quod obiectabatur huic Concilio à transfugis 3

fugis

fugis ab Eccleſia, obiectari poſſe cunctis veteribus Concilijs Oecumenicis, in quibus ſemper defuerant nonnulli ex ijs qui conuenire poterant ac debebant. Quare vbi exceptio illa admitteretur, euerſum iri vniuerſè Synodorum omnium auctoritatem, adeò venerabilem quouis tempore in Eccleſia, & potiſſimum Fidei fundamentum; atque id eſſe quod à transfugis intendebatur. Etenim poſtquam iuriſdictionem Apoſtolicæ Sedis, Principumque Catholicorum excuſſerant, nitebantur etiam Conciliorum poteſtatem abijcere, & immunem ab omni tribunali libertatem ſibi conſtituere. Se non mediocriter ea ſibi obiecta admirari: potiſſimùm verò ad Regem Chriſtaniſſimum ſpectare defenſionem auctoritatis Conciliorum, pro ſuorum imitatione maiorum. Tranſlationi non eſſe adijciendam mentem, cùm ſedes Tridentina tuta, commoda & opportuna videretur, electa iam vniuerſali comprobatione, nec nouus conſpiceretur titulus ad eam mutandam: mutatio verò ob difficultates & obſtacula, quæ in conuocandis iterùm Patribus interuenirent, potiùs in diſſolutionem quàm in tranſlationem abitura eſſet, cum eorum iactura fructuum, quos à Concilio ſperare licuiſſet vniuerſæ Chriſtianæ Reipublicæ, ac potiſſimum Galliæ. Vrbes, quæ proponebantur, eas eſſe, quæ ſine dubio nec Romano Pontifici, nec multis Principibus ac Præſulibus probarentur; nec immeritò, propter incommoda, diſcrimina, parum tutam ſedem, aliaſque rationes: atque id à transfugis intendi, non vt Concilium celebretur, ſed vt omnino diſſipetur. 1563.

4 Quod de propria nationis Synodo dicebatur, Regi Catholico ne per vllam quidem conditionem licere illam comprobare, nec abſtinere ſe, ne Regi Chriſtianiſſimo proponeret quod ſibi occurrebat in negotio tanti momenti ad animarum ac ditionum ſalutem: Cùm iam extaret Synodus Oecumenica, & re ipſa argumenta Religionis agitaret; ſi propria vnius nationis celebraretur ad Galliam reformandam, rem omnino nouam futuram, & cum aperta ſciſſione in Eccleſia, cuius auctoritas læderetur, non ſine perturbatione tum vniuerſali totius generis Chriſtiani, tum peculiari Gallicæ nationis. Vſurpatas quidem fuiſſe nonnumquam ab Eccleſia Synodos proprias nationum, ſed propter impedimentum, quo tunc Oecumenicarum conuocatio prohibebatur: vbi verò hæ re ipſa haberentur, ſemper negotia Religionis commiſſa ipſis fuiſſe. Quod ſi etiam id in genere vim non haberet, conſpici peculiares cauſas, ob quas huiuſmodi Synodus tunc in Gallia non expediebat; cùm cerneretur eâ tempeſtate Regnum illud ita diuiſum, eaque

1563. Religionis diſſidia eſſent tam valida ad abalienandos exacerbandoſque eorum animos, in quos incidunt, cunctis humanis nexibus perfractis. Quando in illa natione in eiuſmodi factiones, eoque inimicitiæ deuentum erat; vbi ambæ partes congregarentur, ad decernendas res in quibus tunc tam acriter ſibi aduerſabantur, nullam aut ſperandam eſſe pacem ac tranquillitatem, ſed maiorem diſſenſionem ac peruerſionem timendam. Si in eo nationis Concilio Catholica ſancirentur decreta; nec habitura fuiſſe auctoritatem apud obſequentes Eccleſiæ, qualem obtinerent, ſi ederentur ab Oecumenico; nec exceptum iri à transfugis, quibus obtenderetur ſpecies ad obiectandum, illa à ſuis ciuibus inimicis fuiſſe confecta. Sin ex oppoſito propitium ibi decretum obtinuiſſet quæcumque ex ipſorum prauis ſententijs, conuentum illum Eccleſiaſticum laudibus ad cælum euecturos, ad perpetuam illius confirmationem, ſeque magis inſanabili peruicaciâ obduraturos. Quod ſi ſpes eſſet reperiendæ in huiuſmodi Synodo concordiæ, animaduerteret Regina, in dogmatibus Fidei nihil medium admitti, nec arbitrio locum concedi. Experimento compertum eſſe, quantum detrimenti hactenus intuliſſent licentia & diſſimulatio. Spem igitur vnicam in Oecumenica Synodo Tridenti coacta collocandam: atque idcircò à Rege Catholico moneri ac rogari Regem Chriſtianiſſimum, ac Reginam, vt ipſi vnà cum reliquis Chriſtianis Principibus omnem ſuam operam conuerterent ad eam Synodum ſuſtinendam ac promouendam, auctoritatem ac obedientiam Sedis Apoſtolicæ propugnantes, vrgenteſque proſperum illius progreſſum apud Pontificem, in quo tantum Religionis ſtudium, animuſque tam recti appetens cernebatur. Quod autem attinebat ad decorum Concilij ordinem, ad integram Patrum libertatem, & ad expeditum emendationis proceſſum, omnem à ſe ſuarum virium operam ſponderi.

Hæc fuit ſententia reſponſionis ab eo religioſo Principe redditæ quæ cùm grati ſaporis non eſſet Suaui, non placuit ipſi eam admodum ore peruoluere, ſed duabus generalibus voculis quaſi expuit.

Non potuerat Tridentum horum notitia peruenire cùm peruenit Biragus. Quare is ſuſpensâ translationis tractatione, & intentus tantummodò alteri ſui muneris negotio, adfuit in Conuentu die ſecundo Iunij [c]; & ab eo qui à Secretis erat, Regis epiſtola [d] eſt recitata, & breuiter continebat id quod fuſiùs poſteà Biragus expoſuit (Oratoris titulum hic non obtinebat, tametſi cum eo tamquam cum Oratore agebatur) cui fidem habendam à Patribus ea poſtu-

[c] Cuncta fusè in Actis arcis Æliæ die 2. & 5. Iunij.
[d] Signata 5. Aprilis.

poſtulabat. Poſteà facundâ oratione ipſe perorauit. Studuit palàm 1563.
tacere, Regem ac Reginam eius matrem merâ neceſſitate fuiſſe compulſos ad concordiam ineundam, quando nihil ex bello decerptum fuerat, niſi pertinacia hæreticorum, iacturæ Religionis, labores Catholicorum, contemptus Principis, profuſio immenſi ſanguinis ciuilis, inclytorum virorum cædes, vaſtatio regionis, & frequentiſſimæ iniuriæ in Chriſtum eiuſque legem inflictæ. At verò ſperari, per pacem erectum iri poteſtatem ac dignitatem Regis, ſimulque euenturum, vt charitas, ceteræque virtutes ipſius ſociæ, in ſubditis reuiuiſcerent, atque odio, æmulatione ac peruicaciâ ceſſantibus, veritati daretur locus, & rectæ Fidei cognitio remigraret. In hac Fide, & in obedientia Sedis Apoſtolicæ velle Regem ac Reginam viuere ac mori. Ad eam Fidem dilatandam poſtulari primo loco, vt corruptelis Eccleſia purgaretur: ex quauis in eo mora efficaciam medicinæ retundi. Patres itaque à Rege Chriſtianiſſimo rogari, vt digno ac feſtino exitu Concilium abſoluant.

6 Diu de reſponſo fuerat cogitatum, cùm par eſſet, nec Oratorem eiuſque Principem offendere, neque comprobare, aut quanis etiam tacitâ formâ excuſare concordiam illam, quæ impietatem relinquebat effrænem, & cui Hiſpanos præſertim in comperto erat obluctaturos verbis ignem ſpirantibus, ad quem excitandum coniungebatur fortaſſe cum ſtudio Religionis æmulationis ardor. Quamobrem in Actis Epiſcopi Salmanticenſis habetur, cunctos ab ea concordia abhorruiſſe, quæ Chriſtum cum Belial copulabat. Legati arbitrati ſunt ſatius fore, ſi non reſpondendo reſponderent: & quò tutius procederent, conſilium de ipſo reſpondendi modo habuerunt priùs cum Lotharingo, cum Madruccio, cum Eccleſiaſticis Oratoribus Cæſareis, & cum Epiſcopis Præmiſſienſi & Auguſtenſi, Oratoribus, altero Poloniæ, altero Sabaudiæ; ſed nullo cum Oratoribus laicis habito ſermone, ne hinc poneretur in more, vt exteri ad eiuſmodi deliberationes aduocarentur: hinc verò id quod proponebatur, antequam prodiret in lucem, obarmaretur auctoritate ſummorum capitum, publicas perſonas agentium, adeoque ab aggreſſionibus tutum foret. Sententia ab illis concepta, & à cœtu comprobata hæc fuit: *Sacroſancta Synodus accepit quæ in litteris Chriſtianiſſimi Regis continentur, & à vobis recitata ſunt. Quibus quoniam opus erat vt ea melius expenderentur, ſuo tempore reſponſum reddet.*

7 Animum præ ſe tulere Gallici Oratores minimè acquieſcentem huic formulæ, quæ reſponſionem negabat potiùs quàm reddebat. Tamen ſperabant Præſides, eos neutiquam curaturos, vt illam

Ppp 2 poſteà

1563. poſteà alia ſenſa continentem acciperent, quando nonniſi deteriorem præſentiebant a ſe accipi poſſe. Sed hoc non contigit. Etenim exiſtimarunt Galli, aut deſpectum iri maieſtatem, aut iniuſtum iri notam Religioni ſui Principis eo Conuentus ſilentio, quod cunctis mortalibus loquendi argumentum præbuiſſet. Quare oportuit, vt aliqua certa reſponſio excogitaretur, idque ſummâ habitâ ratione, dum varij Patres, & præſertim Hiſpani, denuntiabant Legatis [e], ſe obſtituros, ſi vel vnica apponeretur ſyllaba, quæ conſenſionem vllam de recenti concordia præſeferret. Poſt longam meditationem ſic fuit digeſta.

[e] Litteræ Legatorum ad Borromæum 8 Iun. & Vicecomitis ad eumdem 7. Iun. 1563. & peculiaris narratio cœtus habiti 7. Iun. 1563. inter monumenta Gualterij, & acta Paleotti.

Summoperè lætatam fuiſſe Synodum elapſis menſibus ob victo- 8
riam à Deo conceſſam Regi Chriſtianiſſimo aduerſus veræ Religionis hoſtes, Diuinæque miſerationi publicas grates egiſſe. Poſteà acceptis paucos ante dies, priùs aliunde, dein à Birago Regis nomine, cauſis, quibus adductus ille fuerat ad arma deponenda, meritò illata in Religionis ac regni perturbatores, tantumdem mœroris in Patres incidiſſe. Fuiſſe ſummis & æquiſſimis votis expetitum, vt Regi licuiſſet in Fide Catholica tuenda perſiſtere, nec ſe coactum cerneret ad cogitandum de pace, antequam hoſtes ex animo ad Deum a ſe indigne deſertum rediſſent. Iam verò quando res eò iam deuenerant extremo proborum omnium doloris ſenſu, Diuinam clementiam feruidis aſſiduiſque precibus orandam eſſe, vt pacis conſilia proſperiorem euentum quàm anteà belli artes conſequerentur: ſiquidem nullum regnum in ſe diuiſum perſtare diutius poteſt, nec Rex vnicus imperare potis eſt populis Religionem vnicam non amplexantibus. Verumtamen acceptâ Regis Chriſtianiſſimi legatione, vnum per incredibilem voluptatem ab ipſis audirum; Pariſijs nobiliſſima in vrbe ſummam conſtantiam, ſummumque ſtudium conſeruandæ propugnandæque veræ Religionis efferbuiſſe. Dum enim arx illa, Galliæ Regia, clariſſimumque diſciplinarum omnium domicilium, intaminata perſiſteret, ſperandum eſſe, ab ipſa tamquam à capite Catholicam doctrinam in ſubiectas Prouincias diffuſum iri. Interim à Synodo, ad explicandas ſui muneris partes, admoneri ac rogari per viſcera Ieſu Chriſti Chriſtianiſſimam Reginam, id quod ipſa pollicebatur, vt ſollicitudinem omnem, omnemque operam impenderet, quò tenellus Regis animus imbueretur ac firmaretur veræ pietatis cultu, atque obedientiâ in Apoſtolicam Sedem, eaque Diuina indoles, quam in puero admirabantur, vnà cum ætate creſceret, procul ſemper ab omni contagione peſtilentis doctrinæ, quo tandem poſſit vberrimos

moſ fructus reddere, pares maiorum ſuorum gloriæ, & Chriſtianorum omnium expectationi: nec minus eamdem a ſe rogari, vt ipſa auctoritate ſuâ, quæ maximi debebat eſſe ponderis, apud omnes Regni Ordines omnem adhiberet conatum ad pertrahendos transfugas ad vnitatem Eccleſiæ, vnde ab ipſa & in cælo & in terra æternæ gloriæ fructus decerperetur. Ceterà quacumque in re licuiſſet Synodo ipſius ſtudium ad Religionem reſtituendam iuuare, numquam paſſuram, vt quidquam induſtriæ ac pietatis ſuæ deſiderari potuiſſet; adeoque præter communem Eccleſiæ vniuerſæ correctionem, temporum conditioni conſentaneam, ſuam à ſe operam nauatum iri, vt ea præſcriberentur, quæ cognouiſſet ex afflatu ſancti Spiritus ad Gallicarum Eccleſiarum vtilitatem conferre. 1563.

Per huiuſmodi ſenſus viſum eſt obſeruantiam amoremque in Regem oſtenſum iri, non tamen idcircò excuſari pacem, quin ne nominari quidem, ſed ſolùm generatim, arma depoſita.

9 Hæc reſponſionis idea à Legatis ſeorſim vtrique Cardinali oſtenſa eſt, & ab vtroque comprobata. Tum eam retulit in conuentum Moronus die ſeptimo Iunij: & quoniam prænoſcebat, complures Patrum craſſo aurium iudicio rem neutiquam remiſſuros, exactiorem oculorum trutinam poſtulantes, ipſe, quò & propoſitioni & dignitati ſuæ tutius caueret à dedecore cuiuſcumque contradictionis, dixit in ea proponenda, Si cui libuiſſet digeſtas voces maturius perpendere, facultatem illi concedi exempli ab eo qui erat à Secretis ſibi petendi.

10 Auditâ reſponſi formâ, Lotharingus prior in dicenda ſententia ſtuduit pactiones illas Galliæ cum hæreticis excuſare: atque ad eam rem dixit, Regem ſe viribus deſtitutum, ſuppetijſque nudatum ſenſiſſe: Britannos ac Germanos ingentibus copijs cum hugonottis coniunctos: primarios regni proceres ac defenſores necatos, aut captiuos: emunctum proprium ærarium, & alienam pecuniam leuiter aſperſam, quandoquidem præter trecena aureorum millia, in menſes ſingulos à Rege Catholico numerata, ſubuentum Regi non fuerat niſi per centum aureorum millia, à Venetis ſemel tradita; alia verò centum millia fuiſſe à Pontifice promiſſa, ſed nondum plenè ſubminiſtrata. Mox conuerſo ad Synodum ſermone, illi exprobrauit, Regem nihil ſubſidij ab ea accepiſſe, ſiue per pecuniam, nullâ decimarum habitâ collatione, ſiue per morum reparationem, octauo iam elapſo menſe abſque Decretis. Eapropter queſtus eſt, voluiſſe Patres ſe iudices conſtituere de ijs quæ Rex geſſerat, cùm is earum comprobationem ab ipſis non poſtularet, ſed vo-

 luiſſet

1563. luiſſet tantummodò ſimplicem facti ſeriem exponere. Ex eo Regem adactum ad concordiam fuiſſe, quòd cuncta non poſſet; adeoque commiſeratione dignum videri, non doloris acceſſione, ſinceræ voluntatis vitio ijs imputatis, quæ à violenta neceſſitate fuerant extorta. Ac per huiuſmodi digreſſionem finem fecit dicendæ ſententiæ, non dictâ ſententiâ.

Poſt Lotharingum Madruccius valdè ambiguè locutus, cautionem tandem adiecit, conſuetam planè in rebus maximè ambiguis: Si reſponſio maiori parti probaretur, eam ſibi quoque probatum iri. Patriarchæ Hieroſolymitanus ac Venetus, & cum ipſis complures Epiſcopi, exemplum reſponſionis, & ſpatium ad eam expendendam petiere. Poſtulabant alij exemplum articulorum, qui etiam in pacificatione ſanciti fuerant; de quo Gallorum nonnulli acriter conqueſti ſunt: alij exemplar epiſtolæ regiæ, orationiſque à Birago habitæ; aliter alij ſenſerunt. Sententijs adeò variantibus, Marcus Laureus Dominicanus, Epiſcopus Campanienſis, qui ægrotantis Maſſarelli munus ſupplebat, quò ſententias diſtinctè ſeiungeret, initio ducto à Lotharingo, diſertam eius ſententiam ipſum rogauit; is verò reſpondit, digeſtam reſponſionem ſibi non placere. 11

Equidem mihi vitio ducerem, ſi re quadam memorabili non lectores modò, ſed hiſtoriarum ſcriptores hîc defraudarem: nimirum, ex vna parte per diſerta verba in litteris Legatorum ad Borromæum reperiri, Moronum, id admiratum, publicè narraſſe, eam reſponſionem anteà viſam & comprobatam à Lotharingo fuiſſe, adeò vt id inficiari non poſſet; & ex altera parte in alijs litteris ad eumdem Borromæum, ſcriptis à Vicecomite, & à Gualterio, legi commendatam Moroni modeſtiam, quod cùm ipſi licuiſſet in cœtus conſpectu eiuſmodi approbatione Lotharingum perſtringere, illi pepercíſſet, ſolumque commemoraſſe, fuiſſe cum eo communicatam primam reſponſionem, generatim Birago redditam, quò certa reſponſio differretur: & tamen nullus hîc locus eſt ſuſpicandi aut ignorantiam, aut obliuionem, aut mendacium in re, quæ ante ora amborum narratorum ac ducentorum teſtium contigerat. Ad conciliandam hanc contradictionem, quæ apparet inter varios textus, eoſdemque omnes authenticos, antequam plenam haurirem lucem ex Actis in Arce Ælia ſeruatis, quæ nonniſi poſt aſſumptionem Alexandri VII. meos ſub oculos peruenere, aliquid mihi lucis affudit peculiaris quædam narratio eorum omnium, quæ eo die in Conuentu euenere, & inter Gualterij commentarios aſſeruatur. Illic habetur id quod poſteà relatum in Acta con- 12

conſpexi; à Morono ſcilicet expoſitum fuiſſe Patribus in Conuentu 1563.
vniuerſum rei geſtæ ordinem, & communicationem paratæ reſponſionis prius habitam cum Lotharingo: ſed hæc non fuiſſe tunc ab illo narrata, cum hic aduerſatus eſt, & dum contentio feruefcebat, quo tempore id Lotharingo acerbiori exprobrationi fuiſſet; ſed poſtquam diſſenſio reſedit, animique ſedati ſunt. Hinc notabile elucet exemplum, quàm temerè ſcribendam ſibi hiſtoriam ſuſcipiat quicumque multiplicem non obtineat ſupellectilem monimentorum, inter quæ, vt vſu venit in minutis characteribus, alterum ad alterius interpretationem deducat. Nos verò rerum geſtarum ſeriem proſequamur.

13 Diſcordia hoc pacto ad concordiam fuit reuocata. Dum rumor acrius obſtrepebat, adeoque ipſis auctoribus moleſtius, Bobba Auguſtenſis Antiſtes & Sabaudi Ducis Orator conſeſſui propoſuit, quò ab ea perturbatione euaderent, vt reſponſionis ſententia liberè committeretur Legatis, qui adhibitis quoſcumque vellent conſiliarijs eam ſtabilirent; cui plaudente Lancianenſi, poſteà, (ſicut euenire ſolet in contentionibus, vbi multum laſſitudinis, parum æmulationis adeſt) omnes vnâ voce conſenſerunt.

Eodem igitur die Legatorum Princeps domi ſuæ conuocauit præter collegas vtrumque Cardinalem, Epiſcopos Principum Oratores, & paucos prætereà præſtantiores Patres, ac denuò ipſis expoſuit alteram breuiorem reſponſionem, quò ſinguli quid quiſque optauiſſet ſignificarent. Lotharingus dixit, eam ſibi plurimùm probari; ſed inſuetam illam proponendi rationem, à primo Legatorum adhibitam, ſibi diſplicuiſſe. Etenim cùm fuiſſet in more poſitum, vt lectis huiuſmodi ſcriptis in Conuentu, vnuſquiſque ſimpliciter ſententiam rogaretur, in eo caſu oblato exemplari, & ſpatio temporis ad deliberandum, excitam fuiſſe appetentiam rei ſubtiliùs perpendendæ, eiuſdem impugnandæ, & in peiorem partem trahendi id quod Rex egerat: ad quod defendendum rurſus ille acriter verba fecit; non tamen de vllo Principe conqueſtus eſt, ſed eos excuſauit: rectum animum Regis ex hoc ipſo comprobari, quòd per homines à ſe miſſos rei peractæ rationem redderet Pontifici, Concilio, & Principibus Catholicis, ſimulque diſertè declararet, velle ſe in antiqua Religione, & in obedientia erga Sedem Romanam perſiſtere. Non quidem à ſe commendari, fuiſſe à Regina miſſas haſce legationes, antequam reipſa pactiones expleſſent hugonotti, qui nondum Regi terras reſtituerant, neque copias in Germaniam inde comparatas remiſerant.

Moro-

1563. Moronus in eamdem ſententiam, quâ in cœtu generali, locutus eſt, Conſuetam formam, quâ Synodus regijs ſignificationibus reſpondebat, ob peculiares rerum conditiones vſque ab initio fuiſſe mutatam ex eiuſdem Lotharingi ſententia, adeoque mirum ipſi putandum non eſſe, ſi tum ea de cauſa, tum ex aliquo tumultu, qui præceſſerat de Patrum ſententijs, alterâ etiam vice à conſueto receſſum fuerat: numquam ſibi tantum arrogaſſet, vt poſtularet à tot egregijs Præſulibus conſentiendum ſcripto à ſe delato, ne vnico quidem obtutu ab illis in ipſum coniecto. Sperandum quidem fuiſſe, vt ex libera ipſorum comitate hanc in ſe fiduciam exercerent, recitatione contenti; ſed turbarum cauſam, ſi bonâ per ipſum veniâ fari liceret, Lotharingum fuiſſe, qui ſi verbo ſimplici, *placet*, reſpondiſſet, ſuâ præeunte ſententiâ, exemplum reliquis ad idem agendum præbuiſſet, & aut nulla aut modica contradictio interueniſſet; at verò tam multa illo differente, atque obiectante, alios ad eius imitationem excitos fuiſſe. 14

Lotharingus, à quo fortaſſis ad volubilitatem ſuam excuſandam ea ratio adducta fuerat, acquieſcentem animum facilè prætulit, tantumque in reſtrictiori reſponſione, ſecundò digeſta à Patribus ſelectis, breuem appendicem poſtulauit, quâ Reginæ adderetur plus animi ad Religioni fauendum. 15

Madruccius pariter excuſationem attulit, ad aliquam inconſtantiæ ſuæ ſpeciem purgandam, affirmans ſe impulſum ab ijs quæ Lotharingus obiectarat, vt crederet, illum reſponſionis haud fuiſſe participem; quod in Galliæ negotio minimè diſſentaneum videbatur. Breuiter à cunctis eſt comprobata, cum appendicula ex Lotharingi conſilio, & cum aliqua inſuper leuicula variatione, pro eo quod fieri conſueuit, cùm ſcriptum aliquod exactius expenditur. Sententia comprobatæ reſponſionis non diſcrepauit à priori, ſed ſolùm quaſi in compendium redacta eſt, & quædam voces, quæ ibi recentem pacem deteſtabantur, mitigatæ. 16

Quàm infortunata contigit Suaui huiuſce facinoris narratio! vix ille tenuem aliquam lucem de eo traxit ex paucis periodis, quas hac de re ad Borromæum ſcripſit Vicecomes, ad huiuſmodi deliberationem à Legatis non accerſitus: de ijs verò, quæ ipſo præſente in Conuentu euenerunt, loquitur (vt fieri ſolet in argumentis, quæ ab alijs adminiſtris pro ipſorum munere ſignificanda ſunt) breuiter & confusè. Cùm itaque ignoraret Suauis quæ ab illius epiſtola non exponuntur, velletque inania interualla replere longè 17

inanio-

inaniori coniecturâ, ac prætereà ratus tamquam minimè dubium 1563.
id quod Vicecomes vt incertum appoſuit, trahenſque fidenter partem ambiguam & obſcuram ad ſuæ mentis interpretationem, ridiculam picturam componit.

Dicit in primis, Eam fuiſſe primam functionem Campanienſis Epiſcopi in munere Secretarij, in quo ſuffectus erat Epiſcopo Teleſino, ex calculo laboranti; per id verò deſijſſe ex ſe ipſa difficultatem de petitione Cæſaris, Teleſini causâ, vt duo conſtituerentur, qui Synodo eſſent à Secretis.

Cuncta è diuerſo euenere. Campanienſi id muneris demandatum eſt ſolùm ad tempus: quin vbi Teleſinus moreretur, decretum fuerat, ne quis Epiſcoporum ſubrogaretur, quemadmodum Præſides ad Borromæum ſcripſerunt [f] eodem die quo cœtus habi- f 7. Iunij.
tus eſt; vbi Campanienſis cœpit abſentis Maſſarelli partes explere, cum illi obſeruaſſent, ſedente Paulo munus illud initio nulli ex Epiſcopis collatum fuiſſe, quorum dignitati ipſum haud congruere videbatur. Sed quoniam Maſſarellus ætate eiuſdem Pauli & Iulij eo functus erat, ac propterea ſcripturas ac res geſtas optimè callebat, tametſi poſteà ſacras infulas accepiſſet, ab ea ſingulari viri peritia impulſum fuiſſe Pium IV. ad ipſum eligendum, tametſi tiarâ cohoneſtatum. Sed is poſteà conualuit, redijtque ad ſui muneris adminiſtrationem vſque ad exitum Synodi; ſicuti certè licebat Suaui animaduertere in Concilio per typos edito ſeu Antuerpiæ, ſeu Romæ Aldi Manurij operâ, anno proximo poſt abſolutam Synodum, & ſicuti nos in Actis perſpeximus. Additus tamen in Cæſaris gratiam illi fuit Adamus Fumanus, vt oſtendimus. Sed mirum profectò eſt, Suauem non ampliùs eorum memorem quæ anteà ſcripſerat, & tum de munere commiſſo Campanienſi, tum de Cæſare, non ampliùs ſollicito illius muneris ob abſentiam ægrotantis Maſſarelli, duas poſt paginas eumdem pariter narrare electionem Fumani tamquam additi Maſſarello, nondum ſanitati reſtituto. Ego verò tum ex hoc, tum ex alio loco huic propinquo, vbi refert veram Lotharingi ſententiam de inſtituendis Epiſcopis Cardinalibus, aduersùs quàm paulò anteà ſignificarat, tum ex pluribus eiuſmodi locis, animaduerto, conformatam ab eo fuiſſe hanc hiſtoriam diuiſim per partes, totius operis ideâ ac rerum diſpoſitione minimè conceptâ. Idcircò cùm vera quæpiam notitia delata ipſi eſt, propoſito ſuo non contraria (contrariæ ſiquidem malitiosè ab eo prætermiſſæ) ſatis ille habuit, in ea pagina ipſas apponere, cui tunc ſtilum admo-

1563. uebat, nihil planè laborans id emendare quod alibi ex oppoſito ſcripſerat.

Dein narrationem ad rei ſummam redigens, narrat, fuiſſe confe- 18
ctum quoddam exemplum reſponſionis Birago reddendæ, in qua pax Galliæ comprobabatur; ſed à Lotharingo, eam edocto à Præſidibus, reprehenſam, adeoque fuiſſe redditam ieiunam illam quam primo loco memorauimus, atque ea de re acriter conqueſtos in Lotharingum Gallicos Oratores fuiſſe: alteram poſteà reſponſionem, vtpote prolixam & ambiguam, à Lotharingo alijſque improbatam. Dignum planè commiſeratione infortunium: quòd cùm ille tam ſæpe quæ fortuitò ſcribit ſortis aleæ committat, ſors illi propitia non ſit, vt veri aliquid aſſequatur. Legatis numquam in mentem incidit, vt vel vnicam voculam à Synodo proferendam curarent, quâ ea pacificatio comprobaretur; & vſque adeò ab hoc non reſiluerunt ob Lotharingi dehortationes, vt ipſe contrà in cœtu vnicè obſtrepuerit, ne Patres ægrimoniam Regis augerent, opus illud, quod neceſſarium fuerat, quaſi voluntarium ſiniſtrè interpretati Hiſpani quidem, non item Lotharingus, religioſiſſimè refellebant quamcumque vocem, quâ indicaretur eas pactiones à Patribus excuſari.

Quòd autem Suauis ceterarum omnium conditionum, quæ in re tam memorabili contigerunt, nihil ſe conſcium oſtendat, exprobare illi parcam. Etenim vbi tantum falſitatis ineſt, tamquam vitium connumerari non debet ignorantia. Hæc naturæ conditio eſt; illa vel temeritas, vel malignitas ſcriptionis.

CAPVT IV.

Complura ab Epiſcopis pronuntiata de corruptelis. Varia conſilia habita ad componendos Canones de Summi Pontificis & Epiſcoporum auctoritate. Animaduerſa de illis vocibus: Catholica, *&* Vniuerſalis, *&* Sedes Apoſtolica.

IN eodem conuentu die ſeptimo [a] Iunij, & pridie & poſtridie 1
habito, expenſi ſunt Canones de corruptelis: & alia ab alijs propoſita conſilia, quemadmodum mos eſt magnæ capitum frequentiæ, vt multa noua proferat, pauca ſtatuat, cùm illud in ſingulorum, hoc dumtaxat in maioris partis arbitrio ſitum ſit. Et quoniam opinamenta magis ſingularia vt inopinata, ita etiam accidunt gratiora curioſis lectoribus, eorum quo pacto ea notata comperio ab ijs qui interfuere, delectum habebo.

[a] Extat in narratione huius cœtus inter comment. Gualt.

Facchi-

2 Facchinettus, qui in quæſtionibus diſcuſſis æque doctè ac piè verba fecit, expoſuit, longe à communi ſenſu de morum in Epiſcopis emendatione, ſibi probatum iri, vt ipſi communi cum ſuis Canonicis menſâ vterentur. Sed hoc ſi admiſſum non eſt tamquam opus præſcriptum, commendatum certè fuit tamquam numeris omnibus abſolutum. 1563.

Non ita acceptum eſt quod Martinus Cordubenſis Dominicanus Dertunenſis Epiſcopus propoſuit; qui conſuetis cunctis formulis eligendi ſummum etiam Pontificem reiectis, affirmauit, ſibi optimam formam videri, quâ Epiſcopi ſuum ſibi ſucceſſorem eligerent, ſicuti Petrus (aiebat ille) Clementem elegerat. Adeò verum eſt, quemadmodum apud Æthiopes vultus niger pulchrior eſt albo, & quibuſdam animantibus cibus gratus cicuta; ita nihil eſſe tam vniuersè repudiatum tamquam peſſimum, quod alicuius ingenio non optimum videatur.

At verò compluriam plauſu exceptum eſt quod idem Epiſcopus dixit, & Antonius Auguſtinus fuſiùs confirmauit, in omnium ore primæuæ Eccleſiæ emendationem verſari: ſed quò fidus cordis interpres oris ſonus oſtendatur, oportere illam præ manibus haberi, non autem oppleri domos argento, earumque parietes ſumptuosè ſupellectili ſerico, auroque contexto exornari; ſed quidquid pretioſum eſt, ad pedes Apoſtolorum projci. Ita pariter diſſeruit Alexander Sfortia Parmenſis Antiſtes: in quo creditum eſt, fuiſſe ab ipſis propoſitum, tamquam ſignum pungentium dictorum, Lotharingum. Adiecit Auguſtinus (pro eo ac vnuſquiſque pronus fertur ad ſeuere poſtulandas eas dotes, quibus ipſe abundat) Epiſcopos omnes ſeuero examini ſubijciendos eſſe, & eos, qui minus idonei comperti fuiſſent, deponendos.

4 Melchior Auoſmedianus Epiſcopus Guadixenſis acriùs inuectus in Epiſcopos Titulares, in acerbas voces prorupit, Illos arte mali dæmonis, & Præſulum ſocordiâ in Eccleſiam inductos fuiſſe: non modò in poſterum id prohibendum, ſed iam promotos in Monaſterijs ad agendam pœnitentiam includendos: deinde ne in odium incurreret alicuius, qui in eiuſmodi conditione illic aderat, ſuaui quâdam reſtrictione aſperitatem emollijt, eorùm nonnullis, qui promererentur, Epiſcopatum cum Clero ac populo conferendum.

5 Hæc in paucis quibuſdam libertas in vſibus præſentibus arguendis, rebuſque nouis proponendis, quæ ab alijs reiectabantur, modicam tandem in Legatis moleſtiam pariebat, cùm id in quamdam

1563. inualidam ac perbreuem eruptionem linguæ totum abiret. Maiorem ipſis ſollicitudinem incutiebant diſputationes & quæſtiones, quæ Synodum in æquales quaſi partes diuiſam, adeoque ſuſpenſam atque immotam tenebant. Quæſtio, de qua maximum certamen erat, Ordinis doctrinam complectebatur, ob contrarias firmaſque ſententias trium ampliſſimarum Nationum. Galli vocem quamlibet recuſabant, quæ ſummi Pontificis prærogatiuam ſupra Concilium ſonaret, quæque aut Florentinum comprobaret, aut officeret Baſileenſi: Hiſpani tum de legitima Florentini firmitate, tum de prærogatiua Pontificis ſupra Concilia conſentiebant; ſed contendebant, vt apertè definiretur, Epiſcoporum inſtitutionem, eorumque iuriſdictionem eſſe iuris Diuini, tametſi à Romano Pontifice dependentem: Itali ferè vniuerſi, & pauci quidam etiam ex memoratis nationibus, alijſque, Præſulum frequentiâ ibi carentibus, ſententiam magis propitiam Pontifici in ſingulis illis capitibus tuebantur. Viris rerum experientibus & cordatis, ad quos vnicè hoc opus dirigitur, quique vnicè oblectationem eruditionemque poſſunt ab eo decerpere, nec admirationi, nec offenſioni erit, quòd ex naturali hominis conditione in rebus non omninò perſpicuis opinationes affectionibus admodum adhæreant: nec illis excidet è memoria; quamuis Synodus coniuncta cum Pontifice Deum ſibi aſſiſtentem haberet, tamen vnumquemque Patrum errare de ſe poſſe, & ab animi commotione ſeduci; quemadmodum in elementis orbis naturalis ſingula tota corruptioni non ſubiacent, nec vmquam è ſtatu ipſorum naturæ debito extrahi poſſunt, ſed quæuis ipſorum pars & corruptioni obnoxia eſt, & motibus naturæ contrarijs. Quare mihi lubet haud diſſimulanter hîc referre Concilij faciem id temporis, ſicuti planè Legati eam retulerunt Borromæo [b], ſimulque contrarias nationum affectiones, quas earum ſingulæ ad honeſtatem tendere exiſtimabant. Atque ex his ſibi aduerſantibus magna ex parte oriebatur repugnantia ſententiarum in dogmatum quæſtionibus, & conſiliorum in deliberationibus legum.

[b] 14. Iunij 1563.

Itali decus ingens & emolumentum gentis ſuæ putabant conſeruationem maieſtatis & poteſtatis in hoc Eccleſiaſtico principatu, quo Italia reliquis nationibus præſtat, quantum eadem ob defectum ſui Regis communis, & ex ſe orti, ab illis ſuperatur. Quapropter (quibuſdam exceptis, qui aut magis flexanimi, aut imbecilliores, ſe ab exteris regi ſinebant) huiuſce regionis Præſules non aliò ſpectabant niſi ad ſuſtinendam Sedis Apoſtolicæ vim ac dignitatem, cùm ipſis videretur hinc æquè pendere & honorem Prouinciæ, 6

ciæ, & Eccleſiæ bonum, adeoque à ſe ſimul in eo partes proborum Italorum, proborumque Chriſtianorum exerceri. 1563.

7 Hiſpanienſes Epiſcopi, plerumque præſtantes & Eccleſiarum amplitudine, & prouentuum copiâ, & quà familiæ, qua doctrinæ eminentiâ, & populorum veneratione, Cardinalium præcellentem gradum ægre ferebant, quippe ſibi, paucis exceptis, inſperabilem; nec minus Pontificijs magiſtratibus, Romaniſque tribunalibus ſe valdè ſubijci. Hinc ſibi perſuadebant, ſummum Eccleſiæ futurum emolumentum, ſi Cardinalium celſitas minueretur, ſimulque attollerentur antiqua Epiſcoporum iura, redditis illis ineptis ad Epiſcopatus, quorum optimi ijs traduntur; vnde auctoritate atque opulentiâ illi multum aſſurgunt; ſed obſtrictis, vt Romæ degant ad ſuas Eccleſias Titulares curandas, exercendumque Conſiliariorum munus apud Pontificem, ademptâ abeundi facultate, niſi ad aliquam legationem; Epiſcopis vero integrâ poteſtate reſtitutâ, ſublatis perſonarum cauſarumque immunitatibus, adeoque paulò minùs quàm ſupremi Principes ſuis in Diœceſibus euaderent.

8 Galli Præſules, vtpote qui minùs de iuriſdictione Eccleſiaſtica poſſidebant, pro conſuetudine illius Regni, regiam poteſtatem amplificantis, minùs etiam eam ſibi ſubſtractam a Romanis Tribunalibus ſentiebant, minuſque conquerebantur, quòd Purpura Tiaræ vmbram affunderet. Sed ferè omnes animum conuertebant ad moderandam Pontificis monarchiam, ex ſententia recentis Conuentus Baſileenſis, ab ipſis comprobati. Hoc enim pacto parum illis timenda fuiſſent Pontificis vetita, ac indicta ab eo ſupplicia; cùm ſemper ijſdem liceret ea retundere, Concilium ſiue conuocantibus, ſiue minitantibus, cui idcircò tribuebant auctoritatem ſupra Pontificem, &, quanta ſit in Eccleſia, pleniſſimam.

9 Principes, aut certe ipſorum politici miniſtri, plus minúſve cupiebant Epiſcopis ſuarum regionum gratificari, quorum amplitudo non eam ipſis ſollicitudinem inferebat, quam Romani Pontificis celſitudo ac poteſtas. Huc accedebat odium, quo illi deteſtabantur abuſus quoſdam, in Aula Romana id temporis perſiſtentes.

10 Iam verò, quoniam acrior eſt æmulatio erga maiorem propinquum in gradu, quàm erga maximum, Hiſpanorum poſtulato plures fauebant, eorum emendationem tum in prærogatiuis, tum in numero, tum in conditionibus, tum in obligationibus flagitantes: de quo à Legatis comperio in omnibus ferè litteris illius temporis Borromæum admonitum, formidantibus ne colluuies creſceret. Etenim tametſi Galli id non admodum cuperent; ta-

1563. men, verendum erat, ne ad conſequendam Hiſpanorum opem in ſuis poſtulatis, cum ipſis in eo negotio, nihil ſibi noxio, fœdus inirent. Quamobrem (ſicuti ſcribebant) aut vetare vellet Pontifex Concilium, ne illum ordinem reformaret; & ingens inde acrimonia offenſioque omnium tranſmontanorum præuidebatur: aut ad id permittendum paratus eſſet; & grauis animaduertebatur cauſa ſuſpicandi, ne vbi cum aperto Religionis ſtudio miſceretur ardor inuidiæ, latens vel ipſos animos vbi degit, ab extructa emendationis machina deprimeretur ea dignitas, quæ præcipuus ſplendor eſt Eccleſiæ Romanæ ſuorumque Pontificum; dum ipſis licet conſtituere Senatores, qui prærogatiuis & ornamentis longè illa antecellerent, quæ cuiuis terreno Principi debeantur, adeò vt ſummorum Regum liberi ad huiuſmodi gradum aſpirent.

Sed cùm eo tempore certamen ferueſceret de Ordinis doctrina, ex qua erat opinio deductum iri maximi ponderis corollaria in Eccleſiaſtico regimine, Lotharingus [c] cupidus gloriæ quòd ipſe tantum litigium compoſuiſſet, & Eccleſiam quaſi pacificaſſet, ſimulque conſiliorum ferax; tametſi fruſtrà paucis ante diebus digeſſiſſet nouum quoddam exemplum, ſperans à ſe effectum iri vt id communiter exciperetur, non tamen manum retraxit: & operâ Fuſcararij [d], in pretio habiti tum à ſe tum ab Hiſpanis (quibuſcum in quæſtionibus de manſione & de Epiſcoporum auctoritate conſenſerat) & intimi Legatorum primo, nouos ſemper modulos conficiebat, qui poſteà ſubtiliùs expendebantur à delectu Theologorum, & Canones callentium, doctrinâ ac fide præſtantium, qui à Legatis in conſilium vocabantur. Nec ſuperuacaneum putauerim, eos nominare. Erant itaque [e] Paulus Æmilius Verallius Archiepiſcopus anteà Roſſanenſis, tunc verò Epiſcopus Capuraquenſis, Caſtanea, Stella, ſuprà memoratus Fuſcararius, Boncompagnus, Facchinettus, Lainius, Paleottus, Lancellottus, Caſtellius, & Salmeron. 11

[c] In varijs litteris Legat. ad Borrom. à 10. vſque ad finem Iunij 1563.

[d] Litteræ Legat. 10. Maij ad Borrom.

[e] Litteræ Legat. ad Borrom. 10. Iun. 1563.

Nunc verò actum eſt de tribuenda Summo Pontifici tanta poteſtate, quanta inerat S. Petro. Sed in hoc poſtulabant Pontificij, vt explicaretur qualis erat S. Petri poteſtas; cùm eſſet in comperto, hæreticos inficiari etiam in S. Petro ſupremam in Eccleſia auctoritatem. Itaque dicebant, in Pontifice eſſe poteſtatem paſcendi *cunctas Chriſti oues*: ſed vox illa *cunctas* videbatur importare ſenſum *diſtributiuum*, non *collectiuum*, vt Scholæ loquuntur; cùm ſignificet vnamquamque ouem, non gregem integrum, & in vnum coëuntem. Prætereà quoniam proponebatur, vt definiretur, Epiſcopos Apoſtolicæ 12

Sedis

Sedis auctoritate inſtitutos, eſſe legitimos, hæc etiam vox, *Apoſtolicæ Sedis*, videbatur ambigua; cùm eamdem aliàs vſurpaſſent Orientis Patriarchæ, præſertim verò qui præerant Eccleſijs, quarum Epiſcopus aliquis ex Apoſtolis inſtitutus fuerat. Actum eſt de adijciendis Canoni ſuper Summorum Pontificum auctoritate illis verbis, *Vniuerſales Eccleſiæ Paſtores*, deſumptis ex Concilio Lugdunenſi, adeoque maioris apud Gallos auctoritatis, maximè quòd legebatur, hoc ipſum Concilium adductum à Baſileenſi: & loco particulæ, *Oues Chriſti*, cogitatum eſt de voce collectiua, hoc eſt, *gregem Domini*, quemadmodum pro locutione Innocentij IV. Pius cenſuerat ad Legatos ſcribens, atque vt exprimeretur, *Petrum accepiſſe à Chriſto plenitudinem poteſtatis.* 1563.

13 Aliud exemplar exhibuerant Præſules Galli, quo volebant abſolutè, vt approbarentur pro legitimis Epiſcopi Sedis Apoſtolicæ auctoritate inſtituti, abſque reſtrictione, quæ ſolùm comprobatos auctoritate Romani Pontificis complecteretur. cauſati præſertim, huiuſmodi voces magis proprias eſſe, cùm accidat interdum Romani Pontificis mors, ſed Apoſtolica Sedes ſemper viuat. Addebant, videri per ſolam mentionem de Romani Pontificis auctoritate excludi à conditione veri Epiſcopi & Timotheum, à Paulo creatum, & Polycarpum à Ioanne, & in præſentia tot Epiſcopos Græciæ; non tamen recuſabant vt etiam definiretur, veros eſſe Epiſcopos qui à Romano Pontifice aſſumuntur. Quod verò ad ipſum ſpectabat, volebant vt appellaretur *Rector*, non *Eccleſiæ vniuerſalis*, ſed *Eccleſiæ Catholicæ*: quæ vox tametſi videretur idem valere, à compluribus tamen tamquam dubia repudiabatur; quando nomen *Catholici* aptum etiam eſt ad ſignificandum *fidelem*, adeoque omnis Fidelium Epiſcopus diei quodammodo poteſt Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ: & in Latino idiomate, ex defectu articuli ab Italico vſurpati, ex particula, *Eccleſiæ Catholicæ*, potuiſſet æquè explicari Italicè, *della Chieſa Cattolica* (quæ vox vi articuli *della*, ſignificat eam eſſe vnicam) ac explicari, *di Chieſa Cattolica*, quod non importat præter eam Eccleſiam Catholicam, cuius Epiſcopus erat Romanus Pontifex, eſſe etiam alias. Nec eiuſmodi ſenſum in Concilijs nouum eſſe; etenim in quinta Synodo generali Collat. 5. dum adducuntur loca quædam ex Operibus Auguſtini deſumpta, & ab ijs, quæ ipſe dixit in quodam Carthaginenſi Concilio, transferuntur illinc voces quæ ſequuntur: *Auguſtinus Epiſcopus Eccleſiæ Catholicæ dixit.* Atque ad id confirmandum notarunt, legi in S. Cypriano, cùm ipſe in Eccleſiæ ſinum quoſdam reciperet qui hæretici fuerant, non ſolùm

1563. lùm ab eò iuſſos eſſe confiteri, Cornelium eſſe Paſtorem Eccleſiæ Catholicæ, ſed eumdem hoc non contentum, voluiſſe vt adderetur, *id eſt, Vniuerſalis.* Vnde ille rebatur, à poſteriori vocabulo auferri quamdam dubitationem prioris: idcircò attributum Romano Pontifici videri in Synodo Lugdunenſi epitheton *vniuerſalis.* Quod ſi idem vtrâque voce ſignificaretur, vt Galli dicebant, cur eorum vtramlibet æquè non admittebant? Tamen exiſtimabatur, poſſe temperamentum capi, ſi diceretur, *totius Eccleſiæ Catholicæ.* Et ſanè complures auctores erant, vt etiam abſque addito acciperetur vox illa, quippe quæ extat in Symbolo, quæque præterea vſurpatur à Summis Pontificibus in ſolemnibus ipſorum ſubſcriptionibus, adeoque vbi illi voci non acquieſcerent, quaſi quodammodò ſe in his detrimentum paſſos faterentur. Sed contrà reponebatur, plus quæri claritatis, poſtquam recentes hæreſes conatæ ſunt peruerſis interpretationibus obſcurare antiquæ Scripturæ Eccleſiæque vocabula. Hinc verò neceſſitatem ortam eſſe, non ſolùm nouas in Concilijs definitiones edendi, ſed interdum voces Symbolo adijciendi. Ad particulam, *aſſumpti auctoritate Sedis Apoſtolicæ*, addendum proponebatur, *quæ auctoritas reſidet in Romano Pontifice*; & vtramque huiuſmodi variationem obtineri poſſe ex parte Gallorum, Fuſcarius non deſperabat.

14 Dum omni ſtudio dabatur opera, vt exemplar propoſitum per voces cunctis acceptas conficeretur [f], nuntius improuiſus Lotharingi ad eos delatus ipſos ab opere diſtraxit: A ſe ſuam illam ideam fuiſſe propoſitam Gallis Epiſcopis; & dum confidebat eos vniuersè illi aſſenſuros, in pluribus repugnantiam ineluctabilem offenſam fuiſſe: ſe præſtò eſſe ad eam per ſe ſubſcribendam, ſed abſque ſpe vt à Synodo comprobaretur.

f Litteræ Legat. ad Borrom. 13. Iunij 1563.

15 Hoc nuntio ſpes omnis in Legatis euanuit, quæ prius etiam in ipſis admodum tenuis fuerat, vt vlla reperiretur ratio, quâ cunctis ſatisfieret in memoratis quæſtionibus de Summi Pontificis & Epiſcoporum auctoritate. Quamobrem in priuato ipſorum cœtu mutato propoſito actum eſt de nouo ineundo conſilio; & in hanc ſententiam conuenerunt, reſtrictiores Canones eſſe formandos, in quibus omitteretur quidquid ad duos illos controuerſos articulos attinebat, adeò vt nihil cuiquam recuſandum, ſed tantummodò deſiderandum aliquid appareret. Hac ratione ſperandum communem Patrum conſenſum, qui poſt tam diuturnam contentionem neutri ſperantes aduerſarios aut ad ſe adductum, aut à ſe ſuperatum iri, nollent à dubio clarum impediri. Ad id pariter ipſis viſum

ſum eſt opportunum, vt anteà de illo argumento ſtatuerent, quàm ſermo fieret de manſionis Decreto: & cum intra biduum præfinitus ad Seſſionem denuntiandam terminus elapſurus eſſet, vt dies præſcriberetur non remotior integro menſe; quippe quòd ſatius ipſis erat, pauca ſemel ac breuî decernere, quàm ex deſiderio pariendi gigantis in perpetua ſterilitate langueſcere. Hæc ipſorum ſenſa die poſtero duobus Purpuratis atque Oratoribus ſignificarunt: ſed Oratores collaudatâ deſtinatione Seſſionis ad tempus propinquum [g], ſimul Præſides rogarunt ne deſererent negotium concordiæ, tam ingenti ſolatio ac dignitati futurum, cùm vnico momento conſequi poſſent quod plurimorum menſium laborem compenſaret. Quemadmodum euenit in Natura, vt nobiliorum formarum præparatio diuturna, inductio ad punctum temporis ſit; & vniuersè plurima ingentium effectorum diu præparantur, intra momentum producuntur.

1563.

g Litteræ Legat ad Borrom. 14. Iun. 1563.

CAPVT V.

Agitata clàm à Ferrerio cum Pontifice per Saracinellum, qui Gualterio à Sècretis erat, Romam miſſum. Seßio præſcripta idibus Iulijs Mandata Pontificis, Hiſpanis petentibus, vt declarari ſinatur, aut tollatur particula, proponentibus Legatis; *& vehemens eorum repugnantia, ac præſertim Moroni, poſteà ab ipſo Pontifice comprobata. Statuta à Cæſare profectio Oeniponte Viennam, & quare. Suauis errata.*

1 LEgati ſcripſerunt ad Borromæum [a], ſibi certò conſtare, repentinam illam Lotharingi mutationem ab iracundia fuiſſe profectam, quòd ab ipſis vocatus non fuerat ad peculiare quoddam Conſilium, pridie ab iiſdem coactum, ad expendendam doctrinam ab illo propoſitam. Cuius rei excuſationem ad eum deferri curarunt; nimirum, cùm illic iudicium eſſet ferendum de quodam ſcripto, cuius ipſe auctor præcipuè agnoſcebatur, eius præſentiam minimè conſentaneam fuiſſe habitam ipſius dignitati, & conſiliantium libertati. Præterquam quòd cùm agendum ibi eſſet de prærogatiua Romani Pontificis ſupra Concilium, haud opportunum exiſtimatum fuerat, adeſſe aut ipſum aut alios, quibuſcum incommodè huius argumenti quæſtio haberi potuiſſet. Sed, vt mea fert opinio, id quod ſibi certò conſtare Præſides crediderunt, falſum erat; quodque in Lotharingo vertebatur iracundiæ, artificium fuit.

a In prædicta epiſt. 13. Iun. 1563.

1563. Indicauimus alibi, vehementer cupiiſſe Ferrerium aliquid promereri apud Pontificem, à quo non modicam remunerationem ſperabat. Cumque alteram ex his affectionibus oſtentaſſet Gualterio, alteram non omnino celabat [b]. Dum intento id animo reuolueret, huiuſmodi conſilium in mentem incidit, quod Gualterio propoſuit: Cùm animaduerteretur, fieri non poſſe vt in ea Synodo conuenirent, ob repugnantia inter ſe ſtudia, indigentiaſque variarum Nationum, adeoque eæ leges inueniri non poſſent, quæ inſtar panaceæ cunctis morbis prodeſſent, & quaſi pluens diuinitus manna cunctorum palatis placerent, celebrandam eſſe Seſſionem illam ſuper ea Decretorum parte, quæ concorditer probabatur; poſteà verò dimittendos, impertitâ ſingularum nationum Epiſcopis facultate coëundi ſuis in regionibus, aſſiſtente Præſide quem Pontifex deſignaret, ibique ſinguli illi cœtus deliberarent de ijs quæ ſuis prouincijs conducibilia cenſerent, eiſque proprias ſanctiones præſcriberent; quæ ſanctiones poſteà mitterentur ad Romanum Pontificem, ante cuius confirmationem vim nullam obtinerent. Simili ratione aliàs ab aliquo Pontifice longinquis regionibus proſpectum fuiſſe. Id eſſe facilius, conducibilius, atque etiam tutius Apoſtolicæ Sedi, quàm retinere diutiùs Concilium, conflatum ingenijs adeò vehementibus, & litigijs adeò periculoſis implicatum. Comprobante Gualterio excogitatum conſilium, adiecit Ferrerius, poſſe pro Gallia eo Præſidis munere cohoneſtari Lotharingum, & huiuſce ſpendoris illicio facilius ad hoc ipſum trahi. Cui pariter aſſentiente Gualterio, Ferrerius rem arcanè concredidit Lotharingo, quaſi propoſitam ab illius amico, cuius nomen reticere cogebatur; ſed qui ſimul ſpem faciebat, Pontificem ad id inductum iri per hominem ea de cauſa Romam miſſum, vbi Lotharingus ſponderet, ſe rem ſuſcepturum, & quod in ſe erat promoturum. Oſtendit poſteà Ferrerius, Synodi contentiones indies magis implacabiles euadere, adeoque illius continuationem ſine ſpe fructus, & cum iacturæ periculo futuram. In eo conſilio bonum commune connexum conſpici cum priuato Lotharingi, ob illius familiam, Cardinalis præſentiâ indigentem in Gallia, in quam ille tam honorificâ ſpecie regrederetur. Gratum id Lotharingo ſupra modum fuit, ſuamque operam obtulit, quâ vſque ad Pontificis reſponſum Præſides per prudentem induſtriam detineret ne quid agerent, adeoque nihil noui ſuccederet; ſpopónditque, vbi Pontifex conſilio aſſentiretur, effecturum ſe, vt ea Seſſio abſolueretur, ſopitis certè, ſi non compoſitis controuerſijs feruc- 2

[b] Conſtat ex epiſt. Gualt. ad Borrom. 24. Maij 1563.

ferueſcentibus: quod verò ad Galliæ poſtulata ſpectabat, perinde 1563.
geſturum ſe ac ipſe Borromæus Cardinalis, ſi ſuo loco fuiſſet. Denique in ſe recipiebat, effecturum ſe vt rei propoſitæ Regina ac Cæſar conſentirent. Tunc Ferrerius, quò rem efficaciter perageret, Lotharingum adegit, vt iureiurando ſe obſtringeret ad firmam conſtantiam, ac ſilentium ea de re ſeruandum, quod ſilentium adeò Ferrerius ipſe cuſtodiuit, adeoque à Gualterio exquiſiuit, vt ne ipſum quidem Gualterium tamquam rei ſequeſtrum Lotharingo indicauerit, & Gualterio vetuerit, ſubitam rei diſſolutionem interminatus, negotium cum Legatis communicare: & quamquam inter ipſos ageretur de re Morono concredenda, obiecit Ferrerius, hunc difficulter ſe poſteà retenturum, quò minùs id aperiret Collegis, ſaltem Simonettæ, in quem Lotharingus animum malè affectum gerebat. Verùm dubitari poteſt, tam ſecretum arcanum fuiſſe adhibitum à Ferrerio, quia hinc intelligebat, impeditâ rei communicatione inter Lotharingum & Gualterium, ſe communem motorem futurum: hinc verò quò paucioribus negotium innoteſceret, eò minùs in alios diuidi, eoque ampliùs honoris ac meriti ſibi ſeruari.

3 Hæc itaque in cauſa fortaſſe fuere, cur Lotharingus nouos implicaret obices, ne quid interim in Synodo conficeretur; tametſi nonnulli, rei intimæ neſcij, amanteſque potiùs falſa ſomniare, quam ſe ipſos veritatis ignaros fateri, varias huiuſce rei cauſas commenti ſunt:[c] inter quas hæc pariter fuit, quòd nimirum id adſcriberetur cuidam contentioni inter Lotharingum & Archiepiſcopum Hydruntinum in quæſtione de Summi Pontificis auctoritate, iactis quidem verbis vtrimque amaris, ſed verecundis, ob quæ tamen Hydruntinum priuatim caſtigauit Lunenſis, affirmans, Regem, id ſi noſceret, moleſtè habiturum. Et ſanè peculiari causâ tunc mouebatur Lunenſis, vt pro virili beneuolentem ſibi Lotharingum redderet, quia Philippus Rex coniugium exoptabat inter filium ſuum, & Scotorum Reginam (cuius facie filius, pater dote[d] captus erat) genitam à Lotharingi fratre, non ſine occulta Gallicæ Reginæ moleſtia. Non tamen conſenſerant Legati propoſito ipſis conſilio, ne Hydruntinum ad eos peculiares cœtus vocarent, rati hinc animos detractum iri ijs, qui Pontificis auctoritatem ſuſtinebant, & exemplum præberi Pontificis ſtudioſis, ad nimium ſibi formidandum ab aduerſarijs; qua de cauſa indignatum fuiſſe Lotharingum creditum eſt. In his autem contentionibus contigerat, vt Draſcouizius dixerit[e], Se confeſtim inde exiturum, niſi contentio-

c Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 13. Iunij, & 21. Iul. 1563

d Litt. Gualt. ad Borr. 6. 17. & 28. Iunij.

e Litteræ Vicecomitis 19. Iunij, & altera poſteà, & narratio cœtus habiti 1. Iun. inter monumenta Gualterij.

 nes

1563. nes præciderentur, vt qui in Cæſaris mandatis habebat, ne diſputationibus de illo argumento intereſſet, ſed vt conteſtaretur, & ſecederet.

Tamen, vt opinor, vera cauſa, quæ memoratam concordiam 4
à Lotharingo peractam interrupit, fuit arcana illa tractatio Gualterij, qui propterea miſerat occultiſſime [f] ad Borromæum iam vſque à quarto die Iunij Cyprianum Saracinellum Vrbiuetanum, qui ſibi à ſecretis erat, virum litteris ornatum, quemadmodum liquet ex quibuſdam illius lucubrationibus expolitis in quadam illuſtrium Italicorum Poëtarum collectione, typis vulgata. Cortex quo nucleus celaretur fuit, quaſi Bononiam mitteretur, atque inde poſteà, veluti caſu, Romam etiam pergeret. Eò peruenit, & rem propoſuit eo plane tempore, quo turbulentiores in dies nuntij Tridento afferebantur. Quamobrem Pontifex libenter aures præbuit, remiſitque Gualterio reſponſum, vt negotium proſequeretur; ſed citra vltimum Pontificis conſenſum. Cum autem à Burdeſio Cardinali alijſque admoneretur Lotharingus de acceſſu in Vrbem Saracinelli [g], ad arcana cum Pontifice tranſigenda, quod ſuſpicionis argumentum afferebat, viſum eſt Ferrerio, non poſſe diutius illum celari, Gualterium eſſe rei ſequeſtrum, & miſſum ab illo Saracinellum, ipſi a Secretis, non aliò ſpectare, niſi vt delineata ab ipſis fabrica erigeretur. Quare Gualterius coràm egit ea de re cum Lotharingo; hic verò acceptiſſimum id ſibi futurum profeſſus eſt, non ambitione muneris, aiebat, ſed vtilitate Sedis Apoſtolicæ, ad quam tuendam acriter verba fecerat per eos dies cum Antiſtite Metenſi, alijſque Gallicis Patribus [h], qui in eam obloquebantur, & illos commonuerat, vt ſi vellent Pontificiam poteſtatem impugnare, nuntium priùs remitterent Sacerdotijs ſibi à Pontifice impertitis; quiſquis autem aduerſus Pontificiam dignitatem ſentiret, illum ſibi non Orthodoxæ Fidei ſuſpectum eſſe. In rebus etiam agendis cum Legatis nubilum in ſerenum mutauerat.

Sed præ cunctis felici rei proceſſu gaudebat Ferrerius, dicens, 5
ſibi eſſe in votis, vt ipſe deſtinaretur à Rege vnus ex ijs, qui conuentui Epiſcoporum in Gallia intereſſent, quò ſibi daretur opportunitas inſeruiendi Pontifici. Hic verò, vtpote experienti canàque prudentià Princeps, gnarus, à ſummo arcano duas adimi præualidas rotas negotiorum curriculo, aliorum ſcilicet in deliberatione conſilium, & aliorum in executione adiumentum; exiſtimauit, Præſidum notitiam à tanto negotio prorſus excludendam non eſſe. Idcircò illud per intimum fidei arcanum Morono ſignificauit:

[f] Inſtructio, & inter commentarios Gualterij.

[g] Litt. Gualt. ad Borrom. 28. Iun. 1563

[h] Litt. Gualt. ad Borrom. 21. Iun. 1563 & aliæ per eos dies.

1563.

uit [i]: & quò rubiginem omnem inter ipſum & Gualterium præpediret, cauſas fuſe protulit, quibus alter ad ſilentium adactus fuerat. Eidem iniunxit, vt rem illicò Simonettæ concrederet; ita tamen vt hic eius notitiam omnino apud ceteros diſſimularet: vt Moronus ea de re ageret & cum Gualterio, & abſque internuntio, vbi res poſtularet, cum Ferrerio ac Lotharingo, cui aſſenſum præberet, ſimulque ſignificaret, Pontificem, vbi conſilium reipſa perficeretur, legationem Galliæ illi commiſſurum; ad alias nationes alios, prout ſibi Diuino afflatu ſuggereretur, deſtinaturum: ne reliquis Legatis aperiretur rei tractatio, niſi cùm prænoſceretur eius proxima confectio. Non poſſe abſque Principum conſenſu conſilium in opus deduci; ſed cùm Gallorum Cæſariſque conſenſionem ſibi Lotharingus polliceretur, putare Pontificem, poſſe pariter Philippi Regis aſſenſum ſibi polliceri: vt vbi res præſtò eſſet, ea Concilio ex improuiſo proponeretur, cùm obſtaculum maximum ne ingentia molimina perficiantur ſit, quòd ipſa dicantur. Adiecit: Propterea eò libentius in epiſtola communi ad Legatos ſibi probari conſilium ab ipſis ſuſceptum, ſibique tertio decimo Iunij ſignificatum, vt omnino prætermitterentur in definitione duæ controuerſiæ, quòd illud maximè conſentaneum arcano illi negotio intelligebat.

[i] Litteræ Borrom. ad Moronum 26 & 30. Iun. 1563

Et ſane videbatur ad id mirificè conducere [k] tum deſtinata Cæſaris profectio, de qua infrà, vnde Concilij exitus ipſi optabilis redderetur, tum explicata ipſius opinio Lunenſi, qui eò acceſſerat; vbi de Pontificia auctoritate ageretur, ſatius eſſe omnino reticere, quàm ambiguas voces vſurpare.

[k] Litt. Gualt. ad Borrom. 17 & 18. Iun. 1563.

6 Paulò priùs quàm Moronus hanc ſpem concordiæ ab Vrbe acciperet, acrem habuit Tridenti conflictum, cui non ſolùm cum exterorum miniſtris, ſed etiam poſteà cum Pontifice decertandum fuit, & de argumentis maximè arduis, plurimâ contentione ab initio vſque ad exitum huiuſce ſub Pio IV. conuocationis exagitatis. Conuenerat inter Legatos, duos reliquos Cardinales, & complures Oratorum, de die decimo quinto Iulij Seſſioni præſcribendo, cùm [l] Præſides Lunenſis conuenit, eiſque reſponſum oſtendit, à Rege Catholico Oiſelio redditum, & à nobis recenſitum, ex quo ſummâ lætitiâ ſunt affecti; ſed non minori afflicti mœſtitiâ, proptereà quòd idem ipſis expoſuit, compertum ſibi eſſe, illis à Pontifice præcipi, vt curarent auferri aut explicari voces illas, *proponentibus Legatis*, de quo diſerta Regis mandata habebat, ſæpè repetita. Eos igitur à ſe rogari, vt breuem temporis moram traherent

[l] Litteræ Legatorum ad Borromæum 14. Iun. 1563

 ad

1563. ad denuntiandam Seſſionem, quò eâdem operâ vtrumque Decretum in generali cœtu conficeretur.

Nec falſo Lunenſis monitus fuerat. Spem huiuſce rei fecerat Pontifex in reſponſione, reddita Aulæ codicillo, vti conſtitit: poſtea quoque eius petitionibus indulgens, animum induxerat ad ſcribendam ad Legatos epiſtolam nono Maij, quam hîc eius verbis exponemus: *Quoniam hi Principes tantum inſtant, vt Synodus libertate fruatur, atque ipſis videtur per eas voces*, proponentibus Legatis, *nobis inſcijs appoſitas, adimi libertas; ne grauemini Patribus proponere ſiue in generali cœtu, ſiue in Seſſione, numquam mentis noſtræ fuiſſe, vt per id libertas Synodo, ſed vt confuſio auferretur. Quocircà per vos cunctis compertum apertumq́; ſit, Concilium liberum eſſe. Quod ſi viſum fuerit Synodo, memoratas voces declarandas, aut omnino tollendas eſſe, vos illi acquieſcere, atque etiam ſcire quidquid hac in re Patres decernent, gratum nobis futurum, ac per id ſatisfactum iri, quò Principes omnes, populiq́; cognoſcant, velle nos quod in nobis eſt efficere, quò exitus obtineatur fructuoſi Concilij, ac præſertim per probam ac ſeueram emendationem.* Pòſteà factus certior Pontifex à Morono, Cæſarem in eo conſenſiſſe, ſimilem de Hiſpanis ſpem concepit, idemque per alias ad Præſides litteras ſignificauit; numquam tamen propterea mandato, quod diximus, reuocato. Verùm non idcircò ceſſantibus aut tepeſcentibus Aulæ poſtulatis, iterùm ad Legatos ſcripſit duodecimo Iunij, Vbi Lunenſis eam petitionem iteraret, ipſi ſatisfacerent ſecundùm epiſtolam ſuam, quam attulimus, haud habitâ eorum ratione, quæ poſteà ſubſecutis litteris indicarat: ſperari tamen, Lunenſem acquieturum ijs quibus Cæſar acquieuerat. Hæc poſtrema epiſtola nondum peruenerat, cùm Lunenſis ea quæ diximus poſtulauit. Verumtamen cùm primum mandatum adhuc vigeret, Legati huiuſmodi reſponſum reddiderunt, Nihil poſſe id temporis committi aut inhoneſtius, aut pernicioſius Concilio, quàm quod à Lunenſi poſtulabatur, & Principes rei petitores ſtatim ſuâ pœnitentiâ id ipſum animaduerſuros. Sed quando id ille cupiebat, declarationis exemplum conficeret, ab ipſis expendendum: at verò moram Decreti ad Seſſionem deſtinandam indulgeri non poſſe, cùm id cum multis Oratoribus, ac primarijs Synodi Patribus fuiſſet conſtitutum. Ita Legati. Et communi poſteà conſenſu dies decimus quintus Iulij deſtinatus eſt [m]: ſolus Antiſtes Segobienſis, multis operibus quæ ſupererant connumeratis, oſtendit, paucos interiectos fuiſſe Seſſioni dies. 7

[m] Litteræ Legatorum ad Borromæum 13. Iun. 1563 & Vicecom. eodem die.

8 Non ita multò pòſt redijt ad Legatos Lunenſis, & quamquam [n] exemplum ſcriptum non afferret, expoſuit, cupere ſe ob præſentis

[n] Litteræ Legat. ad Borrom. 17. Iun.

tis & futurarum Synodorum libertatem, vt cuiuis Oratori, & 1563.
cuiuis Epiſcopo proponere fas eſſet. Tunc Moronus, qui peculiari amoris affectione proſequebatur eam Præſidum prærogatiuam, quaſi arcem virtute ſuâ propugnatam aduerſus Cæſaris aggreſſiones, quibus deditionem facere iam Pontifex habuerat in animo, incredibiliter commotus eſt, eique reſpondit: Numquam ab vllo Rege quidquam magis noxium flagitatam fuiſſe vllam Synodum, quàm vt reuocaretur Decretum in Conuentu comprobatum, & confirmatum poſteà in Seſſione à centum decem Patribus, duobus tantummodò reluctantibus; quo perfracto Decreto, ea Synodus in confuſionem perturbationemque intolerabilem ruitura erat: cùm iam Cæſar acquieſceret, par etiam futurum fuiſſe vt acquieſceret Rex, eoque procliuius, quòd ipſius Regis nomine nauabatur opera cuidam rei, quæ huic communi proponendi auctoritati aduerſatur, nimirum, ne quidam Procurator, qui Tridentum venerat, miſſus à Canonicis Eccleſiarum Hiſpanienſium, audiretur. Quoties autem Legati animo reuoluebant, fore in poteſtate cuiuſuis minimi Præſulis, loqui aut quidquid ipſe opinaretur, aut quidquid ſuggereretur ab alijs aduerſus Pontificem, aduerſus ipſos, & aduerſus quemcumque præcelſum virum, id adeò indignum ab ipſis putari, vt abituri priùs eſſent quàm hoc paterentur, adeoque de venia à Pontifice petenda à ſe deliberari. Quòd ſi libertati futurarum Synodorum proſpicere intendebatur, poſſe Oratori ſatis eſſe, vt id in poſtrema Seſſione per Decretum perficeretur, acceptâ priùs ab ipſo huius rei ſponſione. Poſt verba plurima, Lunenſis aliquod præ ſe tulit indicium ſui de re propoſita conſenſus. Legati verò rem geſtam ad Borromæum ſcribentes, adiecere, Vbi Lunenſis in poſtulato perſiſteret, & Pontifex in propoſito illi gratificandi, ſatius exiſtimare, vt à Pontifice omnes illinc amouerentur, ne ſpectatores tanti ſui dedecoris euaderent; præcipuè verò Moronum fateri, ſibi ampliùs ad Synodum adeundam frontem non eſſe.

9 Lunenſis, qui ſuccumbebat quidem rationibus, cùm à Legatorum voce vehementiùs eius animo imprimebantur, ſed ſibi poſteà, ſuiſque cogitationibus relictus, nouam experiebatur vim, à regij mandati conſideratione incuſſam ſibi, miſit ad Legatos [o] optatæ declarationis exemplum; & quò petitio validior ſimul atque excuſabilior foret, ſtudebat, vt fama tulit, vnà ſecum trahere Lotharingum, & cunctos Oratores, qui coniunctim darent operam, vt in Seſſione proxima res conficeretur. Legati cauſas iam ex aduerſo

[o] Litteræ Legat. ad Borrom. 19. Iun. 1563.

1563. ſo allatas ipſi repetierunt, adieceruntque, Vbi tamen ipſe rem vrgeret, ſe mandata Pontificis haud prætermiſſuros; ſed illum malorum omnium cauſam, reumque noxæ apud Deum futurum. Lunenſis iter adornarat ad Cæſarem, paucos intra dies Oeniponte Viennam aditurum, ad conuocandos Epiſcopos Pannoniæ, ſuarumque reliquarum ditionum, quò deliberaretur, quo pacto & à quo tam optatus Calicis vſus eſſet petendus. Quamobrem Legati [p] ad Delfinum Nuntium ſcripſerunt, vt curaret omnem operam ab eo Principe impendi ad perſuadendum Lunenſi, vt ijs acquieſceret quæ Cæſari conſentanea rationi viſa fuerant. Nec atramento pepercerunt apud Criuellum in Hiſpania Nuntium, Pontificem ſimul rogantes, vt ſuis litteris in vtraque Aula rem promoueret: ac denuò Moronus Collegarum omnium nomine illi ſignificauit, ſe priùs quam illic tantâ ignominiâ affecti perſiſterent, efflagitare à Pontifice, vt ipſos inde reuocaret, ſuaſque manus emendationis operi Romæ admoueret; aut ſi hoc illi non probaretur, Moronum ſaltem inde amoueret, quippe cui nec os nec animus ſuperfuiſſet.

p Conſtat ex alia Legatorũ epiſt. ad Borrom. 19. Iun. 1563.

Verùm huiuſmodi denuntiationes Romæ, & eiuſmodi adhortationes in Hiſpania, Legatos ab vrgente obtemperandi neceſſitate 10
neutiquam liberabant. Forma expetitæ declarationis à Lunenſi delata ſic habebat [q]: Vt Synodus explicaret, fuiſſe voces illas adhibitas, quò ſignificaretur ordinarius proponendi modus: non autem vt prohiberetur, ſiue Patribus, ne præter ea quæ à Præſidibus proponebantur alia liceret adijcere, pro eo quod ipſis opportunum videretur; ſiue Oratoribus, ne vbi Præſides negarent ea proponere quæ ab Oratoribus expetebantur, in ipſorum eſſet poteſtate eadem per ſe ipſos exponere.

q Cuncta extant in quodam monumento Gualterij 27. Iunij 1563.

Hoc plane tempore peruenit ad [r] Legatos Pontificis epiſtola quam retulimus, data duodecimo Iunij, per quam antegreſſa mandata confirmabantur. Sed ipſi quà rationibus quà clamoribus extorſerunt ab Oratore, vt ſcripto contentus eſſet, quod ab illis ſubſcriptum eſt vigeſimo Iunij, nimirum pridie quàm per expeditos equos Oenipontem contenderet. In eo ſcripto commemoratis tum Regis mandatis Lunenſi traditis, tum huius poſtulatis, & declarationis formulâ ab eo quæſitâ, tum etiam mandato Pontificis ad Legatos miſſo, ac rationibus publici detrimenti, quas ipſi obiecerant, addebatur; Duo ab ijſdem conſilia fuiſſe Lunenſi propoſita; alterum, vt acquieſceret pactionibus in hoc initis cum Cæſare; alterum, vt illi ſatis eſſet eam declarationem obtinere ad finem præſentis Synodi, ob indemnitatem futurarum: vtrumque fuiſſe ab

r Hoc cõſtat ex litteris Legat. ad B rom. 21. Iun. in quibus dicunt receptas à ſe eius litteras 12. Iun.

ab Lunenſi reiectum, ſed eumdem indulſiſſe, vt ſuperſederetur 1563.
vſque ad nouum ſui Regis mandatum. Quod ſi Rex in priori propoſito perſiſteret, Legatos polliceri, ſe memoratam declarationem Synodo actutum propoſituros, atque vt comprobaretur curaturos.

11 Hæc Legatorum in obtemperando repugnantia, etiam antequam Romæ innoteſceret Lunenſis conſenſio, nulli fuit offenſioni Pontifici; vtpote qui non minorem ipſe repugnantiam in præcipiendo expertus fuerat. Quare ad Legatos reſcribi iuſſit [f]: Quandoquidem ipſi, ac Moronus potiſſimum, tantam in eo auerſationem animi patiebantur, nolle ſe illos cogere, ſed ijs quæ præceperat reuocatis ipſos hortari, vt in eo conſtanter hærerent quod Moronus cum Cæſare ſtabilierat; ſiquidem traditum fuerat à Philippo Rege mandatum ſuis Oratoribus, antequam id actum eſſet, in quo mandato Rex cauſabatur, illud à cunctis Principibus efflagitari, quod tunc amplius verum non erat, adeoque credendum eſſe, Regi etiam ſatisfactum iri per ea quæ Cæſari ſatisfecerant: ſe ſuper eo negotio ad Criuellum Nuntium ſcripſiſſe, & ab Auila pariter ac Varga, Hiſpanis Oratoribus, rem litteris propitijs fuiſſe promotam.

f Litteræ Borrom. ad Legatos 25. & 30. Iun. 1563

12 Vniuerſam huius rei tractationem tot erroribus permiſcet Suauis, vt me ad hominis commiſerationem adduceret, ſi poſſet commiſeratio non inquam in inimicum, ſed in impium ſe flectere. Refert, tunc primum ab Oratore cœptum eſſe mandatum regium depromi ſuper ea re, quaſi ad ſe Gallicæ Reginæ operâ delatum; at verò non ſolùm ante legationem illam Gallicam in Hiſpaniam, ſed ex eo die quo primùm ille Tridentum acceſſit [t], mandata, de quibus dictum eſt, primo Legatorum efficaciſſimè expoſuerat.

t Conſtat ex litteris prædictis Legat. ad Borrom. 16. Ap. 1563

13 Dicit, id Morono haud moleſtè fuiſſe, cùm rem intimè pernoſceret, intelligeretque, ea fuiſſe à Rege Catholico miſſa ob memoratas petitiones Reginæ Gallorum, & antequam ipſa ſtatuiſſet apud ſe, in rebus Concilij Pontifici ſatisfacere. Abſurdiſſima profectò ratiocinatio! Philippi Regis poſtulatum, de quo ſuprà, miſſum ab eo fuerat ſtatim atque Decretum illud prodijt, ſemperque incredibili ardore continuatum. Atqui ſi quod narrat Suauis verum fuiſſet, Pontifex, qui omnium optimè de cunctis edocebatur, nonne intimam huius rei notitiam præ ceteris habuiſſet, adeoque numquam animum induxiſſet ad eas diſertas, ſibique moleſtas iuſſiones nono Maij & duodecimo Iunij tradendas? Quarum prior cognita ac producta à Lunenſi, adeò Suauem latuit, vt in alium grauiſſimum errorem labatur, dum affirmat, Moronum dehorta-

1563. dehortatum fuiſſe collegas ne ea de re ſcriberent ad Pontificem: at ex oppoſito non modò neceſſe illis fuit de ea ſcribere, ſed offerre Oratori, vbi [a] ipſe in incepto perſiſteret, ſe in opus deducturos Pontificis iuſſionem. Denique, ſi, vti ſcribit Suauis, Moronus hanc rei medullam ſubtilius introſpexiſſet, certiſſimum eſt, illum haud prætermiſſurum fuiſſe, quin rem aperiret Pontifici, vbi is aliunde non detexiſſet, & quin ita acerbitatem illius peruicacis contumaciæ mitigaret: & tamen in eius litteris ne nutus quidem; quin hac de cauſa veniam non ſemel petijt legationis deponendæ. Et ſane hoc intimum rei arcanum nullum erat, non ſolùm quod ſpectat ad potiſſimum negotium, verum etiam quod ſpectat ad eam mutationem, quam Suauis pro certa aſſumit ex parte Reginæ, quemadmodum infrà patebit.

[a] Litteræ Legat. ad Pontificē 14. Iun. 1563.

Neque hîc ſiſtit Suauiana erratorum colluuies in his narratio- 14
nibus. Poſt aliquot paginas mentionem facit Pontificiæ iuſſionis, tamquam perlatæ ad Præſides poſt memoratam Oratoris poſtulationem; & adijcit, per reſponſum illi redditum a Morono, hoc eſt, *ſe numquam illi conſenſurum, & cupere ſe potiùs quàm vmquam illi declarationi acquieſceret, vt ipſum Pontifex amoueret*, cum anteà cum ſuis Collegis de eo minime deliberaſſet, ſollicitudinem illis de ipſorum auctoritate incuſſam fuiſſe, quippe quòd ſe nimiùm ille ſupra reliquos extollere videretur. In primis quænam ſollicitudo ingenerari poterat in Collegis, quòd Moronus abſque ipſorum conſilio, &c, etiamſi hoc contigiſſet, aduerſus eorum conſilium, ſuo nomine, ac de ſeipſo verba feciſſet? Sed argumentis opus non eſt. Huiuſce narrationis falſitas reuincitur duabus litteris, in quibus omnes Legati ſimul ea de re ad Pontificem ſcripſerunt ijſdem ſenſibus, & omnes abeundi veniam petierunt, vbi mandatum illud re ipſa exequendum eſſet; tametſi in vtriſque litteris oſtenſum eſt, huiuſmodi ſenſum, illorum ſingulis communem, Morono firmiorem inhæſiſſe.

Poſtremò dicit, Cæſarem ſuaſiſſe Lunenſi, vt ab eo conſilio Re- 15
gem dehortaretur, eique tamquam nouum conſilium propoſuiſſe, vbi dubium eſſet, ne libertas futurarum Synodorum læderetur, declarationem ad illius finem ſatis fore. At ignorat, huiuſmodi conſilium vetus eſſe, & Lunenſi cum ipſius repulſa propoſitum ab ipſis Legatis. Origo, tempus, & locus, quæ ſunt magis communes rerum omnium conditiones, omnium pariter errorum in ijs deſcribendis argumentum ſunt, cum omne falſum ex multis veris conflatur, ſed tamquam aut originem trahentibus vnde non traxerint,

aut

aut exiſtentibus quo tempore non extiterunt, aut ibi collocatis vbi non fuerint: atque ab hoc triplici fonte, vt ita loquar, Suauis vanum ſuum, ſed tamen nigrum arramentum haurit tribus vaſculis, nunc nequitiâ, nunc temeritate, nunc infortunio. 1563.

CAPVT VI.

Libertas relicta Concilio à Pontifice, tum in diſciplinæ, tum in doctrinæ ſanctionibus Quo pacto ipſe ſe purget ob conceſſas Mantuæ Infulas Federico Gonzagæ. Quid ageret de Cardinalibus. Lainij ſententia; & Suauis in eum calumniæ, cum alijs mendacijs, præſertim de ſententijs Lotharingi.

1 NEc inde valida cauſa Legati ab ea proponendi facultate minimè circumſcripta abhorrebant, gnari quantum habilitatis cuiuſuis ingenium ſibi arroget in legibus ſtatuendis, & quàm periculoſum ſit, vrnæ committere id, quod principio allicit ſplendore ac voluptate nouitatis, & quod ſi poſteà experimento haud rectè ſuccedit, non peculiare quoddam opus, ſed rectum humani regiminis ordinem euertit. Et re ipſa Tridenti tunc indies creſcebant tum emendationis poſtulata in genere, tum quæ ſuper ea peculiariter proponebantur. Quapropter Legati facultates vniuerſales ſibi ſæpiùs traditas haud ſatis ducentes, cupiebant, vt Pontifex mentem ſuam in eo diſtinctè ſignificaret. Hic verò per Borromæum epiſtolam ad eos ſcripſit[a], multis alijs conſonantem, quarum in eà ſit mentio generalis, & quarum aliquæ aut ſummatim à me indicatæ ſunt, aut etiam ſilentio prætericæ. Sed libet hîc huiùs epiſtolæ verba ipſa referre, quò melius intelligat vnuſquiſque, cuiuſmodi erat in Concilio libertas, & quàm integram Pontifex illam ſeruabat. *Hæc poſtrema emendationis capita à vobis miſſa, quibus delecti Patres pleraque Principum poſtulata complexi ſunt, tametſi, vt dicitis, nondum exactè à vobis ſtabilita ſint, grata tamen Pontifici fuere, quòd animaduerrit, operam à vobis impendi, vt vndique res tractandæ promoueantur. Qua de cauſa vos commendat Pontifex, ac vobis benè precatur. Quod ſpectat ad ipſius mentem, idem dicit; cùm iam ſæpius in vobis repoſuerit hæc emendationis argumenta, non niſi id ipſum repetere nunc etiam vult; cùm in animo habeat, quidquid à vobis & à Synodo decretum confectumq́; fuerit, rectè peractum exiſtimare, gnarus, ſemper à vobis Diuinum obſequium, bonumq́; publicum ſpectatum iri. Hoc vnum occurrit Pontifici quod vos moneat, num fortè, vbi ſermo eſt de non concedendis Coadiutorijs,*

a 16. Iunij 1563.

1563. *& regreſsibus, opportunum eſſet, irrita reddere etiam ea, quæ iam conceſſa ſunt, ſed nondum in opus deducta. Qua in re Pontifex retur parum ſupereſſe difficultatis, præterquam in Coadiutoribus qui conſecrati iam ſunt, & Epiſcopi titulares, qui propterea arceri non poſſunt ab Epiſcopali gradu, ſicuti arceri poſſunt ſimplices Coadiutores. Tamen hoc ipſum pariter Pontifex in vobis & in Synodi Patribus reponit, & vult, vt ipſi ſibi ſatisfaciant; ſimulq. vos per Deum obteſtatur, vt hanc Pontificis voluntatem, quâ cuncta in vobis ac Synodo reponit, nunc accipiatis, & habeatis tamquam ſemper perſeuerantem; atque per eam ſinceritatem, quæ decet egregiam, opinionem, à Pontifice conceptam de veſtro iudicio ac probitate, incumbatis quàm maximâ fieri poteſt celeritate ad negotium proſequendum.*

Eamdem libertatem voluit Pontifex in Synodo de ſanctionibus 2 Doctrinæ. Idcircò cùm Præſides formam ad eum miſiſſent, quæ priùs cum Lotharingo expendebatur, ſimulque indicaſſent propenſos Cæſarianorum animos ad curandam concordiam, eodem quo diximus die [b] reſcribi illis iuſſit; & collaudatâ piâ illorum Oratorum operâ, ſubdidit: *Pontifex dicit, ſicut in reliquis omnibus libenter huc vſque veſtræ prudentiæ rectoq. iudicio ſe commiſit, ita in hoc pariter agere velle; cùm ſperet, repertum iri à vobis rationem & aditum ad conficienda quæ ſpectant ad hæc argumenta, ita vt ſatisfiat pijs omnibus hominibus, qui Synodo interſunt, & huius ſanctæ Sedis honor ac dignitas ſeruentur. Non tamen omittet Pontifex ſuper hiſce rebus conſilium habere. Quod ſi opus fuerit vos commoneri de re aliqua magni momenti, expeditum tabellarium ad vos mittemus, prout oportuerit; ſed non idcircò deſiſtatis progredi & agere, atque concludere in tempore, perinde ac ſi nihil hinc præſtolaremini. Pontifici ſiquidem quidquid vos ſtatueritis, gratum accidet.*

[b] 16. Iunij.

Verùm Legati ſuam ipſorum in eo ſecuritatem voluntati Pontificis anteponebant; ideò in Decretis tam grauidis ingentium effectorum, nolebant anteà paginam ſignare quàm ipſorum manus dirigeretur. Poſt Seſsionis deſtinationem, noua quædam forma [c] concepta fuerat, quæ neque Gallis neque Hiſpanis diſplicebat: ſed quamquam comprobata à maiori eorum parte, qui à Legatis ad conſilia adhibebantur, non omninò probabatur quibuſdam religioſioribus in ſtudio Pontificiæ auctoritatis, quibus ea conflata videbatur verbis, quæ inſtar quorumdam characterum pulchra eſſent ad ſpeciem, non perſpicua ad intelligentiam, quippe varios in ſenſus flexibilia. Quare poſteà, ſiue durante, ſiue finito Concilio, ab aduerſarijs Apoſtolicæ Sedis facilè in peiorem partem detorqueri poſſent. Ex altera parte Legati animaduertebant, opus eſſe, vt aliquid concluderetur, & ancipites erant, an oporteret aut ſemel 3

[c] Conſtat ex duabus Legatorum ad Borromæum 18. Iun. 1563

aggre-

aggredi definitionem de Summi Pontificis prærogatiua ſupra Concilium, quæ vbi ab ipſo Concilio declararetur, ad omne in Eccleſia ſchiſma perpetuò aditum obſtruebat; an conſultius foret diſcriminis aleam declinare, ne ad euitanda ſchiſmata poſſibilia in ſchiſma reipſa offenderetur. Miſerunt igitur ad Borromæum memoratam formam; fuſiùs expoſuerunt vitia & obices, quæ ab ipſis in quouis conſilio cernebantur; & poſtremò Pontificem rogarunt, vt ipſe confeſtim exprometet apertè mentem ſuam per expeditum tabellarium, quando tempus vrgebat, nullâ re ipſorum iudicio commiſsâ in tam graui ac periculoſo negotio. 1563.

4 Pontifex re cognitâ, dum vt maximè feruebat, tametſi tacita & arcana, rei tractatio cum Lotharingo, iuſſit ad Legatos reſcribi:[d] Cùm ipſi noluiſſent vti auctoritate toties illis impertitâ, ſed Pontificis iudicium exquirerent, velle ſe ea de re conſilium habere cum ampliori Purpuratorum cœtu, & etiam cum Principum Oratoribus; gratum tamen ipſi futurum, ſi interim alterum conſilium, ipſis anteà perſcriptum, exequerentur; nimirum, vt vtramque controuerſiam prætermitterent. Vnum quidem Pontifici doluit, & idem cum Legatis[e] queſtus eſt, quòd cùm ipſis minimè libuerat adhibere libertatem conceſſam, quin & imperatam, ſed rem denuò cum ipſo communicarant, eiuſque ſententiam præſtolabantur, id euulgaſſent, reiecto in Pontificem non labore modò, ſed accuſationum onere; præſertim dum Synodus rem in ipſo liberè non reponeret, in quo euentu libentior onus ſuſcepiſſet. Etenim in alterutrius neceſſitatem ab illis adducebatur, aut diſſimulandi (quod in rebus ad Fidem ſpectantibus numquam feciſſet) difficultates, quæ ſibi occurriſſent; aut ſuſcipiendi commune odium, quamuis indebitum, quaſi concordiæ perturbatoris. Sed Legati ſe poſtmodum excuſarunt: quod attinebat ad primum, in re inæſtimabilis momenti ipſorum Principi, per nullam mandati ſolùm generalis amplitudinem ſe abſolutum iri temeritatis apud ſapientum ac ſuarum conſcientiarum tribunal: quod ad alterum ſpectabat, communicationem illius negotij extendi ad tot Oratores ac Præſules, quibus oportuerat palàm fieri honeſtiſſimam cauſam ſuſpendendi reſponſi, vt ipſius vulgationem impedire nequiſſent.

d 26. Iunij 1563.

e Litteræ Borrom. ad Legat. 30. Iunij & 6. Iulij 1563.

5 Hæc tunc de Doctrina, De emendatione, ea quæ vehementiſſimè à reliquis poſtulabatur, & ob quam Legati acerrimam ſuſpicionem concipiebant, ad Cardinales ſpectabat. Hanc affirmabat[f] Lotharingus omnino & concorditer expeti à Cæſare, & à Regibus Galliæ, Hiſpaniæ & Luſitaniæ. Legati verò veriti, ne ibi ex perturbatis

f Litteræ Legat. ad Borrom. 19. Iun. & aliæ multę ipſorum ac Vicecomit. & Gualt. per ea tempora.

1563. animorum affectionibus immoderatior ea ſtatueretur, Pontificem hortabantur, vt ipſe illam Romæ ſtabiliret; eique proponebant qualem vniuerſaliter probatum iri arbitrabantur. Iam vero hac
g 29. Maij 1563. de re Borromæus ſecretis notis [g] ad Moronum ſcripſit, In emendatione ab ipſis propoſita prohibitionem contineri, (quæ pariter
h In cap. 4. Comitij ante electionem Pij IV. inerat in capitibus [h] poſtremi Comitij) fas non eſſe ad eum ordinem promoueri, qui viuentem in eo fratrem haberet: Pontificem pedetentim in hanc iuſſionem procedere, quippe quæ Parmenſem Epiſcopum, & Cardinalem S. Floræ, Camerarium, eius fratrem læſiſſet. Et ſanè prudentium oculis non modica in ipſis æſtimationis cauſa obuerſabatur ob familiarum, perſonarum, munerum & affinitatum conditionem, cùm præſertim ſobrini fratres eſſent Parmenſis Ducis & Farneſij Cardinalis. Et plane paulò ante contigerat, vt Tridenti ſpargeretur falſus quidam rumor, ſicuti fieri conſueuit de rebus Romæ geſtis, nimirum, ibi Cardinalium crea-
i Conſtat ex litter. Legat. ad Borrom. 24. Maij. & Vicecomitis 3. Iun. 1563. tionem adornari [i], &, pro eo ac mendacium audax eſſe ſolet, etiam eorum catalogus vulgatus eſt. Ad hanc vocem Synodus vniuerſa incredibiliter commota eſt, cùm ea ſibi videretur paruipendi, dum Pontifex eorum numerum augebat, de quo minuendo tunc ibi conſulebatur. Sed præter communem commotionem etiam peculiaris excita eſt: nam in commentitia nota neque Columna neque Sfortia legebantur; vnde mendax aliud murmur exortum eſt, illos ob indignationem ad Lotharingi partes ſe coniecturos. Legati Pontificem generatim monuere, quantum ea Cardinalium cooptatio Tridentinos tumultus eſſet profutura: ſed pro reſponſo certam rei falſitatem accepere. Interim verò Simonetta, ad metum pronus, per litteras peculiares ſignificauit, quæ de duobus Præſulibus deblaterabantur; nec ſibi temperare potuit, quin ſuſpicionem ſuam (affectionem animi loquacem) ipſi Sfortiæ palàm faceret, qui ſupra modum id ſibi offenſioni ducens, dixit, Paratum à ſe animum geri ad æqui bonique conſulendum quidquid Pontifex decreuiſſet; ſed abſque indignatione tolerari non poſſe, quod in animo ſuo eiuſmodi ſenſus crederentur, parabatque veniam abeundi Tridento petere, niſi hominem nonnemo retinuiſſet. Hoc Sfortiæ reſponſum, quod in litterarum Vicecomitis volumine Suauis legit, noluit ille narrare dum reliqua huiuſce rei geſtæ recenſet, reuomente illius ſtomacho quaſi ſuperfluens, quidquid in eum boni caſu introducitur.

Porrò tametſi adeò grauia obiectarentur, concludebat Borromæus in epiſtola, quam diximus arcanis characteribus ſcriptam 6
de

de peculiari argumento Cardinalium, ac de prohibitione, ne duo fratres ad eum gradum eueherentur: *Tamen vbi memorata emendatio iſtic conficienda ſit, Pontificis mens non erit, vt hac de cauſa opus tam egregium præpediatur: ſed ſe vobis ac Synodo remittit, qui peragatis quidquid in hoc vobis viſum fuerit.* Poſtea vero ſcriptum eſt ad Legatos in hæc verba: *Cardinalium emendationi hic opera nauatur. Verumtamen vbi contigerit iſtic agitari articulos de reformandis Diaconis, Sacerdotibus, aut Epiſcopis, quos opportunum erit extendi pariter ad Cardinales, licebit vobis eos diſertè nominare: ſiquidem Pontificis mens eſt, vt iuxtà illi ac reliqui reformentur.* 1563.

7 Verùm huiuſmodi emendationes ab eo reiectæ ſunt, qui ipſas cupere oſtentabat, cùm honorem ſperabat in ijs petendis abſque detrimento impetrandi. Statim ac Legati cœperunt capita de reformandis Cardinalibus communicare cum Lotharingo [k], qui ad id tam acriter illos extimularat, recuſauit is iudicium ferre, affirmans, nondum apud ſe rem ſtatuiſſe; ac poſteà de eo colloquens cum quibuſdam Patribus, oſtendit, haud opportunum à ſe cenſeri reſtrictionem illius Ordinis admodum ſeueram. Mihi verò, ne hoc argumentum diuidatur, libet hîc inſerere aliam epiſtolam memoriâ dignam, quam eadem de re poſt non multos dies ſcribi iuſſit Pontifex à Borromæo ad Legatos [l]. *Quoniam in negotio de reformandis Cardinalibus, Reuerendiſſimi Domini ad hoc ſelecti, inter ſe, & etiam coram Pontifice rem agitarunt, nec tamen huc vſque de aliquo conuenire potuerunt, quod exiſtimetur à Pontifice ſatisfactum iri Patribus Synodi, ac reliquis hanc emendationem tam acriter poſtulantibus; cùm videatur Pontifici res non ampliùs differenda, me iuſſit ad vos ſcribere, vt nihil prætereà hinc expectantes, peragatis in hoc negotio vnà cum Synodo quidquid vobis in rem fore videbitur, ſiue nominatim expreſſis Cardinalibus in cunctis emendationis capitibus, quæ confecta & conficienda ſunt, quò intelligant ſe quoque comprehendi; ſiue ſeorſim emendatione confectâ, quæ ſolùm ad ipſos ſpectet; ſiue quo pacto melius illis videbitur. Neque in hoc vlla ratio habeatur: nam quæcumque tandem emendatio conficiatur, numquam poterit videri Pontifici nimis ſeuera, cùm velit tum in hac, tum in cunctis reliquis honeſtis rebus, vt Synodo ac Principibus ſatisfiat; quod iuſſum ad hunc vſque diem haud fuiſſet protractum, niſi adfuiſſet ſpes hic aliquid effectum iri quod ſatis foret.*

[k] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 24. Iun. 1563.

[l] 10. Iulij 1563.

8 Aliud quoque in hanc rem acciderat minimè reticendum [m]. Complures inſimulabant Pontificem, quòd eius facta illius Concilij ſanctionibus derogarent: de quo Præſides illum certiorem fecerunt,

[m] Litteræ Legat. ad Borrom. 28. Maij 1563.

1563. runt, argumentis querelæ indicatis. Is porrò extemplò ad reliqua capita reſpondit, oſtendens, falſa eſſe ea quæ ſibi apponebantur. Vnum addidit, à Legatis non connumeratum, hoc eſt, conceſſam à ſe fuiſſe Mantuanam Eccleſiam Federico Cardinali Gonzagæ, nondum ætate maturâ, prout illius Synodi Decreta [n] poſtulabant: ſed factum purgabat, cùm Federicus ætatem eam & gradum Sacerdotalem obtineret, litteris ac præclariſſimis virtutibus ornatus, frater eiuſdem Ducis Mantuani, atque idcircò ſupra reliquos illi Eccleſiæ idoneus, aſſiduis deprecationibus commendatus à Cæſare, parente fratriæ ipſius Federici, neſcijſſe Pontificem id negare. In quo tamen comperio, illum diu ſe difficilem præbuiſſe. Et quoniam Moronus ſignificarat [o], Cæſarem eâ obſeruantiâ proſequi Synodum illam, vt quaſi libenter toleraſſet repulſam ſuæ deprecationis, Pontifex [p], cùm premeretur poſtulationibus Oratoris Cæſarei, illi patefecit, quò ſe defenderet, quæ à ſuo Legato acceperat. Orator ea Gonzagis ſignificauit: hi verò propterea de Morono conqueſti ſunt; hic autem apud Pontificem expoſtulauit, quòd res à ſe fidenter illi patefacta, tam ſublimium virorum animos in ipſum male affectos reddidiſſet. Id autem Pontifex ægrè tulit, acriter conqueſtus de Oratore, quòd ſine ſui Principis vtilitate eam notitiam ſparſiſſet, quæ non niſi ſementis abſinthij poſſet euadere: nec certè deſtitit, donec certiores fecit Gonzagas, Moronum ſimul, dum pro ſuo munere ſignificabat Pontifici, Cæſaris animum ſibi compertum, illi pariter per aliud peculiare ſcriptum ſuaſiſſe, vt eam Tiaram in Federico collocaret: ac poſteà certum reddidit Moronum, nihil ipſi de illorum Principum beneuolentia detractum.

[n] Seſſ. 7. c. 1. & Seſſ. 12. c. 2

[o] Die 7. Maij in relatione alibi commemorata.

[p] Conſtat ex epiſtola Borrom. ad Simonettam 8. Iunij, & ad Moronum 12. Iun. 1563

Sed hæc extra Concilium: ibi verò intentis Patrum animis per 9
continuos cœtus ad reparandam diſciplinam, habitoque à quibuſdam ſermone plurimo ad legum relaxationes prohibendas, perinde quaſi eiuſmodi prohibitione tum conſtitutæ tum digeſtæ leges adamantinæ eſſent futuræ, ablatâ Pontifici poteſtate eas in perpetuum variandi; Didacus Lainius, qui poſtremus de more verba fecit, in hanc ſententiam diſſerüit [q]: Duas emendationis claſſes diſtinxit: alteram in animis, interioris virtutis operâ; & hanc dixit numquam eſſe nimiam poſſe, ſed ad eam legum humanarum vim minimè peruenire; illam implorandam eſſe à Diuinagratia, quâ pro ſe quiſque conferre operam in animo ſuo ſtuderet. Alteram ſitam eſſe in operibus ad diſciplinam externumque regimen ſpectantibus, quæ ab humanis ſanctionibus normam capit, & in quibuſdam exte-

[q] Litteræ Legat. ad Borrom. 17. Iun. 1563. & Acta Paleotti, & Arcis Æliæ.

exterioribus rebus verſatur, quæ per ſe ipſæ bonæ non ſunt, ſed conducunt ad eas, quæ ſuopte ingenio bonæ ſunt. In hac peccari poſſe exuperantiâ æquè ac defectu: eam eſſe præſcriptum à prudentia politica medicamentum. Iam verò medicamenti opportunitatem metiendam non eſſe morbi grauitate, nec bonâ valetudine, quam ægrotus alijs annis poſſedit, ſed beneficio, quod re-ipſa poſſit illi conferre eius præſens conditio & corporis habitudo, cùm debeant cunctæ leges charitatis legi concedere. Quapropter par eſſe, vt retineantur, aut relaxentur, aut mutentur, pro eo quod charitas ſuadet; ſed hæc omnia per legitimam moderantium auctoritatem. Atque hac normâ propoſitas ſanctiones expendit, alias comprobando, alias refellendo. 1563.

10 Quod attinebat ad priorem de Epiſcoporum electione, conſiderauit, eam poſſe duobus modis fieri, vel à Clericis, vel a laicis: & eorum modorum quemlibet rurſus dupliciter; alterum aut à Summo Pontifice, aut à minoribus clericis; alterum aut à Principibus, aut à populis. Omnes huiuſmodi electiones vitio eſſe obnoxias; cùm electores, quippe homines, à peccandi & errandi periculo haud ſint immunes. Tamen ipſam in ſe ſpectatam melioris eſſe conditionis electionem quæ fit à Clericis, tum quòd meliùs Clerici cognoſcantur à Clericis quàm à laicis, tum quòd Clericus ratione ſtatus maiori fertur ſtudio in res Diuinas, maioremque à Deo afflatum accipit. Inter electiones à laicis pendentes, optimam eſſe quæ à Principibus habetur: inter electiones ab Eccleſiaſticis profectas, optimam eſſe, quæ fit à ſupremo Pontifice, & per Cardinales; eius ſiquidem auctores ſunt viri præſtantiſſimi, cuiuſmodi par eſt vt ſint Cardinales ad curandam Eccleſiam inſtituti: ſed vt eiuſmodi electio optima eſt, cùm ordinata, perinde peſſimam euadere cùm inordinata eſt. Proximè ad hanc accedere illam, quæ fit à ſuffraganeis ſimul cum Metropolita. Tertium præſtantiæ locum tribuit electioni, cuius auctores ſunt Canonici, ſicut in Germania; non tamen electiones, quæ naturâ ſuâ meliores ſunt, meliores eſſe in quauis conditione temporis, loci, ac perſonarum.

11 Progreſſus eſt, reſtituendas non eſſe ſuffraganeis electiones, quaſi Diuini iuris id eſſet, quemadmodum quorumdam ferebat opinio. Inuolui in hoc errorem Fidei repugnantem: hinc enim fuiſſet deductum, electiones aliter habitas, non eſſe legitimas; adeoque Eccleſiam deeraſſe, quòd eos, qui Epiſcopi non erant, tamquam Epiſcopos accepiſſet: illos, qui contendebant huiuſmodi antiquos vſus reuocare, moueri mali dæmonis impulſu, & idcircò non agi ab

1563. ipſis, vt veteris Eccleſiæ ieiunia & afflictationes corporis reponerentur, quæ carnem edomant, ſed hoc electionis genus, quod carni fauet. Profectò primæuos Epiſcopos, ab Apoſtolis inſtitutos, & ab ijs miſſos ad gentibus prædicandum, aliorum conſenſu haud electos fuiſſe. Nec valere: *Tales electiones priſtis temporibus vſurpatæ ſunt, igitur in vſum ſunt reuocandæ*: potiùs contrarium confici; quandoquidem experimento deprehenſa ſunt eorum incommoda, & quò ea tollerentur, abolitæ. Dubitare ſe de Gallis id poſtulantibus, vtpote qui à Deo fortaſſe puniebantur præſentibus infortunijs, ob aliquam eorum ſeceſſionem, vſque ab ætate Baſileenſis Concilij. Epiſcoporum examen habendum comprobauit, ita tamen, vt per illud integer ipſorum vitæ curſus expenderetur.

Epiſcopos per merum titulum creandos non eſſe, niſi ex neceſſitate; ſed erroneum eſſe, inficiari eos veros Epiſcopos eſſe, cùm Eccleſia vt Epiſcopos habeat, & adoret hoſtias conſecratas à Sacerdotibus, qui ab illis ſacros Ordines ſuſceperunt: indigere his Epiſcopis amplas Diœceſes, vt in Germania, quibus per vnum dumtaxat ſatisfieri nequit; & ex altera parte opportunum non eſt vt ipſæ diuidantur, cùm illic Eccleſiaſticorum potentiâ opus ſit. 12

Duplici modo Epiſcopos initiari poſſe, vel certæ Eccleſiæ deſtinatos, vel indiſcriminatim omnibus, ſicut Apoſtolos; & hac ratione, quæ nobiliſſima eſt, initiari Euangelij præcones: poſſe quoque aliquos initiari, etiamſi nullam in vlla Eccleſia iuriſdictionem obtineant, quo pacto initiatus fuit Preſbyter S. Paulinus Epiſcopus Nolanus, & ſicuti religioſi mendicantes certis cœnobijs non ſunt affixi.

Impugnauit mutationem de Sacerdotum ætate: poſt Canones poſtremò promulgatos hac de re nihil eſſe variatum, quod nouam legem poſtularet: Eccleſiaſticorum incontinentiam non ab ætatis, ſed ab educationis vitio proficiſci. Huiuſmodi conſilium eſſe mali dæmonis artificium, quò dum ſacerdotium coarctatur ad ſenectutem, & Diaconatus ad ſcientiam concionandi, Clerus deſtruatur. 13

Tria ſibi videri neceſſaria, nimirum, vt vnuſquiſque ſecundùm Canones ingrederetur in Eccleſias; vt pariter ex præſcripto Canonum eas adminiſtraret; atque vt Magiſtratus ſtatueretur, qui peruigilem huius duplicis legis tutelam gereret.

Conſulendum eſſe, ne conſanguineis Eccleſiæ traderentur: id enim in cauſa erat, vt ineptis traderentur, neque illis, qui eas ambiunt, ac petunt: prætereà, ne reſignarentur Eccleſiæ retentis fructibus, quod ipſarum erat pernicies.

Affirma-

14 Affirmauit, eam rationem charitatis, de qua principio dixe- 1563.
rat, habendam eſſe non modò cùm leges in vniuerſum conſtituuntur, ſed cùm exercentur moderate, in peculiaribus conditionibus. Hîc verò ſtuduit explicare vtilitatem & condecentiam recentiorum relaxationum, adducto ad id confirmandum teſtimonio doctiſſimi ac ſeueriſſimi Patris S. Bernardi, qui ad hanc rem propendebat. Mandata quædam eſſe immutabilia, adeoque nullius laxamenti capacia; alia mutabilia, & ideò quoque relaxationibus obnoxia, pro rerum conditionibus. In eo ſpectandum eſſe non vſum antiquitatis, non auſterum exemplum vnius aut alterius è ſanctis Patribus ſed id quod charitas poſtulat in conditionibus huius hominis & huius temporis. Hanc doctrinam declarauit, obſeruans, Diuinam legem eſſe de rebus neceſſarijs & immutabilibus, & idcirco eam relaxari non poſſe; Eccleſiaſticam de peculiaribus, quæ Diuinæ obſeruationem faciliorem reddunt: & quia hæ mutationem admittunt, ideò in Eccleſia quodam Capite opus eſſe, quod poſſet, prout opportunum eſt, eas relaxare. Huiuſmodi auctoritatem à Chriſto fuiſſe traditam Summo Pontifici, nec poſſe à quopiam eam illi adimi; id enim inſtitutioni Chriſti, & bono publico aduerſaretur: nec validum eſſe obiectum, eâ interdum abuti Pontificem; omnis quippe Princeps ac Magiſtratus ſupremus poteſt in hoc vitium prolabi. Legem ipſam, quâ ſanciretur, id relaxari non poſſe, oportere legem humanam eſſe, adeoque relaxationum capacem. Et quamquam Pontifex voto ſe obſtringeret, numquam ſe legem relaxaturum, huiuſce voti obligationem ceſſare, quoties opportunum eſſet ex charitate legem relaxari.

Ad auferendos abuſus relaxationum, ſanciendum eſſe, ne populi eas peterent niſi ex cauſis admodum grauibus: & vbi oporteret, in relaxatione concedenda mulcta imponeretur; eam in pauperum ſubſidia diſtribuendam. Ceterum legum relaxandarum vſum inueniri vſque à Pauli Apoſtoli ætate, qui hominem quem anteà anathemate obſtrinxerat, poſteà exoluit.

15 Hæc planè comperio ex celebri illo prolixoque ſermone Lainij de ſumma articulorum, in compendiarijs notis Paleotti, & eius qui Synodo à Secretis erat. De reliquo certum eſt, hominem tam doctè locutum fuiſſe, vt Legati memoratum ſermonem tamquam ſingularis præſtantiæ miſerint ad Borromæum. Ipſis tamen diſplicuit, Lainium, præter ea quæ modò recitauimus, ſinceriùs quàm cautiùs dixiſſe (quod in memoratas notas relatum non eſt) emendationem Aulæ Romanæ meliùs ac citiùs perfici poſſe à Pontifice,

1563. in quo ſumma illius peritia cum auctoritate copulabatur; Synodum verò, dum ad eam peculiarem correctionem modico emolumento diſtrahebatur, priuari vberrimo fructu, quem ab vniuerſali emendatione collegiſſet, ad quam diiudicandam omnes Epiſcopi ſatis peritiæ obtinebant, & quæ in ipſorum arbitratu à Pontifice omnino reponebatur: at verò emendationem Aulæ, vbi ea in Synodo fuiſſet decreta, ſi poſteà Pontifici non probaretur, aut ab illo reuocatum iri, aut ipſi derogatum: atque in explicanda huius rationis efficacia ſuccenſus eſt ad auctoritatem Pontificis ſupra cuncta Concilia comprobandam; nec ſibi temperauit, quin illos perſtringeret, qui eam negabant. Quod profectò Gallos ad ſuſurrandum plurimùm vellicauit, ſuſpicatos, Lainium aut volentibus aut conſcijs Legatis in eam ſententiam diſſerüiſſe: & quemadmodum [r] ſuſpicionis ingenium eſt, intueri cunctis in rebus colorem, quo eius oculi ſuffunduntur, addebant pro argumento, prærogatiuas Lainio à Legatis in Concilio tributas: cùm enim illic reliqui Regularium Ordinum ſummi Præſides in ſuo loco dicerent, & ſtantes, ille in medium procedere, ac ſedere iubebatur: & quamuis interdum eius oratio prolixiſſimè protraheretur, prolixitas in alijs reprehenſa, in eo argumentum laudis euaſerat, vſque adeò, vt nonnumquam ad eum ſolum audiendum generales cœtus habiti fuerint. Iam verò priuilegia iam dicta, quæ ibi Lainio concedebantur, diligenter à Suaui recenſentur, quò eadem ſiniſtra interpretatio deducatur, haud animaduertente, ipſius ſatyras abire in præconia. Cuiuſuis mens non hebes ſatis intelliget, hos honores ſingulares impatibiles futuros fuiſſe in huiuſmodi Conuentu, niſi virtuti ſingulari tributos; quin ne huic virtuti quidem, niſi ſingulari modeſtiâ exornatæ. Virtuti ſiquidem tunc reliquis omnibus haud diſplicet vt plurimum tribuatur, cùm efficit modeſtia, vt parum ſibi tribuat eius poſſeſſor, neque ſe alijs anteferens ex ſuperbia, nec anhelans altiori ſupra reliquos gradui ex ambitione. Ceterùm aderant illic complures ſupremi Moderatores Regularium familiarum, quæ id temporis amplitudine incomparabili familiam à Lainio adminiſtratam ſuperabant, adeoque de Sede Apoſtolica benemeriti, vt primus eorum in gradu ad purpuram euectus ſit. Et inſipientia planè eſt, exiſtimare, à Legatis ea decora fuiſſe Lainio impertita, quòd feruentium propugnatorum penuriâ laborarent.

[r] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 26.Iun.1563

Sed quoniam tela quò ſunt acutiora, eò altiùs feriunt, ij qui ab argumentis Lainij petiti fuerant, quò validum in illum excitarent vltorem, ſtuduerunt perſuadere Lotharingo, in ipſum à Lainio

ſuos

ſuos ictus fuiſſe intentatos. Quod vbi reſciuit Lainius, ſe apud Lotharingum purgauit, oſtendens, ſibi in animo non fuiſſe illum arguere, nec pariter Præſules Gallos; ſed tantùm quoſdam Sorbonæ Theologos, omnino Baſileenſi Concilio addictos. Nec motus vltra proceſſit. 1563.

16 Verumtamen Suauianum ſinapi ex minimo ſemine attollitur in altiſſimam plantam, cui tamen deprehendere licet radicem veritatis deeſſe, ex eo quod ipſe ſcribit vſque ab initio huius amplificatæ narrationis. Etenim non ſolùm pro certo ponit, commotionem Gallorum in Lainium ortri ex improbatione, quâ ipſorum ſententias in Concilio ille reiecit, non autem, vt vere orta eſt, ex exprobatione, à Suaui ignorata, ipſorum culpæ, ac diuini ſupplicij; ſed refert, Præſules Galliæ, ac præcipue Verdunenſem Epiſcopum, niſi fuiſſent à Lotharingo cohibiti, voluiſſe diſputationem Lainij quaſi quamdam inſaniam confutare. Quoniam impugnauerat ſententiam, affirmantem, legis relaxandæ facultatem non niſi in declarandi atque interpretandi facultate ſitam eſſe, deducto hinc abſurdo corollario, vbi id verum eſſet, præſtantiorem in egregio doctore, quam in eminente Præſule illam repertum iri. Contra huiuſmodi argumentum inducit Suauis eos Epiſcopos acriter vociferantes, In Eccleſia clauem potentiæ diſſociatam à claui ſcientiæ non eſſe traditam; Paulum, dum ſcribit ad Timotheum, ſe Apoſtolum eſſe conſtitutum, ſe pariter Doctorem Gentium declaraſſe; ab eo ſemper in Præſulibus doctrinam poſtulari in Eccleſia primitiua; ad Epiſcopos confugi ad impetrandas legum relaxationes, quia meliùs inſtructi doctrinâ eligebantur Epiſcopi; & ætate recenti Scholaſticos, ac præſertim Canonum Conſultos docere, legum relaxationes à Præſulibus conceſſas efficaciter valere, *Claue non errante.* Odium ac temeritas Suauis eò progrediuntur, vt quò in Ieſuitam, & in propugnatorem Sedis Apoſtolicæ obloquatur, religioſos illos ac doctos Patres inducat impia ac ſtulta vociferantes. Quænam hominis Catholici mens tam monſtroſam opinationem peperit, Præſulum poteſtatem ac doctrinam eſſe æquali menſurâ metiendas? Verum eſt, ſupremo Pontifici traditas eſſe duas illas claues, alteram ſcientiæ, quâ immunis redditur ab errore in Diuini Verbi explicatione; alteram poteſtatis, quâ in ipſius manu iuriſdictionis plenitudo collocatur. Verum pariter eſt, Paulum Apoſtolum fuiſſe Doctorem Gentium, quoniam huiuſmodi fuit munus Apoſtolatus, cùm Chriſtus vniuersè dixerit Apoſtolis f. *Docete omnes Gentes*: & quia ſpectat ad Apoſtoli munus, eſſe Dei nuntium, voce ac f Matth. 28

1563. ſcripto erroris immunem: ſed quid proſunt hæc omnia ad arguendum, Eccleſiaſticam iuriſdictionem non aliud niſi ſcientiam eſſe, ac eiuſque relaxandæ legis auctoritatem eſſe meram facultatem declarandæ atque interpretandæ legis? & ad Lainium caſtigandum, quod inde arguiſſet, tamquam quoddam abſurdum, plus auctoritatis ad relaxandas leges ineſſe in magno Doctore, quàm in magno Præſule? Enimuerò ſi in Eccleſia poteſtas à ſcientia ſeiungi nequit, aut affirmandum nobis eſt, Summo Pontifici etiam in exercenda iuriſdictione, quin & cunctis Præſulibus, adeſſe ſemper lumen diuinitus afflatum, cuius vi deerrare non poſſint; à quo ſane illi Epiſcopi, multoque magis Suauis abhorrebat: aut dicendum erit, fas eſſe cuique, ſuo Præſidi haud obtemperare, cùm illum doctrinâ præditum non agnoſcit, & ſuum ipſius iudicium, aut priuati doctoris ſententiam anteferre mandato Epiſcopi, Summi Pontificis, & ipſius Concilij, vbi ſeipſum doctorémve illum doctiorem putauerit Epiſcopo, ac Summo Pontifice, & illâ Patrum parte, quæ decreto conſenſit. Quod ſi hoc in ſacro regimine admitteretur, id ipſum in profano valeret; & opportune caderet ad detorquendum in hanc ſententiam effatum Philoſophi in Politices initio, *Sapientiſſimum ex natura imperare*, adeoque cuncti Principatus perſumirent; & vt ſibi quiſque maiorem quàm ſit in alijs ſapientiam arrogat, ita poſſet vnuſquiſque ſeipſum exiſtimare legitimum ſui Præſulis Præſulem, & ſui Principis Principem. Equidem haud putauerim venenum deterius hoc argumento in hominum mentes infundi poſſe.

Ad antiquitatis exempla veniamus, quando calumniatoris hiſtoria ab illo Epiſcopo ea producta comminiſcitur. Ac primò quidem certumne nobis eſt, S. Petrum ſcientiâ S. Paulo præſtitiſſe? Profectò videntur complures SS. Patres & ipſe ſanctus Paulus id negare; vnde ex huiuſmodi Theologiæ pronuntiatis Principatus ſancti Petri euerteretur; quod ne cogitationem quidem Catholicorum illorum Præſulum attigit. A veriſimili ad manifeſtum progrediamur. Extincto ſancto Petro, affirmare quis auſit, eos ſummos Pontifices, quorum ætate ſuperfuit ſanctus Ioannes, à Chriſti pectore ſapientiâ potatus, ipſi doctrinâ excelluiſſe? Is igitur, & non illi, extitit id temporis ſupremus Pontifex. Perge porrò. Cùm erat in vſu, vt Epiſcopi nominatione populi eligerentur, num fortè certum erat, ab hoc ignaro iudice ſemper doctiſſimos ſecretos fuiſſe? Sed hoc concedamus: ſolane in ſelectu de doctrina ratio habebatur, an etiam de multis reliquis præſtantiſſimis dotibus, etiam 17

Apo-

Apoſtoli monitu adducto à Suaui, illius Præſulis perſonam induto? abſque dubio ratio habebatur de integra conditionum omnium complexione. Iam verò, nónne ſæpè contingebat, vt quiſpiam ſcientiâ omnium maximus, minor eſſet quod ſpectabat ad reliquas dotes, adeoque poſthaberetur aliquibus in Præſulis gradu? Prætereà num forte numquam accidebat, vt antiquo Epiſcopo viuente ſurgerent ingenia illo perſpicaciora ac doctiora; quæ tamen cùm adhuc ſedes non vacabat, ad eam euehi non poſſent? Ad euenta peculiaria deſcendamus. Cenſebántne Præſules illi ætate ſancti Hieronymi, cunctos Epiſcopos regionum, vbi ipſe degebat, eſſe doctiores eo, qui ab Eccleſia Doctor maximus appellatur? Origeni ac Tertulliano, antequam vterque in errorem prolaberetur, præcelluiſſe ſapientiâ Epiſcopos illis coætanei, atque id ipſum euenſſe Athanaſio, Gregorio Nazianzeno, Auguſtino, cùm adhuc meri ſacerdotes eſſent? Et tamen nuſquam legitur, populos ad eos confugiſſe ad laxationes legum obtinendas. Atqui ſi Verdunenſis, eiuſque ſocij, Lainium huius erroris causâ cenſuræ arguebant, oportebat pariter Auguſtinum arguere, qui epiſtolâ quinquageſimâ, à Gratiano in ſuo Decretò adducta [t], legis relaxationem appellat *vulnus in ſeueritatis integritatem*. Eam igitur non exiſtimauit ille meram interpretationem, quâ declararetur lex in eo certo euentu non obligare, cùm extra dubitationem ſit, ab huiuſmodi interpretatione integram legis ſeueritatem nihil vulnerari; quin potiùs ſanam ſeruari in eo planè ſtatu, quo illam condidit legiſlator. Oportebat vt redarguerent ſanctum Thomam [u], vbi legum relaxationes diſtinguit, & alias dicit eſſe per modum ſolutionis legis, alias per modum declarationis; adeoque tametſi inuoluat ille in relaxationum genere declarationem habitam à Iudice, quòd peculiaris huiuſmodi euentus in lege vniuerſali non comprehendatur; agnoſcit tamen relaxationem alterius naturæ, quâ legis antecedens vinculum ſoluatur: & ſecundùm hanc doctrinam idem alio loco [x] tradidit, quòd *diſpenſatio humana non aufert ligamen iuris naturalis, ſed ſolùm ligamen iuris poſitiui*. Etenim de *poſitiuo*, cuiuſmodi eſt ius humanum vniuerſum, homo poteſtatem obtinet auferendi illius vinculi, quod ipſe nexuit; ſed de naturali, quod ab eo non pendet, ſolam habet auctoritatem iudicis, non arbitrium Principis; ac propterea nonniſi auctoritas ipſi conceditur, quæcumque ea ſit, legis relaxandæ, quæ nos ſoluit non ab obligatione vera, ſed ab ipſius dubio ac ſuſpicione. Me non latet, eumdem ſanctum Doctorem dixiſſe [y], Ab eo qui probè legem relaxat, ſpectandam

1563.

t Can. *Ipſa* §. *Si inquiras* 23. quæſtione 4.

u In 4. diſtinct. 38. q. 1. art. 4.

x Quodlib. 9. art. 15.

y Prima 2. q. 97. art. 4.

1563. dam eſſe communem vtilitatem, nec legem relaxandam, niſi reipſa hæc vtilitas adſit; adeoque ſi hæc animi intentio illi deſit, *ſeruum fidelem non eſſe*; ſi deſit vtilitas communis, *ſeruum prudentem non eſſe*. Sed hæ conditiones exiguntur à S. Thoma, quò legis relaxatio licita ſit ac laudabilis, non quò ſit rata, vt ex ipſius ratiocinatione liquet. Profectò non quia ſeruus ab hero impoſitus ad familiam adminiſtrandam, in quibuſdam concedendis venijs fidelis non ſit, aliud animo ſpectans præter bonum familiæ; non quia prudens non ſit, cùm veniæ ab ipſo datæ in rem familiæ non conducant, conficitur hinc, huiuſmodi venijs à ſeruo præpoſito datis deeſſe vim & efficaciam, ſi verſentur in rebus non ab hero vetitis, ſed ab ipſo ſeruo, aut à ſubiectis illi miniſtris. Quamobrem peccat quidem ſeruus in venijs concedendis, non item inferiores famuli dum ijs vtuntur. Qui verò ſtuderet hanc S. Thomæ doctrinam in aliam ſententiam detorquere, neceſſe foret, vt eam ſimiliter extenderet ad laxamenta legum, à laicis Principibus exercita; cùm ipſi quoque à Deo & à Republica obſtringantur ad publicum bonum pro ſui regiminis ratione ſeruandum: ita vt quoties Princeps priuilegium quodpiam impertitur, poſſet eius vis & efficacitas in dubium reuocari, obiectando id non eſſe Reipublicæ conducibile, & Principem fuiſſe perperàm interpretatum legem vniuerſalem, quæ complectebatur, & opportunum erat vt complecteretur peculiarem illum euentum, quem illa immunem à lege conceſſo priuilegio declarauerat; adeoque poſt eius obitum eſſet tum in cuiuſuis priuati poteſtate, illi conceſſioni contradicere, tum cuiuſuis Iudicis, illam tamquam effectus vacuam damnare.

Quod ſi Scholaſtici & Canonum periti dicunt (quod eſt in obiectis à Suaui) ratas eſſe Præſulum relaxationes, dummodò concedantur *claue non errante*, id nihil confert Suauianæ mentis propoſito, ſed me certè cogit, vt tempus & atramentum inſumam ad ambigua hominis ſophiſmata diluenda; vt vſu venit in arcibus quibuſdam inualidis, quibus robur non ineſt vt ſe defendant, ſed ſolùm vt aliquantulùm hoſtem morentur. Moram patiamur, haud feſtinemus. Allata doctrina vim habet primò in ijs relaxationibus, quæ conceduntur in vinculis iuris Diuini, vt in votis, vel etiam in ipſis diuinis mandatis, in quibus, ſicut anteà notauimus, locum non habet relaxatio per modum ſolutionis, ſed ſolùm per modum declarationis: dein aliquo pacto aptatur ea doctrina ijs relaxationibus, quas Præſul inferior adhibet conſtitutionibus ſuperioris. Etenim tametſi varijs in rebus, quas doctè Caieta- 18

nus

nus [z] enumerat, fas ſit inferiori relaxare ſanctiones ſuperioris; tamen quò rata ſit huiuſmodi relaxatio, opus eſt vt conſtet aut de maiori, aut de æquali bono communi, quàm ſi ea minimè concederetur. Denique complurium ſententia eſt, relaxationem, quâ legiſlator etiam legem ſuam ſoluit ſine vlla prorſus cauſâ; non modò illicitam eſſe, ſed planè inefficacem: quamquam maior & potior Doctorum pars oppoſitum [a] opinetur. Itaque ſecundùm has omnes ſententias intelligi poteſt rectè adhibita ea reſtrictio, quòd legum relaxationes, adhibitæ à Præſulibus Eccleſiaſticis, tunc tantummodò vim obtineant, cùm dantur *claue non errante*. Quod proportione verum eſt etiam in poteſtate laicorum. Sed certum eſt in ſchola tum Theologorum, tum Pontificium Ius callentium, non quamcumque cauſam, quæ ſatis ſit vt Præſul aut Princeps legitime legem relaxet, ſatis eſſe vt legis vinculum ante relaxationem diſſoluat; adeoque certum eſt, laxamenta legum, quas condiderint aut is qui eas relaxat, aut alij eius deceſſores, aut ipſi minores, non eſſe mera interpretamenta. Nec poterit Suauis in animum cuiuſuis cordati hominis inducere, eos Epiſcopos ac viros doctos, qui erant Galliæ decus, fuiſſe in Lainium vociferatos, quòd tam communem perſpicuamque doctrinam propugnauit.

1563.

[z] In a.latum art 4 q 97. in pr. ſecund.

[a] Vide Suarium de legibus c. 18. & 19. lib. 6.

19 Addit: *Complures locuti ſunt, aliam alij ex aſſertionibus Ieſuitæ cenſurâ perſtringentes.* Sed quando nec vllam ipſe narrationis ſuæ probationem affert, nec ſignat effata, in quæ tot illæ cenſuræ cadebant, accuſatio nec defenſionem poſtulat nec admittit. Vnicum Lainij dictum hîc ille refert, quod tamquam ſacrilegium ibi deteſtati ſunt: nimirum, Summi Pontificis auctoritatem Chriſti auctoritati parem eſſe. De quo mihi lubet ne verbum quidem facere: relinquo cuiuſlibet hominis menti, in qua vſus rationis inſit, vt ipſa per ſe diiudicet, an abſurdum tam palmare veriſimile ſit in Didaco Lainio, viro eminentis ſcientiæ, qualem interdum imprudenter vel Suauis fatetur; quandoquidem nemo repertus eſt inter Theologos adeò ſeu rudis ſeu temerarius, qui tribueret Pontifici poteſtatem inſtituendi Sacramenta, remittendi peccata extra ſacram confeſſionem, alioſque actus edere ſupremæ poteſtatis, ſicut Chriſtus effecit; atque ſi Chriſto fas eſt cunctas leges Diuinas poſitiuas relaxare, non aliâ niſi voluntatis ſuæ causâ, idem quoque fas eſſe Romano Pontifici.

20 Sed non vnius Lainij opiniones mendoſè recenſet Suauis: nihilo meliùs habet ſententias Lotharingi. Cùm enim in volumine litterarum Vicecomitis [b] animaduertiſſet quid Lotharingus ſentiret de

[b] Cuncta extât in ſcripto Vicecomitis ad Borrom. 14. Iun. 1563

1563. de auctoritate Epiſcoporum Concilij, & Romani Pontificis, ſolùm ea profert, quæ Pontificiæ refragantur; & obtegit, quin deprauat, & contrariè laruat ea longe præſtantiora, quæ illi fauent. Itaque veridicè narrans, opinari Lotharingum, non modò iuriſdictionem, ſed vocationem Epiſcoporum, & certi loci deſtinationem, eſſe à Deo, adijcit vocem, *proximè*, quam ille non dixit; dein ſequitur: *Volebant Galli auctoritatem Pontificis ita declarare, vt ei neque transgredi neque relaxare liceret Oecumenicæ Synodi Decreta.* Certum eſt, in hiſce Gallorum verbis quemlibet putaturum contineri Lotharingum, vtpote inter eos maximè conſpicuum, & à narratore non exceptum. Et tamen Suauis legit in ſcripto Vicecomitis nuper adducto, contraria quæque à Lotharingo fuiſſe pronuntiata ipſi Vicecomiti, & etiam Legatis, oblatamque confirmationem pronuntiati, ſcripto exhibendam, atque eumdem dixiſſe, opinionem ſuam eſſe huiuſmodi [c]: In Concilio per ſummum Pontificem legitime conuocato, & per eius Legatorum directionem celebrato, ineſſe immunem à falſitate diuinam cuſtodiam in Fidei dogmatibus; adeò vt eius ſanctiones etiam ante Pontificiam firmitatem certæ ſint, cunctoſque Chriſtianos obſtringant, adeoque ipſum etiam Pontificem ad fidem illis habendam. Poſſe dumtaxat illum, quippe ſupremum Eccleſiæ Iudicem, declarare, Concilium modo non rato proceſſiſſe, eâque ratione prædictas definitiones irritas reddere: non ita contingere in morum Decretis, in quibus Deus eam cuſtodiam Synodo non ſpopondit, quâ non poſſit errare in edendis legibus parum opportunis; adeoque illis vim non ineſſe antequam à Pontifice Romano confirmentur, cui licet poſteà eas relaxare ad Eccleſiæ vtilitatem. Hanc ſuam eſſe ſententiam affirmauit Lotharingus.

c De hac re vide Suar. de Fide diſp. 5. ſect. 1 in fine.

Iam verò quânam hiſtorici ſinceritate Suauis transformat diſſertationem tam propitiam auctoritati Romanæ Sedis, dum recitat ſententiam illius viri, ductoris Gallorum, qui prærogatiuæ Romani Pontificis ſupra Concilium vnici aduerſabantur? Quâ fronte ſilentio præterit, illum nihil refragari ijs omnibus, quæ in Synodo Florentina definita leguntur, ſed ſolùm non Oecumenicam eam fateri, propterea quòd cunctæ nationes illi non aderant? Cur nullam facit mentionem ampliſſimarum laudum, quibus ille commendauit diploma promulgatum à Pontifice ad Comitia dirigenda? Campus adeò floridus nullus eſt, qui ſi de induſtria eius ſpinæ ſtirpeſque ſolùm depingantur, ſaltum referre non poſſit: & tamen anguium ingenium eſt, ſe inter flores, non flores ipſos abſcondere. 21

CAPVT

CAPVT VII. 1563.

Acta à Birago cum Cæſare de tranſlatione Concilij in Germaniam; & repugnantia offenſa. Reſponſa id temporis à Synodo ad Biragum miſſa. Cæſar Oemponte profectus. Detrimenta in Gallia libertati Eccleſiaſticæ illata, & idcircò Pontificis expoſtulatio. Aduentus Epiſcoporum ac Theologorum Belgarum. Louanienſium Anglorumque poſtulata pro declaratione aduerſus Eliſabetham Reginam; ſed Cæſaris id diſſuadentis rationes. Patrum ſtudia apud Pontificem pro Archiepiſcopo Toletano, in cuſtodiam coniecto à ſacra Inquiſitione Hiſpanienſi; & reſponſum illis redditum. Deprecatio Reipub'icæ Venetæ, vt Grimani Patriarchæ cauſa in Concilio cognoſcatur. Conſenſus in eo Pontificis. Aduentus illuc Patriarchæ, & difficultas in re ipſa, ſed ſuperata.

1 QVò de Gallis ſermonem proſequamur; tametſi iam præſtò eſſet reſponſum Birago reddendum [a], tamen cùm ipſi videretur ſubſiſtere ampliùs non licere, poſitâ imminenti Cæſaris profectione, quæ poſteà vigeſimo quinto Iunij ſubſecuta eſt, Oenipontem rurſus decimo tertio eiuſdem menſis equitauit. Sed non propterea Caroli Regis Oratores reſponſionem remiſſiùs petierunt [b], adiectis etiam grauibus querimonijs, quòd Rex per eam cunctationem deſpiceretur. Quapropter eà propoſitâ in cœtu ſecundùm ſententiam quam deſcripſimus, quietâ comprobatione excepta eſt: ſed cùm egreſſi fuiſſent Galli Oratores, quo tempore in conſeſſu de ea deliberabatur (prout mos erat, quoties de rebus ad eos pertinentibus habebatur conſilium) Patres ad illos reuocandos miſſi, ipſos domum ſuam abijſſe comperetunt [c]; fortaſſe quòd ij paratæ reſponſionis formam præſentientes, eam nollent excipere. Mihi tamen animaduertere videor, illam ad Biragum miſſam fuiſſe.

[a] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 14. Iun. 1563

[b] Litteræ Legat. & Vicecomitis ad Borromæum 21. Iun. 1563

[c] Litteræ Iadrenſis Archiepiſcopi 21. Iunij.

2 Is purgatâ priùs apud Cæſarem, neceſſitatis nomine, pacificatione cum hugonottis, à Regina firmatâ, haud præterijt tradita ſibi mandata de tranſlatione Concilij in Germaniam apud Cæſarem promouenda, quamquam repugnaturos Patres ac Pontificem prænoſceret, & iam Philippi Regis repulſam reſciret. Vnde liquet, quàm falſum ſit id quod ex Suaui retulimus, Reginam parato iam animo id temporis fuiſſe ad ſatisfaciendum Pontifici in rebus Con-

 cilij,

1563. cilij, idque Tridenti Legatis innotuiſſe. Reſponſum Cæſaris [d], ſicuti redux Oeniponte retulit Lunenſis, & ſicuti Ferdinandus ipſe Nuntio narrauit, fuit huiuſmodi: De pace ex ipſis conditionibus admodum credibilem reddi neceſſitatem quam Regina ſignificarat, cùm veriſimile non eſſet, eam alioquin ad eiuſmodi pactiones ſe inclinaturam fuiſſe. Tranſlationi propoſitæ oportere ſibi diſſentiri; quandoquidem alibi ea oppôrtunitas haud præſtò eſſet, quæ illic aderat tutandi Concilij, cùm ipſe poſſet triduo duodecim militum millia cogere, eaque cuiuis aggreſſioni Lutheranorum opponere. Præterea, compertum ſibi eſſe, Lutheranos numquam ad Synodum conuenturos, tametſi in media Germania celebraretur, niſi per indecoras conditiones, & numquam ſine plurimo pietatis detrimento concedendas. Poſtremò, ſi tunc eius ſtatio mutaretur cùm rectè progredi incipiebat, idem futurum fuiſſe, ac fructum præcidere, quem ſibi probi omnes pollicebantur. Inſuper ſcripſit Biragus ad Ferrerium, & hic Gualterio narrauit, ipſi dixiſſe Cæſarem, vt ſibi emendationis cura relinqueretur, quam ipſe intendebat vt *in omnibus & per omnia fieret*: ex quibus duobus poſtremis pronuntiatis palàm fit, præter ſollicitudinem, quæ ſemper perſeuerauit in Ferdinando de proſpero Synodi progreſſu, quantum à veritate abhorreat quod affirmat Suauis, Cæſarem tunc ad Lotharingum ſcripſiſſe, *fuiſſe manibus contrectatum, fieri non poſſe, vt quidquam boni in Concilio conficeretur*: niſi forte *boni* nomine intellexiſſet conceſſionem Calicis, aliaſque ſimiles legum relaxationes, quas ipſe profuturas credebat ad reconciliandos multos hæreticos, retinendoſque multos in Germania titubantes, & quæ iam ſperari non poterant ex conceſſione Concilij, quemadmodum alibi exponemus.

d Extat in epiſt. Gualt. ad Borrom. 28. Iunij, & Delfini Nuntij, ſcripta ex narrat. ipſius Cæſaris ad Borrom. & ab hoc Morono cômunicata 30. Iun. 1563

Interim certior factus Pontifex à Legatis de difficultatibus, in 3
quas offendebat reſponſio, rebus à Birago ſignificatis reddenda [e], ad eos reſcripſerat, non ſolùm ne formis vterentur tacitam illius pacis excuſationem præ ſe gerentibus, ſed vt apertè eam improbarent, quemadmodum ipſe facturus erat in reſponſo ad Allegrium. Sed hæc epiſtola non ante rem confectã peruenit: deinde verò cùm reſponſionem, perinde ac fuerat reddita, Pius legiſſet, eam laudâuit [f]; nec parum fuit, quin in ea pluſculùm quaſi piperis optauerit, vtpote tunc in Gallos iratus [g]: hi ſiquidem Religionis detrimento ex licentia addiderant Eccleſiæ damnum ex ipſa re. Flagitatus anteà ab illis fuerat Pontifex veniam abalienandi centum aureorum millia ex Eccleſiaſticis prouentibus in Regni ſubſidium; quod præter prauum effectum, ac deterius exemplum, quodam quaſi

e Litteræ Borrom. ad Legat. 17. Iun. 1563.

f Litteræ Borrom. ad Legat. 30. Iunij 1563.

g Eiuſdem ad eoſdem 29. Iun. 1563

quaſi toxico infeciſſet animos vniuerſi Gallicani Cleri, non minùs 1563.
in eum qui conceſſerat, quàm qui impetrarat. Quamobrem conſuetæ cunctationes Romæ innectebantur, ne aut conceſſio malum, aut repulſa offenſionem inferret. Sed Regni adminiſtratores, tametſi à belli ſumptibus liberi, ex quo videbatur ſublata neceſſitas & color memoratæ iam alienationis, ne ſiuerant quidem vt Eccleſia eo emolumento frueretur inter tot irreligioſæ ipſorum pacis incommoda: quin euulgatum fuerat edictum, ſiue, vt loquuntur, Arreſtum, in quo Rex per auctoritatem ſuam executionem imperabat; & ex altera parte Eques Soureus non deſiſtebat petere à Pontifice celerem certamque reſponſionem ad ea quæ petebantur. Quare Pius altè in ſinu læſus bilem euomuit, ſcribens ad Legatos: Huiuſmodi remunerationem à ſe acceptam fuiſſe ex diſpendijs ac laboribus, quæ tolerarat in ope per ſeipſum ac per alios Principes ferenda Regi Galliæ ad bellum præteritum. Quapropter mandauit, vt totum negotium palàm fieret, ac legeretur edictum in generali conuentu, tum vt Patres conſulerentur quid ab ipſo petitioni reſpondendum eſſet, cùm ſatis intelligeret, nihil ibi proponi poſſe vt perniciosius Epiſcopis, ita odioſius in Regem; tum ad efficaciùs excitandam in Epiſcopis notitiam, quanti referret ad vniuerſum ordinem Eccleſiaſticum Pontificiam auctoritatem ſuſtinere. Verùm cùm hæc mandata eo tempore peruenissent, quo à Gallis atroces turbæ ſunt excitæ, ſicuti videbimus, viſum non fuit febri adeò ardenti cibum adeò calidum eſſe præbendum, qui ſtatim in bilem conuerteretur.

4 Nec Gallicana ſolum Regina ſilentio prætermiſſa eſt, ſed etiam Anglicana, in quam Theologi Louanienſes, & Epiſcopi Britanniæ aliquam in Synodo declarationem poſtulabant [b]. Et planè per eos dies Tridentum acceſſere tres Præſules Belgæ [i], vnà cum totidem Theologis Louanienſibus, Philippi Regis iuſſu miſſis. Præſules erant, Franciſcus Richardotus, Antonius Haueſius Dominicanus, & Martinus Rithouius, Epiſcopi, vnus Atrebatenſis, alter Namurcenſis, poſtremus Iprenſis. Theologi verò tres viri celeberrimi, Michael Baius, Ioannes Heſſelius, de quibus alibi ſcriptum eſt, & Cornelius Ianſenius ſenior, qui poſteà Gandauenſem lituum tenuit, & varijs Operibus, ſed præ ceteris Commentarijs Euangelicis illuſtris fuit. Iam tum cùm Commendonus in Belgio morabatur, ſicut narrauimus, grauiſſimis vtrimque rationibus dubitatum fuerat, an expediret ad Concilium mittere Baium & Heſſelium, eius aſſeclam in periculoſis opinamentis. Sed tandem exiſti-

b Acta Paleotti, litteræ Legatorum ad Borrom. 21. Iunij, & eius reſponſio ad Legat. 30. Iun. 1563
i Diarium 21 & 22. Iunij, & ſcriptum Vicecomitis ad Borrom. 24. Iun. 1563 & Acta Concilij impreſſa Antuerpiæ 1564.

1563. mauit Granuellanus, tum propter eorum abſentiam ab ea regione, vbi diſcordia feruefcebat, tum propter communicationem cum viris doctis & auctoritate præditis Concilij, quibuſcum non intercedebat æmulatio, fore vt poſſent & animi deferueſcere, & pati ad communes ſententias ſe pertrahi: ſcripſit tamen ille, ad Pontificem [k], cùm aliquid ipſis adhortationis inſinuatum eſſet, vt peculiaris doctrinæ ſuæ rationem redderent Concilij ſapientibus, ipſos reſpondiſſe, id opus non eſſe, cùm paratum animum gererēt ad acquieſcendum cuiuis Pontificis declarationi. Addebat Granuellanus, eos non modicam animi demiſſionem præ ſe ferre; tamen oportere, vt magna cum ipſis charitas & comitas adhiberetur, quandoquidem ſuæ quiſque dignitatis ſollicitus eſt: cumque plurimam pietatis & ſcientiæ exiſtimationem illi obtinerent, graue detrimentum illatum iri, ſi exacerbarentur; adeò vt eorum vlcus euaderet quaſi gangræna, quæ non ſolùm ipſa foret incurabilis, ſed in earum Prouinciarum corpus diffunderetur. Neque ſcribere omiſit Pontifex, nec Legati ad id animum adijcere [l]. Verùm ſiue quòd in prauorum ſeminum paruitate humanæ mentis acies magnitudinem futurorum germinum non diſcernit, adeoque conatum omnem ad ea ſuffocanda non admouet, ſiue ob alias rationes à nobis indicatas, cùm expoſuimus coniunctim [m] primordia, proceſſus, & exitum nouarum huiuſmodi opinionum; tametſi morbus in Heſſelio extingueretur vnà cum vita [n], quâ Tridenti functus eſt, in Baio perſtitit ita ſopitus, donec alia ætas eius damna perpeſſa eſt, & alia manus curationis laudem reportauit.

k Litt. Granuellani Card. ad Borrom. 4. Iulij 1563.

l Litt. Legat. ad Borrom. 29. Iul. 1563

m Lib. 15. c 7

n Vide inſcriptionem eius ſepulchri apud Franciſcū Suertium inter Tridentinas.

Iam verò Belgarum, quos diximus, aduentus ſuccenderat Tridenti 5
conſilia vibrandi Decreta in impiam propinquæ Angliæ Reginam; & Pontifici conſilium probabatur, cum ipſi aptus ad id locus videretur, in quo agebatur de legitimis Epiſcopis, quippe quòd illic licebat pronuntiare, huiuſmodi non eſſe Epiſcopos a Regina aſſumptos, ſimulque eam eſſe ſchiſmaticam & hæreticam. Quam ſententiam, ab Oecumenica Synodo latam, ſperabat ille inflammaturam fuiſſe Catholicos Principes, ad opem armis ferendam vexatis illis & oppreſſis fidelibus: ſed poſteà Cæſariani Oratores conſiderandum Legatis [o] obiecerunt ea, quæ iiſdem legatis ac Pontifici ſcripſerat Delfinus Nuntius: Si Eliſabethę huiuſmodi vulnus infligeretur, eam efferatam exercituram fuiſſe lanienam in paucos illos Epiſcopos, qui in Anglia remanebant. Præterea Principes hæreticos Germaniæ, parem damnationem ſimili de cauſa ſibi præſagientes, concordaturos ad præoccupandam offenſam: ad quod auden-

o Litt. Legat. ad Barrom. 8. Iun. 1563.

dendum vbi voluntate conuenirent, pollerent viribus ad perpetrandum. 1563.

6 Legati, qui rem cum Lotharingo cunctiſque Oratoribus Eccleſiaſticis communicarant, & vnanimi conſenſu ſtatuerant eam Cæſari ac Pontifici ſignificare, reſponderunt ijs quæ Cæſariani propoſuerant, ad vtrumque Principem denuò ſe ſcripturos, vt pro alterius directione, & alterius mandato ſe gererent. Mox Romam reſcriptum fuit, ne putrefactum membrum incideretur, quandò inciſio non ad ſalutem, ſed potiùs ad ſani detrimentum valeret. Et Pius quidem, quò ex hoc inito à ſe conſilio lucraretur (pro eo ac ſtudent attentæ prudentiæ viri) quidquid boni maximè poſſet, Legatos iuſſit [p] ſignificare Cæſari, præpotuiſſe in animo Pontificis prudentiam auctoritatemque conſilij quod Cæſar dederat, conſilijs innumerorum oppoſitum ſuadentium; atque vniuersè vt hæc verba illi ſcriberentur præcepit, quæ digna relatu mihi viſa ſunt ad vtriuſque Principis gloriam: *Hac in re, cunctiſq; alijs, quæ facere poſſunt ad ſalutem Germaniæ aliarumq; regionum, quibus periculum perturbationis imminet ob cauſam Religionis, gratum accidet Pontifici, vt adminiſtrentur ex ſententia & conſilio Cæſaris, cuius iudicio ac probitati æquum eſt vt Pontifex fidat, cùm ipſum prudentiſſimum, plenumq; Chriſtiano ſtudio agnoſcat.* Poſtea verò litteræ Granuellani ſuperuenere [q], qui Legatos hortabatur, ne quid in Eliſabetham moueretur, tum ex ſua tum ex Philippi Regis ſententia.

p Litt. Borrom. ad Legat. 6 & 10. Iulij 1563.

q Litt. Legat. ad Borrom. 12. Iul. 1563

7 Non deerat in Concilio poſtulatum aliquod etiam in Philippum Regem. Detinebatur in cuſtodia multos iam annos à Tribunali S. Inquiſitionis Hiſpanicæ Bartholomæus Caranza, ex Dominicana familia Toletanus Archiepiſcopus, Primas in illis regnis, & vnus è ſummis Chriſtianæ Reipublicæ Præſulibus, de quo alibi ſermonem habuimus, agentes de hæreſibus enatis & extinctis in Hiſpania. Porrò Patres Concilij, exiſtimantes, in illius magni Præſulis captiuitate, ſub alio quàm ſub Pontificio Tribunali, vniuerſum ipſorum ordinem vileſcere, ſæpiùs conqueſti ſunt apud Præſides; quos ab huiuſmodi expoſtulatione preſſos, comperio vſque ab ineunte Aprili ea de re iam tertiò ſcripſiſſe [r] Romam, affirmantes ardentem communemque petitionem eſſe, vt Pontifex cauſam illam ad ſe auocaret, iuberetque Acta in Hiſpania confecta Romam mitti. Nec ille prætererat in reſponſis ſe purgare ſeu negligentiæ ſeu indulgentiæ notâ, quippe quòd nullus vmquam ſuus miniſter in Hiſpaniam iuiſſet, cui per iterata mandata negotium illud non commendaſſet. Miſitque inter cetera ad Legatos epiſto-

r Litt Legat. ad Borrom. 1. Apr. 1563

lam

1563.

lam de hoc argumento, Philippi Regis exaratam manu [f], in qua querebatur acriter cum Pontifice [t], quod ipſe neſcio quod diploma Odeſcalco Nuntio in ea cauſa dediſſet, ipſo Rege non priùs audito: petebatque à Pontifice, vt boni conſuleret ſuſceptum à Rege conſilium, ne ea iuſſio vulgaretur, vtque in poſterum S. Inquiſitionis proceſſum non turbaret in ea cauſa, in qua Regi adeò cordi erat vt quod æquum eſſet perageretur: quare quàm citiſſimè Acta confectum iri, de quibus poſteà Pontifex edocendus eſſet. Hinc verò intelligebat Pius, haud ſibi per id tempus licere validiùs manum impellere, quin abrumperet vinculum illud coniunctionis cum Rege Catholico, adeò ſibi neceſſarium ad bonum vniuerſale. Sed Epiſcopis haud ceſſantibus Legatos denuò extimulare, eoque pacto in ſuam rem Pontificalem auctoritatem attollere, ac monentibus, non ſolùm in Eccleſia Chriſtiana, ſed etiam in Iudaica conſueuiſſe maximi momenti cauſas à ſummo Sacerdote recognoſci, Legati petitionem renouarunt. Quapropter Pontifex eos de re diſtinctiùs edocuit [u], compertum à ſe fuiſſe, cauſam illam à ſuo deceſſore commiſſam Hiſpanicæ Inquiſitioni vſque ad extremum actum, ſaluâ ſententiâ: idcircò ſe noluiſſe animum minùs fidentem illi Tribunali præ ſe ferre, conceſſione reuocatâ; ſed Acta ſollicitaſſe, quorum partem, ad id vſque temporis confectam, Romam poſtremò attulerat Guſmanus: ſecundùm eam partem à ſe luſtratam, affirmari à ſe poſſe, eam coniectionem in carcerem haud iniuſtam fuiſſe: vbi Acta perficerentur, ad quod noluiſſe ſe prorogationem vltra integrum proximum Aprilem concedere, ſe minimè deſtiturum, quin æquum abſolutumque iudicium exerceret. Hæc Pontifex, edito documento, ſæpiùs in Principibus prudentiæ ac ſtudio eſſe tribuendum, id quod multitudo immoderata & ignara ſocordiæ atque imbecillitati adſcribit. Quinam fuerit exitus illius cauſæ, multò anteà per incidentem occaſionem indicauimus.

f Litt. Borrom. ad Legatos 14. & 28. Nouembris 1562.
t Marmo 18 Octobris 1562.

u Litt. Borrom. ad Legat. 19. Iunij 1563.

Similis cauſa alterius inſignis Præſulis in Synodum inducta eſt. 8
Fuit hic Ioannes Grimanus Aquileienſis Patriarcha, de quo plura diximus, narrantes & electionem ad Purpuram Nauageri & Amulij, & poſteà petitionem ab ipſo & à Senatu fruſtrà habitam, vt eius cauſa in Concilio coguoſceretur. Huiuſce cauſæ memorabilis, ob conditiones rei, patronorum, iudicum, & rerum incidentium, licuit mihi vberem notitiam comparare ope voluminis litterarum, mihi conceſſi humanitate Franciſci Cardinalis de Albizis, qui non dedignatus ſedulò perlegere, comiterque comprobare

meas

meas haſce paginas, doctrinâ ſuâ ac prudentiâ haud parum mihi lucis affudit, quò eas ſtabiliùs concinnarem. In memorato volumine continentur varia Acta, in Patriarcham extructa varijs tempeſtatibus, ſententiæ, quæ ſcripto traditæ ſunt Romæ ac Tridenti, plures litteræ illuc & Venetias ſuper ea cauſâ, aliæque à Senatu ad eius tutelam ſcriptæ. Ego verò quantum Operis mei propoſito par eſt apponam. 1563.

9 Itaque Amulio & Nauagero purpurâ cohoneſtatis [x], Reſpublica grates egerat Pontifici ob collatam Nauagero purpuram, ſimulque ob purpuram (vt pro certo ponebat) Patriarchæ; tametſi Pontifex verè nihil amplius egerat, ac ſignificarat niſi conſenſum ſuper ea ſibi promiſſum à Cardinalibus, ſtatim ac Patriarcha ſe purgaſſet. Et de nouo Amulij honoris gradu dicebat Senatus epiſtola, per vrbanam quamdam querimoniam, voluntati Pontificis, quippe obſequentes filios, ſe remittere; ſed ipſius Oratoris partes fuiſſe, in ea re ſui muneris officium perpendere. Poſteà eadem Reſpublica non intermiſerat [y] aſſiduis ac præferuidis petitionibus inſtare, vt reipsâ ad creationem procederetur, ſeu potiùs, vt aiebat, ad declarationem Patriarchæ. Sed cùm ad id opus eſſet anteà cauſæ deciſio, & Grimanus negaret ſe Iudicibus Romanæ Inquiſitioni præpoſitis confidere, illinc ſeceſſerat, poſtulans, Senatu ſibi fauente, vt cauſa Concilio committeretur, ad quod viam adornabat. Pontifex ex altera parte diſſenſerat per ſuas litteras ad Præſides datas [z], Quando Concilium ſe abſtinuerat ab huiuſmodi iudicijs, quò rationem haberet Tribunalium S. Inquiſitionis Hiſpanicæ ac Luſitanicæ, videri ſibi multò maiorem ſanctæ Inquiſitionis Romanæ rationem habendam: & ad hoc ipſum ſæpè iniunxerat [a] Capilupo, Venetijs Nuntio, vt ſtuderet à Patriarchæ patrocinio Rempublicam amouere, & illum cogere etiam per vocationem in ius, vt Romæ ſe ſiſteret. Nuncius non mediocrem in Senatu duritiem offendit, propter diffidentiam Iudicum Romanorum in Patriarcha: idcircò Pontifex, ne Reipublicæ ægrimoniam inferret, iuſſa ſuſpendit de vocatione in ius, vbi tamen Grimanus haud videretur præſtò eſſe ad Concilium adeundum. Poſteà verò continuatis ardentibus Reipublicæ ſtudijs ceſſit Pontifex, aſſenſuſque eſt Oratori, vt Grimani cauſa Concilio remitteretur. Quare Patriarcha, acceptâ hac fide, Tridentum perrexit [b]: ibi cum honorifico viginti Præſulum comitatu Præſides inuiſit, quibuſcum ne verbum quidem fecit de ſua cauſa, quod rei conditioni neque conſentaneum neque conducibile videbatur: ſed illicò in ipſius rem Oratores

x Litt. Reip. ad Pontif. 3. Mart. 1561.

y Litt. Reip. ad ſuum Secretarium Romæ 4. 6. & 21. Mart. & 19. April. & Sorantium Oratorem 10. Maj, & aliæ eodem die ad Pontif. & ad Sorantium 12 Iul. 1561.

z 10. Iunij 1562.

a Litt. Borrom. ad Capilupũ Nuntiũ 21. Mart. 4. 11. & 18. Apr. 26. & 30. Maij, 15. & 20. Iun. 4. 18. & 18. Iulij. 1562. 13. 20. 22. & 27. Martij 1563.

b Duæ litteræ Legatorum ad Borrom. 20 & 22. Iunij 1563.

1563. totes Veneti locuti ſunt: Rempublicam ſemper optaſſe eam cauſam decidi, quo ipſa eiuſmodi notâ liberaretur, quaſi hominem hæreſi contaminatum ad Purpuram promoueret. Eapropter ſæpè à Pontifice eam petijſſe, vt pro iure reus aut abſolueretur aut damnaretur. Poſt diuturnam moram conſenſiſſe Pontificem, vt Synodus in eo iudicium exerceret, hac ſua voluntate Oratori Veneto Romæ patefactâ, eidemque ſignificaſſe, hoc ipſum à ſe declaratum coram fuiſſe duobus Legatis proficiſcentibus, & ſcripturas etiam Morono traditas. Eos igitur, vtpote Concilij Præſides, à ſe rogari, vt rem celeriter abſoluerent. Sperari, apud ipſos pondus aliquod habituras deprecationes Reipublicæ tam addictæ, tamque obſequentis Apoſtolicæ Sedi, ac præcipuè Pio IV. quas pro filio ſuo adeò nobili ac Præſule adhibebat; præſertim cùm ius, & illud quidem ſeuerum peteretur. Cauſam huiuſmodi maximè propriam eſſe Concilio, & alia Concilia (vti narratur) fuiſſe merè conuocata ad cauſas minores diſcutiendas. Solùm ipſos flagitari præter ius conditionem quamdam, quæ non iuris relaxatio, ſed potiùs expletio eſt, nimirum, celeritatem. Hanc & nimis neceſſariam eſſe bono Reipublicæ nomini, quod in hæreticorum fautoribus ſemper offuſcatum manet; & nimis intereſſe Reipublicæ, vt ipſius nomen intaminatum niteat, præſertim ob recentes corruptiones, quæ Venetijs detegebantur. Ipſam quoque cauſam ex ſe talem eſſe, vt opporteret ad apertam lucem expedite deduci: etenim populi, illius Patriarchæ iuriſdictioni ſubiecti, quæ per centena paſſuum millia extendebatur, & in Germaniam vſque penetrabat, decem iam annos caligine circumfuſi vixerant; præcipuè verò ex Foro Iulij miſſi fuerant Venetias honeſti viri, quò certò ſcirent, hæreticúmne an Catholicum Patriarcham haberent, & an excipiendæ ab ipſis eſſent, atque auſcultandæ, an fugiendæ atque abominandæ ipſius adhortationes ac documenta.

Legati, exire iuſſis Oratoribus, habitoque inter ſe de reſponſione conſilio, illam in hanc ſententiam reddidere: Iure quidem optimo à Republica, ac potiſſimùm à Patriarcha optari exitum illius cauſæ; ſed fas ſibi non eſſe manum illi admouere, aut non repugnare, ne Synodus eam admoueret abſque peculiari Pontificis diplomate, apud quem ſæpè eadem cauſa fuerat agitata atque expoſita; hoc enim pacto indicaretur Concilium præeſſe Pontifici, & obtinere poteſtatem auocandi ad ſe cauſas coram Pontifice inchoatas. Fateri quidem Nauagerum & Moronum, ſecum, cùm ipſi digrederentur, collocutum fuiſſe Pontificem, & Nauagero quædam 10

ſcripta

ſcripta dediſſe: ſed cuncta hæc ſatis non eſſe abſque mandato ſubſcripto à Pontifice, qui ipſis dixerat, ſe plenius quid ipſe vellet ſignificaturum. 1563.

11 Nihil grauius lædit in rebus agendis viros tum intelligentiâ tum gradu præcelſos, quàm ſe deluſos putare, vtriuſque dotis deſpectum hinc arguentes. Quapropter ad inſperatum reſponſum incredibiliter commoti ſunt, & non minus commotum iri Senatum prænuntiarunt: Accepta ab eo fuiſſe tamquam indubitata remiſſæ Concilio cauſæ argumenta tum voces Pontificis Oratori redditas, tum expreſſas enuntiationes, habitas ad duos Legatos: hac fiduciâ illuc à Senatu miſſum Patriarcham; adeoque non modico dedecori eumdem ſibi ducturum, vbi inanium verborum fuco deceptus fuiſſet. Denuò Reipublicæ merita commemorarunt, dignitatem familiæ ac perſonæ, & poſtulationis æquitatem, ad ſolum ius reſtrictæ; ac proinde vbi Patriarcha hæreſis damnaretur, ab ipſis Senatoribus malleolos ad eum concremandum allatum iri. Atque hæc omnia expoſuere tum ore tum formulis admodum inflammatis, & ad minas propendentibus.

12 Tum verò Præſides: Cunctationem ipſi Patriarchæ vitio vertendam eſſe, qui ſi Româ non receſſiſſet, ſuæ cauſæ exitum iam ſpectaſſet. In comperto ſibi eſſe Pontificis animum, iuſtitiæ ſtudioſiſſimum, amantiſſimum Reipublicæ, & benè affectum Grimano. Quod ſi Pontifex Oratori dixerat quæ ipſi referebant, ea omnino ab illo ſeruatum iri, causâ in Synodo cuicumque vellet commiſsâ per diploma, pro eo ac opus erat: ſub qua conditione Legati celeritatem omnem iudicij pollicebantur.

13 Colloquio finis eſt impoſitus; ſed Oratoribus haud omnino ſatisfactum: conuenit inter illos, vt Oratores Venetias, Legati Romam rem perſcriberent. Hi confeſtim ſcripſere, diſcrimen proponentes, ſi inter eas turbas, præſertim de facultate proponendi, à Venetis quæſtio intentaretur de iure ad res per ſeipſos Concilio proponendas.

14 Pontifici permoleſtus accidit iuſtus ille titulus acerbæ ægrimoniæ, qui ſibi videbatur à Legatis præſtitus Oratoribus ac Senatui Veneto, cuius operâ quàm antehac contentus erat, tam ſe indigentem in poſterum in rebus Concilij ſentiebat, & vna ex præcipuis cauſis cur Nauagerum conſtituerat Legatum, ea fuerat, quò per id palàm faceret, quanti eam Rempublicam æſtimaret, quantumque illi confideret, & quò ſuus huiuſmodi Legatus poſſet luculentiùs eidem teſtificari rectum Pontificis animum, eiuſque manda-

1563. torum ſinceritatem. Etenim cùm alij Reges ſtuderent ſuis nationibus emolumenta conquirere, Italiæ bono aduerſantia, Veneti ditione pollentes, & Epiſcopis abundantes ſupra ſingulos Italicos Principes, Italiæ decus & vtilitatem ſuſtinebant; quod vtrumque in maieſtate & auctoritate Pontificis potiſſime ſitum eſt. Ipſe igitur ad Præſides reſcribens [e] conqueſtus eſt, quòd eiuſmodi reſponſa Oratori reddidiſſent, quando duo ex ipſis ex ore Pontificis eius mentem exceperant. Se ſpopondiſſe Veneto Senatui, mandaturum vt cauſa expenderetur à Legatis ſiue cum Synodo, ſiue cum Theologis per ipſos electis. Nondum ſignatum fuiſſe diploma, quia nemo ad id Pontificem ſollicitarat. Idcircò loco diplomatis vim haberet hæc ipſius epiſtola, per celerem curſorem delata, qui ordinarium tabellarium aſſequeretur. Suum eſſe votum, vt integrè mos gereretur Venetæ Reipublicæ, etiamſi ipſa cuperet, vt ea cauſa in pleno Concilio agitaretur: verum opportunius eſſe, vt vbi Oratores Veneti acquieſcerent, ſeligerentur à Legatis Theologi ad eam cognoſcendam, ijque ex omni natione. In ſumma ita rem agerent, vt Reſpublica ſibi ſatisfactum intelligeret, amotâ omni querimoniæ causâ, quaſi quidquam aut de æquitate aut de promiſſione ſibi detraheretur. Poſt biduum conſimile diploma [d] Oratori Veneto Romæ traditum eſt. Præſides cum aſſenſu Patriarchæ viginti tres ex Patribus deſtinarunt [e], ſtudentes ne quempiam comprehenderent, qui aut in ditione Veneta Eccleſiam obtineret, aut aliàs illi cauſæ interfuiſſet: adeoque idcircò fortaſſe, cùm priùs connumeraſſent Generalem Prædicatorum Magiſtrum, eumdem poſteà excluſerunt [f]. Selecti ad iudicium fuere cuncti Oratores Eccleſiaſtici, varij Epiſcopi, & alij Patres ex doctioribus, Itali, Belgæ, Galli, Hiſpani & Germani. Sed quia comprehendebantur nonnulli haud Theologi, ſed Canonum Periti [g], hos poſteà Patriarcha recuſauit; ac pro eo Veneti Oratores petierunt, vt illi excluderentur, cauſati, controuerſiam eſſe mere Theologicam, & à Pontifice Legatis committi, vt in ea Theologi adhiberentur, Canonum Peritis haud nominatis. Quare in hoc pariter ipſi gratificati ſunt, permutatis Canonum Conſultis priùs electis in eos Theologos, qui Oratoribus placuerunt, & eorum deſtinatione vigeſimo tertio Iulij in ſcribæ tabulas ſollemniter relatâ. Denique cùm Grimanus & Oratores cuperent, vt ad viginti tres Præſules duo quoque priuati Cardinales accederent, Præſides conſenſere; quamuis intimè haud libenter, fortaſſe quoniam id haud proſperè ſucceſſerat, nec Pontifici placuerat in manſionis tractatu. Huius cauſæ peculiaris

exitus

e Epiſtola Pontificis ad Legat. 1. Iulij 1563.

d Litteræ Borromæi ad Legatos 3. Iulij 1563.

e Litt. Legat. ad Borrom. 8. & 12. Iulij 1563. & Acta Paleotti.

f Hoc conſtat ex ſententia afferenda.

g Litteræ Legat. ad Borrom. 29. & 31. Iul. 1563

exitus ſuo loco narrabitur. Interim ad communia reuertemur: ſed 1563. cùm commune non niſi mixtum quoddam ſit, conflatum ex hominibus peculiaribus, effectus quidam eorum voluntatum, quoddam inſtrumentum ipſorum vtilitati ſeruiens; nihil poteſt probè percipi, aut probè referri de negotijs communibus abſque plurima notitiâ, plurimaque narratione operum peculiarium, quemadmodum ad mixti doctrinam opus eſt ſtudio, per quod præcipuorum elementorum ingenium innoteſcat.

CAPVT VIII.

Studia Legatorum ad emendationem ſtatuendam, abigendaſque ſuſpiciones, quòd ea ab ipſis declinaretur. Decretum de electione Epiſcoporum, ad futuram Seſſionem repoſitum. Adhibitum ſtudium ad munia minorum Ordinum indaganda, & de ijs conſtituta. Decretum propoſitum aduerſus Epiſcopos Titulares; ſed à maiori parte poſteà reiectum. Mandata Pontificis de loco & honoribus exhibendis Oratori Hiſpano in ſolemnibus Eccleſiæ feſtis. Grauiſſima tumultuatio hinc excita feſto diui Petri die.

1 CVm recolerent animo Legati [a] ea quæ dicta fuerant ab Epiſcopis in Conuentibus, & extra Conuentus ab omnibus, nihil magis neceſſarium arbitrabantur & dignitati & voluptati communi, & ſalutari coniunctioni, quàm ex animis euellere ſuſpicionem altè defixam, quòd ipſi ab Eccleſiæ, ac præcipuè Romanæ Aulæ emendatione abhorrerent. Quam ſuſpicionem aluerat ex parte celebris Lainij ſermo, de quo diximus; eamque latius diffuderat per hominum ora, & hinc per animos (inter quos & ora mutua communicatio intercedit) fortuita quædam faceria. Dum Nicolaus Pſaulmeus Benedictinus, Epiſcopus Verdunenſis ſuam ſententiam dicebat, vſus acerbâ libertate, & in mordacitatem degenerante de Aula Romana, contigit vt Sebaſtianus Vanzius Vrbeuetanus Antiſtes, ad proximos ſibi conuerſus, dixerit: *Nimium cantat is Gallus.* Eo audito, Petrus Daneſius Epiſcopus Vaurenſis, ad quem Vanzius haud mentem adiecerat, ſubiecit: *Vtinam ad huius Galli cantum excitaretur Petrus, & fleret amarè.* Quod dictum, vtpote gemino illo ſale condîtum, exceptum pariter ac vulgatum eſt gemini ſaporis ſenſu, habuitque vim quamdam popularem apud multitudinem, quæ Tridentum id temporis confluxerat: quam

[a] Concta in Actis Paleot.

1563. vim ſæpè huiuſmodi argutiæ magis obtinent, quàm ſolidæ rationes, perinde ac ſi qui fortuito aliquo acumine præcellit, etiam cauſà præpolleat. Idcirco Legati accerſitis Patribus, à Synodo ad emendationem conficiendam ſelectis, iniunxerunt, vt ſententias à ſingulis Præſulibus prolatas ſuper Decretis per ipſos digeſtis reſtringerent pro maioris partis conſenſu. Quod ſpectabat ad electionem Epiſcoporum, neceſſe fuit ad aliam Seſſionem rem protrahi. Etenim præter varias difficultates in ſingulorum ſententijs allatas de parato ad id Decreto, quod Ordine primum erat, complures alias congeſſit, communicauitque Patribus ad ea deſtinatis, Melchior Cornelius Senator Luſitanus, ad hoc opus electus ab Oratoribus Principum; quorum Principum arbitrium in Epiſcopis nominandis tantum minuebatur, quantum multiplicabatur numerus dotium, quibus ad huiuſmodi gradum opus erat. Quare indies magis experimento probabatur, minorem partem illius arduitatis, quâ Pontifex oneratus fuerat ob lentitudinem reformandi, illi tribuendam eſſe, cumque non parum optaſſe bonum, ſed multùm obſtacula præuidiſſe. Et quoniam Lotharingus, cui complures adhærebant, ſicuti narrauimus, auctor fuit, vt exquirerentur in antiquitate, ac renouarentur varia variorum Ordinum minorum munia, ad id plurimo ſtudio deſudatum eſt, eo conſilio, vt eorum ſumma in alijs Decretis apponeretur. Verùm in poſtremo cœtu aliud conſilium ſuſceptum, cùm expenderetur, poſt tantam conſuetudinum varietatem, quam fert diuturnus temporis curſus, difficulter fieri poſſe, vt integer ſingulorum ritus Eccleſijs redderetur: ſatius igitur eſſe eorum nomina recenſeri, & opera generatim commendari ad ſecundi capitis finem; præcipue verò curari, quoad fieri poſſet opportunè, per emendationis decreta, vt in vſum reuocarentur.

Sublatum quoque fuit id quod ſtatui parabatur aduerſus conſuetudinem Epiſcoporum ex mero titulo. Etenim vt in ædificijs, perinde in magiſtratibus multa videntur ad luxum, quæ, cùm eorum amotio tentatur, apparent ad rectum vſum inducta. In comperto eſt, Eccleſiæ neceſſarium eſſe moderatum quemdam numerum Epiſcoporum, quibus citra ſui gregis detrimentum liceret ſubſeruire alijs in ſuffraganeorum munere, & à Romano Pontifice legari Nuncios, & ad alias Epiſcoporum functiones adhiberi. 2

Præ ceteris comprobatum eſt, vt Seminaria inſtituerentur: adeò vt complures affirmarent, vbi nullus alius fructus ex eo Concilio decerptus fuiſſet, ſolum hunc labores omnes & incommoda 3

com-

compenſaturum; quippe vnicum adiumentum, quod efficax ad reparandam collapſam diſciplinam agnoſcebatur, cùm certa ſit regula, in omni Republica tales haberi ciues, quales educantur. 1563.

4 Nondum hæc maturuerant, cùm turbo excitus eſt, mero vento conflatus, qui ſperatæ meſſis adhuc herbeſcentis deiectionem, & Eccleſiæ totius cladem minabatur. Adhuc accenſa ſubſiſtebat, tametſi quaſi cinere obtecta, controuerſia inter Oratores duorum[b] potentiſſimorum Regum: ſiquidem cum ea plus minúſve extincta videretur ob mandatum Pontificis, & Gallorum conſenſum, quod ad cœtus Seſſioneſque ſpectabat; nihil tamen aut à Pio iniunctum fuerat, aut inter partes compoſitum de ſolemnibus Eccleſiæ feſtis, in quibus offendebatur difficultas, ſæpe recenſita, de oſculo pacalis imaginis, & thuris ſuffitu. Studuerant Præſides temperamentum inuenire; ſed abſque fructu, quando nec Hiſpanus acquieſcebat ritui, quo apertè inferior appareret, neque Galli vlli indicio, quo pares aut eſſent aut eſſe dubitaretur. Quapropter Lunenſi haud ceſſante, locum ſibi ſuoque Principi honorificum poſcere in memoratis functionibus, Præſides denuò ad id à Pontifice mandata petiere, illum rogantes, vt vbi vellet in hoc etiam Hiſpanis gratificari, id ipſis præciperet per ſuam propriam ac diſertam epiſtolam, quæ veluti quidam clypeus eoſdem omni tempore tueretur. Pontifex quotidie vexatus, non huius minùs quàm alterius etiam rei gratiâ, ab inflammatis Auilæ ac Vargæ poſtulationibus, animaduertens priora ipſius mandata ſine formidatis fragoribus proceſſiſſe, ob eaſdem rationes induxit animum ad poſteriora tradenda, & conſimilem ſucceſſum ſperauit. Scripſit igitur ad Legatos nono Iunij huiuſmodi litteras: *Regis Catholici Oratores enixè nos efflagitant, vt ſicut tributus ipſis locus eſt in Conuentu & Seſſione, ita in Sollemnibus ſacrificijs honor pacis ac thuris eiſdem exhibeatur, adeò vt nullum inferatur eorum prærogatiuis detrimentum; aliter enim Lunenſem ad diſceſſum coactum iri. Nobis, quippe intelligentibus, præcipuum id temporis fundamentum ad Fidem Catholicam ſuſtinendam in Hiſpaniæ Rege, eiuſque ditionibus ſitum eſſe, ea illi denegare non licuit. Eapropter efficietis, vt quo tempore pacis ac thuris cæremonia Regis Chriſtianiſſimi Oratoribus exhibebitur, per alium miniſtrum Lunenſi exhibeatur: in quo eâ vtemini dexteritate, quæ vobis opportuna videbitur, dummodò hæc iuſſa omnino perficiantur, atque hæc omnia intelligantur abſque detrimento iurium vtriuſque partis. Pro viribus pergite in diſciplinæ legibus ſanciendis, quò nihil gratius præſtare nobis poteritis.*

[b] Cuncta perſtant in litt. Legat. ad Pontif. 22. & 29. Iun. Vicecom. 10. Iun. & Ildrenſis 1. Iul. in Actis Paleotti, & Salmanticenſ. in Diario, & Comment. ſeu narrat. impreſſa in libro Gallico memor. & in alia, contenta in volumine Archiuij Vaticani inſcripti, *Tomus quintus de Concil. 10.*

5 Hanc epiſtolam duæ inſuper Borromæi comitatæ ſunt, prior[c] eodem

[c] 19. & 22. Iunij 1563.

1563. eodem die, altera poſt triduum obſignata. In illa commendabatur & profundiſſimum ſilentium cum ſingulis, excepto Lunenſi, & quam maxima poſſet ſuauitas, modò res perficeretur: committebatur æqualitas in cunctis conditionibus vtriuſque miniſtris, qui pacalem icunculam & thuris ſuffimentum erant exhibituri, & electio alicuius diei ſolemnis ad rem peragendam, cuiuſmodi forent aut peruigilium aut dies feſtus S. Petri. In altera dicebatur, haud gratum Pontifici futurum, ſi res tunc ita ſibi contingeret, vti cùm iuſſit locum Lunenſi tribui in Conuentu, cùm ille poſteà ſignificaſſet, id iuſſu Pontificis peragi, vnde Synodus diſſoluenda penè fuit. Idcircò ſi vbi ad rem ventum eſſet, oporteret exponi, id iuſſu Pontificis agi: ſimul etiam palàm fieret, id à Rege Catholico poſtulari; aliter verò Lunenſem Tridento receſſurum fuiſſe; adeoque Pontificem, cùm animaduerteret quo pacto negotium Religionis in Gallia ſeſe haberet, nolle præter Galliam Hiſpaniam quoque deperdere.

Legati exceptis mandatis, Lunenſem de illis monuerant vigeſimâ 6 ſecundâ Iunij, paucas ante horas quàm ille curſores equos inſcenderet, Oenipontem iturus. Is verò, ſiue deſiderio arduitatem rei ſibi obtegens, ſiue ſtudens Legatis illam obtegere, quò animaret ad opus, illis ſpem fecit rem pacatè proceſſuram, quantum ipſe de Gallorum animo conijciebat: eos tamen rogauit, vt per Draſcouizium Gallos tentarent, arcano tamen haud illi detecto; ſed eoſdem denuò cohortaretur ad ſuſcipiendum conſilium duplicis thuris, & paciferæ imaginis, vtpote iam à Cæſare propoſitum. Draſcouizius ea de re cum Lotharingo collocutus eſt; ſed habita rei mentio idem fuit ac accepta repulſa. Inde progreſſus ille eſt in colloquio cum Lotharingo ad aliud temperamentum, videlicet, vt eo die illorum neutri pax & thus exhiberetur, quæ ratio ætate Iulij vſurpata eſt, ad euitandam contentionem inter Oratores Luſitanum & Hungarum, ſicuti ibi narrauimus. Sed neque id Lotharingo probatum: qui tandem interrogatus à Draſcouizio, quodnam ipſi conſilium occurreret, non tamquam Gallo ſed tamquam Cardinali, boniq́ue publici ſtudioſo, duo protulit: alterum, vt Lunenſis accederet ad ſeſſionem ſub finem Sacrificij, & peractis iam illis ritibus, de quibus erat æmulatio; alterum, vt thus & pacis honor exhiberetur Lunenſi poſt cunctos Oratores; per id nihil detractum iri dignitatis: nam quemadmodum ſedebat in loco ſeiuncto ab ordine reliquorum, ita ipſi licere omni ſuo iure illæſo honores illos excipere, poſtquam eos vniuerſo reliquorum ordini miniſtri præſtitiſſent; idq́ue comprobari poſſe exemplo illic citra omnem repugnan-

pugnantiam vſurpato: ſiquidem nec Orator laicus Cæſaris, ne- 1563.
que Gallici dedignabantur thus ac pacem excipere poſt Oratores Poloniæ & Sabaudiæ, eò quòd hi eſſent Eccleſiaſtici, adeoque in diuerſa ſerie conſidentes, cui integrè thuris ac pacis honor deferebatur, & poſteà ad laicorum ſeriem fiebat acceſſus. Sed nihil magis Draſcouizio ſatisfecere quæ Lotharingus propoſuit, quàm anteà Lotharingo ab altero propoſita. Quare Draſcouizius ſignificauit Legatis, concordiam à ſe planè deſperari.

7 Redijt Oenıponte Lunenſis ad veſperam vigeſimi ſeptimi Iunij, dum omnes in cœtu morabantur, adeoque non niſi poſtero manè de re agi potuit. Tunc verò Legati expoſuerunt duritiam, quam Draſcouizius oſtenderat, ac denuò reuocarunt ob oculos turbarum pericula; ſed ſimul ſe paratos obtulerunt, vbi quidem ipſe vellet, ad rem exequendam. Excepit oblata Lunenſis, ac rurſus oſtendit, vix à ſe de tumultu timeri dum res perageretur, ſi ea Gallis accideret ex improuiſo; re autem peractâ eoſdem, ne palàm facerent ſe ceſſiſſe, ſuoque officio defuiſſe, vt par erat, non reluctatos, pernegaturos eſſe, rationem adhibitam ſibi detrimento fuiſſe, & ita minimè conqueſturos. Dixit tamen, à prandio ſe aditurum Legatos, quò cum ipſis conſultiùs de agendi modo concordaret. Sed peculiaris cœtus, in quem coram illis ante veſpertinas preces conuenere duo Cardinales, & alij Præſules, ſeu potiùs quædam Lunenſis ars, vti dicetur, hoc colloquium impedijt, & Legatos in ancipiti reliquit de conſilio quod ille ſuſceperat; nec extra ſpem, hominem (quaſi ad labrum foſſæ, veritum ne caſurus eſſet in turbas ab ipſius Rege iam vetitas) ſaltu ſuperſeſſurum: idcircò curæ ipſis non fuit eum per nuntios ſtimulare. Sed manè dum Præſides Oratoribus ac Patribus cingebantur, & propè erant vt greſſus ad functionem conuerterent, caſu ipſis in aures dictum eſt, à Lunenſi acceſſum cum aliquot Præſulum comitatu parari. Tunc illi, qui rem occultiſſimam ad eam vſque horam cuſtodierant per quàm arctiſſimum potuerunt arcanum, ei qui erat à Secretis impoſuerunt, vt ſellam deferri iuberet in ſacrarium, & parari thuribula, atque externos Preſbyteros acciri, quò integra illa æqualitas ſeruaretur, à Pontifice adeò commendata. Neque quidquam earum rerum eo breui temporis ſpatio, quod ante Sacrificij celebrationem effluxit, Gallis ſuboluit: ſed poſteà templum ingreſſi cum Legatis, ſuiſque in ſellis abſque ſuſpicione conſidentes, conſpicati ſunt illicò, antequam res ſacra inchoaretur, quæ celebrabatur eo die ab Epiſcopo Auguſtenſi, Sabaudiæ Oratore, ingreſſum Lunenſem, & ſellam

1563. ipſi collocatam in loco extra ordinem, vt in habitis colloquijs ſtatutum fuerat. Erat hic locus non qualem occuparat in cœtibus, propterea quòd alius theatri ſitus id minimè patiebatur: ſed pro eo quod Pontifex deſignarat, ante quamdam columnam, ſupra Patriarchas, modico ſeiunctus interuallo ab ordine ſellarum altiore, Cardinalibus deſtinato: quare conſidebat velut è regione laicorum Oratorum; nam Oratores Eccleſiaſtici alibi locum obtinebant ad Præſidum dexteram, aliàs à nobis explicatum. Hac rei nouitate commoti Galli; & Lotharingus acriter conqueſtus eſt cum Legatis, præſertim quòd ne verbum quidem ſecum fuiſſet habitum; & ingens inter Patres ſuſurrus excîtus. Sed non tantam ſuſpicionibus ſermonibuſque materiam præbebant præterita, quàm futura. Oratores Galli aliquantulum inter ſe muſſitantes, Cæremoniarum Magiſtrum ad ſe accerſitum percunctati ſunt, quid agere cogitaret de thuris ac pacis ritu; auditoque ſuſcepto conſilio, illum miſerunt cum acerbiſſimis querimonijs ad Legatos, ad minas conteſtationum regreſſi. His Oratorum obnuntiationibus addidit Lotharingus, qui prope Legatos aſſidebat, plurimas illis conſimiles, affirmans, apud Oratores eſſe diſertum Regis mandatum prouocandi coram Synodo, & conteſtandi aduerſus Pium tunc Pontificem, quem ipſi haud legitimum exiſtimabant, aientes, illum per ſimoniam electum fuiſſe, & penes Galliæ Reginam eſſe litteras Pij manu conſcriptas, id comprobantes. Poſt hoc velut exploſum tormentum, ſtrepitu quidem horribile, ſed pilâ non validum, ſicuti palàm fiet, addebatur: Vbi etiam legitimus fuiſſet Pontifex, ab eo prouocaturos, tamquam à Pontifice tyrannico, qui deponi merebatur ex notoria iniuſtitia quam exercebat, dum antiquâ poſſeſſione ſpoliabat Regem pupillum & innocentem, ne auditâ quidem illius causâ; adeoque ſe deiunctum iri à Pij obedientiâ, adiectis conteſtationibus, ſe numquam ad eam reuerſuros, donec alius æquus Pontifex ſpoliatum Regem redintegraret. Prænuntiabat præterea Lotharingus, cunctos Gallos ſeceſſuros, conſulturoſque rebus Galliæ per proprias Nationis Synodos, aut aliâ ratione, niſi fortè ipſorum quiſpiam ibi perſtitiſſet ad deteriora molienda.

Non omiſere Legati factum ſuauiter excuſare, vſi normâ prudentium miniſtrorum, vt cùm cogantur inferre moleſtiam alicui Principum factis imperatis, nihil ipſum exaſperent verbis voluntarijs. Delata vtrimque per internuntios ad Præſides & Oratores, vſque ad finem Euangelij perdurarunt; idque interuentu Muglitij ac Draſcouizij peragebatur, qui, vtpote primi inter Oratores Eccleſiaſticos, 8

ſiaſticos, admodum prope primum Legatum conſidebant. Denique 1563.
cùm eſſet inchoanda concio, & murmur in fragorem migraſſet, Præſides in ſacrarium ſe contulerunt cum duobus Purpuratis, & Oratoribus Cæſareis ac Polono. Lotharingus acciri voluit pro altera parte Fetretium, Archiepiſcopum Senonenſem, & Epiſcopum Aurelianenſem, & pro altera Guerrerum. Hic illis retulit, Se fuiſſe cum Lunenſi collocutum, & ex ipſius mandato exponere, ipſum cupere vt mandata Româ miſſa peragerentur, in quibus ſe reponebat: tamen cùm denuò audiuiſſent Legati ab eodem Guerrero, vetari Lunenſem in Regis mandatis amicitiam cum Gallis abrumpere, dixerunt, cautè procedendum, ne Synodus ſolueretur, & cuncta Pontifici vitio verterentur. Sic illi ad Hiſpanos. Ex altera parte iterantibus Gallis denuntiationes minaſque, Legati eos mitigare ſtuduerunt, affirmantes, cuncta peragi ſine illorum detrimento, & ſaluis expreſsè eorum iuribus: id non modò decretum initio fuiſſe à Synodo de quocumque loco, qui illic cuiuis hominum tribueretur; ſed in epiſtola peculiari Pontificis declarari, & in præſentia offerri à ſe cuiuſcumque legitimæ fidei cautionem: Oratorem Regis Hiſpanici cogi non poſſe, vt alijs inuitus cedat: quemadmodum conſenſerant Galli, vt ille in loco extra ordinem ſederet; ita conſentire poſſe, vt modò extra ordinem illi thus & pax porrigantur. Sed omnis adhortatio irrita; cùm exiſtimarent Galli, cunctas denuntiationes & cautiones eſſe velut arma aërea & chartacea, facta verò res ſolidas; & vbi ſemel inducatur quomodocumque poſſeſſio, obtinentis conditionem nimis euehi. Quamobrem Legati Guerrerum miſere, qui Lunenſi proponeret, acquieſcerétne quietis gratiâ, ſi eo manè thuris ac pacis honor nulli Oratorum exhiberetur, confirmato tamen prompto ipſorum animo ad complenda ipſo petente Pontificis mandata. Acquieuit Lunenſis, executione Pontificij mandati in aliud ſolemne feſtum reſeruatâ; quod tametſi poſt triduum aut quatriduum ſecuturum erat, tamen & Legatis, & fortaſſe ipſi Lunenſi ſpes inerat, controuerſiam interim per negotium in concordiam adductum iri: aut certè adhibitis cum Præſulibus Italis, Hiſpanis, ac Germanis, opportunis ſtudijs, tunc præpeditis ab iniuncto arcano (quod ſi offenſas procul arcet, ſimul impedit auxilia) Præſules illos rem ſuſtentaturos, reiecturoſque verba contumelioſa, à Gallis in Pontificem parata, adeoque ſublatâ Gallicâ natione, reliquos omnes honorificè ac reuerenter de Pontifice locuturos: quod in tam multiplici ingeniorum varietate ſibi polliceri non poterant in re improuiſa. Verùm

1563. Legati, habitâ ratione hinc diſertæ Pontificis iuſſionis, hinc reuerentiæ debitæ Regi Catholico, in cuius gratiam id præcipiebatur, ſtuduerunt in hac mandati præteritione cautè tutóque ſe gerere, quò neuter eorum Principum id ipſorum culpæ imputaret. Et idcircò per Madruccium, Draſcouizium, & Polonum idem quod anteà de integro propoſuere Lunenſi, eamdemque reſponſionem ab eo retulerunt. Iam verò quamuis huiuſmodi conſilium de thure ac pace omittendis, à Draſcouizio elapſis diebus propoſitum, Lotharingus reieciſſet; tamen in illis rerum conditionibus conſiderarunt Galli, ſi adhuc ipſi obdureſcerent, coactum iri Legatos ad exequenda mandata, ſeque reipſâ cauſâ caſuros, & abalienatos à Pontifice, ſi illi nocerent, maius fortaſſe detrimentum illaturos fuiſſe ſuo Regi, ætate parum firmo, minuſque dominatione, & quaſi adacturos Regem Hiſpaniæ ad ſe ab ipſis ſeiungendum, Piumque ſuſtinendum, vt qui in ipſius gratiam ea turbamenta pateretur. Præterquam quod dum animum nimis inflexibilem præſeferrent, deteriorem apud Synodum & extraneos ſuam cauſam reddidiſſent: humana quippe mens procliuis ſemper eſt ad ferendam ſententiam in eum qui honeſtam concordiam recuſat. Poſtremò, tamquam Chriſtianis, ac tamquam hominibus, horrori erat, ſe miniſtros eſſe cladium Chriſtiani generis, & orbis terrarum. Nonnemo etiam retulit, Gallos [d] ex neſcio quo Legatorum actu ſuſpicatos fuiſſe, ſi ipſi conteſtarentur, illos velle actutum ad Synodi ſuſpenſionem progredi. Quacumque potiſſimùm cauſâ permoti fuerint, tandem ad hoc temperamentum deducti ſunt, vt eo manè memoratus honor non modò non adhiberetur Oratoribus, ſed ne ipſis quidem Legatis, quò ab ordine ſuperiore rei nouitas initium duceret. Legati verò intelligentes, vbi ipſi repugnarent, in ſeipſos vituperationem, odiumque tanti diſſidij reiecturos, facilè conſenſerunt. Ita Sacrificium, quod interruptum fuerat, continuatum: temporis enim ſpatium, à concione occupatum, diſſenſioni componendæ minimè ſuffecerat. Et Sacro peracto Hiſpanus Orator [e], cui mos erat è cœtibus egredi poſt Legatos, primus & ante Crucem egreſſus eſt.

[d] In ſchedula Vicecom. ſignata 30. Iunij 1563.

[e] Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 30. Iun. 1563

Breuibus hiſce inducijs potiùs quàm pacificatione illius parati conflictus, animi ex horrore præſenti aliquantulum reſpirarunt; ſed agitabantur ſollicitudine futuri, quam ſi melior hinc ſpes ſolatur, hinc acriùs cruciatur liberior quidam ac minus hebes rationis obtutus.

CAPVT IX.

1563.

Præſidum conſilia, quò Gallorum conteſtationes retunderent. Declaratio & apparatus Lunenſis ad executionem operis, & defenſionem Pontificis. Varij Patrum ſenſus. Legatorum conſilium priùs de re conficienda, poſteà de ſuſpendenda, & tandem tabellarius ab ipſis ad Pontificem miſſus.

1 EOdem die cuncti Principum Oratores adiere Legatos, alij tanquam litigatores, alij tanquam ſequeſtri. Illi verò ſingulis reſponderunt, ſibi non licere obedientiæ Pontificij mandati deeſſe, ad quam ipſos Hiſpanus compellebat. Quocircà Simonetta, vt pararet [a] reſponſa conteſtationibus, quas præſenſerat, Paleottum acciuit, & ab eo petijt vt eorum exemplum digereret. Reſpondit ille, Sibi conſentaneum non videri diuino obſequio, ac bono Pontificis, abſque neceſſitate ignem immenſum, & forſitan inextinguibilem accendi: à cunctis Patribus Synodi præuideri obortis lacrymis Galliæ ſchiſma; & Oratorem Poloniæ prænuntiaſſe, cum Galliæ iactura Poloniam perditum iri. Tum Simonetta: Mandato tam diſerto Legatos vrgeri, vt eorum munus eſſet, non prudentiam in expendenda re, ſed obſequium in perficienda exercere; adeoque auxilium à ſe, non conſilium peti. Sed Paleottus virili fiduciâ negauit, velle ſe auxilium conferre operi, vnde clades imminerent Eccleſiæ: nec vim incuti à iuſſu Pontificis; ſiquidem à Deo, qui Pontifici & omni creatæ potentiæ ſuperior erat, oppoſitum præcipi, vetante, ne certus ſchiſmatis fomes in Christiana Republica præberetur. Præterea, ſecundùm omnes legum interpretationes, nullam humanam iuſſionem habendam eſſe pro rata in eo euentu, in quo notabilis conditionum mutatio facta eſt, à ſuperiore non præuiſa, & eiuſmodi, vt ſi ab eo cerneretur, deberet, ac vellet iuſſionem reuocare. Similiter Boncompagnus, ad id accerſitus, ſimile reſponſum reddidit. Nauagerus, educatus inter quietos ac moderatos ſenſus Veneti Senatus, in eamdem propendere ſententiam videbatur: quamobrem reliqui etiam Præſides conſenſere [b], deſtinantes Romam tabellarium, noua mandata petiturum poſt delatam notitiam integram præſentis rerum ſtatus; nulli tamen hoc ipſorum animo ſuperſedendi patefacto, quò & liceret ipſis tum illum mutare, vbi id opportunum arbitrarentur, abſque inconſtantiæ nota, tum agere interim de concordia,

[a] In Actis Paleotti.

[b] Litteræ Legatorum ad Borromæum 1. Iulij 1563.

1563. cordia, cum ſpe maiori ſucceſſus, dum Galli magis formidarent, & Hiſpani cenſerent, per maiorem dignitatem à ſe concordiam iniri, quaſi largientibus quieti publicæ id quod in ipſorum facultate ſitum erat.

Itaque ad Pontificem ſcripſerunt, factum vniuersè improbari non modò ab ijs qui neutri partium inclinabant, ſed à Luſitanis, & etiam ab aliquo Hiſpanienſium. Videri communiter, videri tot egregijs viris, etiam inter ſtudioſiſſimos Apoſtolicæ Sedis, magnam inferri iniuriam Regi pupillo, quando nec auditus, nec in ius vocatus ſuâ poſſeſſione priuabatur. Huiuſmodi onere nedum quidem fuiſſe grauatum in Aula Cæſaris, patrui Philippi Regis; quin nec in Aula Pontificis, cui meritò liberius licuiſſet in ea quàm in Synodo res ordinare. Prænoſci, Gallis eſſe in animo Legatos adire poſtridie, & hanc planè exceptionem producere, dicentes, non futuram in Synodo eam Patrum libertatem, eamque cuiuſuis perſonæ ſecuritatem, quas toties Pontifex promiſerat; vbi ne ipſis quidem Patribus auditis, res adeò noua abſoluto ipſius imperio perageretur, & Rex pupillus, tot ſæcula tamquam Eccleſiæ primogenitus in honore habitus, qui per ſuos Præſules Oratoreſque eò conuenerat, tam palmarem iniuriam pateretur. Neque ſolùm ſcribebant Legati opus illud vt iniquum damnari, ſed etiam vt noxium. Parari à Gallis in diem Dominicum proximè futurum, quo die rem peractum iri putabant, memoratas conteſtationes, vocibus erga Sedem Apoſtolicam & Pontificatum reuerentiâ plenis, & erga Lunenſem, eiuſque Regem beneuolis, quò poſteà integrum fel in caput Pij IV. profunderent: & in diem poſterum profectionem deſtinare, minitantes, ſe contra Pontificem acturos, & alterum creaturos, per conſuetam ſchiſmatis rationem; quâ in re ingentia ſibi auxilia pollicebantur à coniunctis viribus vniuerſi ferè Septemtrionis. Ex altero etiam capite non modicam infamiam naſci, cùm Pontifex calumnijs appeteretur, quòd ex emendationis horrore vellet etiam cum Chriſtianæ gentis pernicie Synodi diſſolutionem; at verò poſtremis illis diebus Gallos proniores ad rem expediendam conſpici. Exiſtimati propterea, Pontificem prudenter moueri poſſe à tot nouis conditionibus ad reuocandum aut ſuſpendendum mandatum, & nolle, vt ea functio exhibendi thuris ac pacis, Deo cultum, & Eccleſiæ pacem auferret. Præſtò eſſe excuſationem cum Hiſpanis miniſtris, qui ſimul Pontificis beneuolentiam viderant, ſimul experti erant tam grauia diſcrimina turbarum, quas animo non præceperant, vt qui facilem rei exitũ Pontifici prædixerant.

rant. Poſtremo loco Legati, ne ſe aut debiles aut contumaces oſtenderent, promptam operam ſuam offerebant, vbi Pontifex in incepto perſiſteret; indicantes ſe rem ita protracturos, vt ante Seſſionem ea peragenda non eſſet, quo tempore tabellarius iam rediſſet. Pontificem quoque monuerunt, a Lotharingo ad eum Muſottum mitti, ipſum de negotio edocturum, veniamque peti-turum, vt dicebatur, in Galliam remigrandi. 1563.

2 Et reipſa Muſottus viam priùs arripuit quàm Præſidum tabellarius, detulitque epiſtolam ad Pontificem [e], cuius exordium immenſam ſubiectionem præ ſe ferebat, vbi Lotharingus ſua ſingula dicta cenſuræ Pontificis ſubijciebat. Verùm hoc præmiſſo, quaſi alexipharmaco quo notam irreuerentis & immoderati vitaret, ſubſequebantur formulæ ſupra modum efficaces ad exprimendam grauitatem iniuriæ, quâ tantus Rex lædebatur: & hæc inerant verba: *Niſi magna prudentia ac pietas Lunenſis, & noſtra tolerantia obſtitiſſet, non defuit ex parte Legatorum, quin ſancti Petri diem feſtum funeſtiſſimum ac infeliciſſimum reddidiſſent omnium quos Chriſtiana Reſpublica deploraſſet.* Pergebat ille conqueri, quò demiſſiùs, eò acriùs, quòd Pontifex, aduersùs quàm aliâ vice ſibi per Muſottum ſignificarat, imperaſſet (vt ille dicebat) Legatis, violatæ obedientiæ crimen incurſuris, ne Lotharingo quidquam concrederent; præcipuè verò negotium illud, in quo ipſe ſupra reliquos potuiſſet Pontifici ſeruire, quemadmodum experimento liquebat: quamquam enim ex improuiſo res ipſi accidiſſet, tamen niſi ſua & probi Præſulis Hiſpani (Guerrerum ſignificabat) opera interceſſiſſet, minimum malorum quæ contingere poterant, Concilij ſolutio fuiſſet. Compelli ſe à gradu, quem obtinebat in Eccleſia, & à quietis deſiderio, ad illum monendum: Si mandatum deduceretur in opus, Oratores declaraturos, quando ipſe parentis officia reliquiſſet, & partis perſonam ſuſcepiſſet, latâ non auditis Gallis ſententiâ, nolle ſe illi ſententiæ ſubmittere, nec ſibi deeſſe, nullâ habitâ Synodi, vel cuiuſuis ratione, cunctis arreptis armis ſuæ cauſæ opportunis. Compertum eſſe Pontifici, nihil intolerabilius accidere mortalibus, quàm ſe iniuriâ offenſos cernere, idque potiſſimùm Principibus; vnde iræ ſuæ cunctis modis indulgent, cunctiſque reſpectibus oculos claudunt, & miniſtri coguntur interdum, vt obſequantur, ad ea quæ ſibi diſplicent peragenda. Neminem illic eſſe Italum aut Hiſpanum, qui contra Pontificem non vociferaretur. Illum igitur à ſe rogari per Ieſu Chriſti viſcera, vt ab eo propoſito reſiliret, fineretque Synodum progredi ſicut inceperat: ſiquidem proſper

e Litteræ Lotharingi ad Pôtif. vltimo Iunij 1563. in adducto libro Gallico.

ſper

1563. ſper ac celer exitus ſperandus erat, pro ipſius voto; ſe verò polliceri ita enixurum, vt id eueniret nullâ præteriti habitâ ratione, dummodò in poſterum detrimentum illud Regi non inferretur. In reliquum intelligeret, nullâ ratione euenturum, vt duo illi Principes ad arma concitarentur: opportunum conſilium, ne id contingeret, repertum iri; non item, ne Pontifex perpetuis vexatam moleſtijs vitam duceret, quamuis in centeſimum annum ea protraheretur. Rurſus poſteà leniebat aſperitatem iteratis demiſſiſſimis excuſationibus liberæ ſcriptionis, quam ſtudio ac beneuolentiæ tribuebat: atque ad epiſtolæ calcem, Italicè ſcriptæ, duos apponebat verſus Latino idiomate chirographo ſuo, ad fidem nuntio conciliandam.

Paucis elapſis horis poſt diſceſſum Muſotti innotuit Lotharin- 3
go, Præſides in procinctu verſari, vt tabellarium mitterent: &
plus minúſve eorum ſuſpenſio ſibi ſuboluit. Quare per hunc poſte-
riorem tabellarium breuem epiſtolam latinè ſcripſit [d]. Dicebat,
miſſam à ſe fuiſſe priorem epiſtolam, quaſi res publicas deſperante; ſed poſteà cùm animaduerteret, Legatos rationibus aliquantulum commotos, promptoſque ad mittendum Romam tabellarium, voluiſſe ſe iterùm ab eo petere, ne ſchiſmatis in Eccleſia auctor fieret, cùm pro certo illi affirmaret, res Concilij benè digeſtas eſſe ad Seſſionem concorditer celebrandam; poſtquam, ſi Pontifex vmbris diſiectis, vellet ſuâ vti operâ, quemadmodum ex Muſotto cognoſceret, ſe Diuini obſequij, Sediſque Apoſtolicæ ſtudioſiſſimum experimento compertum iri.

[d] 1. Iul. 1563 in dicto libro Gallico.

Sed Legatorum tabellarius, qui hanc ſecundam Lotharingi epi- 4
ſtolam detulit, alteram ſimul eorum attulit, quâ negotium variari nũntiabatur, & ſpes efficacitatis in eo negotio obturbabatur. Epiſtolam igitur ad Borromæum per eumdem tabellarium [e] adiecere, narrantes, poſt obſignatum litterarum faſciculum ſe audiuiſſe, Lunenſem vnà cum ſuis omnibus firmo eſſe animo, vt die proximo Dominico traditum à Pontifice mandatum opere compleretur: atque in eo illi adhærere Cæſarianos, repugnantiam Gallorum damnantes; adeoque Lunenſem, poſt adhibita cum Lotharingo ſtudia per eoſdem Cæſarianos, velle eodem die tres Epiſcopos ad illum mittere, ipſi expoſituros ſuſceptum à ſe conſilium, ſimulque per eos conqueri de Præſidum languore, quò huiuſmodi querela in illos iacta, eſſet veriùs eorum, & ipſius pariter Pontificis purgatio; cùm oſtenderet, Pontificem à Rege fuiſſe permotum, non ipſum motorem eſſe, ſicuti Galli ſibi perſuadebant, aut ſtudebant alijs

[e] Secunda epiſtola Legatorum ad Borromæum 1. Iul. 1563.

alijs perſuadere. Poſt hæc eoſdem Præſules Lotharingo ſignificaturos, auditum à Lunenſi fuiſſe rumorem conteſtationum, quæ ab Oratoribus Galliæ parabantur: ſe vix poſſe illi fidem habere; quod ſi verum eſſet, mirari ſe, id à Lotharingo tolerari. Profectò ſe illis denuntiare, vbi Galli verba minùs honorifica in Pontificem adhiberent, Lunenſem per conſimiles formulas ipſis reſponſurum; cùm ſuus Princeps pati non poſſet, communi ſuoque Parenti peculiari iniuriam inferri. Regem Chriſtianiſſimum ſuo tempore illis meritò ſuccenſurum, quòd puerili eius ætate ipſum ab Eccleſia deiunxiſſent: interim verò abeuntibus Tridento Gallis, non idcircò non perſtituram ibi Synodum. Ita noua Legatorum epiſtola; qui per huiuſmodi nuntium minùs ad exequendam rem, magiſque ad ſuſpendendam timidi, epiſtolam clauſerant, animum haud mediocriter ancipitem præ ſe gerentes; ſiue quòd talem reipſa gererent, ſiue quòd vellent ſibi retinere libertatem ad omne conſilium, quod ipſis opportunum ſuaſiſſent incidentes rerum conditiones: poſtremò addebant, ſe Deum rogaturos, vt ab eo dirigerentur; quàm diutiſſimè poſſent, moras protracturos; curaturos, vt quacumque ratione concordia agitaretur;& vbi animaduerterent fieri non poſſe quin altera partium ſe læſam putaret, minus malum electuros. 1563.

Ad extrema rerum diſcrimina miniſtris conducibilis ſemper non eſt cautio, vt ipſi, quemadmodum creditur, diſerta Principis iuſſa præſtolentur; tum quia ſibi nequiter nauatam operam exiſtimat ab ijs qui velint ſe ſubducere, ipſum verò exponere cunctis vituperationibus, quique indemnitati ſuæ intenti, afferunt magni ponderis negotio detrimentum, ex eo quòd rectorem habeat longinquum, & non plenè conſcium, ſicuti ij ſunt, quibus res ob oculos verſatur, adeoque conſilium ſuggeritur à conditionibus cuiuſcumque momenti; tum quia illud negotij detrimentum, tametſi omni adhibitâ cautione, in ipſos miniſtros recidit, cùm ſemper infelix euentus cauſæ proximæ vitio tribuatur, adeò vt ipſa quamquam vita, nedum anima expers, ab hominibus plecti ſoleat: quod exemplo luſorum comprobatur, qui ludo victi talos diuerberant, aleaſque dilacerant.

1563.

CAPVT X.

Reſponſa Pontificis ad Legatos & Lotharingum. Quæ Lunenſis ſignificauit ad Pontificis defenſionem. Concordia Tridenti compoſita inter Oratores ante Romanæ reſponſionis aduentum: quæ reſponſio idcircò poſteà non vulgatur Iudicium de varijs rebus, quæ in hoc negotio contigerunt. Lanſaci diſceſſus.

ALlocutus fuerat Lunenſis complures Præſules, ſui & Regis Hiſpaniæ ſtudioſos [a], firmumque præ ſe tulerat animum ad inceptum proſequendum, & æmulorum conteſtationes confutandas: ij verò ſuam omnem operam exhibuerant ad decus Regis ac Pontificis ſuſtinendum. Tamen rumor fuit, à quibuſdam Hiſpanis, verum bonum imaginario ſplendori anteferentibus, illum grauiter admonitum fuiſſe de acceptis ab optimo ipſorum Rege mandatis, ne abrumpendæ amicitiæ cauſam daret, quorum mandatorum tranſgreſſionem coram ipſo Rege illi exprobraſſent; & vniuersè credebatur, quemadmodum in quouis Conuentu maior pars ad pacem propendit, maximè verò ſi Conuentus ex togatis conflatur, & ſi cauſa contentionis propria non eſt; ita vbi actum eſſet de re exequenda, maiorem Synodi partem petituram fuiſſe vt expectarentur noua mandata Pontificis, ad quem compertum erat fuiſſe tabellarios miſſos; quamquam aliter fortaſſe contigiſſet die feſto S. Petri, dum animi in re habita imparati erant tum à conſilio, tum à coniunctione inter ſe, ſine qua ſubiecti non audent ſuperioribus repugnare. 1

a Litt. Vicecomit. 30 Iunij, & 1. Iulij, & Iadrenſis 1. Iulij 1563.

Pontifex facti nuntio accepto, non modò non vituperauit Legatos quaſi languidos in peragendo mandato, ſed vnicum illud in ipſorum litteris ipſi diſplicuit, quòd nimirum ſuſpenſum animum præ ſe tulerint in protrahenda executione vſque ad iteratam ipſius iuſſionem. Aliàs ille quidem ipſis iniunxerat [b], ne ſe cohiberent ob conteſtationes, aut diſceſſum Gallorum Tridento; ſed progreſſus non fuerat ad id præcipiendum, etiamſi eorum ab Eccleſia ſeceſſio prænoſceretur. Quare duas [c] reſcripſit ad Legatos epiſtolas, alteram prolixam & arcanam, alteram breuem, & quæ oſtenderetur. In priori his vtebatur verbis: *Vbi ſchiſmatis periculum adeſt, cuncta efficienda vt euitetur, & omittendas eſſe cunctas honoris æmulationes, ſicuti leges omnes, Canones, & ſancti Doctores præcipiunt.* Addebat, Sperare ſe interim, Legatos ad res nouas haud progreſſos; imperabatque ne 2

b In mandatis traditis 8. Maij, & alibi memoratis.

c Vtraque 16. Iul. 1563.

in

in poſterum progrederentur, ſed pro virili rem protraherent; 1563.
quamcumque concordiæ rationem tentarent; & vbi cuncta temperamenta deficerent, offerrent ſe litem Synodo commiſſuros: quod à Gallis acceptum, & à Lunenſi repudiatum, eumdem ad ſilendum compuliſſet, & Pontificem ab omni obligatione ſubduxiſſet. Dein ita ſequebatur: *Ex quo Pontifex renuntiatus ſum, numquam Oratores Regis Catholici ab hoc poſtulato deſtiterunt, eò vſque progreſſi, vt dicerent, ſtatuiſſe Regem Oratorem ſuum Romà & etiam Tridento reuocare, niſi optatus ab illis locus tribueretur. Quare animaduertens periculum alienandi à me tam tenui ex cauſa Regem adeò potentem ac probum; & ex altera parte Gallos Diuino obſequio deeſſe per hanc pacificationem hæreticam, ac per alia edicta ab ipſis promulgata, & per concionatores ac miniſtros hæreticos, quos ad Prouincias mittunt reluctantibus Catholicis, & per abalienationem bonorum Eccleſiaſticorum, me inuito ab illis exercitam; ac prætereà cognoſcens, in cunctis Concilij argumentis Gallos eſſe non modò qui apertè auctoritatem tum huius ſanctæ Sedis, tum noſtram oppugnant, ſed qui ſtudent Principes in me conſociare, coactus ſum ad ea quæ noſtis, procedere, ne nudus, & omnis opis expers deſtituerer. Sed equidem in animum induxeram, rem quietè progreſſuram, ſicuti miniſtri Hiſpanienſes hîc pro certo affirmabant, & vos etiam ſcripſiſtis Lunenſem confirmaſſe. Quamobrem cùm in præſentia ſchiſmatis periculum animaduertatur, tametſi putem in quouis euentu Gallos in illud prolapſuros, quin videntur iam fuiſſe prolapſi, ſpectatis agendi rationibus, & egregijs eorum facinoribus, quæ modò memoraui; tamen quod ad me attinet, neque cauſa ad id, neque cauſæ ſpecies præbenda eſt. Equidem cupio, vt in arcano lateant hæc iuſſa ſuperſedendi executione litterarum noſtrarum de pace ac iure, quouſque per vtramque partium licebit, quò honorificentius & opportunius de concordia agi poſſit, hîc à me, iſtic à vobis: verùm vobis liberum erit, vbi id expedire arbitremini, hæc iuſſa vulgare. Peculiare illud, quod Galli de me blaterant, riſu vobis excipiendum eſt: ſunt enim calumniæ ac diſerta mendacia; inuitandi tamen à vobis ſunt, vt haſce litteras producant, quas eſſe penes Reginam autumant, ſimoniæ plenas; cùm optimè mihi compertum ſit, quo ſtatu ſim, & quo pacto electus: & tum hoc, tum reliqua quæ ad me ſcribitis, nec eſſe, nec vmquam repertum iri. Negat Muſottus hæc verba prolata vmquam fuiſſe: illum tamen reprehendi, eiq; dixi, cùm vos teſtemini ea ex Gallis audiuiſſe, vobis magis quàm reliquis omnibus fidem habendam. Veſtrum erit ita viriliter ipſis reſpondere, ac dicere, ſi ad cauſæ acta conficienda procedendum erit, nos in ijs conficiendis magiſtros eſſe, & abſque multo labore viam reperturos, ſi nos pergent laceſſere, ad dicendam in eos cauſam per æquitatem ac veritatem:*

1563. *eorum acta erunt auctoritate vacua, & innixa mendacio ac malignitati: ſed mirum non erit vt qui Deum deſerit, nos etiam deſerat.*

Hæc loquendi ratio, quâ reſpondere Legatos iuſſit Pontifex; ad ea quæ de ſimoniacis ſcripturis iactabantur, ſatis animaduertitur nec ſontem nec trepidantem ſonare. Præterquam quòd vbi ſe Pius reum ſenſiſſet huiuſmodi ſcriptorum, & reipſa vereretur ne ſcripta illa penes Reginam extarent, quonam pacto fuiſſet auſus tot repulſis & querimonijs toto Pontificatus decurſu eam prouocare? Verùm euidens falſitas huiuſce criminis, quod nonnemo temerè malignus in hoc genere aduerſus Pium IV. ſparſit, & quod Suauis cupidè collegit, alibi hoc in Operè oſtenſa eſt; adeoque ſuperuacaneum eſſet, eaſdem rationes à me repeti ad hominem refellendum, qui eò audaciæ deuenit, vt eas quas ſomniauit ſimoniæ ſyngraphas tam aſſeueranter referat, perinde ac ſi in publico ſcribæ tabulario illæ ſeruarentur, & cuicumque liceret originarium auctographum illic inſpicere. Nec temperare ſibi poteſt, quò minùs, dum narrat admodum emunctis formulis, ob notitiæ penuriam, rem in eo Concilio geſtam adeò memorabilem, referat tamen conteſtationem [d] à Ferrerio paratam, quæ tamquam res ſub mera conditione, & non reipſa exiſtens, impugnationem non requirit. Sed eadem vtique mihi prodeſt ad impugnandum Suauem: nam ibi inter acerbiſſimas contumelias in Pium IV. exploſas, otioſum in pharetra relictum cernitur telum illud venenatum, & ſupra cetera lethale, quod ipſum transfigeret, quaſi conuictum ſimoniacæ & minime legitimæ electionis: quod palam facit, cur Ferrerius, cùm animum conuertit ad verba volantia, in chartæ perpetuitate infigenda, vt cauſam in omnium conſpectu ſuſtineret, opponere auſus non fuerit id quod ſciebat à ſe defendi non poſſe. Haud equidem exiſtimem extra rem eſſe, aut vtilitate vacuum, generatim admonere, huiuſmodi populares fabellas, quæ circumferuntur per ora imperitorum malignorúmve de varijs Pontificibus, incredibiles habitum iri à quouis homine cordato, earumque rerum perito. Cuiuſmodi prudentia ineſſet in Cardinali, qui hoc ſyngrapharum genus ab eo peteret, quem vellet ſibi Dominum conſtituere, traditâ illi potentiâ, qui ſe ab ipſo lethaliter affectum iniuriâ exiſtimaret, quique ratione Religionis non habitâ, ſtimularetur ad occultam ipſi cladem moliendam, quò ſibi ſuæque dignitati conſuleret? Prætereà, quonam pacto quidquam ſibi emolumenti traheret ab illo ſcripto, quod hominem qui ipſum produxerit plenè conuincens, eumdem primo loco damnaret tamquam reum atro-

d Hæc parata côteſtatio impreſſa eſt in memorato libro Gallico; ſed ex ea ore ponitur ſub menſe Augusti 1561. cùm ponenda eſſet tertio Iulij eiuſdē anni.

atrociſſimarum pœnarum, atque infamiæ; quæ non vni minùs quàm alteri è ſacrilegis paciſcentibus imponuntur? & quamquam huiuſmodi ſyngraphæ ab eo, qui regale Sacerdotium ambiret, traderentur Principibus, pœnas ac tribunalia minimè formidantibus, quonam pacto eas in lucem producentes effugerent totius Chriſtiani generis vituperationem æternam, quod ſupplicium horrorem incutit cuiuis animo vel maximè ſenſu carenti? 1563.

4 Nos verò cum reſponſo Pontificis ad Legatos reuertemur. Ille pro more hominum, qui ſtudent in rebus à ſe geſtis non prudentiam modò, ſed emolumentum inuenire, addebat, arbitrari ſe, antegreſſa mandata ſua à Diuino afflatu prouenisse. Etenim veritos Gallos, ne huiuſmodi dedecora quotidie paterentur, animum inducturos ad Synodum aliquâ ratione confeſtim terminandam, adeóque eam offenſionem ab Eccleſia ſublatum iri; cuius rei indicia à ſe conſpici in litteris Lotharingi. Atque hinc liquet eorum vanitas, quæ Suauis comminiſcitur, Reginam iam à proximè ſuperiori menſe voto Pontificis morem geſſiſſe in Concilij negotijs. Significabat inſuper, Muſottum tamquam ex ſe ipſi propoſuiſſe, vt Pontifex Lotharingum poſt paratam Seſſionem Romam inuitaret, quò cum eo ageret de ratione abſoluendi reliqua argumenta, & Concilium; ſe verò habere in animo hunc illi honorem exhibere Muſotto regreſſo. Denique imperabat, vt vbi oportuiſſet ipſis nouum ſuperſedendi mandatum patefacere, id agerent productâ alterâ ipſius epiſtolâ breui, & quouis offenſionis verbo purgatâ, quæ ſic loquebatur: *Noſtræ mentis non fuit, per eam iuſſionem, quâ iniunximus vt pacis imago & thus exhiberentur, vlli partium detrimentum inferre, nec exiſtimamus illud illatum fuiſſe. Si oppoſitum intendunt Galli, placet nobis vt id à vobis vnà cum Synodo cognoſcatur; ſimulq́; proſpiciatis, ne cui inferatur iniuria. Quod ſi Regis Catholici miniſtri hoc iudicium recuſauerint, de hoc ipſo nos commonebitis. Interim verò iuſsionem hanc de pace ac thure pro ſuſpenſa habetote. Nos verò omnem operam vtrimque impendemus ad concordiam conſequendam; & quod ſpectat ad iuſtitiam, nulli deerimus.*

5 Per hæc negotio conſultum eſt. Sed plerumque morbis impetuoſis remedium quod è longinquo mittitur, prægreſſam reperit aut ſanitatem aut mortem. Antequam Tridentinæ turbæ Romam perueniſſent, quies Tridenti coorta fuerat [e]. Legati proniorem ſemper animum geſſerant ad ſuperſedendum executione, & ad credendum, magis decere Pontificem, vt mandata ſuſpenderet. Conſpicabantur enim in Synodi corpore mentem Gallis addictam, adeò

[e] Quod hac de re ſequitur, habetur in litt. Legat. ad Borrom. 4. Iulij, & in Actis Paleotti 1563.

 vt

1563. vt ipſi Cæſariani, cùm ſe communiter reprehenſos animaduerterent, quaſi fautores iniuſtæ cauſæ, Legatos adierint ad ſe purgandos, profeſſi, inductos ſe in controuerſiam non tamquam vnius partis, ſed tamquam pacis ſtudioſos. Præterquam quòd ex ipſis Iuriſperitis Præſidum complures opinabantur, eam cauſam ſuapte naturâ ad laicum Tribunal pertinere; adeoque cùm ea inter meros laicos verſaretur, non poſſe Pontificem procedere, niſi ſecundùm ius commune, nimirum citatis & auditis partibus.

Ex aduerſo tamen obſtringebantur promiſſione, quâ Lunenſi polliciti fuerant, ſe rem peracturos eo poſtulante. Nec arbitrabantur expedire ſibi, cohortationibus ad remiſſiora conſilia Lunenſem pertrahere, ne querelarum in ſe anſam præberent Hiſpaniæ Regi, vbi fortaſſe concordiæ forma illi diſpliceret. Interim Lunenſis nihil omiſerat ſtudij ac diligentiæ, vt opinionem deleret, quòd Pontifex auctor fuiſſet illius flammæ ad Synodum diſſipandam, teſtatus & voce & ſcripto, ea omnia ob Regis Catholici prævalidam poſtulationem fuiſſe conſecta. Quod autem ad contumelias in Pontificem iactas ſpectabat, non ſolùm ille elato ſupercilio locutus fuerat in multorum Præſulum conſpectu, ſed ſcriptam reſponſionem confecerat, quâ mendacium nomen auctoribus tribuebat, cum alijs ignominiæ formulis, eamque Lotharingo legendam obtulerat.

Iam verò quemadmodum ex duobus contrarijs exceſſibus conficitur temperamentum; ita ex oppoſitis tum prærogatiuis tum ardoribus illarum partium in certamine, concordia orta eſt, his pactionibus compoſita: Vt Seſſionis die ſeruaretur ordo habitus die ſancti Petri; alijs feſtis diebus Oratores accederent ita ex compacto, vt altero accedente, alter non concurreret; aut eiuſmodi ratio iniretur, ex qua nihil turbamenti procederet: vt interim miſſis litteris ad vtrumque Regem, tentaretur, an ex ipſorum conſenſu firmius aliquid ſtabiliri poſſet. Laus præcipua huiuſce tranquillitatis Lotharingo adſcripta eſt, quòd Gallicos Oratores emollierit; & Granatenſi ac Segouienſi, tum quòd Hiſpanum induxerint, obſtrictâ illi fide, & conſtituto vel ſuorum capitum vadimonio ad Regis comprobationem obtinendam, tum quòd Legatis denuntiauerint, ipſos ex conſcientia nequaquam obſtringi ab accepto mandato, cùm futuras clades prænoſcerent. Ac præſertim manè quo imminebat procella, Guerreri opera cunctæ Eccleſiæ ſalutaris fuit: ac proinde vnicum hoc promeritum, præter alia complura, quæ duos hoſce Præſules illuſtrarunt, ſatis illis fuit non modò ad compenſandam turbationem aliquam ab ipſis in Concilio excitatam, ſed ad

ad reddendam eorum nominibus vitam immortalem per commendationem perpetuam in Annalibus Chriſtianorum. Legati ſupra modum gauiſi, Pontificem certiorem fecerunt, aptiorem concordiæ modum optari non potuiſſe; Hiſpanos ſe obnoxios agnoſcere ipſius propitiæ voluntati, nihil defloratâ huius gratiâ ab vlla ſuorum miniſtrorum repugnantia, nec ab vlla notitia propoſiti quod illi habebant in animo: Gallos iam certos eſſe, Pontificem non à ſeipſo ad id progreſſum fuiſſe, vt Reges ad certamen compelleret, ſed ab impetu Hiſpanorum commotum ad id indulgendum, ne alteram partem amitteret, dum alterius poſſeſſionem minùs firmiter in Eccleſia permanentem cernebat: ipſorum minas criminationeſque deſpectas, quando nihilo ſegnius propter illas eo manè Præſides promptum obtulerant animum Hiſpano ad ipſi obſecundandum. Eorumdem contumelias in Pontificem voce ac ſcripto depreſſas, & in obſequij verba ab ipſis poſt concordiam commutatas: querimonias de iuſtitia eneruatas ab ijs quæ ipſi pacti fuerant, & quibus in comperto erat aſſenſurum libenter fuiſſe Pontificem vſque ab initio, niſi ab iiſdem ipſi diſſenſiſſent, neque conſtantem præſeculiſſent voluntatem in apertis prærogatiuæ ſignis poſtulandis. Ad hunc Legatorum nuntium Romam miſſum per expeditum tabellarium [f], ſuprà quàm credi poſſit lætatus eſt Pontifex; cumque Muſottus nondum profectus eſſet, eum nono Iulij remiſit cum ſuis ac Borromæi litteris ad illos, & cum ſuis ad Lotharingum reſponſis, quæ cum Legatis communicabat. Præſides amplisſimam acceperunt ab eo commendationem prudentiæ ac ſolertiæ, quâ feliciter vſi ſunt; ſimulque ipſis ſignificatum eſt, Muſottum heri ſui nomine pollicitum certò fuiſſe abſolutum iri Concilium tam aptè ac tam facili ratione, vt vbi res ita eueniret, non mediocres Lotharingo grates habendæ eſſent. Huic reſpondit Pontifex litteris grauitate plenis de falſis inſimulationibus, in ſe coniectis à Gallis, & ad ſuas aures delatis: quod referre non placuit auctori voluminis Gallici, per typos impreſſi, à nobis ſæpius producti; vt qui ſtudiosè vulgauit quidquid Pontifici Synodoque contrarium in eius manus peruenit; adeoque cùm reliqua penè omnia ab ipſo extenſa ponantur, huius epiſtolæ perbreuem ac mutilam ſummam refert. Sed nec minori beneuolentiâ reſpondebat illic Pontifex Lotharingo de celeri Synodi concluſione, ab eo ipſi promiſſa, quam primo loco referendam illi acceptam ſcribebat, negans ſe Legatis vmquam demandaſſe, ſicut Lotharingus pro certo ponebat, ne quid cum ipſo communicarent.

Et

1563.

[f] Cuncta extant in Litteris Pontif. & Borrom ad Legat. 9. Iul. 1563.

1563. Et ſanè oppoſitum palàm fieri poterat Lotharingo ex tot negotijs, cum eo ad eam vſque diem communicatis; ſicuti mihi perſpicuum redditur ex innumeris Borromæi litteris, per quas Pontificis verbis imponebat Legatis, vt plurimum confiderent Lotharingo, mutuamque cum eo amicitiam exercerent; & nonnumquam eos penè obiurgabat ob illius querimonias, quaſi parcius in eo obſequentes Pontifici: & è contrario hi ſemper ſe apud Pium purgabant, affirmantes, ſe abundè obſecutos fuiſſe. Verum eſt tamen, iiſdem ferè rationibus, quæ Pontificem retinuerunt ne illum inter Legatos cooptaret, retentum pariter fuiſſe ne cum eo eamdem quam cum Legatis fiduciam exerceret. Ex quo ille, quippe magno ac forſitan vaſto animo, ſecum non plenè agi putabat, ſine notitia, ac penè ſine adminiſtratione rerum omnium. At verò in eo poſtremo negotio Præſides diſertè vetiti ſunt, ne cui præter Lunenſem data ipſis mandata patefacerent; quæ interdictio allata fuit ab illis, ſuum ſilentium excuſantibus aduerſus Lotharingi querelas: id autem rationi vel maximè conſentaneum apparebat, quippe quòd ſpes omnis executionis ſedatæ pendebat ab improuiſo. Quare mirum eſt, illum exiſtimaſſe rem ſibi communicandam, cùm fuiſſet neceſſe vel vt ipſe à data Legatis fide deficeret, re patefactâ; vel vt in offenſionem grauiſſimam incurreret ſuum apud Regem, ſi vmquam innotuiſſet, rei ſcientiâ in ipſum transfuſâ, Oratores ab eo non fuiſſe commonitos. Præterquam quòd Lotharingus in colloquijs cum Draſcouizio eam ſeueritatem præſetulerat [g], vt poſteà Lunenſis Legatis faſſus fuerit; Animi ſui propoſitum à ſe illis prænuntiatum ex arte non fuiſſe pridie quàm fieret, ne quid inde lucis perrumperet ad Lotharingum, à quo ipſe fortaſſe verebatur, ne Oratorum animi ad pugnam potiùs quam ad pacem impellerentur.

g Litteræ Legatorum ad Borromæum 4.Julij 1563.

Quamquam reuerà neque Lotharingus, neque quiſquam ex addictis huic aut illi partium mutiæ quidquam viſus eſt ad incendendum, ſed potiùs ad extinguendum ignem importuniſſimum: præſertim verò Ferdinandus hac in re animum potiùs probi Cæſaris, quàm ſtudioſi Auſtriacæ familiæ palàm fecit. Etenim præter ſummum moleſtiæ ſenſum, quem primo præ ſe tulit ob eos tumultus, anxius ne Synodi diſſolutio ſubſequeretur, vltra modum commotus eſt, accepto rumore de ſe ſparſo, Lunenſem ſuis cohortationibus impulſum ad ea proceſſiſſe. Quamobrem ad Oratores ſuos ſcripſit [h], affirmare ſe obſtrictâ Cæſaris fide, huiuſmodi conſilium nec à ſe promotum neque cognitum fuiſſe. Prætereà ipſis iniunxit, vt pro virili conarentur pacem componere, ſtimularentque 7

h Viennæ 7. Iul. 1563.

rentque Præſides ad operam ſimul nauandam. Sed in hoc viſus ille non eſt plenam æquitatem exercere: dum enim querebatur de appoſita ſibi vulgò calumnia, quòd illius perturbationis fuiſſet particeps; non tamen abſtinebat ſe, quin oſtenderet aliquam à ſe fidem haberi criminationi longè minùs veriſimili, coniectæ in Pontificem, quaſi eâ viâ ſolutionem Synodi moliretur: tametſi ratio, quâ Ferdinandus vſus eſt in eo ad ſuos Oratores ſcribendo, indicat, ab ipſo non tantum id credi, quantum intendi vt per illum aculeum ſtimularentur Legati ad vrgendam concordiam, pro qua varia conſiderauit conſilia; ſimulque ea cuncta perfici non poſſe cognouit, eo excepto, de quo planè conuentum eſt, & de quo imperauit Oratoribus ſuis, ne in pacis gratiam grauarentur conſuetos honores non accipere. Adiecit, vbi conſilium non procederet, quod tamen non credebat, hortarentur Lunenſem, tantiſper dum res componeretur, obtenderet ſiue morbum, ſiue aliud quidpiam, ne intereſſet Sacris ſolemnibus, nec Eccleſiæ tanti detrimenti ipſe fieret occaſio. Sed poſteà cognitâ concordiâ, cuiuſmodi ipſe meditatus eam fuerat, ingentem lætitiam præ ſe tulit [i], ſuoſque iuſſit non ſolùm Seſſionis die, ſed quacumque aliâ ſolemni actione, conſentire ne ipſi pacem & thus acciperent, donec alia patefieret via communis conſenſus. 1563.

i Epiſt. Cæſaris ad ſuos Oratores Viennâ 4. Iulij 1563.

8 Præ ceteris gaudium Synodi in immenſum excreuit, quòd Petri nauim conſpicaretur extra diſcrimen, antea ineuitabile creditum, impingendi in alterutrum ex oppoſitis ſcopulis. Sed fortaſſe, tametſi malum imminens reuerà ingens fuiſſet, fuit tamen minus opinione. Credibile non erat, Regnum Galliæ, præter antiquæ pietatis ſpiritus, etiam ex politicis rationibus, vltrà progreſſurum in ſciſſionem, quàm ad ſummum ad præcidendum commercium cum viuente Pontifice. Etenim ſi per ſchiſma procederet vlteriùs ad electionem Antipapæ, ſeipſum tunc diuiſum, adeoque infirmum, nec minùs debile ex debili regnantis ætate, expoſuiſſet inimicitiæ Pontificis, & Catholici Regis, in quem Regem coiiſſent reſpectus Religionis, exiſtimationis, & dominationis, quique diſtractus id temporis non erat in alios potentes hoſtes, ſicut acciderat ipſius parenti, cùm Anglia à Catholica Religione deſciuit. Quapropter, quamquam Oratores Gallici peruerſiones haſce denuntiarent, ſatis ipſi animaduertebant, poſſe quidem denuntiationem cauſæ prodeſſe, præſertim apud multitudinem, quæ ad ſe commouendum metitur magnitudinem, non veriſimilitudinem damni denuntiati; ſed non minùs etiam executionem ipſi Galliæ nocituram,

1563. turam, quandoquidem primus gradus futurus erat coniectio Regis pueri in manus hæreticorum, hoc eſt rebellium, imo eiuſmodi, qui volebant eſſe hæretici, quò rebelles eſſe poſſent.

Ceterùm quamuis tum Galli tum Hiſpani varijs tunc vituperationibus carperentur à ſuis ciuibus, aut liuidis aut immoderatis, aut perperàm expertis, perinde quaſi nimis faciles animos in eo honoris apice geſſiſſent, vtrique tamen reuerà prudenter ſui Principis cauſam egerunt. Hiſpanus quatuor res plene obtinuit, quas ſibi initio propoſuerat; non cedere, habere locum in publicis actionibus, Synodum non perturbare, & amicitiam cum Gallis non præcidere: atque ea cuncta plaudente Synodo, ipſius pietati ac moderationi ſucceſſere. Quod ſi amplius voluiſſet, obſiſtentibus fortaſſe Patribus id neutiquam obtinuiſſet, aut ſaltem illud conſecutus per modum temporariæ ſanctionis, & ſaluis vtriuſque partis iuribus, atque omnibus ægrè ferentibus, diutius eo frui nequijſſet: interim verò traxiſſet in ſuperbiæ Hiſpanicæ crimen Synodi diſſolutionem, & omnia detrimenta, quæ Chriſtiana Reſpublica fuiſſet paſſa, diminutâ non mediocriter gloriâ tam egregiæ Nationis, & Philippi Regis, ampliſſimè collaudati, cui etiam graue onus impoſuiſſet & Pontificis ſuſtinendi, & cum vxoris fratre pugnandi. 9

Nec minùs ex arte luſerunt Galli, ſaluo Rege; tametſi maior pars peditum, & nobiliores latrunculi, contrariæ parti adhærerent, & æqualitatem illam euitarent, quæ ipſis detrimentum inferre poterat. Vbi ampliùs inflexibiles perſtitiſſent, iam ſuprà expendimus, quantum fauoris cauſæ ſuæ perdidiſſent in Patrum & cunctorum hominum animis; cumque neceſſe eſſet Legatis in eo euentu mandatum exequi, reipſa fuiſſet inductum aduerſus illos exemplum, ad quod ſuſtinendum ipſi Galli, infenſis animis ſecedentes, coëgiſſent Synodum, ac Pontificem; adeoque illud poſteà facilè ſecutis Cæſare Philippi patruo, alijſque Principibus ipſi coniunctis, difficile erat, ne idem exemplum amplexarentur omnes Aulæ catholicæ: quin fortaſſe in grauiſſimis Galliæ perturbationibus ea poterat ingruere neceſſitas, vt prudentia ac publicum Regni bonum oculos auerteret ab eo iure ſpecioſæ prærogatiuæ, quando conceduntur interdum ampliſſimæ ditiones, hoc eſt, potentiæ prærogatiua. Quocircà non conſpicor, in ea re Gallis aut Hiſpano poſſe meritò inuri notam pectoris exigui, ſed potiùs vtriſque laudem ingentis capitis tribuendam eſſe; quamuis non raro vulgus ingens pectus appellet ingentem ferociam cum exiguo capite. 10

Confe-

11 Confectâ concordiâ, Tridento diſceſſit [k] Lanſacus, reuocatus 1563.
in Galliam, remanentibus Ferrerio & Fabro. Et poſt rem geſtam die ſancti Petri, etiam antequam lis componeretur, Lanſacus & Lunenſis inuicem ſæpiùs per honoris officia ſeſe inuiſerant [l], cùm intento eſſent animo, Hiſpanus ad obſeruanda mandata ſibi tradita, ne amicitiam cum Gallis abſcinderet; Galli verò ad exercendam indignationem ſolum in Pontificem, ne ipſorum Princeps ad grauem cum Hiſpano Rege contentionem adigeretur.

Tametſi animorum commotiones dominari magis in regnantes ſoleant, cùm eas potentia quaſi quædam nutrix exaturet; ſubmiſſiores tamen videntur, quia ibi reginæ ſuæ obtemperant, hoc eſt, dominandi curæ.

k Hęc omnia conſtant ex Diario 7. Iul. ex epiſt. Legat. 29. Iun. & ex catalogo Oratorum præſentium 7. Sel. Pij IV.

l Litt. Vicecomitis ad Borromæum 4. Iulij, & litteræ Ladrenſ.

CAPVT XI.

Conſilium Cardinalium & Oratoris Vargæ, habitum à Pontifice de Canonum ac doctrinæ forma à Legatis miſſa. Celebre Vargæ ſcriptum. Votum Pontificis, vt omitterentur duæ quæſtiones magis contentioſæ, & conſimilis Cæſaris voluntas, ſed Hiſpanorum repugnantia; & propenſio Hiſpanicæ Aulæ ad Synodum protrahendam. Lotharingi opera ad rem expediendam, & ad concordiam, quæ prius in Conuentu peculiari Præſulum præſtantiorum ſtabilitur, & poſteà in generali. Litteræ ad Concilium à Belgij Gubernatrice datæ.

1 NOuo externoque litigio iam abſoluto, perſiſtebant adhuc vetera & inteſtina. Exemplar Canonum ac doctrinæ, à Legatis miſſum ad Pontificem, ipſi principio ſuſpicionem iniecit, vt idem poſteà per [a] Borromæum reſcripſit, *Quod Galli, & quidam ex Hiſpanis, vellent per eas voces generales & captioſas indicare, iuriſdictionem à Chriſto proximè prouenire, & poſteà ex hoc conſecutionem aliquam deducere, quæ ipſis placeret.* Equidem comperio, cùm ille quodam die Patribus [b] rationem redderet, cur ipſe Canonem omiſiſſet de inſtitutione Epiſcoporum, ſub Iulio digeſtum, hanc inter alias rationem ab eo fuiſſe allatam, nimirum, ob ambiguam ſignificationem, quæ ſuſpenſos fidelium animos tenuiſſet, per modicam Concilij dignitatem. Pontifex itaque reſcripſerat Legatis, longè ſibi gratius fore, ſi eiuſmodi [c] quæſtiones præciderentur, quàm ſi definirentur abſque vllo fine, quin potiùs nouis litibus inchoatis:

a Litt. Borrom. ad Legat. 6. Iulij 1563.

b Inter monumenta Serpandi.

c Conſtat ex litteris Legat. ad Borrom.

1563. atque ad id pariter eoſdem cohortatus eſt Ferdinandus per ſuos Oratores. Vſque ab excitata controuerſia de verbis illis, *Rector Eccleſiæ Vniuerſalis*, omnem lapidem Delfinus mouerat, & omnem operam adhibuerat [d] ad Cæſarem permouendum, quò verum Eccleſiæ Romanæ patronum in cauſa tam æqua ſe gereret; ſed ſine plurima intericcta mora reſponſum ſcripto acceperat immobilis repugnantiæ ad vtramlibet partium fouendam. Seldius verò coràm illi dixerat, Gallos numquam conſenſuros; quin vbi ad id declarandum procederetur, exiſtimaturos fuiſſe, nullum leuamen ex huiuſmodi Synodo expectandum, ſed nouam laborum acceſſionem; adeoque conſulturos ſibi fuiſſe per propriam Synodum Nationis, cuius terrorem, quaſi fulminis, incutere ſtudebant crebris ſuarum minarum tonitruis, in contentionibus cum Synodo & cum Pontifice. Quamobrem Cæſar vtilitati publicæ conducibile putabat, ſi abſtineret ſe procul à talibus controuerſijs, ne in Gallis erga ipſum fiducia de illo opere extingueretur. Neque illi probabatur, quòd Legati, ſuſcepto negotio illius definitionis, quæ nec conſenſum vmquam conſecutura eſſet, nec progreſſura ſine Concilij ſciſſione, tot alia bona præpedirent, ex concordi proceſſu decerpenda: ac proinde per eiuſdem Delfini litteras idem [e] Pio diſſuaſerat, ne declarandam curaret ſuam ſupra Synodum prærogatiuam, niſi Patres ad id vnanimes conuenirent, propoſitis horrendis calamitatibus, quæ Chriſtianæ Reipublicæ imminerent, ſi Conuentus ille diſſolueretur, quod ex diſſenſu in articulo tam graui timendum erat. In his conſilijs firmius indies inhæſerat Ferdinandus, quippe quæ ipſius ingenio, cauto magis quàm animoſo, congruebant: idcircò ea rurſus iterari iuſſit à ſuis Oratoribus, qui eàdem operâ expoſuerunt, ſibi à Cæſare committi, vt vbi certamen illud euitari non poſſet, ſibi confeſtim ſignificarent, nulli partium accedentes ipſius mente priùs non perſpectâ: & eò proceſſerat Cæſar, vt quereretur [f], à Legatis, prolixitati ſtudentibus, in medium vocari diſputationes ſuperuacaneas & inextricabiles. Ob quam inſimulationem, adeò contrariam non veritati modò, ſed euidentiæ, æquè illi triſtitiâ ac admiratione affecti ſunt. Quapropter animaduertentes, viam illam, ad quam Pontifex ſimul ac Cæſar eos hortabantur, planiſſimam, tutiſſimam, breuiſſimam, apertiſſimam, ac tandem honeſtiſſimam eſſe, ad eam greſſum conuerterunt. Sed non mediocris illis difficultas obiecta eſt ab Hiſpanis, qui obdurati contendebant vt affirmaretur, eſſe in Eccleſia Epiſcopos ex inſtitutione Chriſti. Huic difficultati adhibere temperamentum ſtuduit Hydrun-

d Litt. Delfini ad Legat. 15. Martij 1563. quæ ſeruantur in Bibliotheca, à Duce Vrbinate relicta.

e Litt. Delfini ad Borrom. .... Iunij, redeunte Ormanetto.

f Litt. Legat. ad Borom. 8. Iulij 1563

druntinus [g], quantum ſatis eſſet ad id, quod certum erat, definiendum, ponens, gradum Epiſcoporum in Eccleſiaſtica Hierarchia non eſſe pro arbitraria Pontificis voluntate; ac proinde eius inuentum fuit, quòd in ſexto Canone, vice illorum verborum, quæ petierant Hiſpani, *ex inſtitutione Christi*, poneretur, *ex ordinatione Diuina*: eo relicto quod incertum erat, nimirum, an huiuſmodi ordinatio deducta fuiſſet in opus à Deo proximè, an per ipſius Vicarium: ex qua peculiari illius opera egregia Legati argumentum deſumpſere ad ipſum vniuersè & ample commendandum, Romam ſcribentes. Et ſanè eâ commendatione opus erat: ſiquidem litteræ alicuius miniſtri inferioris ordinis, & fortaſſe perperàm docti ab æmulis, non ita propitiæ Hydruntino, Romam id temporis perlatæ ſunt. 1563.

g Litt. Legat. ad Borrom. 15. Iul. 1563

2 Nondum tamen idcircò acquieſcebant Hiſpani, & aliquis auditus eſt ſuſurrus [b], eos ad id à Lunenſi fuiſſe commotos: quod adſcribebatur peculiaribus quibuſdam ſenſibus [i], qui (ex narrationibus Criuelli Nuntij) inerāt in præcipuis miniſtris Hiſpanicæ Aulæ, in rem eſſe prolationem Concilij, quo perdurante, quà metus quà expectationis causâ hæreticos quieturos: at verò per ſuſpenſionem, per ſciſſionem, per terminationem, æquè nouum furorem illis iniectum, ac frenos detractum iri. Hæc Hiſpanienſis Aulæ ratiocinatio, ad Legatos delata, immensâ illos moleſtiâ perculit, bonum penè exitum deſperantes quantocumque ipſorum labori, dum ex oppoſito, Regis Præſules complures, numero & auctoritate ſpectabiles, ſtudioſè nouos ſemper nodos quærerent, quibus apta fila numquam deerant in argumentis naturâ ſuâ tam implicatis: eapropter & ad Nuntium rationes plurimas ſcripſerunt, quò regios miniſtros ab eo conſilio remouerent, & Pontificem rogarunt, vt neruos omnes ſuârum exhortationum intenderet, Regique palàm faceret graue detrimentum tot Eccleſiarum ex diuturna Epiſcoporum abſentia; adeoque per Concilium, ad reparandam diſciplinam coactum, eamdem deſtructum iri: offenſionem Catholicorum, hæreticorum triumphum propter Patrum diſſidia, quibus vnicum remedium ſupperebat, ſi ſtatim eorum concordiam terrarum orbis aſpiceret; & ſupra cetera periculum, ne huiuſmodi diſſenſiones monſtroſum aliquod ſchiſma tandem parerent.

b Variæ ſcripturæ, præſertim ſub 9. Iulij, Vicecomitis.
i Litt. Criuelli ad Borrom. 8. & 12. Iulij 1563. & Acta Salmanticenſis, in quibus multa dicuntur, narranda vſque ad Seſſionem.

3 Pontifex propoſitis officijs haud prætermiſſis, curabat interim, vt ſummo ſtudio perpenderetur ſanctionum exemplum, ſibi miſſum à Legatis. Etenim tametſi magis illi placeret, vt importunæ controuerſiæ omitterentur, nolebat tamen curam ac diligentiam negligi,

1563. gligi, ſi fortè ad res definiendas procedendum fuiſſet, ſeque ſocordem, ſuique muneris oblitum notari: ſed argumenti grauitas, & Conſultorum numerus[k] haud permiſere celeritatem quam Roma ſperabat, & Tridentum poſtulabat.

k Litt. Borrom. ad Legat. 30. Iunij, & 3. Iulij 1563.

l Conſtat ex libro à Varga impreſſo.

Tandem quò per maiorem dignitatem rem ageret, die quarto Iulij coram ſe[l] delectos ad id Cardinales acciuit, ſinguloſque ſententiam rogauit, atque ea omnia per expeditum tabellarium ad Legatos miſit. Accerſierat quoque Pontifex ad illum conuentum Franciſcum Vargam Oratorem Hiſpanum, cui ſe non bene animatum minimeque fidentem diutiùs oſtenderat, ſicuti non ſemel commemorandum mihi fuit: ac denique in ipſa Concilij apertione, cùm Pius ad Philippum Regem mitteret Broccardum Comitem, de grauiſſimis rebus acturum, illi ad calcem mandatorum iniunxerat[m], vt Oratoris mutationem maximoperè flagitaret: ſed Vargas tantumdem ſemper ſtuduerat ſibi conciliare Pontificem. Quare Pius re animaduerſà, exiſtimauit, tunc Vargam, tanto fiduciæ æſtimationiſque argumento captum, haud prætermiſſurum opportunitatem, per quam ſe dignum oſtenderet eo fauore ad alios futuros euentus, ſimulque ex illius iudicio non parum ponderis acceſſurum ad Sedis Apoſtolicæ cauſam apud Præſules Hiſpanienſes. Ceterà ſatis ille idoneus agnoſcebatur qui dicto Conſilio intereſſet, vtpote qui ad tam nobilem gradum euectus, litterarum magis quàm familiæ eminentiâ, Religionis etiam ſtudium præ ſe gerebat nihilo inferius ſuâ doctrinâ, ſuique Principis pietate: & conſentaneum hiſce dotibus ſcriptum protulit Vargas, non eruditum minùs quàm pium, ad Pontificiam auctoritatem tuendam, quod poſteà per typos ab eodem editum eſt in lucem: cumque ſcripti prolixitas haud ſiuiſſet, vt plus quàm eius ſumma per illum tabellarium mitteretur, voluit Pontifex poſtridie alium curſorem mittere non ad aliud opus, niſi ad integrum illud perferendum, tum quò per eam honorificentiam grates illi redderentur, tum quò ſperatus apud Hiſpanos Patres profectus tempori haberetur. Verùm ſicuti quidquid anteà excogitatum fuerat à Pio ad ſedandos tumultus ex Oratorum æmulatione, nihil in re ipſa confecit, quippe quòd anteà lis Tridenti compoſita eſt, quàm Romæ in conſilium adducta; ita hæ cunctæ diſputationes ſcripto exhibitæ, controuerſias doctrinæ iam reuocatas in concordiam inuenerunt[n].

m Mandata extant in Vrbinatis Bibliotheca, quam diximus.

n Litt. Legat. ad Borrom 12. Iul. 1563

o Litt. Legat. ad Borrom. 3. Iulij 1563

Numquam deſtiterant Præſides ſtudium impendere[o] ad con- 4
tentiones abſque deciſionibus terminandas, tum quia præter Pontificem & Cæſarianos id etiam Lotharingo probabatur, tum quia

cùm

cum homo è nihilo trahat originem, neſcio quid facilius experiri ſolet in eo genere operationum, quæ propinquius accedunt ad nihilum. Quamobrem ſeptimo Iulij accito conuentu peculiari, cui duo Purpurati, & triginta Patres ex præcellentibus inter omnes nationes aderant [p], tandem poſt quinque horas examinis, mixti, vt fieri ſolet, varijs contentionibus, conſtitutum eſt manſionis Decretum [q], non quod Lotharingus formarat, ſed quod Mantuanus iam parauerat, cum leuibus emendationibus, ac ſimul totum Ordinis argumentum. In quibuſdam litteris Vicecomitis [r] ad Borromæum continetur; Cùm à ſingulis dictæ fuiſſent in eo cœtu ſententiæ, nec de ſexto Canone conuenirent, propoſitam à Lotharingo fuiſſe formam quamdam, a præcedentibus diuerſam, quæ acceptata eſt; eamque formam non fuiſſe publicè productam ab ipſius auctore, priuſquam idem per Epiſcopum Brixienſem ipſam priuatim communicaſſet cum Guerrero & cum Aiala præcipuis Hiſpanorum, eorumque conſenſum reſciuiſſet. Sed quoniam Vicecomes illi cœtui non interfuit, & Legati inter plurimas Lotharingi laudes, illius formæ inuentionem ipſi non tribuunt, quin potiùs eam adſcribunt Hydruntino Archiepiſcopo, incertus rem narro. Hic dies ſeptimus viſus eſt feliciter criticus noni; cùm enim poſteà fuiſſet habitus nono Iulij Conuentus generalis [ſ], euenit, vt centum viginti ſeptem ſuffragia de vtroque argumento colligerentur, atque vt vtrumque ſtatueretur, impetratis modicis variationibus à forma digeſta, quarum cura demandata [t] fuit Marino & Fuſcarario inter Theologos, Caſtaneæ & Paleotto inter Canonum Peritos. Ea verò rei expeditio, vix anteà ſperata, primo loco adſcripta eſt moderationi Lotharingi in dicenda aduersùs quàm conſueuerat ſententia per ſummam breuitatem, quam vt accidere ſolet Principibus; ac à primò dicentibus reliqui ſunt incitati. Hiſpani tamen non ceſſabant contendere, vt exprimeretur in ſexto Canone, Epiſcopos fuiſſe *inſtitutos à Chriſto*, aut ex inſtitutione Chriſti, non autem generatim, ſicut ibi dicitur, *ordinatione Diuinâ*; opponentes, poſſe id intelligi de communi prouidentia erga res omnes: adeò vt Guerrerus & Aiala, qui in cœtu peculiari cum reliquis conſenſerant, tunc diſſentirent. Sed numerus conflatus ex his & reliquis omnibus, qui mutationem optabant, quintam partem modicè ſuperauit, adeoque enerues remanſerunt ad pugnam, nedum ad victoriam. Hinc Legati [u] viridam ſpem traxere non ſolùm celebrandæ Seſſionis die præſcripto, ſed abſoluendæ Synodi ante finem Nouembris. Obſtabat tamen id

1563.

[p] Litt. Legat. ad Borrom. 8. Iulij 1563.

[q] Ex litteris Vicecomitis 9. & 12. Iulij 1563.

[r] 19. Iulij 1563. & alijs eius litteris poſteà ſcriptis.

[ſ] Litt. Legat. ad Borrom. 12. Iul. 1563 & Diarium die 9.

[t] In litteris Vicecomit. & Iadrenſis 12. Iul. 1563

[u] In iam dictis litteris Legatorum ad Borrom. 12. Iul. 1563

1563 id quod Moronus per profundum arcanum accepit à ſummo magnæque auctoritatis viro, operam à Lunenſi nauari ad Seſſionem impediendam, exiſtimante (ſicuti ſemper ad primarios miniſtros odor ingentium molíminum ſurrepit) poſt Seſſionem nihil ampliùs ſuperfuturum, niſi vt mitteretur Lotharingus in Galliam, ad res, quibus regnum illud indigebat, componendas. Certum eſt, Lotharingum in functione, de qua diximus, eo animi ardore, eâque virtute ſe geſſiſſe, vt Legati proſperum exitum illi præcipuè acceptum referrent. Significauit Gualterius [x], poſitis recentibus turbis cum Gallis, plurimum contuliſſe ad eos recuperandos Saracinellum, ſibi à Secretis, qui paulò antè redierat cum reſponſo Pontificis, propitio aut ijs rebus, quas Ferrerius propoſuerat, aut alijs à Lotharingo propoſitis; videlicet, vt celebratâ Seſſione argumenta reliqua [y] breuiſſime expedirentur, cunctique Patres ad ea quæ proponenda ſupererant, ſimplici verbo, *placet*, aut, *non placet*, reſponderent: quamquam Diuino conſilio poſteà factum eſt, vt Synodus abſolueretur honoratiore exitu quàm hic fuiſſet, in quem flectebatur tunc Pontifex, prudenter veritus ne quid peius accideret.

x Litt. Gualt. ad Borrom. 8. Iulij 1563

y In litteris Borrom. ad Moronum. 6. Iulij 1563

Poſtridie narrati Conuentus generalis, habitus eſt alius [z] de corruptelis, ibique recitatæ ſunt litteræ Gubernatricis Belgij, in quibus ſcribebat, Epiſcopos ac Theologos iam nominatos [a] ſe miſſuram; modicamque eorum miſſionem excuſabat, ob neceſſitatem Eccleſias ab hæreſis periculo cuſtodiendi. Et die menſis duodecimo finis impoſitus fuit ſtabiliendis [b] Decretis, etiam de argumento quod diximus. Lotharingus eo die auctor fuit [c], vt in obligatione reſidendi comprehenderentur cum reliquis Epiſcopis nominatim Cardinales, quod duo ſimul nodoſa litigia præcidit; ſiquidem effecit ex vna parte, ne Cardinales impoſterum cenſere poſſent, à debita ipſorum præſentia Romæ ſubtrahi ſe debito reſidendi in Epiſcopatu; & ex altera, ne idem debitum ipſis ampliùs obijceretur, quaſi Eccleſiarum Cathedralium minimè capacibus. Actum quoque fuit id temporis de lege ferenda, vt cùm Purpuratorum Senatus conflaretur ex Epiſcopis, ex Preſbyteris, & ex Diaconis, ætas, quæ requiritur in alijs ad ſingulos hoſce Ordines ſuſcipiendos, opus pariter eſſet ſingulis, qui in eo gradu aſſumerentur ad Purpuram, ſicuti conuentum erat in articulis poſtremi Comitij [d]. Verùm id poſt multa non placuit, cùm perpenderetur, cunctos Cardinales eſſe Conſiliarios Pontificis, cui munericommuniter exiſtimatum eſt ſatis non eſſe ætatem Diaconatui ſufficientem. 5

z Diarium 10 Iulij.

a Hæ litteræ ſunt inter ſcripturas poſt Diariũ.

b Litt. Legat. ad Borrom. 12 Iulij & Acta Paleot.

c Litteræ Vicecomitis 12 Iulij, & Legat. 12. & 15 Iul. 1563

d Cap. 4 Comitiorũ, ante Pij IV. electionem.

Dum

6 Dum vndique tam proſperè Synodus procedebat, Præſides metum de Hiſpano Oratore haud ſanè vanum experti ſunt* Dum ipſi litteras, quibus fauſtus euentus Romam nunciaretur, obſignaturi erant, hunc à Lunenſi nuncium accepere; Omnem à ſe nauatam operam, quâ ſuæ gentis Præſules induceret, irritam cecidiſſe, niſi definiretur id quod illi de inſtitutione Epiſcoporum optabant: quocircà ſe putare, Seſſionem celebrari non poſſe, propterea quòd ſi aliter ea haberetur, graue detrimentum illatura eſſet non ſolis illis Patribus, ſed Hiſpaniæ vniuerſæ, cùm ad actionem tanti ponderis procederetur repugnante eâ integrâ Natione. Id tamen Præſides ab incepto non retraxit, ſed ad certamen inſtruxit, cùm ipſis indecora poſtulatio videretur, quòd pauci Præſules arrogarent ſibi, non ſolùm impedire ne definiretur id quod reliqui volebant, ſed (de quo mere tunc agebatur) impedire Seſſionem, niſi definiretur quod ipſi volebant. Itaque nullo prætermiſſo labore, non ſolùm mentis, ſed etiam corporis, quod robuſtiorum mentium inſtrumentum infirmius eſſe conſueuit in rebus aptè diſponendis ad conſequendum effectum, die decimo quarto Iulij generalem cœtum conuocarunt, quò manus poſtrema negotio admoueretur ad craſtinam Seſſionem: & quamquam Hiſpani rumorem ſparſiſſent, Niſi dogma illud declararetur, ſe in Seſſione aut conteſtaturos, aut prodituros in medium, vt ſuam conſcientiam exonerarent; tamen Legati reliquorum concordiæ confiſi, alacriter conuenere, cùm longè maior numerus ſæpè in campo, ſemper in tribunali victoriam conſequatur. In ſententijs dicendis Hiſpanienſes immobiles perſtitere, Antonio Auguſtino excepto, qui dixit, Accipi ſextum Canonem à ſe, quò plurium ſuffragijs aſſentiretur, & ne proſpero Synodi proceſſui obuiam iret, tametſi ipſo ſpectato, ſibi Canon non placeret. Sex Epiſcopi Eccleſiarum extra Hiſpaniam cum Hiſpanis conſenſere, Iacobus Gibertus Noguera Hiſpanienſis Aliſanus Epiſcopus, Antiſtes Verdunenſis Gallus, & ex Italis Carolus Bouius Oſtunenſis in regno Neapolitano, Ioannes Andreas Bellonius Epiſcopus Maſſalumbræ vrbis prope Neapolim, Fabius Mirtus Neapolitanus Epiſcopus Caiacenſis, qui Nuntius in Galliam miſſus eſt, cùm Boncompagnus ſub nomine Gregorij XIII. vniuerſalem Eccleſiam rexit, Gabriel de Monte Epiſcopus Heſinus. 1563.

* Litt. Legat. ad Borrom. 12. Iul. 1563.

7 Quieto nondum erant animo Legati, tametſi certò præuiderent exitum Seſſionis, cùm ipſis videretur, à diſſenſu Nationis tam adſpectabilis magnitudine, pietate ac doctrinâ, plurimùm dignitatis Concilio

1563. cilio illiſque Decretis detractum iri, quippe quòd in huiuſmodi victorijs accidit aduersùs quàm in militaribus, vbi tanto plus habetur gloriæ, quanto minùs pugnæ. Quapropter Moronus præcipuè adhibuit [f] in publico Conuentu, ac poſteà in priuatis colloquijs, officia vel maximè ſtudioſa apud Lunenſem, quò ipſe ſolertiam omnem impenderet ad comparandam Concilio ac ſibi ipſi coronam concordiæ. Nec hortamenta incaſſum abiere. Lunenſis quippe, tum ingenio tum religione vir egregius, animaduertit, quantum id ad Eccleſiæ bonum conferret, & vſque adeò ſuos Epiſcopos iterum atque iterum rogauit, vt tandem eos flexerit. Quare quo tempore Legati curaturi erant corpus quiete, quæ nequiter inuenitur ſupra plumas, cùm animus, quo viuit corpus, remanet inter ſpinas, iucundum hunc nuntium ab eo accepere, qui Homericum quaſi nepenthes illis fuit ad breuem illius noctis ſoporem, donec ab aurora vocati ſunt ad functionem, tam diuturnorum atque vniuerſalium laborum partum, & tam variæ ſpei, nunc ſuccenſæ, nunc tepeſcentis, & nunc gelantis obiectum. Verùm qui Naturam incuſauit veluti nouercam, quòd nobis aperuerit ſolùm tam confragoſas vias ad obtentos fines aſſequendos, aut ignorans, aut calumnioſus extitit. Sicut ex amaritie thymi mel conficitur, ita à prægreſſa moleſtia ſuppeditatur materia ad iucundiſſimam voluptatem habendam.

f Litteræ iam dictæ Legat. & Vicecomitis.

CAPVT XII.

Seſſio vigeſimatertia Diplomata Pontificia de Legatis, facultates Oratorum, aliaque Principum litteræ ibi recitatæ. Decreta propoſita tum ad Fidei dogmata declaranda, tum ad reformandas corruptelas. Comprobatio cum modica & paucorum repugnantia. Seſſio futura ad diem decimumſextum Septembris deſtinata.

GAllus [a] eo manè ad aram operatus eſt Epiſcopus Pariſienſis, 1
& Hiſpanus Latinè concionatus Epiſcopus Aliſanus, de quo apud Legatos poſteà conqueſti ſunt Galli [b] ac Veneti, poſtulantes, ne oratio referretur in Acta, propterea quòd priùs Hiſpaniæ quàm Galliæ Regem, priuſque Ducem Sabaudiæ quàm Rempublicam Venetam nominarat. Verùm quoniam in comperto erat, actum id non fuiſſe ab oratore nec nomine nec mandato publico, ea querimonia ad indicandam offenſionem ſatis fuit.

a Cuncta ſunt in Diario 15. Iulij 1563. in Actis Paleotti, & arcis Æliæ & in epiſt. Iadrenſ eodem die.
b Scriptū Vicecomitis ad Borromæum 19. Iul. 1563.

Munus

Munus Maſſarelli, qui à Secretis erat, & adhuc ægrotabat, obiuit, 1563.
ſicut etiam aliàs, Epiſcopus Caſtellanetenſis. Recitauit is Diplomata Pontificis, quibus duo recentes Legati eligebantur, Oratorum facultates, aliaſque Principum litteras, ad Synodum poſt vltimam Seſſionem delatas, ſpectatâ ſolum in ordine aduentus antiquitate. Non tamen lectæ ſunt litteræ, quas Orator Melitenſis ferebat, quoniam de ipſius loco nondum cum Patriarchis conuentum erat. Prima igitur epiſtola fuit Regis Poloniæ, ſecunda Ducis Sabaudiæ, pro legationibus Epiſcoporum Præmiſilienſis, & Auguſtenſis: tertia fuit Reginæ Scotorum, quarta Regis Hiſpaniæ pro legatione Comitis Lunenſis. Et tunc interfuere Galli, quiete iiſdem ritibus continuatis, qui die ſancto Petro ſacrâ [e] ſunt obſeruati. Poſteà Epiſcopus, qui celebrauerat, recitauit è ſuggeſtu Canones paratos in Ordinis argumento, qui huiuſmodi fuere:

e In litteris Legat. ad Borromæum 15. Iul. 1563

2 *Sacrificium & ſacerdotium ita Dei ordinatione coniuncta ſunt, vt vtrumque in omni lege extiterit. Cùm igitur in nouo Teſtamento ſanctum Euchariſtiæ ſacrificium viſibile ex Domini inſtitutione Catholica Eccleſia acceperit; fateri etiam oportet, in ea nouum eſſe viſibile & externum ſacerdotium, in quod vetus tranſlatum èſt. Hoc autem ab eodem Domino Saluatore noſtro inſtitutum eſſe, atque Apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus in ſacerdotio, poteſtatem traditam conſecrandi, offerendi, & miniſtrandi Corpus & Sanguinem, nec non & peccata dimittendi, & retinendi, ſacra Litteræ oſtendunt, & Catholicæ Eccleſiæ traditio ſemper docuit.* Caput I.

Cùm autem Diuina res ſit tam ſancti ſacerdotij miniſterium, conſentaneum fuit, quò dignius, & maiori cum veneratione exerceri poſſet, vt in Eccleſia ordinatiſſimâ diſpoſitione plures & diuerſi eſſent miniſtrorum ordines, qui ſacerdotio ex officio deſeruirent; ita diſtributi, vt qui iam clericali Tonſurâ inſigniti eſſent, per minores ad maiores aſcenderent: nam non ſolùm de ſacerdotibus, ſed & de Diaconis ſacra Litteræ apertam mentionem faciunt; & quæ maximè in illorum ordinatione attendenda ſunt, grauiſſimis verbis docent; & ab ipſo Eccleſiæ initio ſequentium Ordinum nomina, atque vniuſcuiuſque eorum propria miniſteria, Subdiaconi ſcilicet, Acolythi, Exorciſtæ, Lectoris, & Oſtiarij in vſu fuiſſe cognoſcuntur, quamuis non pari gradu. Nam Subdiaconatus ad maiores Ordines à Patribus & ſacris Concilijs refertur, in quibus & de alijs inferioribus frequentiſſimè legimus. Caput II.

Cùm Scripturæ teſtimonio, Apoſtolicâ traditione, & Patrum vnanimi conſenſu perſpicuum ſit, per ſacram Ordinationem, quæ verbis & ſignis exterioribus perficitur, gratiam conferri; dubitare nemo debet, Ordinem eſſe verè & propriè vnum ex ſeptem ſanctæ Eccleſiæ Sacramentis. Caput III.

1563. Caput IV.

Quoniam verò in Sacramento Ordinis, ſicut & in Baptiſmo & Confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri poteſt, meritò ſancta Synodus damnat eorum ſententiam, qui aſſerunt, noui Teſtamenti Sacerdotes temporariam tantummodò poteſtatem habere, ac ſemel ritè ordinatos, iterum laicos effici poſſe, ſi verbi Dei miniſterium non exerceant. Quod ſi quis omnes Chriſtianos promiſcuè noui Teſtamenti Sacerdotes eſſe, aut omnes pari inter ſe poteſtate ſpirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quàm Eccleſiaſticam Hierarchiam, quæ eſt vt caſtrorum acies ordinata, 1.Cor.12. Epheſ.4. *confundere; perinde ac ſi contra beati Pauli doctrinam omnes Apoſtoli, omnes Prophetæ, omnes Euangeliſtæ, omnes Paſtores, omnes ſint Doctores. Proinde Sacroſancta Synodus declarat, præter ceteros Eccleſiaſticos gradus, Epiſcopos, qui in Apoſtolorum locum ſucceſſerunt, ad hunc hierarchicum ordinem* Actorum 20. *præcipuè pertinere, & poſitos, ſicut idem Apoſtolus ait, à Spiritu ſancto regere Eccleſiam Dei, eoſq; Presbyteris ſuperiores eſſe, ac Sacramentum Confirmationis conferre, miniſtros Eccleſiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipſos poſſe, quarum functionum poteſtatem reliqui inferioris ordinis nullam habent. Docet inſuper ſacroſancta Synodus, in Ordinatione Epiſcoporum, Sacerdotum, & ceterorum Ordinum, nec populi, nec cuiuſuis ſæcularis poteſtatis & magiſtratus conſenſum ſiue vocationem, ſiue auctoritatem ita requiri, vt ſine ea irrita ſit ordinatio: quin potiùs decernit, eos, qui tantummodo à populo, aut ſæculari poteſtate ac magiſtratu vocati & inſtituti, ad hæc miniſteria exercenda aſcendunt, & qui ea propriâ temeritate ſibi ſumunt, omnes non Eccleſiæ miniſtros, ſed fures & latrones, per oſtium non ingreſſos, habendos eſſe.*

Poſt hanc doctrinam habebantur octo Canones ad hæreſes op- 3
poſitas damnandas. Et prætereà in quinto damnabantur contemptores ſacræ Vnctionis, & reliquorum rituum, quaſi forent illi aut noxij aut ſuperuacanei. Sextus, ſeptimus, & poſtremus, de quibus adeò diſceptatum fuerat, hanc in formam redacti ſunt.

Si quis dixerit, in Eccleſia Catholica non eſſe Hierarchiam diuinâ ordinatione inſtitutam, quæ conſtat ex Epiſcopis, Presbyteris, & miniſtris, anathema ſit.

Si quis dixerit, Epiſcopos non eſſe Presbyteris ſuperiores, vel non habere poteſtatem confirmandi & ordinandi; vel eam, quam habent, illis eſſe cum Presbyteris communem; vel Ordines, ab ipſis collatos ſine populi vel poteſtatis ſæcularis conſenſu, aut vocatione, irritos eſſe; aut eos qui nec ab Eccleſiaſtica & Canonica poteſtate ritè ordinati nec miſſi ſunt, ſed aliundè veniunt, legitimos eſſe verbi & Sacramentorum miniſtros, anathema ſit.

Si quis dixerit, Epiſcopos, qui auctoritate Romani Pontificis aſſumuntur, non eſſe legitimos ac veros Epiſcopos, ſed figmentum humanum, anathema ſit.

4 Per duos hoſce poſtremos Canones hinc excludebantur à numero verè Epiſcoporum non ij omnes qui à Romano Pontifice, ſed *ab Eccleſiaſtica & Canonica poteſtate* non crearentur: hinc auctoritas Romani Pontificis in legitimis Epiſcopis creandis comprobabatur. 1563.

Recitatis Decretis, omnes reſponderunt per merum verbum, *Placet*, exceptis ſex, qui aliquid addidere. Inter hos Aiala Segouienſis Antiſtes dixit, Placere ſibi ſextum & octauum Canonem ſub ſpe futuræ declarationis. Similiter locutus eſt Guadixenſis, optauitque titulum toties ab eo poſtulatum, *Concilium vniuerſalem Eccleſiam repræſentans*. Bouius Auſtunenſis Epiſcopus aſſenſus eſt, cùm ſpe melioris declarationis in ſexto Canone: ex altera parte Facchinettus Neocaſtrenſis reſpondit, Vbi declararentur duo illi Canones, quartum quoque caput explicandum eſſe, in quo ille intendebat Summi Pontificis auctoritatem eſſe declarandam. Campeggius Feltrienſis affirmauit, Se perfectè non audiuiſſe; viſumque ſibi eſſe audire in ſeptimo Canone, & in doctrina quæ illi reſpondebat, aliqua mutata poſt vltimam deliberationem: idcircò diem illum integrum à ſe peti, quò cum veritate ac dignitate reſponderet. Etiam Dominicus Caſablanca Hiſpanenſis Dominicanus, Epiſcopus Vicenſis in Regno Neapolitano, approbauit ſub ſpe futuræ declarationis. Poſteà Decretum de manſione propoſitum eſt, in quo dicebatur:

5 *Cùm præcepto Diuino mandatum ſit omnibus, quibus animarum cura commiſſa eſt, oues ſuas agnoſcere, pro his ſacrificium offerre, verbiq́ Diuini prædicatione, Sacramentorum adminiſtratione, ac bonorum omnium operum exemplo paſcere, pauperum, aliarumq́ miſerabilium perſonarum curam paternam gerere, & in cetera munia paſtoralia incumbere; quæ omnia nequaquam ab ijs præſtari & impleri poſſunt, qui gregi ſuo non inuigilant, neque aſſiſtunt* (ſuper hoc verbo prolixa fuerat contentio, cùm videretur aduerſarijs, ab ea importari perſonæ manſionem à Deo impoſitam) *ſed mercenariorum more deſerunt: ſacroſancta Synodus eos admonet, & hortatur, vt Diuinorum præceptorum memores, factiq́ forma gregis, in iudicio & veritate paſcant & regant. Ne verò ea, quæ de reſidentia ſanctè & vtiliter iam anteà ſub felicis recordationis Paulo III. ſancita fuerunt, in ſenſus à Sacroſanctæ Synodi mente alienos trahantur, ac ſi vigore illius Decreti quinque menſibus continuis abeſſe liceat; illis inhærendo, declarat Sacroſancta Synodus, omnes Patriarchalibus, Primatialibus, Metropolitanis, ac Cathedralibus Eccleſiis, quibuſcumque, quocumque nomine & titulo præfectos, etiamſi S. R. E. Cardinales ſint, obli-*

1563. *gari ad perſonalem in ſua Eccleſia, vel Diœceſi reſidentiam, vbi iniuncto ſibi officio defungi tenentur; neque abeſſe poſſe, niſi ex cauſis & modis infraſcriptis. Nam cùm Chriſtiana charitas, vrgens neceſſitas, debita obedientia, ac euidens Eccleſiæ vel Reipublicæ vtilitas* (poſtrema hæc vox poſita fuit Lotharingo petente [d], intento, ne excluderentur Epiſcopi è publicis regnorum muneribus) *aliquos nonnumquam abeſſe poſtulent & exigant, decernit eadem ſancta Synodus, has legitimæ abſentiæ cauſas à beatiſſimo Romano Pontifice, aut à Metropolitano, vel, eo abſente, Suffraganeo Epiſcopo antiquiori reſidente, qui idem Metropolitani abſentiam probare debebit, in ſcriptis eſſe approbandas; niſi cùm abſentia inciderit propter aliquod munus, & Reipublicæ officium, Epiſcopatibus adiunctum: cuius quoniam cauſæ ſunt notoriæ, & interdum repentinæ, ne eas quidem ſignificari Metropolitano neceſſe erit. Ad eumdem tamen cum Concilio prouinciali ſpectabit iudicare de licentijs à ſe vel à Suffraganeo datis, & videre, ne quis eo iure abutatur, & vt pœnis canonicis errantes puniantur. Intereà meminerint diſceſſuri, ita ouibus ſuis prouidendum, vt, quantum fieri poterit, ex ipſorum abſentia nullum damnum accipiant. Quoniam autem qui aliquantiſper tantùm abſunt, ex veterum Canonum ſententia non videntur abeſſe, quia ſtatim reuerſuri ſunt, ſacroſancta Synodus vult, illud abſentiæ ſpatium ſingulis annis ſiue continuum, ſiue interruptum, extra prædictas cauſas nullo pacto debere duos aut ad ſummum tres menſes excedere; & haberi rationem, vt id æqua ex cauſa fiat, & abſque vllo gregis detrimento. Quod an ita ſit, abſcedentium conſcientiæ relinquit, quam ſperat religioſam & timoratam fore, cùm Deo corda pateant, cuius opus non fraudulenter agere, ſuo periculo tenentur. Eoſdem interim admonet, & in Domino hortatur, ne per illius temporis ſpatium, Dominici Aduentus, Quadrageſimæ, Natiuitatis, Reſurrectionis Domini, Pentecoſtes, item & Corporis Chriſti diebus, quibus refici maximè & in Domino gaudere Paſtoris præſentiâ oues debeant, ipſi ab Eccleſia ſua Cathedrali vllo pacto abſint, niſi Epiſcopalia munia in ſua Diœceſi eos aliò vocent.*

[d] Litteræ Vicecomitis die 12. Iul. 1563.

Si quis autem (quod vtinam numquam eueniat) contra huius Decreti diſpoſitionem abfuerit, ſtatuit ſacroſancta Synodus, præter alias pœnas aduerſus non reſidentes, ſub Paulo III. impoſitas, & innouatas, ac mortalis peccati reatum, quem incurrit, eum pro rata temporis abſentiæ fructus ſuos non facere, nec tutâ conſcientiâ, aliâ etiam declaratione non ſecutâ, illos ſibi detinere poſſe: ſed teneri aut, ipſo ceſſante, per ſuperiorem Eccleſiaſticum illos fabricæ Eccleſiarum, aut pauperibus loci erogare, prohibitâ quacumque conuentione vel compoſitione, quæ pro fructibus malè perceptis appellatur; ex qua etiam prædicti fructus in totum, aut pro parte ei remitterentur, non obſtantibus quibuſcumque priuilegijs cuicumq; collegio aut fabricæ conceſſis.

Eadem

Eadem omnino, etiam quoad culpam & amiſſionem fructuum, & pœnas, de curatis inferioribus, & alijs quibuſcumque, qui beneficiũ aliquod Eccleſiaſticum, curam animarum habens, obtinent, ſacroſancta Synodus declarat & decernit; ita tamen vt quandocumque eos, causâ priùs per Epiſcopum cognitâ & probatâ, abeſſe contigerit, vicarium idoneum, ab ipſo Ordinario approbandum, cum debita mercedis aſſignatione relinquant. Diſcedendi autem licentiam in ſcriptis, gratiſq; concedendam, vltra bimeſtre tempus, niſi ex graui cauſa, non obtineant. Quod ſi per edictum citati etiam non perſonaliter, contumaces fuerint, liberum eſſe vult Ordinarijs per cenſuras Eccleſiaſticas, & ſequeſtrationem, & ſubtractionem fructuum, aliaq; iuris remedia, etiam vſque ad priuationem, compellere: nec executionem hanc, quolibet priuilegio, licentiâ, familiaritate, exemptione, etiam ratione cuiuſcumque beneficij, pactione, ſtatuto, etiam iuramento, vel quacumque auctoritate confirmato, conſuetudine, etiam immemorabili, quæ potiùs corruptela cenſenda eſt, ſiue appellatione, aut inhibitione, etiam in Romana Curia, vel vigore Eugenianæ Conſtitutionis ſuſpendi poſſe. 1563.

Poſtremò, tam Decretum illud ſub Paulo III. quàm hoc ipſum in Concilijs Prouincialibus & Epiſcopalibus publicari ſancta Synodus præcipit. Cupit enim, quæ adeò ex Paſtorum munere, animarumq; ſalute ſunt, frequenter omnium auribus mentibuſq; infigi, vt in poſterum, Deo iuuante, nullâ temporum iniuriâ, aut hominum obliuione, aut deſuetudine aboleantur.

6 Poſteà Decretum aliarum emendationum lectum eſt huiuſce ſententiæ.

1. *Eccleſiis Cathedralibus, ſeu ſuperioribus, quocumque nomine ac titulo præfecti, etiamſi S. R. E. Cardinales ſint, ſi munus conſecrationis intra tres menſes non ſuſceperint, ad fructuum perceptorum reſtitutionem teneantur: ſi intra totidem menſes poſteà id facere neglexerint, Eccleſiis ipſo iure ſint priuati. Conſecratio verò ſi extra Curiam Romanam fiat, in Eccleſia ad quam promoti fuerint, aut in Prouincia, ſi commodè fieri poterit, celebretur.*

2. *Epiſcopi per ſemetipſos Ordines conferant. Quod ſi ægritudine fuerint impediti, ſubditos ſuos non aliter, quàm iam probatos & examinatos, ad alium Epiſcopum ordinandos dimittant.*

3. *Primâ Tonſurâ non initientur, qui Sacramentum Confirmationis non ſuſceperint & Fidei rudimenta edocti non fuerint, quiq; legere & ſcribere neſciunt, & de quibus probabilis coniectura non ſit, eos non ſæcularis iudicij fugiendi fraude, ſed vt Deo fidelem cultum præſtent, hoc vitæ genus elegiſſe.*

4. *Ad minores Ordines promouendi, bonum à Parocho, & à magiſtro ſcholæ, in qua educantur, teſtimonium habeant. Hi verò qui ad ſingulos maiores erunt aſſumendi, per menſem ante ordinationem Epiſcopum adeant,*

1563. *adeant, qui Parocho, aut alteri, cui magis expedire videbitur, committat, ut nominibus, ac deſiderio eorum, qui volent promoueri, publicè in Eccleſia propoſitis, de ipſorum ordinandorum natalibus, ætate, moribus, & vita à fide dignis diligenter inquirat; & literas teſtimoniales, ipſam inquiſitionem factam continentes, ad ipſum Epiſcopum quamprimum tranſmittat.*

5. Nullus primâ Tonſurâ initiatus, aut etiam in minoribus Ordinibus conſtitutus, ante decimumquartum annum beneficium poſſit obtinere. Is etiam fori priuilegio non gaudeat, niſi beneficium Eccleſiaſticum habeat, aut clericalem habitum, & Tonſuram deferens, alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſeruiat, vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua ſchola vel Vniuerſitate, de licentia Epiſcopi, quaſi in via ad maiores Ordines ſuſcipiendos verſetur. In Clericis verò coniugatis ſeruetur Conſtitutio Bonifacij VIII. quæ incipit, Clerici, qui cum vnicis: *modò hi Clerici alicuius Eccleſiæ ſeruitio vel miniſterio ab Epiſcopo deputati, eidem Eccleſiæ ſeruiant, vel miniſtrent, & clericali habitu & Tonſurâ vtantur, nemini, quoad hoc, priuilegio vel conſuetudine, etiam immemorabili, ſuffragante.*

Deinde præſcribebantur tempora, loca, & ſolemnes initiationum ritus. 7

6. Sancta Synodus, antiquorum Canonum veſtigijs inhærendo, decernit, vt, quando Epiſcopus ordinationem facere diſpoſuerit, omnes, qui ad ſacrum miniſterium accedere voluerint, feriâ quartâ ante ipſam ordinationem, vel quando Epiſcopo videbitur, ad ciuitatem euocentur. Epiſcopus autem, ſacerdotibus, & alijs prudentibus viris, peritis diuinæ legis, ac in Eccleſiaſticis ſanctionibus exercitatis, ſibi aſcitis, ordinandorum genus, perſonam, ætatem, inſtitutionem, mores, doctrinam, & fidem diligenter inueſtiget, & examinet.

7. Ordinationes ſacrorum Ordinum, ſtatutis à iure temporibus, ac in Cathedrali Eccleſia, vocatis præſentibusq; ad id Eccleſiæ Canonicis, publicè celebrentur: ſi autem in alio diœceſis loco, præſente Clero loci, dignior, quantum fieri poterit, Eccleſia ſemper adeatur. Vnuſquiſque autem à proprio Epiſcopo ordinetur. Quod ſi quis ab alio promoueri petat, nullatenus id ei, etiam cuiuſuis generalis aut ſpecialis reſcripti vel priuilegij prætextu, etiam ſtatutis temporibus permittatur, niſi eius probitas ac mores Ordinarij ſui teſtimonio commendentur. Si ſecùs fiat, Ordinans à collatione Ordinum per annum, & ordinatus à ſuſceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur expedire, ſit ſuſpenſus.

8. Epiſcopus familiarem ſuum non ſubditum ordinare non poſſit, niſi per triennium ſecum fuerit commoratus, & beneficium, quacumque fraude ceſſante, ſtatim re ipſa illi conferat, conſuetudine quacumque, etiam immemorabili, in contrarium non obſtante.

9. Abbati-

9. Abbatibus, ac aliis quibuſcumque, quamtumuis exemptis, non liceat in poſterum, intra fines alicuius diœceſis conſiſtentibus, etiamſi nullius diœceſis, vel exempti eſſe dicantur, cuiquam, qui regularis ſibi ſubditus non ſit, Tonſuram vel minores Ordines conferre: nec ipſi Abbates, & alij exempti, aut collegia, vel Capitula quæcumque, etiam Eccleſiarum Cathedralium, literas dimiſſorias aliquibus Clericis ſæcularibus, vt ab aliis ordinentur, concedant; ſed horum omnium ordinatio, ſeruatis omnibus quæ in huius ſacroſanctæ Synodi decretis continentur, ad Epiſcopos, intra quorum diœceſis fines exiſtant, pertineat: non obſtantibus quibuſuis priuilegiis, præſcriptionibus, aut conſuetudinibus, etiam immemorabilibus. Pœnam quoque impoſitam ijs qui contra huius ſanctæ Synodi ſub Paulo III. decretum, à Capitulo, Epiſcopali ſede vacante, litteras dimiſſorias impetrant; ad illos, qui eaſdem literas non à Capitulo, ſed ab aliis quibusvis, in iuriſdictione Epiſcopi loco Capituli, ſede vacante, ſuccedentibus, obtinerent, mandat extendi. Concedentes autem dimiſſorias contra formam decreti, ab officio & beneficio per annum ſint ipſo iure ſuſpenſi. 1563.

10. Minores Ordines ijs, qui ſaltem latinam linguam intelligant, per temporum interſtitia, niſi aliud Epiſcopo expedire magis videretur, conferantur; vt eò accuratiùs, quantum ſit huius diſciplinæ pondus, poßint edoceri, ac in vnoquoque munere, iuxta præſcriptum Epiſcopi, ſe exerceceant, idq́; in ea, cui adſcripti erunt, Eccleſia; niſi forte ex cauſa ſtudiorum abſint: atque ita de gradu in gradum aſcendant, vt in eis cum ætate vitæ meritum & doctrina maior accreſcat: quod & bonorum morum exemplum, & aßiduum in Eccleſia miniſterium, atque maior erga Presbyteros & ſuperiores Ordines reuerentia, & crebrior, quàm anteà corporis Chriſti Communio maximè comprobabunt. Cumq́; hinc ad altiores gradus, & ſacratißima myſteria ſit ingreſſus, nemo iis initietur, quem non ſcientiæ ſpes maioribus Ordinibus dignum oſtendat. Hi verò non niſi poſt annum à ſuſceptione poſtremi gradus minorum Ordinum ad ſacros Ordines promoueantur, niſi neceßitas, aut Eccleſiæ vtilitas iudicio Epiſcopi aliud expoſcat.

11. Nullus in poſterum ad Subdiaconatus Ordinem ante vigeſimum ſecundum, ad Diaconatus ante vigeſimum tertium, ad Presbyteratus ante vigeſimum quintum ætatis ſuæ annum promoueatur. Sciant tamen Epiſcopi, non ſingulos in ea ætate conſtitutos debere ad hos Ordines aſſumi, ſed dignos dumtaxat, & quorum probata vita ſenectus ſit. Regulares quoque nec in minori ætate, nec ſine diligenti Epiſcopi examine ordinentur, priuilegiis quibuſcumque, quoad hoc, penitus excluſis.

Sequebantur variæ dotes ad ſacerdotium requiſitæ.

1563. 12. *Subdiaconi & Diaconi ordinentur, habentes bonum teſtimonium, & in minoribus Ordinibus iam probati, ac literis, & ijs, quæ ad Ordinem exercendum pertinent, inſtructi: qui ſperent, Deo auctore, ſe continere poſſe. Eccleſiis, quibus adſcribentur, inſeruiant; ſciantq́; maximè decere, ſi ſaltem diebus Dominicis & ſolemnibus, cùm altari miniſtrauerint, ſacram Communionem perceperint. Promoti ad ſacrum Subdiaconatus Ordinem, ſi per annum ſaltem in eo non ſint verſati, ad altiorem gradum, niſi aliud Epiſcopo videatur, aſcendere non permittantur. Duo ſacri Ordines non eodem die, etiam Regularibus, conferantur, priuilegijs ac indultis quibusvis conceſſis, non obſtantibus quibuſcumque.* 8

13. *Qui piè & fideliter in miniſterijs anteactis ſe geſſerint, & ad Presbyteratus Ordinem aſſumuntur, bonum habeant teſtimonium. Et hi ſint qui non modò in Diaconatu ad minus annum integrum, niſi ob Eccleſiæ vtilitatem ac neceſſitatem aliud Epiſcopo videretur, miniſtrauerint; ſed etiam ad populum docendum ea quæ ſcire omnibus neceſſarium eſt ad ſalutem, ac ad miniſtranda Sacramenta, diligenti examine præcedente, idonei comprobentur: atque ita pietate ac caſtis moribus conſpicui, vt præclarum bonorum operum exemplum, & vitæ monita ab eis poſſint expectari. Curet Epiſcopus, vt ij ſaltem diebus Dominicis, ac feſtis ſolemnibus (ſi autem curam habuerint animarum, tam frequenter, vt ſuo muneri ſatisfaciant) Miſſas celebrent. Cum promotis per ſaltum, ſi non miniſtrauerint, Epiſcopus ex legitima cauſa poſſit diſpenſare.*

14. *Quamuis Presbyteri in ſua ordinatione à peccatis abſoluendi poteſtatem accipiant, decernit tamen Sacroſancta Synodus, nullum, etiam Regularem, poſſe confeſſiones ſæcularium, etiam ſacerdotum, audire, nec ad id idoneum reputari, niſi aut Parochiale beneficium, aut ab Epiſcopis per examen, ſi illis videbitur eſſe neceſſarium, aut aliàs idoneus iudicetur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat, priuilegijs, & conſuetudine quacumque, etiam immemorabili, non obſtantibus.*

15. *Cùm nullus debeat ordinari, qui iudicio ſui Epiſcopi non ſit vtilis, aut neceſſarius ſuis Eccleſiis, ſancta Synodus, veſtigiis ſexti Canonis Concilij Chalcedonenſis inhærendo, ſtatuit, vt nullus in poſterum ordinetur, qui illi Eccleſiæ, aut pro loco, pro cuius neceſſitate aut vtilitate aſſumitur, non adſcribatur, vbi ſuis fungatur muneribus, nec incertis vagetur ſedibus. Quòd ſi locum inconſulto Epiſcopo deſeruerit, ei ſacrorum exercitium interdicatur. Nullus præterea Clericus peregrinus ſine commendatitiis ſui Ordinarij literis, ab vllo Epiſcopo ad Diuina celebranda, & Sacramenta adminiſtranda admittatur.*

16. *Vt Sanctorum Ordinum à Diaconatu ad Oſtiariatum functiones, ab Apoſtolorum temporibus in Eccleſia laudabiliter receptæ, & pluribus in locis*

locis aliquamdiu intermiſſa, in vſum iuxta ſacros Canones reuocentur, nec 1563.
ab hæreticis tamquam otioſa traducantur, illius priſtini moris reſtituendi deſiderio flagrans ſancta Synodus, decernit, vt in poſterum huiuſmodi miniſteria non niſi per conſtitutos in dictis Ordinibus exerceantur; omneſq; & ſingulos prælatos Eccleſiarum in Domino hortatur, & illis præcipit, vt, quantum fieri commodè poterit, in Eccleſiis Cathedralibus, Collegiatis, & Parochialibus ſuæ diœceſis, ſi populus frequens, & Eccleſiæ prouentus id ferre queant, huiuſmodi functiones curent reſtituendas, & ex aliqua parte redditũum aliquorum ſimplicium beneficiorum, vel fabricæ Eccleſiæ, ſi prouentus ſuppetant, aut vtriuſque illorum, eas functiones exercentibus ſtipendia aſſignent: quibus ſi negligentes fuerint, Ordinarij iudicio, aut ex parte mulctari, aut in totum priuari poſſint. Quod ſi miniſteriis quatuor minorum Ordinum exercendis Clerici cœlibes præſtò non erunt, ſuffici poſſint etiam coniugati, vitæ probatæ, dummodò non bigami, ad ea munia obeunda idonei, & qui Tonſuram & habitum clericalem in Eccleſia geſtent.

17. Cùm adoleſcentium ætas, niſi rectè inſtituatur, prona ſit ad mundi voluptates ſequendas; & niſi à teneris annis ad pietatem & religionem informetur, antequam vitiorum habitus totos homines poſſideat, numquam perfectè, ac ſine maximo ac ſingulari propemodum Dei omnipotentis auxilio, in diſciplina Eccleſiaſtica perſeueret: ſancta Synodus ſtatuit, vt ſingulæ Cathedrales, Metropolitanæ, atque his maiores Eccleſiæ, pro modo facultatum & diœceſis amplitudine, certum puerorum ipſius ciuitatis, & diœceſis, vel eius Prouinciæ, ſi ibi non reperiantur, numerum in collegio ad hoc propè ipſas Eccleſias, vel alio in loco conuenienti, ab Epiſcopo eligendo, alere, ac religiosè educare, & Eccleſiaſticis diſciplinis inſtituere teneantur. In hoc verò collegio recipiantur, qui ad minimum duodecim annos, & ex legitimo matrimonio nati ſint, ac legere & ſcribere competenter nouerint; & quorum indoles & voluntas ſpem afferat, eos Eccleſiaſticis miniſteriis perpetuò inſeruituros. Pauperum autem filios præcipuè eligi vult; nec tamen ditiorum excludit, modò ſuo ſumptu alantur, & ſtudium præ ſe ferant Deo & Eccleſiæ inſeruiendi. Hos pueros Epiſcopus in tot claſſes, quot ei videbitur, diuiſos, iuxta eorum numerum, ætatem, ac in diſciplina Eccleſiaſtica progreſſum, partim cùm ei opportunum videbitur, Eccleſiarum miniſterio addicet; partim in collegio erudiendos retinebit, alioſq; in locum eductorum ſufficiet: ita vt hoc collegium Dei miniſtrorum perpetuum Seminarium ſit. Vt verò in eadem diſciplina Eccleſiaſtica commodius inſtituantur, Tonſurâ ſtatim atque habitu clericali ſemper vtentur; Grammatices, cantus, computi Eccleſiaſtici, aliarumq; bonarum artium diſciplinam diſcent: ſacram Scripturam, libros Eccleſiaſticos, homilias Sanctorum, atque Sacra-

1563. *mentorum tradendorum, maximè quæ ad confeßiones audiendas videbuntur opportuna, & rituum ac cæremoniarum formas ediſcent. Curet Epiſcopus, vt ſingulis diebus Miſſæ Sacrificio interſint, ac ſaltem ſingulis menſibus confiteantur peccata; & iuxta confeſſoris iudicium ſumant Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti; Cathedrali, & alijs loci Eccleſijs diebus feſtis inſeruiant. Quæ omnia atque alia ad hanc rem opportuna & neceſſaria, Epiſcopi ſinguli cum conſilio duorum Canonicorum ſeniorum & grauiorum, quos ipſi elegerint, prout Spiritus Sanctus ſuggeſſerit, conſtituent; eaq́; vt ſemper obſeruentur, ſæpius viſitando operam dabunt: diſcolos & incorrigibiles, ac malorum morum ſeminatores acriter punient; eos etiam, ſi opus fuerit, expellendo, omniaq́; impedimenta auferentes, quæcumque ad conſeruandum & augendum tam pium & ſanctum inſtitutum pertinere videbuntur, diligenter curabunt. Et quia ad Collegij fabricam inſtituendam, & ad mercedem præceptoribus & miniſtris ſoluendam, & ad alendam iuuentutem, & ad alios ſumptus certi redditus erunt neceſſarij, vltra ea quæ ad inſtituendos vel alendos pueros ſunt in aliquibus Eccleſijs & locis deſtinata, quæ eo ipſo huic Seminario ſub eadem Epiſcopi cura applicata cenſeantur: ijdem Epiſcopi cum conſilio duorum de Capitulo, quorum alter ab Epiſcopo, alter ab ipſo Capitulo eligatur; itemq́; duorum de Clero ciuitatis, quorum quidem alterius electio ſimiliter ad Epiſcopum, alterius verò ad Clerum pertineat; ex fructibus integris menſæ Epiſcopalis, & Capituli, & quarumcumque dignitatum, perſonatuum, officiorum, præbendarum, portionum, Abbatiarum, & Prioratuum cuiuſcumque Ordinis, etiam Regularis, aut qualitatis, vel conditionis fuerint, & hoſpitalium, quæ dantur in titulum, vel adminiſtrationem, iuxta Conſtitutionem Concilij Viennenſis, quæ incipit:* Quia contingit: *& beneficiorum quorumcumque, etiam regularium, etiamſi iuris patronatus cuiuſcumque fuerint, etiamſi exempta, etiamſi nullius diœceſis, vel alijs Eccleſiis, monaſteriis, & hoſpitalibus, & aliis quibuſuis locis pijs, etiam exemptis, annexa, & ex fabricis Eccleſiarum, & aliorum locorum, etiam ex quibuſcumque alijs Eccleſiaſticis redditibus, ſeu prouentibus, etiam aliorum collegiorum, in quibus tamen Seminaria diſcentium, vel docentium, ad Commune Eccleſiæ bonum promouendum actu non habentur: hæc enim exempta eſſe voluit, præterquam ratione redditũm, qui ſuperflui eſſent, vltra conuenientem ipſorum Seminariorum ſuſtentationem, ſeu corporum vel confraternitatum, quæ in nonnullis locis ſcholæ appellantur, & omnium Monaſteriorum, non tamen mendicantium, etiam ex decimis quacumque ratione ad laicos, ex quibus ſubſidia Eccleſiaſtica ſolui ſolent, & milites cuiuſcumque militiæ aut ordinis, pertinentibus, fratribus Sancti Ioannis Hieroſolymitani dumtaxat exceptis, partem aliquam, vel portionem detrahent, & eam portionem ſic detractam, necnon beneficia aliquot ſimplicia, cuiuſ-*

cuiuſcumque qualitatis & dignitatis fuerint, vel etiam præſtimonia vel præſtimoniales portiones, etiam ante vacationem nuncupatas, ſine cultus diuini, & illa obtinentium præiudicio, huic Collegio applicabunt, & incorporabunt. Quod locum habeat, etiamſi beneficia ſint reſeruata vel affecta, nec per reſignationem ipſorum beneficiorum, vniones & applicationes ſuſpendi vel vllo modo impediri poßint: ſed omnino quacumque vacatione, etiamſi in Curia effectum ſuum ſortiantur, & quacumque conſtitutione non obſtante. Ad hanc autem portionem ſoluendam, beneficiorum, dignitatum, perſonatuum, & omnium, & ſingulorum ſuprà commemoratorum poſſeſſores, non modò pro ſe, ſed pro penſionibus, quas alijs forſan ex dictis fructibus ſoluerent, retinendo tamen pro rata, quidquid pro dictis penſionibus illis erit ſoluendum, ab Epiſcopo loci per cenſuras Eccleſiaſticas, ac alia iuris remedia compellantur, etiam vocato ad hoc, ſi videbitur, auxilio brachij ſæcularis: quibuſuis, quoad omnia & ſingula ſupradicta, priuilegiis, exemptionibus, etiamſi ſpecialem derogationem requirerent, conſuetudine, etiam immemorabili, quauis appellatione & allegatione, quæ executionem impediat, non obſtantibus. Succedente verò caſu, quo per vniones effectum ſuum ſortientes, vel aliter Seminarium ipſum in totum, vel in partem dotatum reperiatur; tunc portio ex ſingulis beneficiis, vt ſuprà detracta, & incorporata ab Epiſcopo, prout res ipſa exegerit, in totum vel pro parte remittatur. Quòd ſi Cathedralium & aliarum maiorum Eccleſiarum Prælati in hac Seminarij erectione, eiuſq; conſeruatione negligentes fuerint, ac ſuam portionem ſoluere detrectauerint; Epiſcopum Archiepiſcopus; Archiepiſcopum, & Superiores, Synodus Prouincialis acriter corripere, eoſq; ad omnia ſupradicta cogere debeat; & vt quamprimùm hoc ſanctum & tam pium opus, vbicumque fieri poterit, promoueatur, ſtudioſè curabit. Rationes autem reddituum huius Seminarij Epiſcopus ſingulis annis accipiat, præſentibus duobus à Capitulo, & totidem à Clero ciuitatis deputatis. 1563.

Deinde, vt cum minori impenſa huiuſmodi ſcholis inſtituendis prouideatur, ſtatuit Sancta Synodus, vt Epiſcopi, Archiepiſcopi, Primates, & alij locorum Ordinarij Scholaſterias obtinentes, & alios, quibus eſt lectionis vel doctrinæ munus annexum, ad docendum in ipſis ſcholis inſtituendos, per ſeipſos, ſi idonei fuerint, alioquin per idoneos ſubſtitutos, ab eiſdem Scholaſticis eligendos, & ab Ordinariis approbandos, etiam per ſubtractionem fructuum cogant & compellant. Quod ſi iudicio Epiſcopi digni non fuerint, alium qui dignus ſit nominent, omni appellatione remota. Quod ſi neglexerint, Epiſcopus ipſe deputet. Docebunt autem prædicti, quæ videbuntur Epiſcopo expedire. De cetero verò officia vel dignitates illæ, quæ Scholaſteriæ dicuntur, non niſi Doctoribus, vel Magiſtris, aut Licentiatis in ſacra Pagina, aut in Iure Canonico, & aliis perſonis idoneis, & qui per ſe ipſos id munus

1563. *explere poſſint, conferantur: & aliter facta prouiſio, nulla ſit & inualida, non obſtantibus quibuſuis priuilegijs & conſuetudinibus, etiam immemorabilibus.*

Si verò in aliqua prouincia Eccleſiæ tantâ paupertate laborent, vt Collegium in aliquibus erigi non poſſit, Synodus prouincialis, vel Metropolitanus cum duobus antiquioribus Suffraganeis in Eccleſia Metropolitana, vel alia prouinciæ Eccleſia commodiori, vnum aut plura collegia, prout opportunum iudicabit, ex fructibus duarum aut plurium Eccleſiarum, in quibus ſingulis collegium commodè inſtitui non poteſt, erigenda curabit, vbi pueri illarum Eccleſiarum educentur.

In Eccleſiis autem amplas Diœceſes non habentibus, poſſit Epiſcopus vnum vel plura in Diœceſi, prout ſibi opportunum videbitur, habere Seminaria, quæ tamen ab illo vno, quod in ciuitate erectum & conſtitutum fuerit, in omnibus dependeant.

Poſtremò, ſi vel pro vnionibus, ſeu pro portionum taxatione, vel aſſignatione, & incorporatione, aut qualibet aliâ ratione difficultatem aliquam oriri contigerit, ob quam huius Seminarij inſtitutio vel conſeruatio impediretur, aut perturbaretur: Epiſcopus cum ſuprà deputatis, vel Synodus prouincialis, pro regionis more, pro Eccleſiarum & beneficiorum qualitate, etiam ſuprà ſcripta, ſi opus fuerit, moderando, aut augendo, omnia & ſingula, quæ ad felicem huius Seminarij profectum neceſſaria & opportuna videbuntur, decernere ac prouidere valeat.

Decretum de manſione ſimpliciter comprobatum eſt ab omnibus, vndecim exceptis [e], qui aut adiectâ quâdam conditione illud approbarunt, aut aliqua ex parte improbarunt: horum complures dubitationem præ ſe tulerunt, quòd verba præberent argumentum illius interpretandi, perinde ac ſi manſio diuini eſſe iuris declararetur; quæ declaratio pluribus haud placuerat vt fieret. Gualterio Viterbienſi viſum eſt Decretum nimis ſeuerum in minores Curiones. Franciſcus Blancus Hiſpanus Aurienſis Antiſtes reſpondit, Placere ſibi ſub ſpe nouæ declarationis, quòd futuris Cardinalibus interdictum eſſet Epiſcoporum Infulas accipere. Guadixenſis libertatem commorandi tres menſes longè ab diœceſi, non probauit; poſtulauitque, vt Cardinales eligi non poſſent ante quadrageſimum ætatis annum. Theophilus Gallopus Oppidenſis Antiſtes, rationi conſentaneum non duxit, vt opus eſſet tamquam cauſa neceſſaria ad abſentiam, venia Summi Pontificis, aut Metropolitæ. Vnicus in oppugnando Decreto extitit Philippus Maria Campeggius Epiſcopus Feltrienſis, productâ ſchedulâ, in qua dicebat, videri ſibi res definitas tunc præſertim plenas eſſe falſitatis, & prio- 9

e Cuncta in Actis Paleot. & Romanis.

rem

rem partem poſteriori repugnare: prætereà, ſeruatum non fuiſſe ritum Concilij, vt priùs minorum Theologorum iudicium audiretur; quamobrem denuntiabat, ſe pro virili reſtiturum, ſicuti anteà fecerat, prompto tamen animo ad ſe aut rationi, aut definitioni confirmationique Pontificis ſubmittendum. 1563.

Reliqua Decreta ad corruptelas corrigendas, accepta ſunt communiter per merum verbum *Placet*, exceptis ſex Patribus, optantibus ſiue delarationem aliquam, ſiue tenuem mutationem.

Poſtremo loco lectum fuit Decretum de celebranda Seſſione die decimoſexto Septembris, in qua ageretur de Sacramento Matrimonij, & de alijs dogmatibus, nondum definitis, & etiam de collatione Epiſcopatuum, & cuiuſuis Sacerdotiorum generis, ac de alijs emendationis capitibus. His verò cuncti aſſenſerunt.

Si mortales probè conciperent gaudium, ex concordia profecturum poſt diuturnum certamen, quodcumque litigium facilè componi poſſet: ſed occulta animorum commotio, vtpote inimica, aut nimis amica ſui ipſius, ſanari non vult, quia extingui non vult.

CAPVT XIII.

Expenduntur variæ Suauis narrationes, variæque ratiocinationes ab eo allatæ aut tamquam ſuæ, aut tamquam aliorum. De ijs quæ accidiſſe iam diximus; ac præcipuè, an adhibita à Pontifice cura, ne decernerentur ſine concordia articuli controuerſi, in ipſius rem eſſet, an potiùs in detrimentum, & ex ſolo publicæ quietis deſiderio.

1 LIceret mihi Suauem arguere, quòd in hiſce rebus enarrandis ſilentio prætereat tot euentus memorabiles, & ſine quorum notitia nihilo meliùs perciperentur euentus alij ipſis adnexi, quàm intelligeretur hiſtoria depicta, ſi variæ imagines multis in locis obuelarentur. Sed vt ſincere loquamur, non magis in eo ille deficit, quàm communiter hiſtorici deficiant; niſi quantum aut plus quàm illi gloriatur de intima cognitione arcanorum, aut omittit ex animi perturbatione verum, ſibi non ignotum. Duabus in rebus excuſari non poteſt, in eo quod non fuit narrando, ſiue id ex eius fiducia ſiue ex fictione proueniat, & in afferendis tamquam certis rerum geſtarum cauſis non modò à veritate alienis, ſed etiam à ſimilitudine veritatis; quod poſtremum tamen gratiarum actionem promeretur: ſic enim quò mentitur amplius, eò minùs decipit. Ego verò id quod notâ dignius eſt notabo.

Dicit,

1563. Dicit, Concordiam inter Oratores inſitam, diſplicuiſſe compluribus *addictis Pontifici, & hanc diſſoluendæ Synodi occaſionem optantibus.* Quinam erant hi Pontifici addicti? Num Legati? quis acrius quàm illi pro concordia laborauit? Poterántne vmquam maiori cum efficacia ac libertate ſcribere ad mouendum Pontificem, vt is mandata reuocaret? Maiorine ſolertiâ vti poterant, ne mandata exequerentur, parato etiam animo ad ea ſuſpendenda auctoritate propriâ, tametſi tam diſertè fuiſſent tradita, & duo ex Legatis præcipui ſuas familias Hiſpaniæ Regi ſubiectas haberent? Num Vicecomes, qui, etſi pariter illi Regi ſubiectus, in litteris ad Borromæum ſenſus protulit tam ſinceros, quàm expreſſos in volumine litterarum eos certè Suauis inſpexerat? An Gualterius, cuius calamus auſus fuit ad eumdem Borromæum ſcribere, offendi Synodum, quòd Pontifex eâ iuſſione [a] Legatos cogeret ad agendum, reclamante conſcientiâ, lethalemque noxam committendam? Num Paleottus, quem audacter obſtitiſſe, ne res conficeretur, oſtendimus? Num Boncompagnus, qui per eaſdem notas locutus eſt? An communiter eorum phalanx, quibus plurimum Legati fidebant, & de quibus ſignificarunt Pontifici, à tot viris eximijs, beneuolentiâ in Pontificem plenis, rem fuiſſe vituperatam? Breuiter, id affirmare, tantum repugnat vero ac manifeſto, quantum ſi quis opponeret Suaui, diſplicere ipſi proſperos hæreticorum in Septemtrione ſucceſſus. 2

[a] Litt. Gualt. ad Borrom. vltimo Iunij 1563.

Narrat poſteà, hoc rumore ſedato, propoſitum fuiſſe à Lotharingo aliud conſilium, vt nimirum duo articuli litigioſi omitterentur. Palmaris de temporibus error: vnde poſtmodum ſæpè oritur in ferendo de rebus iudicio id quod in quibuſdam verſibus cernimus, qui ſi ordine inuerſo legantur, contrariam ſignificationem conficiunt. Rumor ſedatus fuerat ineunte Iulio; & vſque à die tertio Iunij ſe in viam dederat Romam verſus is qui Gualterio à Secretis erat, cum rebus à Lotharingo propoſitis. Quod ſi Suauis id ignorauit quod celatum perſtitit, ſcire tamen debebat quod notorium fuerat, Legatos videlicet vſque à trigeſimo Iunij in hanc ſententiam veniſſe, cùm de ea & ad Pontificem ſcripſerint, & cum omnibus viris publicis ſermonem habuerint, & ipſum Pontificem illicò per apertas litteras conſenſiſſe; ac demum à Muſotto, qui à Lotharingo, cùm contentio ferueſcebat ardentius, miſſus ad illum fuerat, confirmationem rei propoſitæ allatam fuiſſe. 3

Dein refert veraciter, conformia mandata à Ferdinando ſuis Oratoribus fuiſſe tradita; ſed ſtatim rei veritatem cauſæ falſitate corrumpit, 4

corrumpit, vt qui hanc adducit: *Cùm animaduerteret Cæſar, maiorem partem paratam eſſe ad ampliandam auctoritatem Pontificis, timebat ne quid decerneretur, vnde Proteſtantium concordia difficilior euaderet.* Num forte Proteſtantes admittebant ſiue auctoritatem ſiue definitiones illius Synodi, vt proinde intereſſet concordiæ cum ipſis, vt ſanctiones magis minúſve propitiæ Pontifici promerentur? Nónne ibi cunctæ ipſorum ſententiæ proſcriptæ fuerant? Nónne illi & verbis & ſcriptis inuecti fuerant in Synodum, tamquam in ſatanæ ſynagogam? Nónne ijdem execrabantur cum ſuo parente Luthero etiam Synodum Conſtantienſem, quæ præcipuum erat fundamentum ijs, qui Concilium ſupra Romanum Pontificem extollere contendebant? Cuiuſnam igitur momenti ad concordiam cum Proteſtantibus cenſeri poterant à Cæſare illius Conuentus Decreta? ſed nolente Suaui, ex eius calamo magni ponderis voces prodiere, *Maiorem partem eſſe paratam ad ampliandam auctoritatem Pontificis.* Percontor: In quo reſidet poteſtas definiendi; in maiori, an in minore parte? omnium Conciliorum conſuetudo, quin omnium communitatum, & ratio ipſa id dicit. Igitur ſi ſuffragia fuiſſent collecta, Pontificis auctoritas ampliata fuiſſet. Igitur tot prolationes illius Seſſionis habitæ non ſunt à Legatis, quò Patres diſtinerent à noxijs Pontifici ſanctionibus, optatis à Synodo, prout illis opponebatur, ſed vt concordia in rebus definiendis ſeruaretur. Igitur Pontifex, qui ſine dubio de cunctis edoctus erat, cùm Legatis iniunxit, vt eas diſputationes ſeponerent, non in ſuæ vtilitatis gratiam id egit, quaſi detrimentum aliquod ſuæ iuriſdictioni præuidens, ſed potiùs pacis ſtudio neglexit emolumenta, quæ parati Patrum animi ipſi pollicebantur. Igitur non Pontifex, ſed eius aduerſàrij libertatem Concilij violabant, cùm denuntiationibus miniſque vrnam impediebant, ne res legitimâ ratione ſecundùm plura ſuffragia decernerentur. Reſponderet fortaſſe Suauis, Maiorem hunc numerum non ita ſentire, ſe metu Pontificis ita loqui. Iam verò ne grauetur quiſpiam perpendere, quænam potẽtia grauiorem terrorem incuteret Epiſcopis, potentia Pontificis, qui extra ſuam modicam ditionem vires non obtinet ad agendum aduerſus Principum conatus, & quem cernimus tam remiſsè, ac tam æquis de cauſis ſe gerentem; an potentia Regis Galliæ, Regis Hiſpaniæ, & Cæſaris, quorum Oratores plus minúſve Epiſcoporum magis quàm Romani Pontificis auctoritati fauebant. Et præter illos nec Senatus Venetus, nec reliqui Principes Itálici violentiam in ſuos Præſules intuliſſent, aut permiſiſſent. Quare ſi maior pars 1563.

1563. ita loquebatur, maior pars ita ſentiebat. Hîc verò meos lectores rogo, vt aliquantulùm in hoc argumento cogitationem defigant, vtpote in eo quod Achilles eſſe poſſet in abijciendis Suauis criminationibus contra Sedem Apoſtolicam, quod ſpectat ad hanc tertiam Tridentinæ Synodi conuocationem. Sed pergamus alia ipſius mendacia detegere.

Affirmat, Lotharingum, per eos dies Romam inuitatum à Pontifice litteris beneuolentiæ plenis, ſtatuiſſe in illis negotijs illi ſatisfacere. Dein narrat, poſt alia adhibita ſtudia, deuentum fuiſſe ad peculiarem, de quo diximus, cœtum præcipuorum Præſulum, in quo iacta ſunt fundamenta concordiæ ante generalem conuentum. Verùm obſeruetur, quam benè contexta ſit hæc narrationum ac rationum tela. Peculiaris ille cœtus ſeptimo Iulij habitus eſt, vt liquet ex monumentis ſuprà productis, per quæ pariter in hiſtoria comprobaui ea, quæ nunc in confutatione cogor repetere. Pontifex autem ſexto Iulij per litteras Legatis aperuit ampliſſimas pollicitationes, ſibi Lotharingi nomine à Muſotto delatas, ſimulque conſilium ab eodem propoſitum inuitandi Romam Lotharingi; quod conſilium, cùm animaduerteret, ſicut idem ſcribit, fuiſſe profectum à Lotharingo, habebat in animo re ipſa ad reditum Muſotti perficere; nec ab animo diſcrepauit effectus, ſicuti colligitur ex ſumma reſponſionis ad epiſtolam Lotharingi, ad eumdem à Muſotto perlatæ, quæ ſumma typis impreſſa legitur in volumine Gallico. Ex his clarè patet, an huiuſmodi litteræ, & inuitatio Pontificis ad Lotharingum allata, præceſſerint, ac potuerint ipſum impellere ad ea gerenda, quemadmodum Suauis comminiſcitur. Sed humanæ temeritati ſæpè contingit, vt cùm alicui duæ res geſtæ confuſiùs innoteſcunt, quarum altera ſi alteram præuertiſſet, poterat illam parere, eamdem tamquam antecedentem, & alterius cauſam depingat; tametſi reuerà ſubſecuta fuerit, adeoque nihil effecerit. 5

Scribit, Hydruntinum neruis omnibus concordiæ repugnaſſe: & ex aduerſo Legati præcipuam in eo laudem ipſi tribuunt; & in Borromæi reſponſis honor exhibetur ea de cauſa [b] per verba magnifica, Pontificis nomine. 6

[b] Litt. Borrom. afferendæ infrà libro ſequenti.

Dicit, Doctrinæ Decretis maiorem Hiſpanorum partem aſſenſam fuiſſe ſub conditione, vt ſeruaretur id quod Oratori ſui Regis Legati ſpoponderant, quod erat, ex dicto Suauiano, vt vbi ſtabiliretur Pontificis auctoritas verbis Florentinæ Synodi, declararetur vnà, Epiſcoporum inſtitutionem eſſe iuris Diuini. E contrario liquet ex Actis, ſolùm tres Hiſpanos Præſules, non autem maiorem partem 7

ſub

ſub conditione conſenſiſſe: hi fuerant Aiala, Caſablanca, & Auoſmedianus; atque hic poſtremus in genere mentionem fecit, neſcio quid fuiſſe pollicitos Legatos de ſexto & octauo Canone, nec expreſsâ te, nec homine cui promittebatur. Verum eſt, haberi in volumine litterarum Viceconitis [e], ſibi dictum fuiſſe à Morono, eam rem promiſſam eſſe, quam Suauis indicat, ſed cum reſtrictione magni momenti, nimirum, declaratum iri Epiſcoporum inſtitutionem hæreticos damnando; adeoque nihil decernendo de quæſtione inter Catholicos agitata, An Epiſcoporum inſtitutio eſſet à Deo, nullo alio intermedio, quod attineret ad iuriſdictionem. 1563.

[e] Scriptura Viceconitis ad Borrom. 19. Iul. 1563

8 Poſt rerum geſtarum hiſtoriam conſtruit Suauis more ſuo alteram hiſtoriam iudicij vniuerſalis de rebus geſtis: proponitque, nullam illius Concilij actionem tantâ curioſitate à mortalibus expectatam fuiſſe, quò ſemel intelligeretur, quidnam decem menſes in contentione detinuiſſet tot Præſules Tridenti, & in negotio tot Aulas Principum: *ſed*, ex adagio, *exiſtimatum fuiſſe partum natiuitatemq́; vnius muris; quippe quòd nemo erat, qui poſſet quidquam interius reperire, quod non modo tam longi temporis operam mereretur, ſed ne breuem quidem tam inſignium capitum occupationem.* Hic ſcriptor tam ſtulte mendax eſt, vt ſæpè mihi liceat abſque cauſæ detrimento aſſumere onus, à nullo iure impoſitum accuſatis, hoc eſt, oſtendere, ab aduerſario dici quod fieri nequeat: ita mihi nunc accidit. Quis vnquam poterat tam diſtortè ratiocinari, cùm vniuerſis mortalibus innoteſceret, Patrum contentionem, & Aularum negotium non tam fuiſſe de hac illáve parte decidenda, quàm de quibuſdam quæſtionibus decidendis, aut omittendis? In comperto erant celebres turbæ, quæ iam ante Seſſionem vigeſimam primam acciderant de articulo, *Cuius iuris eſſet manſio*; & deſiderium ab ea vſque hora Legatorum, vt huiuſmodi articulus, quaſi ſcopulus grauium perturbationum, procul euitaretur. In comperto erat promiſſio, quæ oportuit vt ab ipſis fieret Hiſpanis, quòd articulus ille reſumeretur, cùm ad Decreta de Sacramento Ordinis formanda deuentum eſſet. In comperto erant continua Hiſpanorum poſtulata, vt adimpleretur promiſſio. In comperto erat, Seripandum duxiſſe opportunius omitti articulum, ætate Iulij paratum, *An inſtitutio Epiſcoporum eſſet iuris Diuini.* In comperto erant turbæ inde ſubortæ, enata inde neceſſitas illius expendendi, & in diſceptationem adducendæ auctoritatis Pontificiæ, eiuſque ſupra Concilium prærogatiuæ, quæ omnia diſſidij ac diuiſionis diſcrimen afferebant. Quis igitur, niſi eorum ignarus, quæ cunctis hominibus ciuili notitiâ aſper-

1563. ſis comperta erant, exiſtimare poterat quaſi ridiculum montium partum, quòd in lucem fuiſſet editus poſt eos decem menſes laborioſæ grauiditatis partus perfectus, & non abortus confuſus, aut ſchiſma monſtroſum? Fortaſſe humanæ prudentiæ opus maximum eſt, ingentia mala vitare: minùs enim in hoc, quàm in bonis ingentibus conſequendis vim habet fortuna; adeoque dicitur præcipua laus medici eſſe, non morbum ſanare, ſed impedire.

Pergit Suauis: *Ab hominibus nonnihil verſatis in rebus Theologicis deſideratum fuiſſe, vt ſemel declararetur, quid intelligeret Synodus ſub nomine poteſtatis retinendi peccata ſecundùm ſententiam ſuam, quæ poteſtas effecta fuerat vna pars poteſtatis ſacerdotalis.* 9

Quo pacto deſiderium huiuſmodi excitatum eſt in hominibus, dum hæc Seſſio habebatur, in qua ex incidente de hoc argumento agebatur, & non potiùs cùm prodiere deciſiones Seſſionis decimæquartæ ſub Iulio, vbi datâ operâ de illo actum eſt, & tum in primo capite doctrinæ, tum in tertio Canone declaratum eſt, per ea Chriſti verba fuiſſe traditam poteſtatem remittendi retinendíve in Sacramento Pœnitentiæ peccata? quin eo in loco Suauis, dum commemorabat, aut ſuo more comminiſcebatur hominum dicta, affirmauit, viſam fuiſſe valdè planam eorum verborum ſignificationem, hoc eſt, tradi poteſtatem remittendi peccata vere pœnitentibus, & retinendi ijs, quos Sacerdos minimè pœnitentes agnoſceret. Quare nos ijs, quæ illic ad confutandas eius calumnioſas ineptias ſcripſimus, haud repetitis, tantummodò addemus, nec bonos Theologos, nec bonos Canonum Doctores eſſe potuiſſe illos, qui non percipiebant, pertinere ad iudiciariam poteſtatem non modò quod Principis beneficium illa concedat homini, qui poſt acta confecta, & expenſam cauſam eo dignus reperiatur; ſed quod illud deneget homini, qui poſt adhibitam eiuſmodi diligentiam indignus agnoſcatur.

Refert dein complurium admirationem, quòd fuiſſet definitum, *Ordines inferiores aliud non eſſe, niſi gradus ad ſuperiores; cunctos verò eſſe gradus ad Sacerdotium*: cùm apud antiquos legatur, pleroſque clericorum perſiſtere in huiuſmodi Ordinibus, ad ſacerdotium numquàm progreſſos, & e conuerſo, quoſdam per eos Ordines minimè tranſeuntes, conſecrari ſacerdotes. Verùm maiori cum admiratione legetur in Suaui horum admiratio, ab eo qui memoriâ retinuerit, à Synodo numquam dici id, quod ille pro certo ponit tamquam illius coortæ admirationis fundamentum. Affirmatur quidem in ſecundo Canone, *eſſe in Eccleſia præter ſacerdotium alios Ordines,* 10

Ordines, & maiores & minores, per quos tamquam per gradus tendatur ad Sacerdotium. Nõn tamen quia in Republica multi ſunt magiſtratus, quorum vnus ad alterum gradus eſt, ſequitur, minorem non niſi gradum eſſe ad maiorem, multoſque homines, & plures quoque non poſſe remanere in primo, ad ſecundum haud progreſſos; aut euenire numquam poſſe, vt quis ad ſecundum proueliatur, primo non conſcenſo: ita, exempli gratiâ, dignitas meri Præſulis gradus eſt ad Cardinalis dignitatem; & tamen aliquis renuntiatur Cardinalis, gradum Præſulis priùs non obtinens. Neque Synodus declarat, Ordines eſſe gradus ex ordinatione Chriſti, & non merè ex ordinatione Eccleſiæ, cùm adhuc ad hodiernum vſque diem in quæſtione verſetur, an omnes Ordines inſtituti fuerint à Chriſto, & an idcircò omnes ſint Sacramenta, & imprimant characterem. Quod de minoribus Ordinibus negatur à Gabriele Vaſques [d] cum inſignium Theologorum cohorte. 1563.

d Tom.3. in 3.Part.diſp. 237.

11 Pergamus: valde Sophiſticum eſt id quod obijcit in caput decimumquintum de diſciplina, perinde ac ſi ſibi contradicat; cùm ibi liquidò appareat ſenſus, nimirum, velle Synodum vt functiones Eccleſiaſticæ, ſicut mos erat, exerceantur ab eo qui Ordinem ad hoc idoneum obtinet, ijs in locis, vbi non deſint huiuſmodi Ordinibus initiati, nec opus ſit, vt per operam laicorum ſuppleatur: exercitationem autem, ac ritum perfectum earum, quæ iam dictæ ſunt, functionũ, iniungi à Synodo in quauis Eccleſia, quoad cõmodè fieri poſſit.

12 Ab alijs improbabatur, ſi Suaui credimus, quòd ad conferendum Sacerdotium tamquam neceſſaria requireretur docendi populi facultas, quandoquidem animarum procuratio à Sacerdotio ſeiungi poteſt. Concedo ea ſeiungi poſſe, ſed non ita ſeiungi, vt numquam coniungi poſſint. Meritò igitur eam requiri facultatem, quâ poſitâ, ſemper eſſet liberum Epiſcopo vti operâ Sacerdotis, ſiue perpetuò, ſiue ad tempus, in populis erudiendis; quod munus Sacerdotibus admodum congruit. Ita pariter adſcribendus non eſt miles ciuili militiæ, qui ad bellum extrà gerendum aptus non eſt, quamuis plures ex his militibus ad bellum poſteà non mittantur.

13 Putidius eſt aliud obiectum: Perinde fuiſſe, requiri in ſacros Ordines ſuſcipiente latinæ linguæ intelligentiam, ac declarari, Synodum illam non fuiſſe Oecumenicam, cùm ab eo Decreto non poſſent obſtringi Aſia, Africa, & bona pars Europæ, vbi latinus ſermo in ſcholis communiter non addiſcitur. Aliud eſt, Synodum quampiam eſſe Oecumenicam, aliud, velle vt cunctæ ſuæ leges ſint vniuerſales, & obſeruandæ in quocumque loco Chri-

1563. ſtianæ Reipublicæ. Prudens legiſlator plures ſuarum conſtitutionum præſcribit, non pro cunctis ijs locis, in quibus aliquot ſubditos habet, ſed pro maiori parte ac præcipua, e cuius bono reliquarum bonum enaſcitur. Cuinam dubium eſt, non fuiſſe mentem Patrum, vt ipſorum ſanctiones ſtatuerentur etiam pro ijs regionibus Indiæ, tum ad Occidentem, tum ad Orientem, quæ ad Fidei Catholicæ cultum iam venerant? Quod igitur potiſſimùm intendebant, fuit, vt Eccleſiæ latinæ proſpicerent, ex qua, velut e trunco, virtus poſteà diffunditur in minores ac debiles ramos reliquarum Eccleſiarum: nec pro earum ſingulis, ob varietatem ac mutabilitatem ſtatus ipſarum, componi poterant leges peculiares; ſed ex conſtitutis pro parte maxima ac potiſſima, deducendi erant proportione aptiores modi regendi alias, quaſi extrema atque inferiora huius corporis membra. Et ita Cardinalium Congregatio, penes quam Romæ cura eſt & auctoritas interpretandi Concilij, declarauit ex illius mente, in Illyrica regione, à peritia Illyricæ linguæ litteralis excuſari latinæ intelligentiam ad Ordines conferendos. Vnde conſtat apertius, quantum in Eccleſia vniuerſali opus ſit ſupremâ quâdam poteſtate, ſemper viuâ & conſtante, & cuius munus ſit confirmare, promulgare, interpretari, relaxare, abrogare, ampliare, aut coarctare conſtitutiones, prout opportunum animaduerterit.

Perſuadere nobis ſtudet, in Germania ſexto Canoni obiectum fuiſſe, quòd conſtituat Fidei dogma, *Hierarchiam*; *vocem* (ait ille) *ac ſignificationem alienam, ne dicam contrariam diuinis effatis, & veteris Eccleſiæ conſuetudini, & vocem à quodam inuentam, qui etſi alicuius antiquitatis, quiſnam, & quando extiterit, haud ſatis conſtat; qui alioqui ſcriptor eſt hyperbolicus, & quem in vſu illius vocis, aliarumq́, quas ipſe excogitauit, nemo ex antiquis imitatus eſt. At verò ſi ſequendus erat modus agendi ac loquendi Chriſti Domini noſtri, ſanctorumq́ Apoſtolorum, & Eccleſiæ primæuæ, oportuiſſe non Hierarchiam, ſed Hierodiaconiam, aut Hieroduliam ſtatuere.* Et addit, *A Petro Paulo Vergerio apud Vennonetes, vulgò Vallem Tellinam, ſuarum concionum argumentum fuiſſe deſumptum ab his alijſq́ obiectis adverſus Concilij doctrinam.* 14

Quando collibitum eſt Suaui tam friuola obiecta producere, ipſum reprehendere mihi non licet, quaſi ea non adſcripſerit decenti perſonæ, ſcenæque condecenti. Quænam aptior perſona, quàm Petrus Paulus Vergerius, homo litteris vix aſperſus, ſeu potiùs puluerulentus, ſed totus temeritate intritus, ſicut patet ex illius libris, cuiuis honeſto lectori ſtomachum mouentibus? Et planè vulgus illius vallis apta erat ſcena huiuſcemodi ſententijs, non ido- 15

idoneis vt imprimerentur in auditoribus alterius temperaturæ: quare ſolerter legens Suauis in Epiſtolis Vicecomitis, per eos dies ſcriptis [e], Vergerium in Valle Tellina concionari contra Concilium, iјs quæ ab eo dicebantur non expreſſis, tribuit illi argumenta, veriſimilia in huiuſmodi concionatore. *Pudet me illi reſpondere, etiamſi conuincam. Vox Hierarchiæ Eccleſiaſticæ vſurpatur tamquam titulus celebris Operis à S. Dionyſio Areopagita, nomen inter digniora ſummâ reuerentiâ in Eccleſia. Dum pro certo Suauis affirmat, non ſatis conſtare quiſnam eorum librorum ſit auctor, omnino deſpicit iudicium Sanctorum Doctorum, Oecumenicarum Synodorum, ac Summorum Pontificum, per decem iam ſæcula exiſtentium. Etenim ſanctus Gregorius ſub nomine Dionyſij, quem *antiquum ac venerabilem Patrem* appellat, in homilia trigeſima quarta libros illos adduxit, idemque poſteà fecerunt S. Martinus Pontif. Max. & martyr in Concilio Romano, S. Agatho pariter Pontifex in epiſtola ad Conſtantinum IV. Imperatorem, Nicolaus I. in quadam epiſtola ad Michaëlem Cæſarem; ſextum Concilium Oecumenicum in Actione quarta, & ſeptimum in Actione ſecunda. Inſuper ſanctus Maximus monachus & martyr, & S. Thomas, eos libros tamquam tales & revereri & interpretati ſunt. Quod ſi ante S. Gregorium expreſſa mentio non legitur illius Operis, quid mirum eſt, ſi, cùm Chriſtiani, eorumque ſcripta inſectationibus adeò diuexabantur, nec typorum opera conſeruabat, diffundebatque memoriam ſcripturarum, illæ veluti ſemiuiuæ atque ignotæ plura ſæcula iacuerint, cùm compertum nobis ſit, quid Ariſtotelis, aliorumque præſtantiſſimorum ſcriptorum Operibus acciderit? Quanto minora veſtigia comperiuntur apud veteres Hiſtoriæ Quinti Curtij? neque tamen ea ſuppoſititius partus exiſtimatur. Longè minùs quam hoc, ſatis eſſet ad patefaciendam huius hominis arrogantiam in affirmando confidenter, non ſatis conſtare de illorum librorum auctore. Sed quoniam aliqui etiam ex Catholicis recentiore tempeſtate [f], eos in dubitationem reuocarunt, mihi verò mens eſt in re firma rationes meas ſtabilire, etiamſi dem ſcriptorem illum non fuiſſe Areopagitam, ſed alium quempiam ex veteribus, de quo S. Gregorij auctoritas dubitari non ſinit, ſine dubio ſatis erat veneratio illis habita per tot ſæcula ab Eccleſia, ne puderet Synodum illinc deſumere vocem quamdam ſuo propoſito conſonantem.

16 Quod autem *Auctorem hyperbolicum* illum nominat, delirium eſt ad calumnias conſtruendas. Sæpè vtitur (haud negauerim) egregius

1563.

e Literæ Vicecomitis ad Borrom. 22. Iulij 1563.

f Videri poſſunt cum ipſorum argumentis apud Philippum Labbeum Soc. Ieſu, in diſſertatione hiſtorica de Script. Eccl. quos attigit Bellarminus; & apud Ioannem Morinum ex Oratorio S. Philippi Nerij in 2. parte Commentarij de ſacris Eccl. ordinationibus.

1563. gius ille Doctor propoſitione græca ὑπὲρ, quæ Latinè *ſuprà* vertitur; ſed eam vſurpat, cùm diſſerit de rebus planè ſupremis, hoc eſt, diuinis, quò palàm faciat, deeſſe nobis vocabula idonea ad eorum maieſtatem explicandam. Quapropter dum illis apponimus voces, ex origine ſua ſignificantes obiecta alia terrena, quæ proportionem aliquam habeant ad res diuinas, ſed adiectâ illis propoſitione *ſuprà*, redigimus in memoriam, ab huiuſmodi rebus plurimùm ſuperari id quod ex vi talium verborum noſtris mentibus obuerſatur. Porrò perpendat, qui demens non eſt, an in huiuſmodi ſermone inſit vitium hyperboles, an virtus religionis, ſapientiæque altitudo. Tam fieri poteſt, vt quiſpiam de Deo ſcribat cum hyperbole, quàm cum aſſentatione. Quod ſi Areopagitam in eo verborum vſu communiter ſecuti non ſunt, omiſsâ propoſitione illâ, aut breuitatis causâ, quippe quæ tacitè intelligatur, aut propter ineptitudinem linguæ latinæ, longè minus idoneæ quàm græca, ad hæc venuſtè componenda; non idcircò vituperatur ille, quin potiùs vniuersè, & inter alios à S. Thoma commendatur. Verùm quò proteruitatis non peruenit Suauis, dum audet Concilium carpere, quòd ſibi ſumpſerit vocem adhibitam pro titulo memorandi Operis ſui à celeberrimo, vetuſto & ſacro Doctore, ſimulque velle, vt eius loco poneretur *Hierodiaconia*, hoc eſt, *rerum ſacrarum miniſterium*, aut *Hierodulia*, hoc eſt, *ſacrarum rerum ſeruitus*, voces à Suauiana temeritate compoſitæ? cùm Hierarchia iam eſſet vocabulum adeò in Eccleſia acceptum, vt non modò S. Maximus nongentis annis ante Concilium in Commentarijs de S. Dionyſio ex profeſſo ſuper eo diſſerüerit; ſed inter Scholaſticos S. Bonauentura trecentis antè annis Commentarium ſcripſerit ſub hoc planè titulo: & hinc à Ioanne Scoto, tanquam à voce notiſſima, & auctoritatis plena, deducta fuerit Ordinis definitio, dicente [g], *eſſe facultatem ſpiritualem ad aliquem actum exequendum in Eccleſiaſtica Hierarchia*. Et ætate recentiore Albertus Pighius celebrem librum ſuum aduerſus nouas hæreſes nominarat, *Defenſio Eccleſiaſticæ Hierarchiæ*. Cur igitur Synodo abſtinendum erat ab vſu illius vocis, tam familiaris ſacris ſcriptoribus, adeoque conſimilis alijs valdè conſuetis, quæ originem eamdem, compoſitionemque vocum græcarum habent, ſicut Monarcha, Patriarcha, Tetrarcha, Exarchus? Profectò nec legebantur in ſacris Litteris, nec obtinebant adeò veterem comprobationem à Doctoribus Eccleſiaſticis, vocabula, *homuſion*, *Perſonæ diuinæ*, *peccatum originale*, & alia, cùm primum in ſuis definitionibus ea adhibuit Eccleſia.

[g] In 4. ſent. in quæſt. *Vnica* §. de primo.

Ait idem, ſua illa vocabula, *Hierodulia*, *Hierodiaconia*, futura fuiſſe

fuiſſe magis conſentanea ſermonibus & operibus Chriſti, Scripturæ, & etiam veteris Eccleſiæ. 1563

Id ſine dubio non poteſt intelligi à Suaui verum eſſe de ipſis vocibus, ſecundum ſonum acceptis, quippe quæ numquam in vſu fuerunt; quare ſupereſt, vt de ipſarum ſignificatione loquamur. Ac primò quidem nemini dubium eſt, humilitati Chriſti & Eccleſiæ antiquæ aptas non reſpondere voces *miniſtrandi & ſeruiendi*; nec eaſdem alienas eſſe ab vſu recentis Eccleſiæ, quæ in ſuo Capite retinet titulum, inductum ab vſu S. Gregorij, *Seruus ſeruorum Dei*. Sed eiuſmodi voces vim non habebant ad exprimendam auctoritatem, & inæqualem dignitatem graduum, ordinem inter ſe habentium, quod per eos Canones Synodus intendebat: id igitur aptiùs explicari non poterat, quàm per vocem Principatum ſignificantem. Nec à vocibus dignitatem ſonantibus abſtinuerunt aut Redemptor, aut Scriptura, aut vetus Eccleſia, cùm opus fuit huiuſmodi ſenſus explicare. Chriſtus diſcipulis ſuis dixit: *Vos me vocatis Magiſtrum, & Dominum, & benè dicitis; ſum etenim.* Et in ſacris Paginis, ſi veteres inſpectemus, comperimus, conſtitutos à Deo, & appellatos ſæpè Principes ſacerdotum: ſi recentiores, nomen Diaconorum, hoc eſt miniſtrorum (quod Suauis intendebat vniuerſo Eccleſiaſticorum ordini commune reddere) conſpicimus ſingulariter attributum ordini poſtremo, & à Sacerdotibus & Epiſcopis diſtincto. Quocircà vellem, vt ipſe me doceret, quonam pacto poterat Synodus dicere, quò ſe ad ſacra eloquia conformaret, eſſe in Eccleſia *Hierodiaconiam*, conflatam ex Epiſcopis, ex Preſbyteris, & ex Diaconis, poſtremâ parte cum ipſo toto non confuſâ? Numquid Paulus Apoſtolus Superiores Eccleſiaſticos non appellauit honorifico nomine *Præpoſitorum*, & nomine *Epiſcoporum*, quod importat *inſpectores*? Non admonuit, illis exhibendam obedientiam? Et quid tandem aliud, niſi prærogatiuas huiuſmodi nomen *Principatus* ſignificat? Prætereà, in Eccleſia veteri quæ vox magis recepta eſt, quàm vox *Patriarcha*, hoc eſt, *Princeps patrum*, ſiue *Princeps pater*? Quo pacto igitur abſque graui mendacio potuit hic ſcribere, appellationem *Principatus in rebus ſacris*, ſermonibus & operibus Chriſti, diuinarum Litterarum, & Eccleſiæ veteris repugnare? Qui nomen Principatus damnabat, neceſſe erat vt damnaret Cyrillum Alexandrinum [h], affirmantem, Petrum omnium primum reſpondiſſe Chriſto, tamquam Principem, & caput reliquorum: Vt damnaret S. Hieronymum, qui [i] de Apoſtolis intellexit illa Dauidis verba: *Principes Iuda, duces eorum*, docens, idem valere *Principes Iuda*, quod

[h] Hom. 12. in Ioannem cap. 64.
[i] In Pſal. 67.

k Epiſt. 162.
l Lib. 4 Epiſt. 32. ad Mauritium.
m In hom in feſto SS Petri & Pauli.
n Initio lib. 3 de Conſideratione.
o In cap. 27. Comment. in S. Matth.

1563. *Principes Chriſti:* Vt damnaret S. Auguſtinum., qui dixit [k], *In Sede Romana ſemper perſtitit Principatus Sedis Apoſtolicæ:* Vt damnaret S. Gregorium, vbi ille ſcribit [l], *Sancto Petro fuiſſe commiſſam curam & Principatum totius Eccleſiæ.* & alibi ſuper illis verbis Iob: *Cum Principibus qui poßident aurum, & replent domos ſuas argento. Quos alios* (ſubdit) *Principes, niſi S. Eccleſiæ Doctores vocat, quos indeſinenter in loco Prædicatorum præcedentium diuina diſpoſitio ſubrogat? de quibus eidem Eccleſiæ Pſalmiſta ait: Pro Patribus tuis nati ſunt tibi filij: conſtitues eos Principes ſuper omnem terram?* Vt damnaret Bedam, vbi in ſuis Operibus habet [m], *Petrum recepiſſe principatum iudiciariæ poteſtatis:* Vt damnaret Bernardum, ijſdem Apoſtolis tribuentem [n] dictum illud Pſalmi: *Conſtitues eos Principes ſuper omnem terram.* & ad Eugenium dixit: *Tu es heres, & mundus eſt hereditas.* Quod ſi quis optaret reperire quoque in Eccleſia *Principum* nomen, vniuerſo Epiſcoporum ordini commune, Hilarium conſulat [o], qui tam longè abeſt, quòd exiſtimet cum Suaui, hunc titulum opponi titulo *ſeruorum*, tributo Epiſcopis in Euangelio, vt ſcribat; Quamquam parabola ſerui fidelis ac vigilantis ſit cohortatio cunctis communis, tamen per eam præcipi peculiarem quamdam ſollicitudinem, ob expectationem Domini, *Principibus populi, hoc eſt Epiſcopis.* Verùm diuinare mihi videor, ſi adhuc viueret Suauis, eum minimè conceſſurum robori harum omnium rationum, ac tam luculentis teſtimonijs, contendentem, haud debuiſſe Tridentinam Synodum vti voce quâdam, ad id vſque temporis in cunctis præteritis Concilijs non vſitatâ. Id ſi verum eſſet, argueretur, nulli Concilio licuiſſe vocabulum adhibere, in alio antiquiore Concilio non contentum: adeoque cunctas Synodos, exceptâ primâ, quoties vocem illæ poſuerunt in ſuis decretis, ex priori, aut ex ſacris Literis non deſumptam, reprehenſione dignas eſſe. Sed inſuper conceſſum mihi eſt vt Suauis inſaniam refellam, ſimulque eius ignorantiam, probatione clariore & expugnabili. Quiſnam malus genius hominem impulit, vt tamquam certum pronunriaret, Eccleſiam & anteacta Concilia ſe abſtinuiſſe ab ea voce ad illum vſque diem? Oecumenica Concilia pauca tandem ſunt, & in ſcriptore, qui doctrinam adeò profitetur ac iactitat, dedecus potiùs eſt ea ignorare, quàm laus eadem pernoſcere. Iam verò in octauo Concilio, quod anno ſalutis circiter 870. fuit celebratum, licuiſſet Suaui legere hanc vocem, ſuis auribus adeò diſſonantem, non in vnico ſolùm loco, qui fugiat & fallat oculum, ſed in duobus, videlicet, tum in Actione ſexta, vbi Metrophanes Smyrnæ Archiepiſcopus appellat Nectarium, Ambroſium & Nice-

phorum

plurum memorabiles Hierarchas; tum in decima, cap. 14. vbi 1563.
nomen, honor, ac ritus Hierarchicus Angelorum ad Epiſcopos Eccleſiæ transfertur.

18 Narrat denique Suauis in articulo de manſione, poſt tam diuturnum ſtudium egregiam aliquam deciſionem expectari; ſed pronuntiatum denique fuiſſe id ſolum, quod clarum erat, cùm ſit euidens ex lege naturali, nemini fas eſſe à ſuo munere, niſi legitimam ob cauſam, abeſſe. Benè eſt, definitioni Concilij tribui hac vice ab aduerſarijs tamquam vnicum probrum nimis dilucidam veritatem. Sed quâ ratione poterat definitio vltrà procedere, quod ſpectat ad ius diuinum, cùm Suauis ipſe dixerit, in hac re auctoritatem Scripturarum ac Patrum eſſe cohortationem ad perfectionem, nec eſſe quidquam ſolidi niſi Canones Eccleſiaſticos? Igitur ſi Concilium ſtrictiorem obligationem definiuiſſet, falſum definiuiſſet. Prætereà, vbinam ille reperit vetitum illud adeò clarum, ne quiſquam abſit à ſuo munere ſine cauſa legitima? Quot ſunt munera, quæ rectè adminiſtrantur etiam in abſentia per delatas rerum notitias, miſſaſque iuſſiones, & per præſentes Vicarios? Parum igitur non fuit, definiri, hanc diligentiam ſic adhibitam ſatis non eſſe ad excuſandam abſentiam, & ab abſente lethalem noxam contrahi. Nec etiam parum conduxit, quòd Cardinales includerentur, de quo priùs obiectum fuerat: à maiore obligatione aſſiſtendi Romanæ Eccleſiæ excuſari minorem de peculiaribus Eccleſijs, præſertim cùm eas ſæpè non obtineant ex titulo, ſed ex adminiſtratione, eaſdemque meliùs ipſi ob ampliorem auctoritatem poſſint è longinquo regere, ac ſelectorum miniſtrorum operâ, quam minoris notæ Præſules per præſentiam: quæ rationes adductæ fuerant ætate Pauli III. ne comprehenderentur in Decreto, & à nobis ibi relatæ. Vt paucis dicam: id quod homines communiter optabant, non erat definitio contemplatricis doctrinæ, quæ nulli eſt detrimento, ſi perſiſtat incerta inter Doctorum opinamenta, ſicut aliæ multæ; ſed vt peſſimus ac nocentiſſimus abuſus non reſidendi tolleretur. Sublatus hic fuit eo Decreto, pœnis ac ſanctionibus in eo ſtatutis, ſimul etiam ſtimulis adiectis, quibus inde ſtimulati ſunt Pontifices ad illud confirmandum ac roborandum. Igitur expectationi votoque mortalium ſatisfactum eſt.

Iam verò cùm hæc ibi peracta fuerint communi quiete ac voluptate, poſt tam diuturnas ac periculoſas procellas, appellari profectò non poteſt cum Suaui ea Seſſio, Montium partus in murem degenerans; ſed potiùs, quando is exemplo ſuo me ad fabulas trahit, Partus admirationis, quo nata eſt Iris, tranquillitatis nuntia.

1563.

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER VIGESIMVS SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

LVnenſis ſtudia celeri Concilij concluſioni aduerſantia; Pontificis vota, ac Legatorum, fauentia. Senſus Hiſpanienſium Oratorum Romæ à Lunenſis ſenſibus diuerſus. Verba Pontificis in Senatu ad commendationẽ Lotharingi, & ad excuſandam emendationem Cardinalium, Concilio remiſſam. Vera ratio huius rei. Suſpiciones Lotharingi ob propoſitas diſciplinæ leges, etiam Ferrerio diſplicentes. Reſponſum eiuſdem Lotharingi ad Pontificem inuitantem. Gualterius Romam à Lotharingo miſſus, & quibus cum mandatis, tum ab eo tum à Morono traditis. Iuſſa Pontificis ad Legatos de fiducia exhibenda & cum Lotharingo & cum Madruccio. Poſtulata Lunenſis, vt Præſules qui ſententias collecturi, & Canones digeſturi erant, deſtinarentur per nationes; & ipſius querimoniæ in Legatos Romam ſcriptæ. Eorum purgatio. Ampliſſimæ Venetorum pollicitationes ad Concilium adiuuandum. Cauſa Patriarchæ Grimani, poſt varios cœtus pro ipſo diiudicata. Sententiæ à Patribus dictæ de Matrimonio, ac præſertim de irritis reddendis coniugijs clandeſtinis, & contractibus filiorum vſque ad certam ætatem, ſine conſenſu parentum; & de damnanda opinione affirmante, ſolui matrimonij vinculum adulterij cauſâ. Petitio, vt priora duo capita decernerentur,

rentur, habita Gallici Regis nomine, atque vt tertium tempe- 1563.
raretur, habita à Venetis Oratoribus, Græcorum ſibi ſubiecto-rum gratiá. Antinorius Tridentum miſſus à Pontifice, ſpecie quidem, quá Lotharingum iter habiturum comitaretur; ſed in arcano, quò illum adhortaretur, vt Tridenti ſiſteret vſque ad exitum Concilij: quæ adhortatio à primo Legatorum præpeditur. Reſponſum Cæſaris de conſilio propoſito à Lotharingo, quod cum Pontifice ab eodem agitatur. Variæ adnotationes, à Ferdinando ad ſuos Oratores miſſæ de propoſitis morum legibus; potiſſimè verò eius mandata, vt obſiſterent emendationi Principum vſque ad maturiorem deliberationem. Acris controuerſia in hoc inter Cæſarianos & Legatos, & quodnam initum temperamentum. Poſtulationes Lunenſis apud Pontificem, vt leges ſanciendæ de reformando Collegio & Comitio, committantur Synodo; & reſponſa, quibus ille acquieſcit, de vtroque capite. Difficultas de confirmatione à Pontifice concedenda Regi Romanorum. Eius rei initium, proceſſus, & exitus. Patrum perturbatio, quòd ageretur de inducenda Mediolanum ſacra Inquiſitione pro more Hiſpanico, & negotij compoſitio. Rumor ſuſpenſionis, & vnde ortus. Diſcrepantia impacata de matrimonijs clandeſtinis, etiam per ſolemnem diſputationem, atque hinc neceſſitas protrahendæ Seſſionis ad diem vndecimum Nouembris. Noua Ferdinandi reſponſa de capitibus emendationis concinnatis, & maximè de eo quod ſpectabat ad Principes. Patrum tumultus ob huius capitis intermiſſionem, & quá promiſſione ſedatus. Mandata ab Hiſpano Rege miſſa de declaratione verborum, proponentibus Legatis, *& grauiſſima ex eo contentio inter Lunenſem & Præſides; quibuſcum quamplurimi Patres conueniunt. Procurator Hiſpanienſium Capitulorum à Lunenſi expulſus Tridento, indignante Concilio. Lotharingus Romam profectus.*

1563.

CAPVT PRIMVM.

Lunenſis poſtulatum, vt iterum inuitentur Proteſtantes. Moroni repulſa. Obiecta à Lunenſi ſollicitis agendi modis ad Synodum abſoluendam. Studia adhibita à Legatis apud Cæſarem, ac Philippum Regem. Significata à Pontifice in Senatu. Res ab eo & Miniſtris Hiſpanis geſtæ ad impedienda conſilia, quæ illi ſuſpicabantur in Lunenſi. Orator Florentinus Tridenti mutatus. Querelæ Gallorum partim ſimulatæ, partim veræ, de forma in Seſſione habita, quod ſpectabat ad ritum; & quo pacto illis ſatisfactum. Capita correctionis agitata de Matrimonio, & de diſtribuendis ſacerdotijs, obſtringentibus ad animarum procurationem.

VNà cum lætitia ex celebrata Seſſione, confirmata eſt 1
in Legatis ſpes citò & concorditer abſoluendi Concilij: ſed vtraque infuſcata ab inopina petitione Lunenſis, quæ ſuſpiciones auxit de ipſo conceptas. Petebat, vt denuò Proteſtantes inuitarentur; idque pariter commendarat Gualterio[a], vt tamquam opportunum Pontifici ſuaderet, cùm is Romam miſſus à Lotharingo, abeundi veniam à Lunenſi petijt. Suauis autem cùm legeret, Lunenſem à Legatis id petiiſſe, nec reſponſum illi redditum comperiſſet, illud ſuo more comminiſcitur, ſed non quod verè fuit; nimirum, rem ſe perpenſuros. Illi reipſa Moronus reſpondit, Hoc poſtulatum futurum inutile ad rem conſequendam, indecorum ex deſpectu, & noxium ob diuturnitatem, quam à nemine expeti poſſe in comperto erat, niſi ex priuata aliqua vtilitate, & ad ampliora interim beneficia à Pontifice extorquenda. Mirari ſe huiuſmodi poſtulatum, quando Auila paulò anteà in mandatis habuerat, vt Pontificem ab ea inuitatione dehortaretur; nec ignorabatur, ſimilia mandata Lunenſi quoque fuiſſe tradita. Repoſuit Lunenſis, Non peti vt id Pontificis nomine ageretur, ſed vt per Cæſarem agendum curaret. Ad hæc iterum Legatus: Non modò ſe nolle ſuam operam conferre, ſed neruis omnibus obſiſtere huic prolationi, cùm exiſtimaret, nihil ſalubrius Eccleſiæ id temporis fieri poſſe, quàm vt Synodus expediretur.

[a] Litt. Gualterij ad Borrom. 17. Iulij 1563. & Legatorum ad eumdem, 19. Iulij.

Poſteà verò aucta eſt in Legatis ſuſpicio[b], id à Rege fuiſſe impe- 2
ratum, propter ſimilem in Lunenſi agendi rationem ad id obtinendum. Statuerant Præſides, argumenta à Sacramentis ſeiuncta expedire,

[b] Literæ Legatorum ad Borrom. 22. Iulij 1563. & Vicecomitis 19. Iulij.

pedire, cuiuſmodi erant Indulgentiæ, & Vota monachorum, haud alio illis ſpatio impenſo, quod prænoſcebant in multos menſes abiturum: atque idcircò habebant in animo, cum Lotharingo conuenire de committendis articulis ſtudio Theologorum, vt ex ijs varij bini delecti inter miſſos à ſingulis Regibus, & par etiam ex Pontificijs, videlicet Lainius & Salmeronus, & par etiam ex ſupremis Moderatoribus Monaſticarum familiarũ, colligerent quæ ſibi opportuna viderentur tum de dogmatibus, tum de corruptelis; & pro ipſorum iudicio formarentur Canones à quibuſdam Patribus, ac poſtremùm in generalem conuentum referrentur. Sed Lunenſis expoſuit, aſſentiri ſibi non licere vt conſuetus modus variaretur. Quamobrem decreuerunt Legati, vt de abſoluenda Synodo ad Cæſarem ſcriberet Moronus, quippe qui alios in eo Principe ſenſus animaduerterat; atque vt prætereà vnà omnes prævalidis rationibus precibuſque vrgerent Regem Catholicum, miſſis ad Criuellum Nuntium litteris, ipſum rogantes, vt eas ſuâ voce animaret. Neque ſegniùs Pontificem ſtimularunt, vt huiuſmodi ipſorum ſtudia auctoritate ſuâ in vtraque Aula promoueret. 1563.

3 Moronus ſuis ad Ferdinandum litteris oſtendit [c], Fuiſſe in gratiam Cæſaris conſtitutas complures diſciplinæ leges, præcipuè verò obligationem reſidendi etiam in Cardinalibus; reliqua per omnem ſedulitatem peractum iri: abſolutis autem ſanctionibus vniuerſalibus, ad peculiares ſingularum prouinciarum proceſſum iri, ſicuti Epiſcopo Conadienſi dictum fuerat, qui Cæſarem aditurus, eas litteras ipſi deferebat; ſed ſimul etiam rogari à ſe Cæſarem, vt ipſe obſiſteret cuicumque, ex priuato commodo moram illius publici boni quærenti, præcipuè verò, vt Regi Catholico, fratris filio, ſuaderet ad remouendos Oratorem ſuum & Hiſpanos Præſules ab illis conſilijs noxiæ cunctationis.

c 20. Iulij, 1563.

4 Commendatum pariter eſt Cæſareis Oratoribus [d], vt eas litteras in manus Cæſaris deferendas curarent ab Epiſcopo memorato: ipſi verò Oratores Moroni litteris ſuas communes aſſociarunt, quibus tamen nihil aliud ſcribebant, niſi proſperum Seſſionis exitum, & apparatum ad futuram per fructuoſa Decreta celebrandam.

d Conſtat ex litteris Oratorum ad Cæſarem, 10 Iulij.

5 Pontifex immenſo gaudio affectus fuerat [e] ob Seſſionem, & amplè commendarat Legatos, & etiam Lotharingum, cui agi grates à Borromæo voluit; ipſe verò eumdem eximijs laudibus in Senatu cohoneſtauit [f], vbi felici ſucceſſu narrato, eodemque prudentiæ virtutique Legatorum adſcripto, adiecit. Laudem obtentæ concordiæ præcipuè Lotharingo deberi: fuiſſe à ſe beneuolentiæ plenas litteras

e Litteræ Bor. ad Legatos 21. & 24. Iulij, 1563.
f Acta Conſiſtor. 30. Iulij 1563.

1563. teras ad illum ſcriptas, qui ante futuram Seſſionem Romam aduenturus erat, quò de rebus ingentis publici boni ſecum ageret. Spem præ ſe tulit, Synodum proſpere progreſſuram ad metam: ſignificauit ſimul, conſtanter ſe velle, vt per ſanctam ſeueramque diſciplinæ correctionem neceſſitati ac voto communi cunctarum nationum ac Principum ſatisfieret. Hinc occaſionem cepit, ſe quodammodò tacitè purgandi apud Collegium, quòd ipſam Cardinalium emendationem Concilio commiſerat, quandoquidem ea diutius Romæ ab ipſorum nonnullis à ſe deſtinatis agitata fuerat. Sed cauſa, intimè Pontificis animum ad id impellens, ea fuerat [g], quòd inſpecto modulo ab illis confecto, viſi ſunt ipſi emendatores non tam vitia emendare, quam priuilegia eo in ordine exaggerare; idque poſteà per litteras arcanis notis conſcriptas indicauit Morono, memoratum modulum ab eo petenti, ipſum monens, ne vllam illius moduli rationem haberet, hiſce verbis ad eumdem ſcriptis per Borromæum: *Nauanda tibi erit opera, vt ad reformandam diſciplinam ea ſtatuantur, quæ tibi ac reliquis honeſta viſa fuerint, & quæ poſſint Synodo ſatisfacere, & cuncto Chriſtiano nomini prodeſſe, nullâ habitâ rerum mortalium ratione; id enim gratiſſimum Pontifici accidet.*

g In arcanis notis Borr. ad Moronum 25. Auguſti 1563.

Sed quoniam huiuſmodi cauſa ſi fuiſſet Senatui patefacta, exaſ- 6
peraſſet potiùs quàm pacaſſet animos Senatorum, adiecit Pontifex, velle ſe omnium primum ſubiici emendationis ſanctionibus, quæ in Synodo ſtatuerentur; ex huiuſmodi exemplo neque Cardinalibus, neque alijs Principibus illam grauem exiſtimandam: relictas à ſe liberas habenas illius negotij Præſidum manibus: ſi cuipiam incommodum inde inferretur, oportere libenti animo priuatum detrimentum communis vtilitatis gratiâ tolerari. Sibi aliàs in animo fuiſſe, per ſe ipſum decernere eam emendationis partem, quæ ad Cardinales attinebat: ſed cùm Principes poſtularent, & ſuaderent Legati, vt hæc etiam Synodo remitteretur, ſe conſenſiſſe; & fortaſſe maiori eorumdem Purpuratorum emolumento id Tridenti quam Romæ ſtaturum iri. Decretum, quo ad reſidendum adſtringebantur, ipſis fauere, quando Epiſcopatuum capaces eoſdem declarabat. Cæterà æquum plane eſſe, vt qui Epiſcopi prouentum atque auctoritatem poſſidet, Epiſcopi pariter vincula patiatur.

Hi erant in Pontifice ſenſus, & in hæc verba idem loquebatur poſt nuntium Seſſionis. Interim iniunctum Legatis fuerat [h], vt ob eam grates agerent Præſulibus Gallis; atque ornatiſſimæ commendationis formulis reſcripſerat Borromæus ad ea, quæ Legati ſignificarant in emolumentum Archiepiſcopi Hydruntini.

h Literæ Borrom ad Legatos & ad Moronū, 27. 28. & vltimo Iulij 1563.

Sed

Sed audito Lunenſis conſilio, miratus eſt Pontifex; nec minorem admirationem præ ſe tulerunt duo Hiſpani Oratores, quibuſcum ille conqueſtus eſt; & non modò Lunenſem non excuſarunt, ſicuti Suauis refert, ſed affirmarunt, id ex voluntate Regis eſſe non poſſe; & efficaciter ad Lunenſem ſuper eo ſcripſerunt, oſtenſo litterarum exemplo ipſi Pontifici, quod is ad Legatos miſit; adiecitque, Etiamſi Criuellus Nuntius aliter ſignificaret, haberi firmiora teſtimonia de Regis mente ex Nuntio peculiari Odeſcalco; & ſine dubio ab eo Principe curſum haud tetentum iri, dum propenſos iam ad rem expediendam conſpicaretur Cæſarem & Regem Galliæ, in quorum gratiam, non item ex animi ſui voto, potuerat fortaſſe ea præcipere, quæ ad procraſtinationem tenderent: velle ſe tamen Regi querelas ſuas inſinuare, non per ſpeciem dubitantis de regia voluntate, ſed de ipſius miniſtro conquerentis; cùm perinde in operibus accidat ac in filijs, vt eos homo facilius deſerat, qui tamquam ipſius filij ab alijs non agnoſcantur. 1563.

7 Augebatur tamen in Legatis ſuſpicio de Regis mente, propterea quòd vigeſimo ſexto Iulij Lunenſis adierat veſperi Moronum cum querimonia, quòd [i] in proximè præterita Seſſione prætermiſſum fuerat debitum & conſuetum examen, quo priùs cuncta expenderentur à minoribus Theologis; & etiam, quia ſubiecerat idem Lunenſis, ne in poſterum vellent eâ ratione curſim progredi, id enim libertati Synodi detrimento fore: ſe verò haud omiſſurum obſiſtere, ac poſtulare, vt quæuis atomus expenderetur exquiſitâ trutinâ; & vti Lotharingus domi ſuæ peculiares cœtus Gallorum Præſulum habebat, perinde ſe cœtus Hiſpanorum habiturum. Ad hæc fidenter Moronus: Nullam incuſationem minùs expectatam in antegreſſam Seſſionem afferri ſibi poſſe, quàm de maturitatis, aut etiam de libertatis defectu, quando poſt tam diuturnam trutinam tantâ ſuffragiorum concordiâ confectæ fuerant ſanctiones. Agendi modum in ea habitum, legitimum & canonicum fuiſſe: eumdem in reliquis habitum iri; ac mirari ſe, ab vllo Catholico id temporis celerem Concilij exitum non optari.

[i] Scripta à Legatis ad Borromæum 16 Iul. 1563.

8 His non acquieſcens Lunenſis, cum Oratoribus cunctorum Principum trans Alpes regnantium agebat, quò peterent coniunctim, vt diſciplinæ capita ſtabilirentur à delectu totidem [k] è ſingulis nationibus virorum; cauſatus, aliter Italicam, vtpote tam plenam ac validam, adeò reliquas ſuperaturam, vt ea tantummodò conficerentur quæ illi placerent, cum libertatis bonique communis offenſa. Legati omni ſtudio conati ſunt hanc coniunctio-

[k] Lit. Legat. ad Borrom. 19. Iul. 1563.

1563. nem euertere; ac primò quidem ab ea ſeiunxerunt Luſitanum Oratorem, virum Religionis apprimè ſtudioſum, ſed pacato, non contentioſo ſtudio prædicum. Præterea ſtatuerunt, etiamſi Oratores ad id petendum conuenirent, ipſis viriliter obſiſtendum eſſe, ob grauiſſimas rationes alibi commemoratas, numerandi per capita, non per nationes, ſuffragia: præſertim cùm interior conſcientia, & exterior euidentia, æque pro Legatis teſtarentur in anteactis diſciplinæ legibus rem fuiſſe peractam, nullâ habitâ peculiari Italiæ ratione, & re ipsâ nihil Patres exteros ea de re conqueri.

Itaque de ijs omnibus Pontifex certior factus, Nuntio in Hiſpa- 9
nia [l] ſignificauit, vt prudenter ſuas cum querelis preces ad Regem deferret, vt ipſi celer exitus cordi eſſet; ita tamen, vt eiuſmodi precibus Pontifex haud obſtringeretur ad regia reſponſa præſtolanda, vt quæ non certa, ſed eadem tarda prauidebantur; & eodem tempore Legatos hortatus eſt, vt nullâ cuiuſpiam habitâ ratione progrederentur; ſimulque negarent, Pontificem denuò daturum operam aut per ſe, aut per alios, ad Proteſtantes inuitandos. Si opportunum Cæſari videretur id agere, in ipſo à Pontifice rem reponi, ſed abſque celeritatis detrimento. De Hiſpani ſtudio, quo Oratores conſociabat ad ea poſtulanda, ſignificauit Legatis, vt animaduerſis aliorum molitionibus, ſuas ipſi machinas honeſtè opponerent; qua in re nec ſe pariter otiari, cùm impenderet operam, quò Venetis Oratoribus, & Florentino (cum Ioanni Strozzio [m] Hieronymus Gaddius Epiſcopus Tortonenſis ſuffectus fuerat, qui nouam Orationem non habuerat, quia ſucceſſerat, non primò aduenerat) imponeretur ab ipſorum Principibus, vt obſiſterent cuicumque detrimento, quod aduerſus cõſuetudinem, Religionem, & etiam Italiam tentaretur. Præterea litteras ſcripſit; quibus Oratori Luſitano grates agebat, ad ipſum inflammandum; ſed Legatos monebat, auxilium potiſſimum à Lotharingo ac Ferrerio ipſis expectandum. Lotharingus inuitanti Pontifici ſe venturum reſponderat, omnem operam pollicitus, ſicuti mox narrabitur: ac de Ferrerio ſtuduerat Gualterius ſuſpicionem ex animo Pontificis abſtergere, ſcribens [n], habitam à ſe diutius fuiſſe conſuetudinem cum eo & in Gallia & Tridenti, & quidquid ille egerat, diligenter obſeruatum; & quamquam aliquâ de rebus mortalium experientiâ inſtructo, ne vmbram quidem ſimulationis in eo deprehenſam, paucoſque ita ſtudioſos Pontificis à ſe repertos. Quod tametſi Gualterio non rei veritas, ſed hominis ars, & amor negotij à ſe agitati perſuaſerat [o], certum eſt, id temporis

Ferre-

[l] Conſtat ex litteris Borrom. ad Legatos, & ad Moronum 4. & 7 Auguſti, & ex alijs ſupra adductis.

[m] Diarium 20 & 27. Iul. 1563.

[n] Litt. Gualt. ad Borrom. 16. Iul. 1563.

[o] Litteræ arcanis notis Borrom. ad Moronum 4. Auguſti 1563.

Ferrerium adiumento fuiſſe Pontifici, qui pignus ad ipſi fidendum obtinebat. 1563.

10 Non tamen Ferrerius eiuſque collega ceſſabant ſtudioſè iura ſui Principis ſuſtinere; itaque poſt Seſſionem adiere Legatos cum duplici querimonia. Altera præter omnem expectationem ipſis accidit, nimirum, fuiſſe prætermiſſos thuris ac pacis ritus, alioquin adeò celebres, vt ſatis appareret, per eam prætermiſſionem intendi, ne indicaretur ſui Principis prærogatiua. Legati admiratione pleni reſponderunt, de ijs omnibus anteà cum Lotharingo ſe conueniſſe: ſed ſtatim intellexerunt, velle ſolùm Gallos ſuum aſſenſum legitimum in ea re diſſimulare, adeoque ſollicitudine liberi addiderunt Legati, pene ſubridentes, rem factam infectam eſſe non poſſe, & ab Oratoribus patienter tolerandam. Pro conſuetudine iam inducta inter ſummos viros, vt inuicem colloquantur tamquam perſonæ comicæ in ſcena per mutuam notitiam mutuæ fictionis, per quam à mendacio abſoluantur.

11 Altera querimonia verior fuit, quòd lecta non fuiſſet in Seſſione conteſtatio, ab ipſis Oratoribus habita in cœtu de ſede extra ordinem Lunenſi conceſſa. Id excuſarunt Præſides, cauſati, quòd cùm Lunenſis haud petijſſet, vt antecedens ipſius conteſtatio legeretur, nec pariter opportunum fuiſſe viſum ſubſecutam Gallicorum Oratorum legi; ſed quò ipſis fieret ſatis, oportuit, vt eiſdem promitteretur, vtramque typis impreſſum iri cum Seſſione: idque comprobatum à Pontifice; apud quem Galli haud omiſerant eamdem agere ſcenam de prima querela p. Sed ipſe liberum extra ſcenam reſponſum reddiderat; Se procul eſſe, ipſi verò inter ſe nodos quibus ſe implicauerant, exoluerent.

p Litteræ Borrom. ad Legat. vltimo Iul 1563

12 Vt operi finem imponerent celeriter, incumbebant Legati ad id, cuius præcipuè gratiâ illud cœperant, hoc eſt, ad diſciplinæ reparationem. In quo Pontifex ſuam exercebat auctoritatem, non ad eos retinendos, ſed ſtimulandos, hiſce verbis per Borromæum ad eoſdem ſcriptis: *Cùm emendationis argumenta ſint ea, quæ Principes vrgent ſupra reliqua, optat Pontifex, vt in hæc neruis omnibus inſumant operam, cuncta honeſta in his indulgentes Principibus, quæcumque ipſi cupierint; cùm omnino ſtatutum Pontifici ſit, velle & pluſquam velle hanc emendationem eâ ratione, quæ ad obſequium Dei, & vniuerſale bonum expedire vobis videbitur. Quod mihi placuit hic dicere, non modò quo rectam Pontificis mentem teſtificarer, de qua compertum mihi eſt vos eſſe certiſſimos; ſed ne tempus teratis amplius in petendo hinc conſilio, eoq; citius expedire vobis liceat id quod ſupereſt, & ad gloriam ac laudem Dei rece-*

Ffff 2 ptui

1563. *ptui canere.* Quapropter ad id peragendum priùs Lotharingo, dein Oratoribus oſtenſa fuerant capita parata ad futuram Seſſionem, quò antegreſſo ipſorum conſenſu cuncta in generali conuentu concorditer ſuccederent. Quadraginta duo [q] fuerunt capita, & eiuſmodi ponderis, vt euellerint tandem ex animis Oratorum opinionem, quæ illis infixa adamantinis clauis anteà videbatur, videlicet, opus quo grauiora reformarentur, in ſolum modulum eſſe abiturum, propterea quòd ipſa fabrica reuerà odioſa foret tum Pontifici, tum Legatis; qui memorata capita ad ipſum miſere, declarantes, id à ſe fieri, quò de euentis edoceretur, non quò reſponſum expectarent, cùm vellent re ipſa exercere poteſtatem ſibi traditam, & confirmatam toties à Pontifice, ſtatuendi vnà cum Synodo quidquid opportunius cenſuiſſent. Quin etiam nec ipſi narrare prætericrunt, cum in præterita Seſſione decretum fuerat, vt ſingula in ſingulis diœceſibus Seminaria inſtituerentur; fuiſſe qui vellent apertè pronunciare, vt vnum etiam Romæ inſtitueretur; ſed ab ipſis moderatâ quadam ratione id præpeditum fuiſſe, ne quid Synodus Romæ præſcribere videretur, pollicitis tamen, à Pontifice erectum iri pro ſui gradus dignitate. Quare illum rogarunt, vt ipſorum promiſſo confeſtim reſponderet effectus.

q Epiſt. Legat. numerat. 44. ex errore, vt conſtat non ſolùm ex Actis Paleotti, ſed ex reſponſo Borromæi ad ipſam epiſtolam, 21. Augusti 1563.

Pontifex ad capita ſibi miſſa, à Borromæo reſponſa huiuſmodi 13
reddi voluit per expeditum tabellarium [r], *Non vult ampliùs Pontifex quemquam conſulere de capitibus memoratis, nec de reliquis, quæ iſtinc mittentur in poſterum; ſiquidem certò ſcit, ob ingeniorum varietatem numquam nos conuenturos, & indies magis diſſenſuros: adeò autem neceſſaria eſt Synodi abſolutio ob cauſas plurimas ſæpius ſcriptas, vt nihil quod eam retardet, poſſit, vt nos arbitramur, culpâ grauiſſimâ carere. Maximum in rebus omnibus quod fieri poſſit bonum, & minimum malum peragite, atque hoc animo progredimini, quo quàm celerrimè deueniatis ad exitum Concilij; quod Pontifici videtur potius abſoluendum ſolemniter, quàm ſuſpendendum, cùm id maius Dei obſequium, maior noſter honor ac dignitas ab ipſo putetur: & vbi res eò deductas animaduertetis, vt ſancitis poſteà dogmatibus, confectisq́; iam dictis diſciplinæ legibus, opportunum abſoluendæ Synodi tempus arbitremini, & vobiſcum maior Patrum numerus conſenſerit, dicit Pontifex, vt nullâ ratione habitâ reluctantium, nec vllis deterriti minis cuiuſuis hominis, finem imponatis.* Et poſt hæc addidit Pontifex epiſtolam ſuo chirographo [ſ], eadem confirmantem.

r Litt. Borrom. ad Legat. 11 Augusti 1563.

De Seminario iam ipſe per Borromæum ſignificarat [t], cùm 14
primùm propoſita Tridenti Seminaria accepit, adiectum à ſe animum ad id Romæ perficiendum, ſicut breuî præſtare intendebat, ac

ſ Epiſt. Pontif. ad Legatos, 14. Auguſti 1563.
t 4. Auguſti 1563.

ac poſteà præſtitit, cum ea non Romanæ ſolùm iuuentutis, ſed 1563.
Italiæ vniuerſæ vtilitate, quam oſtendunt egregij viri, qui frequentes ex huiuſmodi palæſtra ad huius Prouinciæ, & Eccleſiæ decus prodiere.

15 Non tamen ſatis erat tam promptus Pontificis animus, quo regionibus Chriſtianis ſatisfieri cupiebat, quin tunc vt maximè adeò reſtiterunt ſummorum Principum Oratores, ſicut ſubinde lectores animaduertent, vt felix exitus opus diuinitus præſtitum viſum fuerit Legatis. Initio agitati cum Oratoribus negotij de morum correctione, illicò retardatum eſt iter ob oppoſitum quaſi iſthmum, iam præuiſum: nam eorum complures poſtularunt id quod Lunenſis propoſuerat, vt fieret Patrum delectus habitâ Nationum ratione. Illi contrà oppoſuerunt rationem, vſum veterrimum, & inſuperabilem difficultatem obtinendi conſenſus à Synodo; & præter Luſitani, Oratorumque Italicorum auxilia, ad ſe traxere [a] Draſcouizium, ac propemodum Muglitium, cùm vtrique compertum eſſet, iam Moroni operâ Cæſari verum innotuiſſe; ſed ambo denuntiarunt, cùm ipſi haberent in mandatis, concordes omnino cum Oratore Hiſpano ſe gerere, poſſe quidem ſtudere ſe illum ab incepto remouere, non autem deſtituere, vbi ipſe perſiſteret. Tamen quà rationibus, quà induſtriâ, præcipuè verò quòd Galli haud reuerà volebant quod cum Hiſpanis poſtulare videbantur, effectum eſt, vt Hiſpani conſenſerint id temporis antiquæ conſuetudini, per quam ſinguli Oratores ad propoſita capita propendebant, addentes quod opportunum proprijs Prouincijs exiſtimaſſent.

[a] Litt. Legat. ad Borrom. vltim. Iulij, & mandata Gualt. tradita à Morono, infrà afferenda.

16 Inter articulos de duobus magis arduè diſputatum eſt: alter fuit de irritis declarandis matrimonijs clandeſtinis. Agnoſcebantur immenſa detrimenta, quæ inde naſcebantur, dum vir ex pœnitentia nuptiarum, quas occultè contraxerat, plerumque ob impetum inconſultæ appetentiæ, aut ex cupiditate alterius thori, & illectus ad priores negandas ab ipſa notitia quòd illæ probari non poſſent, præceps ferebatur ad ſecundas, quæ vt cum honeſtiori familia, ita publicè celebrabantur; adeoque poſteà perpetuus adulter viuebat, ad id coactus cum recentium affinium reuerentiâ, tum ac multò arctius à præſumptionibus exterioris fori; in quo cùm prior contractus haud appareret, poſterior pro legitimo cenſebatur. Idcircò Oratores Galli, quorum regna fortaſſis hoc incommodum frequentius nocentiuſque patiebantur, vigeſimo quarto [x] Iulij à Concilio Regis nomine ſolemniter petierunt, vt huiuſmodi matrimonia in poſterum irrita decernerentur, renouatis antiquis nuptiarum ritibus:

[x] Acta Arcis Æliæ, tomo vltim. pag. 7.

1563. tibus: quod ſi graui de cauſa interdum aliter fieri opportunum cenſeretur, ſaltem matrimonia pro non legitimis haberentur, quoties non adeſſet Sacerdos cum tribus aut pluribus teſtibus: ſimul etiam redderentur irrita matrimonia contracta à filijs abſque parentum conſenſu, quippe plerumque noxia, ac familijs indecora, & odiorum potiùs quàm amoris fomes inter coniuges. Verùm quò ſimul remedium adhiberetur parentum ſocordiæ in filiorum ſtatu curando, certus annorum numerus præſcriberetur, quo abſoluto ſi nondum filius à parente in matrimonio fuiſſet collocatus, fas illi eſſet per ſeipſum vxorem ducere.

Hoc poſtulatum Gallorum, quod certè ſolemne fuit, & in 17
Acta relatum, omnino mutilatur à Suaui. Dum ſilentio præterit, eos petijſſe vt irrita declararentur coniugia clandeſtina, narrat, eoſdem quæſijſſe, vt eſſet liberum parentibus irrita aut non irrita reddere filiorum matrimonia, & omittit limitationem temporis ab illis appoſitam. Hac in re non modica efferbuit diſputatio tum de Eccleſiæ poteſtate, tum de opportunitate illius legis. Pontifex pro eo quod apud ſe iam ſtatuerat, ſcribi iuſſit ad Legatos [y], vt id conficeretur quod opportunum putarent: ſe quidem adeò abhorrere à mulierum raptu, vt animo meditaretur Decretum huiuſmodi, quo numquam poſſet verum matrimonium contrahi inter raptorem ac raptam, idque reſtitutionem antiquorum Canonum fore; ſed velle pariter hoc illis committere.

[y] Litt. Borrom. ad Legat. 4. Auguſti 1563.

Alter articulus, admodum arduus, agebat de collatione Sacer- 18
dotiorum, animarum procurationem complectentium. Etenim Epiſcopis rationi conſentaneum videbatur, vt in his nulla Pontifici ſeruaretur menſium retentio, ſed cuncta ipſorum poteſtati relinquerentur, vt qui idoneos in Diœceſi meliùs cognoſcerent. Pius ſatis intelligebat [z], & quantum id ſibi detraheret, & vbi rei deliberatio Tridentinis Patribus remitteretur, ipſos pro ſe decreturos; noluit tamen vt obex ille curſum Synodo retardaret, ſed cœpit etiam aperire, triplici temperamento Legatis propoſito. Primum erat, Vt cuncta ſacerdotia, animarum cura affecta, quocumque vacarent menſe, ad Epiſcopos ita ſpectarent, vt pariter cuncta ſacerdotia ſimplicia ad Pontificem pertinerent. Alterum, Vt, quemadmodum ſæpè ſcripſerat Borromæus, darentur ea ſacerdotia non alio modo, quàm *in forma dignum*, Datariæ vocabula: ita nimirum, vt illud impetraturus, coram Ordinario probaret ſe dignum eſſe. Vbi neutrum acciperetur, ad tertium deſcenderent, videlicet, Vt Pontifex conferret cuncta Paræciarum Sacerdotia, ipſius menſibus vacan-

[z] Litt. Borrom. ad Legatos, vltimo Iulij 1563.

vacantia, ſolùm dignis viris, & ex ipſa diœceſi, quorum ſyllabus 1563.
ab Ordinarijs ipſi mitteretur. His oblatis ratus eſt Pontifex, Epiſcopis in ea re ſatisfactum iri; ex hominum conſuetudine, vt cùm bona quædam litigioſi pars offertur homini nihil poſſidenti, extinguatur in eo ſæpe cupiditas, quamuis poſſit, ſuâ manu cuncta capiendi; cùm hominibus, præſertim togatis, videatur ingenti pretio parcere in noua rerum adeptione, cùm certamini parcunt.

CAPVT II.

Obductæ in Lotharingo vmbræ ob propoſitas emendationis leges. Variæ in eo ſuſpiciones in Moronum, ſed diſiectæ. Eiuſdem reſponſum inuitamento Pontificis. Gualterius Romam miſſus, & mandata ipſi tradita à duobus memoratis Cardinalibus. Iuſſa Pontificis poſt aduentum Gualterij, de fiducia cum Lotharingo & Madruccio exercenda; de celeritate, tametſi Lunenſis repugnaret; & alia iuſſorum capita.

1 CIbus tam ſæpè tam auidè petitus & repetitus ſtomachos primo guſtatu turbauit, non compoſuit. Capita emendationis à Legatis communicata cum Lotharingo, ac poſteà cum Ferrerio, ſicuti pariter cum ceteris Oratoribus, graui moleſtiæ duobus prioribus fuere [a], cùm ipſis videretur recuſari ac deſpici ſuum conſilium & oblatam opem ad abſoluendam Synodum abſque tanti temporis nouarumque ſanctionum impendio. Et ex altera parte Lotharingo non licebat honeſtè repudiare quod tam ſæpè poſtularat; nec indicare, vniuerſalem reſtrictionem à ſe moleſtè ferri, cùm aliquis ex articulis ipſum complectebatur. Quamobrem dum ſcriptum illud accepit à Paleotto, non niſi [b] languorem inſolitum præ ſe tulit, ac poſtmodùm ea capita comprobauit; addiditque, ſubridentis in modum, complurium annorum laborem ſupereſſe. Apertius ipſe palàm fecit, ſeu potiùs communicauit ægrimoniam Ferrerio, qui conſimiles ſenſus gerebat, & à quo Gualterius id reſciuit; nequiter nauari operam Pontifici, debitam illi auctoritatem ab ipſo non obtineri: Moronum, & fortaſſe Simonettam, propoſito tam arduo argumento, nonniſi poſt longiſſimum tempus concoquendo, obſecundare Hiſpanorum voto: ab vnico Nauagero & agnoſci & promoueri verum Pontificis bonum: non poſſe Gallicanos Epiſcopos diutius detineri procul ab ipſorum Eccleſijs egentiſſimis: nimis frigidè timideque Moronum progredi ad

[a] Arcanæ notæ Gualt. 17. 18. & 19. Iulij 1563.

[b] Litt. Vicecomitis ad Borromæum 19 Iul. 1563

1563. ad celeritatis conſilia, à Ferrerio & à ſe propoſita, dum cunctorum Principum conſenſum exquireret: ſcripſiſſe illum quidem non in Galliam modò, ſed etiam ad Epiſcopum Rhodonenſem, Gallicum Oratorem apud Cæſarem, quò Ferdinandum ad conſenſum impelleret; ſed in re peragenda pendendum non eſſe à cunctorum aſſenſu, difficulter flexibilium. Ita Lotharingus.

Adeò breuî mortalium ſcenæ tum in actibus tum in dictis va- 2
riant, perſonis minimè variatis. Pontifex, cui Philippus Rex vnicum erat columen in Concilij rebus, quique vt ipſi gratificaretur, ad Gallorum animum quaſi vulnerandum adductus fuerat, tunc animaduertebat, compelli ſe vt in eo negotio Gallos quaſi pro brachio, Hiſpanos pro obſtaculo haberet. Ex altera parte, priùs Hiſpani dehortabantur ne Proteſtantes denuò inuitarentur; tunc verò id ipſum in Synodo Hiſpanus Orator poſtulabat. Galli, & Ferrerius potiſſimè, qui tam acutis conteſtationibus, & priuatis & publicis, Pontificem transfoderant, perinde ac ſi Eccleſiæ is deeſſet in retardandis declinandiſque diſciplinæ legibus, nunc ipſum quaſi prodigum in ijs concedendis vituperabant; & vbi anteà tot vociferationibus contra Pontificem Legatoſque Synodi libertatem implorabant, ſimulque querebantur, nihil confici poſſe abſque Romanis oraculis, progreſſi erant tum ad Pontificem reprehendendum, quaſi malè cautum auctoritatis ſuæ cuſtodem, nimiſque largum ad eam Legatis impertiendā, tum ad Legatos incuſandos, tamquam in eius vſu nimis liberos, parumque intentos ſui Principis indemnitati.

Hæ cunctæ mutationes originem trahebant à Gallorum muta- 3
tione, quæ in Hiſpanos ſuſpicionem iniecit, quaſi ijdem Galli ſuis tantummodò prouincijs perſoniſque conſulere ſtudentes, vellent Pontificem trahere ad communis boni ſtamen præcidendum. Itaque Lunenſis obſiſtens rerum expeditioni, quam ipſe præcipitationem, Pontifex verò contentionum tranquillitatem, ſecuritatemque periculorum Eccleſiæ putabat, cœpit moras texere, propoſitis rebus repugnans, adeoque à Pontifice alienus. Porrò Gallorum variatio adſcripta quidem fuit honorificè [e] à Lotharingo nouis Reginæ mandatis, finem Concilij, eorumque reditum cupientis: ſed reuerà magni ad id momenti fuit, quod ſpectabat ad Ferrerium, gratia, quam ille ſperabat à Pontifice, vbi is malaciam ab inuentione atque opera ſua profectam intelligeret: quod verò ſpectabat ad Lotharingum, cupiditas illius ſplendidæ legationis, quâ fortaſſe confidebat, ſe tum Galliæ tum Eccleſiæ ingentia bona per ſummum gloriam collaturum.

[e] Litt. Vicecomitis ad Borromæum 22. Iul. 1563

Pontifex

4 Pontifex, qui ſenſus vtriuſque intimos callebat, ad Legatos ſcripſit: Vehementer à Gallis eam abſciſſionem optari, tametſi eoſdem puderet illam petere; idcircò ipſis ſatisfieri oportere: quod ſi etiam reliqui Principes non abſcindere, ſed terminare Synodum vellent, non paruo futuram fuiſſe emolumento pacatam Gallorum dimiſſionem: ratus fortaſſe, illis abeuntibus deſituram in Synodo ingentem turbidarum petitionum vexationem, durumque obicem, obſiſtentem auctoritati Sedis Apoſtolicæ, quam omnes reliqui fatebantur. Aliquid etiam peculiarius indicauit Morono de mente, vt dicebatur, à Lotharingo patefacta ſuper emendationibus ſibi ſignificatis, quò ille certiùs verum pernoſceret. Moronus, cùm[d] reſciuiſſet, Lotharingum haud plenè beneuolenti erga ſe animo eſſe, propterea quòd ipſe non ita frequenter illum inuiſebat, neque cum illo negotia communicabat, ſicuti Mantuanus, cœpit aliter ſe gerere. Vnde Lotharingus, æquè ad iracundiam ac ad beneuolentiam procliuis, adeoque tam ad alienationem quàm ad reconciliationem facilis, benè animatum erga Moronum ſe habuit[e], reſponditque epiſtolæ Pontificis, à Muſotto acceptæ, ſummâ gratiarum actione redditâ, ſuâque operâ ampliter oblatâ: Numquam ſe deſiturum ab omni conatu, quo poſſet ſanctæ Sedi prodeſſe, non ſolùm apud Patres, ſed etiam apud eos Principes, qui ſibi aliquid fidebant; ex quo Pontifici licêret apertè cognoſcere, fiduciam & amicitiam, à ſe cum illis exercitam, eò ſpectaſſe, vt poſſet ipſe Pontifici deſeruire. Inuitationem à ſe quidem excipi, ſed cum animo itineris retardandi vſque ad medium Auguſti, cùm audiret, profectionem ante illud tempus ex aura frigidula Tridentina ad Romanos calores ſibi periculoſam futuram. Præterquam quòd optaret, priùs res ita progreſſas animaduerti, vt poſſet ad aures Pontificis afferre citra dubitationem ea, quæ diuinæ gloriæ, & Chriſtiani nominis, ac præſertim Galliæ bono profutura cenſeret. Altero poſt hoc reſponſum die Gualterium[f] Romam miſit, cui tamen litteras fidei conciliatrices tradere noluit[g], quia fortaſſis apertus, ſed ſuſpicioſus Lotharingi animus plus illi concredebat quàm eidem confideret: ipſi tamen permiſit, vt ſcriberet commentariolum mandatorum, quæ à ſe coràm acceperat; quod pariter conceſſit Moronus.

5 Prioris commentarij hæc erat ſententia[h]: Lotharingum præſtolari reſponſa ab Gallia & à Cæſare de conſilio Pontifici à ſe propoſito, quæ planè peruentura erant quo tempore ſe in vias daret. Dediſſe negotium Lanſaco, vt regios ſenſus exquireret, etiamſi rei propoſitæ

d Conſtat ex litteris citatis Gualterij 17. 18. & 19. Iulij, & ex mandatis à Lotharingo traditis Gualterio.

e Litteræ Lotharingi ad Pontificem 22. Iulij 1563. in citato libro Gallico.

f Litteræ Legatorum ad Borrom. 22. Iulij 1563.

g Scriptum Vicecomitis ad Borrom. 22. Iulij 1563.

h Vtrumque extat inter monumenta Gualterij.

1563. propoſitæ Cæſar haud aſſentiretur; ſed Galliæ ſtatum adeò tunc eſſe turbulentum, adeoque fluctuantem, vt reſponſionem firmiter prænunciare ſibi non liceret. Velle ſe Romam adire plenis manibus, hoc eſt, cum certa notitia animorum omnium Principum. Scripſiſſe ſe præualidâ formâ ad Regem Catholicum, quâ efficacem ſperabat; non ita tamen, vt reſponſio profectionem ſuam anteuerteret. Quidquid accidiſſet, ſtatuiſſe apud ſe reuerti in Galliam, quò à cunctis catholicis aduocabatur; nec adeò morari, vt ab hieme Tridenti deprehenderetur; atque ad id pariter coactum iri Præſules Gallicos. Singula temporis momenta impendi à ſe in excogitanda ratione, quâ Pontifex honeſtè ex eiuſmodi moleſtijs ac periculis eximeretur; præcipuè cùm experimento comprobaſſet, ipſum in reformanda diſciplina longè ſeueriorem eſſe, quàm alij cupiebant. Proinde ſe confidere, Hiſpanos ſe inducturum, vt rebus rationi conſentaneis acquieſcerent: ſed duo à Pontifice ſe petere; alterum, vt hilaritatem & haberet & præ ſe ferret, ſecurus operæ & Moroni Cardinalis & ſuæ: alterum, vt voluntatem abſoluendæ Synodi occultaret. Gualterio committebat, vt amplis laudibus Legatos, Moronum præſertim ac Nauagerum, exornaret: vt ſpem faceret, celebratum iri Seſſionem ante præſcriptum diem: vt exponeret, à ſe percupi, vt matrimonia clandeſtina irrita declararentur. Pontificis opinionem firmaret de propenſo ipſius ſuorumque Præſulum animo ad tuendam Pontificiam auctoritatem, à qua fatebantur ſuam ipſorum pendere; affirmans, huiſce præcipuæ rei gratiâ Gualterium mitti, quoniam conſpicabatur malignam multorum operam ad infuſcandam in Pontifice hanc de ipſo fidentiam. Demum inſinuabat: Tametſi per ſcriptum Morono traditum, de memoratis conſilijs exquiſiiſſet aſſenſum Regis Catholici, non tamen omnino neceſſarium à ſe putari.

Mandatis Moroni, à Gualterio ſcriptis, hæc præcipuè continebantur: Opus eſſe vt in poſterum Pontifex ageret cum Lotharingo tamquam cum quinto Legato; in rerum ſumma ipſis demandans, vt conſiliorum omnium participem illum facerent, quandoquidem ipſum & voluntate optimum, & auctoritate maximum experiebantur. Quin ibi reuocari à ſe in memoriam ipſorum ſententiam, quam Romam ſcripſerant, vt idem Legatus remitteretur Tridentum. Pertractos à Morono ad ſe fuiſſe duos Oratores Cæſareos Eccleſiaſticos, maximè verò Draſcouizium. In magnas offendi difficultates in collatione ſacerdotiorum, cùm videretur Epiſcopis, vt quando ipſi obſtringebantur ad habenda tot examina in Paræcia-

rum

rum diſtributione, id rependeretur à Pontifice, dimiſſis à ſe aliqua ex parte Canonicatibus, & in illos tranſlatis; & ipſorum pleroſque haud rationi conſentaneum arbitrari, vt pro Paræcijs diplomata Romæ caperentur. Varia ad hæc proponebantur temperamenta, præſertim verò id quod tertio loco à Pontifice oblatum eſt, vti diximus. Ampliſſimè teſtificaretur Gualterius, quantum Boncompagni ac Paleotti opera prodeſſet. Sperari, actum etiam iri de corruptelis & oneribus, quæ à Principibus laicis proficiſcebantur, idque abſque ipſorum offenſione, & non abſque effectu: eſſe in animo, vt poſt Gallorum diſceſſum Pontificis auctoritas ſecundùm Florentinam Synodum declararetur: vti pariter nomine Concilij aliquis ex Patribus in Hiſpaniam mitteretur, conqueſturus Hiſpanienſium Epiſcoporum cunctationem, Regemque rogaturus, vt expeditioni operam daret. Non poſſe Moronum Tridenti perſiſtere futurâ hieme, ſi tam diu perduraſſet Concilium. Paratam Præſulum manum habendam eſſe Pontifici, quam eò mitteret, vbi Tranſmontani coniunctim res rationi diſſentaneas agitarent. Hæc erant vtriuſque mandati capita. 1563.

7 Romam peruenit Gualterius ineunte Auguſto: & ad perficienda conſilia, per illum à primo Legatorum miſſa, hanc epiſtolam oſtendendam ſcripſit Borromæus:[i] *Ea eſt animi voluptas & alacritas, quâ Pontifex afficitur ob res piè geſtas à Lotharingo in religionis negotio; vt cùm in præſentia non poſſit eam melius exprimere, me iuſſerit ad vos ſcribere, vt cœptis inſiſtentes, nihil agitetis aut faciatis ad Synodum ſpectans, cuius ille particeps non ſit, cum eo communicantes ſingula; & grandia & paruula, omni ſinceritate ac fiduciâ; atque ita cum eodem agentes, ac ſi nec plus nec minus vnus è Legatis eſſet. Quod ſi quid aliud vobis occurreret, quo poſſitis illum certum reddere beneuolentiæ quâ ipſum proſequitur Pontifex, & deſiderij quo tenetur remunerandi ipſius egregia opera quouis officij genere, compertum habete, gratiſſimum Pontifici fore, vt id omni bonæ ſinceræque voluntatis ſignificatione peragatis.*

[i] Epiſt. Borr. ad Legatos 4. Auguſti 1563.

8 Sed ne honor & gratificatio vni exhibita, deſpectio moleſtiaque alterius euaderet, altera ſimiliter eodem die epiſtola conſcripta eſt ad ſpeciem, in qua multum æſtimationis honoriſque ſignificabatur de Madruccio Cardinali, & iniungebatur Legatis, vt ipſum plurimi facerent, eique admodum confiderent. Hæc autem non perinde ſplendida ac ampla erat ac prior. At verò probatum Pontifici non eſt, vt Synodi nomine Præſul mitteretur in Hiſpaniam:[k] ſed præcepit, vt coniuncti haberentur qui ex alijs nationibus erant, ac præcipuè Galli; adiecitque, Tametſi impatienter ipſe cuperet

[k] Variæ litteræ Borrom. ad Legatos & ad Moronum 4. & 7. Aug. 1563.

1563. ret videre atque amplexari Lotharingum, à ſe tamen conſpici, quid momenti conferre poſſet rerum ſummæ eius præſentia vſque ad futuram Seſſionem. Eapropter, vbi eam Legati neceſſariam exiſtimarent, id illi proponerent; ita tamen, vt is animaduerteret, ipſos non niſi æſtimatione ac fiduciâ ipſius operæ moueri; atque vt illius arbitrio electio remitteretur. Quin Pontifex prætere a voluit, vt à Borromæo ea de re ad illum ſcriberetur [l]; & ipſe poſteà ſuo chirographo ad eumdem ſcripſit [m], ſtudioſè grates agens ob res optimè ab eo geſtas, proponenſque ne diſcederet, donec Synodo finem imponeret. Verum Lotharingus, quamquam rei propoſitæ cauſam lætus exciperet, tamen præ ſe tulit animum diſcedendi, ſaltem poſt proximam Seſſionem, præſertim cùm acceptis Reginæ litteris ea profectio comprobaretur; & quemadmodum arcanis notis ſcripſit Moronus ad Borromæum [n], reuerti in Galliam ille feſtinabat.

[l] Litteræ Borrom. ad Legatos 7. Aug. & Legatorum ad Borrom. 16. & 19. Aug. 1563.
[m] Litteræ Pontificis ad Lotharingum, miſſæ ad Legatos 14. Augusti.
[n] Apparet ex reſponſo Borrom. ad Moronum, 17. Auguſt. 1563.

Sed ad Pontificis mandata redeamus. Vbi reliqui Epiſcopi 9
(aiebat ille) de progreſſu & exitu Synodi conuenirent, aut Hiſpani diuinum afflatum accepturi erant ad conſentiendum, aut certè verecundiam paſſuri, quòd reliquis obſiſterent, animaduertentes, ſe communi hominum iudicio damnatum iri. Idcircò præcipiebat vt promoueretur, nullâ vllius habitâ ratione, ac maturaretur præſcripta Seſſio, ſicuti Lotharingus ſpem faciebat imponendi rebus agitatis finem, antequam ex Hiſpania reſponſa redirent. Etenim tametſi propitia præſtolanda eſſent, cunctique regij adminiſtri Romæ degentes operam ad id ſuis litteris impendiſſent; tamen aliter etiam euenire poterat: quod ſi accideret, longè feruentius impugnaſſet Lunenſis rerum expeditionem quàm in præſentia, dum à regijs mandatis non ſuccendebatur, ſimulque reddebatur tepidior ab incerto futuræ comprobationis euentu. Eſſe nonneminem nec plenæ omnino auctoritatis, nec omnino aſpernandum, qui ſignificarat (& epiſtola mittebatur ad Legatos, quò eam expenderent) Cæſari finem Synodi haud probari: quod vbi verum eſſet, ab eo facilè pertractum iri in eamdem ſententiam Regem fratris ſui filium. Quod ſi Cæſar Synodi ſuſpenſionem vellet, poſtquam Pontifex ſua cuncta ſtudia inſumpſiſſet ad eam abſoluendam, ſe ad ſuſpenſionem flexum iri, quo huiuſmodi moleſtiâ liberaretur. Verùm ad huius epiſtolæ calcem, nomine Borromæi ſcriptæ, Pontifex, quaſi poſtremæ clauſulæ eum pœnituiſſet, adiecit ſuo charactere quæ ſequuntur: *Quamquam Synodi finis honeſtior & laudabilior eſt Christianæ Reipublicæ, ad quod incumbendum eſt, nec cuiuſ-*

nis

uis ratio habenda, & cunctationes omnes præcidendæ, ne obſtaculum vllum ac difficultas offendatur, quemadmodum poſitâ dilatione facilè continget, cùm animaduertatur, à cunctis prolationibus detrimentum illatum fuiſſe; idcircò feſtinate. Et quod ſpectat ad emendationem diſciplinæ, cuncta omnino vobis committimus, planeq́; in vobis reponimus, ne huiuſce rei causâ deſiſtatis à bona, fructuoſa ac celeri huius Concilij abſolutione, ad Dei, eiuſq́; ſanctæ Eccleſiæ laudem & honorem. Certum hominem miſſuri eramus, ſed hanc epiſtolam ſatis fore putamus: idq́; noſtro chirographo ſcribere volumus, tametſi reliqua nomine Borromei, noſtræ ſororis filij, ſcripta eſſent. 1563.

10 Curauerat etiam Pontifex Morono ſignificandum, vt vbi oporteret Lunenſi cedere in expendendo diutius ° Indulgentiarum argumento, liberum relinqueretur cuiuis, ſeu Theologo, ſeu Præſuli, de Cruce ſignatis pro ſuo arbitratu verba facere, dummodò in eo nec opera nec impulſus aut Legatorum aut Aulæ Romanæ appareret. Et quoniam Lunenſis ſcripſerat ad ſe purgandum, ſed ſimul ad Legatos grauiter onerandos, tum ad Pontificem, tum ad Auilam, à quo epiſtola Pio fuerat oſtenſa; vtraque epiſtola ad Legatos miſſa eſt ᵖ cum litteris Pontificijs, quibus Lunenſi reſpondebatur, vt eas illi redderent, & per hanc opportunitatem congruentem ſermonem cum ipſo haberent.

° Notæ arcanæ Borr. ad Moronum, vltimo Iulij 1563.

ᵖ Litteræ Borrom. ad Legatos 4. Aug. & reſponſum Legatorum ad Borrom. 12. & 16. Aug. 1563.

11 De ſubſidio aliorum Præſulum mittendo ᵠ, exiſtimare Pontificem, poſſe à ſe viginti ſubmitti; ſed id feminimè facturum, niſi admonitum à neceſſitate, & ab eadem defenſum. Ad reliqua capita mandatorum, quæ diximus, reſponſa vel à nobis ſuprà indicata ſunt, vel neceſſaria id temporis habita non ſunt, ſicuti neque neceſſaria fuit peculiaris reſponſio ad monita Lotharingi.

ᵠ Litteræ Borrom. ad Moronum, 4. Aug.

Ex huiuſmodi mandatis & conſilijs, quæ frequenter adduco, & quæ tamquam optimus ſuccus expreſſa ſunt ex ſapientiſſimis illius ætatis ingenijs, licet inter cetera documenta imbecillitatem humanæ prouidentiæ arguere; cùm poſteà compertum fuerit, ab ijs quæ haud præcognita contigerunt, falſas fuiſſe redditas pleraſque prædictionum, & irritas pleraſque induſtriarum. Id verò cunctis ferè huius vitæ artibus commune eſt; pleraque ſeminum exareſcunt, pleraque iaculorum haud feriunt, pleræque cogitationum falluntur, nec idcircò emolumento ſunt vacua: nam abundans vtilitas, quamuis rara, multis partibus compenſat parum noxiam inutilitatem, quamuis frequentem.

1563.

CAPVT III.

Lunenſis ſermo ad Legatos de Præſulibus deſtinandis emendationi diſciplinæ, habito nationum reſpectu in eorum numero; & de ijs, quæ ipſis apud Pontificem imputarat; & de Principibus laicis reformandis. Legatorum animaduerſiones de ſuſpenſione aut abſolutione Synodi. Noui Lunenſis motus. Oblata ampliſſima à Venetis Oratoribus. Sententia Patrum ſelectorum, ad abſoluendum Grimanum Patriarcham lata.

DVm hæc Romæ agebantur, detulerunt Oratores varias appendices mutationeſque, à varijs expetitas in digeſtis ac perpenſis morum correctionibus; quarum rerum ſyllabum arbitror moleſtiæ futurum lectoribus, non infinitarum rerum propoſitarum notitiam, ſed præcipuarum, quæ diſcuſſæ ſunt, cupientibus. Inter Oratores Lunenſis vetus poſtulatum ardentiſſimè iterauit [a], vt pro ſingulis nationibus par Patrum numerus deſignaretur, qui Canones concinnarent, & ſententias colligerent. Nec Præſides remiſſiùs obſtitere, clypeum illum attollentes, quem validiſſimum experiebantur aduerſus varia Hiſpanorum vehementia poſtulata in huiuſmodi contentionibus, hoc eſt, contrariam conſuetudinem non ſolùm reliquarum omnium Synodorum, exceptis aliqua ex parte Conſtantienſi ac Baſileenſi, ſed eiuſdem Tridentinæ ſub Paulo ac Iulio. Quapropter cùm adeò vrgeret Rex, vt tres illæ conuocationes tamquam vna Synodus declararentur, & præſens tamquam præteritarum continuatio, poſtulandum non eſſe ab Regio Oratore, vt prætermitteretur, ac tacitè damnaretur mos in ipſis adhibitus. Id ſi fieret, anſam porrectùm iri ad impugnandas Conſtitutiones firmatas non ſolùm illis temporibus, ſed etiam poſt poſtremam conuocationem, quaſi modo non legitimo ſancitas; ac proinde ad euertendum funditus illud ædificium. Vſque adeò præmeditari oportet in ciuilium rerum tractationibus, perinde ac in diſceptationibus ſcholaſticis, quidquid ex vniuerſali quodam principio ſequitur, antequam ad ipſum affirmandum deueniatur. Adiecere, Italiam non itidem atque Hiſpaniam & Galliam ab vno Principe poſſideri, ſed à pluribus, cunctiſque in pretio habendis; adeoque fieri non poſſe, vt deſtinato modico Italicorum Epiſcoporum numero, ſuam quiſque partem ex Italicis Principibus ſibi debitam obtineret. Denique, vti conflatis tribus quartis Concilij partibus ex Præſulibus Hiſpano Regi ſubiectis,

[a] Litteræ Legatorum ad Borrom. 6. & 8. Auguſt. 1563.

ſubiectis, mirum eſſe non debebat reliquis coronatis Principibus, 1563.
obtineri ab illius Epiſcopis maiorem quàm ab ipſorum Epiſcopis potentiam; ita cùm Synodi maior pars Epiſcopis Italicis conſtaret, iniquum haud exiſtimandum reliquis nationibus, ſi præualerent Italici, pro eo quod accidit in cunctis corporibus; cùm præſertim ſingulorum membrorum poſtulata propoſitioneſque audirentur. Hoc colloquium non ſine verbis immoderatis, & non plenè circumſpectis ex parte Lunenſis habitum eſt. Et quoniam is affirmabat, in eo poſtulando regnantium miniſtros, & Lotharingum etiam conuenire, Legati ne id verum eſſet veriti (non quidem ex præſenti Gallorum Oratorum voluntate, ſed ex antiquis mandatis, à quibus vtpote à non reuocatis, numquam ſecedere auſi fuiſſent) cenſuere, ſe ad eam neceſſitatem redactos, vt ſacram anchoram adhiberent: & fidenter reſponderunt, Antequam nouitatem tam noxiam paterentur, ſe diſceſſuros fuiſſe, abrupto Concilio.

2 Illi colloquio inter Oratorem ac Præſides non adfuerat Nauagerus, quippe infirmâ corporis valetudine. Quare voluit Lunenſis cum eo ſeorſim colloqui; & iteratis ijſdem rebus, de quibus cum collegis diſputarat, conqueſtus eſt, ſe dilationis auctorem credi: ad quod refellendum haberi in quadam epiſtola Philippi Regis, ad ſe paulò anteà delata, quoſdam propoſuiſſe Regi, à Synodi diuturnitate diſcrimen aliquod inferri poſſe regijs Priuilegijs; ſed parum id Regem laborare, tum quia tam firmiter ea ſtabilita fuerant, vt nullus eſſet timori locus; tum quia quidquid eueniſſet, ſtudium vniuerſalis boni, cautioni propriæ vtilitatis à ſe anteferretur. Quamobrem argumentabatur Lunenſis, potiùs ex norma vtilitatis oportere vt à Regis miniſtris rebus expediendis opera nauaretur; progreſſum igitur à ſe neutiquam retardatum iri, dummodò feſtinatio in ſolertiam abiret, operâ plurimâ breuî præſtitâ, non in ſocordiam, omiſſis neceſſarijs, cui ſemper omni ſtudio reluctari & debebat & volebat.

Nauagerus, vt hominem adigeret ad ſe magis purgandum operis fructu, quàm ſterilitate ſermonum, reſpondit, Exaudiri quidem de illo huiuſmodi famam, ob quam quantâ Nauagerus ipſe triſtitiâ affectus fuerat, tanto nunc affici ſolatio ex contraria Lunenſis affirmatione; & ſanè confidere ſe plenè gauiſurum operis experimento & oblectamento.

3 Hinc ſermo conuerſus ad Principum laicorum emendationem, quam capita Oratoribus à Legatis tradita continebant. De hac Lunenſis dixit, ſe noluiſſe in ſuo ſcripto reſpondere; ſed videri ſibi conſen-

1563. conſentaneum rationi, vt priùs abſoluerentur in Synodo argumenta magis digeſta, & adeò ampla, vt nullam temporis iacturam paſſis Patribus, liceret illud Oratoribus concedere ad captandam notitiam à ſuis Principibus, primariiſque adminiſtris, de conſuetudine ac rationibus cuiuſque Regni.

At Nauagerus, Duas haſce emendationes ſeiungendas non eſſe, quarum vna abſque altera nimis eneruis euaderet, nec onera grauiſſima tolleret, quibus Epiſcopi querebantur ipſorum poteſtatem præpediri. Atque ad hanc rem comperio aliàs Moronum dixiſſe, Dignum non eſſe, vt reformatis Eccleſiaſticis, & prorſus intactis laicis, ſuaderetur hominibus, eos tantummodò eſſe deformatos, hos verò intaminatos.

Queſtus etiam eſt Orator de anteacta Seſſione, obiecitque, Cunctas nationes optauiſſe, vt declararetur vnde procederet Epiſcoporum inſtitutio; duas verò nationes, Quibuſnam præpolleret Romani Pontificis poteſtas; nimirum, Italos & Hiſpanos, Gallis ſolùm repugnantibus: & tamen priorem fuiſſe prætermiſſam, aduerſùs quàm omnes nationes; alteram, aduerſùs quàm binæ, ſuffragiorum copioſiſſimæ, cupiebant. Ad id reſpondebant Præſides; Quin ex recenti facto confici poſſe, quantum in ipſis concordiæ amor valeret, quando repugnantia nationis vnicæ, eiuſdemque ſuffragiorum minùs potentis ipſos continuerat, ne res tanti momenti ad Romani Pontificis vtilitatem definiretur: poſteà verò eâ omiſsâ, haud condecens viſum eſſe de minorum Præſulum poteſtate declarationem haberi, cùm caput præcedere debuiſſet, de quo Italos cum Gallis conueniſſe; adeoque iuſtæ querelæ cauſam non ſuppetere, quòd ex Hiſpanorum dumtaxat ſententia ac voto non fuiſſet ad eam definitionem deuentum. 4

Non deſiſtebant Legati [y] in ædes Moroni conuenire, duobus reliquis Cardinalibus aduocatis, ibique res ab Oratoribus adnotatas expendebant, quò redigerentur in eam formam, quæ graues in cœtu contentiones declinaret. Verùm accepto interim Româ exemplo litterarum, quas Lunenſis ad Pontificem & ad Auilam ſcripſerat, criminationibus in ipſos plenas, quaſi per cohortationes, per minas, per pollicitationes ſuffragia captarent, ſtatuerunt initio acritèr cum eo colloqui per eam opportunitatem quâ illi deferenda ab ipſis erat epiſtola Pontificis, eidem reſpondentis. Hæc autem dictata fuerat anteà Romæ, multis rationibus referta, adeoque aliquo etiam aculeo ſpinoſa, vt in eiuſmodi contentionibus viuuenit: poſteà mutato conſilio Pontifex ſimpliciorem in formam 5

[y] Litteræ Legatorum ad Borrom. 11. 12. & 16. & ſcriptum Vicecomitis ad eumdem 16 Auguſti. 1563.

mam redegit, ac prioris formæ exemplar [c] ad Legatos miſit, quò expreſſos in ea ſenſus in rem ſuam adhiberent voce, quæ cenſuræ minùs eſt obnoxia, & plus toleratur quàm calamus, cuius opus magis deliberatum, & ſuâ naturâ magis permanens exiſtimatur. Pontificem imitati, mentem quoque Legati mutarunt: & quoniam conſilia minùs feruentia ſunt ſolidiora, inualuerunt vt ira ex amore priuato cederet boni publici charitati. Quare non modò ſuam offenſionem diſſimularunt, ſed quod ipſis à Pontifice ſuppeditabatur temperarunt, & optimam præ ſe ferentes opinionem ſtudij in Lunenſi, ac viciſſim teſtati, Pontificem inflammato animo ferri ad ſanctum illud opus, neque cohortationibus indigere, ſtuduerunt eum certum reddere, ſe pariter affectos eſſe, qui diu noctuque nonniſi ad exquirendas planas ac faciles vias incumbebant, quibus ad tot laborum metam Patres deducerent. Ad id cogi ab ipſis frequentiſſimos cœtus, aliaſque operoſiſſimas induſtrias adhiberi: grauem ſibi iniuriam inferri ab eius dictis, qui affirmabat, ab ipſis in ſuam ſententiam indecoris artibus alios pertrahi: ſuam à ſe ſententiam in Conuentibus haud exponi, vt in comperto erat; & vnicè ſe in votis habere, vt cuncta per concordiam & animorum coniunctionem peragerentur, arduitate rerum exæquatâ, & diſſidijs conciliatis.

1563.

[c] Huius diplomatis ſumma miſſa fuit ad Criuellum Nuntium. 4. Auguſti, & extat in monumẽtis Gualterij.

6 Reſpondit Lunenſis, Se numquam in animum induxiſſe, quidquam minùs honeſtum ab eiuſmodi viris confectum; ſed fateri, auditas à ſe fuiſſe graues ſuſurrationes ob eos priuatos cœtus, qui in ipſorum ædibus habebantur, eò viginti Italis, & duobus ſolùm Hiſpanis, totidemque Gallis accitis. Contrà Legati: Cùm ipſorum munus eſſet, ſicuti dixerant, difficultates amouere, & controuerſias componere, id effici ab ipſis non poſſe abſque illorum conſilio & ope, quos ad hoc idoneos putarent, & abſque eorumdem accitu, pro ſuo arbitratu: vbi etiamſi verum fuiſſet, Italos longè maiori quàm alios frequentiâ intereſſe, non tamen id diſſonum videri, cùm Synodo centum quinquaginta ex Italis adeſſent, reliqui verò ex alijs Prouinciis omnino ſeptuaginta: ſed ne id quidem actum eſſe, cùm inducerentur complures ex variis nationibus, ac præſertim duo Cardinales, & Oratores Eccleſiaſtici Cæſaris ac Regis Poloniæ; & ipſum quoque, ſi eſſet Eccleſiaſticus, in eos cœtus conuenturum fuiſſe, viſurumque quo pacto & cur conuocarentur. Ex huiuſce colloquij tenore liquet, an illud vituperationem mereretur, quâ priuatim Lunenſis ipſum carpſit, ex affirmatione Suauis, quòd contradictionem inuoluerit, hoc eſt, quod Le-

1563. gati tueri cœpiſſent condecentiam anteferendi plurimum Italos, poſteà verò concluſiſſent, oſtendentes, magno haberi in pretio reliquas etiam nationes. Abſolutum eſt colloquium vtriſque acquieſcentibus, cum polliceretur Lunenſis, daturum ſe operam celeritati, ſuoſque Præſules hortaturum ad moderata comprobanda.

Memoratum colloquium Legatos aliquantulum recreauit, qui Pontifici illud ſignificantes, ſimul reſponderunt ad articulum ſuſpenſionis, ab illo inſinuatum, ſed vnà reiectum, dicentes, Ex humanis rationibus poſſe Principes alieno eſſe animo à terminatione Synodi, cùm id temporis neque Cæſari, neque Galliæ Regi facile aut opportunum foret gladium in hæreticos educere, pro eo ac videbantur obſtringi, vbi primùm terminaretur Synodus, in qua hæretici damnabantur. Etenim cùm ea ipſis poſtulantibus fuiſſet coacta, ad eoſdem executio pertinebat. Hoc poſito, ſi optimum, in Synodi confectione ſitum, fieri non poſſe noſcebatur; quò euitaretur peſſimum, in dilatione futurum, accipiendum eſſe minus malum, videlicet ſuſpenſionem, dummodò iidem Principes eam poſcerent: Pontifex verò nec eſſet nec appareret huius conſilij motor; quin aperte conſtaret, ab eo, quod in ſe erat, nihil operæ ſtudijque prætermiſſum quò finiretur. Verùm haud ita multò pòſt in ipſis & ſuſpenſionis meditatio extincta eſt, & ardor ob verba Lunenſis diminutus. 7

d Litteræ Borromæi ad Legatos 11. Aug. & Legatorum ad Borrom. 9. Aug. 1563.

De ſuſpenſione nouas litteras Romà acceperunt [d], quibus Pontifex illam omnino recuſabat, iubens eos progredi prout Dei obſequium putarent. Confirmabat, ſe ne conſilium quidem habere velle de emendationis capitibus ad ſe miſſis, ſed cuncta in ipſorum Synodique iudicio reponere: rebus ipſi proſpicerent ex illius voluntate, prout maior pars arbitraretur, a minori minimè retenti. 8

Hæc Pontifex: ſed Lunenſis Legatis poſteà ſignificauit: Si priuatos illos cœtus illi cogerent in poſterum, ſe quoque domum ſuam conuocaturum cunctos Præſules Regi ſubiectos, tum Hiſpanos tum Italos, adiectà ipſis prohibitione ne Præſidum cœtus adirent. Verumtamen ea denuntiatio quantò terribilior viſa eſt, tantò, ſicuti cordatis hominibus ſæpè accidit, ex tenui executionis veriſimilitudine minori Legatis terrori fuit. Id enim cauſam præbuiſſet Synodi diſſoluendæ, contra expreſſam à Rege Catholico voluntatem: præterquam quòd inter ſe pugnabant hinc querimonia quòd in huiuſmodi conuentibus pauci eſſent Hiſpani, hinc prohibitio, ne quiſquam ex Hiſpaniæ ſubditis eò conueniret. Quamobrem Legati leni reſponſo reddito conſuetudinem 9.

nem ſuam reipſa proſecuti ſunt. Tantummodò, quoniam intelligebant [e], à ſummis viris, cùm ipſorum minæ videntur deſpectæ, & quouis effectu vacuæ, tametſi per impetum iræ ab ipſis pronuntiatæ, exiſtimationis ergô illas promoueri, priuatos cœrus è ſuis ædibus in ædes Præſulum tranſtulere, ſe quidem ab illis abſtinentes, ac poſteà ſummam ſententiarum rationumque edoceri curantes. 1563.

Sed tantumdem illis lætitiæ attulit quod à Venetis Oratoribus expoſitum eſt, qui nomine Senatus ad conficiendam Synodum hortati ſunt, omnemque ipſorum opem obtulerunt, præſertim apud ſuæ ditionis Præſules; ſignificantes, eam Rempublicam ad id moueri tum communis boni ſtudio, tum ſingulari erga Pium beneuolentiâ. Quod in volumine litterarum Vicecomitis, alijſque monumentis lectum à Suaue, & à ſe fuiſſe repertum, ipſi diſplicuit, & ſilentio obuolui placuit. Et quidem hi quos diximus Oratores per eos dies in Synodo inſignem gratificationem acceperant [f]. Vigintiquinque Patribus commiſſa fuerat, ſicuti dictum eſt, cauſa Grimani Patriarchæ, de cuius vita ac fama multa cum laude ac beneuolentia illis [g] verba fecerat Moronus. Vnus inter viginti quinque Iudices numerabatur Martinus de Corduba Dominicanus, Epiſcopus Durtonenſis; cùm hic autem iamiam Mediolanum iturus eſſet ad Seſſæ Ducem fratris filium inuiſendum, Oratores Veneti petiere, vt ante illius profectionem ſententiæ dicerentur. Aſſenſere Legati, prætermiſſo die decimotertio Auguſti generali conuentu, quò locus daretur illi peculiari, in quo ſeptem planè horæ conſumptæ ſunt, & interfuere cuncti Iudices, excepto Præmiſlienſi Epiſcopo, qui ægrotabat. Vnanimes conſenſere, in quadam epiſtola, multis antè annis à Patriarcha ad ſuum Vicarium Vtinenſem ſcripta de enuntiationibus, à quodam concionatore dictis in argumento Prædeſtinationis (in qua epiſtola nitebatur accuſatio) nullum eſſe verbum quod damnari mereretur; quin nec eiuſmodi, quod non reperiretur aut in ſancto Auguſtino, aut in ſancto Proſpero, aut in ſancto Bernardo, aut in ſancto Thoma, ſimilibuſque Doctoribus; ita quoque viſum fuiſſe cunctis Theologis, quibuſcum rem communicarant. Solùm Guerrerus & Ayala aliquâ reſtrictione vſi ſunt, dicentes, Se quoque in eamdem opinionem conuenire, ſed nondum adhibito à ſe ſtudio contentos eſſe; petieruntque ſententias, ſuper ea cauſa à Theologis Romæ ſcriptas. Quibuſdam opinio fuit, in ea epiſtola Theologiæ ſcholaſticæ poſſeſſionem haud præ ſe ferri; ſed in quadam apologia, à Grimano poſteà

e Litt. Legat. ad Borrom. 23. Ap. 1563

f Litt. Legat. ad Borrom. 14. Auguſti & Vicecom. 14. & 16 Auguſti 1563.

g Litteræ Iadrēſis 2. Auguſti 1563.

 ad

1563. ad eam defendendam confecta, dubitationem omnem detergi. Præſides à Iudicibus petierunt, vt ſuam quiſque ſententiam ſcripto breuiter traderet, quò forma iudicij ſeruaretur: & Veneti Oratores curſorem illicò ad Senatum miſere, quò de euentu eum facerent certiorem. Legati quoque de eodem ſcripſerunt ad Pontificem [h]; qui poſteà ſcriptis reſpondit [i], Vt quod æquum erat perageretur. Quare ſubſecuto menſe lata fuit de Grimano ſententia, quemadmodum oſtendemus: ſed per euentum illi ſimilem, quo quiſpiam calculi doloribus diu afflictatus, ac poſteà ob vnum grandioris molis calculum extractum ingenti affectus lætitiâ, adhuc tamen alios inter inteſtina ignorans retinet, quibus inſanabile & impedimentum & tormentum ipſi perdurat.

[h] Litteræ Borrom. ad Legat. 25. Auguſti 1563.
[i] 17. Septembris 1563.

Interim oportet vt ab alijs externis negotijs, quamquam ad Synodum ſpectantibus, narrationem ad ea reuocemus quæ in Synodo & à Synodo agitabantur.

CAPVT IV.

Patrum ſententiæ de Matrimonio, ac præſertim de clandeſtino irrito reddendo, & liberorum contractu, abſque parentum conſenſu; & de vinculo diſſoluendo adulterij causâ.

CVm haud intermiſſâ ſolertiâ per tot menſes in cœtibus mi- 1
norum Theologorum, & in peculiaribus Patrum conuentibus, de Sacramento Matrimonij, ac de ipſius abuſibus diſputatum eſſet, digeſtique Canones & Decreta, poſt Seſſionem in maximo Conuentu ſententiæ explicari cœptæ: conſumptiſque in eo quatuordecim cœtibus, tandem poſtremo Iulij die collectæ ſunt [a]. Plurimum ſupra reliqua diſputatum & concertatum eſt, irrita necne declaranda eſſent matrimonia clandeſtina. Et quamquam Suauis alitèr recenſeat numerum ſententiarum, innixus litteris Vicecomitis [b] ad Borromæum; tamen Legati ſcripſerunt, centum ſupra quadraginta quatuor voluiſſe vt ea irrita redderentur, aut aliquid conſimili huiuſmodi fuiſſet, homines inhabiles reddere ad hac ratione contrahendum; reliquos verò antiquæ conſuetudini inhæſiſſe: quam poſteriorem ſententiam dicebantur etiam ſecuti Oſius & Simonetta [c], & Moronus inter vtramque anceps hæſiſſe; ſed ipſis non niſi in Seſſione ſuffragio vtendum erat. Fieri tamen potuit, vt ambiguitas quorumdam Epiſcoporum in ſententia proferenda, anſam præbuerit, vt vario modo numerarentur. Verùm nec Patribus nouam legem promouentibus ſatisfecerat exem-

[a] Acta Arcis Æliæ. Diarium vltimo Iulij, & litteræ Legatorũ ad Borrom. eodem die.
[b] 2. Auguſti 1563.
[c] Conſtat ex epiſt. Vicecomitis ad Borromæum 12. Auguſti 1563.

exemplum Canonis, à ſelectis eius formatoribus confectum. Quare iniunctum ipſis fuit, vt illud mutarent; ac poſteà publicæ trutinæ rurſus expoſitum. Quædam ſcitu digniora hîc decerpam ex iis quæ dicta ſunt in tam celeori diſputatione, quæ præcipuum fortaſſe Decretum peperit, quod in rerum ferendarum argumentis è Tridentino prodierit. Ad id verò lucem afferent partim Acta authentica, partim Acta Paleotti, quæ duo monumenta ſummatim referunt præcipuas diſſertationes; partim quædam ſententiæ, quas ad verbum deſcripſit Argentius, de quo aliàs mentionem habui; partim etiam Acta Salmanticenſis Epiſcopi, & aliorum narrationes, qui tunc interfuere. 1563.

2 Ac primò quidem in deliberationem venit vnicum emendationis Decretum, ad calcem digeſtorum Canonum apponendum[d]. Et ſicuti damnabatur per Canones is qui negaret vim huiuſmodi coniugiorum, quæ anteà contracta fuerant; ita in Decreto eadem vis tollebatur in poſterum tum coniugijs contractis abſque tribus ſaltem teſtibus, tum celebratis abſque conſenſu genitorum, dummodò mas decimum octauum annum non pertingeret, & femina decimum ſextum. Quò facilius huiuſmodi Decretum redderetur, emendationis, nòn definitionis modo poſitum fuerat. Etenim, ſicut alibi animaduertimus, conſuetum non erat, vt in Synodo vllum dogma ſtatueretur, vbi complures diſſentirent; at verò ad reparationem morum ſanciendam non niſi plura ſuffragia quærebantur: quapropter Legati iam vſque à ſuffragatione primò habita[e], quaſi per præſagium Romam nunciarunt, ſi Decretum per modum meræ legis proponeretur, benè progreſſurum; ſi per modum dogmatis, in obices incurſurum: atque hinc poſteà effectum eſt, vt in conuentu noua controuerſia coorta fuerit de ipſius controuerſiæ ſtatu; videlicet, an eiuſmodi Decretum complecteretur dogma nec ne: de quo diutius diſputatum eſt.

d Acta Archiliæ 20. Iulij 1563.

e Litt. Legat. ad Borrom. vltimo Iulij 1563.

3 Decretum ſæpiùs ad limam reuocatum, ac initio erat eiuſmodi, vt tres teſtes fide dignos præſentes poſtularet abſque ſacerdotis præſentis neceſſitate; quod poſtmodum, antequam finis inueniretur dicendis ſententijs, Galli flagitarunt. Decretum quod primò ſelecti Patres formarunt, ſic habebat: *Sacroſancta Dei Eccleſia, Spiritu ſancto afflata, animaduertens magna incommoda, & grauia peccata, quæ ex clandeſtinis coniugijs ortum habent, præſertim verò eorum, qui in ſtatu damnationis permanent, dum ſæpè priore vxore, cum qua clàm contraxerunt, relictâ, cum alia palàm contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio viuunt, aliàs grauiſſimis pœnis ea prohibuit, eademq́ tamen irrita*

1563. *non fecit. Sed hæc ſacroſancta Synodus, cùm animaduertat, remedium illud propter hominum inobedientiam huc vſque parum profuiſſe, decernit, vt in poſterum matrimonia illa, quæ clàm contrahuntur abſque tribus teſtibus, irrita ſint, quemadmodum præſenti Decreto irrita facit. Prætereà eadem Synodus irrita facit ea matrimonia, quæ contrahentur à filijs familias ante annum decimumoctauum completum, & à filiabus ante decimumſextum completum, abſque genitorum conſenſu; remanentibus tamen in ſuo robore alijs legibus, contra matrimonia clandeſtina promulgatis.*

f Acta Arcis Æliæ.

Poſteà die ſeptima Auguſti [f] idem Decretum aliam in formam 4
ita redactum, Conuentui propoſitum eſt: *Præcipit ſancta Synodus, vt cunctæ perſonæ, quæ in poſterum audebunt contrahere matrimonium, aut ſponſalia, abſque præſentia ſaltem trium teſtium, ſint inhabiles ad eiuſmodi matrimonia aut ſponſalia contrahenda; adeoq; cuncta ab ipſis geſta ad matrimonium, aut ad ſponſalia contrahenda, irrita ſint, ſicuti præſenti Decreto irrita redduntur.*

De filijs familias ita variatum eſt, vt marium coniugium abſque conſenſu parentum eſſet irritum ante annum vigeſimum; feminarum verò ante decimumoctauum completum, niſi vbi parentes, rogati ipſorum conſenſum ad nuptias honeſtè expetitas à filijs, iniquè, iudicio Præſulis, diſſentirent; filij verò obtentâ à Præſule facultate matrimonium contraherent.

Lotharingus, qui primus omnium ſententiam dicebat, die vige- 5
ſimo quarto Iulij præmiſit, conuerſus ad Patres; Graui onere ipſos fuiſſe leuatos à minoribus Theologis, à quibus ante Seſſionem de illo matrimonij themate diſceptatum fuerat. Suaſit, vt ad Canones propoſitos alius adijceretur, vbi damnaretur opinio Caluini, docentis, Ob diuerſam religionem, aut ob affectatam coniugis abſentiam, aut ob moleſtum coniugum conuictum, matrimonij vinculum diſſolui. Quod tunc quadraginta ſolùm Patribus probatum eſt [g], ſed poſteà reliquis conſentientibus acceptum. De clandeſtinis dixit: Quamuis non expenderentur offenſæ, quæ in Deum inde proueniebant, ſed ſolum ciuilis ſtatus detrimenta, liquidò cognoſci, non vtilitatem modò, ſed extremam neceſſitatem ea irrita faciendi. Prætereà, omitti cuncta bona, quæ in Rempublicam redundant ex legitimorum coniugiorum inſtitutione, & ex vagorum prohibitione. Quatuor numerari huiuſmodi bona: Cognationum vnitatem, Fidem coniugalem, Beneficium prolis, & Gratiam Sacramenti. Amitti maritalem fidem, dum alter coniugum, arbitratu ſuo potens nodum coniugalem negare, ſæpè illum, ſi non coram Deo, ante conſpectum hominum præcidebat, atque adul-

g Diarium Seruantij 23. Auguſti.

adulteram quaſi vxorem impunè in torum inducebat, vxore veluti concubinâ repulsâ. Prætereà, Eccleſiæ occaſionem frequenter præberi reijciendi veri coniugij, & adulterij tamquam veri coniugij comprobandi. Bonum prolis amitti; quandoquidem ſæpe contingebat, liberos legitimos deſpici tamquam nothos; nothos verò tamquam legitimos anteferri: ac denique, ob tam graue delictum, Sacramenti gratiam in ſceleris ſordes conuerti. Optari à ſe in Decreto, vt præter ſolemnes alios ritus opus eſſet ad vim Sacramenti etiam ſacerdotis benedictio. Quando hæretici volebant, vt impij ipſorum miniſtri nuptijs bene precarentur, multò conuenientius id agendum in Eccleſia Catholica, in qua veri ſunt Dei miniſtri, verique ſacerdotes. 1563.

6 Irrita ſimiliter eſſe reddenda matrimonia contracta à filijs abſque parentum voluntate, ſicuti Decretum præſcribebat. Notum eſſe naturæ lumine, munus eſſe patris, filio vxorem dare, & idcircò legi ſæpiùs in antiquis comœdijs, quæ vniuerſales ac naturales ſenſus exprimunt, *Ego tibi vxorem dabo.* Idque pariter haberi in exemplis ſacræ Scripturæ, vbi ſemper conſtat, filias fuiſſe à patribus in matrimonio collocatas. Si vellent fortaſſe parentes, aſſenſu non præſtito, eas cogere aut ad clauſtra ſubeunda, aut ad contrahendum coniugium cum viro ipſis diſplicente, poſſe ab Epiſcopo huic rei proſpici. Vnum in hac parte Decreti mutandum propoſuit; nimirum, cùm hæc auctoritas vtrique parenti tribuenda non eſſet, loco vocis, *Parentum*, diceretur potius, *Patrum.* In Iure ciuili etiam, ſecundùm eius leges, quæ trahunt originem à Chriſtianis Imperatoribus, velut à Theodoſio, à Valentiniano, & à Iuſtiniano, reperiri diſertè prohibita eiuſmodi matrimonia, quibus deſit patris permiſſio; quibus prohibitionibus Epiſcopi & Concilia numquam repugnarant: poſſe igitur id fieri, & eſſe opportunum vt fieret.

7 Contraria opinatus Madruccius, dixit; Cauſas à ſe non conſpici, cur Eccleſia poſt continuam tot ſæculorum conſuetudinem ad rem adeò nouam adducenda eſſet: corruptelas potiùs reparandas, quà ijs conditionibus interdictis, quibus hæc matrimonia ſæpè noxia reddebantur, quà ſeueris ad id pœnis inflictis.

8 Hanc ſententiam complexus eſt Ioannes Triuiſianus Venetiarum Patriarcha, qui non condecentiam modò, ſed potentiam negauit, arguens, irritam reddi non poſſe quamdam Sacramenti rationem, in qua tota inſit ipſius natura, tametſi ritus debiti deſint; ſicuti, exempli gratiâ, quamuis ſacerdos conſecret abſque orna-

1563. ornatu ſacro, verum Sacramentum conficit, dummodò materia cum forma coniungatur. Cùm igitur natura matrimonij ſita ſit in mutuo conſenſu ſenſibus ſubiecto, ſolumque poſtulentur reliqui ritus aut ad decorum, aut ad probationem; ab eorum vacuitate (opponebat ille) coniugij vim auferri non poſſe: minus quoque irrita effici poſſe matrimonia, contracta à filijs familias abſque parentum voluntate, cùm per hoc libertas ab illis tollatur, accepta ab ipſa natura. Quod ſi hæc eos reddit idoneos ad copulam, cùm femina duodecimum annum complet, & mas decimumquartum; iuri naturali obſiſti, ſi genitoris arbitrio permittatur prorogatio huiuſce temporis ad decimumſextum, & decimumoctauum annum. Hæreticos quidem eſſe qui vim vtrique ex his coniugijs inficiantur, aduerſus quos Canones & anathemata parabantur: quare perinde fuiſſet ea irrita facere in poſterum, ac improbis illis aſſentiri.

Alia fuit Granatenſis opinio: Potuiſſe quidem irrita fieri ab Eccleſia etiam coniugia prius contracta ac firma, ex iure diuino, cuiuſmodi erant inter infidelem & fidelem; multò magis id ab ea fieri poſſe in contrahendis. Pro certo haberi, in ipſa poteſtatem ineſſe impedimenti inducendi inter eos, quibus anteà id liberum erat ex quouis alio iure. Exemplo ſit impedimentum ex affinitate per ſacram actionem inducta, quæ meræ legis Eccleſiaſticæ vinculum eſt. Pœnitentiam quoque Sacramentum eſſe; & tamen ſublatam fuiſſe ab Eccleſia efficacitatem abſolutioni, quæ ab alijs quàm à proprio Paſtore impertiretur. Dubitationem igitur non in poteſtatem cadere, ſed in huiuſmodi conſtitutionum opportunitatem; hanc verò ſibi maximam videri, ob incommoda ab alijs adducta. Quod hoc nouum eſſet, nihil obſtare: ſi tale obiectum valeret, aiebat, confectum iri, nullam vmquam ſanctionem nouam eſſe ſtatuendam; id verò nimiùm repugnare regimini, quod poſtulat rerum humanarum viciſſitudo. 9

Caſtanea Roſſanenſis Archiepiſcopus ita diſſerüit: Dubitationi ſubijci, an hæc eſſet in Eccleſia poteſtas; eoque poſito, tametſi communior Theologorum opinio eam poteſtatem admitteret, ab ea quæſtione Concilio abſtinendum eſſe: ad abſtergendam dubitationem non valere producta exempla aliorum impedimentorum, quæ induxit Eccleſia; ea ſiquidem in illis ineptas ad contrahendum inter ſe reddit duas perſonas, quæ anteà erant aptæ: ſed in re præſenti, permanente habilitate in perſonis, adiectus fuiſſet naturæ Sacramenti modus quidam, ipſam anteà non conſtituens: vtcumque 10

id

id foret, fieri non expedire, tum ne occaſio daretur hæreticis deſtruendi Sacramenta, tum quia prioribus ſeculis id factum non erat, quamuis tunc eædem cauſæ militaſſent. Quod ſpectabat ad filios, animaduertit, à iuuene è patria ſua egreſſo parentis aſſenſum haberi non poſſe; adeoque ſi prohiberetur eo non obtento vxorem ducere, in proximo violandæ caſtitatis periculo illum perſtiturum. 1563.

11 Hæc ſententia à Fuſcarario impugnata eſt. Ad credendum, ineſſe in Eccleſia eam poteſtatem, abunde ſufficere auctoritatem tot tantorumque Theologorum, qui ad Synodum conuenerant, & illam concedebant; & eorum aliquem dixiſſe, tutum non eſſe ſecundùm Fidem eam denegari. Quodcumque genus rerum, quæ Reipublicæ partes ſunt, eſſe in poteſtate Reipublicæ, quæ totum eſt; proinde debere partes illi inſeruire, ac ſe accommodare. Iam verò inter humanæ Reipublicæ partes numerari hominum corpora; poſſe igitur ab ea leges condi, quibus corpora, prout cenſuerit opportunum, diſponat. Antequam matrimonium eſſet Sacramentum, fuiſſe in Republica huiuſmodi poteſtatem; nec idcircò credendum eſſe, ex eo quòd tam præcipuus ac tam frequens contractus ad eminentiam Sacramenti euectus fuerit, euaſiſſe in Reipublicæ detrimentum, ereptâ illi facultate in eo ſibi conſulendi: poſitâ eius poteſtate, perſpicuè conſpici neceſſitatem ex tam multis ac tam grauibus incommodis; quibus vt efficaciter occurreretur, oportere vt inter teſtes præſcriptos etiam Parochus adeſſet.

12 Antonius Cerronius Epiſcopus Almerienſis auctor fuit, vt clandeſtina irrita declararentur; & ſic arguebat: Si poteſt Eccleſia duos homines ineptos reddere ad quouis modo contrahendum, ſicuti ab ea in alijs Eccleſiaſtici iuris impedimentis actum fuerat, longè maiorem in ipſa facultatem ineſſe, quâ ipſos ineptos reddat ad certo quodam modo contrahendum. Non irrita fieri ab illa per hoc Decretum matrimonia poſtquam Sacramenta ſunt; ſed obicem induci, ne vera matrimonia; adeoque etiam ne ſint Sacramenta. Non probauit vt inter teſtes numeraretur Parochus; neque pariter, vt ponerentur ea verba, ab aliquo expetita, *teſtes fide digni:* innumerabilium ſiquidem coniugiorum efficacia redderetur ambigua. Poſteriorem partem reiecit, ad filios familias ſpectantem, niſi varijs reſtrictionibus coarctaretur, vt quæ libertatem ſe coniungendi adimebat, quæ à priori non tollebatur.

13 Martinus Rithouius Belga Iprenſis Antiſtes initium duxit à confeſſione timiditatis ſuæ, quæ ſibi negabat ſolutâ ac ſecurâ manu ad opus adeò nouum adeoq; magnum progredi; Sanctiones Eccleſiæ in

1563. certo fundamento firmandus eſſe, ne fideles in anxietate verſentur aut interiorem conſcientiæ legem, aut exteriorem Eccleſiæ transgrediendi: & tamen certum eſſe, non eſſe certam hanc poteſtatem in Concilio, reddendi irrita matrimonia occulta: à compluribus Theologis, qui ibi aderant, id negari, & ex affirmantibus alias ab alijs rationes afferri, & alterius ab altero rationem confutari. Vnde in comperto erat, rem in nebuloſo, non in ſudo verſari. Oportere Synodi ſententijs auctoritatem infundi à coniunctione, & ea quidem animorum, non corporum, quæ ſine altera nihil valet ad ipſas firmandas: iam verò in eo argumento conſpici animos valdè diuiſos, quando complures ſufficientem iuriſdictionem, complures ſufficientem cauſam non agnoſcebant. Argumenta, quæ pro huiuſcemodi iuriſdictione adducebantur, eſſe debilia; & primo loco, nihil conuinci ex ſimili ordine Magiſtratus profani, qui poteſt efficaciam auferre politicis contractibus, vbi deſint ſolemnes ritus ab ipſo præſcripti. Huic poteſtati tantummodò locum dari in bonis exterioribus & in ijs rebus, quæ Reipublicæ dominatui ſubiacent, non in ijs quæ homini debentur iure Naturæ, cuiuſmodi eſt facultas ſe per matrimonium conſociandi; quod idcircò nec filio à patre, nec ſeruo à domino prohiberi fas eſt. Præterquam quòd obſtaculum illud, à Iure Ciuili iniectum huiuſmodi contractibus, qui alioquin ex natura vim habent, non impediebat, ne inde oriretur obligatio, ſed vt daretur partibus facultas eos accuſandi, efficiendique vt à iudice irriti declararentur; at verò contractum matrimonij, naturæ & Chriſti lege talem eſſe, vt ſi ſemel efficacitatem obtinet, numquam poſtmodum ea ipſi adimatur: neque meliùs aptari ſimilitudinem deſumptam ex varijs impedimentis, ab Eccleſia conſtitutis, ſiue ob cognationem corpoream, ſpiritualem & ciuilem, ſiue ob aliam cauſam. Etenim in illis & ſemper habebatur ratio cuiuſdam certæ conditionis perſonarum, quibus fas non eſſet inter ſe contrahere, & exemplo Scripturæ adhærebatur; hîc verò abſque exemplo irritum vniuersè ſanciri matrimonium occultum inter cuiuſvis generis perſonas, adeoque non materiam reddi ineptam, ſed formam mutari.

Quod autem ſpectabat ad cauſam, eam ſatis non eſſe, etiam auctoritate poſitâ tamquam certâ ad probandam eam legem, quæ irrita redderet ea coniugia, ob turpem in ipſis contrahendis modum: matrimonium enim duplicis finis gratiâ contrahi, nimirum, ad conſeruationem ſtirpis, & ad remedium incontinentiæ; primum honeſtiorem eſſe, alterum magis neceſſarium, magisque commu- 14

nem;

nem; adeò vt S. Auguſtinus diceret, reipſa matrimonium ab vllo non contrahi laudabiliter, niſi fragilitatem ſuam is pertimeſcat. Iam verò poſſe quidem optari, ſed æquè ſperari non poſſe, communem hominum incontinentiam ita coerceri poſſe, vt legitimæ nuptiæ expectentur: ſatius igitur videri, largum ac promptum adeſſe remedium, & ante occultos concubitus licere ipſis clandeſtino matrimonij vinculo ſe honeſtè conſtringere. Similiter exiſtimare S. Auguſtinum in primo libro de matrimonijs adulterinis, magis expedire, baptiſmum homini adultero impertiri, tametſi non ſatis paratus ad eius vtilitatem recipiendam videatur, quàm illo denegato ob irreuerentiæ metum, eum fortaſſe priuari fructu quem inde ſuſciperet. Addidit, amplificari ab auctoribus oppoſitæ ſententiæ illius damna, qui contracto priùs clàm coniugio, ac dein altero palam celebrato, cogebatur omnem vitam in adulterio ducere. Sed quò ſceleſtorum damno ſubueniretur, libertatem omnium ac medicinam coarctandam non eſſe; incommodo iam dicto neque Chriſtum neque Apoſtolum proſpexiſſe: mirum igitur non videri, ſi non proſpiceretur ab Eccleſia. Potiùs ſeueriſſimis pœnis, & denuntiatis & inflictis, contra ſacrilegam fraudem huiuſmodi hominum agendum. Ceterà, nequitiam humanam adeò ingenioſam eſſe, vt nouerit ſe ab omnibus legum nexibus explicare, nec alio niſi timoris vinculo conſtringatur. 1563.

15 Magis adhuc improbari ſibi Decretum, quo de filiis familias agebatur. Contra ius tum humanum tum diuinum id eſſe; atque idcircò vniuersè dici ab Apoſtolo: *Si ſe non continent, nubant*; non ab ipſo dici, *nubant poſt talem ætatem*, neque, *nubant ſi genitores conſenſerint*; ſed, *nubant*, abſque exceptione. Non eſſe igitur ad annos aut ad permiſſionem reſtringendum hoc remedium, à Deo conceſſum humanæ cupidini, quæ malum quoddam eſt, quod vnuſquiſque ob verecundiam diſſimulat; adeòque nemo illud niſi in ſe ipſo cognoſcit, & idcircò ab aliorum cura raró ipſi remedium admouetur. Ecquem inficiari poſſe, non extimulari parentum incuriam ad filiorum matrimonia ab hoc metu coniugiorum minùs honeſtorum, à quo punguntur acriùs ad illis conſulendum, quàm à reuerentia erga Deum, & à charitate paterna?

16 Conſtantinus Bonellus Epiſcopus Tiferni ſcriptum valdè prolixum attulit. In priore ipſius parte, poſt varias rationes ſibi obiectas, comprobauit, Eccleſiæ fas eſſe eiuſmodi connubia irrita facere, non quidem irrito reddito contractu, vnde is non eſſet ampliùs materia idonea Sacramenti, ſicuti quidam diſſeruerant: nam

1563. contractus coniugij inter fideles, non præcedit, imò nec diſtinguitur à Sacramento, adeoque facultatem perinde illius ac huius irriti efficiendi non eſſe in Eccleſia, ſed poſſe ab ea irritum reddi aſſenſum, qui antecedens cauſa eſt ipſius contractus. Tum eiuſmodi poteſtatem irriti faciendi, aſſenſus ratione haud ſatis firmâ, ſecundùm Theologiam explicauit; nimirum, induci per legem ab Eccleſia præſumptionem, quòd conſenſus reuerà non fuerit; quemadmodum id præſumit, cùm quis ſeruam vxorem ducit, liberam ratus, vt habetur ex cap. 2. & cap. vltimo *de coniug. ſeru.* in quo palàm fecit, eum, qui cum ſola Canonum ſcientia, Theologicæ ratiocinationi haud aſſociata, graditur per huiuſmodi argumenta, ſimilem planè eſſe homini pede vnico ambulanti, hoc eſt claudicanti, ac ſæpè labenti.

Cenſuit prætereà, non expedire vt ea à ſe conceſsa poteſtate vteretur Eccleſia; id enim idem futurum, ac corrigere præteritas cunctas leges, quæ ad matrimonium contrahendum non niſi mutuum conſenſum exigebant. Numquam id auſam Eccleſiam, tametſi eadem incommoda cerneret, vt liquebat ex Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. cuius Sanctio habetur in cap. *Cùm inhibitio. de clandeſt. ſponſ.* Tam memorabili conuentui nec pietatem nec prudentiam defuiſſe; poſteà verò genus mortalium non fuiſſe mutatum. Afferri à quibuſdam quamdam legem Euariſti Pontificis, relatam in Can. *Aliter*. 30. q. 5. quaſi idem ipſe tentarit; ſed textum illum communiter ſic explicari à Canonum Conſultis, vt eiuſmodi connubia ſint quidem haud legitima, hoc eſt, contra ritum Canonicarum iuſſionum, non tamen ſint irrita; quod etiam cenſuit S. Auguſtinus, relatus Canone vltimo cauſæ 28. quæſt. 1. Quod ſi Euariſtus *adulteria* ſeu *contubernia* appellauit, id intelligendum pro eo ac intelligebat Gratianus in Canone vltimo eiuſdem quæſtionis, quòd eſſent cauſæ adulteriorum & contuberniorum in ſecundis matrimonijs irritis, quibus anſam præbebant. Quin ab Eccleſia, quò fraudes occultique concubitus euitarentur, ſtatutas fuiſſe ſanctiones oppoſitas ijs quæ tunc proponebantur, cùm præſumeret, ab ipſa eſſe conſenſum coniugalem, vbi concubitus habetur poſt occulta ſponſalia, adeoque tamquam matrimonium præſumeretur quod interdum reuerà matrimonium non erat; idque pariter ab illa effectum, præſumente, intelligendum eſſe nuntium remiſſum honeſtæ conditioni, à qua præcedens matrimonium ſuſpendebatur, vbi contrahentes coeunt ante appoſitæ conditionis euentum: nunc è contrario agi de auferendo atque irrito faciendo conſen-

conſenſu,cùm certum erat illum exiſtere. Præctereà,Decretum propoſitum abſurdum eſſe, quia priuabat efficacitate coniugia, tametſi ita contracta vt legitimè probari poſſent,cuiuſmodi erant aut ante duos ſolos teſtes habita,aut ſcripto,contrahentium manu confecto. 1563.

18 Nec minùs ex altera parte dehortatus eſt Patres,ne Decretum ederent ad filios ſpectans,tamquam oppoſitū Iuri diuino,cùm in ſacris Litteris habeatur: *Relinquet homo patrem & matrem,& adhærebit vxori ſuæ.* & Paulus doceat: *Melius eſt nubere,quàm vri.* Contrà verò à Decreto cogi filium vſque ad certam ætatem, ne ſe à patre ac matre ſeiungat, vt adhæreat vxori: & relinqui in poteſtate parentum, vt filius ad id vſque temporis vtatur. In Sacramentorum vſu locum non eſſe paternæ poteſtati, vt colligitur ex cap. *Cùm cauſa. de Baptiſ.* imò nec heri dominio; & idcircò fas eſſe ſeruis matrimonium inire dominis diſſentientibus,vt ſancitur cap. primo *de coniug. ſeru.* Addidit,non raró euenire,vt matrimonium clandeſtinum nec prohiberi quidem, nec reprehendi mereatur, nedum irritum reddi. Primò, ſi filia, aiebat ille, impeditur à genitoribus ne contrahat in facie Eccleſiæ, & domi aut in monaſterio detinetur. Secundò, ſi parentes diuites vetantur à Principibus, ne filias in matrimonio collocent abſque ipſorum conſenſu; in quo euentu optimum remedium eſt, ad tyrannicam violentiam declinandam, vt puellis fas ſit clàm matrimonio iungi. Tertiò, cùm quis per pollicitationem connubij puellam minoris conditionis clàm pertrahit ad iacturam virginitatis; tunc enim Canones, ſicuti anteà dixerat, non ſolùm voluerunt ratum eſſe connubium occultum, ſed ijdem ipſi Canones præſumunt, etiamſi aliunde non conſtet, cùm hic modus ſit vnicus tergendi familias à perpetua macula, & arcendi inimicitias & vltiones. Quarto loco, ſi matrimonium, quamuis careat ijs ſolemnibus ritibus, qui poſtulantur ne clandeſtini nomen habeat, ita tamen contraheretur, vt probatione non careret. Conſiderauit denique, non eſſe munus Eccleſiæ, per leges proſpicere adulteriis adeò occultis, vt nullum ipſorum veſtigium externus appareat,cùm id omnino fieri nō poſſit. Ponamus,aiebat,à quodā homine duas vxores ſubinde duci per ritus præſcriptos,ſed erga priorem interior illi aſſenſus non adſit; certè id ſi contingat, prior contractus eſt irritus [b], & poſterior ipſum obſtringit: & tamen Eccleſia, interioris voluntatis neſcia,illum hominem anathemate compellet ad poſteriorem abiiciendam, & ad priorem ſibi retinendam.

b In Can. vltimo de clandeſt. deſponſatione, qui ex eo Concilio deſumitur, dicitur ſolum: *Contrahentibus qui talia præſūpſerint, digna pœna inſungatur.*

19 In eadem ſententia fuit Sebaſtianus Vanzius Epiſcopus Vrbeuetanus, ac primò dixit, Mirari ſe, fuiſſe poſitum in Canone, & à ne-

1563. nemine poſteà obſeruatum, ab Eccleſia grauiſſimis pœnis clandeſtina matrimonia fuiſſe prius interdicta: fuiſſe ſolùm ab ea ſimpliciter prohibita peccati denuntiatione per varios Canones, quos ille produxit, & etiam in Synodo Lateranenſi. Etenim in Decreto ibi edito ſolùm vetantur ne munus exerceant ſacerdotes, qui huiuſmodi connubia occultauerint, aut qui auſi fuerint ea conficere, tametſi adſit legitimum impedimentum. Ceterùm ſtatui quidem à Lateranenſi, legitimam non eſſe progeniem, quoties huiuſmodi coniugium propter impedimentum fuit inefficax, quamuis id genitores lateret, ita vt bona ipſorum fides ad arcendam à filiis maculam nihil proſit. Hinc pœnam non eſſe huiuſmodi contractui impoſitam, ſed ſubtractiones beneficij, ab Eccleſia impertiti illi homini, qui non neglexit diligenter priùs adhibere præſcriptas denuntiationes, quò impedimentum, ſi quod fortaſſis eſſet, tempori reſciret. At verò vitium illud originis haud legitimæ merè procedere ab obice, qui vim abſtulit matrimonio; ex quo, tametſi clandeſtino, dummodo fuiſſet efficax, legitima proles oriretur. Neque pariter verum eſſe, huiuſmodi connubia fieri irrita a Iuſtiniani legibus, vti nonnemo pro certo poſuerat. Quin ex aduerſo illic prohiberi, ne vxor clàm deſponſata, vbi id probaret, à viro expelleretur; & adduxit *Authent. Quibus mod. nat. ſi. eff. leg. §. vltim. verſic. Quoniam autem interpellantibus. collat. 6.* Cùm igitur ad eam vſque diem pœnæ temporariæ vſurpatæ non fuiſſent, non illicò arborem ſuccidendam; ſed ex Chriſti documento adhuc modicum expectandum, tantiſper dum ea excoleretur; quæ ſi poſteà infructuoſa perſiſteret, tunc poſſet ſuccidi. Verùm in hoc etiam euentu nullâ ratione ſuaderi, vt efficacia tribus teſtibus limitaretur, quandoquidem legitima probatio haberi poterat aut per duos, aut per ſcriptum; quæ ſecunda probatio adhuc longè firmior ac certior eſt quàm probatio teſtium.

Poſtremò, non ſolùm ambigere ſe de condecentia, ſed de iuriſdictione, an hæc eſſet in Eccleſia ad vniuersè irrita facienda ea ma- 20 trimonia; non quidem ex eo quod complures obiecerant, non poſſe nimirum ab ipſà variari naturam Sacramenti, quod vinculum à quocumque inſolubile inducat. aduerſus quam rationem ita diſſerüit: Hoc vinculum omnino inſolubile reperiri ſolùm in matrimonio, per corporum copulam completo, quo ſignificatur coniunctio tum Verbi cum humana natura, tum Chriſti cum Eccleſia. Sicut enim Verbum aſſumptam à ſe naturam numquam dimiſit, neque Chriſtus ab Eccleſia ſe vmquam ſeiunxit; ita neutri coniugum poſt

poſt corporum coniunctionem fas eſt ab altero ſe deiungere; & de 1563.
quo intelligendum eſt diuinum effatum: *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet*; & Apoſtoli verba, *Matrimonium magnum Sacramentum eſt in Chriſto & Eccleſia*, vt obſeruat Innocentius III. cap. *Ne debitum. de big.* Profectò coniugium ante concubitum eſſe Sacramentum; ſed tunc ſignificari ab eo ſolam animæ coniunctionem cum Deo, quæ coniunctio ſolui poſſet; adeoque matrimonium in eo ſtatu, cùm ſuæ ſignificationi conformetur, eſſe in quibuſdam conditionibus diſſolubile per vnius partis voluntatem, alterâ etiam inuitâ, ſi videlicet alter coniugum velit Religioſorum Ordini nomen dare. Iam verò cùm hæc facultas diſſoluendi coniugij, nondum per copulam completi, priuilegium quoddam ſit, coniugibus ab Eccleſiaſtico iure conceſſum, conficitur, arguebat ille, vinculum coniugale, antequam indiſſolubili modo per corporum coniunctionem connodetur, pendere à poteſtate Eccleſiæ, cui fas eſt & in certis quibuſdam conditionibus illud relaxare, & etiam ea de cauſa, rationi conſentanea, legem ad id vniuerſalem condere, vt colligebatur ex cap. *Ex publico*, ſecundùm celebrem doctrinam Gloſſæ, communiter comprobatam, ſimulque ex Gozzadino *Conſil. 2.* & copioſe à Socino *Conſil 28. lib. 1.* Hoc fundamento firmato, ab Eccleſia in re præſenti non modò per ſuam legem anteuerti coniunctionem corporum inter coniuges, ſed ipſum etiam contractum, cuius ligamen, ſi fas eſt illi ſoluere poſtquam conſtrictum eſt, multò magis fas erit impedire ne conſtringatur.

21 Sed quamquam ille poteſtatem huiuſmodi generatim in Eccleſia fateretur, dixit, In propoſita quæſtione ſibi dubium eſſe, an ſufficiens cauſa ſuppeteret ad huiuſmodi Decretum vniuerſale ac perpetuum ſanciendum, cùm oporteret hanc pariter cauſam eſſe vniuerſalem ac perpetuam, & illis adnexam, inter quos inducitur obex, prout obſeruari poterat in cunctis impedimentis, quæ rem irritam faciunt, ab Eccleſia iam inductis. Contrà verò, ſi cauſa ſolùm temporalis eſt, aut poteſt eſſe & non eſſe inter eos, inter quos impedimentum ſtatuitur, haud poſſe per eam vniuersè adimi efficacitatem ab actu, tametſi Eccleſia in ſuo interdicto vtatur Decreto derogante. Se hoc didiciſſe à Gloſſa cap. *Tua fraternitas. de ſponſalibus duorum.* Et à Gloſſa vltima, cum Abbate Panormitano, in cap. *Ad diſſoluendum. de ſponſalibus impub.* inter eas, quæ appellabantur nouæ. Iam verò delicta & incommoda, quæ ſuadebant irrita eſſe reddenda matrimonia clandeſtina, non ſolùm non eſſe cauſam perpetuam & communem, ſed in pleriſque eam non inueniri; cùm plures

res

1563. res hominũ in huiuſmodi coniugijs quietam ac tranquillam vitam agant. Non igitur id ſatis eſſe ad legem vniuerſalem condendam.

Reiecit etiam partem alteram Decreti de filijs familias. Duo hîc conſiderari poſſe, Paternam poteſtatem, & Officium debitum reuerentiæ; alteram priſcis temporibus ſatis fuiſſe ad tollendam efficaciam huiuſmodi connubijs, vt quæ tum filijs in ſua corpora & bona poteſtatem adimebat: ſed in lege Christiana id ampliùs non ſubſiſtere, vbi patris poteſtas non extenditur ad ea quæ pietas & Sacramenta ſibi vendicant, ſicuti nec etiam poteſtas domini; ac propterea non modò filijs, ſed ſeruis licere coniugium contrahere, inuitis etiam parentibus ac dominis, vt habetur in cap. 1. *de coniug. ſeru.* & in cap. *Licet cauſam. de raptoribus.* Quoniam autem reſponſum ab aliquo fuerat ad hunc textum, ab alijs adductum, ipſum in integra epiſtola *decretali* non ita ſonare; eumdem ille produxit, qualis planè continebatur in ſecundo volumine Conciliorum inter decretales Alexandri III. c. 14. quod incipit, *Cum cauſa.* vbi adhuc ampliùs id exponebatur. Ob alteram cauſam, nimirum ob reuerentiam à filijs debitã parentibus ex obligatione naturali, reddi quidem minùs decentia, non tamen irrita illorũ matrimonia abſque patris conſenſu; idque probari de filio emancipato, qui debet quidem parenti reuerentiam, filios decentem, & tamen licet ipſi vxorem ducere abſque patris permiſſu, ſicuti dicitur in lege, *Filius emancipatus. ff. de ritu nuptiarum*, coniuncta cum lege, *Vidua.* in Codice, ſub eodem titulo: id etiam exemplo Eſau ac Tobiæ confirmari. Finem dicendi fecit, adductis quibuſdam verbis, quæ ipſe aurea appellauit, Caroli V. in Decreto Auguſtano, quod habitum eſt anno 1548. relatum in volumine 4. Conciliorum cap. 21. de Sacramento matrimonij, & erant huiuſmodi: *Quoniam poteſtas paterna cedit de iure huic coniunctioni inter coniuges, audiendi non ſunt ij, qui nunc volunt vt diſſoluantur matrimonia contracta à filijs familias, vbi non adſit aſſenſus parentum. Nihil hîc à nobis detrahitur obedientiæ filiorum debitæ patribus; ſed nolumus vt patres abutantur poteſtate ſuâ in præpediendis præcidendiſue matrimonijs. Verumtamen quia cenſemus ad honeſtatem pertinere, ne filij matrimonia contrahant abſque conſilio & conſenſu parentum, admoneantur crebrò à Concionatoribus huiuſce ipſorum officij.* 22

Contrariè diſputauit Conſaluus de Mendoza Salmanticenſis Antiſtes. Dixit: Cùm homo ſit animal politicum, par eſſe, cunctas ipſius actiones ſubiici politicæ poteſtati, vt ad bonum commune dirigantur: ſic igitur matrimonium, quatenus eſt contractus merè ciuilis, ſicut in ethnicis, ſubijci poteſtati politicæ; quatenus verò eſt Chri- 23

Chriſtianorum contractus, ac proinde materia Sacramenti, ſubiacere poteſtati Eccleſiaſticæ. Idcircò, quemadmodum propriorum bonorum alienatio, etiam ſecundùm modos legitimos iuris naturalis, redditur in quibuſdam conditionibus irrita ab humanis legibus; ita ſtatui fas eſſe de poteſtate in propria corpora, vbi ea ita exerceatur, vt inferatur inde detrimentum Reipublicæ Chriſtianæ. Hoc detrimentum liquidò conſpici in matrimonijs clandeſtinis, quando ipſorum causâ tribunalia ſcatebant litibus, & Chriſtianorum genus offenſionibus & delictis; atque humanam arrogantiam eò deueniſſe, vt nobiles probro ſibi ducerent aliter quàm clandeſtinè matrimonium contrahere, perinde ac ſi honorificum non eſſet, niſi illicitum; ac propterea gliſcente abſurdo, cui medendo ſatis non erant vetera interdicta, nouis efficacioribus opus eſſe. 1563.

24 Franciſcus Zamorra, Minorum Obſeruantium Præſes ſupremus, idem comprobauit, narrauitque, accepiſſe ſe per litteras nouæ Hiſpaniæ, nouellos illos Chriſtianos, hoc velamine clandeſtini coniugij obtectos, bis, ter & quater vxores ducere, & idcircò rogari ſe, vt ipſe remedium expoſceret à Pontifice, de quo pariter opem Regis imploratam fuiſſe.

25 In hanc ſententiam non venit Didacus Lainius è Societate Ieſu. Oſtendit primo loco, naturâ malum non eſſe coniugium clandeſtinum: ita contraxiſſe veteres parentes noſtros, & in compluribus conditionibus id tamquam licitum comprobari à moralis Theologiæ magiſtris; quin, excepto detrimento aliquo (accidente interdum ex re ab illa contractus forma) profectò nihil ea matrimonia reprehendi à S. Thoma in 4. ſentent. art. 3. q. 27. Secundò, probare ſtuduit, numquam illa reddita fuiſſe irrita ab Eccleſia: nam à producto Euariſti Decreto poſtulari eodem modo multa alia, connubio minimè neceſſaria, & quæ credibile non erat ea fuiſſe ab illo requiſita, tamquam eius efficaciam intimè conſtituentia: apud Tertullianum, Euariſto propinquum, legi, matrimonia occulta eſſe firma: Euariſtum intelligendum eſſe, velle matrimonium irritum eſſe, vbi in ipſum non influxerit interior conſenſus, ſicut in huiuſmodi coniunctionibus ſæpè contingebat; quam interpretationem comprobauit verbis ad finem additis ab Euariſto: *Niſi propria voluntas acceſſerit.* Tertiò affirmauit, ſibi non videri profuturum Decretum propoſitum, propterea quòd eſſet in parentum poteſtate filiorum coniugia multos annos impedire cum periculo plurimæ impudicitiæ. Monuit, nec ab hæreticis, nec apud complures Catholicorum nationes Decretum acceptum iri; adeoque innu-

1563. mera illic adulteria ſecutura, ex quibus oriretur legitimæ ſucceſſionis peruerſio. Cauſas ad hoc Decretum conficiendum allatas, in Eccleſia eaſdem ſemper perſtitiſſe: præterea ab huiuſmodi Decreto illud præſtitum iri, quod Caluini doctrina iam effectum affirmabat. Denique in dubijs tutiorem eſſe culpæ ac reprehenſionis eum, qui nihil innouat. Nec reticuit, ſibi valde incertum eſſe, an id ab Eccleſia effici poſſet; idque ob rationem quamdam ab alijs, qui anteà dixerant, expoſitam: non eſſe in Eccleſiæ iuriſdictione variare Diuinum ius, neque coarctare id quod ab Euangelio conceditur, cuiuſmodi eſt matrimonium, ad incontinentiæ medelam ijs conceſſum, qui aliter nequeunt caſte viuere; idcircò, cum ſuę quiſque ſaluti conſulere debeat, facultatem Eccleſiæ non ineſſe ad impedienda matrimonia ſiue ad certam ætatem, ſiue ſolemnis ritus additamento.

i Cuncta conſtant ex memoratis litteris Legat. & ex epiſtola 23. Auguſti; ex Actis Paleotti, & ex litt. ſcriptiſque Borrom. 29. Iul. & 12. Aug. 1563.

Ita per varias ſententias diſputatum vtrinque eſt [i] tum de prima Decreti forma à vigeſimaquarta vſque ad extremum Iulij, tum de altera, ab vndecimo vſque ad decimum tertium Auguſti diem, admiſſis largiter ad Patres audiendos, præter Procuratores, compluribus eximijs Theologis: quâ ſolerti diligentiâ poſteà effectum eſt, vt & ſubtiliori ſtudio tanta quæſtio agitaretur, & vt in Decreto pars vtilis rei propoſitæ ſeiungeretur à noxia; atque vt etiam pars ipſa comprobata, per eam formam digereretur, quâ euitaretur magna ex parte potiſſimum incommodum, expenſum à Lainio (cuius ſententia ſcripto tradita, etiam antequam ab ipſo proferretur, per manus excurrerat, & complurium animos pertraxerat) incommodum, inquam, quod euenturum videbatur in illis populis [k], qui Concilij Conſtitutiones non exciperent. de quo infrà. 26

k Syngrapha Vicecomitis 12 Auguſti 1563.

Canon quoque paratus fuerat cum anathemate, in eum qui diceret, matrimonia conſummata ob adulterium diſſolui. Sed Oratores Veneti, die vndecimo Auguſti, cùm ipſis poſterior modulus oſtenſus eſt [l], ſolemniter expoſuerunt Conuentui, veterem Rempublicam ſemper coniunctiſſimam fuiſſe Apoſtolicæ Sedi, & Concilijs Oecumenicis, eius auctoritate celebratis, proque ſemper ſtudio complexam ac veneratam Decreta Sanctioneſque inde profecta, vtpote diuinam gloriam, animarum ſalutem, pacemque Chriſtianorum promouentia. Verùm ab eo, quod ſeptimo Canone parabatur, niſi moderatione aliquâ reformaretur, inferri poſſe non modicam offenſionem Orientis Eccleſiæ, præſertim verò Venetorum inſulis, Cretæ, Cypro, Corcyræ, Zacyntho, Cephaleniæ, & alijs multis, non ſolum cum publicæ quietis, ſed cum Eccleſiæ Catholicæ detrimento. Compertum eſſe Patribus, tametſi 27

l Acta Arcis Æliæ.

Græ-

Græca Eccleſia à Romana ex parte diſſentiret, non tamen eò deſperationis deuentum eſſe, vt meliora ſperari non poſſent; præſertim cùm Græci in ſubiectis Reipublicæ locis degentes, quamuis ritu ſuo viuerent, tamen Præſulibus à Romano Pontifice aſſumptis obtemperarent. Eapropter tum rerum conuenientiâ, tum Oratorum munere ſe compelli, ne ipſi eos populos percuti ſinerent eiuſmodi anathemate, quo ad tumultum, integramque à Sede Apoſtolica ſeceſſionem prouocarentur. Satis conſtare, in more poſitum apud Græcos, vt vxorem adulteram deſerant, & aliam ducant, veterrimam maiorum conſuetudinem, vt ipſi dicunt, ſecuti; nec idcircò illos damnatos, aut anathemate perculſos fuiſſe ab vlla Synodo Oecumenica, etiamſi Romanæ & Catholicæ Eccleſiæ huiuſmodi mos liquidò innotuiſſet. Exiſtimare igitur Oratores ſui eſſe muneris, quàm efficaciſſimè poſſent, poſtulare, vt voces illæ Canonis adeò moderatè lenirentur, ne Græcis detrimentum inferrent, præſertim intentato anathemate; quod dubium non erat confici poſſe non ſolùm nullâ partâ Eccleſiæ Catholicæ indignitate, ſed fortaſſe retentâ plurimorum Doctorum reuerentiâ. Poſſe, quantum ipſi rebantur, & obtineri quod Synodus intendebat, & Reipublicæ ſatisfieri, Canone eiuſmodi verbis conflato: *Anathema ſit, ſi quis dixerit, ſacroſanctam Romanam, Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam, quæ mater & magiſtra aliarum eſt, erraſſe, aut errare, cùm docuit, & docet, propter adulterium alterius coniugum, matrimonium non poſſe diſſolui; nec vtrumque, vel etiam innocentem coniugem, qui cauſam adulterio non dedit, debere nouum matrimonium contrahere, mœchariq; eum, qui dimiſſâ adulterâ alteram duxerit, & eam, quæ dimiſſo adultero alij nupſerit.* Propterea rogari Patres ab Oratoribus, vt vel eâ, vel aliâ meliori ratione, pro ipſorum prudentiſſimo arbitratu, vellent in eo gratificari Sereniſſimæ Reipublicæ, quæ ſemper ſacroſanctæ Sedi Apoſtolicæ obſecuta plenè fuerat, & erat obſecutura. 1563.

28 Hoc exemplar ab Oratoribus propoſitum, videbatur alicui ex ipſis, aut ex ipſorum Conſiliarijs, notam hæreſis haud inuſturum opinioni contrariæ; ſed vim dumtaxat habiturum ad infligendum anathema temerarijs in eo vituperatoribus Eccleſiæ, quæ optimis nixa fundamentis eam doctrinam, tametſi non tamquam Fidei dogma, tradebat. Aliud fortaſſe ab alijs conſiderabatur; nimirum, per eam ſanctionem non damnari tamquam hæreticam ſententiam oppoſitam, niſi poſitâ Eccleſiæ auctoritate; & non quaſi diuinis Litteris euidenter id repugnaret: adeoque parci digni-

1563. tati ſancti Ambroſij, qui, vt ipſi arbitrabantur, id ſcripſerat; & etiam Græcorum nomini, donec illis in comperto non eſſet, ab Eccleſia oppoſitum doceri; & donec eius auctoritati contumaciter ijdem haud refragarentur: quamquam illi, quod ſpectat ad ſanctum Ambroſium, allucinarentur; cùm ignorarent quod poſteà recentium Scriptorum ſolertia animaduertit, videlicet, expoſitionem Epiſtolæ primæ ad Corinthios, quæ ſancti Ambroſij nomen præferens, huiuſmodi ſententiam continet, reuera opus magiſtri tantâ pollentis auctoritate non eſſe, ſed aut Remigij, vti Ioannes Maldonatus ſuſpicatus eſt [m], aut Hilarij Diaconi ſchiſmatici, vti multi cenſuerunt apud Philippum Labbeum [n], aut incerti cuiuſpiam ſcriptoris.

Legati primo loco deleri iuſſerunt in Venetorum poſtulato [o] verba quædam propoſita, quibus pro ratione aſſerebatur, Græcos accitos ad Concilium non fuiſſe, ſicuti Germanos & Gallos: quæ verba quaſi in dubitationem reuocabant habitam cunctorum Fidelium conuocationem, perinde ac ſi ad id non ſuffeciſſet diploma conuocationis vniuerſalis, ſolemni, vt par erat, ritu promulgatum, cunctiſque Chriſtianorum nationibus manifeſtum. Poſteà cùm ſuper ea re ſententiæ dicerentur [p], Andreas Cueſta, Epiſcopus Legionenſis, poſtulatum reiecit, affirmans, ab Eccleſia non vſurpari eam damnandi formulam: *Siquis dixerit, Eccleſiam erraſſe.* Hanc veritatem eſſe certam ac firmatam in Synodo Mileuitana cap. 13. in ſexta Oecumenica, & in Florentina; adduxitque ex Patribus Græcis Clementem Alexandrinum, & Baſilium: quod ſi quis ex alijs fortaſſe deerrauerat, contrarium opinatus, complures tamen eorum, qui adducebantur, alio ſenſu locutos fuiſſe; quod ille palàm fecit, eorum dictis expenſis. Et ſanè creditum eſt, ſi Cueſtæ locus loquendi inter primos obtigiſſet, ſicut inter poſtremos debebatur in conuentu, tantum ab eo numerum aſſeclarum pertractum iri, quantus ad refellendam petitionem ſatis fuiſſet. Verùm reipſa plura ſuffragia conſenſerant, vt Oratoribus ſatisfieret. 29

In quo Suauis duplici laborat vitio; primò, quia deſcribit Venetos non quidem ſuprà allatam vocum mutationem proponentes [q], ſed quaſi mutationem quamdam in genere poſtulantes, quâ Græcis conſuleretur. Hinc verò audacior, progreditur ad carpendum Concilium, quaſi complexum mutationem aëream, & vtilitatis effectuſque vacuam, dum narrat, à pleriſque non diſcerni quid inter priorem ac poſteriorem formam intereſſet; rem tamen maiori 30

Patrum

[m] In S. Matt. c. 19. num. 9.

[n] De Script. Eccleſ. in Ambroſio, & in Hilario Diacono.

[o] Syngrapha dicta Vicecomitis ad Borromæum 12. Auguſti 1563.

[p] Acta Paleotti, & litteræ Iadrenſis 19. Aug. 1563.

[q] Poſtulatũ Venetorum tale determinatè fuiſſe, oſtendunt præter Acta Arcis Æliæ, vbi illud verbatim refertur, ſuffragia Patrum, contenta in Actis Paleotti; & exprimunt pariter Acta Salmanticenſis Epiſcopi.

Patrum numero remiſſam. Sed non ſolùm reuerà diſcrimen inerat, quamuis ſubtilius; ſed, etiamſi non ineſſet, conuenientius fuiſſet Reipublicæ ſatisfacere, eam mutationem petenti, vbi per eam merus ſonus, non autem ſignificatio variaretur: cùm eò videatur inurbanior repulſa, quò minoris momenti cenſetur poſtulatio; ſicut ex aduerſo eò minus offendit repulſa, quò maius beneficium crederetur impetratio. 1563.

CAPVT V.

Antinorus à Pontifice miſſus Tridentum, & mandata illi tradita. Cæſaris reſponſa ad Moronum de Synodi prolatione, à Lunenſi quæſita; & ad Lotharingum, de negotio à ſe illi propoſito, quod cum Pontifice agitarat: & eiuſdem Cæſaris litteræ ad ſuos Oratores, vt cum Lunenſi conſentirent in quibuſdam capitibus; curarentque cum eodem, ne Conſtitutiones Laicorum Principum reformarentur, cum varijs eiuſdem notationibus ſuper iam paratis Decretis.

1 NOn ſatis habuit Pius res per litteras ſignificare, ſed Ludouicum Antinorum Tridentum miſit [a], qui voce pariter illas exprimeret. Hic Lotharingo acceptus, eiuſque ingenium probè callens, eò venit ſimulatâ ſpecie, vt Lotharingum Romam comitaretur, Pontificis nomine, eumdemque per viam honorificè excipiendum curaret, quòd ſpes erat ante præſtitutum diem Seſſionem habendam. Sed ſpecioſus cortex ſolùm ad contegendum nucleum oſtendebatur. Potiſſimùm itaque demandatum illi eſt, vti ſtuderet Lotharingo callidè perſuadere, ne abſcederet à Synodo, niſi perfectam illam conſpicaretur. Quoduis abſentiæ ſuæ momentum poſſe cauſæ publicæ detrimentum afferre: eius acceſſum ad inuiſendum Pontificem neque Pio gratiorem, neque ſibi honeſtiorem futuram, quàm qui tanti operis abſolutam confectionem Romam deferret.

[a] Ex epiſtola Legatorũ ad Borromæum 23. Auguſti 1563.

2 Iniunctum pariter eſt Antinoro, vt Legatis repeteret, quàm vehementer cuperet Pontifex exitum Synodi, dum complurium coniunctio ſiderum aſpectu propitio rei fauebat, quorum aliqua nimis erant errantia. Valido gratoque honoris ligamine ſecum deuinctum Lotharingum retinerent: ne de Lunenſi, Synodi abſolutioni reluctante, rationem haberent, quando regij miniſtri Romæ, &

1563. Pontificij in Hiſpania, certò affirmabant, longè aliam Philippi Regis mentem eſſe.

Reſcripſerunt Legati de feſtinatione: Non poſſe ab vllius voce ſibi efficacius exprimi Pontificis deſiderium, eiuſque cauſas æquiſſimas, quàm ab ipſius charactere iam effectum fuerat; nec vlli ſtimulo vim ineſſe ad ipſos compellendos vt ſuprà quàm egerant conarentur, quandoquidem omnes neruos ad id intenderant. Verùm de Lunenſi parum valere aliorum dicta ad impedienda illius facta, quippe quem tanta Epiſcoporum cohors reuerebatur ac ſequebatur, multique Oratores, ac præcipue Cæſariani ſibi coniunctum volebant. Expedire quidem, vt honor Lotharingo deferretur; ſed in eo peccari poſſe non ſolùm defectu, ſed exceſſu, ac præſertim nimiâ honorationis ſpecie, quæ aliorum oculos perſtringeret, & vmbris obuolueret. Qua in re planè contigerat, vt agitatum memoratæ legationis negotium in aures multorum ſubrepſiſſet [b], eoſdemque Gallos, qui illud promouerant, moleſtiâ ſimul affeciſſet: hi verò, ſiue vt eius legationis opinionem, ſiue vt effectum extinguerent, aſperiores de induſtria notationes & appendices appoſuerant capitibus emendationis, ſibi communicatis. Adiecerunt, mentionem apud Lotharingum minime faciendam eſſe de ipſius manſione Tridenti poſt Seſſionem, idque ab ipſis Antinorum fuiſſe monitum: quamquam enim ſplendidum eſſet nomen, res ipſa tamen illi ſuſpicionem incutiebat, pro eo quod ipſi animaduerterant. Nec à vero aberrarunt: ſiquidem Lotharingus, vbi primùm de aduentu Antinori cognouit, ſuſpenſionem animi perturbationemque [c] præ ſe tulit; ſed poſteà cùm audiſſet, Antinorum ſolùm ad ipſum comitandum aduentare, omnino exhilaratus eſt. 3

[b] Schedula Vicecomitis ad Borrom. 5. Aug. 1563.

[c] In ſchedula Vicecomitis 23. Auguſti 1563.

Rerum ſumma videbatur à Cæſaris reſponſo pendere. Etenim vbi cum Gallis in abſoluenda Synodo conſenſiſſet, cunctis Italiæ Principibus in ſenſa Pontificis coëuntibus, minori habenda fuiſſet in pretio Lunenſis oppoſitio, quando reliqui Hiſpanorum miniſtri non ſolùm aliter ſentiebant, ſed aliam eſſe Regis mentem teſtabantur; inter quos Granuelanus Cardinalis etiam anteà [d] in optimam ſententiam ſcripſerat ad Legatos, & quamuis non rogatus, ſalutarem ad id operam contulerat. At verò ſi Cæſar Lunenſis conſilia comprobaſſet, nimis validum auctoritatis fulcimentum ſuppeditaſſet ipſis Præſulibus Hiſpanis, intextamque cum Gallis telam, ad contrahendum extra ordinem Concilium, præcidiſſet, quippe in illius ditione, in illius gratiam, & ſub illius patrocinio 4

[d] Litteræ Legatorum ad Borromæum 19. Auguſti 1563.

trocinio coactum. Iam verò importunè ad id accidit, vt ad Ferdinandum duæ litteræ perlatæ fuerint, alteræ vnà cum epiſtola Moroni, quam diximus, alteræ paulò poſt hanc ipſam, quarum causâ ipſius efficacitati plurimum detrahebatur. 1563.

5 Litteræ ſecundo loco redditæ Cæſari, ab eius Oratoribus ſcriptæ fuerant, per quas indicabatur, velle Præſides attingere potiùs quàm expendere emendationis argumenta, cùm ea paucis quibuſdam Canonum peritis, fere cunctis Italis, committerent. At verò par fuiſſet, complurium ſententias conſulere, & ex cunctis nationibus, quò æque omnes audirentur in ijs, quæ ad omnes æquè ſpectabant. Quamobrem ad Oratores reſcripſit Cæſar [e], Vbi id contingeret, ſe coniungerent cum Lunenſi, nec eorum capitum examini conſentirent, niſi deſtinatis Præſulibus cuiuſuis nationis, qui de illis capitibus & haberent conſilium, & Decreta formarent. Hæ litteræ, quas ſubinde affero, Ferdinandi Cæſaris ad Oratores ſuos Tridentum miſſæ, ad me magna ex parte peruenerant, ſed nec omnes, nec formâ plenè legitimâ: nunc verò dum hæc ſcribo, integrum earum volumen ad me detulit humanitas Didaci Tagliauiæ, Ducis Terranouæ, Oratoris Catholici Regis priùs in Germania, nunc in Aula Romana, cuius religioſo animo charum fuit, opem aliquam conferre huic Operi, quod quoddam veræ Religionis propugnaculum eſt.

[e] Litteræ Cæſaris ad Oratores, 8. Augusti 1563.

6 Alteræ litteræ, quas memorauimus, ſeu potiùs ſcriptum, quod peruenit ad Cæſarem vnà cum epiſtola Moroni, miſſæ fuerant à Lotharingo, & ab eodem Epiſcopo Conadienſi delatæ; quibus addita eſt prolixior narratio voce Rhodonenſis Epiſcopi, Oratoris Gallicani [f]. Lotharingus (ſicut vniuſcuiuſque mos eſt in loco incuſationibus minùs expoſito ſe ipſum collocare) Cæſari nequaquam expoſuit, negotium, quod tunc agitabatur cum Pontifice, fuiſſe à Ferrerio & à ſe inductum; ſed ſignificauit, Pontificem abſoluendæ Synodi percupidum, ſibi propoſuiſſe, vt eam Seſſione proximâ terminaret, oblatâ Galliæ legatione, cum facultate relaxandi pro ſuo arbitratu leges Eccleſiaſticas ad illius regni ſalutem; quod ne recuſaret, patriæ charitas ipſum cohortabatur, ſi Cæſari probaretur.

[f] Conſtat ex Epiſt. Cæſaris ad Oratores, Viennâ Kal. Auguſt. 1563.

7 Cæſar itaque id temporis Viennæ degens ad celebranda Comitia, cùm animum tam ſiniſtris narrationibus occupatum gereret, reſpondit primùm Morono temperatè quidem, ſed grauiter, ac ſuſpicioſè, in hunc modum: Gratulatus illi eſt proſperum exitum Seſſionis; certumque ipſum reddidit perhonorificis verbis, à ſe

æqui

1563. æqui boniqúe factum eſſe, quod ab ipſo fuerat expoſitum. Vehementer mirari ſe quæ Conadienſis eius nomine retulerat, Regem Catholicum intendere prolationem Concilij, & aduerſari cuicumque iuris Eccleſiaſtici relaxamento in ijs regionibus ipſum poſtulantibus: à ſe non conſpici, quò tenderet huiuſmodi Regis conſilium; neque credi, aliarum Prouinciarum vtilitati illum obſtiturum. A ſe quidem prolationem minimè comprobari; ſed optari, vt Synodus contraheretur, quò Reſpublica Chriſtiana inde fructum decerperet, & Eccleſiæ ſuos Præſules recuperarent, adeoque ſibi non diſplicere conſilium Pontificis, quod ſcribebat Lotharingus, de ſollicitando Synodi fine Italorum ſimul & Gallorum operâ; ſed cuncta ritu Canonum peragenda, nullo abſque deciſione relicto ex ijs capitibus, quorum gratiâ conuentus fuerat habitus, nec illis minori diligentiâ, quàm conſueuerat ac decebat, ob feſtinationem agitatis: ſecùs enim Concilio derepente præciſo, in grauiſſimam offenſionem, ac periculum amplioris ab Eccleſia ſeceſſionis incurſum iri, maiori cum detrimento, quàm ſi numquam fuiſſet coactum. Et quoniam Legatus ad ipſum ſcripſerat, Synodum de ſola vniuerſali emendatione tunc acturam, poſteà verò ad peculiares pro ſingulorum regnorum commodo deſcenſuram, in memoriam illi redigebat, Oeniponti ab ipſo fuiſſe ſibi pro certo poſitum, ſtabilitum iri celeriter quidquid ad vtilitatem populorum ſibi ſubiectorum pertineret; id verò nec ab illa ſeceſſione, nec ab anteactis confectum fuiſſe, quod eò magis expediebat, quoniam eadem capita in Chriſtianæ Reipublicæ bonum magna ex parte reciderent. Nec Cæſari nec Legatis deſiſtendum ab eo eſſe nonnullorum Præſulum cauſâ, aduerſantium relaxationi alicuius Eccleſiaſticæ prohibitionis: nam vt ipſe bono aliarum Prouinciarum haud repugnabat; ita fas non eſſe, vt aliorum repugnantia ſuarum ſubſidio damnum inferret. Concilium ex eo appellari Oecumenicum, quòd omnes complexum omnibus opitulatur, nec vtilitate ac voto vnici regni ſanctiones metitur: quamquam ipſe non arbitraretur, Hiſpanos Præſules charitatem rationemque oblituros. Quòd autem dein Moronum cohortabatur, vt proponeret Synodo ea quorum indigebant Cæſaris ditiones, quæ poſt communis emendationis decreta illicò agitarentur, ſe adhuc de illis deliberare, quod ſpectabat tum ad vſum Calicis, tum ad reliquas legum Eccleſiaſticarum relaxationes: vbi ipſe rem plenè ſtatuiſſet, ſe Præſides certiores facturum. Sperare ſe, ſi quid occurriſſet quod à Pontifice aut à Concilio peteret, id ab illis, pro eo

ac

ac par erat, expenſum iri, cùm ipſe nihil in gratiam temporariæ vtilitatis ſuæ petiturus eſſet, ſed in emolumentum animarum ditionis ſuæ, Imperij ac Religionis, quò eius reliquiæ adhuc ſuperſtites conſeruarentur. Addebat, Vbi etiam nihil impetraret, ſe nihil ampliùs curaturum, ſed curam in Deo repoſiturum: nec parùm eſſe timendum, ne populi per ſuam ipſorum poteſtatem ea ſibi caperent, quæ ſibi neceſſaria putarent, & quorum conceſſionem facilem, & ſine Eccleſiæ offenſione futuram fuiſſe cenſerent. Num id profuturum eſſet, à ſe illius iudicio committi, cuius beneuolentiæ auxilioque ſingulariter fidebat. 1563.

8 Lotharingo reſponſum reddidit Ferdinandus [g] ſcripto valdè ieiuno, ſed non ſine inſperſis quibuſdam guttulis acerbitatis, quam ſinu claudebat: Præter opinionem ad ſe perueniſſe notitiam tam accenſæ in Pontifice voluntatis Synodi terminandæ, vt eò feſtinaret viâ non tritâ & accliui. Se priùs in animum haud induxiſſe, rationes humanas adeò præpollere; vbi id perageretur, plurimum offenſionis à ſe præuideri. De ſuo celeritatis deſiderio eadem ſcribebat, quæ in reſponſo ad Moronum narrauimus. Ac denique de legatione Gallicana, quam ſibi oblatam à Pontifice Lotharingus affirmabat, conſilium Cæſaris ad eam excipiendam expoſcens, breuiter aiebat Cæſar, eam ſibi de Lotharingo æſtimationem eſſe, vt profuturum Galliæ conſilium exiſtimaſſet, quodcumque ab illo ſuſciperetur, ſiue continuato ſiue interrupto Concilio.

g 30. Iulij. 1563.

9 Harum omnium reſponſionum exempla [h] ſuos ad Oratores miſit, ſignificauitque, ſe audiuiſſe, præcipitem properantiam à Pontifice, lentam cunctationem à Rege Catholico intendi. Profectò diuinæ prouidentiæ fuit, vt Cæſar obſiſteret præproperæ illi rationi dimittendi potiùs quàm abſoluendi Concilij, quam Pontifex amplectebatur peioris euentus metu, ſimulque ne abalienaret à ſe Lotharingum ac Ferrerium: vnde poſteà contigit, vt Lotharingus, Pij voluntate contentus, expertuſque aliunde iniectum obicem, expediendæ Synodi ratione digniore operam contulerit, tametſi Ferrerius abalienatus grauiter nocuerit.

h In allatis litteris primo Auguſti.

10 Hæ Cæſaris litteræ, ad Cæſarianos delatæ [i], iis ad quos mittebantur redditæ ſunt. Lotharingus, perlecto Cæſaris reſponſo, tepeſcentem præ ſe tulit animum ipſis Cæſarianis, tum ad Synodum præter vſitatum morem terminandam, tum ad Gallicanam legationem ſuſcipiendam. Idcircò iiſdem dixit [k], ſe, ne interrumperetur emendationis tractatio, velle ſuum Romam acceſſum protrahere, etiamſi Pontifici à ſe promiſſum, donec Seſſio celebrata fuiſſet: cautè

i Ex epiſtola Oratorum ad Cæſarem 10. Auguſti 1563.

k Litteræ Oratorum ad Cæſarem 10 Auguſti. 1563.

1563. acturum ſe, ne ab aëre Romano læderetur: vnicum illic negotium ſibi futurum, Religionis & Galliæ bonum; ac breuî curaturum; tum vt vſus Calicis concederetur, quò ad Eccleſiæ ſinum aberrantes allicerentur, tum quorumdam Eccleſiaſticorum prouentuum alienatio, cum Cleri conſenſu, quò regnum ære alieno leuaretur. Legationem Galliæ, quamquam ſibi ſponte offerretur, haud à ſe acceptum iri, quò maleuolentium calumnias, accuſationeſque hæreticorum mutas redderet; nec velle ſe quidquam in Gallia ſancire, ne per Pontificiam quidem auctoritatem, abſque reliquorum Præſulum conſenſu.

Sed longè alia ſcripſerat ad Pontificem Lotharingus biduo ante[l] hoc cum Cæſarianis colloquium: Se per Lanſacum, in Galliam regreſſum, tam efficaciter res ſignificaſſe Reginæ, vt propitia reſponſa præſtolaretur de negotio quod cum ipſo egerat. Putare ſe id quoque Cæſari haud diſplicere; ſed certiorem ſe redditum iri ab Aulico, à ſe ad Cæſarem ea de cauſa iam miſſo. Confeſtim poſt Seſſionem opportunum ſe ducere, ad Pontificis pedes accedere: ac demum ampliſſima rurſus pollicebatur. Aſpectu tam vario idem homo, non ſolùm variis temporibus, vt de neſcio quo fabulæ cecinerunt, ſed vno eodemque tempore variis oculis ſeſe offert. 11

[l] Epiſt. Lotharingi ad Pontif. 16. Aug 1563. in citato libro Gallico.

Non modò ſpes à Legatis concepta celeriter abſoluendi Synodum, ſed ſpes etiam habendi pacificè paratam Seſſionem, nebulis cœpit offundi. Oratores Cæſarei iam vſque ab initio miſerant ad Cæſarem exempla reformandæ diſciplinæ, à Legatis digeſta, ac poſteà adnotationum, quas ipſi confecerant, iiſdemque Legatis dederant, & earum quoque, quas Galliæ Oratores parauerant; non item Lunenſis, vt qui eas cum ipſis minimè communicarat. Et ob negotij grauitatem Cæſar dies aliquot reſponſum diſtulit, quod poſteà reddidit[m] per litteras 23. Auguſti ſignatas, tam celeriter Viennâ delatas, vt poſt diem 26. mediâ nocte acceptæ fuerint[n]. Ex iis, quæ ſparſim in hoc Opere allata ſunt, cingebatur Ferdinandus à compluribus Conſiliariis, malè affectis, vt ipſi fatebantur, Aulæ Romanæ, ſed reuerà Religioni Romanæ, qui nullam vmquam opportunitatem negligebant inſtillandi in eius animum ſiniſtras opiniones de Pontifice, ac de ipſius Præſulibus; ille verò inſtar lanæ candidæ quibuſuis facilè coloribus inficiebatur. Eapropter inſederat Cæſaris animo id quod primo loco ſignificauit per illas litteras Oratoribus, diſciplinæ reparationem tanto haberi odio à Clero & Aula Romana, vt in illis ſibi communicatis Decretis eo artificio contexta fuerit, quò Principibus intolerabilis oſtenderetur; 12

[m] Conſtat ex epiſtola Cæſaris ad Oratores 23. Auguſti, 1563.

[n] Conſtat ex reſponſo, reddito die 29.

tur; adeoque ab illis reiecta, in ipſos infamia recideret, & Aula Romana, in alios regeſtâ culpâ, in antiqua laxitate perſiſteret. 1563.

13 Ad peculiaria progreſſus, dicebat, multa ibi contineri de ordine Eccleſiaſtico, quæ quidem ſibi egregia videbantur; tamen vt intelligeret, quo pacto ea in vſum deduci poſſent in Imperij locis, optare ſe vt illic adeſſent Epiſcopi Germaniæ, aut certe illorum Procuratores: nec ſibi dubium eſſe, illos, vbi certiores ea de re fierent, bonorum Præſulum muneri non defuturos. Sed in vigeſimo nono capite dici, irritas ac nullas reddi cunctas ſanctiones conſtitutioneſque Principum aduerſus immunitates vacationeſque hominum ac bonorum Eccleſiaſticorum. Huiuſmodi decretum eſſe ſibi, ac fortaſſe cunctis Principibus intolerabile. Numquam a ſe oppreſſam, ſed ſemper defenſam fuiſſe libertatem Eccleſiaſticam; ſed animaduertendum eſſe, præter leges communes, quodcumque Regnum ſuis proprijs & antiquiſſimis conſuetudinibus regi: præterquam quòd etiam ex iure communi, Eccleſiaſticorum immunitati ſuas diſtinctiones ac limitationes ineſſent. Putare ſe, cunctos Principes in varias ſuper eo Decreto difficultates offenſuros, ſicuti nonnullas in ſcripto Gallorum iam viderat: plenum à ſe reſponſum tunc reddi non poſſe de articulo tam amplo. Quod ſi Præſides vellent adhuc progredi, & Decretum comprobandum curare, ipſius Oratores ob oculos ponerent præualidas difficultates, in quas impingeret in locis Imperij eius acceptio, nedum executio; idque potiſſimùm ſuper collationibus, à quibus ex vetuſtiſſima conſuetudine Eccleſiaſtici non erant immunes, ob communem incolumitatem; quoniam ea bona cum hoc onere deuenerant in illorum manus, Apoſtolicâ Sede conſentiente & comprobante. Si neglectis hiſce rationibus ad ſanciendum huiuſmodi Decretum procederetur, ipſius Oratores, communicato cum Hiſpanis Galliſque conſilio, ſolemni ritu declararent, ſibi non licere illi Conſtitutioni aſſentiri, vt quæ detrimentum afferebat ſacri Imperij iuribus, & conteſtari aduerſus perturbationes omnes inde prouenturas.

Varias deinde mutationes adnotauit in reliquis articulis, quæ
14 ferè omnes aut Concilij ſenſibus conſonabant, aut anteà moderatiùs concinnatæ fuerant, vti paulò pòſt videbitur.

15 Ita in tertio, vbi in templis interdicebatur mollior harmonia, optauit, ne cantio, quam figuratam appellant, excluderetur, cùm ſæpè ſenſum pietatis excitet.

In quarto, & in poſtremo, per quos vetabantur Principes violare

1563. lare precibus minúſve libertatem Eccleſiaſticorum in habendis electionibus, petijt ne moderatæ deprecationes prohiberentur.

Octauo, in quo iubebantur beneficiorum Domini plures quàm vnum præſentare, oppoſuit, per id potius in Ordinariorum quàm in Dominorum facultate collationem collocari: & idcircò laudauit poſteà quod Oratores propoſuerant, vt à Dominis ſinguli ſingulis vicibus nominarentur, nimirum, ſi primus haud cenſeretur idoneus, ſecundus nominaretur. 16

Habebatur in nono: Vbi Paræciarum prouentus tenuiores erant, aut per decimas aut per collationes populi ſupplerentur. Id ſcribebat ille in Germania fieri non poſſe, vbi decimæ plerumque poſſidebantur à laicis, qui ab Eccleſia illas coëmerant, & vbi collationes adeò frequentes erant ad alias indigentias, vt hoc onus addi populis nequaquam poſſet; adeoque ſatius fore, ſi per aliquam beneficiorum coniunctionem illis conſuleretur. 17

In decimo tertio auferebantur iura patronatus ijs qui ea non obtinebant titulo fundationis, aut dotationis, eademque legitimis ſcripturis non probarent: hinc enim detrimentum inferebatur multis, antiquiſſimam poſſeſſionem obtinentibus, quamuis ſcripturæ primæ poſſeſſionis fuiſſent deperditæ pro temporis iniurijs; & etiam priuilegijs, obtentis ex alijs promeritis ab Cæſaribus, aut varijs Principibus, quàm ex fundatione aut dotatione. Quare volebat, vt Oratores ſui ſe cum alijs Oratoribus coniungerent, efficientes vt articulus deleretur. 18

In vigeſimo ſecundo negabatur oſculum Euangelij & pacalis imaginis cunctis laicis, etiam Cæſari. Dicebat, Prudentius videri ſibi, allici Principes ad eas ſacras celebrationes quacumque honorificentiâ. 19

In eodem articulo continebatur, vt Epiſcopi præcederent in quauis actione priuata & publica cunctos laicos, cuiuſcumque ſtatus, eminentiæ & adminiſtrationis. Id videri ſibi potiùs deturpationem quàm reparationem, cùm ſuperbiam, non demiſſionem Eccleſiaſticam ſpiraret: in Germania præſertim fieri non poſſe vt veteres ritus mutarentur. 20

In vigeſimo tertio præſcribebatur cunctis Epiſcopis, vt inuiſerent Diœceſes, populique ſumptus ad id ſuppeditarent. Affirmabat, neutrum obſeruari poſſe in Germania, vbi Præſules nolebant inuiſere ſine magno comitatu, adeoque cum magno diſpendio, & vbi ob eamdem cauſam, poſitâ Diœceſeon amplitudine, non poterant eas integrè inuiſere. Quare ſibi videri opportunius, ſi ſuis 21

ſumpti-

ſumptibus propinqua loca per ſe, remota per interpoſitas perſonas inuiſerent. 1563.

22 In trigeſimo tertio obſeruabat, aptè conſuli Eccleſiæ in decimis exigendis; ſed eſſe retinendam indemnitatem complurium laicorum, qui iuſto titulo eas ſibi acquiſiuerant.

23 Poſteà conſiderabat notas varias, à ſuis Oratoribus appoſitas, quarum multas comprobabat. Ita in primo capite ſanciendum eſſe, vt ex omni regione Cardinales eligerentur: in tertio, vt ſacra Pſalmodia non præcipitanter, ſed pedetentim recitaretur, ad captum & pietatem compoſita; & vt Eccleſiaſticis venationes, ludi, choreæ prohiberentur: in quadrageſimo ſecundo, vt mulctæ pecuniariæ in pios vſus conuerterentur ab Ordinarijs in ipſo delicti loco: & alias huiuſmodi, de quibus cum ipſius animo conuenerant.

24 Alias è contrario refellebat, ſiue vt minoris momenti, ſiue vt nimis ſeueras, ſiue vt quæ fieri non poterant, ſiue vt Germaniæ haud congruentes. Ac vniuersè ſcribebat, Futurum ſibi gratum, ſi Gallicos Oratores ipſi pariter imitarentur, qui cuncta ad ipſum retulerant (prout ipſe arbitrabatur, tametſi falsò, ex ijs quæ ipſius Oratores reſcripſere) antequam reſponſa Legatis redderent. Tam ſeuerè (& iure quidem) Principes à ſuis Oratoribus exigebant antecedentem illam communicationem, & in agendo ſubiectionem; quæ ſi à Legatis exercebatur erga Pontificem, ab ijs accuſabatur quaſi Concilij ſeruitus; adeò vt Pius, ſicuti vidimus, ad tam multas vociferationes ſedandas coactus fuerit demandare, vt ad quodcumque Decretum pergeretur, ipſius ſententiâ non cognitâ, neque rei notitiâ priùs ad ſe delatâ.

25 Adiecit, vel maximè neceſſarium eſſe, vt compendium doctrinæ Catholicæ formaretur, ad cuius normam à concionatoribus ac magiſtris eam cuncti Chriſtiani populi docerentur, adeóque perficiendum id ſedulò curarent.

Vt ſecundùm hæc ipſius mandata Legatis reſponderent, & cuncta peragerent: ac poſtremò iuſſi ſunt de his omnibus certiorem facere Lunenſem, quemadmodum mos eſt alijs notitiam impertiri, quò ad opus pariter alliciantur, tum quia pronus quiſque eſt ad auxilium rependendum de ſe honorificè exiſtimantibus, tum quia non minùs animi, quàm loca vacua, & nondum occupata, facilè capiuntur.

1563.

CAPVT VI.

Diſſenſio inter Oratores Cæſaris & Legatos, de ijs omittendis quæ ad Principes laicos pertinebant; & quo pacto compoſita. Legati à Pontifice ſecretam abeundi facultatem poſtulantes, ſi quid accideret quo ad id adigerentur. Difficultas, an rata eſſet electio Ferdinandi in Regem Romanorum, & promptus Pontificis animus ad ſupplendos defectus, modò Rex certo quodam iureiurando ſe obſtringeret, & legationem mitteret ad obedientiam profitendam. Maximiliani repugnantia, & rationes vtrimque militantes. Varia agitata, & quo tandem exitu.

a Cuncta conſtant ex dicta Cæſaris epiſt. 20. Aug. & ex altera, 29.

ANtequam Ferdinandi litteræ, quas diximus, non modò exciperentur, ſed ſcriberentur [a], exemplum reparatæ diſciplinæ adeò reformatum fuerat, vt memorata iam monita parum illi aptarentur. Etenim tum vt illæ contraherentur, quò ante præſtitutum Seſſioni diem digeri poſſent, tum ob difficultates in ipſarum trutina deprehenſas, ad ea ſolùm capita redactæ erant, in quibus ijdem Cæſariani facultatem ac decentiam agnoſcebant. Supererant tamen duo articuli, Cæſari ponderoſiores: alter de Principibus laicis, ſed formâ magis moderatâ, quàm ad ipſum fuerat miſſus: alter, quo irrita reddebantur *iura patronatus* ex priuilegio. Oratores accepta mandata Lunenſi aperuerunt; ipſe verò cenſebat, nihil peculiariter obſtandum duobus articulis dum proponebantur, ne ipſi viderentur libertatem Concilij perturbare; ſed generatim reſpondendum, eos non probari: vbi verò ad firmandos articulos ventum eſſet, tunc pro viribus ſtrenuè acerrimeque reluctandum. Verùm Cæſariani conſilium non admittebant, vtpote futuris tumultibus grauidum. Cùm autem Quinque Eccleſiarum Epiſcopus ac Tonus ægri decumberent, ſolus Archiepiſcopus Pragenſis Legatos [b] adijt, eoſque docuit auerſum Cæſaris animum, ne duo illa Decreta proponerentur. Ad hæc grauem animi mœſtitiam præ ſe ferens Moronus, vti Legatorum Princeps, reſpondit: Mirari ſe, Cæſarem, qui ſemper tam acre emendationis vniuerſalis ſtudium profeſſus fuerat, velle tunc laicos Principes ſubtrahere. Cùm Præſides, antequam rem proponerent, explorare voluerant voluntatem Pontificis, non ipſorum modò, ſed Eccleſiæ Principis, tunc exclamatum fuiſſe: cùm verò Pontifex ſe quaſi ſpoliauerat eâ præ-

b Ex litteris 20. & 29. Aug. ad Cæſarem ab Oratoribus, & in duabus alijs Legatorum ad Borr. eodem die.

prærogatiuâ, & conceſſerat Concilio poteſtatem cuncta conficiendi, ſe ne præmonito quidem, velle Cæſarem præſcribere, ne de hoc illóve articulo ageretur; paratos eſſe Legatos potiùs facultatem abeundi petere à Pontifice, quàm adeò grauem indignitatem perpeti. Quare ſi Cæſariani, dum res proponeretur, ſuas conteſtationes obijcerent, ſe ſua diplomata executuros, Patreſque dimiſſuros; quamquam, etiamſi vellent, haud futurum in ipſorum manu, Epiſcopos adducere ad ferendam de alijs articulis ſententiam, illo, qui præcipuus erat, relicto. Lamentabiles eſſe ipſorum querelas, ob incommoda, quæ varijs in regnis tolerabant, non quidem in Cæſaris ditionibus, ſed in aliorum Principum, quos nominauit. Affirmari, ab Epiſcopis ſeuerum manſionis Decretum fuiſſe fruſtrà confectum, niſi tollerentur manſionis obices, ab eiſdem Principibus iniecti; cùm fieri non poſſet, vt illic reſiderent, vbi Paſtorum lituus adeò vileſceret, vt ipſi Præſules ſe quaſi pro famulis haberi à quouis minimo dynaſta cognoſcerent: ſi Cæſari hæc innoteſcerent, non retractum ab eo iri Concilium, ſed incitatum, vt tantæ neceſſitati conſuleret: reſciri, non eſſe id ſponte profectum ab optimi Cæſaris mente, ſed ab eorum inſtigatione, qui Apoſtolicam dumtaxat Sedem reformatam cupiebant, reliquis in veteri deformitate relictis. Has rationes obiecit Præſidum princeps Oratorum poſtulato: & poſt multam diſceptationem ipſe eiuſque collegæ concluſerunt, articulum illum deleri non poſſe. 1563.

2 Tunc Archiepiſcopus repoſuit: Se numquam ſperaſſe, id ab ipſis ſtatutum iri: in comperto eſſe, quàm modeſtè ſe geſſiſſet Cæſar ad eam vſque diem, cunctis repoſitis in Legatis, etiam ijs, quæ ſuo iure exigere fas ſibi fuiſſet: at verò fuiſſe ab alijs ea illis prolata, quæ ipſe putabat ſibi abſque ſcelere ne narrantis quidem modo referre, & tamen his tam ſeuerè non fuiſſe reſponſum. De duobus illis articulis reformatis expendendam omnino eſſe deliberationem Cæſaris, cui ſupra reliquos compertum erat, quidnam Imperij ſaluti congrueret.

3 Sed iterùm Legati: Vbi per eumdem tabellarium duo illi articuli remitterentur eâ formâ quâ correcti fuerant (ſe quoque paratos oſtenderant ad eos iterum corrigendos, dummodò non omnino prætermitterentur) ſperare ſe, ab illo comprobatum iri. His acquieuit Archiepiſcopus, ſed noluit vt interim proponerentur. Et ita colloquium abſolutum eſt; in quo Olius ſtudij ardore, & indolis candore, præ reliquis collegis oſtendit, neceſſariam à ſe duci emendationem laicæ poteſtatis etiam in Germania, cuius res erat exper-

1563. expertus; magiſque Poloniæ, vbi natus erat, conſuetudinem commendauit.

Oratores Ferdinandi mandatis conſtanter inhærebant, ad rem, ſi proponeretur, oppugnandam; & ad Cæſarem reſcripſerunt, Lunenſem cum ipſis acturum: de Gallis nihil ſibi polliceri, quippe duriſſimum quemcumque cibum deuoraturis, quò Lotharingus celeriter in Galliam remigraret.

In eiuſmodi controuerſiæ ſtatu Legati ſedulò litteras Romam miſerunt ad Borromæum, per opportunitatem hominis, qui Delfino à ſecretis erat, & ab eo Romam mittebatur, & Tridento tranſibat: ſimulque inſtiterunt, vt ipſi de voluntate Pontificis certiores fierent, ubi violentiam in eo paterentur, atque vt acciperent diploma, perfecturi quod minitati fuerant; videlicet, ſe abruptâ Synodo diſceſſuros, vbi illam, ſuumque munus præpediri cenſerent, polliciti, id à ſe non niſi extremâ coactis neceſſitate peractum iri. Sed antequam nuntius in viam ſe daret, euentum colloquij cum Archiepiſcopo per familiarem hominem nuntiarunt Draſcouizio, qui ex morbo decumbebat, & rem à collega reſciuerat, fortaſſe quò eius animus tentaretur an acquieſceret. Reſpondit ille, Sibi mirum videri, eos qui paulò antè publicè dixerant, Pium Quartum, qui ſe pro ſummo Pontifice gerebat, reuerà ſummum Pontificem non eſſe, ſed per ſimoniam electum, adeoque dignum qui deponeretur, conſecutos fuiſſe, & conſequi facilius quod ipſi poſtulabant, quàm Oratores Cæſaris, tam pij ac tam modeſti. Rogari à ſe moneríque Legatos, ne Cæſaris poſtulatis aduerſarentur: nam etiamſi tacuiſſet ille, haud ipſis defuturos qui acerrimè contradicerent. 4

Moronus animaduertens Cæſarianos deiungi, adeoque deuinci non poſſe, Pragenſem accerſijt: & cùm in ambobus æſtus animorum partim colloquio, partim meditatione ac morâ deferbuiſſet, ſtuduit vterque, id quod impetu exaſperatum fuerat, ſuauitate lenire. Pragenſis dixit, Cæſarem illi formæ reconcinnatæ minimè repugnaturum, vt qui ab altera offendebatur, quod ita ſonabat, vt cuncta Decreta Conuentuum Germanicorum in rebus Eccleſiaſticis abijcere videretur; ſed oportere habitam ab ipſis de Cæſare rationem oſtentari, expectato eius reſponſo, breuî aduenturo. Ex altera parte præteritam acrimoniam excuſauit Moronus; & quò palàm fieret Pragenſi, quàm addictus Cæſari idem eſſet, acceptâ ſilentij fide legendum illi obtulit id quod Pius ſcribebat, quò faciliùs Romanorum Rex confirmaretur. Hîc verò par eſt vt aliquanto remotiùs regrediar, quò rem exponam, argumentum plurimi 5

rimi ſermonis laboriſque id temporis, & quæ non parum connexa fuit cum viris ac negotijs Concilij, præſertim cùm Suauis haud ceſſet eam rem ſui carbonis ductibus depingere, quantum ſibi valeat ad Sedis Apoſtolicæ dignitatem ac famam denigrandam. 1563.

6 Fuerat ea res commiſſa inter alias Morono, dum legatione fungebatur Oeniponti, vbi opportunitatem nactus eſſet: controuerſia in hoc verſabatur. Aduerſus electionem Maximiliani plurima connumerabantur vitia, ac potiſſimè [c], quòd duo ſolùm Septemuiri illi conſenſerant, quoniam reliqui tres hæreſim ſectabantur, & Colonienſis Archiepiſcopus nondum fuerat confirmatus. Præterea, Pontifex [d] non admittebat poteſtatem in Septemuiris abſque ſuo conſenſu deſtinandi ſucceſſorem Cæſari adhuc viuenti, ſed ſolùm ſubrogandi iam defuncto, ſeu concedendi adiutorem viuenti, donec ipſe diem obeat: atque huiuſmodi adiutorem eſſe reipſa Regem Romanorum ante Pontificiam confirmationem; multoque validius id tunc militare, quando ipſius parens coronam è Pontificis manu non acceperat. Ac denique obiectabatur, coronam argenteam à Maximiliano fuiſſe ſuſceptam Francofurti, & non Aquiſgrani, ſecundùm Caroli Magni conſtitutionem, à ſucceſſoribus perpetuò cuſtoditam: tamen ſignificauerat Pontifex Morono, haud difficilem ſe præbiturum ad defectus ſupplendos, dummodò Maximilianus Catholicorum parti omnino adhæreret.

c Litteræ arcanis notis Borromæi ad Moronum 24. Martij 1563.

d Cuncta extant in longa epiſtola Borrom. ad Delfinum Nunt. 8. Iunij 1563

7 Sed quoniam Regis abſentia omnem opportunitatem ademerat Legato Oeniponti ad rem tranſigendam, poſteà Delfinus Pontificem monuit, in rem non eſſe [e], negotium ſic in ancipiti deſerere cum acerbo Ferdinandi ac filij ſenſu; qui repugnantiam in eo Sedis Apoſtolicæ conſpicati, illam tamquam propitiam ac fauentem ipſorum amplitudini aſpicere non poſſent. Quare Pontifex animum flexerat ad electionem confirmandam, vbi Maximilianus poſtularet vt illius defectibus ſuppleretur, & iuſiurandum ederet pro Fide ac Sede Apoſtolica, ex ſcripto illi tradito, pro eo ac varij Cæſares iurauerant: & Oratorem ad exhibendam obedientiam Romam mitteret, de more aliorum Principum, & ſicuti Ferdinandus eius parens egerat.

e In epiſt. Delfini ad Borromæum 4 Maij 1563 etiam in Germania difficultas erat in excipiendo diplomate Cõfirmationis; at ſumma ſuarum litterarum eſt in cõmentarijs Barberinorũ.

8 His quæ Pontifex poſtulabat difficilem præ ſe tulerat animum Maximilianus, etiam ex Ferdinandi ſenſu. Recuſabat confirmationem petere, niſi ea oſtenderetur petita à deceſſoribus, inter quorum electiones aliquam fuiſſe pluribus quàm ſuam vitijs affectam. Iuriiurando quæſito à Pontifice opponebat, vſurpatum illud non eſſe; idcircò Cæſaris Orator de ſe aliud protulerat, quod vſurpa-

1563. tur cùm Cæſar à Pontifice coronam accipit, in quo ſe obſtringit ad Fidem Catholicam tuendam. Sed hoc exiſtimatum fuerat præſenti negotio non congruere; illi tamen Pontifex acquieuiſſet, dummodò verbo aliquo adiecto, & amplius litteris à Maximiliano ad Pontificem ſcriptis, ille declararet, nomine Catholicæ Fidei, à ſe in eo iureiurando promiſſæ, intelligi fidem illam, quam Romani Pontifices profitebantur: quæ declaratio (aiebat Pontifex) vim habuiſſet ad ſerenandos Cardinalium animos, qui conſenſuri erant ſolemni declarationi, quâ Maximilianus Romanorum Rex agnoſceretur, nondum omni rerum præteritarum vmbrâ purgatos. Nec minùs obedientiæ exhibendæ repugnabat Maximilianus, opponens, id à patruo ſuo Carolo Quinto, & ab auo Maximiliano peractum non liquere: & quamquam patris Orator in eo conſenſiſſet, actum id ab illo extra limites mandatorum; & quia Tridentinus ac Moronus Cardinalis ad hoc illum impulerant, polliciti ſe oſtenſuros, idem à memoratis Cæſaribus vſurpatum fuiſſe, quod legitimè non probabatur. Quapropter niſi tunc rem excuſaſſet apud Cæſarem recta Oratoris mens, hic pœnam exoluiſſet.

Contrà verò pro Pontifice afferebatur: Quamquam ſiue ob recentem Romæ direptionem, ſiue ob ſocordiam in tabulis cuſtodiendis, non reperirentur iuramenta, & obedientia, à Maximiliano I. & à Carolo V. præſtita; tamen id actum eſſe credendum. De iuramento haberi formulam in Canone, *Tibi Domino* diſtinct. 93. quæ formula poſteà variata fuerat, ſed ſemper vſitata à Cæſaribus electis, per ampliſſima verba, prout eam Pontifices poſtularant, ſicuti conſtabat ex ſummario Othonis Quarti, Frederici II. Guilielmi, Rudolphi, Alberti I. Henrici VII. & Caroli V. Quod verò ad obedientiam ſpectabat, præſumi non ſolùm exhibitam illam fuiſſe à præteritis Imperatoribus, ex cunctorum Regum Principumque Chriſtianorum exemplo, ſed ſcriptum reperiri, Carolum V. eam fuiſſe pollicitum diſertis verbis: & recenter oblatam à Federico, legitur in Oratione per typos edita ab Ænea Siluio Picolomineo, qui poſteà Summus Pontifex Pius II. dictus eſt. Prætereà de Maximiliano I. referri ab antiquo Cæremoniarum libro, *ab eo fuiſſe præſtitam obedientiam*. Vbi Rex nec Pontificiam confirmationem vellet accipere, nec exhibere Pontifici obſequia conſueta debita, & nihil ſibi noxia, ſatiùs cenſeri, ne offenſionis cauſæ augerentur, in eodem rerum ſtatu vtrimque perſiſti, donec maior à Deo lux affulgeret de eo quod expediret. 9

Quid-

10 Quidquid narratum eſt, ſcribebatur à Borromæo in quibuſdam 1563. documentis, tam prudenter digeſtis, vt ſi quo infortunio elaberentur, aut neceſſe foret Nuntio ea in Cæſaris manu per vnum aut alterum diem relinquere, & ille ſibi exemplum exſcriberet, poſſent ob oculos Maximiliani abſque offenſione obuerſari. Sed prætereà ſignificabatur per arcanas notas Nuntio, vt ipſe Cæſari in memoriam reuocaret ſuſpiciones de filio conceptas, tum quia hæreticum concionatorem à ſe depellere noluerat, tum ob alia maioris momenti ab illo geſta; adeò vt ipſe Cæſar ſæpè conqueſtus de eo fuerit cum Pontifice, per litteras ſuâ manu conſcriptas, oſtendens, in ſua poteſtate non eſſe rebus conſulere. Hinc moueri Pontificem & Purpuratos Patres, ne ſatis haberent vniuerſalem quamdam declarationem, quâ polliceretur Rex conſeruationem Catholicæ Religionis, ſicuti loquebatur iuſiurandum oblatum ab Oratore; ſed vt poſcerent voces immunes ab interpretationum varietate, & declarantes, quid ipſe nomine Catholicæ Religionis intelligeret. Porrò, quò altiorem euehebatur ad gradum in Chriſtiana Republica, eò ſecuriorem fidem habendam eſſe, quòd ab ipſo ad Chriſti gloriam eſſet adminiſtrandus; aliter Pontificem ne tria quidem ſuffragia, in Senatu Maximiliano propitia, ſibi polliceri poſſe.

11 Delfinus, quamquam his rationibus inſtructus, inſuperabilem offendit duritiem in Maximiliano, in Ferdinando, & in Conſiliarijs, profectam, vt ipſe ſcripſit, non ex repugnantia Sedis Apoſtolicæ, celſiſſimo quouis modo honorandæ, ſed ex quadam ratione admodum ſpecioſa, & in hiſce rebus præualida, præſertim apud Germanos, ne videlicet variaretur id quod conſuetum eſt, cui ſoli ad ſe tuendum apologiâ opus non eſt. Vetera iuramentorum exempla, quæ adducebantur, varia eſſe & abolita, & fortaſſe accommodata illius temporis Cæſaribus, à quibus par erat vt Apoſtolica Sedes exigeret huiuſmodi cautiones, ob ea quæ ſæpè illis inſectantibus tolerabat; non tamen illis, qui tunc erant, veris nimirum ipſius defenſoribus, eique addictis, iuſiurandum illud Canonis, *Tibi Domino*, fuiſſe in vſu, cùm Cæſar coronam ſuſcepturus Romanum territorium ingrediebatur, adeoque præſentibus conditionibus haud aptari: & fortaſſe illi iuriiurando aliud conſuetudine ſucceſſiſſe, quod Reges Romanorum habebant in prima corona accipienda, & quod reipſa protulerat Maximilianus Francofurti ſolemniter, & in conſpectu tot potentiſſimorum Proteſtantium, qui priùs illum euexerant, & tunc fremebant. de quo

1563. infrà. Memoriam non extare huiuſmodi recentis iuramenti, antequam Reges Romanorum ſecundùm *Bullam auream* eligerentur. Illud verò longè maioris æſtimationis eſſe, quippe habitum in tam celebri Germaniæ concurſu, quàm quidquid ageretur in Vaticano Senatu. Recentius Caroli IV. quod afferebatur, non videri plurimi faciendum: cùm enim ille Princeps electus fuiſſet eo tempore quo Ludouicus Bauarus regnabat, mirum non eſſe, inductum illum fuiſſe ad quamcumque legem à Romano Pontifice accipiendam, vt ab eo fieri ſolet, qui non niſi nomine Principatum obtinet, & alienâ indiget ope ad reipſa poſſidendum. Ab Oratore arbitratu ſuo, non ſuorum Principum mandato illud aliud iuſiurandum oblatum fuiſſe, quod habebatur à Cæſare iam regnante, cùm à Pontifice coronam accipiebat; & valde indecoram videri confuſionem rituum officiorumque in huiuſmodi actionibus, quæ adeò variabant, abiectis cæremonijs diutius vſurpatis. Si talia iuramenta ſecundùm illorum veterum tenorem, quæ Pontifex adducebat, reuerà fuiſſent habita ſiue à Carolo V. ſiue à Maximiliano I. non eſſe credibilem tabularum illarum iacturam in Vrbis direptione, vtpote quæ conſeruari ſoleant à Romanis Pontificibus in Arce Ælia, quò Clemens VII. & ſe & pretioſiſſima quæque receperat. Et ſanè poſt direptionem & memoratas iacturas, accidiſſe electionem Regis Romanorum in Ferdinando Cæſare, tunc regnante; nec apparere, huiuſmodi iuſiurandum ab illo editum.

Eamdem ab vſu comprobationem poſtulabant, vt aſſentirentur petitæ obedientiæ, ab Oratore nomine Regis exhibendæ. Quod de ipſa aliàs exhibita proferebatur, eamdem exceptionem habere, pro iureiurando adductam. Orationem Æneæ Siluij ſatis rei probandæ non eſſe; auctor enim eo fuerat ingenio, & vitâ tam diuturnâ poſt eius recitationem, vt ipſam multis in partibus pro more ſcriptorum mutare potuiſſet. Neque rem ſatis oſtendi à vetere Cæremoniarum libro, quippe qui diſerta verba à Maximiliani I. Oratore dicta non ponebat, ſed ſententiam; adeoque dubitari poſſe, expoſitam fuiſſe tamquam obedientiam, ſignificationem illam obſequij, quæ certum hoc vocabulum non contineret. Nec Maximilianum obſiſtere facultati, quam aſſumerent Pontificij, ſimilis interpretationis in poſterum vſurpandæ, dummodò ipſum non obſtringerent ad eam formam exercendam, cuius vſum non cernebat apud ſuos proximos deceſſores, excepto parente, cuius Orator id egerat abſque ſui Principis mandato, & nixus conditionibus poſitis pro certis, ſed poſteà haud veris repertis.

12 Hæc erant Cæſarianorum reſponſa: ſed temperamentum, ad quod poſtremò Pontifex confugiebat, vbi difficultas in Maximiliano perſiſteret, vt nimirum vterque quieſceret, omiſsâ eius rei tractatione, ne contentiones adeoque acrimoniæ multiplicarentur in Germania, neque Cæſaris, neque Sedis Apoſtolicæ ſtudioſis vllo pacto probabatur. Alteri parum firmum in capite Maximiliani diadema cenſebant, niſi illud ſtabiliuiſſet manus Pontificis, cuius auctoritas tanti fit à cunctis Catholicis, ac præcipuè à tribus Septemuiris Eccleſiaſticis, & à tam multis Præſulibus, in Germania præpotentibus. Alteri perpendebant, hoc litigio vti poſſe Pontificatus hoſtes, validâ quaſi machinâ ad Regis animum concutiendum, & ab illius ſtudio amouendum, qui regiam ipſius poteſtatem haud legitimam agnoſcebat; pro eo ac mos hominum eſt, auctoritatis plurimum tribuere ſua comprobantibus, minimum ſua improbantibus. Atque in hac ſententia erat præſertim Delfinus, à quo miſſus fuit ad Pontificem Fata, qui ſibi erat à Secretis eo tempore de quo loquimur, ſua deferens conſilia, compluriumque Catholicorum, religione ac prudentiâ præſtantium, & Maximiliani promiſſa; quæ huiuſmodi erant. 1563.

13 Vt Romam mitteretur exemplum authenticum iuriſiurandi à ſe præſtiti Francofurti, in quo habebitur hæc interrogatio, quâ illum Archiepiſcopus diadema imponens percontabatur [f]: *Vin ſanctiſſimo in Chriſto Patri ac Domino Domino Romano Pontifici, & ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ debitam ſubiectionem ac fidem reuerenter offerre?* Rex verò reſponderat, *Volo*, ad hæc & alia à ſe promiſſa obſtringens ſe iureiurando ſuper Euangeliorum libro. Prætereà deferret Orator ad Pontificem in cubiculo epiſtolam Maximiliani, quâ ſe obſtringeret ad exhibendum illi omne officium, omnemque profeſſionem obſequij, quæ quouis tempore reperiretur exhibita ab eius deceſſoribus, aut à parente Ferdinando, aut à patruo Carolo V. Vt idem Orator diceret in Senatu verba reuerentiam plurimam ſonantia: vt ibi legeret epiſtolam Regis ad Pontificem; quæ tametſi non contineret vocabulum obedientiæ, multum tamen obſequij ſubiectioniſque depromeret. Hæc deferebat Fata. Moronus verò per ſuas litteras auctor erat Pontifici mitiorum ſenſuum, ſperans, quemadmodum Maximilianus animum auerterat ab aliqua propenſione, quam primis annis oſtenderat, ad nouas doctrinas; ita amanter habitum à Sede Apoſtolica, ſuorum maiorum obſequium imitaturum, ac re ipſa experturum, per ea maieſtatem non abijci, ſed ſuſtineri. Quod Moroni conſilium quamquam

f 30. Nouemb. 1563. in Bibliotheca Barberinorū.

1563.

g Litteræ Borrom. ad Moronum 4 Septembris 1563.

Pontifex à ſe agnoſci fateretur vt à ſinceriſſimo [g] ſtudio profectum, tamen reſpondit, id ſibi durum videri; ſed à ſe; quantum poterat, concoctum iri, demandatâ interim eidem curâ, vt cum collegis rem perpenderet, & cuncti ad ſe ſcriberent quid ipſi ſentirent.

h Litteræ Borrom. ad Delfinum 19. & 28. Septemb. 1563 cum notis Pontificis.

Iam verò poſt longam meditationem impenſam à Legatis & à 14
Pontifice, huius nomine [h] ad Nuntium reſponſum eſt: Si ab initio fuiſſet miſſum ad Pontificem iuſiurandum a Rege habitum Francofurti, tot in eo controuerſias haud excitum iri; ſed aduenisse Regis nomine Ioannem Manriquium cum epiſtola valde ieiuna ad fidem illi conciliandam, in qua ne ipſius quidem miſſionis finis exponebatur. In reliquum ſtudioſiſſima voluntas gratificandi illis Principibus oſtenſa eſt, atque ad id varia propoſita; præſertim verò vt Rex obedientiam exhiberet ex titulo Bohemiæ & Hungariæ, ac reliquæ hereditariæ ditionis, quam obedientiam exhibuerat Iulio III. Maximilianus I. ex perſona & tamquam tutor Philippi filij, & quæ continebatur in conuentionibus Barcinonenſibus inter Clementem VII & Carolum V. qui ſpondebat, exhibiturum ſe obedientiam pro cunctis ſuis regnis ac ditionibus hæreditarijs: & cum eo communis conſuetudo omnium Chriſtianorum Principum conſonabat. Sed poſt hæc propoſita, Pius, propter Eccleſiæ bonum, anteferens Auſtriacorum gratificationem, & coniunctionem integram & apertam inter ipſos & Apoſtolicam Sedem, litigio vocabulorum potiùs quàm rerum, ad calcem cuiuſdam epiſtolæ, ad Nuntium à Borromæo ſcriptæ de hoc negotio [i], appoſuit ſuo chirographo hæc verba: *Volumus tandem, vt ipſum Cæſarem arbitrum huiuſce rei conſtituas, gnari, eum ſuâ pietate ac ſtudio in hanc ſacroſanctam Sedem, noſtramq́; Catholicam Religionem, ita negotio proſpecturum, vt os occludere nobis liceat malignis, parumq́; ipſi beneuolis. Compertum eſt Cæſari, voluiſſe nos ſemper res Sereniſſimi Regis ſui noſtriq́; Filij chariſſimi inter nos agitare; idem nunc volumus, ac ſemper præſtabimus, cunctis commiſſis ac repoſitis in prudentia, pietate ac Religione Cæſaris, cui ſcimus Sereniſſimum Regem eius filium adhæſurum, eumq́; omnino probitate ſuâ imitaturum; atque hæc pauca verba volumus vt Cæſari legas, perinde ac ſi ad ipſum ſcripta fuiſſent.*

i 28. Septembris 1563.

k Cuncta extant in Actis Conſiſtorialibus.

Et ne lectorem pernoſcendi exitus auidum relinquamus, nonis 15
Februarijs [k] anni ſubſecuti in Vaticano Senatu recitatæ ſunt litteræ latinæ Maximiliani ad Pontificem, huius ſententiæ: *Beatiſſime in Chriſto Pater, Domine, Domine Reuerendiſſime, poſt demiſſam commendationem, & continuum incrementum meæ filij obſeruantiæ, mitto ad ſanctitatem tuam Georgium Comitem Elfeſtain, qui pro meorum deceſſorum more*

more à te reuerenter petat, vt ea peragas, & concedas poſt meam electionem in Regem Romanorum, quæ ſanctiſſimi Romani Pontifices agere & concedere conſueuerunt. Itaque dum ego profiteor præſtari à me Sanctitati tuæ, & ſanctæ Apoſtolicæ Sedi, nunc & in poſterum, quidquid reperietur fuiſſe præſtitum à maioribus meis, ac præcipuè à diuis Maximiliano, & Carolo V. atque à Sereniſſimo Ferdinando, Domino ac parente meo, non dubito, à Sanctitate ſua viciſſim declaratum iri in præſentia beneuolam erga me propenſionem ſuam. Me quidem ſemper reperies in officio obſeruantiſſimum ſanctitatis tuæ, ſanctæq; Sedis Apoſtolicæ, cui Deus immortalis proſpera cuncta concedat. Subinde Pontifex ex conſilio conſenſuque Cardinalium electionem, de qua diximus, confirmauit, ſupplens defectus iam narratos, & in eo actu diſtinctè numeratos. Poſteà verò decretum eſt, vt in ſequenti Senatu, qui poſt biduum habitus eſt [l], exciperetur Orator Maximiliani tamquam Regis Romanorum Orator. Is verò delatis litteris fidem conciliantibus, conſuetam orationem fecit, pollicitus in ea *amorem, reuerentiam, obſeruantiam & obſequium*: quæ poſtrema vox latinè ſonare poteſt *obedientiam*; ſed hac voce vſus non eſt.

1563.

l 7. Fe

16 Cuicumque rerum geſtarum conſcio, narrationem Suauis legenti ſuper hoc negotio, licebit cognoſcere, quot erroribus & calumnijs illa ſcateat, & quantâ rationis penuriâ Pontificem ipſe derideat; aut quaſi anteà is poſtularit obſequia, quæ ipſi minimè deberentur; aut quaſi poſteà exercuerit iuriſdictionis ac prærogatiuæ actus, qui poſtulatis minimè conſonarent. Verùm quiſquis eum deridet, quem potentiæ, ſapientiæ, & ſanctitatis humanæ faſtigia venerantur, non ſupra reliquos hic certè ſapit; ſed ſimilis eſt mente captis, qui timoris quidem, non reuerentiæ capaces ſunt: cùm timor ſit affectio belluis communis, & excîta à phantaſia; reuerentia verò proprius hominis affectus, & à ratione procreatus. Sed ad noſtra tempora ſucceſſuſque reuertamur.

CAPVT

1563.

CAPVT VII.

Concordia inter Moronum & Archiepiſcopum Pragenſem. Poſtulatio Lunenſis apud Pontificem, vt leges ad Comitia Pontificia & Purpuratorum Collegium reformanda, ferantur à Synodo. Reſponſa illi reddita Pontificis nomine à Legatis.

IN colloquio memorato inter Moronum & Pragenſem, poſtquam ille præteritæ contentionis aſperitatem leniјt, vt dictum eſt, quo ſibi veterem Cæſaris beneuolentiam conſeruaret, ſine qua Pontifici miniſter idoneus eſſe non poterat, conuenit cum Pragenſi, vt de argumento diſcordiæ, hoc eſt, de ſuſpendendo examine Decreti, ad reformandos Principes digeſti, cum collegis colloqueretur. Et hi tandem conuenientes conſiderarunt, idem planè futurum amicitiam Cæſaris, ac Synodum abrumpere; cùm is aquila quodammodo illa eſſet, ſub cuius alis Synodus fouebatur. Præterquam quòd conatus euaſiſſet irritus ob aduerſum Lunenſis animum, quem reſcitum fuerat affirmaſſe, inſpecturum ſe, vbi Regis nomine ea intermiſſio poſtularetur in Synodo, quiſnam inter ſubditos Regis eſſet illi aduerſaturus. Audiri, Lunenſi quoque in eo Luſitanum obſecundare: cumque à Legatis ad conſilium accitus eſſet Lotharingus ſecundùm accepta mandata, vt is tamquam quintus Legatus in rerum communicatione haberetur, ille non modò eam dilationem comprobarat, ſed adiecerat, Si Brentius hæreſiarcha ſpatium petijſſet vt audiretur, haud ipſi denegandum fuiſſe. Idcircò inter eos conuenit, vt Oratores Viennam curſorem mitterent, cuius reditus poſt octauum aut decimum diem incideret: vt curarent interim Legati expendi à Patribus dogmata, ſeu diſciplinæ reparationem; & vbi intra illud ſpatium temporis reſponſum haud redderetur, darent operam, vt illi de reliquis emendationis generalis articulis diſſerere permitterentur, eâ tractatione ſepoſitâ, donec reſponſio perueniret. Tabellarium Oratores confeſtim miſerunt, & poſt rei geſtæ narrationem Ferdinando ſignificarunt; Sibi quidem ex animo videri opus eſſe, vt laici quoque Principes reformarentur. Simul etiam per eumdem tabellarum de rei euentu Delfinum monuerunt, vt negotio coràm opem ferret. 1

Eiuſmodi tunc moleſtiâ liberi Præſides, ſententiam ſuam de alia re notabili, in poſtremis Borromæi litteris [a] contenta, Romam perſcripſerant. Lunenſis vnà cum reſponſionibus ſcripto redditis ad 2

[a] Litteræ Legat. ad Borrom. vlt. Auguſt. 1563

ad parata legum capita, coràm etiam expoſuerat, neceſſe eſſe vt in 1563.
Concilio & Collegium Purpuratorum, & Pontificis Comitia reformarentur. Id quoque fuerat ab eodem Cæſari ſignificatum, à quo traxerat mandata ad ſuos [b], vt vtrumque promouerent. Poſteà ſcripſerat Lunenſis ad Pontificem, teſtatus animum ſuum optimè paratum; ſed hæc duo poſtulans, quæ vniuersè ab Oratoribus expetita dicebat, & in reliquis vſus formulis ad animi demiſſionem amorémque compoſitis, prætermiſſo per ſilentium capite, tam ardenter anteà à ſe quæſito, vt nimirum pro maiori nationum numero decerneretur. Hanc epiſtolam Borromæus Legatis legendam miſit [c], indicauitque quid Pontifex haberet in animo illi per ipſos reſpondere; ſed ſimul eoſdem conſuluit, addens, fortaſſe præſtolaturum Pontificem ipſorum ſenſus, antequam reſponſionem ſuam illis committeret. Hi verò ægrimoniâ pleni ob oppoſita à Lunenſi, oſtenderunt, à ſe parui fieri tum quòd ille nimius ſcriberet de ſententijs, nationum numero ponderandis, cùm eos ſenſus voce repeteret; tum quòd etiam affirmaret, in ea duo capita commune ſuffragium Oratorum conuenire, cùm præter ipſum ne verbum quidem reliqui haberent. Exiſtimare ſe opportunum, vt Pontifex, pro eo ac planè indicabat in animo ſibi eſſe, litteras ad eum reſcriberet officioſas ac breues, ipſis iuſſis illi coràm reſpondere ſuo nomine in hanc ſententiam: De Cardinalibus negotium Synodo à ſe iam commiſſum: ſibi polliceri, eam nihil operæ omiſſuram; vbi id non ſuccederet, ſe ſuo muneri haud defuturum: Pontificijs Comitijs fuiſſe iam conſultum per diploma, vbi optimæ ſanctiones veterum Synodorum reuocabantur, annorum decurſu, itidem ac reliqua humana, collapſæ. Id negotij non fuiſſe demandatum Synodo, propterea quòd nulla de eo peritia in Epiſcopis erat. Diploma Cæſari planè ſatisfeciſſe, cùm ipſe tantummodò poſceret, vt artibus laicorum Principum in promouendo aut præpediendo aliquo ex Cardinalibus iretur obuiàm: poſſe id confici in emendatione laicorum, cunctis vetitis, etiam Principibus, denuntiatione grauium pœnarum, ne in eiuſmodi negotium ſeſe admouerent, adeoque iudicio libertatique Cardinalium relinquerent eius electionem, ad quem diuino afflatu impellerentur. Hoc fuit Tridentinorum Præſidum conſilium, quibus Pontifex reſponſionem commiſit per eoſdem ſenſus, quos ipſe conceperat, ac per litteras illis aperuerat [d], antequam eorum epiſtolam acciperet; ſolùm adiecto, animaduertendum eſſe Lunenſi, an prohibitio cum anathemate, in quoſcumque principes irrogato, ne Comitiorum Pontificis

[b] Memorata Cæſaris epiſtola ad Oratores 8. Auguſti 1563.

[c] Litteræ Borrom. ad Legatos 21. Auguſti 1563.

[d] Litteræ Borrom. ad Legatos 28. Auguſti, & Legatorum ad Borrom. 5. Septembris 1563.

1563. tificis res tractarent, Hiſpano Regi expediret, qui tam magnam in ijs partem obtinebat. Diploma commendatum, ceteroqui tamquam perfectum, in eo ſolùm vitioſum fuiſſe agnitum; idque quoniam Pontifex de vtroque Rege rationem habuerat. Quod ſi placeret Lunenſi, vt in Concilio aliquid adderetur diplomati, quod hoc vitium ab eo tolleret, Pontifici haud moleſtè id futurum: ſed eodem tempore Auila, percepto rei pondere, mentem Lunenſis illuminauit. Quare ille reſponſo Præſidum acquieuit, ſibique ſatisfactum affirmauit, cum eo Pontificis emolumento, vt repulſa loco gratiæ habita fuerit.

Si Satyricus ille impiè dixit, Deos interdum ex audiendo malignos eſſe; verè licet affirmare, Deum & homines beneficos eſſe negando.

CAPVT VIII.

Conſilium à Legatis ſuſceptum, vt emendationis capita minuerentur. Quædam adiecta, petente Lunenſi, de primis inſtantijs, ad inducendam Mediolanum ſacram Inquiſitionem agitata. Turbæ hinc ortæ, ſed ſedatæ. Falſæ ratiocinationes Suauis de Decreto clandeſtinorum coniugiorum. Variæ Patrum ſententiæ de Matrimonio.

ANimaduertebant Legati, ſi Cæſaris mandata præſtolarentur, 1 incertum lentumque negotium diutius protractum iri. Quare quò præſtituto die Seſſionem celebrarenr, duo excogitarunt; alterum, vt ſolum illum articulum ad futuram Seſſionem transferrent; alterum, vt ſimul cum eo alios quoque transferrent. Per illud, tametſi Lotharingi conſilio comprobatum, videbantur nimis apertè obſecundare, & quaſi obtemperare voluntati Cæſaris. Præterquam quòd Epiſcopi, illius articuli auidiſſimi, fuiſſent veriti, ne, vt ſæpe vſuuenit, dilatio in obliuionem voluntariam degeneraret. Idcircò alterum conſilium & gratius & magis honorificum, & etiam facilius habitum eſt, quandoquidem argumentum deſtinatum craſſior materia cenſebatur, quàm vt tota ſimul moleretur. Statuerunt itaque Decreta ſolùm ad viginti redigere, Patribus polliciti, Decretum de Principibus agitatum iri ſimul cum alijs grauiſſimis, quæ ſupererant.

Neceſſe autem erat, vt Epiſcopis hoc promiſſo animi releuarentur: ex eo enim quòd recenter acciderat, hi non mediocriter animis conciderant. Philippus Rex optauerat Mediolanenſem ditionem 2

nem

nem tutam reddere à propinqua Germaniæ & Heluetiæ hæreſi, quæ plus minúſue Vicentiam & Sabaudi oppida penetrauerat; cumque in Hiſpania experimento comprobaretur, tutiſſimum propugnaculum eſſe ſeueritatem Sanctæ Inquiſitionis, habuit in animo eam ſecundum eamdem formam Mediolani inſtituere. Pontifex, cuius opem ille implorauerat, animaduerſo graui periculo non Inſubriæ modò, ſed hinc vniuerſæ Italiæ, quæ Chriſtianæ Reipublicæ cor eſt, impendente, conſenſerat [a]; ſimulque aſſenſus eſt, vt Gaſpari Ceruantes Hiſpano, Archiepiſcopo Meſſanenſi, qui erat in Concilio, liceret inde diſcedere, id quod proponebatur executuro. Hi nuntij terrorem populis incuſſerunt, & mœſtitiam illius ditionis Epiſcopis: alteris ob intolerabilem, vt ipſi arbitrabantur, ſeueritatem illius in Hiſpania Tribunalis; alteris, ob diminutionem, quam inde præuidebant, ſuæ iuriſdictionis. Nec minori, quàm Inſubriæ Epiſcopi, affecti ſunt triſtitiâ regni Neapolitani Præſules, idem ſuis regionibus formidantes, præſertim cùm adhuc vigeret illius memoria quod à Carolo V. in eo regno tentatum fuerat. Et quamquam poſteà mitigaretur acrimonia, quòd Inquiſitores futuros Italos affirmaretur; adhuc tamen non effluxerat acerbitas, dum animaduertebatur, eos Hiſpanicæ Inquiſitioni fore ſubiectos. Quamobrem Legati apertè ſignificarunt Pontifici communes querimonias, quibuſcum exanimatio vniuerſalis coniungebatur, aientibus Epiſcopis, Se non auſuros vocem promere in Synodo aduerſum Principes laicos, cùm ij viderentur cuncta Romæ impetrare: ſed interim ſuo ſe incommodo intelligere, quantum illi cladem ipſorum molirentur, dum nitebantur plurimas auctoritatis vlnas ſubtrahere Pontifici, quò ſuam quiſque vel vnico digito ampliaret: perinde ac ſi ciues vellent planè arcem diruere, quò illius ſaxa ad priuatas ipſorum domos extruendas diſtribuerent.

1563.

[a] Cuncta conſtant ex varijs litteris Borrom. ad cunctos Legatos, & ad Moronum & Simonetā 7.17.25.& 28. Auguſti & 1. & 4. Septembris; & Legatorū ad Borrom. 17.& 23. Auguſti; & Vicecomitis 17.&. 23. Auguſti; & duabus menſe Septembri ab eo ſcriptis.

3 Monuerunt itaque Legati Pontificem, etiamſi ditionis illius ſalus huiuſcemodi arma depoſceret, par eſſe vt Inquiſitores conſtituerentur miti Romano Tribunali ſubiecti, non terribili Hiſpanienſi. Interim Mediolanenſes, præter operam apud Regem ac Pontificem nauatam, Sfortiam Briuium Tridentum miſerunt, vt litteras à duobus Legatis Mediolanenſibus impetraret, patriæ opitulaturas: & adfuit quoque Legatus quidam à Cremonenſibus, opem imploraturus à cunctis Epiſcopis Inſubriæ, qui communem epiſtolam iam deſtinarant ad Pontificem: nec eo contenti, egerunt ac penè conuenerunt cum reliquis Patribus, vt in Decretis diſciplinæ voces apponerentur, quæ auctoritatem Epiſcoporum exime-

1563. ret à nimis abſoluta Inquiſitorum auctoritate. Sed hæ voces poſteà à Morono deletæ ſunt, vt qui præſenſerat duros obices Hiſpani Oratoris, & cùm amplius his opus non eſſet, comperto plus timoris quàm periculi fuiſſe. Etenim Pontifex vbi primas excepit Tridento querelas, mutato conſiliò, & iteratis per Borromæum reſponſis clarioribus ſemper & amplioribus, ſignificauit, Sibi non licere Inquiſitionem in vniuerſum denegare, vtpote quam omnes, & ipſi Mediolanenſes Præſules tamquam ſalutarem ac ſanctam fatebantur; ſed certi eſſent Legati, & ipſius nomine certi eſſent Patres, Inquiſitionem haud inductum iri in eam ditionem, niſi ex iure communi, abſque Ordinariorum detrimento, & ſubiectam Romanæ, non Hiſpanicæ Inquiſitioni; neque id à ſe peractum iri, niſi tardâ maturitate, & auditis anteà Legatorum conſilijs de conditionibus: quod Mediolanenſibus & Epiſcopis generatim ſolatio fuit.

Cauſa igitur ſeu vera, ſeu vnica, ob quam ea perturbatio reſedit, 4
non ea fuit, quòd Hiſpani deſtiterint ab incepto, edocti improſpero Belgij exemplo, ſicuti Suauis narrat; quamquam verum eſſet, propoſitum à Pontifice fuiſſe periculum, & a Sueſſano Duce, ſe apud Regem deprecatorem pollicito Mediolanenſibus, deſtinatas ab ipſis legationes in Hiſpaniam & Romam fuiſſe detentas; ſed magis deſtitere, quòd Pontifex tum Mediolanenſes tum Patres certos reddidit, ſe omnino diſſenſurum[b], quippe qui ſatis intelligeret, quantum inde perturbationis inferretur patriæ ſuæ, & quàm facilè ad exemplum huiuſmodi reliqui principes anſam arriperent ad idem poſtulandum, Romani Pontificis & Epiſcoporum auctoritate diminutâ. Quare, antequam Româ noua Sueſſani ſenſa accipi potuiſſent; quinetiam ſuſceptis litteris, in quibus pro certo ponebatur, Oratores Mediolanenſium ad Pontificem, hoc ipſum curaturos, iam ſe in viam dediſſe, conſilium apud ſe ſtatutum Legatis aperuerat, addens, Oratores à ſe benignè habitum iri, & poſtulata impetraturos pro ſua in patriam charitate: qua in re ſuam quoque ſtrenuam operam pollicebatur Borromæus, dicens, Ad id ſe permoueri ſimul ab affectu naturæ, ſimul à conſcientiæ ſtimulo, quorum coniunctio vim ſummam obtinet, quippe quæ non partem hominis, ſed hominem integrum ad opus compellit.

[b] In epiſtola citata 27. Auguſti, 1563.

Iam verò dum adhuc in Epiſcopis ea perturbatio inerat, articuli 5
de diſciplina ſolùm ad viginti redacti ſunt[c], ſicuti diximus, feſtinationis ſtudio, & in quibuſdam ſeiunctis cœtibus expenſi, quò eodem ſimul tempore à compluribus ponderarentur ac limarentur, antequam

[c] Acta Paleotti.

quam ad vniuerſalem Conuentum venirent. Vnus ex his cœtibus habebatur coram Lotharingo, vbi aderant præter Gallos multi Hiſpanorum ac Luſitanorum Præſulum; alij congregabantur in domibus duorum Præſulum Italicorum, qui animi fortunæque dotibus, ac generis nobilitate prælucebant, ne reliqui peculiari hoc honore illis exhibito offenderentur: hi erant Marcus Antonius Columna Archiepiſcopus Tarantinus, & Alexander Sfortia, Clericus Apoſtolicæ Cameræ, & Antiſtes Parmenſis: eſt qui pariter [d] connumeret Epiſcopum Hydruntinum; ſed is, qui ſcripſit accuratiùs de rebus illius ætatis [e], me certiorem reddit, id tunc non acciddiſſe. Et quidem veriſimile eſt, noluiſſe Hydruntinum citra neceſſitatem in ſe irritare Oratorem Hiſpanum, cui quanto eſſent odio ac ſuſpicioni hi peculiares cœtus, in comperto erat. Poſt habitam in domibus trutinam argumentorum, iterum cuſa recuſaque ſunt Canones ac Decreta [f], & ad Patres delata nonis Septembris; vt in generali conſeſſu ſententiæ proferrentur. Modeſtè conqueſtus eſt [g] Lunenſis, quòd hi articuli ita reconcinnati Patribus traditi fuerant, ſecum anteà minimè communicati, nec ſe interrogato, an quidquam pro ſuo Rege proponendum haberet. Sed Legati hominem ſedarunt, allatâ excuſatione, quæ ſicuti frequenter eſt omnium quæ adducuntur veriſſima, ita plerumque acceptiſſima foret, niſi humana ſuperbia illam adducere dedignaretur; ea verò fuit culpæ confeſſio, à curarum laborumque congerie profecta, à qua non ſine doloris ſenſu dixerunt interdum ſe trahi extra ſe, ſibique optabile reddi, vt in quouis mundi angulo infeliciſſimo potiùs quàm ibi collocarentur. Ita ſe habet illorum graduum felicitas, ad quos longâ ac laborioſâ viâ per ſudorem plurimum aſpirant, quaſi ad terreſtre cælum, communia mortalium vota.

1563.

d Scriptura à Vicecomitis ad Borrom. 26. Auguſti 1563.
e Acta Paleotti.
f Diarium, & Acta Paleotti.
g Litteræ Legatorum ad Borrom. 5. Septembris 1563.

6 Ab ipſis deinde Lunenſis petijt, vt articulum adderent, ſibi regijs in mandatis acerrimè commendatum; nimirum, vt in omnibus cauſis, primæ inſtantiæ relinquerentur Ordinario, quicumque is eſſet, aut Præſul inferior, aut Epiſcopus, aut Archiepiſcopus, aut cuiuſuis conditionis. Quoniam autem Legati negabant tunc illum proponere, oſtensâ amplitudine reliquarum rerum, per ſummum laborem digeſtarum, quæ ijs temporis anguſtijs coarctari vix poterant, eos iterum rogauit vt omitterent potiùs quodcumque ex alijs capitibus magis arduis, eo retento, quod ferè abſque repugnantia exciperetur; aliter, aiebat, viſum Regi fuiſſet ſua poſtulata nihili pendi, prætermiſſo articulo tam æquo, & tam ſupra ceteros à Rege poſtulato. Quapropter Legati, intelligentes id non fieri

1563. ex arte ad moram protrahendam, quin potiùs ſi aſſentirentur, feſtinationi ſe conſulere, illi gratificati ſunt, adiecto capite vigeſimo primo.

h Diarum 7. Septembris, & Acta Paleotti præter Acta Arcis Æliæ.

Hoc rerum apparatu [h] generalis cœtus die 7. Septembris habitus eſt; quo die admiſſus etiam eſt Orator Melitenſis, in poſtremo loco poſt Oratores Eccleſiaſticos Principum laicorum, nimirum, poſt Epiſcopum Cortonenſem; perlectumque eſt diploma Pontificium, quo iura Patriarcharum, Archiepiſcoporum & Epiſcoporum illæſa ſeruabantur. Poſteà ſententiæ dici cœptæ ſunt de articulis Matrimonij, tertiò iam refectis; in quibus dicta quædam referam notatu digniora. 7

Canone tertio damnabatur, qui affirmaret, Eccleſiæ fas non eſſe plura aut pauciora præſcribere impedimenta, quàm quæ in Leuitico continentur. Vox, *pauciora*, reiecta fuit à Lotharingo, non probante vt Fidei dogma ea de re conſtitueretur. Iterum actum eſt de mutatione à Venetis petita, varijs ſententijs, ſed plerique eam comprobarunt [i]. 8

i Diarium 25. Auguſti 1563.

k Acta Arcis Æliæ 7. Septembris 1563.

Præcipuæ diſputationis argumentum erat matrimonium clandeſtinum: & quò faciliùs de eo decerneretur, alia formula propoſita eſt [k], in qua per hæc verba detractio ipſius efficaciæ mitigabatur: *niſi tamen Epiſcopus opportunum cenſeret, matrimonium publicè contractum coram Eccleſia cum aliquo impedimento quod ſine ſcandalo detegi non poſſet, iterandum poſteà, eodem impedimento ſublato, ſine teſtibus. Declarat præterea Sacroſancta Synodus, matrimonium ac ſponſalia contracta coram tribus teſtibus, probari poſſe per duos illorum, aut per aliam legitimam probationem.* 9

De filijs familias reſpoſitum eſt Decretum, certam ætatem, ſicut in priori forma, exigens, nimirum in maribus annum decimum octauum, decimum ſextum in feminis; adiectumque eſt, opus eſſe conſenſu patris, aut aui paterni catholici: ſed adhuc temperabatur hæc neceſſitas, vbi illi aut rogati diſſentirent iniuſtè, aut diutiùs abeſſent, & contractus celebraretur cum Ordinarij facultate. Denique præcipiebatur, vt ea Decreta ſingulos obſtringerent poſt diem à prima promulgatione trigeſimum; quod inter cetera commoda vnum quoddam afferebat, tunc ab omnibus haud obſeruatum, quia videlicet euitabatur id quod Lainius & alij monuerant, nimirum, inter hæreticos, qui huic Decreto non parerent, nullum matrimonium in poſterum verum fore, nullamque prolem legitimam. Huic ſanè incommodo occurrebatur, quoniam illi ſuis in regionibus Decreti promulgationem haud permiſiſſent, adeoque non fuiſſet 10

fuiſſet expleta conditio, ſub qua Synodus imperabat vt illud cunctos obſtringeret. Quod tamen ſatis non fuit illis regionibus, quæ à Catholicis tunc poſſeſſæ, adeoque hac lege illic ſolemniter promulgatâ obſtrictæ, in manus poſteà hæreticorum ibi degentium & imperantium deuenere. Sed quòd per ſanctiones cunctis euenturis caſibus non conſulatur, non eſt hominum culpa, ſed hominis natura. 1563.

11 Narrationis curſus ſæpè calamum, vnaque memoriam abſtrahit, ne Suauis, vt par eſt, caſtigetur. Præterij multa eius errata in recenſendis temporibus, quibus inceptæ perfectæque ſunt ſuffragationes in referendis Patrum dictis, aut Oratorum poſtulatis, præcipuè verò tenuiſſimam notitiam, quam ille palàm facit de ijs quæ cum Cæſare Cæſarianiſque contigere: ſed diſſimulare non poſſum quod per intolerabilem falſitatem dicit, Pontificem ad Synodum abſoluendam fuiſſe inflammatum, vbi ſenſit Oratorum poſtulata: perinde quaſi eius abſolutio commendata ab ipſo acriter non fuiſſet in cunctis ad Legatos litteris, antequam id ageretur; & quaſi Oratores Cæſarei & Galli non propoſuiſſent aliàs, perinde ac ipſe quoque narrauit, congeriem poſtulatorum, abſque comparatione præſentibus grauiorum. Sed quò intelligamus quem ſenſum exciuerint in Pontifice ea cuncta poſtulata Oratorum, luſtremus epiſtolam ſuper his à Borromæo ad Legatos ſcriptam[l]: *Nihil noui Pontifici detulere veſtræ litteræ; certi enim eramus, Oratores Gallos minimè deſtituros in ſuo ſcripto ab ijs poſtulandis quæ poſtularunt, tametſi optarent ne ea à Concilio impetrarent; & de Luſitani modeſtia eramus pluſquam certi. Supereſt vt cognoſcamus Lunenſis poſtulata, quando parato erat animo ea confeſtim tradere; quamquam Pontifex illis non inſpectis ſtatuit nunc id quod ſtatuerat de iteratis petitionibus Oratorum Cæſaris, nolle ſcilicet ea ampliùs in deliberationem adducere, ſed omnino in veſtra prudentia iudicioq; conquieſcere; cùm ſatis nouerimus, in cunctis vos peracturos, quoad fieri poßit, maius bonum aut minus malum.* l 14. Auguſti 1563.

12 Sed demus Suaui, vt hoc inter cetera eius errata, ex penuria notitiæ, & abundantia fiduciæ, connumeretur. Profectò in ratiocinatione, quam habet de noua Conſtitutione ſuper coniugijs clandeſtinis, cum errore grauiſſimo intolerabilem malignitatem coniungit. *Hæc*, inquit, *elatio quædam fuit Ordinis Eccleſiaſtici: ſiquidem actio tam præcipua in politica & oeconomica adminiſtratione, quæ ad id vſque temporis in ſola facultate fuerat illius ad quem ea ſpectabat, Clero integra ſubijciebatur, nullâ viâ, nulloq; modo relicto ad contrahendum matrimonium, ſi duo Sacerdotes, hoc eſt Parochus & Epiſcopus, ex aliqua vtilitatis propria*

1563. *propriæ ratione ſuam actioni præſentiam denegarent.* Et addit, à ſe liben-
ter auctorem tanti emolumenti nominatum iri, ſed illum cum re-
bus alijs compluribus à ſe ignorari.

Ac primò quidem neceſſe eſt, cæcitate non modicâ tunc labo- 13
raſſe cunctos Oratores & Conſiliarios Principum, qui tamen ani-
mos intentiſſimos, maximeque ſollicitos præ ſe gerebant in tuendo
laicæ poteſtatis iure, quando tam enorme detrimentum haud ani-
maduerterunt; quin omnes certatim Decretum illud promoue-
runt, quod magnum quidem obicem in Epiſcopis offendit, nullum
in laicis. Præterquam quòd nondum auditur per nonaginta anno-
rum ſpatium atque vſum, laicos Principes illud conſpicatos ipſius
pœnituiſſe; nec intelligo, populos obtemperantes Concilio voci-
ferari, à ſe liberè non poſſe contrahi matrimonia, quia Sacerdotes
nolint.

Præterea Suauis, quem aiunt in Mathematicis apprimè verſatum, 14
hac vice pueriliter in arithmetica falſus eſt. Etenim ſatis eſſe non
ſolet, quòd duo Sacerdotes adeſſe recuſent, vt coniugium retarde-
tur; ſed oportet vt quatuor ſimul conſpirent, Parochus viri, Parochus
mulieris, Vicarius generalis, qui facultatem neget alij Sacerdoti vt
interſit, & Epiſcopus. Vbi vnus ex his quatuor conſenſerit, matri-
monium conficitur. Malè dixi, conſenſerit; par erat vt dicerem,
vbi vnus ex his non ſe abſconderit, ſeque à commercio ſubtraxerit:
neceſſe ſiquidem non eſt ad efficaciam matrimonij, vt Epiſcopus
aut aliquis Parochus (quod ex communi opinione ad Vicarium
extenditur) auctoritatem aut conſenſum præſtet; ſatis eſt vt ip-
ſo præſente, eoque admonito, tametſi inuito ac reluctante, vir
ac mulier coram duobus teſtibus contrahendi voluntatem ex-
promant.

Inſuper quanam veritate nixus poterat ille affirmare, Matrimo- 15
nium tamquam politicum & œconomicum contractum, ad id vſ-
que temporis in aliorum poteſtate perſtitiſſe? Prætermitto, non
dici, in alia quàm in Eccleſiæ poteſtate eſſe actionem, quæ per fas
& ſine peccato haberi non poteſt, niſi collatâ operâ ab Eccleſia; &
tamen ante illud Decretum multi Canones interdixerant matri-
monia clandeſtina, coram ipſa Eccleſia non celebrata, & non præ-
miſſis à Parocho denuntiationibus, neque merè in conſcientiæ foro
ea prohibuerant; ſed hinc ſimul idonei ad ſucceſſiones honoreſque
legitimorum declarati fuerant liberi, orti etiam ex matrimonio
non rato, propter obicem genitoribus ignotum, dummodò huiuſ-
modi diligentia priùs fuiſſet adhibita; hinc verò vbi ea fuiſſet

omiſſa,

omiſſa, in ſimilibus caſibus proles ad ea conſequenda inepta declarabatur. Sed hæc omnia nulla ſint. percontor: Nónne Eccleſia varijs tempeſtatibus varias condidit ſanctiones, quibus irrita reddebantur coniugia contracta inter perſonas talis ac talis conditionis? nónne pro ſuo arbitratu relaxauit eaſdem ſanctiones, non permiſsâ ad vtrumlibet præſtandum facultate laicorum poteſtati? Numquid igitur eâ ratione matrimonia ad id vſque temporis peracta fuerant per contractus merè politicos & œconomicos, & in alijs quàm in Eccleſiæ manibus eadem fuerant abſolutè relicta? 1563.

16 Quod ſpectat ad auctorem tanti emolumenti, ignotum Suaui: hiſtorici vitio non vertitur, quòd is ignorauerit profundum aliquod arcanum, aut neglecta quædam minutula, ſed quòd publica maximeque ſolemnia ignorauerit. Auctor illius nec vnus ex Legatis, nec vnus ex Epiſcopis fuit, ob cupiditatem illius elationis in ordine Eccleſiaſtico, quam Suauis comminiſcitur; plures ex Legatis, & ex Epiſcopis plurimi reſtitere. Quis igitur is auctor fuit? Fuit illud idem, de quo alibi diximus, exprobrantes Suaui mutilam ipſius narrationem, Regium Galliæ Conſilium, quod voluit ab Oratoribus ſui Regis nomine peti, vt irrita redderentur coniugia, coram Sacerdote ac tribus alijs teſtibus non cóntracta; atque ita reipſa ij poſtularunt [m] per actum publicum ac legitimum, Chriſtianiſſimi Regis nomine, in cœtu generali die 24. Iulij. Et iam antea viſus eſt (cùm prima forma Decreti digeſta fuiſſet, abſque hac neceſſitate ita propoſita Conuentui memorato die 24. Iulij) Lotharingus, qui cunctos in dicenda ſententia præibat, & Gallorum dux regia poſtulata præ ceteris promouebat, petijſſe ſtatim vt forma in eo mutaretur, Sacerdotis præſentiâ tamquam neceſſariâ matrimonio præſcriptâ. Et tamen quia per hanc tot hominum præſentiam, ac præcipuè Sacerdotis, videbatur efficacitas matrimonij nimiùm coarctari, idcircò non in prima ſolùm, ſed etiam in ſecunda ac tertia forma, propoſita à Patribus ad id à Synodo deſtinatis, præſentia trium dumtaxat teſtium tamquam neceſſaria fuerat poſita, nullâ factâ mentione Parochi aut Sacerdotis; tametſi ob Gallorum poſtulata Patres in ſententijs dicendis diſſentirent de imponenda nec ne huiuſmodi conditionis neceſſitate. Plures tamen concordabant in exigendis tribus teſtibus, non item ſolis duobus; cùm facilè contingat, vt vnus ex duobus moriatur, aut abſcedat, adeoque matrimonij probatio haberi non poſſit. Poſteà perpenſum eſt, nimis pariter facile fore, matrimo-

[m] Acta Arcis Æliæ tom. vltimo pag. 7

1563. nium contrahi coram tribus hominibus vagis, ac puellæ ignotis, quibus abeuntibus facti teſtimonium haud extaret, & in abſurda priſtina incideretur. Quipropter haud ſatis conſulebatur, niſi ſtabili teſte quæſito, qui contracta connubia in codicem referret. Huiuſmodi cenſeri poſſe aut Scribam, aut Parochum. Scriba ad hoc idoneus viſus non eſt, propterea quòd cùm innumeri eſſent Scribæ, duo in eo vitia cognoſcebantur: alterum, facile potuiſſe à partibus, ſaltem ex vtriuſque conſenſu, vbi eas contracti matrimonij pœniteret, antecedens vinculum occultari; alterum, difficulter à Magiſtratu compertum iri, an quiſpiam ligatus an ſolutus eſſet, & an liberi legitimi an nothi. Accedebat, Scribam citra laborem plurimum adduci poſſe ſeu per veram ſeu per ſimulatam ignorantiam, vt in tabulas referret matrimonium inter huiuſmodi capita, quibus id vetitum eſſet, tametſi ex impedimento non irritum contractum reddente: exempli gratiâ, ſi quis legitimis ſponſalibus cum altera obſtrictus fuiſſet, aut ex aliquo delicto interdictum illi eſſet cum hac contrahere, aut ſi debitæ denuntiationes haud præceſſiſſent: quod non ita facilè impetrabitur à Parocho, melius huiuſmodi res edocto, magiſque Eccleſiaſticas pœnas ſibi pertimeſcente. Et quamuis conflari poſſit matrimonium coram ipſo etiam inuito; tamen illicita coniugia, quippe quibus obex & dedecus præuidentur, raró contrahi ſolent, aut poſſunt alibi quàm in locis ſemotis, quò tam facile non eſt vt fraude aut vi Parochus adducatur.

His permoti rationibus tum Epiſcopi tum Oratores, tum etiam ipſi Principes Chriſtiani, ſatius habuerunt, opus eſſe ad efficaciam Sacramenti præſentiâ Parochi, ex quo ingentia bona, & nullum incommodum prouenere. Eccleſiaſtici verò ſe adeò abſtinuerunt ab auiditate acquirendi ſibi noui iuris in his contractibus, vt cùm Gallorum Oratorum poſtulatio vrgeret, vt Sacerdos matrimonio *præfuerit* (quod verbum ſonabat pluſquam ſimplicem teſtis præſentiam, nimirum, voluntatem & auctoritatem) Patres, quò quantum poſſent libertatem contrahendi ſeruarent, quæſitâ ſolùm ſecurâ ſtabilique probatione, noluerint Parochum alio modo concurrere, quod ſpectabat ad efficaciæ neceſſitatem, præterquam miniſterio, petito quidem, tametſi coacto, aurium & oculorum. 17

a Acta Paleotti, & Arcis Æliæ.

Iam verò ad ſententias illius tertiæ ſuffragationis accedamus [a]. 18 Tres Patriarchæ, & Archiepiſcopus Hydruntinus rei propoſitæ repugnarunt, & inter eos Triuiſianus ac Barbarus auctores erant, vt propter negotij ambiguitatem ad Pontificem res referretur: at verò

rò Ælius validiore impugnatione affirmauit, exiſtimari à ſe Decretum illud contrarium iuti Diuino, ſeque illi vſque ad profuſionem ſanguinis obſtiturum: & Archiepiſcopus in exprobrationem prorupit, quòd agitaretur de conſtitutione ſancienda, doctrinam quamdam ſonante, quæ Geneuæ tradebatur. 1563.

19 Ex oppoſito neruosè differüit Granatenſis; Moleſtè à ſe audiri quod à quibuſdam dicebatur, quæſtionem ob difficultatem aut omittendam eſſe, aut Pontifici remittendam: ac difficultatem vbinam aptius diſcuti enodarique poſſe, quàm in œcumenica Synodo, quæ non patentium rerum gratiâ, ſed dubiarum cogitur, & ſancti Spiritus cuſtodiam obtinet? Num forte reperiri alibi parem frequentiam Theologorum, legumque Peritorum præſtantium ex quauis natione, quibuſcum Pontifex deliberationem habere poſſet? argumentum eſſe eiuſmodi, cuius gratiâ Concilium meritò congregandum fuiſſet, nedum à Concilio iam coacto in alio iudicio reponendum. Probari ſibi, vt tales contractus in poſterum irriti decernantur: fas eſſe Eccleſiæ id perficere, nec de eo quempiam ex antiquis Scholaſticis Canonumque Peritis dubitare. De hac doctrina plures ex ſententijs conuenire; & penes Eccleſiam eſſe, obices inducere, qui contractus irritos reddant. Quare qui hanc poteſtatem negabat, obligari ad eius defectum in Eccleſia comprobandum. Infirmam videri rationem, quòd hinc libertati matrimonij inferretur iniuria, ſi non erat iniurioſum, neque contrarium libertati interdictum, cum adiecta pœna matrimonij clandeſtini, ſicuti hactenus effectum fuerat; neque pariter eiuſmodi eſſe denegatam illi efficacitatem. Nihil confici ex eo, quod multi dicebânt, idem eſſe Matrimonium & Sacramentum; vnde arguebant, cùm ab Eccleſia natura Sacramenti mutari non poſſet, nec pariter matrimonij naturam poſſe mutari. Etenim, reſpondebat ille, ſi duo baptiſmate ſuſcepto animum habeant ſe per matrimonium coniungendi, non item ſuſcipiendi Sacramenti, confici inter eos matrimonium, ſed non confici Sacramentum, quippe quod non ſuſcipitur à nolente; adeò non accedere hoc Decretum Caluino, ſicut alij arguebant, vt potiùs duo illius errores damnarentur, alter, matrimonia clandeſtina eſſe irrita iure naturæ; alter, ab Eccleſia nouos obices ſanciri non poſſe.

20 Ayala Segovienſis Epiſcopus petijt, vt propugnatores ſententiæ, denegantis Eccleſiæ poteſtatem reddendi irrita matrimonia clandeſtina, obſtringerentur ad exhibendas ſcripto ipſorum rationes, quò melius confutari poſſent; huiuſmodi enim opinionem

1563. male tutam videri, & Decretum tam vtile Chriſtianæ Reipublicæ impediri. Admonuit, ſi cauſa Pontifici committeretur, non per id honore affici Pontificem, ſed offendi, quaſi iudex ſeiunctus à Concilio is eſſet, cùm Concilium auctoritatem omnem obtineret tum à conuocatione tum à directione Pontificis, tum ex eo quòd ipſe per ſuos Legatos Concilio aſſiſteret; adeoque eiuſmodi remiſſionem idem futurum, quod deliberationem tanti ponderis transferre à Pontifice totius Eccleſiæ conſilijs ſuffulto, ad Pontificem ſolum, & tanto auxilio deſtitutum. Matrimonia clandeſtina eſſe contra iuſtitiam, contra charitatem, contra honeſtatem, in Eccleſia tum Orientis tum Occidentis damnata.

Die decimo Septembris abſoluta eſt ſententiarum collectio, 21 quæ in quatuor claſſes diuidebantur. Prima, huiuſmodi poteſtatem in Eccleſia negabat. Secunda, ex aduerſo ſentiebat, eſſe hanc in Eccleſia poteſtatem, & eſſe ab illa exercendam. Tertia, ineſſe quidem Eccleſiæ poteſtatem, vbi ſufficiens adeſſet cauſa; ſed eam cauſam reuerà deeſſe. Quarta, opinabatur, cùm Eccleſiæ poteſtas à multis affirmaretur, negaretur à multis, quæſtionem ad dogma redigi, in quo nequaquam decere, vt Decretum conficeretur tam multis contradicentibus.

Verùm, poſt prolixam diſputationem habitam, poſteà, priuſquam Seſſio celebraretur, pene omnes de duobus concordarunt, 22 nimirum, in deliberatione inuolui dogma: dogma verum eſſe pro ea parte, quæ non opponebatur Decreto, cùm ineſſet reuerà in Eccleſia facultas illa, vbi alioqui digna cauſa ſuppeteret, in quo ferè vnanimes conueniebant minores Theologi. Quamobrem eò denique deducta res eſt, vt perpenderetur, an vere huiuſmodi adeſſet cauſa. Centum triginta tres ſemper Decretum promouerunt *; quinquaginta ſex illi aduerſati ſunt; reliqui in medias ſententias abierunt, quæ recenſendæ non ſunt & quia plures fuerunt, & quia ſingula paucorum. Id verò conſuetum admodum eſt ob hominum voluptatem, ſiue cum duabus magnis partibus concordandi, ſiue duas magnas partes conciliandi.

* Conſtat præcipuè ex nota ſententiarum poſt ſecundã ſuffragationem, abſolutam 25. Auguſti, & notatã in vltim. Tomo Actorũ Arcis Ælię pag. 99

CAPVT

CAPVT IX. 1563.

Perturbatio inter Epiſcopos, quòd omittebatur articulus de Principibus laicis. Rumor de ſuſpenſione, & vnde excitus. Peculiares cœtus Præſulum & minorum Theologorum ad concordandam controuerſiam de matrimonio clandeſtino, & quo exitu. Prorogandæ Seſsionis neceſsitas.

1 POſt proprium matrimonij argumentum, agendum erat vniuerſè de legibus emendationis. Pontifici moleſtum non erat, vt in Concilio emendatio laicorum Principum tractaretur, idque duplici de cauſa, quæ vtraque in idem recidebat. Altera erat, quò illi in ſe ipſis defendendis occupati, minorem virium curarumque partem ad Aulam Romanam premendam conuerterent. Altera, quò intelligerent, vbique locorum abuſus eſſe, de cunctis deblaterari poſſe, ac re ipſa blaterari: & ſi illi querelas plurimas in Pontifices audiebant, ab his etiam querelas plurimas in Principes audiri; adeoque vtraſque querelas partim eſſe indebitas, & enatas aut à peritiæ penuria, aut ab immenſa ſubditorum cupiditate; partim conqueri de malis, veris quidem, ſed inſanabilibus per leges, niſi quod in hominibus imperfectum eſt, mutetur à Deo; partim de malis curationis capacibus, adeoque dignis, vt ipſis vtrimque conſulatur. Idcircò vſque ab menſe Iunio Borromæus hanc ſcripſerat ad Legatos arcanis notis[a]: *Quoniam vnuſquiſque nos petit huiuſce emendationis cauſâ, videturq́, non aliò ictus dirigi, niſi ad huius ſanctæ Sedis auctoritatem, & nos Cardinales, qui ſumus illius membra, vulnerandos; Pontifex dicit, vt ob amorem Dei deſinant, aut curent laicos Principes reformare, nec in eo cuiuſpiam rationem habeant, in rebus tamen iuſtis atque honeſtis; atque in ijs etiam curandum vobis eſt, ne videatur res à nobis profecta.*

[a] Arcanæ notæ Borromæi ad Legatos 26. Iun. 1563

2 Is erat animus Pontificis; tamen in re præſenti rogatus ab Hiſpanicis miniſtris, vt Regis indemnitatem commendaret, neceſſe habuit epiſtolam huiuſmodi formæ[b] ad Præſides ſcribere: *Aloyſius Auila, & Vargas, Oratores apud nos Regis Catholici, inſtiterunt, vt ad vos ſcriberemus de ijs, quibus aiunt ipſi Regem Catholicum prægrauari in Principum emendatione. Reſponſum reddidimus, exiſtimare nos, à vobis ac Patribus Synodi non niſi æquum & honeſtum peragi, & Concilium eſſe liberum pro ea libertate, quam ipſi poſtularant, atque idcircò nobis non licere legem illis præſcribere: verumtamen amoris, quo eos proſequimur, gratiâ vobis commendatum à nobis iri quæ ad Regem ſpectant, ſicuti per has litte-*

[b] Litteræ Pontif. & Borrom. 8 Augusti, & reſponſa Legatorum 6. Septemb. 1563

1563. *litteras facimus, ſimulq́ue vos hortamur vt cautè procedatis, eiq́ue gratificari conemini in ijs, quæ per æquitatem, honeſtatem, & veſtram noſtramq́ue dignitatem fieri poſſint.* Sed ſimul cum hac epiſtola altera pariter Borromæi delata eſt, quæ alterius vim quaſi diluebat, ac temperabat, & hæc habebantur: *Quæ ad vos ſcribit Pontifex de Principum emendatione, intelligentur, ſi Lunenſis à vobis ea petierit; quod ſi non petierit, quemadmodum litteris ſuis oſtendit ſe non petiturum, ne Synodi libertatem præpediat, neque vobis vlla rei notitia oſtendenda erit, ſed incumbendum ad rem proſequendam eâ libertate, rectoq́ue animo, quibus huc vſque vſi eſtis.* Præstereà ibi ſignificabatur, non licuiſſe Pontifici Hiſpanis eam epiſtolam non concedere, vt qui viciſſim cum Auila conuenerat de celeri Concilij exitu, & ſuper eo tantum de Regis animo ac mandatis obtinebat, quantum ſatis erat; non tamen ſuæ mentis eſſe, vt Legati illius epiſtolæ causâ ab ijs peragendis deſiſterent, quæ alioquin opportuna cenſerent.

Ipſi læti excepere concordiam Pontificis cum Auila & cum ipſo Rege, cuius concordiæ effectum aliquem in Lunenſi experiebantur. Sed altera epiſtolæ pars moleſta illis accidit: ſiquidem opinabantur, epiſtolam Pontificis, vtpote ſcriptam Hiſpanis petentibus, adeoque illius conſcijs, occultari non poſſe Lunenſi, qui eius executionem poſtulaſſet; adeoque totum onus ipſorum humeris imponi, nimis imparibus ponderi tantæ litis, niſi robuſtioris nominis adminiculo inniterentur; quamquam poſteà certiores redditi ſunt, eam Pontificis epiſtolam non niſi duobus [e] Romæ Oratoribus, & per arcanum ſilentium innotuiſſe. Quare nequaquam Lunenſis potuiſſet eam ſcire, aut certè citare; atque idcircò confirmati ſunt à Pontifice, vt in ea re Epiſcopis ſatisfacerent. Animus illis auctus eſt à quadam exteriori violentia: etenim cùm gradus eſſet faciendus à doctrinis ad leges, cumque animaduerterent Patres ſublatum articulum de Principibus laicis, mirum in modum commoti ſunt, eorumque complures cuiuſuis conditionis ac regionis Legatos adierunt [d], denuntiantes, niſi articulus ille reſtitueretur, ſupra centum conſpiraſſe, ſe ſuffragium de reliquis haud laturos. Conſpicari ſe, & cognoſcere ex Romanis litteris, rem eò tendere, vt celebratâ Seſſione Synodus ſuſpendatur, & Epiſcopi ſuas ad Eccleſias remigrent, vacui potiſſimo fructu illinc ſperato ac debito. 3

e Litteræ Borrom. ad Legat. 15. & Legat. ad ipſum 19. Septemb. 1563.

d Litteræ Legat. ad Borrom. 11. Septemb. 1563.

Publicus hic rumor de ſuſpenſione falſus erat, ſed non abſque veſtigio aliquo veritatis. Pontifex enim acceptâ Legatorum epiſtolâ, de qua diximus, vbi opinionem ipſi præ ſe ferebant, Cæſarem 4

rem & Galliæ Regem, cùm ad opus deueniretur, potiùs conſenſuros ſuſpenſioni quàm abſolutioni Concilij, ita illis reſpondere iuſſerat Borromæum [e]: *Si interim de ſuſpenſione ſermo fiet, potiùs quàm reſcindatur, præbere aures poteritis: ſed quoniam noſtrum non eſt de ea loqui, nec vnquam niſi rogati à Principibus conſenſuri ſumus; cùm exiſtimet reuera Pontifex, multo magis Chriſtianum eſſe, Synodum abſoluere quàm ſuſpendere; ita vbi Cæſar, vnaq́; Galliæ Rex hanc ſuſpenſionem expoſcerent, quò tempus ipſis ſuppetat ad humores præparandos, & ad res Germaniæ Galliæq́; componendas, in quarum prouinciarum gratiam potiſſimùm Concilij celebrationem amplexi ſumus, in eiuſmodi caſu Pontifex, quamquam etiam, vti dixi, rogari volet, tamen vbi maior Patrum pars conſenſerit, multum difficultatis non afferet.* Atque addebatur, non eſſe ab eo deſiſtendum ob formidatam aliquam Hiſpanorum repugnantiam, modò id Cæſar & Galli vellent, quorum ditionum gratiâ, non item Philippi, Synodus fuerat conuocata: par eſſe, vt Regi Catholico ſufficiat confectio emendationum, quæ ad id vſque temporis ſtatutæ eſſent: & credi, Philippum Regem, pronum ad gratificandum Cæſari patruo ſuo, haud reiecturum ſuſpenſionem, vbi eam ab illo optatam cognoſceret. Id tantummodò de huiuſmodi negotio verum eſt, de quo nihil re ipſa agitatum; ſed fama, quæ nuntiæ munus dedignatur niſi etiam inuentricis partes agat, rem confectam decantabat, eique fides habebatur ab Epiſcopis. Quare neceſſe fuit Legatis, polliceri Patribus, intra triduum ipſis memoratum articulum vnà cum reliquis exhibitum iri, non quòd in proxima Seſſione digeri poſſent ob temporis anguſtias, ſed quò veluti arrhaboni eſſet eorumdem in ſequenti Seſſione agitandorum. Et aduertebant animo, haud licere Cæſari propterea conqueri, tum quia ipſius reſponſum vltra præſtitutum terminum expectatum fuerat, tum quia nihil interim ſtatui animus erat, antequam eius mens innoteſceret, ſed ſolum ſermonem de his haberi.

1563.

e 21. Auguſti 1563.

5 Tunc itaque ſedatis Patribus, cœpti ſunt generales conuentus de morum emendationibus die 11. Septembris. Sed ne ſententiarum narratio interrumpatur, quas illi plurium hebdomadarum ſpatio protulerunt, varia præmittam, quæ per eos dies acciderunt; præſertim verò id quod contigit de matrimonio clandeſtino, quodque retardandæ Seſſionis cauſa fuit. Animaduertebant Præſides [f], tametſi maior pars Decreto faueret, tamen Epiſcopos prope ſexaginta immobiliter illi aduerſari, tantoque animi robore, vt vbi non habitâ de ipſis reluctantibus ratione ad Decreti ſanctio-

f In litt. Cardinalium Legatorum ad Cæſarem 14. Septemb. & in epiſt. Legatorum ad Borromæum 15. Septemb. 1563.

1563. ſanctionem iretur, valdè timendum eſſet, ne ad Pontificem prouocarent; hinc verò lis illa peſtilens, & ſchiſmatis grauida excitaretur, Num Pontifex Concilio ſit ſuperior, adeoque an liceat à Concilio ad Pontificem prouocare. Quamobrem Legati [g] Romam ſcripſere, Se ea de cauſa cogi ad Seſſionem prorogandam: à ſe ſatis intelligi, huiuſmodi prorogationes ex inteſtina diſcordia parum honorificas Synodo euaſuras; minus tamen id malum eſſe quàm ſchiſmatis diſcrimen. Et quoniam Pontifex cognitis contentionibus ſuper eo articulo, Legatis non ſemel ſignificarat, opportunius [h] videri ſibi, huiuſmodi articulum prætermitti, ne in nouum velut iſthmum abiret, qui ingreſſum in propinquum portum infinitè protraheret, Legati iam eamdem complexi ſententiam, Pontificem admonuere, ad id profuturam eius cohortationem, quam de ea intermiſſione ipſe coràm haberet ad Lotharingum, Romam interim aduenturum: narrabantque, tantam eſſe in ea re varietatem opinationum, vt aliqui etiam ex Legatis arbitrarentur, nullâ ratione fas eſſe huiuſmodi matrimonia irrita reddere. Sed antequam Seſſionem prorogarent, [i] ſtuduerunt rei veritatem enucleare, & hoc pacto diſcordiam tollere per exquiſitam diſputationem, quæ ſuper his habita eſt 13. Septembris ſolemniter in ædibus primi Legati, coram collegis, reliquis Purpuratis, cunctis Oratoribus Eccleſiaſticis, & quàm plurimis eximijſque Præſulibus, ac minoribus Theologis, quorum aliqui diſceptaturi erant, reliqui omnes audituri, & etiam coram laicis, conceſſo eo die libero cunctis ingreſſu. Selecti ad diſputandum in duas claſſes partiti erant, alteram oppugnantium, alteram propugnantium hoc Decretum, quo irrita clandeſtina coniugia reddebantur. Erant in priori claſſe Adrianus Valenticus Venetus ex Ordine Prædicatorum, qui Stellæ poſteà ſuffectus eſt in Eccleſia Iuſtinopolitana, Franciſcus Torres Clericus haud regularis, Salmeron è Societate Ieſu, Ioannes Peletier ex Sorbona, & quidam Anglus, cuius nomen haud notatum comperio. In altera claſſe numerabantur Franciſcus Furerius Dominicanus, Didacus Payua Clericus haud regularis, vterque Luſitanus, Simon Vigor, & Richardus Drupeus ex Sorbona, & Petrus Fontidonius Hiſpanus, Theologus Epiſcopi Salmanticenſis: claſſis altera è regione alterius ſedebat, in media corona.

g Ad Borromæum 11. 14. & 15. Septemb. 1563

h Litt. Borrom. ad Legatos 21. & 25. Augusti 1563.

i Litteræ Legat. ad Borrom. 14 & 15 Septemb. & Iadrenſis 16. Sept. & Cæſarianorũ ad Cæſarem 14. Septemb. Quæ cuncta extant copioſè in Actis Paleotti, & Salmanticẽſ. 14. Septemb. ſed cum aliqua leui inter eos varietate.

Dicere orſus eſt Oſius; qui vt ſolus inter Legatos doctrinis 6
Theologicis excellebat, perinde etiam acriorem ſenſum in quæſtione præ ſe ferebat, & ſententiæ Decreto contrariæ tenaciter adhærebat. Quare ipſius præſertim gratiâ, qui tertio iam conuentum

tum

tum periclitatus ſemper Decreto propitium, nondum tamen acquieſcebat, & ab aliquo pertinaciæ notabatur, ad hoc nouum experimentum deuentum eſt. Vtroſque is præmonuit, fuiſſe illos conuocatos non ad ſubtilitatis oſtentationem, ſed ad veritatis inquiſitionem in tantæ molis controuerſia: Præſides iudicio Patrum multùm tribuere; non tamen eos in Synodo conſiſtere tamquam arbores ſenſu carentes, qui ſe flecterent quò ab impetu maioris partis impellerentur: oportere ipſos pariter commoueri ab interiori vi cognitarum rationum. In anteactis diſputationibus omnem ſcrupulum haud fuiſſe ſublatum, ac præcipuè, quo pacto poſſet Eccleſia nouum hoc impedimentum inducere, quandoquidem in cunctis reliquis obicibus, vſque ad eum diem conſtitutis, ſemper fuerat habita ratio alicuius facinoris antecedentis, cuius causâ obex oriretur inter contrahentes: ſed hoc non accidere in præſentia; idcircò quietè & placidè ſuas ſententias exponerent. 1563.

7 Prima lis de poſſeſſione fuit. Fautores Decreti dicebant: Aduerſariorum onus eſſe, tamquam actores arguere; ſibi, tamquam poſſeſſoribus, ſufficere reſpondere, quorum poſſeſſio nitebatur communi iudicio tum minorum Theologorum, tum Patrum: id ſibi ſatis eſſe ad Decretum ſuſtinendum, dummodò ab obiectis argumentis haud vincerentur. Contrà aduerſarij: Ius poſſeſſionis fauere defenſoribus veteris conſuetudinis Eccleſiæ, & mutationi reluctantibus. Alteri ex aduerſo aiebant: Potiùs obtineri ab Eccleſia poſſeſſionem conſtituendi obices qui coniugia irrita facerent, adeoque ab eo qui iuriſdictionem ad id Eccleſiæ denegabat, actoris onus aſſumi, & probandi debitum iniri. Denique primus Legatorum voluit, vt qui nouum Decretum promouebant, ſuas rationes proferrent. Sed alterum hîc litigium ortum eſt: illis ſiquidem mens erat de ſola poteſtate agere, non item de condecentia, cuius trutinam dicebant ad Patrum prudentiam, non ad Theologorum doctrinam pertinere: ſed Peletier opponebat, odioſam eſſe pronuntiationem, *Eccleſia non poteſt*: quare ſibi eſſe animum ſuſtinendi, eam non debere. Sed Adrianus huiuſmodi quæſtionem præcîdit, ſe paratum offerens ad impugnandam poteſtatem; quod affirmabat nihil indecorum ſonare dum agitur de Sacramentis, neque quidquam deterius, quàm ſi negetur, eſſe in Eccleſiæ poteſtate aquâ è roſis expreſsâ baptizare, & nucis oleo Sacramentum Confirmationis conferre. In illum itaque ſic Payua diſſeruit: Eſſe in Eccleſiæ facultate matrimonij naturam mutare, ſublatâ contractui efficaciâ, quemadmodum palàm erat in eius obicibus, inter

1563. contrahentes poſitis; idque illi efficere licuiſſe, propterea quòd eorum conditio aduerſabatur alicui bonorum illorum, quorum ergò matrimonium inſtituitur. Porrò certum eſſe, magis repugnare bonis matrimonij obſcuritatem clandeſtini, quàm quarti gradus affinitatem. Alter reſpondit: Mala ex clandeſtino ſuborta ex accidente contingere, & ex hominum nequitia; adeoque parem non eſſe rationem inter illa, & inter ea quæ ex natura proueniunt, cuiuſmodi ſunt in coniugio inter affines. Repoſuit Payua: In legibus ſanciendis, atque in impediendis per eas actionibus, vnicam eſſe normam, ſcilicet, obſeruare an ſæpiùs malum contingat, ſiue ex accidente, ſiue ex natura contingat, cùm in vtroque caſu æquè noceat, & remedio indigeat.

Furerius ad idem alio exemplo vſus eſt; nimirum, irritum fieri ab Eccleſia matrimonium ob adulterium præcedens illius qui mortem coniugis molitus eſt: licere igitur ipſi pariter irritum reddere ob adulterium imminens, quodque valde frequenter contingere conſueuit; ac per id Oſij obiectum dilui, quippe quòd nihilo minùs neceſſe eſt occurrere delicto imminenti, ſublatâ illius patrandi facilitate, quàm præſcriptâ, vbi patratum fuerit, pœnâ. Cœtus ille biduum habitus eſt, & aliquem etiam ſermonem intermiſcebant Patres; inter quos Didacus Lainius, qui præter ſuffragium Generalis Moderatoris, munus quoque Theologi Pontificij exercebat, ſicuti dictum eſt, diſputationem ingreſſus, ad excludendam hanc ab Eccleſia poteſtatem, valdè nitebatur in eo, quòd ipſa ab illa ſanctione per quindecim ſæcula continua abſtinuerit, tametſi eadem accidiſſent incommoda. Sed reſpondebatur, ſperata fuiſſe ab Eccleſia fructuoſa reliqua remedia; quibus poſteà experimento cognitis inefficacibus, ad hoc deueniebatur. Si Lainij ratio vim habuiſſet, haud expediturum fuiſſe legem vllam nouam in Concilio condere, cùm liceret opponere ſingulis, ab Eccleſia per quindecim ſæcula eas conditas non fuiſſe. 8

Gliſcente paulatim animorum ac verborum æſtu, & loquentium numero, dum varij Præſules colloquium identidem interpolabant, diſputatio in contentionem confuſionemque migrauit. In Valenticum, qui quò ſe defenderet ab auctoritate partis oppoſitæ, ex frequentia inualeſcentis, exemplum produxit profanæ Synodi Ariminenſis, & ſecundæ Epheſinæ, in quibus minor Patrum numerus meliores ſententias propugnauit, ingens ſtrepitus excitus eſt, perinde quaſi conferre vellet cum Tridentina Synodos illas nequaquam legitimas: quod reuerà non intendebatur ab illo; ſed qui ſeipſum 9

audit

audit cum re indecora collatum, ad primum ſonum id ſibi vertit 1563.
contumeliæ, quamuis non ſemper collatio in malignam exempli conditionem cadat. Lainius quoque cùm appellaret conſcientias appetentium nouum Decretum reddens irrita coniugia, *minùs rationi conſentaneas*, hoc eſt, minùs æquas, à quodam Oratorum vellicatus eſt. Poſt multa colloquium finem parum decorum habuit, & omni fructu vacuum, pro eo ac huiuſmodi diſputationes terminari ſolent; cùm opportunior ſit ad veritatem detegendam inter diſcordantium ingeniorum dubitationes vmbra domeſticorum ſermonum, quàm ſolemnium diſceptationum lux. Et in arboribus pariter vſuuenit, vbi maior eſt frondium pompa, minorem fructuum maturitatem haberi.

CAPVT X.

Mandata Lunenſi tradita à Philippo Rege. Prorogatio Seſſionis ad vndecimam Septembris. Reſponſum Cæſaris redditum ſuis Oratoribus, & Morono, de articulo Principum laicorum, & de reliquis capitibus reformatis.

1 PEruenerat id temporis [a] tabellarius Regis Catholici ad Oratorem Hiſpanum, qui poſteà Legatos inuiſens, generatim locutus eſt de poſtulatis ſibi iniunctis, quod erat indicio, ea nec multa eſſe, nec grauia; qui enim viæ plurimum cupit conficere, haud lentè ſe mouet. Retulit, plenè ſatisfactum fuiſſe Regi per anteactam Seſſionem, & per habitum in ea ipſius reſpectum, indicans rationem initam in litigio locorum honorumque cum Gallis. Acquieuiſſe Regem ſyngraphæ, à Legatis traditæ Oratori de particula, *proponentibus Legatis*: eumdem nunc cupere, vt ea particula ſine vlla mora declararetur, ob rationes, quas ſcripto ipſis oſtendiſſet.

[a] Literæ Legatorum ad Borrom. 9. & 10. Septembris, 1563.

2 Reſponſum illi eſt: Parum loci ſupereſſe ad id verborum operâ declarandum, dum facto exercebatur, relictâ liberè proponendi facultate Oratoribus, vt videre erat in poſtulato Gallorum de matrimonio clandeſtino, & Venetorum de Græcorum conſuetudine; ſe tamen traditum ſcriptum perlecturos. Eidem aperuerunt neceſſitatem tradendi Patribus cunctos articulos triginta ſex, ac præcipuè articulum de Principibus laicis, tametſi de vno ſupra viginti tunc agendum eſſet; nec Lunenſis repugnauit. Id itaque effe-

 ctum

1563.

b Acta Paleotti eo die.

ctum eſt, quò impleretur promiſſio, ſolemniter à Legatis habita in primo vniuerſali cœtu de reformanda diſciplina [b], vndecima Septembris.

c Acta Paleotti 11. & litteræ Legatorum ad Borrom. 14. & Iadrenſis 13. Septembris, 1563.

d Litteræ Borrom. ad Legatos 1. Septembris, 1563.

Poſtridie quàm Lunenſis ſermonem habuit cum Legatis, res accidit, quæ argumentum præbuit obloquendi & in Comitis violentiam [c] & in Præſidum libertatem. Hiſpaniæ Capitula Tridentum miſerant multò anteà, ſicut ad rem aliam indicatum eſt, quemdam Patraliam, Canonicum Segouienſem, procuratorem ſuum, immunitatem ab Epiſcoporum auctoritate, ab ipſis poſſeſſam, defenſurum; ad quam abrogandam reſcitum fuerat illius Regni Epiſcopos adſpirare. Iam verò cùm is numquam fuiſſet admiſſus in Conuentum ad ſua poſtulata proferenda, codicillum Pontifici [d] deferendum curauerat, quo illum orabat, vt ipſius cauſam Concilio committeret, ſeque audiri iuberet. Pontifex negotium ſalebroſum intelligens, nolenſque deliberare de re à conditionibus pendente, quas præſentium oculi ſolùm intueri poterant, merum codicillum, nullo ipſi adiecto reſcripto, ad Legatos miſit. Interim mandata à Rege Catholico ad Lunenſem peruenerunt, vt is procuratorem illum compelleret ad diſcedendum Tridento, bonorum omnium, quæ ab eo in Hiſpania poſſidebantur, iacturam comminatus [e]: quod ne ab Hiſpanis quidem Epiſcopis plenè comprobatum eſt, ſed à reliquis admodum improbatum. Ea verò denuntiatio habita Patraliam ad diſceſſum coëgit. Patrum multitudini, quæ vires ratione metiebatur, viſum eſt, eſſe Legatorum munus ſeſe opponere, & conſeruare liberum illum Synodi ſtatum, quem Principes ore poſtulabant, & manu violabant. Sed Legati haud ignari, quamquam ſemper nefas ſit mala patrare, nefas non eſſe, quin & laudabile, nonnumquam ea permittere, ne maiora bona præpediantur, noluerunt vt ab accidente rei ſubſtantia corrumperetur; ſeque apud craſſiores homines excuſarunt ratione craſſiore, dicentes, huiuſce violentiæ nihil apparere in Actis, neminem ad ipſorum Tribunal confugiſſe, adeoque ſe non obſtringi ad eam cauſam agendam. Non tamen deſtitere à querela apud Lunenſem; qui diſerto Regis mandato, & quia res ampliùs non eſſet integra, ſe purgauit. Quamobrem arbitrati ſunt, ſibi aliud non licere, niſi cuncta ſignificare Pontifici, ſine cuius aperta voluntate haud expedire cenſebant, vt ipſi periculoſam aleam iacerent ad rem obturbandam. 3

e Acta Salmanticenſis duobus in locis, & alij Commentarij citati.

f Acta 15. Septembris 1563.

Interim in opus præcipuum incumbentes [f], & conſpicati, ſtudia omnia, ad celebrandam Seſſionem die 16. Septembris, impenſa in irritum caſura, die decimo quinto Moronus in hanc ſententiam 4

allo-

allocutus eſt Patres: Conatum omnem adhibitum à Legatis fuiſſe, quò Seſſio præſcripto die celebraretur, intelligentibus, tanto id honori futurum, quanto dedecori cunctationem; ſed rem confici non poſſe, ſicut ex ſe patebat, cùm adhuc inter Patres ſupereſſent graues controuerſiæ de matrimonio, & nondum ſatis digeri potuiſſent emendationis articuli. Arbitrari Præſides, functionem ad S. Martini feſtum transferendam: nam interim licuiſſet quod ſupererat de dogmatibus expendere, nimirum, de Imaginibus, de Purgatorio, de Indulgentijs, & de Monachorum votis. Reſponderent igitur Patres id quod ipſis agendum videretur. 1563.

5 Lotharingus dixit; Eiuſmodi prolationem ſibi permoleſtam accidere; ſolatio tamen ſibi eſſe, quòd illius temporis ſpatium inſumeretur maximo cum fructu, vbi tandem vera ac perfecta morum reparatio in Concilio ſtabiliretur. Par eſſe, vt ea ab ipſis initium ducat, quò liberius poſteà iiſdem liceret alios corrigere; idcircò reformandos eſſe Cardinales, Epiſcopos, Parochos, Regulares, auferendos abuſus coniugiorum, & commendarum; dein verò ad laicos Principes deſcendendum. Reliqui etiam reſponſum hoc amplexi ſunt, exceptis triginta.

6 Nec deſtiterunt[g] in hoc ipſo minùs periti in Præſides de more obloqui, cùm ad res ab Optimatibus geſtas damnandas, animoſiores iudices nulli ſint, quàm ij qui cauſæ ſeriem prorſus ignorant. Voluiſſe Legatos, & Moronum præcipuè, gratificari Principibus moræ cupidis, Patreſque Tridenti per hiemem retinere, vt proindè poſteà Tranſmontanis haud liceret ad reditum animum adijcere, adeoque ad Synodum ante vernum tempus abſoluendam: Seſſionem celebrari oportuiſſe, & in ea Decreta edi ſaltem ſuper argumentis iam expenſis de Matrimonio; de quibus ſi quis maiori parti repugnaſſet, habenda de ipſo ratio non fuiſſet: edoctos iri hoc imbecilli animi exemplo Principum Oratores obluctari cuicumque deliberationi ſibi moleſtæ, tametſi à pluribus comprobatæ, dummodò conſpicua Patrum cohors, quæ numquam defeciſſet, ipſos tueretur.

g Conſta in Actis Paleotti.

7 Sed res prorſus è diuerſo ſe habebat; nec enim quiſpiam, ſiue Oratorum, ſiue Tranſmontanorum, conſenſiſſet vnquam dogmatum ſanctioni, niſi diſciplinæ legibus aſſociatæ, pro Decreto ac more perpetuo illius Concilij, ob ſuſpicionem, ne illâ confectâ Conuentus infectis reliquis dimitteretur. Quapropter Oratores Cæſaris[h], audito huiuſmodi quorumdam conſilio celebrandæ Seſſionis, cum ceteris omnibus Oratoribus ad illud impediendum conſpirauerant.

h Litteræ Oratorum ad Cæſarem 14. Septembris 1563.

 Et

1563. Et quamuis etiam hoc obſtaculum ſuperari potuiſſet, ſancitis vnà
nonnullis ex legibus magis expenſis, magiſque acceptis, ipſa Matri-
monij capita decerni non poterant, quando duo Legati, Oſius &
Simonetta, & cum ipſis Madruccius, tam acriter adnitebantur ne
clandeſtinum irritum declararetur, quamquam communis conſen-
ſus contrariæ parti faueret, vt compluribus Patribus denuntiaue-
rint, velle ſe ad Pontificem prouocare, vbi ad Decretum deueni-
retur, nondum ipſis ob adductas rationes acquieſcentibus. Quare
ad hæc abſurda, ac præſertim ad prorogationem, deuitanda, fuerat
habitus Theologorum conuentus, de quo iam diximus, ad con-
i Prædictæ Oratorum ad Cæſarem litteræ. cordiam ineundam, tametſi non ſine querimonijs Oratorum[i], De-
cretum illud cupientium, quaſi per hanc nouam periclitationem
detrimentum inferretur ſententiæ, à maiori Patrum numero iam
tertiùm prolatæ. Quod ſi differri Seſſionem oporteret ad breuius
tempus, id fieri non poterat; cùm enim vellet Lotharingus interim
Romam petere, neceſſe erat, vt eius reditus, eorumque quæ cum
Pontifice acturus erat, concluſio expectaretur, ad quod menſtruo
k In iiſdem Oratorum litteris. ſaltem ſpatio opus erat, quod ille pariter poſtulabat; poſteà verò[k],
vt cum eo de cunctis articulis conueniretur, quò res tutius pro-
cederet.

Cæſarianis aliàs tam ſollicitis ad ſua poſtulata proponenda, nunc 8
nulla ſuppetebat cauſa alienæ prolationis incuſandæ, ſed excuſa-
tionum penuriâ laborabant, ob moram ab ipſis iniectam: iam non
decem modò, ſed ſexdecim dies fluxerant, poſtquam tabellarius
l In iiſdem litteris. ad Cæſarem profectus fuerat, reſponſis vacuus[l], quod ipſis permo-
leſtum accidebat, adeò vt ad illum ſcripſerint, à ſe vndique hu-
iuſmodi querelas audiri: Progreſſum libertatemque Concilij à
Principibus impediri; ipſos Præſulum manſionem velle, ſed ſimul
nolle vt fortiores manſionis obices amouerentur: Conniti, vt Ec-
cleſiaſtici cuiuſlibet conditionis reformarentur, ſed in ſe recuſare
earum rerum emendationem, quæ omnem ordinem Eccleſiaſti-
cum potiſſimè deformabant ac perturbabant. Et quamuis nullus
Principum per eas voces nominaretur, ſatis tamen intelligebatur
quemnam peteret ipſarum aculeus. Addebant, Patres à verbis ad
facta progreſſos, negaſſe, velle ſe ſententias dicere de reliquis, niſi
articulus ille regrederetur: ægrè tandem acquieuiſſe diſertis pro-
miſſis Præſidum illius reponendi intra triduum, pro eo ac re ipſa
perfici conuentum erat; adeò vt Patriarchæ, qui priores dicebant,
ideoque intra triduum locuti fuerant, conteſtarentur in cœtu, tam-
quam indicta putanda eſſe quæ in reliquum dicerent, vbi Legati
promiſſa

promiſſa non perfeciſſent. Hinc à Cæſare Oratores petere, vt reſponſi moram præcideret, & argumentum querelæ. Ita ſcripſerunt: nec parum proderat, quòd cùm duo ex illis & perſonam Oratoris & Epiſcopi munus gererent, vtriuſque reſpectus ſeſe inuicem temperabant, adeoque eiuſmodi in conditione temperatio ſinceritatem in cognitione præſtabat. Sed poſtridie manè quam litteras miſerant, eo nimirum die quo Seſſio prorogata eſt, Tridentum rediјt tabellarius cum Ferdinandi reſponſis [m] tum ad priores litteras, quibus mutati articuli fuerant illi expoſiti, tum ad poſteriores, quibus Oratores ipſum edocuerant de iјs quæ cum Legatis egerant de retardando articulo, quo Principes reſtringebantur. 1563.

m Litteræ Cæſaris ad Oratores Poſſouiâ 4. & 5. Septembris, quæ Tridentum peruenere 15. Septembris. 1563.

9 Quod ſpectabat ad priores, oſtendebatur, mutationes ſibi vniuerſe placuiſſe; varia tamen obſeruabantur, quorum præcipua afferemus.

In ſecundo articulo auferri ſingulis immunitatem adeundi Synodos Metropolitanas, ſed exceptis iјs qui generalibus Conuentibus Regularium ſubdebantur; ac de ipſorum immunitate ſermonem pariter haberi in vigeſimo octauo. Plenæ huiuſcemodi immunitati locum fortaſſe concedi poſſe in aliјs regionibus; at verò ſi in Germania (vbi grauis Generalium viſitantium negligentia deprehendebatur, præſertim ob longam monaſteriorum diſtantiam, ac ſæpè ob idiomatum varietatem) ea monaſteria ab Epiſcoporum inſpectione redderentur immunia, pernicioſiſſimum id futurum. Quapropter ſtatuendum eſſe, vt in hoc illa ſubijcerentur, ſaluis de cetero ipſorum priuilegiјs.

10 In tertio prohiberi Templorum dominos, ne ſeſe ingererent in ea quæ ad fabricam & ſacrarium ſpectarent; ſed eam procurationem, quam illi exercebant in Germania, valdè conducere aduerſus rectorum deſidiam.

11 In decimo quarto haberi, vt inopiæ indigentium Epiſcoporum conſuleretur variјs modis, non tamen ex bonis monaſteriorum, in quibus regularis obſeruantia vigeret, ſeu quæ Capitulis generalibus, aut certis hominibus, qui ea inuiſerent, ſubiacerent: putare ſe id pariter intelligendum de Epiſcopatibus de nouo erigendis. Verùm id opponi ex aduerſo animi ſui propoſito: etenim cùm in Germaniæ cœnobiјs adeò imminuta ſit non modò diſciplina, ſed numerus, abſque remediј ſpe, ignorare ſe quænam alia bona poſſent aptiùs impendi ad varia pia opera, ac præcipuè ad reparandos dotandóſve Epiſcopatus: ſibi in animo eſſe, hoc pacto nouos

con-

1563. conſtituere; ita tamen vt Apoſtolicum conſenſum priùs depoſceret.

In atticulo decimo nono, vbi declarabatur, opus eſſe cauſæ tum grauitate tum cognitione, ad legem relaxandam, ſublatam fuiſſe particulam, quæ in priori forma inerat, hoc eſt, vt raró leges relaxarentur; optare ſe, vt ea particula reponeretur. Ex quo, & ex tot Principum Præſulumque clamoribus, poſteà in Concilio excitis aduerſus huiuſmodi relaxationes, licet arguere, quàm iniquè poſtmodum ijdem conquerantur, cùm Pontifices ad ea laxamenta difficiles experiuntur. Sed nouum non eſt, hominem in vniuerſum cupere quod in peculiaribus diſplicet: ſiquidem vniuerſale conditionibus nudum eſt, & peculiare ſemper illis conueſtitum, quodque in eo diſplicet, non corpus, ſed veſtis eſt. 12

Reſponſum poſteà reddebat Cæſar alijs litteris ad ſe ſcriptis: De Collegio Cardinalium ſibi æquum videri, vt illud ad viginti quatuor ordinarios, & duos ſupra numerum limitaretur. 13

Diploma, quo Pontificia Comitia reformabantur, ſibi probari; ſolùm à ſe inſuper deſiderari id, de quo Moronus Legatus ſibi ſpem fecerat Oeniponti, illud promulgandum eſſe ſacrâ Synodo comprobante, quò firmius perſiſteret. 14

Quoniam autem Oratores voluntatem illius explorarant de petendo vſu Calicis, & ſacerdotum coniugio, ipſis ſignificabat; accitos à ſe fuiſſe Viennam Conſiliarios Septemuirûm ac Principum, & poſt maturam deliberationem propendiſſe ad vtrumque petendum non à Concilio, ſed à Pontifice; atque ea de re mandatorum exemplar ipſis mitti; ſed cùm de argumento nondum firmato ageretur, illud nemini, excepto Lunenſi, communicarent. Vnde in primis confirmatur quod à nobis alibi oſtenſum eſt, pollicitis, clariores ſubinde probationes adductum iri, per quas mendax deprehendatur Suauis, affirmans, poſtquam Synodus in Pontifice repoſuit Calicis conceſſionem, Cæſarem tacuiſſe, quippe quòd populi eam à Concilio, nón à Pontifice cupiebant. Præterea credibile hinc eſt, cùm Cæſar oſtenderet ſe adeò Lunenſi fidere, hunc alios ab Hiſpanis ſenſus patefeciſſe; quemadmodum contingit, vt qui diutius in aliqua regione commoratur, linguam patriam etiam nolens cum domicilij lingua commutat. 15

De poſtremis Oratorûm litteris indicauit Ferdinandus intimam animi moleſtiam, ex eo quòd Moronus dixerat, Cæſarem aduerſatum fuiſſe libertati Concilij, quoniam obſtiterat, ne Decreta illa de Principibus laicis proponerentur, aduerſùs quàm idem anteà 16

ſignifi-

ſignificarat. Reſpondebat, Verùm quidem eſſe, reformandis Eccleſiaſticis ſemper ſe inſtitiſſe, ſimulque ſpopondiſſe, daturum ſe viciſſim operam vt laici reformarentur: ſed ſi Legati annum integrum de alteris quæ ipſe propoſuerat retardarant, non intelligi à ſe, quàm æquè illi dolerent, quòd ipſe confeſtim manus haud porrexerit ad excipiendum eorumdem Decretum de alteris, ſpatiumque ipſi circumſcripſerint decem dierum, computatis duobus tabellarij itineribus, ad deliberandum de articulo & ſibi & cunctis Principibus tam ponderoſo. Si Concilij exitus non adeò immineret, licuiſſe ſibi rem conferre cum Imperij Principibus, abſque quorum conſilio numquam ſibi in animum induxiſſet quidquam ſtatuere, ne poſteà non ſine ſua indignitate recidiſſet in irritum quod ipſe acceptaſſet. Ad Legatos igitur rationes haſce Oratores deferrent, eoſque rogarent, vt in aliud tempus tanti ponderis articulum transferrent, donec cum omnibus Chriſtianæ Reipublicæ Principibus de eo agi poſſet. Quod ſi Legati in voluntate illius proponendi perſiſterent, Oratores adijcerent, ipſum numquam deſtiturum ab iterata petitione ſpatij ſufficientis; quod vbi denegaretur, intendere ſe, ſaluas ſibi excuſationes ac iura ſua ſupereſſe. Velle ſe hac vti potiùs ratione, quàm conteſtari, quò moderationem ac beneuolentiam ſuam cuſtodiret. Cùm autem Archiepiſcopus Pragenſis ad Cæſarem ſcripſiſſet, excuſationes à Morono habitas fuiſſe ob inflammata reſponſa ipſi priùs reddita, præ ſe gerebat Cæſar animum pacatum, ſimulque iniungebat Pragenſi, vt quâ par erat modeſtiâ vteretur erga Moronum. Denique ipſum iubebat cuncta cum Lunenſi communicare. 1563.

17 Idcircò eodem die, antequam Legati conſeſſum adirent vbi Seſſio prorogata eſt, ipſis expoſuerunt Cæſariani reſponſa & mandata Ferdinandi; ſed Legati ſeſe excuſarunt, monentes, id quod Oratoribus compertum erat, à ſe, neceſſitate compulſis, triginta ſex capita, & inter ea, quod ad Principes ſpectabat, Patribus fuiſſe iam tradita: rem non ampliùs in ipſorum poteſtate ſitam eſſe: licere Oratoribus epiſtolam Cæſaris ipſis Patribus recitare, & quid illi vellent, intelligere. Cùm autem opponerent Oratores, id ſibi interdici ob particulam, *proponentibus Legatis*; hi reſponderunt, complures iam ex Oratoribus propoſuiſſe, & ſe ſuo iuri in eo renuntiare: ſed Oratores, gnari quanto difficilius multi quàm pauci flectantur, adiecere, Se non habere in mandatis niſi vt cum Legatis agerent; ac certum ſpatium petierunt, intra quod de illo articulo ſileretur. Ad id Legati: Non licere ſibi hoc ipſum polliceri,

1563. niſi tantiſper dum priora capita viginti & vnum expenderentur. Oratores vero, quò poſt ſuauia, etiam auſtera experirentur, Legatos perſtrinxere, communem audiri querimoniam, quòd Hiſpanica Collegia Eccleſiaſtica dimiſſa fuiſſent inaudita, & in præſentia Chriſtianos omnes Principes pariter inauditos eſſe damnandos.

a Litteræ Cæſaris ad Oratores & ad Moronum Poſſouiâ 12. Septemb. 1563.

Die poſtero alter tabellarius [a] nouas Ferdinandi declarationes 18
attulit aduerſus articulum de Principibus. Miſit ille ſuos ad Oratores reſponſum, redditum epiſtolæ Moroni, à Nuntio ſibi poſteà delatæ, in qua Legatus amplioris obſequij & efficacitatis gratiâ eas excuſationes ſignificationeſque per ſe ipſum exhibebat, quas per Oratores expoſuerat. Ad ea Ferdinandus reſcripſit per humaniſſimam amoris & æſtimationis formulam, A ſe in optimam partem accepta fuiſſe & eius litteras & Decretum à Legatis digeſtum; nec in animo ſibi eſſe, Synodi libertati, & Eccleſiæ immunitati aduerſari: ſed præter ea, quæ iam ipſe ad Oratores ſcripſerat, quando Moroni epiſtola rem attingebat, opportunius à ſe duci ſuum aliquem ſenſum adijci. Idcircò illi redigebat in memoriam, iam centeſimum annum eſſe, nimitum ex eo tempore quo adhuc omnes Catholici perſiſtebant, cùm agitata fuiſſet eiuſmodi quæſtio, prout conſtabat ex multis libris, ſiue manu ſcriptis, ſiue per typos editis; adeoque quòd tunc nihil ſtatueretur, argumento eſſe, laicos ſtuduiſſe ſua iura probare. Valdè igitur mirum ſibi videri, quòd nunc per vnicum menſem tanti negotij deciſio, & veluti ſecuris ictu obtruncatio tentaretur. Tueri poſteà conabatur Eccleſiaſticorum obligationem in Germania conferendæ pecuniæ ad ſumptus publicos neceſſarios, & ſubiacendi in quibuſdam certis cauſis Imperij tribunalibus: atque ita de ſuis ditionibus hæreditarijs proportione differebat, Conſuetudinem adducens, quauis memoriâ vetuſtiorem, & conſtitutiones, eorumdem Eccleſiaſticorum interuentu ſancitas. Eſſe prætereà animaduertendum, ab his poſſideri in Germania & prouentus & prædia, & iuriſdictionis prærogatiuas, ampliora quàm in vlla alia Chriſtianæ Reipublicæ prouincia. Si articulus ille ſine diuturno conſilio, & citra declarationem firmaretur, non modò nullam acceſſionem habiturum in ea regione ordinem Eccleſiaſticum, ſed in extremum odium cum horrendæ cladis periculo caſurum. Vtinam præſens hominum conditio ea eſſet, vt reſtitutas antiquæ ſeueritatis leges, tum Eccleſiaſticis tum laicis, pati poſſet. Nihil ſibi magis in votis eſſe, quàm illius ætatis ferrum in aurum priſtinæ conuerſum ſpectare: ſed conditione temporum perpensâ vereri ſe, ne perinde foret

id

id tentari, ac oleum & operam perdi. Si placuiſſet Epiſcopis ſtatum ſuum ſanctè reformare, ſe quoque vſurum fuiſſe omni liberalitate in controuerſijs inter ipſos, & ſuam Cæſaris aut Archiducis Cameram; ſeque polliceri vniuersè probum Eccleſiæ patronum futurum. Viſam à ſe fuiſſe poſtremam formam reconcinnatam, & præter ea quæ ſignificarat Oratoribus, ſibi admodum probari Decretum de Principibus in breuius redactum, mutatis quoque ſuperioris ſcripti fulminibus in vniuerſalem paternamque monitionem. Grates denique agebat Morono, ob adhibitam ab eo operam cum Pontifice pro filio ſuo Romanorum Rege; & paria viciſſim offerebat. Ita ſimul haud flexibilem animum, ſimul comitatem præ ſe ferens, ſtuduit vnà ſpem Legatis adimere ipſius permouendi, & repugnantiam ipſis cedendi, quarum altera litigatores firmat vtilitate, altera dignitate. 1563.

CAPVT XI.

Propitia Grimano Patriarchæ ſententia. Lotharingus Romam profectus. Commendonus in Poloniam miſſus. Vicecomes accitus à Pontifice, & mandata ipſi à Legatis tradita.

1 PRæter haſce negotioſas litteras ad viros publicos, alteras ad priuatum Ferdinandus ſcripſit, videlicet ad Grimanum. Magno is in pretio propter varias animi dotes apud Principes erat. Quare poſt dictas in ipſius cauſa ſententias, Lotharingus per opportunitatem in reſponſis poſt triduum [a] Pontifici redditis, Grimanum ipſi commendarat, eumque certiorem reddebat de concordi iudicio in abſoluendis ab omni nota incuſatis Patriarchæ litteris; Pontificem rogans, vt Purpurâ ab ipſo deſtinatâ, & ob hanc ſolùm ſuſpicionem retentâ, hominem cohoneſtaret. Grimanus etiam [b] rogarat Eccleſiaſticos Cæſaris Oratores, qui aderant inter iudices, vt ſucceſſum Ferdinando ſignificarent, in cuius ditiones Patriarchæ iuriſdictio longè protendebatur. Quapropter Cæſar, vtpote humanitate præſtans, amicæ gratulationis litteris illum honorauit, quæ incredibile eſt quantâ voluptate non modò Grimanum, ſed Venetum Oratorem affecerint. Huiuſmodi monetam Principes obtinent, nullius ipſis impenſæ, & ſummæ accipientibus æſtimationis, eam ſi moderatè expenderint, nec ipſam prodigè largiendo cuicumque illius auido, nec tenaciter denegando illam promerentibus. Supererat, vt ſolemni ritu ſententia proferretur, ad cuius formam conficiendam denuò coactus eſt

[a] In prędicta epiſt. 6 Auguſti 1563.

[b] Apparet ex litteris Ferdinandi ad Oratores 4. Septemb. & ex Oratorum reſponſis 18. Septemb. 1563

1563. cœtus die tertio Septembris [c]. Poſt hæc, antequam Lotharingus Romam proficiſceretur, ad ſententiam in hanc ſummam ventum eſt: Iudices ad id delectos, ex aliorum quoque Theologorum ſententia iudicare, *memoratas Grimani litteras, vnà cum eiuſdem apologia, hæreticas non eſſe, nec hæreſeos ſuſpectas, atque ita declaratas, neque pariter eſſe ſcandaloſas. Eas tamen euulgandas non eſſe, ob quædam difficilia, minus exactè ibi agitata & explicata.* Huiuſmodi tamen abſolutio vim non habuit, vt Grimanus vmquam Patriarchæ pallium, nedum Purpuram obtineret. Expenſa in Concilio fuerat ſola quæſtio theorica [d], pertinens ad ſcriptorum, quæ diximus, doctrinam, relictâ Romanæ Inquiſitioni quæſtione facti de quibuſdam criminationibus, quibus [e] accuſabatur Patriarcha amicitiam exercuiſſe cum hominibus, qui poſtmodum hæretici detecti ſunt, ac de alijs indicijs in illum productis Fidei parum ſinceræ. Quare cùm ea poſt latam Tridenti ſententiam nondum extincta vigerent, tametſi adeò exilia, vt numquam ſiue ad pœnam, ſiue ad carcerem ſatis fuerint; tamen, vti retinuerant Paulum III. Iulium III. & Paulum IV. ita pariter retinuerunt poſteà Pium IV. eiuſque ſucceſſores, ne pallium ipſi concederent. Denique in cœtu ſanctæ Inquiſitionis, habito 24 Octobris anno 1585. Sixtus V. qui ante Pontificatum Frater Felix Perettus è Monte alto [f], ſententiam cum alijs compluribus Theologis protulerat Grimano aduerſantem de ea cauſa, ſuper qua ille poſtea in Concilio abſolutus eſt: pallium eidem ſolemniter denegauit, ac perpetuum de illo ſilentium impoſuit. Quòd ſi ex falſa ſuſpicione prouenit, non modicam [g] commiſerationem promeruit Patriarcha, egregijs quippe dotibus non ingenij minùs & animi quàm ſanguinis prædirus; à Principibus amatus, & litteratorum amator.

Poſtridie quàm hæc ſententia lata eſt, Lotharingus iter cœpit 2
Romam verſus [h], & cum eo egregius comitatus Epiſcoporum ac Theologorum, inter quos Pragenſis Archiepiſcopus numerabatur.

Venit per eoſdem dies Tridentum Commendonus, accitus à 3
Legatis, & inde miſſus in Poloniam iuſſu Pontificis, tamquam ipſiius Nuntius [i], cum mandatis ab Oſio confectis, qui Pontifici auctor fuerat, vt illum mitteret, politis ob eius oculos proxime futuris Comitijs illius Regni; in quibus viri huiuſmodi præſentia, quem ipſe in Germania expertus fuerat, validum fuiſſet columen Religionis, & ingens leuamen Eccleſiaſticæ libertatis, illic recens perculſæ. Et euentus conſilium comprobauit, quod Hiſtoria noſtra poſtremò recenſebit.

c Acta Paleotti & Arcis Æliæ, & litteræ Vicecom. ad Borrom. 3. Septemb. 1563.

d In Actis Paleotti.

e Cuncta extant in volumine memorato litterarum, quod ab Albiſio Cardinali accepi.

f 11. Septembris 1581. vt ex originali ſcriptura, in memorato litterarum volumine contenta.

g Vide Vghellum in Ital. ſacra, inter Patriarchas Aquileiæ.

h Diarium 18. Septembris. Acta Salmanticẽſis & Paleotti.

i Litteræ Borrom. ad Legatos 21 Auguſti, & Legatorum ad Borrom. vltimo Auguſti, & 26 Sept. 1563.

Alter

1563.

4 Alter quoque præclarus Antiſtes ſub idem tempus Tridento profectus eſt in Hiſpaniam Nuntius. Is fuit Vicecomes, [k] deſtinatus à Pontifice Hiſpanicæ Aulæ, & idcircò Romam ab eodem reuocatus, quò ſimul edoceretur Pius opportunè de præterito ac præſenti Concilij ſtatu, vnde paratiore eſſet animo ad futura Lotharingi colloquia. Eapropter duplex illi tradita fuit rerum narratio; altera, vt ſic loquar, legalis, Paleotti opus, quâ exponebatur quidquid peractum & agitatum fuerat in cœtibus tum generalibus tum peculiaribus, & rationum capita, in ſingulis articulis emendationis expenſa: altera, quæ poterat appellari politica, à Morono dictata ſuo & collegarum nomine [l], de ijs quæ Principum intererant, de conditionibus & potentia Oratorum, de Præſulum affectionibus, ac præſertim de conſilijs in poſterum ſeligendis.

[k] Litteræ Legat. ad Borrom. 19 Septemb. 1563 & Acta Paleotti.

[l] 19. Septembris, inter monumenta Moroni.

5 Poſterioris ſumma erat: Quadruplici ratione procedi poſſe, nimirum, aut Synodum protrahendo, aut præcidendo, aut eam terminando, aut ſuſpendendo. Si protraheretur, à Legatis peſſimum exiſtimari, vtpote quòd hæc incommoda oriri poſſent: primò, ſchiſmatis periculum, ſiue ob diſcordias ſemper enaſcentes inter Patres, ſiue ob mortem alicuius Principis, quæ ſtatum orbis terrarum peruërteret: ſecundò, tam diuturna tot Epiſcoporum abſentia à ſuis Eccleſijs: tertiò, ſumptus Apoſtolicæ Sedi intolerabiles: poſtremò, audacia, quam ſibi arrogabant Epiſcopi inter ſe coniuncti, adeoque penè formidabiles petendi ſemper nouas in communi prærogatiuas, & noua priuatim beneficia; quod etiam Principibus contingebat, qui rebantur, extante Synodo frænum à ſe teneri, quo pro ſuo arbitratu Pontificem circumagerent.

6 Peſſimum quoque cenſeri, ſi Synodus præcideretur, præſertim ob communem offenſionem; quæ tamen mitigari potuiſſet, ſi antequam illa præcideretur, emendationis perfectæ Decreta præceſſiſſent, adeò vt mortales animaduerterent, alterum ex alterius metu nequaquam fieri, ſimulque ſi qua conſpicua cauſa expectaretur (vti plures ex parte Principum euenturæ fuiſſent) quæ Pontificis in eo conſenſum defenderet. Verùm tametſi hoc præciſionis conſilium ſemper plus minúſve euaſurum eſſet noxium; re ipſa tamen eius minas intentatas prodeſſe poſſe, vbi Oratores nimiam auctoritatem ſibi arrogarent, aut progreſſus celeritatem impedirent. Hîc plurimùm de Lunenſi conquerebantur, ea quæ ille egerat, & nos ſparſim narrauimus, commemorantes. Tantò abſurdiorem conſpici rationem illam agendi in miniſtris laicorum Principum,

1563. quantò luculentior teſtis poterat eſſe Synodus & moderationis quâ Legati Pontificis agebant de libertate, & ſinceritatis de morum emendatione. Addebatur, nimis credere Lunenſem quibuſdam è ſuis Præſulibus, Romæ parum beneuolis: ceterùm ab illo intentum negotio animum geri, plurimumque auctoritatis poſſideri, auctæ ex arcta & aſſidua communicatione per tabellarios cum Cæſare & cum Rege Romanorum: tum à Cæſare tum à Lunenſi parum ſuam mentem aperiri de breuitate, aientibus, intendi à ſe vt expediretur Synodus, non præceps ageretur; quæ voces ad res peculiares admotæ, poterant à ſingulis explicari pro ſuo arbitratu: ſed animaduerti, omnem lapidem à Lunenſi moueri & Tridenti & cum Cæſare, ad Synodum protrahendam, & audiri, eò tendere poſtrema mandata ab Hiſpania ipſi reddita; oportere, ne ſe Pontifex tam auidum feſtinationis oſtenderet, vt debitam argumentorum grauitati trutinam omitti vellet.

Reiecit tamquam noxias prolixitatem & præciſionem: monſtrabatur, optimum eſſe abſolui Synodum tum ad fidelium vtilitatem, tum ad Eccleſiæ dignitatem; ſed dubitari ne obſtituri eſſent Cæſar, & Galliæ atque Hiſpaniæ Reges, ob cauſas quas Legati aliàs ſcripſerant: tamen cùm abſolutionem Synodi expeterent Luſitaniæ Rex, Italiæ Principes, & præcipuè Veneti cuncti abſciſſionem peroſi, & inſuper diuturnitatem Galli, quò citius Lotharingum & Epiſcopos ſuos recuperarent, nequaquam extra ſpem eſſe Concilij abſolutionem, ad quam præter Gallos facile poſſet etiam adduci Philippus Rex, præſertim conſcientiæ communiſque vtilitatis ergô, & oblatâ ipſi à Pontifice, quantum honeſtas ſineret, poſtulatorum omnium conceſſione, cuius fortaſſe ſpes diuturnitatis appetentiam in Rege nunc alebat; & ipſius conſenſu poſito, Cæſarem minimè aduerſaturum. 7

Faciliorem tamen abſolutione, ac tolerabiliorem diuturnitate ac præciſione ſuſpenſionem cenſeri: illi acquieturos omnes Principes à bello alienos, quoniam id temporis non damnarentur ſolemniter hæretici, adeoque neque hi ad vltionem irritarentur, neque illi compellerentur ad arma capeſſenda, quibus conuocatam ipſorum petitionibus Synodum exequerentur: quod ſi ante ſuſpenſionem abſoluerentur emendationis leges, & in opus deducerentur, quarum deſiderio potiſſimè Synodum Principes flagitarant, fore vt alacres cuncti conquieſcerent. Verùm haud decere, vt Pontifex ſuſpenſionis auctor eſſet, nec eam proponeret; ſed vt alios exaudiret, ſolùm impellens Principes, vt illam à ſe peterent, dum 8

fixum

fixum immobiliter animum abſolutioni præ ſe ferret. Monebant, 1563.
à Cæſare, iam annis graui, & infirmâ valetudine, magnam negotiorum partem committi Regi Romanorum, inter quem & Hiſpaniarum Regem, ſororis ſuæ virum, intercedebat arctiſſima neceſſitudo; hinc omni ſtudio curandum, vt Maximilianus benè affectus haberetur. Optari ab illo, vt ſuæ res cum Aula Romana ex voto componerentur, atque vt ibi in pretio ipſe haberi videretur: quare abſolutâ ipſius causâ, ex ſententia quam omnes Legati propediem ſcriberent, opportunum eſſe, peculiarem Nuntium ad eum mitti tum honoris tum beneuolentiæ comparandæ gratiâ; præſertim, quoniam cùm ille à parente plerumque abeſſet, non poterat tranſigendis cum eo negotijs ſatis eſſe Delfinus.

9 Concludebant: Super omnia conferre ad Synodum facilè terminandam, ad vtiliter ſuſpendendam, ad abrumpendam minori cum detrimento, & maiori cum dignitate, reparationem diſciplinæ priùs ſtabiliri; id porrò euenturum, vbi Patres intelligerent, velle Pontificem Decreta ſanciri pro maiori ſuffragiorum numero, tametſi complures obſtarent in rebus ad dogma non ſpectantibus. Confectâ morum emendatione, licere confidentius loqui; & etiam de articulo ad Principes laicos ſpectante fieri poſſe, vt aliqua iniretur ratio, quâ vtrique parti mutuò fieret ſatis.

Poſtremò duo ſignificabantur; alterum, ineſſe quidem Legatis auctoritatem aliquam, & intimam amicitiam cum Oratoribus; ſed his, cùm ad tradita ſibi mandata conſulenda redigebantur, non niſi obtemperare Principibus licere. Alterum erat, Lotharingum (de quo ibi parciſſimè dicebatur, quia plurimum anteà ſcriptum fuerat) tantum poſſe apud Hiſpanos, quantum cum ipſis coniungebatur, non quantum ad eos pertrahendos ſatis eſſet.

10 Ita Legati ſcripſere in litteris Vicecomiti traditis. Ex quo animaduertitur, quantum id temporis dubitaretur, oportere præcidi ante fructum plantam illam, tot ſudoribus totius orbis Catholici irrigatam, & quantum debeatur inenarrabili labori eorum cultorum, qui ad ferendos fructus eam adduxerunt per ſalutarem ac perpetuam fecunditatem ad Eccleſiæ emolumentum. Sed maximorum bonorum auctores parcè plerumque Fama remuneratur, quippe quæ maximos labores ignorat idcircò exantlatos; at verò magnificè illos concelebrat, qui humanum ſanguinem fortunatè profuderunt, quoniam in ipſis ſolis difficultas operis æquè ac ipſum opus dignoſcitur.

HISTO-

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER VIGESIMVS TERTIVS.

ARGVMENTVM.

ASpera Gallici Regis mandata ob notitiam habitam de parata Principum emendatione, & ob alios nuntios; quorum falſitatem is poſteà docetur à Lotharingo. Acerbiſſima Ferrerij conteſtatio in generali conſeſſu. Reſponſio Caroli Graßij Epiſcopi Montis Faliſci; & aliæ illius facti conditiones. Lunenſis ad conteſtandum paratus, quòd non obtineret poſtulatam declarationem aduerſus particulam, proponentibus Legatis. *Contrarius aliorum Oratorum ſenſus; ſed Gallus & Luſitanus ad illi adhærendum in eo coacti, & Cæſarei negantes ipſis aſſentiri abſque mandato Ferdinandi, ad quem litteræ ſcribuntur. Patrum ſententiæ de vno ſupra viginti articulis emendandæ diſciplinæ, ac potiſſimùm de Epiſcoporum electione, de actis in ipſorum aſſumptione, de Cardinalibus, de immunitate Collegiorum Eccleſiaſticorum ab Epiſcopis, de impertiendis Sacerdotiis curam animarum habentibus per concurſum, & de primis iudiciis Ordinariorum iuriſdictioni relinquendis. Seſſio à Legatis propoſita, in qua ſolùm hæc viginti & vnum capita ſtatuerentur, ceteris, ac præſertim articulo Principum futuræ Seſſioni remiſſis; de quo plures conſentiunt, tametſi multis contradicentibus. Errores & mendacia frequentia Suauis, ſparſim confutata. Voluntas Cæſaris & Romanorum Regis de Concilij abſolutione. Senſus & notæ Ferdinandi*

dinandi de poſtrema correctione paratorum Decretorum. Eiuſdem reſponſa ad Lunenſis poſtulata de particula, proponentibus Legatis, *& conſilium in eo ſuſceptum. Profectio Ferrerij. Querelæ Tridenti habitæ de quibuſdam quæ Pontifex in Senatu egerat, & ſcriptæ ab ipſo ea de re cauſæ. Sententiarum diſcrepantia de matrimonijs clandeſtinis, & de ſubiectione Epiſcoporum in varijs rebus Archiepiſcoporum poteſtati. Capita conſtituta inter Pontificem & Lotharingum de Concilio. Pontificis ſententia in ſeptem Galliæ Epiſcopos, & vocatio in ius Nauarrenſis Reginæ; ſed ſine progreſſu, & quare. Lotharingus Romā profectus. Eius tranſitus Venetijs, ibique ab eo acta cum Oratoribus Gallicis, qui illò ſeceſſerant. Adhibita ab his apud Regem ſtudia, vt ipſe Lotharingum à Concilio abalienaret. Reſponſum Philippi Regis ad Legatorum epiſtolam, & ad Pontificis querimoniam in ipſius miniſtros. Varia Tridenti perpenſa de primis iudicijs, de immunitate Collegiorum, & de priuilegijs Eccleſiæ Gallicanæ. Initum conſilium de apponenda in fine Concilij particula,* ſaluâ ſemper auctoritate Sedis Apoſtolicæ. *Seßio vndecimo Nouembris celebrata. Canones & Decreta de Matrimonio: aduerſæ de clandeſtino ſententiæ. Functionis prolixitas, & res ibi mutatæ aliter quàm paratæ fuerant ac propoſitæ, ac præſertim de ſubiectione Epiſcoporum Archiepiſcopis. Noua Seßio ad nonum Decembris denuntiata.*

1563.

CAPVT PRIMVM.

Mandata à Rege Galliæ ſuis Oratoribus & Lotharingo tradita. Epiſtola à Lotharingo illi reſcripta. Ferrerius ad exequenda mandata conteſtatus. Reſponſio Epiſcopi Montis Faliſci. Varia Suauis errata.

NOn multum efflaxit temporis, cùm in eo pelago, 1
quamuis ſemper ſua inter littora contento à diuini prouidentia, alia tempeſtas coorta eſt. Oratores Gallici ad Regem miſerant paratas morum emendationes, & inter eas Decretum de laicorum poteſtate ſecundùm priorem formam ſeueriorem, non item ſecundùm posteriorem mitiorem. Et quoniam Conſilium regium ingenia malè affecta in iuriſdictionem Eccleſiaſticam continebat, interpretari cœperunt ea capita, quaſi ad eam amplificandam, confecta in detrimentum Regiæ auctoritatis: quam exiſtimationem fouerunt variæ narrationes falſæ eorum quæ Tridentum moliretur. Quapropter ad Oratores & Lotharingum Regis nomine ſcriptum eſt[a], quæuis alia præſtolari Principes à Concilio, quàm quæ in legibus paratis cernebantur; vbi cùm eſſent reformandi Eccleſiaſtici, vngues ipſis protendebantur, & præcidebantur Principibus. Reſciri prætereà, illic haberi conſilium declarandi irritum coniugium Nauarræi Regis demortui cum Ioanna Regina, & Henricum eorum filium nothum, minimeque ſucceſſionis capacem, ex quo Regnum illud aliorum prædæ deſereretur. Regem Galliæ tam enormia detrimenta numquam paſſurum: obſiſterent cunctis rationum neruis, verborum robore, & conteſtationibus publicis, ipſius Oratores; & vbi conteſtatio in irritum caderet, tum ipſi tum Præſules Galliæ illinc ſecederent, ne quid auctoritatis adijcerent, non quidem aſſenſu, ſed nedum præſentiâ, iniquis illis Decretis.

[a] Litteræ Regis è S. Siluano 28. Auguſti 1563. in adducto libro Gallico.

Hæ litteræ peruenerunt cùm Lotharingus profecturus iam erat. 2
Quare pridie quàm diſcederet, ita reſpondit[b]: Mirari ſe, à Rege fidem haberi nuntijs eiuſmodi de Conuentu adeò ſacroſancto, vbi aderant tot Regis famuli, vbi ipſe, ſtudioſiſſimus atque addictiſſimus Regis obſequio, conſiliorum omnium erat particeps, & ne vnam quidem horam præterijſſet, quin Regem certiorem faceret de hiſce noxijs conſilijs; & vbi ſi deeſſent reliqua, Cæſaris, Philippi Regis, cunctorumque Principum miniſtri aduerſaturi fuiſſent cuius indicio detrimenti aduerſus regias ſucceſſiones ac prærogatiuas.

[b] Litteræ Lotharingi ad Regem 17. Septembris, in eodem libro Gallico, impreſſo iterum cum appendice anno 1654.

tiuas. Huiuſmodi molitionem ne in mentem quidem illis optimis Patribus incidiſſe: ſolum haud licuiſſe Legatis denegare præferuidis multorum Antiſtitum poſtulationibus, inter emendationes diſciplinæ quædam capita poni contra detrimenta, quæ in quibuſdam, non autem in Regis Gallici regnis, libertas Eccleſiæ, & Epiſcoporum dignitas patiebantur: idcircò ſe à Rege petere, ne vnquam huiuſmodi nugis crederet. Velle ſe Romam pergere, eâ temporis opportunitate vſum, dum Patres de quibuſdam rebus diſceptarent, in Seſſione, duos menſes poſtremo dilata, ſanciendis, quò poſteà liber ab eo in Pontificem obſequio, poſſet abſolutâ Synodo ad Regem reuerti. Hæc Lotharingus. 1563.

3 Sed non ita ſtuduerunt Oratores acceptis Regis mandatis reſcribere, Aulamque ab errore deducere; quamquam ſcirent, numquam veniſſe Patribus in animum, irrogare notam filij non legitimi Henrico puero, & Decretum generale de Principibus fuiſſe admodum mitigatum, Præſides verò ad ipſum iterùm mitigandum operam polliceri. Oratores igitur Legatos adiere, & animi propoſito ipſis celato, ne ab illis præpediretur, primò conati ſunt culpam omnem ab Aula regia remouere de recenti diſceſſu quorumdam Galliæ Epiſcoporum; teſtati, id accidiſſe aduerſùs quàm vellet Regina[c], quæ ſtatim ac id cognoſceret, eorum imperatura reditum credebatur. Poſteà retulerunt, valdè lætatum Regem, quòd audiret, ibi optimam morum correctionem agitari: ſe iuſſos à Rege fuiſſe quædam ipſius nomine à Concilio poſtulare.

4 Illos percontati ſunt Legati, quænam eſſent ea poſtulata; redditoque ab Oratoribus reſponſo, generatim leuia quædam eſſe: ipſi, ne moroſitate ſuâ certamen ſuccenderent de particula adeò agitata, *proponentibus Legatis*, illicò conſenſere. Verùm Ferrerio die vigeſimâ ſecundâ ad dicendum admiſſo, longè alius ab expectatione ipſius ſermo perſonuit[d]. Vtebatur ille viuido dicendi genere, ſententijſque exornato, ſed aſpero & aculeato atramento. Hiſtoriæ munus mihi eſſe videtur ea referre, quæ ſincerorum hominum mentem edoceant, non quæ prauam maleuolorum affectionem vellicent.

5 Quinquageſimum, ait ille, ſupra centeſimum annum eſſe[e], ex quo Gallia reparationem Eccleſiaſticæ diſciplinæ collapſæ poſtulabat, quemadmodum teſtabantur in primis doctiſſimus Gerſon, Pariſienſis Cancellarius, in Synodo Conſtantienſi, & poſteà tot Orationes auditæ in Tridentina. Hac tantummodò de cauſa miſſas fuiſſe à Rege Chriſtianiſſimo legationes ſuas ad Concilia, Conſtantienſe,

c Litteræ Legatorum ad Borrom. 20. & 23. Septẽbris, 1563.

d Oratio extat in iam dicto libro Gallico, & in Actis Arcis Æliæ.

e Oratio typis vulgata ſic loquitur. Monumenta eorum, qui eam audierunt, referunt 140. & in alijs pluribus affirmant, eam eſſe aliã ab ea quę recitata eſt.

1563. tienſe, Baſileenſe, Lateranenſe, ad primum & ad hoc ſecundum Tridentinum (Concilium ſub Iulio III. non connumerabat, quippe cui reſtiterant Galli) & adhuc tamen fructum expectari. Huic negotio à Patribus haud ſatisfactum per anteactam dogmatum deciſionem, cùm debitori minimè fas ſit vnum pro alio ſoluere, creditoribus etiam inuitis: à Gallis huiuſmodi definitiones numquam fuiſſe poſtulatas. Quod ſi alij poſtularant (indicabantur Hiſpani) oportere Patres reminiſci, in iudicio, appellato *Familiæ herciſcundæ*, ſiue de patrimonij diuiſione, primam partem deberi primogenito, qualis erat in Eccleſia Rex Chriſtianiſſimus.

6 Sed poſſet fortaſſe reſponderi, iam eò deuentum eſſe, vt per longam emendationum ſyllabum negotio tandem conſuleretur. Hac de re præcipuè locuturos adeſſe Oratores, ſyllabum illam, præter adnotationes à ſe confectas, fuiſſe cum Rege ab eiſdem communicatam; qui auditis ſuorum Principum Conſultorumque ſententijs, nihil in eo compererat quod eſſet idoneum ad continendos in officio Catholicos, ad reconciliandos aduerſarios, ad imbecillos confirmandos: parum eſſe quod congrueret, & multum quod aduerſaretur antiquæ Patrum diſciplinæ. Paucis: illud non eſſe emplaſtrum Iſaiæ, quo Chriſtianæ Reipublicæ vulnera ſanarentur; ſed potiùs emplaſtrum Ezechielis, compactum tantummodò ad obtegendum, per quod eadem, tametſi reſtituta ſanitati, recrudeſcerent. Id quod apponebatur de infligendo Principibus anathemate (ita habebatur in priori forma, non in poſteriori, vt dictum eſt) nullo exemplo veteris Eccleſiæ niti, ac per ipſum ſeditioſam quaſi feneſtram rebellionibus aperiri: caput illud integrum de Principibus non aliò tendere, niſi ad deprimendam libertatem Eccleſiæ Gallicanæ, Regumque Chriſtianiſſimorum maieſtatem. Hi cùm ſemper in fide Romanæ Eccleſiæ perſtitiſſent, tamen veterum Imperatorum exemplo multa edicta ſanxiſſe de rebus Eccleſiaſticis, non modò à Romanis Pontificibus haud improbata, ſed eorum quædam ſua inter Decreta ab ipſis relata, connumerantibus etiam inter Sanctos, præcipuos illarum legum auctores, Carolum Magnum & Ludouicum Nonum. Ex præſcriptis à Rege ſanctionibus rectas fuiſſe Gallicanas Eccleſias ab Epiſcopis, non poſt *pragmaticam ſanctionem*, ſicuti nonnulli dicebant, aut poſt concordiam Leonis Decimi; ſed quadringentis annis antequam prodiret in lucem Decretalium Pontificalium volumen. Has leges, ex parte collapſas temporis vitio, velle Carolum Regem, vbi ad maiorem ætatem perueniſſet, ad priſtinam obſeruantiam reuocare; ſiquidem

nihil

nihil in ipſis Eccleſiæ doctrinæ, veteribus Pontificum Conciliorumque Decretis, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ perfectioni repugnabat. Per eas haud vetari ne Præſules orarent, concionarentur, elargirentur, ſiue, ſi verius eſſet loquendum, pauperibus ſua redderent, & ne Epiſcoporum ſedibus admouerentur, ibique retinerentur ſolùm idonei. 1563.

7 Tum perrexit vituperare penſiones, reſeruatas ex alio titulo, quàm ſi Epiſcopus, inutilis effectus, eas ſibi ad alimenta retineat, adiutore ad Epiſcopatum aſſumpto; ſacerdotia multiplicia; eadem pro certo capite reſignata; communem vſum regreſſuum; expectatiuas, annatas, præuentiones. Poſteà eò prolapſus eſt, vt negaret, de rebus ad animi ſalutem ſpectantibus in poſſeſſionis iudicio, licere litem agere ante alia tribunalia præterquam Regia; & in iudicio proprietatis, aut in cauſis criminoſis, etiamſi litigator eſſet Epiſcopus aut Cardinalis, ante alium iudicem præter Ordinarium, aut à Pontifice delegatum, ſed intra Galliam. Defendit conſuetudinem prouocandi ab abuſu, vt Galli loquuntur, quo deluderentur, non quidem mens ſummi Pontificis, cui debitum obſequium Gallia ſemper exhibuerat, ſed homines fraudulenti, qui beneficia ab ipſo Pontifice per fraudem extrahebant. Nec minùs propugnauit, ineſſe Regi poteſtatem, à Deo illi traditam, vtendi, ad releuandam regni neceſſitatem, cunctis bonis Eccleſiaſticis, tamquam domino tum Gallorum tum regni vniuerſi, & tamquam fundatori ac domino omnium ferè Eccleſiarum. Mirari ſe, à Patribus, qui ad reparandam diſciplinam Eccleſiaſticam eò conuenerant, tunc eâ omiſsâ operam nauari ad emendandos Principes, quibus, tametſi diſcolis, iubet Apoſtolus obtemperari. Idcircò ab ipſis Regem petere, ne quid aduerſus ipſius auctoritatem, Eccleſiæque Gallicanæ libertatem tentarent; aliter iuſſos eſſe ab illo Oratores *intercedere* (ſecundùm formulam latinam) quemadmodum re ipſa *intercedebant*. Si verò Regibus prætermiſſis vellent operam impendere ad ea quorum cauſâ conuenerant, & quæ genus humanum ab ipſis præſtolabatur, iniunxiſſe Regem Oratoribus, vt omni ſtudio ſacroſanctum opus adiuuarent.

8 Expoſitâ Regis legatione, tandem adiecit ſuo nomine, imitandos eſſe Ambroſios, Auguſtinos, Chryſoſtomos, qui hæreticos debellarant, non Principibus ad arma concitatis, ipſis verò paronychias tantùm curantibus; ſed exemplo, virtute, precibus & concionibus. Hac induſtriâ ab illis ſanctiſſimis Epiſcopis Eccleſiam fuiſſe purgatâ, & informatos Theodoſios, Honorios, Arcadios, Valenti-

1563. lentinianos & Gratianos: idem expeti, idem ſperari ab illius Synodi Patribus actum iri.

Oratione abſolutâ, primus Legatorum ab eo petijt, vt ad breue 9
temporis ſpatium ſecederet, quò de reſponſione deliberaretur[f]. Sed Orator: Se nihil de ea ſibi reddenda laborare. Hinc Legatus arreptâ opportunitate libertatis integræ ſibi ſeruandæ, ad Patres conuerſus adiecit: Eapropter liberum ipſis eſſe, aut dum ſententias dicerent, aut aliâ ratione reſponſum reddere. Cùm autem egrederetur è conſeſſu[g], Ferrerio dixit, Ipſum imitatum fuiſſe veteres Tribunos plebis, qui aduerſus Conſulum leges intercedebant. Ad ea Gallus: Non niſi proba à ſe depoſci. Legatus verò: Nec pariter niſi proba Synodum velle.

Incredibile eſt, quonam odio excepta fuerit à Conuentu ea 10
concio. Oratores Cæſarei ad Ferdinandum ſcripſere[h], ab illa cunctos graui animi dolore affectos fuiſſe, & quibuſdam etiam ex Gallis vehementer eam diſplicuiſſe. Salmanticenſis addit in ſuis Actis, cui pariter aſſonant litteræ Iadrenſis Archiepiſcopi, auctam ex eo ſuſpicionem fuiſſe, priùs de Ferrerio conceptam, inſinceræ religionis. Noluerunt itaque retardare confutationem illius orationis, quam diſſonam à religione obiurgationem, non regiam legationem exiſtimabant. Poſtridie loquendi locus dabatur ex ordine Carolo Graſſio Bononienſi[i], Antiſtiti Montis Faliſci, qui Lotharingo proceſſerat obuiàm, ſicuti narrauimus, Pontificis nomine, vir egregiâ virtute, poſteà verò, præter Apoſtolicæ Cameræ Clericatum, varias prouincias & ipſam Vrbem moderatus eſt in ſubſecuto Pontificatu, ac dein inter Purpuratos adſcriptus, ſummis in Chriſtiana Republica muneribus perfunctus. Is igitur ne vnum quidem diem paſſus eſt communem illam contumeliam impunè abire. Et quamuis alij poſteà linguæ vim adhibuerint, Graſſius tum celeritate, tum plauſu primas tulit. Non tamen aduerſarium confutationi ſuæ præſentem ille habuit: nam Galli prænoſcentes, ijs qui dicturi erant ſe quaſi ſignum futuros[k], conſultò ſe à cœtibus abſtinuerunt. Graſſius antequam rem ipſam aggrederetur, hoc exordio vſus eſt[l].

Aliud omnino procœmium à ſe fuiſſe paratum orationi ſuæ; ſed 11
Ferrerij concionem priùs auditam, in cauſa eſſe vt illud mutaretur. Optari à ſe, produci ab Oratore mandata Regis diſerta ad id peragendum. Etenim nec rei peractæ conditio illorum præſumptioni fauebat, nec in huiuſmodi miniſtris ſatis erat vniuerſalis quædam facultas, quò ſuaderetur tamquam credibile, id ex Regis voluntate committi. Dum ipſe ſibi redigebat in memoriam Pipinum, qui

f Acta Arcis Æliæ 23. Septembris 1563.

g Litteræ Legatorum ſuprà adductæ.

h Cuncta extant in litteris Cæſarianorum ad Cæſarem 28 Septembris 1563. & in Actis Salmanticenſis, præter Acta Paleotti, & Iadrenſis 23. & 27 Septembris 1563.

i Alia epiſtola Legatorũ ad Borrom. 25. Septembris 1563.

k In Litteris dictis Cæſarianorũ, & in litteris Legatorum ad Borrom. 27. & 29. Septembris 1563.

l Graſſij ſententia ſummatim refertur ab Actis, ſed integra eſt penes Auctorem.

qui Zachariæ Pontificis operâ Rex inunctus fuerat à Bonifacio E- 1563.
piſcopo Moguntino; Carolum Magnum, è Pipino natum, qui ob eximias in infideles expeditiones à Leone III. primus occidentis Imperator conſtitutus eſt, & ſubſecutos Galliæ Reges, qui propter egregiam defenſionem Eccleſiaſticæ libertatis, promeruerant ab Apoſtolica Sede nomen *Chriſtianiſſimorum*; quonam pacto ſibi poſſet in animum inducere, conſentanea eſſe voluntati Principis, eorum in regno, in ſanguine, in nomine ſucceſſoris, ea legationis mandata, quæ tam audacter expoſuerat Orator, & ab ipſis tam moleſtè fuerant audita? Cuinam ex eruditiſſimis illis Patribus in aures vmquam inciderat, nominari in Oecumenicis Concilijs interceſſionem quaſi Tribunitiam, quæ in ſeditionibus popularibus vſurpata eſt? in eo loco, vbi nonnumquam in habenda de moribus deliberatione, ipſis Cæſaribus denegatum fuerat intereſſe, vti Nicolaus primus ad Michaelem Imperatorem ſcripſit, velle Oratores non ſolùm intereſſe, ſed de moribus Eccleſiaſticorum leges præſcribere? vbi Diuinus Spiritus per ora ſacerdotum loquitur, Oratorem laicum gloriari, ſe Spiritui ſancto reſiſtere, atque intercedere? vbi magnus Conſtantinus, tametſi rogatus à tot Patribus, iudicium proferre auſus non eſt, Oratorem auſum eſſe ore ſuo quaſi cunctos Patres damnare? Nullà ratione credi poſſe, id Chriſtianiſſimi Regis conſenſu ac voluntate peractum. Quo tandem nomine ſe Gallos appellaſſe creditores, quibus non poſſet debitor vnum pro alio ipſis inuitis perſoluere? num illos ex eo creditorum ius adeptos fuiſſe aduerſus Patres, quòd hi calamitates illius regni, non modò ſibi communes, ſed proprias exiſtimarant? num ex eo, quòd ſola charitas ſubueniendi collapſo illi regno, ipſos ex quauis Chriſtiani orbis parte traxerat ad impendendam ſubſtantiam, ſudorem, & fortaſſis etiam vitam? Quid porrò ad eam arguendi formam dicendum erat, quâ tuebatur Ferrerius ſuæ regionis leges, quòd Epiſcopis conciones, eleemoſynas, & eiuſmodi pia opera non prohibebant? Diceretur illi venerabili Coronæ, Oratoris pace, & pro debita huiuſmodi loco libertate, id eſſe ſophiſma, doctiſſimis eorum auribus indignum; perinde, quaſi pijs huiſce operibus non interdictis, par ſit prætereà, Regis arbitratu peragi reliqua ad Eccleſiaſticam immunitatem iuriſdictionemque ſpectantia, diſſipari Eccleſiæ bona, dijudicari Epiſcopos & Clericos à laicis tribunalibus, aduerſus Apoſtolicam traditionem, Decreta Conciliorum atque Pontificum, & omnium ferè Patrum documenta. Legeretur id quod ea de re decreuerat Nicolaus I. in litteris ad Epiſcopos, congregatos in oppido Conuicino,

1563.

m Vt refert Gratianus diſtinct. 10. Can.1.

cino, & Symmachus in ſua ſecunda Synodo Romana [m], & quæ idem Nicolaus ſcripſit ad Michaelem Imperatorem, & Gregorius Nazianzenus ad ſuorum temporum Cæſares. Legeretur Auguſtinus in dialogo contra Petilianum, vbi affirmat, poſſe leges Cæſareas fauere, ſed non aduerſari Eccleſiaſticis. Legerentur Decreta Gregorij VII. & Innocentij III. in Concilio generali Lateranenſi. Legerentur denique ea, quæ ſanxerat ſuper libertate & immunitate Eccleſiæ Synodus Conſtantienſis Seſſione decimanonâ. Quando tam ardenter Orator Patres reuocabat ad Eccleſiæ primæuæ nitorem, vellet ipſe quoque, omiſſis recentioribus Regis priuilegijs, odio non habere candorem priſtinamque libertatem Eccleſiæ; & in memoriam ſibi redigeret id quod ore Danielis eidem Eccleſiæ dixit Deus: *Ea gens, & illud regnum, quod tibi non ſeruiet, peribit.* Quòd autem Orator narrabat, Galliam per centum quadraginta annos à ſummis Pontificibus petijſſe quædam peculiaria, & per id temporis nouarum rerum conſilia fuiſſe nutrita, nimis in comperto eſſe, quo pacto id in rem euaſerit Galliæ Regibus in populorum illorum concordiam, in illius regni ſalutem. Concludebat, Legatos ac Patres rogans, vt cùm ageretur de re grauiſſima, curarent ſibi tradi Oratoris concionem, ac Regis mandata, & de illis deliberarent.

n Litteræ Legatorum ad Borrom. 27. Septembris 1561.

o Hæ ſcripturæ iam dictæ extant in libro Gallico citato.

Incerti auctoris apologia deinde prodijt, ficto Synodi nomine, 12
in eamdem orationem, & quædam huius ſumma, quam Ferrerius [n] affirmabat mutatam fuiſſe, adeoque ſe grauatum; & facti culpam conieciт in Pelueum Archiepiſcopum Senonenſem, qui potiſſimè factum improbabat. Quamobrem queſtus eſt apud primum Legatum, oſtendens, hinc ſe compelli ad orationem ſuam, eiuſque defenſionem vulgandam [o]. Mirari ſe, eſſe qui reuocaret in dubium Regis mandata, quaſi miniſter tam acre conſilium ſuſcepturus eſſet ſine peculiari ſui Principis mandato. Accepta à ſe fuiſſe mandata diſertiſſima, Lotharingo, veſperi pridie quàm ille diſcederet, clàm oſtenſa, eademque velle ſe oſtendere Legato ſimiliter ſub arcana fide. Conteſtationem ſuam ſub conditione fuiſſe denuntiatam, ſiquid detrimenti Regi & Eccleſiæ Gallicanæ inferretur: & quod ſub conditione denuntiatur, conditione non poſitâ, ſuapte naturâ quaſi non factum euaneſcere. Reſpondit Moronus: Ignorare ſe, quodnam eſſet ſcriptum illud, quod aiebat Ferrerius circumferri. Verè ſibi viſum eſſe audiri à ſe in ea denuntiatione res abſurdas; adeoque ſe libenter eam viſurum, pro eo ac Ferrerius ſe oſtenſurum affirmabat, quò melius de reſponſo cum Patribus deliberaret.

Hoc

13 Hoc Oratoris facinus Legatorum animum vehementiùs retraxit [p] ab eo conſilio, ad quod ille Pontificem adeò ſtimularat: etenim ſibi viſi ſunt apertè cognoſcere, Ferrerium cupidum eſſe noui conuentus in Gallia, vbi concordibus cum magno Cancellario votis Regem conſtitueret Eccleſiæ Gallicanæ caput, Angliam imitatus, & Eccleſias bonis, Sedemque Apoſtolicam obedientiâ ſpoliaret: & cùm animaduerteret, ſuum conſilium promptè non ſuſcipi, opportunitatem ab eo quæri, ad id quod ipſe intendebat, quauis ratione perficiendum.

1563.

p Litteræ Legatorum ad Borromæum 29. Septemb. 1563.

14 Edidit confeſtim Orationem Ferrerius [q], qualem nos attulimus, & poſteà etiam apologiam. Verùm Præſides in ea ad Borromæum miſſa plurima obſeruarunt, quæ variabant, diuerſa ab oratione ab Oratore recitata, ex communi iudicio Patrum, qui eam audierant. Iam verò antequam progrediar, oportet vt Suauem caſtigem ob multa quæ falsò commentus eſt in poſtremis hiſce rebus, ab ipſo & à me recenſitis.

q Litteræ Legatorum ad Borromæum vlt. Septemb. & 7. Octob. 1563.

15 Dicit, mandatum conteſtandi perueniſſe ad Gallos 11. Septembris, & ab ipſis fuiſſe vulgatum, quò Patres remouerent à Decreto de Principibus laicis: ſed oppoſitum eueniſſe; id enim centum Patres permouit, vt ſcripto conuenirent, ſe de reliquis capitibus haud locuturos, niſi illud à Legatis reponeretur.

16 Ne guttula quidem veri. Oratores mandatum adeò celarunt, vt nec Legati, nec Cæſariani, nedum Epiſcopi tenuiſſimam illius lucem viderint; quemadmodum liquet ex tot [r] litteris Legatorum ad Borromæum, & Cæſarianorum ad Ferdinandum [ſ], poſt vndecimam Septembris, & ante conteſtationem, in quibus ne veſtigium quidem. Nec veſtigium pariter extat in ampliſſimis mandatis, à Morono traditis Vicecomiti die 19. Quin in epiſtola diei 20. ſignificantes Legati, à ſe petijſſe Oratores in Conuentu verba facere, ab omni ſuſpicione huiuſmodi ſe alienos oſtenderunt. Prætereà fragor & publica denuntiatio Patrum apud Legatos, nolle ſe de reliquis capitibus quidquam loqui, vbi caput de Principibus excluderetur, non modò ab huiuſcemodi cauſa non ſunt profecta (ſicut patet ex litteris Cæſarianorum ad Cæſarem, & ex omnibus iam productis monumentis) ſed fieri non poterat vt inde naſcerentur, cùm fragor ille ad veſperam diei decimi excîtus fuerit, vt Legati Borromæo ſignificarunt [t] die poſtero, adeoque ante vndecimum, quo die (quod narrat Suauis ipſe) mandatum regium ad Oratores peruenit. Sed quid plura, ſi Lotharingo ipſi apertum illud fuit arcaniſſimè non ante diem 17. quemadmodum Ferrerius poſteà Moro-

r Die 11. 13. 14. 15. 16. 19. & 20. Septembris.

ſ Die 14. & 18. Septemb.

t Litteræ Legatorum ad Borrom. die 11. Septemb. 1563.

1563. no faſſus eſt, & nos retulimus? Quid autem ne verbum quidem faciat Suauis de neruoſo Graſſij reſponſo, nihil mirum, cùm vnicuique odioſum ſit, aduerſarij rationes producere.

Scribit inſuper, Pontificem, conuerſo animo ad ſuperandas Concilij difficultates, in ſuis colloquijs habendis cum Lotharingo, iniunxiſſe Legatis, vbi Seſſio præſtituto tempore celebrari non poſſet, ad duos menſes protraheretur. Mendaciſſima narratio: Pontifex enim numquam dubitauit id effici non poſſe antequam experiretur: idcircò Borromæus in litteris ad Legatos ante medium Septembrem dicebat, ſuperuacaneum cenſeri, de eo quod ſpectaret ad futuram Seſſionem, loqui, cùm pro certo poneret Pontifex, tabellarium illum ipſam iam habitam reperturum. Cùm verò poſteà contrarium nuntium accepit, Legatis ſignificauit [a], tum propter protogationem ipſam, tum propter diſtantiam termini denuntiati, grauem illam ægrimoniam, quam affert infauſtus euentus, ab re improuiſa exaſperatus. 17

[a] Litteræ Borrom. ad Legatos 18. & 19. Septemb. & Legat. ad ipſum 25. Septemb. 1563.

Affirmat, ſententias dictas fuiſſe de viginti articulis. Erratum in paruo, ſed quod indicat magnam ignorantiam & omnium Actorum, & omnium narrationum. Nam litteræ Præſidum & Cæſarianorum, & Acta tum Mendozæ tum Paleotti vnum ſupra viginti connumerant; ac de vno ſupra viginti leguntur ſententiæ dictæ, & in hæc Acta relatæ, tametſi diebus Seſſioni proximis vnus auferretur, vti poſteà palàm fiet. 18

Refert, a Lunenſi per eos dies fuiſſe vetitum Procuratorem Collegiorum Hiſpanienſium, quidquam poſtulare de reuocatione immunitatum ipſorum. Et propterea hic oſtendit, ignorari à ſe rem adeò celebrem, & fusè dictam, atque iteratam in cunctis commemoratis commentarijs, cuiuſmodi fuit ſubitus eius diſceſſus, ipſi velut in pœnam denuntiatus. Quin verius, ſicut in Opere Suauiano poſt multa diſcernitur, cùm rem ipſe ignorare non poſſet, eam transfert in aliud tempus, & alij aſſignat cauſæ, ad tempus proximum Seſſioni iam dilatæ, cùm Lunenſis petijt, vt in reſeruandis Pontifici Epiſcoporum cauſis cuſtodirentur iura Inquiſitionum; perinde ac ſi nactus ipſe Legatorum in eo duritiem, illam adſcriberet Procuratori Collegiorum, adeoque ipſum cogeret ad profectionem. Ac planè mirabile eſt, quo pacto Suauis non animaduerteret, imputari non poſſe Procuratori Collegiorum, ſed Epiſcopis, illorum aduerſarijs, obicem illius exceptionis, quæ non Epiſcopis, ſed Collegijs detrimento fuiſſet. 19

Recenſet diſputationem publicam de matrimonijs clandeſtinis, 20

&

& communicationem cum Patribus omnium articulorum, tamquam habitas poſt Seſſionis prorogationem; cùm tamen vtraque eam prorogationem præceſſerit, ad eamdem impediendam. 1563.

21 Audet comminiſci, Cæſarem de articulo Principum ſcripſiſſe ad Moronum, *Cuncta mala præterita orta fuiſſe ex oppreſſionibus, quas Eccleſiaſtici tentarunt in populos & in Principes.* Immanis calumnia! Etenim nec ad Legatum, nec ad ſuos Oratores miſit religioſiſſimus ille Cæſar litteras tam falsâ & offenſionis plenâ ſententiâ, ſicut oſtendunt litteræ à me productæ: ſatis ipſe gnarus è contrario, quemadmodum Imperium Germanicum Eccleſiæ operâ fundatum eſt, ita Eccleſiaſticorum operâ magna ex parte ſemper fuiſſe conſeruatum.

22 Deſcribit, Oratores Gallos prouocatos ad paratam conteſtationem denuntiandam à quodam Epiſcopo, qui in eodem cœtu, die vigeſimoſecundo, acriter diſſerüerat de reponendo Principum articulo prætermiſſo. Falſitas adeò manifeſta, vt non ſolùm Cæſariani in minuta facti narratione ad Cæſarem [x] numquam mentionem huius rei fecerint; ſed Oratores Galli biduo antè, ſicuti vidimus, petierint, & obtinuerint à Legatis facultatem publicè loquendi Regis nomine, ſed obtecto argumento.

x In productis litteris 28 Septemb.

23 Quò reliqua eius errata prætercam, ipſe, Ferrerij perſonam agens, ſuadere nititur, eam denuntiationem conſentaneam fuiſſe ſenſibus Lotharingi, ſibi, antequam is diſcederet, patefactis. Sed ex aduerſo, non Romæ, ſed Pariſijs impreſſa typis eſt epiſtola oppoſita, à nobis allata, quam Lotharingus ad Regem ſcripſit, cùm eius mandata Tridentum peruenere; nec certè ab illa epiſtola diſcordantia loqui poterat cum Oratoribus. Verum eſt, in volumine, vulgato adhuc viuente Suaui, Gallicorum Scriptorum, quaſi mercium, in odium Synodi, Romanæque Aulæ ſelectarum, non contineri memoratam epiſtolam; quæ, vt noua editio emptores magis alliceret, illi volumini recens addita eſt [y], cum aliqua modica appendice. Quod ſi quid in eo veri ſilentium excuſaret, id profectò affirmationem falſi non excuſaret. Legit forſitan Suauis in Ciceronis Officijs, dubitari à nonnemine, an fas eſſet mentiri pro amicis, qui apud ipſum Eccleſiæ Catholicæ inimici erant; & affirmantium opinioni largiter adhærens, animum ſolùm adiecit ad boni amici, non ad boni ſcriptoris officium. Nos ipſius vice id agamus, & ad rerum geſtarum ſeriem redeamus; illi quidem obnoxij, quòd ſuæ vituperationis pretio ſinceritatem noſtram commendet, nihil ſimulantem aut diſſimulantem ex affectu partium, quæ per ſeipſam potiùs eſſet fuga vituperationis, quàm meritum laudis.

y Anno 1654 Pariſijs apud Cramoyſiũ.

1563.

CAPVT II.

Coorta contentio cum Oratore Hiſpano de particula, proponentibus Legatis. *Mandata ad ipſum à Philippo Rege ſuper eo miſſa. De hoc Patrum & aliorum, ac præſertim Cæſarianorum ſenſus. Induciæ de hac ipſa re vſque ad Cæſaris reſponſum.*

1 FAcultas à Legatis conceſſa Oratoribus proponendi pro ipſorum arbitratu in Conuentibus, haud ſatis fuit, ne Lunenſis denuò Regis nomine ſollicitaret, vt particula, *proponentibus Legatis,* aut tolleretur, aut explicaretur [a], prout ipſi ſpoponderant, vbi Rex neutri ex propoſitis conſilijs acquieſceret. Aiebat Lunenſis [b], Regem conſideraſſe, cùm ipſe tam ingentem partem orbis Chriſtiani poſſideret, ſe obſtringi ne permitteret dici poſſe, inductum ætate ſuâ fuiſſe id quod tam graue detrimentum inferret Concilijs in poſterum. Et reipſa Rex ſignificarat Lunenſi, cùm ſibi oſtenſa fuiſſet Legatorum ſyngrapha (quoniam à Lunenſi nondum nuntios de eo acceperat, & celeritatis ſtudio rem præuertere per mandata curabat) neutro ex conſilijs ſibi ſatisfieri. Non quidem promiſsâ declaratione in fine Concilij: nam fieri poterat, vt perſonarum mutatio, vel aliud quidpiam accideret, vnde in exitu Synodi promiſſa explicatio omitteretur, & ea particula permaneret, ad perpetuam memoriam exemplúmque poſteritatis. Non item alio conſilio, quod ibi dicebatur à Morono fuiſſe cum Cæſare initum; quod licet non explicaretur in ſyngrapha, tamen, quantum deprehendi poterat à Rege ex quadam ſumma rerum Oeniponti agitatarum, erat, vt Oratoribus, petitâ priùs facultate proponendi à Legatis, etiamſi hi recuſarent, liceret nemine interpoſito id peragere; hac enim ratione Patrum libertas haud ſeruaretur illæſa, cui pariter conſulendum erat: præterquam quòd ea circuitio, præſcripta Oratoribus, quærendæ priùs facultatis à Præſidibus, inieciſſet moram ac ſæpe obicem ipſi propoſitioni, aut ſaltem euentui. Quamobrem ſollicite curaret Lunenſis particulæ declarationem, ſecundùm poſtulatum ab ipſo iam traditum, ac relatum in eamdem Legatorum ſyngrapham. Nec remedium ſufficiens adhuc à Rege cognoſci in promiſſo illic ab ipſis exhibito, vbi ab eo vtrumque commemoratum conſilium reijceretur, nimirum, vt illi habendam curarent à Synodo explicationem ſecundùm epiſtolam Pontificis; tum quia huiuſmodi reſpectus ad prædictam epiſtolam valdè ambiguus ac dubius erat, cùm fieri poſſet, vt epiſtola

[a] In Syngrapha 21 Iunij, à nobis ſuo loco recitata. & vide l. 21. cap. 5.

[b] Cuncta extant in litteris Legat. ad Borom. 27. 29. & 30. Septembris, & 3. Octob. & fuſiùs in litteris Oratorũ ad Cæſarem, 3. Oct. 1563. & Lunenſis ad eumdem 5. Octobris, vbi habetur articulus ad Lunenſem ſcriptus à Rege, 17. Augusti.

ſtola petitioni Regis non conſonaret; tum quia ſatis non erat quæcumque ſimplex declaratio, ſed ſolemnis petebatur, & quæ referretur in Acta Concilij, ad perpetuam memoriam, publicamque notitiam. Id ſi Lunenſi negaretur, ad imperatam conteſtationem progrederetur, cum offenſione ac ſtrepitu quàm fieri poſſet minori, ſed abſque cunctatione, ſiue cum ipſo reliqui Oratores concordarent, ſiue non concordarent. 1563.

2 Hæc mandata, decimoquarto Septembris ad Lunenſem delata, ipſum magnoperè inflammarunt, ac ſollicitarunt [c]; & fortaſſis illum ad feſtinandum ſtimulabat id quod ſub arcana fide cum Cæſareis communicauit [d], niſi hoc ipſum egerit ex arte, ad eos eſcâ ipſorum appetentiæ congruenti pertrahendos. Velle ſe tam citò eam declarationem, quia cùm inſtaret finis differendi de viginti & vno articulis, adeoque initium loquendi de reliquis, in quibus articulus de Principibus continebatur, habebat in animo, varia illi directè oppoſita petere, adeoque rei euentum obturbare; ac proptereà optari à ſe, vt cunctis lingua ſolueretur, eius retinaculis non amplius in Legatorum manu remanentibus. Illi nequaquam ſe difficiles oſtenderunt declarationi, quæ moderatos inter limites eſſet: ſed huiuſmodi non videbatur ipſis id quod intendebatur à Lunenſi, & cuius ſententia fuerat illis ſignificata, cùm is moderatiores formulas, à Cæſareis oblatas, ex regio mandato reijceret. Et diſcordia, quantum comperio, ad hoc redigebatur, quòd Legati [e] conſentiebant huiuſmodi Decreto, ne per ea verba libertas vlli auferretur in Synodo exponendi quidquid liberet; ſed Lunenſis volebat, vt exprimeretur verbum *proponendi*, vel certè diceretur, ea verba, quod ſpectabat ad ius vlli addendum, auferendúmve, perinde ſe habere, ac ſi *non ſcripta nec dicta fuiſſent*: quorum priùs videbatur Legatis incommodum, poſterius indecorum. Nec ipſis tantummodò permoleſtum id erat, ſed etiam Patrum compluribus; quippe qui ſibi à Pontifice relictum experiebantur quantum cuperent libertatis, & ex altera parte illius violatores Principum miniſtros exiſtimabant, tum in præſcribendis rebus, de quibus deliberandum eſſet, tum in expellendis Tridento publicis Procuratoribus, tum in prohibendis peculiaribus cœtibus, qui hac illâue ratione haberentur, tum etiam in ipſis per publicas declamationes obiurgandis. Quapropter cenſebant, illius aggeris apertionem ſibi non laxitati, ſed oppreſſioni futuram. Idcircò cœperunt ipſi dolere, & conqueri cum Legatis, quòd eſſet animus vulnerandi Decreti, ab vniuerſo Concilio ſummâ conſpiratione confecti. Legatis obſta-

[c] In litteris Lunenſis ad Cæſarem.

[d] In epiſtola Oratorũ ad Cæſarem 3. Octobris.

[e] Litteræ Moroni ad Borrom. 7. Oct. 1563. & variæ formulæ illius declarationis mutuò propoſitæ, in Moroni monumentis contentæ.

1563. obſtaculum haud diſplicebat; obſtringebantur tamen promiſſione, Lunenſi exhibitâ ex mandato Pontificis. Sed quemadmodum inter anguſtias augetur mentis attentio atque animaduerſio, relegerunt epiſtolam Pontificiam, ad ſe Maio præterito ſcriptam, ex qua fidem ſuam Lunenſi obſtrinxerant, & in ea nacti ſunt id, de quo Rex prudenter dubitarat in producto à nobis reſponſo ad Lunenſem; Pontificem non iubere vnum potiùs quàm alterum Decretum confici aut curari, ſed ita loqui: *Quoniam hi Principes adeò poſtulant Synodi libertatem, eiſq; videtur per ea verba,* proponentibus Legatis, *quæ nobis inſcijs fuerunt appoſita, libertas adimi; placeat vobis aut in Conuentu generali aut in Seßione proponere Patribus, numquam noſtræ mentis fuiſſe, per ea adimere Synodo libertatem, ſed potiùs confuſionem. Eapropter velle nos, vt cunctis enuntietis & declaretis, Concilium eſſe liberum: quod ſi videatur Synodo explicanda, aut omnino tollenda eſſe verba illa, vos acquieſcatis: & inſuper vobis compertum ſit, quidquid conficietur à Patribus, nobis gratum fore, planeq; ſatisfacturum, quò Principes omnes populiq; cognoſcant, nos, quantum in nobis erit, effecturos, vt fructuoſi Concilij finem aſſequamur.* Quod animaduerſum à Patribus nouitati repugnantibus, anſam illis præbuit ad variandam vocem, exclamantibus, Epiſtolam Pontificis prudentem ac ſanctam eſſe, & adamuſſim adimplendam, remiſsâ deliberatione Concilio, Legatis tamquam auctoribus nihil certi proponentibus.

In hanc igitur ſententiam Lunenſi reſponderunt Præſides. Sed 3
ille conditionem non accepit, animaduerſo euentus periculo, niſi Legati ad Conuentum retuliſſent nouum Decretum, tamquam ab ipſis formatum, & niſi auctoritate ſuâ viam ſternerent. Conſiderabat, ob abſentiam Lotharingi, & quorumdam Hiſpanorum, qui aliò diuerterant, per eam Seſſionis moram, & ob memoratam complurium Gallorum profectionem, vrnam in Italicorum poteſtate ſitam, quorum ſenſus à Tranſmontanorum ſenſu longè diſſidebat; & audierat, ſupra centum conueniſſe in re propoſita refellenda: quam ſi pateretur Conuentus repulſam, intelligebat ille, conteſtationem poſteà odioſam futuram, quippe directam non tam ad reparandam Synodi libertatem, quàm ad impugnandam Synodi voluntatem. Ex altera parte ſe tuebantur Legati, quòd ſibi non liceret progredi vltra mandata Pontificis, ab ipſis Hiſpanis impetrata, ſibique exemplum in eo exhiberi à Lunenſi, adeò regijs mandatis defixo: nihil aliud velle ſe, niſi Concilij libertatem, pro eo quod effecta monſtrabant. Sed Lunenſis iterùm: Acquieturum fuiſſe conſilio tunc oblato ante viginti dies: at poſteà, cùm inter ipſos conuene-

t. uene-

uenerit de reficiendo Decreto, eius modulis digeſtis, ac mutuò communicatis, videri ſibi præpoſterè id agi, adeoque ſuo in animo ſenſus turbidos excitari. 1563.

4 Quò æquior cauſa Legatorum apparebat, eò validiora à Lunenſi obiecta videbantur. Illi tamen ſe defendere nitebantur, reſpondentes: Si Lunenſis anteà congruenti declarationi conſenſiſſet, eam ab ipſis obtenturum illum fuiſſe, dum per cautionem minorem, minuſque ſubtilem inruitum procedebant: ſed cùm idem declarationis formam poſtularet, adeò ipſorum muneri indecoram, eos impulerat ad habendum de re conſilium in cœtu peculiari apud Simonettam, coram multis Patribus, ibique luſtratis iterum Pontificijs mandatis, acutiori obtutu obſeruatum ab ipſis fuiſſe id quod anteà non animaduerterant; idcircò mirum videndum non eſſe quod illud recuſarent, cui anteà præſtò erant, cùm ſibi fas eſſe arbitrabantur: quòd autem ea facultatis vacuitas, à ſe priùs producta, adſperſus excuſationi color non eſſet, ſed ſincera veritas, palam fieri ex ipſis verbis epiſtolæ Pontificiæ, ab Hiſpanis impetratæ.

5 Petijt ab illis Lunenſis, vt facultatem, quâ carebant, à Pontifice quærerent. Ipſi negarunt, ſuum munus, aut gradum, aut bonum commune ſibi ſuadere, vt in huiuſmodi cauſa Procuratorum partes ſuſciperent: duos Regis Oratores Romæ degere, quibus licebat rationes preceſque ſui Principis exponere Pontifici, ac eius primis nutibus ſe obtemperaturos. Sed Lunenſis animaduertebat, Romæ difficultet quidquam ampliùs impetratum iri, cùm poſſet honeſtâ ſpecie Pontifex obijcere poſtulatis Hiſpanorum eamdem libertatem Concilij, ab illis adeò imploratam. Quare eò quoque deuenit, vt Præſides percontaretur, an vbi ſimplex forma propoſitionis in Synodo reponeretur, ipſi crederent comprobatam iri. Si enim affirmarent, rebatur, hoc pacto iam illos obſtrictos ad dandam operam, quâ ſe veraces augures oſtenderent. Sed illi prudenter cauti reſponderunt, Nullum præſagium difficilius contingere, quàm de rebus à complurium arbitratu pendentibus; poſſe tamen credi, cùm ea propoſitio Patrum poteſtati faueret, illam ex priuata propenſione minimè reiectam iri. Lunenſis, nullâ ſibi acceſſione commodi per eam reſponſionem animaduerſâ, noluit repulſæ indecoræ periculo Regem, ſe, cauſamque ſubijcere. Quare nullam non mouere machinam deſtitit. Sæpiùs ille cum Legatis ſermonem habuit: curauit, vt Hiſpani Præſules, quà Lunenſis nomine, quà proprio ipſorum, & per ſpeciem ferendi conſilij, acerbaſque tragœ-

dias

1563. dias prænunciandi, ſi Lunenſi, quin & Regi in re tam expetita non ſatisfieret: & quod ſupra reliqua vim habebat, fœdus iniit cum alijs Oratoribus, Gallo (vnus enim aderat, Fabro Venetias profecto) Luſitano, Cæſareis. Sed omnes dum Regis poſtulatum perſuadere ſtudebant, videbantur in colloquijs cedere contrarijs rationibus, & ſuam operam ad permouendum iiſdem Lunenſis animum pollicebantur: quod ſi non eueniret, ſicuti reipſa non euenit, excuſabant ſeipſos, quòd illum deſerere ſibi non liceret ob diſerta ſuorum Principum mandata. Inter eos tamen Cæſariani negarunt, ſe ad paratas conteſtationes, ſecum à Lunenſi communicatas, concurſuros, non acceptis anteà nouis diſertiſque ad hæc Ferdinandi mandatis; ac multò magis abhorrebant ab illius poſtulati ſocietate Oratores Polonus & Veneti, cum reliquis Italicis.

Cunctas admouit vires Lunenſis ad peruincendos Cæſarianorum animos, quorum adeptionem & faciliorem & validiorem ille 6
cenſebat. Redigebat ipſis in memoriam generalia ampliſſimaque mandata, à Cæſare illis præſcripta, vt cum Lunenſi coniuncti vno ſimul greſſu procederent: quam Oratorum coniunctionem poſtulari ab arctiſſima coniunctione & ſanguinis & animorum & vtilitatum, quâ ipſorum Principes connectebantur. E diuerſo Moronus clypeum obtendebat, qui Gorgonem imitari videbatur, aduerſus formidabiles Cæſarianorum impetus, ipſis denuntians, vbi ex parte Cæſaris, in cuius tutela Synodus extabat, ad conteſtationes deueniretur, adeò vt is ex patrono ſe aduerſarium profiteretur, Legatos illicò inde abituros, Conuentu dimiſſo. Quânam neceſſitate, quâve vtilitate poſtulari, vt dum tam feruidæ morum emendationi, adeò expetitæ, opera impendebatur, perturbandum eſſet opus propoſitione importunâ, ac diſcordiæ plenâ? Credibile non eſſe, Ferdinandum velle vt nunc Oratores ſui oppugnarent illud ipſum, cui in negotijs Oeniponti tranſactis idem conſenſerat, cùm cernebat effecta promiſſis plenè reſpondentia, per integram libertatem Synodo conceſſam: quod ſi quid ampliùs optaret Lunenſis, id à Patribus ille poſtularet, pro æquiſſimis mandatis, ipſo ſuiſque Hiſpanis petentibus, à Pontifice miſſis; & Legatos non cogeret ad proferendum Conuentui Decretum, quod ab ipſis rationi diſſentaneum putabatur. Huic ratiocinationi ceſſere Cæſariani, ac præcipuè tribus de cauſis. Vna erant minæ præcidendæ Synodi, quod nouerant quàm moleſtum Cæſari contigiſſet: alia, recens eiuſdem prohibitio, ne conteſtarentur ob articulum, qui adhuc multò magis illi cordi erat, hoc eſt, ob articulum de Principibus:

bus: poſtrema, conſilium concorditer initum cum Morono Oeniponti, cui huiuſmodi conteſtatio ipſis videbatur officere. Quare deliberationem per expeditum tabellarium Ferdinando commiſere. 1563.

7 Lunenſis ſæpiùs denuntiarat Legatis ſe conteſtaturum; ita tamen, vt ne latum quidem vnguem excederent ſuæ conteſtationes id quod cauſæ neceſſe erat, ſeque intra fines reuerentis modeſtiæ continerent. Cui Moronus per iocoſos ſimul ac penetrabiles ſales: Sperare ſe, tam pium virum haud commiſſurum, vt inter Proteſtantes numeraretur, præſertim cùm inter ſuum Regem ac Pontificem tanta beneuolentiæ coniunctio intercedebat. Sed validiùs quàm huiuſmodi reſpectus, hominem fortaſſe retinuit ea conſideratio, quòd paratæ conteſtationi nimium deeſſet, dum Cæſarei nominis robur deerat. Idcircò tantiſper ſuperſedere decreuit, dum Ferdinandi reſponſum præſtolaretur, quem de negotio plenè certiorem fecit, miſſo ſimul exemplo mandatorum quæ acceperat à Philippo Rege: Secum conuenire in eo, tamquam in communi cauſa, Oratores Galliæ ac Luſitaniæ: confidere ſe, Cæſarem quoque conſenſurum, ad quem ſupra ceteros ſpectabat, ob gradus celſitudinem, illæſam Conciliorum libertatem ſeruare. Contrarijs ſignificationibus haud fidem haberet; affectatas excuſationes eas eſſe, & artificioſas moras: ſe libenter cunctari, donec reſponſa Cæſaris acciperet, tum ob debitum illi obſequium, tum ob dignitatem grauiſſimæ illius rei. Verùm vbi fortaſſe negaret ipſe ſuis Oratoribus in ſocietatem illius negotij venire, non proptereà ſibi fas eſſe deſiſtere ab re perficienda cum reliquis Oratoribus, ſecundùm alteram ex formulis conteſtationis [f], quas ad ipſum mittebat. Eiuſdem notas prudentiſſimas in articulis diſciplinæ à ſe perlectas fuiſſe, eaſque ſibi omnino probari; præcipuè verò velle ſe coniunctim agere cum ipſius Oratoribus in articulo laicorum Principum, & in oppugnandis detrimentis, ſi quæ fortè in ipſos tentarentur.

[f] Eius ſententia extat inter Monumenta Moroni Cardinal.

8 Suauis de hoc negotio omne viſibile vidit, ſi verum eſt, ſenſum viſus vltra corporis faciem non progredi; nihil tamen de antecedenti ſyngrapha, à Legatis Lunenſi tradita, nihil de nouis Hiſpani Regis mandatis, nihil de rerum tractationibus cum Cæſare. Sed opus illi non erat emendicare ex aliorum narrationibus rem geſtam, qui adeò ferax erat ſuarum in commentitijs inuentionum. Affirmat, Patres impulſos ad refragandum fuiſſe ab occulta Legatorum opera; perinde quaſi ſupra centum capita (is enim refragantium erat numerus, & Lunenſis & Cæſaris teſtimonio) pertrahi

1563. poſſent occultis machinis ante lynceos oculos tot Oratorũ; ad quod miniſterium terreni Ioues opus non habent fabuloſo Mercurio, Argi interfectore, ſed illius operâ, qui non minor Mercurio Argus ſit.

CAPVT III.

Dictæ in cœtu Generali ſententiæ ſuper viginti vno capitibus de morum correctionibus.

1 QVàm iniquè accuſata fuerit Synodus, quòd ipſa leges diſciplinæ declinaret, comprobatur eodem ipſo tempore feruentibus continuiſque conſeſſibus, in quibus illæ cudebantur. Earum ſententias hîc non affero, quæ tunc expenſæ ſunt [a]: cùm enim leges illæ varias in ſententias ſæpè mutatæ fuerint, exiſtimo, lectoribus haud gratum fore tot embryones adſpicere: ex ipſis ſententijs quoque, vt de more Hiſtoriæ legibus ſeruiam, & alios ab ea moleſtia liberem, quæ ab ordinarij prolixitate generatur, ſolùm eligam vtiliora, & iucundiora ſcitu.

[a] Canones, de quibus dictæ ſunt hæ ſententię, fuerant reformati, & propoſiti Patribus 5. Septembris; vt in Actis arcis Æliæ, & Paleotti: & in litteris Iadrenſis ſunt relatæ ſententiæ ſecundùm tenorem in Hiſtoria noſtra deſcriptum.

2 Lotharingus, vti prior in dicenda ſententia, ita pariter longior fuit, cùm de cunctis articulis accuratè diſſerüerit. Sic exorſus eſt: Se non erubeſcere confiteri, numquam in eo loco locutum ſe fuiſſe animo turbatiore quàm tunc, dum intelligebat, iudicium à ſe prolatum iri de morum reparatione, quæ ad Epiſcopos potiſſimè ſpectabat. Objici memoriæ ſuæ, multò magis ſe in Aula quàm in Eccleſia fuiſſe verſatum, magiſque inter Principes ac Dynaſtas, ſui Regis iuſſu, quàm inter Theologos; tamen ea ſe dicturum, quæ ſibi conſcientia ſuggeſſiſſet, propenſiore ſanè animo ad accipiendam ab aliorum ſententia normam, quàm ad eam aliorum operibus præſcribendam: ac in primis quidem non poſſe à ſe maximoperè non commendari prudentiam & alacritatem Pontificis ac Legatorum, qui tam egregiè in eo negotio ſe gerebant.

3 In primo capite, vbi ſermo erat de Epiſcoporum electione, petijt, vt vbi dicebatur, *dignos* eſſe eligendos, poneretur, *digniores*, quod poſteà maior pars comprobauit. Suaſit, vt variæ adderentur diligentiæ ad exactam notitiam habendam, antequam quiſpiam ad illum gradum eueheretur, quandoquidem tam multæ ſtatuebantur ad Oſtiarij munus conferendum. Quoniam autem habebatur, cuncta *gratis* facienda; poſteà verò in ſyngrapha illius, qui à ſecretis erat, lectum eſt, particulam illam [b] fuiſſe deletam petente Lunenſi, ne, ſicut arbitror, detrimentum inferretur iuri Cardinalium,

[b] Litteræ Iadrenſis 13. Septembris.

hum, Regnis patrocinantium, qui Eccleſiarum collationes propo- 1563.
nunt in Senatu; dixit, Auferenda non eſſe emolumenta Cardinali proponenti, & vnius anni prouentum Pontifici; ſed deliberandum eſſe de alijs lucris eorum qui nihil laboris impendebant. Interim verò eradi poſſe, ſicut actum erat; vocem illam, *gratis*, donec Pontifex rei proſpiceret. In quo ex tranſitu obſeruauerim, Suauem, qui alioqui nullam præ ſe fert notitiam rerum, quæ tunc dictæ ſunt, affirmare, Gallis placuiſſe, vt ex capite decimoquarto auferrentur *Annatæ*, quamquam poſteà res aliter euenerit: quod planè ridiculum eſt, cùm Lotharingus, alijque compluros, apertis verbis eas reſeruarint,& numquam certè propoſitum in Conuentu fuerit, vt illæ tollerentur.

4 Prætereà de primo capite cenſuit, de Cardinalibus caput ſeorſim conficiendum; cùm par non eſſet, vt maior adhiberetur ſolertia ad Romanæ Rotæ Duodecemuirum, quàm ad Cardinalem eligendum.

5 In quarto dehortatus eſt à tribuenda Epiſcopis facultate prohibendi omnino concionem cuiuis Regularium; ſatis eſſe, ipſis haud licere ſuis in templis concionari, niſi priùs ab Epiſcopis examinarentur: & retulit, à quibuſdam Epiſcopis hæreticis in Gallia vetitos fuiſſe Catholicos conciones habere.

6 In ſexto capite, quod à Clericorum Collegijs immunitatem auferebat, affirmauit, nullam peſtem à ſe magis noxiam putari, quàm huiuſmodi immunitatem; cùm plura membra ſine capite monſtrum euadant. Vnicam immunitatem æquam ac ſanctam eſſe, illam nimirum, quâ quiſpiam eximitur à poteſtate Epiſcopi ſuſpecti, vitâ perdurante. Immunitatis perpetuæ tres cauſas extitiſſe: Vnam peculiarem in Gallia fuiſſe auaritiam cuiuſdam Antipapæ, hoc eſt, illius Clementis ſeptimi, ſchiſmatis tempore creati, qui inter veros Pontifices non connumeratur: vnde Lotharingus ita de illo loqui non verebatur, ab eo & ipſius ſucceſſore huiuſmodi beneficia fuiſſe diuendita. Aliam cauſam eſſe complurium Epiſcoporum ſocordiam, aut appetitionem pecuniæ, illis traditæ à Canonicis ad aſſenſum præſtitum compenſandum. Tertiam, quòd omnes Canonici priſcis temporibus in Gallia monachi fuerant, quibus præerat proprius ipſorum Præſul, quo immunes Canonici haud regulares carent. Etenim Romanus Pontifex, vtpote nimis remotus, nequit eorum curam gerere per ſe ipſum. Eapropter friuolam adduci rationem, quòd immunitas ab ipſa fundatione originem traheret: nam fundationis tempore Canonici erant monachi, ſuiſque ſum-

 mis

1563. mis moderatoribus ſubdebantur: magis adhuc friuolam eſſe poſſeſſionem omni memoriâ antiquiorem; cùm abuſus inferre detrimentum non debeat bono vſui vetuſtiſſimo, qui præceſſerat. Et ſanè aut cunctis immunitatem eſſe concedendam, aut cunctis auferendam, aut ab omnibus ius commune ſeruandum. Nec adduci poſſe, ab immunitate Canonicorum auctoritatem Pontificiam cuſtodiri; hæc enim ex eo non ſeruabatur, quòd delictis daretur immunitas. Placere ſibi, ne quid agere liceret Epiſcopis ſine Clericorum Collegijs, vbi Canonici eligerentur prout ius poſtulabat: ſed id temporis ſibi non probari, propterea quòd ſæpè viles ac inepti aſſumebantur.

In nono, quod ſpectabat ad pœnitentias, auctor erat, vt à Ponti- 7
fice conſtituerentur ſinguli in ſingulis prouincijs Pœnitentiarij, ad publicas pœnitentias imponendas ſecundùm Prouincialium Synodorum decreta.

In decimonono, in quo agebatur de conferendis ſacerdotijs, ani- 8
marum curam habentibus, minimè comprobauit, ea per concurſum impertienda, ne induceretur in Eccleſiaſticos quoddam petitionis genus, quâ declararetur qui peteret eſſe digniſſimus; ſed edictum vulgandum, quo monerentur omnes, vt ſi quis idoneum quempiam agnoſceret, illum nominaret, poſteà verò eos qui deſcripti & oblati eſſent, examinandos, & eorum optimum eligendum: tametſi hæc neceſſitas eligendi optimi inter eos qui ſubierint examen, aduerſaretur commodo temporario Eccleſiæ Gallicanæ, ac præſertim ſuo, cùm ipſe duo fortaſſe ſacerdôtiorum millia diſtribueret.

De hiſce ſacerdotijs animarum curæ addictis, dicit Suauis plu- 9
rimum extitiſſe difficultatis, dum Epiſcopi ſtudebant poteſtatem ea diſtribuendi ſibi recuperare, cum graui Aulæ Romanæ detrimento: idcircò conatum eſſe Simonettam temperamentum reperire, quo illis fieret ſatis, & nihil Pontifici detraheretur, decernendo, vt ſub ſpecie concurſus Epiſcopi ea Sacerdotia diſtribuerent pro ſuo arbitratu, & Roma lucrum ex diplomatibus ſibi retineret. Hæc eſt Suauiana narratio. Sed in primis ſciendum eſt, in tribus Synodi conuocationibus, ab Epiſcopis, & præſertim Hiſpanis, duo inter cetera fuiſſe propoſita ad ſuam iuriſdictionem reparandam: Vt Clericorum Collegia immunia ſub Epiſcoporum auctoritate reponerentur; & Vt ſacerdotia curam animarum gerentia, ab Ordinario cunctis menſibus diſtribuerentur. Vtrumque Sedi Apoſtolicæ noxium agnoſcebatur. Ex priore minuebatur admodum numerus

eorum,

eorum, qui proximè illi ſubiecti erant; & experimento liquet, cuicumque ſuperiori tutiſſimos & obſequentiſſimos eos eſſe, qui ſunt illis proximè ſubiecti, non magnæ notæ. Poſterius auferebat ab Aula Romana diſtributionem quamplurium ſacerdotiorum in varijs orbis Chriſtiani partibus; & tamen alter cardinum, in quibus veneratio Principum innititur, eſt ipſa facultas beneficia cõferendi. Nec tantum Aulæ Romanæ detrimentum ex his duabus nouis ſanctionibus compenſari videbatur ab euidenti Eccleſiæ vtilitate: quin in comperto erat, ab immunitate Collegiorum quodammodo frænum injci Epiſcopis, ne aut in fide aut in regimine præuaricarentur: & expendebatur, quamuis diſtributio beneficiorum, ſalutem animarum curantium, fieret ab Ordinarijs per certiorem meritorum notitiam; hanc tamen notitiam comparari etiam poſſe varijs modis à Pontifice, præcipuè verò cùm eos eligebat, qui Romæ degerent: & è conuerſo, in Ordinarijs maiorem vim habituros reſpectus timoris, ſpei, aliarumque affectionum, quàm in Pontifice, quà ex ipſius amplitudine, quà ex eiuſdem longinquitate. 1563.

10 Equidem comperio de priori capite minorem duritiem in Romanis Pontificibus. Quare, ſicuti permiſerunt Concilio, vt plurimas alias immunitates aboleret; ita de ea Paulus III. monuerat[c] ſimpliciter Legatos ſuos, ne quid nouum huiuſmodi moueretur ſine maturo conſilio, & ſine æqua trutina, qua Collegiorum rationes expenderentur poſt tam diuturnam fundatamque ipſorum poſſeſſionem; ac poſteà Synodus decerneret quod ſibi luberet. Nec etiam Iulius longe abfuit vt id permitteret, quemadmodum conſtat ex ipſius epiſtola[d] ad Creſcentium Legatum, quæ ſimul cum alijs pluribus mihi oſtenſa fuit à Franciſco Palumbara, non minùs animo quàm maioribus nobili, ad quem auiæ causâ deuenere cum hæreditate memorati Cardinalis commentarij; quique eo libentius hanc mecum comitatem exercuit, quòd vir ipſius ſororis, Stephanus Pignattellus, inter ſelectos ac domeſticos amicos meos, virtute, aſſiduitate, beneuolentiâ præcellentes, meritò connumeratur. Sed poſteà maiori effectuum euidentiâ Pius IV. liberam ſanctionem iudicio Conuentus reliquit.

c Vide lib. 9, cap. 10. n. 6.

d 16. Ianuarij 1562.

11 E contrario, de altero capite nonniſi leuis ſermo ætate Pauli habitus eſt[e], cùm tantummodò ageretur, ne huiuſmodi ſacerdotia cum animarum procuratione, darentur minùs dignis, nec nimis potentibus, nec degentibus in Aula, nec aliâ curâ deuinctis. In Iulij conuocatione[f], cùm ea de re ſermo increbreſceret, ſcripſit ipſe ad Creſcentium Legatum, Audiri à ſe nonnullos prænuntiantes,

e Vide lib. 7. cap. 2. num. 3 & 10.

f Epiſtola producta.

1563. eam Synodum, quippe magna ex parte Hiſpanis conflatam, Toletanam Synodum futuram, ad Hiſpaniæ commoda omnino conuerſam: ſe proculdubiò numquam eſſe paſſurum, cùm Regi poteſtas ineſſet in cunctas Eccleſias Epiſcoporum & in cuncta cœnobia Conſiſtorialia, Epiſcopos eam adipiſci in cunctas Eccleſias Parochorum, relictâ ſolùm Apoſtolicæ Sedi ex alijs ſacerdotijs diſtributione, cum Ordinarijs diuisâ ſecundùm menſes. Oratorem Hiſpanum numquam ſecum de huiuſmodi conſilio collocutum: quod ſi ſemel de eo colloqueretur, ita ſe reſponſurum, vt iterum de eodem collocuturus non eſſet. Hi ſenſus in Iulio fuere. Verùm Proteſtantium arma, quibus tunc Synodus interrupta eſt, rem matureſcere haud permiſerunt. De his actum eſt iterum in Synodo, à Pio coacta. Pontifex verò varijs ea de re conſiliis propoſitis [g], quæ ſuprà narrauimus, ſignificauit in commune Legatis, & peculiariter Simonettæ, vt ab ipſis Concilio ſatisfieret, nec ob eam cauſam curſus emendationis tardaretur; idemque anteà ſcripſerat Borromæus ad Vicecomitem. [h].

g Litteræ Borrom. ad Legatos 17. Auguſt. & ad Simonettam 21. Auguſti 1563.

h Syngrapha Borrom ad Vicecomitem 13. Auguſti, cui reſpondet Vicecomes per aliam ſyngrapham 23. Auguſti 1563.

Hæc de re ſupra geſta. Vnde liquet, quàm procliuis ad id eſſet 12
Pontifex in publicæ quietis & gratificationis gratiam. Iam verò expendamus Suauis ratiocinationem de ijs, quæ, poſtquam huiuſmodi facultas ab Aula Romana delata eſt, Patribus ſtatuenda viſa ſunt. Ac primò quidem falſum eſt, Paræciarum collationem penes Epiſcopos eſſe: hi enim obligantur, vt ſententiis examinantium inhæreant in reiiciendis iis qui ab illis repudiantur; & etiam, vt digniores inter comprobatos anteferant. Quare videmus interdum eos qui poſthabiti ſunt, prouocantes ab iniquo Ordinarij iudicio, & in lite victores. Præterea non ſatis callebat Suauis vtilitatem aut damnum Principum, ſi ſolo pecuniæ lucro aut iacturâ ea ponderabat. Hac ratione idem eſſet Pontifici Bononiæ poſſeſſio, quod reditus annuus ſex millium ſcutatorum ex aliis fundis, illius loco. Hæc, igitur regula mercatores metitur, non Principes, qui à dominio Dominantes dicuntur. Quamobrem qui lumen rectæ ratiocinationis obtinet, probè intelligit, quàm graui iacturæ conſenſerit Pontifex vt Eccleſiæ bono conſuleretur, cùm abdicauit à ſe facultatem, pro ſuo arbitratu conferendi ſacerdotia, curandis animis addicta, quæ per octo anni menſes vacant in tot Prouincijs Chriſtianæ Reipublicæ; & cùm Aulam Romanam priuauit eâ frequentiâ, quam ſecum ferebat concurſus tot hoſpitum Eccleſiaſticorum, quibus opus erat, vt illic ſui ſpecimen darent ad ea ſacerdotia ſuis in regionibus obtinenda.

Sed

13 Sed vt ad ſententiam Lotharingi regrediamur, ferè omnibus placuit quod in ea habebatur, ſanctionem peculiarem ac ſeiunctam de Cardinalibus edendam eſſe; ſicut è contrario perpauci opportunum exiſtimarunt, vt eorum numerus reſtringeretur[i], pro eo ac Cæſari probabatur. 1563.

i Litteræ Cæſarianorũ ad Cæſarem 8 Septemb. & Legatorũ ad Pontificem 30. Septembris, 1563.

14 Helius Hieroſolymitanus Patriarcha, qui ſecundo loco ſententiam dicebat, in ſecundo capite ſuaſit, ne omnes Collegiorum Eccleſiaſticorum immunitates tollerentur. De aliis immunitatibus id ſibi probari, ſed non de ijs quæ illas poſſidebant aut ex fundatione, aut ex concordia, quam partes iureiurando firmarant, & Sedes Apoſtolica comprobarat. Id agendum non eſſe inauditis aliorum rationibus, ne ſe oſtenderent Epiſcopi iudices ſibi addictos; cùm earum pleræque conceſſæ fuerint à Gregorio VII. & Innocentio III. viris ſapientiſſimis.

15 Archiepiſcopus Hydruntinus in primis cohortatus eſt, vt cùm fas non eſſet vlli poteſtati poteſtatem Pontificiam coarctare, apponeretur vniuerſalis clauſula, *ſaluâ in omnibus Apoſtolicæ Sedis auctoritate.* In decimooctauo reiecit prohibitionem plura ſacerdotia obtinendi, affirmans, id repugnare capiti, *De multa*, & Concilijs Lugdunenſi & Lateranenſi: idem æquaturum ſacerdotiorum poſſeſſores numero, non æſtimatione ſacerdotiorum, & multos nobiles dehortaturum ab Eccleſiaſtica vita ineunda.

16 Granatenſis in nono Lotharingi ſententiam laudauit de conſtituendo *Pœnitentiario* in ſingulis Epiſcoporum Eccleſiis.

17 Verallus in quinto, vbi præcipuè lex ferebatur de cauſis criminoſis aduerſus Epiſcopos, petiit, vt earum commiſſiones extra Vrbem manu Pontificis ſignarentur; monuitque, earumdem cognitionem ſpectare ad Synodos Prouinciales, prout imperabat Canon, *Quorumdam*, diſtinct. 24. & Can. *Quamuis.* 6. q. 2. tametſi poſteà ſententiæ pronuntiatio ad Pontificem nõ ſpectaret. In decimonono improbauit, habendam eſſe ab Epiſcopis, & à Pontifice electionem ad Paræcias ex iudicio examinantium; cùm fidendum non eſſet aliorum conſcientiæ in animarum cura demandanda. In vigeſimo primo, vbi cuncta prima iudicia concedebantur Ordinariis, optauit, vt cauſæ magni momenti exciperentur.

18 Mutius Callinus Archiepiſcopus Iadrẽſis, in primo capite opinatus eſt, Epiſcoporum examen eſſe inſtituendum (quod poſt multos annos Clemens VIII. fieri iuſſit) & decernendum, ne quiſpiam à Pontifice ad Epiſcopatum promoueretur, niſi priùs ad id comprobatus ab Epiſcopo ſuæ diœceſeos, aut ab Legato Apoſtolico illius Prouinciæ.

1563. Archiepiſcopus Bracarenſis in ſexto diſſenſit ab Helio in exci- 19
piendis immunitatibus ex fundatione, dicens, hoc ipſum idem eſſe, ac nihil curare monſtrum enatum cum pede adnexo ipſius capiti, aut non corrigere inſtitutionem noſocomij, quod eâ ratione conditum eſſet, vt à medico numquam inuiſeretur.

Contrà verò Gaſpar à Foſſo Rhegienſis Archiepiſcopus obſtitit, 20
ne vniuersè delerentur immunitates Collegiorum; ob oculos poſitis clericorum Collegiis in Germania, vbi multi Epiſcoporum defecerant, ſed nullum ex Collegiis.

In hac diſputatione de immunitate, aliqui ex Patribus Lunenſis 21
operam perſtrinxerûnt de Procuratore Collegiorum Hiſpanienſium, alij verò eamdem propugnarunt.

Antonius Auguſtinus Leridenſis Epiſcopus queſtus eſt, auditam 22
à ſe fuiſſe quorumdam vocem, perinde ac ſi planè in angulis Germaniæ degerent, Synodo poteſtatem non ineſſe ad leges ſanciendas, quibus Principes obligarentur; quaſi huiuſce rei vſus Sedi Apoſtolicæ & anteactis Conciliis perpetuus non fuiſſet, & luculento Hiſtoriarum teſtimonio minimè confirmatus. In primo articulo cenſuit, neminem inter Purpuratos Patres eſſe cooptandum, qui aut frater, aut ex fratre nepos, aut ſobrinus eſſet alterius Cardinalis, aut ipſius Pontificis, nec plures quàm duos ex eadem prouincia. Et prætereà, ne munera ob collationem Purpuræ vacarent, hortatus eſt, vt ſuauiter cum Principibus ageretur: ſicut enim dictum eſt, *Nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros*; ita cùm Synodus indigeat Principibus, qui eius Decreta exequantur, opus erat vt ipſos ſibi beneuolentes haberet.

Facchinettus Neocaſtrenſis Epiſcopus, ex primo deſumpſit op- 23
portunitatem monſtrandi, ea incommoda, de quibus Orator Gallicus conqueſtus erat, orta eſſe in Galliâ præcipuè à Rege, & à facultate, quam ille obtinebat, concedendi prout ſibi libebat ſacerdotia.

Salmanticenſis ſermone ſuo plurimum temporis occupauit[k]. 24
Præmiſit, à ſe Deo grates agi, quòd tempus aduenisſet Eccleſiam ſpectantibus hæreticis reconcinnandi, eorumque in Concilium calumnias conuincendi; cùm præſertim in ordine Eccleſiaſtico morum emendatio inchoaretur exemplo Synodi octauæ Toletanæ: quiſquis enim ſeipſum corrigit, & auctoritatem & facilitatem conſequitur ad alios corrigendos. In propoſitis Decretis ſibi generatim diſplicere prolixitatem aduerſantem & conſuetudini veterum Synodorum, etiam in grauiſſimis argumentis, & præſentis decoro, &

k Extat in eiuſdem Actis.

etiam

etiam ſubiectorum quieti: ſiquidem quot verba, tot litigiorum ſe- 1563.
mina multiplicabantur. In primo capite, neutiquam ſibi probari vocem illam *gratis,* de actis quæ conficiuntur vt quiſpiam ad Epiſcopatum aſſumeretur: etenim quamquam Sacramenta ſine pretio ſint adminiſtranda, tamen antegreſſi labores miniſtrorum pretium poſtulant. Et quod ſpectabat ad emolumenta Cardinalium, qui Eccleſias in Senatu proponebant, quando ipſis tunc adimebantur cuncta ſacerdotia ſalutem animarum curantia, exceptis Epiſcopatibus, æquum non eſſe, conſuetis emolumentis illos priuari. In tertio, ſe conſenſurum negauit articulo valdè controuerſo, ſicut poſteà narrabimus; nimirum, à Metropolitis inuiſendas eſſe diœceſes ſuffraganeorum: eſſe id inauditum in Hiſpania, & plura præuideri detrimenta tum ex diuturna abſentia Metropolitarum à ſuis Sedibus, tum ex multiplicatione onerum minoribus ſacerdotiorum poſſeſſoribus, quibus conferenda eſſet pecunia in ſumptus tum Archidiaconorum, tum Epiſcoporum, tum Archiepiſcoporum, ipſos inuiſentium: poſſe huiuſce rei vice cunctis ſatisfieri per Synodos Prouinciales, quæ tertio quoque anno imperabantur in primo capite. De quinto, commendauit, vt renouaretur Canon tertius Synodi Sardicenſis, propoſitus ibi ab Oſio Epiſcopo Cordubenſi, & per ingentem plauſum exceptus, ac poſteà relatus in Can. *Oſius 6*. q. 4. & confirmato à Sixto III. hoc eſt, cauſas Epiſcoporum ad Romanum Pontificem deferendas eſſe. In ſexto, acriter inuectus eſt in Collegiorum Eccleſiaſticorum immunitatem, oſtendens, eam diſcordiæ & corruptelarum fontem eſſe. Cenſuit tamen excipiendum Complutenſe, in quo cum eo conſenſere complures Hiſpani Præſules: non quidem, aiebat Mendoza, illam exceptionem à ſe proferri quòd ipſe illius Academiæ alumnus eſſet, neque quòd eius fundator Ximenez Cardinalis, Toletanus Archiepiſcopus, inſtituerat Mendozas perpetuos illius dominos; ſed in primis, quòd illa tot illuſtrium virorum eſſet parens, quorum multi ea in Synodo numerabantur. Deinde, quòd cum Canonicis illius Collegij non poterant alij conferri ſanctionum dignitate; quippe quòd neceſſe erat eos eſſe Theologos, Doctores & Magiſtros in liberalibus diſciplinis: ijdem conſueuerant dare operam quouis tempore concionibus, prælectionibus, confeſſionibus, ac diſputationibus; numquam otioſam, ſemper tamen quietam vitam agentes, eximiæque virtutis ſpecimen exhibentes. Quapropter cùm clariſſimus ille Cardinalis eorum fundator voluiſſet illos immunes, tametſi ceteroqui eius Epiſcopatui ſubiecti

Pars III. Vvvv fuiſſent;

1563. fuiſſent; cumque ſingulos annos inuiſerentur à Rectore illius Academiæ, qui plurimum ſplendoris vigoriſque defuiſſet hac prærogatiuâ deperditâ, Patres hortabatur, ne Academiæ adeò de Eccleſia benemeritæ damnum inferrent. In decimo nono, pluribus comprobauit, curas animarum per examen demandandas; teſtatus, experimento conſpici in Hiſpania, præſtantiores Parochos eſſe qui hoc pacto ſeliguntur: ſibi tamen diſplicere concurſum, vtpote ſtimulum ad æmulationes, ad ambitioſos conatus, ad odia. Idcircò videri ſibi, ad maiorem Cleri pacem & Epiſcoporum dignitatem conferre, ſi ad hos pariter extenderetur id quod præſcribitur Dominis Paræciarum; hoc eſt, vt eum eligerent, qui poſteà examinantium iudicio idoneus eſſet declarandus, aliter electio in irritum caderet: & quò amoueretur omnis ſuſpicandi ratio, probatum iri ab examinantibus non idoneos, in gratiam Ordinariorum; cauerent iidem examinantes, ne præter iuriſiurandi vinculum illius familiares eſſent.

Melchior Auoſmedianus Epiſcopus Guadicenſis, exulceratus, vt in Actis ſuis refert Salmanticenſis, ob illatam ſibi offenſam ab ijs quos illi Romanos appellabant, opportunitatem arripuit diſſerendi, prout argumentum ferebat, de Ordine; ratuſque ſe nunc muniri quaſi vallo, Oratoris Hiſpani præſentiâ, ſtuduit ſe vindicare: captoque argumento ab ea voce *gratis*, de collatione Epiſcopatus, de qua voce Lotharingus alijque variè diſputatant, ſermonem habuit, quo ardenter inuectus eſt in Magiſtratus Romanos, productâ notâ pecuniæ, quam neceſſe ipſi fuerat ſingulis perſolui ad obtinenda Pontificis diplomata. Quod quemadmodum viſum eſt ab animi perturbatione, non à religionis ſtudio profectum, ita non parum moleſtum accidit reliquis Hiſpanis, & ipſi etiam Lunenſi, cùm animaduerterent, inde non niſi inuidiam ſuæ nationi conflari. 25

Sed Paulus Iouius Epiſcopus Nucerienſis, qui proximè verba fecit, dixit, Guadicenſem locutum fuiſſe ſecundum conſcientiam, non ſecundum ſcientiam; cùm fas non ſit ſubtrahi emolumenta, & ea quibus opus habet, ad congruentem ſibi vitam ducendam, vniuerſalis omnium Eccleſiarum Paſtor. Quemadmodum reus maieſtatis accuſaretur is, qui affirmaret, auferenda eſſe Principibus laicis ipſorum tributa; ita reum multò grauioris iniuſtitiæ illum eſſe, qui Eccleſiæ Principi & Chriſti Vicario vult auferre fructus ipſi debitos à ſingulis Eccleſijs ex iure, ex æquitate, & ex conſuetudine. 26

Ioan-

27 Ioannes Baptiſta Sighicellus Bononienſis, Epiſcopus Fauentinus, vehementer inſtitit, ne Collegiorum immunitates abolerentur, aitque: Si tantum detrimenti attuliſſent in Hiſpania, quantum Hiſpani Præſules amplificabant, neque Caliſtus, natus in Hiſpania, neque Adrianus, Epiſcopus olim in Hiſpania, eas toleraſſent: profectò Germaniæ Galliæque illas prodeſſe, ne vnius Epiſcopi præuaricatio in Fide ſatis eſſet ad Eccleſiam ſuam euertendam. 1563.

28 Vanzius Vrbeuetanus Antiſtes, dum refelleret Guadicenſem, monuit, munera Romæ venalia, eſſe veterrima, & ante Pontificatum; vt conſtabat ex vltimis libris Codicis, *lege primâ* §. *Nec caſtrenſe. de collatione bonorum*, *& leg. fin. Cod. de pignoribus*, *& leg. fin. Cod. de ſilentiar. & leg. Omni modo* §. *Impetrare. Cod. de inoſſicioſ. teſtam.* Ea poſtmodum à Conſtantino Sedi Apoſtolicæ fuiſſe tradita, ſecundùm Canonem, *Conſtantinus 96. diſtinct.* & Canonem, *Futurum 16. q. 3.* Præterea, fuiſſe præſcriptum ab Innocentio III. vt Apoſtolicis literis poſtrema manus admoueretur à quibuſdam Magiſtratibus, vt illis à fraude cautum eſſet, *Cap. Dudum. & Cap. Licet. de crimine f. lſi.* His Magiſtratibus mercedem laboris eſſe ſoluendam: alijs miniſtris honorarijs dandam eſſe portionem quamdam ex annuis prouentibus, Pontifici Romano debitis etiam ex iure Ciuili, *Authent. de ſanctiſſimis Epiſcopis.* § *Iubemus.* cui propterea licet pro ſuo arbitratu ea donare. De vigeſimo primo, quod ad prima iudicia exercenda ſpectabat, cupiebat, vt exciperentur cauſæ miſerabilium capitum, quibus permittitur inſtituere primum iudicium in maxima Curia, ſecundùm celebrem legem vnicam; & clariſſimorum capitum, ſecundùm legem primam, *cod. Vbi Senat. vel clar.* & omnium Curialium, ex lege prima, *Cod. de Curial. Vrb. Rom.* & cauſæ beneficiales, leuioribus exceptis, *Cap. per venerabilem.* § *Igitur qui filij ſint legit.*

29 Vincentius Iuſtinianus Generalis Magiſter Prædicatorum plurima diſſeruit de quarto capite, quo Regularibus libertas concionandi auferebatur. Eam ipſis fuiſſe traditam ab Oecumenica Synodo Viennenſi, ex Clementina, *Dudum de ſepult.* nullum inde detrimentum inferri Epiſcopis, quibus licebat eos amouere ac punire, ſi quando errores prædicarent; nec eſſe obſtruendum os homini, qui per illud Dei verbum diſſeminat. In nono, repugnauit Pœnitentiario, à quibuſdam propoſito; obiecitque, neminem auſurum fuiſſe ad huiuſmodi Sacerdotem accedere, ne ſe grauiorum noxarum reum puderet, quæ ipſius foro reſeruantur.

30 Vltimo loco Lainius verba fecit die ſecundo Octobris. Monuit, ne

1563. ne vllo pacto omitteretur particula, cuius auctor fuerat Hydruntinus, *ſaluâ Sedis Apoſtolicæ auctoritate.* Hanc ſacroſanctam Sedem duplici ratione conſiderari, ſecundùm ſpiritum, & ſecundùm carnem; nimirum, tamquam domicilium charitatis & religionis, & tamquam fontem temporalium bonorum. Vtramque prærogatiuam eſſe in ea detinendam, quò in pretio habeatur etiam apud minùs perfectos: poſterior enim ad priorem exercendam opem ferebat, ac viam parabat. Duo à ſe ſtudia erga ſanctam Sedem animaduerti: alterum, cuiuſmodi erat in ſancto Bernardo; alterum, cuiuſmodi in hæreticis: ab illo ad ſuum caput reduci, & cum eo coniungi quæ aberrauerant; ab hoc ſeiungi res ab vnitate, ac longè repelli. Tria generatim expeti à ſe in propoſitis Decretis, maiorem breuitatem, minorem correctionem antiquorum Canonum, & ſanctiones faciliores executionis. Quod ſpectabat ad poſtremum, in hoc differre legem à Deo, & legem ab hominibus latam. In prima tantâ moderatione opus non eſt, propterea quòd legiſlator ipſe vires ſuppeditat ad eam cuſtodiendam: at verò ſecunda normam capere debet à viribus quæ adſunt, cùm eas augere non poſſit in ſubditis auctor legis. Obſeruauit, Eccleſiaſticos non accuſari ab aduerſarijs ob defectum, ſed ob violationem bonorum Canonum. Videri ſibi, reliquorum omnium humeros premi, Epiſcoporum humeris ne tactis quidem. Contineri in illis diſciplinæ legibus multa aduerſus Pontificem, Cardinales, Archidiaconos, Canonicos, Parochos regulares; aduerſus Epiſcopos nihil. His vniuersè propoſitis, ad peculiaria deſcendit, & in quinto capite, vbi de Synodis Prouincialibus agebatur, conſiderauit, eas difficulter coactum iri; ſubſecuturas tamen proprias Nationum Synodos cum graui Eccleſiæ periculo. Sibi non probari certum tempus Oecumenicis Concilijs præſcriptum; hinc enim ſpeciem obtenturos contumaces ad prouocandum à ſententijs Romani Pontificis ad futurum Concilium, ſublatâ obedientiâ & vnitate Chriſtianæ Reipublicæ. De ſexto, ad immunitates pertinente, cenſuit, non cum omnibus Cleri Collegijs eodem pacto agendum: Hiſpanica Epiſcopis ſubdi poſſe, vtpote integritate vitæ præſtantibus, idque Philippo Rege cupiente. Aliam rationem ineundam eſſe, vbi Epiſcopi eſſent hæretici aut infames, & Principes laici dehortarentur. Inſtitit, vt per leges conſuleretur Epiſcoporum ſupellectili, modo quo hi cum conſanguineis ſe gerebant, & quo pacto his ſacerdotia eſſent elargituri; ne admitterentur tranſlationes Eccleſiarum, quæ ad declinandam manſionem laboremque haberentur. De penſionibus decretum

cretum ederetur, quo initæ fierent iniuſtæ; nec in poſterum illæ, niſi rationi conſentaneæ, concederentur. Vnicum vni ſacerdotium conferretur, vbi eſſet ſufficiens; nec ſufficientis rationem petendam eſſe ex nobilitate perſonæ, ſed miniſterij, cui ſacerdotium deſtinatur: nam Eccleſia non dirigitur ad miniſtrorum vtilitatem, ſed miniſtri diriguntur in Eccleſiæ vtilitatem. Licere alicui plura ſacerdotia poſſidere cum Eccleſiæ emolumento; exempli gratiâ, cùm deſunt plures Paſtores idonei, aut cùm propter ſanctitatis litterarumque præſtantiam magis vnus prodeſſe poteſt quàm plures. 1563.

31 Abſolutâ diſputatione de viginti & vno articulis, ſupererant reliqui exagitandi, ac præcipuè articulus de Principibus: ſed poſtrema Cæſaris reſponſa nondum peruenerant. Compertum iam erat Patribus, quantâ acerbitate hic articulus à Gallis impugnabatur: nec latebat repugnantia, nihilo remiſſior, tametſi modeſtior, magiſque obtecta, Lunenſis, qui per eos dies acerrimè vrgebat agitatam declarationem particulæ, *proponentibus Legatis.* Acceſſit die quarto Octobris Oratorum Venetorum poſtulatio, exponentium Legatis [l]: Cùm ipſorum Reſpublica ſemper libertatem & immunitatem Eccleſiæ ſarctas tectas ſeruauerit, profectò nullam à ſe materiam exhibitam fuiſſe Decreto, quod de Principibus parabatur; proinde reuerenter à ſe peti quorumdam dierum dilationem, quò ipſi docerentur à Senatu, quid à ſe proponendum eſſet, ad ſua priuilegia, conſuetudines, ac generatim ad ſuam auctoritatem conſeruanda; ne vnquam dici poſſet, Principi obſequenti, ac ſingulariter benemerito de Sede Apoſtolica, illatum fuiſſe detrimentum, eodem non priùs audito.

[l] Litteræ Legat. ad Borrom. 4. Oct. 1563. & poſtulatio extat inter monumenta Gualt. 7. Octob.

32 Hanc Venetorum petitionem vt res protraheretur, ſubſecuta eſt altera ſimilis petitio Cæſarianorum, qui dixerunt, Velle ſe ſuper eo negotio ſolemniter rogare Concilium, & ab eo, qui Oratori Hiſpano à Secretis erat, poſtulatum communi nomine expoſitum iri: Gallum quoque ſeſe ad id obtuliſſe; ſed ipſos, poſtquam eius conteſtationes audierant, noluiſſe in ea re cum illo ſocietatem.

33 Coniuncta tot Oratorum eodem tempore poſtulata [m], tandem impulerunt animos Præſidum, adhuc ſuſpenſos; cùm apud ſe reuoluerent, ſi in huiuſmodi conditionibus ipſi indulgerent, non imbecillitati tribuendum, ſed potiùs pertinaciæ ac temeritati ſi repugnarent. Idcircò omiſsâ publicâ recitatione earum petitionum die octauo Octobris [n], primus Legatorum ita diſſerüit: Si quod appeti poteſt, idem ſimul eſſet ac quod fieri poteſt, opus

[m] Litteræ Legat. ad Borrom. 4. & 7. Octob. 1563

[n] Non 7. vt dicit Suauis.

1563. haud futurum fuiſſe inter ipſos conſilio °: ſed infelicem temporum conditionem poſtulare, vt vice maximi boni minimum malum eligeretur. Deſtinaſſe priùs Legatos, vt expenſis viginti & vno articulis, ad reliquos gradus fieret, ac præſertim ad trigeſimum quintum de Principibus. Verùm, pro eo quod Patribus in comperto erat, iam à cunctis Oratoribus, quà deprecationibus, quà denuntiationibus, ad alia conſilia ſe compelli. Eoſdem Oratores profiteri, ſe nihil velle quod imminuerati ac libertati Eccleſiæ aduerſaretur; ſed ſolùm petere temporis ſpatium in articulo adeò graui, ad ſuas conſuetudines purgandas, & ad ſua iura ac priuilegia palàm proferenda. Videri, ſecundum rectam æquitatem, negari non poſſe Principibus Catholicis id quod vel ipſis hæreticis indulgeretur: & ex altera parte conſpici, tempus illis concedendum tam breue eſſe non poſſe, vt interim otium Synodi ſine grauiſſimo detrimento contingeret. Legatos igitur exiſtimare, poſſe interim celebrari Seſſionem de argumentis Matrimonij iam perpenſis, & de vigintivno articulis legum diſcuſſis. Quod ſi fortè fieri poſſet, vt præueniretur præſtitutus Seſſioni dies, reparato aliqua ex parte dedecore ſuperiorum prorogationum, ſine dubio patefactum iri falſitatem vulgatæ calumniæ; ex odio videlicet emendationis caput illud de Principibus prætermiſſum fuiſſe, quò ipſi, abhorrentes ab emendatione ſua, deſiſterent ad emendationem Eccleſiaſticorum Patres extimulare: hoc pacto tot rerum capitibus abſolutis, in alia Seſſione ad Synodi finem tam optatum & tam optabilem deueniri poſſe. Quod ſi quis obex aliorum culpâ iniiceretur, liceret Patribus intrepidâ fronte ab opere manum amouere, cùm officio ſuo feciſſent ſatis in plurimis, promptumque animum in reliquis præ ſe tuliſſent. Denique bonum, quà parte noſtra eſt in manu, numquam eſſe retardandum, opportunitates enim illius perficiendi breues raræque contingunt. Ponderarent has rationes Patres: ſicut munus erat Præſidum eas proponere, ita patres eſſe Concilij, iudicium ferre. Accommodata certè ratio, quâ ij qui præſunt, propoſitiones claudant moleſtas Conuentibus, qui libertatis ſuæ maximè ſolliciti, tunc ſe magis liberos oſtentare cupiunt, cùm magis ſe cogi ſentiunt.

° Litteræ Oratorũ ad Cæſarem 8. Oct. 1563. Acta Arcis Æliæ, & Paleotti, Diariũ 8. Octob. & litteræ Legat. ad Borom. 9. Oct. 1563

Varia fuerunt opinamenta, & complures ardenter obſtiterunt; 34
ſed maior pars voluntatem potentiæ accommodantes aut diſertè conſenſerunt, aut certè dixerunt, Legatorum conſcientiæ ſe remittere. Hinc progreſſi ſunt ad delectum eorum, quibus negotium datum eſt emendandi Canones ac Decreta ſecundùm ſententias,

tentias, quas audierant in conſeſſu: illæ verò tam iteratæ vociferationes, vt haberetur delectus per æqualem ſingularum nationum numerum, obmutuerunt; adeoque abſque vllo certamine Legatis electio concordi voce commiſſa eſt. Siue quòd Lunenſis, qui vnicè, ſi non deſiderio, certè animi ardore poſtulatum illud promouerat, opportunius dignitati ſuæ putaret, incertæ pugnæ ſe non committere; ſiue quòd intelligeret, in eum, qui multas eodem tempore lites intentat, communem præſumptionem in omnibus contra ſe militare; & ſummorum etiam Principum morem eſſe, plura ſimul bella non inferre, ne in ſingulis victos ſui poſteà pœniteat. 1563.

CAPVT IV.

Ratio inita ad celeriter componenda Decreta, quibus maiori parti ſatisfieret. Voluntas Cæſaris ac Romanorum Regis de concluſione Concilij, etiamſi repugnarent Hiſpani. Conſilia ſuper eo à Delfino data Morono, & ab hoc Pontifici. Cæſaris notæ de Decretis poſtremò reconcinnatis. Eiuſdem ſenſus de Principibus reformandis. Diſceſſus Ferrerij. Querelæ Tridenti, de collationibus à Pontifice quibuſdam factis, operâ Lotharingi.

1 ADeò variarant [a], ac de tam multis rebus verbiſque, eorum ſententiæ, qui mutationem in exemplo Decretorum poſtulabant, vt ne inueniri quidem poſſe videretur non modò quod cunctis ſatisfieret, ſed etiam quod maior pars vellet. Itaque ſelecti ad id Patres in tres cœtus diuiſi ſunt, qui coram tribus Cardinalibus, Oſio, Simonetta & Nauagero, habebantur; in quorum ſingulis expenderetur vtraque pars ſententiarum, quæ ſcripto tradebantur à ſingulis Patribus; ne quid ineſſet ambigui, aut prætermitteretur: in quæ vitia facilè prolabuntur feſtinata compendia eorum qui à Secretis ſunt. Ibi in quolibet ex vigintivno Decretis multa loca communia conſiderabantur, in quibus verſabatur ſententiarum varietas; quæ loca trigeſimum planè numerum in quibuſdam pertingebant, & ſuper eorum ſingulis deprehendebantur ſingulorum Præſulum iudicia: ita vt quilibet ex tribus cœtibus ſimul colligeret ſummam ſententiarum, quæ ipſis committebantur. Poſteà duo Patres in ſingulis cœtibus ſelecti ſunt, qui peculiares indices inter ſe conferrent, & vnicum conflarent vniuerſalem de ſingulis locis communibus; atque ita reperirent quodnam fuiſ-

ſet

[a] Acta Paleotti, & literæ Iadrenſ. 14. Octob. 1563.

1563. ſet in eo loco iudicium maioris partis, & ſecundùm illud in nouam formam Decreta redigerent.

b Duæ litteræ Legatorũ ad Borrom. 22. & 25. Octob. 1563.

De hoc opere Lunenſis apud Legatos conqueſtus eſt [b], quòd à multis ipſorum ſententiæ calamo fuiſſent mutatæ, relictis anteà voce prolatis; præcipuè de immunitate Collegiorum, & de primis cauſarum delationibus, adiectis ipſorum ſcripto multis grauibus limitationibus, pro iudicio ab alijs prolato: permotos ad id fuiſſe quorumdam artibus, qui aut precibus, aut promiſſis, aut minis ſententias ſibi compararant, idque nominatim Archiepiſcopus Hydruntinus, Verallus, Sanfelicius, & Sfortia. Idcircò remedium eſſe admouendum: illud tantummodò quod in cœtibus dicebatur, à Spiritu ſancto dictari, & publicâ auctoritate pollere; reliqua priuatim dicta, ab humanis ſenſibus eſſe profecta, eiſque priuatam dumtaxat auctoritatem tribuendam. Velle ſe & Pontificem id monere, eius reſponſa præſtolaturum, & interim indicere ijs Epiſcopis, qui à Rege ſuas Eccleſias acceperant, vt ſe à conuentibus abſtinerent, ne ipſorum causâ libertas Concilij detrimentum pateretur. 2

Grauiter à Legatis reſponſum: Variationem ſemper eſſe licitam, donec Decreta in Seſſione firmarentur. Quòd autem à quibuſdam ad id opera nauaretur, ſicuti pro certo ponebat Lunenſis, ſibi compertum non eſſe, ac videri quidem vti valdè rationi diſſentaneum, ita parum credibile, cùm veriſimilius eſſet, actum de his per modum diſſerendi; inde verò ſiue per errorem, ſiue per calumniam, anſam arreptam fuiſſe ad ea comminiſcenda. Si Lunenſis, quinam & quibuſcum id egiſſent, & peculiares conditiones palàm faceret, ſe quidem inquiſituros; aut ſi magis probaretur, reprehenſuros generatim in conuentu huiuſmodi agendi rationem, monentes, vt ab ea ſe quiſque abſtineret, ſecùs verò meritam pœnam ſoluturum. Ceterùm ex variatione ſententiarum ne argueret Lunenſis tam facilè veritatem illius ſuſurri. Sæpè ex audita alterius ratiocinatione proprium iudicium mutari: præterquam quòd tempus ipſum cuncta variat in homine, ac præcipuè opinionem; idque in Lotharingo liquere, qui ſententiam ſuam ſcripto exhibuerat longè aliam ac voce protulerat, & tamen id pollicitationibus miniſve adſcribi non poſſe. Prohibitionem, ne Epiſcopi Regi ſubiecti conuentibus intereſſent, nec ex pietate, nec ex prudentia Lunenſis ſperari: hoc enim pacto non ſeruatam, ſed potiùs violatam iri Concilij libertatem. 3

Inter moleſtias, quas accipiebant Legati ab Hiſpano Oratore, 4
non

1563.

non parum releuati ſunt à litteris Cæſaris, omnino diuerſis; quæ ad ipſos delatæ biduo poſt[e] ſuſceptum in conuentu dici octaui conſilium, penè in ipſis effecerunt, vt eos quodammodo pœniteret dilationis argumentorum. Scribebat Delfinus Nuntius ad Moronum, ſe cum Cæſare[d] & cum Rege Romanorum, qui illic aderat, collocutum eâ rationum efficacitate, ſibi à Deo immiſsâ, vt ipſos ad Concilij abſolutionem amplectendam induxerit, etiam (niſi aliter fieri poſſet) inuitis Hiſpanis: id tamen ſibi polliceri Nuntium poſitâ conditione, quòd Synodo finis imponeretur per Seſſionem vndecimo Nouembris futuram: ſi enim diutius protraheretur, fieri poterat, vt variæ rerum animorumque mutationes occurrerent. Hiſpanos non eâ apud Cæſarem auctoritate pollere quam putabant; & ſibi in animum inducere Nuntium, huiuſmodi propoſitum illos à Cæſare celatum iri. In Legatorum eſſe poteſtate, etiam reluctantibus Hiſpanis Synodum terminare cum Italis, alijſque; in quo euentu ſi Hiſpani vellent obfirmatis animis illam continuare, aliud domicilium illis quærendum eſſet. Sed vbi Legati coniunctioni & auctoritati Pontificis cum Cæſare non fiderent, fidemque ſomnijs, aliorumque tabellis haberent, Cæſarem ita exaſperatum iri, vt forſitan conſilium mutaret.

e Litteræ Legatorum ad Borrom. 10. Octobris 1563.

d Litteræ Delfini ad Moronum 4. & 5. & fuſiùs confirmatur in litteris 11. Octobris 1563 inter Moroni monumenta.

5 Cauſa, quâ Ferdinandus & Maximilianus impellebantur ad Concilij exitum feſtinandum, à nobis paulò poſt narrabitur. Addebat Delfinus, etiam de libertate atque immunitate Eccleſiaſtica Decretum aliquod à Cæſare permiſſum iri, quando iam Synodus illud argumentum aſſumpſerat: tamen non ita ſuper articulo de reformandis Principibus eum conſenſurum; & certos reddebat Præſides, neque Cæſarem, neque Regem Romanorum, ob quantamcumque aliorum repugnantiam, vmquam à Pontifice receſſuros.

6 Vnà cum hiſce Nuntij litteris epiſtolam Ferdinandi excepit Moronus, quâ Cæſar alteri, per Nuntium illi redditæ, reſpondebat. In ea magno ſtudio illi grates agebat ob eius amica officia, adhibita Pontifici in Regis filij ſui vtilitatem, quibus acceptum referebat emollitum erga Regis rationes animum, quem experiebatur in Pontifice. Grates pariter perſoluebat, quòd certus ab eo fuiſſet redditus, nullam in Concilio de laicorum poteſtate ſtatuendam eſſe ſanctionem, quam antiqui Canones, quin & ipſæ leges Cæſareæ non continerent; nec irritas reddendas niſi Conſtitutiones illas laicorum Principum, quibus manſio Epiſcopis impediebatur. Subdebat, ex eo negotio minimam partem ad ſe ſpectare, maximam, ac

1563. ferè totum, ad ſacrum Imperium alioſque Principes pertinere: ne momentum quidem temporis à ſe prætermitti in iis rebus exquirendis, quæ Concilio eſſent exponendæ, ne ſuſpicaretur Legatus, eam eſſe artem ad moram inijciendam; omni enim conatu ſuo ac labore felicem celeremque Synodi curſum à ſe promotum iri. Nec in animo ſibi eſſe, emendationem recuſare, prauumque aliis Regibus exemplum præbere, aut Epiſcoporum manſionem impedire, & ea, quæ iam decreta erant, in dubium reuocare: ſed à rebus tam grauibus, tamque vniuerſalibus ad eam maturitatem ſe compelli. Perpenderent Legati, deceretne aut prodeſſet, polliceri ſe id, quod ſibi certum non erat à ſe poſſe præſtari: vbi Decreta ad ſuas hæreditarias ditiones tantummodò pertinerent, haud ſe commiſſurum, vt à Synodo, à Pontifice, ab vniuerſo Eccleſiaſticorum ordine quidquam iuſte de prompta animi ſui obſeruantia deſideraretur.

e 3. Octobris Poſſoniâ.

Idem tabellarius litteras Ferdinandi detulit ad Oratores[e], in quibus exactiſſimum iudicium ponebat de tertia forma, ab illis miſſa, 7
reformatarum ſanctionum, comparatè cum ſecunda: & tam accuratè reuocabat ad trutinam obſeruatas à ſe declarationes, mutationes, ea quæ prætermiſſa, quæ adiecta, quæ variata fuerant, vt à Legatorum ſolertiſſimo tam operoſa diligentia ſperanda non fuiſſet. Ego verò propè fui, vt hîc ea plenè recenſerem, quò palàm fieret, quo pacto pius ille Cæſar in negotio Religionis nihil omnino putaret aut nimis minutum, aut inferius animi ſui ſuæque conditionis celſitudine. Sed id, quantum ſatis ſit, pluribus in locis à nobis patefactum eſt: nec ignoro, res paruulas etiam magnorum Principum humanæ curioſitati charas eſſe, vbi paucæ ſunt; neglectas, vbi multæ.

f Ex litteris Cæſaris ad Oratores Poſſoniâ 9. Octobris 1563.

Innotuit poſteà Ferdinando Oratoris Gallici denuntiatio[f]: & 8
quamquam in ſe bonam haud cenſuerit, ſibi tamen bonam cenſuit; quippe quâ ſatis probaretur, nec à ſe perperàm prædictam fuiſſe difficultatem Principum in digeſta à Patribus eorum emendatione, ſi nulque commendarentur obſequentes ipſius petitiones, collatæ cum inobſequentibus aliorum conteſtationibus.

Grata ſupra modum accidit Legatis hæc Cæſaris propenſio abſol- 9
uendi Concilij. Etenim ſperabant Seſſionem ſe celebraturos tam propinquam alteri ſubſecuturæ, vt nulla mutationis cauſa interponeretur: & aliunde augebatur in ipſis feſtinandi ſollicitudo, cùm intelligerent, Ferdinandum[g] valetudine multum defeciſſe, & febriculis frequenter laborare, quæ tamquam tenues, ſed crebræ guttulæ,

g Litteræ Legatorum ad Borrom. 27. Septembris 1563.

guttulæ, ſi non perfringunt, atterunt: quamobrem fieri poterat, vt improuiſò deficeret, deficiente cum eo fiduciâ ab ipſo præſtitâ in ea regione, in qua Concilium quieſcebat; adeoque ſi infortunium illud accideret, graui diuexabantur anxietate, quidnam ipſis conſilij eſſet extemplò capiendum. Verùm ſignificauit Moronus Pontifici, haud ſibi tutum videri Nuntij conſilium de Concilio finiendo, Hiſpanis minimè conſentientibus. Duplici modo poſſe id effici. Primò, illis non præmonitis: ſed vix poſſibile videri, vt aliquis illius negotij odor ad eos nō irreperet ſiue in Aula Cæſarea, ſiue Tridenti; vbi tandem neceſſe erat rem, antequam ea fieret, cum pluribus communicari. Iam verò rei notitiâ ad ipſos aliunde perlatâ, colorem optimum habituros ad cohoneſtandam repugnantiam, tamquam nullo habitos in pretio; & fortaſſe ſatis etiam virium ad rem præpediendam. Alterum modum eſſe, ſi ſuſceptum conſilium ipſis aperiretur; & hoc peracto ſe duram incertamque pugnam habituros: nam quantum ex Lunenſi cognouerat, procliuiorem ad ſuſpenſionem quàm ad concluſionem ipſum viderat, ne conſentiretur à Rege Synodi terminationi, nondum compluribus dogmatis definitis, & compluribus corruptelis nondum correctis. Quare præuideri à ſe, illum neruis omnibus obſtiturum. Vbi aduerſarij hac illâue ratione viciſſent, Pontifici graui dedecori futurum & quòd temerè decertaſſet, & quòd victus fuiſſet. Sed detur, etiam Hiſpanos, aut improuiſo deprehenſos, aut obrutos aliorum numero, victum iri; quiſnam fructus ex ea victoria decerperetur? Magnam orbis catholici partem poſſideri ab Hiſpano, cui grauis cauſa ſuppeteret, ne ſuis in ditionibus exciperet Decreta Synodi, ſe inuito deſpectoque abſolutæ. Quapropter ad nihilum, peiuſque etiam nihilo deciderent tot annorum labores, quando non alius ferè prouentus inde colligeretur, quàm operis repulſa, diſcordia, & Eccleſiæ communis offenſio. Rationes haſce libraret Pontifex: exprometet quid ipſe vellet: mitteret facultates neceſſarias ſiue ad concludendam Synodum, ſiue ad ſuſpendendam: ſignificaret Legatis quid ipſe in colloquijs cum Lotharingo decreuiſſet, eumque alacrem, & virtutis documentis imbutum remitteret.

10 Sed interim Pontifex nondum conſcius harum rerum, Præſides ad terminandam Synodum ſollicitabat [b], vetitos ne de ſuſpenſione mutirent; eoſque monuit, vt humaniter agerent cum Ferrerio, tametſi malè ſe geſſiſſet, cùm cuncta opera regenda ſint à fine, cunctique greſſus à meta. Antequam conteſtationis fragor perſtreperet, ſubtiliſſimus ſuſurrus peruenerat ad Pontificem, iuſſos fuiſſe

1563.

[b] Litteræ Legatorum ad Borrom. 10. Octobris 1563.

1563. Gallos Venetias ſecedere, idque tunc effectum iri, ſi Seſſio conſtituto die celebranda eſſet: cuius propoſiti ratio cùm ipſum lateret, ex coniectura putabat id fieri, ne ipſi Decreta comprobarent, adeoque Rex obſtringeretur ad eorum executionem ab hæreticis armorum vi extorquendam. Audierat prætereà, Ferrerium, quippe ſagacem virum, moliri tam importunam ſeceſſionem cum Regis dignitate, & reiectâ in alteram partem illius causâ. Quare Moronum ſecretò hac de re monuit, vt quò magis præuidebatur, quæſitum iri à Gallo iuſtæ indignationis ſpeciem, eò magis caueret, ne vel tenuis color illi præberetur. Sed hæc epiſtola [1] eodem die ſcripta eſt, quo habita conteſtatio. Huius poſteà certior factus Pontifex, quamuis eam ſupra modum rationi diſſentaneam appellaſſet, eoque magis, quòd Lotharingus pro certo affirmabat, Regem Oratori non imperaſſe (ita ſcribit) *vt tantum carnis ad ignem admoueret*; tamen Legatis iniunxit, vt nullus idcircò fieret motus, ne vbi Galli animo ſeceſſionem agitarent, ipſis occaſio præberetur, quâ illam faciliorem redderent, ac fucarent. Atque idcircò edoctus ſubinde vehementiora primi Legati verba ad Ferrerium, reſponſionemque à Graſſio redditam, nullum propterea ſenſum voluptatis præ ſe tulit. Solum iuſſit grates agi Graſſio propter beneuolum animum: & ad Legatos ſcripſit, quando eò vſque proceſſum erat, non vltrà progrederentur, cùm Ferrerius is eſſet, qui & commodum & damnum inferre poſſet & illic & in Gallia, & cuius operâ adhuc ſpes erat aliquod beneficium acceptum iri. Quòd ſi pro huiuſmodi Pontificis ſenſibus, ita moderatis, anteà Præſides ſe geſſiſſent, melior fortaſſe fructus è Concilio proueniſſet in Gallia. Atqui per quemdam veluti ſtrepitum indignationis ſine ictu, nouæ offenſiones excitæ ſunt, non veteres ſedatæ. Verùm miniſtri, tametſi prudentiſſimi, timent interdum ne timidi videantur, & ne prudentia in ipſis, ab alijs credatur, aut per calumniam accuſetur tamquam innata animi formido, ab alijs tamquam ſollicita vtilitatis cura. Hæc igitur monita peruenerunt ad Legatos, cùm iam Ferrerius collegam ſecutus Venetias petierat, animumque malè affectum gerebat, animaduertens, priuatas ſpes exaruiſſe, vniuerſamque Synodum auerſam ab ipſo, eum deteſtari tamquam non modò iniurioſum, ſed irreligioſum. Quare Legati præſagierunt, numquam ampliùs illum adfuturum.

[1] Litteræ ad Legatos, & arcanæ notæ ad Moronū 2. Octobris 1563. & alijs ſequentibus.

Ipſi verò ne bonum, quod euenire poterat, amitterent per obſtinatam appetitionem alterius boni, quod fieri non poterat, ſtatuerunt Decretū de Principibus ita componere, vt eius causâ Synodus 11

odus non offenderet; & ſpem conceperant, deſiderium Synodi abſoluendæ inflexurum Patres ad reſeruandam exactam illam Chriſtianæ virtutis reparationem ad tempora feliciora, quæ miſericors ſed incomprehenſa Dei prouidentia Eccleſiæ deſtinaret. 1563.

12 Suum hoc conſilium [k] ad Pontificem ſcripſerunt: ſed ſimul eumdem non celarunt, excitum Tridenti murmur obloquentium in quædam ab eo collata beneficia, vnde videbantur Romana opera Tridentinis Decretis aduerſari; eoque maiori triſtitiâ Patres [l] affectos fuiſſe, quòd operam ſuam ad id impenderat Lotharingus, qui ſe priùs adeò Synodi ſtudioſum oſtenderat: eo ſiquidem proponente in Senatu, admotus fuerat Eccleſiæ Ferrarienſi Alfonſus Roſſettus, anteà Comacli Antiſtes, cunctis prouentibus (præter mille ſcuta) & collationibus ſacerdotiorum, reſeruatis Aloyſio Cardinali Eſtenſi, qui tunc eius adminiſtratione ſe abdicabat; ipſi verò vigeſimumquintum ætatis annum attingenti tradita fuerat eodem die Eccleſia Auſcenſis, cuius adminiſtrationi renuntiauerat Hyppolytus Cardinalis Ferrarienſis, Aloyſij patruus, eodem planè iure ſibi retento, quod in Ferrarienſi fratris filius retinuerat, & facto ad Narbonenſem Archiepiſcopatum gradu; quamquam reuerà cum optione neceſſaria, vt vel hunc, vel Lugdunenſem, quem ille adminiſtrabat, intra ſpatium quatuor menſium relinqueret. Hæc itaque oneris abdicatio in grege paſcendo, emuncto tamen ipſius lacte, quin onus vnius dumtaxat cum lacte duorum, ſeuero illorum Patrum animo repugnabant; nec minùs Infulæ collatæ iuueni, ſacerdotis ætatem vix ingreſſo, diſplicebant. Si hæc (expoſtulabant) tunc peragebantur ante oculos Concilij viuentis, & auctoritate eiuſdem Pontificis, qui Concilij auctor erat, & miniſterio viri tam præcipui in eodem Concilio; quænam præſagitio concipienda erat in poſterum, cùm clauſis oculis Concilij rem publicam illi gererent, qui nec peculiari animorum affectione eius Decreta cernerent, neque quidquam de ſuo in illis agnoſcerent? Non tamen prætermiſit Pontifex quantum poterat, rem à ſe geſtam purgare [m]; reſpondítque, Eſtenſem Cardinalem ætate ſpectatâ iam idoneum haberi ad regendam Eccleſiam, cuiuſmodi erat Ferraria, duos anteà annos à ſe poſſeſſa, adeoque in hac parte opus illi non fuiſſe nouâ legis relaxatione: quod autem ſpectabat ad fructuum retentionem dum Eccleſiam renuntiabat, nondum ſuper eo Decretum vllum in Synodo editum; & retuliſſe Lotharingum, id liberum Pontificis prudentiæ remiſſum iri: nullam pariter Ferrarienſi

k Litteræ Legatorum ad Borrom. 16. Octobris 1563.

l Acta Paleotti.

m Litteræ Borrom. ad Legatos 25. Octobris 1563.

1563. nouam legis relaxationem impertitam; ſolùm enim ille Auſcenſem Eccleſiam in Narbonenſem commutarat, hoc inſuper obſtrictus vinculo, vt hanc aut alteram Lugdunenſem relinqueret intra tempus conſtitutum à Synodo, quæ ſex menſes concedebat à die initæ poſſeſſionis; & hanc ipſe nondum obtinuerat, neque compertum erat quandonam obtenturus eſſet, hugonottorum causâ. Quamuis adhuc Synodus à Pontifice confirmata non erat, appoſitum diſertè fuiſſe in illis conceſſionibus, vt nihil per eas derogatum intelligeretur vlli eius ſanctioni; Lotharingum verò in ſe recepiſſe, quidquid actum erat, quocumque in loco à ſe purgatū iri. Ita Pontifex reſcribi iuſſit. Sed prætereà in memoriam non reuocabant religioſi illi Patres, opus eſſe, vt hæc poteſtas Eccleſiaſtica, cui non alia militant arma niſi ſubditorum pietas, valdè diſpari ſeueritate procedat, vbi diſpar non ſolùm promeritorum, ſed etiam potentiæ ratio eſt; præſertim cùm eiuſmodi Principes, cuiuſmodi ſunt Galliæ Rex, & Ferrariæ dux, deprecatores accedunt pro collatione Eccleſiarum, quæ in ipſorum ditionibus ſitæ ſunt, quæque melius adminiſtratæ cernuntur etiam in Eccleſiaſtica diſciplina, cùm Epiſcopi manus Principis brachio ſuſtinetur. Etenim quemadmodum animus leges ſuas obſeruat exactius, cùm ipſi corpus non obluctatur; ita perfectius cuſtodiuntur leges poteſtatis gerentis curam ſpiritus, cùm poteſtas, quæ corpori dominatur, ipſi non reſiſtit.

CAPVT V.

Cæſaris reſponſa ad Lunenſis poſtulata de particula, proponentibus Legatis: *& intimi eiuſdem ſenſus de Concilio. Quæſtio difficilis concordiæ de matrimonijs clandeſtinis; & petitio complurium Epiſcoporum, ſcripto exhibita, ad minuendam Archiepiſcopis in ipſos poteſtatem.*

Die ſeptimo, poſt datas ad Pontificem litteras à Legatorum Principe de conſilio Delfini, nouæ Ferdinandi litteræ Tridentum peruenere[a], quæ tametſi non repentè, breuî tamen difficultates cum Lunenſi diſpulerunt, ſimulque ſuſtulerunt omnem obicem Decreto de Principibus iniectum. Et quoniam Suauis narrat, Cæſarem indulſiſſe Synodi terminationi, impulſum ad id à Rege Romanorum, *qui dicebat, oportere illam finiri, propterea quod nihil boni fructus ferebat, neque quidquam ſpei ſupererat, illum productum iri*; quod aliquo acceptum ſenſu verum eſt, ſed altero, quo Suauis accipit, 1

[a] Litteræ Cæſaris ad Lunenſem, ac ſuos Oratores Poſſonià 12. Octobris.

accipit, falſum. Proferam integrâ candidâque formâ ſententiam 1563.
illius epiſtolæ, à Ferdinando ſcriptæ, vbi quid ille intimè ſentiat de hoc negotio, deprehenditur: ſed quædam anteà monuero, quæ ſparſim in mea narratione obſeruari potuerunt, & alia nondum dicta ſimul addam.

2 Primum eſt; quandoquidem vnuſquiſque plurima facilè concipit de ſuo iure, plurimaque genti ſuæ adſcribit; Ferdinando, & tamquam Cæſari & tamquam Germano, facilè à ſuis perſuaſum eſt, in ea Synodo nimiùm anteferri tum auctoritatem Pontificiam Cæſareæ, tum Eccleſiaſticos laicis, tum etiam Italos Tranſmontanis.

3 Alterum eſt; à Cæſare, perinde ac etiam à Gallis, optatam fuiſſe Synodum non præcipuè ad diſciplinam reparandam, ſed ad reconciliandos hæreticos, & inteſtina diſſidia componenda. Quod ille conſecuturum ſe ſperabat vniuerſali Calicis vſu, ſacerdotum matrimonio, alijs legum Eccleſiaſticarum laxamentis, & inuiſis Romanorum prærogatiuis imminutis, quæ poſteà cognouerat experimento, ex Concilij voluntate ſperari non poſſe: & huiuſce rei culpa regerebatur in nimiam illic potentiam Eccleſiaſticorum & Italorum, quibus cordi non eſſet ad concordiam reuocare diſcordes prouincias, ſicuti cordi erat Principibus laicis, & vniuersè Tranſmontanis. Sed intelligebat Imperator, generatim hominum multitudinem (ex Hiſtorici illius dicto [b]) eſſe veluti legem, hoc eſt ſurdam & inexorabilem. Idcircò Viennæ habito ſolemni maturoque conſilio, decreuerat ad ipſum Pontificem mittere harum relaxationum poſtulata. Iam verò idem animo volutabat, Pium ægrè inclinatum iri ad concedendum in oculis Concilij ſpectantis id, cui repugnare Patrum animos compertum erat, cum periculo vituperationis, quâ ab eo venerabili cœtu laceſſiretur. Quare arbitrabatur Ferdinandus, rationem vnicam flectendi Pontificis haberi poſſe, ſi magnus ille Cenſor è medio tolleretur; atque ita patuit, clauſo Concilio confeſtim à Cæſare os ad deſtinatas petitiones apertum fuiſſe.

[b] Liuius.

4 Tertium eſt; eumdem experientiâ comperiſſe, Concilium non modò machinam eſſe parum aptam ad hæreticos recuperandos, ſed periculoſum fomitem ad incendendam in ipſis ſeditionem. Etenim vſque ab anno præterito in Comitijs, habitis Francofurti, Proteſtantes [c] rabie percitos ſe oſtendiſſe propter Conuentum illum, ad eos damnandos coactum, & Epiſcopis Imperij minitatos fuiſſe vltiones hoſtilis ferociæ, ſi conſenſiſſent. Quamobrem id fuerat præ-

[c] Epiſtola de hoc prolixa Delfini ad Borrom. 11. Decembris 1562 Francofurto.

cipuum

1563. cipuum retinaculum, ne quiſquam illorum per ſe adeſſet, quin neque, paucis exceptis, per procuratorem: & ipſi Cæſari minaces conteſtationes denuntiarant; adeò vt dubitatum fuerit, ne, quò ſe defenderent à Catholicis, formidabile fœdus inirent non ſolum cuncti hæretici Germani cuiuſcumque ſectæ, ſed etiam in ſocietatem adſciſcerent Condæum Principem, & hugonottos Galliæ.

Quartum eſt; per nouum Decretum in medio poſitum de laicorum poteſtate, non leuem timorem Cæſari incuſſum eſſe grauis perturbationis in ſuis ditionibus, tum Cæſareis tum hæreditarijs; qui cùm videret Patres adeò inflammatos, neſciebat quonam pacto illos ab incepto reuocaret, niſi receptui canendo. Aliter præuidebat, ſibi neceſſe fore aut aſperrimam illam correctionem iuriſdictionis ſuæ perpeti, ſimulque efficere vt eadem ab Imperio reciperetur, cum diſcrimine noui motus, aut abalienari à Pontifice vniuerſoque ordine Eccleſiaſtico, quod pernicioſiſſimum exiſtimabat. 5

Quintum; per leges iam paratas Eccleſiaſticæ diſciplinæ, ſine diuturnioris Concilij opera abundè ſatisfieri ferè ijs omnibus, quæ in eo genere Cæſar poſtularat, & habebat in animo poſtulare. Quod ſtatim confirmabitur. 6

Porrò his præmiſſis, ad rem intelligendam opportunis, adducam fideliter ſententiam epiſtolæ, quam ad Lunenſem ſcripſerat Ferdinandus.

In exordio aptiſſimis formulis exprimebatur amor Cæſaris erga Philippum, fratris filium, & cum eodem animorum coniunctio. Tum ſignificabatur, in ijs quæ Orator poſtularat, varias ſibi difficultates obijci. Auerſatum ſemper ſe fuiſſe huiuſmodi conteſtationes, ex quibus animaduerterat plurimum offenſionis, nihil vtilitatis redundare; vt proinde ratio, per quam complures illis hactenus vſi, aut potiùs abuſi fuerant, ipſarum etiam nomen odioſum effecerit; adeoque à ſe iniunctum fuiſſe ſuis Oratoribus, vt in articulo Principum per circumſcriptionem aliarum vocum, quæ minùs moleſtè ſonarent, ſua iura illæſa tuerentur. Philippum Regem in ſuis ad Lunenſem litteris non petere à Cæſare, Cæſareiſque Oratoribus, vt conteſtarentur; neque in illis affirmare, ſe ſatis edoctum eſſe de ijs, quæ Cæſari cum Morono Oeniponti conuenerant. Addebat, etiamſi fingeretur, nihil inter eos conueniſſe, & rem adhuc integram eſſe, à ſe non intelligi, cur idem conſilium recuſandum eſſet, etiamſi tunc, & non anteà fuiſſet propoſitum: nihil per huiuſmodi conſilium, ſicuti Rex opponebat, detrahi Præſulum libertati, cui nocere non poterat vllius Principis conuentio. Præterquam 7

quod

quod vbi quiſpiam Patrum vellet auditu digna proponere, & à Legatis præpediretur, liceret Oratoribus illius Principis, ad cuius ditiones ille pertineret, eadem in medium proferre; & hoc pacto liberum eſſe cuicumque proponere, ſiue propriâ, ſiue alterius voce. 1563.
Neque magis officere aliud vinculum à Rege obſeruatum, vt, antequam illi rem proponerent, Legatis aperirent: id enim non niſi ad audiendum Legatorum conſilium eos cogebat, quod ab alijs longè minoris notæ quàm Præſides, opportunum erat audiri. Id à ſe non dici quò Lunenſem ad idem pertraheret, ignaro illud Regi non placuiſſe; ſed quò palàm faceret, quàm ſibi graue contingeret, ſe ab eo recedere, in quò rebus diu perpenſis de ſe ſolo conuenerat, ſaluo reliquorum Principum iure. Prætereà, ſi Oratores ſui concurrerent ad improuiſam illam denuntiationem, ingens periculum imminere, ne Legati repentè diſcederent; quod perpenderet pro ſua prudentia Comes, quàm infelici & horribili funere Synodum ſepeliret, & quem triumphum ornaret Catholici nominis hoſtibus, ſpectantibus tantâ diſcordiâ diſſidentes hinc Romanum Pontificem, hinc Cæſarem, Regeſque Hiſpaniæ, Galliæ, ac Luſitaniæ.

8 Inſuper ſignificari ab eodem Lunenſi, ſi res huiuſmodi proponeretur Conuentui, valdè metuendum eſſe, ne maior pars illam reijceret: adeoque argui poſſe, idem conteſtationi euenturum; cùm haberet in animo Lunenſis, non in priuato colloquio ad Legatos, ſed in publico conſeſſu ad Patres illam habere. Quis enim tunc ipſis obſtitiſſet, quò minùs dicerentur ſuffragia, & Decretum in Acta referretur? Iam verò ea repulſa quàm graue detrimentum attuliſſet, præſertim non ignorante Lunenſi, Patres opinari, in deliberationibus Concilij omnem Iudicum auctoritatem ſitam in ipſis eſſe, & nullam in Principibus? Videri Cæſari, in poſtremis regij mandati verbis non modicam diſcerni curam huiuſmodi periculi, adeoque cautionem plurimam in agendi modo.

9 Pergebat dicere: Tametſi hæ omnes rationes eſſent nullæ, deliberationem ſuper ea particula, in primo Synodi Decreto poſita, opus habere maturitate ac diuturnitate; ac proinde id non conſonare mandatis à ſe poſtremò ſcriptis ad Oratores, vt finem Concilij promouerent. Id à ſe ſtatutum fuiſſe non tam vt gratificaretur Pontifici, cui ſanè in cunctis rebus honeſtis gratificari cupiebat, quàm ob alias cauſas, quas ſine neceſſitate, paginæ haud plenè concredendas putabat; ſed præcipuum eſſe, quòd hæc opinio inſederat animo ſuo, etiamſi centum adhuc annos Concilium extaret, eâ ratione,

1563. ne, quà progredi cœperat, aut nullum aut modicum fructum inde ſperari poſſe; contrà verò, grauiores offenſiones quàm anteà timeri poſſe.

Quæ cùm ita eſſent, & cùm Pontifex cupientiſſimum concluſionis animum gereret; cumque ij ferè omnes, qui Synodo intererant, laſſitudine laborarent, & eorum multi, quos adeſſe oportebat, non acceſſiſſent, à ſe non conſpici, quo pacto Lunenſis eiuſque Rex poſſent obſiſtere reliquorum omnium voluntati, & integrum illud onus ſuis humeris ſuſtinere. Cùm igitur Concilij finis prope ianuam eſſet, quænam ab ipſis ſollicitudo illius particulæ capienda erat; præſertim, cùm (vt verum ipſe fateretur, quod ad ſe ſpectabat) ferè in omnibus quæ propoſuerat potueráтve proponere, ſibi omnino ſatisfactum fuiſſet? Quod autem ad indemnitatem futurarum Synodorum attinebat, arbitrari ſe, longiſſimo temporis ſpatio nequaquam eâ ratione Synodum celebrandam fore. Quod ſi aliter accidiſſet; vbi ſubſequens Concilium debitam ſibi libertatem dignitatemque poſſideret, haud obſtrictas habiturum manus, quibus hæc aliaque componeret. 10

His addebat: Cùm ipſe ab eruditis Doctoribus certior fieret, in antiquis Synodis non à Patribus & ab Oratoribus ſolùm, ſed à cunctis viris auctoritate conſpicuis proponendi facultatem vſurpatam fuiſſe, quin etiam Conſiliarij partes exercitas; haud exiſtimare, per eas voces, *proponentibus Legatis*, ex incidente poſitas, probationem conficiendam, pro eo ac loquuntur Legis periti, *à contrario ſenſu*, vnde intelligeretur detrimentum illatum tot capitum iuri; præſertim quia, ſicut idem Lunenſis fatebatur, re ipſa in eo Concilio & Oratores Galli, & Veneti, & complures ex Patribus propoſuerant: quæ conſuetudo ſatis ſecum ferebat expetitam declarationem, non atramenti ſed operum characteribus. Si eam Lunenſis poſtulabat, quò de Principum articulo aliqua proponeret, Cæſarem à ſuis audire id illi adhuc permiſſum iri. 11

Regi, cùm ea mandata dederat, compertum non fuiſſe præſentem Concilij ſtatum, nec illum diuinare licuiſſe. Formulas verò regalium litterarum non videri Cæſari tam vrgentes, vt executio Oratoris prudentiæ minimè relinqueretur. Hos à ſe ſenſus deromptos fuiſſe, non quò Lunenſem adduceret ad id, quod ille ſuo Principi moleſtum putaret, ſed quò ſeipſum purgaret: quamquam ſibi amoris paterni gratiâ, quo fratris ſui filium proſequebatur, non parum triſtitiæ allatum iri, ſi quid diſſidij oriretur inter Philippum Regem, & ſanctiſſimum ipſorum Dominum: etenim tam periculoſo 12

loſo

loſo Reipublicæ Chriſtianæ tempore nihil magis opus erat, quàm 1563.
inter omnes Catholicos Principes coniunctio. Quapropter Comitem à ſe rogari, vt quantum ipſi liceret, ad illum ſcopum pietate ac prudentiâ ſuâ cuncta conſilia operationeſque dirigeret. Itaque videri ſibi, ſi quid reperiri potuiſſet in ea controuerſia, quo Lunenſi Legatiſque ſatisfieret, ſpernendum non eſſe. Quare ab amore, quo Cæſar non ſolùm erga perſonas, ſed ſimul erga cauſam afficiebatur, varios modos ſuggeri.

13 Primum, ſi haberetur declaratio per ampliſſimas formas, quòd ea verba, *proponentibus Legatis*, non importarent abrogationem iurium, inſtitutionum, & conſuetudinum, ſiue prætéritorum, ſiue futurorum Conciliorum. Vbi hoc non impetraretur, omne ſtudium adhiberi poſſe vt Legati conſentirent, aut caput illud de laicorum correctione omnino prætermittendum, aut certè quaſi per ſimplicem narrationem omnia onera enumeranda, quæ ſe perpeti rebantur; commonitis vniuersè pro ſanctiore imperio Principibus, vt in hoc genere imperarent ſibi ipſis, & in ſuis ditionibus illæſam relinquerent libertatem & immunitatem Eccleſiaſticam. Validas ſuppetere rationes, quibus ad id adduci poſſent Legati. Palàm eſſe, non ſolùm ab ipſo Cæſare, ſed ab Hiſpanis & Gallis ponderoſiſſimum illum articulum oppugnari, quorum omnium magná ratio habenda erat; neque committendum, vt ij qui ſummam in Eccleſia Catholica poteſtatem obtinebant, ab ipſa aut alienarentur, aut ſaltem exulcerarentur; ac potiſſimè Hiſpaniæ Rex, qui hactenus tanta cum laude in illius obedientia principatus ſuos conſeruarat. Præterquam quòd cùm Synodi exitus inſtaret, magnoperè intererat, vt ſingulis conuiuis deferretur poſtremum ferculum, cuius ſapor in ipſorum ore manſurus erat, ex dulcibus intritis, non ex herbis amaris conflatum: præcipuè verò, quoniam ea laicorum repugnantia, æquitatis ac iuſtitiæ ſpeciem præ ſe ferebat. Siquidem cùm Patres ſibi tantummodò tribuerent decidendi poteſtatem, par non eſſe videbatur, vt Iudicum munus exercerent, alteri parti fauentes, alterâ ne auditâ quidem, & causâ maturè non cognitâ. Poſtremò vbi ne his quidem acquieſceret Orator, ipſi proponebat, vt priuatim potiùs coram Legatis, quàm publicè in conſeſſu conteſtaretur, quò facti aſperitatem modi lenitate temperaret; atque ad hæc omnia tranſigenda ſuorum Oratorum interpoſitionem offerebat.

Ita Ferdinandus reſcripſit. Et Rex Romanorum, ad quem pariter Lunenſis ſcripſerat, Parentis reſponſo ſe remiſit [d].

14 Quicumque attentè legerit quidquid his litteris continetur, id-

d Litteræ Regis Romanorum ad Lunenſem 14. Octobris 1563. Poſſeuin.

 que

1563. que cum ſuperioribus noticiis coniunxerit, facilè deprehendet, quonam ſenſu Cæſar dicebat, nullum aut modicum fructum à ſe ſperari ex Concilio huiuſmodi conditione perdurante; hoc eſt, quod ſpectabat ad conuerſionem aberrantium, & ad reconciliationem diſſidentium, non item ad emendationem Eccleſiaſticæ diſciplinæ; quandoquidem fatebatur ſimul, quod ad eam attinebat, ſe quidquid propoſuerat, aut proponere poterat, cumulate conſecutum fuiſſe. Nec minùs illic palàm fit, quantum conferre Ferdinandus putauerit ad bonum Chriſtianæ Reipublicæ, coniunctionem omnium Catholicorum Principum cum Eccleſiæ Capite.

Exemplar huiuſmodi mutuarum litterarum, inter ſe ac Lunenſem, Cæſar ad Oratores ſuos miſit; eorumque circumſpectione collaudatâ, quòd ſe à conteſtatione abſtinuerint, ipſis iniunxit, vt Legatis oſtenderent ſua reſponſa Lunenſi reddita in ea parte, quæ nihil offenderet, eâ tamen occultatâ, vbi non probabatur ratio quâ res Concilij peragebantur. Simul eiſdem mandauit, vt concordiam promouerent; & vbi etiam Lunenſis eam reſpueret, ne deſiſterent ea curare, quæ ipſe in litteris ad Lunenſem ſecundo loco proponebat; nimirum, efficere vt omitteretur aut mitigaretur caput illud de Principum emendatione, quò facilius & Hiſpanis & Gallis fieret ſatis. 15

e Conſtat ex litteris Legatorum ad Borrom.

Acceperant[e] Legati à Pontifice mandata, ne diſcederent ab eo quod ipſis imperatum fuerat per litteras, ab illo ſcriptas proximè ſuperiore Maio ſuper ea declaratione; id autem erat, vt illam Synodi libertati ac voluntati ſimpliciter remitterent: eapropter confirmato ad id animo erant, quamuis Nuntius ipſis aperuiſſet quæ Lunenſis Ferdinando ſignificarat, velle nimirum ſe conteſtari, etiamſi Cæſar ſe conſenſurum negaret: poſteà verò cùm ab Oratoribus Cæſareis cognouiſſent[f], quàm multis rationibus nitebatur Ferdinandus Lunenſem ab ea pugna remouere, ipſum deſtiturum putarunt: atque interim ſumma cum voluptate accepere confirmationem eorum, quæ ſcripſerat Nuntius de animo Cæſaris ad concluſionem prono. Quare ſtudium potiſſimum impendebatur interiori concordiæ, cui multum difficultatis obiectabat articulus de matrimonijs clandeſtinis. 16

f Litteræ Legatorum ad Borrom. 18. Octobris 1563.

g Datum Patribus 13. Octobris, vt in Actis Arcis Æliæ.

Super eo nouum exemplum confectum erat[g], vbi, ſicuti nunc habetur, ad efficaciam matrimonij neceſſe erat vt adeſſent duo ſaltem teſtes, & Parochus, aut alius ſacerdos qui aſſiſteret, acceptâ ſiue ab illo ſiue ab Ordinario ad id facultate: ſublatumque fuerat, vt irrita declararentur coniugia filiorum ſine parentum conſenſu. 17

Ponti-

Pontifex ſcripſerat[h], ſe tamquam vnum ex priuatis hominibus cenſere, ineſſe in Eccleſia poteſtatem illam de qua diſceptabatur Tridenti, idque ſimiliter exiſtimare viros ſapientes, Romæ à ſe interrogatos. Non tamen quieſcebant qui oppoſitum opinabantur, & præcipuè Madruccius Cardinalis, dicens, Optare ſe rationem edoceri, quâ conſcientiæ ſuæ fieret ſatis, quod effectum non erat ab ijs quæ illic hactenus diſputata fuerant; ſed cùm ſententiæ ter pronuntiatæ fuiſſent, plurimis rationum momentis expenſæ, adeoque argumentum illud eſſet accurratè agitatum, Legati confugientes ad eam iuſſionem, quæ vnica falx erat ad amputandam redundantiam ac prolixitatem, ex quibus ambiguitas & diſcordia naſcebantur, præſcripſere ſingulis, vt ſuffragium ſtrictè ferrent verbo, *Placet*, aut *Non placet*. Ad id ventum eſt die 26. Octobris, ac die poſtero idem continuatum[i]: ſed nec ordo plenè ſeruatus, nec quidquam id ad concordiam ſatisfactionemque conduxit, ſed ſolùm aliquâ ex parte ad breuitatem.

1563.

[h] Apparet ex litteris Legatorum ad Borrom. 21. Octobris, & ex Actis Paleotti.

[i] Litteræ 27. Octobris, & Acta Arcis Æliæ & Paleotti 26 & 27. Octobris

18 Madruccius dixit, Decretum illud ita mutatum, ſibi multò minùs probari quàm antea.

Helius Patriarcha affirmauit, ſibi valdè nouum accidere, in re tam graui oportere per legem reſpondere verbo vnico, *Placet*. Præſidum conſcientiæ à ſe relinqui, an Decretum, quod aduerſus dogma catholicum proponebatur, eſſet vnicâ voce conficiendum: ſed quoniam nolebat prolixitate ſuâ Seſſioni moram creare, exponendum liberè in ea ſeruabat id quod ſentiebat, vbi nec ab vlla ratione auctoritatis, aut ſpei, aut cuiuſuis affectus fuiſſet cohibitus, ſed ab omnipotenti Deo, qui terribilis eſt ſupra filios hominum, viâ rectâ deductus.

Similiter diſſenſerunt Triuiſanus Venetiarum Patriarcha, Verallus, Caſtanea, alijque Iuris Pontificij periti. Et Horatius Græcus Epiſcopus Leſinenſis, ſibi non temperauit quin diceret, non ſolùm ſe non conſenſurum illi Decreto, ſed nolle intereſſe Seſſioni, ſuaſque manus coram Patribus à ſe lauari, quemadmodum Pilatus egerat.

19 E conuerſo non minùs ardenter illud confirmauit Archiepiſcopus Granatenſis, aſſeuerans, Decretum eſſe catholicum, ac neceſſarium, & obiecta mera ſophiſmata. Quin idem negauit, Matrimonium clandeſtinum verum firmumque fuiſſe ad id vſque temporis, & idcircò recuſauit Canonem ibi reponendum eſſe qui anteà confectus erat, & poſteà deletus, quo id pronuntiabatur.

Gaſpar à Foſſo Archiepiſcopus Rhegienſis, Zambeccarus Epiſcopus

1563. ſcopus Sulmonenſis, Fuſcararius Mutinenſis, rei ſummam comprobarunt: ſed alia alij temperamenta poſuere pro illis prouincijs, vbi Parochus non adeſt.

Sed ad id reſponſum eſt à Franciſco Blanco Epiſcopo Aurienſi, Decretum eo pacto fuiſſe conceptum, vt non niſi poſt habitam in Paræcia vulgationem obligaſſet; adeoque ab ipſo obſtrictum non iri eos populos, inter quos Parochi non eſſent.

Antonius de S. Michaele Minorum obſeruantium, Epiſcopus montis Marani, publicè recitauit epiſtolam Clementis Cardinalis Doleræ, ex ſuo Ordine, nominati ex titulo *Ara cæli*, de quo diximus in creationibus Cardinalium, habitis à Paulo IV. tamquam de viro doctrinâ conſpicuo. Hic ſcribebat, expenſam fuiſſe Romæ quæſtionem, & tandem concluſum: Fas eſſe Eccleſiæ, & expedire, ea matrimonia de medio tollere. Cùm autem breuiter dicerentur ſententiæ, ſicuti narrauimus, die vigeſimâ ſextâ Octobris, S. Euariſto Pontifici Maximo ſacrâ, vtriuſque ſententiæ propugnatores profeſſi ſunt, honorem à ſe deterri ſuis ſententiis huic ſancto Pontifici [k], cuius verba in hoc argumento variis interpretationibus ſubiacent, aut quòd ſimpliciter ſint prohibita, aut etiam facta irrita, ſicuti ſuprà ſignificatum eſt in aliorum diſputationibus referendis.

k Acta Epiſcopi Salmanticenſis, & Paleotti.

Sententiarum numerus modiciſſimè variauit ab anteactis examinibus. Plures duabus tertiis partibus Decretum approbarunt; haud multo pauciores quàm ſexaginta obſtiterunt. Aliqui, ſed pauci, ad contentiones auferendas ſuaſerunt, vt res in Pontifice reponeretur. Is interim cùm animaduerteret, conſilium ſopiendæ controuerſiæ non ſucceſſiſſe, huiuſce argumenti breuem tractationem, à ſuis Theologis ſcriptam, Tridentum miſit, quæ per manus Patrum circumferretur [l]. 20

l Litteræ Legatorum ad Borrom. 4. Nouembris 1563.

Præter hoc certamen, alia quoque feruebant in articulis reformandæ diſciplinæ, ac præſertim quædam, in quibus complures Patrum vtrimque litigabant; cuiuſmodi erat [m] articulus de prærogatiuis Archiepiſcoporum ſupra Epiſcopos. Quamobrem quadraginta planè Epiſcopi poſtulatum Legatis tradiderunt, ab ipſis ſubſcriptum, in quo petebatur, vt iniuſtus vſus auferretur obligandi ſuffraganeos ad eundum ſiue per ſe ſiue per procuratores ad Eccleſias Metropolitarum ſingulis annis, ſecundo Paſchatis feſto, ſicuti ſolebant, cùm haud ita benè ab Archiepiſcopis, eorumque Vicariis haberentur: ſed tunc tantummodò ad id adſtringerentur, cùm prouincialis Synodus eſſet celebranda. Quin etiam, quò etiam in 21

m Ex ijſdem Legatorum litteris 21. Octobris.

ſuos

ſuos inferiores æquitatem præ ſe ferrent, petierunt, vt eodem nexu pariter ſoluerentur Archipresbyteri & Curiones reſpectu Epiſcoporum, excepto dumtaxat ad Diœceſanam Synodum celebrandam, aut cùm opportunum Epiſcopo videretur: affirmabantque, huiuſmodi conſuetudines originem à Synodis traxiſſe; ſed ijs omiſſis, illas permanſiſſe. Quare Legati, quò tranquillius res procederet, diſtinarunt duos Epiſcopos, duoſque Archiepiſcopos, qui agerent inter ſe, & opportunum remedium excogitarent; gnari, quanto ſit detrimento Senatus concordiæ, cùm Senatores ſeſe inuicem tamquam aduerſarios intuentur. 1563.

CAPVT VI.

Res conſtitutæ inter Pontificem & Lotharingum Cardinalem de Concilio Diploma Pontificis, quo componeretur controuerſia de particula, proponentibus Legatis, *& quo pacto compoſita. Aliæ Lunenſis diſſenſiones ſuper articulo* de primis inſtantijs. *Pontificis ſententia in complures Galliæ Epiſcopos lata; & voluntas procedendi aduerſus Reginam Nauarræ; ſed oppoſitum Legatorum conſilium. Mandata ab ipſo tradita ad Concilium terminandum. Lotharingus Romá profectus. Eius Venetijs tranſitus. Res ab ipſo tranſactæ cum Gallis Oratoribus, qui eò ſeceſſerant. Eorum induſtria ad conteſtationem ſuſtinendam, efficiendumque, ne Rex amplius ipſos alióſve Oratores ad Synodum legaret. Lotharingus Tridentum regreſſus. Duo Philippi Regis reſponſa, alterum ad Legatorum litteras, alterum ad querelam, nomine Pontificis habitam à Nuntio, aduerſus miniſtros regios.*

Pendebant animis Legati [a] in acceleranda Seſſione, vbi ex vna parte id fieri poſſet, & ex altera ignorarent, perbreuî Lotharingum ibi affuturum: ſed per tabellarium mandata, vt eum præſtolarentur, Româ accepere, & ſimul eorum ſummam, quæ inter Pontificem & Cardinalem conuenerant.

[a] Litteræ Borrom. ad Legatos 20. & 21. Octobris, quibus reſponſû eſt.

2 Plenè illi Pius ſatisfecerat, vnde litteras beneuolentiam in Pontificem ſpirantes ſcripſerat in Galliam Lotharingus, commendatâ eius optimâ voluntate reformandæ diſciplinæ, & improbatâ conteſta-

1563. teſtatione; addiditque, eam ſe præſente non habitum iri. Quæ omnia etiam à Suaui narrantur. Româ profectus eſt vigeſimo Octobris, & eodem die ſcripſit Pontifex ad Legatos [b] prolixam epiſtolam. In ea dicebatur: Sibi ſatisfactum fuiſſe à Lotharingo etiam ſupra ſuam, quamuis non modicam, opinionem: ſed ſupra quàm opinatus fuerat non fuiſſe, ſummas laudes ab ipſo virtuti ac ſolertiæ Legatorum attributas. Ipſis commendabat, vt cum eo reduce perinde agerent atque cum collega, eamdemque fiduciam æſtimationemque oſtenderent ex parte etiam erga Madruccium. Lotharingum reuerti animo inflammato ad celerem, vtilem, honeſtamque Synodi terminationem promouendam. Quò id facilius, & Patribus acquieſcentibus conficeretur, varia Pontificis mandata ſequebantur.

[b] Extat in Archiuo Vaticano, & inter Commentarios Burgheſiorũ.

De matrimoniis clandeſtinis à ſe concordiam optari: vbi ea obtineri non poſſet, pro maioris partis ſuffragiis res ſtabiliretur. 3

Sibi non diſplicere, ſi concederetur Epiſcopis facultas relaxandi & abſoluendi in rebus ad matrimonia ſpectantibus, & in aliis caſibus, dummodò occultis, & ad forum contentioſum non deductis.

Vt leges diſciplinæ ſtatuerentur de Cardinalibus, ſeruatâ cum inferioribus Eccleſiaſticis proportione, ad optimum exemplum Eccleſiæ; cùm ipſe confideret, Patres nonniſi rationi conſentanea decreturos.

Vt fieret ſanctio, quâ facultas tolleretur etiam Legatis à latere, impertiendi ſacerdotia menſibus Epiſcoporum vacantia.

Vt *exſpectatiuæ*, hoc eſt, conceſſiones primi ſacerdotij vacaturi in aliqua Diœceſi; mandata *prouidendi*, hoc eſt, mandata, per quæ iubentur Epiſcopi concedere ſacerdotia, ipſorum menſibus vacatura, certæ cuipiam perſonæ; retentiones, quibus Pontifex peculiaria ſacerdotia reſeruat; aliæque huiuſmodi conſuetudines, aut reſtringerentur, aut irrita redderentur, ex Synodi arbitratu.

Vt primæ cauſarum delationes Ordinariis relinquerentur, quibuſdam cauſis grauioribus exceptis, & illuſtrium capitum, in quibus etiam litteræ, vulgò *Remiſſoriæ*, ad examinandos teſtes ipſis Ordinariis eſſent committendæ.

Vt in exitu Concilij cuncta Decreta, ſe & Iulio & Paulo ſedentibus confecta, reſumerentur, & ſuo nomine eorum confirmatio ſponderetur.

Vt Legati, ex conſilio eiuſdem Lotharingi, Præſules Hiſpanos ſingulatim certos redderent, ab ipſis ſatisfactum fuiſſe Pontifici, vt qui ſciebat, omnes optimo religionis ſtudio operam ſuam nauaſſe; ac

ac propterea ſi quibuſdam ipſorum poſteà libuiſſet Romam perge- 1563.
re, ſe libenter eos amplexaturum, & pro rerum opportunitate beneficijs affecturum.

Vt idem ſignificaretur Epiſcopo Mutinenſi, & alijs Italis, qui verebantur ne parum grati eſſent Pontifici, propter diſſenſiones in manſionis Decreto.

Rogarentur Archiepiſcopus Hydruntinus & Epiſcopus Parmenſis, vt omni ſtudio conferrent operam ad Synodum abſoluendam. Quod fortaſſe ſcripſit Pontifex, cùm audiret, nimiam ab illis æmulationem exerceri cum Patribus Tranſmontanis. Hæc epiſtola die vigeſimoprimo Octobris miſſa eſt cum altera [c] Borromæi, quæ breuiter ſingula capita interpretabatur, ſimulque ſatisfaciebat ijs quæ libellus à Vicecomite delatus continebat. Hîc tamen non niſi duo notatu digna reperio.

c Litteræ Borrom. ad Legat. 21. Octobris 1563.

4 Alterum eſt, Lotharingum poſtulaſſe, ne Decreta, ſancita in conuocationibus Pauli ac Iulij, in Seſſione legerentur, ſed poſteà; quod cuius gratiâ fieret, latebat: ſed Legati exiſtimarunt, id fuiſſe poſtulatum, quoniam ſi recitarentur ſimpliciter in Seſſione, efficiebatur vt non denuò conſtituerentur ſed potiùs vt pro certis ponerentur, adeoque vt pro certa pariter poneretur auctoritas illorum Conuentuum, à quibus fuerant conſtituta, à quorum altero, nimirum celebrato Iulij auctoritate, abfuerant Galli, eidemque contradixerant; atqui ſi legerentur poſteà in conſeſſu generali, videbatur nouum de illis examen haberi; & idcircò ibi confirmatam euadere tamquam Decreta præſentis Conuentus, efficaciâ illis impertitâ, etiamſi eam anteà non habuiſſent.

Alterum eſt, eumdem Lotharingum fuiſſe pollicitum, effecturum ſe, vt omnes Oratores ſubſcriberent: in quo Legati varias difficultates præuiderunt; & vbi aliæ deeſſent, difficultatem loci ſuperioris. Sed excogitarunt, rem confici poſſe, ſi ſuum quiſque nomen ſignaret pro temporis ordine quo in Synodum peruenerat, ſicuti fieri conſueuerat in legendis litteris ac mandatis in Seſſionibus. Quod obſeruatum eſt poſteà in enumerandis poſt Acta edita Oratoribus, qui Synodo interfuerant. [d]

d Acta Paleotti in fine Seſſionis 24.

5 Interim ne declaratio à Lunenſi poſtulata, eſſet offenſionis lapis, tutius breuiuſque conſilium Romæ cenſebatur, prout Luſitanus Orator ſuadebat, vt Pontifex ipſe eam vulgaret. Idcircò variæ formulæ confectæ ſunt, quæ omnes tandem in eam priorem recidebant, quam etiam Cæſar excogitarat, vt declararetur, ex vi huiuſmodi verborum nihil cuiquam iuris additum aut detractum peten-

1563. di, agendi, aut dicendi (numquam tamen vſurpato verbo *proponendi*) ea, quæ ſecundùm vetera Concilia & Canones erant in ipſius poteſtate. Hac de re iuſſit Pontifex [e] ſex diplomatum exempla dictari, eaque ad Legatos mitti, quò pro ipſorum arbitratu maximè opportunum ſeligerent: ipſi vero, vt fieri ſolet in rebus ſuſpicioni obnoxijs, breuiſſimum ſeligerunt [f], & per Oratorem Luſitanum, virum cordatum, & amantem concordiæ, ad Lunenſem tulerunt. Sed is expreſſum non conſpicatus id quod optabat, tametſi formæ eſſent ampliſſimæ, ſe difficilem oſtendebat. Contrà verò Luſitanus ac Cæſariani faſſi ſunt, diploma ſibi probari. Denique poſt multa conuenere, vt declaratio non à Pontifice, ſed ab ipſo Concilio fieret, cuius Decreto ea verba fuerant adiecta.

[e] 15. Octobris 1563.

[f] Litteræ Legat. ad Borrom. 28. Oct. & 11. Nouemb. 1563.

Neque in hoc ſolùm cum Hiſpano decertandum fuit, ſed in 6
capite de primis cauſarum delationibus, quod ipſe poſtularat. Etenim ita conceptum illud cupiebat, vt quamuis eſſet excepta auctoritas Pontificia, numquam tamen liceret Pontifici cauſam vllam primò delatam ex iure ordinario cognoſcere, ſed ſolùm derogato disertè Synodi Decreto, vbi id vellet; qui agendi modus & minùs acceptus eſt, & non abſque vituperatione cum abſque aperta neceſſitate vſurpatur. Quare ex vna parte Patres ad formandum Decretum ſelecti, qui omnino erant ſexdecim ex varijs nationibus, non aſſenſerunt; & ex altera duo Hiſpani, hoc eſt, Epiſcopi Aſturicenſis & Ciuitatenſis, in eo tam firmi perſtitere, vt in illo capite, quippe diſſentientes appoſitis exceptionibus, ſubſcribere recuſauerint formæ à collegis confectæ, de qua in reliquo argumento ipſi plenè concordarunt. Lunenſis verò cum Legatis de eo tam acriter collocutus eſt, vt denuntiauerit, vbi Decretum illud ex voto ſuo non procederet, nolle ſe adeſſe Seſſioni, nec permiſſurum, vt quiſquam ex Patribus Hiſpano Regi ſubiectis intereſſet. Sed æquè acriter illi reſponſum eſt, hanc agendi rationem minimè decere Catholici pijque Regis Oratorem, qui Concilij libertatem amaret; ne ſibi in animum induceret, eo pacto Seſſionem impedire. Id ſi accideret, Synodum non prolatam, ſed abruptam iri, cùm Legati potiùs abituri ſtatim eſſent, quàm ibi manentes tantam indignitatem violentiamque toleraturi.

Dum Tridenti hæc ferueſcebant cum Hiſpanis diſſidia, Ponti- 7
fex in Senatu vigeſimâ Octobris, ſecundùm relationem Cardinalis Alexandrini, Inquiſitorum principis, poſtulante Fiſci Procuratore, & ex ſententia illic prolata à cunctis Patribus Purpuratis, ſententiam tulerat in ſeptem Epiſcopos, in ius vocatos, & contumaces,

ces, propter hæreſis indicia, in Gallia; ac præcipuè in Ioannem Monlucium Epiſcopum Valentiæ in Gallia, de quo alibi ſcriptum eſt. Sed Suauis ſemper in numeris infelix, eos tamquam quinque connumerat, & ſententiam decimo tertio menſis adſcribit. 1563.

8 Significandum quoque Legatis curauit [g] Pontifex, ſe decreuiſſe in eodem Senatu, vt in ius vocaretur Ioanna Regina Nauarræ, quæ acriter inſectabatur Catholicam Religionem, & vt in eam iudicium ageretur: ſed illum Præſides dehortati ſunt (ſcripſit etiam Pontifex, id ſibi fuiſſe diſſuaſum à Lotharingo) [h] admonentes, poſſe inde graues motus exciri [i] in Regina Britanniæ, & in Germaniæ Principibus Proteſtantibus, quibus communis cauſa ac periculum intercedebat. Cùm autem rurſus audijſſet Lotharingus, fuiſſe à Pio peracta in Senatu ea quæ diximus, & quæ ſe proficiſcente ille apud ſe meditabatur, ad eum ſcripſit [k], atque ob oculos illi poſuit & detrimentum quod inferri videbatur pactionibus cum Gallia, ex eo quòd extra Regnum actum fuerit tum in eos Epiſcopos, tum in Caſtilioneum Cardinalem, anteà priuatum, & perturbationes, quas in Republica Chriſtiana excitaret iudicium in Reginam Nauarream promotum. Ad hæc reſcripſit Pontifex eo plane die, quo alteris litteris grates eidem peramanter egit ob celebratam Seſſionem, vt videbimus; adeoque perquàm honorificis humaniſque formis vſus, illi expoſuit, Romam ſe redijſſe Centumcellis, vt conſilium de ipſius litteris haberet, eique maturè reſponderet. Quod ad Reginam ſpectabat, iam à ſe illam fuiſſe in ius vocatam, ſex menſibus illi conſtitutis, ex quibus ſingula bimeſtria ſpatia perinde ſe haberent ac vnus ex tribus terminis iudicialibus: factum infectum fieri non poſſe. Si illa reſipiſceret, filioque permitteret Sacro intereſſe, cuncta ſedatum iri; ſin minùs, Deum rebus proſpecturum. Ita ad illud caput reſponſum eſt; adeoque non declarabat Pontifex, ſed integrum ſibi retinebat vltrà progredi, nec ne, pro temporis conſilio. De altero dicebat, In damnando Caſtilioneo Cardinali, & Epiſcopis memoratis, nihil fuiſſe derogatum pactionibus Galliæ: nam ibidem huiuſmodi cauſæ maiores & graues Sedi Apoſtolicæ reſeruantur. Si Caſtilioneus Romæ ſe ſiſteret, cum ipſo actum iri, quà par erat cum tanto viro, vrbanitate & comitate, eumque in ea conditione futurum, in qua erat antequam in ius vocaretur; tum ſi de illius innocentia conſtaret, abſolutum iri: & quamquam ſons deprehenderetur, vbi reſipiſceret, miſericordiam conſecuturum. Idem reſpondebat de ſeptem Epiſcopis, quorum alios eſſe notorios hæreticos, alios validiſſimis hæreſeos indi-

[g] Litteræ Borrom. ad Legat. 23. Oct. 1563.

[h] Apparet ex epiſtola Ferrerij ad Reginã, 5. Nouemb. 1563. Veneti, s.

[i] Litteræ Legat. ad Borrom. 18. Oct. 1563.

[k] 2. Nouembris, vt cõſtat ex reſponſo Pontificis 20 Nouembris 1563.

1563. indicijs prægrauatos, & cunctos legitimæ monitionis pœnis obnoxios. Se in eos pronuntiaſſe, *vt in ſchedulis*; & ex beneuolentia in Lotharingum velle ſe differre illius ſubſcriptionem vſque ad Cardinalis reſponſum. Interim ſecum ille perpenderet, quâ ratione fas eſſet Pontifici, animarum & Eccleſiæ regimen relinquere penes homines corruptos, adeoque corruptores.

Sed hæ litteræ Lotharingi ac Pontificis poſt dies aliquot vtrimque miſſæ ſunt. Interim ille Româ diſceſſerat, animo, ſicuti diximus, percupido Synodi abſoluendæ; cuius rei gratiâ Pius diploma ad Legatos miſit, die decimoquarto Octobris ſubſcriptum, in quo facultatem illis impertiebat Synodi terminandæ, vbi maior Patrum numerus conſenſiſſet. Lotharingus Venetijs tranſijt duplici de cauſa [l]: prior fuit, vt oſtenderet illis Senatoribus, quantum bono Chriſtianæ Reipublicæ conductura eſſent Concilij finis & vulgatio; in quo multum illi laborandum non fuit, cùm Veneti pariter idem ſentirent. Altera fuit, vt ſuaderet Oratoribus Gallis reditum interuentumque cum reliquis Seſſionum celebrationi: ſed irritus in eo ceſſit labor. Studuerat per ſuas litteras Ferrerius Lotharingum pertrahere ad conteſtationem comprobandam: cumque hic reſpondiſſet, Nolle ſe illam, quippe iam peractam, improbare; alter tacitâ reprehenſione intellectâ reſcripſit, Vbi adhuc res integra eſſet, Regis vtilitatem & iuſſa ſibi ſuaſura fuiſſe, quin & ipſum coactura vt id ageret; multaſque ad hoc rationes protulit. Anteà verò in litteris, ad Burdeſium Cardinalem ſcriptis, confutarat acribus [m] verbis ea quæ dicta fuerant à Pelueo, ipſum eâ conteſtatione voluiſſe Galliæ Regem alterum Britanniæ Regem reddere. Et, prout mos eſt lædentis læſum odio proſequi, tantoque magis quanto maior is eſt, & oſtendit impenſius acceptam à ſe iniuriam cognoſci, omnes quas diximus litteræ, aliæque ab eodem ad Regem ſcriptæ [n], liuore ac bili aduerſus Concilium aſpergebantur. Quapropter etiam poſtquam Lotharingus Venetijs tranſierat, alteram ad Regem epiſtolam addidit [o], artificij plenam, conatus vtique illi perſuadere, Romæ ac Vicecomitis criminationes, quibus ipſe inſimulabatur, non à cortice, ſed à medulla orationis ſuæ fuiſſe profectas, quâ ipſe ſtuduerat illæſa Regis iura ſeruare à detrimentis intentatis. 9

Iam verò in hoc Lotharingi tranſitu, ab ipſo & ab Oratoribus Gallis [p] circumſpectè ac diſſimulanter actum eſt: etenim noluerunt, alter ſe parum ſollicitum oſtendere in regijs priuilegijs tuendis, vituperatâ Ferrerij ad ea cuſtodienda denuntiatione; alteri verò ſe 10

l Conſtat ex litteris Pontif. ad Lotharing. 20. Nouemb. 1563.

m 19. Octob. 1563.

n 25. Septembris 1563.

o 5. Nouembris 1563.

p Colligitur ex lit. Ferrerij, & vtriuſque Oratoris ad Regem ac Reginam 3. Nouembr. 1563.

ſe nimis auerſos à Concilio. Quare ſe cohibuit Lotharingus, ne damnaret res ab illis geſtas: & Oratores, propoſito ipſis reditu, ſimpliciter dixerunt, oportere priùs à ſe regia mandata expectari. Regi poſteà expoſuere [q], ipſorum reuerſionē opportunam non eſſe: adhuc rationem perſiſtere, ob quam arbitrabantur ſe à Rege iuſſos ſecedere; eam autem eſſe controuerſiam de loco cum Oratore Hiſpano, ne in futura Seſſione decertandum eſſet, vbi neceſſe erat aut ipſis functioni intereſſe, atque ita campo decedere, aut illic iterum adeſſe cum dubitatione prærogatiuæ; vnde fuiſſet euenturum, vt eâ duplici ſolemni actione Regis antiquiſſima poſſeſſio turbaretur. Vbi tamen occulta aliqua ex cauſa conſentiret Rex, vt Oratores ſui degentes Tridenti functionem non adirent, ſatius eſſe nouos mittere, quàm eoſdem ipſos qui ſemper adeſſe conſueuerant, quique alioqui defeſſi erant, nec ampliùs idonei ad Regi ſeruiendum; ſed tutius ſibi videri, nullum mitti: nihil inde detrimenti Synodum pati, quemadmodum nec paſſa fuerat ob diuturnam abſentiam primi Oratoris Hiſpanici, qui ad ipſorum aduentum diſceſſerat: quin antiquiſſimis Synodis minimè conſueuiſſe Oratores intereſſe. Ex altera parte, detrimenti non parum inferri poſſe Regiæ Maieſtati à præſentibus illic Oratoribus ſuis, idque ex multiplici capite: Vnum erat id quod expoſuerant; ſiquidem ſe nec Tridentum, nec illam Synodum expertos eſſe bono cælo præditam ad ſanam integramque conſeruandam ipſius prærogatiuam; alterum, quod audiebatur, in fine Concilij ſubſcribendum illud eſſe à cunctis Oratoribus, quò Principes, eorumque arma compellerentur hoc pacto ad ipſum exequendum: tum aiebant, per id non modò periclitaturam fuiſſe Galli, reſpectu Hiſpani, prærogatiuam, cùm in eo temperamentum loci extra ordinem reperiri non poſſit; ſed Regis potentiam tricis ac periculis cum ſua ſuique regni perturbatione obſtrictum iri. Prætereà, velle Patres in ea terminatione declarare, hanc Synodum eſſe duarum præteritarum continuationem, aduersùs quàm ſemper à Rege fuerat poſtulatum; præſertim ne comprobaretur tamquam legitima Iulij Synodus, cui Gallia & ipſius parens obſtiterant.

1563.

[q] In epiſtola communi ad Regē, 5. Nouemb. 1563.

11 His rationibus conati ſunt Oratores Gallici Regem à Concilio ſeiungere: nec difficile id accidit, cùm adminiſtrarent Galliam, ſeu potiùs in eam dominarentur Conſiliarij malè affecti. Prærerquam quòd in quauis adminiſtratione debili, (cuiuſmodi erat Regis pueri, & Reginæ, exteræ feminæ, adminiſtratio) miniſtrorum offenſio tamquam inevitabilem effectum ſecum etiam trahit offen-

 ſionem

1563. ſionem Principis; cùm Regi, ne ſe à miniſtris trahi ſinat, mens æqualis poteſtati opus ſit. Lotharingus igitur neque tunc neque poſteà potuit ad Concilium Oratores reducere.

r Litteræ Legat. ad Borrom. & Acta Paleotti.

ſ Litteræ Legat. ad Borrom. 8. Nouemb. 1563.

Tridentum ille peruenit quinto Nouembris [r], & adhuc contendentes offendit Præſides cum Oratore Hiſpano de peculiaribus emendationis articulis. Sed ardentior controuerſia futura timebatur, alia ab ea quæ id temporis minùs feruеſcere videbatur, videlicet, de Synodi concluſione. Die tertio poſtquam peruenit Lotharingus [ſ], Legatos adijt Lunenſis, delataque ipſis Regis epiſtolâ, ſibi fidem conciliante, expoſuit, à ſe accepta mandata, vt regio nomine reſponderet ſuper litteris, quas ipſi ad Regem ſcripſerant vigeſimo Iulij. Conqueſtos eos fuiſſe, quòd regij miniſtri ad Synodum protrahendam incumberent, quam prolationem aiebant eſſe noxiam, ob Eccleſiarum damna ex abſentia Epiſcoporum, & periculoſam, ſpectatis ijs quæ poſſent accidere inter rerum mortalium viciſſitudines; idcircò rogatum ab ipſis Regem fuiſſe, vt ſuos iuberet exitum Synodi facilem reddere. Quod ad hoc ſpectabat, fateri quidem Regem, ſe initio Synodi conuocationi obſtitiſſe, omni ſtudio adhibito ne res conficeretur; vt qui nec arbitrabatur eam ſuis populis neceſſariam, nec animaduerteret Chriſtianam Rempublicam ita ſe habentem, vt hac ratione mala publica ſanari poſſent: ſed poſtquam Pontificis prudentiæ ceſſerat conſentiendo, non ſolùm per ſuos Oratores ac Præſules ſuam illi operam contuliſſe, verùm etiam nulli peperciſſe officio apud Cæſarem patruum ſuum, & apud Reginam Galliæ ſocrum ſuam, quò omnes conſpirarent ad efficaciam illi æſtimationemque conciliandam: neque quidquam à ſe diligentiæ prætermiſſum, quò ſanctæ fortunatæque Synodi fructus colligerentur. Se celeri terminationi non aduerſari, dummodò conſuetis honeſtiſque rationibus id præſtaretur, cunctis dogmatibus eâ quâ par eſt curâ perpenſis, admotoque cunctis corruptelis remedio; ad quæ decidenda & corrigenda coactus erat conuentus, quò venerabilis illius æſtimatio ac memoria tum apud præſentes homines, tum apud futuros permaneret. Quod dicebatur de incommodo peculiarium Eccleſiarum, æſtimandum non eſſe præ commodo vniuerſali; pericula verò fortuitorum euentuum cunctis magnis ac diuturnis operibus eſſe communia: quamobrem vbi propinqua non diſcernantur, amouendam non eſſe manum ab operibus ſalutaribus, ſed ea Diuinæ prouidentiæ commendanda. Se Lunenſi demandaſſe, vt pro ea quæ expoſita eſt ratione, operam nauaret neruis omnibus ad ſanctum

illud opus celeriter ac fructuosè conficiendum. Concluſit Lunenſis, Regem omnino cupere, vt in expendendis dogmatibus debita & conſueta trutina vſurparetur, ne obloquendi occaſio aduerſarijs ſuppeteret: in legibus verò ſanciendis opportuna animorum attentio adhiberetur; ſiquidem ab illis quies & vniuerſalis reparatio Chriſtianæ Reipublicæ pendebant. 1563.

13 Tum verò Legati: A ſe litteras illas non niſi firmo fundamento niſis fuiſſe conſcriptas, cùm è narrationibus, tum à Nuntio tum Romà delatis, audiretur, dictum à Rege, Synodum eſſe frenum, quo hæretici coërcebantur, ne auderent peiora; cumque tam crebrò difficultates à Regijs miniſtris, eiuſque Præſulibus exciperentur obiectæ, vt viderentur huic planè rhythmo paſſus ſuos illi conformare, oſtenderentque in hoc ipſum a Rege animum intendi, id à ſe perniciosiſſimum putari ob allatas rationes, nec ſibi per reſponſa ſatisfieri. Quod ſpectabat ad abſentiam Epiſcoporum ab Eccleſijs, commune bonum peculiari damno anteferendum eſſe; ſed omnium peculiarium damnum re ipſa damnum eſſe commune; præſertim cùm hoc damnum non eſſet ex morbis ordinarijs, ſed ex tabificis ac peſtilentibus, qui cùm peculiari ſtatui noceant, cladem quoque minantur communi. Etenim recentes hæreſes, diffuſis plus minúſve venenatis vaporibus, vndique facilè poterant quamcumque diœceſim contaminare, cui procurandæ non aſſiſteret Præſul. Ingens hoc detrimentum nominis Chriſtiani nequaquam compenſari lucro, quod ex Concilij diuturnitate ſperandum eſſet.

14 De malo imminenti ex alijs rerum vicibus, quæ poſſent accidere, concedi à ſe, incertum illud eſſe; ſed tam malum quàm bonum, quamuis incertum, eſſe id, in quo humana prudentia verſatur, quæ tota pariter eſt incerta, vt dicit Scriptura; & tamen eà fuiſſe præditos à Deo mortales, quò per ipſam ſibi conſulant, nec inconſultò agentes, neque fortuitò: palàm eſſe, incertum quoque frequenter euenire & inter copioſam poſſibilium viciſſitudinum ſeriem: contingens quidem eſſe, parumque veriſimile, ſingulas per ſe acceptas accidere, ſed naturale ac probabile, aliquam ex illis per diſiunctionem occurrere; adeoque prudentis eſſe conſilij ea opera celeriter abſoluere, quibus extantibus, quicumque ex ſimilibus euentibus contingeret, res publicas præcipites ageret.

15 Quod ad poſtremum caput ſpectabat, omnino licere res plus minúſve perpendere pro temporis & conditionum opportunitate; nec reprehendi poſſe trutinam illam, quamuis breuem, tamquam vitio-

1563. vitioſam, quoniam recentes hæreſes multis iam abhinc annis ſtudium de noua doctrina in cunctis Prouincijs & in cunctis Academijs excitarant; & affirmarunt, cùm ibi collectum eſſet ex quauis parte Reipublicæ Chriſtianæ quod in Theologis excellebat, periculum non eſſe, ne ipſi imparati aut peregrini ad præcipuas quæſtiones accederent. Quædam ſubtiliora, minùs certa ac minoris momenti, opus non eſſe vt definirentur; idemque de morum emendationibus dici. Diuturnitas enim antegreſſa Concilij, tam multa Principum conſilia, poſtulata quæ ab eorum Oratoribus proponebantur, meditationes, ratiocinationeſque Patrum, perpetuum ac minutiſſimum examen fuerant eorum quibus id temporis indigebat Eccleſia. Non tamen à ſe negari, humanam mentem, quò res ampliùs cogitat, eò ampliùs diſcernere, & acutiori acie eas intueri, cùm ferendæ ſententiæ tempus vrget; ſed à Deo, qui Synodos regit, ſuoque lumine ea ſupplet quæ deficiunt humanæ menti, non poſtulari diligentiam in Patribus exactiorem eâ quam præſentes rerum conditiones permittunt; has verò ad ſummam breuitatem cogere. Gallos, & Lotharingum Cardinalem liberè dixiſſe, vbi Synodus non abſolueretur, Epiſcopos illius Regni paratos, quin & coactos ad profectionem eſſe; tum quia ſufficere ſumptibus ampliùs non poterant, tum quia in ipſorum Eccleſijs indies magis hæreſis pullulabat cum irreparabili regni diſſidio. Vbi reipſa hi diſcederent, perpenderet Orator pro ſua prudentia, quodnam ſubiretur diſcrimen, ne reſpueretur hæc Synodus tamquam non Oecumenica, imò ne Galli ſibi conſulerent per propriam ſuæ nationis Synodum, cuius detrimenta Rex Catholicus ſupra ceteros prudentiâ ſuâ præuiderat, ſuoque religionis ſtudio præpedierat. Flammam Galliæ incendium minitari Belgio, Hiſpaniæ, & Italiæ, ſibi finitimis. Si Philippo Regi licuiſſet præſentem Concilij ſtatum oculis cernere, ipſum ſine dubio non modò conſenſurum, ſed ſtimulaturum fuiſſe, vt illud breuî abſolueretur. Munus eſſe Lunenſis, tamquam miniſtri præcipui, non præſtolari de ſingulis diſerta mandata, quæ tam ſerò delata videbantur, vt epiſtolæ, menſe Iulio ab ipſis datæ, reſponſio menſe Nouembri reddita fuerit; ſed eâ ratione ſe gerere, quâ Regi de rebus edocto probatum iri ſciebat: cumque comperta ipſi eſſent vniuerſalia Regis vota, admouere ea inſtrumenta, quæ ipſe operi præſens ad illud idonea cognouiſſet.

Lunenſis ab ijs quæ Rex ſignificarat, ad ſe ipſum purgandum progreſſus eſt. Et præter iam productam Regis epiſtolam, dixit, alteram 16

ram

ram recentiorem, decimoquinto Octobris ſcriptam, habere apud ſe, in qua certior à Rege fiebat, ipſum accuſari, quòd ſe immoderatè geſſiſſet in impediendis cœtibus peculiaribus, & Principum emendatione, de qua ipſe dixiſſet, Vbi ea conficienda eſſet, velle vt Pontifex præcipuè reformaretur. Sed Lunenſis, purgatis de more reliquis à ſe geſtis, petiit à Legatis, vt fidem facerent, an vnquam ea verba ſibi obiecta protulerit, cùm ipſe is eſſet, vt taciturnitate potiùs quàm loquacitate peccaret. Reſponderunt, Nec ſe ad Regem ea ſcripſiſſe, nec à Lunenſi audiuiſſe, ſed ab aliorum narratione; neque ſe tantummodò ad Regem ſcribere: nec linguas, quippe quæ frænari non poterant, in pretio habendas eſſe. Et placidè finem colloquio imponentes, ſtuduerunt ea negotia procudere, quæ ſupra incudem verſabantur, quò celebrari poſſet Seſſio, cuius dies præſcriptus intra triduum imminebat. 1563.

17 Reuerà fuerat in Hiſpaniam ſcripta ea Lunenſis criminatio; ſed à maiori calamo, nimirum à Pontifice ad Nuntium: cui Rex de rebus omnibus, quæ tunc agebantur, reſpondit ſcripto, decimâ tertiâ Octobris ſignato [c], cauſamque accuſati miniſtri concinnis modis pro ſuo more defendit: Se nihil à Lunenſi accepiſſe de ijs de quibus Pontifex querebatur, adeòque nihil certi reſponderi à ſe poſſe: certum eſſe, demandatum à ſe illi fuiſſe ſummum ſtudium obſequendi Pontifici, Sedemque Apoſtolicam tutandi. Quare cùm ipſe Lunenſem agnoſceret virum apprimè moderatum ac modeſtum, non poſſe ſibi in animum inducere, eas criminationes aliunde profectas eſſe, quàm ab hominibus cupidis obturbandæ ſummæ beneuolentiæ, quæ Pontificis & ſuum animum coniunctos tenebat. De Proteſtantibus inuitandis, ſe ad Lunenſem iam ſcribere, vt huiuſce rei cura Cæſari relinqueretur. De Synodi diuturnitate aliud non imperaſſe Lunenſi, niſi vt conſueta ſeruanda curaret; & difficulter ſe credere, Oratorem hos fines fuiſſe prætergreſſum. De Patribus per Nationes deſtinandis nihil à ſe Lunenſi commiſſum; nec par eſſe, de hoc à ſe ferri iudicium, donec de re doceretur. Profectò cùm Rex longè diſtaret, fieri non poſſe, quin interdum miniſtri aliquod negotium promouerent ex proprio ipſorum conſilio, & ex ſola norma generalium mandatorum, quantum Deo ſuoque Principi conducibile id putarent. Quod ad emendationem Principum attinebat, iam ſe præuertiſſe, redigendo in mentem Pontificis aliis litteris, quàm eſſet importunum præſenti rerum ſtatui, res haſce nouas excitari: idque à Rege non dici quòd ad ipſum ſpectabat; ſua enim iura eiuſmodi fundamento niteban-

c Inter monumẽta Moroni Cardinalis.

1563. nitebantur, vt nihil ſibi à Synodo timere poſſet. Quòd Orator obſtitiſſet, ne hoc negotium inceptaretur, niſi priùs acceptis à ſe ſui Principis iuſſis, laudem illi, non reprehenſionem deberi. Quòd autem in eo modum ac verba ille vſurpaſſet, quæ referebantur, velle ſe diligenter de his inquirere, & vbi ea vera eſſent, rebus, vt oportebat, conſulere. Denique ad id, quod Pontifex proponebat de celeri Concilij fine, ad euitanda diſcrimina aut ſuſpenſionis aut diſſolutionis, alio reſponſo opus non eſſe, cùm Rex iam per ſuos Oratores Romæ Pontifici expoſuiſſet quæ ipſe cenſebat de ratione abſoluendi Concilij; ſed nihil Regem formidare de duobus obiectis periculis: nam ipſe profectò ex vna parte huiuſmodi rebus minimè conſenſiſſet: ex altera fieri non poterat vt ea contingerent niſi ex auctoritate Pontificis; qui cùm grauiſſima damna prænoſceret, credibile non erat vt vmquam eò ſe flecteret.

Enimuerò tela ſine cuſpide, eſſe ſolent minæ vel expreſſæ vel tacitæ illorum malorum, quæ pariter nocerent minitanti, niſi idem aut mentis leuitate, aut perturbationis grauitate inſanire crederetur.

CAPVT VII.

Poſtremi cœtus de Decretis, in Seſſione vndecimo Nouembris firmandis. Variæ diſcrepantiæ, præſertim de primis cauſarum delationibus, ac de immunitate Eccleſiaſticorum Collegiorum. Cur leuiter agitaretur emendatio Cardinalium: & ſuſpiciones inter Farneſium & Moronum Cardinales. Diſſertatio Romà miſſa, & à Lotharingo comprobata, de celeri Synodi concluſione.

a Litteræ Legatorum ad Borrom. 4. Nouembris 1563.

SEnſus Principum de Concilio ita ſe habebant: inter quos Veneti[a] & apud Pontificem Romæ, & apud Legatos Tridenti celeritatis ſtudium, promptumque ad opem ferendam animum egregie præ ſe tulerunt. Dies tandem imminens Seſſionis Præſides ad curas maximè ſollicitas ſtimulabat. Aſſidui cœtus habebantur, ad quos Decreta poſtremò correcta referebantur. Ea correctio confecta erat, eiuſmodi ordine deſumpto, ſicuti diximus, è generali Conuentu, vt dirigeretur ſententijs ſcriptis, quas ſinguli Patres detuliſſent, non autem adnotationibus multis ac fallacibus eorum qui erant à ſecretis. 1

Id

Id verò poſtmodum argumentum præbuerat tum accuſationibus, perinde ac ſi noua Decreta prolatis ſententiis non reſponderent; quod purgatum eſt [b]: tum ſuſpicionibus, perinde quaſi alios alij ad eâ varianda pertraxiſſent, affectiones animorum magis quàm mentes commouendo; quod in ancipiti remanebat, vti conſueuit: tum etiam litibus, quaſi iudicia, poſteà ſcripto mutata, vim non haberent ea reuocandi quæ anteà in conſeſſu pronunciata fuerant; quod cogens argumentum non eſt habitum, cùm ſemper vſque ad Seſſionem fas ſit ſententiam mutare. 1563.

b Acta Paleotti.

2 Iam verò quoniam in multis articulis comperiebatur, plures ſententias vni parti fauere, ſed ſimul ingentem numerum fauere alteri; ſelecti Patres, vt id innoteſceret cunctis Patribus quibus nouum exemplar exhibebatur ad poſtremum iudicium [c] in Conuentu ferendum, in margine adnotabant quot & in quo diſſentirent.

c Acta Paleotti, & Actis Æliæ tem. vltimo pag. 171. à tergo.

Exemplo ſit: Cupiebant complures in primo capite, vt forma eligendorum Epiſcoporum Pontifici remitteretur.

In ſecundo, vt auferretur Epiſcopis obligatio, de qua diximus, obedientiæ Archiepiſcopis exhibendæ.

In quarto, quod nunc obtinet quintum locum, vt cauſæ minores Epiſcoporum, ob delictum cui abrogatio aut ſuſpenſio non debeatur, à Prouinciali Synodo cognoſcerentur.

In nono (numerantur hîc, vt indicaui, eo ordine quem tunc habebant, non eo in quem poſtremò redacta ſunt, vno addito, quod anteà ſublatum fuerat) vt in Epiſcopis facultas inuiſendi, non intelligeretur de Eccleſijs, quæ Conuentibus generalibus ſubduntur.

In decimo ſeptimo, vt qui examen exercebant, non eligerentur à Synodo Prouinciali, ſed ab ipſo Ordinario, cuius erat ſacerdotia conferre.

In decimonono, vt mandata, per bona Eccleſiaſtica viris pauperibus ac doctis conſulendi, in more ſeruarentur.

Sed in quinto potiſſimùm, quod ſextum nunc eſt, maximoperè litigatum. Etenim aliqui ſuadebant, vt retinerentur immunitates illorum Collegiorum, quæ Academijs ſubiacebant, idque Complutenſis Academiæ gratiâ, vt vidimus. Præcipuus huius partis fautor erat Andreas de Cueſta, Antiſtes Legionenſis, ad quem accedebat Mendoza, alijque complures. At verò qui Academiæ æmulæ, hoc eſt Salmanticenſi, fauebant, obſtiterunt, ac præcipuè Granatenſis, qui dixit, Se loqui, ne detrimentum paterentur Archiepiſcopi To-

1563. letanus & Hiſpalenſis, vt qui generalia ſtudiorum Gymnaſia in ſuis diœceſibus obtinebant: connumerauitque cuncta incommoda ex huiuſmodi immunitatibus. Quod multos peruertit, multoque plures peruertiſſet, niſi modicus Italorum amor in Guerrerum vim eius adhortationum apud ipſos non hebetaſſet; cùm documentum illud Rhetorum, vt Orator beneuolentiam ſibi conciliet, non tendat ad voluntates ſolùm, ſed ad intelligentias alliciendas.

d Acta Paleotti.

Cùm denuò ſententias dicere redordirentur, Hydruntinus tamquam æquum propoſuit [d], vt inſularum Antiſtites, quippe maris difficultatibus obnoxij, priuilegio fruerentur, quo liceret ipſis Synodos Prouinciales per procuratorem adire. Madruccius non comprobauit exceptiones quæ ponebantur de primis cauſarum iudicijs Ordinario reſeruatis: fateri ſe quidem, poteſtatem ineſſe ſummo Pontifici eas cognoſcendi, ſed graui de cauſa, & parcè: affirmauitque, ſi Cæſar, qui ſummus erat inter laicos, voluiſſet primum alicuius cauſæ iudicium ad ſe ab alijs reuocare, forſitan illi haud permiſſum iri. 3

e Extat in narratione Moroni de ſua legatione ad Concilũ.

Maiori parti placuerat, quemadmodum notauimus, vt leges ad Cardinales reformandos ſeorſim ſancirentur [e]: & quamquam non facultates modò, ſed mandata à Pontifice tradita ad id propenderent, tamen viſum eſt Legatis, hoc ſi tentaretur, Synodum ingreſſuram nouum vaſtumque pelagus, cuius notitiam perpauci ex Patribus habebant; adeoque tum ex huius notitiæ penuria, tum ex aliqua æmulatione Præſulum Tranſalpinorum erga illius Collegij prærogatiuas, abſurdiſſima propoſitum iri, vnde non modica diſcordia & prolixitas oriretur. Quapropter conati ſunt prudenter, quod ipſis euenit, maiorem partem ab hoc remouere, vt proinde Cardinalium emendatio cum vniuerſali conſociaretur, & ita minorem temporis conſiliorumque portionem ſibi depoſceret. Ad quod motus etiam fortaſſe fuit Moronus [f] ab epiſtolis duorum Farneſiorum Cardinalium, qui ex ſenſu quaſi communi Romanæ Aulæ conqueſti ſunt, quòd ipſe ſineret Romam & Collegium emendationibus onerari, emendationem verò Principum omitteret, nimium illorum votis indulgendo. Qui ſenſus Purpuratorum adeò præcellentium, comperti à compluribus Italicorum Patrum, ſtudioſis Farneſiorum, potiſſimùm in cauſa fuere, vt tam multi conſpirantes negarent ſe de reliquis articulis locuturos, niſi articulus de Principibus reponeretur. Fueratque firma Pauli III. [g] voluntas, vt vtriuſque partis correctio æquè procederet, cùm exiſtimaret, hac ratione Principes æquiores in aliena, & faciliores in ſua futuros. Sed poſtea 4

f Conſtat ex epiſtola Philippi Geri Epiſcopi Inarimenſis ad Carolum Gualtreduccium, qui Farneſio à ſecretis erat, 8. Nouembris 1563.

g Vide finem cap. 2. lib. 3. & apparet ex epiſtola Iulij III. ad Legatum 16. Ianuarij 1552.

poſteà Iulius, quò calumniam diſijceret, quòd Roma hoc excuſationis obtentu reformare ſe nollet, ad ſuum Legatum ſcripſit, ſe conſentire vt præcipuus reformator primo loco reformaretur, & de hoc etiam Pius conuenerat. 1563.

Iam verò ad noſtrum argumentum regrediamur: Moronus, qui, vtpote à Farneſijs in Senatum adlectus, plurimâ eos obſeruantiâ proſequebatur, epiſtolam ad Alexandrum reſcripſit, in qua ſtatum Concilij, & neceſſitatem ſic agendi per magnam libertatem exponebat. Et quoniam mutuarum huiuſmodi litterarum non modò notitia, ſed etiam exempla tranſuolarant, ſuſpiciones admodum graues inter eos Cardinales coortæ ſunt; adeò vt Moronus, id temporis animaduertens innumerabiles inſimulationes, quibus ipſe obnoxius erat apud Principes, Oratores, Præſules, Pontificem & Cardinales, eò progreſſus eſt, vt diceret, Maiorem calumniarum copiam contra ſe Tridenti ſcaturire, quam aquarum ex illis montibus; ſed ſecuræ conſcientiæ aggeres efficere, ne totam illam eluuionem timeret. Quocircà diſſimile vero non eſt, ipſum, quò minùs exaſperaret Collegium, cuius querimonias accipiebat, ſedulò ſtuduiſſe, vt illius ordinis emendatio euaderet moderata ac temperata. Non tamen illi ſatis fuere hæc adhibita ſtudia ad tranquillandum Farneſij animum, cùm hic ad Moronum reſponderit [b], effeceritque vt reſponderetur à Gualfreduccio, qui ſibi à ſecretis erat, ad Philippum Gerium Epiſcopum Inarimenſem, eidem intimum, Velle quidem à ſe factum credi eo pacto quo Legatus pro cèrto ponebat; ſed non deeſſe qui affirmaret, viſum à ſe fuiſſe in manu Pontificis exemplum litterarum, quas ipſe ad Legatum ſcripſerat. Et mihi quidem in comperto non eſt, hoc verum eſſe: ſolùm in arcanis litterarum notis, per quas Borromæus reſcribit [i] epiſtolæ Moroni, datæ Kalend. Septembris, reperio, laudari à Borromæo propoſitum quod in ea Legatus patefecit; ſe videlicet ad cuiuſuis litteras minimè reſpecturum, nec vllius habiturum rationem in reparandæ diſciplinæ negotio. Et hæc verba ſubiicit: *Iſtis valde dolet hæc diſciplinæ reſtitutio; & non modò ſi ad ipſos ſpectaretur, numquam ea fieret, ſed omni quâ poterunt ratione illam impedire ſtudebunt. Propterea nos, qui rationem Deo reddituri ſumus etiam de rebus omiſſis in hac Synodo, par eſt, vt eos nihil moremur, ſed vt id quod expedit, nullo habito reſpectu, ſemper proſequamur.* Et in aliis ſcribit [k], permoleſtum acci-diſſe Pontifici, rectam ipſius mentem fuiſſe retardatam ab eo à quo minimè debuiſſet; ſed quamprimùm conqueſturum Pium cum quibuſdam Cardinalibus: quod certè profuiſſet ad illos in poſte-

b Litteræ Originariæ Farneſij ad Moronum, & Gualfreduccij ad Gerium, ſunt penes me, ſcriptæ 20. Nouembris 1563.

i Arcanæ notæ Borrom. ad Moronū 11. Septembris.

k 25. Septembris.

 rum

1563. rum coërcendos ne ſimilia tentarent, ſed liberè progredi ſinerent morum correctionem, eo modo quem Spiritus ſanctus optimum oſtendiſſet. Vtcumque res ſe habuerit, certum eſt, Farneſium purgationibus Legati reſpondiſſe per formulas reuerentis potiùs hominis quàm acquieſcentis: de quo inter reliqua hoc argumentum dedit. Scripſerat ad eum Moronus, Sperare ſe illum deceptum iri in aduerſis de Concilio præſagitionibus, perinde atque ſemper falleretur de ipſius voluntate, quoties ille quidquam crederet quod ſibi officeret. Et ab homine, qui Farneſio à ſecretis erat, in reſponſione repoſitum fuit, Farneſium pariter ita ſperare, & iam expertum eſſe ſucceſſus proſperos in priori parte, quoniam habitæ Seſſionis Decreta longè diuerſa viſa fuerant ab infauſta expectatione; idque ſe gratulari Legato, tamquam præcipuo illorum auctori: ſed herus, antequam litteras ſubſcriberet, hanc ad calcem vehementem appendiculam addi iuſſit: *Haud tamen omittam tibi dicere, hic homines rerum peritos affirmare, in ea Seſſione quædam contineri, quæ huic miſeræ Aulæ ſummum detrimentum inferunt.* Nec fortaſſis hæ ſuſpicionis vmbræ (quas diximus in Farneſio de Morono, tamquam de homine, qui ſuo munere non coactus, effecerit vt Pontificis gratia erga Farneſium minueretur) minimæ fuerunt inter cauſas, cur hic poſteà Moronum, à ſe purpurâ cohoneſtatum, ad ſupremum gradum prouehendum minimè curauerit.

Sed eò vnde digreſſi ſumus redeamus. Granatenſis reprobauit[l] eam mutationem in Cardinalibus, potiùs caſu quàm datâ operâ, reformandis: dixitque: Si illi meri Conſiliarij Pontificis eſſent, in Pontificis iudicio eorum electionem repoſitum iri; ſed cùm etiam eſſent illius electores, adeoque eorumdem auctoritas ad vniuerſam Eccleſiam pertineret, vniuerſæ pariter Eccleſiæ munus eſſe, ipſorum ætates, promerita, dotes ac patrias ex profeſſo, non in tranſitu præſcribere. 6

[l] Cuncta quæ in hoc capite ſunt, extant in Actis Paleotti, aut Salmanticenſis, aut Arcis Romanæ.

Bartholomæus de Martyribus Archiepiſcopus Bracarenſis, paulò anteà reuerſus Româ, miris modis commendauit Pontificem, eiuſque ſummum ſtudium reparandæ diſciplinæ, ac præſertim quod ſpectabat ad Cardinales; nec in eo ſe falli potuiſſe, propterea quòd Pontificis ſenſus vel maximè intimos penetrarat. Poſteà illuſtri præconio in cælum extulit integritatem probitatemque Caroli Cardinalis Borromæi, qui ſororis Pij filius erat, adeò vt dixerit; *Obſtacula ſalutari emendationi non à Pontifice, nec ab eius ſororis filio, ſed à nobis inijci.* Et adiecit; Hinc ſibi animum acceſſiſſe, quò maiori ſtudio ac feruore ſuam impenderet operam ad ea cogitanda, & in 7

Concilio

Concilio exponenda, quæ tantum opus promouerent. Id quod in 1563. dicenda ſententia maximè notabile auditum eſt, acris reprehenſio fuit, quâ inuectus eſt in *mandata prouidendi in formâ pauperis*, ſicuti dicebantur. In prouentibus Eccleſiaſticis diſtribuendis ſpectandam eſſe doctrinam & virtutem, non paupertatem; cùm oporteat conſulere muneribus, non hominibus: egentibus ſubueniendum eſſe per eleëmoſynas, non per ſacerdotia.

8 Aiala Segovienſis Antiſtes pro more ſuo accedere viſus eſt ore adeò ſtomachante, vt cibum omnem auerſaretur; & hos animi ſenſus protulit formulis vel maximè odioſis. Reijci à ſe totam illam diſciplinæ correctionem, tamquam pluribus in locis vitioſam. Adductas iam à ſe fuiſſe rationes, cùm anteà verba fecerat; ſed in eo Conuentu numerari ſententias, non ponderari. Poſtquam autem acerbè varia notauit in pluribus ex articulis propoſitis, concluſit, ſe minimè aſſentiri Decretis illis, quia Patrum delectus ad ea conficienda, æqualiter ex cunctis Nationibus non fuerat habitus; quia multum illis additum ſubtractumque fuerat contra Patrum ſententias, & quia ſuffragia, prout mos eſt in Synodis, collecta non fuerant, ſed priuatim tradita: quocircà de ipſis rationem habendam non eſſe, eademque alia eſſe, atque ij qui erant à ſecretis notarant. Proinde ſi fortè ſibi ex morbo laboranti non liceret intereſſe Seſſioni, iam tunc conteſtabatur, nullius efficaciæ illam eſſe; & à Concilij ſcribis expetebat, vt ſuam hanc conteſtationem ([m] quam ſcripto tradidit) referrent in Acta. Hic hominis ſermo viſus eſt vniuersè non ab eius doctrina, ſed ab animi perturbatione profectus. Etenim etiamſi quæ ille oppoſuit, vera omnino fuiſſent, reipſa nihil conficiebant; cùm eſſet liberum Conuentui tum Patres pro ſuo arbitratu deligere, tum etiam aut poſteà ſemper improbare id quod Patrum delectus legitimè confeciſſet, aut è contrario comprobare id quod ab ijſdem haud legitimè compactum eſſet. Acerbitate Aialæ primus Legatorum commotus, in cœtu ſubſecuto Patres commonuit[n], vt abſtinerent à ſermonibus obiurgatorijs: etenim qui ſecùs fecerit, eum à Conuentu depulſum iri.

[m] Eſt in vltimo tom. Actorum Arcis Æliæ pag. 180. & ſequentibus.

[n] In Actis Arcis Æliæ, 5. Nouembris 1563.

9 Lotharingus, qui iam inceptâ hac nouâ ſuffragatione redierat, ferè omnium poſtremus dixit, & hoc ſermonis initio vſus eſt: Tria ſe à principio optauiſſe in Concilio, plenam auctoritatem ex parte Pontificis, ſummam fidelitatem in Legatis, perfectam charitatem, pietatem, ac rerum notitiam in Patribus. Duo priora non deeſſe; adeoque reliquum fieri; vt Patres pro virili in tertium incumberent. Hîc verò luculentam laudationem habuit de Pio IV. religionis,

1563. nis, diſciplinę, ac boni publici ſtudioſiſſimo; eodemque parato ſe cōferre in Galliam, in Hiſpaniam, & quocumque ſalus & vtilitas Eccleſiæ ipſum vocaſſet. Si Pontifex in his virtutibus tantæ fuerat admirationi Archiepiſcopo Bracarenſi, qui religionis ſtudio totus ardebat, cogitarent, qualiſnam tepori ſuo viſus fuiſſet. Nullum ſibi ex itineribus ſuis hoc felicius euenitſe. Nihil excuſationis Patribus ſupereſſe, ne omnibus abſolutam numeris emendationem proſequantur, quando Pontifex conteſtatus fuerat in Senatu, ſe illam velle, & grauiter oblocutus in eos Aulicos, qui propriæ vtilitatis causâ illi videbantur obſiſtere. Deo preces eſſe fundendas pro diuturna Paſtoris huiuſmodi vita, vnoque animo ad Concilij confectionem ſubmotis contentionibus incumbendum. Italiam à ſe magnoperè diligi, tum ob reuerentiam Apoſtolicæ Sedis, tum quia ipſe genus trahebat à maioribus Siculis. Magnoperè Hiſpaniam diligi, quæ Fidei propugnaculum id temporis erat: magnoperè Galliam patriam ſuam. Quapropter illos hortari, vt ſine vlla ad partes adhæſione, aut animorum diſcordia, opus perficerent, & ad Eccleſias reuerterentur. Plurimum quoque Legatos commendauit. Quàm ipſis cordi eſſet ſancta diſciplinæ renouatio, ex capitibus, quę propoſuerant, agnoſci. Complura poſteà fuiſſe mutata, ſed ab alijs, non ab ipſis, & fortaſſe non in melius. Per Canones, de quibus tunc ſententiæ promebantur, potiùs relaxari veteres, quàm nouis vinculis reſtringi: eos tamen admittendos eſſe ob imbecillam temporum conditionem, per quos tamquam per gradus aſcenderetur ad primæuam diſciplinam, ſecundùm antiquiorum Synodorum Decreta.

Sed ad peculiaria progreſſus, affirmauit, Optari à ſe auctoritatem Apoſtolicam non modò ſolutam, ſed ſummoperè auctam; tamen hic locum non eſſe apponendi particulam, *ſaluâ Sedis Apoſtolicæ auctoritate*: ſiquidem diſciplinæ reformatæ legibus legum relaxationes aduerſantur; & occaſio Principibus fuiſſet præbita, Pontificis illarum poſtulationibus quotidie grauandi. Iterum cenſuit, proprium de Cardinalibus caput eſſe conflandum: ita Pontificem ſentire, qui etiam ipſum obſtrinxerat, vt hac de re ponderoſum aliquod & conſpicuum decernendum curaret. 10

Vnum ex viginti & vno capitibus ablatum fuerat, ſicuti dictum eſt, in quo agebatur de obligatione concionandi, quâ paſtores tenentur; & cuilibet etiam ex Regularibus id agere in Diœceſibus, Epiſcopis inuitis, prohibebatur. Ablatum hoc fuerat, quòd ſufficere cenſerentur ſanctiones habitæ Paulo III. ſedente. Sed 11

Lotha-

Lotharingus petijt vt caput illud reponeretur; & cùm multi conſentirent, repoſitum eſt. 1563.

In quinto, vbi lex habetur de committendis Epiſcoporum cauſis, opinabatur, aut caput illud omnino delendum, aut reſtringendum, adiectâ particulâ, *ſaluis Prouinciarum priuilegijs:* aliter neceſſe fore vt Galli repugnarent, cùm Decretum illud opponeretur priuilegijs Eccleſiæ Gallicanæ. Improbauit etiam mandata prouidendi; narrauitque, mentem eſſe Pontificis vt ea tollerentur.

12 In hanc ſententiam iuit Didacus Couarruuias Epiſcopus Ciuitatenſis; monuitque, huiuſmodi mandatorum vſum fuiſſe inductum, cùm Epiſcopi cuncta ſacerdotia diſtribuebant, nec tam multa reſeruabantur, ex quibus nunc Romanus Pontifex abundè habet vt per ſeipſum ea conferat.

13 Salmanticenſis, de controuerſia, Num apponenda eſſet in fine particula, *Saluâ ſemper Apoſtolicæ Sedis auctoritate*, perpendit, quamquam Summus Pontifex ſit Caput & Princeps totius Eccleſiæ vniuerſalis, nec vllius auctoritati iudicióve ſubiectus, adeoque eius poteſtas illæſa perſtaret in quouis Concilij Decreto; tamen eam eſſe temporum nequitiam, vt oporteret id exprimere, & iterum atque iterum repetere, ad honeſtum Catholicorum exemplum, & ad hæreticorum abiectionem.

14 Auditis ſingulorum iudicijs, opus incudi redditum eſt, dato ſelectis Patribus negotio, vt omni conatu in eam formam illud redigerent, quæ communiter placeret. Ægro erant animo Hiſpani [a], quoniam Decreta reuocandi Collegiorum immunitates, ac reſtituendi Epiſcopis primas cauſarum delationes, videbantur ipſis mutilata tot exceptionibus, vt alterum litigiorum ſeminarium euaderet, alterum, lucrum ſpe longè inferius conferret. Quare ad deliberandum inter ſe conuenientes, in tres claſſes diuiſi ſunt. Aliqui vehementiores conteſtationem ſuadebant; alij, difficiliores quàm ardentes, auctores erant, vt vtrumque Decretum ſecundùm præſentem formam reijceretur, eorumque ſanctio ad futuram Seſſionem transferretur, compendia temporis ſperantes: alij, temperatiores quàm primi, & cautiores quàm ſecundi, aduerſum hos aiebant, ſatius eſſe minus ſed certum accipere, quàm illud recuſare propter ſpem amplioris ſed incerti; poſſe quidem fauore temporis aliquid lucrifieri, ſed non minùs poſſe temporis iniquitate iacturam fieri totius. Aduerſus id quod cupiebant priores, conſiderabant, conteſtationem diſſidium, non lucrum parituram; vniuerſique Concilij dignitati ſine vllo ſuorum auctorum commodo no-

[a] Acta Salmanticenſis.

1563. cituram. In hac ſententia perſtitit Salmanticenſis, qui tam vehementi ſtudio efferbuit in turbulentis illorum conſilijs reprobandis, vt denuntiaret, paratum à ſe animum geri ad prius conteſtandum aduerſus eos qui conteſtationem molirentur. Hic vocis ſonus nimis elatior viſus eſt Iacobo Giberto de Noguera Epiſcopo Alifano: quare formulas parum reuerentes in eum iecit. Sed ille, vt qui & causâ & familiâ ſe validum ſentiebat, reſponſa acerbè mordacia homini reddidit: poſteà tamen facti pœnitens, quippe qui pietate atque humanitate pollebat, Alifanum inuitauit ad menſam; cuius iucundi liquores ſæpè ſuccenſas diſcordias extinguere conſueuerunt, eumque in gratiam reduxit; ratus, viri cordati, nedum Eccleſiaſtici, dignitatem poſt contentiones ſitam non eſſe in honoris prærogatiua ſibi ſeruanda, ſed in æqualitate ſponte reponenda.

Concluſum tandem eſt, de primis cauſarum delationibus recipiendum eſſe Decretum ſicuti digeſtum fuerat: etenim cùm in eo ſolùm ageretur de Aulæ Romanæ detrimento, Pontifex Legatique vſque adeò ibi potuerant indulgere, vt numquam aliàs Epiſcoporum auctoritati tantum acceſſerit. Sed de Capitulorum immunitate, quoniam tertiæ perſonæ detrimentum inuoluebatur, Hiſpanis eius reuocationem nonniſi circumſpectam ac limitatam obtinere licuerat; & odium contractum ob expulſionem Procuratoris Collegiorum, quidam contra illos procurator euaſerat, longè validior quàm alter fuiſſet. Quamobrem opportunius exiſtimarunt, vt Decretum illud futuræ Seſſioni reſeruaretur. 15

Dum hæc agebantur, die nono Nouembris Romanus tabellarius Tridentùm peruenit [p], qui detulit ad Legatos commentarium ad Synodum contrahendam, in quo etiam ratio habebatur, quâ id Patribus perſuaderetur: Commentarij, reuerà à Morono profecti [q], hæc erat ſumma: Cùm hinc neceſſe eſſet celeriter finem imponere; hinc verò argumenta iam propoſita nec ſtatim concoqui, nec decorè prætermitti poſſent; id quod vnicè expediebat, eſſe, vt in Pontifice reponerentur: id autem nec honeſtè nec vtiliter à Legatis proponi poſſe; adeoque rationem tum facillimam tum honeſtiſſimam fore, vt illius auctor fieret Lotharingus; qui vbi conſilium probaſſet, ſuopte ingenio ad illud proſequendum pronus fuiſſet. Vt cum eo Cæſariani ſociarentur; ita alteri Galliæ, alteri Germaniæ neceſſitatem ad rem obtinendam exponerent. Id ſi fieret, veriſimile videri Italos conſenſuros, repugnaturos Hiſpanos: ſed poſſe animosè deſpici nationis vnius repugnantiam, quò ſatisfieret poſtulatis votiſque aliarum complurium prægrandium, & multo magis 16

[p] Litteræ Borrom. ad Legatos 6. Nouemb. & Legatorum ad ipſũ 10. Nouemb. 1563.

[q] Apparet ex Monumentis Moroni.

gis Hiſpaniâ indigentium. Hæc erat rei ſumma; ita tamen, vt ſemper ſignificarit Pontifex Legatis [r], tum vniuersè in argumentis quæ ſupererant, tum in vno alteróve Decreto peculiari, curandum eſſe vt decerneretur in Synodo viâ conſuetâ, ne res in Pontifice niſi ex mera neceſſitate reponerentur. 1563.

r Conſtat ex litteris antecedentibus & ſubſequentibus, præ'ertim 8. Nouemb. 1563.

17 Legati acceptis litteris confeſtim negotium aperuerunt Lotharingo; is verò exemplum ſuorum conſiliorum, quæ Pontifici voce deſcripſerat, idipſum agnouit: tamen ſuaſit, vt die poſtero, qui poſtremo conſeſſui præſcriptus fuerat, nihil ea de re proponeretur, ne difficultates vnius cum alterius operis difficultatibus coniungerentur, & ita fortaſſe inſuperabiles redderentur: id ſanè cum ipſis, quod cum hoſtibus, agendum eſſe; vt cuncti ſuperentur, ſingulos aggredi opus eſt. Idem Legatis viſum, inter quos Oſio poſtremum cœtum adire non licuit, quòd febri laborabat, quæ à Seſſione pariter eum longe detinuit, eidemque timorem incuſſit, ſicut ipſe ſcripſit ad Borromæum, ne per integram illam hiemem ab ea diuexaretur. Quare alicuius audacis fabulatoris ſomnium fuit, affirmatum poſteà tamquam verum per ſummam confidentiam à Suaui, morbum ab Oſio ſimulatum fuiſſe, quòd ſibi nefas duceret aſſentiri Decreto de matrimonio clandeſtino, atque id ipſum etiam verbis ab illo declaratum. Miſſum faciamus, quòd cùm Acta tum Paleotti tum Salmanticenſis magnâ libertate ſcripta fuerint, in his ne verbum quidem, in illis omninò contrarium habeatur. Verùm, ſicut idem Legatus in Seſſione vigeſima tertia Decretis de Sacrificio aliqua ex parte repugnauit, & etiam in hac vigeſima quarta ſententiam oppoſitam poſteà ſcripto miſit; perinde potuiſſet idem ipſe intereſſe, vnaque cum alijs compluribus, & cum Legato Simonetta repugnare; præſertim cùm in ſcripta ſui iudicij ſchedula conſcientiæ ſtimulos non ſenſerit, in ea re Pontificis iudicio remittenda. Sed quid coniecturâ opus eſt? Morbus ille Oſij Legati tunc adeò manifeſtus adeoque diuturnus fuit, vt non modò illum vetuerit per eos dies intereſſe Conuentui & Seſſioni, ſed etiam poſteà tam imbecillum reddiderit, vt ipſi minimè licuerit [ſ] ſubire partem laborum, quos eius collegæ aſſiduè tolerarunt: quod idem graui doloris ſenſu apud Pontificem excuſauit; & tantùm adeſſe potuit functionibus ſolemnioribus. Proprium eſt quorumdam ingeniorum, res toruè ſpectantium, hoc ſolum verum exiſtimare, quod quidquid fit ac dicitur, fictum ſit: & è conuerſo ipſis accidit quod luſcis illis Platoniani ſpecus accidebat, vt fictum pro vero ab ipſorum oculis habeatur.

ſ Litteræ Legat. ad Borrom. ... Nouem. 3. 1563.

 CAPVT

1563.

CAPVT VIII.

Generalis congregatio decimo Nouembris. Canones ac Decreta comprobata cum aliqua repugnantia. Quid ſtatutum fuerit de particulâ, ſaluâ Sedis Apoſtolicæ auctoritate, *ac de verbis*, proponentibus Legatis. *Turbatio propter controuerſiam inter Epiſcopos & Archiepiſcopos. Seſſio vndecimo Nouembris. Canones & Decreta propoſita tum de dogmate tum de abuſibus matrimonij. Diſceptatur de obſeruatione aut tranſgreſſione Decreti*, legum relaxationes in matrimonijs rarò, ex cauſa, & gratis eſſe concedendas.

NOno die Nouembris duo cœtus habiti ſunt à ſelectis Patribus [a], ad componendos ita Canones, vt cunctis partibus, quantum poſſet, fieret ſatis. Poſtridie conuentus vniuerſalis coactus eſt, ad Seſſionem die ſequenti celebrandam. Ab eo cœtu amplioris libertatis gratiâ ij omnes excluſi ſunt, qui nec ſuffragij ius obtinebant, nec aderant tamquam eorum procuratores quibus ſuffragari fas erat; cùm ad alios conuentus multi ex primarijs Theologis, ſicuti dictum eſt, admitterentur. 1

[a] Quidquid hic & ſequẽti capite narratur, extat in Actis Romanis, Paleotti, & Salmanticenſis Epiſc.

2 Propoſita ſunt primo loco Canones & Decreta de Matrimonio. Non placuit Lotharingo, vt anathema poneretur in ſexto aduerſus negantem, matrimonium non conſummatum per profeſſionem religioſam diſſolui: nec vt ſimiliter in nono vibraretur anathema in eum, qui affirmat, poſſe contrahi matrimonium à perſona in ſacris Ordinibus conſtituta, aut à Religioſis profeſſis, non obſtante ſeu lege Eccleſiaſticâ, ſeu voto; cùm ipſe poſtularet, vt vice *legis Eccleſiaſticæ* ſcriberetur, *legis*, ſimpliciter.

3 Madruccius idem reprobauit. Nec minùs reiecit impedimentum quod inducebatur, ſeu potiùs renouabatur inter raptorem & raptam antequam illa libertati fuiſſet reſtituta; & efficaciam clandeſtinis ſublatam. In his omnibus ſententijs complures illum ſecuti ſunt; ac præcipuè in poſtrema, de qua quadraginta ſex conuenere, & ſeptem animi ſui declarationem Seſſioni reſeruarunt.

4 Antequam ad Decreta diſciplinæ deueniretur, primus Legatorum dixit, Complures ſenſiſſe præponendam illis eſſe hanc particulam, *ſaluâ ſemper Apoſtolicæ Sedis auctoritate*; alios tamen prudenter cogitaſſe, opportunius eſſe poſt emendationis totius leges eam apponi: cùm enim ætate Pauli III. in principio collocata fuiſſet,

fuiſſet, videri conſentaneum rationi, vt eadem in fine reſponderet: atqui ſi hinc & illinc ſpargeretur, occaſio calumniarum hæreticis præberetur. Collectis ſuper eo ſententijs, tres ſupra centum de hoc conſenſêre. Poſteà verò in Seſſione denuò rogati ſunt Patres ſententias, quo decerneretur, memoratam particulam abſque noua ſuffragatione ſuo tempore ad calcem totius emendationis addendam eſſe: quod concorditer acceptum eſt. Poſt hæc propoſita fuere Decreta: & Arrius Cagliegus Epiſcopus Gironenſis animum præ ſe tulit conteſtandi; ſed Moronus aſpectu ac ſermone grauiſſimo illum præueniens, dixit: Quicumque auderet pronuntiare, à ſe pro vano haberi id quod ab ea ſacroſancta Synodo comprobandum erat, eum inde meritò expulſum iri. Hæ voces tonitrui vim habuere, quod Cagliegum atque alium quempiam, fortaſſe pariter affectum, deterruit: & communi plauſu exceptæ ſunt, quippe libertatem in rebus deliberandis minimè reſtringentes, ſed proteruiam in deliberatis retundentes. 1563.

5 Cùm itaque ad dicendas ſententias veniretur, proſpero curſu, paucis contradicentibus, paucíſque mutatis, ſunt confecta Decreta. Solùm in quinto, vbi agitur de cognoſcendis committendíſque cauſis Epiſcoporum, ſublata fuerunt in gratiam Lotharingi ampliſſimæ derogationes cuicumque priuilegio iam appoſitæ; idque ne apertum detrimentum prærogatiuis Eccleſiæ Gallicanæ in eo contineretur, quandoquidem ille non impetrauerat, ſicut petierat in antegreſſo examine, vt Prouinciarum priuilegia diſertè illæſa ſeruarentur: in quo neceſſe habuit vt [b] ardenter ſe gereret, quoniam ſuper hoc articulo Venetijs conqueſti fuerant de Synodo Gallici Oratores.

[b] Ex litteris productis Oratorum ad Regem, 5. Nouemb.

Poſtremò propoſitum eſt Decretum de memoratæ declaratione particulæ, *proponentibus Legatis*: atque id pariter vno quaſi animo receptum eſt.

6 Abſoluto conſeſſu, cùm videbantur cuncta frui ſecurâ tranquillitate, noua perturbatio orta eſt. Legati neque per ſe neque per ſequeſtros potuerant diſſenſionem, de qua diximus, inter Epiſcopos & Archiepiſcopos componere; cùm alteri conquererentur, accitus illos, vſurpatos præcipuè in Regno Neapolitano, ad obedientiam profitendam, moremque pro arbitratu viſitandi, onera quædam eſſe propter meram prærogatiuæ iactationem; alteri verò contrà proferrent pro ſe poſſeſſionem omni memoriâ vetuſtiorem, priuilegia, & ordinem Hierarchiæ, poſtulantem, ſicut aiebant, vt per gradus ſuperioribus inferiores ſubijcerentur, donec ad

 ſupre-

1563. ſupremum aſcenderetur, videlicet ſummum Pontificem. Itaque concordiâ non ſuccedente, lis deciſioni commiſſa eſt: & Mutius Callinus Archiepiſcopus Iadrenſis, non ordinis ſui, ſed aduerſariorum cauſam ſuſcepit, ſiue ſimpliciter, quòd illa videretur ipſi æquior, ſiue (vt inſimulatus eſt ab ijs, qui quidquid ab alijs agitur, vtilitatis causâ fieri putant) quòd intenderet Veneto Patriarchæ ſe ſubtrahere. Is itaque cenſuit, Epiſcopos compellendos non eſſe vt ad Metropolitarum Eccleſias irent, niſi ad Prouincialem Synodum celebrandam; & ſolùm propter cauſas in huiuſmodi Synodo ſtatutas liceret Epiſcopis Eccleſias ſuffraganeorum inuiſere: & alia ſubiecit, Epiſcopis fauentia, quæ in Seſſione recenſebimus. Et quidem complures pro hâc ſententia diſſerüerant; adeoque communis erat opinio, etiam Legatorum, illam numero præualuiſſe: ſed reuerà ſicut magnitudo par multitudini apparet, ita quorumdam prolixitas in dicenda ſententia pro hac parte, effecerat vt pauci pro multis haberentur. Quamobrem abſoluto conuentu, qui horâ decimâ octauâ inceperat, & octo continentes horas inſumpſerat, cum poſteà ſuffragia reipſa connumerata ſunt, & non animo ſolùm dimenſa, oppoſitum compertum eſt per ſummam ægrimoniam Epiſcoporum; qui loquentium feſtinationi id tribuebant, quaſi ea impedimento fuerit, ne ab ijs, qui erant à ſecretis, multorum ſententiæ notari potuiſſent. Idcircò tametſi quarta noctis hora iam flueret, & ſtatim manè functio inchoanda eſſet, nihil diligentiæ omiſerunt, quò ſuffragia hîc talia audirentur, qualia & ipſi & alij in congregatione crediderant.

Horâ decimâ quintâ [e] acta ſolemnia cœpta ſunt, quæ admirabili diuturnitate vltra ſecundam noctis horam perpetuò producta ſunt. Sacrificium Miſſæ de Spiritu ſancto celebrauit Georgius Cornelius Epiſcopus Teruiſinus: Latinè perorauit Franciſcus Richardotus, Epiſcopus Atrebatenſis, ſuper Euangelio poſteà recitando, quod incipit, *Nuptiæ factæ ſunt in Cana Galileæ*: ſelectum enim eſt tamquam agitato dogmati accommodatum. Lectæ ſunt litteræ Margaritæ Auſtriacæ, quæ Belgium adminiſtrabat, & mandata Oratoribus Florentino & Melitenſi tradita, ſeruato aduentus ordine. 7

[e] Acta Paleotti, & Arcis Æliæ.

Dein Canones & Decretum de matrimonio propoſita ſunt, cum breui prooemio huius ſententiæ: *Matrimonij perpetuum indiſſolubilemq́; nexum primus humani generis parens diuini Spiritus inſtinctu pronuntiauit, cùm dixit: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.* 8

Hoc

Hoc autem vinculo duos tantummodò copulari & coniungi, Chriſtus Dominus apertiùs docuit, cùm poſtrema illa verba, tamquam à Deo prolata, referens dixit: Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro: ſtatimq́ eiuſdem nexus firmitatem, ab Adamo tantò antè pronuntiatam, his verbis confirmauit. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet. 1563.

Gratiam verò, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indiſſolubilem vnitatem confirmaret, coniugesq́ ſanctificaret, ipſe Chriſtus, venerabilium Sacramentorum inſtitutor atque perfector, ſuâ nobis paſſione promeruit, quod Paulus Apoſtolus innuit, dicens: Viri, diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea: mox ſubiungens: Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.

Cùm igitur Matrimonium in lege Euangelica veteribus connubijs per Chriſtum gratiâ præſtet, meritò inter noua legis Sacramenta annumerandum Sancti Patres noſtri, Concilia, & vniuerſalis Eccleſiæ traditio ſemper docuerunt: aduerſus quam impij homines huius ſæculi inſanientes, non ſolùm perperàm de hoc venerabili Sacramento ſenſerunt, ſed de more ſuo, prætextu Euangelij, libertatem carnis introducentes, multa ab Eccleſiæ Catholicæ ſenſu, & ab Apoſtolorum temporibus probata conſuetudine aliena, ſcripto & verbo aſſeruerunt, non ſine magna Chriſti fidelium iactura: quorum temeritati ſancta & vniuerſalis Synodus cupiens occurrere, inſigniores prædictorum ſchiſmaticorum hæreſes, & errores, ne plures ad ſe trahat pernicioſa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipſos hæreticos, eorumq́ errores decernens anathematiſmos.

Sequuntur duodecim Canones huiuſmodi.

9 I. *Si quis dixerit, Matrimonium non eſſe verè & propriè vnum ex ſeptem legis Euangelicæ Sacramentis à Chriſto Domino inſtitutum, ſed ab hominibus in Eccleſia inuentum; neque gratiam conferre; anathema ſit.*

II. *Si quis dixerit, licere Chriſtianis plures ſimul habere vxores, & hoc nullâ lege Diuinâ eſſe prohibitum; anathema ſit.*

III. *Si quis dixerit, eos tantùm conſanguinitatis & affinitatis gradus, qui Leuitico exprimuntur, poſſe impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum; nec poſſe Eccleſiam in nonnullis illorum diſpenſare, aut conſtituere, vt plures impediant, & dirimant; anathema ſit.*

IV. *Si quis dixerit, Eccleſiam non potuiſſe conſtituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in ijs conſtituendis erraſſe; anathema ſit.*

V. *Si quis dixerit, propter hæreſim, aut moleſtam cohabitationem, aut affectatam abſentiam à coniuge, diſſolui poſſe matrimonij vinculum; anathema ſit.*

VI. *Si quis dixerit, matrimonium ratum, non conſummatum, per ſolemnem religionis profeſſionem alterius coniugum non dirimi; anathema ſit.*

VII. *Si*

1563. VII. *Si quis dixerit, Eccleſiam errare, cùm docuit & docet, iuxta Euangelicam & Apoſtolicam doctrinam, propter adulterium alterius coniugum matrimonij vinculum non poſſe diſſolui; & vtrumque, vel etiam innocentem, qui cauſam adulterio non dedit, non poſſe altero coniuge viuente, aliud matrimonium contrahere; mœchariq́ eum, qui dimiſsâ adulterâ, aliam duxerit, & eam, quæ dimiſſo adultero, alij nupſerit; anathema ſit.*

VIII. *Si quis dixerit, Eccleſiam errare, cùm ob multas cauſas ſeparationem inter coniuges, quoad thorum, ſeu quoad cohabitationem, ad certum incertúmve tempus fieri poſſe decernit; anathema ſit.*

IX. *Si quis dixerit, Clericos in ſacris Ordinibus conſtitutos, vel Regulares, caſtitatem ſolemniter profeſſos, poſſe matrimonium contrahere, contractumq́ validum eſſe, non obſtante lege Eccleſiaſticâ, vel voto; & oppoſitum nil aliud eſſe, quàm damnare matrimonium, poſſeq́ omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt ſe caſtitatis, etiamſi eam vouerint, habere donum; anathema ſit: cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos ſupra id quod poſſumus tentari.*

X. *Si quis dixerit, ſtatum coniugalem anteponendum eſſe ſtatui virginitatis vel cælibatus, & non eſſe melius ac beatius manere in virginitate aut cælibatu, quàm iungi matrimonio; anathema ſit.*

XI. *Si quis dixerit, prohibitionem ſolemnitatis nuptiarum certis anni temporibus ſuperſtitionem eſſe tyrannicam, ab ethnicorum ſuperſtitione profectam; aut benedictiones, & alias cæremonias, quibus Eccleſia in illis vtitur, damnauerit; anathema ſit.*

XII. *Si quis dixerit, cauſas matrimoniales non ſpectare ad iudices Eccleſiaſticos; anathema ſit.*

Subſequebatur Decretum emendationis, in decem capita di- 10
ſtinctum.

I. *Tametſi dubitandum non eſt, clandeſtina matrimonia, libero contrahentium conſenſu facta, rata & vera eſſe matrimonia, quamdiu Eccleſia ea non irrita fecit;* (per hanc loquendi formulam illæſa in ſe relicta eſt vtraque opinio, an ea irrita fecerit nec ne Euariſtus) *& proinde iure damnandi ſint illi, vt eos ſancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata eſſe negant, quiq́ falsò affirmant, matrimonia, à filijs familias ſine conſenſu parentum contracta, irrita eſſe, & parentes ea rata vel irrita facere poſſe: nihilominùs ſancta Dei Eccleſia ex iuſtiſſimis cauſis illa ſemper deteſtata eſt, atque prohibuit. Verùm cùm ſancta Synodus animaduertat, prohibitiones illas propter hominum inobedientiam iam non prodeſſe; & grauia peccata perpendat, quæ ex iiſdem clandeſtinis coniugijs ortum habent, præſertim verò eorum qui in ſtatu damnationis permanent, dum, priore vxore, cum qua clàm contraxerant, relictâ, cum alia palàm contrahunt, &*

cum ea in perpetuo adulterio viuunt. Cui malo cùm ab Eccleſia, quæ de occultis non iudicat, ſuccurri non poſſit, niſi efficacius aliquod remedium adhibeatur; idcircò ſacri Lateranenſis Concilij, ſub Innocentio III. celebrati, veſtigijs inhærendo præcipit, vt in poſterum antequam matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus feſtiuis in Eccleſia inter Miſſarum ſolemnia publicè denuntietur, inter quos matrimonium ſit contrahendum: quibus denuntiationibus factis, ſi nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie Eccleſiæ procedatur; vbi Parochus, viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo conſenſu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium coniungo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: vel alijs vtatur verbis, iuxta receptum vniuſcuiuſque Prouinciæ ritum. Quod ſi aliquando probabilis fuerit ſuſpicio, matrimonium malitioſè impediri poſſe, ſi tot præceſſerint denuntiationes; tunc vel vna tantùm denuntiatio fiat; vel ſaltem Parocho, & duobus vel tribus teſtibus præſentibus matrimonium celebretur. deinde ante illius conſummationem denuntiationes in Eccleſia fiant; vt, ſi aliqua ſubſunt impedimenta, facilius detegantur: niſi Ordinarius ipſe expedire iudicauerit, vt prædictæ denuntiationes remittantur: quod illius prudentiæ & iudicio ſancta Synodus relinquit. Qui aliter, quàm præſente Parocho, vel alio ſacerdote, de ipſius Parochi ſeu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus teſtibus matrimonium contrahere attentabunt; eos ſancta Synodus ad ſic contrahendum omnino inhabiles reddit: & huiuſmodi contractus irritos & nullos eſſe decernit, prout eos præſenti Decreto irritos facit, & annullat. Inſuper Parochum, vel alium ſacerdotem, qui cum minore teſtium numero, & teſtes, qui ſine Parocho vel ſacerdote huiuſmodi contractui interfuerint, nec non ipſos contrahentes grauiter arbitrio Ordinarij puniri præcipit. Prætereà eadem ſancta Synodus hortatur, vt coniuges ante benedictionem ſacerdotalem, in templo ſuſcipiendam, in eadem domo non cohabitent; ſtatuitq́; benedictionem à proprio Parocho fieri; neque à quoquam, niſi ab ipſo Parocho, vel ab Ordinario, licentiam ad prædictam benedictionem faciendam alij ſacerdoti concedi poſſe; quacumque conſuetudine, etiam immemorabili, quæ potiùs corruptela dicenda eſt, vel priuilegio, non obſtante. Quod ſi quis Parochus, vel alius ſacerdos, ſiue regularis, ſiue ſæcularis ſit, etiamſi id ſibi ex priuilegio vel immemorabili conſuetudine licere contendat, alterius parochiæ ſponſos ſine illorum Parochi licentia matrimonio coniungere aut benedicere auſus fuerit; ipſo iure tamdiu ſuſpenſus maneat, quamdiu ab Ordinario eius Parochi, qui Matrimonio intereſſe debebat, ſeu à quo benedictio ſuſcipienda erat, abſoluatur. Habeat Parochus librum, in quo coniugum & teſtium nomina, diemq́; & locum contracti matrimonij diſcribat; quem 1563.

1563. *diligenter apud ſe cuſtodiat. Poſtremò ſancta Synodus coniuges hortatur, vt, antequam contrahant, vel ſaltem triduo ante Matrimonij conſummationem, ſua peccata diligenter confiteantur, & ad ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum piè accedant. Si quæ prouinciæ alijs, vltra prædictas, laudabilibus conſuetudinibus & cæremonijs hac in re vtuntur, eas omnino retineri ſancta Synodus vehementer optat. Ne verò hæc tam ſalubria præcepta quemquam lateant, Ordinarijs omnibus præcipit, vt cùm primùm potuerint, curent hoc Decretum populo publicari ac explicari in ſingulis ſuarum diœceſum parochialibus Eccleſiis, idq; in primo anno quàm ſæpiſſimè fiat; deinde verò quoties expedire viderint. Decernit inſuper, vt huiuſmodi Decretum in vnaquaque Parochia ſuum robur poſt triginta dies habere incipiat, à die primæ publicationis, in eadem Parochia factæ, numerandos.*

II. *Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multoties in caſibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia, in quibus vel non ſine magno peccato perſeueratur, vel ea non ſine magno ſcandalo dirimuntur. Volens itaque ſancta Synodus huic incommodo prouidere, & à cognationis ſpiritualis impedimento incipiens, ſtatuit, vt vnus tantùm, ſiue vir, ſiue mulier, iuxta ſacrorum Canonum inſtituta, vel ad ſummum vnus & vna baptizatum de Baptiſmo ſuſcipiant; inter quos ac baptizatum ipſum, & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatiq; patrem ac matrem tantùm ſpiritualis cognatio contrahatur. Parochus, antequam ad baptiſmum conferendum accedat, diligenter ab ijs, ad quos ſpectabit, ſciſcitetur, quem vel quos elegerint, vt baptizatum de ſacro fonte ſuſcipiant; & eum vel eos tantùm ad illum ſuſcipiendum admittat, & in libro eorum nomina deſcribat; doceatq; eos quam cognationem contraxerint, ne ignorantiâ vllâ excuſari valeant. Quod ſi alij, vltra deſignatos, baptizatum tetigerint, cognationem ſpiritualem nullo pacto contrahant; conſtitutionibus, in contrarium facientibus, non obſtantibus. Si Parochi culpâ vel negligentiâ ſecùs factum fuerit, arbitrio Ordinarij puniatur. Ea quoque cognatio, quæ ex Confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiuſq; patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur: omnibus inter alias perſonas huius ſpiritualis cognationis impedimentis omnino ſublatis.*

III. *Iuſtitiæ publicæ honeſtatis impedimentum, vbi ſponſalia quacumque ratione valida non erunt, ſancta Synodus prorſus tollit; vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in vlterioribus gradibus iam non poteſt huiuſmodi prohibitio abſque diſpendio obſeruari.*

IV. *Prætereà ſancta Synodus, eiſdem & alijs grauiſſimis de cauſis adducta, impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam*

induci-

inducitur, & matrimonium poſteà factum dirimit, ad eos tantùm; qui in primo & ſecundo gradu coniunguntur, reſtringit: in vlterioribus verò gradibus ſtatuit, huiuſmodi affinitatem matrimonium poſteà contractum non dirimere. 1563.

V. *Si quis intra gradus prohibitos ſcienter matrimonium contrahere præſumpſerit, ſeparetur, & ſpe diſpenſationis conſequendæ careat; idq́; in eo multò magis locum habeat, qui non tantùm matrimonium contrahere, ſed etiam conſummare auſus fuerit. Quòd ſi ignoranter id fecerit, ſiquidem ſolemnitates requiſitas in contrahendo matrimonio neglexerit; eiſdem ſubyciatur pœnis: non enim dignus eſt, qui Eccleſiæ benignitatem facilè experiatur, cuius ſalubria præcepta temerè contempſit. Si verò ſolemnitatibus adhibitis, impedimentum aliquod poſteà ſubeſſe cognoſcatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit; tunc facilius cum eo, & gratis diſpenſari poterit. In contrahendis matrimonys vel nulla omnino detur diſpenſatio vel rarò: idq́; ex cauſa, & gratis concedatur. In ſecundo gradu numquam diſpenſetur, niſi inter magnos Principes, & ob publicam cauſam.*

11 Quod ſpectat ad hoc poſtremum Decretum, vnde captatur occaſio frequentium querelarum de Romanis Pontificibus, quaſi in vtraque parte ſæpiùs negligatur, liber mihi narrare quod audire mihi contigit ab ore Alexandri VII. Pont. Max. paucis poſt ſuam creationem diebus. Is itaque mihi dixit, vtpote omnino animatus ad diſciplinam reparandam, corruptelaſque delendas, ſe ſtatim fuiſſe percontatum viros integerrimos, maximeque peritos Pontificiæ Datariæ, quonam pacto id Romæ perageretur aduerſus Tridentinum Decretum: etenim tametſi ab illo Pontifex non obſtringatur, & tum in principio tum in fine Concilij eius auctoritas integra reſeruetur diſertis verbis; minùs tamen laudabile videbatur, tam frequenter iudicium tam venerabilis Conuentus negligi. Reſponſum ſibi fuiſſe, Iure quidem obſeruari, vt relaxationes ad Matrimonium ſpectantes gratis concedantur, hoc eſt, ſine lucro eas concedentis: nam præter iura ſuperiorum Pontificum, imperantium vt tota pecuniæ ſolutio pios in vſus impenderetur [a], Innocentius X. adiecerat, ne pecunia ex huiuſmodi relaxationibus collecta confunderetur cum reliqua pecunia, Quæſtoris generalis curæ commiſſa; ſed vt deponeretur in Monte Pietatis, & illinc abſtrahi non poſſet, niſi mandato Pontificis, per quod illa reipſa in pia opera diſtribueretur. Quare non modò in hac parte decretum impleri, ſed laruam omnem contrariæ ſuſpicionis auferri. Quod verò ad alteram partem attinebat, nimirum, nonniſi rarò has relaxationes eſſe concedendas; conſtare, à Pio V. Pontifice, præclaræ ſeueræ-

[a] In Chirographo 8. Nouembris 1644. directo ad Dominicũ Cecchinum Datarium, qui fuit poſteà Cardinalis.

1563. que probitatis, & qui obſeruabat religioſè Concilium, poſt cuius exitum ferè illicò ad clauum ſederat, contrarium actum fuiſſe, atque ipſius exemplo eâdem viâ eius ſucceſſores inceſſiſſe. Cauſam autem, cur ſanctus ille Pontifex ab eo Concilij Decreto receſſerat, experimentum facti fuiſſe. Etenim cùm obſtacula, quibus irritum reddebatur matrimonium, eſſent multa, compertum erat, ſæpè contingere inter perſonas illorum aliquo præpeditas, immoderaræ appetentiæ violentiâ duorum animos adeò inflammari, vt niſi lex ipſis relaxaretur, ambo in graue delictum corruerent, aut aliàs inirent nuptias cum animi repugnantia, vitæque infelicitate: & ſæpè etiam ſimularent, & fuco tegerent cauſas falſas, ſurripientes hac fraude cōceſſiones velut inanimatas ac depictas, ac poſteà in ſacrilegis matrimonijs ad mortem vſque perſiſtentes. Contrà verò alios delicatiore conſcientiâ, quamquam veras magnique ponderis ipſi cauſas habeant ad relaxamenta obtinenda, tamen animo non quieſcere, ſi ex earum efficacia fiat relaxatio; variis ſemper religionis aculeis ipſos vexantibus de veritate cauſarum, quas attulerunt vel in ſe ipſis, vel in earum conditionibus, adeoque ſemper vereri, ne coniugium, in quo viuunt, ratum ſit; quod in perpetuo cruciatu illos detinet, ſine remedio, & cum periculo ne per errorem conſcientiæ multa peccent, & tandem incidant in deſperationem ſalutis. Quocircà malle ipſos relaxationem ſibi concedi nullâ expoſitâ cauſâ, & largiori eleëmoſynâ perſolutâ, quo animi quietem ſecuritatemque ſibi comparent. Et ex altera parte grauis cauſæ argumentum eſſe, quin reuerà grauem cauſam ad relaxandum, eſſe pinguem illam muctam, quæ ab impetrante prompto animo ſoluitur in pauperum piorumque operum ſubſidium.

Hæc referre volui, quæ mihi dicta ſunt à Pontifice eiuſmodi prudentiâ ac religionis ſtudio, cuiuſmodi vel fatentibus hæreticis eſt Alexander VII. quò intelligatur, quantâ cautione opus ſit antequam Principum, eorumque Tribunalium conſuetudines damnentur, præſertim cùm illæ ſub optimis curæque ſolertiſſimæ Principibus perſeuerant. 12

Quod ſi quis vulgare illud obijceret, Hac ratione, quâ vtuntur Pontifices, per eam prohibitionem non niſi pauperibus ligamen inijci, cùm diuites eius relaxationem vi pecuniæ conſequantur; reſpondetur primo loco, ſimile quiddam obijci poſſe Concilio, præcipienti, vt in ſecundo gradu lex Principibus, & non alijs relaxetur. Secundo, neque hanc peculiarem indulgentiam concedi Optimatibus ac diuitibus in cunctis prohibitionibus; nec omitti 13

debi-

debitam inter diuitem ac pauperem proportionem in imperanda e- 1563.
leëmoſyna. Sed de cetero quòd diues multis fruatur ſupra pauperem prærogatiuis, Naturæ ſanctio fuit, quò excitarentur homines ad induſtriam ac frugalitatem, ijdemque ab ignauia bonorumque diſſipatione remouerentur. Atque in hoc ſita eſt iniuria, quam inferunt ij qui furantur, in aliis ſcilicet præpediendis, ne per pecuniam ſuam ea ſibi bona comparent quæ honeſtè poſſent: quemadmodum è cõtrario in hoc ſitum eſt meritum voluntariæ paupertatis, nimirum, in remouendis à ſe commodis, quæ ex vſu bonorum proueniunt. Atque ita videmus, in quacumque publicarum rerum adminiſtratione multas prærogatiuas rependi ſubſidiis, quæ Reipublicæ confert voluntaria pecuniæ collatio ciuium locupletum, quod repræhenſionem nec accipit nec meretur, dummodò id fiat moderatè; idque ſupra ingentes diuitias ingentem virtutem æſtimari, ac præmijs affici: in quo ſi quando Romæ peccaretur, noxa hominibus, non inſtitutionibus, nec Principatui tribuenda.

14 Iam verò Decretorum narrationem poſequamur.

VI. *Decernit ſancta Synodus, inter raptorem & raptam, quamdiu ipſa in poteſtate raptoris manſerit, nullum poſſe conſiſtere matrimonium. Quod ſi rapta à raptore ſeparata, & in loco tuto & libero conſtituta, illum in virum habere conſenſerit, eam raptor in vxorem habeat; & nihilominùs raptor ipſe, ac omnes illi conſilium, auxilium & fauorem præbentes, ſint ipſo iure excommunicati, ac perpetuò infames, omniumq; dignitatum incapaces; & ſi Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, ſiue eam in vxorem duxerit, ſiue non duxerit, decenter arbitrio iudicis dotare.*

VII. *Multi ſunt qui vagantur, & incertas habent ſedes, &, vt improbi ſunt ingenij, primâ vxore relictâ, aliam, & plerumque plures, illâ viuente, diuerſis in locis ducunt. Cui morbo cupiens ſancta Synodus occurrere, omnes, ad quos ſpectat, paternè monet, ne hoc genus hominum vagantium ad matrimonium facilè recipiant: Magiſtratus etiam ſæculares hortatur, vt eos ſeuerè coërceant: Parochis autem præcipit, ne illorum matrimonijs interſint, niſi priùs diligentem inquiſitionem fecerint, & re ad Ordinarium delatâ, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint.*

VIII. *Graue peccatum eſt, homines ſolutos concubinas habere; grauiſſimum verò, & in huius magni Sacramenti ſingularem contemptum admiſſum, vxoratos quoque in hoc damnationis ſtatu viuere, ac audere eas quandoque domi etiam cum vxoribus alere & retinere. Quare, vt huic tanto malo ſancta Synodus opportunis remedijs prouideat; ſtatuit huiuſmodi concubinarios, tam ſolutos quàm vxoratos, cuiuſcumque ſtatus, dignitatis & condi-*

1563. *conditionis exiſtant, ſi, poſtquam ab Ordinario, etiam ex officio, ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non eiecerint, ſeq; ab earum conſuetudine non ſeiunxerint, excommunicatione feriendos eſſe; à qua non abſoluantur, donec re ipſa admonitioni factæ paruerint. Quòd ſi in concubinatu per annum, cenſuris neglectis, permanſerint; contra eos ab Ordinario ſeuerè pro qualitate criminis procedatur. Mulieres, ſiue coniugatæ, ſiue ſolutæ, quæ cum adulteris ſeu concubinarijs publicè viuunt, ſi ter admonitæ non paruerint; ab Ordinarijs locorum, nullo etiam requirente, ex officio grauiter pro modo culpæ puniantur; & extra oppidum, vel diœceſim, ſi id eiſdem Ordinarijs videbitur, inuocato, ſi opus fuerit, brachio ſæculari, eijciantur: alijs pœnis contra adulteros & concubinarios inflictis, in ſuo robore permanentibus.*

IX. *Ita plerumque temporalium dominorum ac magiſtratuum mentis oculos terreni affectus, atque cupiditates excæcant, vt viros & mulieres, ſub eorum iuriſdictione degentes, maximè diuites, vel ſpem magnæ hæreditatis habentes, minis & pœnis adigant cum ijs matrimonium inuitos contrahere, quos ipſi domini vel magiſtratus illis præſcripſerint. Quare cùm maximè nefarium ſit matrimonij libertatem violare, & ab eis iniurias naſci, à quibus iura expectantur; præcipit ſancta Synodus omnibus, cuiuſcumque gradus, dignitatis & conditionis exiſtant, ſub anathematis pœna, quam ipſo facto incurrant, ne quouis modo directè vel indirectè ſubditos ſuos, vel quoſcumque alios cogant, quò minùs liberè matrimonia contrahant.*

X. *Ab aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti vſque in diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum vſque in Octauam Paſchatis incluſiuè, antiquas ſolemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obſeruari ſancta Synodus præcipit; in alijs verò temporibus nuptias ſolemniter celebrari permittit: quas Epiſcopi, vt eâ quâ decet modeſtiâ & honeſtate fiant, curabunt: ſancta enim res eſt matrimonium, & ſanctè tractandum.*

Sicut in homine, tametſi pars exterior brutum quiddam ſit, interior forma cæleſtis eſt; ita quò ipſius natura ſeruetur, quamuis exteriora opera ſint brutum quiddam, principium interius oportet vt cæleſte quiddam ſit.

CAPVT.

CAPVT IX.

Contrariæ ſententiæ de allatis Decretis, ac præſertim de matrimonio clandeſtino. Errata Suauis; & , quæ ille obijcit, expenſa.

1 MAior pars his Decretis aſſenſa eſt: ſed varia & grauia fuerunt illis obiecta. Moronus dixit, in Canone duodecimo, vbi definitum erat, cauſas ad Matrimonium ſpectantes ad Eccleſiaſticum iudicem pertinere, ſibi non probari anathema: in quo nonnullos aſſeclas habuit. De clandeſtino ſchedulam huiuſmodi tradidit: *Quod ſpectat ad irrita efficienda matrimonia clandeſtina, ſequar id quòd approbauerit aut improbauerit Sanctiſſimus Dominus noſter; cùm de hoc ſententias contrarias doctiſſimorum virorum audierim, & ſimul nouerim, dictum fuiſſe ſancto Petro eiuſq; ſucceſſoribus: Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua.*

2 Oſius Legatus miſit poſtridie ad Synodi ſcribas huiuſmodi ſcriptum: *De matrimonijs clandeſtinis ſentire ſe id quod hactenus Eccleſia ſenſerat, à qua illicita, non irrita exiſtimata ſunt. Eam igitur nouitatem ſibi non placere, aduerſantem doctrinæ quam ad id vſque temporis acceperat ab Eccleſia; nec nouam cauſam conſpici. Si aliter viſum fuiſſet Pontifici, cui petebat vt ea cauſa committeretur, ſuum à ſe iudicium ſubijci Pontificis iudicio, & quâ par erat obedientiâ, reuerentiâ, ac ſubmiſſione. Præterea nonum Canonem à ſe comprobari, modo intelligeretur ſecundùm Synodi mentem; quæ non fuerat vt definiretur, legem cælibatus eſſe legem Eccleſiaſticam, de quo ne diſputatum quidem fuerat, ſed ſolùm vt damnaretur error Lutheri cum ijſdem ipſius verbis, quæ erant:* Non obſtantibus lege Eccleſiaſticâ, & voto.

3 Simonetta dixit, à ſe cuncta comprobari, excepto Decreto de irritis reddendis matrimonijs clandeſtinis, cui ex ſua conſcientia non poterat acquieſcere, niſi aliter videretur Pontifici, cui ſe remittebat.

Nauagerus omnia approbauit.

Lotharingo diſplicuit anathema ſexti Canonis, vbi dicitur, per ſolemnem profeſſionem ſolui matrimonium non conſummatum. Similiter in nono eidem diſplicuerunt illa verba, *Lege Eccleſiaſticâ*; ea tamen comprobauit, vbi maiori parti probarentur, ſed ſecundùm veram Concilij mentem. Et hic idem planè adiecit quod diximus de Oſio; atque in hoc vtroque capite complures eius ſententiam complexi ſunt.

Madruccius Canoni quarto ac ſexto diſſenſit. De nono conuenit cum Lotharingo. Noluit vt irrita fierent clandeſtina; nec minùs Decretum raptus improbauit.

Hiero-

1563. Hieroſolymitanus Patriarcha impugnauit acriter quòd irrita redderentur matrimonia clandeſtina, affirmauitque, propter aliquorum Legatorum & complurium Patrum repugnantiam, & propter oppoſitas ſcripturas, & propter rationum euidentiam ſe credere, id definiri non poſſe; ac velle vt ea omnia referrentur in Acta: ſe tamen Sedis Apoſtolicæ iudicio remittere.

Quantæ foret, vt opinor, moleſtiæ prolixus catalogus omnium 4
repugnantium, tantæ fortaſſe voluptati erit, deſcriptos videre magis conſpicuos, quorum tantummodò ſententiæ homines & æſtimatores ſunt & curioſi. Hi verò, præter eos, quos attulimus, fuerunt Venetus Patriarcha, Hydruntinus Archiepiſcopus, Verallus, Caſtanea, Sigiſmundus Sarracenus Archiepiſcopus Materanus, Philippus Mocenigus Archiepiſcopus Nicoſienſis, & Primas Cypri, qui ſimul, nequa poſſet eſſe dubitatio de recta fide ſuorum Græcorum, produxit authenticam Fidei profeſſionem (quæ vt referretur in Acta Concilij petijt) habitam tum ab Epiſcopis illius regni, tum etiam ab Armenis, & à Maronitis, in quadam Synodo Prouinciali in Cypro, celebrata ſub Elia Patriarcha anno milleſimo ducenteſimo quadrageſimo, Benedicto XII. Pontifice Maximo, ac poſteà confirmata in aliis eorum Synodis, etiam eo tempore quo ipſe præerat, in qua recipiebant integrè doctrinam Eccleſiæ Romanæ, tum in dogmatibus Sacramentorum, tum in reliquis, & Romani Pontificis auctoritatem ampliſſimis verbis fatebantur. Ceteri clariores in cohorte contradicentium fuere Gaſpar à Foſſo Archiepiſcopus Rhegienſis, Octauius Præconius Franciſcanus Panormitanus Archiepiſcopus, ita tamen vt Pontifici ſe remiſerit; ſicut etiam Sanfelicius, & Caſelius, Ioannes Zuares Auguſtinianus Epiſcopus Conimbricenſis, Carolus Graſſius Epiſcopus Montis Faliſci, qui multas rationes in quadam ſchedula congeſſit, Conſtantinus Bonellus Epiſcopus Tifernatium, qui ſimiliter in longa ſchedula varia produxit argumenta, Herbutus Orator Poloniæ, & Epiſcopus Primiſilienſis, Vanzius Vrbeuetanus, Sighicellus Faentinus, & Lainius Societatis Ieſu Generalis moderator, cui, & alijs compluribus, ſimiliter Decretum de raptoribus minimè placuit. Boncompagnus, Sfortia, & non pauci cum ipſis, dixere, Approbari à ſe partem illam quæ comprobaretur à Pontifice.

Collectis ſuffragijs, Princeps Legatorum elatâ voce pronuntiauit: 5
Doctrina & Canones de Sacramento Matrimonij comprobati ſunt ab omnibus; ſed quidam optarent vt aliquid adderetur aut demeretur. Decretum de clandeſtinis placuit maiori parti Patrum, diſplicuit pluſquam quinquaginta Patribus,

Patribus, inter quos Illuſtriſsimus Cardinalis Simonetta, Sedis Apoſtolicæ Legatus, Decretum non approbat, ſe tamen remittens ſanctiſsimo Domino noſtro. Ego etiam Sedis Apoſtolicæ Legatus Decretum approbo, ſi à ſanctiſſimo Domino noſtro comprobabitur. De Oſio non eſt facta mentio, proptereà quòd cùm æger decumberet, non niſi die poſteto ſuam ſententiam miſit, ſicuti dictum eſt. Prætereà de hoc Decrero non dixit ſimpliciter, illud eſſe comprobatum, ſicuti de alijs dici conſueuerat, cùm à maiori numero accipiebantur. Etenim credebatur, non licere ſtabiliri in Seſſione id cui repugnabat ſententia duorum ex quatuor Legatis, quippe qui perſonam gerebant, exercebantque auctoritatem Pontificis. Quapropter Moronus, nullâ de iure declaratione habitâ, merè factum narrauit. Sed ſubſecuta comprobatio Romani Pontificis, cui omnes Legati, & complures ex Patribus aduerſantibus ſe remiſerant, dubitationem omnem ſuſtulit.

6 Antequam progrediamur, & dum adhuc memoria recens eſt, expendamus id quod Suauis in hoc negotio dicit.

In narratione bis grauiter lapſus, palàm facit, ſe in tenebris ambulare. Primò refert, *anathemata matrimonij fuiſſe à cunctis admiſſa.* Quod nimium ſanè falſum eſt: nam duodecimo repugnarunt Moronus & alij, ſexto Lotharingus cum alijs pluribus; & ſparſim fuerunt varij qui diſſenſerunt. Deinde narrat, quinquaginta ſex, præter Legatos, dixiſſe abſolutè, ſibi non placere Decretum de matrimonijs clandeſtinis; à reliquis verò illud comprobatum. Et hoc pariter longè abeſt à vero: ſiquidem nec ij qui reprobarunt, numerum quinquageſimum ſextum attigerunt præter Legatos; neque claſſes duæ ſolùm fuere, ſcilicet improbantium & comprobantium: ſed prætereà fuit eorum claſſis, qui ſimpliciter ſe Pontifici remiſerunt; adeò vt ex his, & ex improbantibus, Legatis etiam comprehenſis, numerus quinquaginta ſex Patrum conflatus fuerit [a]: poſtridie verò adiecta eſt Oſij Legati ſententia, quicum quinquaginta ſeptem euaſere.

[a] Litteræ Legat. ad Borrom. 11. Nouemb. & conſtat ex Actis Paleotti, & Actis Æliæ.

7 Dein ad oppugnationes accedit, quæ à nobis diſtinctè afferentur & perpendentur; qui enim ſibi ſociam veritatem habet, claritatem quærit; hæc verò ſocia diſtinctionis eſſe conſueuit.

Affirmat in primis, mirum compluribus accidiſſe, quòd tamquam articulus Fidei poneretur, matrimonium non conſummatum diſſolui ſolemnis profeſſionis causâ, quæ ſolemnitas eſt ex lege Eccleſiaſtica ſecundùm Bonifacium Octauum. Iam verò qui mediocrem obtinet peritiam in doctrinis Theologicis, non ignorat, tripartito hac de re ſententias diuidi. Vna eſt,

1563. voti ſolemnitatem eſſe quidem ex iure Eccleſiaſtico, quod ſpectat ad ritus, cùm liceat Eccleſiæ has illaſve cæremonias ſtatuere, vt actionis efficacitas habeatur; ſed non quod attinet ad effectum [b], qui ſit, reddere hominem ita Deo conſecratum vt mutari non poſſit; quo effectu poſito non poſſit poſteà ſolemne votum ab Eccleſia relaxari; atque ita ſunt opinati ſanctus Thomas, alijque grauiſſimi Theologi: ex qua ſententia obiectum à Suaui (ita nomino quæcumque ille alijs apponit) euaneſcit. Alia ſententia, hodie communior, vult, effectus etiam præcipuos huiuſmodi ſolemnitatis, quatenus diſtinguuntur à voti ſimplicis effectibus, eſſe iuris Eccleſiaſtici; adeoque ſummum Pontificem poſſe votum etiam ſolemne relaxare: atque inter propugnatores huiuſce ſententiæ complures pariter ſunt [c], qui voto adſcribunt vniuerſalem virtutem ſoluendi matrimonij non conſummati, ex ſanctione non Eccleſiæ, ſed Chriſti, qui tradiderit Eccleſiæ facultatem inſtituendi hæc vota ſolemnia, & ipſis votis, vbi eſſent ab Eccleſia inſtituta, vim ad ſoluenda huiuſmodi matrimonia nondum conſummata; in quibus diſiunctio durior accideret alteri coniugum, cùm exiſtiment hi Doctores, Eccleſiæ per ſeipſam non licuiſſe ſancire legem vniuerſalem ſoluendi matrimonij vinculum, quamuis cenſeant, licere ipſi illud ſoluere in his illiſve peculiaribus conditionibus. Porrò nec minùs ſecundùm hanc opinionem corruit argumentum Suauis. Alij denique putant [d], hunc etiam effectum ſoluendi vinculum matrimonij non conſummati ſpectare ad votum ſolemne, ex mera Eccleſiæ lege: & qui hoc verum cenſet, cenſet ſimiliter, poſſe quoque ſolui ab Eccleſia per vniuerſales Conſtitutiones vinculum matrimonij. Friuolum profectò eſt quod aduerſus hæc obiectat Suauis, matrimonium, antequam conſummetur, eſſe Sacramentum. Quid hoc refert? eſſentiæ Sacramenti ſufficit vt ſit ſignum gratiæ; adeoque matrimonium poteſt eſſe Sacramentum, etiamſi nondum ſecuta fuerit ea coniunctio omnino indiſſolubilis: & tale eſt matrimonium nondum conſummatum, cùm ipſi deſit ſignificatio huiuſmodi prorſus indiſſolubilis coniunctionis, ſicuti habetur in ſententijs quas alibi recitauimus, & in ſcholis notiſſimum eſt. Verùm tametſi quælibet ex allatis ſententijs inter limites incerti perſiſtat, eſt tamen per diſiunctionem certum, aut ex hoc aut ex illo capite à ſolemni profeſſione diſſolui matrimonium non conſummatum, prout docet Eccleſiæ traditio, cùm id definierint Euſebius [e] Pontifex, Gregorius Magnus, Alexander III. Innocentius III. & Ioannes XXII. præter ea quæ habentur

b Vide Sanchez de Matrim. lib 7. diſp. 15. præſertim num. 16.

c Sanchez l. 2 diſp. 19 cum alijs multis, quos affert in fine.

d Vide allatos à Sãchez dictâ diſput. num. 2.

e Vide Sanchez de Matrimonio, l. 2 diſput. 18.

bentur ex ſanctis Patribus, & ex hiſtoria Eccleſiaſtica. Et planè innumerabiles caſus ſunt, in quibus de rebus ſiue ad fidem, ſiue ad ſpeculatricem facultatem, ſiue ad deliberationem ſpectantibus, quædam veritas per diſiunctionem indubitata eſt, quamquam diſiunctionis partes valdè dubiæ remaneant; quemadmodum ſine meorum exemplorum ope per ſe quilibet lector mediocris intelligentiæ pernoſcet. 1563.

8 Contra ſeptimum Canonem, vbi agitur de adulterio, commiſſo poſt coniugium conſummatum, quod attinet ad diſſolutionem, narrat Suauis, captioſæ locutionis damnatum fuiſſe. Sed in hoc contumeliam infert Reipublicæ Venetæ, quæ hoc pacto Canonem poſtulauit. Quòd autem captioſus non fuerit, ſed ponderatus ac circumſpectus, ſuo loco demonſtrauimus. Celebratur verſus, quo dixerat Poggius, ſe nec malum ciuem eſſe, & bonum hiſtoricum: ſed de Suaui affirmare licet, nec bonum eſſe ciuem, nec bonum hiſtoricum.

9 Refert de nono, multa fuiſſe iactata in id quod ibi affirmatur, *Non negari à Deo donum caſtitatis illud rectè petenti*; cùm doceamur ab Euangelio, à Deo cunctis non concedi: & ſanctus Paulus cohortetur quoſdam, qui eo carebant, non ad ipſum petendum (quod facilius fuiſſet, ſi rectam petitionem impetratio procul dubio ſubſequeretur) ſed ad ſibi conſulendum per coniugium.

10 Quicumque hoc pacto diſſerebat, aut ſophiſticam exercebat, aut ignorantiâ laborabat. Synodus ibi non loquitur de dono quod conceditur in effectu, & per gratiam efficacem, quam Deus ex doctrina tum Euangelij tum Apoſtoli cunctis non elargitur; ſed de dono quod conceditur in potentia proxima, hoc eſt in gratia, quæ proximè ſatis eſt ad votum cuſtodiendum. Etenim Concilium de ijs agit, qui tametſi eiuſmodi voto adſtringerentur, tamen ex opinatione Lutheri excuſabantur, quòd in ſe tale donum non ſentiebant. Id autem non poterat à Luthero intelligi de ijs qui hoc dono carebant, eò quòd ipſum nollent, quamuis obtinerent potentiam illius habendi, quoniam in his apertè vana fuiſſet excuſatio: ſed hoc ille de ijs intelligebat, quibus deeſſent vires ſufficientes ad donum conſequendum, adeoque ad votum explendum, perinde quaſi hic virium defectus ex actus defectu argui poſſet, cùm ipſi experirentur, à ſe reipſa caſtitatem non haberi. Idcircò dicit Concilium, vt eas vires homines à Deo rectè petant, & ita illas impetraturos. Hanc verò eſſe Concilij mentem, perſpicuum eſt ex ratione quam adducit: *Quoniam Deus non ſinet nos tentari ſupra id*

1563. *quod poſſumus*; quod tum ex illo verbo *poſſumus*, quod potentiam ſonat, non item actum, tum ex innumerabilium hominum experimento, quos tentatio ſuperat, patet fuiſſe intellectum de gratia, quam moraliter ſufficientem vocant, non de efficaci, nec de victoria cunctarum tentationum. Et hæc Synodi ratiocinatio ſimilis eſt ijs, quæ Seſſione ſextà pronuntiarat: *Deus non iubet impoſſibilia, ſed iubendo monet & facere id quod poſſis, & petere quod non poſſis.* Sed quoniam gratia, proximè ac moraliter ſufficiens conceſſa, non ſemper re ipſa efficax eſt, non omnes re ipſa donum habent, ſicuti dicitur in Euangelio: illi verò, qui experitur ſe hoc dono carere, & impetum contrarium ſentiens aut ex temperamento, aut ex praua conſuetudine, præuidet nouos lapſus, nec ſe voto ligauit, Apoſtolus conſilium dat, vt ad remedium à lege naturæ inſtitutum confugiat.

In duodecimo narrat, abſurdum fuiſſe viſum Politicis, conſtitui articulum Fidei, cauſas ad matrimonia ſpectantes pertinere ad iudicem Eccleſiaſticum, cùm hæc definitio appareat contraria ijs quæ leguntur in codice tum Iuſtiniani tum Theodoſij, & in alijs antiquitatis monumentis; vbi patet; à Principibus laicis præſcribi coniugiorum impedimenta, & ab ijſdem arbitratu ſuo relaxari; & cùm Eccleſiaſtici acceſſerint ad huiuſmodi cauſas iudicandas quà ex commiſſione, quà ex negligentia Principum ac Magiſtratuum. 11

Cur potiùs iſtis abſurdum non videbatur, dum illic Principes & Principum Oratores tam vigilanter ſtudebant procul arcere quodcumque creditum ab ipſis detrimentum ſuæ iuriſdictionis, nihil eoſdem huic Canoni repugnaſſe, quin potiùs primum Legatum repugnaſſe vt ibi apponeretur *anathema*? Quod ſi velimus vtique tamquam debitum laicis Principibus adiudicare quidquid habetur in Codicibus, & cui in Eccleſiæ infantia ob minus malum oportebat interdum vt Pontifices palpebras ſubmitterent, eiſdem etiam arrogare fas erit auctoritatem ad ipſos ſummos Pontifices confirmandos. Neque hîc neceſſe nobis eſt quæſtionem agitare, an legitima poteſtas ponendi impedimenta matrimonio, adeoque ea relaxandi, ablata fuerit Principibus ab Euangelij lege, dum contractum illum extulit ad conditionem Sacramenti, naturæ limites excedentem, an poſteà ab Eccleſiæ lege. Ad id quod agimus, nobis ſufficit, rem ipſam ita ſe habere, & à quacumque lege prouenerit, rectè ſe habere. Proculdubio, ſi à ſuo quiſque animo æmulationem aut inuidentiam erga Eccleſiaſticos amouerit, intelliget, quantæ ſit vtilitatis, vt contractus, cuius libertas 12

&

& certa efficacitas adeò neceſſariæ ſunt ad ſalutem & quietem animarum, pendeat in omnibus Chriſti fidelibus ab Eccleſiæ Conſtitutionibus, vniformibus, & à charitate profectis, quæ tendunt ad ſempiternam ſubditorum ſalutem; non autem à diſcrepantibus, & ſæpè minùs tolerabilibus Principum laicorum, qui temporarium bonum intendunt. Quòd ſi hæc Eccleſiæ iuriſdictio bona ac legitima non eſſet, ſed arrogata & ſurrepta, quo pacto eam Suauis deſcribit, affirmare oporteret, ſicut aliàs in ipſum argumentatus ſum, orbem terrarum ante nos diu plenum cæcorum fuiſſe, dum per immenſum temporis ſpatium Principes & Magiſtratus in cunctis Chriſtiani orbis partibus tanti ponderis poteſtatem Eccleſiæ reliquerunt; quod neque ex conceſſione, neque ex negligentia contigiſſe videtur in rebus merè ciuilibus. Sed hæc omnia dicta ſint ad confutationem eorum, quæ Suauis aſſumit & objicit, non ad neceſſariam huius Tridentini Canonis defenſionem, quæ his non indigebat, cùm in illo non de conſtituendis impedimentis agatur, ſed de cognoſcendis cauſis ad Matrimonium ſpectantibus. Enimuerò ſtatim ac matrimonio adiungatur dignitas Sacramenti, euidenter conficitur, ad Eccleſiam pertinere poteſtatem eius efficaciam iudicandi, adeoque poteſtatem decernendi quidnam neceſſarium ſit ad ipſius efficaciam iudicandam, ſicuti conſpicitur in reliquis omnibus Sacramentis. 1563.

13 De matrimonijs clandeſtinis ſcribit, complures non ſapere quînam definiretur, ea fuiſſe vera Sacramenta, & tamen Eccleſiam eadem ſemper fuiſſe deteſtatam, cùm fieri non poſſit, vt Eccleſia Sacramenta deteſtetur. Omitto, numquam declaraſſe Concilium, ea fuiſſe Sacramenta, adeò vt graues quidam Theologi [f] id negent. Sed concedatur: quales obiectantur ineptiæ? Matrimonium contractum ab homine, qui ſiue ſimplici voto caſtitatis, ſiue legitimis cum altera ſponſalibus obſtringitur, nónne verum Sacramentum eſt? Ita profectò. Nónne illud pariter peccatum eſt, Eccleſiæ deteſtabile, quæ cuncta peccata deteſtatur? ita profectò. Innumera huiuſce rei exempla ſuppetunt: veluti ſi quis ſacros Ordines conferret manifeſto irregulari, aut baptiſmo luſtraret peccatorem nondum pœnitentem, aut Euchariſtiam conſecraret extra altare, & ſine ritibus ab Eccleſia præſcriptis; in quibus conditionibus conficeretur verum Sacramentum, & tamen facinus deteſtabile patraretur. Non poteſt quidem Sacramentum vllum eſſe naturâ ſuâ deteſtabile, ſed ex illicitis conditionibus, quæ tamen ipſius naturam illi non auferunt.

[f] Sanchez l.2 de Matrim. diſp.6. & Vaſquez diſputat. 3. de Matrim. qui eos afferunt.

1563. Obijcit poſteà notiſſimas difficultates: Matrimonij contractum non diſtingui à Sacramento; & fuiſſe Sacramentum ante Euangelium, ſicuti fuit in terreſtri Paradiſo; & idcircò ſi Eccleſiæ facultas non eſt mutandi Sacramenti, neque pariter facultas erit mutandi contractus; aut certè eam mutationem ſpectaturam ad Principem laicum, cui ſubijcitur contractus quatenus contractus. 14

In hoc argumento ille in primis, ſiue ex ignorantia, ſiue ex temeritate, tamquam certum ponit id quod à Scriptoribus minùs receptum eſt [g]: quin à Vaſquez [h] notatur tamquam Fidei contrarium, matrimonium, inquam, ante Chriſti legem fuiſſe Sacramentum. Sed hoc, qualecumque illud ſit, aberrat à re propoſita. Certum ſanè eſt, contractum coniugalem naturâ ſuâ, & ſine inſtitutione Diuinâ Sacramentum non eſſe, adeoque quòd illud Sacramentum ſit, & quòd ſit contractus, eſſe duas naturas diſtinctas, quarum poſterior ſine priori perſiſtere poterat; quamuis nunc ex diuino Decreto ſeparari non poſſit (ſaltem extra caſum fortuitum) inter homines, ſuſcepto baptiſmo. Quemadmodum igitur quia ſpecies conſecratæ ſeparari quidem nequeunt à corpore Chriſti, ſed ſunt ab ipſo diſtinctæ, naturalis potentia, quamquam mutare non poſſit Chriſti corpus, poteſt tamen ſpecies mutare, & hoc pacto efficere poteſt, ne Chriſti corpus ibi permaneat: ita pari ratione poteſtas Eccleſiaſtica poteſt contractum mutare, tametſi nequeat mutare Sacramentum; & hac viâ licet ipſi impedire, ne certa quædam contrahendi forma Sacramentum remaneat, ſicut erat priùs. Quod ſi rem ſinceris purgatiſque oculis inſpiciamus, deprehendemus, id vſu venire in cunctis impedimentis, matrimonio ab Eccleſia iniectis: nec propterea benè inferri, ſpectare ad Principem laicum, leges de huiuſmodi contractibus ſancire, tum propter rationes à nobis ſuprà recenſitas, tum quia cùm is contractus iam fuerit deſtinatus à Deo pro materia proxima huic Sacramento, à quo ſeiungi nequeat, pluſquam ſanctum Chriſma Confirmationi, eius cura vniuerſe ſpectat ad eam poteſtatem, cui demandata fuit à Deo cura Sacramentorum.

[g] Vide Bellarminum l. 1 de Matrimonio cap. 5. & Sanchez l. 2. diſp. 7.

[h] De Matrim. diſp. 21. c. 3. & ſequentibus.

Affirmat, deriſas fuiſſe voces illas Parocho præſcriptas, *Ego vos coniungo, &c.* eas verò *non aliò tendere, niſi vt breuî dogma Fidei conficiatur, eas eſſe formam Sacramenti.* Verba Sacerdotis, ſiue quæ allata ſunt, ſiue alia ſint, formam eſſe Sacramenti, non quatenus eſt contractus, ſed quatenus Sacramentum, recens opinio non eſt, nec originem traxit ab interpretatione huius Decreti, cùm anteà illam tradiderit Guilielmus inſignis Epiſcopus Pariſienſis, quem ſecutus 15

cutus eſt in Concilio, ſicuti narrauimus, vnus ex primarijs Sorbonæ Doctoribus, & recens Synodus Prouincialis Colonienſis, ac tandem paulò ante annum, quo Decretum illud confectum eſt, Melchior Canus Epiſcopus Cananienſis in ſuis locis Theologicis [i]; vbi à ſe probari putat, eam à multis grauibuſque Scriptoribus defendi, quamquam contrarium accurato examine pro more ſuo Gabriel Vaſquez [k] oſtendat de reliquis omnibus, exceptis illis, quos nominauimus. Verùm Eccleſia non eò tendit, vt id tamquam Fidei articulus declaretur ſecundùm opinionem quam refert Suauis, quando plures ac præſtantiores ex Doctoribus in oppoſitā partem [l] concurrunt: & illa ſententia ægrè toleratur, & à compluribus caſtigatione cenſoriâ reprehenditur, præſertim poſt hoc Tridentinum Decretum, ex quo nouas oppugnationes in ipſam Theologi deducunt. Et ſanè quo pacto hi, de quibus loquitur Suauis, exiſtimabant Synodum eò ſpectare, dum ſimul cenſebant, id quod ille arbitrabatur, definitum ibi fuiſſe, clandeſtina, quæ certè formam huiuſmodi non habebant, fuiſſe Sacramenta, cùm tamen omnino ſit in comperto, Eccleſiam ſibi non tribuere poteſtatem mutandi formas Sacramentorum? Quin quò euidentius id pateat, obſeruetur, quo pacto Synodus non præcipiat Parochis, vt allatis vtantur vocibus, ſed aut illis, aut alijs, pro ritu cuiuſcumque Prouinciæ; quod ipſi fas non fuiſſet, ſi formam Sacramenti eas putaſſet: atque idcircò Synodus Florentina in materia & in forma cunctis nationibus æquabilitatem præſcripſit; at verò in ritibus Sacramentum non conſtituentibus ſuos cuique permiſit. Quod ſi Parochus dicit, *Ego vos coniungo*, benè colligitur ex conditionibus quas conſiderauimus, & ex omnibus reliquis, tempus illud præſens, *coniungo*, eſſe quoddam præſens morale, prout ſcholæ loquuntur, perinde ac ſi Parochus diceret: *In hac tota actione, quæ nunc auctoritate meâ peracta eſt, ego vos coniunxi.* Verùm ijs etiam, qui rationes huiuſmodi minimè percipiebant, ſatis erat, ne Concilij Decreta deriderent (hoc enim verbum Suauis vſurpat) oculos vertere ad id quod Nicolaus de Ponte Orator Venetus in exactiſſima narratione ſua notauit, fuiſſe hîc maiorem frequentiam doctorum hominum, quàm forſitan in quauis alia Synodo, etiam in prima Nicæna.

1563.

i Lib. 8. cap. 5 in ſolut. ad Tertium.

k De Matrim. diſp. 3. dub. 3 & ſequentibus.

l Vide Sanchez lib. 2. de Matrimonio diſp. 5. & 6. & Vaſquez vbi ſuprà.

16 Dicit, ex ratione à Concilio allata ad minuenda coniugalia impedimenta, concludi, maiorem eorum numerum eſſe tollendum. Primo loco ſciatur oportet, id per Pontificem non ſtetiſſe quaſi perauidum illius prouentus ac prærogatiuæ, quæ ipſi ex relaxationibus

1563. tionibus redundant; quin illum, quod ad ſe ſpectabat, permiſiſſe vt auferretur impedimentum quarti gradus, quod vt ad plures extenditur, perinde frequentiori relaxatione indigere ſolet: Patres tamen aliter iudicarunt. Profectò qui benè perciperet cuiuſuis articuli rationes, ſæpè commendaret plurimum leges illas, quas ex inſcitia damnat. Sit mihi exemplum vnicum loco multorum. Differebatur de impedimento *cognationis ſpiritualis* omnino tollendo [m]. Obſtitit Donaldus Mogonail Epiſcopus Rathbogenſis in Hibernia, & ob oculos poſuit, nodum in eo regno aptiorem non eſſe ad reconciliandas inimicitias, qui tanta illic in veneratione habebatur, vt quicumque cognatum ſpiritualem percuteret, anathemate puniretur, nec niſi in articulo mortis abſolutionem obtineret.

m Acta Paleotti 20. Auguſti.

Iam verò de maligna quæſtione, quam idem excitatam refert; 17
Maiúſne lucrum an damnum fecerit Romanus Pontificatus, aſſumptis ſibi cunctis relaxationibus ad matrimonium ſpectantibus, habitâ hinc ratione vtilitatis atque auctoritatis, hinc verò deperditæ Britanniæ, negari non poteſt, in huiuſmodi ratiocinatione plurimum inſcitiæ patefieri. Britanniæ iactura non ex eo contigit, quòd Pontifex relaxationes ſibi reſeruarat, ſed quòd auocauerit ad ſe cauſam coniugij inter Henricum & Catharinam: quas cauſas certum eſt non fuiſſe vniuersè reuocatas ad Romanos Pontifices, cùm ſæpiſſimè de his Epiſcopi iudicium ferant. Sed in ea cauſa, propter excelſitatem duarum partium, maluit Pontifex odium atque iniurias illius Principis, ſui alioquin amantiſſimi, ſubire, quàm eo pondere exoneratus Reginam innocentem deſerere, iniuſtitiæ priuati ac deterriti Præſulis expoſitam. Equidem reſponſionem hîc repetam aliàs redditam Suauianis huiuſcemodi incuſationibus, in Apoſtolicam Sedem coniectis, ob regnum illud deperditum; licere cuiuis homini cordato perſpicere, cuinam maior obuenerit iactura, etiam temporalis, an Romæ, an Britanniæ. Cur autem Summi Pontifices ſibi poſteà reſeruarint has quas diximus relaxationes, explicari ſinam à docto iudicio, quod Synodus amplexata eſt, Marci Antonij Bobbæ [n] Auguſtenſis Epiſcopi, qui Ducis Sabaudiæ Orator erat. Is, cùm illic proponeretur, vt ſaltem poteſtas relaxandæ legis in quarto gradu, fieret etiam communis cum Epiſcopis, perpendit, id valdè aduerſari voto propoſito, vt rarior eſſet relaxationis vſus. Etenim ſi ſingulæ à ſingulis Epiſcopis concederentur, longè frequentiores illæ fuiſſent quàm quotquot quilibet profuſus Pontifex eſſet elargiturus: præterquam quòd habito etiam reſpectu inter eos, qui poſſunt vnus vni relaxamenta indulge-

n 17. Auguſti 1563. vt in Actis Paleotti.

dulgere, quò poma altiori arboris ramo adhærent, eò minùs decerpuntur. 1563.

Narrat denique, improbatum à Gallis fuiſſe Decretum in raptores, quippe quòd occupatio quædam eſſet laicæ poteſtatis: nec minus etiam Decretum in concubinarios & adulteros; quandoquidem non licet Eccleſiæ vltra anathemata pœnas irrogare. Atqui ſi Galli ita ſenſerunt, quare ferè omnes ſimul his Decretis aſſenſerunt?

Quòd ſi non licet Eccleſiæ in delicta, quæ offenſionem ac detrimentum inferunt publico animarum bono, pœnas vltra Sacrorum ademptionem conſtituere; cur Eccleſiaſtici Inquiſitores tot in regnis, laicæ iuriſdictionis ſtudioſiſſimis, ſontes puniunt & vinculis, & exilijs, & infamiâ, & triremibus, & proſcriptionibus, nec in eo impediuntur? Inter homines probatio nulla magis legitima ſuppetit probatione factorum, quæ idioma quoddam eſt, ab omni ſuſpicione ac mendacio immune.

CAPVT X.

Sex priora Decreta in Seſſione vigeſimaquartâ confirmata. Quatuor ibi mutationes ab ijs quæ forma propoſita continebat; tum de ſubiectione, quâ Epiſcopi Archiepiſcopis ſubduntur; tum de itione ad Metropolitarum Eccleſias, præterquam ad Synodos celebrandas; tum de viſitatione, quâ inuiſuntur ab illis præterquam ex cauſis à Prouinciali Synodo comprobatis; tum de minoribus ipſorum cauſis cognoſcendis, & de concedenda Epiſcopis facultate abſoluendi delicta hæreſis in foro conſcientiæ, etiam vbi S. Inquiſitionis Tribunal eſt. Multa Suauis errata in facto expenduntur; & quæ idem obijcit ob monita Concilij in Pontificem, & ob cauſas maiores Epiſcoporum, ipſi reſeruatas.

1 ABſolutis peculiaribus Decretis Matrimonij, ventum eſt ad ſanctiones generalis emendationis [a]: quibus quiddam aliud præter morem in ea Seſſione contigit, quòd videlicet ex Patrum ſententia multa fuerint mutata in ijs quæ à cœtibus ſtabilita fuerant, & ab Epiſcopo celebrante clarâ voce propoſita. Ingens excitus eſt rumor, ſicut indicauimus, tum veſperi præcedenti, tum poſteà

[a] Acta Paleotti, & Arcis Romanę, & litteræ Legatorum ad Borrom. 21. Nouemb, 1563.

1563. poſteà eodem ipſo manè; ſiquidem Epiſcopi, vbi intellexerunt, ipſorum poſtulato ſuffragia quantum ſatis erat non fauiſſe, perinde ac in cœtu creditum fuerat, omnem adhibuerunt induſtriam (ardore minùs fortaſſe temperato quàm ratio decori poſtulaſſet) ad obtinendum in Seſſione id quod optabant. Et ſane colligo ex verbis ſententiarum, quas ibi pronuntiarunt ij, qui poſt habitum conuentum ſeu verbo ſeu ſcripto declararant ſenſum propitium ipſorum parti, eius numerum augentes, à Legatis & Patrum delectu fuiſſe aliquid variatum in Decretis Conuentui lectis, & ab ipſo comprobatis, adiecto generatim mandato, vt quædam ex plurium voto componerentur. Verùm mutationes illæ, ſicut vſuuenit in conſilijs medijs, non excultæ priùs tractatione, neque concordiâ maturatæ, ſaporis parum grati fuerunt. Quocircà magnum extitit in Seſſione certamen. Et quoniam primum ſuffragium, Epiſcopis propitium, illic prodijt ab Archiepiſcopo Iadrenſi, eidem bona pars Epiſcoporum per ſimplices voces adhæſit. Vnde poſteà contigit, vt Legati, cùm ad veſperam Seſſionis de eius exitu Romam ſcriberent [b], falſi fuerint, & crediderint, ſufficientem aſſeclarum numerum à Iadrenſi fuiſſe pertractum in cunctis articulis controuerſiæ, hoc eſt, non modò quatenus poſtulauit vt Epiſcopi ſuffraganei ſoluerentur obligatione adeundi Metropolitarum ſedes, exceptâ Synodi conuocatione, quod euictum eſt; ſed quatenus intendebat, Epiſcopos inſulanos & tranſalpinos non adſtringi ad Synodos Prouinciales adeundas per ſe ipſos, quandoquidem in hoc non niſi viginti quinque illi fauerunt.

[b] Litteræ Legatorum ad Borrom. 11 Nouembris. 1563.

2 At verò centum viginti duo cum eo conſenſerunt [c] de appendice ab ipſo quæſita in capite tertio; videlicet, ne Eccleſiæ, in quibus reſident ſuffraganei, nec ipſorum diœceſes, à Metropolitis viſitarentur, niſi cognitâ causâ, & à Synodo Prouinciali comprobatâ: in quo dignum fuit animaduerſione, quòd Iadrenſis, cùm [d] in dicenda ſententia ſolos Metropolitas nominaret, oblitus omnes ſuperiores Primates exprimere, nihil ſibi ipſi profuit. Cùm enim reliqui dixiſſent, ſibi illius ſententiam probari, confectum eſt Decretum de ſolis Archiepiſcopis, non item de Patriarchis.

[c] Acta Paleotti 12. Nouembris. 1563.

[d] Acta Paleotti.

3 In quinto capite nouemdecim vnà cum eo voluere, vt cauſæ criminoſæ minores Epiſcoporum ſolùm cognoſcerentur ac iudicarentur in Synodo prouinciali, aut per iudices ab illa deſtinatos.

4 In ſexto, vbi nunc conceditur Epiſcopis facultas abſoluendi ſubiectos ipſis à quauis occulta noxa, etiam hæreſeos, in foro interiori; id priùs ſecundùm formam propoſitam coarctabatur duobus modis:

dis: alter erat, vt id agere ipſis liceret tantummodò in propria diœceſi; & hanc limitationem pariter crediderunt, ſcripſeruntque eo veſperi Legati fuiſſe ſublatam ſecundùm eiuſdem Iadrenſis ſententiam, quod manè poſtmodum, collatis inter ſe ſuffragijs, haud verum compertum eſt: altera reſtrictio, quæ Oratoribus Hiſpano & Luſitano petentibus appoſita fuerat, dicebat, *Exceptis ijs regnis, vbi ſunt Inquiſitiones:* & hæc Iadrenſis, cum decem & octo ſuffragiis ſupra centum, effecit vt tolleretur. In quo Suauis multum fallitur, narrans, hanc exceptionem haberi in quinto capite, vbi agitur, à quonam cauſæ criminoſæ Epiſcoporum ſint cognoſcendæ. Et ſimiliter in alijs mutationibus, quamuis adeò publicæ ac celebres eſſent, ignorantiam prodit: non refert innumeras difficultates, quæ à Patribus obiectæ ſunt: errat etiam in numero Decretorum, quæ typis vulgata fuerunt, cùm tantummodò nouemdecim ſuper morum emendatione connumeret, & vigeſimum, ad declarandam particulam, *proponentibus Legatis*; & tamen qui legere didicit, comperit, priora eſſe viginti. Neque hic error calami tranſcurſui poteſt tribui, *nouemdecim* loco *viginti* ſcribentis: cùm enim ſingulatim ea Decreta recenſet in ſumma, prætermittit decimumnonum, quod fortaſſis vnum eſt ex præcipuis, & ex prævalidis ad oſtendendam Pontificis mentem pronam ad vtilitatem diſciplinæ, & ad reparationem auctoritatis Epiſcoporum, etiam cum palmari detrimento Aulæ Romanæ, ſicuti palàm fiet. Sed is qui volens in plurimis falſum enunciat, nihil laborat ne in reliquis ex allucinatione illud proferat. 1563.

5 Nos afferemus ea Decreta, non ſecundùm formam propoſitam, ſed ſecundùm conſtitutam in Seſſione; & ſimul expendemus quæ obiectat aduerſarius, quò viuidior ſit memoria rerum quæ oppugnantur.

I. *Si in quibuſlibet Eccleſiæ gradibus prouidenter ſcienterq́ curandum eſt, vt in Domini domo nihil ſit inordinatum, nihilq́ præpoſterum; multò magis elaborandum eſt, vt in electione eius qui ſupra omnes gradus conſtituitur, non erretur. Nam totius familiæ domini ſtatus & ordo nutabit, ſi, quod requiritur in corpore, non inueniatur in capite. Vnde, etſi aliàs ſancta Synodus de promouendis ad cathedrales & ſuperiores Eccleſias nonnulla vtiliter decreuit; hoc tamen munus huiuſmodi eſſe cenſet, vt, ſi pro rei magnitudine expendatur, numquam ſatis cautum de eo videri poſſit. Itaque ſtatuit, vt, cùm primùm Eccleſia vacauerit, ſupplicationes ac preces publicè priuatimq́ habeantur, atque à Capitulo per ciuitatem & diœceſim indicantur; quibus Clerus populuſq́ bonum à Deo paſtorem valeat impetra-*

1563. *petrare. Omnes verò, & ſingulos, qui ad promotionem præficiendorum quodcumque ius quacumque ratione à Sede Apoſtolica habent, aut alioquin operam ſuam præſtant, nihil in ijs pro præſenti temporum ratione innouando, hortatur & monet, vt in primis meminerint, nihil ſe ad Dei gloriam, & populorum ſalutem vtilius poſſe facere, quàm ſi bonos Paſtores, & Eccleſiæ gubernandæ idoneos promoueri ſtudeant; eoſq; alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, niſi quos digniores, & Eccleſiæ magis vtiles ipſi iudicauerint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium ſuggeſtionibus, ſed eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curauerint; & quos ex legitimo matrimonio natos, & vitâ, ætate, doctrinâ, atque alijs omnibus qualitatibus præditos ſciant, quæ iuxta ſacros Canones, & Tridentinæ huius Synodi Decreta requiruntur. Quoniam verò in ſumendo de prædictis omnibus qualitatibus graui, idoneoq; bonorum & doctorum virorum teſtimonio, non vniformis ratio vbique ex nationum, populorum ac morum varietate poteſt adhiberi; mandat ſancta Synodus, vt in prouinciali Synodo, per Metropolitanum habenda, præſcribatur quibuſque locis & prouincijs propria examinis, ſeu inquiſitionis aut inſtructionis faciendæ forma, Sanctiſſimi Romani Pontificis arbitrio approbanda, quæ magis eiſdem locis vtilis atque opportuna eſſe videbitur; ita tamen, vt, cùm deinde hoc examen, ſeu inquiſitio de perſona promouenda perfecta fuerit, ea in inſtrumentum publicum redacta, cum toto teſtimonio ac profeſſione fidei ab eo facta, quamprimùm ad Sanctiſſimum Romanum Pontificem omnino tranſmittatur: vt ipſe ſummus Pontifex plenâ totius negotij, ac perſonarum notitiâ habitâ, pro gregis Dominici commodo de illis, ſi idonei per examen ſeu per inquiſitionem factam reperti fuerint, Eccleſiis poſſit vtiliùs prouidere. Omnes verò inquiſitiones, informationes, teſtimonia ac probationes, quæcumque de promouendi qualitatibus, & Eccleſiæ ſtatu, à quibuſcumque, etiam in Romana Curia, habitæ, per Cardinalem, qui relationem facturus erit in Conſiſtorio, & alios tres Cardinales diligenter examinentur; ac relatio ipſa Cardinalis relatoris, & trium Cardinalium ſubſcriptione roboretur: in qua ipſi ſinguli quatuor Cardinales affirment, ſe, adhibitâ accuratâ diligentiâ, inueniſſe promouendos qualitatibus à iure, & ab hac ſancta Synodo requiſitis, præditos; ac certò exiſtimare ſub periculo ſalutis æternæ idoneos eſſe, qui Eccleſiis præficiantur: ita vt relatione in vno Conſiſtorio factâ, quò maturiùs intereà de ipſa inquiſitione cognoſci poſſit, in aliud Conſiſtorium iudicium differatur; niſi aliud Beatiſſimo Pontifici videbitur expedire. Ea verò omnia & ſingula, quæ de Epiſcoporum præficiendorum vita, ætate, doctrina, & ceteris qualitatibus aliàs in eadem Synodo conſtituta ſunt, decernit eadem, etiam in creatione ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, etiamſi Diaconi ſint, exigenda; quos Sanctiſſimus Romanus*

Romanus Pontifex ex omnibus Chriſtianitatis nationibus, quantum commodè fieri poterit, prout idoneos repererit, aſſumet. Poſtremò eadem ſancta Synodus, tot grauiſsimis Eccleſiæ incommodis commota, non poteſt non commemorare, nihil magis Eccleſiæ Dei eſſe neceſſarium quàm vt Beatiſsimus Romanus Pontifex, quam ſollicitudinem vniuerſæ Eccleſiæ ex muneris ſui officio debet, eam hìc potiſsimùm impendat, vt lectiſsimos tantùm ſibi Cardinales aſciſcat; & bonos maximè atque idoneos Paſtores ſingulis Eccleſiis præficiat; idq́ eò magis, quòd ouium Chriſti ſanguinem, quæ ex malo negligentium & ſui officij immemorum Paſtorum regimine peribunt, Dominus noſter Ieſus Chriſtus de manibus eius ſit requiſiturus. 1563.

6 Hoc Decretum, ſcribit Suauis, reprehenſum fuiſſe aut tamquam deficiens, ſi pertinet ad Synodum Romano Pontifici leges præſcribere, cùm in negotiis tanti momenti vſa fuerit formulis ſolùm narrantibus & obliquis; aut tamquam temerarium, ſi Pontifici Synodus ſubijcitur, cùm acriter, quamuis tacitè, caſtigauerit actiones tum præſentis tum ſuperiorum Pontificum. Mira ſanè oppoſitio, & præter expectationem, vt opinor, cuiuſuis intelligentis! Certum eſt, Synodum agere cum Romano Pontifice tamquam cum ſuperiore, non tamquam cum ſubiecto; num idcircò temeraria fuit? Nullus igitur ſupremus Princeps admonendus eſt ac reprehendendus; & impudentiæ arguemus S. Bernardum, qui Romanos Pontifices ſcriptis ſuis longè liberiùs reprehendit, & tamen ille ſimplex Abbas erat, & non Synodus Oecumenica? Sed quid multa, ſi Romæ, quod alibi monuimus, ipſi Pontifices deſtinant ac ſuſtentant religioſum hominem, qui ſingulis annis per plures vices vtatur hac, quam Suauis appellat temeritatem, in ſacelli Pontificij concionibus, quæ vel typis vulgatæ paſſim leguntur?

II. Dicebatur in ſecundo. *Prouincialia Concilia, ſicubi omiſſa ſunt, pro moderandis moribus, corrigendis exceſsibus, controuerſiis componendis, aliiſq́ ex ſacris Canonibus permiſsis renouentur. Quare Metropolitani per ſe ipſos, ſeu illis legitimè impeditis, Coëpiſcopus antiquior intra annum ad minus à fine præſentis Concilij, & deinde quolibet ſaltem triennio poſt Octauam Paſchæ Reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſeu alio commodiori tempore pro more prouinciæ, non prætermittat Synodum in prouincia ſua cogere: quò Epiſcopi omnes, & alij, qui de iure vel conſuetudine intereſſe debent, exceptis iis, quibus cum imminenti periculo transfretandum eſſet, conuenire omnino teneantur. Nec Epiſcopi comprouinciales prætextu cuiuſlibet conſuetudinis ad Metropolitanam Eccleſiam in poſterum accedere inuiti compellantur. Itidem Epiſcopi, qui nulli Archiepiſcopo ſubijciuntur, aliquem vicinum Metropolitanum ſemel eligant; in cuius Synodo prouinciali*

ciali

1563. ciali cum aliјs intereſſe debeant, & quæ ibi ordinata fuerint, obſeruent, ac obſeruari faciant. In reliquis omnibus eorum exemptio, & priuilegia ſalua atque integra maneant. Synodi quoque diœceſanæ quotannis celebrentur: ad quas exempti etiam omnes, qui aliàs, ceſſante exemptione, intereſſe deberent, nec Capitulis generalibus ſubduntur, accedere teneantur; ratione tamen parochialium, aut aliarum ſæcularium Eccleſiarum, etiam annexarum, debeant ij, qui illarum curam gerunt, quicumque illi ſint, Synodo intereſſe. Quod ſi in his tam Metropolitani quàm Epiſcopi, & aliј ſupraſcripti negligentes fuerint; pœnas, ſacris Canonibus ſancitas, incurrant.

III. Patriarchæ, Primates, Metropolitani, & Epiſcopi propriam diœceſim per ſe ipſos, aut ſi legitimè impediti fuerint, per ſuum generalem Vicarium, aut Viſitatorem, ſi quotannis totam, propter eius latitudinem, viſitare non poterunt, ſaltem maiorem eius partem; ita tamen, vt tota biennio per ſe vel Viſitatores ſuos compleatur, viſitare non prætermittant. A Metropolitanis verò, etiam poſt plenè viſitatam propriam diœceſim, non viſitentur Cathedrales Eccleſiæ, neque diœceſes ſuorum Comprouincialium, niſi cauſâ cognitâ & probatâ in Concilio prouinciali: Archidiaconi autem, Decani, & aliј inferiores in ijs Eccleſiis, vbi hactenus viſitationem exercere legitimè conſueuerunt, debeant quidem, aſſumpto notario, de conſenſu Epiſcopi deinceps per ſeipſos tantùm ibidem viſitare. Viſitatores etiam à Capitulo deputandi, vbi Capitulum ius viſitandi habet, prius ab Epiſcopo approbentur; ſed non ideò Epiſcopus, vel, eo impedito, eius Viſitator eaſdem Eccleſias ſeorſum ab his viſitare prohibeatur; cui ipſi Archidiaconi, vel aliј inferiores, viſitationis factæ infra menſem rationem reddere, & depoſitiones teſtium, ac integra acta ei exhibere teneantur: non obſtantibus quacumque conſuetudine, etiam immemorabili, atque exemptionibus & priuilegijs quibuſcumque. Viſitationum autem omnium iſtarum præcipuus ſit ſcopus, ſanam orthodoxamq; doctrinam, expulſis hæreſibus, inducere; bonos mores tueri, prauos corrigere; populum cohortationibus & admonitionibus ad religionem, pacem innocentiamq; accendere; cetera, prout locus, tempus & occaſio feret, ex viſitantium prudentia ad fidelium fructum conſtituere. Quæ vt facilius feliciuſq; ſuccedant, monentur prædicti omnes & ſinguli, ad quos viſitatio ſpectat, vt paternâ charitate Chriſtianoq; zelo omnes amplectantur; ideoq; modeſto contenti equitatu famulatuq;, ſtudeant quàm celerrimè, debita tamen cum diligentia, viſitationem ipſam abſoluere. Interimq; caueant, ne inutilibus ſumptibus cuiquam graues oneroſive ſint; néve ipſi, aut quiſquam ſuorum quidquam procurationis causâ pro viſitatione, etiam teſtamentorum ad pios vſus, præter id quod ex relictis pijs iure debetur, aut alio quouis modo, nec pecuniam, nec munus,

nus, quodcumque ſit, etiam qualitercumque offeratur, accipiant; non obſtante quacumque conſuetudine, etiam immemorabili: exceptis tamen victualibus, quæ ſibi ac ſuis frugaliter moderateq́ pro temporis tantùm neceſſitate, & non vltrà, erunt miniſtranda. Sit tamen in optione eorum qui viſitantur, ſi malint ſoluere id quod erat ab ipſis anteà ſolui, certa pecunia taxata, conſuetum; an verò prædicta victualia ſubminiſtrare: ſaluo item iure conuentionum antiquarum cum monaſterijs, aliiſve pijs locis, aut Eccleſiis non parochialibus inito, quod illæſum permaneat. In ijs verò locis ſeu prouincijs, vbi conſuetudo eſt, vt nec victualia, nec pecunia, nec quidquam aliud à Viſitatoribus accipiatur, ſed omnia gratis fiant, ibi id obſeruetur. Quod ſi quiſquam, quod abſit, aliquid amplius in ſupradictis omnibus caſibus accipere præſumpſerit; is, præter dupli reſtitutionem, intra menſem faciendam, alijs etiam pœnis iuxta Conſtitutionem Concilij generalis Lugdunenſis, quæ incipit, Exigit; nec non & alijs pœnis in Synodo prouinciali arbitrio Synodi, abſque vlla ſpe veniæ, multetur. Patroni verò in ijs quæ ad Sacramentorum adminiſtrationem ſpectant, nullatenus ſe præſumant ingerere; neque viſitationi ornamentorum Eccleſiæ, aut bonorum ſtabilium, ſeu fabricarum prouentibus immiſceant; niſi quatenus id eis ex inſtitutione ac fundatione competat: ſed Epiſcopi ipſi hæc faciant, & fabricarum redditus in vſus Eccleſiæ neceſſarios & vtiles, prout ſibi expedire magis viſum fuerit, expendi curent. 1563.

IV. *Prædicationis munus, quod Epiſcoporum præcipuum eſt, cupiens ſancta Synodus, quo frequentius poſſit ad fidelium ſalutem exerceri, Canones aliàs ſuper hoc editos, ſub fel. rec. Paulo III. aptius præſentium temporum vſui accommodando, mandat, vt in Eccleſia ſua ipſi per ſe, aut, ſi legitimè impediti fuerint, per eos quos ad prædicationis munus aſſument, in alijs autem Eccleſiis per Parochos, ſiue, ijs impeditis, per alios ab Epiſcopo impenſis eorum, qui eas præſtare vel tenentur, vel ſolent, deputandos in ciuitate, aut in quacumque parte diœceſis, cenſebunt expedire, ſaltem omnibus Dominicis & ſolemnibus diebus feſtis; tempore autem Ieiuniorum, Quadrageſimæ & Aduentus Domini quotidie, vel ſaltem tribus in hebdomada diebus, ſi ita oportere duxerint, ſacras Scripturas diuinamq́ legem annuntient; & aliàs, quotieſcumque id opportunè fieri poſſe iudicauerint. Moneatq́ Epiſcopus populum diligenter, teneri vnumquemque parochiæ ſuæ intereſſe, vbi commodè id fieri poteſt, ad audiendum verbum Dei. Nullus autem ſæcularis, ſiue regularis, etiam in Eccleſiis ſuorum Ordinum, contradicente Epiſcopo, prædicare præſumat. Iidem etiam ſaltem Dominicis & alijs feſtiuis diebus pueros in ſingulis parochijs fidei rudimenta, & obedientiam erga Deum & parentes diligenter ab ijs, ad quos ſpectabit, doceri curabunt, &, ſi opus ſit, etiam per cenſuras Eccleſiaſticas compellent: non*

1563. *non obſtantibus priuilegijs & conſuetudinibus. In reliquis, ea, quæ de prædicationis munere ſub eodem Paulo III. decreta fuerunt, ſuum robur obtineant.*

V. *Cauſæ criminales grauiores contra Epiſcopos, etiam hæreſis, quod abſit, quæ depoſitione aut priuatione dignæ ſunt; ab ipſo tantùm Summo Romano Pontifice cognoſcantur, & terminentur. Quòd ſi eiuſmodi ſit cauſa, quæ neceſſario extra Romanam Curiam ſit committenda, nemini prorſus ea committatur, niſi Metropolitanis, aut Epiſcopis, à Beatiſſimo Papa eligendis. Hæc verò commiſſio & ſpecialis ſit, & manu ipſius Sanctiſſimi Pontificis ſignata, nec vmquam plus his tribuat, quàm vt ſolam facti inſtructionem ſumant, proceſſumq́; conficiant: quem ſtatim ad Romanum Pontificem tranſmittant; reſeruatâ eidem Sanctiſſimo ſententiâ definitiuâ. Cetera aliàs ſub felicis rec. Iulio III. ſuper his decreta; nec non & conſtitutio ſub Innocentio III. in Concilio generali, quæ incipit, Qualiter & quando; quam ſancta Synodus in præſenti innouat; ab omnibus obſeruetur. Minores verò criminales cauſæ Epiſcoporum in Concilio tantùm prouinciali cognoſcantur, & terminentur, vel à deputandis per Concilium prouinciale.*

De hoc Decreto ita narrat Suauis: *Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ periti aiebant: Quòd Romam aduocarentur omnes Epiſcoporum cauſæ, nouam eſſe* 7 *politicam calliditatem, ad Aulam ſemper augendam; nam omnia vetuſti temporis exempla, & Canones veterum Conciliorum palàm faciunt, cauſas Epiſcoporum, etiam ad eos deponendos, in ſingulorum regionibus agitari.* Sed quî fieri poteſt, vt in eo vlla Romana calliditas politica locum habuerit, ſi ipſi Epiſcopi hoc Decretum concorditer voluerunt, & ſi parum illud iuriſdictionis, quod relictum fuerat Archiepiſcopis ad cauſas minores ſuffraganeorum cognoſcendas, neceſſe fuit vt ſuffragiorum vi tolleretur? Nemo inficiatur, antiquitus Epiſcoporum cauſas in prouincijs cognoſci; ſed præterquam quòd alios alia ſæcula mores poſtulant, magnæ dementiæ eſt, arbitrari cuncta vetuſtiora præſtare recentibus; ſiquidem vetuſtiora excogitabantur ac fiebant ab humano genere adhuc recente; & è contrario, recentiora pro ſe obtinent iudicium humani generis quod iam vetus euaſit. Quicumque ſine animi perturbatione rem diſpicit, ſatis intelligit, exerceri vniuerſè iudicia non poſſe neruosè ac ſincerè, niſi vbi celſitudo ſuperioris ita ſtatum inferioris excedat, vt in illum nec timor nec æmulatio cadere poſſint.

VI. Sanciebatur: *Liceat Epiſcopis in irregularitatibus omnibus & ſuſpenſionibus, ex delicto occulto prouenientibus, exceptâ eâ quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis alijs deductis ad forum contentioſum, diſpen-*

diſpenſare; & in quibuſcumque caſibus occultis, etiam Sedi Apoſtolicæ reſeruatis, delinquentes quoſcumque ſibi ſubditos, in diœceſi ſua per ſeipſos, aut Vicarium, ad id ſpecialiter deputandum, in foro conſcientiæ gratis abſoluere, impoſitâ pœnitentiâ ſalutari. Idem & in hæreſis crimine in eodem foro conſcientiæ eis tantùm, non eorum Vicarijs, ſit permiſſum. 1563.

Vlcerum maximè putreſcentium curatio, quantò inferioris manus labor eſt cùm in corporibus fit, tantò ſuperioris eſt, cùm in animis exercetur.

CAPVT XI.

Vndecim aliæ emendationis Decreta vſque ad decimum ſeptimum. Oppugnationes Suauis reiectæ de Penſionibus, & de pluribus Sacerdotijs vni collatis.

1 VII. *VT fidelis populus ad ſuſcipienda Sacramenta maiori cum reuerentia atque animi deuotione accedat; præcipit ſancta Synodus Epiſcopis omnibus, vt non ſolùm, cùm hæc per ſeipſos erunt populo adminiſtranda, priùs illorum vim & vſum pro ſuſcipientium captu explicent, ſed etiam idem à ſingulis Parochis piè prudenterq́, etiam linguâ vernaculâ, ſi opus ſit, & commodè fieri poterit, ſeruari ſtudeant, iuxta formam à ſancta Synodo in Cathecheſi ſingulis Sacramentis præſcribendam; quam Epiſcopi in vulgarem linguam fideliter verti, atque à Parochis omnibus populo exponi curabunt: nec non vt inter Miſſarum ſolemnia, aut diuinorum celebrationem, ſacra eloquia, & ſalutis monita, eâdem vernaculâ linguâ ſingulis diebus feſtis vel ſolemnibus explanent; eademq́ in omnium cordibus, poſtpoſitis inutilibus quæſtionibus, inſerere, atque eos in lege Domini erudire ſtudeant.*

VIII. *Apoſtolus monet, publicè peccantes palàm eſſe corripiendos. Quando igitur ab aliquo publicè, & in multorum conſpectu crimen commiſſum fuerit, vnde alios ſcandalo offenſos commotosq́ fuiſſe non ſit dubitandum; huic condignam pro modo culpæ pœnitentiam publicè iniungi oportet; vt quos exemplo ſuo ad malos mores prouocauit, ſuæ emendationis teſtimonio ad rectam reuocet vitam. Epiſcopus tamen publicæ hoc pœnitentiæ genus in aliud ſecretum poterit commutare, quando ita magis iudicauerit expedire. In omnibus etiam Cathedralibus Eccleſijs, vbi id commodè fieri poterit, Pœnitentiarius aliquis cum vnione præbendæ, proximè vacaturæ, ab Epiſcopo inſtituatur, qui Magiſter ſit, vel Doctor, aut Licentiatus in Theologia vel Iure Canonico, & annorum quadraginta, ſeu aliàs qui aptior pro loci qualitate reperiatur; qui dum confeſſiones in Eccleſia audiet, interim præſens in Choro cenſeatur.*

1563. IX. *Quæ aliàs ſub fel. rec. Paulo III. & nuper ſub Beatiſſimo Domino noſtro Pio IV. in hoc eodem Concilio de adhibenda ab Ordinarijs diligentia in beneficiorum, etiam exemptorum, viſitatione conſtituta ſunt; eadem etiam in ijs Eccleſiis ſæcularibus obſeruentur, quæ in nullius Diœceſi eſſe dicuntur; vt ab Epiſcopo, cuius Cathedralis Eccleſia eſt proximior, ſi id conſtet, alioquin ab eo qui ſemel in Concilio Prouinciali à Prælato loci illius electus fuerit, tamquam Sedis Apoſtolicæ delegato, viſitentur: non obſtantibus priuilegijs & conſuetudinibus quibuſcumque, etiam immemorabilibus.*

X. *Epiſcopi, vt aptius, quem regunt, populum poſſint in officio atque obedientia continere, in omnibus ijs quæ ad viſitationem, ac morum correctionem ſubditorum ſuorum ſpectant, ius & poteſtatem habeant, etiam tamquam Apoſtolicæ Sedis delegati, ea ordinandi, moderandi, puniendi, & exequendi, iuxta Canonum Sanctiones, quæ illis ex prudentia ſua pro ſubditorum emendatione, ac diœceſis ſuæ vtilitate neceſſaria videbuntur. Nec in his, vbi de viſitatione aut morum correctione agitur, exemptio, aut vlla inhibitio, appellatio, ſeu querela, etiam ad Sedem Apoſtolicam, interpoſita, executionem eorum, quæ ab his mandata, decreta aut iudicata fuerint, quoquo modo impediat, aut ſuſpendat.*

XI. *Quoniam priuilegia & exemptiones, quæ varijs titulis pleriſque conceduntur, hodie perturbationem in Epiſcoporum iuriſdictione excitare, & exemptis occaſionem laxioris vitæ præbere dignoſcuntur; decernit ſancta Synodus, vt, ſi quando iuſtis, grauibus, & ferè neceſſarijs ſuadentibus cauſis aliquos honorarijs titulis Protonotariatus, Acolythatus, Comitis Palatini, Capellani Regij, aut alijs huiuſmodi in Romana Curia, vel extra, inſignibus decorandos eſſe placuerit; nec non alios, cuicumque monaſterio oblatos, vel quomodocumque addictos, aut ſub nomine ſeruientium militijs, ſeu monaſterijs, hoſpitalibus, collegijs, aut quocumque alio titulo aſſumi, nihil ex ijs priuilegijs detractum eſſe Ordinarijs intelligatur, quò minùs ij, quibus ea iam conceſſa ſunt vel in poſterum concedi contigerit, ipſis Ordinarijs tamquam Apoſtolicæ Sedis delegatis, plenè in omnibus, & quo ad Capellanos Regios, iuxta Conſtitutionem Innocentij III. quæ incipit: Cùm Capella, ſubiecti exiſtant: exceptis tamen ijs, qui prædictis locis aut militijs actu ſeruiunt, & intra eorum ſepta ac domos reſident, ſubq; eorum obedientia viuunt, ſiue ijs, qui legitimè & ſecundùm regulam earumdem militiarum profeſſionem fecerint, de qua Ordinario conſtare debeat: non obſtantibus priuilegijs quibuſcumque, etiam Religionis ſancti Ioannis Ieroſolymitani, & aliarum militiarum. Quæ verò priuilegia reſidentibus in Curia Romana vigore Eugenianæ Conſtitutionis, aut familiaritatis Cardinalium competere ſolent; ea in ijs qui beneficia Eccleſiaſtica obtinent, ratione prædictorum benefi-*

beneficiorum minimè intelligantur ; ſed Ordinarij iuriſdictioni ſubiecti 1563.
permaneant: non obſtantibus quibuſcumque inhibitionibus.

XII.*Cùm dignitates in Eccleſiis,præſertim Cathedralibus,ad conſeruandam augendamq́; Eccleſiaſticam diſciplinam fuerint inſtitutæ, vt, qui eas obtinerent,pietate præcellerent, alijſq; exemplo eſſent,atque Epiſcopos operâ & officio iuuarent: meritò, qui ad eas vocantur, tales eſſe debent, qui ſuo muneri reſpondere poſſint. Nemo igitur deinceps ad dignitates quaſcumque, quibus animarum cura ſubeſt, promoueatur, niſi qui ſaltem* XXV. *ſuæ ætatis annum attigerit; & in Clericali ordine verſatus, doctrinâ ad ſuum munus exequendum neceſſariâ, ac morum integritate commendetur, iuxta Conſtitutionem Alexandri III. in Concilio Lateranenſi promulgatam, quæ incipit, Cùm in cunctis. Archidiaconi etiam, qui oculi dicuntur Epiſcopi, ſint in omnibus Eccleſiis, vbi fieri poterit, Magiſtri in Theologia, ſeu Doctores aut Licentiati in Iure Canonico. Ad ceteras autem dignitates, vel perſonatus, quibus animarum cura nulla ſubeſt, Clerici alioquin idonei, &* XXII. *annis non minores, adſciſcantur. Prouiſi etiam de beneficijs quibuſcumque curam animarum habentibus, teneantur à die adeptæ poſſeſſionis, ad minus intra duos menſes in manibus ipſius Epiſcopi, vel, eo impedito, coram generali eius Vicario, ſeu Officiali, orthodoxæ ſuæ fidei publicam facere profeſſionem, & in Romanæ Eccleſiæ obedientia ſe permanſuros ſpondeant ac iurent. Prouiſi autem de canonicatibus & dignitatibus, in Eccleſiis Cathedralibus, non ſolùm coram Epiſcopo ſeu eius Officiali, ſed etiam in Capitulo idem facere teneantur; alioquin prædicti omnes prouiſi, vt ſuprà, fructus non faciant ſuos, nec illis poſſeſſio ſuffragetur. Neminem etiam deinceps ad dignitatem, canonicatum aut portionem recipiant, niſi qui eo ordine ſacro aut ſit initiatus, quem illa dignitas, prabenda aut portio requirit; aut in tali ætate, vt infra tempus à iure, & ab hac ſancta Synodo ſtatutum, initiari valeat. In omnibus verò Eccleſiis cathedralibus omnes canonicatus ac portiones habeant annexum ordinem Presbyterij, Diaconatus vel Subdiaconatus. Epiſcopus autem cum conſilio Capituli deſignet, ac diſtribuat, prout viderit expedire, quibus quiſque Ordo ex ſacris annexus in poſterum eſſe debeat; ita tamen, vt dimidia ſaltem pars Presbyteri ſint, ceteri verò Diaconi, aut Subdiaconi: vbi verò conſuetudo laudabilior habet, vt plures vel omnes ſint Presbyteri, omnino obſeruetur. Hortatur etiam ſancta Synodus, vt in prouincijs, vbi id commodè fieri poteſt, dignitates omnes, & ſaltem dimidia pars canonicatuum, in Cathedralibus Eccleſiis, & Collegiatis inſignibus, conferantur tantùm Magiſtris, vel Doctoribus, aut etiam Licentiatis in Theologia, vel Iure canonico. Præterea obtinentibus in eiſdem Cathedralibus, aut Collegiatis dignitates, canonicatus, prabendas, aut portiones, non liceat vigo-*

1563. *re cuiuſlibet ſtatuti aut conſuetudinis, vltra tres menſes, ab eiſdem Eccleſiis quolibet anno abeſſe: ſaluis nihilominùs earum Eccleſiarum conſtitutionibus, quæ longius ſeruitij tempus requirunt; alioquin primo anno priuetur vnuſquiſque dimidiâ parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ ac reſidentiæ fecit ſuos. Quòd ſi iterum eâdem fuerit vſus negligentiâ, priuetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit. Creſcente vero contumaciâ, contra eos, iuxta ſacrorum Canonum conſtitutiones procedatur. Diſtributiones verò, qui ſtatis horis interfuerint, recipiant: reliqui, quauis colluſione aut remiſſione excluſâ, his careant, iuxta Bonifacij VIII. Decretum, quod incipit, Conſuetudinem: quod ſancta Synodus in vſum reuocat: non obſtantibus quibuſcumque ſtatutis & conſuetudinibus. Omnes verò diuina per ſe, & non per ſubſtitutos, compellantur obire officia; & Epiſcopo celebranti, aut alia Pontificalia exercenti, adſiſtere, & inſeruire, atque in choro, ad pſallendum inſtituto, hymnis & canticis Dei nomen reuerenter, diſtinctè, deuoteq́; laudare. Veſtitu inſuper decenti tam in Eccleſia quàm extra aſſiduè vtantur; ab illicitiſq́; venationibus, aucupijs, choreis, tabernis, luſibuſq́; abſtineant; atque eâ morum integritate polleant, vt meritò Eccleſiæ Senatus dici poſſit. Cætera, quæ ad debitum in Diuinis officijs regimen ſpectant, deq́; congrua in his canendi ſeu modulandi ratione, de certa lege in choro conueniendi, & permanendi, ſimulq́; de omnibus Eccleſiæ miniſtris, quæ neceſſaria erunt, & ſi quæ huiuſmodi; Synodus prouincialis, pro cuiuſque prouinciæ vtilitate & moribus certam cuique formulam præſcribet. Intereà verò Epiſcopus non minùs quàm cum duobus Canonicis, quorum vnus ab Epiſcopo, alter à Capitulo eligatur, in ijs, quæ expedire videbuntur, poterit prouidere.*

XIII. *Quoniam pleræque Cathedrales Eccleſiæ tam tenuis redditus ſunt & anguſtæ, vt Epiſcopali dignitati nullo modo reſpondeant, neque Eccleſiarum neceſſitati ſufficiant, examinet Concilium prouinciale, vocatis ijs quorum intereſt, & diligenter expendat, quas propter anguſtias tenuitatemq́; vicinis vnire, vel nouis prouentibus augere expediat; confectaq́; de præmiſſis inſtrumenta ad ſummum Romanum Pontificem mittat; quibus inſtructus ſummus Pontifex, ex prudentia ſua, prout expedire iudicauerit, aut tenues inuicem vniat, aut aliquâ acceſſione ex fructibus augeat. Interim verò donec prædicta effectum ſortiantur, huiuſmodi Epiſcopis, qui fructuum ſubuentione pro diœceſis ſuæ tenuitate indigent, poterit de beneficijs aliquibus, dum tamen curata non ſint, nec dignitates, ſeu canonicatus, & præbendæ, nec monaſteria, in quibus viget regularis obſeruantia, vel quæ Capitulis generalibus, & certis Viſitatoribus ſubduntur, à ſummo Romano Pontifice prouideri. In Parochialibus etiam Eccleſiis, quarum fructus æquè adeò exigui ſunt, vt debitis nequeant oneribus*

ribus ſatisfacere, curabit Epiſcopus, ſi per beneficiorum vnionem, non tamen 1563.
regularium, id fieri non poſſit, vt primitiarum, vel decimarum aſſignatione, aut per parochianorum ſymbola ac collectas, aut quâ commodiori ei videbitur ratione, tantum redigatur, quod pro Rectoris aut Parochiæ neceſſitate decenter ſufficiat. In vnionibus verò quibuſlibet, ſeu ex ſupradictis, ſeu alijs cauſis faciendis, Eccleſiæ parochiales monaſterijs quibuſcumque, aut Abbatijs, ſeu dignitatibus, ſiue præbendis Eccleſiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, ſiue alijs beneficijs ſimplicibus, aut hoſpitalibus, militiiſve non vniantur; & quæ vnitæ ſunt, reuideantur ab Ordinarijs, iuxta aliàs Decretum in eadem Synodo ſub fel. rec. Paulo III. quod etiam in vnitis ab eo tempore citrà æquè obſeruetur: non obſtantibus in ijs quibuſcumque verborum formis, quæ hîc pro ſufficienter expreſſis habeantur. Ad hæc in poſterum, omnes hæ Cathedrales Eccleſiæ, quarum redditus ſummam ducatorum mille, & parochiales, quæ ſummam ducatorum centum, ſecundùm verum annuum valorem, non excedunt, nullis penſionibus, aut reſeruationibus fructuum grauentur. In ijs quoque ciuitatibus, ac locis, vbi parochiales Eccleſiæ certos non habent fines, nec earum Rectores proprium populum, quem regant, ſed promiſcuè petentibus Sacramenta adminiſtrant; mandat ſancta Synodus Epiſcopis, pro tutiori animarum eis commiſſarum ſalute, vt, diſtincto populo in certas propriaſq́; parochias, vnicuique ſuum perpetuum peculiaremq́; Parochum aſſignent, qui eas cognoſcere valeat, & à quo ſolo licitè Sacramenta ſuſcipiant; aut alio vtiliori modo, prout loci qualitas exegerit, prouideant. Idemq́; in ijs ciuitatibus, ac locis, vbi nullæ ſunt Parochiales, quamprimùm fieri curent: non obſtantibus quibuſcumque priuilegijs & conſuetudinibus, etiam immemorabilibus.

2 Opponit huic Decreto Suauis: Longè maius expectatum fuiſſe remedium deterrimo penſionum abuſui. Conſiſtamus. Aut loquimur dè illarum diſtributione, quæ nunc vſurpatur; aut de inſtitutione in vniuerſum. Quod ad priorem ſpectat, remedium expectari non poterat ex Concilio, nec ex vlla humanarum legum: ſemper enim diſtributio præmiorum, eorumq́ue bonorum omnium, quæ non ex hereditate, ſed ex electione obtinentur, hominibus committatur oportet; qui poſſunt eam perperàm exercere, aut intelligentiæ aut voluntatis vitio. Si verò loquamur de inſtitutione præmiorum in genere; in primis non erat in poteſtate Epiſcoporum Romaníve Pontificis, eam auferre ſine graui offenſione Principum, qui præcipuè penſionibus, quæ imponuntur ſacerdotijs, ipſorum nominatione conferendis, magnam partem hominum de ſe benemerentium remunerantur. Præthereà, ſine penſionum ſubſidio ſuſtentari Cardinales non poſſent, non rependi præmia tot miniſtris, qui per

1563. inæſtimabilem laborem vniuerſali Eccleſiæ ſeruiunt; non conſuli
tot hominibus litteratis, qui eidem Eccleſiæ & ſemper ornamento
ſunt, & vbi opus eſt, præſidio. Hac de re complures peculiarium
Eccleſiarum poſſeſſores, ægro animo aliquid è ſuis prouentibus
Romæ pendentes, plurima blaterant, rationeſque populares ac ſpe-
cioſas congerunt: ſed opus eſſet vt ſæpiùs in memoriam reuocarent
celebrem apologum Menenij Agrippæ: reuoluant hiſtorias, obſer-
uentque, an quo tempore Eccleſia Romana minus abundabat au-
ctoritate ac prouentibus, Eccleſiaſtici alijs in locis tantum abunda-
rent, quantum in præſentia, etiam detractis ijs quæ Romæ con-
ferunt.

XIV. Pergebant Decreta Synodi: *In pluribus Eccleſiis, tam Ca-* 3
*thedralibus quàm Collegiatis & Parochialibus, ex earum conſtitutioni-
bus, aut ex praua conſuetudine obſeruari intelligitur, vt in electione, præ-
ſentatione, nominatione, inſtitutione, confirmatione, collatione, vel alia
prouiſione, ſiue admiſſione ad poſſeſſionem alicuius Cathedralis Eccleſiæ,
vel beneficij, canonicatuum, aut præbendarum, vel partem prouentuum,
ſeu ad diſtributiones quotidianas, certæ conditiones, ſeu deductiones ex fru-
ctibus, ſolutiones, promiſsiones, compenſationéſve illicitæ, aut etiam quæ
in aliquibus Eccleſiis dicuntur Turnorum lucra, interponantur: hæc cùm
ſancta Synodus deteſtetur, mandat Epiſcopis, vt, quæcumque huiuſmodi
in vſus pios non conuertuntur, atque ingreſſus eos, qui ſimoniacæ labis aut
ſordidæ auaritiæ ſuſpicionem habent, fieri non permittant: ipſiq́ue diligenter
de eorum conſtitutionibus ſiue conſuetudinibus ſuper prædictis cognoſcant;
& illis tantùm, quas vt laudabiles probauerint, exceptis, reliquas, vt
prauas ac ſcandaloſas, reijciant, & aboleant. Eos verò, qui aduerſus hæc, in
præſenti Decreto comprehenſa, quauis ratione commiſerint, pœnis contra
ſimoniacos editis, ſacris Canonibus, & varijs ſummorum Pontificum Conſti-
tutionibus, quas omnes innouat, teneri decernit: non obſtantibus quibuſ-
cumque ſtatutis, conſtitutionibus, conſuetudinibus, etiam immemorabili-
bus, etiam Apoſtolicâ auctoritate confirmatis: de quarum ſurreptione, ob-
reptione, & intentionis defectu Epiſcopus, tamquam Apoſtolicæ Sedis dele-
gatus, cognoſcere poſſit.*

Super hoc Canone fingit Suauis per ſubdolam fictionem, homi- 4
nes in ſpem veniſſe, ſublatum iri ſolutiones annuorum fructuum,
quas dicunt Annatas, & ſumptus ad obtinenda diplomata; ſed eam
ſpem, ait ille, poſteà ab effectis fuiſſe deluſam. Spes huiuſmodi
concipi non poterat ab ijs, qui ſciebant, ſemper in eo firmum ſte-
tiſſe Concilium, ne Pontifici ſua iura tolleret, & ibi præ ceteris
Lotharingum. Quòd ſi quis ex Epiſcopis illa attigit, creditus eſt
loqui

loqui aut ex affectu vindictæ, aut ex defectu peritiæ. Sed hac de re 1563.
alibi tam multa dicta ſunt, vt ſuperuacaneum ſit quidquam addere. Parcatur Suaui, ſi ſæpiùs eadem repetit; id enim animi perturbati proprium eſt. Atque hinc fit, vt Poëtæ, perturbatorum hominum perſonas agentes, id præſtent cum imitationis laude, quod alibi moroſitatis vitio ipſis verteretur.

5 XV. Statuebatur deinde: *In Eccleſiis Cathedralibus, & Collegiatis inſignibus, vbi frequentes, adeoq; tenues ſunt præbendæ ſimul cum diſtributionibus quotidianis, vt ſuſtinendo decenti Canonicorum gradui pro loci & perſonarum qualitate non ſufficiant; liceat Epiſcopis cum conſenſu Capituli, vel aliquot ſimplicia beneficia, non tamen regularia, ijs vnire; vel, ſi hac ratione prouideri non poßit, aliquibus ex ijs ſuppreßis, cum patronorum conſenſu, ſi de iure patronatus laicorum ſint, quarum fructus & prouentus reliquarum præbendarum diſtributionibus quotidianis applicentur, eas ad pauciorem numerum reducere; ita tamen, vt tot ſuperſint, quæ diuino cultui celebrando, ac dignitati Eccleſiæ commodè valeant reſpondere: non obſtantibus quibuſcumque conſtitutionibus & priuilegijs, aut quacumque reſeruatione generali, vel ſpeciali, aut affectione: neque prædictæ vniones aut ſuppreßiones tolli ſeu impediri poßint ex quibuſcumque prouiſionibus, etiam vigore reſignationis, aut quibuſuis alijs derogationibus vel ſuſpenſionibus.*

XVI. *Capitulum, Sede vacante, vbi fructuum percipiendorum ei munus incumbit, Oeconomum vnum, vel plures fideles ac diligentes decernat, qui rerum eccleſiaſticarum & prouentuum curam gerant, quorum rationem ei, ad quem pertinebit, ſint reddituri. Item Officialem, ſeu Vicarium infra octo dies poſt mortem Epiſcopi conſtituere, vel exiſtentem confirmare omnino teneatur, qui ſaltem in Iure Canonico ſit Doctor, vel Licentiatus, vel aliàs, quantum fieri poterit, idoneus: ſi ſecùs factum fuerit, ad Metropolitanum deputatio huiuſmodi deuoluatur. Et ſi Eccleſia ipſa Metropolitana fuerit, aut exempta, Capitulumq;, vt præfertur, negligens fuerit; tunc antiquior Epiſcopus ex ſuffraganeis in Metropolitana, & propinquior Epiſcopus in exempta Oeconomum & Vicarium idoneos poßit conſtituere. Epiſcopus verò ad eamdem Eccleſiam vacantem promotus, ex ijs quæ ad eum ſpectant, ab eiſdem Oeconomo, Vicario, & alijs quibuſcumque officialibus, & adminiſtratoribus, qui, Sede vacante, fuerunt à Capitulo, vel ab alijs in eius locum conſtituti, etiamſi fuerint ex eodem Capitulo, rationem exigat officiorum, iuriſdictionis, adminiſtrationis, aut cuiuſcumque eorum muneris; poßitq; eos punire, qui in eorum officio ſeu adminiſtratione deliquerint: etiamſi prædicti officiales, redditis rationibus, à Capitulo, vel à deputatis ab eodem, abſolutionem aut liberationem obtinuerint. Eidem quoque Epiſcopo*

teneatur

1563. *teneatur Capitulum de ſcripturis ad Eccleſiam pertinentibus, ſi quæ ad Capitulum peruenerunt, rationem reddere.*

XVII. *Cùm Eccleſiaſticus ordo peruertatur, quando vnus plurium officia occupat Clericorum; ſanctè ſacris Canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus Eccleſiis conſcribi. Verùm quoniam multi improbæ cupiditatis affectu ſeipſos, non Deum decipientes, ea quæ benè conſtituta ſunt, varijs artibus eludere, & plura ſimul beneficia obtinere non erubeſcunt; ſancta Synodus debitam regendis Eccleſiis diſciplinam reſtituere cupiens, præſenti Decreto, quod in quibuſcumque perſonis, quocumque titulo, etiamſi Cardinalatus honore fulgeant, mandat obſeruari; ſtatuit vt in poſterum vnum tantum beneficium Eccleſiaſticum ſingulis conferatur: quod quidem ſi ad vitam eius, cui confertur, honeſtè ſuſtentandam non ſufficiat, liceat nihilominùs aliud ſimplex ſufficiens, dummodò vtrumque perſonalem reſidentiam non requirat, eidem conferri. Hæcq́; non modò ad Cathedrales Eccleſias, ſed etiam ad alia omnia beneficia, tam ſæcularia quàm regularia, quæcumque, etiam commendata, pertineant, cuiuſcumque tituli ac qualitatis exiſtant. Illi verò qui in præſenti plures parochiales Eccleſias, aut vnam Cathedralem, & aliam parochialem obtinent, cogantur omninò, quibuſcumque diſpenſationibus ac vnionibus ad vitam non obſtantibus, vnâ tantum Parochiali, vel ſolâ Cathedrali retentâ, alias Parochiales infra ſpatium ſex menſium dimittere: alioquin tam Parochiales, quàm beneficia omnia, quæ obtinent, ipſo iure vacare cenſeantur; ac tamquam vacantia liberè alijs idoneis conferantur; nec ipſi anteà illa obtinentes, tutâ conſcientiâ, fructus poſt dictum tempus retineant. Optat autem ſancta Synodus, vt reſignantium neceſſitatibus commodâ aliquâ ratione, prout ſummo Pontifici videbitur, prouideatur.*

De hoc Decreto Suauis dicit, prudentes homines præſagire, nul- 6
lum inde futurum effectum, adijcientes, hoc ſæculum eo dignum non eſſe. Equidem fateor, à me putari, iniquius me gerere cum hoc homine, capaci atque erudito negotijs ciuilibus, ſi crederem illum ex animo hæc locutum, & non potiùs ad ſeruiendum prudenter cauſæ, arrepto contra ſuos aduerſarios loco ſpecioſo, quamuis falſo, prout oratoribus & cauſarum patronis mos eſt. Tam imbecillæ mentis ille non erat, quin cognoſceret id quod iam tum cognouere quidam peritiores, quodque poſtmodum ab experientia omnes edocti ſunt. Relegatur ſententia, paulò antè à nobis allata, Archiepiſcopi Hydruntini, qui paucis ob oculos poſuit abſurda, quæ vniuerſalis illius Decreti obſeruatio intuliſſet. Nec propterea reprehendendi ſunt Patres Tridentini: etenim eorum mens non erat, vt per Decretum ligarentur manus illæ ſupremæ, quas Concilium tum in principio tum in fine ſuarum legum declarauit à ſe liberas relin-

relinqui. Quare hoc Decretum perſiſtit in ſuo robore apud eos quibus præſcriptum eſt, nimirum, apud inferiores Præſules, quorum iudicio, & quorum voluntati fortaſſe non oportebat libertatem vniuersè permitti accumulandi in vno ſolo capite plura ſacerdotia, quæ poſſunt vtiliùs diſtribui, ad complures eorum clericos indigentes ſuſtentandos. Sed ponamus, Synodum optaſſe, vt Decretum illud etiam ab Apoſtolica Sede ſeruaretur: nullus vmquam extitit in orbe terrarum Senatus, ſiue eccleſiaſticus ſiue profanus, cuius leges aliqua ex parte ſe corrigi ab experientia non ſenſerint; quemadmodum nullus Vitruuius exempla ſua tam accuratè formauit, vt ſemper egregiè in opus deuenerint. Nonnumquam prudentiæ eſt, vel cum dubitatione ſucceſſus tentare id, quod, ſi ſuccederet, communitati placeret, ſaltem quò palàm fiat, ſi illud non fit, in cauſa eſſe non voluntatis ſed virium defectum. Eapropter vltra modum neceſſaria eſt Pontificis auctoritas, à multis adeò impugnata, relaxandi Concilij ſanctiones, eiſque derogandi. Væ principatui vaſto, & ex varijs nationibus conflato, ſi quamplurimas leges ederet, dein verò, antequam ab vſu tamquam bonæ comprobarentur, adempta fuiſſet poteſtas illas mitigandi omni magiſtratui, vno excepto, qui perdifficiliter & perrarò conuocaretur. Dei, non hominum prouidentia conſtitutiones edere poteſt, quæ tutæ ſint à detrimento, antequam ab experimento confirmatæ. Ceterùm ſi quis mihi dixerit, ſuperfluos redditus eccleſiaſticos in vno eodemque capite vituperandos eſſe, in hoc nihil ego contendam; quamquam etiam in hac parte, vbi fiat diſtributio pro meritis ac virtute, non pro animorum affectionibus, comperiatur, ex opibus eccleſiaſticis, in vno poſſeſſore congeſtis, ortum trahere plurima bona & in egeſtatis leuamine, & in virtutum incitamento, & in ſtructura ingentium priorum operum, quibus abundat Chriſtiana Reſpublica, quorum pleraque ab huiuſmodi opulentia conſtructa ſunt. Sed quia ſæpè animi propenſio cauſa eſt, ne amplæ diuitiæ eccleſiaſticæ tradantur religioſiſſimis diſtributoribus, nolo hîc inire controuerſiam, an ſatius foret vniuersè obſeruare, ne tam multæ in vno coniungerentur. Duo fidenter dicam. 1563.

7 Primum eſt: Hanc emendationem difficiliùs præſtituros Principes laicos, quàm ſummum Pontificem. Quare optimè reſpondit Epiſcopus ille Gallorum querimonijs, ipſos id temporis in Gallia auctores eſſe præcipuarum corruptelarum, de quibus conquerebantur. Quamuis autem poſteà Regum pietas variis malis medelam admouerit; tamen nec ibi, nec in Hiſpania aut Germania,

1563. vmquam obtineretur, ne redditus eccleſiaſtici vlli darentur niſi ad congruentem ipſius ſuſtentationem. Quare iniuriâ huiuſmodi odio Roma oneratur.

Alterum, quod euidens eſt: Etiamſi vtilis eſſet inuiolabilis obſeruatio, ne redditus eccleſiaſtici in vno eodemque poſſeſſore congererentur, præter quoſdam limites moderatos; nec fieri poſſe, neque par eſſe, vt hæc lex cuſtodiretur ne in eodem homine duo ac plura ſacerdotia coniungerentur. Huiuſmodi lex in ſacerdotijs, ad manſionem cogentibus, fuit præſtantiſſima; nec Suauis affirmare auſus eſt, obſeruationem in ea deſiderari. Sed in ſacerdotijs ſimplicibus parum refert, ſi vnus è Clericis plura poſſideat, dummodo inter omnes prouentibus non excellat; & ex alterâ parte ſacerdotia ſimplicia tot ſunt numero, & eorum pleraque tam leui pondere, vt rariſſimè poſſit per vnum aut alterum ſatis proſpici poſſeſſori ad honeſtam ſuſtentationem; præſertim cùm in manu Pontificis non ſit, efficere vt ea vacent, quæ congruentes huic aut illi homini prouentus afferrent. Hîc autem argumentum reſumens, quo anteà vſus fui, percontor, An Principibus laicis ſuppetat ratio huius legis obſeruandæ, tametſi ex ſacerdotijs, quæ ipſis nominantibus conceduntur, plura ſint pinguia; ex ijs verò quorum conceſſio libera eſt Romano Pontifici, plura ſint exilia. 8

In locis Rhetorum nullus eſt acceptior, adeoque ad perſuadendum aptior quàm aduerſum diuites, cùm illi ferè ſinguli faueant, hoc eſt ij omnes, qui diuites aut non ſunt, aut non eſſe cenſentur; rem ſiquidem metiuntur alij ex merito quod in ſe credunt, alij ex luxu quem in ſe vellent, alij ex appetentia quam in ſe ſentiunt: & tamen quilibet hominum miſerior foret quàm quilibet pauperum nunc non eſt, niſi eſſent innumeri pauperes: nemo ſiquidem eſſet qui exerceret artes magis laborioſas ac fœdas, quarum, ex doctrina Philoſophi, humana vita maximè indiget.

CAPVT

CAPVT XII. 1563.

Quatuor alia Decreta. Vnum potiſsimum omiſſum à Suaui in eorum compendio: alia ab eodem calumnijs perſtricta, tum de ſacerdotiorum animas procurantium collatione, tum de primis cauſarum iudicijs, tum de declaratione particulæ, præ ponentibus Legatis. *Patrum ſententiæ de his omnibus Decretis. Futuræ Seſsionis denuntiatio.*

XVIII. *EXpedit maximè animarum ſaluti, à dignis atque idoneis Parochis gubernari. Id vt diligentius ac rectius perficiatur, ſtatuit ſancta Synodus; vt, cùm parochialis Eccleſiæ vacatio, etiamſi cura Eccleſiæ vel Epiſcopo incumbere dicatur, & per vnum vel plures adminiſtretur, etiam in Eccleſiis patrimonialibus, ſeu receptiuis nuncupatis, in quibus conſueuit Epiſcopus vni vel pluribus curam animarum dare, quos omnes ad infraſcriptum examen teneri mandat, per obitum, vel reſignationem, etiam in Curia, ſeu aliter quomodocumq; contigerit, etiamſi ipſa parochialis Eccleſia reſeruata vel affecta fuerit generaliter vel ſpecialiter, etiam vigore indulti, ſeu priuilegij in fauorem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, ſeu Abbatum, vel Capitulorum: debeat Epiſcopus ſtatim, habitâ notitiâ vacationis Eccleſiæ, ſi opus fuerit, idoneum in ea Vicarium, cum congrua, eius arbitrio, fructuum portionis aſsignatione, conſtituere; qui onera ipſius Eccleſiæ ſuſtineat, donec ei de Rectore prouideatur. Porrò Epiſcopus, & qui ius patronatus habet, intra decem dies, vel aliud tempus ab Epiſcopo præſcribendum, idoneos aliquot Clericos ad regendam Eccleſiam coram deputandis examinatoribus nominet. Liberum ſit tamen etiam alijs, qui aliquos ad id aptos nouerint, eorum nomina deferre, vt poſsit poſteà de cuiuſlibet ætate, moribus & ſufficientia fieri diligens inquiſitio. Et ſi Epiſcopo aut Synodo prouinciali pro regionis more videbitur magis expedire, per edictum etiam publicum vocentur, qui volent examinari. Tranſacto conſtituto tempore, omnes, qui deſcripti fuerint, examinentur ab Epiſcopo, ſiue, eo impedito, ab eius Vicario generali, atque ab alijs examinatoribus, non paucioribus quàm tribus; quorum votis, ſi pares aut ſingulares fuerint, accedere poſsit Epiſcopus vel Vicarius, quibus magis videbitur. Examinatores autem ſingulis annis in diœceſana Synodo ab Epiſcopo, vel eius Vicario, ad minus ſex proponantur; qui Synodo ſatisfaciant, & ab ea probentur. Aduenienteq; vacatione cuiuſlibet Eccleſiæ, tres ex illis eligat Epiſcopus, qui cum eo examen perficiant; indeq; ſuccedente aliâ vacatione, aut eoſdem aut alios tres, quos maluerit, ex prædictis illis ſex*

1563. *eligat. Sint verò hi examinatores Magiſtri, ſeu Doctores, aut Licentiati in Theologia, aut Iure Canonico, vel alij Clerici, ſeu Regulares etiam ex Ordine mendicantium, aut etiam ſeculares, qui ad id videbuntur magis idonei iurentq; omnes ad ſancta Dei Euangelia, ſe, quacumque humanâ affectione poſtpoſitâ, fideliter munus executuros. Caueantq;, ne quidquam prorſus occaſione huius examinis, nec antè nec pòſt accipiant: alioquin ſimoniæ vitium tam ipſi, quàm alij dantes incurrant; à qua abſolui nequeant, niſi dimiſſis beneficijs, quæ quomodocumque etiam anteà obtinebant; & ad alia in poſterum inhabiles reddantur. Et de his omnibus non ſolùm coram Deo, ſed etiam in Synodo prouinciali, ſi opus fuerit, rationem reddere teneantur; à qua, ſi quid contra officium eos feciſſe compertum fuerit, grauiter eius arbitrio puniri poſſint. Peracto deinde examine renuntientur, quotcumque ab his idonei iudicati fuerint ætate, moribus, doctrinâ, prudentiâ, & alijs rebus ad vacantem Eccleſiam gubernandam opportunis. Ex hiſq; Epiſcopus eum eligat, quem ceteris magis idoneum iudicauerit; atque illi, & non alteri collatio Eccleſiæ ab eo fiat, ad quem ſpectabit eam conferre. Si verò iuris patronatus eccleſiaſtici erit; ac inſtitutio ad Epiſcopum, & non alium pertineat, is, quem patronus digniorem inter probatos ab examinatoribus iudicabit, Epiſcopo præſentare teneatur, vt ab eo inſtituatur. Cùm verò inſtitutio ab alio quàm ab Epiſcopo erit facienda; tunc Epiſcopus ſolus ex dignis eligat digniorem, quem patronus ei præſentet, ad quem inſtitutio ſpectat. Quod ſi ius patronatus laicorum fuerit; debeat qui à patrono præſentatus erit, ab eiſdem deputatis, vt ſuprà, examinari, & non, niſi idoneus repertus fuerit, admitti. In omnibuſq; ſupradictis caſibus non cuiquam alteri, quàm vni ex prædictis examinatis, & ab examinatoribus approbatis, iuxta ſupradictam regulam, de Eccleſia prouideatur; nec prædictorum examinatorum relationem, quò minùs executionem habeat, vlla deuolutio, aut appellatio, etiam ad Sedem Apoſtolicam, ſiue eiuſdem Sedis Legatos, aut Vicelegatos, aut Nuntios, ſeu Epiſcopos, aut Metropolitanos, Primates, vel Patriarchas interpoſita, impediat aut ſuſpendat; alioquin Vicarius, quem Eccleſiæ vacanti anteà Epiſcopus arbitrio ſuo ad tempus deputauit, vel forſan poſteà deputabit, ab eius Eccleſiæ cuſtodia & adminiſtratione non amoueatur, donec aut eidem, aut alteri, qui probatus & electus fuerit, vt ſuprà, ſit prouiſum: alias prouiſiones omnes, ſeu inſtitutiones, præter ſupradictam formam factæ, ſurreptitiæ eſſe cenſeantur: non obſtantibus huic decreto exemptionibus, indultis, priuilegijs, præuentionibus, affectionibus, nouis prouiſionibus, indultis conceſſis quibuſcumque Vniuerſitatibus, etiam ad certam ſummam, & alijs impedimentis quibuſcumque. Si tamen adeò exigui redditus dictæ parochiales fuerint, vt totius huius examinationis operam non ferant; aut nemo ſit, qui ſe examini quærat ſubijcere; aut ob*

apertas

apertas factiones, ſeu diſſidia, quæ in aliquibus locis reperiuntur, facilè grauiores rixæ ac tumultus poſſint excitari: poterit Ordinarius, ſi pro ſua conſcientia cum deputatorum conſilio ita expedire arbitrabitur, hac formâ omiſſâ, priuatum aliud examen, ceteris tamen, vt ſuprà, ſeruatis, adhibere. Licebit etiam Synodo prouinciali, ſi qua in ſupradictis circa examinationis formam addenda remittendáve eſſe cenſuerit, prouidere. 1563.

2 Suauiana expoſitio huius Decreti ſic ſe habet: Illud maiori ex parte deletum fuiſſe ſiniſtrà Romæ interpretatione; nimirum, concurſui locum dandum non eſſe in vacationibus ex reſignatione occurrentibus, & idcircò ſolùm obſeruari in ijs quæ fortuitò contingunt. Perſpiciamus, vtra ex his, an Suauis expoſitio, an Romæ conſuetudo, magis repugnet Decreto Tridentino ac rationi.

Indubitatùm eſt, ſi non prohibetur ne interdum admittatur reſignatio pro certa perſona, Decretum ad huiuſmodi generis vacationes extendi non poſſe. Quòd autem Synodus hoc non prohibeat, perſpicuum eſt, cùm verbum de eo nullum faciat: at verò quod ſpectat ad conſecutionem, quâ Suauis voce concrepat, Decretum videlicet non niſi in vacationibus fortuitis ad opus deduci, obſeruetur, quæſo, in ſingulis diœceſibus, num maior Paræciarum numerus obtineatur ab ijs qui ex renuntiatione illas conſecuti fuerint, an potiùs ex obitu deceſſorum. Et ſanè magis fortuitum eſt prius quàm poſterius. Etenim cùm oporteat, tum vt Parochus ante reſignationem tres annos Paræciæ ſeruiat, tum vt tunc nominet non quemcumque ſibi acceptum, ſed eum, qui ſi non tamquam ſummè dignus, certè tamquam dignus approbandus eſt, tum etiam vt ſe ſpoliet ſacerdotio; longè frequentius, adeoque minùs fortuitum eſt vacare Paræcias causâ mortis, quæ cunctis accidit, hominumque voluntatem non præſtolatur. In reliquum ſatis conſpicor, ætate præſentis Pontificis Alexandri VII. præter examina publica, quæ in quauis electione docet experientia vtilia eſſe, non ſufficientia, clàm inquiri de conditionibus clerici, cui ſacerdotium renuntiatur; & vbi huic exquiſitiori probationi metallum eſt impar, reijci. Enimuerò cùm reſignatio tantummodò moderatè, & productis anteà cauſis, permittitur, varia confert commoda. Complures iuuenes in litterarum ac virtutum ſtudijs educantur, propter ſpem obtinendi huiuſmodi reſignationes ab aliquo ſacerdote ſene eiuſdem familiæ. Ij qui poſſident ſacerdotia, maiori feruntur ſtudio ad reparandam & exornandam Eccleſiam, bonaque ſtabilia conſeruanda, confidentes, gratioſum ſibi hominem ſe ſubrogaturos. Ex eadem cauſa complures, vel ex ſenio vel ex morbo parum idonei, facilius

1563. inducunt animum ad deponendam non benè adminiſtratam animarum curam : & tandem id quaſi præmium tribuitur laboribus, ab antiquo poſſeſſore toleratis. Porrò qui à rebus ſacroſanctis amouere vellet quidquid terrenum eſt, ſperet hoc in cælo, non in terris perfectum iri; & reminiſcatur, ipſa Sacramenta, quæ diuinæ gratiæ fontes ſunt, à Chriſto in materia, quæ ſub ſenſum cadit, inſtituta fuiſſe.

XIX. *Decernit ſancta Synodus, mandata de prouidendo, & gratias, quæ Expectatiuæ dicuntur, nemini ampliùs, etiam Collegijs, Vniuerſitatibus, Senatibus, & alijs ſingularibus perſonis, etiam ſub nomine indulti, aut ad certam ſummam, vel alio quouis colore concedi, nec hactenus conceſſis cuiquam vti licere. Sed nec reſeruationes mentales, nec aliæ quæcumque gratiæ ad vacatura, nec indulta ad alienas Eccleſias, vel monaſteria alicui, etiam ex ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, concedantur, & hactenus conceſſis, abrogata eſſe cenſeantur.* 3

De hoc capite maximè vtili diſciplinæ, maximeque noxio temporariæ vtilitati Aulæ Romanæ, nullam facit mentionem Suauis in catalogo, & in ſumma quam affert horum Decretorum; & idcircò ea tamquam viginti numerat, cùm fuerint vnum ſupra viginti. Si negligentia non fuit affectata, ſupina certè dicenda eſt.

XX. *Cauſæ omnes, ad forum Eccleſiaſticum quomodolibet pertinentes, etiamſi beneficiales ſint, in prima inſtantia coram Ordinarijs locorum dumtaxat cognoſcantur, atque omnino, ſaltem infra biennium à die motæ litis, terminentur: alioquin poſt id ſpatium liberum ſit partibus, vel alteri illarum, iudices ſuperiores, aliàs tamen competentes, adire; qui cauſam in eo ſtatu, quo fuerit, aſſumant, & quamprimùm terminari curent; nec anteà alijs committantur, nec auocentur: neque appellationes ab eiſdem interpoſitæ, per ſuperiores quoſcumque recipiantur; eorùmve commiſſio aut inhibitio fiat niſi à definitiua, vel à definitiuæ vim habente, & cuius grauamen per appellationem à definitiua reparari nequeat. Ab his excipiantur cauſæ, quæ iuxta canonicas ſanctiones apud Sedem Apoſtolicam ſunt tractandæ; vel quas ex vrgenti rationabiliq; cauſa iudicauerit ſummus Romanus Pontifex per ſpeciale reſcriptum Signaturæ Sanctitatis ſuæ, manu propriâ ſubſcribendum, committere, aut auocare. Ad hæc, cauſæ matrimoniales & criminales non Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum iudicio, etiam viſitando, ſed Epiſcopi tantùm examini & iuriſdictioni relinquantur; etiamſi in præſenti inter Epiſcopum & Decanum, ſeu Archidiaconum, aut alios inferiores ſuper cauſarum iſtarum cognitione lis aliqua in quacumque inſtantia pendeat: coram quo, ſi pars verè paupertatem probauerit, non cogatur extra prouinciam nec in ſecunda nec in tertia inſtan-*

inſtantia in eadem cauſa matrimoniali litigare; niſi pars altera & alimen- 1563.
ta & expenſas litis velit ſubminiſtrare. Legati quoque, etiam de latere,
Nuntij, Gubernatores Eccleſiaſtici, aut alij, quarumcumque facultatum vi-
gore non ſolùm Epiſcopos in prædictis cauſis impedire, aut aliquo modo eorum
iuriſdictionem ijs præripere aut turbare non præſumant, ſed nec etiam
contra Clericos, aliáſve perſonas Eccleſiaſticas, niſi Epiſcopo priùs requiſi-
to, eóq; negligente, procedant: aliàs eorum proceſſus ordinationéſve nul-
lius momenti ſint: atque ad damni ſatisfactionem, partibus illati, tene-
antur. Præterea, ſi quis in caſibus à iure permiſſis appellauerit, aut de ali-
quo grauamine conqueſtus fuerit; ſeu aliàs ob lapſum biennij, de quo
ſuprà, ad alium iudicem recurrerit; teneantur acta omnia, coram Epiſcopo
geſta, ad iudicem appellationis expenſis ſuis transferre, eodem tamen Epiſco-
po priùs admonito, vt, ſi quid ei pro cauſæ inſtructione videbitur, poſsit
iudici appellationis ſignificare. Quòd ſi appellatus compareat; cogatur
tunc is quoque actorum, quæ tranſlata ſunt, expenſas pro portione ſua, ſi
illis vti voluerit, ſubire; niſi aliter ex loci conſuetudine ſeruetur, vt ſci-
licet ad appellantem integrum hoc onus pertineat. Porrò ipſam actorum
copiam teneatur notarius, congruâ mercede acceptâ, appellanti quanto ci-
tius, & ad minus intra menſem, exhibere. Qui notarius ſi in differenda
exhibitione fraudem fecerit, ab officij adminiſtratione arbitrio Ordinarij
ſuſpendatur; & ad dupli pœnam, quanti ea lis fuerit, inter appellantem
& pauperes loci diſtribuendam, compellatur. Iudex verò, ſi & ipſe im-
pedimenti huius conſcius particépſve fuerit, aliterve obſtiterit, ne appel-
lanti integrè acta intra tempus traderentur; ad eamdem dupli pœnam, pro-
ut ſuprà, teneatur: non obſtantibus, quo ad omnia ſupraſcripta, priuile-
gijs, indultis, concordijs, quæ ſuos tantùm teneant auctores, & alijs quibuſ-
cumque conſuetudinibus.

4 Affirmat Suauis, Decretum ab ipſa acceptione fuiſſe omnino de-
ſtructum. Etenim priùs quoque cauſæ legitimis iudicibus non adi-
mebantur, *niſi*, ait ille, *Pontifice eas committente.* & adijcit, *Nunc, ſer-*
uatâ morbi causâ, ſymptomati dumtaxat remedium admoueri. Quapropter
nec plures, nec pauciores cauſas, quàm vellet Pontifex, Epiſcopis adem-
ptum iri.

5 Vt initium ducamus ab hoc poſtremo illius corollario. Nemo
vmquam in Synodo hac de re dubitauit: nã etiamſi nulla peculiaris
reſtrictio fuiſſet adiecta Decreto, ſatis erat vniuerſalis exceptio,
vnanimi ferè conſenſu ad initium & ad finem emendationum ap-
poſita, *Saluâ ſemper Apoſtolicæ Sedis auctoritate*; quo per expreſſam
Synodi mentem liceret Pontifici, nullius habitâ ratione Decreti, in
hoc & in reliquis pro arbitratu ſuo agere. Id autem quod à Syno-
do

1563. do intendebatur, erat, ne in poſterum Romanis Pontificibus bonum videretur id agere, niſi rarò, & graui de cauſa: quod ſubſecutum nec ne ſit, ſtatim videbimus. Prætereà falſum eſt, anteà quoque non ademptas fuiſſe cauſas in prima ipſarum delatione legitimis iudicibus, hoc eſt Ordinarijs, de quibus agimus, niſi ex mandato Pontificio in cunctis euentibus. Etenim regulæ vniuerſales erant de auocandis Romam cauſis ſacerdotiorum, & Curialium, & virorum illuſtrium, & aliæ multiformes, quas ſuprà recenſuimus in ſententijs Patrum, eas excipere cupientium. Et prætereà *Signatura*, vt vocant, Iuſtitiæ, quæ aliunde Romam cauſas trahit, eaſque committit, quamquam nomine Pontificis; eo tamen neque conſcio neque ſubſcribente, facultatem obtinebat illas committendi, atque auocandi ab ordinarijs Tribunalibus. At verò hæc omnia ex ea noua ſanctione ceſſarunt. Sed hæc argumenta parum referunt: effectum expendamus, eumque ferè digitis pertractemus. Digitis planè numeretur (quando quod rarum eſt, facilè numerari poteſt) quot huius generis mandatis ſingulis annis ſubſcribat Pontifex per vniuerſum Christianum Orbem: ſi ter aut quater id accidat, abundans annus haberi poteſt.

XXI. *Cupiens ſancta Synodus, vt ex Decretis ab ea editis nulla vmquam futuris temporibus dubitandi occaſio oriatur, verba illa, poſita in Decreto publicato Seſſione primâ, ſub Beatiſſimo Domino noſtro Pio Quarto, videlicet: Quæ proponentibus Legatis ac Præſidentibus, ad horum temporum leuandas calamitates, ſedandas de religione controuerſias, coërcendas linguas doloſas, deprauatorum morum abuſus corrigendos, Eccleſiæ veram & Chriſtianam pacem conciliandam, apta & idonea ipſi ſanctæ Synodo videbuntur: explicando declarat, mentis ſuæ non fuiſſe, vt ex prædictis verbis ſolita ratio tractandi negotia in generalibus Concilijs vlla ex parte immutaretur; neque noui quidquam, præter id quod à ſacris Canonibus, vel generalium Synodorum formâ, hactenus ſtatutum eſt, cuiquam adderetur, vel detraheretur.* 6

Hîc in ſumma Suauis opponit: Quod ſpectabat ad præſentem Synodum, cùm illi iam inſtaret finis, Decretum nihil ampliùs ipſi conducere; Synodis verò futuris illud documento fore ad omnes initio violentias exercendas; poſteà verò ſimili declaratione illas excuſandas, ac tamquam legitimas ſuſtinendas. Egregia ſanè ratiocinatio! Si res ita ſe habebat, oportet modicâ fuiſſe intelligentiâ tot Oratores Principum, & Cæſarem cum illis, dum ſe tam cupidos illius inanis, imò noxiæ declarationis, eâque contentos ſeſe oſtenderunt. Sed rem perſtringamus; ac primò quidem paucis 7

repeta-

repetamus quæ ſparſim pluribus in locis de ea diximus. Cuiuſmodi violentia poterat appellari id, quod Patres conſultò atque concorditer, duobus rantummodò repugnantibus, & in Conuentu & in Seſſione ſtatuerant? An fortè nouum eſt, facultatem meſſe Reipublicæ deſtinandi, & ab ea re ipſa deſtinari quoſdam præſtantioris notæ ac prudentiæ, qui res propoſitas ſeligant ad euitandam confuſionem, faſtidium, ac tumultum; quæ certè afferret hæc libera facultas, vniuersè conceſſa cuilibet homini imprudenti, aut immoderato, aut ſeditioſo? Poſt hæc videamus, an re ipſa libertati debitæ id offecerit. Cuius rei propoſitio fuit optata, quæ ex illius Decreti vi cenſeretur excluſa? Oratores nónne quæ vellent, plenè propoſuerunt? Patres dogmaticam quæſtionem non induxerunt de manſione & inſtitutione Epiſcoporum, tametſi Legatis id non placeret? Quòd ſi maior numerus illi parti adhæſiſſet quam Legati cauebant, definitio fuiſſet ſubſecuta. Iam verò ad inutilitatem pergamus huius nouæ declarationis, quam de futuris Synodis affirmat Suauis. Nónne tunc aderat Synodo facultas proponendi & conſtituendi quæcumque vellet? quin reuerà non id præſtitit? Numerentur ac ponderentur ſanctiones illic poſteà confectæ, quæ ſanè bonam partem exæquant eorum, quæ ad eam vſque diem poſt vltimam conuocationem firmata fuerant. Quod ſpectabat ad futura Concilia, maiórne inde vtilitas haberi poterat, quàm non modò ſubtrahi illis vocibus vim omnem ad inferendum detrimentum Patrum Oratorumque libertati; ſed (quod reuocatio non præſtitiſſet) efficere, vt, etiamſi illæ denuò Synodis fuiſſent appoſitæ, non propterea vlli ſublatum intelligeretur ius, quod alioquin ipſi deberetur? 1563.

8 Iam verò harum accuſationum confutatione expeditus, Patrum ſententias referam. Lotharingus duplicem in hoc rationem habuit, & in idem vtraque redigebatur: ne Regis ſenſibus aduerſaretur, adeoque nec ſe plenè contentum oſtenderet illis emendationibus, quibus non omninò Rex acquieſcere videbatur; nec ea comprobaret, quæ ſuſpicionem vllam detrimenti regijs priuilegijs afferrent. Idcircò dixit, à ſe ſuo omniumque Gallicorum Epiſcoporum nomine renouari conteſtationem, quam ante biduum habuerat in Conuentu: nimirum, accipi à ſe emendationem illam non tamquam integram, & quæ ſufficeret, ſed tamquam principium, & quæ viam ſterneret ad aliam perfectam; eamque ſiue à nouis Synodis, ſiue alio modo ſperari Pontificum operâ, & maximè Pij IV. poſtquam harum leuiorum ſanctionum auxilio Reſpublica Chri-

1563. ſtiana, nimis tunc infirma & corrupta, redderetur idonea ad ſuſtinendas grauiores purgationes, antiquis Canonibus renouatis, præſertim primarum quatuor Synodorum. Addidit, caput quintum de criminoſis Epiſcoporum cauſis placere ſibi, ſi Patribus placuiſſet; eoque magis, quòd pridie in cœtu ipſis viſum fuerat, Principum priuilegijs per illud derogandum non eſſe. Vigeſimum quoque, de primis cauſarum delationibus, probari ſibi pro ijs prouincijs, quæ iam totum illud non poſſidebant iuribus amplioribus, ſicuti Gallia. Huius conteſtationis, à ſe, & à cunctis Gallicis Epiſcopis habitæ, petere ſe à publicis Concilij ſcribis, vt legitimum teſtimonium in Acta referrent ad perpetuam rei memoriam; idemque à ſe dici in duobus illis Decretis, ne quid detrimenti paterentur ſacri Imperij & Germaniæ iura. Poſtremò reiecit exceptionem, in ſexto capite appoſitam, Epiſcoporum facultati abſoluendi ab hæreſi occulta per eas prouincias, vbi erat Inquiſitionis Tribunal.

Madruccius in quinto, in vigeſimo, & in exceptione modò dicta, ad Lotharingum acceſſit. Tum ſubſecutæ ſunt reliquorum ſententiæ, cum plurima ſchedularum inter ſe diſſidentium varietate, præcipuè in articulis ſuprà allatis, & in Iadrenſis ſententia contentis. In vniuerſum, vbi in alijs Seſſionibus mirum videbatur [a], ſiqui pauci non omnino aſſentirentur tenori propoſitionum, quæ iam ſtabilitæ fuerant, in hac perpauci reperti ſunt qui aliquid non contradixerint. Magis conſpicua notabimus. 9

[a] Acta Paleotti.

Erant qui vellent vt retinerentur mandata proſpiciendi clericis pauperibus: alij, vt Decretum de primis cauſarum delationibus ampliaretur; alij verò, vt reſtringeretur varijs modis. Fuit qui nomen Penſionum reſpuerit, ne vniuersè nominarentur. Fuit qui noluit, vt auctoritas abſoluendi in Epiſcopis, ad caſus occultos reſtringeretur: nec defuerunt, qui cenſerent, prohibitionem ne duæ Paræciæ ab eodem haberentur, ad præteritum extendendam non eſſe, aut qui non probaret, in vno alteróve Decreto Cardinales nominari. 10

Poſtquam omnes verba fecêre, cùm inſtaret ſecunda noctis hora, & cuncti langueſcerent præ laſſitudine, adeoque non poſſet eo veſperi fieri prolixa & laborioſa collatio cuiuſuis articuli ſententiarum, primus Legatorum elatâ voce hæc protulit: *Decreta omnia ferè ab omnibus comprobantur; complures tamen in varijs Decretis appendices quaſdam declarationeſq; addidere, quæ rem ipſam non mutant. In ſecundo, in tertio, in quinto & in ſexto quædam adnotata ſunt, quæ pro maioris* 11

maioris numeri voluntate componentur, & æquè habebuntur, ac ſi fuiſſent in præſenti Seſſione compoſita. 1563.

12 Demique ab Epiſcopo Sacris operato recitatum eſt Decretum de celebranda futura Seſſione nono Decembris, cum poteſtate contrahendi temporis; in qua ageretur de ſexto Decreto retardato de Eccleſiaſticorum Collegiorum immunitate; ac de his omnes conuenere. Ex hoc ſucceſſu cùm Synodus ad id vſque temporis non niſi mare, cælum & ſcopulos aſpexiſſet, viſa tunc eſt portum conſpicari aurâ propitiâ; ſed non ſine metu, ne ab impetu Auſtri inſurgentis abriperetur.

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI

LIBER VIGESIMVS QVARTVS.

ARGVMENTVM.

DOcumenta à Pontifice tradita Vicecomiti in Hiſpaniam miſſo, de Concilio, de colloquio Principum, à Galliæ Regina exoptato, de coniugio Reginæ Scotorum, & de bonis Eccleſiaſticis alienandis. Res à Legatis & Lotharingo ad Synodum terminandam propoſitæ Patribus, & horum ad id propenſio. Lunenſis obſtaculum, & conuentus ab ipſo habitus Præſulum, Philippo Regi ſubiectorum. Nuntij eádem nocte allati de morbo Pontificis, ſine ſpe ſalutis. Studia proinde Legatorum ad accelerandam Seſſionem, ſimulque Synodum concludendam. Noui nuntij de meliori Pontificis ſtatu, qui propoſitum non retardant. Seſſio vigeſima quinta tertio Decembris. Sanctiones de Purgatorio, de ſacris Reliquijs, de Imaginibus, de inuocatione Sanctorum, & quá ratione formatæ. Viginti duo Decreta de Regularium emendatione, & viginti vnum de emendatione vniuerſali. Variæ de illis Patrum ſententiæ, & præcipuè de ætate ad Profeſſionem requiſita; & manifeſta Suauis calumnia de exceptione Societatis Ieſu Seſſionis prorogatio ad diem poſterum, & conſilium poſt longam ac variam deliberationem ſuſceptum, vt adderetur Decretum de Indulgentijs, ſed quâ diſcordiâ de Cruciatis. *Alia Decreta ibi confecta de ciborum diſcrimine, de Ieiunijs, de Feſtis, de Cathe-*

chiſmo,

chiſmo, de Indice, de Breuiario, de Miſſali, de reſeruatione iurium pro Oratoribus ſuper loco, de Concilij concluſione & obſeruatione, de lectione & confirmatione Decretorum, quæ ſub Paulo, Iulio, ac Pio confecta fuerant; ac tandem de ipſo Concilij fine. Acclamationes titulusque Pontifici in his tributus. Subſcriptiones quot & quorum capitum, & quæ ratio habita fuerit. Duo Legati Romam reuerſi, & cur non reliqui. Solemnis ibi lætitia pro confectione Concilij. Pontificis ſolertia ad executionem curandam. Confirmatio abſoluta, & varia ſuper hoc diplomata. Gratulatio & acceptio Regis Luſitani. Difficultates in Gallia offenſæ tunc & poſteà, & quare. Obiecta Suauis diluta de illato laicorum poteſtati detrimento, de Iure patronatus, de Mendicantibus, & de Commendis. Philippi Regis acceptio abſoluta in Hiſpania, in Italia, & in Belgio, quamquam obſiſteret Senatus Belgicus, & locus ſuperior Oratori Gallico à Pontifice concederetur. Synodus ſimiliter accepta à Senatu Veneto, & à reliquis Italiæ Principibus. Poſtulationes Cæſaris ac Bauari ad impetrandum à Pontifice Calicis vſum, qui reſtrictè conceſſus eſt, magnâ ſpe, ſed ſine fructu, & cum breui effectu. Animaduerſiones de interdicto ſacerdotibus matrimonio. Ferdinandi Cæſaris obitus. Singulares honores à Pontifice illi exhibiti, & ipſius laudes. Fortunata Commendoni ſtudia, vt Synodus à Polono Senatu acciperetur. Confutatio quamplurium rerum, quas narrat ac diſſerit Suauis, ac præſertim in fine de quadam creatione Cardinalium, quindecim menſes poſt Synodum habita. Collorarium ex vniuerſa Hiſtoria collectum de libertate in Concilio exercita.

1563.

CAPVT PRIMVM.

Documenta, quibus inſtruitur Vicecomes, Nuntius in Hiſpaniam miſſus, de concluſione & executione Concilij, de colloquio inter Principes, de coniugio Reginæ Scotorum, de damnatione Reginæ Nauarræ, de ijs quæ à Pontifice petebant Galli & Hiſpani.

1 ANtequam Pontifex de grato celebratæ Seſſionis exitu fieret certior, nuntios parum gratos à Philippo Rege [a] per Aulam huius Oratorem acceperat. Hi erant: Cùm Synodus fuiſſet coacta ad definienda dogmata ad Eccleſiam reformandam, & ad aberrantes reducendos, nihil horum perfectum videri: proinde Regem à Pontifice petere, vt opus protraheretur, donec hæc tria maximè conducibilia bonorum genera perficerentur. His Pontifex reſpondens per formulas, magnam Regis exiſtimationem ſonantes, non tamen diſſimularat contrariam in ſe mentem: Præter ſumptus, aliaque Sedis Apoſtolicæ incommoda, quæ numquam ad vnam magis quàm ad alteram partem ſe impuliſſent aduerſus Patrum voluntatem, non poſſe amplius eos protrahi tum ob cæli aſperitatem, tum ob diſpendij grauitatem; & quoſdam ſine venia iam abijſſe. Ob Herbipolim, à Proteſtantibus antea occupatam, metum incuti proximi belli, quod Synodum diſſoluiſſet, ſicuti ætate Caroli V. Nec minorem metum, minuſque periculum repentinæ diſſolutionis excitari à peſtilentia, quæ dilatabatur admodum Oeniponti, paucorum dierum itinere Tridento diſtantis. Iiſdem rationibus probè fuit inſtructus Vicecomes, miſſus pridie Kalendas Nouembris, quò Regis animo illas imprimeret, per modum non præſtolantis reſponſum, ſed Regis animum inclinantis ad boni faciendum quidquid interim de Concilio actum fuiſſet. Vicecomitis autem miſſionem retardarat Pontifex; quoniam cùm per eos dies Romam veniſſet Lotharingus, ſatius exiſtimarat expectare quónam euaderet rerum tractatio, cuius causâ fieri poſſe conſiderabat, vt tradita nouo Nuntio mandata mutanda eſſent.

[a] Tres mandatorum ſeries, vltimo Octob. ſignatæ, in quibus continentur res quæ ſequuntur, extant inter Scripturas Burghſiorũ, & inter monumenta Gualterij.

Iam verò Lotharingus progreſſus nequaquam fuerat ad beneficia 2 & laxamenta petenda nomine Regis aut Regni, ſed ſolùm ardenter efflagitarat id, quod non minùs reliqui miniſtri Gallici flagrantiſſimè poſtulabant; nimirum, vt habenda curaret duo colloquia Caroli Regis & Reginæ parentis, alterum cum Philippo Rege, alterum cum ipſo Pontifice, cùm Catharina & filius propenſos

animos

animos præ ſe ferrent ad ſequenda Pontificis conſilia in ijs quæ Religioni regnoque conſulerent. Quamobrem Pontifici in cogitationem venerat, ea duo colloquia in vnicum redigi poſſe, ad quod omnes conuenirent, & cum ipſis etiam Cæſar, aut Rex Romanorum, ſicuti pariter optabat Regina; ad quem Regem ea de cauſa Pius legarat [b] Philippum Gerium Epiſcopum Inarimenſem [c], ad id à Legatis, ac præcipuè à Morono propoſitum. Demandabatur itaque Vicecomiti, vt Regem Catholicum cohortaretur, ne illud incommodum recuſaret pro ſalute non modo Galliæ periclitantis, ſed Reipublicæ Chriſtianæ, quæ poterat ad Galliæ cladem vniuerſa corruere; nec vereretur Rex, ne Pontifex illic indulturus eſſet rebus nouis, quas Philippus maximoperè deteſtabatur, in Religionis negotio; ſemper enim pro menſura ſuorum conſiliorum habiturum ſe Dei obſequium & Eccleſiæ dignitatem. Poſſe difficultatem offendi à Cæſare adeundi hoc Principum colloquium, ne Proteſtantes irritarentur ſuſpicione alicuius fœderis, ad ipſorum perniciem contexti: ſed occurrendum eſſe huic ſuſpicioni, datâ illis fide, hoc non agi ad perturbandam inter Germanos quietem, ſed vtique ad eam conſeruandam in alijs populis, vbi turbulenta quædam ingenia ſub ſpecie Religionis, tumultus moliebantur. Si Philippo Regi incideret dubitatio contentionis, in eo conuentu futuræ, de gradus prærogatiua; proponeret Nuntius, retineri poſſe Regem Galliæ adoleſcentulum in loco proximo conuentui, cui reliqui adeſſent, & pro filio Regina mater, quæ adminiſtrationem rerum obtinebat; adeoque inter duos Reges nullam futuram occaſionem conueniendi, niſi ad mutuas viſitationes, in quibus ſuæ quiſque domi honorem hoſpiti exhibuiſſet. Locum huiuſce conuentus eum Pontifici probatum iri, qui maiorem negotio facilitatem afferret; certamque ſibi fiduciam eſſe, illos ætati ac dignitati ſuæ rationem habituros. Videri ſibi, vrbes cunctis maximè opportunas eſſe Nicæam, aut Portum Herculis, aut Vercellas.

1563.

[b] Conſtat ex arcanis notis Borrom. ad Moronum 19. Septemb. 1563.

[c] Apparet ex litteris Borrom. ad Legat. 21. Oct. 1563.

3 Sed quod ad Synodum ſpectabat, Regem ille per Nuntium monebat plurimum quod ipſe paſſus erat, quò complurium Principum poſtulatis in eo genere ſatisfieret. Tempus iam adeſſe, vt ad rem perficiendam, fructumque colligendum animus intenderetur, non tam in hæreticorum conuerſione, quod opus & diuturnum & arduum eſſet, quàm in reparatione Catholicarum prouinciarum, atque earum potiſſimè, quas tam multas ac vaſtas Rex poſſidebat. Gallos quoque ſignificare, ſe finem Synodi præſtolatos fuiſſe, quò Religioni, ſicut oportebat, conſulerent, poſtquam illic dogmata fuiſſent

1563. fuiſſent ſancita; & ad hanc expectationem tetendiſſe poſtremam cum hugonottis concordiam.

Iniunxit pariter Nuntio, vt Regem doceret de affixo libello, quo 4 Regina Nauarræ in ius vocabatur, ſex menſium ſpatio ad ſe purgandam conceſſo; quo elapſo, ad eam regno priuandam procederetur, quod in occupantis poteſtatem deueniret. Se ad id coactum à Ioanna, ob intolerabilem agendi rationem. Verùm ab eo posteà ſe abſtinuit Pontifex, vti narrauimus.

Lotharingum Cardinalem fuiſſe quoque locutum de danda in 5 matrimonium Scotiæ Regina ſui fratris filia; & oſtendiſſe, virum maximè aptum futurum Carolum Archiducem Auſtriæ, ſecundum Cæſaris filium. Siquidem Scotos, qui ardentiſſimè Reginam ſuam amabant, numquam conſenſuros fuiſſe, vt illa ab ipſorum regione diſcederet: quod ſi diſceſſiſſet, ſe ab eius obedientia ſubtracturos (hinc verò excludebatur eius coniugium, aliàs indicatum, cum Hiſpaniæ Principe) adeoque nullum illi adminiculum admoueri poſſe validius & honeſtius Archiduce, tum ad retundendos propinquos Angliæ impetus, tum ad ſuſtinendos illius regni Catholicos, in quos Eliſabetha ſæuire atrociter non ceſſabat. Pontifex verò indicabat, ſe tandem cohiberi non poſſe, quin arma ſuæ ſacræ poteſtatis in illam vibraret, cùm ad id vſque temporis ipſum præcipuè retinuiſſet ratio quam habebat de Rege Catholico, cui motus ille ob Belgij propinquitatem grauis accidiſſet.

Si Rex vereretur ne Pontifex aſſenſurus eſſet poſtulato Gallorum de bonis Eccleſiaſticis abalienandis, ſciret, velle Clerum per 6 decimas Regi Chriſtianiſſimo ſatisfacere aliâ ratione, abſque ea perpetua iactura: eoque quaſi clypeo ſe Nuntius tutaretur, ſi fortè Philippus Rex ageret de alienandis à ſe pariter prædijs Hiſpanienſium Eccleſiarum, ex aduerſo reſpondens, huiuſmodi exemplum, Gallorum petitionibus validiſſimum telum futurum.

Vbi ſermo fieret Nuntio de ſacra Inquiſitione Mediolanenſi, diceret; Nulla ſibi ſuper ea adeſſe mandata: quâ ratione, conceſſionis detrimenta ſine aſperitate repulſæ declinarentur. 7

Cum his præſertim mandatis miſſus fuerat Vicecomes, quò fœtus Concilij iam maturus, & cùm periculo in vtero pereundi, ederetur in lucem, & editus, vlnis beneuolentibus ad diuturnam ac proſperam vitam exciperetur.

CAPVT

CAPVT II.

Lætitia ſenſuſque Pontificis ad celebratæ Seſſionis nuntium. Cœtus habitus poſtridie à Legatis, & propoſita à Lotharingo ad Synodum abſoluendam cum Patrum propenſione.

1 LAturum Seſſionis nuntios eâdem nocte [a] miſerunt Legati Ioannem Baptiſtam Victorium, petente Lotharingo, apud quem degebat, qui iam præſtò erat vt Romam pergeret, ob quoddam ſibi collatum à Pontifice beneficium. Per diſpoſitos equos cucurrit Victorius; & cùm perueniſſet Viterbium, cognouit, Pontificem relaxandi animi gratiâ ſe ad Centumcellas contuliſſe; quamquam ea relaxatio dein propè fuit vt ipſi perniciem inferret, ob paluſtrem illum aërem, nondum per frigora purgatum. Eò igitur nuntius iter conuertit, & de rebus geſtis Pontificem certiorem fecit, qui incredibili planè gaudio inde affectus eſt. Reſciuerat priùs ille à Legatis ea [b] quæ cum Lunenſi acta fuerant de particula ſæpiùs memorata, & valdè ipſi placuerat quòd illa declaratio à Synodo, non à ſuo diplomate procederet. Similiter eidem probabantur parata iam Decreta tum de matrimonio clandeſtino, tum de morum correctionibus, tametſi illa poſteà diebus poſtremis in quibuſdam fuerint mutata: ſed non ita ſibi probabatur reſponſum ac propoſitum Legatorum, vbi Patres Hiſpanienſes ſeceſſiſſent, ſicuti Comes minabatur; cùm ſibi videretur Concilium eo caſu minimè deſerendum ab ipſis ducibus, ſed aliorum contumaciam accuſandam, & in deliberationibus functionibuſque audacter progrediendum. Cognito deinde proſpero euentu, ſignificauit, id per immenſam & ſuam & Aulæ voluptatem accidiſſe, cunctis Decretis plurimum collaudatis, eoque ſucceſſu tamquam arrhâ proximi exitus accepto; ad quem exitum ſtimulauit præcipuos actores ſuauiſſimo, eodemque validiſſimo ſtimulo, hoc eſt gratijs actis per ſuas peculiares litteras Lunenſi, Lotharingo, & Legatis. Ad Lunenſem formâ quâdam magis ſobriâ illæ ſcriptæ ſunt [c], quò viſæ gratiam æſtimationemque reliquis non minuerent; cùm honorum pondus ac leuitas, perinde ac mixtorum, ſolùm comparatè ſe habeant. Ad Lotharingum ſcripſit, profeſſus illi acceptum referre [d] quidquid boni præteriti confectum fuerat, & in eo ſpem à ſe poni boni futuri; eumdemque commendauit ob adhibita ab ipſo ſtudia Reipublicæ Venetæ, cùm illac iter faceret. Quoniam autem

[a] Litteræ Legat. ad Borrom. 11. Nouembris, & reſponſio ad illas 18. Nouemb. 1563.

[b] Litteræ Borrom. ad Legatos 6. & 10. Nouembris.

[c] 21. Nouembris. 1563.

[d] 20. Nouembris. 1563.

1563. eodem tempore Lotharingus Pio commendauerat negotia Eſtenſis Cardinalis, affinis ſui, cui per eos dies adſcribebatur, tamquam auctori, graue facinus, ab eius familiaribus patratum; pollicebatur Pontifex, cauſam per omnem reuerentiam & vrbanitatem actum iri: cupere ſe, ne Aloyſius Cardinalis reus compereretur; ſed vbi quoque aliter appareret, nolle ſe in eo quidquam agere non communicatâ re priùs cum Lotharingo, & ita ſolùm, vt alteri prodeſſet medicinæ modo, quo ſibi in poſterum moderaretur.

Formulas, laudem amoremque abundè ſpirantes, cum Legatis[e] adhibuit ob tam graues ac tam felices labores; ſed ſimul inflammatis cohortationibus ad magnum opus perficiendum eos ſtimulauit, vnde decus ac pretium erant acceptura cuncta quæ ipſi geſſerant: ita tamen, vt Synodus per conſuetam rationem ex ſe argumenta omnia expediret, nec in ipſo reponeret, niſi aliquod emendationis caput, idque eo ſolùm caſu, quo ibi confici non poſſet. 2

[e] Litteræ nominatæ Borrom. ad Legatos 18. Nouembris.

Sed Legati ſtimulis non indigebant; nec opportunitatem neglexere, quando Hiſpani Epiſcopi[f] formâ ſincerâ magis quàm callidâ ſe gerentes aduerſùs quàm dubitatum fuerat, quaſi querimoniæ de præteritis adhibendæ eſſent ad promouenda futura, ſignificabant liberè, non mediocrem à ſe acceptam ſatisfactionem ex euulgatis Decretis; in quibus, ac præſertim in Decreto de primis cauſarum delationibus, opus fuerat Legatis operâ vti plurimâ vt ipſis gratificarentur, & non modicâ ſolertiâ, quâ Patres, addicti Aulæ Romanæ, adducerentur ad amouendas tot exceptiones, vnde prior forma[g] adeò Hiſpanis diſplicuerat. Ex altera parte Cæſariani nihilo ſegnius ſollicitabant. Etenim Cæſar in cunctis Germaniæ negotijs difficultates offendebat, ob ſuſpiciones quibus Concilium Proteſtantes obuoluerat; tametſi in hac feſtinatione vltra Cæſaris voluntatem progreſſi fuerint, ſicut poſteà patebit. Itaque Legati, cùm reliquos omnes propitios cernerent, Hiſpanos verò ipſorum voto non aduerſantes, proximo Seſſioni die ad ſe conuocarunt[h] duos Cardinales, ac viginti quinque Patres ex præcipuis cuiuſuis nationis. Illis propoſuerunt poſtulata Lotharingi pro Gallia, vt Synodus abſolueretur in Seſſione, nono Decembris indicta: id pariter ab Cæſareis Oratoribus peti nomine Cæſaris & Regis Romanorum, qui arbitrabantur, diuturniorem Concilij continuationem conferre non poſſe, quin potiùs nocere Germaniæ: in eadem vota venire Pontificem, ne Synodus, ad animarum ſalutem coacta, magnæ illorum parti per longiorem moram perniciem afferret: idem placere Veneto Senatui, ac reliquis Italiæ Principibus; idem Oratoribus Luſi- 3

[f] Ex litteris Gei.j Epiſcopi Iſclanenſis ad Manrique 14. Nouemb. 1563.

[g] In eadem Epiſtola.

[h] Litteræ Legat. ad Borrom. 13. Nouembris, & Iadrenſis 15. Nouemb. & Acta Salmanticenſis.

Luſitaniæ ac Poloniæ, & cum his connumerari poſſe etiam Hiſpanum; qui etſi peculiaria ad id mandata à ſuo Principe non accepiſſet, ea tamen generatim habebat, vt proceſſui & abſolutioni Concilij opem ferret, & iam ita ſe gerebat, vt liceret Legatis quieto eſſe animo. Et ſanè ſi Rex Hiſpaniæ Concilio fauerat, illi aſſiſtendo in gratiam Cæſaris patrui ſui, & Regis Galliæ vxoris fratris, ratione habitâ de illorum prouincijs; nunc vbi cognoſceret idem Rex, ab vtroque illius finem optari, iure tam optimo dubitari non poſſe ne id ipſum comprobaret. Quamobrem à ſe præſentes Patres rogari, vt conſilio ſimul & operâ rem perficerent. 1563.

4 Hîc denuò Lotharingus monuit, neque Cæſarem neque Regem Catholicum voluiſſe initio ipſorum cauſâ Concilio conſentire, ſed validis cohortationibus, & euidenti Galliæ neceſſitate commotos, quæ verſabatur in diſcrimine ſecedendi, ſeque per propriam nationis Synodum corrumpendi, ceſſiſſe voluntati Pontificis tamquam filios obſequentes. Ægerrimè retentos fuiſſe Clerum & Ordines Galliæ, qui Poiſſiacum conuenerant, ne aliter ſibi conſulerent, donec Concilium terminaretur; & longè difficilius opus futurum eos in poſterum retinere, vbi Synodus vltrà protraheretur. Idem fore Synodum præcidi aut ſuſpendi, ac propriam nationis illius cum eiuſdem clade aperiri. Si longius procederet, non modò ſpatium temporis porrectum iri hæreticis concionatoribus ad inſerendam populis prauam doctrinam tam altè, vt ad ipſam poſtmodum euellendam ſatis non eſſent ne ipſa quidem Concilij Decreta: ſed Gallicos Præſules adactum iri ad diſceſſum ante Synodi finem, partim diſpendij grauitate, partim ob alias priuatas publicaſque neceſſitates, quod à compluribus petactum videbatur, & breuî à cunctis peractum iri, ſi res ampliùs protraheretur; ſe verò ab vtraque neceſſitate ad profectionem compelli: quamquam vbi Synodus die præſtituto eſſet abſoluenda, effecturum ſe, vt quæcumque alia ratio cederet per eos paucos dies voto ſuo ſecum deferendi ſolatium illud, eaque ſalutaria medicamenta. Comperio, tam efficaci ſpecie fuiſſe propoſitam à Lotharingo[i] Galliæ neceſſitatem, vt lacrymas exciuerit; vnde commune votum fuit, vt ad concluſionem procederetur. Solùm Epiſcopi Leridenſis & Legionenſis petierunt, vt anteà Philippus Rex aſſentiretur; ſed Granatenſis hanc conditionem omiſit. Quare Suauis duplicem in errorem impingit, priùs, dum tribuit Granatenſi, illum per ſuam ſententiam ſe Oratori Hiſpano remiſiſſe; deinde affirmans, reliquos omnes præter Granatenſem conſenſiſſe.

i Acta Salmanticenſ.

1563. Ad agendum de modo ventum eſt; & inter eos conuenit, oportere operam nauari ad ſtabiliendas reliquas diſciplinæ leges, & in ijs quæ ſpectabant ad Principes, ſuauiter procedendum, quandoquidem illorum brachio ſtatim futurum opus erat, quo inſculperentur in opere ea quæ à Synodi ſtylo in ſcripto fuerant deſignata. Quamobrem ſummoperè placuit exemplum Decreti, miſſum à Pontifice, in quo renouabantur ſuper his iuſſa Conciliorum Canonumque antiquorum, & adhibebantur paternæ admonitiones odioſorum anathematum loco. 5

De dogmatibus nondum ibi definitis, ſpectantibus ad Purgatorium, ad Indulgentias, ad inuocationem Sanctorum, & ad Imagines, perpenſum eſt, multa reperiri in anteactis Concilijs; aliquid tamen de his dicendum eſſe, quaſi ad prauas conſuetudines corrigendas. Præſertim verò de Imaginibus protulit Lotharingus Sorbonæ Decretum, quod ab illis Patribus magnoperè probatum eſt. Poſtridie habiti conuentus, Legati [k] vnà cum Lotharingo ſtatuerunt de iam oſtenſis dogmatibus tantummodò agendum eſſe, ac de ipſis per formam quam diximus. Quare accitis ad ſe nonnullis Patribus ſuſceptum conſilium aperuerunt, & quinque pro quolibet argumento ſelectis Præſulibus commiſerunt vt ipſi vnà cum quinque Theologis paucos intra dies Decreta formarent. Etiam Legati de Synodo tamquam de abſoluta ſcribebant; Lunenſis enim indicabat, ſe moram haud iniecturum. Verùm diſtantia nauigij à littore, etiamſi modica demonſtretur Geometræ decempedâ, interdum maxima deprehenditur nautarum menſionibus. 6

[k] Litteræ Legatorum ad Borrom. 14. Nouembris. 1563.

CAPVT III.

Cœtus de diſciplina & dogmatibus: obiecti à Lunenſi obices ne Synodus abſolueretur.

HOc apparatu inchoati ſunt [a] die decimoquinto Nouembris cœtus generales de quatuordecim articulis diſciplinæ reparandæ, qui ſupererant. Et quemadmodum ea quæ neceſſaria ſunt, ob naturæ prouidentiam in rebus omnibus pauca ſunt, & feſtinandi voluntas docet ea diſtingui à ſuperuacaneis; ea breuitas, priùs inſueta, fuit adhibita, vt die decimo octauô ſuam quiſque ſententiam protulerit. Legatus paucis expoſuit ſtudia incaſſum impenſa ad pertrahendos ad Concilium hæreticos, præſtantiſſimos fructus ab eo productos declaratione dogmatum, & reſti- 1

[a] Acta Paleotti, & Arcis Æliæ, & litteræ Iadrenſis 15. Nouembris.

reſtitutione diſciplinæ: maiora fortaſſe deſiderari poſſe; ſed ipſos eſſe tandem homines, non Angelos, & pro temporum conditione bonum optimi loco eligendum eſſe. Deum forſitan, quo executionem rerum decretarum remuneraretur, ſemitam ad meliora oſtenſurum. Pauca illa, quæ in præſentia expedienda ſupererant, tam digeſta videri tum priuato ſtudio, tum priuatis colloquijs, vt diuturnâ diſputatione publicâ non indigerent. Caput de Principibus reformatum fuiſſe: decere Patres, vt illos per exempla, potiùs quàm per pœnas & anathemata, ad pietatem prouocarent. Cùm igitur futurâ Seſſione poſſent omnia confici, id valdè conſentaneum rationi Legatis videri. Retulerunt tot Principum in eo conſenſum, & Germaniæ Galliæque neceſſitatem, quarum ſalutem in eo opere Rex Catholicus merè ſpectauerat. Fructum ad maturitatem perueniſſe, adeoque iam colligendum, quo plenas manus ſinguli Epiſcopi geſtantes, tum illius beneficio, tum ipſorum præſentiâ ſolari poſſent & vnà curare greges ſuos poſt abſentiam tam diuturnam. 1563.

2 Lotharingus grates egit, quòd primus Præſidum inter alias rationes commemoraſſet votum Gallorum, vt Synodus finiretur; cuius rei teſtes laudauit Epiſcopos Galliæ, qui illic aderant. Petijt deinde, vt abſolutis Decretis, paucos poſt dies Pontificis Romani confirmatio publicè legeretur, atque vt Epiſcopis per aliquod poſt Synodum tempus liceret abſoluere ab omnibus peccatis, & relaxare coniugiorum obſtacula. Poſteà tum is, tum alij quædam parum memoratu digna varijs paratis ſanctionibus obiecerunt. Præcipuum fuit, vbi dicebatur, debere Epiſcopos reliquis Optimatibus vbique præire: monuit, id obſeruatum iri difficulter vbi Præſules Pontificali veſte non eſſent ornati. Quare Decretum reformatum eſt.

Cùm etiam ageretur de tollenda prorſus conſuetudine Coadiutorum, obſtitit ille, affirmans, eâ ratione in Gallia complura monaſteria conſeruari, nec huiuſmodi morem illic vmquam fuiſſe reprehenſum: melius eſſe ſtatuere, ne illi abſque valida cauſa deſtinarentur. Ipſum verò ſeptuaginta octo ex Patribus in eo ſecuti ſunt, præter alios, quibus mediæ ſententiæ placuerunt.

3 Poſteà quatuor noua capita ſunt propoſita: primum, petente Bartholomæo [b] de Martyribus Bracarenſi Archiepiſcopo, de moderatione ac frugalitate viuendi, & de diſtributione prouentuum Eccleſiaſticorum, Epiſcopis præſcribenda: ſecundum, de decimis, quas laici poſſidebant: tertium, de anathematum moderatione:

b Acta Salmanticenſis.

1563. quartum, de conſtituendo archiuo in ſingulis Eccleſijs, quò publicæ tabulæ inferrentur; quod conſilium à Granatenſi originem traxerat. Dein verò ad quatuor Decreta, alia duo acceſſerunt; ſed operæ pretium non eſſet illa referre.

Prætereà viginti duo capita ad Regulares vniuersè reformandos propoſita ſunt, & alia octo peculiariter ad Sanctimoniales ſpectantia. In primo ex duobus adiectis ad quatuor Decreta dicebatur, Epiſcopos prouentuum Eccleſiaſticorum diſpenſatores eſſe: ſed Lotharingus, Guerrerus, & alij admonuerunt [c] vt id remoueretur, ne detrimentum afferret valde communi ſententiæ, quæ docet, verum dominium penes illos eſſe. Atque huiuſce correctionis auctorem fuiſſe Zambeccarum Antiſtitem Sulmonenſem, narrat Suauis, vt qui ſemper conatur eos Præſules, quos ipſe Pontificios nominat, deſcribere apud vulgus tamquam fautores opinionum laxiorum; nec animaduertit, partem ſtrictiorem, tametſi eſſet eligenda in ſanctionibus, non tamen idcircò quidquam amplius habituram, quod ſpectat ad definitiones, in quibus non coarctatio magis quàm laxitas, ſed ſolùm firmitudo veritatis quærenda eſt. 4

[c] In Cœtu 21. Nouembris, vt in Actis Arcis Æliæ.

Madruccio, Archiepiſcopo Hydruntino, & alijs par non eſſe videbatur, vt ibi veluti viuendi norma proponeretur Decretum Synodi Carthaginenſis; cùm perpendendum proponerent, mores illos renouari non poſſe, niſi pariter illa tempora renouentur; præſertim verò quoſdam Epiſcopos, qui ditiones obtinent, ac Principes ſunt, ægrè poſſe adigi ad eam viuendi tenuitatem ſine decori iactura, & perturbatione ditionum. 5

E contrario Archiepiſcopus Bracarenſis, qui clauſtri ſenſus retinebat, longe maiorem ſeueritatem optabat. Quare eò progreſſus eſt, vt diceret, id quod intendebatur à Decreto, eſſe optimum; ipſum autem Decretum peſſimum; quandoquidem cum alij manu tam graui preſſi fuiſſent, Epiſcopi primis digitis tangebantur, ne vſurpato quidem erga illos robuſto præcepti vocabulo, ſed debili admonitionis. Oportere ipſis præſcribi conditiones menſæ, ſupellectilis ac familiæ, eoſdemque obſtringi ad reddendas ſumptus rationes in Concilio prouinciali; quamuis eſſent domini illius partis quæ illis neceſſaria erat, reliquæ tamen meros eſſe diſpenſatores. 6

De Regularibus illuſtre præconium habuit Lotharingus, teſtatus, tria Regularium millia in Gallia paucorum menſium ſpatio crudele martyrium paſſos fuiſſe [d], quòd obedientiam Romano Pontifici debitam abiurare noluiſſent. Quapropter vti ceterorum Clerico- 7

[d] Acta Arcis Æliæ in cœtu 23 Nouembris 1563.

rum

rum immunitatem ab Epiſcopis plurimum improbabat, ita eamdem in Regularibus admodum à ſe comprobari; & Patres cohortabatur, vt illorum priuilegia illæſa præſtarent. 1563.

8 Terminandæ Synodi ſtudium miris modis vbique feruebat, ad quod Legati perpetuò à Cæſarianis extimulabantur, adeò vt hi progreſſi ſint [e] ad modeſte denuntiandum, niſi opus expediretur, imminere periculum ne ipſi reuocarentur: de quo poſteà Cæſar certior factus ab Hiſpano Oratore [f], eos reprehendit. Iiſdem ferè ſtimulis vſus eſt Luſitanus Orator; nec remiſſiùs Veneti rem vrgebant: Lunenſis verò indicauerat, quamquam ſibi gratius foret reſponſum Regis priùs præſtolari, tamen ſe minimè repugnaturum. Quare Legati meſſis tempus iam adeſſe ſcribebant; cùm præter omnem expectationem idem Lunenſis vigeſimoſeptimo Nouembris Legatos ad veſperam inuiſens, aduerſos omnino [g] ſenſus depromplit. Dixit, locutum ſe non ex Regis mandato, cùm illud nondum accepiſſet, nec ex libidine commorandi Tridenti, cùm per diuturnam à patria abſentiam multa infortunia toleraſſet, cum rei familiaris, cognatorum ac liberûm iactura; ſed ex eo, quod animaduertebat dignitatem Eccleſiæ ſuique Principis decere. Plurima commemorauit à Rege geſta, petente Pontifice, ad Concilij emolumentum. Tot laboribus Regis, & vniuerſæ Eccleſiæ deberi, vt opus honorifico exitu abſolueretur: ſi, quantum Chriſtianæ Reipublicæ neceſſitas poſtulaſſet, confici non poterat, cum dignitate ſaltem ac maturitate complenda eſſe argumenta propoſita, tum in legibus tum in dogmatibus, quæ ſupererant, vnde planè materiam deſumpſerant recentes hæreſes de articulis Purgatorij & Indulgentiarum. Quantumuis Concilij celeritas prodeſſet; ſi tamen in altera lance vtilitas feſtinationis quindecim aut viginti dierum poneretur, in altera verò decor & emolumentum examinis accurati, hoc poſterius priore longè ſuperius repertum iri. Nollent igitur Præſides per importunam impatientiam, Eccleſiam, Pontificem ac ſe ipſos fraudare prænobili coronâ, quam tam modici incommodi additamento conſequi poſſent ex tot diſpendijs laboribuſque iam toleratis, & propter auiditatem fructus ante dies aliquot decerpendi, eò minus gratum, minuſque ſalutarem illum habere, quò eſt acerbior præ maturo. Hæc à ſe perpendi quod ſpectabat ad vniuerſos. Quod verò ad Principem ſuum, tametſi Principes alij de hoc exitu conueniſſent, videri ſibi Regem Catholicum tam tenuis exiſtimationis ob amplitudinem non eſſe, nec tam leuiter promereri ob res geſtas, vt ad actum tanti ponderis eſſet deueniendum,

[e] Litteræ Legatorum ad Borrom. 22. Nouembris 1563.

[f] Litteræ Cæſaris ad Oratores Viennâ 4. Decembris 1563.

[g] Litteræ Legatorum ad Borrom. 27. Nouembris 1563.

1563. niendum, non expectato ipſius reſponſo, infra viginti, & vt ſummum triginta dies peruenturo. Tum adiecit: Cùm ipſe vir eſſet armorum peritus, qui honoris apices ſubtilius fortaſſe metiebatur quàm ij qui togati, vbi tam æquo poſtulato repugnaretur, exiſtimaturum ſe obſtrictum ad eam agendi rationem ſequendam, quâ ſui Principis dignitati tutiùs cautum foret.

Perturbatio, ex improuiſa ac moleſta nouitate in Legatis coorta, animi præſentiam ad reſponſum ipſis non ademit. Reſponderunt igitur: Haud parum ſe lætari, huiuſmodi poſtulatum profectum à Rege non eſſe; in quo euentu ſummi apud ſe pretij fuiſſet: cùm enim Philippus Rex præcelſæ potentiæ monarchiam, & primas in amore Pontificis obtineret, vtriuſque tituli causâ à ſe illi reuerentiam ſupra reliquos exhiberi. Verùm ſi præſens ille adeſſet, ſine dubio vellet Concilij finem, ad quem compelleretur à cunctis reliquis Principibus, ob Eccleſiæ ac præſertim Galliæ neceſſitates, non à Gallis modò ipſis expoſitas, ſed à Granuellano Cardinali, Regis Catholici miniſtro tam egregio. Ad Regis voluntatem interpretandam ſatis eſſe feruida poſtulata Cæſaris, ad cuius voluntatem Rex commiſerat vt ipſius miniſtri in eo negotio ſe conformarent. Hîc primum Legatum interpellauit Lunenſis, dicens, in eo ipſos decipi. Sed alter repoſuit, id ex ore ipſius Cæſaris à ſe auditum in legatione Oenipontana. Idcircò Lunenſis ſibi temperauit, ne tam ſublimi teſtimonio aduerſaretur; ſed in reliquo colloquio perinde locutus eſt, ac ſi aduerſaretur. In ſumma denuntiauit, ſe neruis omnibus obſtiturum, non quidem feſtinationi neque abſolutæ terminationi Concilij (& ita quæ priùs ſignificarat, illæſa ſeruabat) ſed tantummodò cuidam formæ illius terminandi, adeò acceleratæ, vt anteà reſponſum regium non expectaretur; quippe quòd ſibi abſurdiſſimum videbatur, agi cum Rege ſuo tam celſo, quaſi cum tenui dynaſta. Et quoniam Legati oppoſuerunt, à ſe adeò feſtinari, ne Synodus, quę fuerat incepta Oecumenica, in peculiarem deſineret, multarum nationum diſceſſu; ſubiecit Lunenſis, eam feſtinationem non curſum eſſe, ſed fugam: id fieri, quò Galli haberentur; ſed neque Gallos neque Hiſpanos habitum iri. Hinc Legati indignatione ſuccenſi, exprobrarunt, id mereri vt non à Deo ſolùm, ſed ab ipſo Rege ſeuerè puniretur, tamquam res hæreticis conducibilis, ſupra quaſcumque quiſpiam illorum procurator efficere potuiſſet. Tum Lunenſis ad aliam defenſionem confugit, dicens, Eam eſſe meram feſtinationem Lotharingi, cupientis diſcedere, ad luſtrandum Baptiſmate Ducis fratris filium, recenter natum; ſed ſibi compertum eſſe,

eſſe, Lotharingo abeunte iniunctum eſſe Gallis Oratoribus vt redirent, quorum præſentia longè maioris erat momenti, quàm Cardinalis, qui regia mandata non habebat; quin ab eodem Cardinali operam ſuam anteà oblatam fuiſſe, quò Regis Catholici reſponſum expectaretur. Quæ omnia nullo nixa fundamento Legati poſteà repetere: ſed voluntas, animi affectionibus commota, in cauſa eſt, vt homo interdum narret quidem falſum abſque fundamento, non tamen mentiatur. Abſolutum eſt colloquium vtriſque in ſua ſententia perſiſtentibus. Neque conſenſerunt Legati, vt Oratore ad Pontificem ſcribente, reſponſionem opperirentur; cùm ipſis haud par eſſe videretur, illum palàm conijci inter eas tricas, neque ſe ipſos præpediri, ne exequerentur, vbi poſſent, iuſſionem quam ab eo acceperant, accelerandæ Seſſionis ante diem nonum, adeoque eo tempore, quo nouum illius mandatum haud perueniſſet: ſed cùm animaduerterent pariter, eam celeritatem ſibi minimè proceſſuram, curſorem tabellarium Romam miſerunt, quò Pontifici, id quod acciderat edocto, liceret pro ſuo arbitratu iuſſa variare. Interim & Lotharingus & Cæſariani animum præ ſe gerebant auerſum à Lunenſis obſtaculo, & tum hi tum Luſitanus polliciti ſunt ſuarum apud Hiſpanum cohortationum opem. Ita procedebatur incerto gradu inter vires contrarias acuti calcaris & duri fræni. Tota ineuitabilis difficultas tum in Natura tum in Politica ex eo naſcitur, quòd inter duas oppoſitas validaſque potentias agendum eſt; adeoque dum alteri obſecundamus, neceſſe ſit vt alteri repugnemus. 1563.

CAPVT IV.

Cœtus habitus ad Synodum abſoluendam, & ſuſceptum conſilium non omittendi dogmatis de Purgatorio, & Cultu Sanctorum, ac de Imaginibus. Conuentus à Lunenſi coactus Præſulum Hiſpaniæ Regi ſubiectorum, vt Synodi concluſioni obſiſteretur. Quæ Lotharingus cum Rege Galliæ egerit de Concilio, & illius reſponſa. Nuntij de periculoſo Pontificis morbo ad Lunenſem, & poſteà ad Legatos delati, & ſtudia ab illis impenſa ad opus finiendum. Generalis Congregatio ſecundo Decembris.

1 LEgati in propoſito perſiſtentes, cœtum rurſus [a] coëgerunt, conflatum duobus Cardinalibus, & quàmplurimis ac præcipuis Patribus; & expoſitâ denuò abſoluendæ Synodi neceſſitate, ab illis conſilium & opem petiere. Lotharingus dixit, ſe accerſiri

[a] Litteræ Legat. ad Borrom. 29. Nouembris, & Acta Paleotti & Salmanticenſis,

1563. cerſiri à Rege, qui proximis Chriſti naſcentis ferijs adeſſet in Lotharingia, memoratum puerum è ſacro fonte ſuſcepturus, & ad eam functionem Lotharingum vocabat, quò cum eo poſteà de grauiſſimis regni negotijs ageret; atque vt ſecum cunctos nationis Epiſcopos reduceret, eidem imperabat. Si proinde cuperent ipſis præſentibus Synodum conficere, neceſſe eſſe, vt proxima Seſſio etiam eſſet poſtrema, & vltra diem conſtitutum neutiquam protraheretur. Eſſe tamen aliquid de commemoratis dogmatibus ſtatuendum: cùm enim hinc exorta fuiſſet hæreſum origo; vbi nulla haberetur deciſio, licuiſſet hæreticis triumphum canere, iactitantibus, poſt tot annos à Synodo nihil compertum vbi ea dogmata fundaret, ideoque prætermiſſa fuiſſe. Rem autem breuiter poſſe perfici, per formam de qua iam inter ipſos conuenerat. Granatenſis, alijque Hiſpani conſenſerunt, vt Seſſio celebretur ſtatuto die; ſed ita, vt reſeruarentur ad alteram propinquam argumenta nondum digeſta. Cæſariani monuerunt, tamquam ſummè neceſſariam, tractationem Indulgentiarum, contra quas Lutherus primò claſſicum cecinit in bello quod in Eccleſiam intulit. Lunenſis reluctari non ceſſabat, vulgabatque, Gallicos Oratores regreſſuros, vt obſiſterent concluſioni. Sed Lotharingus pro certo affirmabat, eos minimè reuerſuros.

Id autem Lotharingo haud dubiè compertum erat. Etenim cùm a
is Mannenſem Abbatem in Galliam Romà miſiſſet [b] cum ſuis ad Regem litteris, & curaſſet vt Tridento illuc pergeret Epiſcopus Aurelianenſis, oſtenſurus Regi, conteſtationem ab Oratoribus interpoſitam ſuperuacaneam fuiſſe, eumque ad illos remittendos induceret, Rex nono Nouembris ad ipſum & ad ſuos Oratores reſponderat in hanc ſententiam: Articulos iam propoſitos à Legatis tam noxios vniuersè Principibus eſſe, ac tam diſertè ſui regni iura ab illis vulnerari, vt qui ſuo intererant Conſilio, exiſtimauerint neceſſariam interpellationem, niſi illi reuocarentur. Se quidem cupijſſe, vt Oratores ante rem geſtam Lotharingi ſententiam ac directionem acciperent; ſed ſtimulante neceſſitate fuiſſe coactos, cùm animaduerterent, duas tertias Patrum partes petere vt illi articuli reponerentur, adeoque cùm interluceret, arcanum aliquod conueniſſe inter illos ac Præſides; vnde prænoſcebatur, eoſdem articulos confeſtim redituros in theatrum, ſublatà Lotharingi præſentià. Quod ſi Pontificis eſſet mens, ficuti Mannenſis teſtabatur, ne iura & priuilegia Principum tangerentur, Pontifici non de Regis Oratoribus querendum eſſe, ſed de Legatis ſuis; qui cùm aliter quàm ipſe

[b] Cuncta extant in memorato libro Gallico.

ipſe vellet egiſſent, ad eam commotionem Oratores coëgerant. 1565.
Maximoperè ſe lætari ad Reipublicæ Chriſtianæ bonum, ob Pontificis animum à Lotharingo deprehenſum, emendationis exactæ cupidum, & illius effecta præſtolari. De Oratorum reditu à ſe miſſum iri mandata, vbi certò ſciret, prædictos articulos in perpetuum prætermitti: eos interim Venetijs commorari, prout illis iniunctum fuerat, vt habitâ interpellatione illuc ſe conferrent, alio reſponſo ex Patrum prudentia non expectato, ſed vt in Synodo remanerent Epiſcopi, à quibus defenſum iri ſua iura certus erat. Ita Rex ad Lotharingum reſpondit. Oratoribus impoſuit, vt in danda opera, quâ conteſtatio referretur in Acta, aut in alio præſentando, obſeruarent quo pacto Synodus procederet, & noua Regis mandata præſtolarentur. Ex hoc Regis reſponſo cognouit Lotharingus, Oratores proculdubiò non regreſſuros tam breui temporis interuallo, quod vſque ad deſtinatum Synodi exitum ſupererat.

3 Sed vt à Gallis Oratoribus ad Hiſpanum regrediamur; hic præter adhibita ab eo Tridenti ſtudia ad Synodum retardandam, celerrimum curſorem Romam miſerat ad Vargam, vt illi poneret ob oculos tamquam grauem Regis iniuriam Synodi terminationem abſque diſerto illius conſenſu, adeoque vt ipſum ſtimularet ad premendum ex aduerſo præualidis petitionibus Pontificem. Suauis, qui ſtudet non quæ ſcit enarrare, ſed quæ credit diuinare, confidenter affirmat, noluiſſe Vargam iterare petitionem prorogationis tum ob Pontificis morbum, tum ob reſponſum ab illo acceptum paucis antè diebus, à ſe nimirum libertati Concilij rem committi. Sed oppoſitum affirmat epiſtola Borromæi ad Legatos, ſignata quarto Decembris, Vargam ſcilicet ad Pontificis ædes aduolaſſe; cumque ab hora nimis ſera illi aditus ad Pontificem præcluſus eſſet, cum ipſo Borromæo fuiſſe locutum, horrendis malis denuntiatis, niſi ante finem Regis reſponſum expectaretur; ſed à Borromæo fuiſſe recantatas eaſdem cauſas, quas ſæpè narrauimus, compellentes ad Synodum concludendam, re tamen remiſsâ nouo iudicio Pontificis, ad quam Oratoris poſtulata à ſe deferenda erant. Et pro eo ac ratio comitate condita vim obtinet inexpugnabilem in animis prudentum, viſus eſt Vargas mitior abire quàm venerat. Id quo eius impetus validius retundebatur, Borromæus ſcribebat eſſe, quia nec ab ipſo nec à Lunenſi produci poterat vllum Regis mandatum quod opponeretur; adeoque quoſcumque obices ab illis opponi animo vacillanti ac dubio, ne poſteà ijdem

 reijce-

1563. reijcerentur à Rege. Miſſum tamen fuiſſe à Varga poſtridie qui reſponſum Pontificis cognoſceret, quod erat huiuſmodi: Non poſſe Pontificem allatis rationibus remoueri ab ardenti deſiderio, quo peroptabat celerem Synodi terminationem, niſi oppoſitum videretur maiori Patrum numero, quorum libertati neque in eo neque in alio quopiam officere ſtatuerat. Addidit Borromæus Legatis, quod ſpectabat ad Regis Hiſpaniæ conſenſum, cenſere Pontificem, ſatis illum à ſe obtineri, quando Rex ipſe ſe remiſerat Cæſari, cuius Oratores non modò finem petebant, ſed vnà cum Gallis alijſque denuntiabant ſe diſceſſuros, vbi Synodus protraheretur. Hinc videri idem eſſe eam protrahi ac diſſolui: à quo abhorrebat adeò Pontifex, vt legentes animaduerterint, cùm ille comprobarit in Legatis quidquid ab ipſis reſponſum fuerat Lunenſi de ceteris rebus, ſolùm improbaſſe quòd prænuntiaſſent, Si Comes obfirmatus obſtitiſſet, ſe diſceſſuros: debuiſſe potiùs virilem ipſorum repugnantiam eos conteſtari. Atque vt ad id illos animaret, ipſe Pontifex [e] epiſtolam ſcripſit, in qua ſuam hanc certam voluntatem oſtendebat, ne Synodus vltra præſtitutum diem nonum protraheretur, quocumque obice ſuperato; & rationes ad id ipſum adducebat. Ex hiſce rebus geſtis intelligatur, quàm benè fuerit edoctus Suauis, dum narrat, Vargam recuſaſſe dilationis poſtulata repetere. Verum quidem eſt, ſecundùm vetus effatum, Romæ conſuli poſt captam Saguntum; quemadmodum palàm fiet.

e 4. Decemb. 1563.

Sed Lunenſi impenſa à ſe opera ſatis non fuit. Die ante poſtremum Nouembris domi ſuæ Præſules Hiſpanos coëgit [d]: & quamuis arctiſſimum illis ſilentium imponeret de ijs quæ ibi agerentur, reſcitum eſt, de prolatione actum fuiſſe. Conſilium illic ſuſceptum, ex effectu patuit: nam die poſtero apud ſe pariter conuocauit veſperi reliquos omnes Epiſcopos vrbium, quibus Philippus Rex imperabat, conniſuſque eſt ſuos in illis ſenſus imprimere de Eccleſiæ & Coronæ Catholicæ in eo negotio dignitate. Verumtamen qui vocati fuerant, duobus ac tribus exceptis, aſſenſi non ſunt; ſed ob oculos illi poſuerunt neceſſitatem abſoluendæ Synodi, antequam Galli diſcederent, tum etiam varia infortunia quæ potuiſſent accidere, hoc eſt, obitus ſiue Cæſaris ſiue Pontificis, ſiue aliud quippiam, quod tot annorum opus irritum redderet. Ad hæc poſtrema reſpondit Orator, De huiuſmodi remotis periculis habendam non eſſe maiorem rationem in deliberationibus, quàm de morte, ſingulis momentis homini impendente, haberetur. 4

d Acta Paleotti, & Salmanticenſis.

Dimiſſus eſt conuentus ſecundâ noctis horâ; & ecce horâ quartâ, 5

ſi non

ſi non diuino miraculo, caſu certè admirabili, ſuperuenit ad Lunenſem tabellarius Româ miſſus à Varga, illi nunciaturus improuiſum Pontificis morbum, quo penè vitæ ſpe præcidebatur. Dein peruenere ea de re nuntij [e], ad Legatos à Borromæo [f] dati, cum mandatis ægroti Pontificis, vt ad concluſionem omninò procederent, ne fortè ipſius mors quaſi pro hereditate ſchiſma relinqueret Eccleſiæ, excitatâ lite inter Collegium & Concilium de poteſtate eligendi noui Pontificis. 1563.

6 Confeſtim acciuerunt Legati duos Purpuratos cum Oratoribus Cæſaris ac Philippi Regis [g], eoſque cohortati ſunt ad promouendum exitum Synodi, quò Rempublicam Chriſtianam innumerabilium cladium periculo ſubducerent. Cæſariani, tametſi priùs adeò feſtini, petierunt poſt improuiſum nuntium diem illum integrum ad deliberandum. Die poſtero iterùm conuocati, manè ad cœtum omnium Oratorum, & quinquaginta fermè Præſulum ex præcipuis, reſponſum reddiderunt, ſe conſentire. Idem inter ceteros conuenit, excepto Lunenſi, qui cum ſuis Hiſpanis, ac tribus Italis firmiter repugnauit: ſed quò ſimul omne ſemen ſchiſmatis tolleretur [h], veterem epiſtolam regiam Patribus ſuo Principi ſubiectis oſtendit, in qua declarabatur, id ſi accideret, Regis mentem eſſe, vt Pontifex more conſueto à Cardinalibus eligeretur. Ad hoc Granatenſis, inter Hiſpanos primus, reſpondit, Numquam aliam in animo ſuo cogitationem ortam fuiſſe; & concorditer omnes Hiſpani reliqui locuti ſunt. Cùm autem ibi adeſſet Marcus Antonius Columna Archiepiſcopus Tarentinus, dixit, Præconem ſe futurum apud Præſides, Romæ, & per vniuerſum terrarum orbem, huiuſce piæ voluntatis tum Lunenſis, tum Hiſpanicæ nationis. In eamdem declarationem conuenerunt Cæſaris Oratores erga Præſules Ferdinando ſubiectos; ſibi tamen reſeruatâ facultate illius mutandæ, ſi contrarium à Cæſare mandatum acciperent: quod non ſolùm non accidit, ſed comprobauit Cæſar quidquid ab illis actum fuerat tum in hoc negotio, tum in exitu maturando, ad quem ille pro certo poſuit (nec falsò) iam deuentum iri, quo tempore ſuum ipſis reſponſum redderetur; quamquam ex aduerſo in ſuperioribus litteris, nondum de Pontificis periculo certior factus, illos arguerit quòd nimium feſtinarent, cùm ipſe mallet in Synodo prolationem ad menſem aut ſeſquimenſem, vbi hoc pacto obtineretur ne quid miſſum fieret, & cuncta maturitatem caperent. Quod vnà cum alijs, quæ ſignificauit Ferdinandus, indicio mihi eſt, Delfinum nimis progreſſum fuiſſe, dum Legatis deſcribit in eo præci-

e Acta ſcribunt, nuntios maximè deſperantes perueniſſe ad Legatos; ſed ex litterarum voluminibus Aulæ Romanæ oppoſitū apparet.

f Hæc epiſt. ſcripta fuit 27. Nouemb. nec extat in volumine litterarū, ſed fit de ea mentio in ſequenti, ſcripta 29. Nouemb. & in peculiari, ſcripta pariter 29. Nouemb. à Gallio, à ſecretis Pontifici, ad Moronum.

g Duę litteræ Legatorū ad Borromæum 1. Decemb. tametſi ſecūda verè fuerit ſcripta 2. Decemb.

h Scripturæ iam allatæ, & Acta Salmanticenſis.

1563. puè animum adeò cupidum vt Synodus abſoluĕretur in Seſſione præſtituta, vt diximus, vndecimo Nouembris, ipſis denuntians, niſi Cæſar id obtineret, periculum eſſe, ne conſenſum concluſionis reuocaret. Quæ denuntiatio, ſimul cum prænuntiato diſceſſu Lotharingi, qui iam ſupellectilem, & familiæ partem præmiſerat, ſtimulus fuit Pontifici ac Legatis, vt curſum caperent, ſicuti oſtenſum eſt. Sed mos eſt hominum, dum ſe alicuius conſilij auctores præbent, imprudenter cum eo coniungere animi affectionem; quæ ſine mendacio ſupra verum, & etiam ſupra veriſimile prædicat bona euentura ſi illud ſuſcipiatur, & mala ſi repudietur. Niſi lubeat dicere, eiuſmodi celeritatis ſtudium non in Cæſare, ſed in Cæſaris filio extitiſſe, ob rationes politicas, quas expoſuimus.

Interim Legati, tametſi gauiſi pacificâ voluntate, quam in Oratoribus & in Patribus nacti ſunt de futura Pontificis electione, tamen intelligentes, cuiuſmodi ſit in hiſce fretis æſtus reciprocatio, ſedulò dabant operam vt ſe reciperent in portum. Conſpicabatur Lunenſis illius cauſæ probitatem, eaſque conditionum anguſtias, ob quas Regis dignitas illæſa perſiſteret, Synodo etiam ante acceptum illius conſenſum abſolutâ: quocircà penè ampliùs non audebat niſi per tepentem quamdam repugnantiam obſiſtere, quanta ſatis eſſet vt ipſe dici poſſet obſiſtere. 7

i Litteræ Legat. & Acta memorata.

Cuncta diei noctiſque momenta tum à Præſidibus[i] tum à Patribus ſelectis inſumebantur ad formanda Decreta, quò temporis anguſtias, rerumque vaſtitatem infatigabili diligentiâ ſuperarent. Nec parum contulit, ad ſancienda dogmata quæ ſupererant, adhibitum aliquot annos ſtudium[k] Bononiæ, dum illic extabat Synodus tranſlata. Tunc enim habitæ ſunt aſſiduæ & accuratiſſimæ diſputationes de cunctis articulis nondum definitis: & ſummæ animaduerſionum ac ſententiarum de ijs ſingulis in Acta relatæ ſunt. Quamobrem id, quod ex norma huiuſmodi virorum & apparatus tam ſolertis conficiebatur, reuerà nec indiligens dici poterat, nec improuiſum; quemadmodum his nominibus non appellatur magnarum litium deciſio, quæ in grauiſſimis tribunalibus habetur vnius diei ſtudio, ſed innixo commentarijs, ab egregijs iuriſperitis plurium menſium ſpatio elaboratis. 8

k In Actis Arcis Æliæ, in volumine ſignato litterâ A, quod ſpectat ad tempus Concilij Bononiā tranſlati.

l Acta Arcis Æliæ & Paleotti 2. Decemb. 1564. & litteræ Iadrenſis eodem die.

Eapropter Legati ad generalem cœtum poſtridie[l] coactum detulerunt quidquid ſpectabat tum ad dogmata Purgatorij, Imaginum, Reliquiarum, Inuocationis Sanctorum, tum etiam ad leges Diſciplinæ. De Indulgentijs paratum non habebatur Decretum, adeoque in peculiari cœtu pridie congregato ſtatutum fuerat vt 9

illud

illud omitteretur, tametſi compluribus id ægrè ferentibus, ac præſertim Cæſarianis; qui tamen eo carere malebant, niſi poſſet aliter euitari Gallorum diſceſſus ante Concilij exitum, quod longè deterius exiſtimabant. Moronus breui ſed efficaci ſermone ſtuduit illius feſtinationis neceſſitatem in animis imprimere: eos rogauit, vt non niſi Deum præ oculis haberent, vt meminiſſent, Synodum eſſe liberam. & adiecit: *Vtinam qui nos conturbant* (vt ait ſanctus Paulus) *non quidem exciderentur, ſed conuerterentur.* 1563.

10 Decreta de dogmatibus excepta fuerunt; etiamſi Decretum de Purgatorio videretur quibuſdam tenue, ac parum dignum Concilio. Sed reſpondebatur, In cunctis ingentibus fabricis aliquid minus perfectum reperiri, & quò vitarentur grauia mala, ex mora impendentia, quamcumque prætermiſſionem alicuius lentæ ſolertiæ laudabilem, nedum excuſabilem reddi.

11 In Diſciplinæ ſanctionibus mirum fuit, eam quæ ſpectabat ad immunitatem Capitulorum, argumentum anteà tantæ contentionis, ſummâ concordiâ fuiſſe receptam. Lotharingus petijt, atque obtinuit, vt concederetur Epiſcopis facultas procedendi in Canonicos concubinarios, etiamſi eorum Collegia eſſent immunia ex fundationis titulo. De Regularium emendatione perijt, impetrauitque, vt mentio fieret diſerta, & per honorificam formam, Monaſterij Cluniacenſis, ob egregias illius prærogatiuas.

12 Sermo dein habitus eſt [m] de figendo Concilio in Seſſione futura. Primus Legatorum dixit, eam valdè prolixam laborioſamque fore; ſed neceſſe eſſe, Synodum abſolui propter cauſas, quibus grauiores iam vſque ab initio Eccleſiæ non acciderant. De illius conſeruatione aut peruerſione agi: aliquid imminere, quod ſi contingeret, poſtremâ lineâ nondum operi ductâ, in cauſa foret, vt cuncti præteriti labores ac Decreta in irritum reciderent, nec ea nationes reciperent. Adiecit, Nonniſi tria ſupereſſe conſilia, ſuſpendere, diſſoluere, concludere: duo priora videri æquè inhoneſta ac periculoſa, ne monſtrum aliquod gigneretur, hoc eſt peculiare Nationum Concilium: in ſolo tertio partum nobilem ſimul & conducibilem poſſe obtineri. Deum precarentur pro ſalute Pontificis, qui tamquam filios ipſos amabat, nec quidquam ardentius quàm exitum Synodi cupiebat. Cùm illi maior Angelorum cuſtodia quàm alij cuilibet aſſiſteret, credendum eſſe, Pontificis mentem maiori perfundi luce ad cognoſcendum, eiuſque animum magis impelli ad optandum id quod optimum eſſet. In eamdem voluntatem conuenire Principum Oratores; ſed auctoritatem in ipſis Patribus ſitam eſſe.

[m] Acta Arch. Ælia.

1563. eſſe. Vbi illis placeret, illud Legatos eſſe comprobaturos; ſin minùs, à Patribus, non à Legatis reddendam eſſe rationem de malis quæ ſequerentur.

a Litteræ Legat. ad Borrom. 2. Decemb & fuſiùs in Actis Salmanticenſis, & in litteris memoratis Iadrenſis

Lunenſis è ſella conſurgens, Legatos [a] adijt, ſchedulam manu præferens, cui comperio nomen placidum *petitionis* ab alijs fuiſſe datum, ab alijs acerbum *conteſtationis*. Præſides hominem dehortati ſunt, ne huiuſmodi ſcintillam inijceret eo tempore, quo tantus aderat fomes ad ignem corripiendum, & Chriſtianam Rempublicam labefactandam. Ille verò haud difficulter ſe retrahi permiſit, vt qui non ſponte ad id motus fuerat, ſed vt gratificaretur quibuſdam ſuorum Præſulum, qui illum quaſi ad officium ſuo muneri debitum incitabant. Ceterùm cùm ipſe peculiaria iuſſa ad id peragendum non haberet, illud attentare non poterat ſine metu, ne meritò deſpiceretur à Synodo tamquam vanum, & à Rege tamquam temerarium improbaretur. E conuerſo Oratores Cæſaris, Luſitaniæ, Sabaudiæ ac Florentiæ, ſanxerant vt edicerent, niſi Concilium finiretur, ſe conteſtaturos, & abituros. Quin Cæſariani ad Legatorum ſedes accedentes, ſoli diu ſermonem priùs habuerunt, & poſteà Lunenſi accito. Denique ſicut optimates in litigijs cùm cedunt, id per honorificam concordiæ ſpeciem agere ſtudent, hoc illi conceſſum eſt, ne finis Concilij in eo conuentu decerneretur, ſed in diem poſterum Seſſio indiceretur, ſolumque generatim ſermo fieret, in ea de Synodi fine agendum eſſe, pro quo ſimul ac pro incolumitate Pontificis cuncti eâ nocte preces funderent. 13

Concluſionis decreto vnâ voce cuncti cum laude conſenſerant, quatuordecim exceptis, vndecim Hiſpanis, & tribus Italis. Propoſitum non fuerat à Legato, vt vnico die Seſſio conficeretur, ſed duobus continuis, cùm plurima Decreta ſupereſſent firmanda, quibus vnà cum reliquis functionibus dies vnicus ſatis non erat; præſertim quia vnum ex Decretis complurium dierum ſpatium poſtulabat, illud nimirum, quo ſtatutum fuerat vt in Seſſione Decreta omnia, Paulo & Iulio ſedentibus edita, legerentur. Rei ſiquidem abſoluendæ celeritas locum non dedit antecedenti Lotharingi voto, vt in Conuentu poſt Seſſionem recitarentur. Eademque feſtinatio ſuſceptum anteà conſilium abrupit petendæ, abſolutis omnibus Decretis, confirmationis diſertæ à Pontifice, ibique præſtolandi reditum tabellarij, qui eam deferret antequam Synodus clauderetur, ac Patres dimitterentur. Quare huiuſce rei vice ſtatutum fuit, vt decerneretur, eam confirmationem à Legatis poſteà Concilij nomine petendam eſſe. 14

Ita

Ita rerum ex improuiſo accidentium frequentia efficit, vt negotijs parum proſit prouidentia maturitatis, niſi illi celeritas, prudentiæ comes, adſit, quæ conſilijs præconceptis nouerit alia improuiſa ſubrogare. Sed hæc ipſa promptior celeritas, mentis ſæpè aſſiduæ, patientiſque præmeditationis fructus eſt. 1563.

CAPVT V.

Noui nuntij de meliori Pontificis ſtatu. Decreta compoſita. Seſſio vigeſimaquinta. Quæ continentur in Decretis de Purgatorio, de Imaginibus, de Reliquijs, & de Inuocatione Sanctorum; & de primis quatuordecim articulis ſuper Regularibus.

1 MOrbus Pontificis ex illis fuit, qui magis terrent quàm nocent: iam enim ex eo conualuerat. Sed metuens ipſe, ne rumor deſperatæ ſalutis ſuæ mali aliquid in Synodo gigneret, cui malo ſufficientem medelam poſteà morbi ceſſatio afferre non poſſet, per celerrimum curſorem valetudinem confirmatam Legatis adeò ſollicitè nuntiauit [a], vt eius notitia peruenerit ac vulgata fuerit quintâ noctis horâ, quæ Seſſionem indictam præcedebat. Non tamen complures defuere, ſicut liquet ex Actis Salmanticenſis, qui exiſtimauerint, hunc morbum Pontificis ſimulatam quaſi ſcenam fuiſſe, quò metus turbarum alas adderet Synodo: quod adeò aduerſabatur rectæ rationi politicæ, & euidentiæ, quæ communiter ſuper hoc Romæ habebatur, vt ne Suauis quidem dubitationem præ ſe tulerit. Sed hinc palàm fit, & quàm modica fides habenda ſit ſiniſtris narrationibus de Principibus, quæ in commentarijs ſuperſunt, & quàm intutum ſit hiſtoriam conſcribere, ſi res geſta in vnico libro habeatur. Etenim vt altero hominis ſenſu, perinde altero ſcriptoris textu opus eſt, ad confirmandum aut corrigendum id quod alter refert. Quin ex oppoſito tam ſedulò curauit Pontifex vt euaneſceret diffuſa morbi ſui opinio, eo ſtudio quo Principes vrnâ delecti vti ſolent in eo, tunc præſentibus etiam conditionibus aucto, vt voluerit non modò alterâ ſtatim epiſtolâ ea de re certiorem facere præter Legatos ipſum Lotharingum [b], per opportunitatem quâ eius epiſtolæ reſpondebat; ſed illic quaſi teſtem adducere appendicem non breuem ſuâ manu exaratam, vbi ſibi ipſi blandiens, affirmabat, tam benè ſe conualuiſſe ex præterito morbo, vt numquam ſe melius habuerit; ſimulque illum

[a] Litteræ Borrom. ad Legatos, & Gallij ad Moronum 29. Nouembris 1563.

[b] Litteræ Pōtif. ad Lotharingum 30. Nouembris, miſſæ 1. Decembris 1563.

1563. illum hortabatur, vt in Patribus ſuſpicionem abſtergeret, à Cardinali ſignificatam, quòd ipſe aut confirmaturus non eſſet Synodum, aut ſolùm poſt diuturnam moram. Fructuoſam à ſe Synodum expetitam fuiſſe; at verò ſine ſua confirmatione non infructuoſam modò, ſed pernicioſam euaſuram: vbi Synodus eam à ſe peteret, quod ab ea factum iri nunciabatur, parato ſe animo eſſe ad eam extemplò per curſorem mittendam.

Exemplar huius epiſtolæ deferendum ad Legatos per eumdem tabellarium curauit; & alteram * ad eos ſcripſit, in qua conſimilibus verbis & ſuo chirographo idem affirmabat de ſua bona valetudine. Ceterùm immenſam præ ſe gerebat voluptatem ob factam ſibi ſpem proximi exitus, per litteras ab illis octo ante dies ad ſe ſcriptas. Monebat, quàm graue periculum immineret, ne Synodo ſtatim non abſolutâ Oratores ac Præſules Germaniæ & Galliæ diſcederent, vnde plurimum auctoritatis ac dignitatis illi ſubtraheretur. Idcircò eos extimulabat, vt curarent, ne vnicam quidem horam præſcriptum Seſſioni tempus protraherent, quin vt potiùs coarctarent. Quòd ſi tam breui ſpatio confici non potuiſſent ea omnia quæ habebant in animo Legati, veluti de Imaginibus, de Purgatorio, de correctione Regularium, ac de ſimilibus, conſilium dabat, vt Patres illa reponerent in ſanctionibus aliarum Synodorum, & in Conſtitutionibus antiquis; cùm ſibi maius Dei obſequium, & Chriſtianæ Reipublicæ bonum videretur, ſi ea concluderentur, quæ abſolui poſſent aſſiſtentibus Oratoribus, quàm alia quæcumque vltra hæc, eâ luce deficiente, adeoque velut in Concilio eclipſim patiente. Denique illis certò pollicebatur promptum in ſe animum ad Synodum confirmandam, eamdemque corroborandam, atque in opus deducendam, itidem ac in ea conuocanda, continuanda & complenda ardenter operam dederat. 2

* Litteræ Pontificis ad Legatos 1 Decembris 1563.

Quamquam hi nuntij de recuperata Pontificis valetudine non modicâ ſollicitudine Legatos leuarent; gnari tamen, huiuſmodi repentina & improuiſa ægritudinum leuamenta non rarò fallere, ex hac pariter ratione nihil parcentes ſollicitudini, ad exitum enitebantur; cuius causâ vſque ad ſeptimam noctis horam laboratum eſt in componendis diſciplinæ Decretis, ita vt varij obices, tum à Patribus tum ab Oratoribus iniecti, amouerentur: quod negotium tam nodoſum experti ſunt, vt interdum de ſucceſſu deſperarent. Delecti fuerant ad ea conficienda Simonetta, Verallius, Caſtanea, Couarruuia, Facchinettus, Bonellus, & Paleottus. Tandem, pro eo quod accidit, cùm vtraque partium, aut certè altera concordiæ cupida 3

pida eſt, & cùm ſequeſtri peritiæ ac ſolertiæ plurimum ineſt, 1563.
euentus ſpem ſuperauit.

4 Manè ad Seſſionem ventum eſt: ſolemniter litauit Zambeccarus Antiſtes Sulmonenſis: orauit latinè, & multo cum lepore, ſicut aliàs, Hieronymus Ragazzonus Venetus, Epiſcopus Nazianzi, & adiutor Salaminæ, qui poſteà Bergomenſi Eccleſiæ admotus fuit, Nuntiuſque in Galliam miſſus; & obijt Romæ, dum Clementis VIII. iuſſu Regulares inuiſebat. Poſteà, qui celebrarat, è ſuggeſtu clarâ voce Decreta de dogmatibus in hanc ſententiam recitauit:

Cum Catholica Eccleſia, Spiritu ſancto edocta, ex ſacris Litteris, & antiqua Patrum traditione, in ſacris Concilijs, & nouiſſimè in hac Oecumenica Synodo docuerit, Purgatorium eſſe, animaſq; ibi detentas, fidelium ſuffragijs, potiſſimùm verò acceptabili Altaris ſacrificio iuuari; præcipit ſancta Synodus Epiſcopis, vt ſanam de Purgatorio doctrinam, à ſanctis Patribus & ſacris Concilijs traditam, à Chriſti fidelibus credi, teneri, doceri, & vbique prædicari diligenter ſtudeant. Apud rudem verò plebem difficiliores ac ſubtiliores quæſtiones, quæq; ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerumque nulla fit pietatis acceſſio, à popularibus concionibus ſecludantur. Incerta item, vel quæ ſpecie falſi laborant, euulgari ac tractari non permittant. Ea verò, quæ ad curioſitatem quamdam aut ſuperſtitionem ſpectant, vel turpe lucrum ſapiunt, tamquam ſcandala & fidelium offendicula prohibeant. Curent autem Epiſcopi, vt fidelium viuorum ſuffragia, Miſſarum ſcilicet ſacrificia, Orationes, Eleëmoſynæ, aliaq; pietatis opera, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus defunctis fieri conſueuerunt, ſecundùm Eccleſiæ inſtituta piè & deuotè fiant; & quæ pro illis ex teſtatorum fundationibus, vel aliâ ratione debentur, non perfunctoriè, ſed à ſacerdotibus, & Eccleſiæ miniſtris, & alijs, qui hoc præſtare tenentur, diligenter & accuratè perſoluantur.

Mandat ſancta Synodus omnibus Epiſcopis, & ceteris, docendi munus curamq; ſuſtinentibus, vt, iuxta Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ vſum, à primæuis Chriſtianæ religionis temporibus receptum, ſanctorumq; Patrum conſenſionem, & ſacrorum Conciliorum decreta, in primis de Sanctorum interceſſione, Inuocatione, Reliquiarum honore, & legitimo Imaginum vſu, fideles diligenter inſtruant, docentes eos, Sanctos, vnà cum Chriſto regnantes, orationes ſuas pro hominibus Deo offerre, bonum atque vtile eſſe ſuppliciter eos inuocare; & ob beneficia impetranda à Deo per filium eius Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui ſolus noſter Redemptor & Saluator eſt, ad eorum orationes, opem, auxiliumque confugere: illos verò, qui negant, Sanctos, æternâ felicitate in cœlo fruentes, inuocandos eſſe; aut qui aſſerunt, vel illos pro homininibus non orare; vel eorum, vt pro nobis

1563. *etiam ſingulis orent, inuocationem eſſe idololatriam; vel pugnare cum verbo Dei; aduerſariá; honori vnius mediatoris Dei & hominum Ieſu Chriſti; vel ſtultum eſſe, in Cœlo regnantibus voce vel mente ſupplicare; impiè ſentire. Sanctorum quoque Martyrum, & aliorum cum Chriſto viuentium ſancta corpora, quæ viua membra fuerunt Chriſti, & templum Spiritus ſancti, ab ipſo ad æternam vitam ſuſcitanda & glorificanda, à fidelibus veneranda eſſe: per quæ multa beneficia à Deo hominibus præſtantur: ita vt affirmantes, Sanctorum reliquijs venerationem atque honorem non deberi; vel eas, aliaá; ſacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari; atque eorum opis impetrandæ causâ Sanctorum memorias fruſtrà frequentari; omnino damnandos eſſe, prout iam pridem eos damnauit, & nunc etiam damnat Eccleſia. Imagines porrò Chriſti, Deiparæ Virginis, & aliorum Sanctorum, in templis præſertim habendas & retinendas, eiſá; debitum honorem & venerationem impertiendam; non quòd credatur ineſſe aliqua in ijs diuinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ; vel quòd ab eis ſit aliquid petendum; vel quòd fiducia in imaginibus ſit figenda, velut olim fiebat à Gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant; ſed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant: ita vt per imagines, quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Chriſtum adoremus; & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, præſertim verò ſecundæ Synodi Nicenæ Decretis contra Imaginum oppugnatores eſt ſancitum.*

Illud verò diligenter doceant Epiſcopi, per hiſtorias myſteriorum noſtræ redemptionis, picturis vel alijs ſimilitudinibus expreſſas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & aſſiduè recolendis: tum verò ex omnibus ſacris imaginibus magnum fructum percipi; non ſolùm quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ à Chriſto ſibi collata ſunt; ſed etiam quia Dei per Sanctos miracula & ſalutaria exempla oculis fidelium ſubijciuntur: vt pro ijs Deo gratias agant, ad Sanctorumá; imitationem vitam moreſá; ſuos componant; excitenturá; ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his Decretis contraria docuerit, aut ſenſerit; anathema ſit. In has autem ſanctas & ſalutares obſeruationes ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit; ita vt nullæ falſi dogmatis imagines, & rudibus periculoſi erroris occaſionem præbentes, ſtatuantur. Quòd ſi aliquando hiſtorias & narrationes ſacræ Scripturæ, cùm id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit; doceatur populus, non propterea diuinitatem figurari, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus aut figuris exprimi poſſit. Omnis porrò ſuperſtitio in Sanctorum inuocatione, Reliquiarum veneratione, & imaginum ſacro vſu tollatur; omnis turpis quæ-

ſtus

ſtus eliminetur; omnis denique laſciuia vitetur, ita vt procaci venuſtate imagines non pingantur, nec ornentur; & Sanctorum celebratione, ac Reliquiarum viſitatione homines ad comeſſationes atque ebrietates non abutantur, quaſi feſti dies in honorem Sanctorum per luxum ac laſciuiam agantur. Poſtremò, tanta circa hæc diligentia & cura ab Epiſcopis adhibeatur, vt nihil inordinatum, aut præpoſterè, & tumultuariè accommodatum, nihil profanum, nihilq́; inhoneſtum appareat, cùm domum Dei deceat ſanctitudo. Hæc vt fidelius obſeruentur, ſtatuit ſancta Synodus, nemini licere vllo in loco, vel Eccleſia, etiam quomodolibet exempta, vllam inſolitam ponere vel ponendam curare imaginem, niſi ab Epiſcopo approbata fuerit; nulla etiam admittenda eſſe noua miracula, nec nouas Reliquias recipiendas, niſi eodem recognoſcente & approbante Epiſcopo. Qui ſimul atque de ijs aliquid compertum habuerit, adhibitis in conſilium Theologis, & alijs pijs viris, ea faciat, quæ veritati & pietati conſentanea iudicauerit. Quòd ſi aliquis dubius aut difficilis abuſus ſit extirpandus; vel omnino aliqua de ijs rebus grauior quæſtio incidat: Epiſcopus, antequam controuerſiam dirimat, Metropolitani, & comprouincialium Epiſcoporum in Concilio prouinciali ſententiam expectet; ita tamen, vt nihil, inconſulto Sanctiſſimo Romano Pontifice, nouum, aut in Eccleſia hactenus inuſitatum decernatur. 1563.

5 De his rebus propoſitis, Montis Marani Epiſcopus dixit: Sibi non licuiſſe ob temporis penuriam certum iudicium ſtabilire; proinde in Pontifice ac Sede Apoſtolica eas reponere. Guadixenſis Decretorum veritatem comprobauit, præcipitem celeritatem improbauit. Reliqui omnes reſponderunt per merum verbum, *Placet.*

Deinde lecti ſunt Canones tum ad peculiarem Regularium, tum ad vniuerſalem cunctorum diſciplinam ſpectantes. Priores ad viginti duos redacti ſunt, ijs etiam comprehenſis, qui ad ſolas Sanctimoniales attinent, & erant huiuſmodi.

I. *Quoniam non ignorat ſancta Synodus, quantum ex Monaſterijs piè inſtitutis, & rectè adminiſtratis, in Eccleſia Dei ſplendoris atque vtilitatis oriatur; neceſſarium eſſe cenſuit, quò facilius ac maturius, vbi collapſa eſt, vetus & regularis diſciplina inſtauretur, & conſtantius, vbi conſeruata eſt, perſeueret, præcipere, prout hoc Decreto præcipit, vt omnes Regulares, tam viri quàm mulieres, ad Regulæ, quam profeſſi ſunt, præſcriptum vitam inſtituant & componant; atque in primis quæ ad ſuæ profeſſionis perfectionem, vt obedientiæ, paupertatis, & caſtitatis, ac ſi quæ alia ſunt alicuius Regulæ & Ordinis peculiaria vota & præcepta, ad eorum reſpectiuè eſſentiam, nec non ad communem vitam, victum & veſtitum conſeruanda pertinentia fideliter obſeruent. Omniſq́; cura & diligentia à ſuperioribus adhibeatur,* tam

1563. *tam in Capitulis generalibus & prouincialibus, quàm in eorum viſitationibus, quæ ſuis temporibus facere non prætermittant, vt ab illis non recedatur: cùm compertum ſit, ab eis non poſſe ea, quæ ad ſubſtantiam Regularis vitæ pertinent, relaxari: ſi enim illa, quæ baſes ſunt & fundamenta totius Regularis diſciplinæ, exactè non fuerint conſeruata, totum corruat ædificium neceſſe eſt.*

II. *Nemini igitur Regularium, tam virorum quàm mulierum, liceat bona immobilia, vel mobilia, cuiuſcumque qualitatis fuerint, etiam quouis modo ab eis acquiſita, tamquam propria, aut etiam nomine conuentus, poſſidere, vel tenere; ſed ſtatim ea Superiori tradantur, conuentuiq́; incorporentur. Nec deinceps liceat Superioribus bona ſtabilia alicui Regulari concedere, etiam ad vſumfructum, vel vſum, adminiſtrationem, aut commendam. Adminiſtratio autem bonorum, Monaſteriorum, ſeu Conuentuum ad ſolos Officiales eorumdem, ad nutum Superiorum amouibiles, pertineat. Mobilium verò vſum ita Superiores permittant, vt eorum ſupellex ſtatui paupertatis, quam profeſſi ſunt, conueniat; nihilq́; ſuperflui in ea ſit; nihil etiam quod ſit neceſſarium eis denegetur. Quòd ſi quis aliter quidquam tenere deprehenſus aut conuictus fuerit, is biennio actiuâ & paſſiuâ voce priuatus ſit; atque etiam iuxta ſuæ Regulæ & Ordinis conſtitutiones puniatur.*

III. *Concedit ſancta Synodus omnibus Monaſteriis, & domibus, tam virorum quàm mulierum, & mendicantium, exceptis domibus fratrum ſancti Franciſci, Capucinorum, & eorum, qui Minorum de Obſeruantia vocantur, etiam quibus aut ex conſtitutionibus ſuis erat prohibitum, aut ex priuilegio Apoſtolico non erat conceſſum, vt deinceps bona immobilia eis poſſidere liceat. Quòd ſi aliqua loca ex prædictis, quibus auctoritate Apoſtolicâ ſimilia bona poſſidere permiſſum erat, eis ſpoliata ſint; eadem omnia illis reſtituenda eſſe decernit. In prædictis autem Monaſteriis, & domibus, tam virorum quàm mulierum, bona immobilia poſſidentibus, vel non poſſidentibus, is tantùm numerus conſtituatur, ac in poſterum conſeruetur, qui vel ex redditibus propriis monaſteriorum, vel ex conſuetis eleëmoſynis commodè poſſit ſuſtentari: nec de cetero ſimilia loca erigantur ſine Epiſcopi, in cuius diœceſi erigenda ſunt, licentia priùs obtenta.*

IV. *Prohibet ſancta Synodus, ne quis Regularis ſine ſui Superioris licentia, prædicationis, vel lectionis, aut cuiuſuis pii operis prætextu, ſubiiciat ſe obſequio alicuius Prælati, Principis, vel Vniuerſitatis, vel Communitatis, aut alterius cuiuſcumque perſonæ, ſeu loci; neque ei aliquod priuilegium, aut facultas, ab aliis ſuper iis obtenta, ſuffragetur. Quod ſi contrà fecerit, tamquam inobediens arbitrio Superioris puniatur. Nec liceat Regularibus*

bus à ſuis conuentibus recedere, etiam prætextu ad Superiores ſuos accedendi; niſi ab eiſdem miſſi aut vocati fuerint. Qui verò ſine prædicto mandato, in ſcriptis obtento, repertus fuerit; ab Ordinarijs locorum tamquam deſertor ſui inſtituti puniatur. Illi autem, qui ſtudiorum causâ ad Vniuerſitates mittuntur, in conuentibus tantum habitent: alioquin ab Ordinarijs contra eos procedatur. 1563.

V. *Bonifacij Octaui Conſtitutionem, quæ incipit, Periculoſo, renouans ſancta Synodus, vniuerſis Epiſcopis ſub obteſtatione diuini iudicij, & interminatione maledictionis æternæ, præcipit, vt in omnibus monaſterijs ſibi ſubiectis, ordinaria, in alijs verò Sedis Apoſtolicæ auctoritate, clauſuram Sanctimonialium, vbi violata fuerit, diligenter reſtitui; & vbi inuiolata eſt, conſeruari maximè procurent; inobedientes, atque contradictores per cenſuras Eccleſiaſticas, aliaſq; pœnas, quacumque appellatione poſtpoſitâ, compeſcentes, inuocato etiam ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſæcularis. Quod auxilium vt præbeatur, omnes Chriſtianos Principes hortatur ſancta Synodus, & ſub excommunicationis pœna, ipſo facto incurrenda, omnibus Magiſtratibus ſæcularibus iniungit. Nemini autem Sanctimonialium liceat poſt profeſſionem exire à Monaſterio, etiam ad breue tempus, quocumque prætextu, niſi ex aliqua legitima cauſa, ab Epiſcopo approbanda: indultis quibuſcumque, & priuilegijs non obſtantibus. Ingredi autem intra ſepta monaſterij nemini liceat, cuiuſcumque generis, aut conditionis, ſexus, vel ætatis fuerit, ſine Epiſcopi, vel Superioris licentia, in ſcriptis obtenta, ſub excommunicationis pœna, ipſo facto incurrenda. Dare autem tantùm Epiſcopus vel Superior licentiam debet in caſibus neceſſarijs; neque alius vllo modo poſſit, etiam vigore cuiuſcumque facultatis, vel indulti, hactenus conceſſi, vel in poſterum concedendi. Et quia monaſteria Sanctimonialium, extra mœnia vrbis vel oppidi conſtituta, malorum hominum prædæ, & alijs facinoribus, ſine vlla ſæpè cuſtodia, ſunt expoſita; curent Epiſcopi, & alij Superiores, ſi ita videbitur expedire, vt Sanctimoniales ex ijs ad noua vel antiqua monaſteria intra vrbes vel oppida frequentia reducantur, inuocato etiam auxilio, ſi opus fuerit, brachij ſæcularis. Impedientes verò, vel non obedientes, per cenſuras Eccleſiaſticas parere compellant.*

VI. *In electione Superiorum quorumcumque, Abbatum temporalium, & aliorum Officialium, ac Generalium, & Abbatiſſarum, atque aliarum Præpoſitarum, quò omnia rectè & ſine vlla fraude fiant, in primis ſancta Synodus diſtrictè præcipit, omnes ſupradictos eligi debere per vota ſecreta, ita vt ſingulorum eligentium nomina numquam publicentur. Nec in poſterum liceat, Prouinciales, aut Abbates, Priores, aut alios quoſcumque Titulares, ad effectum electionis faciendæ conſtituere; aut voces & ſuffragia abſen-*

1563. *abſentium ſupplere. Si verò contra huius Decreti conſtitutionem aliquis electus fuerit, electio irrita ſit; & is, qui ad hunc effectum ſe in Prouincialem, Abbatem, aut Priorem creari permiſerit; deinceps ad omnia officia, in religione obtinenda, inhabilis exiſtat; facultateſq́; ſuper his conceſſæ, eo ipſo abrogatæ cenſeantur; & ſi in poſterum aliæ concedantur, tamquam ſurreptitiæ habeantur.*

VII. *Abbatiſſa, & Prioriſſa, & quocumque alio nomine Præfecta vel Præpoſita appelletur, eligatur non minor annis quadraginta, & quæ octo annis poſt expreſſam profeſſionem laudabiliter vixerit. Quòd ſi his qualitatibus non reperiatur in eodem Monaſterio, ex alio eiuſdem Ordinis eligi poßit. Si hoc etiam incommodum Superiori, qui electioni præeſt, videatur; ex ijs, quæ in eodem monaſterio annum trigeſimum exceſſerint, & quinque ſaltem annis poſt profeßionem rectè vixerint, Epiſcopo, vel alio Superiore conſentiente, eligatur. Duobus verò monaſterijs nulla præficiatur. Et ſi qua duo vel plura quocumque modo obtinet, cogatur, vno excepto, intra ſex menſes cetera reſignare. Poſt id verò tempus, niſi reſignauerit, omnia ipſo iure vacent. Is verò qui electioni præeſt, Epiſcopus, ſiue alius Superior, clauſtra monaſterij non ingrediatur; ſed ante cancellorum feneſtellam vota ſingularum audiat, vel accipiat. In reliquis ſeruentur ſingulorum Ordinum vel monaſteriorum conſtitutiones.*

VIII. *Monaſteria omnia, quæ generalibus Capitulis aut Epiſcopis non ſubſunt, nec ſuos habent ordinarios regulares Viſitatores, ſed ſub immediata Sedis Apoſtolicæ protectione ac directione regi conſueuerunt, teneantur infra annum à fine præſentis Concilij, & deinde quolibet triennio, ſeſe in congregationes redigere, iuxta formam Conſtitutionis Innocentij III. in Concilio generali, quæ incipit, In ſingulis: ibiq́; certas regulares perſonas deputare, quæ de modo & ordine, de prædictis congregationibus erigendis, ac ſtatutis in eis exequendis deliberent & ſtatuant. Quòd ſi in his negligentes fuerint; liceat Metropolitano, in cuius prouincia prædicta monaſteria ſunt, tamquam Sedis Apoſtolicæ delegato, eos pro prædictis cauſis conuocare. Quòd ſi infra limites vnius prouinciæ non ſit ſufficiens talium monaſteriorum numerus ad erigendam congregationem, poßint duarum vel trium prouinciarum Monaſteria vnam facere congregationem. Ipſis autem congregationibus conſtitutis, illarum generalia Capitula, & ab illis electi Præſides vel Viſitatores eamdem habeant auctoritatem in ſuæ congregationis monaſteria, ac regulares in eis commorantes, quam alij Præſides ac Viſitatores in ceteris habent Ordinibus: teneanturq́; ſuæ congregationis monaſteria frequenter viſitare, & illorum reformationi incumbere; & ea obſeruare, quæ in ſacris Canonibus, & in hoc ſacro Concilio ſunt decreta. Quòd ſi etiam, Metropolitano inſtante, prædicta exequi non curauerint; Epiſcopis, in quorum*

quorum diœceſibus loca prædicta ſita ſunt, tamquam Sedis Apoſtolicæ delegatis, ſubdantur. 1563.

IX. *Monaſteria Sanctimonialium, ſanctæ Sedi Apoſtolicæ immediatè ſubiecta, etiam ſub nomine Capitulorum ſancti Petri, vel ſancti Ioannis, vel aliàs quomodocumque nuncupentur, ab Epiſcopis, tamquam dictæ Sedis delegatis, gubernentur, non obſtantibus quibuſcumque. Quæ verò à deputatis in Capitulis generalibus, vel ab alijs Regularibus reguntur, ſub eorum cura & cuſtodia relinquantur.*

X. *Attendant diligenter Epiſcopi, & ceteri Superiores monaſteriorum Sanctimonialium, vt in conſtitutionibus earum admoneantur Sanctimoniales, vt ſaltem ſemel ſingulis menſibus confeſſionem peccatorum faciant, & ſacroſanctam Euchariſtiam ſuſcipiant; vt eo ſe ſalutari præſidio muniant ad omnes oppugnationes dæmonis fortiter ſuperandas. Præter ordinarium autem confeſſorem alius extraordinarius ab Epiſcopo, & alijs Superioribus bis aut ter in anno offeratur, qui omnium confeſſiones audire debeat. Quòd verò ſanctiſſimum Chriſti corpus intra chorum vel ſepta monaſterij, & non in publica Eccleſia conſeruetur, prohibet ſancta Synodus: non obſtante quocumque indulto, aut priuilegio.*

XI. *In monaſterijs ſeu domibus virorum ſeu mulierum, quibus imminet animarum cura perſonarum ſæcularium, præter eas quæ ſunt de illorum monaſteriorum ſeu locorum familia, perſonæ tam regulares quàm ſæculares, huiuſmodi curam exercentes, ſubſint immediatè in ijs quæ ad dictam curam & Sacramentorum adminiſtrationem pertinent iuriſdictioni, viſitationi, & correctioni Epiſcopi, in cuius diœceſi ſunt ſita. Nec ibi aliqui, etiam ad nutum amouibiles, deputentur, niſi de eiuſdem conſenſu, ac præuio examine, per eum aut eius Vicarium faciendo; excepto monaſterio Cluniacenſi, cum ſuis limitibus, & exceptis etiam ijs monaſterijs ſeu locis, in quibus Abbates Generales, aut Capita Ordinum ſedem ordinariam principalem habent, atque alijs monaſterijs ſeu domibus, in quibus Abbates, aut alij Regularium Superiores iuriſdictionem Epiſcopalem & temporalem in Parochos & parochianos exercent: ſaluo tamen eorum Epiſcoporum iure, qui maiorem in prædicta loca vel perſonas iuriſdictionem exercent.*

XII. *Cenſuræ, & interdicta, nedum à Sede Apoſtolica emanata, ſed etiam ab Ordinarijs promulgata, mandante Epiſcopo, à Regularibus in eorum Eccleſiis publicentur, atque ſeruentur. Dies etiam feſti, quos in diœceſi ſua ſeruandos idem Epiſcopus præceperit, ab exemptis omnibus, etiam Regularibus, ſeruentur.*

XIII. *Controuerſias omnes de præcedentia, quæ perſæpè cum ſcandalo oriuntur inter Eccleſiaſticas perſonas, tam ſæculares quàm regulares, cùm in Proceſſionibus publicis, tum in ijs, quæ fiunt in tumulandis defunctorum corpori-*

1563. *corporibus, & in deferenda vmbella, & alijs ſimilibus, Epiſcopus, amotâ omni appellatione, & non obſtantibus quibuſcumque, componat. Exempti autem omnes, tam clerici ſæculares quàm regulares, quicumque, etiam monachi, ad publicas Proceſſiones vocati, accedere compellantur; ijs tantùm exceptis, qui in ſtrictiori clauſura perpetuò viuunt.*

XIV. *Regularis, non ſubditus Epiſcopo, qui intra clauſtra monaſterij degit, & extra ea ita notoriè deliquerit, vt populo ſcandalo ſit; Epiſcopo inſtante, à ſuo Superiore intra tempus, ab Epiſcopo præfigendum, ſeuerè puniatur; ac de punitione Epiſcopum certiorem faciat: ſin minùs, à ſuo Superiore officio priuetur, & delinquens ab Epiſcopo puniri poſſit.*

Tametſi facilius videatur, ſupplicio quempiam affi:i quàm præmio, cùm alterum ſæpè cum lucro, alterum cum diſpendio præſtetur; tamen plura ſunt reuerà delicta quæ non puniuntur, quàm promerita quæ præmio carent: ſiquidem ſupplicium à delinquente vitatur, & à iudice non ſine contentione, odio ac periculo exercetur; præmium à merente flagitatur, & à ſuperiore conceditur ſine contentionis labore, cum adeptione beneuolentiæ, & cum ſpe gratificationis.

CAPVT VI.

Alia octo de diſciplina Regularium capita. Conſilium, vt annus decimus-octauus exigeretur tamquam neceſſarius ad profeſſionem, cur mutatum. Manifeſtum Suauis mendacium de exceptione Societatis Ieſu in capite decimoſexto habita. Patrum ſententiæ in Seſſione de viginti duobus capitibus recitatis.

XV. SVbſequebantur Canones: *In quacumque Religione, tam virorum quàm mulierum, profeſſio non fiat ante decimumſextum annum expletum; nec qui minore tempore, quàm per annum, poſt ſuſceptum habitum in probatione ſteterit, ad profeſſionem admittatur. Profeſſio autem anteà facta, ſit nulla, nullamq́; inducat obligationem ad alicuius Regulæ, vel Religionis, vel Ordinis obſeruationem, aut ad alios quoſcumque effectus.* 1

XVI. *Nulla quoque renuntiatio aut obligatio anteà facta, etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuſcumque cauſæ piæ, valeat, niſi cum licentia Epiſcopi, ſiue eius Vicarij fiat, intra duos menſes proximos ante profeſſionem; ac non aliàs intelligatur effectum ſuum ſortiri, niſi ſecutâ profeſſione: aliter verò facta, etiamſi cum huius fauoris expreſſa renuntiatione, etiam iurata, ſit irrita, & nullius effectus. Finito tempore nouitiatus, Superio-*

Superiores, nouitios, quos habiles inuenerint, ad profitendum admittant, 1563.
aut è monaſterio eos eyciant. Per hæc tamen ſancta Synodus non intendit aliquid innouare, aut prohibere, quin Religio Clericorum Societatis Ieſu, iuxta pium eorum inſtitutum, à ſancta Sede Apoſtolica approbatum, Domino & eius Eccleſiæ inſeruire poſſint. Sed neque ante profeſſionem, excepto victu & veſtitu, nouitij vel nouitiæ illius temporis, quo in probatione eſt, quocumque prætextu, à parentibus, vel propinquis, aut curatoribus, eius monaſterio aliquid ex bonis eiuſdem tribuatur, ne hac occaſione diſcedere nequeat, quòd totam vel maiorem partem ſubſtantiæ ſuæ monaſterium poſſideat, nec facile, ſi diſceſſerit, id recuperare poſſit. Quin potiùs præcipit ſancta Synodus ſub anathematis pœna dantibus & recipientibus, ne hoc vllo modo fiat; & vt abeuntibus ante profeſſionem omnia reſtituantur, quæ ſua erant. Quod vt rectè fiat, Epiſcopus etiam per cenſuras Eccleſiaſticas, ſi opus fuerit, compellat.

2 Duo ſunt, quæ me detinent in his duobus capitibus; alterum ad narrationem ſpectans, alterum ad confutationem. Primum eſt, fuiſſe paratum [a] Canonem, quo ſtatuebatur, fas non eſſe regularem profeſſionem emitti ante annum decimumoctauum. Sed Archiepiſcopus Pragenſis, vir clauſtri peritus, prævalidè dehortatus eſt Patres ab eo conſilio, affirmans, deteriorem fructum reddi plerumque in cœnobijs ab ijs, qui à teneris annis illic ſati non fuerint, adeoque adhuc illæſi à vitijs laxioris libertatis: ſatius eſſe, ſancire, vt probationis tempus ad duos annos produceretur; ita tamen, vt fas eſſet profeſſionem emitti anno decimoſexto. Aliud incommodum anteà perpenderat Archiepiſcopus Granatenſis: Cùm fas eſſet puellæ anno duodecimo nubere, ſi poſteà ante matrimonium conſummatum vellet religioſam vitam profiteri, opus futurum viro ſex annos cælibem vitam agere, & aliam vxorem non ducere; cùm huiuſmodi coniugium non niſi per profeſſionem diſſolui poſſit. Quare tum illis tum alijs probabatur, ne quid in eo ius commune variaretur: & argumentum deducebant à coniugio corporum ad ſacrum coniugium animorum. Sed tandem in temperamentum, quod diximus, conuentum eſt, cùm cenſeretur, ante annum decimumſextum ægrè pernoſci poſſe difficultates, quibus ſe ſubijcit perpetuò vita regularis. Si verò religioſus habitus anno decimoquinto ſuſcipiatur, teneram adhuc ac puram ætatem eſſe, vt per regularem educationem rectè formetur.

[a] Acta Paleotti die 23. & 24. Nouembris 1563.

3 Alterum, ad quod refellendum hîc ſiſtor, eſt fabula Suauis, qui ſic ſcribit: *Excogitatum fuit hoc conſilium, vt religioſus moderator, abſoluto probationis anno, adſtringeretur ad nouitium dimittendum, aut*

1563. *admittendum ad profeſſionem, idq; additum eſt capiti decimoſexto tamquam in loco congruente. Lainius Præſes generalis decretum tamquam neceſſarium ſummoperè commendauit; ſed petijt, vt ſua Societas exciperetur, cauſatus, aliam eſſe huius conditionem à ceteris Regularium Ordinibus: in illis & vetuſtiſsimâ conſuetudine, & Sedis Apoſtolicæ comprobatione locum eſſe profeſſioni tacitæ, quæ in ipſorum Societate prohibetur. Offenſionis cauſam, quòd populus alios cernat in ſæculari veſte, poſtquam diu religioſam geſſerint, hîc ceſſare, propterea quòd habitus Ieſuitarum à ſæculari non diſtinguitur. Obtineri quoque à ſua Societate confirmationem Sedis Apoſtolicæ, vt liceat Superiori ad profeſsionem poſt longum tempus admittere, quod nulli ex Regularibus vmquam conceſſum eſt. Cuncti in eius gratiam aſſenſerunt exceptioni; in qua dictanda Lainius contendit, regulas latini ſermonis poſcere, vt numero plurali diceretur: Per hæc autem ſancta Synodus non intendit aliquid mutare in Ieſuitarum inſtituto, &c. Et animaduerſum non eſt, illum loquendi modum referri poſſe tum ad facultatem admittendi aut dimittendi nouitios poſt annum, tum ad ea omnia quæ capite decimoſexto continentur; & etiam referri poſſe ad omnia, ſexdecim illis capitibus contenta. Sed Lainius nauiter vſus eſt modicâ aliorum attentione, iecitque fundamentum, in quo Ieſuitæ poſteri extruere poſſent eam ſingularitatem, quæ in eorum Societate conſpicitur.*

Vſque adeò intemperantia vituperandi, vituperatorem ipſum 4
non modò vituperatione, ſed irriſione dignum reddit! Quonam vmquam tempore Societas Ieſu, huius exceptionis titulo, arrogauit ſibi ius non ſubiacendi ſanctionibus quindecim Canonum præcedentium? Si fortè id in animum homini cuipiam inciderit, ſine dubio numquam comperietur, fuiſſe ab ea reuocatum in controuerſiam, aut tentatum. Quod autem ſpectat ad caput decimumſextum, in iudicium criminoſum vocemus, & infamiâ puniamus, ſi mereatur, palmarem fraudem, per quam Lainius à Suaui deſcribitur deceptor Synodi, dum vi particulæ *hæc*, numero plurium expreſſæ, familiam ſuam ſubduxit non ſolùm ſanctioni proximè præcedentium verborum, ſed omnium planè antecedentium: & quò rectiùs acta cauſæ conficiantur, expendamus quæſo, quænam illa ſint, quæ capite illo decimoſexto continentur. Ea ſunt: Nulla obligatio aut renunciatio ante profeſſionem facta valeat, niſi fiat intra poſtremos duos menſes, & cum Epiſcopi licentia; & effectum illæ non ſortiantur, niſi profeſſione ſubſecutâ. Hoc igitur fuit id, quod ex dicto Suauis Lainium impulit ad Concilium decipiendum. Ingens profectò emolumentum ex eo lucratur Societas, quòd in ipſa id locum non habeat! Si huiuſmodi renunciationes, priùs firmatæ ab

ab eius religioſis, efficaciâ carerent, liceret illis dono dare Societati 1563.
magnam vim rei familiaris, quæ ipſis integra remaneret vſque ad poſtremos duos menſes; cùm amore obſtricti ob diuturnam conſuetudinem cum religioſa familia, & ſoluti, ob diuturnam abſentiam, amore paternæ familiæ, hanc plerumque illi poſthaberent per vltimam voluntatem, cui proximè ſucceſſurus eſt mundanæ vitæ finis: contrà verò, cùm ijdem nunc bona ſua relinquant, viuentibus adhuc in ipſis ſanguinis affectionibus, ferè ſemper aut ea omnia, aut potiora patrimonij ibi relinquunt, vbi plurimum animi retinent. Hoc igitur emolumentum eſt, cuius cupiditas potuit Lainium allicere ad eam fraudem, quam illi Suauis appingit. Verùm quid prodeſt venari chimæras ad reperiendam rei geſtæ cauſam, quam ille ſolùm non adſpicit, qui ſibi ſtudioſè palpebras conſuit? Nimium enimuerò patet neceſſitas apponendi particulam, *hæc*, & non, *hoc*, atque amouendi à Societate non minùs primam quàm ſecundam ſanctionem capitis decimi ſexti; cùm poſterior auferri non poſſet, quin prior diſſentanea eſſet, & obſeruari nequiret. Euidens probatio in promptu eſt: Si conceſſâ Societati immunitate à ſecunda, illæſus eidem relinquitur vſus inſtituti ſui de profeſſionibus; igitur ipſi conceditur vt quamplurimi numquam profeſſi ſint, reliqui verò poſt multorum annorum numerum. Quonam igitur pacto poterant irritæ reddi renuntiationes obligationeſque horum omnium Religioſorum, ijs exceptis quæ intra duos menſes ante profeſſionem conficerentur, prout in priori capitis illius parte ſtatuit Concilium? In primis grauiſſimo fuiſſet detrimento eorum familijs extra religionem, quibus non niſi pauci Religioſi, & poſt diuturnum tempus, ſubuenire potuiſſent, parte ipſorum propriâ illis relictâ; quæ vtilitas ex præcipuis eſt inter ceteras, quas capit Reſpublica, non ſolùm ob æternam, ſed etiam ob ciuilem felicitatem, ab Ordinibus Regularium vniuersè. Præterea nullâ ratione connecti poterat huiuſmodi lex cum propria Societatis inſtitutione, ad ipſius vota profeſſioneſque ſpectante. Etenim vbi nihil valerent in hominibus Societatis hæ renuntiationes, niſi intra duos ante profeſſionem menſes confectæ, nec efficaciam obtinerent, niſi ſubſecutâ profeſſione, efficeretur, vt omnes *Coadiutores formati, tum temporales tum ſpirituales*, ſicut in ea nominantur, qui numquam euadunt profeſſi, retenturi eſſent in perpetuum ſuorum bonorum dominium; quæ res ex aduerſo opponeretur inſtitutioni huius Ordinis, à qua dominij non ampliùs capaces redduntur. Eueniret inſuper, vt ij, qui tandem ad profeſſorum gradum accedunt, antequam

1563. eò peruenirent, neceſſariò penes ſe haberent hoc dominium fere ſeptemdecim annorum ſpatio (hoc enim eſſe ſolet temporis interuallum, à primo in tyrocinium ingreſſu ad profeſſionem) quod magno ſemper illicio eſſet ad domum ſuam repetendam, eoſque rei familiaris cura magnoperè implicaret: quod incommodum locum non habet in alijs Religioſorum Ordinibus, vbi quotquot in illis perſiſtunt, profeſſionis vinculis poſt annum elapſum ſeſe obſtringunt. Idcircò, ſicuti diximus, non poterat Synodus Societatem excipere à poſteriore illius capitis parte, quin ipſam exciperet à priori.

Nec illud etiam dignum eſt fide, Laínium attuliſſe pro argumento, nulli ex religioſis Ordinibus licuiſſe ad profeſſionem poſt longum tempus admittere; quando varij libri de Societatis Inſtituto oppoſitum palàm faciunt claris teſtimonijs Ioannis Climaci, Caſſiani, & aliorum, qui videri poſſunt apud Franciſcum Suarium [b]. 5

Sed ea Suauis animaduerſio, *tunc iactum fuiſſe à Lainio fundamentum, in quo poſteri Ieſuitæ poſſent extruere ſingularitatem, quæ in eorum Societate conſpicitur*, ridicula profectò eſt: quandoquidem eadem Synodus, & eodem in loco affirmat, illórum Inſtitutum fuiſſe iam ab Apoſtolica Sede confirmatum. Paulus III. id egerat, & poſteà Iulius III. & ætate Pontificū ſequentium ad eam æſtimationē euecta erat Societas Ieſu, vt Nuntij Pontificis, & Principum Oratores proponerent tamquam maximum inter cuncta remedia ad Germaniam reſtituendam, multitudinem illius Collegiorum; ſicuti liquet ex voluminibus litterarum Commendoni, & Legatorum, vbi hi ſenſa Lunenſis referunt, cùm primum ad Cæſaream Aulam aduenit: quod in opportunis locis oſtenſum eſt. Et quoniam adeò progreſſi ſumus in hoc argumento, referam quænam fuerit potiſſima ratio, cur Synodus tam honorificam mentionem fecerit huius Ordinis, eiuſque Inſtitutum comprobarit [c]. 6

Scripſerat ante quatuor menſes Borromæus ad Legatos, ſuperuacaneum à ſe putari, cauſas illis recenſere, quibus mouebatur Pontifex ad amandam Societatem Ieſu, & ad optandum, vt illa in cunctis Catholicorum Prouincijs exciperetur, gnarus, Legatos in eoſdem ſenſus conuenire. Audiri, eam in Gallia non excipi, idque potiùs ex quorumdam priuatorum aduerſa affectione, quàm ex Regis regijque Conſilij voluntate: eapropter, cùm Galliæ Senatus id negotij in Oecumenica Synodo repoſuiſſet, gratum fore Pontifici, ſi, vbi de Regularibus ageretur, Legati opportunitatem arriperent fauendi 7

b Tom. 4. de Relig. lib. 6. cap. 6. tract. 10. cap. 1.

c Litteræ Borrom. ad Legatos 4. Auguſti 1563.

uendi Societati, in eo quod ipſis conſentaneum videretur; ea de re 1563.
quoque differentes cum Lotharingo, quem certum erat eidem propitium eſſe, amplexurumque negotium ſingulari charitate. & epiſtolam his verbis clauſit: *Hi Patres, præterquam quòd vt vobis compertum eſt, filij ſunt obſequentiſſimi Pontifici, & Apoſtolicæ Sedi, me ſibi patronum habent. Quamobrem pro certo habeatis, quidquid fauoris ac beneficij illis conferetur, tamquam mihi proprium à me acceptum iri. Vos denique rogo, vt eoſdem maximoperè vobis commendatos habeatis.* Quam animi beneuolentiam in Societatem S. Carolus vſque ad mortem re ipſa oſtendit, tum commiſſâ animę ſuæ curâ illius Patribus, tum fundatis duabus præcipuis eiuſdem domibus, etiã Abbatiâ à ſe ad hoc ipſum abdicatâ. Iam verò quò Societatis inſtitutio præſtaretur immunis ab vniuerſali Decreto de profeſſionibus, poſita fuerat in primo Canonum exemplo hæc particula: *Per hæc tamen ſanctæ Synodus nihil intendit innouare, aut prohibere, vnde Clerici Societatis Ieſu, ſecundùm eorum Inſtitutum, approbatum à ſanctâ Sede, profeſſionem retardare non poſſint.* Poſteà id ipſum tum honorificentiorem, tum ampliorem in formam mutatum eſt, addito Societati *Religionis* nomine, & eius Inſtituto voce *pij*, eâdemque nihil variatâ per ſanctionem illius capitis decimiſexti, non modò quod ſpectat ad profeſſionis moram, ſed ad ea omnia, per quæ ex Inſtituto ſuo Domino eiuſque Eccleſiæ illa deſeruit.

8 Hæc itaque fuit mutatio, non illa, quam malè compacto mendacio Suauis deſcribit: nec originem ea traxit à fraude Lainij, ſed à ſtudio Pontificis, eiuſque ſororis filio S. Carolo, & ab vtriuſque amore in Societatem; quæ poſteà non ſolùm excepta fuit in Gallia, ſed illic accepit, & accipit tum à Chriſtianiſſimis Regibus, tum ab omni hominum ordine ea ſingularis honoris & charitatis effecta, quæ cuncti conſpiciunt. Grates iterùm agantur Suaui, qui per calumnias ſuas viam mihi aperit ad enarrandas matris meæ laudes citra iactantiam. Non ſatis memini, numeret ne Plutarchus hanc ipſam inter vtilitates, quæ poſſunt ex inimicis trahi. Nunc tenorem Decretorum de Regularibus reſumamus.

9 XVII *Libertati profeſſionis virginum Deo dicandarum proſpiciens ſancta Synodus, ſtatuit atque decernit, vt ſi puella, quæ habitum regularem ſuſcipere voluerit, maior duodecim annis ſit, non antè eum ſuſcipiat, nec poſteà ipſa vel alia profeſſionem emittat, quàm explorauerit Epiſcopus, vel, eo abſente vel impedito, eius Vicarius, aut aliquis eorum ſumptibus ab eis deputatus, virginis voluntatem diligenter, an coacta, an ſeducta ſit, an ſciat quid agat. Et ſi voluntas eius pia ac libera cognita fuerit, habueritq; conditiones requiſi-*

1563. *requiſitas iuxta monaſterij illius & Ordinis regulam, nec non monaſterium fuerit idoneum; libere ei profiteri liceat: cuius profeſsionis tempus ne Epiſcopus ignoret, teneatur Præfecta monaſterio eum ante menſem certiorem facere. quòd ſi Præfecta certiorem Epiſcopum non fecerit, quamdiu Epiſcopo videbitur, ab officio ſuſpenſa ſit.*

XVIII. *Anathemati ſancta Synodus ſubijcit omnes & ſingulas perſonas, cuiuſcumque qualitatis vel conditionis fuerint, tam Clericos quàm laicos, ſæculares vel regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, ſi quomodocumque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcumque mulierem inuitam, præterquam in caſibus in iure expreſsis, ad ingrediendum monaſterium, vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcumque religionis, vel ad emittendam profeſsionem; quiq; conſilium, auxilium, vel fauorem dederint, quiq; ſcientes, eam non ſponte ingredi monaſterium, aut habitum ſuſcipere, aut profeſsionem emittere, quoquo modo eidem actui vel præſentiam, vel conſenſum, vel auctoritatem interpoſuerint. Simili quoque anathemati ſubijcit eos, qui ſanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquo modo ſine iuſta cauſa impedierint. Eaque omnia, & ſingula, quæ ante profeſsionem, vel in ipſa profeſsione fieri oportet, ſeruentur non ſolùm in monaſterijs ſubiectis Epiſcopo, ſed & in alijs quibuſcumque. Ab his tamen excipiuntur mulieres, quæ Pœnitentes, aut Conuertitæ appellantur, in quibus conſtitutiones earum ſeruentur.*

XIX. *Quicumque Regularis prætendat, ſe per vim & metum ingreſſum eſſe religionem; aut etiam dicat, ante ætatem debitam profeſſum fuiſſe, aut quid ſimile; velitq; habitum dimittere quacumque de cauſa, aut etiam eum habitu diſcedere ſine licentia Superiorum; non audiatur, niſi intra quinquennium tantùm à die profeſsionis; & tunc non aliter, niſi cauſas, quas prætenderit, deduxerit coram Superiore ſuo, & Ordinario. Quòd ſi anteà habitum ſponte dimiſerit, nullatenus ad allegandum quamcumque cauſam admittatur, ſed ad monaſterium redire cogatur, & tamquam apoſtata puniatur: interim verò nullo priuilegio ſuæ religionis iuuetur. Nemo etiam Regularis cuiuſcumque facultatis vigore transferatur ad laxiorem religionem; nec detur licentia cuiquam Regulari occultè ferendi habitum ſuæ religionis.*

XX. *Abbates, qui ſunt Ordinum capita, ac ceteri prædictorum Ordinum Superiores, Epiſcopis non ſubiecti, quibus eſt in alia inferiora monaſteria, Prioratúſve legitima iuriſdi[illegible]io, eadem illa ſibi ſubdita monaſteria & Prioratus, ſuo quiſque loco atque ordine, ex officio viſitent, etiamſi commendata exiſtant. Quæ cùm Ordinum ſuorum Capitibus ſubſint, declarat ſancta Synodus in ijs, quæ aliàs de viſitatione monaſteriorum commendatorum deſinita*

nita ſunt, non eſſe comprehenſa: teneanturq́. quicumque prædictorum Ordinum monaſteriis præſunt, prædictos Viſitatores recipere, & illorum ordinationes exequi. Ipſa quoque monaſteria, quæ ſunt Ordinum Capita, iuxta ſanctæ Sedis Apoſtolicæ, & cuiuſque Ordinis conſtitutiones viſitentur. Et quamdiu durabunt huiuſmodi commendæ, Priores clauſtrales, aut in Prioratibus conuentum habentibus, Subpriores, qui correctiones & ſpirituale regimen exercent, à Capitulis generalibus, vel ipſorum Ordinum Viſitatoribus inſtituantur. In ceteris omnibus præfatorum Ordinum priuilegia, & facultates, quæ ipſorum perſonas, loca, & iura concernunt, firma ſint & illæſa. 1563.

XXI. *Cùm pleraque monaſteria, etiam Abbatiæ, Prioratus, Præpoſituræ, ex mala eorum, quibus commiſſa fuerint, adminiſtratione, non leuia paſſa fuerint tam in ſpiritualibus quàm in temporalibus detrimenta; cupit ſancta Synodus ea ad congruam monaſticæ vitæ diſciplinam omnino reuocare. Verùm adeò dura difficiliſq́. eſt præſentium temporum conditio, vt nec ſtatim omnibus, nec commune vbique, quod optaret, remedium poſſit adhiberi: vt tamen nihil prætermittat, vnde prædictis ſalubriter aliquando prouideri poſſit; primùm quidem confidit, Sanctiſſimum Romanum Pontificem pro ſua pietate & prudentia curaturum, quantum hæc tempora ferre poſſe viderit, vt iis, quæ nunc commendata reperiuntur, & quæ ſuos conuentus habent, regulares perſonæ, eiuſdem Ordinis expreſſe profeſſæ, & quæ gregi præire & præeſſe poſſint, præficiantur. Quæ verò in poſterum vacabunt, non niſi regularibus ſpectatæ virtutis & ſanctitatis conferantur. Quoad ea verò monaſteria, quæ Capita ſunt ac Primates Ordinum, ſiue Abbatiæ, ſiue Prioratus, filiæ illorum Capitum nuncupantur, teneantur illi, qui in præſentiea in commendam obtinent, niſi ſit eis de regulari ſucceſſore prouiſum, infra ſex menſes religionem illorum Ordinum propriam ſolemniter profiteri, aut iis cedere: aliàs commendæ prædictæ ipſo iure vacare cenſeantur. Ne autem in prædictis omnibus & ſingulis fraus aliqua adhiberi poſſit; mandat ſancta Synodus, vt in prouiſionibus dictorum monaſteriorum qualitas ſingulorum nominatim exprimatur: aliterq́. facta prouiſio, ſubreptitia eſſe cenſeatur: nullaque ſubſequenti poſſeſſione, etiam triennali, adiuuetur.*

XXII. *Hæc omnia & ſingula in ſuperioribus Decretis contenta, obſeruari ſancta Synodus præcipit in omnibus cœnobiis ac monaſteriis, collegiis ac domibus quorumcumque monachorum ac regularium, nec non quarumcumque Sanctimonialium virginum, ac viduarum, etiamſi illæ ſub gubernio militiarum, etiam Ieroſolymitanæ, viuant, & quocumque nomine appellentur, ſub quacumque regula, vel conſtitutionibus & ſub cuſtodia vel gubernatione, vel quauis ſubiectione, aut annexione, vel dependentia cuiuſcumque Ordinis, mendicantium, vel non mendi-*

1563. *mendicantium, vel aliorum regularium monachorum, aut Canonicorum quorumcumque, non obſtantibus eorum omnium & ſingulorum priuilegijs, ſub quibuſcumque formulis verborum conceptis, ac Mare magnum appellatis, etiam in fundatione obtentis, nec non conſtitutionibus & regulis, etiam curatis, atque etiam conſuetudinibus, vel præſcriptionibus, etiam immemorabilibus. Si qui verò regulares tam viri quàm mulieres ſunt, qui ſub arctiori regula vel ſtatutis viuunt, exceptâ facultate habendi bona ſtabilia in communi, eos ab eorum inſtituto & obſeruantia ſancta Synodus amouere non intendit. Et quia ſancta Synodus deſiderat, vt omnia & ſingula ſupradicta quamprimùm executioni demandentur; præcipit omnibus Epiſcopis, in monaſterijs ſibi ſubiectis, & in omnibus alijs, ipſis in ſuperioribus decretis ſpecialiter commiſſis, atque omnibus Abbatibus, & Generalibus, & alijs Superioribus Ordinum ſupradictorum, vt ſtatim prædicta exequantur. Et ſi quid executioni mandatum non ſit; Epiſcoporum negligentiam Concilia prouincialia ſuppleant, & coerceant. Regularium verò Capitula prouincialia & generalia, & in defectum Capitulorum generalium, Concilia prouincialia, per deputationem aliquorum eiuſdem Ordinis prouideant. Hortatur etiam ſancta Synodus omnes Reges, Principes, Reſpublicas, & magiſtratus, & in virtute ſanctæ obedientiæ præcipit, vt velint prædictis Epiſcopis, Abbatibus, ac Generalibus, & ceteris Præfectis in ſuperius contentæ reformationis executione ſuum auxilium & auctoritatem interponere, quoties fuerint requiſiti: vt ſine vllo impedimento præmiſſa rectè exequantur ad laudem Dei omnipotentis.*

Hæc Decreta communiter comprobata ſunt; non tamen de- 10
fuere qui aduerſarentur. Decretum de Commendis notabilem aliquam contradictionem ſuſtinuit: quibuſdam enim videbatur, nihil noui ſtatuendum eſſe. Ita cenſebant Patriarcha Venetus, Archiepiſcopi Hydruntinus, Spalatrenſis, Materanus, & Barienſis, & cum his alij complures. Contrà verò Epiſcopus Verdunenſis, alijque non pauci, arbitrati ſunt, Commendas omnino tollendas eſſe, aut certè validiores ſanctiones illis admouendas. Difficultates tamen, ſpectatâ Galliâ, propoſuerat Lotharingus in generali Conuentu, dicens, in eo regno innumera eſſe monaſteria, ſummis viris commendata, quibus ea adimere difficillimum foret. Præterea Archiepiſcopis Bracarenſi ac Meſſanenſi non placuit facultas tradita Franciſcanis Conuentualibus bona ſtabilia poſſidendi. Optarunt quàm plurimi, vt Regulares extra clauſtra delinquentes multari liberè poſſent ab Epiſcopis, non autem cum ſtatuta exceptione. Quidam improbarunt, quòd hîc derogaretur alicui ex rebus conſtitutis in antegreſſis Seſſionibus. Multi quoque in dicenda ſenten-

tia

tia imitati ſunt Granatenſem, qui ſe maiori parti remiſerat. Apta ſanè ratio ad conſcientiam ſimul ac reuerentiam illæſam ſeruandam, & ad ſuam ſententiam dedecoris periculo ſubtrahendam. 1563.

CAPVT VII.

Viginti & vnum Decreta de generali emendatione. Patrum de ipſis iudicia, & eiuſdem Seßionis prorogatio in diem poſterum.

1 EPiſcopus operatus Sacris, legit continenter poſt Decreta de Regularium diſciplina, Decreta de vniuerſali emendatione, quæ vnum ſupra viginti fuere.

I. *Optandum eſt, vt ij qui Epiſcopale miniſterium ſuſcipiunt, quæ ſuæ ſint partes agnoſcant; ac ſe non ad propria commoda, non ad diuitias aut luxum, ſed ad labores & ſolicitudines pro Dei gloria vocatos eſſe intelligant. Nec enim dubitandum eſt, & fideles reliquos ad religionem innocentiamq́ faciliùs inflammandos, ſi Præpoſitos ſuos viderint non ea quæ mundi ſunt, ſed animarum ſalutem, ac cæleſtem patriam cogitantes. Hæc cùm ad reſtituendam Eccleſiaſticam diſciplinam præcipua eſſe ſancta Synodus animaduertat; admonet Epiſcopos omnes, vt ſecum ea ſæpè meditantes, factis etiam ipſis, ac vitæ actionibus, quod eſt veluti perpetuum quoddam prædicandi genus, ſe muneri ſuo conformes oſtendant: in primis verò ita mores ſuos omnes componant, vt reliqui ab eis frugalitatis, modeſtiæ, continentiæ, ac, quæ nos tantoperè commendat Deo, ſanctæ humilitatis exempla petere poßint. Quapropter, exemplo Patrum noſtrorum in Concilio Carthaginenſi, non ſolùm iubet, vt Epiſcopi modeſtâ ſupellectili & menſâ ac frugali victu contenti ſint; verùm etiam in reliquo vitæ genere, ac tota eius domo caueant, ne quid appareat quod à ſancto hoc inſtituto ſit alienum; quodq́ non ſimplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ ſe ferat. Omnino verò eis interdicit, ne ex redditibus Eccleſiæ conſanguineos familiaréſve ſuos augere ſtudeant: cùm & Apoſtolorum Canones prohibeant, ne res Eccleſiaſticas, quæ Dei ſunt, conſanguineis donent; ſed, ſi pauperes ſint, ijs vt pauperibus diſtribuant; eas autem non diſtrahant nec diſsipent illorum cauſâ: immo, quàm maximè poteſt, eos ſancta Synodus monet, vt omnem humanum hunc erga fratres, nepotes propinquoſq́ carnis affectum, vnde multorum malorum in Eccleſia ſeminarium extat, penitus deponant. Quæ verò de Epiſcopis dicta ſunt, eadem non ſolùm in quibuſcumque beneficia Eccleſiaſtica, tam ſæcularia quàm regularia obtinentibus, pro gradus ſui conditione obſeruari, ſed & ad ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales perti-*

1563. *pertinere decernit: quorum conſilio apud Sanctiſſimum Romanum Pontificem cùm vniuerſalis Eccleſiæ adminiſtratio nitatur, nefas videri poteſt, non ijs etiam virtutum inſignibus, ac viuendi diſciplinâ eos fulgere, quæ meritò omnium in ſe oculos conuertant.*

II. *Cogit temporum calamitas, & inualeſcentium hæreſum malitia, vt nihil ſit prætermittendum, quod ad populorum ædificationem, & Catholicæ fidei præſidium videatur poſſe pertinere. Præcipit igitur ſancta Synodus Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & omnibus alijs, qui de iure vel conſuetudine in Concilio prouinciali intereſſe debent, vt in ipſa prima Synodo prouinciali, poſt finem præſentis Concilij habenda, ea omnia & ſingula, quæ ab hac ſancta Synodo definita & ſtatuta ſunt, palàm recipiant; nec non veram obedientiam ſummo Romano Pontifici ſpondeant & profiteantur; ſimulque hæreſes omnes, à ſacris Canonibus, & generalibus Concilijs, præſertimq́ ab hac eadem Synodo damnatas, publicè deteſtentur & anathematizent. Idemq́ inpoſterum quicumque in Patriarchas, Primates, Archiepiſcopos Epiſcopoſq́ promouendi, in prima Synodo prouinciali, in qua ipſi interfuerint, omnino obſeruent. Quòd ſi quis ex ſupradictis omnibus, quod abſit, renuerit; Epiſcopi comprouinciales ſtatim ſummum Romanum Pontificem admonere ſub pœna diuinæ indignationis teneantur; interimq́ ab eiuſdem communione abſtineant. Ceteri verò omnes, ſiue in præſenti, ſiue in futurum beneficia Eccleſiaſtica habituri, & qui in Synodo diœceſana conuenire debent, idem vt ſuprà, in ea Synodo, quæ primo quoque tempore celebrabitur, faciant & obſeruent: aliàs ſecundùm formam ſacrorum Canonum puniantur. Ad hæc omnes ij, ad quos Vniuerſitatum & ſtudiorum generalium cura, viſitatio & reformatio pertinet, diligenter curent, vt ab eiſdem Vniuerſitatibus Canones & decreta huius ſanctæ Synodi integrè recipiantur, ad eorumq́ normam Magiſtri, Doctores, & alij in eiſdem Vniuerſitatibus ea, quæ Catholicæ fidei ſunt, doceant, & interpretentur; ſeq́ ad hoc inſtitutum initio cuiuſlibet anni ſolemni iuramento obſtringant: ſed & ſi aliqua alia in prædictis Vniuerſitatibus correctione & reformatione digna fuerint, ab eiſdem, ad quos ſpectat, pro religionis & diſciplinæ Eccleſiaſticæ augmento emendentur, & ſtatuantur. Quæ verò Vniuerſitates immediatè ſummi Romani Pontificis protectioni & viſitationi ſunt ſubiectæ; has ſua Beatitudo per eius delegatos eâdem, quâ ſuprà, ratione, &, prout ei vtilius viſum fuerit, ſalubriter viſitari & reformari curabit.*

III. *Quamuis excommunicationis gladius neruus ſit Eccleſiaſticæ diſciplinæ, & ad continendos in officio populos valdè ſalutaris; ſobriè tamen magnâque circumſpectione exerendus eſt: cùm experientia doceat, ſi temerè, aut leuibus ex rebus incutiatur; magis contemni quàm formidari; & perniciem*

potiùs

potiùs parere quàm ſalutem. Quapropter excommunicationes illæ, quæ monitionibus præmiſsis ad finem reuelationis, vt aiunt, aut pro deperditis ſeu ſubtractis rebus ferri ſolent, à nemine prorſus, præterquam ab Epiſcopo, decernantur; & tunc non aliàs, quàm ex re non vulgari, cauſaq; diligenter ac magnâ maturitate per Epiſcopum examinatâ, quæ eius animum moueat; nec ad eas concedendas cuiuſuis ſecularis, etiam magiſtratus, auctoritate adducatur; ſed totum hoc in eius arbitrio & conſcientia ſit poſitum: quando ipſe pro re, loco, perſona aut tempore eas decernendas eſſe iudicauerit. In cauſis verò iudicialibus mandatur omnibus iudicibus eccleſiaſticis, cuiuſcumque dignitatis exiſtant, vt quandocumque executio realis vel perſonalis in qualibet parte iudicij propriâ auctoritate ab ipſis fieri poterit, abſtineant ſe tam in procedendo, quàm definiendo, à cenſuris eccleſiaſticis, ſeu interdicto: ſed liceat eis, ſi expedire videbitur, in cauſis ciuilibus ad forum eccleſiaſticum quomodolibet pertinentibus, contra quoſcumque, etiam laicos, per mulctas pecuniarias, quæ locis pijs, ibi exiſtentibus, eo ipſo quòd exactæ fuerint, aſſignentur; ſeu per captionem pignorum, perſonarumq; diſtrictionem, per ſuos proprios aut alienos executores faciendam, ſiue etiam per priuationem beneficiorum, aliaq; iuris remedia procedere, & cauſas definire. Quòd ſi executio realis vel perſonalis aduerſus reos hac ratione fieri non poterit, ſitq; erga iudicem contumacia; tunc eos etiam anathematis mucrone, arbitrio ſuo, præter alias pœnas ferire poterit. In cauſis quoque criminalibus, vbi executio realis vel perſonalis, vt ſuprà, fieri poterit, erit à cenſuris abſtinendum: ſed ſi dictæ executioni facilè locus eſſe non poſſit, licebit iudici hoc ſpirituali gladio in delinquentes vti; ſi tamen delicti qualitas, præcedente binâ ſaltem monitione, etiam per edictum, id poſtulet. Nefas autem ſit ſeculari cuilibet magiſtratui prohibere eccleſiaſtico iudici, ne quem excommunicet; aut mandare, vt latam excommunicationem reuocet, ſub prætextu, quòd contenta in præſenti decreto non ſint obſeruata; cùm non ad ſeculares, ſed ad Eccleſiaſticos hæc cognitio pertineat. Excommunicatus verò quicumque, ſi poſt legitimas monitiones non reſipuerit, non ſolùm ad Sacramenta, & communionem fidelium ac familiaritatem non recipiatur: ſed, ſi obdurato animo, cenſuris annexus, in illis per annum inſorduerit, etiam contra eum, tamquam de hæreſi ſuſpectum, procedi poſſit.

IV. *Contingit ſæpè in quibuſdam Eccleſiis vel tam magnum Miſſarum celebrandarum numerum ex varijs defunctorum relictis impoſitum eſſe, vt illis pro ſingulis diebus, à teſtatoribus præſcriptis, nequeat ſatisfieri; vel eleëmoſynam huiuſmodi pro illis celebrandis adeò tenuem eſſe, vt non facilè inueniatur, qui velit huic ſe muneri ſubijcere; vnde depereunt piæ teſtantium voluntates; & eorum conſcientias, ad quos prædicta ſpectant, onerandi*

1563. occaſio datur. Sancta Synodus, cupiens hæc ad pios vſus relicta, quo plenius & vtilius poteſt, impleri, facultatem dat Epiſcopis, vt in Synodo diœceſana, itemq; Abbatibus & Generalibus Ordinum, vt in ſuis Capitulis generalibus, re diligenter perſpectâ, poſſint pro ſua conſcientia in prædictis Eccleſiis, quas hac prouiſione indigere cognouerint, ſtatuere circa hæc, quidquid magis ad Dei honorem & cultum, atque Eccleſiarum vtilitatem viderint expedire; ita tamen vt eorum ſemper defunctorum commemoratio fiat, qui pro ſuarum animarum ſalute legata ea ad pios vſus reliquerunt.

V. Ratio poſtulat, vt illis, quæ benè conſtituta ſunt, contrarijs ordinationibus non detrahatur. Quando igitur ex beneficiorum quorumcumque erectione, ſeu fundatione, aut alijs conſtitutionibus, qualitates aliquæ requiruntur, ſeu certa illis onera ſunt iniuncta; in beneficiorum collatione, ſeu in quacumque alia diſpoſitione, eis non derogetur. Idem in præbendis Theologalibus, Magiſtralibus, Doctoralibus, aut Preſbyteralibus, Diaconalibus, ac Subdiaconalibus, quandocumque ita conſtituta fuerint, obſeruetur, vt eorum qualitatibus vel Ordinibus nihil in vlla prouiſione detrahatur: & aliter facta prouiſio ſurreptitia cenſeatur.

VI. Statuit ſancta Synodus, vt in omnibus Eccleſiis Cathedralibus & Collegiatis decretum ſub fel. rec. Paulo III. quod incipit, Capitula Cathedralium, obſeruetur, non ſolùm quando Epiſcopus viſitauerit, ſed & quoties ex officio, vel ad petitionem alicuius, contra aliquem ex contentis in dicto decreto, procedat: ita tamen, vt, cùm extra viſitationem proceſſerit, infraſcripta omnia locum habeant, videlicet, vt Capitulum initio cuiuſlibet anni eligat ex Capitulo duos: de quorum conſilio & aſſenſu Epiſcopus, vel eius Vicarius, tam in formando proceſſum, quàm in ceteris omnibus actibus vſque ad finem cauſæ incluſiuè, coram notario tamen ipſius Epiſcopi, & in eius domo, aut conſueto tribunali procedere teneatur. Vnum autem tantùm ſit vtriuſque votum, poſſitq; alter Epiſcopo accedere. Quod ſi ambo ab Epiſcopo diſcordes in aliquo actu, ſeu interlocutoria vel definitiua ſententia fuerint, tunc intra ſex dierum ſpatium cum Epiſcopo tertium eligant: & ſi in electione tertij etiam diſcordent, ad viciniorem Epiſcopum electio deuoluatur; & iuxta eam partem, cum qua tertius conueniet, articulus, in quo erat diſcordia, terminetur: aliàs proceſſus, & inde ſecuta nulla ſint, nulloſque producant iuris effectus. In criminibus tamen ex incontinentia prouenientibus, de qua in Decreto de concubinarijs, & in atrocioribus delictis, depoſitionem aut degradationem requirentibus, vbi de fuga timetur, ne iudicium eludatur, & ideò opus ſit perſonali detentione, poſſit initio ſolus Epiſcopus ad ſummariam informationem, & neceſſariam detentionem procedere; ſeruato tamen in reliquis ordine præmiſſo. In omnibus autem caſibus ea ratio habeatur, vt iuxta qualitatem delicti ac perſonarum, delin-

delinquentes ipſi in loco decenti cuſtodiantur. Epiſcopis præterea vbique is honor tribuatur, qui eorum dignitati par eſt; eiſq; in choro, & in Capitulo, in Proceſſionibus, & alijs actibus publicis ſit prima ſedes, & locus quem ipſi elegerint, & præcipua omnium rerum agendarum auctoritas. Qui ſi aliquid Canonicis ad deliberandum proponant; nec de re ad ſuum vel ſuorum commodum ſpectante agatur, Epiſcopi ipſi Capitulum conuocent, vota exquirant, & iuxta ea concludant. Abſente verò Epiſcopo, omnino hoc ab ijs de Capitulo, ad quos hoc de iure vel conſuetudine ſpectat, perficiatur; nec ad id Vicarius Epiſcopi admittatur. Ceteris autem in rebus Capituli iuriſdictio, & poteſtas, ſi qua eis competit, & bonorum adminiſtratio ſalua & intacta omnino relinquatur. Qui verò non obtinent dignitates, nec ſunt de Capitulo, ij omnes in cauſis Eccleſiaſticis Epiſcopo ſubijciantur: non obſtantibus, quoad ſupradicta, priuilegijs, etiam ex fundatione competentibus; nec non conſuetudinibus, etiam immemorabilibus ſententijs, iuramentis, concordijs, quæ tantùm ſuos obligent auctores: ſaluis tamen in omnibus, priuilegijs, quæ Vniuerſitatibus ſtudiorum generalium, ſeu earum perſonis, ſunt conceſſa. Hæc autem omnia & ſingula in ijs Eccleſiis locum non habeant, in quibus Epiſcopi, aut eorum Vicarij, ex conſtitutionibus vel priuilegiis, aut conſuetudinibus ſiue concordijs, ſeu quocumque alio iure maiorem habent poteſtatem, auctoritatem, ac iuriſdictionem, quàm præſenti decreto ſit comprehenſum: quibus ſancta Synodus derogare non intendit. 1563.

VII. *Cùm in beneficijs eccleſiaſticis ea, quæ hereditariæ ſucceſſionis imaginem referunt, ſacris conſtitutionibus ſint odioſa, & Patrum Decretis contraria; nemini in poſterum acceſſus, aut regreſſus, etiam de conſenſu ad beneficium Eccleſiaſticum cuiuſcumque qualitatis concedatur; nec hactenus conceſſi ſuſpendantur, extendantur aut transferantur. Hocq; decretum in quibuſcumque beneficijs Eccleſiaſticis, ac etiam Cathedralibus Eccleſiis, ac in quibuſcumque perſonis, etiam Cardinalatus honore fulgentibus, locum habeat. In Coadiutorijs quoque cum futura ſucceſſione idem poſthac obſeruetur, vt nemini in quibuſcumque beneficijs Eccleſiaſticis permittantur. Quòd ſi quando Eccleſiæ Cathedralis, aut monaſterij vrgens neceſſitas, aut euidens vtilitas poſtulet Prælato dari Coadiutorem; is non aliàs cum futura ſucceſſione detur, quàm hæc cauſa priùs diligenter à ſanctiſſimo Romano Pontifice ſit cognita, & qualitates omnes in illo concurrere certum ſit, quæ à iure Decretiſq; huius ſanctæ Synodi in Epiſcopis & Prælatis requiruntur: aliàs conceſſiones ſuper his factæ, ſurreptitiæ eſſe cenſeantur.*

VIII. *Admonet ſancta Synodus quoſcumque Eccleſiaſtica beneficia, ſæcularia ſeu regularia, obtinentes, vt hoſpitalitatis officium, à ſanctis Patribus frequenter commendatum, quantum per eorum prouentus licebit, promptè,*

1563. *piè benigneq́; exercere aſſueſcant; memores, eos, qui hoſpitalitatem amant, Chriſtum in hoſpitibus recipere. Illis verò qui hoſpitalia vulgò nuncupata, ſeu alia pia loca, ad peregrinorum, infirmorum, ſenum, pauperumve vſum præcipuè inſtituta, in commendam, adminiſtrationem, aut quemcumque titulum, aut etiam Eccleſiis ſuis vnita, obtinent; vel ſi Eccleſiæ Parochiales, hoſpitalibus fortè vnitæ, aut in hoſpitalia erectæ, earumq́; patronis in adminiſtrationem conceſſæ ſint; præcipit omnino, vt impoſitum illis onus officiúmve adminiſtrent, atque hoſpitalitatem, quam debent, ex fructibus ad id deputatis actu exerceant, iuxta conſtitutionem Concilij Viennenſis, aliàs in hac eadem Synodo ſub fel. rec. Paulo III. innouatam, quæ incipit, Quia contigit. Quod ſi hoſpitalia hæc ad certum peregrinorum, aut infirmorum, aut aliarum perſonarum genus ſuſcipiendum fuerint inſtituta; nec in loco vbi ſunt dicta hoſpitalia, ſimiles perſonæ, aut perpaucæ reperiantur; mandat adhuc vt fructus illorum in alium pium vſum, qui eorum inſtitutioni proximior ſit, ac pro loco & tempore vtilior, conuertantur, prout Ordinario cum duobus de Capitulo, qui rerum vſu peritiores ſint, per ipſum deligendis, magis expedire fuerit viſum: niſi aliter fortè, etiam in hunc euentum, in eorum fundatione aut inſtitutione fuerit expreſſum: quo caſu quod ordinatum fuit, obſeruari curet Epiſcopus, aut, ſi id non poſſit, ipſe, prout ſuprà, vtiliter prouideat. Itaque ſi prædicti omnes, & ſinguli, cuiuſcumque Ordinis & Religionis & dignitatis, etiamſi laici fuerint, qui adminiſtrationem hoſpitalium habent, non tamen regularibus ſubiecti, vbi viget regularis obſeruantia, ab Ordinario moniti hoſpitalitatis munus, adhibitis omnibus, ad quæ tenentur, neceſſarijs, re ipsâ obire ceſſauerint; non ſolùm per Eccleſiaſticas cenſuras, & alia iuris remedia ad id compelli poſſint; ſed etiam hoſpitalis ipſius adminiſtratione curâve perpetuò priuari poſſint; alijq́; eorum loco ab ijs, ad quos ſpectabit, ſubſtituantur. Et prædicti nihilominùs, etiam ad fructuum reſtitutionem, quos contra ipſorum hoſpitalium inſtitutionem perceperunt, quæ nullâ eis remiſſione aut compoſitione indulgeatur, in foro conſcientiæ teneantur: nec adminiſtratio ſeu gubernatio huiuſmodi locorum vni & eidem perſonæ vltra triennium deinceps committatur; niſi aliter in fundatione cautum reperiatur: non obſtante quoad omnia ſupradicta, quacumque vnione, exemptione, & conſuetudine in contrarium, etiam immemorabili, ſeu priuilegijs, aut indultis quibuſcumque.*

IX. *Sicuti legitima patronatuum iura tollere, piasq́; fidelium voluntates in eorum inſtitutione violare, æquum non eſt: ſic etiam vt hoc colore beneficia Eccleſiaſtica in ſeruitutem, quod à multis impudenter fit, redigantur, non eſt permittendum. Vt igitur debita in omnibus ratio obſeruetur; decernit ſancta Synodus, vt titulus iuris patronatus ſit ex fundatione, vel dota-*

dotatione, qui ex authentico documento, & alÿs iure requiſitis oſtendatur; 1563.
ſiue etiam ex multiplicatis præſentationibus per antiquiſſimum temporis curſum, qui hominum memoriam excedat, aliáſve ſecundùm iuris diſpoſitionem. In ÿs verò perſonis, ſeu Communitatibus, vel Vniuerſitatibus, in quibus id ius plerumque ex vſurpatione potiùs quæſitum præſumi ſolet, plenior & exactior probatio ad docendum verum titulum requiratur: nec immemorabilis temporis probatio aliter eis ſuffragetur, quàm ſi, præter reliqua ad eam neceſſaria, præſentationes, etiam continuatæ, non minori ſaltem quàm quinquaginta annorum ſpatio, quæ omnes effectum ſortitæ ſint, authenticis ſcripturis probentur. Reliqui patronatus omnes in beneficÿs, tam ſæcularibus quàm regularibus, ſeu parochialibus, vel dignitatibus, aut quibuſcumque alÿs beneficÿs, in cathedrali vel collegiata eccleſia; ſeu facultates, & priuilegia conceſſa tam in vim patronatus, quàm alio quocumque iure nominandi, eligendi, præſentandi ad ea, cùm vacant, exceptis patronatibus, ſuper cathedralibus eccleſiis, competentibus, & exceptis alÿs, quæ ad Imperatorem, & Reges, ſeu regna poſſidentes, alioſque ſublimes ac ſupremos Principes, iura Imperÿ in dominÿs ſuis habentes, pertinent; & quæ in fauorem ſtudiorum generalium conceſſa ſunt, in totum prorſus abrogata & irrita cum quaſi poſſeſſione inde ſecuta intelligantur. Beneficiaq; huiuſmodi, tamquam libera, à ſuis collatoribus conferantur; ac prouiſiones huiuſmodi plenum effectum conſequantur. Ad hæc liceat Epiſcopo, præſentatos à patronis, ſi idonei non fuerint, repellere. Quòd ſi ad inferiores inſtitutio pertineat; ab Epiſcopo tamen, iuxta aliàs ſtatuta ab hac ſancta Synodo, examinentur: alioquin inſtitutio ab inferioribus facta, irrita ſit & inanis. Patroni autem beneficiorum, cuiuſcumque Ordinis & dignitatis, etiamſi Communitates, Vniuerſitates, Collegia quæcumque Clericorum vel laicorum exiſtant, in perceptione fructuum, prouentuum, obuentionum quorumcumque beneficiorum, etiamſi verè de iure patronatus ipſorum ex fundatione & dotatione eſſent, nullatenus, nulláve causâ vel occaſione ſe ingerant; ſed illos liberè Rectori, ſeu Beneficiato, non obſtante etiam quacumque conſuetudine, diſtribuendos dimittant. Nec dictum ius patronatus venditionis, aut alio quocumque titulo in alios contra canonicas ſanctiones transferre præſumant: ſi ſecùs fecerint, excommunicationis & interdicti pœnis ſubÿciantur, & dicto iure patronatus ipſo iure priuati exiſtant. Inſuper acceſſiones, per viam vnionis factæ de beneficÿs liberis, ad eccleſias iuris patronatus, etiam laicorum, ſubiectas, tam ad parochiales, quàm ad alia quæcumque beneficia, etiam ſimplicia; ſeu dignitates vel hoſpitalia, ita vt prædicta beneficia libera eiuſdem naturæ cum ÿs, quibuſcum vniuntur, efficiantur, atque ſub iure patronatus conſtituantur; hæ ſi nondum plenarium ſortitæ ſunt effectum, vel deinceps ad cuiuſuis inſtantiam fient, qua-

1563. *cumque auctoritate, etiam Apoſtolicâ, conceſſæ fuerint, ſimul cum unionibus ipſis per ſurreptionem obtentæ intelligantur: non obſtante quacumque in ijs verborum formâ, ſeu derogatione, quæ habeatur pro expreſſa: nec executioni amplius demandentur; ſed beneficia ipſa vnita cùm vacauerint, liberè, vt anteà, conferantur. Quæ verò à quadraginta annis citrà factæ, effectum & plenam incorporationem ſunt conſecutæ; hæ nihilominùs ab Ordinarijs, tamquam à Sede Apoſtolica delegatis, reuideantur, & examinentur: ac quæ per ſurreptionem vel obreptionem obtentæ fuerint, ſimul cum vnionibus irritæ declarentur, ac beneficia ipſa ſeparentur, & alijs conferantur. Similiter quoque patronatus quicumque in eccleſiis, & quibuſcumque alijs beneficijs, etiam dignitatibus anteà liberis, acquiſiti à quadraginta annis citrà, & in futurum acquirendi, ſeu ex augmento dotis, ſeu ex noua conſtructione, vel alia ſimili cauſa, etiam auctoritate Sedis Apoſtolicæ, ab iiſdem Ordinarijs, vti delegatis, vt ſuprà, qui nullius in his facultatibus aut priuilegijs impediantur, diligenter cognoſcantur: & quos non repererint ob maximè euidentem Eccleſiæ, vel beneficij, ſeu dignitatis neceſſitatem legitimè conſtitutos eſſe, in totum reuocent; atque beneficia huiuſmodi ſine damno illa poſſidentium, & reſtituto patronis eo, quod ab eis idcircò datum eſt, in priſtinum libertatis ſtatum reducant: non obſtantibus priuilegijs, conſtitutionibus, & conſuetudinibus, etiam immemorabilibus.*

X. *Quoniam ob malitioſam petentium ſuggeſtionem, & quandoque ob locorum longinquitatem, perſonarum notitia, quibus cauſæ mandantur, vſque adeò haberi non poteſt; hincq; interdum iudicibus, non vndequaque idoneis, cauſæ in partibus delegantur: ſtatuit ſancta Synodus, in ſingulis Concilijs prouincialibus, aut diœceſanis aliquot perſonas, quæ qualitates habeant, iuxta Conſtitutionem Bonifacij VIII. quæ incipit, Statutum, & alioquin ad id aptas deſignari, vt præter Ordinarios locorum, ijs etiam poſthac cauſæ eccleſiaſticæ ac ſpirituales, & ad forum eccleſiaſticum pertinentes, in partibus delegandæ committantur. Et ſi aliquem interim ex deſignatis mori contigerit; ſubſtituat Ordinarius loci cum conſilio Capituli alium in eius locum vſque ad futuram prouincialem, aut diœceſanam Synodum: ita vt habeat quæque diœceſis quatuor ſaltem, aut etiam plures probatas perſonas, ac vt ſuprà qualificatas; quibus huiuſmodi cauſæ à quolibet Legato vel Nuntio, atque etiam à Sede Apoſtolica committantur: alioquin poſt deſignationem factam, quam ſtatim Epiſcopi ad ſummum Romanum Pontificem tranſmittant, delegationes quæcumque aliorum iudicum alijs, quàm his factæ, ſurreptitiæ cenſeantur. Admonet dehinc ſancta Synodus tam Ordinarios, quàm alios quoſcumque iudices, vt terminandis cauſis, quantâ fieri poterit breuitate, ſtudeant; ac litigatorum artibus, ſeu*

in

in litis conteſtatione, ſeu alia parte iudicij differenda, modis omnibus, aut termini præfixione, aut competenti aliâ ratione occurrant. 1563.

XI. *Magnam eccleſiis perniciem afferre ſolet, cùm earum bona, repræſentatâ pecuniâ, in ſucceſſorum præiudicium alijs locantur. Omnes igitur hæ locationes, ſi anticipatis ſolutionibus fient, nullatenus in præiudicium ſucceſſorum validæ intelligantur: quocumque indulto aut priuilegio non obſtante: nec huiuſmodi locationes in Romana curia, vel extra eam confirmentur. Non liceat etiam, iuriſdictiones eccleſiaſticas, ſeu facultates nominandi aut deputandi Vicarios in ſpiritualibus locare, nec conductoribus per ſe aut alios ea exercere: aliterq́; conceſſiones, etiam à Sede Apoſtolica factæ, ſurreptitiæ cenſeantur. Locationes verò rerum eccleſiaſticarum, etiam auctoritate Apoſtolicâ confirmatas, ſancta Synodus irritas decernit, quas à triginta annis citrà, ad longum tempus, ſeu, vt in nonnullis partibus, ad viginti nouem, ſeu bis viginti nouem annos, vocant factas: Synodus prouincialis, vel deputandi ab ea, in damnum Eccleſiæ, & contra canonicas ſanctiones contractas fuiſſe iudicabunt.*

XII. *Non ſunt ferendi, qui varijs artibus decimas, eccleſiis obuenientes, ſubtrahere moliuntur; aut qui ab alijs ſoluendas temerè occupant, & in rem ſuam vertunt: cùm decimarum ſolutio debita ſit Deo: & qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas inuadunt. Præcipit igitur ſancta Synodus omnibus, cuiuſcumque gradus & conditionis ſint, ad quos decimarum ſolutio ſpectat, vt eas, ad quas de iure tenentur, in poſterum cathedrali, aut quibuſcumque alijs eccleſiis, vel perſonis, quibus legitimè debentur, integrè perſoluant. Qui verò eas aut ſubtrahunt, aut impediunt, excommunicentur; nec ab hoc crimine, niſi plenâ reſtitutione ſecutâ, abſoluantur. Hortatur dehinc omnes & ſingulos pro Chriſtiana charitate, debitoq́; erga Paſtores ſuos munere, vt de bonis ſibi à Deo collatis, Epiſcopis & Parochis, qui tenuioribus præſunt eccleſiis, largè ſubuenire ad Dei laudem, atque ad Paſtorum ſuorum, qui pro eis inuigilant, dignitatem tuendam, non grauentur.*

XIII. *Decernit ſancta Synodus, vt quibuſcumque in locis iam ante annos quadraginta, Quarta, quæ funeralium dicitur, cathedrali aut parochiali eccleſiæ ſolita eſſet perſolui, ac poſteà fuerit ex quocumque priuilegio, alijs monaſterijs, hoſpitalibus, aut quibuſcumque locis pijs conceſſa, eadem poſthac integro iure, & eâdem portione, quæ anteà ſolebat, cathedrali, ſeu parochiali eccleſiæ perſoluatur: non obſtantibus conceſſionibus, gratijs, priuilegijs, etiam Mari magno nuncupatis, aut alijs quibuſcumque.*

XIV. *Quàm turpe, ac Clericorum nomine, qui ſe diuino cultui addixerunt, ſit indignum, in impudicitiæ ſordibus, immundoq́; concubinatu verſari, ſatis res ipſa, communi fidelium omnium offenſione, ſummoq́;*

1563. *Clericalis militiæ dedecore teſtatur. Vt igitur ad eam, quam decet, continentiam, ac vitæ integritatem miniſtri Eccleſiæ reuocentur; populuſque hinc eos magis diſcat revereri, quo illos vitâ honeſtiores cognouerit: prohibet ſancta Synodus quibuſcumque Clericis, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus poſſit haberi ſuſpicio, in domo vel extra detinere, aut cum iis vllam conſuetudinem habere audeant: alioquin pœnis à ſacris canonibus, vel ſtatutis eccleſiarum impoſitis, puniantur. Quod ſi à Superioribus moniti, ab iis ſe non abſtinuerint, tertiâ parte fructuum obuentionum ac prouentuum beneficiorum ſuorum quorumcumque, & penſionum, ipſo facto ſint priuati: quæ fabricæ eccleſiæ, aut alteri pio loco, arbitrio Epiſcopi applicetur. Sin verò in delicto eodem cum eadem, vel alia femina, perſeuerantes, ſecundæ monitioni adhuc non paruerint, non tantùm fructus omnes, ac prouentus ſuorum beneficiorum, & penſiones eo ipſo amittant, qui prædictis locis applicentur; ſed etiam à beneficiorum ipſorum adminiſtratione, quoad Ordinarius, etiam vti Sedis Apoſtolicæ delegatus, arbitrabitur, ſuſpendantur; & ſi ita ſuſpenſi nihilominùs eas non expellant, aut cum iis etiam verſentur, tunc beneficiis, portionibus, ac officiis, & penſionibus quibuſcumque eccleſiaſticis perpetuò priuentur, atque inhabiles ac indigni quibuſcumque honoribus, dignitatibus, beneficiis, ac officiis in poſterum reddantur, donec poſt manifeſtam vitæ emendationem ab eorum Superioribus cum iis ex cauſa viſum fuerit diſpenſandum. Sed ſi, poſtquam eas ſemel dimiſerint, intermiſſum conſortium repetere, aut alias huiuſmodi ſcandaloſas mulieres ſibi adiungere auſi fuerint; præter prædictas pœnas, excommunicationis gladio plectantur. Nec quæuis appellatio, aut exemptio prædictam executionem impediat, aut ſuſpendat: ſupradictorumque omnium cognitio, non ad Archidiaconos, nec Decanos, aut alios inferiores, ſed ad Epiſcopos ipſos pertineat: qui ſine ſtrepitu, & figura iudicii, & ſolâ facti veritate inſpectâ, procedere poſſint. Clerici verò beneficia eccleſiaſtica, aut penſiones non habentes, iuxta delicti & contumaciæ perſeuerantiam & qualitatem, ab ipſo Epiſcopo carceris pœnâ, ſuſpenſione ab Ordine, ac inhabilitate ad beneficia obtinenda, aliiſve modis, iuxta ſacros Canones, puniantur. Epiſcopi quoque, quod abſit, ſi ab huiuſmodi crimine non abſtinuerint; & à Synodo prouinciali admoniti, ſe non emendauerint; ipſo facto ſint ſuſpenſi: &, ſi perſeuerent, etiam ad Sanctiſſimum Romanum Pontificem ab eadem Synodo deferantur; qui pro qualitate culpæ, etiam per priuationem, ſi opus erit, in eos animaduertat.*

XV. *Vt paternæ incontinentiæ memoria à locis Deo conſecratis, quos maximè puritas ſanctitaſque decet, longiſſimè arceatur; non liceat filiis Clericorum, qui non ex legitimo nati ſunt matrimonio, in eccleſiis, vbi eorum patres beneficium aliquod eccleſiaſticum habent, aut habuerunt, quodcumque*

etiam

etiam diſsimile, beneficium obtinere; nec in dictis eccleſiis quoquo modo miniſtrare, nec penſiones ſuper fructibus beneficiorum, quæ parentes eorum obtinent, vel aliàs obtinuerunt, habere. Quòd ſi in præſenti pater & filius in eadem eccleſia beneficia obtinere reperiantur; cogatur filius ſuum beneficium reſignare, aut cum alio permutare extra eccleſiam intra trium menſium ſpatium: aliàs ipſo iure eo priuatus exiſtat, & ſuper ijs quæcumque diſpenſatio ſurreptitia cenſeatur. Ad hæc, reciprocæ reſignationes, ſi quæ poſthac à parentibus Clericis in fauorem filiorum fient, vt alter alterius beneficium conſequatur; in fraudem huius decreti, & canonicarum Sanctionum factæ omnino cenſeantur: nec collationes ſecutæ, vigore huiuſmodi reſignationis, ſeu aliarum quarumcumque, quæ in fraudem factæ fuerint, ipſis Clericorum filijs ſuffragentur. 1563.

XVI. *Statuit ſancta Synodus, vt eccleſiaſtica beneficia ſæcularia, quocumque nomine appellentur, quæ curam animarum ex primæua eorum inſtitutione, aut aliter quomodocumque retinent, illa deinceps in ſimplex beneficium, etiam aſsignatâ Vicario perpetuò congruâ portione, non conuertantur: non obſtantibus quibuſcumque gratijs, quæ ſuum plenarium effectum non ſunt conſecutæ. In ijs verò, in quibus contra earum inſtitutionem ſeu fundationem cura animarum in Vicarium perpetuum tranſlata eſt, etiamſi in hoc ſtatu ab immemorabili tempore reperiantur, ſi congrua portio fructuum, Vicario, quocumque nomine is appelletur, non fuerit aſsignata, ea quamprimùm, & ad minus intra annum à fine præſentis Concilij, arbitrio Ordinarij, iuxta formam decreti ſub fel. rec. Paulo III. aſsignetur. Quòd ſi id commodè fieri non poſsit, aut intra dictum terminum factum non erit: cum primùm per ceſſum vel deceſſum Vicarij, ſeu Rectoris, aut quomodolibet alterum eorum vacauerit, beneficium curam animarum recipiat, ac Vicariæ nomen ceſſet, & in antiquum ſtatum reſtituatur.*

XVII. *Non poteſt ſancta Synodus non grauiter dolere, audiens Epiſcopos aliquos, ſui ſtatus oblitos, Pontificiam dignitatem non leuiter dehoneſtare; qui cum Regum miniſtris, Regulis & Baronibus, in Eccleſia & extra indecenti quadam demiſsione ſe gerunt, & veluti inferiores miniſtri altaris, nimis indignè non ſolùm loco cedunt, ſed etiam perſonaliter illis inſeruiunt. Quare, hæc & ſimilia deteſtans ſancta Synodus, ſacros Canones omnes, Conciliáq; generalia, atque alias Apoſtolicas ſanctiones ad dignitatis Epiſcopalis decorum, & grauitatem pertinentes renouando, præcipit, vt ab huiuſmodi in poſterum Epiſcopi ſe abſtineant; mandans eiſdem, vt tam in Eccleſia, quàm foris ſuum gradum & Ordinem præ oculis habentes, vbique ſe Patres & Paſtores eſſe meminerint; reliquis verò tam Principibus, quàm ceteris omnibus, vt eos paterno honore ac debitâ reuerentiâ proſequantur.*

1563. XVIII. *Sicuti publicè expedit, legis vinculum quandoque relaxare, vt plenius, euenientibus caſibus & neceſſitatibus, pro communi vtilitate ſatisfiat: ſic frequentius legem ſoluere, exemploq́; potiùs, quàm certo perſonarum, rerumq́; delectu, petentibus indulgere, nil aliud eſt, quàm vnicuique ad leges tranſgrediendas aditum aperire. Quapropter ſciant vniuerſi, ſacratiſſimos Canones exactè ab omnibus, & quoad eius fieri poterit, indiſtinctè obſeruandos. Quòd ſi vrgens iuſtaq́; ratio, & maior quandoque vtilitas poſtulauerit, cum aliquibus diſpenſandum eſſe; id cauſâ cognitâ, ac ſummâ maturitate, atque gratis, à quibuſcumque, ad quos diſpenſatio pertinebit, erit præſtandum: aliterque facta diſpenſatio, ſurreptitia cenſeatur.*

XIX. *Deteſtabilis duellorum vſus, fabricante diabolo, introductus, vt cruentâ corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex Chriſtiano orbe penitus exterminetur. Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites, & quocumque alio nomine, Domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris ſuis inter Chriſtianos conceſſerint, eo ipſo ſint excommunicati, ac iuriſdictione & dominio ciuitatis, caſtri aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiſerint, quod ab Eccleſia obtinent, priuati intelligantur; & ſi feudalia ſint, directis dominis ſtatim acquirantur. Qui verò pugnam commiſerint, & qui eorum Patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum ſuorum proſcriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant; & vt homicidæ, iuxta ſacros Canones puniri debeant. Et ſi in ipſo conflictu deceſſerint, perpetuò careant eccleſiaſticâ ſepulturâ. Illi etiam, qui conſilium in cauſa duelli, tam in iure quàm facto dederint; aut aliâ quacumque ratione ad id quemquam ſuaſerint, nec non ſpectatores, excommunicationis ac perpetuæ maledictionis vinculo teneantur: non obſtante quocumque priuilegio, ſeu prauâ conſuetudine, etiam immemorabili.*

XX. *Cupiens ſancta Synodus eccleſiaſticam diſciplinam in Chriſtiano populo non ſolùm reſtitui, ſed etiam perpetuò ſartam tectam à quibuſcumque impedimentis conſeruari; præterea, quæ de Eccleſiaſticis perſonis conſtituit, ſæculares quoque Principes officij ſui admonendos eſſe cenſuit, confidens eos, vt Catholicos, quos Deus ſanctæ fidei Eccleſiaq́; protectores eſſe voluit, ius ſuum Eccleſiæ reſtitui, non tantùm eſſe conceſſuros, ſed etiam ſubditos ſuos omnes ad debitam erga Clerum, Parochos, & ſuperiores Ordines reuerentiam reuocaturos; nec permiſſuros, vt officiales, aut inferiores magiſtratus, Eccleſiæ & perſonarum eccleſiaſticarum immunitatem, Dei ordinatione, & canonicis ſanctionibus conſtitutam, aliquo cupiditatis ſtudio, ſeu inconſideratione aliquâ violent; ſed vnà cum ipſis Principibus debitam ſacris Summorum Pontificum & Conciliorum conſtitutionibus obſeruantiam præſtent. Decernit itaque & præcipit, ſacros Canones, & Concilia generalia omnia, nec non alias Apoſtolicas ſanctiones, in fauorem eccleſiaſticarum perſonarum, liber-*

tatis

tatis Eccleſiaſticæ, & contra eius violatores editas, quæ omnia præſenti etiam decreto innouat, exactè ab omnibus obſeruari debere. Propterea𝔮; admonet Imperatorem, Reges, Reſpublicas, Principes, & omnes, & ſingulos, cuiuſcumque ſtatus & dignitatis extiterint, vt, quo largiùs bonis temporalibus atque in alios poteſtate ſunt ornati, eò ſanctius, quæ eccleſiaſtici iuris ſunt, tamquam Dei præcipua, eiuſq; patrocinio tecta, venerentur, nec ab vllis Baronibus, Domicellis, Rectoribus, alijſve dominis temporalibus, ſeu magiſtratibus, maximeq; miniſtris ipſorum Principum, lædi patiantur; ſed ſeuerè in eos, qui illius libertatem, immunitatem, atque iuriſdictionem impediunt, animaduertant: quibus etiam ipſimet exemplo ad pietatem, religionem, eccleſiarumq; protectionem exiſtant; imitantes anteriores optimos religioſiſſimoſque Principes, qui res Eccleſiæ ſuâ in primis auctoritate ac munificentiâ auxerunt, nedum ab aliorum iniuria vindicarunt. Adeoq; ea in re quiſque officium ſuum ſedulò præſtet: quo cultus diuinus deuotè exerceri, & Prælati, ceteriq; Clerici in reſidentijs, & officijs ſuis, quieti, & ſine impedimentis, cum fructu, & ædificatione populi, permanere valeant. 1563

XXI. *Poſtremo ſancta Synodus, omnia & ſingula, ſub quibuſcumque clauſulis & verbis, quæ de morum reformatione, atque Eccleſiaſtica diſciplina, tam ſub fel. rec. Paulo III. ac Iulio III. quàm ſub Beatiſſimo Pio IV. Pontificibus Maximis, in hoc ſacro Concilio ſtatuta ſunt, declarat, ita decreta fuiſſe, vt in his ſalua ſemper auctoritas Sedis Apoſtolicæ & ſit, & eſſe intelligatur.*

2 De his quæ propoſita ſunt, mirus fuit conſenſus. Solùm declaratio in fine poſita, duobus non placuit: alter enim diuerſas voces earum loco poſtulabat; alter eam eſſe ſuperuacaneam opponebat, quippe ſuâ naturâ in omni Decreto intellectam, & idcircò in præteritis Concilijs haud vſurpatam. Duo pariter improbarunt Decretum vigeſimum de Principibus, tamquam inefficax, & ſpecioſis tantummodò verbis contextum.

3 Recitatum poſteà, & acceptum fuit Decretum, in quo dicebatur, cùm tardior eſſet hora, adeoque expediri non poſſent eo die res omnes ſtabilitæ, opus in diem poſterum prorogari, ſicut in cœtu generali decretum fuerat: tum conſuetus hymnus in Dei laudem decantatus eſt ad grates ipſi reddendas, cùm penè tangeretur meta, adeoque palma: arbor nimirum, cuius fructus quàm dulces, tam ſeri matureſcunt; ſed qui in hac palmarum claſſe etiam priùs quàm decerpantur, palato ſapiunt.

CAPVT

1563.

CAPVT VIII.

Decretum de Indulgentijs digeſtum & comprobatum ante reditum ad Seßionem; & quæ ratio ſit habita de Cruciatis. Alterum decretum de ciborum diſcrimine, de ieiunijs, & de feſtis diebus. Tertium de Catechiſmo, de Indice librorum, de Breuiario, de Miſſali. Quartum de loco Oratorum. Quintum de obſeruatione Decretorum quæ à Synodo confecta fuerant. Sextum de recitandis Decretis, firmatis in Synodo Pauli & Iulij; & de fine Concilij. Acclamationes ſubſecutæ, & titulus per eas Pontifici tributus. Subſcriptiones quorum hominum, & quot, & quá varietate & prudentiá.

a Acta Paleotti, Salmanticenſis, & arcis Æliæ; litteræ Iadrenſis 6. Decembris, & Legatorũ ad Borrom. 5. & 6. Decembris 1563.

1 EGreſſis è Seſſione Patribus, exarſit vt cùm maximè [a] vniuerſale deſiderium, vt aliqua de Indulgentijs deciſio prodiret, ne videretur prior ex articulis Catholicis à Luthero oppugnatis debilior fuiſſe compertus, adeoque à propugnatoribus deſtitutus. Solus Moronus auctor erat vt omitteretur, aut veritus, ne contentioni, adeoque dilationi daretur anſa; aut ratus, vt dicebat, honeſtius fore ſilentium, quàm ieiunam illius tractationem. Oportuit tamen communi iudicio cedere, in quod duo Purpurati, & omnes Oratores conueniebant. Decretum itaque à viris peritiſſimis, & ſtudij apparatu, quòd multis in locis, & plures annos præceſſerat, eâdem nocte digeſtum fuit, formulâ contradictionibus haud obnoxiâ. Et primo manè in cœtu ferè generali perlectum. Primus Legatus in ſua ſententia, ſed omnes reliqui in oppoſita perſtitere: quare comprobatum illud fuit. Solùm cùm ibi vetaretur, ne certæ taxarentur eleëmoſynæ ad Indulgentias conſequendas, & ne ſuſpenderentur diplomata, Epiſcopus Salmanticenſis propoſuit Lotharingo, per Decretum damnari id quod in Cruciatis à Rege Catholico vſurpabatur. Quod ſi eiuſmodi conſuetudo praua fuiſſet, eam poſteà cognitum ac ſublatum iri à Pontifice cum alijs, pro eo quod vniuersè ſtatuebatur in Decreto; non tamen hoc dedecus ac decrementum Regi à Synodo eſſe inferendum: cumque poſtulatio Lunenſis accederet, ea verba ſublata ſunt. Atque id fortaſſe poſtremum illud fuit, quod Lunenſis duritiem emollijt, ne concluſioni reluctaretur, vnde non parum ſplendoris ademptum fuiſſet, nec parum amaroris iniectum illius actionis læti-

lætitiæ. Itum deinde ſerius eſt, ob hanc interpoſitam moram, ad Seſ- 1563.
ſionem abſoluendam. Sacrificium ad Aram obtulit Nicolaus Maria Caracciolus Catanenſis Epiſcopus, & abſque reliquis ceremonijs, quippe quòd præcedentis functionis continuatio habebatur. Decretum de Indulgentijs primo loco recitatum eſt in hanc ſententiam.

2 *Cùm poteſtas conferendi Indulgentias à Chriſto Eccleſiæ conceſſa ſit; atque huiuſmodi poteſtate, diuinitus ſibi traditâ, antiquiſsimis etiam temporibus illa vſa fuerit: ſacroſancta Synodus Indulgentiarum vſum Chriſtiano populo maximè ſalutarem, & ſacrorum Conciliorum auctoritate probatum, in Eccleſia retinendum eſſe docet & præcipit; eoſq; anathemate damnat, qui aut inutiles eſſe aſſerunt; vel eas concedendi in Eccleſia poteſtatem eſſe negant. In his tamen concedendis moderationem, iuxta veterem & probatam in Eccleſia conſuetudinem, adhiberi cupit; ne nimiâ facilitate eccleſiaſtica diſciplina eneruetur. Abuſus verò, qui in his irrepſerunt, & quorum occaſione inſigne hoc Indulgentiarum nomen ab hæreticis blaſphematur, emendatos & correctos cupiens, præſenti Decreto generaliter ſtatuit, prauos quæſtus omnes pro his conſequendis, vnde plurima in Chriſtiano populo abuſuum cauſa fluxit, omnino abolendos eſſe. Ceteros verò, qui ex ſuperſtitione, ignorantia, irreuerentia, aut aliunde quomodocumque prouenerunt, cùm ob multiplices locorum & prouinciarum, apud quas hi committuntur, corruptelas commodè nequeant ſpecialiter prohiberi; mandat omnibus Epiſcopis, vt diligenter quiſque huiuſmodi abuſus eccleſiæ ſuæ colligat, eoſq; in prima Synodo prouinciali referat: vt aliorum quoque Epiſcoporum ſententiâ cogniti, ſtatim ad ſummum Romanum Pontificem deferantur: cuius auctoritate & prudentiâ, quod Vniuerſali Eccleſiæ expediet, ſtatuatur; vt ita ſanctarum Indulgentiarum munus piè, ſanctè, & incorruptè omnibus fidelibus diſpenſetur.*

3 Addebatur aliud Decretum; vbi per ſpeciem legis confirmabantur conſuetudines, ac ſanctiones Eccleſiæ, quæ ab hæreticis impugnantur. *Inſuper hortatur ſancta Synodus, & per ſanctiſsimum Domini noſtri atque Saluatoris aduentum Paſtores omnes obteſtatur, vt tamquam boni milites illa omnia, quæ ſancta Romana Eccleſia, omnium eccleſiarum mater & magiſtra, ſtatuit, nec non ea, quæ tam in hoc Concilio, quàm in alijs Oecumenicis ſtatuta ſunt, quibuſcumque fidelibus ſedulò commendent; omnique diligentiâ vtantur, vt illis omnibus, & ijs præcipuè ſint obſequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt ciborum delectus, & ieiunia; vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, vt dierum feſtorum deuota & religioſa celebratio; admonentes populos crebrò, obedire Præpoſitis ſuis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient; qui verò contemnunt, Deum ipſum vltorem ſentient.*

1563. *Sacroſancta Synodus in ſecunda Seſſione, ſub Sanctiſſimo Domino noſtro Pio Quarto celebrata, delectis quibuſdam Patribus commiſit, vt de varijs cenſuris, ac libris, vel ſuſpectis vel pernicioſis, quid facto opus eſſet, conſiderarent; atque ad ipſam ſanctam Synodum referrent: audiens nunc, huic operi ab eis extremam manum impoſitam eſſe; nec tamen, ob librorum varietatem & multitudinem diſtinctè & commodè poſſit à ſancta Synodo diiudicari; præcipit, vt quidquid ab illis præſtitum eſt, Sanctiſſimo Romano Pontifici exhibeatur: vt eius iudicio atque auctoritate terminetur, & euulgetur. Idemq́; de Cathechiſmo à Patribus, quibus illud mandatum fuerat, & de Miſſali & Breuiario fieri mandat.* 4

Declarat ſancta Synodus, ex loco aſſignato Oratoribus, tam Eccleſiaſticis quàm ſæcularibus, in ſedendo, incedendo, aut quibuſcumque alijs actibus, nullum cuiquam eorum factum fuiſſe præiudicium; ſed omnia illorum, & Imperatoris, Regum, Rerumpublicarum, ac Principum ſuorum iura, & prærogatiuas illæſas & ſaluas eſſe, in eodemq́; permanere, prout ante præſens Concilium reperiebantur. 5

Subſequebatur Decretum, conflatum verbis excogitatis ac perpenſis ſolerti ſtudio à duobus Cardinalibus non Legatis, & à duobus doctiſſimis Epiſcopis Antonio Auguſtino Leridenſi, & Didaco Couarruuia Ciuitatenſi, de Synodi executione: & erat huiuſmodi. 6

Tanta fuit horum temporum calamitas, & hæreticorum inueterata malitia, vt nihil tam clarum in fide noſtra aſſerenda vmquam fuerit, aut tam certò ſtatutum, quod non humani generis hoſte ſuadente, illi errore aliquo contaminauerint. Eapropter ſancta Synodus id potiſſimùm curauit, vt præcipuos hæreticorum noſtri temporis errores damnaret & anathematizaret; veramq́; & Catholicam doctrinam traderet & doceret, prout damnauit, anathematizauit, & definiuit. Cumq́; tamdiu tot Epiſcopi, ex varijs Chriſtiani orbis prouincijs euocati, ſine magna gregis ſibi commiſſi iactura, & vniuerſali periculo, ab eccleſiis abeſſe non poſſint; nec vlla ſpes reſtet, hæreticos, toties, fide etiam publicâ, quam deſiderarunt, inuitatos, & tamdiu expectatos, huc amplius aduenturos; ideoq́; tandem huic ſacro Concilio finem imponere neceſſe ſit: ſupereſt nunc, vt Principes omnes, quod facit, in Domino moneat, ad operam ſuam ita præſtandam, vt quæ ab ea decreta ſunt, ab hæreticis deprauari aut violari non permittant; ſed ab his & omnibus deuotè recipiantur, & fideliter obſeruentur. Quod ſi in his recipiendis aliqua difficultas oriatur; aut aliqua inciderint, quæ declarationem, quod non credit, aut definitionem poſtulant, præter alia remedia in hoc Concilio inſtituta; confidit ſancta Synodus, Beatiſſimum Romanum Pontificem curaturum, vt vel euocatis ex illis præſertim prouincijs, vnde difficultas orta fuerit, ijs, quos

eidem

eidem negotio tractando viderit expedire, vel etiam Concilij generalis celebratione, ſi neceſſarium iudicauerit, vel commodiore quacumque ratione ei viſum fuerit, prouinciarum neceſſitatibus pro Dei gloria, & Eccleſiæ tranquillitate conſulatur. Quæ poſtrema ſunt addita Oratore Hiſpano poſtulante, qui difficulter conſenſiſſet concluſioni, niſi nouo Concilio aliquis aditus relinqueretur. 1563.

7 His Decretis concorditer ſunt aſſenſi, excepto Decreto de Indulgentijs, ob verba petente Lunenſi deleta; quæ vt redderentur, poſtularunt viginti Præſules, ex quibus plerique Hiſpani, quibus Cruciatarum conſuetudo diſplicebat. Sed hi præ alijs erant pars modica.

Tum propoſita fuit ſanctio vt legerentur omnia Decreta, quæ tum Paulo, tum Iulio Pontifice confecta fuerant, & ad dogmata & ad mores ſpectantia: idque vniuersè placuit Patribus, & peractum eſt.

Suauis hîc ita loquitur. *Iidem Galli, qui aliàs tam efficaciter petierant vt declararetur, Concilium eſſe nouum, & cum antegreſſo Pauli & Iulij minimè continuatum, ſupra reliquos conabantur, vt quæcumque dubitandi ratio tolleretur, quin omnia Acta, ab anno 1545. vſque ad finem, eiuſdem eſſent Synodi. Ita contingit in rebus non modò humanis, ſed in ijs etiam, quæ pertinent ad Religionem, vt mutatâ vtilitate mutetur credulitas. Cùm igitur omnes in idem ſignum ſpectarent, decretum tantummodò fuit, vt ea ſimpliciter legerentur, nec quidquam aliud diceretur: hoc etiam pacto Synodi vnitas apertiſſimè palàm fiebat, & difficultas adimebatur, quæ ſuborta eſſet, ſi confirmationis verbum vſurparetur, relictâ ſingulorum arbitrio facultate exiſtimandi, an ex illorum lectione conficeretur, ea fuiſſe confirmata, an rata fuiſſe declarata; an etiam inde deduci, vnicam eſſe ſanctam Synodum, quæ illa confecit & quæ eadem legit.* Quemadmodum fieri non poteſt, vt homini mens adeò diſtorta inſit, quæ eodem tempore manifeſtæ contradictioni acquieſcat; ita par eſſe videretur, fieri quoque non poſſe, vt homo os aut calamum habeat, quæ vnâ eâdemque periodo manifeſtò repugnantia pronunciet. Verùm, id homini accidere poſſe, ſatis patet in Suaui, niſi quantum immoderata perturbatio animi rationem adimit homini, adeoque efficit, ne remaneat homo. Affirmat ille, modum illum fuiſſe vſurpatum, quo omnis dubitatio amoueretur, quin vniuerſa ea Synodus eſſet vna: ſimulque affirmat, adhibitum fuiſſe illum modum, vt id in ancipiti, & in iudiciorum varietate relinqueretur. Quod autem poſteà dicit, in rebus ad religionem ſpectantibus *mutatâ vtilitate credulitatem mutari,* licuit id ipſi arguere ex proprio ipſius experimento. Id

Ppppp 2 addo,

1563. addo, quod ſi ille animaduertiſſet, ea verba compreſſiſſet, ne ab eadem vipera veneni ſui remedium extrahi poſſet. Vbi hæc ipſius enuntiatio vera foret, eiuſdem machina funditus euerteretur. Etenim hinc argui liceret; cùm in comperto nobis ſit, à prudentiori ac nobiliori parte Reipublicæ Chriſtianæ & Orbis terrarum, fidem retineri in Religione Catholica, & Romani Pontificis auctoritate, huiuſmodi fidem experimento comprobari tamquam magis accommodatam communi hominū vtilitati, quàm contrariam: vnde pateret, hanc Religionem & hanc auctoritatem non eſſe iugum intolerabile, ſicut ille eam deſcribit, ſed idoneum ad ciuilem felicitatem inſtrumentum. Quod attinet ad rem ipſam, profectò religioſiſſimi Patres Gallici tam contumelioſum epiphonema neutiquam merentur; & vbi cuncta reliqua reſponſioni deficerent, Galli, qui nouam conuocationem poſtularant, vt in dubium vocarent articulos iam ſancitos, non fuerant Epiſcopi Gallici, ſed Oratores Gallici; hi verò nimis etiam in hac ſententia obduruerunt, vt Suauis, & nos poſteà narrabimus. Prætermitto, an ea Synodus noua fuerit, an veteris continuatio, articulum non eſſe, qui per ſe ſolus fidem variaret, ſicuti pro certo aſſumit Suauis. Etenim tametſi duo ſint Concilia, ſi vtrumque obtinet auctoritatem, cunctæ illorum definitiones erunt fidei dogmata, perinde ac ſi vnicum eſſet. Atque idcircò interrogatus Cæſar [b] paucis antè diebus à ſuis Oratoribus, quid ipſi acturi eſſent, ſi rurſus oriretur controuerſia inter Hiſpanos & Gallos, eſſetne ea Synodus continuatio, an noua conuocatio; illis iniunxit, vt Patres quâ par erat modeſtiâ hortarentur, ne inutilem huiuſmodi articulum declararent: quod ſi tamen eius habenda eſſet declaratio, maioris partis auctoritatem ſequerentur.

[b] Litteræ Cæſaris ad Oratores 19 Nouembris, quæ Tridentum peruenere 27. Nouembris 1563.

Narrationem proſequamur. Rogati denique ſunt Patres, num 8 eſſet ipſorum voluntas, vt Synodus terminaretur, & vt Legati nomine Synodi Decretorum omnium confirmationem peterent à Romano Pontifice. Narrat Suauis, ſententias hac de re non fuiſſe pro more dictas ſingulatim, ſed reſponſum ab omnibus ſimul redditum, *Placet*. Oppoſitum non ſolùm legitur in Actis authenticis, ſed in quodam vulgato & auctoritate digno commentario, qui non potuit abſque negligentia Suauis notitiam fugere. Fuit hic Diarium Seruantij, qui adfuit, & Maſſarello, qui à ſecretis erat Synodo, dabat operam: Maſſarellus verò, vt ille narrat, cum ſcribis de more Patres ſententiam rogauit. Quin in diſtincta huiuſce rei narratione Seruantius ſcribit, vnum ex Patribus repugnaſſe confirmationis poſtulato, & à primo Legato id ipſum fuiſſe altâ voce telatum,

tum, dum teſtificaretur Patribus, vt mos erat, Decretum fuiſſe 1563
comprobatum. Acta per typos vulgata Antuerpiæ anno 1564. dicunt, tres ex Patribus; ſed re ipſa teſtis præſens, ſicut euenire ſolet, magis veridicus fuit, cùm verè vnus tantummodò contradixerit, pro eo quod conſtat ex Actis in Arce Ælia ſeruatis, nimirum Granatenſis, qui reſpondit, *Placet vt Synodus abſoluatur, ſed confirmationem non peto.* Quod fortaſſe dixit, arbitratus, Synodum fuiſſe confirmatam, quantum ſatis erat, auctoritate Legatorum, quos Pontifex miſerat, & mandatis, quæ illis tradiderat de rebus poſteà ſtatutis. Sed occaſio vnde is, qui Acta typis edidit Antuerpiæ, tres loco vnius poſuerit, orta eſt ex eo, quòd cùm omnes ſimpliciter reſpondiſſent decreto, *Placet*, tres aduerſus Granatenſem dixerunt, *Confirmationem tamquam neceſſariam peto*, qui tres Hiſpani fuere, inſignis Antonius Auguſtinus Epiſcopus Lerideſis, Bartholomæus Sebaſtianus Epiſcopus Pattenſis, & Petrus Conſaluus de Mendoza Salmanticenſis. Et ſanè de hoc Decreto non tamquam de tumultuoſo, ſed tamquam de concordi mentionem facit Andreas Moroſinus [e] in hiſtoria Reipublicæ Venetæ.

[e] Libro 8.

9 Cuncta monumenta, quæ commemoraui, de hac Synodi concluſione conueniunt in affirmanda communi lætitia animique voluptate, omnem expectationem longè ſupergreſſa; adeò vt ora lacrymis rorantia vndique viſa fuerint, & nonnulli, qui Synodo durante aliquam inter ſe alienati animi quaſi rubiginem præ ſe tulerant, tunc veluti milites eiuſdem exercitus, qui cum palma reducantur, fraternâ charitate ſe mutuò amplexarentur. Perductum ad exitum animaduertebant poſt decimumoctauum annum opus tot laboribus ſpinoſum, tot difficultatibus arduum, tot fructibus locuples: quæ omnia non concipi, nedum explicari poſſunt, niſi tota narratio relegatur; imò ne hoc quidem pacto: nam ſicut in pictura, ita in ſcriptura, quantum tenuiora interdum augentur, tantum maxima ſemper decreſcunt.

10 Acceſſerunt communi gaudio feſtæ acclamationes. Hæ à Lotharingo compoſitæ, pro more veterum Synodorum, & ab eodem præcinente, ſunt editæ, tamquam à præcipuo in eo Senatu, cui reliquorum Patrum chorus reſpondebat.

In illis preces Deo fundebantur, vt felicitas concederetur Pio IV. qui ab eodem Lotharingo nominabatur *Pontifex ſanctæ & Vniuerſalis Eccleſiæ*, adeoque viſum eſt, ab eo illi tribui prærogatiuam ſupra Eccleſiam vniuerſalem, quæ ab eodem & à Gallis fuerat impugnata: poſteà, vt requiete fruerentur animæ Pauli III. Iulij III. Caroli

1563. roli V. aliorumque Regum defunctorum, qui opem Synodo contulerant. Annos plurimos auſpicati ſunt Sereniſſimo Imperatori Ferdinando ſemper Auguſto, Orthodoxo, & pacifico, alijſque Regibus, Rebuſpublicis, & Principibus, qui rectam fidem ſeruabant, generatim ſolùm nominatis, ad euitandas infauſtas æmulationes prioris loci, quæ difficultatem nunc afferunt commercio non tantùm inter homines, ſed inter voces. Grates Deo peractæ ſunt, eiuſque beneficia poſtulata Legatis, Reuerendiſſimis Cardinalibus, Illuſtriſſimis Oratoribus. Poſteà datæ ſunt Deo preces, vt ſanctiſſimis Epiſcopis, veritatis præconibus, longam vitam, felicem reditum, & perpetuam memoriam elargiretur. Omnes Fidem, & obſeruantiam Tridentinorum Decretorum profeſſi ſunt. Inuocarunt Chriſtum Sacerdotem ſupremum, & inuiolatam Dei Parentem, & omnes Sanctos, & anathema hæreticis dixerunt.

Huic gaudiorum dulcedini Suauis aliquid ſui fellis inſpergit, duobus obiectis. Alterum eſt, huiuſmodi acclamationes in antiquis Concilijs fieri ex impetu alicuius Epiſcopi, non autem præconceptas, ſicuti ibi factæ ſunt, ſed prout à ſancto Spiritu impellebantur. Ego cōtrà certius ducerem, impulſum eſſe Spiritus ſancti, qui *Spiritus Conſilij* appellatur, id quod concipitur, ac decernitur anteà ab Oecumenica Synodo, in eodem ſancto Spiritu congregata, quàm id, quod in mentem venit Epiſcopo priuato, & per ſpeciem caſus, & cui poſtmodum aliorum voces accedunt. id quod ſpectat ad rationem: ſed quod ſpectat ad rem ipſam, longè aberrat à vero id quod dicit, ſemper in veteribus Synodis huiuſmodi acclamationes ex impetu repentino fuiſſe profectas, cùm videri poſſit in multis Seſſionibus octaui Concilij Oecumenici, ac præſertim in fine octauæ actionis, eas ex præmeditatione conuentus proceſſiſſe. 11

Alterum eſt, *ſuſceptam fuiſſe curam à Lotharingo, non ſolùm vt præcipuas ipſe partes exerceret in acclamationibus componendis, ſed etiam in illis recitandis; quod vniuerſe leuitati ac vanitati illi verſum fuit: parumque condecens huiuſmodi Præſulem ac Principem habitum eſt, ipſum fungi munere, quod potiùs Diacono Concilij congruebat, nedum Archiepiſcopo & Cardinali tam præcipuo.* Equidem cùm illius temporis monumenta peruoluerem, in hanc communem leuitatis opinionem non offendi; quin comperi communem erga Lotharingum plauſum ex hoc ipſo quod geſſerat. Satis ſit ad Galli defenſionem, quod ita de eo ſcribat tum ex ſuo tum ex aliorum iudicio Hiſpanus vir, illuſtri etiam ortus genere, adeoque idoneus cognitor & æſtimator decori, nimirum ſæpè memoratus Petrus Conſaluus de Mendoza Epi- 12

ſcopus

ſcopus Salmanticenſis. Enimuerò non modicæ temeritatis fuit, hominem è vulgi fece natum, cuiuſmodi Suauis erat (quod cùm eius culpa non ſit, illi ſanè non exprobraſſem, niſi vbi culpam eius temeritatis id auget) hominem inquam è vili plebe ad priuata clauſtra tranſgreſſum, & ductâ ſemper in illis vitâ, iudicem ſe conſtituere eorum quæ Principes deceant; & prætentâ laruâ conſuetâ vniuerſalis famæ, confidenter audere tamquam vitioſum carpere aut in cognoſcenda aut in retinenda dignitate, dum tam adſpectabilis ac præconcepta celebritas ageretur, Principem natalibus, dignitate & æſtimatione inter primarios, qui tunc in Europa ſplenderent. Quînam autem Diaconi partes erant ea præcinere, quibus non muſicorum chorus, ſed Oecumenica totius Eccleſiæ Synodus reſponſura erat? Quod nónne legimus accidiſſe octauo Concilio Oecumenico, ſicuti nuper narratum eſt? quin abſolutâ functione Hymnum conſuetum in Dei laudes non cantor quiſpiam [d], ſed Legatorum Princeps præcinit, vt ſtatim dicetur. d Diarium.

13 Denique Præſides ſingulis præceperunt, iniectâ anathematis pœnâ, ne diſcederent antequam ſubſcripſiſſent, aut publicis tabulis integrum Concilij tenorem comprobaſſent. Promotor cunctos ſcribas, qui aderant, iuſſit eam actionem in tabulas referre. Moronus canticum, de quo paulò antè diximus, præcinuit: quo abſoluto ad Patres conuerſus, ipſis benè precatus eſt, ac dixit: *Ite in pace.* Decreta Concilij ſimul collecta, & in legitimam formam deducta à Maſſarello & à ſcribis, ſubſcriptionem, prout imperatum fuerat, excepere; eorumque qui ſubſcripſerunt nomina fuere ducenta quinquaginta quinque. Quatuor Legati, alij duo Cardinales, tres Patriarchæ (inter quos Hiſtoricus Moroſinus [e] connumerat imprudenter loco Barbari Grimanum, qui numquam ad vllam Synodi actionem admiſſus eſt) viginti quinque Archiepiſcopi, centum ſexaginta octo Epiſcopi, triginta nouem Procuratores hominum abſentium cum legitimis mandatis, ſeptem Abbates, vnus Claraualleniſis, quatuor Caſſinates, ſextus Cluniacenſis, ſeptimus è villa Bertranda in prouincia Tarraconenſi Hiſpaniæ. Duo Abbates Galli dogmata Fidei abſolutè comprobantes, ad ſanctiones diſciplinæ tantùm dixerunt, Se prompto eſſe animo ad illis parendum. Septem quoque Religioſorum Ordinum Generales conſenſerunt, nimirum Ordinis Prædicatorum, Minorum Obſeruantium, & Minorum Conuentualium, Eremitarum, Seruorum B. Virginis, Carmelitarum, & Ieſuitarum. Cuncti ad verbum *ſubſcripſi*, addiderunt, e Lib. 8.

definien-

1563. *definiendo*, exceptis Procuratoribus quatenus Procuratores, vtpote quibus numquam ſuffragij ius conceſſum eſt.

Perſiſtebatur in propoſito, vt Oratores quoque ſubſcriberent, ſeruato eodem ſcripturæ ac aduentus ordine. Quamquam enim ex abſentia Gallorum Oratorum pretium illius ſolemnis actionis minueretur; tamen ad dignitatem firmitatemque Synodi conducere videbatur, ſi ſaltem ij qui aderant, tamquam ſuorum Principum perſonam agentes, illam acciperent; adeoque ipſius acceptionem in eorumdem ditionibus certiorem redderent: ſed impetrari non potuit, vt Lunenſis aliâ quàm hac formâ ſub conditione ſubſcriberet [f], *reſeruato Regis Catholici aſſenſu*. Huiuſce rei conſcius Suauis extruit veriſimile ſupra verum: ſed illi accidit in hoc id quod ſolent Iuris periti dicere: Similem non eſſe rem ipſam, cui ſimilis ille eſt. Sic igitur narrat: *Et quamuis fuerat decretum, vt Oratores infra Patres ſubſcriberent, contrarium tunc ſuſceptum eſt conſilium ob plures cauſas: prima fuit, quoniam cùm Orator Gallicus non adeſſet, vbi conſpecta fuiſſent aliorum ſubſcripta nomina, & non Gallici, declaratio quædam fuiſſet, à Gallis non recipi Concilium. Altera, quia Lunenſis mentem ſuam patefecerat, ſe nolle abſolutè ſubſcribere, ſed cum retenta ſibi ad id facultate, propterea quod terminationi Synodi Rex non conſenſerat. Legati verò vulgarunt, cùm in more poſitum eſſet, vt non niſi ab obtinentibus ius ſuffragij ſubſcriberentur Decreta, inſuetum fuiſſet ſi ſubſcriberent Oratores.* 14

f Ex Litteris Borrom. ad duos Nuntios Hiſpaniæ, 2. Februarij 1564.

Contrarium omnino peractum eſt: biduò poſt abſolutam Synodum, Oratorum, qui Tridenti aderant, excepto Lunenſi qui recuſauit, habitæ ſunt acceptiones ampliſſimâ formâ [g], & ſubſcriptiones ſub Actis in authenticis tabulis, quæ ſeiunctæ ſunt à ſubſcriptionibus Patrum. Atque hoc poſito exiſtimatum eſt aptius ad euitandam æmulationem ordinis, ſi ſeruaretur in acceptionibus & ſubſcriptionibus non ordo aduentus ſecundùm prius decretum, ſed aliquo modo conſuetus ſedendi ordo. Et præterea Heluetiorum acceptio in alijs tabulis poſita eſt, & ab alio ſcriba ſignata, cuius rei cauſam equidem ignoro. Atque ita quatuor tabulæ formatæ ſunt, aliæ, quæ acceptionem omnium Oratorum Eccleſiaſticorum continebant, hoc eſt Cæſarianorum, & tamquam gerentium perſonam Cæſaris, & tamquam gerentium perſonam Regis ac Principis hereditarij; Poloni, Sabaudi, Florentini, ac Hieroſolymitani. Sed inter hos oportuit vt laicus quidam apponeretur, quippe Eccleſiaſtici collega; fuit hic Sigiſmundus Tonus Orator Cæſareus, ſocius Archiepiſcopi Pragenſis; vnde tamen difficultas orta non eſt, cùm de 15

g 6. Decembris 1563. & tabulæ ſunt in Actis authenticis Arcis Æliæ, & cuncta narrantur in Diario Seruantij.

de prærogatiua contentio cum eo nemini eſſet. In alijs tabulis ſcripta fuit acceptio Ioachimi Abbatis Valdenſis, tamquam Oratoris ab vniuerſo Heluetiorum Clero miſſi. In tertijs firmata fuit acceptio Oratoris Luſitani ac Veneti, nimirum Nicolai à Ponte, cùm Dandalus tunc abeſſet. In vltima relata eſt comprobatio Melchioris Luſſij, Oratoris Pagorum Heluetiorum Catholicorum. Cuncti verò ſuorum Principum nomine fidem obſtrinxerunt. Quòd ſi huiuſmodi ſubſcriptiones non inſpexit Suauis impreſſas in volumine Concilij; neque pariter vidit ſubſcriptiones Patrum ac Procuratorum ibidem impreſſas, ſed mera nomina eorum, qui quocumque modo interfuerant. Nollem vt quiſpiam fortaſſe hinc argueret, illum ex eo hominum genere fuiſſe, qui rerum omnium, quæ ſub ſenſum non cadunt, veritatem negant. 1563.

CAPVT IX.

Duorum Legatorum reditus Romam, & cur non omnium. Concilium in Senatu confirmatum à Pontifice; & eiuſdem ſtudia, vt integrè obſeruaretur. Quæ depingit in hoc Suauis, confutata. Declaratio temporis, ex quo Synodus obſtringere incipiebat. Lætitia Catholicorum ob eam confirmationem; & gratulationes cum Pontifice habitæ à Luſitano Rege, qui plenam obſeruationem Concilij in cunctis ſuis ditionibus præcipit.

1 Leuamen incredibile infirmæ Pontificis valetudini attulere concluſionis nuntij; adeò vt noluiſſet profectò eo morbo carere, qui Eccleſiæ tam ſalutaris euaſerat. Cùm autem nondum confirmatis eſſet viribus ad habendum Senatum, illicò cœtum Senatorium coëgit duodecimo Decembris [a], vbi de proſpero ſucceſſu Collegium edocuit, ſtatuitque, vt idibus eiuſdem menſis grates Deo perſoluerentur ſolemnibus ſupplicationibus à S. Petri Baſilica ad templum S. Mariæ ſupra Mineruam, quibus amplas Indulgentias conceſſit.

[a] Acta Cõſiſtor. 12. Decembris.

2 Interim Tridento diſceſſerant ij qui conuenerant, & Præſides, qui decem aureorum millia diſtribuerant [b] Magiſtratibus, & egenis Epiſcopis ad reditus ſumptum: ſimulque ſignificarant [c] varijs Epiſcopis, tum Tranſmontanis, tum Italis, ea quæ Pontifex indulſerat antegreſſis eorum petitionibus: præcipuè verò Præſulibus, Theolo-

[b] Diarium.

[c] Extat in duabus litteris Borrom. ad Legatos 4. Decembris 1563.

1563. Theologis, & Oratori Luſitano expoſuerant ſtudioſiſſimas gratiarum actiones, ampliſſimaſque pollicitationes ad compenſandum ingens ſtudium, in ſuſtinenda Sede Apoſtolica ab ipſis exercitum: quin voluit ipſe Pontifex per ſe Oratori hoc beneuolentiæ & honoris officium exhibere ſuo diplomate.

Haud ita multò pòſt Romam peruenere duo ex Legatis, Moronus & Simonetta. Etenim Nauagerus enixe poſtularat, vt ſibi liceret confeſtim reuerti ad ſuam Eccleſiam Veronenſem, iam diu viduam, & ipſius ope indigentem ob periculoſam contaminatæ Germaniæ propinquitatem. Et ardentiùs etiam Oſius, conſimili permotus ſtudio, facultatem petierat redeundi ſtatim ad ſuam Poloniam; de quo plurimæ ab eo preces, etiam extante Concilio, ſcriptæ fuerant, ſicut indicatum eſt, rato magis illic neceſſariam præſentiam ſuam quàm Tridenti. Quamobrem Pontifex vtriuſque pietati reditum indulſit; conceſſitque vt immolarent Eccleſiæ vtilitati voluptatem, quâ fuiſſent affecti Romam adeuntes, & Vaticanum ingreſſi longe ampliore promerito & gloriâ, quàm veteres triumphatores Capitolium: ſed glorioſior diuturniorque triumphus, clari nominis triumphus eſt, qui abſentiâ non impeditur, quin interdum augetur. 5

Narrat Suauis, Aulæ Romanæ Magiſtratus obſtitiſſe confirmationi Concilij, ob tot ſanctiones, ex quibus prouentus & auctoritas illi detrahebantur, & vnicum inter eos, Hugonem Boncompagnum Veſtenſem Epiſcopum, in magno apud Pontificem pretio, aliter ſuaſiſſe. 4

Aliquos ex magiſtratibus dehortatos fuiſſe Pontificem ab abſoluta confirmatione, & Boncompagnum eam ſuaſiſſe, verum quidem eſt [d]; non tamen verum eſt, Boncompagnum in ea ſententia vnicum fuiſſe, cùm Paleottus, alijque complures ex primarijs, illius telæ præcipui textores fuiſſent, eamque diſruptam cernere minimè cuperent: & ineluctabiles rationes pro integra confirmatione tam dilucidæ apparebant, vt omnium magiſtratuum oculos, ab oculis Boncompagni diſtinctos, latere non poſſent. At verò quæ à nonnullis magiſtratibus opponebantur, ob detrimenta Aulæ Romanæ à Concilio illata, quæ à Suaui recenſentur, & amplificantur, falſitatis contradictioniſque conuincunt id quod ille ſui Operis initio dicit; vbi ratus ſe perſuaſurum, euaſiſſe Synodum ex omni parte expectationi contrariam, ſcribit, *Cùm Synodus ab Aula Romana timeretur ac vitaretur, vtpote inſtrumentum efficax ad moderandam nimiam potentiam, quæ paruis è principijs per varios progreſſus ad infinitum*

[d] Vita manuſcripta Gregorij XIII. compoſita à Io. Petro Maffeio.

tum exceſſum peruenerat, potentiam illam ita ſtabiliuit & confirmauit in ea parte, quæ ſubiecta ipſi perſiſtit, vt numquam tanta fuerit, ac tam validas radices egerit. Sed cum a natura inſtituta fuerint verba ad veritatem cogitatam exprimendam, nimis exquiſitâ opus eſt arte mendacibus, ad eamdem in longo ſermonis decurſu obtergendam. 1563.

5 Addit, Pontificem ad hanc confirmationem propendiſſe, ſed *perplexo* fuiſſe animo, propter querimonias *Aulæ, & vniuerſalem Cardinalium opinionem:* horum cœtum ab eo fuiſſe coactum ad conſilium capiendum; eorumque iudicia refert, quaſi de re in ancipiti poſita deliberaretur. ᵉSed e conuerſo Pontifex die 30. Decembris, nondum benè conualeſcens ex morbo, denuò Cardinalium cœtum coegit, in quo latinum ſermonem habuit, quem lubet hîc apponere ᶠ. *Hic profectò dies, ô fratres, nouam affert vitam, nouos poſtulat mores: nam auctoritate Concilij Tridentini reſtituta eſt diſciplina iam vltra modum collapſa; præſertim verò Eccleſiaſticis viuendi ratio præſcripta eſt, quò cùm illi perſonam huiuſmodi ſuſceperint, animaduertant, neceſſitatem imponi ſibi eius vitæ ducendæ, quam in ſalutaribus decretis diuino lumine deſcriptam vident. De quo inprimis, ſicuti paulo antè à nobis actum eſt, immortales Deo grates agimus, cuius benignitate Concilium Tridentinum, ſummè celebre, finem ſummè felicem optabilemq́; iam obtinuit. Poſt hæc Imperatori Ferdinando Chriſtianæ pietatis, ac ſingularis in nos beneuolentiæ laudem tribuimus, cuius cuſtodiâ Synodus Tridentina cincta ac munita, auctoritatem & amplitudinem ſuam liberam illæſamq́; ſeruauit. Huiuſce teſtificationem officij cum alijs Regibus, Catholiciſq́; Principibus libenter communicamus: ſummâ pariter voluptate Legatos noſtros commendamus ob vigilantiam, ob prudentiam, ob fortitudinem, animiq́; conſtantiam, numquam deficientem inter extremas euentuum temporumq́; difficultates in ſuſtinenda Sedis Apoſtolicæ dignitate. Fatemur denique & comprobamus religionem, ac perſeuerantem libertatem reliquorum Patrum, qui laborem omnem curamq́; impenderunt ad hæreſes corruptelaſq́; auferendas. Quibus prætereà non mediocriter obnoxij ſumus, quòd in moribus ac diſciplina reformandis eâ moderatione atque indulgentiâ erga nos vſi ſunt, vt ſi maluiſſemus hanc nos ipſi curam ſuſcipere, eorumq́; arbitratui non committere, plus certè ſeueritatis à nobis fuiſſet adhibitum. Proinde cùm hæc ſalutariter conſtituta ſint, firmiſſima nobis voluntas ineſt, vt per obſeruationem Decretorum ſacroſanctæ Synodi, ea diſciplinæ ratio inducatur in mores: quâ, ſi qui malam de nobis opinionem concepere, tollatur ab ipſis error huiuſmodi; qui cùm ignoremus vndenam ortum traxerit, multorum animos occupauit, exiſtimantium, in ijs, quæ ad emendationem attinent, à nobis*

e Acta Conſiſtor. die 30 Decembris, 1563.

f Inter Cōmentarios Magalottorum, & Acta cōſiſtorialia.

 prima

1563. *prima Concilij clauſtra eſſe perfringenda. Potiùs igitur moderationem limitationemq́ à Patribus vſurpatam, nos, vbi opus fuerit, diligentiâ noſtrâ corrigemus, & tamquam rei noſtro iudicio reſeruatæ ſupplebimus: tantum abeſt vt vel vnum quidem apicem negligere aut diminuere velimus. Moronus Cardinalis, viuidi conſilij, magniq́ animi vir, & actionum Synodi, quibus laudabiliter interfuit ac præfuit, peritiſſimus, volumus vt ſolertiſſimè curet, ne quidquam diſcrepans alienúmve à Synodi Decretis fiat in Senatu, aut priuatim à noſtris miniſtris erga nos tentetur. Eaſdem partes intendimus eſſe communes Simonettæ Cardinali, illius collega, cuius fides, induſtria, ac perpetua ſanctæ Sedis defenſio in Tridentina legatione inſignis extitit; ſagaci perſpicaciq́ Datario adhibito, ne id flagitemur, quod à nobis propter maximas occupationes non perpenſum, & fortaſſe conceſſum, offenſioni ac turbamento eſſe poſsit ijs, qui aut animi noſtri ſenſus ignorant, aut omnia ſiniſtrè interpretantur.*

Significauit poſteà, velle ſe Prouinciarum Legatos mutare, ac per ſeipſum ditionem Eccleſiaſticam inuiſere. Tum ad Concilij ſanctiones conuerſo ſermone, denuntiauit, vt pro Tridentinorum Decretorum obſeruatione omnes Epiſcopi pergerent ad ſuas Eccleſias, ibi permanſuri: quòd ſi qui Cardinalium renuntiarant ſuis Eccleſijs, earum retentis prouentibus & adminiſtratione, hæc integra, & prouentus pro congruenti portione traderentur Epiſcopo. Laudauit tamquam afflatu diuino decretam Seminariorum inſtitutionem, dicens, velle ſe omnium primum eius rei exemplum ſponte præbere: & quò Concilij negotium aptius firmiuſque procederet, addi à ſe, tamquam Legatorum adiutores, Cicalam, Vitellium, & Borromæum Cardinales, qui de modo validiſſimæ confirmationis, atque integerrimæ executionis conſilium haberent: affirmauitque, ſui propoſiti ſummam eſſe, vt Synodus Tridentina eo pacto auctoritate Pontificiâ ſtabiliretur, quo eius Acta & Decreta inuiolata perſiſterent, nec ea vmquam fauoris aut potentiæ gratiâ quiſpiam tranſgrederetur. Quod ſi fortè, vt fert humana conditio, contingeret, in aliquo euentu conducibile, rationique conſentaneum videri, à Concilij ſententia diſcedere, numquam illis Cardinalibus liceret id agere, niſi diſerto ſuo iuſſu accedente. 6

Hinc ad alia tranſgreſſus, tandem concluſit: Cùm ex eo cuncta mala traxerint originem, quòd homines nequiter improbi ſacras Infulas obtinuerant, operam in poſterum nauandam eſſe, ne ad Epiſcopi gradum promouerentur niſi viri munus illud ampliſſimum promerentes. Idcircò tribus Ordinum capitibus à ſe committi, vt vnà cum Cardinali Relatore inquirerent in vitam, in 7

mores,

mores, in doctrinam eorum, qui erant eligendi; quò eiuſmodi eſ- 1563.
ſent, vt ipſorum ſermone atque exemplo ſalutaris cibus benignè præberetur gregi, non autem, ſicut interdùm acciderat, vt illius ſacræ dignitatis ornamenta deturparentur; quin potiùs animi atque ingenij luce ſplendor Epiſcoporum augeſceret. Hi fuerunt Pij IV. ſenſus in prima illa oratione ad Patres Purpuratos habita poſt Concilium.

8 Hinc liquet, quàm graui calumniâ Suauis narret, à Pontifice, præter iuſſionem, quâ cunctis Epiſcopis imperauit, vt ſuas apud Eccleſias reſiderent (prætermittens ſilentio id Cardinalibus, ac poſteà ſororis filio fuiſſe commune) nullam ibi prætereà diligentiam fuiſſe adhibitam ne Tridentina Decreta violarentur, niſi demandatâ curâ Morono & Simonettæ, ne in Senatu Cardinalium quidquam admitteretur, quod Synodi ſanctionibus obeſſet; id verò exiſtimatum fuiſſe leue remedium, *cùm ex conceſſionibus, quæ Romæ habentur, ne centeſima quidem pars in Senatu Purpuratorum decernatur*. Homini, qui audet factum tam grauiter variare, ſine dubio ſatis erit ſibi fidem à lectoribus, ac ſententiam propitiam obtinere.

9 Et quod ſpectat ad integram Synodi confirmationem, cui repugnantes ille inducit Magiſtratus omnes Aulæ, præter Boncompagnum; quænam ſpecies mortalium oculis obiecta fuiſſet, ſi Pontifices Synodum conuocaſſent poſt tam imflammatas Chriſtianæ Reipublicæ preces ad expetitam emendationem Eccleſiæ, poſteà verò ijdem recuſarent emendationem, in Synodo, à ſuis Legatis adminiſtrata ac recta, ſancitam? Nónne hoc pacto quaſi tubâ ſignum fuiſſet editum ad propria nationum Concilia, adeò per minas intentata, & odio habita celebranda per cunctos populos tranſalpinos? Præterquam quod quâ fronte licuiſſet Pontifici petere ab alijs Principibus, vt morum emendationem exciperent, niſi cum plurimis ex ipſorum arbitratu exceptionibus, vbi ipſe ad aliquam illius partem reijciendam exemplo præiuiſſet?

10 Pontifex nullâ iniectâ morâ, in Senatu vigeſimæ ſextæ diei Ia- 1564.
nuarij, iterùm ſuis Legatis ornatiſſimâ [g] oratione collaudatis, ſimúlque Patrum pietate ac prudentiâ commendatâ, ſolemnem Legatorum petitionem communi Patrum nomine accepit, vt Synodus confirmaretur. Rogatiſque de more ſententiam Cardinalibus, vniuerſali conſenſu eam comprobauit, & confirmauit diplomate, ab illis omnibus ſubſcripto. Qua de re Borromæus ad duos in Hiſpania Nuntios [h] ita ſcripſit: *In Senatu habito die 26. Pontifex cum ſacri Colle-*

[g] Acta Cõſiſtorialia.

[h] Primo Februarij. 1564.

1563. *Collegij conſenſu cuncta Decreta Concilij ſine vlla exceptione confirmauit; ac tam egregiè pieq́; locutus eſt de obſeruatione atque executione illorum Decretorum, vt ſi ad probum ipſius animum accedat opera Principum laicorum, ac potiſſimùm Regis Catholici. ſperandum ſit, quamprimùm decerptum iri ſalutarem fructum, qui ad quietem ac ſanitatem Chriſtianæ Reipublicæ peroptatur. Nunc per typos hîc diligenter eduntur ea Decreta, quo poſteà nauiter correcta, per cunctas prouincias mitti poſsint: & Pontifex habet in animo, certos homines ad cunctos Principes mittere, vt eos hortentur, & vrgeant ad eorum cuſtodiam, quæ in Synodo ſancita ſunt; quamquam nondum certò ſtatuerit. Interim ille ſolertiam omnem adhibet ad rectam præſcribendam formam ijs omnibus, quæ in Aula Romana conficiuntur, quò emendatio, eiuſq́; executio hinc vires capiat, ac reliquis exemplum præferat.*

In quo Suauis obiecta quædam in Pontificem inſulsè confingit: 11
à Pio nimirum ea confirmari, quorum ſententiam idem ignorabat; *cùm appareat ex Actis Senatus* (ita ſcribit) *à Pontifice non niſi decretum petendæ confirmationis viſum fuiſſe.* Id autem Suauis confingit, quo reſponſum pariter ad obiecta confingat, quod ille ſcribit redditum eſſe: videlicet, nihil actum fuiſſe Tridenti, niſi priùs à Pontifice Romæ deliberatum. Iam verò vt hoc illum honore proſequamur, in vtroque eius dicto aliquantulùm immoremur. Hoc poſtremum, quod quaſi reſponſum ille refert, ſi veritati congrueret, nec iniquum, neque nouum fuiſſet, ſicuti ſæpiùs oſtendimus; quin fuiſſet illud idem, quod in tot venerandis Concilijs, Lateranenſi, Lugdunenſi, Viennenſi, & Florentino fuerat obſeruatum, quibus Pontifices per ſe ipſi adfuerant ac præfuerant. Sed hoc in Tridentino falſum omnino eſt, cùm Pontifex eouſque deuenerit, vt non ſolùm Legatos iuſſerit procedere, ſecum priùs non communicatâ notitiâ; ſed eoſdem arguerit cùm id non agebant, quemadmodum ex tot eius litteris hîc appoſitis, & ex alijs probationibus à nobis patefactum eſt; & inſuper cùm complura Decreta grauia, & aduerſantia expectationi tum Aulæ Romanæ, tum Legatorum, ſancita fuerint interdum in cœtibus Seſſionem proximè præcedentibus, interdum in ipſis Seſſionibus. Profectò Nicolaus de Ponte, Orator Venetus, vir non adeò ſtudioſus Pontificis, vt hic nonnumquam de illo acriter conqueſtus fuerit, ſicuti narrauimus, is, inquam, in vberrima narratione de Concilio, affirmat quidem, initio integram illic agendi libertatem non fuiſſe (quod tamen verè dici non poteſt, ſicut in hac hiſtoria oſtenſum eſt) ſed poſtremò tempore illam fuiſſe ſummam fatetur. Et certè animaduertitur,

uertitur, & plures & grauiores ſanctiones poſtremis quinque menſi- 1563.
bus conſtitutas fuiſſe, quo etiam tempore aliquod ex iam decretis reuocatum ac variatum eſt; ac poſteà extre o die lecta iterum & confirmata ſunt plenâ concordiâ cuncta Decreta: adeoque etiamſi ad legitimam Actorum efficaciam opus fuiſſet eiuſmodi effræni libertate, ne huius quidem defectus opponi poſſit.

12 Sed vt ad id reuertamur, quod Suauis narrat obiectum fuiſſe modo, quo Pius vſus eſt in Concilio confirmando, an ſtultitiæ plus an malitiæ illud obtineat, equidem ambigo. Vbinam apparet, in ea Senatus actione, vt ille pro certo ponit, *à Pontifice non niſi decretum petendæ confirmationis viſum fuiſſe?* Paralogiſmum Suauis in eo commiſit, in quem ſi vel maximè rudis ex auditoribus Logicæ prolapſus eſſet, irriſionibus exciperetur, arguens à ſenſu, vt loquuntur ſcholæ, negante ad infinitantem. Eo planè modo, ac ſi quis diceret: *Non apparet in Teſtamento veteri Deum eſſe Trinum: ergo apparet, Deum non eſſe Trinum.* Ita ſanè in re noſtra. Non apparet, in ea breui Senatus actione viſa fuiſſe à Pontifice Decreta Concilij; ergo (arguit Suauis, alienam perſonam fingens) apparet viſa non fuiſſe. Egregiam profectò conſecutionem! Num fortè ſatis non erat, Pontificem ante menſem, dum in eodem Senatu verba faceret, ſicuti diximus, oſtendiſſe, ea fuiſſe à ſe luſtrata, & adeò plenè perpenſa? ſed quid amplius? In eadem actione res apparet aduerſùs quàm Suauis autumat apparere. Affirmat ibi Pontifex, habitam à ſe fuiſſe ſuper his maturam cum Cardinalibus deliberationem. Quænam autem fuiſſet matura deliberatio in habenda confirmatione illius, cuius ſententia ignoraretur? Præterea in eadem actione legitur tunc fuiſſe decretum, vt diploma de his vulgaretur, quod, ſicuti narrauimus, re ipſa vulgatum fuit, eodem die ſignatum, & ab iiſdem Cardinalibus ſubſcriptum, ac poſteà per typos impreſſum. Et in eo ſic loquitur Pontifex: *Quoniam noueramus, omnia ea Decreta eſſe Catholica, & vtilia populo Chriſtiano; ad laudem Omnipotentis Dei, omnia, & ipſorum ſingula, cum conſilio & conſenſu fratrum noſtrorum, hodie in noſtro Conſiſtorio ſecreto auctoritate Apoſtolicâ confirmauimus.* Et ſanè nónne notorium erat, Decreta Seſſionum ſubinde non modò in Pontificis, ſed in cuiuſlibet hominis, latinam linguam callentis, manus perueniſſe? Quod ſi quis me percontaretur, cur potiùs huiuſce decreti, quo Synodus confirmationem poſtulabat, quàm aliorum, fieret mentio expreſſa in Senatu; animo reputet, hoc decretum intereſſe potiſſimùm in ea actione, vt liqueret, agnitam fuiſſe à Synodo neceſſitatem Pontificiæ auctoritatis, vt ipſius ſanctiones

1564. nes vim haberent. Hinc accidit, vt cùm Legati Romam miſerunt [i] exemplum confirmationis, à Simonetta digeſtum, ad ipſos reſponſum fuerit, promptum eſſe Pontificem ad eam habendam, dummodò à Synodo poſtularetur, quod poſtulatum à Pio percupi. Idem etiam rurſus [k] ſignificauit, cùm rumor eſſet, velle Lotharingum poſtridie quàm res concluderentur diſcedere, Tridentum mitti non poſſe confirmationem antequam Synodus abſolueretur: velle ſe tamen abſque dubio eam confirmare ſtatim ac legitimam poſtulationem acciperet: atque ita planè perfecit diplomate, de quo diximus.

i Litteræ Borrom. ad Legatos 2. Decembris 1563.

k Litteræ Borrom. ad Legatos 4. Decembris.

Quoniam autem varietas, & ambitioſa ſubtilitas ingeniorum frequenter efficit, vt interpretationes mutatâ ipſarum naturâ implicent potiùs quàm explicent ſcriptionis ſententiam; & peculiariter prænoſcebatur, Concilij Decreta in explicationes contrarias pertractum iri à contrarijs non modò mentium conditionibus, ſed animorum affectionibus atque vtilitatibus, corrupto magna ex parte fructu, & Eccleſiâ perturbatâ potiùs quàm compoſitâ; interdixit per idem diploma Pontifex, ne interpretationes ſuper illis imprimerentur, ſibi reſeruâta eorum declaratione quæ in dubium vocarentur, quemadmodum ipſa Synodus conſtituerat. 13

Dubitatum poſteà fuit de tempore, quo Decreta initium ducerent ad obſtringendum. Pontifex verò, quò ambiguitas omnis tum interioris tum exterioris fori tolleretur, aliud diploma proximo Julio vulgauit; declarans, Tametſi Decreta ab initio Romæ obſeruata fuiſſent, tamen quoniam ſpatium aliquod à iure conceditur, antequam obliget noua lex, & quia vniuerſi Concilij Decretis aliquâ temporis morâ opus fuerat, vt correctius per typos ederentur in lucem, intelligendum eſſe, initium obligationis conſtitui Kalendis Maijs. Dein ſecundo Auguſti tertium diploma confecit, per quod octo ex Purpuratis Patribus deſignauit, qui plenæ Concilij executioni præeſſent, opportunâ illis auctoritate conceſſâ. 14

Antequam hæc poſtrema & ab eo perficerentur, & inde vulgarentur in remotis Regionibus, ſiue deſiderium vehemens, à quo metus progignitur, ſiue odium, à quo noxium prænunciatur opus ex impatienti libidine illius vituperandi priuſquam perpetretur, rumorem excitauerat, Pontificem difficulter adactum iri ad Synodum confirmandam, cum tanto Aulæ ſuæ ſuique ærarij detrimento. Quamobrem nuntius poſteà oppoſiti euentus Chriſtianos populos mirificè recreauit. Mihi autem ſatis erit, litteras hîc proferre, quas ad Pium ſcripſit religioſiſſimus Luſitaniæ Rex Sebaſtianus. 15

Miſerat

Miſerat iam Pontifex librum impreſſum Decretorum Synodi per Oratorem Luſitanum ad Henricum Cardinalem, Regis patruum, eiuſdemque poſteà ſucceſſorem. Is verò in reſponſione, commendato extra modum Pontificis ſtudio [l] ob perfectum confirmatumque Concilium, indicauerat, ad explendam communem lætitiam expectari diploma litteraſque Pontificis, quibus Decretorum executionem præciperet. Paulò pòſt litteræ illæ ad Regem miſſæ ſunt, qui hæc reſcripſit [m]: *Nullum vmquam diem arbitror noſtrâ aut maiorum noſtrorum ætate illuxiſſe vniuerſæ Chriſtianæ Reipublicæ feliciorem illo die, quo Sanctitas veſtra, confirmatis omnibus Decretis ſacroſanctæ Tridentinæ Synodi, ſalutare ſignum ſuſtulit in Arce Apoſtolicæ Sedis ad benè ſperandum de hac ipſa Republica. Satis erat apud homines pios, ſalutiſq; communis ſtudioſos, auctoritas grauiſſimi Decreti, per quod veſtra Sanctitas omnes ſanctiſſimæ illius Synodi Canones Apoſtolicâ ſuâ poteſtate comprobaret. Sed apud proteruos ac peruicaces, donec id publicis Pontificijs litteris palàm fieret, non modò ſacroſancti Concilij firmitas vacillabat, ſed dignitas & exiſtimatio Sedis Apoſtolicæ in diſcrimine integritatis ſuæ verſabatur; cùm eſſent qui circumſpectam Sanctitatis veſtræ cunctationem, & religioſam maturamq; prudentiam iſtius ſacri Senatus in promulgando diplomate, valdè aliter interpretarentur quàm opus ipſum oſtendit. Nunc verò dum ob litteras Pontificias cuncti fatentur, omnem caliginem eſſe diſiectam, dubitationemq; ſublatam, conuertunt animum ad bonam frugem, intelligunt oportere ſibi vt alios induant mores, aliâque procedant viâ: Chriſtianæ diſciplinæ ſeueritas reparatur; bonarum artium ſtudia refloreſcunt; animarum procuratio iam intermiſſa reſumitur; debitus Eccleſiæ ſplendor reſtituitur; ſacerdotibus, Deiq; miniſtris honor exhibetur; Paſtores ſuo funguntur munere; complurium ſacerdotiorum obligationes expenduntur, & priſtinæ functiones ad vſum reuocantur. Idcircò grates publicæ Deo optimo perſoluuntur, qui tam piam mentem iniecit Sanctitati veſtræ, cui pariter ſemper grates agemus ob numquam defeſſam conſtantiam, quâ tam ſalutare opus perfectum eſt. Quod ad me ſpectat, in tuenda ſacri Concilij dignitate, & iſtius ſanctæ Sedis auctoritate, efficiam, vt qui mihi ſubiecti ſunt, & etiam alij, intelligant, nihil nobis magis cordi eſſe, quàm vt priſtina dignitas reddatur Eccleſiæ, atque vt noſtrâ operâ cuncta ſanctæ Synodi Decreta, tum de rebus fidei, tum de moribus, obſeruentur inconcuſſâ & inuiolabili integritate: quod illicò ſignificaui cunctis Præſulibus in noſtris regnis ac ditionibus: ſeduloq; commendaui, vt ad id omni ſtudio incumbat Henricus Cardinalis patruus meus, & veſter Legatus, non tam vt promptiorem illum redderem, cùm ipſe ab innata pietate vehementer ad id feratur, quàm vt idem cognoſceret, in hoc negotio mentem meam*

1564.

l Litteræ Henrici Cardin. Luſitani ad Pontif. 1. Iulij 1564.

m Die 2. Octobris: & extant in Archiuo Vaticano.

1564. *cum ipſius fide, religione atque integritate plenè concordare, & vt me paternè admoneret quidquid mihi agendum putaret.*

Huiuſmodi ſenſus in Concilium & in Pontificem pius Luſitaniæ Rex Sebaſtianus præ ſe tulit.

Humana nequitia dum ſemper de Principibus ac Præſulibus opera mala prænuntiat, hoc boni ſecum fert, quòd poſteà opera prædictioni contraria, tametſi obligationem haud excedentia, tamquam heroica, cum admiratione ac laudibus excipiantur.

CAPVT X.

Obiecta à Ferrerio duarum Seſſionum poſtremarum Decretis, ne acciperentur in Gallia. Alia Suauiana commenta ab Auctore confutata de iuriſdictione Eccleſiaſtica, de iure Patronatus, de facultate poſſidendi bona ſtabilia mendicantibus conceſſa, & de Commendis.

SED huiuſmodi ſenſus haud præ ſe tulit Ferrerius, qui Venetijs 1
adhuc morabatur. Hinc vbi primùm cognouit, Synodum fuiſſe terminatam, ad Regem ſcripſit[a], ac (pro eo quod homines conſuerunt, vt è cunctis ſubſecutis euentibus comprobationem ſuorum operum, conſiliorumque præcedentium conquirant) argumentum ſumpſit ad affirmandum, abſentiam ſuam & collegæ à poſtremis duabus Seſſionibus peropportunam fuiſſe, ne ipſorum præſentiâ immunitatibus ac prærogatiuis Eccleſiæ Coronæque Gallicanæ detrimentum inferretur. Atque ita diſſerebat: In Seſſione vigeſima quarta capite quinto, octauo, ac vigeſimo ſancitum fuiſſe, vt Epiſcoporum cauſæ cognoſcerentur Romæ, aduerſus Galliæ priuilegia, per quæ habebatur, vt ipſe dicebat, ne illæ extra Regnum egrederentur. Penſiones comprobari: (perinde quaſi Rex in Sacerdotijs diſtribuendis eas non imponat:) & in fine pluribus modis declaratum fuiſſe, Concilium illud vnum continuum, non autem nouum fuiſſe; cui ſemper obſtiterant Regis Oratores, ſecundùm ipſius mandata. Romanum Pontificem nominari *Epiſcopum Eccleſiæ Vniuerſalis*, cui titulo ſemper Oratores repugnarant: & alia complura eſſe, ex quibus neceſſariò conficiebatur, illum præeſſe Concilio, aduerſus quàm opinabatur Gallia & Sorbona; quæ opinio ſemper illic ab ipſis vnà cum Lotharingo Cardinali, cum Epiſcopis ac Theologis Gallis fuerat propugnata. Nullam fuiſſe habitam rationem conteſtationis, ab Henrico Rege pronuntiatæ in

Iulij

[a] Litteræ Ferrerij ad Regem, Venetijs 6 Decembris 1563.

Iulij conuocatione: illius verò, quæ dicebatur interpoſita ad conſeruanda illæſa iura Eccleſiæ Gallicanæ, non potuiſſe exemplum ab Oratoribus obtineri: & vt multa in pauca redigantur, aucta fuiſſe Romæ commoda, ſed à ſe ne minimam quidem poſtulatorum partem impetratam fuiſſe. Tam aliam præ ſe tulit mentem Ferrerius, cùm ſpem ſuam apud Pontificem areſcentem putauit, ab illa quam oſtenderat Gualterio, eâ ſpe floreſcente. 1564.

2 Porrò Deo plane tribuendum eſt, quòd imprudenter hîc ſe geſſerit Suauis, dum rationes recenſuit, ab ipſo atque ab alijs per ſummam efficaciam allatas, vt oſtenderet, à Tridentino Concilio prærogatiuam Romanorum Pontificum ſupra Concilia declaratam fuiſſe: hoc enim pacto volens ille, in ea tam ſublimi cauſa, ſtrenuus patronus hoſtium ſuorum euaſit. Si res ita ſe habet, vt Synodus Tridentina protulerit ea verba, quibus declarata intelligatur prærogatiua ſummi Pontificis ſupra Concilia; igitur ſicuti quilibet Catholicus accipit, ſeque obſtrictum fatetur ad accipiendam Tridentinam Synodum in ijs omnibus quæ ſpectant ad doctrinam, ita pariter quilibet Catholicorum obſtringitur ad concedendam hanc prærogatiuam in ſummo Pontifice: vbi verò Suauis ſuper hoc argumento non alienam agens perſonam, ſed ipſe per ſe decertauit cum alijs, ex ijs quæ poſteà ſcripſit in opere quod refello, conuincitur manifeſtæ rationi aduerſari; tunc enim diſceptabatur vtrimque à Catholicis, poſitâ iam tamquam extra dubitationem doctrinâ Conciliorum omnium Oecumenicorum, & quæ à Catholicis accepta fuerant.

3 Pergit comminiſci varia obiecta illis Decretis à Pariſienſi Senatu, tamquam iniuſtè ſibi occupantibus poteſtatem laicorum, ſimulque Regiam violantibus. Ego verò prætermiſsâ aliâ diſputatione, ſolum illud aſſumam, quaſi auream haſtam, contra huiuſmodi criminationes: Id ſi accidit, talpas fuiſſe oportuit Oratores & Conſiliarios tot Principum, qui paratas ſanctiones, antequam ſtabilirentur, expenderunt, curaruntque vt quodcumque verbulum mutaretur, in quo vel tenuis vmbra detrimenti ſuis ditionibus cerneretur; atque ita præſertim Cæſar egit etiam ipſe per ſe, & per aſſiduas litteras ad ſuos Oratores, qui cum eo communicabant è propinquo quidquid parabatur, ſicut hoc in Opere animaduerſum eſt: & tamen hi omnes Oratores, Conſiliarij ac Principes illis Decretis minimè repugnarunt. Oportet ſimiliter talpas fuiſſe Regia Conſilii Hiſpaniæ ac Luſitaniæ, Senatum Venetum, & tot alios Principes ac Dynaſtas, à quibus illa poſteà ſunt accepta.

1564. Sed omiſſis odioſis controuerſijs de iuriſdictione, videamus quæ Suauis diſſerit ſub conſueta ſibi communitatis larua: *In ijs quæ ad ius patronatus ſpectant, dicebant, periniquè actum fuiſſe cum laicis, dum ipſis difficiles reddebantur probationes: atque integrum illud caput inniti in quadam aſſumptione falſa, cuncta nimirum ſacerdotia eſſe libera, niſi ius patronatus probetur: nam è contrario certum eſt, ab Eccleſiis temporaria bona non poſſideri, niſi tradita à laicis; quos aſſumendum pro certo non eſt, voluiſſe ea ita concedere, vt ſacerdotium tractari ac diſſipari fas eſſet pro Eccleſiaſticorum arbitratu. Quare ab initio erat donantium dominio ſubiectum; & eiuſmodi credendum eſſet, niſi oſtenderetur abſoluta eius donatio, & integra domini conceſſio. Et quemadmodum Communitas aut Principes ſuccedunt illi, qui nullum alium habet hæredem; ita cuncta ſacerdotia, quæ non ſubiacent domini peculiaris iuri, ſub dominio publico eſſe deberent. Eorum etiam complures formam illam loquendi deridebant, quòd ſacerdotia alicuius iuri ſubiecta, eſſent in ſeruitute, alia verò eſſent libera; quaſi manifeſta ſeruitus non eſſet, quòd illa ſubiecta ſint liberæ facultati Romanæ Aulæ, contrà quàm inſtituta ac fundata ſunt, eadem adminiſtrantis, non autem laicorum dominio ea conſeruantis.* 4

Suauis ſenſum audiuimus; illum trutinâ perpendamus. Ac primò quidem verum non eſt, probationes beneficiorum, iuri donantium ſubiectorum, difficiles hîc vniuersè fuiſſe redditas; ſed ſolùm illas, de quibus præſumitur iniuſta occupatio. Iam verò ſi perlegantur quæ de hoc ſcribunt celebriores Canonum periti, comperietur, varijs temporibus à compluribus potentioribus fuiſſe iniuſte occupata tam profana ſuorum oppidorum dominia, quàm Eccleſiaſtica Sacerdotiorum; quod præcipuè narrant contigiſſe in Sacerdotijs Italiæ, cùm ſummi Pontifices Auenione degebant. Hiſce ſolis potentioribus Synodus probationes coarctauit; contrà verò cùm de reliquis loqueretur, poſtquam varia conumerauit legitima genera probationum, vt oſtenderet à ſe nullam excludi, addit; *& alias, vt ſecundum iuris diſpoſitionem patronatus probaretur.* 5

Sed de hoc mirifica ſanè ea doctrina eſt, quâ Suauis arguit, cuncta Sacerdotia, vbi ex inſtitutione oppoſitum non liqueat, eſſe ſub laici dominii iure. Me non fugit, duas eſſe opiniones de iure Patronatus[b]: alteram Pauli de Caſtro, ius illud non acquiri à laico per ſolam aut ædificationem aut dotationem Eccleſiæ, vbi diſertè illud ſibi non reſeruet; & ſecundum hanc opinionem longiori confutatione opus non eſt contra Suauis ratiocinationem: alteram Cæſaris Lambertini Antiſtitis Inſulenſis, à laico ius acquiri per ea opera, vbi non appareat, ab eodem illi renuntiari. Sed neque hic Doctor, 6

b Vide Cæſarem Lambertinum de iure Patronatus, in prima parte lib. 1. in toto artic. 4. ſecundę quæſtionis præcipuæ.

Doctor, nec eius aſſeclæ adeò ſtultè pronuntiarunt, in donationibus, ac præcipuè ex cauſa pia habitis, quæ liberaliſſimæ cenſendæ ſunt, intelligi eas conditiones exceptioneſque, de quibus qui donauit non loquitur, multoque minus illas, quæ non ſunt in ipſius poteſtate, ſed pendent à conſenſu excipientis donum, cuiuſmodi eſt facultas eligendi Eccleſiæ miniſtri. Fundamentum igitur Lambertini, eorumque qui cum eo ſecundam ſententiam ſequuntur, in eo ſitum eſt, quòd ipſa Eccleſia, quò fideles alliciat ad hoc pium opus, hanc facultatem largiatur, cui poteſt renunciari à donante; ſed renuntiatio nonniſi extante probatione credenda eſt. Verumtamen in hac ipſa ſententia ab eius auctoribus duo affirmantur, per quæ Suauis argumentum labefactatur. 1564.

7 Vnum eſt, non idcircò eſſe in laici poteſtate, vt acquirat dominium ſine Præſulis voluntate: non enim illi fas eſt auctoritate propriâ Eccleſiam ædificare, ſacerdotiúmve fundare. Quapropter vbi non oſtendatur, huiuſmodi ædificationem fundationémve ab illo factam, præſumitur id peractum non eſſe operâ laici, cui per ſe id fas non erat, ſed operâ Præſulis, tametſi fortaſſe per eleëmoſynas laici.

Alterum, de quo conueniunt etiam qui defendunt hanc ſententiam, ſacerdotiorum dominis fauentem, eſt, vt beneficium iam memoratum, fundatori conceſſum ab Eccleſia, deueniat quidem ad heredem quemcumque, ſiue conſanguineum ſiue extraneum, quoniam id ad alliciendos homines conducit; non tamen poſteà, ſi heredes deficiant, reuoluatur ad Fiſcum: de hoc enim nihil laborat fundator, neque id valeret ad augendam in eo voluntatem huiuſmodi eleëmoſynæ largiendæ; adeoque imprudenter & ſine vllo commodo Eccleſia ſeipſam auctoritate ſuâ priuaret, concederetque patronatum fundatori eo genere conceſſionis, vt cunctis heredibus deficientibus, tum proximis tum remotis, ea potiùs acquireretur Fiſco, quàm extingueretur.

8 Porrò mirum eſt, velle perſuadere, ſacerdotia dicenda tunc eſſe in ſeruitute, cùm in arbitrio ſunt Præſulis, cui Deus iniunxit res Eccleſiaſticas curare, magis quàm ſi eſſent in arbitrio laici, ad quem ſolum pertinet adminiſtratio ciuilis. Atque vt vocabula ſeruitutis aut libertatis omittamus, res quæſtioni ſubiecta non eſt, an melius ſacerdotia committantur diſtributioni Præſulis, qui à ſuo munere compellitur, vt ea dignioribus conferat abſque perſonarum exceptione, an domino laico, cui mos eſt illa tradere homini arctiſſimâ ſibi propinquitate coniuncto, aut ſeruo optimè merito in ſua pri-

1564. uata familia. Quod profectò locum ita non habet in patronatibus ſupremorum Principum, de quibus Concilium nihil dixit.

Agit poſteà Suauis de facultate Pontifici reſeruata, cognoſcendi primas cauſarum delationes ob earum grauitatem, & iudicandi cauſas criminoſas omnium Epiſcoporum. Sed hac de re à nobis abundè dictum eſt. 9

Addit: *Nullâ ratione comprobabant, bonorum ſtabilium poſſeſſionem mendicantibus conceſſam; & aiebant: Cùm in Gallia per huiuſmodi inſtitutionem illa fuiſſent recepta, æquum eſſe vt non niſi in eodem ſtatu retinerentur. Perpetuum eſſe artificium Aulæ Romanæ, bona è laicorum manibus excutere, & ad Clerum trahere, ac deinde Romam; cùm priùs detur opera, vt per ſpeciem voti paupertatis monachi æſtimationem ſibi comparent, quaſi nihil ab ipſis fluxorum bonorum ſpectetur, ſed cuncta ex charitate ad populi commodum deſtinent: poſteà verò, æſtimatione ſibi comparatâ, voti ligamen Aula relaxat, vnde facilè diteſcunt; & ita monaſteria, iam affatim opulenta, in commendationem traduntur; ac denique vniuerſa in Aulam Romanam commigrant.* Hæc ratiocinatio, à Suaui Gallis adſcripta, inter eas fabellas connumeranda eſt, quibus vt quiſpiam oblectetur, opus eſt vt puer ſit, & in illis amet quod admirabile eſt, & quod confictum non agnoſcat. 10

Ac primò quidem res ex aduerſo procedit. Ordines illi, è quorum bonis fundatæ ſunt Commendæ, fuerunt Ordines monachorum, qui ſe numquam obſtrixerunt voto non poſſidendi bona ſtabilia. Huiuſmodi votum, ſaltem vniuersè ac frequenter, initium habuit in mendicantibus: & quemadmodum accidit in cunctis rebus nouis, tametſi bonis, illi voto ac mendicationi acriter aduerſati ſunt Guillelmus à ſancto Amore, alijque Galli Doctores, aduerſus quorum obiecta votum illud propugnarunt S. Bonauentura in Apologia Pauperum, & S. Thomas[c] in Summa contra Gentes, & vberiùs in Opella[d] Contra Religioſorum impugnatores. Præterea Ordines mendicantium, qui hoc laxamentum à Concilio accepere, non prænoſcebatur fore vt tam largis ac tam frequentibus donationibus abundarent, vnde cuiquam ſuboriri poſſet metus illius immenſæ opulentiæ, aut illius periculi, quæ Suauis depingit. 11

c Lib. 3. cap. 132.
d Cap. 6.

Sed quò preſſiùs eum facto conuincam, duo obſeruo: alterum, Gallos, quamuis leges Concilij non exceperint, non tamen quidquam reſtitiſſe facilitati mendicantibus conceſſæ acquirendi bona ſtabilia; vt reipſa compertum eſt. Alterum, non modò hoc Decretum illis non diſplicuiſſe, quoniam ea bona in Commendatio- 12

nem

nem poſteà traduntur; ſed præcipuum titulum, cuius gratiâ Regina & miniſtri obſtitere ne leges Concilij exciperentur, fuiſſe, præſcriptam ab eo ademptionem Commendarum, vti palam fiet: hæ ſiquidem in Gallia cunctæ Regis diſtributione concedebantur. Licet etiam noſtro lectori in memoriam reuocare, quàm criter improbauit Cæſar, quòd Synodus vellet prohibere ne prouentus monaſteriorum, in quibus diſciplina collapſa fuerat, adhiberentur ad fundanda alterius generis ſacerdotia. 1564.

13 Hæc ſatis ſuperque eſſent contra piani Suauis commentationem: ſed fingamus, quod ille vult, poſt diuturnum ſæculorum curriculum hos prouentus in Commendas conuerſos, Romanam in Aulam confluxiſſe. Vitio mihi vertendum haud cenſeam, ſi adſtringentem defenſionem repetam, quando aduerſarius numquam ceſſat repetere oppugnationem ſpecioſam, & quæ reuerà centrum omnium ipſius linearum eſt, ſed centrum auernale. Cuperem vt mihi Suauis explicuiſſet, quid tandem hæc Aula ſit. Ea profectò ærarium eſt, ac theatrum commune virtuti, doctrinæ, ac promeritis eorum omnium Chriſtianorum, qui ſe in Eccleſiaſtica militia mancipant peculiari Dei cultui, & præcipuo quodam fidelium auxilio: neque quiſquam eſt hiſce dotibus ornatus, atque huic militiæ adſcriptus, qui hoc theatrum ingreſſus, plus minúſve huius ærarij non fiat particeps. Iam verò animaduertatur, num quidquam incommodi afferat ciuili felicitati, quòd multa bona, non donum caſus in hereditate ſanguinis euadant, ſed iuſtitiæ diſtributio in laborum remuneratione reddantur. Quodnam malorum deterrimum excogitari poſſit in huiuſmodi bonorum collatione? Quòd interdum conferantur ſine promerentium delectu? ſed ita ſemper ea confert titulus hereditatis. Quod malorum deterrimum concipi poſſit in diſtribuendis prouentibus, poſtquam ea tradita fuerint, Quòd interdum impendantur non in virtutis ac pietatis opera, ſed ad familiam ditandam, & per licentiam profanam? Atqui hoc pacto vniuersè diſtribui compertum eſt prouentus, per ſanguinis coniunctionem collatos. Verùm ſpecioſus fucus, in quo moles tantæ inuidentiæ ac tot querelarum innititur, ex eo prouenit, quòd concipiatur Eccleſia & Aula quaſi perſona vnica, quæ ſibi cunctos illos prouentus abſorbeat, nullo alijs fructu diſtributo: at re verà non niſi munus diſpenſandi illius patrimonij ea exercet, quâ ratione humanæ Reipublicæ magis proſit.

14 Poſtremò narrat, Epiſcopos, Theologos, & famulos, vſos Gallicâ libertate, fuiſſe locutos de Synodi rebus per innumeras vituperatio-

1564. perationes, atque irriſiones. Liceret mihi affirmare, cuncta hæc falsò dici, quandoquidem nec certæ perſonæ nominantur, nec dicta ab illis teſtimonia proferuntur. Sed placet ſincerius reſpondere. Incredibile quidem mihi non eſt, nonneminem ſiniſtrè oblocutum, cùm animaduertam, etiam extante Synodo ſic eueniſſe; nec argumentum deerat ad id agendum, perinde ac nec vmquam deerit in quouis opere humano, in quod tot homines tam inter ſe varij concurrant, & quod tot annos perduret. Apud ſe quiſque rationem ſubducat: quicumque ingens Senatus, tametſi eiuſdem patriæ, & quauis ſapientiâ prudentiâque præditus, ſi conſentiret vt publicæ famæ exponeretur, quantum in eo nimiæ affectionis, quantum imbecillitatis interuenit tum in agitandis negotijs, tum in ſententijs proferendis. Hoc vitio nec Eccleſia primæua, nec veteres Synodi caruere; nec id à me in Tridentino diſſimulatum eſt. Etenim Deus potentiâ ſuâ non vtitur in hac vita ad transformandos diuinitus homines in Angelos, ſed ad extrahenda ex operibus ab imperfecta hominum induſtria confectis, bona præſentiſſima, quibus Angelorum vires impares eſſent. Itaque voluit vt in Euangelio narrarentur huiuſcemodi vitia vel paucorum Apoſtolorum quos elegit, ſuâque quotidianâ diſciplinâ ſecum educauit. Præterquam quòd in opificijs arduis ac diuturnis euitari non poſſunt multa incompoſita, ſi non artificum, ſaltem materiæ vitio. Atque idcircò iure optimo Michaël-Angelus Bonarota, cui tum in pictura, tum in duabus ſocijs artibus Diuini nomen inditum eſt, nolebat, vt dum pingeret ab vllo conſpiceretur, cùm in ipſius etiam manu frequenter penicillus erraret, ſibique neceſſe foret quod minùs concinnè formarat, poſteà delere. Opus iam perfectum ſpectetur, & illud auctorem ſuum vituperet, aut commendet.

Equidem affirmare neſciuerim quidnam dixerit de rebus in 15
Concilio geſtis quiſpiam parum prudens, & fortaſſe parum conſcius, parumque veridicus. Satis in comperto mihi eſt, per vniuerſam Chriſtianam Rempublicam, per Galliam præſertim, ſummam de illo exiſtimationem fuiſſe diffuſam: ac primò quidem Decreta doctrinæ adorata illic fuere tamquam ſacroſancta ab vniuerſis Catholicis: dein quamquam diſciplinæ Decreta in difficultatem offenderent, propterea quòd aliqui ex Concilio & ex Senatu ea quaſi detrimentoſa priuilegijs Regis & Eccleſiæ Gallicanæ depinxerant; tamen Epiſcopi in Synodis Prouincialibus illa pro virili ſunt imitati; & per hanc imitationem Eccleſia in Gallia vltra modum meliorem

in

in formam redacta eſt. Et multis poſt Conciliũ annis elapſis magnus 1564 Galliæ Rex Henricus IV. iureiurando ſpopondit Clementi VIII. Pont. Max. omnem à ſe operam nauatum iri, vt Concilium ſuis in regnis integrè exciperetur: ad quod animum non induxiſſet generoſus & tunc victor Princeps, ſi eas Synodi ſanctiones iniuſtas aut noxias exiſtimaſſet. Sed lubétne verum cognoſcere ab vno ex primarijs prudentioribuſque miniſtris, quos Galliæ regnum vnquam habuerit? Luſtremus litteras per typos vulgaras Cardinalis Oſſateuſis. Is conatus perſuadere[e] Villeroo, qui Regi à ſecretis erat, [e] 11. Februarij 1597. oportere ipſi Regi huiuſmodi iuſiurandum cuſtodire, ſcribit, In Concilio parum aut nihil repertum iri à Senatu, de quo conqueri poſſet; & modicum illud vbi reperiretur, facili negotio componi poſſe. Liberius autem Regi ſignificans excuſationem, à ſe redditam Clementi VIII Regis nomine, exponit in duabus litteris[f] veras cauſas difficultatis obiectæ: nimirum Tridentinam Synodum in Gallia [f] 28 Martij 1599. & 25. April 1600. diſplicere tum pluribus, tum maioribus; ac primo loco cunctis hæreticis, qui ab omni Concilio abhorrebant: præterea etiam Catholicis potentioribus, videlicet, Senatibus, Collegijs Eccleſiaſticorum, ac Proceribus, quibus graue accidebat, interdici ſibi ſacerdotia naturâ ſuâ inſociabilia, & cum abuſibus vetitis à Concilio. Id expoſuit egregius ille vir Regijs verbis Pontifici: ceterùm idem ſcripſit ad memoratum Villeroum[g], nihil à ſe repertum in Synodo, quod auctoritati Regiæ aduerſaretur: quin ne ipſi quidem Regi ſignificare veritus eſt[h], in ea Synodo plurimum eſſe quod faueret, nihil quod officeret Eccleſiæ Gallicanæ; *niſi quis fortaſſe crederet, ſimonias, aliaq; vitia & corruptelas, eſſe Eccleſiæ Gallicanæ priuilegia.* Nec eiuſmodi ſenſus in illo ſingularis extitit. Compertum eſt, quàm inflammato ſtudio hanc acceptionem promouerit in publicis Galliæ conuentibus alter doctiſſimus ac religioſiſſimus Regis miniſter Cardinalis Peronenſis, & cum eo Epiſcopus Luſſionenſis, qui poſteà purpurâ decoratus, & Cardinalis Richelius dictus, inter præcelſiora nomina Gallicæ nationis ſuperſtes erit.

[g] Die vltimo Martij 1599

[h] 16. Martij 1600.

16 De Hiſpanis non audet Suauis quidquam loqui, quod ſpectat ad æſtimationem Concilij. Haud tamen hîc omiſerim oculatum teſtem illius nationis Petrum Fontidonium Theologum, de quo ſæpiùs mentionem habui. Hîc in reſponſo ad opuſculum[i] Ioannis Fabritij Montani, vbi cauſas ille adducebat, cur hæretici Germaniæ ad Synodum non veniſſent, ita ſcribit: *Quod ſpectas ad accuſationem tuam, quòd Patres Concilij ad Pontificis nutus ſe conforment, vel ſcem vt tu præſens adeſſes; dum enim contemplareris huiuſce ſanctiſſimi Senatus*

[i] Impreſſum eſt cum alijs Commentarijs ad Concilium ſpectantibus, Louanij 1567.

1564. *natus maieſtatem; dum obſeruares quàm liberè ſententias Patres dicant; quàm minimè, quò vulneribus Eccleſiæ medeantur, ipſius Pontificis auctoritatem extimeſcant, quam alioquin obſeruant ac reuerentur; quàm fortiter, quàm conſtanter obſiſtant vbi opus ſit, & vbi dignitas ac ſalus Eccleſiæ id poſtulet: non vereor quin hæc tam ſancta libertas per vim euelleret ſiniſtram opinionem, quam aduerſus illorum conſtantiam concepiſti; quamquam nihil adhuc viderim in ijs, quæ ſpectant ad religionem reparandam, vbi ſummus Pontifex Patribus repugnarit.* Ita ſanè teſtatus eſt Fontidonius, Lunenſi vel maximè intimus, & cuius operam ille ſelegit ad orationem habendam, cùm ſolemniter fuit exceptus ea: verò teſtatus eſt, & etiam vulgauit, dum extabat Concilium; adeoque dum oportuerat, ſi res aliter proceſſiſſet, audire Tridenti quot homines aderant in eo conuentu, tot mendacij ſui accuſatores.

Hiſpano Luſitanum aſſociabo, nec minùs doctum, nec minoris auctoritatis. Didacus Payua Regis Sebaſtiani Theologus, ob ſuorum Operum præſtantiam à nobis varijs in locis commendatus, in libro primo de generali Conciliorum auctoritate hæc habet: *Dum Tridenti commorabar in Concilio, ſæpè dicere ſolitus eram, etiamſi auctoritas Conciliorum nullo Chriſti promiſſo confirmata & conſtituta fuiſſet, ego tamen, ab ea ratione tam ſtudioſa veritatis acquirendæ coactus, eorum definitionibus facilè conſenſiſſem.* Et vniuersè de pretio, in quo viri cordati Concilium nondum abſolutum habuerunt, opponam denique Suaui teſtem illi notum, & omni exceptione maiorem. Nónne ille conſpexit in narratione, de qua iam diximus, Oratoris Veneti, alioqui ſatis libera, Synodum ita celebratam, vt Orator ille optauerit illic præſentes omnes hæreticos, proptereà quòd hæſiſſent confuſi? Auctores huiuſmodi producendi ſunt, non priuata, & forſitan imaginaria famulorum garrulitas. Sed cùm plures ſint bonarum legum laudatores quàm ſeruatores, à recitatione præconiorum, quæ verbis de Concilio habitæ ſunt, progrediamur ad narrationem executionis, quam idem accepit à factis, quæ ſunt laudes ac voces numquam fallaces; vnde per illa Veritas ſuprema loqui conſueuit. 17

CAPVT

1564.

CAPVT XI.

Synodus Venetijs excepta. Adhibita à Pontifice ſtudia, vt pariter exciperetur in Gallia; & interiectæ difficultates. Melior in Hiſpania ſucceſſus. Superior locus à Pontifice tributus Oratori Gallico in Pontificio ſacello.

1 NOn priùs abſoluta fuit Synodus, quàm Pontifex omnem adhibuit ſolertiam, vt ea à cunctis Principibus Catholicis exciperetur. Summam ad id animi alacritatem Itali exercuerunt: præſertim verò Reſpublica Veneta Concilium promulgari iuſſit in Baſilica S. Marci inter ſacrificij ſolemnia[a], eiuſque obſeruationem iniunxit ſuorum oppidorum rectoribus. Quapropter Pius, ad grati animi argumentum erga ſtudium quod ea Reſpublica perpetuò præ ſe tulerat in illius ſalutaris operis proceſſu, attribuit Oratoribus Venetis Romæ magnificas ædes prope templum S. Marci Venetorum Patroni, extructas à Paulo II. eiuſdem Reipublicæ filio, ad Pontificum domicilium; idque per diploma motu proprio fecit, ornauitque ibi præclaris laudibus Venetos Senatores, & egregiam eorum obſeruantiam in Apoſtolicam Sedem.

a Moroſinus lib. 8.

2 Sed omnem animi conatum conuertit, tamquam ad maioris momenti molem, vt idem obtineret à Principibus vltra montes; ac præcipuè à duobus primarijs Regibus. Redierat in Galliam Sanctacrucius ad ſuum Nuntij munus; obtulitque Reginæ promptam Pontificis voluntatem ac ſtudia, vt colloquium, ab illa enixè expetitum, conficeretur; & per eam opportunitatem, quam neruoſiſſimè potuit, ab ea flagitauit vt exciperet Concilium, conuocatum[b] & à Pontifice celebratum ipſo Rege Galliæ petente, cum tanto & ſuo & Chriſtiani orbis labore. Sed initio ſpatium temporis petijt Regina, dicens, Oportere ſibi & Decreta conſpicere, & Lotharingum audire. His peractis, adhuc illa moras protrahebat, per ſpeciem quòd nondum cernebatur Pontificis confirmatio: quare ſi ſpatium ad deliberandum ille poſtulabat, multò magis alijs ab eo concedendum eſſe. Acceptâ dein Pontificis confirmatione, reſpondit, Nondum ſciri, an Hiſpaniæ Rex Synodum accepturus eſſet; & affirmante Nuntio, id certò innoteſcere; tamen, aiebat Regina, ſibi contraria nuntiari; fortaſſe ne hoc pallio priuaretur: ſed verum erat id quod Sanctacrucius affirmabat. Etenim abſolutâ Synodo, ſtatim Pontifex per ſuum Nuntium Viceco-

b Patet ex plurimis litteris Sanctacrucij ad Borrom. & ad Gallium 7 Ianuarij 1564. vſque ad 25. Iulij 1564.

 mitem

1564. mitem ea de re Philippum Regem monuit, expoſitâ illi neceſſitate, quâ Patres coacti fuerant, ne diſertum Regis conſenſum præſtolarentur, ſed illum præſumerent. Cuncta per ſummam concordiam proceſſiſſe, nec aliud niſi Lunenſis ſubſcriptionem deeſſe[c]. Sperari tamen, id quod in miniſtro deſiderabatur, ab auctoritate Principis abundè ſuppletum iri. Nec poſtulato defuit efficacia: nam Philippus, re ſuo in Conſilio perpensâ, effecit vt exciperetur Synodus à cunctis Eccleſijs Hiſpaniæ, ac deinceps à reliquis ſuarum ditionum, ſicuti mox amplius renarrandum erit.

c Litteræ Borrom. ad duos Hiſpaniæ Nuntios 16 Februarij 1564.

3 Galliæ Regina, cùm ſe hoc exemplo cogi ſentiret, cœpit excuſare ſe, cauſata, robuſtiorem cibum melius concoqui poſſe à corporis beneualentis ſtomacho, cuiuſmodi erat Hiſpaniæ regnum, quàm ab infirmo, qualis erat in Gallia. Sed contrà Nuntius: Quin potius indigere medicamento ęgrum quàm ſanum. Denique redacta res eſt ad duas difficultates, à Regina & à magno Cancellario propoſitas.

4 Prior erat, prohibitio, ne Regularium ſacerdotia in Commendationem traderentur; hac enim ratione plurimos ex primarijs viris Rex ſibi deuinciebat, quorum operâ in illis rerum conditionibus indigebat. Nec veritus eſt Cancellarius Nuntio dicere, Lotharingum, poſtquam ſibi ventrem oppleuerat, velle alijs ieiunium præſcribere.

Altera vniuerſalior, erat metus, ne irritarentur hugonotti, à Synodo per tot anathemata vulnerati: qui metus eò deuenit, vt Regina, nihil magis exoſa quàm omnem auram vnde fretum illud turbari poſſet, Nuntio permittere noluerit, vt exemplaria Concilij, typis impreſſa, Præſulibus diſtribueret, dicens, Eadem non minùs aliunde ab ipſis haberi abſque ſpecioſa illa pompa. Sed Nuntius non idcircò deſtitit ab incepto.

5 Præ ſe ferebat in his negotijs Regina turbidum animum in Pontificem & in ſe ipſa & in tota Gallia, propterea quòd ſuſpenſam adhuc litem Pius tenebat de prærogatiua inter duorum Regum Oratores Romæ degentes; perinde quaſi poſſeſſionis ſpoliatio id eſſet potiùs, quàm ſententiæ retardatio. Etenim diu Pontifex abſtinuerat[d], per ſpeciem confirmandæ valetudinis, ab acceſſu ad Pontificium ſacellum; & ſolemni die Paraſceues, quo è ſuperiori Vaticani porticu Pontifex populo benè precari ſolet, rem ità compoſuerat, vt primus inter Oratores gradus haud appareret, prætento nomine, quòd mos non eſſet in ea functione loci ordinem ſeruari. Ex quo Gallicus Orator Oiſelius petendæ veniæ abeundi occaſionem ceperat; ac poſteà retentus fuerat, oblatâ ſpe quòd in feſto Pente-

d In litteris Nuntij ad Borrom. & ad Galliam 14 Aprilis 1564.

Pentecoſtes ſatis ipſi fieret, cùm conſideret interim Pontifex, Hiſpanorum animos flexum iri, vt qui litteras principio Regis manu ſcriptas acceperat, ſicuti ſuo loco narrauimus, vbi dixerat, nolle ſe ad hæc inania viſum flectere. Et quamuis [a] ille poſteà mentem mutauerit ob allatas à ſuo Conſilio rationes, Pontifex cùm ſperaret eum ad ſenſus priſtinos à ſe adductum iri, illi ponebat ob oculos, Quò deteriora erant Galliæ mala, ab ipſo Rege ſibi ſignificata, eò magis oportere, ne medicina difficilior redderetur, cum totius Chriſtianæ Reipublicæ periculo, propter quamdam vmbræ imaginariæ quæſtionem. His tamen Pontificis cohortationibus, quas duo Nuntij detulerant, Philippus reſponderat; Se quidem exoſculari Pontificis pedes, ſed rem nimiùm fuiſſe progreſſam, adeoque mandatis à ſe Oratori traditis ſe remittere [f]. Et quidem Ruigomezius diſertè reiecerat ea quæ ambo Nuntij propoſuerant, vt nimirum Hiſpanus Orator domi maneret diebus ſolemnis functionis; eiſque dixerat, ijs poſitis quæ in Synodo euenerant, mentem eſſe Regis progredi, non regredi.

1564.

[a] In litteris Nuntij ad Gallum 1. Maij 1564 & fuſius in litteris Pontificis ad Nuntium 6. Decembris 1563.

[f] Litteræ Criuelij, & Vicecomitis Nuntiorum ad Borrom. 3 & 6. Martij 1564. quarum ſumma eſt apud Barberinos.

6 Interim Pius, ad ſternendam negotio viam, in animo [g] habuerat, cunctis Oratoribus imperare ne illorum quiſpiam, antequam à ſe accirentur, conueniret ad ſolemnes functiones; & ne Gallus repugnaret, operam dederat, vt Cæſar Oratorem ſuum iuberet conſentire: qui cùm ex vno capite ſine controuerſia eſſet maximus, reliquis exemplo eſſe poterat; & ex altero capite hæc ipſa indubitata prærogatiua proderat, ne Princeps ille de huiuſmodi dignitatis argumentis admodum laboraret, & facilius flecteretur ad ea intermittenda erga ſe, quò aliorum certamina præpediret, ad quod valdè pronum videbatur amabile ac manſuetum ingenium Ferdinandi: & re ipſa ille non reſtitit, ſuumque Oratorem iuſſit ſic agere, ſimulque diſſimulare, id ſibi à ſuo Principe iniunctum fuiſſe; quin declararet, ſe abſtinere à ſolemnibus celebritatibus ob merum in Pontificem obſequium, quò fortiùs hoc pacto ad imitationem traheret Gallum.

[g] Ex litteris Delfini ad Borrom. 26. Aprilis 1564.

7 Sed omnia incaſſùm. Vbi delatum eſt in Galliam id quod ſolemni Paraſceues die contigerat, ingens perturbatio eſt excitata: Regina verò narrauit Nuntio, Regem, quamuis puerum, dixiſſe in pleno ſuo Conſilio, ſe huiuſmodi iniuriam haud paſſurum: Oratorem ſe benè geſſiſſe in venia abeundi petenda, ſed poſteà malè in ſuſpendendo diſceſſu. Quando res eò peruenerat, expectaret vſque ad Pentecoſten; & vbi tunc debitum honorem non acciperet, ſtatim abiret, & vnà cum eo Burdeſius

 Cardi-

1564. Cardinalis. Adiecit Regina: Velle ſe loqui non ſolùm tamquam Regis matrem, ſed tamquam Sedis Apoſtolicæ filiam. Vbi Pontifex huic muneri ſuo defuiſſet, à ſe paratam conſpici vim magnam ſulphuris, quo Eccleſiæ oſores tenelli Regis animum inflammarent cum clade Religionis, ad cuius turbas componendas alioqui tunc cernebatur bona Gallici Regni habitudo. Et eoſdem in ſe ſenſus illi aperuit Lotharingus Cardinalis. Quamobrem Nuntius Romam ſcripſit, confidere ſe, minimè futurum, vt optimus Rex Philippus vellet per inanem illum fumum materiam præbere incendio tot animis lethali, & tam perículoſo ſuis quoque proximis ditionibus & Hiſpaniæ & Belgij. In tanti Regis dignitatem ceſſurum, ſi palàm fieret, prudentius ab eo quàm ab eius Conſilio latum fuiſſe iudicium. Id ſi Pontifex ageret, non niſi quod idem Pontifex aliàs egerat tunc actutum, quodque etiam agebatur à Senatu Veneto, cuius grauitas & auctoritas prævalidum clypeum imitatoribus porrexiſſet.

Nec Regina ad ſuos exprimendos ſenſus conſuetâ miniſtrorum voce ſolùm vſa fuerat; ſed quò prætereà ardorem oſtenderet ſimul & adderet, Romam ad id miſerat Villeroum[b], qui poſtmodum ob ætatem Galliæ Neſtor euaſit.

Pontifex obtulerat, ſe cauſam commiſſurum aut Purpuratorum Collegio, aut Rotæ Romanæ[i]. Sed cùm partes in excipiendo oblato cunctarentur, interim præcepit Pontifex, vt ſaluis rationibus vtriuſque partis in iure præcipuo, retineretur Gallici Oratoris poſſeſſio, eique locus ille traderetur, quem huiuſmodi Oratores tenuerant aliàs dum Carolus V. Philippi Regis parens, Hiſpaniæ Rex erat, & nondum Cæſar, & quem reipſa poſteà poſſederant ſe Pontifice tum in ſacello, tum in Concilio Tridentino: atque iterum confirmauit quod obtulerat, ſe deciſionem controuerſiæ commiſſurum alteri ex duobus, quæ diximus, Tribunalibus. 8

Degebat Romæ Hiſpani Regis Orator Aloyſius Requeſenius, Magnus Caſtellę Commendator, ex Ordine S. Iacobi, qui poſteà Mediolano pręfuit, & Belgij adminiſtratione illuſtris fuit. Is ad hanc Pontificis iuſſionē grauiter iram ſonantia verba protulit; & vel ipſe, vel alter Hiſpanus miniſter creditus fuit in minas prorupiſſe, Regem armis rem vindicaturum. Curauit Pontifex, vt de ijs omnibus Galliæ Regina fieret certior[k], affirmauitque, ſe, humanis rationibus ſpectatis, numquam ad id peragendum fuiſſe deuenturum; ſed à ſtudio iuſtitię religioniſque permotum eſſe: ſenſus adeò violentos à pia Catholici Regis mente valdè alienos à ſe putari; ſed quidquid aduerſi acci- 9

[b] In vita Villeroi, ſcripta à Petro Matthæio.

[i] Ex epiſtola Pontificis ad Nuntium Hiſpan. 6. Decembris 1563. & ex Actis Conſiſtor. 18. Auguſti 1564.

[k] Occultæ notæ Nuntij in Gallia ad Borrom. 17. Iunij. 1564

accidiſſet, ſperaturum ſe Chriſtianiſſimi Regis defenſionem. Reſponſum eſt à Regina per ſtudioſam gratiarum actionem ob rem peractam, oſtentumque, nec à ſe credi eiuſmodi ſenſus in Philippo Rege: vbi quid ex aduerſo contingeret, opem Regis filij, qui aderat colloquio, ſpopondit, pro maiorum ſuorum exemplis. Id verò formulis tam emunctis & tam breuibus, vt ſatis intellectum fuerit, ibi tunc nec vires, nec animum eſſe ad conferendum auxilium, ſed potiùs deſiderium atque indigentiam illius excipiendi. 1564.

Hæc gratificatio exhibita Galliæ, non ad aliud conduxit, niſi ad noua malâ prohibenda: ceterùm de Concilio in perplexis reſponſis perſtitum eſt. Legauit ad Regem poſteà [l] Pontifex Ludouicum [m] Antinorum, qui ſimul afferret facultatem [n] alienandi bona quædam Eccleſiaſtica, minoris pretij quàm alia à Rege alienata, quæ per hanc poſteriorem alienationem, legitimè faciendam, recuperari debebant, priori tamquam non legitimâ abrogatâ: & per eumdem Antinorum obtulit, ſe illi conſenſurum de legatione Auenionenſi, quam Rex, vti narrauimus, pro Borbonio Cardinali, Regis Nauarræ demortui fratre, petierat, dummodò hic datâ fide polliceretur, ſeruaturum ſe regionem illam illæſam ab hæreſi. Pius verò in ſe recepit compenſationem aliâ viâ præſtandam Farneſio Cardinali, qui legationem illam exercebat. Atque ita ſequenti Aprili [o] perfectum eſt. Iam verò vnà cum his beneficijs ſecum detulit Antinorus noua & præualida poſtulata, vt Synodus exciperetur; cùm videretur Pontifici & opportunitas grata, dum quod erat debitum petebatur, non debito priùs collato, & ſequeſter idoneus, vtpotè negotij ac nationis peritus. Verumtamen aliud ille non impetrauit [p], niſi hortamen ad patientiam, & quòd priùs hugonottorum ſeditiones eſſent ſedandæ: quæ vſitatæ ſunt formulæ mitigandæ repulſæ minùs acerbo nomine cunctationis.

[l] Octobri menſe 1564.
[m] Autographum mandatorum apud me eſt.
[n] Acta Conſiſtorialia 5. Auguſti 1564.
[o] Acta Conſiſtor. 13. Aprilis 1564.
[p] Litteræ Nuntij ad Borrom. 23. Iulij 1564.

CAPVT

1564.

CAPVT XII.

Regis Hiſpani moderatio de loco dato Galliæ Oratori. Accepta Synodus eius iuſſu etiam in Sicilia & in Belgio. Quæ Suauis refert tamquam in Germania obiecta Concilio. Petitiones Cæſaris & Bauari pro Calicis vſu; aliiſque relaxationibus legum Eccleſiaſticarum. Calicis vſus tandem conceſſus cum varijs conditionibus ac limitationibus; & in Germania per ſummam lætitiam exceptus, ſed nullo fructu. Ferdinandi Cæſaris mors. Honores illi exhibiti à Pontifice. Concilium in magna Germaniæ parte acceptum.

QVemadmodum rationes politicæ experimento deprehendi ſolent debiliores, minuſque efficaces communi expectatione; ita loci prærogatiua, à Pontifice decreta, non minùs compiurium opinionem fefellit de Hiſpanorum indignatione, quàm de Gallorum compenſatione. Philippus Rex accepto rei nuntio, non aliud edidit commoti animi argumentum, niſi reuocato Româ Oratore. Pontifex verò prudentiæ normam ſecutus, ne ſe offenſum oſtenderet, cùm res alterius interpretationis eſt capax, ſpeciem præ ſe tulit, interpretantis id potiùs agi quò ſibi ſatisfieret. Requeſenius enim [a] propriâ auctoritate capi iuſſerat, & poſteà in carcerem conijci Schiuelum quemdam, qui ſtudiorum curriculum abſoluerat: ex quo Pius vſque adeò indignatus eſt, vt aliquamdiu acceſſum ad ſe Oratori negauerit; & poſteà eo conceſſo, ne curſum publicis negotijs impediret, dederat operam per Pacecum Cardinalem, vt ille vocaretur à Rege, quippe non ampliùs idoneus ad res ſecum tranſigendas. Quapropter tum in Purpuratorum cœtu, tum in litteris ad Nuntium à ſe ſcriptis, noluit hanc Oratoris amotionem vltioni, ſed gratificationi adſcribere. Tamen gnàrus, in huiuſmodi euentibus diſſimulationem, vbi mediocris ea ſit, gratam accidere, quaſi reuerentiam; vbi verò nimia, moleſtam, quaſi deſpectum, non deſtitit in vtroque loco ſe velut obliquè purgare. Quare addidit, minimè à ſe credi id profectum ex vlla Regis acrimonia ob attributum Oratori Gallico gradum in ſacello: rationibus ſiquidem, quas iam retulimus, perſuaderi ſibi, non poſſe Regem illud oneri ſibi vertere: diſertius verò in epiſtola ad Nuntiũ ſcripta dixit, conſentaneum nõ videri Philippi Regis dignitati, velle hæc 1

[a] Ex litteris Borrom. ad duos Hiſpaniæ Nuntios 1. Februarij; & ex epiſtola duorum Nũtiorum ad ipſum 3. Martij 1564. & ex Epiſt. Pontificis ad Nuntium Hiſpaniæ 6. Decembris 1563.

hæc innouari in Principem puerum, ac diuexatum; nec debere ab eo loci prærogatiuam impugnari, ſed potiùs agi Deo grates, quòd prærogatiuam in ditionibus ſibi largiretur. 1564.

2 Et reipſa, tametſi Philippus Oratorem illius acrimoniæ causâ reuocaſſet, non tamen voluit Religionis pretio de Pontifice vlciſci. Quocircà ſecundo Iulij [b] Decretum vulgauit, vbi honorificis tum Concilio tum Eccleſiæ Romanæ verbis imperauit, vt illud exciperetur, ac ſeruaretur in cunctis Hiſpaniæ regnis; & poſt dies quindecim iuſſit excipi in Sicilia, de quo regno quidam dubitarant, ſpectatis monarchiæ Priuilegijs; poſteà verò in litteris [c], quibus edocuit de ijs, quæ Romæ Oratori ſuo acciderant, Ducem Parmenſem ſororem ſuam, quæ eius loco Belgium moderabatur, ita ſcribit: *Euentum illius cauſæ longè alium fuiſſe ab eo qui æquitati, ſuæq. in Pontificem beneuolentiæ atque obſeruantiæ debebatur. Eapropter à ſe Oratorem ſuum fuiſſe reuocatum Româ, vbi degere cum dignitate ampliùs non licebat; ac propterea nullum à ſe interim priuatum negotium agi cum Pontifice. De rebus quæ ad publicas Religionis curas attinebant, & ad præſtandum obſequium atque obedientiam ſanctæ Sedi, vnde nolebat ne latum quidem vnguem ſecedere, demandatum à ſe fuiſſe negotium Franciſco Cardinali Paceco, in Vrbe patronum Hiſpaniæ agenti. Cum eo igitur ipſa tranſigeret quidquid ſpectaret ad Epiſcoporum electionem, & ad cetera Religionis fulcimenta; ad quam ſtrenuè ſubſtinendam, & ad promulgandam & exequendam diligentiſſimè Synodum Tridentinam, ab ipſa, quacumque de cauſa, lentius agendum non eſſe.* Cùm autem illa reſpondiſſet [d], videri Senatoribus, eſſe in Synodo quoſdam articulos noxios Principis iuribus, & prouinciarum priuilegijs, adeoque opus eſſe vt ea in promulgatione exciperentur, Rex in hanc ſententiam [e] illi reſcripſit: *Sibi nequaquam placere, in promulgatione Concilij quidquam excipi, ne anſa præberetur tum ſuſurrandi Romæ, ſermonum auidæ, tum imitandi reliquis Principibus, ſemper ad res in Hiſpania geſtas intentis. De Regis ac Prouinciarum iuribus abundè fuiſſe conſultum, cùm actum fuerat de promulgando in Hiſpania Concilio, vbi eædem difficultates militabant: & ſicut ibi non magni habitæ ſunt, promulgato ſine vlla reſtrictione Concilio, leuiq. ſolùm temperamento ad vſum adiecto; ita ſe velle vt ageretur in Belgio: eam ob cauſam eò mitti promulgationem in Hiſpania prægreſſam, quò populi omnes ſibi parentes ad eamdem normam redigerentur.*

[b] Decretum extat in archiuo Vaticano.

[c] 6. Auguſti 1564. lib. 4. Hiſtoriæ Belgicæ Famiani Stradæ.

[d] 30 Septembris 1564.

[e] 25. Nouembris.

3 Hæc Philippi Regis pietas, coniuncta cum Sebaſtiani Regis, & Principum Italicorum pietate, ſubiecit Concilio & regiones Occidentales vtriuſque terrarum orbis, & partem Septemtrionis, & Indias ad Orientem, & multas Africæ regiones, quantum ad

1564. climata qualitateſque illarum Eccleſiarum Tridentinæ ſanctiones aptantur.

In Germania, ſcribit Suauis, Decreta diſciplinæ ne à Catholicis 4 quidem fuiſſe in pretio habita. Sed rei falſitas paulò pòſt à nobis palàm fiet. Tum varia narrat obiecta contra Decreta doctrinæ, in poſtrema Seſſione firmata, quæ tandem ad tria capita rediguntur, ad nimiam loquendi breuitatem, ad obſcuritatem inde profectam, & ad quaſdam peculiares animaduerſiones in argumento de Indulgentijs.

Quod ſpectat ad breuitatem: ſi fuiſſet percontatus quid in Tri- 5 bunalibus fieri conſueuerit, cognouiſſet, acta cauſę, in triginta voluminibus digeſta, terminari à iudice vnius verbi ſententiâ. Et quamquam Synodus in antegreſſis Seſſionibus explicationem doctrinæ præmiſiſſet, ſe tamen non obſtrinxerat vt ita ſemper ageret, vbi nec argumenti difficultas id poſtularet, nec temporis anguſtiæ id permitterent. Videatur ſecunda Synodus Arauſicana, quam adeò reueretur Eccleſia, ibique paucis verſibus definita reperientur argumenta ampliora, magiſque nodoſa ijs, quæ per vltima Tridentina Decreta ſunt definita. Præterquam quod non tam ea fuerunt nouæ definitiones, quàm confirmationes veterum, quæ aut ab alijs Concilijs, aut ab hoc eodem in alijs Seſſionibus editæ ſunt: cuius rei teſtimonia illic apparent è regione Decretorum notata.

De obſcuritate ſatis mihi ſit vt reſpondeam: De intelligentia 6 Canonum præteritorum plurimam inter Theologos, vt aſſolet, controuerſiam eſſe; at verò de his, qui Seſſione vigeſimâ quintâ confecti ſunt, vix vllam inter illos diſcordiam legi. Hinc deducatur, an caligo à Suaui obſeruata, ſit in obiecto, an in oculo. Solùm de Indulgentijs non habetur diſerta definitio, ab antecedente Synodo confecta: verùm vt generatim illæ comprobarentur, ſatis erant duo Pontificum diplomata iam extantia, præter illud Leonis in Lutherum, & præter veterem conſuetudinem Eccleſiæ. Ferè omnia, quæ contra definitiones haſce de Indulgentijs ab eo adducuntur, iam reiecta ſunt à nobis in ſecundo libro, vbi ſimiliter is de illis diſſerit, deſcribens earum examen, habitum ætate Adriani. Ne igitur quæ ibi dicta ſunt repetam, breuiter ijs, quæ hîc adijcit, reſpondebo. Ac primò quidem haud negauerim, vſum Indulgentiarum diu in Eccleſia parciorem fuiſſe. Sed cùm Synodus dixit vt ad veterem ſeueritatem rediretur, ſignificare noluit, ſicut arguit Suauis, vt omnino rediretur; ſolùm voluit vt nimia laxitas iam inducta ad eos fines coarctaretur, quos temporum & locorum conditio ſuadebat.

debat. Itaque cùm hac ætate commodè reſumi non poſſet frequentia canonicarum pœnarum, ob cauſas ibi adductas à Suaui, experimento cognoſcitur, adiumentum eſſe ſuaue ſimul & efficax, ad homines excitandos ad opera pietatis, illicium Indulgentiæ conſequendæ. Nec per illud, modò ſit prudens ac moderatum, deſides redduntur Chriſti fideles ad ſatisfaciendum Deo per alia pietatis officia pro noxis commiſſis: cùm enim, ſicut in memorato loco notauimus, homines incerto ſemper animo ſint an Indulgentiam obtinuerint, remanet pariter in compluribus ſtimulus, vt per nouam operum pœnarumque ſalutarium ſolertiam certiores reddantur; & ex altera parte, quæ ipſis ad conſequendam Indulgentiam iniuncta fuere, per ipſorum exercitationem augeant ſtudium pietatis; & facilitatem inducant ad ſimilia perficienda; quod liquet experimento quotidiano. Prætereà hæc opportunitas Indulgentias, quas vocant plenarias, impetrandi, facile reddit miniſterium, alioqui grauiſſimum, Confeſſariorum, dum ſæpè liberantur anxio metu, ne pœnæ ab ipſis culparum grauitate leuiores imponantur; quod tamen ſpectatâ pœnitentium imbecillate opportunum eſſe ſolet, ne ab acceſſu ad Sacramenta deterreantur. Et hoc poſito, ſacerdotibus confeſſiones audientibus permoleſtum accideret, ſi cogerentur ſemper exactè perquirere, num peccator parato ſit animo ad excipiendam pœnam delictis congruentem. Ab his igitur cauſis & adducti ſunt Pontifices ad liberalius impertiendas Indulgentias, quàm mos antiquior in Eccleſia ferebat, & omnis dubitatio tollitur de Patrum mente in verbis adductis. 1564.

7 Alterum corollarium nititur hîc Suauis conficere (vt reliquas nugas, inutiles & indignas reſponſo, prætermittam) videlicet, dum Synodus affirmauit, ex nimia Indulgentiarum facilitate diſciplinam eneruari, faſſam proinde fuiſſe, eas non niſi ad remittendas pœnas exteriores valere, adeoque ad conſcientiam non ſpectare, nec animos ab vllo apud Deũ culpæ debito ſoluere. Argumentatio hæc claudicat vtroque pede, hoc eſt, & quod ſpectat ad Logicam, & quod ſpectat ad Theologiam. Vtrumque vitium in aperto eſt. Ita procedit argumentatio: Indulgentiæ hominem liberant ab exteriori pœna canonica; igitur ab ea ſola liberant. Cui non patet vitium logicum, quod nimirum pertinet ad formam? Theologicum conſideremus, quod ſpectat ad materiam. S. Thomas ex principijs ſuis oppoſitum concluderet per huiuſmodi ſyllogiſmum: Indulgentiæ hominem liberant ab exterioribus pœnis canonicis: id non præſtarent, niſi liberarent pariter à pœna in Purgatorio debita, ad

1564. quam compenſandam huiuſmodi canonicæ pœnæ imponuntur; aliter enim morbum relinquerent, & medicinam auferrent, adeoque nocerent: igitur liberant etiam à pœna Purgatorij. Addo, diſtortè concludi ex dictis Concilij verbis, per Indulgentias liberari hominem exteriori pœnâ canonicâ, & non potiùs impoſitâ in Sacramento; nam etiamſi hac ſolâ liberarent, adhuc verum eſſet Concilij dictum, nimirum, ex nimia facilitate Indulgentias conſequendi debilitari Eccleſiaſticam diſciplinam; cùm ea conſeruetur vſu quoque piorum operum, pœnarumque à Confeſſarijs iniunctarum, quæ vim obtinent ad edomandas animi affectiones, & ad cautiorem reddendum pœnitentem, ne in poſterum labatur. Hoc autem admiſſo, equidem puto mihi opus non eſſe aliunde probare, eatenus poſſe per illas ſolui obligationem pœnitentiæ in Sacramento iniunctæ, quatenus pœnarum Purgatorij obligationem ſoluunt, ad quas delendas eiuſmodi pœnitentia eſt inſtituta.

Narrat deinceps, à Cæſare ac Bauaro, quò ſatisfieret Catholicis, 8
fuiſſe inflammato ſtudio poſtulata vſum Calicis, coniugium Sacerdotum, aliaque legum Eccleſiaſticarum laxamenta. Sed hoc quo pacto concordat cum ijs, quæ ſuprà ſcripſerat ad eleuandam Pontificiam auctoritatem, videlicet, poſtquam à Synodo repoſita eſt in Pontifice Calicis conceſſio, deſtitiſſe Cæſarem ab ea petenda, proptereà quòd populi à Concilij, non à Pontificis poteſtate illam vellent? Profectò Suauis rationem nactus eſt, quâ oſtenderet, ſe non ſemper mentiri: cùm enim fieri non poſſit, vt in quauis contradictione pars altera vera non ſit, certum eſt, dum ille vtramque affirmat, in ipſius altera eſſe veracem. Sed mendacium, tamquam proles magis dilecta, primum in eius paginis locum obtinuit: quare veritas eſt in ijs, quæ hoc ſecundo loco narrat. Pontifex in Senatu [f] Kalendis Martijs queſtus eſt de conditione temporum, quæ huiuſmodi petitionibus materiam ſuppeditabat, & quoſdam deſtinauit ad negotium expendendum. Sed ignorauit poſteà Suauis, vſum Calicis fuiſſe conceſſum, tametſi cum certis quibuſdam conditionibus ac reſtrictionibus. Proinde Pontifex decimoquarto Iulij in Senatu [g] Cardinalibus expoſuit, à Ferdinando Cæſare, cuius deſperandam valetudinem dolenter ſignificauit, poſtulatum fuiſſe ſummoperè vſum Calicis pro Germania, ſuiſque hereditarijs ditionibus, idque ex indicio Epiſcoporum, Septemuirûm Eccleſiaſticorum, & Catholicorum Principum; eumdemque denuntiaſſe, vbi hoc negaretur, breuî ab vniuerſa Germania non Catholicam modò, ſed Chriſtianam etiam fidem deſertum iri. Complures Cardinales

[f] In Actis Senatus.

[g] Acta Senatus.

nales ac Præſules ſecretò fuiſſe rogatos à ſe ſententias; inde ipſorum 1564.
conſilio, tametſi ab huiuſmodi rebus nouis ipſe abhorreret, traditam à ſe fuiſſe poteſtatem quibuſdam Epiſcopis Germaniæ, per quam ritum illum permitterent; non tamen abſolutè, ſed in ijs locis, vbi cauſas allatas veras agnoſcerent, & quibuſdam certis conditionibus à ſe præſcriptis. Conceſſionem hanc exceptam fuiſſe Viennæ immenſâ lætitiâ, & Delfinum Nuntium ſcribere, iam duas tertias hæreticorum partes ad frugem redactas. Ita Pontifex ad Cardinales. Sed breuî compertum eſt, id eſſe inſtar breuiſſimi leuamenti, quod interdum ex nocentis poculi delectatione experitur ægrotus. Verumtamen hoc experimento opus erat ad euellendam ex animis Germanorum perſuaſionem, quòd Synodi ac Pontificis difficultas in eo concedendo ſalutem nationis præpediret. Ceterà tum ea in melius mutatio, tum etiam conceſſionis effectus ampliùs progreſſa non ſunt: vnde ſedente [b] Gregorio XIII. ac poſteà Sixto V. obeuntibus nonnullis ex Epiſcopis, quibus impertita fuerat poteſtas, dubitatum fuit, an gradui illa intelligeretur tradita, adeoque perdurans in ſucceſſoribus, an perſonis, adeoque cum ipſarum vita decedens: & hoc poſterius pro vero habitum eſt, adeoque non obtineri vſum licitum illius conceſſionis niſi à ſacerdotibus, quibus memorati Epiſcopi viuentes contulerant. Hic fuit exitus illius tam diuturni ac tam celebris poſtulati; qui docuit, quantum fallat ſpes ingentium bonorum, quæ mortales præſagiunt in obtinendis Romæ quibuſdam inuſitatis relaxationibus.

[b] In monumentis Pontificatus Sixti V. inter ſcripturas poſtremi Cardinalis Montalti, quæ ſunt in Archiuo Vaticano.

9 Hæc Germanorum poſtulata dum narrat Suauis, multa obliquè inducit in prohibitionem coniugij ſacerdotum. Quod ſpectat ad auctoritatem antiquitatemque huiuſce prohibitionis, calamum defatigare mihi non placet, cùm argumentum ea ſit innumeris controuerſiarum ſcriptoribus familiare. Sed quod ſpectat ad ipſius vtilitatem, prudens quiſque conſideret, quantum à rebus diuinis diſtraherent, quantumque cum carne ac ſanguine connecterent miniſtros Sanctuarij amor coniugum, & amor liberorum, cùm ambo omnium vehementiſſimi ſint, quos in homine natura ſuccendat. Quod ſi quando nimiùm mouet reliquorum coniunctorum amor, qui longè tepidior eſt, nec obligationem ſemper affert vt ipſis proſpiciatur, quidnam molirentur duo illi amores adeò feruentiores, adeoque cohoneſtati naturali debito illis ſollicitè conſulendi? quantum intenti animi ſtudio ſubtraheretur? quantum creſceret rei familiari? quanto eſſet in minori beneuolentia ac pretio Eccleſiaſticus apud familias, dum patrimonij partitionem afferret? Enim-

1564. uerò non ſine prævalida neceſſitate clerici ſeipſos de ſe obſtrinxerunt lege alioqui durâ, eoſque ſolùm obligante, non item laicos, ſicuti ieiunij lex eſt. Quod autem hæc obligatio materiam poſteà præbeat ad multa peccandum, valdè friuolum obiectum eſt, & cunctis prohibitionibus diuinis humaniſque commune. Perpendatur quid illa boni afferat, quid mali ſequeretur eâ ſublatâ: perpendatur ſimilis vſus vetuſtiſſimus omnium Ordinum Regularium, quorum natura neceſſariò poſtulat hanc ad coniugia ineptitudinem; & hinc huius vetiti conuenientia perſpiciatur. Nec illius relaxandi vlla vnquam dubitatio orta eſt in Pontifice, tametſi Germanorum poſtulatis, nauiter à Cæſare expoſitis, vrgeretur.

Sed illicò eius petitiones deſiere, idque cum Pontificis mœrore, 10
dum ſimul vita petitoris deſijt. Hoc accidit die vigeſimoquinto Iulij; & Pontifex rem ad Senatū dolenter retulit [1] quinto Auguſti, decreuitque ad honorificentiam, tunc non ordinariam in exequijs Pontificij ſacelli, vt illic oratio de laudibus Cæſaris haberetur, ſicuti nec ordinaria fuerat eius pietas ac promeritum in Eccleſiam; & quatuor ex Purpuratis Patribus deſtinauit, vt id exequendum curarent per formam ex omni parte digniſſimam. Ferdinandus magno animo Princeps fuit, ſed non vaſto: forti ad bellum pectore, ſed ad pacem prono: in rebus bellicis generoſior quàm fortunatus, vt qui dotalis regni partem non modicam ſibi præreptam vidit ab Ottomanna potentia, cum graui iactura, ſed cum maiori terrore Chriſtianæ Reipublicæ. Per pacis artes duo regna, Auſtriacæ familiæ hereditaria, ipſi acceſſerunt, & aliud regnum in animis Germanorum hereditarium eidem fundatum eſt; vt proinde dici poſſit, ab ipſo relictum fuiſſe Imperium ſuis poſteris hereditarium. Ingens in illo fuit humanitas ad priuatorum beneuolentiam ſibi comparandam: ingens moderatio ad retinendam cum potentioribus concordiam: ingens ſtudium ad explenda Principatus munera: ingens religio ad ſuum animum, ſuaſque regiones illæſa ſeruanda à communi Germaniæ morbo. Verùm, pro eo ac omnes humanæ virtutes non ſolis, ſed ſtellarum lucem habent, hoc eſt, aliquâ vmbrâ mixtam, viſa eſt eius ſinceritas illum credulum reddidiſſe, & credulitas nonnumquam ſuſpicioſum; & interdum etiam eius lenitas occupaſſe fines ſeueritati debitos in animo dominantis. Ceterùm illi ſe obnoxiam ſingulariter fateri debet Apoſtolica Sedes; quamuis enim hæc diu reſtiterit nomen ac ius Cæſaris ipſi tribuere ſub Paulo IV. eumdem tamen poſteà experta eſt egregium inter obſequentiſſimos Cæſares, qui vmquam in Germania

[1] Acta Cōſiſtorialia.

mania imperauerint; atque illi potiſſimùm acceptam referre poteſt immenſam vtilitatem, quam attulit Eccleſiæ Synodus Tridentina. 1564.

11 Honores funebres redditi ſunt huic Principi in Baſilica Vaticana [k] die decimo octauo Auguſti, quo die Pontifex Cardinalibus ſignificauit, lætam ſpem ſibi fieri à Delfino Nuntio in Religionis negotio; præcipuè verò nuntiari, Maximilianum Cæſarem, ad quem deſtinauit Legatum Altempſium Cardinalem, ſororis filium, ac reliquos demortui Cæſaris filios imitaturos pietatem paternam. Certum eſt, Ferdinandi poſteros fuiſſe poſteà quaſi Ioſueos ac Gedeones populo Dei in Septemtrione; & Concilio Tridentino præcipuè tum in ipſorum Prouincijs, tum in alijs Catholicis regionibus Germaniæ, non ſolùm reuerentiam fuiſſe exhibitam tamquam cæleſti oraculo, quod ſpectat ad dogmata; ſed fuiſſe illud ſolemniter acceptum plurima ex parte, quod ſpectat ad diſciplinam. Et præter acceptionem habitam in varijs illius regionis Eccleſijs primarijs, cuiuſmodi præſertim erat Auguſtana, in Synodo [l] ab Othone Cardinali Truxeſio celebrata anno 1567. idem actum eſt in prouincijs Auſtriacæ familiæ hereditarijs, in Stiria, in Carinthia, & in Tirolenſi, per Concilium Salisburgi [m] coactum anno 1569. Atque in Catholica Germaniæ parte Tridentini leges ferè omnino obſeruantur, exceptâ prohibitione plurium ſacerdotiorum, quæ ſe mutuò excludunt: cùm enim in alijs regionibus plures tiaræ in vno eodemque capite vetentur, id in Germania permittitur, habitâ ratione neceſſitatis, vt aliqui Eccleſiaſtici potentiâ ibi polleant vt ſubditos coerceant, & hæreticorum violentiæ reſiſtant, quod huiuſmodi indulgentiam & conducibilem & neceſſariam reddit.

k Acta Conſiſtorialia.

l In Dilinga, menſe Iunio, in part. 4 cap. 1. in Conſtitutione 2.

m Clauſum 28. Martij.

Eſt commune cunctis ferè medicinis, quæ grauiſſimis morbis maximè ſalutares ſunt, vt per ſe ſtatui naturali repugnent, adeoque in vſu ordinario valentibus prohibeantur.

CAPVT

1564.

CAPVT XIII.

Concilium in Poloniæ Comitijs Commendoni operâ exceptum. Suauis calumnia de quadam Cardinalium creatione.

INterim non parum anxius erat [a] Pontifex, quid ageretur in vaſto Poloniæ regno, iam contaminato contagione recentium hæreſum, quæ ab ignobilioribus membris ad nobiliora magiſque vitalia illius corporis aſcenderant. Nuntium Apoſtolicum apud Sigiſmundum Regem agebat Commendonus, ſicut indicatum eſt, ad quem librum editum Sanctionum Tridentinarum Pontifex miſit, vt illum excipiendum ibi curaret. Helſpergæ in Pruſſia tunc ille morabatur, intra diœceſim Oſij Cardinalis, ad quem inuiſendum venerat poſt eiuſdem Tridento reditum, quippe illi percharus, eiuſque conſilio ad eam prouinciam à Pio electus. Collato inter ſe negotio, exiſtimarunt ex vna parte, nec honorificum ſpecie, nec ſatis ad firmitatem fore, ſi liber priuatim Regi traderetur, cùm obijci ſemper poſſet, auctoritatem in Rege non eſſe ad regnum perpetuis illis legibus obſtringendum. Ex altera parte, ſi traderetur in Senatu, minimè tutum id cenſebatur, cùm Senatus ille tunc multis hæreticis conſtaret, primumque in eo ſuffragium obtineret Vcangius [b] Archiepiſcopus Geſnenſis, & Regni Primas, homo contentioſus, & ambitioſus, adeoque cum hæreticis clàm coniunctus, cuius res malè geſtas, quas pro hiſtoricæ veritatis lege in præſentia narro, placet mihi aſpergere aliquâ laude, collectâ ex ijs quæ poſteà geſſit: is enim vacante ſolio ex obitu Sigiſmundi, orationem ſtudio religionis plenam, ac neruoſam, euentu proſpero habuit in generali Conuentu, ne fœdus iniretur propoſitum ab hæreticis, quo liberum eſſet in Prouincijs exercitium cuiuſuis ſectæ. Vſque adeò etiam in eo, qui diu malè ſe geſſit, viuidos interdum reddit probitatis ſenſus penè extinctos peſſimi patrandi horror. Sed hoc multò pòſt accidit: at verò paulò anteà, eâ de qua ſcribimus tempeſtate, propriam Nationis Synodum ille moliebatur, præpeditam à Nuntio auctoritate Regis, cui poſuerat ob oculos, huiuſmodi conuentus in claſſica publicarum ſeditionum conuerti. Idcircò metus erat, ne in Senatu ſuſpenſio aliqua aut exceptio decerneretur, quæ Concilij & Eccleſiæ auctoritatem vulneraret, & operæ fructum corrumperet. Poſtremò conuenit inter Commendonum & Oſium, vt liber aut in Senatu aut neutiquam traderetur. Priuata ſiquidem traditio, peior quàm dilatio, ad magis propi-

[a] Cuncta extant in Vita Commendoni, ſcripta à Gratiano eius Secretario, ac poſteà Ameliæ Epiſcopo, qui narrat ſe vidiſſe, & audiuiſſe etiam in Senatu præſentem quæ dicentur: & etiam in volumine litterarum Commendoni, quod eſt apud Barberinos; præcipuè in Epiſtola eius ad Borrom. 8. Auguſti 1564.

[b] Gratianus in Vita Commendoni.

propitias conditiones putabatur. Et quoniam in huiuſmodi expeditionibus clypeus non ſuppetit, qui tutius obiecta repellat quàm celeritas & arcanum; Commendonus, nulli hominum aperto conſilio, ſtatim magnis itineribus ad Regem perrexit, qui plurimum illinc diſtans Varſauiæ degebat, in vrbe prope fines Lituaniæ, ibique generalia Comitia celebrabat: nec prius ille peruenit, quàm de ſua petitione Regem certiorem reddidit. Hic ad rem peragendam intentus, nullà interpoſità morâ, Commendonum in ſuis cubiculis retinuit, donec ingreſſus Comitium, expoſito Nuntij poſtulato vt publicè audiretur, duos Senatores miſit, eum deducturos[c]. 1564.

c 7. Auguſti 1564. in litteris iam dictis Commendoni ad Borrom.

2 Hìc itaque Commendonus, adhibità tum naturali tum artificioſâ eloquentiâ, quæ in magnis Conuentibus ſuo velut in campo triumphare conſueuit, rem ab initio expoſuit; cauſas commemorauit, quæ Pontificem mouerant ad cogendum tanto ſuo diſpendio ac labore Concilium, quo Chriſtianam Rempublicam collapſam reſtitueret, obſcura declaraturus, ac deprauata correcturus. Quantâ ibi maturitate ac dignitate expenſa fuiſſent dogmata, emendationeſque conſtitutæ, per tot annos à trecentis ferè Patribus, ex præſtantioribus qui per cunctas Europæ regiones gregem Chriſti regebant, & ab alijs ferè centum ex præcipuis Doctoribus, qui florebant in orbe terrarum. Cuncta fuiſſe geſta aſſiſtente Legato ex ipſorum natione, & præſente ipſorum regni Oratore. Oſtendit, quàm impiè in Deum, & quàm hoſtiliter in bonum publicum ſe gererent qui ſe ſubtrahebant Magiſtratui ſupremo, quem Chriſtus inſtituerat in Petro; pro quo, ne deficeret eius fides, orauit, & cui commiſit vt fratres ſuos confirmaret; & loco tam ſancti Magiſtratus, arrogantiæ tribunal ſuper rebus diuinis attollebant, in quo tot iudices quot capita conſiderent; quod ſummæ temeritatis fuiſſet, & intolerabilis detrimenti etiam in humanis negotijs. Quapropter ijdem ipſi vel inter corruptelas ſuas, peruerſionemque morum ac Religionis, diu tandem perdurare non poterant, quin alios ſibi Magiſtratus ac Pontificatus in angulis Wittembergæ ac Geneuæ conſtituerent. Quânam ratione quemlibet ex illis idiotam audere intelligentiam cæleſtium Oraculorum ſibi arrogare, ad quam obtinendam deſudarant Nanzianzeni, Cyrilli, Hieronymi, Auguſtini, & tot prætereà miracula ſapientiæ? Eos fuiſſe ſæpiùs inuitatos per ampliſſimæ ſecuritatis tabulas, legationeſque perhonorificas, quibus ipſe Commendonus perfunctus fuerat: ſed ſemper incaſſùm, propterea quòd ab illis non concordia, nec Reipublicæ bonum intendebatur, ſed potiùs contentio, clades, & chaos; quemadmo-

1564. admodum euenta deploranda in prouincijs ab eorum lue correptis teſtabantur. Idcirco à Pontifice, quò ab his ærumnis eriperet Poloniam, quam in ſuæ charitatis ſinu fouebat, ad Senatum mitti volumen illud, in quo ſancti Spiritus afflatu declarabatur veritas Religionis, & diſciplinæ norma præſcribebatur. Tum in Regis manibus librum reuerenter collocauit, & iam è cubiculo diſcedere intendebat, quò de reſponſo conſilium haberetur. Commendoni verba tantam vim habuerunt, vt lacrymas à ſenioribus in Senatu, Religioniſque ſtudioſioribus exciuerint. Rex verò animaduersâ in aſpectibus animorum propenſione, vetuit Commendonum egredi, dicens, Senatorès Polonice ſententias dicturos, adeoque arcanas, tametſi ab illo audirentur.

Vcangius, qui primum dicendi locum obtinebat, hortatus eſt, vt generatim reſponderetur; Expendenda priùs eſſe quæ volumen complectebatur, ac poſteà ſtatuendum. Sed hæc ſententia à maiori parte cum fremitu excepta eſt, vt quæ indignum exiſtimabat, velle Senatum ſupra Concilium ſe iudicem conſtituere. Rex autem, auditâ communi voluntate in placido ſed vniuerſali ſuſurro, dixit, In ea re maiori deliberatione opus non eſſe, cùm ipſe teſtari poſſet, Nuntium eo die non aduenisſe parato animo ad orandum in Senatu; adeoque vbertatem illam & efficaciam tam copioſi ſermonis, tamquam diuinitus in eius ore poſitam eſſe agnoſcendam. Itaque ſingulis ſententias minime rogatis, affirmauit, videri ſibi rationi conſentaneum, volumen ſacrarum ſanctionum excipi, atque obſeruari. Et cunctis ferè Senatoribus vnâ voce Regis dicto plaudentibus, hoc reſponſum de more à Vicecancellario redditum eſt Nuntio, plurimis de ipſo laudibus ſimul adiectis. 3

Suauis, ne anguis ſui caudam veneno vacuam relinquat, narrat ad Hiſtoriæ ſuæ finem, creatos fuiſſe à Pontifice Cardinales decimoquinto poſt abſolutam Synodum menſe. Et cùm vituperare non auſit eorum conditionem, quippe qui ſummo in pretio habiti fuerant, illos tantummodò numerat qui Concilio interfuerunt, tribuitque collatam ipſis Purpuram ſtudioſæ eorumdem in Pontificem operæ, addens, noluiſſe Pium, idque diſertè declaraſſe, quemquam eorum aſſumere, qui ſuſtinuerant, manſionem aut inſtitutionem Epiſcoporum eſſe iuris diuini, tametſi alioqui dotes Purpuræ conſentaneas obtinerent: & hoc pacto conatur oſtendere, ſacram illam Purpuram fuiſſe mercedem adulationis, non præmium promeritorum; Romæ verò noxæ loco ſinceritatem haberi: quod ſanè malignæ inuentionis commentum re verâ conuincitur. Ac primò 4

primò quidem inter eos, quos ille cooptatos communerat, qui- 1564.
dam modiciſſimam operam Synodo contulere; adeoque gradus ille non potuit ipſis tribui tanquam remuneratio ſeruitii illic præſtiti Romano Pontifici; ſed ob alia egregiè geſti euecti ſunt: neque tamen libet hîc mihi eos nominare, ne cupido conuincendi Suauis,ad minuendam innocentis laudem me portrahat;ſed licebit lectori ex ſe obſeruare, de illorum nonnullis nihil à Suaui repertum,ad eos in vniuerſo Opere ſuo antecedente nominandos.Contrà verò non vnus tantummodò ex ijs, qui Pontificia iura in Concilio nauiter ſuſtinuerunt, ſupremum illud præmium à Pio non accepit, cuiuſmodi fuerunt Caſtanea, Facchinettus, & Archiepiſcopus Hydruntinus. Hiſce autem tribus, quorum duo poſtmodum Petri Cathedram cum plauſu conſcendêre, nequiuiſſet Suauis pares facilè numerare inter eos, quos neglectos affirmat ob commentitiam exceptionem. Verùm neque pariter de ijs, qui prætermiſſi ſunt, examen ſingulatim habuero, tum quia nec à Suaui illud habetur,tum quia nec à meo propoſito poſtulatur, tum etiam ne in memoratam culpam incidam, vt dum obtrectatorem redarguo, ipſe pariter obtrectator euadam. Profectò inter eorum cohortem non licuiſſet Suaui alium proferre, qui ſingulari doctium ſplendore ad ſe oculos admodum traxiſſet,niſi Mutinenſem Epiſcopum, præcellentis doctrinæ virum, ſimulque vtriuſque illius ſententiæ propugnatorem: ſed is, antequam Cardinales eligerentur, iam deceſſerat: cùm autem Tridento Romam redijt, non modò toruè non eſt exceptus, ſed, ſicut alibi ſignificauimus, præfectus operi nobili, necdum in Synodo perfecto, Catechiſmi, Breuiarij & Miſſalis,quod ille cum alijs Theologis compleuit. Nec certè calumniæ locus dari poteſt. Quantâ integritate Pontifices & Aula Romana in huiuſmodi remunerationibus ſe geſſerint, non ſolùm à nobis oſtenſum eſt in Iulio III. qui liberaliter beneficijs affecit complures Antiſtites, priùs acerbè contrarios & ipſi Legato & Romano Pontifici in antegreſſo Concilio; ſed oſtendunt Pontifices & anni ſubſecuti. Etenim Pius V. in Collegium adſcripſit Vincentium Iuſtinianum, ſummum Prædicatorum magiſtrum; & Gregorius XIII. qui Concilio interfuerat, Nicolaum Sfondratum Cremonenſem Epiſcopum, quem poſteà Roma euexit ad ſolium; quorum vterque in celebri certamine vigeſimæ Aprilis cum ijs conſenſere[d],qui contendebant vt abſolutè declararetur, manſionem eſſe iuris diuini. Et quod ſpectat ad Pium IV. quînam nocere potuit Patrum cuipiam, quòd eam opinionem defenderit, ſi Nicolaus de Ponte in

d Acta Paleotti 20. Aprilis. 1562.

1564. narratione ſæpè laudata teſtis eſt, Pontificem demum, rationibus lentè perſpectis, declaraſſe, à ſe quoque cenſeri, manſionem iure diuino præcipi, ſimulque vetuiſſe contraria ſtudia adhiberi? Imò ſi conſenſit vt Decretum conficeretur verbis illi ſententiæ vel maximè propitijs, quam poſteà ſecuti ſunt ſcriptores Sedi Apoſtolicæ obſequentiſſimi? Eò temeritatis deueniunt Suauis calumniæ, vt cùm ſæpè nihil interioribus animorum finibus obſcurius ſit, non tamen ille ſe cohibeat, quin eos accuſet cùm ipſorum innocentia clarè perlucet.

Mihi verò, quò pro virili ab huiuſmodi vitio, non maligno ſolùm ſed iniuſto, longiùs abſim, lubet in fine narrationis meæ conteſtari, ad alienam famam integram præſtandam; nimirum, in ijs quæ ſpectant aut ad præcipuum huius Operis argumentum, aut ad controuerſias cum Suaui, certò ſcio, fuiſſe à me adhibitam diligentiam, quam permittat maximam humana conditio; adeoque confido, me non à vero aberraſſe, vel certè non frequenter, neque grauiter. Sed in alijs narrationibus ex re incidente, & quaſi epiſodicis, quamquam ne verbum quidem ſcripſerim niſi fidem probabilium Auctorum ſecutus, tamen quia in hac vita mortali, penuria tum temporis tum virium cauſa eſt ne ſummum ſolertiæ impendatur cunctis ingentis operis partibus, minùs difficulter accidiſſe potuit, vt alicubi à vero, tametſi neque volens neque temerè, ſeceſſerim. Quapropter ſi in hiſce telæ meæ fimbrijs, vt ſic loquar, detrimentum cuiuſcumque nomina paterentur, mens mea non eſt, vt cum eorum famæ iactura, quod à me dicitur, quidquam ponderis addat auctoritati ſcriptorum, qui à me pro teſtimonio, vti ſoleo, producuntur. Et ſecundæ mihi fortunæ verterem, ſi temporis decurſu comperirem, eos, quibus alicuius culpæ aut vitij nota illic inuſta fuit, reuerà innoxios eſſe, vnde mihi neceſſe foret palinodiam canere; cùm longè appetibilius mihi videatur in exercenda iuriſdictione, ſiue ad potentiam, ſiue ad calamum ſpectante, munus remunerandi quàm puniendi; & ſimul exiſtimem, omnem iudicem non inhumanum gauiſurum, ſi ſibi contingeret, vt ob nouas probationes aliquam damnationis ſententiam reuocaret, quamquam à ſe actorum antecedentium vi legitimè prolatam.

CAPVT

CAPVT XIV. 1564.

Quæ ſparſim in Opere de libertate Concilij oſtenſa ſunt, & quid boni reuerà illud Aulæ Romanæ contulerit, renarrantur.

1 QVoniam autem vti populus auidè ſtudioſeque libertatem appetit, perinde generatim penuria libertatis, obiecta Concilio, locum maximè popularem obtrectatoribus præbet; vnde ſæpiculè Suauis ad illum redit, & nobis opus fuit de illa frequenter diſſerere: nec ſuperuacaneum fortaſſe noſtro propoſito, nec ingratum lectoribus accidet, ſi poſtremo loco ſummatim atque in vnum colligantur, quæ alibi per narrationes habentur ſparſa ac diuiſa, vt iidem, poſtquam Actorum quaſi ſeriem legerunt, eorum ſummam hîc relegant, & æquam poſteà ſententiam ferant.

2 Tribus modis à Romanis Pontificibus læſa Concilij libertas concipi poteſt, Vi, Iuſſu, Exhortatione minis ac promiſſis armatâ. Hæc autem libertatis violatio ad duo conuerſa fingi poteſt, aut ad compellendos Patres ad ea peragenda quæ per ſe ipſi nolebant; aut ad retrahendos ab iis efficiendis, quæ illi volebant.

3 Obſeruandum etiam eſt, præter tres, quos diximus modos, qui vitioſi fuiſſent, poſſe alium intelligi, per quem Patribus non deeſſet quidem arbitrium ſanciendi tamquam ſolutis; ſed iiſdem deeſſet ſpecies dominandi tamquam ſupremis, & agendi confuſio, tamquam acephalis, cùm Pontifex ſe Concilij caput declararet, illud per ſuos Legatos regeret, eidem opem ferret ſuis conſilijs, ac ſtudio ſuorum Theologorum, ſuorumque ſacri Iuris Doctorum; ita tamen, vt poſteà liberum eſſet cuicumque conſcientiæ, huic potiùs quàm illi ſententiæ adhærere, & vt conficerentur Decreta pro maioris partis ſuffragio. Si poſtremum hoc Suauis ſignificat nomine læſæ libertatis (ſicut oſtendit frequenter, & ſicut hæretici ſui ſignificabant, cùm conuenire ad Concilium renuebant, niſi liberum illud eſſet, hoc eſt, Romani Pontificis auctoritatem non admitteret) equidem non modò confiteor, ſed profiteor, noſtrum Concilium liberum non fuiſſe, itidem ac nullum aliud Oecumenicum Eccleſiæ Concilium, excepto Conſtantienſi, tantiſper dum certus Pontifex non extitit: cùm reliquis omnibus præſederint ſiue Pontifices ſecundùm veritatem Catholicam, ſiue, ſecundùm etiam falſitatem hæreticorum, & ipſius Suauis, alijs Pontifices, alijs Imperatores. Vnum interfui t inter Tridentinum

1564. tinum & reliqua Occidentis Concilia, quòd illis per ſe ipſi adfuerint
ſummi Pontifices, huic verò per ſuos Legatos, qui cum Romano
Pontifice collati, tantò minus lucis obtinent ad inclinandas Præ-
ſulum inferiorum palpebras, quantò minùs lucis habet parelium
cum ſole collatum. Ceterum, nullus eſt hominum conuentus vni
capiti ſubiectorum, qui hoc genus libertatis nihil dependentis ex-
erceat; eam verò Eccleſia Catholica deteſtatur, nedum ſimulat.

Iam vero, cùm Suauis in animo ſuo ſatis cognoſceret, in defe- 4
ctu huiuſmodi libertatis, apud cordatos ſincerosque homines vim
eſſe non ad improbandas tamquam violentas Concilij ſanctiones,
ſed ad eas tamquam legitimas corroborandas, ſtuduit hunc defe-
ctum libertatis cum alijs, quos numerauimus, confundere. Verùm
ſicuti vocum ambiguitas cunctarum fallacium diſſertationum baſis
eſt; ita ex oppoſito nòs, qui declarare veritatem extra hæc inuolu-
cra & planè perſpicuam ſtudemus, diſtinctè ac ſingulos per ſe mo-
dos illos expendemus.

Quod ſpectat ad violentiam, tam longè diſtat à vero quàm id 5
quod fieri non poteſt. Quò poſſit Princeps vim inferre alicui ho-
minum conuentui, opus eſt vt vel conuentus in ipſius ditione
celebretur, vel ij qui conueniunt, patrias familias & ſua bona ha-
beant in illius ditione. Hoc poſito, Concilium cunctis tribus vi-
cibus habitum eſt in vrbe non Pontifici Romano, ſed Cæſari ſubie-
cta; adeò vt Legati non modò non potuerint vim aliis inferre, ſed
ætate Pauli III. ipſis neceſſe fuerit non parum acerbi inuito fortaſ-
ſis Cæſare deuorare. Nec vmquam Auſtriaci animum induxerunt
vt aſſentirentur vlli vrbium Eccleſiæ, ac præſertim Bononiæ, tametſi
pluſquam duæ tertiæ Concilij partes eò confluxerint, hunc ipſum
planè libertatis defectum obiicientes dominij causâ. Hoc de do-
micilio. De viris congregatis dicamus. In his tribus Conuentibus
pars Epiſcoporum longè maior ſuas diœceſes ac familias in alio-
rum Principum, ac potiſſimùm in Auſtriacorum dominatione ob-
tinebat; modica quædam portio ex ſubiectis Pontificiæ ditioni con-
flabatur. Et ſatis liquet, quàm clarè animaduerterint Patres, ſe
immunes eſſe ab omni vi quam Pontifex poſſet inferre, quando
non ſolùm noſtra, ſed Suauis etiam hiſtoria conferta cernitur &
animoſis contradictionibus, per quas tam multi ex illis, ac tam
frequenter Legatorum voluntati reſtiterunt, & plurimis eorumdem
vociferationibus, molitionibus, & victorijs, in Aulæ Romanæ de-
trimentum.

Quod attinet ad alterum modum, quo libertas à Pontifice per 6
iuſſio-

iuſſiones adimeretur, tam pura Concilij fama perſiſtit, vt ne vnica 1564.
quidem hac de re vox etiam inter Suauis latratus, quantumuis calumnioſos, audiatur.

7 Nec ſimiliter de tertio modo, nimirum, per exhortationes, promiſſis minisque permixtas, quidquam vmquam probatur. Quin è contrario patefactum eſt, à Romanis Pontificibus fuiſſe beneficijs inſigniter affectos quoſdam etiam ex moroſioribus, magiſque oppugnantibus ſuorum Legatorum ſenſus, & Aulæ ſuæ iura; & alioqui parum aut nihil fuiſſe traditum ijs, quos quaſi mancipia Romæ Suauis numerat. Neque quiſpiam nominari poterit ad præcelſum gradum ab illis euectus, in quo præcelſa merita tamquam malignam non damnent quamcumque aduerſam interpretationem. Verum quidem eſt, & à me fidenter narratum, multis Epiſcopis indigentibus in Synodo aliquid eleëmoſynæ ſuppeditatum fuiſſe à Romano Pontifice ad alimentum; in quo charitatis ac liberalitatis actu Suauis ſatyrica ſua commenta fundauit. Sed eſt indicium indubitatum odij atque calumniæ, cùm vituperatio trahitur ex eo opere, cuius oppoſitum meritò vituperabile fuiſſet. Quidnam, & iure, proclamaſſet Suauis; ſi ex aduerſo Chriſti Vicarius in tanta Eccleſiæ neceſſitate ærarium occluſiſſet, ſineretque Synodum carere auxilio ac ſplendore tot ſapientum proborumque, ſed indigentium Præſulum? Neque par erat vt ipſe taceret, hoc ſubſidium redigi ad vigintiquinque ſcutatos menſtruos; quod certe complures ſibi ducebant oneri, cùm illud honeſtum ipſis titulum adimeret ſubtrahendi ſe ab incommodis illius domicilij, vt proinde non modò id ipſis gratum non accideret, ſed parcitatem perpetuò conquererentur, & complures ex illis in deliberationibus reipſa tum Legati tum Pontifex moleſtiſſimos experti fuerint.

8 Prætereà, quoniam in partitione conſiderauimus, potuiſſe libertatem lædi, aut coactis Patribus ad id agendum quod ipſis opportunum non videretur, aut retentis ne id agerent quod opportunum exiſtimarent, inquiramus, an id ex vno alteróve capite contigerit.

In priori capite ſuſpicionem omnem excludit rerum conditio in
9 Synodo decretarum, cùm ibi nec vnicum Fidei dogma, nec unica diſciplinæ lex firmata fuerit in rem Pontificum; plurimæ verò inter leges in ipſorum detrimentum: quare nullum poteſt concipi commodum, quaſi ſtimulus qui eos moueret, ad quodpiam eorum Decretorum odioſis probroſiſque artibus comparandum. Et ſanè huiuſce rei ne vnum quidem exemplum Suauis vmquam adducit:

adeò

1564. adeò defuit omne illius indicium, & omnis vmbra. Id ſatis eſſet defenſioni ac firmitati cunctarum in Synodo ſanctionum: ſed nolo mihi ſatis ſit; nam etiamſi plenæ Concilij efficaciæ ſatis eſt, plenæ ipſius & Apoſtolicæ Sedis exiſtimationi non ſufficit. Eapropter ad alterum caput expendendum accedamus, nimirum, de ſanctionibus per vim impeditis; ac priùs de dogmatibus, poſteà de legibus.

De præpeditis dogmatum definitionibus non niſi duos affert & opponit caſus ipſe liber Suauis, alterum de manſione, alterum de inſtitutione Epiſcoporum, quorum vtrumque volebant complures diuino iuri tribuere; Pontifex verò ſtuduit ne res declararetur. 10

De priori: iam ex hac Hiſtoria compertum eſt, quamquam Pius IV. voluiſſet initio vt omitteretur huiuſmodi quæſtio, vtpote inutilis ad id quod intendebatur, videlicet ad inducendos Epiſcopos vt reſiderent, atque vt incerta inter Catholicos, & grauida corollarijs contentioſis; eumdem tamen ſcripſiſſe, vt vbi ſine perturbatione illa prætermitti non poſſit, liber ei curſus relinqueretur. Et reipſa duo ex ipſius Legatis propenſo in eam definitionem animo erant; quæ ideò confecta non eſt, quòd Patres præcisè rogati ſententiam, maiori ex parte de ea non concordarunt. Poſteà verò cùm viſæ ſunt tot rixæ ac tot ſuſpiciones eius causâ coortæ, optauit Pius vt ſopiretur: & hæc in eo voluntas ſubinde aucta eſt. Etenim quamuis tamquam laruæ cenſerentur detrimenta Sedis Apoſtolicæ, quæ hinc à nonnullis arguebantur: tamen vulgatis Pontificis ſenſibus, adhibitiſque ab illo ſtudijs ad eius prætermiſſionem, tamquam auctoritati ſuæ tutiorem, vbi oppoſitum peractum fuiſſet, fuiſſet idcircò diminuta apud Tanſalpinos, ac præſertim apud hæreticos, opinio coniunctionis inter Patres & Pontificem, & ſtudioſi illorum animi erga Pontificiam Sedem. Sed tandem ipſe Orator Venetus palàm nobis facit, veniſſe Pontificem in eam ſententiam, & arbitrio Synodi reliquiſſe, vt illam definiret: quod non euenit, ſolùm quia Patres non conuenere. Eam poſteà communiter ſecuti ſunt, ſicut obſeruauimus, Theologi magis addicti Pontificiæ auctoritati; & aliqui Præſules, eius propugnatores, euecti Romæ fuerunt alij ad ſupremum Senatum, alij etiam ad Solium. Quin vnicum illud, quod per eam definitionem intendebatur, hoc eſt, manſionis obſeruatio, obtentum eſt curâ ſtudioque Pontificum longè amplius, quàm vmquam fautores illius partis ſperaſſent ope inſtrumenti quod promouebant. 11

In altero capite de inſtitutione Epiſcoporum eadem eſt adhibita moderatio; ac proinde, tametſi à Legatis illud propoſitum non fuerit, 12

fuerit, cùm tamen à Granatenſi delatum eſſet in medium, itidem 1564.
ac Decretum manſionis, illi permiſerunt vt non ſemel ſententiæ ſuper eo proferrentur. Sed hæ ſemper euaſere diſcordes de ea parte poteſtatis Epiſcoporum ſpectantis ad iuriſdictionem, quam complures ex viris ibi congregatis,& ex ſanctis Doctoribus, antiquis ac recentibus, totam agnoſcebant in ſuo quaſi fonte in ſummo Chriſti Vicario, à quo in Præſules inferiores deſcenderet. Quapropter ſollicito fuit animo Pontifex, ne ob nimiam pacis auiditatem Decretum conficeretur ambiguum, & cum occulto ſemine futuræ ſeditionis ac belli: ſed vt apertis verbis illud tantum pronuntiaretur, de quo Patres conuenirent; ijs, in quibus diſcordabant, in ſuo ſtatu relictis: atque ita demum peractum eſt. Quid ampliùs? amor concordiæ tantam in Pontifice vim habuit, vt quamquam ex decem partibus nouem conuenirent in confirmando Florentinæ Synodi Decreto, & in ſtatuenda prærogatiua Romani Pontificis ſupra Concilium; tamen, quoniam pauci quidem Galli cum aſſeclarum modiciſſimo numero repugnabant, & Lotharingus eum rogauit ne per id pax turbaretur, ille ſe flexit ad ſe priuandum tam præcipuo emolumento. Atque hæc de dogmatibus.

13 Quod ſi de legibus diſciplinæ differamus: non modò Pontifices haud difficulter conſenſerunt vt Patres ea cuncta ſtatuerent quæ ad communem Eccleſiæ ſtatum ſpectabant; ſed eò deuenerunt, vt illis, quamuis eſſent inferiores auctoritate, & ſuſpicionibus obnoxij, facultatem indulſerint ad Aulam ſupremi ipſorum Principis, eiuſque Tribunalia reformanda. Quin Pius IV. ſæpè Legatis iniunxit, vt hoc ipſum deduceretur in opus, ſe prius non commonito: iterum atque iterum conqueſtus eſt, cùm id Præſides non obſeruarunt: laudauit quidquid in Seſſionibus decretum eſt, quamuis interdum & improuiſum, & expectationi ſuæ contrarium, & ærario ſuo ſuæque Aulæ non mediocriter noxium. Lotharingus Cardinalis, & Archiepiſcopus Bracarenſis, poſtquam diu & intimè cum illo egerunt, huiuſmodi animum in eo & huiuſmodi ſtudium Concilio teſtificati ſunt. Cæſar ad ſuos Oratores ſcripſit, à ſe in exemplari accepto emendationis tunc paratæ, ac poſteà in Synodo ſtabilitæ, obtentum iam fuiſſe ferè quidquid optauerat vt corrigeretur in Eccleſia. Similiter quoque Regibus Hiſpaniæ ac Luſitaniæ factum eſt ſatis. E conuerſo, cùm actum fuit de aliquo abuſu in laicorum poteſtate corrigendo, cælum telluſque miſceri viſa ſunt; & oportuit vt tunc Legati prævalidâ

1564. oratione Patres cohortarentur, quâ illos retraherent ab obſirmato conſilio, ne alteram ſine altera parte reformarent.

Hæc in Concilio. Quo abſoluto, cùm Pontifex effecerit vt in Aula ac ditione ſua, ſuiſque Tribunalibus illud exciperetur, & obſeruaretur, ex oppoſito, in illis regionibus, quæ morum reparationem enixiùs efflagitarant, impetrare non potuit vt eadem exciperetur, niſi quantum cognitâ ibi ex aliorum experimento illarum legum vtilitate, vna modò, modò altera inducta eſt, numquam tamen dentibus ad duriores atque auſteriores admotis. Quare in hac poſtrema Hiſtoriæ clauſula reuocare mihi libet id quod initio ſcripſeram, cùm Suauem impugnaui. Vbi affirmat ille, firmatam & corroboratam fuiſſe a Concilio Romanæ Aulæ potentiam in regiones quæ ipſi ſubiectæ ſupererant, adeò vt tam firmas radices ea numquam egerit; illic ſtudui eius dictum refellere, obſeruans, cùm in ſuperioribus Concilijs decretum aliquod Romano Pontifici propitium fuiſſet editum, nihil huiuſmodi à Tridentino profectum; quin è contrario varias ibi ſanctiones fuiſſe confectas, Aulæ Romanæ tum auctoritati tum prouentibus perniciosas. Nunc verò animaduerto, me illi iniuriâ contradixiſſe. Potentia ſiquidem, & præſertim Eccleſiaſtica, firmiores radices non habet, quàm bonas leges, ac bonos mores in Magiſtratibus. Firmiſſima & ampliſſima facta eſt acceſſio auctoritatis ab Eccleſia, Aulaque Romana, ex eo quòd cùm anteà per plura ſæcula *Morum emendatio, & Concilium* vocabula eſſent obiecta Romæ ab exterarum nationum clamoribus, eadem poſteà euaſerunt vocabula, quæ iuſto clamore obiectare poteſt Roma multis exteris nationibus. Quin ſicut in aliis commerciis lucro vertitur cùm alienum retinetur, iacturæ cùm ſuum non exigitur; Romæ, in communicatione cum Catholicis regionibus, nihil ſortem magis minueret, quàm ſi debitum illa non ſolueret: nihil magis eius opulentiam retinet, quàm cùm illa debitorem tolerat non ſoluentem.

FINIS.

SYLLA-

SYLLABVS

Errorum Hiſtoriæ Suauis, de veritate facti; qui errores certiſſimis teſtimonijs euidenter hoc Opere conuincuntur.

1. TRidentum non fuiſſe amplius miſſas ex Aula Pontificia litteras Mantuano, ob conceptas de ipſo ſuſpiciones, ſed Simonettæ. Quod euincitur eſſe falſum. *Lib.17.cap.4.*

2. Hac de cauſa fuiſſe expunctum, ex numero eorum qui à Pontifice delecti ad res Concilij deliberandas, Cardinalem Gonzagam, filium fratris Cardinalis Mantuani. Hoc etiam falſum. *Ibid.*

3. Pontificem ſuccenſuiſſe Camillo Oliuo, qui Mantuano à ſecretis erat, quòd hic non expleuerat ea quæ Oliuus promiſerat. Romam à Mantuano non Oliuus, ſed Pendaſius miſſus fuit; & ne hic quidem eo tempore. *Ibid.*

4. Pontificem ſolitum acerbè de multis queri, quoniam hac ratione eos ad purgandas res geſtas compellens, purgationemque admittens, ſibi conciliabat. Ex cunctis monumentis liquet, Pontificem contrà omninò egiſſe. *Ibid.*

5. Legatos ſubterfugiſſe proponere Concilio volumen Ferdinandi, tot petitionibus refertum; & Archiepiſcopum Pragenſem, mutatis ad celeritatem equis, ad Aulam Cæſaris ſe contuliſſe, quò illum ea de re, deque Concilij ſtatu edoceret. Verum contrà eſt, Legatos apertè Cæſareis Oratoribus oſtendiſſe, quàm parum conueniret volumen illud exhiberi. Et Archiepiſcopus rem probè intelligens, volumen retinuit; & iam accinctus ad Aulam Cæſaream petendam, quò Regem Bohemiæ coronaret, ſpopondit ſe operam daturum, vt Cæſarem ab eiuſmodi propoſito dimoueret: quod & præſtitum patuit. *Ibid.*

6. In Concilio fuiſſe turbationem aduerſus F. Amantium ex Ordine Seruorum B. Virginis, & Theologum Epiſcopi Sebenicenſis. Res quidem vera eſt: ſed aberrat Suauis in commemorando Amantij pronuntiato, vnde turbatio. *Lib.17.c.6.*

7. Antonium Auguſtinum, in formula Canonis de Communione ſub vtraque ſpecie, requiſiuiſſe quædam verba quæ probata non fuere, cùm ſolus Epiſcopus Nimenſis conſentiret. Auctor tamen huius rei fuit non Auguſtinus, ſed Duinius; & Ragazono aſſentiente ea verba recepta fuere, quippe Canonem magis declarantia. *Lib. 17. cap 7.*

8. Legatos ex Luſitani Oratoris conſilio reuocaſſe facultatem deferendi ad tempus Tridenti, quibuſdam Epiſcopis conceſſam. Id tamen ex aperto Pontificis mandato fuit. *Lib.17.c 8.*

9. Simonettam, cùm audiebat in Congreſſu proponi ea quæ ipſius conſilijs aduerſabantur, vſum operâ plurimorum Epiſcoporum, audacter facetorum, qui nonnullis primarijs Patribus offenſis, ea die congregationis diſſoluendæ occaſionem darent. E contrario, nullo vnquam eius temporis monumento legitur, congregationem ob eiuſmodi aculeos ante conſuetam horam dimiſſam. *Ibid.*

10. Gabrielem à Veneur Gallum, Vi-

uarienſem Epiſcopum, verba feciſſe de quibuſdam circa Ordinum collationem emendandis. Id temporis nec Gabri l, nec vllus ex ipſius natione Concilio interfuit. Ad hæc, non Gabriel à Veneur, ſed Iacobus Maria Sala Bononienſis, Viuarienſis hoc tempore Epiſcopus fuit. *Lib.* 17. *c.* 9.

11. Archiepiſcopum Lancianenſem oppugnaſſe facultatem concedendam Epiſcopis de coniungendis Sacerdotijs Pontifici reſeruatis. Sed Suauis narrat eius ſententiam ſumma cum ingenij malignitate, diuerſamque omnino ab eius exemplari. *Lib.* 17. *c.* 10.

12. Archiepiſcopum Granatenſem, cùm popoſciſſet vt neſcio quid addere ut Decreto de Euchariſtia ſub vtraque ſpecie percipienda, id fuiſſe additum ſub æſtu diſputationis in illa eadem congregatione, in qua id ille petierat; & in eadem congregatione de eadem re fuiſſe latas ex improuiſo ſententias; adeoque ea verba per vim ibi poſita. Hæc tamen omnia peracta cum diuturna & ſedata Patrum conſideratione. *Ibid.*

13. Cùm mota fuiſſet controuerſia in eodem doctrinæ capite dum Seſſio celebraretur, Alphonſum Salmeronem & Franciſcum Turrianum Ieſuitas, alterum de ea re diſſeruiſſe cum Varmienſi Legato, alterum cum Cardinali Madruccio, perſuadentes ijs, vt paterentur aliquid addi Decreto; atque ab his rem Legatis propoſitam. Sed prætERquam quòd Turrianus non niſi tribus poſt Synodi finẽ annis Societatem IESV ingreſſus fuit, propoſitæ res ibi nomine communi ab Epiſcopo ſacrificante proponebantur, aut minori ſolemnitate ab eo qui à ſecretis Concilij erat; aut ſi quid extra morem contingeret, à primo Præſide, qui nec Varmienſis erat nec Madruccius. At ea difficultas, vti Seripandus ad Borromæum ſcribit, inceſſit vnum ex Legatis manè eiuſdem diei, antequam templum adiretur. *Ibid.*

14. Additamentum illud, quia ex improuiſo propoſitum, fuiſſe à pleriſque repudiatum. Et tamen complures docti Epiſcopi ſatis inter ſe diſſeruerant de re anteà multum ſatis agitata: & in eodem templo Guerrerius oſtendit verba ſancti Thomæ, contraria ijs verbis quæ addenda proponebantur. *Ibid.*

15. Eamdem ob cauſam additamentum illud non placuiſſe alijs Legatis; ſed ob loci dignitatem eos dixiſſe, in ſequentem Seſſionem illud differri. At patet ex laudatis Seripandi ad Borromæum litteris, rem illam non voce propoſitam à duobus Cardinalibus inter rogandum ſententias ſuper recitatis Decretis, & alijs Præſidibus id ægrè ferentibus; ſed per accuratum libellum, eumque Patribus exhibitum ex communi Legatorum conſenſu, antequam Seſſio inchoaretur. *Ibid.*

16. Turrianum & Salmeronem in dicenda ſententia petulanter tranſgreſſos fuiſſe præſcriptum à Legatis mediæ horæ tempus, aſſerente Salmerone, ſibi, vti Theologo Pontificio, haud tempus præſcribendum; atque hunc, cùm totum matutinum tempus dicendo abſumpſiſſet, non niſi communia attuliſſe, nec digna memoratu. Hi tamen haud petulanter præſcriptum tempus egreſſi fuere, cùm Legati id conceſſiſſent. Salmeron ſolùm teſtatus fuit, ſe malle tacere, quàm in rebus adeò grauibus ea non dicere quæ conſcientia ſuggerebat. Nec modò non attulit communia, ſed excitauit eam celebrem quæſtionem, quæ ex ipſius Suauis teſtimonio diu Concilium exercuit, nempè, vtrum Chriſtus in Cœna ſeipſum ſacrificauerit. *Lib.* 17. *c.* 13.

17. Georgium de Ataida Luſitanum Theologum, in congreſſu 24. Iulij

habito

habito ſententiam de ſacrificio Miſſæ tuliſſe,ob quam malè audiit in Religionis cauſa. Hic tamen numquam de eius Seſſionis rebus locutus fuit eâ vel aliâ die. Id contigit alteri Theologo Luſitano, videlicet F. Franciſco Furerio Dominicano: & etiam huius ſententia multùm diuerſa fuit ab ea quam Suauis fingit. *Lib.* 18.*c.*1.

18. Ataidam hac de cauſa paulò pôſt è Concilio abijſſe, ideoque eius nomen haud extare in Catalogis poſt finem Concilij editis. Contrà non modò Ataida tunc è Concilio non abijt, ſed quinque alios menſes ibi poſteà moratus fuit. Fureriu autem perſtitit in Concilio vſque ad finem, eiuſque nomen in Actis habetur. *Ibid.*

19. Didacum Lainium, Præpoſitum generalem Societatis IESV, Tridentum veniſſe 14. Auguſti. Eò aduenit 24. Iulij. *Lib.* 18.*c.*2.

20. Tres eiuſdem Societatis viros conatos eum, haud vltimo loco contentum, præferre alijs Religioſorum Ordinum Præſidibus. Et tamen hic non modò non recuſauit, ſed petijt vltimum locum. Et ad refellendum ſparſum de lite prærogatiuæ rumorem, extat teſtimonium legitimum, firmatum ſubſcriptione ipſorum Legatorum, & prætereà litteræ ipſorum ad Borromæum, & Borromæi ad ipſos. *Ibid.*

21. Idcircò Lainium haud nominatum in Catalogis eorum qui Concilio adfuerunt. Et tamen in his extat eius nomen, inter alios Præſides Generales deſcriptum. *Ibid.*

22. Richardum Vercellenſem, Canonicum Regularem, die 16. Auguſti iuiſſe interrogatum Oratores Gallos, num ex Gallia Epiſcopi in Concilium venirent, eoſque ſtimulaſſe vt eorum aduentum ſollicitarent: & partim ob hanc cauſam, partim ob alias ſuſpiciones de ipſo conceptas, datam operam apud eius Præſidem, vt ante Gallorum aduentum Tridento amoueretur; ſed occupatum morte 25. Nouembris. Hæc narratio, quantum ſpectat ad ſecundam partem, apparet falſa ex litteris Vicecomitis. *Lib.* 18.*c.*4.

23. Eumdem Abbatem, quò conceſſionem Calicis reijceret, ſuam ſententiam confirmaſſe teſtimonio Baſileenſis Concilij, quod Calicis interdictum comprobarat: ideoque cùm reprehenſus ab Imolenſi Epiſcopo fuiſſet, ortam inter ipſos vehementem contentionem. At Abbas dictum comprobauit auctoritate Conſtantienſis, non Baſileenſis Concilij. Et etiamſi vſus fuiſſet teſtimonio Baſileenſis, non ideò reprehenſus eſſet; cùm ferè in omnibus vtriuſque partis ſententijs reuerenter illius Concilij auctoritates allegatæ fuerint. *Ibid.*

24. Congreſſus de conceſſione Calicis abſolutos die quintâ Septembris. Hi continuati vſque ad horas veſpertinas ſextæ diei. *Lib.* 18.*c.*5.

25. Epiſcopum Capembergenſem in Styria, improbaſſe Cæſarianorum Oratorum acceſſum ad eam rem deliberandam. Huiuſmodi Epiſcopus ne adfuit quidem, is verò qui improbauit, fuit Epiſcopus Caprulenſis, vel, vt alij efferunt, Caprulanus. *Ibid.*

26. Epiſcopos Hiſpanos contendiſſe à Legatis, vt in ea cauſa à congregatione remouerent eos qui ſimul & Epiſcopi erant & Oratores Cæſarei. Huius rei nulla mentio fit in Actis, eiuſdemque temporis litteris. *Ibid.*

27. Epiſcopum Catenſem conqueſtum de ſiniſtra Draſcouizij prædictione, ſi huiuſmodi res negaretur. Conqueſtus fuit idem ſuprà nominatus Epiſcopus Caprulanus. *Ibid.*

28. Capita de Reformatione propoſita

ſita fuiſſe vndecim. Fuere quatuordecim. *Lib* 18.*c*.6

29. Petente Oratore Gallico, qui Romæ degebat, fuiſſe à Pontifice commiſſum Legatorum arbitrio, euulganda nec ne eſſent Decreta de Sacrificio. Sed Pontifex id per ſummum arcanum Legatis commiſit, negauique Oratori Gallico id petenti. *Lib.* 18 *c.*7.

30 In Seſſione ſexta lectas fuiſſe litteras Patriarchæ Syrorum. Hoc Suauis figmentum eſt. *Lib.*18.*c.*9.

31. In ea Seſſione Patres viginti tres interceſſiſſe Decreto, quo ſtatuebatur Chriſtum ſeipſum in Cœna obtuliſſe. Duo tantùm interceſſere. *Ibid.*

32. Sententias fuiſſe confusè pronuntiatas, cùm plures ſimul loquerentur. Et tamen duo illi, quò nihil abſurdi committeretur, interceſſere non verbis, ſed ſyngraphis. *Ibid.*

33. Muſottum, qui Cardinali Seripando erat à ſecretis, quædam propoſuiſſe, ad Cardinalem Lotharingum à Concilij acceſſu abducendum; atque ea Romæ fuiſſe ſtatim præſtita. Sed præterquam quòd Muſottus id in ſua narratione nullo pacto refert, ex Vaticanis tabulis patet, numquam Pontificem huiuſmodi actibus conſenſiſſe. *Lib.*18 *c.*13.

34. Capita de Ordinis Sacramento propoſita, fuiſſe octo. Ex omnibus Actis & ephemeride patet, fuiſſe ſeptem; octauum verò haud fuit propoſitum, niſi longè poſteà quàm Suauis narrat. *Lib.*18 *c.*14.

35. Theologos ad expendenda capita de Ordinis Sacramento, fuiſſe partitos in quatuor claſſes, & in omnibus fuiſſe de ijs rebus diſceptatum. Claſſes fuere ſex, & quælibet ex ipſis id præcipuum munus habuit, vt ſtudia & diſputationes conferret in capita ſibi præſcripta. *Ibid.*

36. In prima congregati n. 23. Septembris habita, fuiſſe locutos quatuor Pontificios Theologos; & ex his duos fuiſſe Sotum & Brauum Dominicanos. In ea tres tantùm dixere, & ex ijs vnus tantùm Pontificius fuit, nempè Salmeron. *Ibid.*

37. Fr. Simonem Florentinum, Cardinalis Seripandi Theologum, longam orationem habuiſſe de Epiſcoporum inſtitutione die 2 Octobris. Hic Theologus haud eâ die locutus fuit; imò nec ipſe nec Brauus, à Suaui in primum congreſſum inducti, quidquam de huiuſmodi capitibus dixere in omnibus illis cœtibus, vtpote qui haud numerabantur in tribus claſſibus quibus illa erant præſcripta. *Ibid.*

38. Pontificem Legatis mandaſſe, vt curarent ipſius iudicio committi caput de manſione primo loco, ſine Decreto: ſi hoc effici non poſſet, Decreto id ſtatui curarent; & ſi hoc etiã non ſuccederet, darent operam vt Synodus per pœnas & præmia, non per dogmatis declarationem manſioni conſuleret. Sed in litteris de hac re ſcriptis à Borromæo, primo loco eligitur id quod Suauis narrat tertio loco electum; ſecundo loco alterum, vt Pontificis iudicio res crederetur, ſed abſque diſtinctione an per Decretum an ſine eo conficeretur: atque ita prorſus experientiâ comprobatum eſt. *Ibid.*

39. Sententias eorum, qui petierunt additamentum Canonis de Epiſcoporum inſtitutione, fuiſſe nouem & quinquaginta. Fuere tres & quinquaginta. *Ibid.*

40. Numerum horum futurum fuiſſe maiorem, niſi quædam ex catharro contagio plurimos detinuiſſet. Porrò cùm de ijs rebus dixiſſent centum octoginta & vnus, neceſſe fuit pauciſſimos, non verò multos domi ſe continuiſſe morbi causâ. *Ibid.*

41. Legatos, poſt geminas priores Patrum

Patrum congregationes de Epiſcoporum inſtitutione, aduertiſſe, illam declarationem fore maioris detrimenti Sedi Apoſtolicæ, & Aulæ Romanæ, quàm ipſi exiſtimaſſent. Et tamen hoc detrimentum principio animaduerterunt; vnde permoti fuerant ad tollendam eam particulam ex Canonibus ſub Creſcentio paratis. *Lib.*18.*c.*15.

42. Ob repulſam cuiuſdam rei, Hiſpanis Legatorum nomine à Soto propoſitæ, eos cepiſſe conſilium, vt Lainius de eo capite publicè diſſereret, ex quo Patres benè erga Pontificem animati, & inconſideranter in eam opinionem prolapſi, mutarent ſententiam. Res à Legatis per Sotum Hiſpanis Epiſcopis propoſita fuit, eiuſque repulſa lata 28. Octobris. Quare hinc effici non potuit, vt copioſam illam diſſertationem Lainius haberet, cùm habita fuerit multis antè diebus, nempe 20 eiuſdem menſis. *Ibid.*

43. Hanc Lainij concionem fuiſſe antè meditatam, & expenſam inter quatuor Ieſuitas ibi præſentes. At Ieſuitæ tres tantùm ibi, non quatuor aderant; nam Turrianus nondum eorum Societati nomen dederat. Et proptereà extat inter Seripandi monumenta lucubratio Turriani, prorſus huic Lainij ſuffragio aduerſa *Ibid.*

44. De additamento, quod aiebant inſertum Canoni de Epiſcoporum inſtitutione ſub Iulio, accidiſſe plurimum altercationis inter Mantuanum & Aiſlam, quo congregationis tempus conſumptum, & vnumquemque ſibi victoriam attribuiſſe ob ambiguam ſignificationem Decreti & Canonis, ſub Legato Creſcentio confecti. Atque hoc totum vti falſum euincitur, & facti veritas oſtenditur. *Lib.*18.*c.*16.

45. Legatos feſtinaſſe proponere Decretum de manſione ob prolixas Patrum de hoc querelas; his tamen non ſatisfactum. E contrario mora ſublata fuit ob aduentum Gallorum: tantumque à vero abeſt vt Patribus Decretum non placuerit, vt Epiſcopus Salmánticenſis ſcripſerit, illud cum magna omnium comprobatione fuiſſe ſancitum. *Lib.*18.*c.*17.

46. Pontifice id temporis in morbum lapſo, Inſulanum Oratorem Gallicum Romæ cum pluribus egiſſe, vt ſucceſſor Tridenti eligeretur per nationum ſuffragia, & præſcriptis priùs futuro Pontifici legibus, vnde Pium IV. valdè commotum. Hæc tamen haud Romæ agitata, ſed ſolùm fuere conſilia à Lanſâco ad Reginam Tridento miſſa; vti patet ex litteris ab eo id temporis ſcriptis. *Lib.*19.*c.*1.

47. Cardinalem Lotharingum conatum efficere, vt ſuffragia ferrentur per nationes, ac domi ſuæ habuiſſe cœtum Gallicorum Patrum, qui affirmarint, iuriſdictionem Epiſcoporum ad ius Diuinum pertinere. Porrò vtrumque comperit fuiſſe falſum Gualterius Viterbienſis Epiſcopus. *Lib.*19.*c.*4.

48. Cardinalem Lotharingum callidâ ambiguitate de Manſionis Decreto locutum, vt eius ſententia elici inde non potuerit. Contrà, cùm ei priuatim Legati Decretum communicaſſent, illis ſignificauit quædam neceſſariò mutanda; & poſteà publicè in congregatione illud recepit cum multis conditionibus claris, & Pontifici fauentibus. *Lib* 19. *cap.*7.

49. Illum, quò liceret Gallis liberè inuehi in Pontificis auctoritatem, abſtinuiſſe congreſſu die 6. Decembris, ac fuiſſe cauſatum mortem tunc vulgatam Antonij Nauarræ Regis. Sed præterquam quòd hæc ſuſpicio nullius mentem ſubijt, nullus Epiſcopus in eo congreſſu licenter in Pontificiam auctoritatem diſſeruit. *Ibid.*

50. Legatos Cardinali Lotharingo propo-

propoſuiſſe, ſe Romam miſſuros Epiſcopum Viterbienſem, vt ageret de Gallorum petitionibus; & Cardinalem aſſenſum. Sed reuerà Legati propoſuere Vicecomitem; quò poſteà alia de cauſa Tridento abeunte, in gratiam Lotharingi Gualterius delectus fuit. *Lib.* 19. *c.* 11.

51. Petitiones à Gallis propoſitas, fuiſſe ad Pontificem miſſas per Gualterium. Miſſæ ſunt hæ petitiones per tabellarium tunc diſcedentem. *Lib.* 19. *cap.* 11.

52. Gallos Oratores in exhibendis petitionibus denuntiaſſe Legatis, ſe, niſi Concilium generale ſatiſfaceret, per Gallicanas Synodos ſibi ſatisfacturos. Contrarium tamen contigit: ſiquidem Oratores declararunt, & ex ſcripto in petitionum proœmio teſtati ſunt, Regem prorſus omnia permittere iudicio Synodi, ad cuius ſupremam auctoritatem ea pertinere intelligebat. Et Cardinalis Lotharingus Legatis dixit, ſibi plures ex ijs diſplicere, & fore à ſe, cùm ſententiam ferret, improbandas. *Ibid.*

53. Vnam fuiſſe formulam Canonis de inſtitutione Epiſcoporum Româ miſſam. Formulæ fuere tres: atque vna, quam Suauis refert, valdè à vera diſcrepat; vti & idem craſsè fallitur in Canone octauo de Pontificis poteſtate. *Lib.* 19. *cap.* 12.

54. Veniſſe ad Concilium Sabaudi Oratorem Epiſcopum Aſtenſem. Is fuit Marcus Antonius Bobba, Epiſcopus Auguſtæ Prætoriæ. *Lib.* 19 *cap.* 15. & 16.

55 Cardinalem Lotharingum ſummoperè inuectum in Pontificem, quaſi omnem Synodo libertatem adimeret. Lotharingus tamen Pontificem ſtimulabat, vt ad Tridentum propiùs accederet, quò præſens aut propior ordinem paterq; Concilio pareret. *Lib* 19. *c.* 16.

56. Plures Epiſcopos, non benè erga Pontificem animatos, noluiſſe agnoſcere in Pontifice auctoritatem æqualem Chriſto vt homini, & quam inter mortales hic habebat; ſed eam quidem auctoritatem quæ Petro ſimilis erat: quod non ſatis placuiſſe viris Pontifici addictis; quippe veritis ne Pontifex reuocaretur ad obſcuram & inopem vitam, quam Petrus duxit. At è contrario diſceptatio, quantum ad æqualitatem ſpectabat, hæc fuit. Videlicet, Patres Pontifici ſtudioſi volebant vt Pontifex in regiminis auctoritate Petro æquaretur; alij verò diſſentiebant, affirmantes, auctoritatem ſanctitate creſcere: ad eum pertinere Canonicorum librorum ſcriptionem, quæ ſanè Petro licuit, Pontifici non licet. *Ibid.*

57. Decanum Pariſienſem dixiſſe, non eſſe in Eccleſiæ poteſtate abrogare clandeſtina matrimonia; atque inde ortam litem inter ipſum & Salmeronem. Contrarium apertè apparet ex litteris Epiſcopi Mutinenſis ad Cardinalem Moronum *Lib.* 20. *c.* 4.

58. Capita rerum à Theologis Oeniponti expenſa iuſſu Ferdinandi, fuiſſe decem & ſeptem. Vera fuere duodecim, alia conficta. *Ibid.*

59. Petitionem Cardinalis Oſij. poſcentis vt ſibi liceret Epiſcopatum ſuum & Poloniam adire, Romæ innotuiſſe eo tempore, quo poterat Pontifex inde permoueri ad nouos Legatos, vti cogitabat, Tridentum deſtinandos. Hæc tamen petitio Romam plurimis poſt diebus perlata fuit; vti patet. *Lib.* 20 *cap.* 6.

60. Legatum Simonettam, cùm poſt Mantuani mortem ambiret primum inter Præſides locum (quippe Oſius, etſi maior, languidior erat) diſſuaſiſſe Pontifici omnem in Concilio mutationem, vti periculoſam. E contrario ex litteris Borromæi ad vtrumque ſcriptis

con-

conſtat, Pontificem ipſorum precibus ſollicitatum, ſubrogaſſe duos Legatos Mantuano extincto, & Altempſio digreſſo. *Ibid.*

60. In litteris vltrò citroque inter Cæſarem Pontificemque datis, plura ſcripta viciſſim aculeatè & contentioſè. Hoc falſum omninò eſt, vti patet ex ipſis litteris quæ extant *Lib.*20. *c.*8.

61. Camillum Oliuum, cùm Mantuam Cardinalis Mantuani corpus deportaſſet, ibi, diuerſis cauſis obtentis, fuiſſe ad tribunal Fidei accerſitum: ſed reuerà ob eam cauſam, quòd adhuc vigeret indignatio concepta aduerſus Mantuanū ob ſuperiores de manſione contentiones. At Oliuus Tridenti retentus fuit poſt Mantuani obitum, cum ijs omnibus muneribus, quibus ſuperſtite Mantuano fungebatur; & poſt Moroni aduentum donatus fuit ſtipendio menſtruo quadraginta aureorum præſentis laboris ergo, ac præterea Pontifici commendatus, vt alijs præmijs ob antecedens promeritum exciperetur. *Lib.* 20.*c.*9.

62. Nuntium pacis, in Gallia cum hugonottis firmatæ, Tridentum fuiſſe perlatum 20. Aprilis. Id tamen tribus hebdomadis antè in omnibus Tridentinis monumentis extat. *Lib.*20 *c.*12.

63. Cardinalem Moronum in congreſſibus cum Ferdinando habitis, illi oſtendiſſe, nullum ex Concilio fructum ſperabilem eſſe: quod falſum euincitur. *Lib.*20.*c.*15.

64 Moronum cum Cæſare, eiuſque filio Rege Romanorum, occultiora tractaſſe. At id temporis Rex Romanorum Oeniponte diſtabat, adeò vt numquam ſimul egerint. *Ibid.*

65 Cardinalem Lotharingum in ſuo ſuffragio aſſeruiſſe, Epiſcopatum & Cardinalatum inter ſe repugnare, adeoque improbaſſe Cardinales Epiſcopos. Is tamen contrarium apertè propugnauit. *Lib.*20.*c.*17.

66. Eum in vnico congreſſu ſuum ſuffragium dicendo abſoluiſſe. Ipſius tamen ſuffragium diuiſum fuit in plures congreſſus; vnde ingens altercationum materia. *Ibid.*

67. Maſſarello, qui, cùm eſſet Concilio à ſecretis, ob calculorum morbum ſe ſubduxerat, fuiſſe ſuffectum Epiſcopum Campanienſem: atque ita per ſe compoſitam difficultatem de Cæſaris petitione vt duo eſſent à ſecretis Concilij, vtpote occaſione Maſſarelli excitata. Id tamen diuerſiſſimâ ſanè ratione corrigit, vti patet ex *Lib.*21 *cap.*3.

68. Fuiſſe exaratam quamdam formulam reſponſi reddendi Birago, Regis Galliæ adminiſtro, in qua pacificatio Gallica comprobabatur; ſed illam, cùm à Legatis Lotharingo oſtenſa eſſet, ab hoc fuiſſe improbatam, adeoque aliam formulam ſicciorem exhibitam. Porrò numquam Legati cogitarunt à Synodo quidquam proferendum quo huiuſmodi pacificatio approbaretur: tantumque à vero abeſt, Lotharingum id illis diſſuaſiſſe, vt is è contrario in congregatione contenderit, ne Patres Regi mœſtitiam adderent, factum huiuſmodi malè interpretando. *Ibid.*

69. Comitem Lunenſem medio circiter Iunio cœpiſſe euulgare mandata regia ſuper particula *proponentibus Legatis*; quaſi tunc ad ſe miſſa, vrgente Galliæ Reginâ, quæ conata fuerat Philippum Hiſpaniæ Regem permouere ad tranſlationem, cautata, Concilio Tridenti libertatem nullam eſſe. At Comes primâ die quâ Tridentum attigit, & antequam ex Gallia in Hiſpaniam ea de re Orator mitteretur, regia hæc mandata Morono quàm efficaciſſimè expoſuerat. *Lib.*21.*c.*5.

70. Moronum nihil commotum ex

ea Comitis petitione, & ne voluiſſe quidem vt id Pontifici ſignificaretur, gnarum, id actum in gratiam Reginæ hoc vrgentis, antequam hæc decreuiſſet Pontifici in rebus Concilij ſatisfacere. Quod adeò à veritate alienum eſt, vt non ſolùm Legatis opus fuerit id ad Pontificem perſcribere, ſed etiam exhibere Oratori, ſi ipſe in propoſito perſiſteret, ſe Pontificis id præcipientis accepto iam mandato obtemperaturos. *Ibid.*

71. Ob reſponſum à Morono hac de re Pontifici redditum, ſcilicet, ſe potiùs cupere legationem deſerere, quàm huiuſmodi declarationi vnquam conſentire; ſollicitudinem fuiſſe collegis iniectam; cùm Moronus de eo reſponſo cum reliquis non deliberaſſet, ac inſuper videretur velle ſupra alios inſurgere. Porrò extant geminæ Legatorum litteræ, communi conſenſu ad Pontificem ſcriptæ, quibus hæc eadem ſententia continetur, omnibus profitentibus, ſe malle veniam potiùs abeundi, quàm huiuſmodi rem exequi. *Ibid.*

72. Cæſarem ſuaſiſſe tunc Comiti Lunenſi, vt Regem Hiſpanum ab eo propoſito deflecteret; & ſi dubitaretur, inde futurorum Conciliorum libertatem violatum iri: ſatis fore, ſi ea declaratio in fine Concilij poneretur. Hoc tamen multò antè, & ab ipſis Legatis Comiti propoſitum fuerat. *Ibid.*

73. Compoſito inter Oratores tumultu, ob prærogatiuam orto, Lotharingum propoſuiſſe aliud temperamentum, vt duo diſceptata capita omitterentur. At tumultus ſedatus fuit ineunte Iulio; & tertiâ Iunij miſſus fuerat Romam cum hoc Lotharingi temperamento is qui Gualterio ab epiſtolis erat. Et Muſottus, qui tunc Lotharingo à ſecretis erat, eius comprobationem ad hunc detulit, quo tempore tumultus magis feruebat. *Lib.* 21 *c.* 13.

74 Cardinalem Lotharingum, ijs diebus Romam inuitatum humaniſſimis Pontificis litteris, ſtatuiſſe ijs in rebus illi prorſus gratificari: quare poſt alios adhibitos conatus coactum fuiſſe illum cœtum ex multis primarijs Patribus, in quo iacta fuere fundamenta concordiæ ſuper manſione & Ordine ante generalem congreſſum. Hic tamen priuatus cœtus coactus fuit multò antè quàm Pontifex Lotharingum Romam inuitaſſet. *Ibid.*

75. Archiepiſcopum Hydruntinum omnibus viribus ſeſe concordiæ oppoſuiſſe. Et tamen Legati illi tribuunt præcipuam eius rei laudem; & à Borromæo in litteris ſcriptis ornatur præclaro teſtimonio, quo nomine Pontificis ſignificat, rem huic gratiſſimam ab Hydruntino factam. *Ibid.*

76. In Seſſione vigeſimatertia pleroſque Hiſpanos conſenſiſſe Decretis doctrinam continentibus, adiectâ conditione, vt Legati præſtarent id quod ſui Regis Oratori promiſerant, nempe (quemadmodum Suauis ait) quando Pontificis auctoritas Florentinæ Synodi verbis ſtatueretur, etiam declaratum iri, inſtitutionem Epiſcoporum pertinere ad ius diuinum. Sed è contrario patet ex Actis, ſolùm tres Hiſpanos Epiſcopos, & non omnes aſſenſiſſe illis Decretis appoſitâ conditione: & ex his vnus, ſcilicet Auoſmedianus, generatim mentionem fecit cuiuſdam promiſſionis Legatorum ſuper ſexto & octauo Canone, haud exprimens cui vel quid promiſſum. *Ibid.*

77. Legatos, cùm Comes Lunenſis propoſuiſſet vt Proteſtantes ad Concilium vocarentur, reſpondiſſe, maturè ſe de ea re deliberaturos. At Moronus fidenter reſpondit, huiuſmodi inuitationem fore inutilem. *Lib.* 22. *c.* 1.

78. Ab Oratoribus Hiſpanicis, Romæ agentibus apud Pontificem, fuiſſe excuſa-

cuſatum Comitem Lunenſem, qui Concilij fini aduerſabatur. Hi tamen affirmarunt, id Regiæ mentis eſſe haud poſſe; & vehementes ad Comitem dedere litteras, quarum exemplar exhibuere Pontifici, qui & illud Legatis communicauit. *Ibid.*

79. Intercesſionem Venetorum pro Græcis ipſorum ditionis, de matrimoniorum conſummatorum diſſolutione ſuper cauſa adulterij, fuiſſe circa quamdam narrationem in genere. Et tamen Veneti propoſuere ipſam verborum formulam, quæ accepta eſt. *Lib.* 22. *c.* 4

80. Turbationem quæ Mediolanenſis prouinciæ populos & Epiſcopos inceſſerat, quòd Hiſpanicum Fidei tribunal in eam prouinciam inducendum eſſet, ſedatam ex eo tantùm, quòd Hiſpani, edocti Belgicis turbis, incepto deſtitiſſent. At quies inde contigit, quòd Pontifex Mediolanenſibus & Patribus ſignificauit, ſibi certum ac firmum, eiuſmodi tentamento repugnare. *Lib* 22. *cap.* 8.

81. Pontificem, cognitis variis Oratorum petitionibus ſuper morum emendatione, exarſiſſe ad finem Synodo imponendum. Et tamen antè id ardenter Legatis commendarat. *Ibid.*

82. Gallos Oratores, quò Patres cohiberent à Decreto quod ſuper Principibus molıebantur, euulgaſſe mandatum quo iubebantur conteſtatione vti; ſed contrà quàm vellent eueniſſe, cùm permouiſſent pluſquam centum Patres, vt ſcripto conſpirarent, ſe de nullo capite dicturos, niſi caput de Principibus reponeretur. At Oratores adeò celauere illud mandatum, vt non ſolùm Epiſcopi, ſed ne Legati quidé, & Cæſarei illud odorari potuerint. Inſuper Patres de eo capite fremuere 10. Septembris: adeoque hic fremitus non potuit oriri ob regium mandatum, quod, vti Suauis narrat, vndecimo eiuſdem menſis perlatum fuit. *Lib.* 23. *cap.* 2.

83. Pontificem arbitratum ſe, in ijs quos cum Cardinali Lotharingo habiturus erat ſermones, ſuperaturum Concilij difficultates, præcepiſſe Legatis, vt Seſſio, niſi præſcripto tempore haberi poſſet, ad duos menſes protraheretur. Porrò Pontifex nunquam dubitauit, Seſſionem præſcripto tempore haberi non poſſe, niſi poſt euentum: cumque ab hac mora alieniſſimus eſſet, vbi audijt prorogatam Seſſioné, ſe id ægrè tuliſſe Legatis ſignificauit. *Ibid.*

84. In congregationibus fuiſſe ſententias dictas ſupra viginti capitibus. Monumenta omnia perhibent, hæc fuiſſe capita viginti & vnum. *Ibid.*

85. Comitem Lunenſem, cùm petijſſet vt in cauſis Epiſcoporum Pontifici reſeruandis iura Tribunalium Fidei conſeruarentur, imputaſſe Hiſpanicorum Canonicorum ſeu Capitulorum Procuratori eam duritiam, quam Præſides in illo negotio oſtenderant, adeoque illum ad diſceſſum compuliſſe. At diſceſſus denuntiatio, & ipſe diſceſſus contigere multò ante illud obſtaculum, quod non potuit à Comite Procuratori, ſed Epiſcopis aduerſantibus imputari. *Ibid.*

86. Fuiſſe publicè diſceptatum de coniugijs clandeſtinis, & omnia capita Patribus communicata poſt prorogationé. Vtrumque antè contigit, & ea de cauſa, vt prorogatio impediretur. *Ibid.*

87. Cæſarem ſuper capite ad Principes ſpectante ſcripſiſſe Morono: Omnia mala præterita fuiſſe orta ex oppreſſionibus per Eccleſiaſticos tentatis in populos & Principes. Et tamen in tabulis publicis ne minimum quidem eius rei veſtigium cernitur. *Ibid.*

88. Oratores Gallicos incitatos fuiſſe ad paratam conteſtationem verbis cuiuſdam Epiſcopi, qui in eadem congre-

gregatione, die 22. habitâ, acriter diſſerüerat, reponendum eſſe caput de Principibus, iam ſepoſitum. At Oratores biduo antè petierant ac impetrarant à Legatis facultatem publicè nomine Regis loquendi, celatâ tamen re de qua locuturi. *Ibid.*

89. Conteſtationem Ferrerij reſpondere ſenſis quæ ipſi Lotharingus ſignificarat. At in volumine litterarum, Pariſijs edito, extat Epiſtola Lotharingi ad Regem, in qua oſtendit ſe contra id mandatum ſentire. *Ibid.*

90. Viſum Gallis eſſe, à decimoquarto legum capite tollendos prouentus quos Annatas dicimus; etſi aliter poſteà factum fuerit. Hoc maximè falſum eſt, quippe Lotharingus & plures alij apertis verbis eas prætermiſerunt; neque vmquam in conuentu relatum fuit de ijs expungendis. *Lib* 23. *c.* 3.

91. Epiſcopos Gallos à Pio Religionis causâ abdicatos fuiſſe quinque. Fuere ſeptem. *Lib.* 23. *c.* 6.

92. Sententiam aduerſus ipſos fuiſſe pronuntiatam 13. Octobris. Fuit pronuntiata 22. eiuſdem menſis. *Ibid.*

93. Cardinalem Oſium ſimulaſſe ſe ægrotum, ne intereſſet poſtremæ de Matrimonio congregationi; cùm religioni ſibi duceret conſentire Decreto de clandeſtinis nuptijs, atque id verbis teſtatum. At Mendozæ Acta nihil hac de re memorant; Acta verò Paleotti contrarium omnino produnt. Inſuper idem Oſius poſtridie ſuum ſuffragium, quo Decreto aduerſabatur, ex ſcripto miſit, neque in eo vlli religioni ſibi duxit, ſuum in ea re iudicium Pontificis iudicio ſubijcere. Quin eius morbus tum diuturnus & manifeſtus fuit, vt non modò per eos dies congregationi & Seſſioni intereſſe non potuerit, ſed ſequenti tempore viribus fuerit adeò imbecillis, vt non ei licuerit ſubire partem laborum quos collegæ tolerabant, quod multo cum dolore apud Pontificem excuſauit. *Lib.* 23 *c.* 27.

94. Omnes conſenſiſſe Decretis Fidei ſuper Matrimonio. Et tamen præter Moronum, & alios qui duodecimo repugnarunt, & præter Lotharingum alioſque, qui ſexto reſtiterunt, ſparſim complures ſeſe illis obiecerunt. *Lib.* 23. *cap.* 9.

95. Decretum illud reformationis, cui inſertum additamentum fuerat petente Oratore Hiſpano, fuiſſe quintum, in quo agitur de ijs à quibus cognoſcendæ ſint criminales Epiſcoporum cauſæ. Hoc ſextum fuit ſuper facultate Epiſcopis conceſſa abſoluendi ſibi ſubiectos à quolibet crimine, etiã hæreſis occultæ in foro interiori. *Lib.* 23. *c.* 10

96. Decreta ſuper morum emendatione edita, eſſe decem & nouem. Sunt viginti. *Ibid.*

97. Decretum, ſuper diſtributione prouentuum Eccleſiaſticorum Epiſcopis præſcribenda, fuiſſe correctum adnitente Zambeccaro Epiſcopo Sulmonenſi. Correctum fuit adnitentibus Lotharingo, Guerrero, & alijs; vti colligitur ex Epiſcopi Salmanticenſis Actis. *Ibid. Lib.* 24. *c.* 3.

98. Vargam, Hiſpanicum Romæ Oratorem, quantumuis à Comite Lunenſi ſollicitatum, noluiſſe rurſum inſiſtere quò Concilium protraheretur, tam ob Pontificis morbum, quàm ob reſponſum paucis antè diebus ab eodem Pontifice redditum, quo is teſtificatus ẽſt, ſe rem Concilij libertati permittere. Contrarium habetur in litteris Borromæi, ad Legatos 14. Decemb. datis. *Lib.* 24. *c.* 4

99. Lainium eâ loquendi formulâ *per hac*, & non *per hoc*, quâ obtinuit vt Societas IESV exciperetur à Decreto decimoſexto, quo agitur de rebus non ante tyrocinium renuntiandis, per fraudem feciſſe eamdem Societatem immunem ab alijs rebus, quæ in quindecim

cim capitibus antecedentibus continentur. E contrario illa formula *per hæc*, poſita fuit ex mente Concilij, vti res exigebat. Neque ideò vmquam agitatum fuit de Societate IESV ſubtrahenda ijs legibus, quæ ſuperioribus capitibus continentur. *Lib.*24 *cap.*6.

100. Lainium expoſuiſſe, nullis alijs Ordinibus religioſis conceſſum fuiſſe, vt poſt longum tempus Profeſſionem religioſam impertiri poſſent. Ex libris cunctis de Inſtituto Societatis editis contrarium patet. *Ibid.*

101. Tunc à Lainio iactum fundamentum, ſuper quo poſteri Ieſuitæ poſſent ſtruere ſingularem viuendi rationem, quæ in eorum Societate apparet. Porrò Synodus ipſa, & eodem loco affirmat, eorum inſtitutū eſſe iam à Sede Apoſtolica confirmatū, ſcilicet primùm à Paulo III. & mox à Iulio III. *Ibid.*

104. In fine poſtremæ Seſſionis, cùm Patres interrogati fuere, num ipſis placeret vt Concilium finiretur, & Præſides nomine ipſius Concilij poſcerent à Pontifice omnium Decretorum confirmationem, ſuffragia de hac re propoſita, non fuiſſe de more ſingulatim data, ſed ab omnibus ſimul reſponſum, *placet.* Contrarium reliquit ſcriptum Aſtolphus Seruantius, qui aderat, & erat amanuenſis Maſſarelli, qui Concilio à ſecretis erat. *Lib.*24.*c.*8.

103. Leuitati ac vanitati communiter tributum fuiſſe, quòd Cardinalis Lotharingus elatâ voce inceperit proferre, poſt Concilij finem, Patrum acclamationes; cùm admodum non deceret talem Antiſtitem ac Principem illud muneris, quod potiùs conueniebat Diacono Synodi, quàm Archiepiſcopo & Purpurato adeò inſigni. At monumenta quibus hoc narratur, non aliud perhibent, quàm Cardinalem Lotharingum fuiſſe hac de cauſa communi plauſu exceptum. *Ibid.*

104. In fine Concilij non fuiſſe poſtulatum ab Oratoribus Principum vt ſuam ſubſcriptionem adijcerent, ob Galli abſentiam: ſiquidem ſi horum ſubſcriptio inter alias deſideraretur, declararetur, Gallos non recepturos Synodum. Et tamen ab omnibus Oratoribus Tridenti manentibus, præterquam à Comite Lunenſi, qui id præſtare recuſauit, biduo poſt finem Concilio impoſitū poſtulatæ ſunt, atque ab ijs datæ acceptationes per ampliſſimam verborum formulam, ac ſubſcriptiones, actis cum legitimis tabulis firmatis à duobus Concilij Actuarijs, ac ſeiunctis à Patrum ſubſcriptionibus. *Ibid.*

105. Pontificem admodum perplexo animo fuiſſe, num Concilium confirmandum ſibi eſſet, ob querelas Aulicorum, & vniuerſalem Cardinalium opinionem: fuiſſe in eam rem delectum Purpuratorum cœtum; eorumque ſententias narrat quaſi de re quæ in ancipiti penderet. At Pontifex ſtatim, necdum omnino confirmatis ex morbo viribus, congregationem Purpuratorum aduocauit, in qua teſtatus fuit, velle Concilium & à ſe confirmatum, & ab alijs ſeruatum. Et prætterquam quod id in Actis Senatus habetur, extat hac de re epiſtola Ptolomei Gallij, qui erat Pontifici à ſecretis, ad Vicecomitem, in Hiſpania Nuntium, data die 5. Ianuarij. 1564 Et tam ex Actis, quàm ex epiſtola patet, quàm diligentiſſimè Pontificem curauiſſe, ne in Senatu aut alibi quidquam fieret contra Synodi leges. *Lib.*14 *c.*9.

106. Pontificem non aliud vidiſſe Synodi Decretum, niſi illud quo confirmatio petebatur, adeòque confirmaſſe id cuius ſententiam ignorabat: atque hic refert quoddam reſponſum, ex quo arguit modicam Concilij libertatem in ſtatuendis rebus propoſitis.

Sed in diplomate confirmationis, ſancito ex Senatus-conſulto, & Cardinalium ſubſcriptione firmato, habetur, Pontificem cognouiſſe omnia illa Decreta eſſe Catholica, & populo Chriſtiano vtilia. Inſuper ſatis compertum erat, Decreta cuiuſlibet Seſſionis alia poſt alia veniſſe non modò in manus Pontificis, ſed omnium hominum qui Latinas litteras callerent: & tam ſuper hoc quàm ſuper Concilij libertate legenda. *Ibid.*

107. Gallos nullo pacto probaſſe, à Mendicantibus poſſideri poſſe bona quæ vocant ſtabilia; atque hanc dixiſſe eſſe artem Pontificis, quâ Cœnobia, vbi probè opulenta euaſiſſent, in commendã, vti vocant, abeunt. At Ordines quorum bona abiere in commendas, monachorum fuere, quibus nullum nuncupatum eſt votum non poſſidendi bona ſtabilia; quippe hoc votum, ſi vniuerſalitas & frequentia ſpectentur, à Mendicantibus primùm emiſſum eſt. Præterea Galli, etſi in pluribus reformationis legibus Concilium haud receperint, nullam tamen difficultatem oppoſuere huic facultati, Mendicantibus conceſſæ acquirendi bona ſtabilia, vti re ipſa patet. Et non ſolùm non diſplicuit ipſis hoc Decretũ ea de cauſa, quòd huiuſmodi bona poſteà in commendationem abeant; ſed præcipuum obſtaculum à Regina & Regiis adminiſtris obiectum, vnde & Concilij acceptatio præpedita, illud fuit, quòd videlicet huiuſmodi commendationes ſeu commendæ tollerentur, cùm illæ in Gallia ex toto à Regis arbitrio penderent. *Lib.* 24. *c.* 10.

108. In Germania leges diſciplinæ ne apud Catholicos quidem magni factas. Hoc dictum experientiæ apertè repugnat. *Lib.*24 *c.*12.

109. Cæſarem & Bauarum, quò Catholicis ſatisfacerent, vehementiſſimè à Pontifice petijſſe vſum Calicis, coniugium ſacerdotum, aliaque legum Eccleſiaſticarum laxamenta. Hoc de Calice verum eſt: ſed repugnat iis quæ Suauis principio ſcripſit, videlicet, poſtquam Concilium conceſſionem Calicis Pontificis arbitrio permiſit, illam à Cæſare non ampliùs poſtulatam; ſiquidem populi id à Concilij poteſtate, non à Pontifice accipere volebant. Hic tamen error apertè reuincitur. *Lib.*18.*c* 9 *& lib.* 22 *c.* 10. Porrò de re præſenti legendus *Lib.*24 *cap.*12.

110. Pontificem in nouo Cardinalium delectu, habito quindecim menſibus poſt Synodi finem, legiſſe complures ex ijs qui ſuam ipſi operam fideliter impenderant, & ne vnum quidem lectum ex iis qui aſſeruere, manſionem aut inſtitutionem Epiſcoporum eſſe ex iure Diuino, quantumuis alioquin Purpuram mererentur. Et tamen inter hos, quos numerat ad Purpuram euectos, nonnulli numerati fuere, qui in Concilio parum egere: & contrà, aliqui omiſſi qui validiſſimè iura Pontificum tutati, ex quibus duo alio tempore ad Pontificatum peruenere. Immò nihil detrimenti potuit accidere Patribus eam ſententiam propugnantibus, cùm Pontifex ipſe, quemadmodum Orator Venetus in ſua narratione affirmat, demum in eadem eſſet ſententia, & vetuerit quidquam contra illam agitari, conſentiens conformari Decretum ijs verbis quæ eiuſmodi ſententiæ maximè fauerent; quam poſteà communiter ſecuti ſunt Scriptores erga Sedem Apoſtolicam præ aliis obſequentiſſimi. *Lib.* 14. *cap.*13.

Alij innumerabiles Suauis errores, qui in Hiſtoriæ progreſſu refelluntur, haud recenſentur in hoc ſyllabo: ſeu quia neceſſaria eſſet prolixa narratio, ſeu quia eorum confutatio pendet non à ſolis facti probationibus, ſed à ratiocinatione, ſeu alias ob cauſas.

INDEX

INDEX
RERVM NOTABILIVM,
Quæ his octo Libris continentur.

A.

ABbas Mannenſis iterum venit ad Pontificem nomine Lotharingi Card. lib. 18 cap. 13. num 5. *Eius poſtulata pro Seſſione retardanda.* l. 18. c. 17. n. 14. *Proficiſcitur ad Carolum Regem cum litteris eiuſdem Lotharingi.* l. 24. c. 4. n. 2.

Abbas Nichesius à ſecretis Ferrarienſis Card. quæ referat Pontifici de ſenſis Lotharingi Card. & ſuorum Præſulum. l. 18. c. 17. n. 16.

Abbates Caſſinates contendunt cum Claravallenſibus de loco; & quomodo res compoſita. l. 19. c. 2. n 6.

Adamus Fumanus Canonicus Veronenſis, & additus Concilio à ſecretis cum Maſſarello. l. 21. c. 2. n. 7.

Ægidius Falcetta Epiſcopus Caurulenſis obſtat acriter conceſſioni Calicis, cum gravi Cæſarianorum indignatione. l. 18. c. 4. n. 22. *Calumnia Suavis ſuper hoc.* l. 18. c. 5. n. 4. *Transfertur ad Eccleſiam Bertinorenſem.* l. 19. c. 13. n. 1.

Ægidius Fuſcararius Epiſcopus Mutinenſis, quid ſentiat de conceſſione Calicis. l. 18. c. 4 n. 5 *Eius ſententia, vt matrimonia clandeſtina fiant irrita.* l. 22. c. 4. n. 11. *Erga ipſum Pontificem ſe benevolum oſtendit.* l. 23. c. 6 n. 3. *Cura illi demandata Romæ de rebus nondum perfectis à Concilio.* l. 24 c 13. n. 4. *Eius obitus.* ibid.

Albertus Bavariæ Dux: rationes illi redditæ à Legatis ob repulſam Calicis. l. 21. c. 2. n. 9. & 10. *Poſtulat conceſſionē à Pontifice.* l. 24. c. 12 n. 8

Albertus Duinius Græcos adiuvat pro Communione ſub vtraque ſpecie; & errores Suavis. l. 17. c. 7. n. 13. & 14.

Alexander Card. Farneſius. Eius ſuſpiciones de Morono Card. ob emendationem Collegij in Synodo. l. 23. c. 7 n. 4. & 5.

Alexander Crivellius Nuntius in Hiſpania, Philippum Regem cohortatur pro felici Synodi progreſſu. l. 19. c. 12. n. 5.

Alexander Sfortia, Cameræ Apoſtolicæ clericus. Excitatus in Concilio rumor ob imaginariam eius electionem ad Purpuram. l. 21. c. 6. n. 4. *Cœtus habiti in eius ædibus de diſciplina.* l. 22. c. 8. n. 5. *Quæ illi ſignificata ſint nomine Pontificis.* l. 23. c. 6. n. 3.

Alfonſus Salmeron Societatis IESV, *interfuit cunctis aperitionibus Concilij; & quâ conditione.* l. 17. c. 6. n. 2 *Eius ſermo notabilis de articulis Euchariſtiæ.* l. 17. c. 6. n. 2. 3. & 4. *Obiecta ab eo Decretis digeſtis de manſione: appendix ab eo petita; & errata Suavis.* l. 17. c 11. n. 1 vſque ad 21. *Suavis mendacia de reſecta ab illo temporis reſtrictione in dicenda ſententia.* l. 17. c. 13. n. 10. & 11. *eius ſententia de quibuſdā articulis de Ordine & de Matrimonio.* l. 18. c. 18. n. 3 4. & 5. & l. 20. c. 2. n. 1

Allegrius miſſus à Carolo IX. ad Pium IV. vt transferatur Concilium in aliquam vrbem Germaniæ. l. 21. c. 3. n. 1.

Aloyſius Avila Romam venit ad Pium IV. Orator Philippi Regis. l. 19. c. 4. n. 16. *Mandata quæ defert de manſionis argumento, alijſque*

Concilij

Concilij rebus. l.19.c.7.n.4. & l.20. c.10. n. 5. vſque ad 11. *eius ſedulitas ad accelerandum exitum Synodi.* l. 22. c. 1.n.6. & c.9. n. 2. *Petit dilationem ob noua mandata Regis.* l.24.c.1.n.1.

Aloyſius Requeſenius, magnus Caſtellæ Commendator, Regis Philippi Orator Romæ, iracundè in Pontificem loquitur ob potiorem locum Galliæ Oratori datum. l 24.c.11.n.11. *Reuocatur à Rege; quòd ſibi gratum Pontifex oſtendit.* l.24 c.12.n.1.

Amantius, ex Seruorum Ordine, Theologus in Tridentino, ſuam ſententiam retractat de Communione; & error Suauis. l.17.c.6.n.6.

Andreas Cueſta loquitur in Synodo de inſtitutione Epiſcoporum. l 18.c.14. n.7. *Obſtat poſtulato Venetorum.* l.22.c.4 n.29.

Andreas Dudithius Sbardellatus latinè perorat in Seſſione quinta, intenditque obliquè perſuadere conceſſionem Calicis. l.17.c.1.n.21.

Angelus Maſſarellus, à ſecretis Concilij. Illi ſupplentur alij dum ægrotat. l. 19.c.15 n.1. l. 21.c.3.n.27. & c.12. n. 1. *Admittit ad ſuffragium procuratores Germanos cum moleſtiâ Legatorum.* l. 18 c. 4. n. 12.& l.20.c.17.n.8. *Cadit in ſuſpicionem Cæſareis & Gallis, qui nouos illi adiectos poſtulant, & ipſis ſatisfit.* l.19. c.4 n.1. & l.21.c.2 n.7.

Annui cenſus quos exigunt Pontifices Romani. Edicta in Gallia ſuper his vulgata. l.18.c.1.n.3 4.5 & 6. *Ipſos defendunt Præſules Galli in Concilio; & mendacium Suauis.* l. 23. c.3.n.3.

Antonij Ælij ſermones in Synodo de conceſſione Calicis, de Collegiorum immunitate, de virtute matrimonij clandeſtini. l. 18. c. 4. n.3. l.23.c.5. n.14.c.5.n.18.& c.9.n 3.

Antonius Auguſtinus Duodecemuir Romæ. Malignitas Suauis in ipſum. l.17 c.7.n.15.

Antonij Borbonij Nauarræ Regis obitus. l.19.c.5.n.13

Antonius Cerronius Epiſcopus Almeriensis, approbat vt irrita fiant clandeſtina matrimonia. l. 22. c. 4. n.12.

Antonius Ciurelia ſe opponit, mordaci irriſionis modo, Legatis proponentibus; & eorum querela. l.19.c.16 n.15. l.20.c.2.n.7.

Antonius Couarruuias recitat conteſtationem Lunenſis de loco, in cœtu. l.21.c 1.n.1.

Antonius Fachinettus Epiſcopus Neocaſtrenſis egregie laudatur à Legatis Tridentinis. l.21. c. 2. n. 11. *eius ſententia de reformandis Epiſcopis.* l.21 c.4 n.2.

Antonius Maria Gratianus, à ſecretis Commendono, ſcribit ſummam reſponſionum de quibuſdam Cæſaris articulis. l.20.c.4.n.5.

Antonius Muglitius Archiepiſcopus Pragenſis, Orator Ferdinandi vt Cæſaris in Concilio, inſtat pro Calicis conceſſione. l 17.c.14. n.12. *eius publica ſententia de prorogatione ſeptimæ Seſſionis.* l. 19 c. 16. n. 15. *Diſcordat à Legatis de omittenda Principum laicorum emendatione.* l.22.c 6 n.1 2 3. & 5. & c 7.n.1.

Antonius Perenottus Cardinalis ſcribit ad Pontificem de Baio & Heſſelio, qui Tridentum venerant. l. 21. c.7.n.4.

Antonius Scarampus Nolæ Epiſcopus, loquitur cum Vicecomite de criminationibus Mantuani. l.17.c.3 n.1. *Ab hoc mittitur ad Pontificem.* l.20 c.3.n.5.& 6.

Appellationes Clericorum non regularium ad Pontificem quo pacto ſint obſeruandæ inter Præſules inferiores.

res. Decreta ſuper hac ſancita. l. 18. c. 6. n. 10.

Apoſtoli an fuerint à Chriſto conſecrati in cœna. l. 18. c. 5. n. 5. 7. & 8.

Archiepiſcopi. Vide *Epiſcopi.*

Arnoldus ab Oſſat, Cardinalis Gallus, ſcribit ſumma cum laude ac veneratione de Decretis Tridentinis. l. 24. c. 10 n. 15.

Arrias Gallegus, Epiſcopus Gironenſis, petijt audientiam à Patribus poſt quemdam cœtum abſolutum. l. 17. c. 11. n. 13. *Præſefert ſpeciem conteſtantis in quædam Decreta de diſciplina: & quo pacto fuerit impeditus.* l. 23 c. 8 n. 4.

Arrinabenus mittitur à Mantuano Cardinali ad Pontificem, petiturus veniam abeundi à legatione: & error Suauis. l. 17. c. 3 n. 7. & c. 4. n. 3. *Eius reditus & reſponſa.* l. 17. c 5 n. 1. *Senſus Pontificis ab eo delati de Calicis conceſſione.* l. 17 c. 14. n 10

Auguſtinus Pautgatner Orator Bauarus Tridenti, abit ob contentionem de loco cum Heluetio. l. 19. c. 4 n. 11. *Romæ poſtulat conceſſionem Calicis, & remittitur ad Concilium.* l. 19. c. 2. n. 9.

Aula Romana quid ſit. l. 24. c. 10. n. 13. *De ea murmur Tridenti ob contentiones de manſione.* l. 17 c. 3. n. 4. *An ea repugnarete confirmationi Synodi, & quid inde boni reciperet.* l. 24. c. 9 n. 4. & 5. & c. 14. n. 14.

B.

BArtholomeus Delbene miſſus à Rege Galliæ ad Pium IV. diſſerit de ſenſibus Lotharingi de pacificatione hugonottorum. l. 18 c. 17. n. 3.

Bartholomæus Caranza, Epiſcopus Toletanus, coniectus in carcerem in Hiſpania hæreſis titulo. Poſtulata Patrum Tridentinorum, vt eius cauſa auocetur ad Pontificem. l. 21. c. 7. n. 7.

Bartholomæus de Martyribus Archiepiſcopus Bragarenſis ſententiã fert de conceſſione Calicis. l 18. c. 4. n. 8. *Romã diſcedit.* l. 22 c. 11 n. 2. *Redit Tridentum, & ſummoperè Pontificem laudat, & Borromæum.* l. 23. c 7 n. 7. *Varia obſeruat ad Epiſcopos & Regulares reformandos.* l. 24. c. 3. n 3 & c. 6. n. 2.

Bartholomæus Sebaſtianus, Epiſcopus Pattenſis, fauet Pontificis auctoritati apud Hiſpanos. l 20. c. 9. n 11.

Bartholomeus Serigus, Epiſcopus Caſtellanetenſis, ſupplet munus Maſſarelli abſentis l. 19 c. 15. n. 1. l. 21. c. 12. n. 1.

Bernardus Cardinalis Nauagerius it Legatus Concilij Tridentini poſt mortem Mantuani. l 20. c. 6 n 5. *Tranſit Venetijs.* l. 20. c. 12. n. 7. *Peruenit Tridentum.* l. 20. c. 13. n. 2. *Eius colloquia, & amicitia cum Lotharingo contracta iuſſu Pontificis.* l. 20. c. 16. n 4. 5. & 6. *Veronam adit poſt abſolutam Synodum.* l. 24. c. 9. n. 3.

Bertonius, à ſecretis Lotharingi Cardinalis, miſſus Romam; & ſermones de hoc Tridenti. l. 19. c. 5. n. 1. *Finis eius miſſionis.* l. 19 c 12 n. 8. *Litteræ ad ipſum a Lotharingo, oſtendendæ Pontifici.* l. 19 c. 16 n. 6. 8. & 9.

Bona Eccleſiaſtica, quomodo liceat ea locare. l. 24. c. 7. decr. 11.

Breuiarium. Eius reuiſio Pontifici commiſſa à Concilio. l. 24. c. 8. n. 4.

C.

CAlix petitus à Bauaris & Cæſarianis in Synodo. l. 17. c. 4. n. 8. *Quinque articuli ſuper hoc expenſi.* l. 17. c. 1. n. 1. 2. & 5: & c. 6. n. 2. & ſeq. *Difficultas & dilatio rei cum agrimonia Cæſarianorum.* l. 17. c. 7. n. 1. vſque

vſque ad 6. *Animaduerſiones de hoc Suauis.* l. 17. c. 12. n. 2. *Noua Ferdinandi poſtulata, & modi excogitati vt ipſi ſatisfieret.* l. 17. c. 14. n. 10. 11. & 12. *Res propoſita generali cœtui, & rationes ab illius Oratoribus adductæ.* l. 18. c 3 per totum. *Summa opinionum varietas abſque concluſione.* l. 18. c. 4. per totum. *Alia Cæſarianorum cogitationes; & errata Suauis.* l. 18. c. 5. n. 1. 2. 3. & 4. *Poſtulatum ad ſolam Bohemiam reſtrictum. Querela & diſcordes ſententiæ de Decretis propoſitis; & res Pontifici remiſſa.* l. 18. c. 7. n. 12. & 13 & c. 8. n. 1. 2. 3. & 4. & c. 9. n. 3. *Obiecta à Suaui.* l. 18. c. 9. n. 10. & 11. l. 22. c. 10. n. 15. l. 24. c. 12. n. 8. *Senſus Philippi Regis, & Pontificis hac in re.* l. 20 c. 10 n. 9. & 19. *Poſtulata feruentia Bauari Romæ & Tridenti, quo pacto ſedata.* l. 21. c. 2. n. 9. & 10. *Voluntas in Cæſare id à Pontifice petendi.* l. 22. c. 10. n. 15. *Conceſſio limitata tradita his duobus Principibus, ſed ſine fructu.* l. 14 c. 12. n. 8.

Camillus Oliuus, à ſecretis Mantuano, monet herum de propinqua morte. l. 20. c. 6. n. 2. *Confirmantur ipſi munera poſt obitum Mantuani.* l. 20 c. 9. n 8. *Calumnia & errores Suauis de Oliuo.* l. 17. c. 4. n 2. & 3.

Cancellarius Pariſienſis ſtimulat Lotharingum Tridenti vt in Pontificem agat. l. 19. c. 9. n. 8. *Se arctius coniungit cum eodem.* l. 20. c. 12. n. 11. *Videtur cogitare de conſtituendo Rege capite Eccleſiæ Gallicanæ.* l. 23. c. 1. n. 13. *Opponit multa ne Synodus recipiatur.* l. 24. c. 11. n. 3. & 4.

Capitula Cathedralium aliarumq; Eccleſiarum primariarum. Decretum expenſum de ipſarum immunitate. l. 23. n. 3. c. 6. & ſeq. & c. 7. n. 2. 14. & 15. *Ponderationes de hoc.* l. 23. c. 3. n. 9 & 10. *Comprobatio Decreti, & poſtulatum Lotharingi de Canonicis concubinarijs.* l. 24. c. 4. n. 10. & c. 7. decr. 6.

Capitula Hiſpaniæ poſtulant à Synodo, vt ipſorum immunitates perſiſtant. l. 22. c. 10. n. 3.

Capitulum Compluſenſe defenditur à quibuſdam Hiſpanis pro ſua immunitate, & poſtulata contraria Salmanticenſium. l. 23. c. 3. n. 24. & c. 7. n. 2.

Cardinales. Littera inter Ferdinandum & Pium IV. de numero & prærogatiuis requirendis in Cardinalibus. l. 20. c. 8. n. 5. & c. 14 n. 10. *Sententia dicta in Synodo per hoc, & de committendis eorum cura Epiſcopatibus.* l. 20. c. 16. n. 1. & 12. l. 21. c. 4. n. 10. l. 23. c. 3. n. 4 13. 22. *Mandata valida Legatis data ad hos reformandos, & excuſationes de hoc habita à Pontifice in Senatu.* l 23. c. 6. n. 5. & 6. & l. 22. c. 1. n. 5. & 6. *Lunenſis de hoc ipſo poſtulata* l. 22 c. 7. n. 2. *Obligationes iniecta Cardinalibus Epiſcopis de conſecratione & manſione.* l. 21. c. 11. n. 5. c. 2. n. 5. & 6. decr. 1. *Patres optant ſeiunctam emendationem Cardinalium: & cur hoc non euenerit.* l. 21. c. 6. n. 7 l. 23. c. 7. n. 4. 5. 6. 7. & 10. *Synodi Decretum de illorum frugalitate.* l. 24. c. 7. n. 1. decr. 1.

Carolus Borromaus. Eius littera ad Legatos de libertate agendi tum in doctrina, tum in diſciplina legibus, ac præcipuè in reformandis Cardinalibus. l. 18. c. 11. n. 12. 13. 14. l. 20. c. 5. n. 5. c. 6. n. 7. l. 21. c. 6. n. 1. vſque ad 8. l. 22. c. 1. n. 5. 12. 13. c. 8. n. 11. l. 23. c. 7. n. 5. *Eius ſenſus in obitu Frederici fratris.* l. 19. c. 4. n. 9. *Noua littera de modo agendi cum Lotharingo, & de ſedandis controuerſijs*

bis

ſiis ſuper manſione, & Epiſcoporum inſtitutione. l. 19. c. 12. n.10. & ſeq. *Habita cum Oratore Luſitano officia ob pietatem quam hic in Synodo præ ſe tulerat.* l.19.c.15 n.7 *Mandata de loco Hiſpani Oratoris.* l.21.c.1.n.7.c.8.n.5 *De fiducia habenda erga Lotharingum & Madruccium.* l.22.c.2.n.7.& 8. *de fauore præſtando Societati* IESV l.24. c.6. n. 6. *De rebus Romæ ſtabilitis cum Lotharingo.* l.23.c.6.n.4. *Littera ad duos Hiſpaniæ Nuntios de confirmatione & executione Concilij.* l.24.c.9.n.8.

Carolus Cardinalis Borbonius accipit à Pio IV. legationem Auenionenſem. l.24.c.11. n. 10. *Remanet ad Regis tutelam poſt mortem Antonij fratris.* l.19.c.5. n.13. *Agitur de danda illi coniuge, cum relaxatione legis Apoſtolicæ.* l.20.c.9.n.2.

Carolus Graſſius Epiſcopus Montisfaliſci, miſſus à Pontifice obuiàm Lotharingo, ad Synodum accedenti. l.18.c.17.n.11. *Præuenit Lotharingum Tridentum ad dilationem petendam.* ibid. & n. 19. & 20. *Reſpondet illic multa cum laude conteſtationi Oratoris Galli.* l.23.c.1.n.10 & 11.

Carolus Guiſius Gallus, Lotharingus Cardinalis. Suſpiciones de eo ſparſæ Romæ ac Tridenti de ipſius aduentu proximo. l.18. c.7.n.2. & 3. c. 13. n. 2. *Eius obſequioſa officia erga Pontificem.* l. 18. c. 13. n. 5. *Eius poſtulata apud Legatos pro mora.* l.18.c.17.n.19 *Tridentum peruenit, ibique excipitur.* ibid. n 21. *Prima colloquia cum Præſidibus, & mandata delata.* l. 19. c.1. per totum. *Noua ad Pontificem littera, & colloquia cum Piſcario.* l.19. c.2.n.1. & 2. *Propoſita Legatis ad ſedandam diſcordiam de inſtitutione Epiſcoporum, ad ſtabilienda capita diſciplinæ pro Gallia.* ibid.n.7. & 8. *Verba facit, & excipitur in generali Cœtu.* l.19. c.3.n.1. & 2. *Alienatio a Simonetta, & eius ſenſus Gualterio communicati.* l.19. c.4.n.1.2.3. & 4. *Quid de ipſo Patres ſenſerint.* l. 19. c. 5.n.1. *Eius querela ob rumorem excitum de Epiſcopo Guadicenſi.* l. 19. c. 5. n. 6. 8.& 9. *Eius prima ſententia publica de argumento Ordinis, ac præcipuè de inſtitutione Epiſcoporum: & noua Canonum forma ab eo propoſita.* l. 19. c.6 n.1.2.3. & 4. *Alia ab eo propoſita de auctoritate Pontificis, quæ Romam mittuntur.* ibid. n. 10. & ſeq. & c.7.n.2. *Reſponſa Româ reddita; & mendacia Suauis.* l.19.c.7 n.3.& 4.& c.8.n.5. & 6. *Eius ſententia de diſciplina, & falſa à Suaui dicta.* l.19.c.7.n.5. & ſeq. *Acerbè conqueritur de Pontificijs.* l.19.c.8. n.4.& c.9.n.7.8 & 9. *Pontifex ipſi gratificatur.* l.19.c.10.n.2. *Littera eiuſdem, beneuolentiæ plena ad ipſum; & mandata tradita, vt cum eo benè agatur.* l. 19 c. 12. n. 8.9. & 15. *Ab eo ſignificata de poſtulatis Gallorum.* l. 19.c.11. n.2. *Ratio digeſta cum Præſidibus ad componendos Canones iam dictos, & difficultas quam offendit in Gallis Epiſcopis & Hiſpanis.* l.19.c.13.n.2.& ſeq. *Delegatio de eo & Madruccio habita pro Decreto manſionis.* ibid. n. 4. *Noua Decreti forma illic etiam propoſita, & difficultates & contentiones obortæ.* l. 19. c. 14. n. 2.3. & 4. & c.16.n.4. & 5. *Reſponſa honorifica Pontificis, ad eum per Vicecomitem redeuntem delata; & Suauis mendacium.* l.19. c. 15. n.6. & c.16. n. 1. *Eius litteræ, quibus ſe purgat, Romam miſſa.* l.19.c 16.n.6 7.8.& 9. *Eius publica ſententia de* *proro-*

proroganda ſeptima Seſſione. l. 19. c. 16. n. 14. *Varia ab eo excogitata pro reſponſione duarum epiſtolarum Regis Galliæ.* l.20.c.2.n.6 l.21 c.3.n.1.10.12.13. & 15. *Eius ægrimonia ob res præteritas.* l.20.c.3.n.1 & 2. *Caſarem adit Oenipontem: eius tractatus, ac reditus.* ibid. n. 4. c.4. n.5. & c.5. per totum. *Animi conſtantiam oſtendit in cæde fratris.* l.20.c.6.n.8. & 9. *Optat eſſe Præſes in morte Mantuani; & querela quòd id non offeratur.* l.20.c.6. n.4 & 5. & c.7 à n.1. vſque ad 6. *It Venetias, eumque ſequitur Vicecomes, & cur,* l.20.c.9.n.2. vſque ad 7. *Redit Tridentum: eius affectiones & querela.* l.20. c.12.a n.6. vſque ad 12. *Mittitur ab eo nuntius ad Caſarem, eum edocturus de rebus Synodi, & æmulatione Oratorum.* l. 20. c. 16. n. 1. & 2. *Eius opera ad eos componendos, quod ſpectabat ad cœtus.* l. 20. c. 17. n. 5. *Colloquia & amicitia cum Navagero contracta.* l.20.c.16.n.4.5.& 6. *Litteræ Reginæ Scotorum, ab eo ad Concilium delatæ.* ibid. n. 7. *Liberè & notabiliter verba facit de Epiſcopis, de Cardinalibus, ac de alijs argumentis.* ibid. n. 9. & 10. *Eius colloquia cum Ferrarienſi Cardinali de rebus Tridentinis, & aſperitas illi oſtenſa in Pontificios.* l. 21. c.2 n.1. vſque ad 7. *Noui Canonum moduli ab eo formati in argumento Ordinis.* l.21.c.4.n.11. *Carpit Gallos, qui Pontificis auctoritati aduerſabantur.* l.21.c 5.n 4. *Agit ſecretò cum Pio de celeri concluſione; & ſtudioſè difficultates inijcit ne quid interim concluderetur.* l.21.c.4.n.14. & 15. & c.5. n. 1.2. 3. & 4. *Falſa à Suaui dicta de quadam illius ſententia ſuper Epiſcoporum auctoritate, & Concilij, & Pontificis.* l.21. c.6.n.20. & 21. *Agit cum Draſconitzio, Oratore Ferdinandi, pro concordia Oratorum, quod ſpectabat ad locum in templo.* l. 21. c.8 n.6. *Eius ſenſus de nouitate ſuper hoc illic tentata, & litteræ Romam miſſæ cum Muſotto.* ibid.n.7. & 8. & c.9. n. 2. & 3. *Commendatur ob rem compoſitam; & reſponſum à Pontifice ipſi redditum.* l 21. c.10. n.5. & 6. *Eius ſtudia pro concluſione, & vt omitterentur duo articuli maximè controuerſi; & falſitas Suauis.* l.21.c.5.n.2.c.11. n.4 c.13. n.3.& 5. *Laudatur à Pontifice in Senatu, & inuitatur Romam.* l.21. c.13.n.5.& l.22.c.1.n.5.& c.2.n.4. *Eius ſuſpiciones ob nouas emendationes propoſitas; & diſcordia cum primo Legato.* l. 22. c. 2. n. 1.2. 3. & 4. *Gualterium Romam mittit ad celerandum Concilij exitū; & litteræ honorificæ inde acceptæ.* ibid.n.7. & 8. *Iuſſa de habenda cum eo fiducia.* ibid. n.7. *Eius ſententia fauens Decreto de matrimonijs clandeſtinis, & de filijs familias.* l.22.c.4.n.5 & 6 *Studia Pontificis vt eum Tridenti ſiſteret vſque ad finem Concilij, ſed præpedita à Morono.* l.22.c.5.n.1. 2.& 3. *Scribit ad Caſarem acta cum Pontifice, & ad hæc reſponſum ipſi redditum.* l.22.c.5.n 6.& 8. *Varios oſtendit ſenſus eodem tempore his Principibus de eadem re.* ibid. n 10. & 11. *Cœtus habiti in eius ædibus ad diſciplinam reformandam: longiſſimus ſermo de 21. capitibus ſuper ea.* l.22.c.8.n.5.& l.23. c.3. n.1. vſque ad 14. *Romam adit, & ſcribit ad Carolum Regem, Synodum purgans.* l. 22. c.11. n.2. l.23. c.1.n.1. & 2.l.24.c.4. n.2. *Res ſtabilita cum Pontifice de Concilio; eiuſque profectio.* l.23.c.6.n.1.2.3.& 4 *Tranſit Venetijs, ibique cum Gallicis Oratoribus*

toribus agit. ibid. n. 9. & 10. Tridentum redit. ibid. n. 12. Noua ſententia de capitibus diſciplinæ. l. 20. c. 7. n. 9. 10. & 11. Conteſtatio ipſius nomine, & Epiſcoporum, in hoc argumento l. 23. c. 12. n. 8. Eius ſenſus de proponendo fine Concilij, à Præſidibus probati. ibid. n. 17. Obijcit varia Decretis matrimonij. l. 23. c. 8. n. 2. & c. 9. n. 3. Amicè cum eo agit Pontifex ob habitam Seſſionem. l. 24 c. 2. n. 1. Proponit, & multa loquitur vt Concilium abſoluatur. ibid. n. 4. c. 3. n. 2. c. 4. n. 1. Acclamationes ab eo confectæ, & decantatæ; titulus in his Pontifici datus; & malignitas in hoc Suauis. l. 24. c. 8. n. 10. 11. & 12.

Carolus IX. Rex Galliæ ſcribit ad Synodũ aduentu Lotharingi. l. 19. c. 3. n. 2 Eius officia pro victoria contra hugonottos. l. 20. c. 2. n. 2. Noua littera ad excuſandam pacẽ. l 21. c. 3 n. 5. Agit cum Pontifice, cum Cæſare, & cum Rege Hiſpaniæ pro tranſlatione Synodi in aliquam vrbem Germaniæ. ibid. n. 2 3. & 4. & c. 7. n. 2. Iuſſa data ſuis Oratoribus, vt conteſtarentur, & ſecederent Tridento, & cur. l. 23. c. 1. n. 1. Reſpondet Lotharingo, reditum Oratorũ poſtulanti. l 24 c. 4. n. 2. eius ægrimonia pro negata Romæ prærogatiua eius Oratori. l. 24. c. 11. n. 7.

Carolus Vicecomes, Epiſcopus Vintimilienſis, agit cum ſingulis Legatis Tridenti, & Pontificem docet de rebus Tridentinis. l. 17. c. 3. n. 1. 2. 3. & 4. Mandata illi tradita de conceſſione Calicis. l. 17. c. 8. n. 6. Studet in concordiam reuocare Mantuanum & Simonettam. ibid. n. 11. & 12. & l. 13. n. 1. Studet componere contentionem de manſione. l. 17. c. 13. n. 4. 5. & 6. Oratio ab eo habita in Seſſione vigeſimaſecunda, & laudes de ea ſcriptæ à Legatis ad Pontificẽ. l. 18. c. 9. n. 1. Romam it cum ipſorum mandatis. l. 19. c. 9. n 1. vſque ad 6. & c. 12. n. 1. & 2. Eius reditus, & reſponſa. l. 19. c. 15. n. 2. & ſeq: Oſtendit ægrimoniam in Lotharingo & Madruccio. l. 20. c. 3 n. 1. & 2. Agit cum Lotharingo Patauij de aduentu Pontificis & Cæſaris Bononiam. l. 20. c. 9. n. 5. 6 7. & 9. Mittitur ad Ferrariæ Cardinalem, vt impetret ab eo officia propitia cum Lotharingo, & huius rei euentus. l. 21. c. 1. n. 8. & c. 2. n. 1. 2. 3. & 4. Romam vocatur, & data illi mandata à Præſidibus. l. 22 c. 11. n. 4. & ſeq. Proficiſcitur in Hiſpaniam; & mandata ipſi tradita de concluſione & executione Synodi, de colloquio Principum, de matrimonio Reginæ Scotorum, & de abalienatione bonorum Eccleſiaſticorũ. l 24. c. 1. n. 1. & ſeq.

Catechiſmus remiſſus Pontifici à Synodo vt corrigatur. l. 24. c. 8. n 4.

Catharina Medicea, vxor Henrici II. Gallorum Regis, curam gerens illius regni poſt obitum viri, poſtulat morã Seſſionis vſq; ad aduentum ſuorum Præſulum, ſed ſine effectu. l. 17. c. 14. n. 2. & 3. Pacem conficit cum Caluiniſtis. l. 20. c. 10. n. 1. eius ſenſa de loco Oratorum in Concilio. l. 20 c. 16. n. 1. Colloquium ab ea optatum cum Principibus, & diligentia Pontificis ad id perficiendum. l. 24. c. 1. n. 2 Mora ab ea inuecta in excipienda Synodo. l. 24. c. 11. n. 1. 2. 3. & 4 Prærogatiua Romæ data eius Oratori, aliaque beneficia ipſi conceſſa ad executionem facilius habendam; & omnia incaſſùm. ibid. n. 5. & ſeq.

Cauſæ extra Romanam curiam quo pacto agendæ. l. 24. c. 7. decr. 10.

Claudius Quiñones, Comes Lunenſis, deſignatus à Rege Philippo Orator Tridenti. l. 17. c. 4. n. 7. Varia conſilia excogitata ad dandum ipſi locum. ibid. & l. 19. c. 4. n. 12. & ſeq.

Inuitatur à Pontifice, & à Legatis; & eius reſponſa. l.19.c.12.n 7. & c.15. n. 2. Agit Oeniponte cum Lotharingo. l.20 c.5.n 2. Concilium adit, ac Præſides primò inuiſit. l.20 c.11.n.2.& 5. Colloquia cum Morono de particula, proponentibus Legatis. l.20 c.12.n. 1.2. & 3. Poſtulat vt proponatur capitulum de electione Epiſcoporum. l.20 c 16. n.8. Agit de litigio cum Gallis, & locus illi datus in cœtibus. l.20.c.12. n.5.& c.17.n.4.5. & 6. Excipitur; & conteſtationes mutuæ inter eum & Ferrerium. l.21. c.1.n.1. & 2. Oratio eius nomine habita, & reſponſio ibid.n.3.& 4 Rurſus poſtulat à Morono particulam memoratam; & mendacia Suauis. l 21.c 5. n.6. & ſeq. It ad Cæſarem,& redit. ibid. n. 9. & c.8.n 7. Mandata ſecreta Pontificis ipſi fauentia, de ceremoniis illi exhibendis in templo. l.21.c.1.n.6.& 7. & c.8.n.4.5.& 6 Tumultus, & periculum ſchiſmatis ob id exortum. ibid. n.7. & 8. Quæ ipſe parat ad rem exequendã, & ad Pontificem defendendum. l.21.c.9. n.4.& c.10.n.1. Concordia; & euentus conſideratio. l.21.c.10. n.5.6. & 9. Eius ſtudia tandem remiſſa, ad Seſſionem præpediendam. l.21.c.11. n.4. 6. & 7. eius facultas ibi lecta. l 21.c.12.n.1. Rurſus poſtulat vt inuitentur Proteſtantes; ſed ſine effectu. l.22.c.1.n 1. Obſiſtit ne Synodus celeriter abſoluatur. ibid. n. 2. 7.& 8. & c. 2. n.3. & c.3.n.9. Colloquium eius cum Legatis de deſignandis Epiſcopis, habito nationum reſpectu, in diſciplinæ negotio; de criminationibus à ſe Romam ſcriptis contra Legatos; & de reformandis Principibus laicis. l.22.c.3.n.1. vſque ad 7. Eius ſtudia vt reformarentur Comitia Pontificia & Collegium in Synodo; & reſponſa Pontificis. l 22. c.7.n.2. Eius petitio & lis de primis inſtantiis. l.22. c.8.n.6. & l.23.c.6 n.6. Iuſſa Regis illi tradita vt declararetur particula, proponentibus Legatis. l.22. c.10. n.1. & 2. Contentio hac de cauſa, & conſilium conteſtandi, & res ſuſpenſio vſque ad Cæſaris reſponſum. l.23.c.2. per totum. Cæſaris litteræ; & res compoſita. l.23. c.10.n.7. vſque ad 14. & c.6. n.5. Procurator Collegiorum Hiſpaniæ expulſus ab eo Tridento, cum graui Concilii indignatione. ibid. n.3. & l.23. c.3. n.21. Queritur quòd in cœtibus priuatis ſententiæ mutarentur, iam dictæ in cœtibus generalibus. l.23.c.4.n.2. & 3. Exponit Legatis quæ Rex ſignificarit de Synodo abſoluenda; & ſe purgat ob incuſationes apud Regem de ipſo. l.23. c.6.n.12 & ſeq. Acta cum eo à Pontifice poſt habitam Seſſionem. l.24. c.2.n.1. Obſtaculum ab eo iniectum ne Synodus finiretur. l.24.c.3.n.8. & ſeq. Litteræ ad Vargas miſſæ ob eamdem rem. l.24 c.4.n.3. Cœtus ab ipſo coactus Præſulum Philippo Regi ſubiectorum. ibid. n.4. Nuntius ad eum delatus de deſperata Pontificis vita. ibid.n.5. Pacificum animum oſtendit de forma eligendi ſucceſſoris; & pacatior modus in aduerſando Concilii fini. ibid n.6.& 7. & c.8.n.1 Eius conteſtatio quo pacto fuerit impedita. ibid. n.13. Appendix addita, vt illi ſatis fieret, Decreto terminandæ Synodi. l.24.c.8. n.5. Subſcriptio Synodi ab eo oblata ſub conditione. ibid.n.14.

Clerici. Conſtitutio de ipſorum vita & honeſtate. l.18.c.6.n.4. Dotes in ipſis requiſita ad accipiendos Ordines minores & prouentus Eccleſiaſticos. l.21.c.17.n.6. & 7. decr. 3.4. & 5.

Coad-

Coadiutores à Synodo permiſſi Lotharingo. l.24.c.3.n.3. Decretum de his firmatum. l.24 c.7.n.1.decr.7

Comitia Francofurti, in quibus Maximilianus creatur Rex Romanorum. l.19.c.5.n.12.

Comitia Vaticana à Pio IV. reformata l.18.c.17.n 1. & 2. Acta ſuper hoc ab eo cum Cæſare. l.20.c.8.n.5. & 7. c.14.n.9. c.15.n.7. & 8. Poſtulat Hiſpanus vt ea reformentur in Concilio; & quo pacto id ſedatum. l.22. c.7.n.2.

Comitia Varſaniæ anno 1564. vbi excipitur à Polonis Concilium Tridentinum. l.24 c.13.n.1.2.& 3.

Commenda: facultas data Epiſcopis in eas. l.17.c.10.n 11. Decreta de iis reformandis à Synodo firmata. l.24. c 6.n.8.decr.20.& 21.& n.9. Obiecta Suanis. l.24.c.10.n.10.11.12.& 13

Concilia an ſint ſupra Pontifices. Vide Pontifices.

Concilium conſulit tenuitati prouentuum Canonicorum. l.23.c.11.n.5. decr.15.

Concilium Baſileæ. Ab eo conceditur Calix Bohemis, & quâ formâ. l.18. c.4.n.2.3.13. & ſeq.

Concilium Nationis deſtinatum in Gallia in Cœtu Bellifontis, & ſtudia Pij IV. & Philippi II. ad illud impediendum. l.21.c.3.n.4. Idem in Polonia deſignabatur; ſed à Commendone impeditum. l.24.c.12.n.1.

Concilium Tridentinum conuocatum tempore Pij. Diſſolutio & tranſlatio à Præſidibus haud probata l.17. c.2.n.3. Conuentus illius exiſtimatio minuitur ob æmulationem Epiſcoporum. l.17.c.3.n.9. Facultas abeundi aliquibus eorum negata, & cur. l.17.c.8.n.4. Seſſio quinta aut vigeſimaprima. l.17.c.11.n.21. & 22. Aliæ deciſiones feſtinatæ, quò præuenirentur Galli. l.18.c.7.n.5. & 6. Seſſio ſexta aut vigeſimaſecunda l.18.c.9. per totum. Cæſares poſtulant vt per Nationes procedatur. l.18 c.11.n.6. Vide Deciſiones. Mora conceſſa poſtulante Lotharingo. l.18.c.17.n.9.10. & 19. Signa lætitiæ à Synodo edita ob creationem Maximiliani Regis Romanorum. l.19.c.5.n.12. Solemnis ſupplicatio ob negotia Religionis in Gallia; & malignitas Suanis in tacendo vero. l.19.c 10.n.3.4. & 5. Acta inter Ferdinandum & Pium IV. de Concilij diuturnitate, de procedendo per nationes, de ſuſpenſione, de libertate, de communicatione Præſidum cum Pontifice, & de particula, proponentibus Legatis. l.20.c.8.n.2. & ſeq. c.14. & c.15. per totum. Tranſlatio Synodi in aliquam Germaniæ vrbem expetita à Gallis, & reiecta ab Hiſpano & à Cæſare. lib.21.cap.3.num.1.2.3.& 4.& c.7 n.2. Affectiones Præſulum ac Principum id temporis. l.21.c.4.n.1. vſque ad 11. Adueniunt Epiſcopi ac Theologi Belgæ. l.21.c.7.n.4. Seſſio ſeptima, ſiue vigeſimatertia. l.21.c.12.n.1. Senſus diuerſi Hiſpanorum & Gallorum de celeritate. l.22.c.2.n.1.2.& 3. Conſideratio Legatorum de ſuſpenſione aut concluſione. l.22.c.3.n.7. Cæſar obſtat interruptioni, de qua agebant cum Pontifice Ferrerius & Lotharingus. l.22.c.5.n 4. vſque ad 10. Rumor ſuſpenſionis, & vnde ortus. l.22.c.9.n.4. Principes ac Patres conſentiunt vt concludatur. l.24. c.2.n.3. & 4. & c.3.n.8. Decretum firmatum de hoc in Cœtu generali, ac poſteà in vltima Seſſione l.24.c.4. n.13. & c.8.n.5. Excepta hîc quæ fuerant ſtabilita ſub Paulo, Iulio, & Pio. l.24.c.8.n.6. Conſenſus vniuerſalis de petenda confirmatione à Pon-

à Pontifice. ibid. n. 8. Titulus ipſi datus in feſtiuis acclamationibus, & communis Patrum lætitia. ibid. n. 9. & 10. Subſcriptiones à quot, & à quibus habita, & quâ prudentiâ. ibid. n. 14. Varia & maligna Suauis errata, præſertim de exiſtimatione Epiſcoporum ac Theologorum, eorumque familiarium, de illo conuentu. l. 24. c. 8. per totum. & c. 10 n. 14. & ſeq.

Confirmatio & executio Concilij. Vide Pius IV. Concilium Tridentinum iuſſu Regis Luſitani in cunctis ipſius ditionibus excipitur. l. 24. c. 9. n. 15. Excipitur in Italia, ac præſertim à Republica Veneta. l. 24. c. 11 n. 1. Excipitur iuſſu Philippi II. in ſuis ditionibus, etiam Hiſpaniæ, Siciliæ, ac Belgij. l. 24. c. 11. n. 2 & c. 12. n. 2 Excipitur, & in honore habetur in Germania, non ſolùm in iis quæ ſpectant ad definitiones, ſed etiam plurimùm in ijs quæ ſpectant ad diſciplinam, exceptâ multiplicitate ſacerdotiorum, quæ ſimul eſſe nequeunt, aduerſus id quod ſcribit Suauis. l. 24. c. 12. n. 4. Similiter excipitur in Comitijs Poloniæ. lib. 24. cap. 13. n. 1. vſque ad 4.

Confeſſariorum miniſterium ipſis facilius redditum per Indulgentias. l. 24 c. 12. n. 6.

Congregatio Oratorum habita Tridenti à Cæſarianis. l. 18. c. 8 n. 5.

Congregationes Epiſcoporum Hiſpaniensium, & Præſulum Regi Philippo ſubiectorum, habita à Lunenſi Tridenti. l. 24. c. 4 n. 4.

Congregationes Pij IV. de Confirmatione & executione Synodi. l. 24. c. 9 n. 1. 5. 6. & 14.

Congregationes Tridenti, tempore Pij, in quibus excipiuntur variæ litteræ Gallorum Regis. l. 20 c. 2. n. 2. l. 21. c. 3. n. 5. vſque ad 14. Aliæ congregationes de conceſſione Calicis, & Eucharistiæ ſumptione. l. 17. c. 1. n. 1. cap. 11. num. 2. vſque ad 17. l. 18. c. 3. per totum. Congregationes priuatæ pro celeri concluſione Concilij. l 21. c. 1 n. 7 c. 3. n 5. & 9. & l 22 c. 8 n. 5. Congregatio generalis pro Seſſione vigeſimatertia. l. 21. c. 11. n. 5. Peculiares congregationes Epiſcoporum ac Theologorum ad componendam controuerſiam de matrimonio clandeſtino. l. 22. c. 9. n. 5. & ſeq. Poſtremæ congregationes de diſciplina. l. 24. c. 3. n. 1. vſque ad 8. c. 4. n. 11. de dogmatibus. c. 4. n. 1. 8. 9. & 10 De concluſione. ibid. n. 12. 13 & 14.

Coniunctiones Sacerdotiorum curam non imponentium firmatæ Pij tempore. l. 17. c. 10. n. 5. 6. & 7.

Coniunctiones Diœceſeon ſeu Cathedralium. l. 23. c. 11. decr. 13.

Coniunctiones Sacerdotiorum ſimplicium cum Canonicorum prouentibus. ibid. decr. 5.

Conſtantinus Bonellus, Epiſcopus Tifernatium, aſſerit pluribus contra Decretum paratum ad irrita omnino reddenda matrimonia clandeſtina l. 22 c. 4. n. 16. 17. & 18.

Conſtituta de electione Vicarij generalis, Sede vacante. ibid decr 16.

Continuatio Concilij tempore Pij: conſilium ſuſceptum vt ea ſolùm opere exerceretur. l. 17. c. 8. n. 1. 2. & 3. Litteræ Philippi Regis ad hanc rem. l. 17. c. 13. n. 2. l. 20. c. 10. n. 10. & 11 Decretum de hoc firmatum in vltima Seſſione. l 24 c. 8. n. 6.

Cornelius Janſenius ſenior venit ad Concilium Tridentinum in poſtrema conuocatione. l. 21. c. 7. n. 4.

Crucesignatorum priuilegia à multis vituperata tanquam ſuperuacanea. l. 18. c. 7. n. 1. Ratio de illis habita in Decreto formando de Indulgentijs, & quo-

& quorumdam Patrum repugnantia. l.24. c 8.n.1.& 6
Cyprianus Saracinellus, à ſecretis Gualterio, mittitur Romam ad arcanos tractatus inter Ferrerium & Pontificem pro rebus Synodi. l.21.c.5.n.4. eius reditus,& reſponſa.l.21.c.11.n 4

D.

DAndalus. Vide Matthæus.
Danielis Barbari, coadiutoris Aquileiæ, ſententia de conceſſione Calicis. l. 18.c. 4.n.4.
Danneſius. Vide Petrus.
Decimarum Decretum. l. 24.c.7.n.1 decr.12.
Deciſiones an habendæ eſſent Tridenti numero nationum an capitum. Poſtulata Cæſarianorum pro parte poſteriore, tempore Pij.l.18.c.11.n.6 Eadem opinio credita in Lotharingo, & rationes in oppoſitum cogitatæ à Pontificijs. l.18.c.13.n.3. Varia cum Cæſare acta à Morono hac de re.l.20.c.13.n.7.8. & c.15.n.6. & 8. Quidam Oratores proponunt, vt deſignati ad diſciplinam reformandam eligerentur ex varijs nationibus;& repulſa à Legatis data,quò euitaretur abſurdum in deciſionibus.l 22.c.1.n 8 & 15 c.3.n.1
Delfinus. Vide Zacharias.
Didacus Lainius, Præpoſitus Generalis Societatis IESV,& Theologus Pij IV. in Concilio. Falſitas Suauis de loco ipſi dato à Legatis. l. 18. c 2.n.5.6. & 7. Eius opinio quòd Chriſtus ſe ipſum in Cœna pro nobis ſacrificaſſet. ibid.n.8. Eius ſententia de Calicis conceſſione.l. 18.c 4.n.21. Eius ſermo celebris de inſtitutione Epiſcoporum; & mendacia Suauis.l.18. c.15. per totum. Alia de eadem re. l.19.c. 6. n 7. Alius eiuſdem ſermo de abuſibus Ordinis, ac præcipuè ob relaxationes; & noua Suauis calumnia l.21.c.6.n 9. vſque ad 20. Eius ſenſus ne fierent irrita matrimonia clandeſtina. l 22. c. 4.n.25. Eius ſententia de viginti & vno articulis de diſciplina l.23.c 3.n.30. Petit vt excipiatur Societas Ieſu in capite decimoſexto de profeſſione Regularium; & falſa à Suaui dicta.l.24.c.6.n.3. vſque ad 8.
Didacus Payua, Theologus Luſitanus in Concilio, conficit ſcriptum eruditum de auctoritate Pontificis. l. 19. c.15.n.7. Defendi poſſe, irrita reddi clandeſtina. l.22.c.9.n.5. & 7. Scripſit cum ſumma Concilij æſtimatione. l.24.c.10.n.17.
Diploma Pij IV. de reformandis Comitijs Pontificijs.l.18.c 17.n.1.& 2. In confirmationem Synodi. l. 24. c.9.n. 10.11. & 13. Declaratio quo tempore inciperent Decreta Synodi obligare, & vt plenè ad opus deducerentur.l.24.c.9.n.14.
Diſtributiones quotidianæ in Synodo ſtatutæ; & Suauis calumnia.l. 17. c.9.n.10.& ſeq. l.18.c 6.n.6.
Draſconizius. Vide Georgius.
Duellum in Concilio interdictum. l.24. c 7.decr.19.

E.

ECcleſia. Eius mandata in Synodo comprobata. l 24.c.8.n.3.
Eccleſia Gallicana exempta in varijs Decretis Tridentinis. l.23.c.7.n.11. c.8. n.5. Contraria teſtificatio Ferrerij & Regij Conſilij.l.24.c.10.n.1. 2. 3. & 5. Querela Lotharingi ob quemdam actum Romæ habitum, contrarium, vt ipſe dicit, eius priuilegijs. l.23.c.6.n 7.& 8.
Eccleſiaſtici. Calumnia Suauis ob numerum ipſorum. l. 17. c. 9. n. 2. Quantum eorum copia proſit regimini ciuili, & laicorum potentiæ. ibid.n.3.& 4. An conueniat initiari

Preſbyteros mendicos, vt vult Suauis. ibid n.5. *Quantum proſit, vt ij de locis pijs curam gerant.* l.18.c.10 n 6 7.8.& 9. Vide *Clerici.*

Eleonora Auſtriaca, Ferdinandi Caſaris filia, vxor Guilielmi Mantuæ Ducis, tranſit Tridento, inuiſura patrem Oenipontis. ſed reuertitur ob mortem Cardinalis, patrui viri ſui. l. 20. c.6. n. 1.2. & 3. *Nouum eius iter ad inuiſendum patrem.* l. 20. c.9 n.12.

Eliſabetha Angliæ Reginæ. Louanienſes & Angli poſtulant Tridenti, vt Decretum contra illam edatur; & oppoſita Cæſaris officia l.21.c.7.n.4. 5. & 6. *Senſus Pontificis de agendo per cenſuras in eamdem.* l.24.c.2.n.5

Emmanuel Philibertus, Dux Sabaudiæ, mittit Oratorem ad Concilium tempore Pij. l.19.c.15.n.1.

Epiſcopi. Eorum emendatio promouetur a conſilio Præſidum, & quo pacto in opus deducta. l.24.c.3. n.2.3. 4.5 6.& 7.decr.1 2.14.& 17. *Poteſtas ipſis tradita ſupra ſacerdotia commendata, ſupra relaxationes legum, ſupra loca pia, & ſupra Scribas Eccleſiaſticos cuiuſcumque generis* l.17.c.10.n 10.& 11.& l.18 c.6.n 8.9 11. & 12. & 15. *Quæſtio,* An Epiſcopi maiores ſint Preſbyteris iure diuino; *vide* Inſtitutio Epiſcoporum. *Conſilia Ferdinandi Cæſaris data Pontifici de prærogatiuis in illis neceſſarijs.* l. 20.c. 8. n. 5. & c.14 n.11 *Variæ ſententiæ de ipſorum electione; de Actu quibus promouentur, & de ſolutione* propinarum. l.20 c.16.n.10. & ſeq.l 21 c.4 n.1.2.3.& 4. & c.6.n 9 vſque ad 14. c.8.n.1. l.23.c.3 n.3.17. 18.24.25. 26.30. c 10 n.5.& 6 decr.1. *Subiectio Epiſcoporum Archiepiſcopis quo pacto diminuta.* l.23.c.10.n.1.2.& 3 & n.7. decr.2. & 3. *Facultas Epiſcopis dilatata abſoluendi quæcumque peccata ſubditorum in ſoro interiori* l.23.c.10.n.4. & 9.decr.6 *Decreta de tempore ipſorum conſecrationis, de Ordinum collatione, & de alijs rebus ad ipſorum auctoritatem ſpectantibus.* l.21.c.12. n 6.decr.1. & 2. l.23 c.10.n.7.8.& 9.c.11.n.1. decr.7.9 10.11.

Epiſcopi Belgij in extrema Concilij conuocatione. l.21.c.7.n 4.

Epiſcopi Galliæ. Variæ ſuſpiciones Pij & Legatorum ob ipſorum aduentum. l.18 c.7.n.2.& c 13.n.2. *Eorum acceſſus.* l.18.c.17.n.21. *Sententia ipſorum de inſtitutione Epiſcoporum.* l.19.c.6.n.5. & 6. *Qua vtilitate moueantur in eo conuentu.* l. 21.c. 4. n. 5. & 8. *Quorumdam ipſorum diſceſſus, & quæ ipſis ſignificarint Oratores.* l. 23. c.1. n. 3. *Eorum conteſtatio delata à Lotharingo de diſciplina.* l.23.c.12. n.8. *Eius conſenſus vt legeretur & firmaretur quidquid ſtatutum fuerat ætate Pauli, Iulij, & Pij: & Suauis malignitas ſuper hoc, & ſuper illorum opinionibus de Synodi euentibus.* l.24.c.8.n.7 & c.10.n.14

Epiſcopi Germani non adſunt Concilio tempore Pij, & cur. l 20. c.17.n.7. & l.23.c.5.n.4.

Epiſcopi Hiſpani in Synodo ſub Pio IV. excipiunt exhortationem Regis, vt omittant poſtulatum de declaranda manſione, & quid ipſi è contrario reſpondeant. l.17. c.13. n.2 & 6. *Variæ inter ipſos ſententiæ de vſu Calicis.* l. 18.c.5. n.3. *Controuerſia ab ipſis excitata de inſtitutione Epiſcoporum, & graues propter hoc contentiones.* l.18. c.12. n.10.11. & 12. & c.16. per totum. *Eorum finis in hac deciſione.* l.19.c.6 n.8. *Querela in ipſos in Hiſpaniam delata à miniſtris Pontificis.* l. 19. c.12.

c.12. n.5. l.20. c.9. n.10. Obſiſtunt ne omittantur duæ controuerſiæ memoratæ; & falſa Suauis dicta. l.21. c.11. n.1.2. 4.6. & 7. & c.13. n.7. eorum affectus in ea Synodo. l.21. c.4. n.5. & 7. Amica officia ipſis adhibita nomine Pontificis. l.23. c.6. n.3. Diſſenſus inter eos de primis inſtantijs, & immunitate Capitulorum. l.23. c.7. n.14. & 15. Coguntur in ædibus Oratoris vt finem Concilij præpediant; & maior pars repugnat. l.24 c.4 n.4 Pacifica eorũ conſilia in morbo Pij IV. de ſucceſſore Romæ eligendo à Collegio. ibid. n.6. Opponunt quædam Cruciatæ. l.24. c.8. n.6.

Epiſcopi Itali ſe opponunt Hiſpanis in controuerſia de Epiſcoporum inſtitutione, & cur propendeant in ſententiam magis propitiam Pontifici. l.18. c.16. n.4. 5. & 6. & l.19. c.6. n.6. & 9. Scribunt quamplures ipſorum ad Pontificem, purgantes contentionem ſuam de manſione; & quodnam reſponſum exceperint. l.17. c.8. n.5. & c.13. n.3. Eorum affectiones. l.21. c.4. n.5. & 6.

Epiſcopi qui Tridentino adfuerunt. Venia abeundi conceſſa quibuſdam Epiſcopis à Legatis, & poſteà iuſſu Pontificis reuocata. l.17. c.8. n.4. Eorum conturbatio, quòd ageretur de inducendo Mediolanum ſacram Inquiſitionem more Hiſpanico. l.22 c.8. n.2. & 3. Conteſtantur quòd omitteretur correctio Principum laicorum. l.22. c.9. n.3. Querela quod Pontifex quædam feciſſet aduerſus Decreta Tridentina. l.23. c.4 n.12. Perturbatio in Cœtu generali de minuenda eorum ſubiectione reſpectu Archiepiſcoporum; & quo pacto ſedata. l.23. c.5. n.21. c.8. n.6. c.10 n.1.2. & 3. & n.7. decr. 2. & 3. Eorum aſſenſus vniuerſalis terminationi Concilij. l.24. c.2. n.4. Subſcribunt, & abeunt Tridento. l.24. c.8. n.13. & c.9. n.2.

Epiſcopi Titulares. Sententiæ dictæ de vſu huiuſmodi Epiſcoporum; & quid ſtabilitum fuerit. l.20. c.14. n.10. c.6. n.10. & 12. l.21. c.4. n.4. c.6. n.12. c.8. n.2.

Eucharistia. Proponuntur articuli pendentes in Conuentu ſub Iulio. l.17. c.1. n.1.2. & 5. Quatuor Canones confecti à minoribus Theologis, & difficultates obiectæ à Patribus in cœtu generali l.17. c.6. n.2. & ſeq. c.7 n.6. & ſeq. & c.11. n.1. & 2. Diſputatio de capite ſexto S. Ioannis, & appendix addita, Granatenſis operâ. l.17. c.11. n.3. vſque ad 10. Nouæ difficultates iniectæ à duobus Theologis pridie Seſſionis. ibid. n.10. vſque ad 18. Diuerſitas ſententiarum in ipſa Seſſione. ibid. n.22. Suauis animaduerſiones expenſæ. l.17. c.12. per totũ.

Euſtachius Bellaius Epiſcopus Pariſienſis. Sententia illi appoſita à Suaui de obligatione populorum ad ſubueniendum Parochis. l.17. c.10. n.4. Ab eodem Suaui inducitur inuectiua in Didacum Lainium, in Ordines Regularium, & in totam Eccleſiam. l.18. c.15. n.19.

Examinatores Eccleſiaſtici. Decreta Tridenti de ipſorum electione ac miniſterio. l.23. c.7. n.2. & c.12. n.1. decr.18.

Expectationes Sacerdotiorum. Initum ſuper his remedium in Concilio. l.23 c.6. n.3. & c.12 n.3. decr.19.

F.

FErdinandus Cæſar mittit volumen grauiſſimorum poſtulatorum, Concilio deferendum. l.17. c.1. n.6. Se

purgat apud Legatos, quorum arbitrio rem committit. l.17. c.5.n.2. & ſeq. *Varia eius poſtulata pro Calicis conceſſione.* Vide Calix. *Moram deciſionum petit.* l.18.c.7.n.7. *Mandata Oratoribus ab ipſo tradita de diſciplina, & de coniunctione cum Gallis.* l.18.c.17.n.8. *Oenipontum venit.* l.20.c.1. n.1. *Conſilium ibi Theologorum petit de varijs articulis.* l. 20. c. 4. n.5.& ſeq. *Littera ad Præſides & ad Pontificem cum quatuor poſtulatis.* l.20. c.8. n. 1. & 2. *Alia littera arcana ad Pontificem, & huius reſponſa; & mendacia Suauis.* ibid n 4. & ſeq. *Agit coram, & per ſcriptum cum Morono Legato de iiſdem rebus.* l.20.c.13.n.3.& ſeq.c.14 & 15.per totum. *Viennam proficiſcitur, & cur.* l.21.c.5.n.9. & c.7. n.1. *Eius ſenſa de tumultu oborto in Concilio inter Oratores.* l.21.c.10.n.7. *Eius conſilium vt omittantur duæ quæſtiones magis agitatæ de argumento Ordinis: & falſa à Suaui prolata.* l.21.c.11.n.1.&c.13.n.4. *Reſponſa reddita Lotharingo de iis quæ ſecretò agitabantur inter hunc & Pontificem.* l.22 c.5 n 6.& 8. *Alia reſponſa ad Moronum de cunctatione à Lunenſi poſtulata.* l. 21. c.1. n.3. & 4.& c.5. n.7. *Varia adnotationes ad ſuos Oratores ſcripta de propoſitis emendationibus; & iuſſa, vt repugnarent emendationi Principum vſque ad maturius conſilium.* l. 22 c.5. n. 15. & ſeq. *Noua littera ad Oratores ac primum Legatum de hac ipſa re.* l.22. c.10. n.8 & ſeq. l.23. c.4. n. 6. & 7. *Falſa in hoc à Suaui dicta* l.23.c.1 n.21. *Aſſentitur concluſioni, etiam repugnantibus Hiſpanis.* l.23.c 4.n.4.& 5. *Reſponſum ad Lunenſem de particula* proponentibus Legatis; *& intimi eius ſenſus de Concilio.* l.23.c.5.n.1. vſque ad 18. *Obit. Honores inſueti ipſi habiti Romæ, eiuſque elogium.* l.24.c.12.n.10.& 11.

Ferdinandus Franciſcus Aualus, Aquinas, Marchio Piſcariæ, Inſubriæ Gubernator, & Orator Philippi II. in Concilio, litteras accipit à Rege de Continuatione declaranda, & de manſionis definitione. l.17.c.15.n.2. *Studia ab eo adhibita Hiſpanis Epiſcopis & Lotharingo, propitia Sedi Apoſtolicæ.* l.19.c.2.n.1. & c.5.n.4

Ferdinandus Mediceus promouetur ad Purpuram à Pio IV. l. 19. c.12. n. 2.

Fœdera inter Principes. Vide *Principum nomina.*

Franciſcus Belcarius verba facit cum vituperatione de inſtitutione Epiſcoporum. l.19.c.6.n.5.& 6. *Latinè perorat in laudem Gallorum ob hugonottos deuictos.* l.19.c.10.n.5.

Franciſcus Blancus, Epiſcopus Aurienſis, liberè loquitur de diſciplina. l.18.c 17.n.1.

Franciſcus Forerus Dominicanus, Theologus Luſitanus, grauem acrimoniam excitat in cœtu ob ſermonem de poteſtate & inſtitutione ſacerdotum. l.18.c.1.n.3.4. & 5.

Franciſcus Lotharingus Dux Guiſius occiditur. l.20.c.6.n.8.& 9.

Franciſcus Torres Hiſpanus, Theologus Pontificis in Concilio ſub Pio IV. opponit, & additamentum poſtulat cum Salmerone, decretis de Eucharistia; & falſa Suauis dicta. l. 17. c. 11. n. 10. vſque ad 21. *Vterque obſtat præſcriptioni à Legatis factæ de ſemihora in dicenda ſententia; & calumnia Suauis.* l.17.c.13.n.10 & 11.

Franciſcus Vargas, Orator Philippi II. Romæ, poſtulat à Pontifice vt omittatur quæſtio de manſione. l.17.

l. 17. c. 13. n. 4. *Diligentia adhibita, ne concedatur vſus Calicis.* l. 18. c. 5. n. 2. *Eius celebre ſcriptum pro auctoritate Pontificia.* l. 21. c. 11. n. 3. *Nititur vt celeriter Concilium abſoluatur.* l. 22. c. 1. n. 6.

Franciſcus Zamorra Hiſpanus, Generalis Minorum, comprobat vt matrimonia clandeſtina reddantur irrita. l. 22. c. 4. n. 24.

Fredericus Borromæus, Pij IV. ex ſorore nepos, moritur. l. 19. c. 4. n. 9.

Fredericus Gonzaga creatur Cardinalis à Pio IV. l. 19. c. 12. n. 2. *Obtinet Epiſcopatum Mantuanum; & difficultates in hoc offenſæ.* l. 21. c. 6. n. 8.

G.

G*Allia. Detrimenta illic illata ob Annatas & Præuentiones.* l. 18. c. 17. n. 3. 4. 5. & 6. *Victoria illic dẽ hugonottis reportata.* l. 19 c. 10. n. 3. *Pacificatio cum ijſdẽ, cum Religionis detrimento.* l. 20. c. 10. n. 1. & 2. *Varia detrimenta libertatis Eccleſiaſticæ.* l. 21. c. 7. n. 3. *Senſus illic ſummæ venerationis de Concilio Tridentino: & cur non exceptum.* l. 24. c. 10. n. 15. & c. 11. n. 2. 3. & 4.

Gabriel Paleottus Bononienſis, Duodecimuir, ac poſteà Cardinalis. Difficultas ipſius in parando reſponſo conteſtationibus, quas minabantur Galli in lite potioris loci. l. 21. c 9. n. 1

Gaſpar Cardillus, Procurator Epiſcopi Auila in Concilio ſub Pio. l. 20. c 3. n. 3.

Gaſpar Caſalenſis, Epiſcopus Leridenſis, prolixam profert ſententiam de inſtitutione Epiſcoporum. l. 19. c. 4. n. 5.

Gaſpar à Foſſo, Archiepiſcopus Rhegienſis, laudatur à Præſidibus ſcripto, in Concilio ſub Pio. l. 21. n. 2. c. 11.

Georgius Ataida, Theologus Regis Luſitani, calumnijs impetitur à Suaui in quadam ſententia illi appoſita de Miſſa ſacrificio. l. 18. c. 1. n. 1. & 2.

Georgius Draſcoxizius, Croata, Epiſcopus Quinque Eccleſiarũ, Orator Cæſaris vt Regis Hungariæ in Tridentino, poſtulat conceſſionem Calicis. Difficultates offenſæ, & conſilium ſuſceptum ad eas ſuperandas. l. 17. c. 14. n. 11. l. 18. c 2. n. 12 & 13. & c. 8. n. 1. 2. 3. & 4. *Sententia ab eo dicta, tamquam Epiſcopo, pro conceſſione.* l. 18. c. 4. n. 22. *Proponit morum emendationem conuentui Oratorum, & ſeorſim aliquibus Epiſcopis.* l. 18. c. 8. n. 6. & 9. *It Oenipontem ad Cæſarem.* l. 20. c. 1. n. 1. *Inſtat apud Legatos pro morum emendatione.* l. 18. c. 11. n. 6. & 9. *Agit cum Lotharingo pro componenda pace inter Oratores, Hiſpanum & Gallos, pro functionibus in templo.* l. 21. c. 8. n. 6.

Græci exempti à Patribus in vſu Calicis; & mendacia Suauis. l. 17. c. 7. n. 13. & 14. *Mutatur ipſorum causâ decretum de Matrimonio.* l. 22. c. 4. n. 17. & ſeq. *Profeſſio Fidei Romanæ ab ipſis habita in Concilio Prouinciali Cypri.* l. 23. c. 9. n 4.

Guidus Faber, Orator Gallus in Concilio ſub Pio, ad aulam ſui Regis it ad ſollicitandum aduentum Præſulum ac Theologorum: & eius litteræ ad Reginam. l. 17. c. 14. n. 4 vſque ad 10. *Redit cum mandatis Romæ moleſtis.* l. 19. c. 8. n. 4. *Proficiſcitur Venetias.* l. 23. c. 2. n. 5.

Gulielmus Gonzaga, Dux Mantuæ, venit Tridentum, aditurus Cæſarem Oeniponti; & mors primi Legati, eius patrui; vnde ab itinere deſiſtit. l. 20. c. 6. n. 1. 2. & 3. *Iterũm Tridento iter habet.* l. 20. c. 9. n. 12.

H.

HÆretici. Vide Proteſtantes.

Heluetij. Vide Pagi.

Henricus Borbonius, Regis Nauarræ filius. Falſus rumor, quod ageretur de ipſo declarando haud legitimo in Synodo Tridentina. l. 23. c. 1. n. 1 & 2

Henricus Cardinalis Luſitaniæ, qui poſteà in Regnum ſucceſſit, ſcribit valdè honorificas litteras ad Pium IV. ob vulgatam Synodi confirmationem. l. 24. c. 9 n. 15.

Henricus IV. Rex Galliæ iureiurando pollicetur Clementi VIII. curaturum ſe, vt ibi Concilium Tridentinum excipiatur. l. 24. c. 10. n. 15.

Hercules Cardinalis Gonzaga, primus Concilij Legatus pro Pio IV. Eius promiſſio Patribus habita ad ſedandam contentionem de manſione, rurſus obortam. l. 17. c. 1. n 4. Eius colloquium cum Vicecomite de criminationibus ſibi Romæ adſcriptis. l. 17. c 3. n. 2. & 3. Petit veniam diſcedendi à Pontifice, ſi dñon conceditur, iterum petit: & tres conditiones quibuſcum remanet. ibid. num. 4. vſque ad 9. Officia Cæſaris, vt Tridenti remaneret: & ſatisfactiones ipſi redditæ à Pontifice. l. 17. c 9. n. 1. Multa ſuper his errata Suauis. l. 17. c. 4. n. 1. 2. 3. & 4. Reconciliatur cum Simonetta. l. 17. c. 15. n. 1. Proponit conceſſionem Calicis & quo pacto id accipiatur à plerisque Patrum. l. 18 c. 3. n. 2. Laudatur à Seripando Tridenti, & in Senatu à Pontifice. l. 18 c. 7. n. 4. & 9 Quid ſentiat de eo quod Pontifex habebat in animo de nouis Legatis addendis. l 18 c. 16. n. 1. Contentio cum Segobienſi de inſtitutione Epiſcoporum; & falſa à Suaui dicta. l. 18. c. 16. n 8. & ſeq. Noua propoſitio de manſione; & Suauis mendacia. l. 18. c. 17. n 3. 4. 5. & 6. Reſpondet primo ſermoni Lotharingi. l. 19. c. 3. n. 4. Honorificè agit cum collegis in proponendis & dicendis doctrinis Canonum ac Theologiæ. l. 19 c. 4. n. 6 Fruſtra nititur Oratores concordare. l. 19. c. 4 n. 12. & ſeq. Præſules obiurgat ob tumultus ab ipſis excitos in cœtibus. lib. 19. cap. 5 num. 7. Conſilia ab eo data Pontifici per Nolanum Epiſcopum, de illius aduentu Bononiam; & reſponſa per Vicecomitem redeuntem reddita. l. 19. c. 12. n. 3. & 4. & c. 15 n. 5. Iter ad Cæſarem ab eo initum. l 20. c. 4 n. 4 Grauiſſimus morbus. l. 20. c. 5. n. 4. Eius obitus; eiuſdemque laudum ſumma, cum communi dolore. l. 20. c. 6. n 1. 2. & 3

Hercules Pagnanus Actor Piſcarij, defendit Tridenti priuilegia monarchiæ Siciliæ in primis inſtantijs. l. 18. c. 6 n 2. & 11 Agit cum Hiſpanis vt ſopiatur controuerſia de inſtitutione Epiſcoporum. l. 18. c. 12 n. 12. Contendit pro prærogatiua Theologorum Hiſpanienſium. l. 20. c. 1. n. 4. Senſus fauentes Apoſtolicæ Sedi ab eo iniecti Lunenſi & Secretario Gaſtelo. l 20 c. 3 n. 3. & c. 17. n 4.

Hierarchia Eccleſiaſtica Diuino iuſſu inſtituta. l 21. c 10. n. 3. Obiecta à Suaui in ſignificationem huius vocis. l. 21. c. 13. n. 14 vſque ad 18.

Hieronymus Ragazonus, Epiſcopus Nazianzi, Latinè perorat in poſtrema Seſſione. l. 24. c. 5 n. 4.

Hieronymus Seripandus Cardinalis. Cura illi demandata de formanda doctrina ſumendæ Euchariſtiæ. l. 17. c. 7. n. 11. Quo pacto explicet caput ſextum S. Ioannis: & Suauis malignitas. l. 17 c. 11. n. 3. 4. & 8. Eius conſilium de terminanda aut transferenda Synodo ante Gallorum aduentum. l. 18 c. 7. n. 3. Eius difficultas definiendi quod Chriſtus ſeipſum

ſum obtulerit in vltima cœna. l.18. c.8.n.10 *Eius ſtudia ad ſopiendam controverſiam de inſtitutione Epiſcoporum.* l.18.c.12.n.11.& 12.*Colloquia cum Lotharingo de hac, & de particula* proponentibus Legatis. l.19.c.2.n.7.& 8. l.20.c 5.n.8 *Varia proponit pro dilatione, & cur.* l.19 c.4.n.6 7.& 8.& c.8.n.7. *eius mors & laudatio* l 20.c 7.n.6.& ſeq.

Hieronymus de Souchiere, Gallus, Abbas Claravallenſis, contendit de prærogativa in Concilio cum Caſſinatibus. l.19.c.2.n.6.

Hieronymus Trevisanus; Epiſcopus Veronenſis, diſſuadet Legatis ne concedatur ſuffragiũ Procuratoribus in Concilio. l.18.c.4 n.12 *Moritur.* ibid.

Hippolytus Eſtenſis, Ferrariæ Card. Redit in Italiã ex legatione Galliæ. l.21 c.1.n 8.*Colloquia cum Epiſcopo Vintimilienſi, & cum Lotharingo, de rebus Synodi; eiuſque ſtudia ad emolliendam Lotharingi aſperitatem.* ibid.& c.2.n.1. vſque ad 7.

I.

IAcobus Gilbertus à Noguera, Epiſcopus Aliſanus, turbas ciet in conſeſſu, de inſtitutione Epiſcoporum. l.19 c 5.n.11. *Sermonem habet in Seſſione vigeſimatertia, reclamantibus Gallis, ac Venetis Oratoribus.* l.21.c.12.n.1.

Iacobus Naclantus Dominicanus, Epiſcopus Clodienſis, ſententiam dicit de conceſſione Calicis. l.18 c.4 n.13.

Imagines ſacræ. Decretum de ipſis in Tridentino l.24.c.5.n.4.

Immunitates. Decreta Concilij de immunitate Clericorum. l.18.c.13.n.6. & 7. *Obiecta à Suavi immunitati Regularium, alijſq; immunitatibus à iuriſdictione Ordinariorũ.* ibid.n.8

Index librorum damnabilium emendatur à Concilio Pontifici, vt abſolvatur. l.24.c 8.n.4.

Indulgentiæ. Conſilium initum ne fieret de ipſis deciſio in Concilio. l.24. c.4. n.9 *Decretum tandem firmatum ſuper hoc, paucis repugnantibus, & cur.* l.24 c.8.n.1.& 2.*Obiecta à Suavi.* l.24 c.12 n.6 & 7.

Infantes. An ipſis præbenda ſit Eucharistia ex lege Divina, antequam ætatem ad diſcernendum idoneam pertingant. l.17.c.1 n.1.& c 6.n.12. *Canon in Concilio editus pro parte negante.* l.17 c.6.n.13 *Controverſia inter Patres & Theologos de probationibus huius rei.* l. 17. c.7. n.17. & c.11 n. 11. 14. & 22. *Obiecta à Suavi.* l.17.c.12.n.5. vſque ad 10.

Innocentius X. in quænam impenderit pecuniam ex relaxationibus in matrimonijs. l.23.c.8.n.11.

Inquiſitio more Hiſpanico. Cogitatur de ea Mediolanum inducenda, ſed ſine effectu. l.22. c.8.n.2. 3.& 4.

Inſtitutiones Epiſcoporũ an ſint de iure Divino. l.18.c.12.n.10. *Studia Legatorum ad ſopiendam hanc litem in Synodo, ſed fruſtrà.* ibid. & n.11. & 12. *Variæ Patrum ſententiæ ſuper hoc, & errores Suavis.* l.18.c.14 n 5. & ſeq.l.19.c.4.n 5.& 6. *Celebris ſermo Lainij; & mendacia Suavis.* l.18 c.15. per totum. *Quæ acciderunt cum Epiſcopis Hiſpanis in conficiendo hoc Decreto.* l. 18. c 16. per totum.l.19.c.5.n.5.vſque ad 12. *Sententia Gallorum, ac nova canonum formula à Lotharingo propoſita.* l.19. c.6.n.1.vſque ad 7. *Aliæ Patrum ſententiæ; & cauſa huius varietatis.* ibid. n.7.& ſeq. *Difficultates offenſæ in concordia.* l.19.c.13. per totum. & c.16. n. 10. & ſeq. *Nova conſilia ad eam propoſita: ſententia de omittenda quæſtione, & obſtacula Hiſpanorum.* l. 21. c. 4. n.11.

n.11. & ſeq.c.11.n.1.2. & 4. *Conſilium habitum à Pontifice, & finis controuerſiæ.* l.21.c.11.n.3.& 4. *Canones firmati, paucis leniter aduerſantibus.* l.21.c.12.n.3 & 4. *Falſa & infirma Suauis obiecta.* l.21.c.13 n.7.14.15.& 16.

Inſulanus, Orator Gallus ad Pium IV. l.17.c.4.n 7. *Poſtulat à Pontifice dilationem deciſionum in Concilio.* l.18.c.7.n.6.9.& 11.c.17.n.12.& 14 *Tractatus illi appoſiti à Suaui de electione ſummi Pontificis Tridenti.* l.19.c.2.n.12. *Eius officia cum Lotharingo contra Gualterium Epiſcopum Viterbienſem.* l.19.c.5.n.2.

Innocatio Sanctorum definita in Tridentino. l.24.c.5 n 4 decr 2.

Ioachimus Abbas Valdenſis, perſonam gerens Præſulum & Cleri Heluetiorum in Tridentino, ſubſcribit in eius exitu. l.24.c.8.n 15.

Ioanna Albreta, vxor Antonij Nauarræ Regis. Rumor diffuſus de ſolutione coniugij cum Antonio, tamquam minime rati. l.23.c.1.n.1.& 2. *Decernitur in Senatu vt in ius illa vocetur, & de hoc Rex Hiſpaniæ à Pontifice certior fit.* l.21.c 6.n.8. & l.24.c.1.n.4.

Io. Antonius Pantuſa, Epiſcopus Literatenſis, moritur in Concilio. l.18. c.14.n.3.

Io. Baptiſta Caſtanea, Archiepiſcopus Roſſanenſis, rurſus excitat imprudenter in Concilio controuerſiam de manſione. l.17.c.11.n.3. *Profert ſententiam de conceſſione Calicis.* l.18. c.4 n.7. *Præponitur Decretis diſciplinæ formandis.* l.18.c.11.n.15. *Diſſerit contra Decretum de matrimonijs clandeſtinis.* l.22.c.4.n 10.

Io. Baptiſta Caſtellus, Bononienſis, Promotor Concilij, deſtinatus cum alijs ad diſciplinæ reparandæ negotium. l.18.c.11.n.15. *Oenipontem it cum primo Legato.* l.20.c.13.n.3.

Io. Baptiſta Oſius, Epiſcopus Reatinus, celebre ſuffragium fert contra conceſſionem Calicis. l.18.c.4.n.17. *Moritur in reditu ad Epiſcopatum.* l.19.c.4.n.9.

Io. Baptiſta Victorius, familiaris Lotharingi, dat Pontifici nuntium de quadam Seſſione celebrata. l 24 c.2. n.1.

Io. Franciſcus Commendonus Cæſarem adit Oeniponti. l.20.c.1.n.1. & 2. & c.3.n.7. *Narrationem ſcribit ad Borromæum de ſenſibus Cæſaris & Germanorum.* l.20.c.4 n.2.& 3. *It Nuntius in Poloniam.* l.22 c.1.n.3. *Illic excipitur Concilium eius operâ.* l.24.c.13.n.1.& 2.

Ioannes Gaddius, Epiſcopus Cortonenſis, ſufficitur Strozzio, Orator in Synodo Ducis Florentini. l.21.c.1.n.9. *Mandata illi tradita pro celeri concluſione: eius mandatum excipitur.* l 23.c.8.n.7.

Ioannes Grimanus, Patriarcha Aquileienſis, nominatus ad Purpuram à Republica Veneta; ſed impeditur ob ſuſpicionem hæreſis: obtinet, petente Republica, vt eius cauſa committatur Concilio. l.21.c.7.n.8.& 9. *Difficultates in hoc, ſed ſuperatæ.* ibid.n.10. & ſeq. *Deciſio ac ſententia ipſi fauens: res totius exitus.* l.22.c.3.n.10. & c.11.n.1.

Ioannes Heſſel venit ad Concilium ſenſibus valdè pijs. l.21 c.7.n 4.

Ioannes Manriquez, Orator Maximiliani, noui Romanorum Regis, ad Pium IV. l.19 c.5.n.12. *Excipitur.* l.22.c.6.n.15.

Ioannes Mediceus, filius Ducis Coſmi, & Cardinalis, moritur. l.19 c.4 n.10

Ioannes Monlucius, Epiſcopus Valentienſis in Delfinatu, damnatur in Conſiſtorio hæreſis cauſâ. l.24.c.6 n.7

Ioannes Moronus Cardinalis admonet

quoſdam

*quoſdam Præſules amicos , conten-
dentes Tridenti de manſione.* l. 17.
c. 8. n. 10. *Mittitur Præſes ad
Concilium, Mantuano ſuffectus.* l. 20
c.6.n.5. *Honores illi habiti cùm pri-
mò excipitur.* l. 20. c. 11. n. 1. & 2.
*Colloquium ab eo habitum cum qui
buſdam Oratoribus Principũ.* ibid.
n.3.& 4. *Eius verba in Cœtu gene-
rali.* ibid. n.6. *It Oenipontē ad inui-
ſendum Cæſarem.* ibid. n.4. *Manda-
ta quæ ſecum fert. Acta, & concor-
dia inita cum Ferdinando de cunctis
capitibus eius litterarum ad Pontifi-
cem ; & mendacia Suauis.* l.20.c.13
n.3. & ſeq. c.14. & 15..per totum.
Tridentum redit. l. 20. c. 17. n.11.
*Concordia per ipſum compoſita de
duabus quæſtionibus maximè conten-
tioſis.* l.21.c.11.n.4. *Mandata ab eo
tradita Gualterio Romam miſſo de
Synodi rebus , ac præſertim de eius
abſolutione.* l.22. c. 2. n.6. *Littera
eius ad Cæſarem de cunctatione à
Lunenſi promota; & reſponſum Fer-
dinandi.* l.22. c.1.n.3. & 4. & c.5.
n.7 *Conſilia data Pontifici pro con-
firmatione Regis Romanorum.* l. 22.
c.6.n.5.& 13. *Eius animaduerſiones
Romam miſſæ ad finiendum Conci-
lium.* l.22.c.11.n.5.& ſeq. l. 23.c.4.
n.4.& 9. *Suſpiciones de ipſo in Far-
neſio, ob emendationem Cardinalium.*
l.23 c.7. n.4 & 5. *Eius dubia ſen-
tentia in Decreto de matrimonijs
clandeſtinis.* l.23.c.9.n.1. *Patres al-
loquitur de fine imponendo.* l. 24.
c. 3. n. 1. & c. 4. n. 11. *Hymnus
gratiarum ab eo decantatus, & ve-
nia data Patribus.* l. 24. c.8. n. 13.
*Romam venit , & cura illi impoſita
de obſeruatione Concilij.* l. 24. c. 9.
n.3. & 5.

*Ioannes Strozzius, Orator Coſmi Du-
cis in Synodo Tridentina in vltima
conuocatione, dat repulſam Cæſaria-*

*nis de interuentu in quodam Orato-
rum cœtu.* l.18.c.8 n.5. *Eius diſceſ-
ſus.* l.22.c.1.n.9.

*Io. Thomas Sanfelicius, Epiſcopus Ca-
uenſis, minùs reuerenter loquitur de
primo Legato; & animaduerſio Bor-
romæi in illum.* l.17.c. 13.n.1.

*Ioannes Treuiſanus, Patriarcha Vene-
tus , ſententiam profert fauentem
clandeſtinis matrimonijs, & contra-
ctis à filijsfamilias abſque parentum
conſenſu.* l.22.c 4 n 8.

*Ioannes Viletta Hiſpanus diſſerit egre-
giè in Synodo de articulis ſumptionis
Euchariſtiæ.* l.17.c.6.n.7.

*Iuriſdictio Eccleſiaſtica an fundetur
in mera ſcientia , ſecundùm Suauis
opinionem.* l.21.c.6.n. 16.17.& 18.

L.

L*Egati Concilij Tridentini in vlti-
ma conuocatione. Diuturna obie-
cta ab Cæſareis & Hiſpanis particu-
la* proponentibus Legatis; *& quem
exitum res habuerit.* l. 20. c. 8.
n. 2. & 4. c. 10. n. 8. & 17. c. 12.
n.1.2. & 3.c.14.n 1. 2. & 3.c. 15.
n. 7. & 8. l. 21. c. 5. n. 6. & ſeq.
l.22.c. 10. n.1.& 2.l.23.c.2. per to-
tum. c.5.n.7. vſque ad 14.& n.16.
c.6.n.5.c.8.n.5. l.23.c. 12.n.6.& 7.
*Studia Legatorum in ſuperandis
difficultatibus de æmulatione Ora-
torum; & mendacia Suauis.* l. 17.c.4
n.7.l.20. c.12. n.5. *Eorum anguſtia
ob mandatum Pontificis , vt decla-
rarent Continuationem, quod poſteà
ipſorum arbitrio remittitur : & ſe
purgant apud Philippum Regem,
ob procraſtinationem.* l. 17. c.1.n.7.
*Mittunt ad Pontificem Epiſcopum
Lancianenſem; & reſponſa ab eo de-
lata.* l.17.c.1.n.7. & c.2. per totum.
l.17.c.18. n. 1. vſque ad 7. *Volu-
men poſtulatorum à Cæſare ad illos*

 miſſum

miſſum. l 17.c. 2.n.6.& c.5.n.2. *Difficultates aperta Pontifici de omittendo manſionis capite.* l. 17. c. 13. n.7. *Contentio inter ipſos & Cæſareos, de uſu Calicis, & ipſorum propoſitum reſumendi hoc negotium ad extremum Concilij, & cur.* l.17. c.7.n.1 vſque ad 6.& c.8.n.6. & 8. *Eorum ſuſpicio ob proximum Gallorum aduentum: repulſa data Gallis Oratoribus de mora deciſionum propoſita; & conſilia ad Pontificem hac de re ſcripta.* l. 18.c.7.n.1.vſque ad 12. *Reſponſum ab ipſis redditum epiſtolæ ac nuntio Lotharingi, & prima cum eo colloquia.* l. 18. c.17. n.20 l.19.c.1..per totum. *Mandata tradita Vicecomiti Romam miſſo: & eius reditus ac reſponſa.* l.19.c.9 n.1. vſque ad 6.c 12.n.1.& 2.c.13 n.3.& ſeq. *Poſtulata Galliæ Oratorum, ipſis à Pontifice remiſſa.* l.19. c.11.n.1.2.& 3.l.20.c 5.n.5.& c.6. n.7.& 8. *Libera reſponſa illi reddita de componendis controuerſiis.* l. 19. c. 13. per totum. *Conſilium prorogandæ Seſſionis vnà cum Oratoribus ſuſceptum.* l. 19. c.16.n.10. & ſeq. *Alium collegam poſtulant defuncto primo Legato.* l 20.c.6.n.1 2. 3. & 6. *Eliguntur Moronus & Nauagerius.* ibid. n. 4. & 5. *Acta cum Lotharingo & cum Cæſareis de proponendo capite manſionis.* l. 20. c. 7. n. 4. *Incumbunt in diſciplinæ correctionem, & cur.* l.21.c 8.n.1. & 2. *Quid egerint in tumultu Oratorum in templo.* l.21. c.8. n. 4. & ſeq. c 9. n. 1.2. 3. & 4. c. 10. n. 5. & 6. & c. 13. n.2. *Studia ipſorum apud Cæſarem & Philippum regem pro celeri abſolutione: & Regis reſponſa.* l.22. c.1.n. 2.3. & 4. l. 23. c.6.n.12. & ſeq. *Incuſantur a Lunenſi; & ipſi ſe purgant.* l.22.c.3.n.5 & 6. *Secreta facultas diſcedendi poſtulata ab ipſis à Pontifice, ob difficultatem Cæſarianorum in Principibus reformandis: & quo pacto poſteà res compoſita.* l.22.c.6.n.1. 2.3. 4. & 5. c.7.n.1. c.8. n.1. l.23. c.3. n.31 & ſeq. *Mandatum, diploma, & diſſertatio accepta Romà, ad terminandum Concilium.* l.23. c. 6. n 9. c.7.n.16. & 17. *Laudantur à Pontifice ob Seſſionem celebratam; & noua exhortationes ad celerem exitum.* l.24.c.2. n.2. *Proponunt concluſionem; & conſenſus vniuerſalis Patrum.* ibid. n 3.& 4. *Rationes ab ipſis initæ ad id conficiendum facilius ob verba Pontificis.* ibid. n. 5. & 6.c.3. per totum. c.4.n 5 & ſeq. c. 5. n. 3. *Subſcribunt Concilio, & proficiſcuntur Tridento.* l.24.c.8. n. 13. & c.9 n.2.

Leonardus Allerus, Epiſcopus Philadelphiæ, admonet aperirè Synodum, expectandos eſſe Præſules Germanos. Indignatio multorum Patrum in ipſum: & falſitas Suauis l.17.c.10. n. 1. *Contradicit conceſſioni Calicis.* l 18. c.4.n.11. *Queritur ob dicta in Cœtu in Epiſcopos titulares: & inſtat pro procuratoribus.* l.20. c.17.n. 10.

Leonardus Marinus, Archiepiſcopus Lancianenſis, mittitur à Legatis ad Pontificem, acturus de ſuſtentatione Synodi, & de definitione manſionis: & reſponſa reportata. l.17 c.1.n.7. c.2 per totum. c.8.n.1.vſque ad 7. *Diplomata ab eo delata quibuſdam Patribus Italis.* ibid. n. 5. & c. 13. n. 3. *Sententia illi falso appoſita à Suaui, in poteſtatem traditam Epiſcopis coniungendi Sacerdotia.* l.17. c.10. n.6. *Eius ſententia de conceſſione Calicis.* l.18.c.4.n.9. *Eius iudicium de contumacia Germanorum abſentium, unde cietur controuerſia de facultate Procuratorum in Concilio.* l.20. c.17.n.7.8.9.& 10.

Liber-

Libertas relicta Patribus à Pio IV. tum in morum emendatione, tum in doctrina. l. 20. c. 5. n. 5 l. 21. c. 6. n. 1. vſque ad 8 l. 22. c. 1. n. 5. 12. 13 c. 3. n. 8. l. 22 c. 8 n. 11 l. 24. c. 10. n. 16. *An eiuſmodi libertas minueretur à Principibus laicis.* l. 23. c. 1. n. 1. c. 6. n. 6. *Expenditur, & ſummatim percurritur totum opus ſuper hac re.* l. 24. c. 9. n. 11. & c. 14 per totum.

Loca pia ſubiecta iuriſdictioni Ordinariorum. l. 18. c. 6. n. 11. & 12. *Obiecta à Suaui.* l. 18. c. 10. n. 6. 7. 8. & 9. vide *Noſocomia.*

Lucas Bizantius, Epiſcopus Cathanenſis, inducitur à Suaui loquens aduerſus Tridentinum de diſtributionibus quotidianis. l. 17. c. 9. n. 10. & ſeq.

Ludouicus Antinorius venit ad Concilium cum Epiſcopo Viterbienſi, acturus cum Gallis. l. 19 c. 2. n. 4. *Varia eius colloquia cum Lotharingo.* l. 20. c. 7. n. 4. c. 12. n. 8. *Mandata ſecreta Romà accepta, vt comitetur illuc Lotharingum.* l. 22. n. 5. n. 1. 2. & 3. *It in Galliam, curaturus vt Synodus excipiatur.* l. 24. c. 11. n. 10.

Ludouicus Lanſacus, Orator Caroli IX. ad Concilium, inclinat ad enormes legum relaxationes. l. 17. c. 8. n. 7. *Iraſcitur idcirco Pontifex; & ille ſe purgat.* ibid. n. 8. & 9. *Poſtulat à Rege vt mittat Theologos & Præſules ad Concilium.* l. 17. c. 14 n. 1. *Rurſus moram poſtulat Tridenti & Romæ.* l. 18. c 7. n. 4. vſque ad 12. *Eius ſenſus oppoſiti definitioni manſionis, quòd ſit de iure Diuino.* l. 18. c. 12. n. 10. *Obuiàm procedit Lotharingo.* lib 18. cap. 17. num. 9. & 10. *Reddit Concilio Regis epiſtolam.* l. 19. c. 3. n. 2. *Colloquiũ eius cum Nauagero de morum correctione.* l. 20. c. 16. n. 3. *Littera ad eum ſcripta à Pontifice.* l. 19. c. 2. n. 5. *Redit in Galliam.* l. 21. c. 10. n. 11.

Ludouicus Madruccius, Epiſcopus ac Princeps Tridenti, & Cardinalis, ſententiam dicit de conceſſione Calicis. l. 18. c. 4. n. 5. *Eligitur ſimul cum Lotharingo vt componeret Decretum de manſione.* l. 19. c. 13 n. 4 & c. 14 n. 1. *Eius ægrimonia, quòd res non ſucceſſerit.* l. 20. c. 3. n. 1. *Acceſſitur à Cæſare Oeniponteni.* l. 20. c. 4. n. 2. *Mandata Legatis data à Pontifice, vt cum eo fiduciam exerceant.* l. 22. c. 2. n. 8. & l. 23. c. 5. n. 2. *Eius opinio contraria Decreto de matrimoniis clandeſtinis.* l. 22. c. 4. n. 7. c. 10. n. 7. l. 23. c. 5. n. 17. & 18. c. 8. n. 3.

Ludouicus Simonetta Card. & Legatus Concilij propendet ad amicitiam cum Mantuano; & id conficitur. l. 17. c. 3. n. 2. c. 8 n. 12. & c. 13. n. 1. *Calumnia Suauis in ipſum de libertate Concilij, & de ambitu dominandi poſt mortem primi Legati.* l. 17 c. 8. n. 12 l. 20. c 6. n. 6. *Ab eo alienus Lotharingus.* l. 19. c. 4. n. 1. *Opponit aliqua Decreto de matrimonijs clandeſtinis.* l 22. c 4. n. 7. & c. 10. n. 7. & l. 23. c. 9. n. 3. *Abſoluto Concilio Romam adit; & demandata ei prouincia de obſeruatione Decretorũ Synodi.* l. 24. c 9. n. 3 & 5.

Ludouicus Theodulus, Epiſcopus Bertinorenſis, moritur in Concilio, & à Patribus multis laudibus commendatur. l. 19. c. 13. n. 2.

M.

Mandata conſulendi varijs contentionibus in Synodo. l. 23. c. 6. n. 3. c. 7. n. 17. 11. & 12. *Decretum in Seſſione firmatum de hac re.* l. 23. c. 12. n. 3.

Manſio Epiſcoporum, & Curionum inferiorum. Noua, prolixa ac difficilis quaſtio excitata tempore Py, an ea ſit iuris Diuini; & quo pacto tandem compoſita. l 17. c. 1. n. 2. 3. & 4. c. 2. n. 4. c. 13. n. 2. 4. 5. 6. & 7. l. 18. c. 12. n. 14 15. & 16. c. 12. n. 1. c. 17. n. 3 4. 5. & 6 l 19. c. 7. n 4. & ſeq. c. 8. n. 1. 2. & 3. c. 12. n. 12. c. 13. n. 4. c. 14. n. 1. 2. & 3. c. 16. n. 4. & ſeq. l 20. c. 8 n. 5. & 7. c. 14. n. 12. l. 21. c. 11. n. 4. c. 12. n. 5. & 9. c. 13. n. 18. Vide diſtinctiùs ſub Pio.

Marcus Antonius Amulius Cardin. ſcribit litteras Tridentum de obedientia Roma exhibita ab Aſſyrio Patriarcha. l. 18. c. 9. n. 5. Alia eiuſdem littera ad Seripandum de proximo Lotharingi aduentu, & de ferendis ſententys per nationes. l. 18 c. 13. n. 2. & 3. Creatur Epiſcopus Reatinus. l. 19. c 4. n. 9. Studia infructuoſa Nauageri & Pontificis, vt in Republica gratiam redeat. l. 20. c 12. n. 7.

Marcus Antonius Bobba, Epiſcopus Auguſtenſis, Orator Ducis Sabaudia ad Concilium. l. 19. c. 15. n 1. Controuerſia eius conſilio compoſita de reddendo reſponſo Regi Gallia, nuntianti pacem confectam cum hugonottis. l. 21. c. 3 n. 13. Expendit de reſernatione Pontifici relaxationum ad matrimonia ſpectantium. l. 23. c. 9 n. 17. Eius mandatum excipitur. l. 21. c 12. n 1.

Marcus Antonius Columna, Archiepiſcopus Tarantinus, & poſteà Cardinalis, magni fit à Legatis Tridentinis. l. 18. c. 16. n. 7. Cœtus habiti in eius domo ad componenda argumenta emendationis. l. 22. c. 8. n. 5.

Marcus Laureus, Epiſcopus Campania, ſufficitur muneri Maſſarelli agrotantis; & mendacia Suauis de hoc. l. 21. c. 3. n 17.

Marcus Siticus Altempſius Cardin. fauet apud Pontificem Legatis & Epiſcopis, exiſtimantibus manſionem eſſe de iure Diuino. l. 17. c. 2. n. 5. Eius legatio ad Maximilianum Caſarem. l. 24. c. 12. n 11.

Margarita Auſtriaca, Belgij Gubernatrix, ſcribit obſequentes epiſtolas ad Tridentinos Patres, quæ in octaua Seſſione leguntur. l. 21. c. 11. n. 5. l. 23. c. 8. n. 7. Iubet excipi eorũ Decreta in Belgio. l. 24. c. 12. n 2

Maria Scotia Regina ſcribit ad Patres Tridentinos. l. 20. c. 16. n. 7. l 21. c. 12. n. 1. Coniugium ipſius cum Hiſpania Principe optatum à Philippo Rege; & cum Archiduce Auſtria à Lotharingo tractatum. l. 21. c. 5. n. 3. & l. 24 c. 1. n. 5.

Martinus Ayala, Epiſcopus Segovienſis, ſententiam dicit in argumento de Ordine. l. 18 c. 14. n. 6. Inſtat vt reponatur Canon de inſtitutione Epiſcoporum, digeſtus ſub conuocatione Iuly. l. 18. c. 18. n. 2. Eius & Mantuani diſſenſio ſuper hac re: & falſitas Suauis. ibid. n. 8. & ſeq. Laudatur ob compoſitam ab eo diſcordiam inter Hiſpanum & Gallos Oratores. l. 21. c. 10. n. 6. Quid ſenſerit de matrimonio clandeſtino. l. 21 c. 8. n. 20. Inuehitur in modulum de diſciplina. l. 23. c. 7. n. 8.

Martinus Gaſtelus, miſſus à Philippo II. ſecretarius Lunenſis ad Concilium, eiuſque mandata. l. 19. c. 12. n. 6. Petit vt in dicendo pracedant Hiſpani Theologi. l. 20. c. 1. n. 4.

Martinus Maſcareñas, Orator Luſitania ad Concilium, conteſtatur in obedientiam ab Aſſyrio Patriarcha praſtitam, & cur. l. 18. c. 9. n. 6. Pietas eius in Synodo, & officia honorifica Pontificis in ipſum. l. 19 c. 15. n. 7. Diploma ad eumdem à Pontifice ſcriptum in fine Concily. l. 24. c. 9. n. 2

Mar-

Martinus Rithouius, Epiſcopus Iprenſis, venit ad Tridentinum in vltima conuocatione. l.21.c.7.n.4. *Diſſerit ne reddantur irrita clandeſtina matrimonia, & filiorum coniugia ſine patrum conſenſu.* l. 22. c.4.n.13. 14.& 15.

Martinus Rojas, Orator Melitenſis ad Synodum. Vide *Oratores.*

Matrimonii Articuli eius dati minoribus Theologis; & primi cœtus ſuper eo. l.20.c.1.n.4.& 5 & c.2.n 1. & 2. *Diſcordia de duobus capitibus.* l.20.c.4.n.1. *Capita emendationis in hoc Oratoribus communicata.* l.22. c.1.n.14. *Sententia Patrum de Canonibus propoſitis.* l.22.c.4.n.1.c.8. n. 7. & 8. *Decretum de ſolutione vinculi ob adulterium, moderatum Græcorum reſpectu.* l.22.c.4 n.27. & ſeq. *Canones & Decreta comprobata in Cœtu generali, & in Seſſione firmata, & diſſertatio de ea Ordinatione*, Relaxationes in matrimoniis eſſe rarò concedendas, ob cauſam, & gratis l.22. c.8. n.2 3.8. & ſeq. *Contraria in Seſſione ſententiæ.* l.23.c 9.n.1.vſque ad 6. *Errores & obiecta Suauis, præſertim de ſolutione matrimonij non conſummati ob profeſſionem ſolemnem; de dono caſtitatis, rectè petentis; & de iuriſdictione Iudicis Eccleſiaſtici in cauſis ad matrimonium ſpectantibus.* ibid.n.6.7.8.9 10 11.12.16.17.

Matrimonij clandeſtini articuli traduntur expendendi; & Theologorum dubitatio. l.20. c.4. n. 1. *Galli Oratores petunt vt irritum declaretur; & allucinatio Suauis.* l.23. c.1.n.16. *Decretum de eo ſæpè propoſitum & mutatum.* l.22.c.4.n.1. 3. & 4. & c. 8. 9. & 10. *Maxima ſententiarum varietas.* l. 22. c. 4. n.5. vſque ad 27. c.8. n. 18.19.20. 21.22. *Expenduntur Suauis rationes.* l. 22.c. 8.n. 12. 13.14.15.16. & 17. *Congregatio Epiſcoporum ac Theologorum ad componendam controuerſiam, ſed ſine fructu.* l. 22. c.9.n 5. & ſeq. *Alia Suauis mendacia.* l. 23. c.1. n.20. *Noua Decreti mutatio; & noua inter Patres diſſenſio.* l.23.c.5. n.17. 18. 19. & 20. & c. 8.n. 3. *Stabilitur in Seſſione.* l.23. c. 8. n. 10. decr. 1. *Sententiæ contrariæ. Errores & obiecta Suauis.* l.23.c.9.n.1.vſque ad 15.

Matrimonia contracta à filiisfamilias ſine patrum conſenſu, noxia & abſurda exiſtimantur. l.22 c.1. n.16. *Galli poſtulant vt fiant irrita.* ibid. & n. 17. *Decretum expenſum ac mutatum, & ſententiarum varietas.* l.22.c.4.n.1.vſque ad 17. *Noua forma proponitur; ac tandem decretum, ea irrita faciens, tollitur.* l.23 c.5.n.17.

Matrimonium Sacerdotum petitur à Ferdinando, & à Duce Cleuenſi. l.22.c.10.n.15. *Idem poſtulant Bauari Oratores.* l.17.c.4.n.8. *Obiecta à Suaui in hoc Decretum.* l. 24. c 12. n.9.

Maximilianus Bohemiæ Rex. Eius parens conceſſionem Calicis poſtulat in Bohemia, vt ipſum alliciat. l. 18. c. 7. n. 12. *Eligitur Rex Romanorum.* l.19.c. 5.n.9. *Difficultas Pontificis in eo confirmando, & quo pacto ſublata.* l.22.c 6. n.6. & ſeq. *Cur ipſe optet, vt Synodus celeriter abſoluatur.* l. 23. c.4. n. 4.& 5. & c.5.n.1.vſque ad 16.

Mediolanum. Agitur de inducenda illuc S. Inquiſitione more Hiſpanico, & quo pacto res omiſſa; & Suauis mendacia. l.22. c.8.n.2.3.& 4.

Melchior Auoſmedianus, Epiſcopus Guadicenſis, conſeſſum turbat dum loquitur de inſtitutione Epiſcoporum. l.19.c.5. n.5.6. & 7. *Conqueruntur*

 runtur

runtur Hiſpani ob contumelias in in eum à quibuſdam iactas. l. 19. c. 7. n. 1. *Eius ſententia de Epiſcopis titularibus.* l 2 . c. 4. n. 4 *Inuehitur in Magiſtratus Romanos.* l 23. c. 3. n. 25.

Melchior Cornelius, Regis Luſitani Theologus, celebrem habet ſermonem de Miſſæ ſacrificio. l. 18 c. 1. n. 5. *Alius eius ſermo de Ordinis argumento; & errata Suauis* l. 18. c. 12. n. 9. & c. 14. n. 1. *Multæ difficultates ab eo congeſtæ de electione Epiſcoporum.* l. 21. c. 8. n. 1.

Melchior Luſſius, Orator Heluetiorum Catholicorum in Synodo, ſubſcribit Concilio. l. 24. c. 8. n. 15.

Michaël Baius, Doctor Louanienſis Academiæ in vltima conuocatione Concilij, vbi valdè pios ſenſus oſtendit. l. 21. c. 7. n. 4

Michaël Thomaſius Maioricenſis, inſignis Canonum Doctor, ſcriptum componit de ſuffragio Procuratorum in Synodo. l. 21 c 4. n. 9.

Miſſam non eſſe celebrandam linguâ vulgari l. 18. n 1. c. 13. *Obiecta Suauis in hoc, & in preces ſecretas Miſſæ.* l. 18 c. 10. n. 1. vſque ad 6. *Eius abuſus à Concilio ſublati.* l. 18. c. 6. n. 15. & ſeq. & c. 9. n. 2. & 3. *Decretum de celebratione Miſſarum.* l. 24 c. 7. decr. 4.

Miſſalis correctio à Concilio remiſſa ad Pontificem. l. 24. c. 8 n. 4.

Monarchia Siciliæ, eiuſque priuilegia defenſa in Concilio ab Hiſpanis. l. 18 c. 6. n. 2. & 11.

Monaſterium Cluniacenſe nominatum in ſecundo Decreto de Regularibus, petente Lotharingo. l. 24. c. 4. n. 11. & c. 5 n. 5. decr. 11.

Moniales à Concilio reformatæ. l. 24. c. 5. n 6 decr. 5. vſque ad 10. & c. 6. n. 1. decr. 15. & ſeq. *Aliqua à Patribus animaduerſa de tempore ipſarum profeſſionis.* l. 24. c. 6. n. 2. Vide *Regulares.*

Mutatio vltimarum voluntatum quàm ſit commendabilis, & rationi conſentanea. l. 17. c. 9. n. 11. & ſeq. *Poteſtas ſuper hoc Epiſcopis data.* l. 18 c. 6. n. 9. *Obiecta à Suaui.* l. 18. c. 10. n. 10.

Mutius Callinus, Archiepiſcopus Iadrenſis, reſpondet communi Patrum nomine primo ſermoni Lotharingi. l. 14. c. 3 n. 5. *Defendit cauſam Epiſcoporum aduerſus Archiepiſcopos.* l. 13. c. 8. n. 6. c. 10. n. 1. 2. 3. & 4.

N.

NEapolis commonetur S. Inquiſitionis cauſâ. l. 22 c. 8. n. 2.

Nicolaus Maillardus Decanus Sorbonæ, & primus Theologus ex Gallis in Tridentino. l. 20. c. 2. n. 1. *Falſitas Suauis de ipſius ſententia ſuper matrimonio clandeſtino.* l. 20. c. 4. n 1

Nicolaus Ormanetius, Veronenſis, mittitur à Legatis Tridentinis ad Ducem Bauariæ, vt ſiſteret eius poſtulata pro vſu Calicis: & res ab eo proſperè geſta. l. 21. c. 2. n. 9. & 10.

Nicolaus Peleueus Gallus, Archiepiſcopus Senonenſis, obtinet vt admittatur renuntiatio illius ſedis ſibi facta petente Lotharingo. l. 19. c 1. n. 9. & c 10. n 2. *Curat vt arctius connectatur cum Pontifice Lotharingus.* l. 20. c. 10. n. 2. *Improbat acriter conteſtationem Ferrerij Oratoris.* l. 23. c. 1. n. 12. & c. 6. n. 9.

Nicolaus de Ponte, Orator Venetus in Synodo tempore Pij, fauet opinioni, quòd manſio ſit iuris Diuini: à Pontifice non laudatus, vt qui ſui muneris fines tranſiliret. l. 17. c. 8. n. 8. *Subſcribit Synodo.* l. 24. c. 8. n. 8. *Teſtatur in quadam narratione libertatem & æſtimationem Synodi.*

odi. l.24. c.9. n. 11. & c. 10. n.17.
Nicolaus Sfondratus Epiſcopus Cremonenſis, qui fuit in Tridentino, donatur Purpurâ à Greg XIII. & alio tempore creatur Pontifex. l.24. c 13.n.5.

O.

O*Ctauianus Reuerſa, Epiſcopus Tarracone moritur.* l. 19.c.12.n.5
Oecumenicum. In quo ſita ſit eius natura. l.21.c.3.n.3.
Odeſcalcus, Nuntius peculiaris in Hiſpania, curat vt Philippus Rex mandet ſuis Epiſcopis in Synodo, vt faueant Sedi Apoſtolicæ. l.19.c.12. n.5.
Odetius Cardinalis Caſtilioneus Purpurâ priuatur. l.23.c.6.n.8.
Orator Melitenſis in Concilio. l.20. c 10.n.3. *Contendit de loco cum uariis Eccleſiaſticis.* ibid.& n. 4. *Data ad id à Pontifice mandata, & in iis exequendis difficultas.* l.21.c.2.n.8. & c.12.n.1. *Res compoſita.* l.22.c.8. n.7. *Mandatum in Seſſione recitatum* l.23.c 8 n.7.
Orator Polonus in Concilio tempore Pii. l.18. c.14 n.1. *Mandatum in Seſſione admiſſum,* l. 21. c.12. n.1. *Repulſa ab eo data Lunenſi cùm inuitaretur ad conteſtandum.* l.23.c.2. n.5.
Orator Bauarus in poſtrema conuocatione exceptus; & falſa Suauis dicta. l 17. c.4 n.7. *Mandatum in Seſſione lectum.* l. 17.c. 11. n. 22. *Contentio cum Heluetiis & Florentino.* l.17. c.4. n.6. *Res componitur cum Heluetiis ad aliquod tempus.* l. 18. c. 13. n.6. *Diſcedit idcircò à Concilio.* l. 19.c. 14.n. 11.
Oratores Ferdinandi & tamquam Cæſaris & tamquam Regis Hungariæ in Concilio ſub Pio, dant Legatis volumen poſtulatorum nomine Cæſaris: & Suauis mendacia. l.17.c.1 n.6. & c.4. n. 5. *Proponitur ab ipſis Concilio conceſſio Calicis.* l. 17. c. 4. n.8. *Difficultas ac dilatio negotii, & contentio cum Præſidibus.* l.17.c.7. à n. 1. vſque ad 6. *Diligentia ad obſtacula ſuperanda, & rationes Patribus tradita duobus ſcriptis, ſed fruſtra.* l.17.c.14 n.11. l.18.c.3.n.3 c.4.n.23. & c.5 n.1.2.& 3. *Cœtus Oratorum ab ipſis coactus, & communis ad Legatos ſignificatio.* l. 18. c.5. à n. 5. vſque ad 10. *Poſtulata vt proponeretur volumen Cæſaris, & procederetur per numerum nationum.* l.18.c.11. n.6. & 9. *Mandata Cæſaris pro emendatione & coniunctione cum Gallis.* l. 18. c. 17. n.8. *Studia pro legatione Lotharingi.* l.20. c.6. n. 4. *Cœtus apud Granatenſem de vſu Calicis, & de Pontificis auctoritate.* l. 20. c. 9. n. 11. *Legati apud Cæſarem incuſati.* l.22 c.5 n.5. *Controuerſia cum iiſdem de omittendis iis quæ ſpectabant ad Principes laicos.* l.22.c.6 n. 1. 2. & 3. & c.10.n.8. & ſeq. *Repellunt Oratorem Hiſpanum, ad conteſtandum inuitantē; & commendantur à Ferdinando.* l. 23. c.2. n.5. & 6. & c.5. n.15. *Poſtulant celerem concluſionem.* l. 24.c.2.n.3. & c.3. n.8. *Subſcribunt Synodo.* l.24.c.8.n.25.
Oratores Galli in vltima Synodi conuocatione, poſtulant vſum Calicis pro Galliæ Regibus in quadam celebritate. l. 17 c. 7. n. 13. *Poſtulata pro dilatione & diſciplina.* l.18.c.11 n. 1. vſque ad 9. *Mora impetrata ob proximum Lotharingi acceſſum.* l. 18. c 17. n 9. & 10. *Varia pro concordia de loco cum Hiſpano, ſed ſine fructu agitata.* l. 19. c. 4. n.12.& ſeq.c.15.n.2. c.16.n.3.& 4. *Diſſenſio ab Epiſcopis Gallis de*

Galliæ emendatione. l. 19. c. 9. n. 1. *Triginta quatuor poſtulata, Regis nomine delata Præſidibus: & mendacia Suauis.* l. 19. c. 11. n. 1. 3. & 4. *Colloquium cum iiſdem de Prærogatiua Pontificis ſupra Concilium.* l. 19. c. 14. n. 4. & ſeq. & c. 16. n. 2. *Inſtant pro ſeptima Seſſionis mora, & pro poſtulatorum propoſitione.* l. 19. c. 16. n. 11. l. 20. c. 1. n. 3. c. 9. n. 1. c. 16. n. 4. *Simulata ab ipſis concordia de litigio cum Hiſpano, & remedium pro cœtibus inuentum.* l. 20. c. 16. n. 5. & c. 17. n. 4. 5. & 6. *Iraſcuntur ob mandatum arcanum Pontificis de loco in Seſſionibus.* l. 21 c. 1. n. 5. 6. & 7. *Tumultus, & periculum ſchiſmatis ob hanc controuerſiam obortũ.* l. 21. c. 8. n 7. & 8. *Concordia inita; & ſuper hac re animaduerſio.* l. 21. c. 10. n. 5. 6. 8 & 10. *Falſa à Suaui dicta.* l. 21. c. 13. n. 2. *Querelæ ob formam habitam in Seſſione vigeſimatertia, in eo quod ſpectabat ad cerimoniam.* l. 22. c. 1. n. 10. & 11. *Poſtulatum vt in poſterum fierent irrita quadam matrimonia; & errores Suauis.* l. 22. c. 1. n. 16. & 17. *Optant finem Concilij; & Pontificis ad id propenſio.* l. 22. c. 2 n. 2. & 3. *Dura mandata ipſis à Gallia tradita: conteſtatio in Cœtu generali, & eorum receſſus Venetias.* l. 23. c. 2 n. 5. & l. 4 n. 10. *Studia valida ad abalienandum Regem à Concilio* ibid. n. 11. & l. 24. c. 4 n. 2.

Oratores Heluetij in vltima conuocatione Concilij, litigant cum Bauaro; & lis bis compoſita ad breue tempus. l. 17. c. 4. n. 6. & l. 18. c. 13. n 6.

Oratores Veneti in Cõcilio, contendunt de gradu cum Bauaris. l. 17. c. 4. n. 6. *Abſunt à quodam conuentu Oratorum.* l. 18. c. 8. n. 5. *Adhibita ab ipſis ſtudia pro Grimano Patriarcha.* l. 21. c. 7. n. 9. & ſeq. *Mandata ipſis data ad celerem concluſionem habendam.* l. 22. c. 1. n. 9. *Ampliſſima ab ipſis oblata Præſidibus ſuper hoc.* l. 22. c. 3. n. 10. *Poſtulata pro Græcis in quodam Decreto matrimonij; & errores Suauis.* l. 22. c. 4. n. 27. & ſeq. & c. 8. n. 8. *Lunenſem, inuitantem ipſos ad conteſtandum, reijciunt.* l. 23. c. 2 n. 5. *Dilatio petita de articulo Principum.* l. 23. c. 3. n. 21.

Ordines ſuſcipiendi ex titulo patrimonij ſecundùm Tridentinam Synodum. l. 17. c. 9 n. 5. & 6. *Tempora, loca, & ſolemnitates illis præſcripta.* l. 21. c. 12. n. 7.

Ordines minores. Studium adhibitum ad inueniendas ipſorum functiones. l. 21. c. 8. n. 1. & c. 12. n. 8. decr. 15. *Conditiones in ſuſcipiente requiſitæ.* l. 21. c. 12. n. 6. & 7. *Obiecta Suauis.* l. 21. c. 13. n. 11. & 13.

Ordo. Malignitas Suauis de Decreto Concilij, vt gratis impertiantur Ordines. l. 17. c. 9. n. 7. 8. & 9. *Canones & Decreta ſuper hoc formata; & varia ſententia Patrum.* l. 18 c. 14. n. 4 & ſeq. *Sententiæ præcipuæ de abuſuum emendatione in hoc genere.* l. 20. c. 16. n. 8. & ſeq. c. 17. l. 21. c. 4. per totum. c. 6. n 9. & ſeq. *Res compoſita; & falſitas Suauis.* l. 21. c. 11. n. 5. c. 12. n. 2. & ſeq. c. 13. n. 8. & ſeq.

Ormanettus. Vide *Nicolaus.*

Oſius. Vide *Io. Baptiſta. Staniſlaus.*

Otho Cardinalis Truxeſius celebrat Synodum Diœceſanam in ſua Eccleſia Auguſtana. l. 24. c. 12. n. 11.

P.

PAcecus. Vide *Petrus.*

Parochorum obligatio ad reſidendum. l. 21. c. 12. n. 5. *Reformantur.* l. 23. c. 11, decr. 12. n. 1.

Parœciæ

Paræcia. Conſtitutiones confecta de multiplicandis ipſarum miniſtris ac titulis. l.17. c.30.n.3. & 4. & c 12. n. 11. De coniunctione ſimul multarum Paræciarum. l.17. c.10. n.5 6. & 7. De conſulendo ne Parochi ſint ignorantes aut dyſcoli.ibid. n.8 De prouentuum penuria conſulendo. l.23.c.11. decr 13. De proſpiciendo ne grauentur penſionibus. ibid. De ipſarum diſtinctione ac nouæ fundatione. ibid.

Patriarcha Aſſyrius obedientiam profitetur Pio IV. & falſa dicta Suauis.l.18.c.9.n.5.6.& 8

Penſiones odioſæ Epiſcopis.l.18.c.6.n.1 Decretum de ijs ſancitum; & obiecta à Suaui.l.23.c.11.decr.13.n.1.

Petrus Antonius Capuanus, Archiep. Hydruntinus, concertat cum Lotharingo & Granatenſi, optans Decretum de manſione.l.19.c.14.n.1 & 2. & c.13.n.4. Auctor eſt vt ſeruetur auctoritas Apoſtolica in fine omnium Decretorum. l.23. c.3. n.15. Valdè commendatur à Legatis apud Pontificem.l.18.c.9.n.1.

Petrus Caniſius, Theologus Societatis IESV, reſpondet varijs articulis propoſitis à Ferdinando Oeniponti cuidam Theologorum cœtui. l. 20. c. 4. n.5. & ſeq.

Petrus Daneſius Epiſcopus ſtimulat Legatos Pij IV. ad ſtudium emendationis quodam acumine caſu iacto. l.21.c.8.n 8.

Petrus Fontidonius, Theologus Epiſcopi Salmanticenſis, habet Orationem in Concilio, Lunenſis nomine. l.21. c.1.n.3. & 4. Scribit cum pluribus laudibus de Tridentino conuentu.l.24.c.10.n.16.

Petrus Guerrerus Archiepiſcopus Granatenſis, verba facit de fide publica ſecuritatis concedenda hæreticis, & de vſu Calicis.l.18.c.4.n.6. Sæpiùs ſuſcitat quæſtionem de manſione.l.17 c.1.n.2 c.13.n.2. Difficultatem obijcit de capite ſexto S. Ioannis. l. 12. c.11.n. 3.7.8. 9. 17. Obſtat ne definiatur, Apoſtolos fuiſſe initiatos Ordinibus in Cœna.l. 18.c.5 n.5.& 8. & c.8.n.10. & 11. Auctor eſt controuerſiæ de inſtitutione Epiſcoporum.l.18.c.12.n.10. & 11.c.14.n.5 & c.16.n.2. Eius ſenſus de Pontificis auctoritate. l.20.c.9. n.11. Eius ſententia notatu digna de Epiſcopis, de Cardinalibus, & de quibuſdam alijs rebus.l.20.c.19.n.12. l. 23.c.7. n. 6. Eius opinio de ferendo per nationes ſuffragio. l.20.c.17.n.2. Eius ſtudia ad conciliandum tumultum inter Hiſpanum & Gallos Oratores. l.21.c.8.n.8.& c.10.n.6. Conſentit concluſioni Synodi, & mendacium Suauis. l.24.c. 2.n.4. Repugnat ne petatur à Pontifice Synodi confirmatio.l.24.c.8.n.8.

Petrus Sotus, Dominicanus, ſententiam dicit de quibuſdam articulis Ordinis. l.18. c.12.n.6.7. & 8. & c. 14. n.1. Littera ab eo ſcripta ad Pontificem in extremo vitæ ſuæ: & malignitas Suauis.l.20.c.13.n.1. & 2. & c.17.n.1.

Petrus Suauis fatetur penuriam notitiæ in ſe.l.18.c.10.n.13.14.& 15.

Philibertus Naldus, Bordiſeræ dominus, Orator Galliæ ad Pium IV. ac poſteà Cardinalis. Habet in animo Pontifex ipſum addere Concilio Legatum. l.18. c.16. n.1. Poſtulat vt Mantuano ſubrogetur Lotharingus. l.20.c.6.n.6.

Philippus Gerius, Epiſcopus Inarimenſis, Nuntius Pij IV. ad Maximilianum Romanorum Regẽ.l.24.c.1.n.2

Philippus Maria Campeggius, Epiſcopus Feltrienſis, non comprobat quod in primo Decreto de Euchariſtia explicentur verba Chriſti ex

capite ſexto ſancti Ioannis. l. 17. c. 21. n. 22.

Philippus Muſottus, à ſecretis Seripandi, proponit modos impediendi aduentum Lotharingi, à Pontifice non exceptos: & mendacia Suauis. l. 18. c. 13. n. 4. *Eſt à Secretis Lotharingi poſt obitum Seripandi.* l. 20. c. 9. n. 7. *Mittitur ab eo Romam ad ſe purgandum apud Pontificem.* l. 20. c. 12. n. 10. *Redit cum reſponſo beneuolo.* l. 20. c. 16. n. 6. *Rurſus mittitur Romam ob diſſidium Oratorum; & quid inde retulerit.* l. 21. c. 9. n. 2. & c. 10 n. 6.

Philippus II. Hiſpaniæ Rex ſcribit ad Piſcarium de Continuatione, ac de Manſione. l. 17. c. 13 n. 2. *Mandata ab eo ſcripta ad Epiſcopos, fauentia Sedi Apoſtolicæ; deinde temperata, ob Gallos.* l. 18. c. 17. n. 7. & l. 19. c. 7. n. 4. *Pius eius ſenſus de loco Oratoris.* l. 19. c. 4. n. 12. & c. 12. n. 6. *Studia Nuntiorum apud ipſum adhibita ad eaſdem res, eiuſque mandata ad Lunenſem & ad Gaſtelum.* l. 19. c. 12. n. 5. & 6. *Diuerſa ſentit de gradu ſui Oratoris.* l. 20. c. 12. n. 2 & c. 17. n. 5. *Noua mandata ad Oratorem ſcripta de particula*, proponentibus Legatis. l. 22. c 2 n. 1. *Eius reſponſum ad epiſtolam Præſidum, & ad querelam Pontificis de ſuis miniſtris.* l. 23. c. 6. n. 12. & ſeq. *Eius moderatio de loco Romæ dato Oratori Galliæ.* l. 24 c. 11. n. 5. & c. 12. n. 1 *Excipit abſolutè Concilium, ab ipſo etiam imperatum in Hiſpania, in Italia, in Belgio, quamquam varia opponerent eius miniſtri.* l. 24 c. 11. n. 2. & c. 12. n. 2.

Pius Quartus. Quid ipſe & Aula ſentiant de iis quæ Tridenti contigerunt ſuper manſione: eò mittit Epiſcopum Vintimillienſem, & quid actum ſit in hoc negotio. l. 17. c. 4. n. 4. c. 13. n. 4. 5. 6. & 7. l. 18. c. 12. n. 14. 15. & 16. c. 13. n. 1. c. 14. n. 1. *Quæ præſcribit Legatis de declaratione continuationis, de prærogatiua inter Oratores duorum Regum, de modo procedendi in Concilio; & reſponſa Præſidum.* l. 17. c. 4. n. 7. c. 6. n. 1. l. 17. c. 8. n. 1. vſque ad 7. l. 21. c. 1. n 6. & 7. l. 22. c. 8. n. 4. & 5. *Quid reſponderit multis Epiſcopis Italis, qui ſe purgauerant apud illum de incuſationibus.* l. 17. c. 8. n. 5. & c 13. n. 3. *Eius ſuſpiciones de quibuſdam Oratoribus in Synodo, & ob proximum illuc aduentum Gallorum Præſulum: & varia de hoc poſtremo illius mandata.* l. 17. c. 8. n. 8 & 9. l. 18. c. 7. n. 2. 3 & 10. c. 17. n. 9. & 12. vſque ad 19. l. 19. c. 2. n. 4. *Comitia Vaticana reformat, & libertatem dat Concilio de emendanda diſciplina vniuerſali, & de doctrina.* l. 18. c. 11. n. 10. c. 17. n. 1. & 2. l 21 c. 6 n. 1. & 2. *Cogitat nouos Legatos addere, & adire Bononiam; ſed non exequitur.* l. 18. c 16. n. 1. l. 19. c. 12. n. 3. & 4 l. 20 c. 7. n. 1. c. 8. n. 4. c. 9 n. 4. 5. & 6. c. 14. n. 13. & ſeq. *Eius reſponſa ad duas Cæſaris litteras, & ad mandata Oratoris Hiſpani de iiſdem negotiis.* l. 20. c. 8. n. 2. & ſeq. & c. 10. n. 31. & ſeq. *Excuſat apud Legatos quæ in Senatu egerat.* l 21. c. 6. n. 8. l 23. c. 4. n. 11. & ſeq. *Eius mandata & diplomata de particula*, proponentibus Legatis. l. 21. c. 5. n. 6 7. 10. & 11. l 23. c. 6. n. 5. *Reſponſa ab eo reddita Legatis & Lotharingo de tumultu Legatorum, quod in templo acciderat.* l. 21. c. 10. n. 2. 3. 4. & 6. *Conſilium initum ab eo cum Oratore Vargas, & cum Cardinalibus de quibuſdam Decretorum formis; & quæ in Senatu expoſuit poſt Seſſionem vigeſimamtertiam.* l. 21. c. 11. n. 3.

n.3.& l.22.c.1.n.5. & 6. Eius ſtudia pro celeri concluſione. l.22.c.1. n.6. & 9.c.2.n.7. & ſeq. c. 8. n.11. l.22. c. 8. n.1. & 2. Lata ab eo ſententia in complures Galliæ Epiſcopos. l.23. c.6.n.7. & 8. Grauis eius morbus. l.24. c.4. n. 5. & 6. Nuntij de meliori eius valetudine miſſi ad Concilium, & mandata vt concluderetur. l.24.c.5.n. 1. & 2. Eius lætitia & gratiarum actio pro concluſione. l. 24. c. 9. n. 1. Confirmat Concilium in Senatu, & ſedulò curat vt obſeruetur. ibid. n. 4. vſque ad 14. Declarat quo tempore incipit obligatio ſeruandi mandata. ibid. n.14. Eius ſtudia vt Synodus ſuſcipiatur à Chriſtiana Republica. l.24. c.11. per totum.

Pœnitentia. Decretum propoſitum & expenſum de ipſis. l.23.c.7.n.7.& 16 & c.11. decr.8.

Pœnitentiarij à Concilio ſtatuti. l. 23. c.11.n.1.decr.8.

Pontifices. An ſubdantur Concilijs. l.19. c. 14. n.4. & ſeq. l. 24. c. 10. n. 1. & 2. Galli cogitant tempore Pij IV. vt eligatur Pontifex Tridenti, ſi Sedes vacaret. l. 18. c. 17. n.15. l.19.c.1.n.12. Difficultas orta de definitione an Pontifex præeat Eccleſiæ vniuerſali; & quo pacto tandem fuerit omiſſa quæſtio. l. 19. c.6.n.4.& 5.c.12.n.10. & ſeq.c.13. n.2.& ſeq. c. 15. n.3.c.16.n.2.5.9. 11.12. l. 20. c.3. n.2.c.9.n.11.l.21. c.4. n.5.8. 12. & ſeq. c. 11. n. 12. & 13.c.13.n.4. Varij ſermones habiti in Synodo de reformando Pontifice. l. 20. c.5. n.4.5 6.7. c.8.n.3. c.14.n 6.7.8.

Prærogatiua, de qua contendebant Epiſcopi & Theologi. l.20.c.1. n.4. Decretum Synodi de prærogatiua Oratorum. l.24.c. 8. n.4.

Prima inſtantia remiſſa Ordinarijs in cunctis cauſis, Hiſpanorum operâ. l.22.c.8.n.6. Lunenſis poſtulatum de ipſis. l.23.c.6.n.7. Exceptiones poſitæ in Decreto cum quorumdam Patrum moleſtia, & ſtudia Præſidum vt illis ſatisfieret. l. 23. c. 7. n. 5. 14.& 15. l.24. c.2. n. 3. Calumnia Suauis in hac re. l.23.c.12.n.3.4.& 5.

Principes laici. Articuli Oratoribus delati in Concilio de illis reformandis, & mora poſtulata à Cæſareis & Hiſpanis. l.22.c.3.n.3.c.5.n.13. Cæſariani diſſident à Legatis; & iuſſa Pontificis ad rem exequendam. l. 22. c. 6. n. 1. 2. 3. 4.5.c.7. n. 1. c. 9. n. 1.& 2. Proponuntur capita. l.22.c.9. n.3. & 4.c.10.n.2. Mandata oppoſita Cæſaris & Regis Galliæ. l. 22. c. 10. n.16. & ſeq. l.23.c.1.n.1.2. & 3. c.4.n.6. Mora conceſſa ob commune Oratorum poſtulatum. Decretum mitius miſſum à Pontifice, quod excipitur: & animaduerſiones Suauis de illatis in Principes detrimentis in vltima Seſſione. l.23. c.3. n.31. & ſeq. c.4. n.11 .l.24.c.2.n.5.c.9.n.1. decr.20. & n.2.c.10.n.3.

Procurator Capitulorum Hiſpanienſium expellitur Tridento à Lunenſi. l.22.c.10.n.3.l.23.c.1.n.19.

Procuratores Præſulum & Cleri Hungarici in Concilio tempore Pij. l. 18. c.4.n.22.

Procuratores Præſulum Germanorum. Quid acciderit de ipſorum ſuffragio tempore Pij IV. l. 18.c. 4. n. 12. Noua controuerſia de eo argumento excitata, & quo pacto compoſita. l.20.c.17.n.6.8.9.& 10.l.21. c.1.n.9.& ſeq.

Procuratores quo pacto ſubſcripſerint Concilio. l.24. c.8. n. 13.

Profeſſio regularis quo pacto fuerit ſancita in Tridentino. l.24.c.6.n.1. & 2. decr. 15.& 16.

Proſper Sanctacrucius Epiſcopus Chiſumenſis, Auditor Rota, & Nuntius in Gallia, ibi plurima egit quò Synodus excipiatur, & de prarogatiua Oratoru. l.24.c.11.n.2.7.& 9.

Purgatorij Decretum fit in Synodo, quibuſdam Epiſcopis ambigentibus, & cur. l.24.c. 4 n.10.& c.5.n. 4. decr.1.

Q.

QVaſtores ad Indulgentias promulgandas. Diploma Pij IV. & Decretum Tridentini, qua horum vſum remouent ab Eccleſia. l. 17. c.10.n.12.& 13.

R.

REformata diſciplina. Conceditur à Pontificibus libera facultas Patribus Concilij ad reformandam diſciplinam. l.20. c.5. n.5. l.21.c.6. n.1.5.6.& 7. l.22 c.1.n.5.12.& 13 *Scripta inter Caſarem, Philippum Regem, & Pontificem de hac re.* l.20. c.8.n.3.& 4.c.10.n.7.15.16.

Reginaldus Ferrerius, Orator Regis Gallia in vltima conuocatione, poſtulat moram ad Praſules Gallia preſtolandos. l.18.c.16.n.10.& 19. *Orationem habet.* l.19.c.3.n.6.& 7. *Reſpondet conteſtationi Oratoris Hiſpani de loci controuerſia.* l.21. c.1. n.2. *Init amicitiam cum Sebaſtiano Gualterio, Epiſcopo Viterbienſi, eiq; arcana communicat.* l. 19. c.10. n.1. *dat Concilio Regias litteras, quibus addit ſuum acrem ſermonem.* l. 20. c.2. n.3.& 4 *Secretos tractatus inducit cum Pontifice de Synodi pracisione, eiuſque ſenſus Apoſtolica Sedi fauentes.* l. 20. c. 12. n. 12. *Ægrè fert quòd noua morum emendationes proponantur.* lib. 22. cap. 2. n. 1. 2. & 3. *Conteſtationem acerbiſsimam habet in cœtu generali, & ad illam reſponſio, & varia conditiones notabiles huius rei.* l.23.c.1. n. 3. vſque ad 15. & n. 22. & 23. *Se coniungit cum Oratore Hiſpano in particulam,* proponentibus Legatis. l.23.c.2.n.5.& 7. *Se confert Venetias.* l.23. c.4. n. 10. *Aduerſatur Decretis duarum poſtremarum Seſſionum, & vniuerſè Concilio ne in Gallia admittatur.* l.24.c.10.n.1.& 2

Regulares. Varia Decreta confecta ad eos reformandos. l. 17. c. 10. n.15. l. 24. c. 3. n.7. c. 5. n. 6. & ſeq. & c.6. per totum. *Qua obijcit Suauis in facultatem conceſsam mendicantibus poſſidendi bona ſtabilia.* l.24. c.10.n.10.vſque ad 14.

Relaxationes legum extra Romanam Curiam, commiſſa Ordinariorũ cognitioni. l.18.c.6.n.8. *Obiecta in hoc à Suaui.* l.18.c.10.n.11. *Quorumdam Patrum ſententia contra relaxationes.* l.21. c.6.n.9. *Sermo oppoſitus Lainij.* ibid. n. 9. *Varia à Suaui falsò dicta, ac praſertim quòd facultas relaxandi conueniat doctoribus.* ibid.n.16.17.& 18. *De ijs Concilij decretum.* l.24.c.7.decr.18.

Reliquias Sanctorum eſſe venerandas definit Concilium. l. 24. c. 5. n. 4. decr.3.

Renatus Biragus, miſsus à Carolo IX. ad Caſarem, ſui Regis litteras Synodo tradit, & ſermonem habet, excuſans recentem cum hugonottis pacem. l. 21. c. 3. n. 1. & 5. *Redditur reſponſum poſtquam abijt.* ibid. n.6. & ſeq. & c. 7. n. 1. *Agit Oeniponti cum Caſare de tranſlatione Concilij in aliquam Germania vrbem.* cap.7. n.2.

Reſeruata mente Eccleſiaſtica beneficia, redduntur irrita à Tridentino. l.23.c.12.n.3.decr.19.

Reſigna-

Reſignationes ſacerdotiorum ſapè viles ſunt. l.23.c.12.n.2.

S.

SAcerdotes inſtituti à Chriſto in Cœna, & controuerſia de hoc. l.18.c.5. n.5.7.& 8.& c.8.n.10.11.& 12.l.21 c.12. n.8. decr.13. & 14. Bauari Oratores poſtulant in Concilio matrimonia ſacerdotum. l.17. Vide Matrimonia ſacerdotum.

Sacerdotia curam animarum habentia. Controuerſia inter Patres pro illorum collatione: & tria in hoc à Pio oblata. l.22.c.1.n.18. & c.2.n.6 Varia ſententia in generalibus Cœtibus: & animaduerſiones in hoc quas narrat Suauis. l.23.c.3.n.8.9.10.11. & 24. Eiuſdem calumnia de Decreto in hoc argumento firmato. l.23.c.12.n.1. & 2. Sancita à Concilio vt ſuſtineantur ſacerdotia curata. l.24.c.7.n.1.decr.16.

Sacerdotia Eccleſiaſtica. Calumnia Suauis de eo quod exigatur ſolutio pecunia in ipſorum collatione. l.17. c 9.n.7.& 8. Transferuntur in Eccleſias primarias ſacerdotia collabentia & irreparabilia. ibid.n 9. Decretum expenſum & firmatum de prohibitione plurium ſacerdotiorum in vno capite: & malignitas Suanis. l.23.c.3 n.15.& 30. & l.11.n.5.& ſeq. Varia Decreta de mandatis proſpiciendi obligationibus, qua ſacerdotijs ſunt impoſita conditionibus non licitis in eorum collatione, & regreſſus ablati. l.23.c.11 n 2.3.& 4. c.12.n.3 & l.24.c.7.n.1.decr.5.& 7

Sacerdotia iuris patronatus Concilium deſignat ea irrita facere, ſed obuerſatur Caſar. l.22 c.5. n.18. Decretum de hoc firmatum; & obiecta à Suaui. l.24.c.7. decr.9. & c.10. n.4. vſque ad 9.

Sacerdotij definitiones firmata. l.21. c.13.n.2. Conditiones requiſita in ijs qui aſſumendi ſunt ad hunc gradum: & obiecta Suauis. ibid n.8. decr.12. & c.13.n.10. & 11.

Sacerdotiorum emendatio. l.18.c.6.n.6 & 7. l.23.c.11. decr. 12. l.24.c.10. n.1.decr.8.

Sacramenta. Decretum Concilij de ipſorum adminiſtratione. l.23.c.11. n.1.decr.7.

Sacrificium Miſſa. Articuli expoſiti à minoribus Theologis ſuper hoc argumento: & varia Patrum ſententia de pramittenda doctrina explicatione. l.17. c.13.n.8. l.18.c.1.n.1. vſque ad 10. Quaſtio an Chriſtus in Cœna ſeipſum ſacrificauerit pro nobis: & quo pacto terminata. l.18.c.1.n.10.11.12.c.5.n.5.7. & 8. c.8.n.10. & ſeq. c.9. n.2. & 9. c.10 n.1. vſque ad 6.21. c.12. n.2.

Sanctorum innocatio definita in Tridentino. l.24 c 5. n 4. decr.2. & 3. Decreta de ipſorum imaginibus. ibid. decr.4.5.6. & 7.

Scipio Lancellottus Romanus, Aduocatus Senatus in Tridentino ſub Pio, mittitur à Legatis Auguſtam, ſollicitaturus aduentum Lunenſis. l.19.c.12.n.7. Conficit ſcriptum de facultate Procuratorum in Synodo. l.22.c.1.n.9.

Scriba cuinſuis generis ſubiecti Ordinarijs in cauſis Eccleſiaſticis. l.18. c 6.n 13.

Sebaſtianus Gualterius Epiſcopus Viterbienſis mittitur Tridentum, acturus cum Lotharingo. l.19.c.2.n.4. & 5. Varia in eo ſenſa detegit. l.19. c.4.n.1 2.& 3. Eius ſtudia vt illum reddat beneuolum Pontifici. l.19. c.8.n 4.& c.9.n 6.& ſeq. Eius diligentia ad conciliandos ſibi Gallos, & felices euentus. l.19.c.20.n.1.2.& 3.

Romam adit ob eorum poſtulata: & mendacia Suanis. l.19.c.11.n.3.& 5 *Eius reditus & reſponſa.* l. 20. c.6. n.7.& 8. *Noua conſilia ad mitigandum conciliandumque Lotharingum cum Pontifice.* ibid. n.9. c.7. n.1. vſque ad 6. c.9.n.3. & 4. c.10. n.2. *Eius agrimonia ob tenuem firmitatem Lotharingi.* l.20.c.12.n.7. & ſeq. *Suſpiciones Lotharingi de ipſo.* l.2.c.6.n.6. *Agit ſecretò cum Ferrerio & cum Pontifice de fine Concilij.* l. 21. c.5. n.2.3.4.& 5. & c.11.n.4. *Redit Romam cum mandatis Lotharingi & Moroni.* l. 22. c.2.n.5.& 6.

Sebaſtianus Leccanela Archiepiſcopus Naxienſis, accipit Epiſcopatum Literatenſem ob mortem Pantuſa. l.18. c.14.n.3.

Sebaſtianus Rex Luſitania agit cum Pontifice pro ſubſecuta confirmatione Concilij, plenamque illius obſeruantiam pracipit in ſuis cunctis ditionibus. l.24.c.9.n.15.

Sebaſtianus Vantius, Ariminenſis, diſſerit doctè de inſtitutione Epiſcoporum. l.18. c. 14. n.9. *Emendationem promouet per occaſionem cuiuſdam dicti.* l.21. c.8.n.1. *Diutiſſimè diſſerit contra Decretum de matrimonijs clandeſtinis & filiorum familias.* l. 22. c. 4. n. 19. 20. 21. & 22. *Reſpondet Epiſcopo Guadicenſi, qui inuehebat in Magiſtratus Roma.* l.23.c.3.n.28.

Sedes Apoſtolica quid ſignificet. l. 21. c.4.n.12. & 13. *Eius auctoritas illaſa ſeruatur in fine Concilij & alibi, poſt varias inter Patres diſputationes.* l. 23.c. 3. n. 14.30. c.7. n. 10. 13. c. 8. n.4. l.24. c.7.n.1. decr. 21. n.2.

Seminaria inſtituuntur ex Decreto Concilij ſub Pio. l. 21. c. 8.n.3.c.12. n.8. decr.16.l.22.c.1.n.12. *Seminarium Romanum fundatur.* l.22.c.1. n.14.l.24.c.9.n.6.

Seſſio. Vide *Concilium.*

Sigiſmundus Auguſtus Polonia Rex, mittit ſuum Oratorem Tridentum, & littera ad eum à Legatis ſcripta. l.18.c.14.n.2 *Excipit Concilium in Conuentu Generali.* l. 24. c. 13.n.1. 2. & 3.

Sigiſmundus Tonus Dynaſta Tridentinus, & Orator Caſaris in poſtrema conuocatione Synodi, illi ſubſcribit in fine. l.24 c 8.n.15.

Societas Iesv. *Mendacia Suanis de exceptione ipſius inſtitutionis in Decretis de Regularibus.* l.24. c.6.n.3. 4. 5. & 6. *Laudes de ea dicta ab Oratoribus Principum, & Nuntij Pontificij.* ibid.n.6 & l.20.c.4.n.3. & c.11.n.5. *Studia Pij IV. & Borromai Cardinalis ad eam promouendam, & pracipuè in Gallia.* l.24. c. 6. n.6. & 7. *Venetias redit operâ Alexandri VII.* l. 20. c. 12. n. 7.

Staniſlaus Oſius Cardinalis Polonus, & Praſes Synodi, litteras Caſaris accipit; & inter eos amicitia. l.17.c.5. n. 2. *Cura illi demandatur formandi Decreta doctrina de ſumptione Euchariſtia.* l.17.c.7.n.1. *Contendit cum Aliſano de inſtitutione Epiſcoporum.* l. 19. c. 5. n. 11. *Veniam abeundi petit ob res Polonia, ſed eam non obtinet.* l. 20 c.6. n.6. *Acriter impugnat Decretum de matrimonijs clandeſtinis: mittit ſententiam ſuam ſcripto ob morbum: falſa in hoc à Suaui dicta.* l.22. c.9.n.6.c. 10.n.7. l.23 c.7.n.17.& c.9. n.2. *Redit in Poloniam Synodo abſolutâ.* l.24.c.9. n 3. *Agit ibi cum Commendone Nuntio de ſuſcipienda Synodo in eo Regno.* l. 24. c. 13. n.1.

Suanis. Vide *Petrus.*

Suſpenſio. Vide *Concilium.*

T.*Theo-*

T.

Theologi Concilij Tridentini. Ratio, locus ac tempus ipſis præſcripta in ferenda ſententia, & quo pacto hoc poſtremum non fuerit obſeruatum ſub Pio. l.17.c.13.n.9.& 10. l 18.c.12.n.2. *Lis inter eos de ordin loquendo per nationes.* l. 20. c. 1. n. 4

Theologi Galli & Louanienſes, in vltima Synodi conuocatione. l. 21. c. 7. n 4.

Thomas Caſelius Dominicanus, Epiſcopus Bertinorenſis, obſtrepit in Synodo ſub Pio, Hiſpanorum cauſâ. l.19.c.5.n.5. & 9. c.7.n.1.

Thomas Stella Dominicanus, Epiſcopus Salpenſis, poſteà Lauellenſis, & inde Iuſtinopolitanus, opponit aliqua Canonibus de Euchariſtia ſub Pio. l.17.c.11. n.5. & 21. *Aculei ipſius in Lotharingum in publico ſermone de manſione.* l.19.c.9 n.7.

Titulus Concilij Tridentini, Vniuerſalem Eccleſiam repræſentans, *iterum vocatur in controuerſiam ab Hiſpanis ſub Pio.* l.21.c.12 n.4.

Tranſlatio. Vide *Concilium.*

V.

VCangius Archiepiſcopus Geſnenſis ſtudet moras interponere, ne accipiatur Tridentinum in Polonia, ſed fruſtrà. l.24 c.13.n.1.& 3.

Veneti fauent in Synodo Sedi Apoſtolicæ. l. 19.c.1.n. 12. *Eorum ſtudium & ſollicitudo ad celerem concluſionem.* l.23.c.7 n.1. *Ipſis grati animi ſignificationem exhibet Pontifex, quòd ſtatim Synodi Decreta exceperint.* l.24.c.11.n.1.

Vgo Boncompagnus Bononienſis ſuſcipit cum alijs negotium reformandæ diſciplinæ ſub Pio. l.18.c.11.n.15. *Recuſat reſponſum parare conteſtationi paratâ Gallorum in longo cum Hiſpano Oratore certamine.* l. 21. c.9.n.1 *Eſt auctor Pontifici vt Synodum confirmet.* l.24.c.9.n 4.

Vgonotti. Pax cum ipſis à Carolo IX. Rege Galliæ ſancita eſt, & hinc Religionis detrimenta. l.20.c.10.n.1.

Vincentius Iuſtinianus Magiſter Generalis Prædicatorum, ardenter defendit libertatem Regularium in concionando. l. 23. c. 3. n. 29. *à Pio Quinto donatur Purpurâ.* l.24 c.13 n.4.

Viſitatores. Decretum de ipſis in Tridentino. l.23.c.10 n.7. decr.7.

Vltima voluntates. Vide *Mutatio.*

Vrbanus de Robore Epiſcopus Senogallienſis, mittitur obuiam Lotharingo à Tridentinis Legatis. l. 18. c.17. n.11.

Z.

ZAcharias Delfinus, nobilis Venetus, Epiſcopus Leſinenſis, Pij Nuntius apud Cæſarem, poſtulat à Ferdinando vt defendat auctoritatem Pontificiam apud Patres Tridentinos. l.21.c.11.n.1. *Tractat de confirmatione Maximiliani in Regem Romanorum cum Pio IV.* l.22. c. 6. & ſeq. *Dat conſilium Morono vt Synodum abſoluat etiam repugnantibus Hiſpanis.* l.21.c.4.n.4.

Zamorra. Vide *Franciſcus.*

FINIS.

A01 1470068